LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 1 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 1 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3461

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

“ՀՕԿ”Ի ՆՈՐ ՈՒՂԵԳԻԾԸ

»»»» o ««««

Երկար ամիսներու ձգձգումներէն ետք, վերջապէս Փարիզի մէջ գումարուեցաւ, յունիս 25–27, Հօկի Զ. պատգամաւորական ժողովը :

Ինչպէս կը յիշուի, այս ժողովը պիտի գումարուէր անցեալ աշնան, նախագահութեամբ քաղաքացի Արսէն Եսայեանի, որ այն ատեն Հօկի գլխաւոր վարչութեան (Երեւան) նախագահն էր : Օրն ու վայրն ալ որոշուած էին, նոյնիսկ հեռու տեղերէ քանի մը պատգամաւորներ ալ եկած էին :

Հայաստանի մէջ պատահած դէպքերը — Աղասի Խանջեանի «անձնասպանութենէն» սկսեալ մինչեւ մտաւորականներու եւ քաղաքական գործիչներու շնորհազրկումը — այնպիսի շփոթ կացութիւն մը ստեղծած էին Երեւանէն Փարիզ, որ Հօկի Ֆրանսայի Կեդր. վարչութիւնը չէր կրցած բոլոր շրջաններուն տեղեկագրել Պատգամաւորական ժողովին անորոշ ժամանակով յետաձգուած ըլլալը :

Անկէ ի վեր բաւական ջուրեր անցան Երեւանի կամուրջին տակէն : Արսէն Եսայեան, որուն անունով կ'երդուէին բոլոր Հօկեանները, շնորհազրկուեցաւ, «մերկացուեցաւ ու ջախջախուեցաւ» : Ահա՛ իր եւ ընկերներուն մասին տրուած վերջին վկայութիւնը՝ Երեւանի բոլշեւիկներու 15րդ կոնֆերանսին մէջ.

« Չափազանց նշանակալից է Երեւանի կուսակցական կազմակերպութեան՝ որպէս Հայաստանի Կ(բ) կուսակցութեան առաջատար ջոկատի դերը հակայեղափոխական խանջեանի եւ նրա հովանաւորութեամբ գործող գերման – ճապոնական ֆաշիզմի տրոցկիստ - դաշնակցական գործակալներ Արամայիս Երզնկեանի, Արսէն Եսայեանի, Ն. Ստեփանեանի, Դր. Սիմոնեանի, Դ. Շահվերտեանի եւ Ս. փիրումովի մերկացման ու ջախջախման գործում»: (Խորհ. Հայաստան, 17 մայիս 1937) :

Արսէն Եսայեանին յաջորդեց Ա. Մանուչարեան, զոր 10 փետրուար 1937 թուակիր նամակով մը Փարիզ հրաւիրեց Հօկի Կեդր. վարչութիւնը, նախագահելու Զ. Պատգ. ժողովին, շնորհազուրկ Արսէն Եսայեանի փոխարէն : Սակայն Ա. Մանուչարեանը Փարիզ ղրկելու « ոչ մի հնարաւորութիւն» գտնուած ըլլալով, պատգամաւորական ժողովը ո եւ է ներկայացուցիչ չունեցաւ Երեւանէն :

Անոր փոխարէն, սակայն, Երեւանի Հօկի գլխաւոր վարչութիւնը 21 մայիս 1937 թուակիր եւ համար 09 «պաշտօնագիր» մը ուղղած է Ֆրանսայի Հօկի Կեդր. վարչութեան, պատգամաւորական ժողովին առթիւ տալով իր «խորհուրդներն ու հրահանգները» :

Անդրադառնալով ՀՕԿի եւ « Խ. Հայաստանի բարեկամ » կազմակերպութիւններու համագործակցութեան, Գլխ. Վարչութիւնը կը գրէ.

« ՀՕԿը եւ հասարակական - վերաշինաց կազմակերպութիւնները, ինչպէս առաջ, այնպէս եւ այժմ ու այսուհետեւ էլ ներկայացնում են մեր աշխատանքի ամենաարգասաբեր եւ կարեւոր ասպարէզը : Պիտի կապը խորացնել Խ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնների շրջանում, իսկ ամէն ջանք թափել ազատագրելու համար աշխատաւորներին, վերաշինացներն ու հայրենակցական միութիւնները ֆաշիստ դաշնակների ու այլ ազգայնական տէրտէրական կուսակցութիւնների խնամակալութիւնից՝ ներգրաւելով նրանց Խ. Հայաստանի օրիէնտացիան :

« Հայ աշխատաւորական լայն մասսաներով ՀՕԿը պիտի շըրջապատուի : ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՈՒԺԵՂԱՑՆԵԼ ՊԱՅՔԱՐԸ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՈԽԵՐԻՄ ԹՇՆԱՄԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՄԵԶ ՈՉ ԲԱՐԵԿԱՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԴԷՄ»:

(Խմբ. — Ստորագծումները մերն են) :

Ուրեմն, Զ. Պատգամաւորական ժողովը գումարուած է Երեւանէն եկած այս պատգամին ազդեցութեան տակ :

Այս ձեւով, Հօկը նոր կոչում եւ նոր դեր մը կը ստանայ : Կամ աւելի ճիշդը, վեր կ'առնէ քօղը՝ որ ցարդ ծածկած էր իր երեսը :

Որքան գիտենք, ցարդ՝ իրենց ըսածով՝ Հօկ կը նշանակէր Հայրենիքի կամ Հայաստանի Օգնութեան Կոմիտէ, որուն նպատակն է զարկ տալ Խ. Հայաստանի վերելքին ու շինարարութեան, նիւթական աջակցութեամբ : Իր ծրագրէն դուրս կը մնար քաղաքական գործունէութիւնը, որ վերապահուած է տարբեր անուն կրող կազմակերպութեանց : Հօկի Կեդրոնական Վարչութիւնը քանիցս յայտնած է թէ քաղաքական գործունէութիւն չունի ինք :

Երբոր գաւառներու մէջ Հօկերը կ'երթային խանգարելու Դաշնակցական հաւաքոյթներ, պատճառ դառնալով արիւնհեղութեանց, Հօկի կեդրոնը կը չքմեղանար, յայտնելով որ ինք շրջաբերականներ կը ղրկէ շարունակ եւ կը պատուիրէ որ բնաւ չերթան Դաշնակցական հանդէսներու, որպէսզի խանգարումի առիթներ չստեղծուին :

Իսկ հիմա ի՞նչ պիտի ընէ : Երեւանի պատգամը շատ բացորոշ է : Նորընտիր Կեդր. Վարչութիւնը կրնա՞յ այդ պատգամին հակառակ գործել : Բնականաբար ո՛չ : Այդ պարագային, նոր ուղեգիծ մը պիտի ընդգրկէ, «ուժեղացնելու համար պայքարը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամի Դաշնակցութեան եւն.ի դէմ» :

« Պայքարի ուժեղացման » մասին եղած ակնարկութիւնը ինքնին խոստովանութիւն մըն է, որ այդ պայքարը առաջ կար արդէն, իսկ հիմա պիտի ուժեղացնեն :

Ա՞յս է Հօկի կոչումը : Ա՞յս է Երեւանի պատգամը հայ Սփիւռքին : Ա՞յս ձեւով պիտի վերաշինեն հայրենիքը :

Փոխանակ միութեան եւ համերաշխութեան պատգամներ ուղղելու Երեւան պառակտումի եւ թշնամութեան սերմեր կը ցանէ արտասահմանի կոտորակուած հայութեան մէջ, որ արդէն ձուլումի եւ այլասերման ճամբան բռնած է : Երեւան չըմբռներ, որ Սփիւռքի հայութիւնը պետական տարր պէտք է դառնայ, վաղը չէնցնելու համար հայրենիքը, որ զօրանալու համար պէտք ունի իր տարագիր զաւակներուն :

Ներգաղթը Հօկի գործունէութեան գլխաւոր ասպարէզը պէտք է ըլլայ : Մինչդեռ հաւաքական հպատակութիւնն ու օտար բանակի մէջ զինուորագրութիւնը կարծես աւելի կը զբաղեցնեն զայն : Ի՞նչպէս կարելի է հաշտեցնել մէկը միւսին հետ :

Յետոյ ո՞ր միամիտը կը հաւատայ այն ձուլածոյ խօսքերուն թէ « Դաշնակցութիւնը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամին է »: Դաշնակցութեան շարքերը լեցնողը աշխատաւորութիւնն է, բազուկի, մկանի եւ մտքի աշխատաւորներ, որոնց սրտին մէջ հայրենիքի ու Հայաստանի սէրը պլատոնական չէ, այլ անկեղծ ու իրական :

Ֆրանսայի մէջ Հօկի հիմը դրուեցաւ Դաշնակցական գործիչներու ջանքերով, իբրեւ հայրենասիրական ձեռնարկ, Պոլսոյ Հօմին նման :

Դժբախտաբար Հօկը չմնաց իր կոչման բարձրութեան վրայ : Փոխանակ դառնալու համազգային, եղաւ հատուածական, քօղարկեալ ձեւերով : Իսկ այսօր, Երեւան կը հրամայէ քօղը վերցնել եւ ասպարէզ իջնել իր իսկական դիմագիծով, որովհետեւ «անհրաժեշտ է ուժեղացնել պայքարը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամի Դաշնակցութեան եւ ուրիշ մեզ ոչ - բարեկամ կազմակերպութիւններ դէմ »:

Ի՞նչ հեռանկարներ կը վերապահէ մեզ «Հօկ»ի նոր ուղեգիծը :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՇՕԹԱՆԻ ԴԱՀԼԻՃԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

»»»» o ««««

Խորհրդարանը վստահութիւն յայտնեց 142ի դէմ 393 քուէով

»»»» o ««««

Լիազօրութիւն տրուեցաւ 206ի դէմ 374 քուէով

»»»» o ««««

7-8 միլիար նոր տուրքեր պիտի դրուին

Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ Շօթանի դահլիճը ներկայացաւ Երեսփ. ժողովին ջերմ ու խանդավառ ընդունելութեան մը արժանանալով : Վարչապետը կարդաց կառավարական յայտարարութիւնը .—

« Նախարարական տագնապը լուծուեցաւ արագ եւ խաղաղ պայմաններու մէջ, ինչ որ փաստ մը կը կազմէ Ֆրանսացի ժողովուրդին իմաստութեան եւ մեր ժողովրդապետութեան քաղաքական հասունութեան :

Նոր կառավարութիւնը պիտի աշխատի համերաշխութեան եղը մը գտնել Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին միջեւ, հաւատարիմ մնալով Ժող. Ճակատին, որ արտայայտութիւնն է ժողովուրդին վեհապետական կամքին : Տարիէ մը ի վեր հանրապետականներուն միակ մտահոգութիւնը կը կազմեն երկու հիմնական գաղափարներ, — Խաղաղութիւն եւ Ընկերային յառաջդիմութիւն : Մեր կառավարութիւնը ինքզինք կը դնէ ի սպաս մէկուն եւ միւսին՝ հաւասարապէս :

Իբրեւ թարգմանը Ֆրանսացի ժողովուրդին միահամուռ զգացումներուն, պիտի վարենք արտաքին քաղաքականութիւն մը, որ ուրիշ նպատակ չունի՝ բայց եթէ ապրիլ խաղաղութեան մէջ բոլոր ժողովուրդներուն հետ, խաղաղութիւնը ընդունելով արդարութեան մէջ, ինչպէս եւ բոլորին անկախութեան յարգանքին մէջ :

Ֆրանսա չուզեր սպառնալ ոչ ոքի, ինչպէս չուզեր կրել սպառնալիք մը որ եւ է ժողովուրդի կողմէ : Խաղաղութիւնը չի գնուիր իրաւահրաժարումներով, որոնք պիտի առաջնորդէին գերութեան եւ պատերազմի : Խաղաղութիւնը կուգայ այն ժողովուրդներէն, որոնք որոշած են պաշտպանել զայն : Սրտագին կոչ կ'ուղղենք բոլոր ժողովուրդներուն, որ անկեղծօրէն միանան՝ տնտեսական խերօգնութեան եւ սպառազինութեանց կրճատման համար :

Երկրին ներքին ճակատին վրայ, ընկերային օրէնքները կերպարանափոխեցին մարդկային աշխատանքի պայմանները, աշխատաւորներուն պարգեւելով բարեկեցութիւն, անկախութիւն եւ արժանապատուութիւն : Մեր կառավարութիւնը պիտի թոյլ չտայ որ վնասուին այդ նուաճումները, ընդհակառակն խաղաղ միջոցներով եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ պիտի փորձուի զարգացնել այդ նուաճումները : Այդ նպատակով կոչ կ'ուղղէ գործաւորին ու գործատէրին, որպէսզի աշխատանքի փոխադարձ ճիգերով աճի արդիւնաբերութիւնը, երկիրը նպաստաւորուի բարգաւաճումով մը, որ անհրաժեշտ պայմանը կը հանդիսանայ ընկերային յառաջդիմութեանց արժեւորումին եւ պահպանումին : Պէտք է որ ամէն մարդ համոզուի թէ անկարելի է անհատական բարօրութիւնը ընդհանուր թշուառութեան մէջ :

Մեր կառավարութեան դերը պիտի չկայանայ միայն ընդունուած նուաճումներուն պաշտպանութեան մէջ, այլ եւ այդ նուաճումներուն շարքը երկարելուն մէջ : Այդ նպատակով, այսօրուընէ Ժողովիդ օրակարգի սեղանին վրայ կը դնենք կարգ մը կարեւոր եւ տնտեսական օրինագիծներ, որոնք անհրաժեշտ են երկրին վարչական բարեկարգութեան, աշխատանքի հաւաքական պայմանագիրներու ծաւալման, ինչպէս նաեւ օրինագիծներ առեւտրական պարտքերու եւ բնակարանային վարձքերու մասին : Շուտով պիտի ներկայացուին օրինագիծներ մամուլի, կրթական բարեփոխութեան, ընդհ. ներման մասին : Միջոցներ ձեռք պիտի առնենք օժանդակելու համար մեր կորովի գիւղացիներուն, որոնք կը կազմեն Ֆրանսայի ընկերային եւ տնտեսական ուժին կարեւոր տարրերէն մին :

Անշուշտ այս ամէնը կը պահանջեն ելմտական ծանր զոհողութիւններ : Ազատ եւ չափահաս ժողովուրդի մը առջեւ պէտք է խօսիլ ճշմարտութեան առնական լեզուով, անվախ յայտնելով այն վտանգները, որոնց դէմ յանդիման կը գտնուի, իրեն առաջարկելով միաժամանակ բոլոր այն միջոցները, որոնք կը պաշտպանեն զինք,— ասիկա չի նշանակեր դաւաճանել ժողովրդապետութեան, այլ ընդհակառակն ծառայել ժողովրդապետութեան, որովհետեւ ելմտական անկարգութիւնը կրնայ մահացու հարուած մը տալ հանրային ազատութեան : Մեր առաջին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ անյապաղ վերջ դնել շահադիտութեանց, պաշտպանել Ֆրանսայի ոսկիի պահեստը, նպաստել պետական գանձին, հսկել գիներուն վրայ, աշխուժութիւն տալ ազգային տնտեսութեան :

Այս նպատակով, ելմտական նախարարը հիմա ձեզի պիտի ներկայացնէ օրինագիծ մը, ստանալու համար անհրաժեշտ լիազօրութիւնը» :

Կառավարական այս յայտարարութենէն վերջ, վարչապետը պահանջեց յետաձգել հարցապնդումները եւ վստահութեան հարց դրաւ : 142ի դէմ 393 քուէով վստահութիւն յայտնուեցաւ կառավարութեան : Յետոյ բեմ բարձրացաւ ելմտական նախարարը, Ժորժ Պոնէ, որ ներկայացուց իր օրինագիծը, պահանջելով անմիջապէս վիճաբանութեան դնել : Ելմտական յանձնախումբը սկսաւ օրինագծին քննութեան :

*** Կառավարական յայտարարութիւնը Ծերակոյտին առջեւ կարդաց Ալպէր Սարօ : Ըստ աւանդութեան, այդ յայտարարութիւնը պէտք է կարդար Լէոն Պլում, սակայն երբ Ծերակոյտին նիստը սկսաւ, նախագահը յայտարարեց թէ նոր կառավարութեան անդամներէն մին, Լըպա, դաւառին մէջ ճառ մը խօսելով արտայայտած է նաեւ իր տեսակէտները Ծերակոյտին դէմ, թէ այդ կարծիքները, ինչպէս Շօթան կը հաւաստէ, սխալ արտայայտուած են մամուլին մէջ : Լէոն Պլում, պաշտպան կանգնելով իր ընկերոջ, մերժեց կառավարական յայտարարութիւնը կարդալ Ծերակոյտին առջեւ :

Ելմտական կացութիւնը եւ երեսփոխաններու... գզուըտուքը

»»»» o ««««

Երեսփ. Ժողովը, գիշերը նոր նիստ մը գումարելով զբաղեցաւ ելմտական յանձնախումբին զեկոյցով :

Տեղեկաբերը, Ժամմի - Շմիտ, իր զեկոյցը սկսաւ յայտարարելով որ «պահեր կան, երբ հայրենիքին փրկութեան հարցը կը դառնայ գերագոյն օրէնք» : Կառավարութիւնը կը գտնուի բացառիկ կացութեան մը առջեւ : Արդէն ձեռնարկած է կարգ մը միջոցներու,— փակուած են սակարանները, Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ առժամաբար վերջ դրուած է Ֆրանքի վրայ գործողութիւններու : Այս միջոցները անշուշտ բաւական չեն երկրին ելմտական կացութիւնը վերականգնելու : Եւ ելմտական նախարարը կ'առաջարկէ նոր միջոցներ,— խստիւ պատժել չարաշահութիւնը, զեղծումները, զգուշանալ նոր ծախքերէ, բարձրացնել չհատուրքը եւ անուղղակի տուրքերու սակը, երկաթուղիներու սակագինը, փոխառութիւն կնքել Պանք տը Ֆրանսէն, հակակշռել զինուորական ծախքերը :

Տեղեկաբերը, որքան ալ ծանր գտնէր այս միջոցները, առաջարկեց ընդունիլ յանուն հանրապետութեան փրկութեան : Անմիջապէս սկսան վիճաբանութիւնները : Քսավիէ Վալլա խստիւ քննադատեց Ժող. Ճակատը, որ մէկ տարուան մէջ երկիրը առաջնորդեց սնանկութեան անդունդին եզերքը : Մարսէլ Հէրօ ըսաւ թէ պարկեշտ միջոցներ չեն առնուր : Իսկ Փօլ Ռէյնօ յայտարարեց թէ կառավարութիւնը նոր արժեզրկում մըն է որ կը պատրաստէ : Քննադատեց կառավարութիւնը, ըսելով որ ձախողած է «հարուստներուն քսակով վճարել տալու» քաղաքականութիւնը : Հետզհետէ խիստ չեշտ մը ստացան քննադատութիւնները, այնպէս որ քանիցս միջադէպեր ստեղծուեցան, եւ խօսնակը ստիպուեցաւ 3 - 4 անգամ ընդհատել նիստերը : Երբ այսպէս ընդհատուած էր նիստը եւ խումբ մը երեսփոխաններ ըմպարան գացած էին մէկ մէկ գաւաթ պարպելու, աջակողմեան երեսփոխան Տէ դ'Ինար «սրիկայ» կ'անուանէ համայնավար երեսփոխանները : Քորնավէն բռունցք մը կ'իջեցնէ երեսփոխան մարքիզին ճիշդ աչքին : Տէ դ'Ինար մարքիզեան արդուզարդով էր եւ ձեռքի գաւաթին մէջ կը խաղար կարմիր գինին,— ամբողջ գինին կարմիր ներկեց հագուստները : Մէջ մտան ընկերները եւ բաժնեցին կռուարարները : Երբ նիստը վերսկսաւ, վիճաբանութիւններուն ընթացքին, համայնավարները յարձակողական լեզուով մը կ'ընդմիջէին աջակողմեան երեսփոխաններու խօսքերը : Պահ մը Ռամէթ կանգնեցաւ եւ ըսաւ.— « Մենք չենք կրնար թոյլ տալ, որ մեզ « սրիկայ» անուանեն այստեղ : Մենք բանուորներ ենք : Եւ մաքուր են մեր ձեռքերը : Երբ մենք գործածենք այս ձեռքերը, աշխարհիկ սալոններու մէջ ցոյց տալու համար չէ, այլ պաշտպանելու համար աշխատաւորներու շահերը» : Ցանկարծ աջակողմեան երեսփոխան մը, Վինեանքուր, պոռաց.— « Մէկի դէմ տասնըհինգ հոգի » : Մօրիս Թորէզ ցատկեց առաջ իր նստարանէն.— « Հո՛ս եկուր, եկո՛ւր մինակդ, եկո՛ւր որ ցոյց տամ քեզի» : Թորէզի ոստումին վրայ, թէեւ մօտիկ երեսփոխաններ արգելք եղան, միւսը իր նստարանին տակ մտաւ, կը գրէ «Էօվր» : Խօսնակ շարունակ զանգակը կը հնչեցնէր : Երբ կարելի չեղաւ խաղաղութիւն հաստատել, ընդհատեց նիստը :

Վերջապէս բեմ ելաւ Ժորժ Պոնէ, եւ պաշտպանեց իր ելմտական ծրագիրը .— Երբ երկրին տնտեսական առողջութիւնը խանգարուի, հարկ է ոսկիով կատարել գնումները արտասահմանի մէջ : Անկէ՝ երկրին դրամը վտանգի տակ կ'իյնայ : Իսկ երբ երկրին Գանձը կը ստիպուի փոխառութիւն կնքել կամ նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանել, վտանգի կ'ենթարկուի դարձեալ դրամը : Շահադէտներուն համար ասպարէզ կը բացուի նման պարագաներու մէջ : 7 միլիար 800 միլիոն ֆրանք ոսկի դուրս հանուած է Պանք տը Ֆրանսէն : Այս կացութեան մէջ ինչ կարելի է ընել,— նախ կատաղի պայքար շահադիտութեան դէմ, յետոյ կրճատել ծախքերը : Երկրին գանձը պէտք է ապահովութիւն մը կազմէ ազգ. պաշտպանութեան համար,— երկիրը պէտք ունի օդային, ցամաքային եւ ծովային զօրաւոր բանակներու : Ասով հանդերձ երկիրը պէտք ունի ելմտական առողջ ուժի մը,— ոսկիի հսկայ պահեստի մը : Հարկ է աշխատիլ երկիր վերադարձնելու փախստական դրամագլուխները : Մինչ այդ, սակայն, պէտք է վճարել Պետ. Գանձին պարտքը, որ քսան միլիոնի կը հասնի : Ահա թէ ինչո՛ւ մեր կառավարութիւնը լիազօրութիւն կ'ուզէ, վերականգնելու համար երկրին ելմտական կացութիւնը : Պելճիքայի մէջ, ազգ. միութեան ստեղծած կառավարութեան օրով, դրամագլուխը փախաւ երկրէն, սակայն ընկերվարական կառավարութիւն մը հաստատուելէ վերջ՝ այնպիսի միջոցներ ձեռք առնուեցան, որ փախստական դրամագլուխը վերադարձաւ երկիր : 1933ին, Ֆրանսա եւս տեսաւ որ 17 միլիար ֆրանք վերադարձաւ երկիր : Կառավարութիւնը վստահ է թէ իր ծրագիրով պիտի յաջողի վերահաստատել ելմտական կացութիւնը :

Բովանդակ աշխարհ իր աչքերը յառած է Ֆրանսայի վրայ : Ամէնուն կարծիքն ալ այն է որ եթէ Ֆրանսայի ուժերը լքեն զինք, խաղաղութիւնն է որ պիտի վտանգուի : Ես անկեղծ կը խօսիմ : Վստահ եմ որ Ֆրանսայի ժողովուր-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԵՐԻՀԵԹ ՈՒ ԱՆՑԱԳՈՒՐԴ

»»»» o ««««

Արագութեան դար կոչեցին 20րդ դարը: Բայց, ներկայ դարը իր «արագութիւնը» ոչ մէկ բանով այնքան լաւ կը յատկանշէ, որքան իր սպառազինումի թափովը:

Ամէնքը կ'աճապարեն: Կ'աճապարեն «լրացնելու համար» իրենց սպառազինումը: Բայց, իրականին մէջ, բոլորն ալ չդանդաղելու մտահոգութիւնը ունին: Ու բոլորը, անխտիր, կը խորհին գոնէ «նուազագոյն չափով ապահովուիլ»: Աշխարհը, պահելով համեմատութիւնները, երբեք այսքան միահամուռ ու այսքան մտահոգ ձեւով զինած չէր ինքզինքը: Պետութեանց պիւտճէներուն կէսէն աւելին յատկացուած է եղեռնական նպատակներու: Նոյն իսկ խաղաղասէր Մեծն Բրիտանիան պիւտճէներուն մեծագոյնը յատկացուց մէկ գրիչով՝ կանխելու համար որ եւ է անախորժ անակնկալ:

Ի՞նչ բան զանոնք կը մղէ «մինչեւ ակռաները» զինուելու: Երկու պատճառ: Ոմանք ենթադրելի յարձակումներու վախը ունին: Ուրիշներ՝ հետապնդուած նպատակներ:

Ու բոլորը կը պատրաստուին, — այսպէս կոչուած «հեղինակաւոր պետութիւններէն» մինչեւ ժողովրդապետական վարչաձեւ ունեցողները, նոյն իսկ ... «միակ ընկերվար հայրենիքը»:

Զինուիլ՝ սխալիլ կը նշանակէ, այժմու ըմբռնումով: Այս տեսակէտը կը բաժնեն ե՛ւ ազատականը, եւ բռնապետականը, եւ համայնավարը: Անգլիոյ մէջ, օրինակ, պահպանողականէն մինչեւ աշխատաւորականը համաձայն եղան թէ սխալ մը գործած էին սպառազինումի գետնին վրայ՝ Անգլիան «այդքան ետ թողլով»: Եւ որովհետեւ այդ սխալը կրնայ վտանգի մը վերածուիլ, ամէնէն առաջ անցնելու որոշում տուին: Ժամանակի ոգին ու տրամադրութիւնը բնորոշելու տեսակէտէն որքան ուշագրաւ էր Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութեան համագումարը Մարկէյթի մէջ, ուր «մեծ գոհունակութեամբ» լսած էին Սամուէլ Հորի եւ Նէվիլ Չէմպըրլէնի յայտարարութիւնները թէ «Մեծն Բրիտանիոյ ապահովութիւնը, ազդեցութիւնն ու իրաւարարի դերը միայն մէկ միջոցաւ կրնան երաշխաւորուիլ, — անոր ծովային, օդային եւ ցամաքային ուժերուն զօրացումով»: Շատ հազուադէպ է եղած, կը գրէին այն ատեն անգլիական թերթերը, որ Անգլիոյ մէջ նախարարի մը յայտարարութիւնները այնքան յաճախ ու այնքան բուռն կերպով ծափահարուին ... Այդ խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին էր հասած երբ Սամուէլ Հոր աւելցուցած էր թէ «սպառազինումի թափը արագացած է եւ յոյս ունի որ աւելի պիտի արագանայ» ...

Ամիսներ անցան անկէ ի վեր: Կասկած չկայ, որ Սամուէլ Հորի յոյսը իրականացած է: Արագ, աւելի արագ, — օդին մէջ, ծովուն վրայ, ցամաքը: Արագ՝ արտադրական քանակի կրկնապատկումին կամ եռապատկումին համար: Արագ՝ բան մը աւելի ունենալու համար միւսէն:

Այնքան, որ զինաթափութիւնը պատրանք դարձեր է այլ եւս: «Զինաթափութիւն կը նշանակէ մշտնջենաւորել մեր յարաբերական տկարութիւնները», կ'աւելցնէր Հոր: «Իսկ ապագային ընդհանուր զինաթափութիւն մը կարելի է միայն այն ատեն, երբ մեր ծրագիրը վերջանայ»:

Միամիտ պէտք է ըլլալ յուսալու համար թէ այդ օրը կուգայ: Վասնզի սպառազինումի ծրագիրները պիտի յաջորդեն իրարու: Այսօր այլ եւս կարելի չէ ըսել «զօրաւոր եմ ու զինուելու պէտք չունիմ»: Մեծն Բրիտանիան ատոր ապացոյցը տեսաւ, երբ իր քուէարկուած պիւտճէին Մուսոլինի անմիջապէս պատասխանեց նոր պիւտճէով մը ... Սպառազինումը պիտի չունենայ իր «տրամաբանական ելքը»: Քաղաքական պայմանները այնպէս մըն են դասաւորուած, եւ պետութիւնները առաջնորդուած են թաքուն թէ բացայայտ այնպիսի նպատակներով, որոնք ուշ կամ կանուխ պիտի յանգին զինական բախումի: Կը թուի թէ դատարկ խօսք մըն է դարձած նաեւ «խաղաղութի՞ւն կ'ուզես, պատրաստուէ»ն: Վասնզի, դատարկ բացատրութիւն մըն է, այլ եւս, եւ «խաղաղութիւն»ը: Հաշտութիւնը չպարգեւեց բաղձացուած եւ յուսացուած խաղաղութիւնը: Ու կարելի է ըսել՝ ընդհանրապէս աշխարհը ու մասնաւորապէս Եւրոպան պատերազմի սկսած է արդէն: Սկսած է՝ նախ քաղաքականօրէն: Դիւանագիտական անօրինակ եռուզեռ մը, ուխտեր եւ դաշինքներ: Ճակատներու կամ խարխուլներու ըստեղծում քաղաքական գետնի վրայ, ու ճակատներու ստեղծում կամ խորտակում՝ երկիրներէ ներս: «Նախ ճակատներու եւ աջ հոսանքներու անխնայ բախումներ»: «Մաքրագործում» Ռուսաստանի մէջ եւ գերմանական հակումի զրոյցներ: Ընտրութիւն Պելժիքայի մէջ եւ գերմանական մատ կամ օժանդակութիւն: Աւստրիոյ վարչաձեւի հարց եւ անվերջ բանակցութիւններ: Հունգարիոյ կանոնաւոր բանակի խնդիր: Լէհեւստմէն կապ: Միջերկրականեան վէճ: Եւ վերջապէս Սպանիոյ ներքին կռիւը, որ միջազգային ապագայ փոխյարաբերութեանց հետ սերտ կապ ունի, եւ որուն ելքը կոչուած է հիմնապէս փոխելու պետութեանց ներկայ հաւասարակշռութիւնը ...

Այս պայմաններուն մէջ, երբ քաղաքական պատերազմը, ձախողած հաշտութեան ու վիժած խաղաղութեան կոնակին վրայ, կրնայ ամէն վայրկեան վերածուիլ զինական պատերազմի մը, անմիտ բան է ակնկալել որ սպառազինումի թափը կը նուազի: Ատոր հիմնական պատճառներէն մէկն ալ այն է, որ պետութիւններէն ոչ մէկը «բաւարար չափով զինուած» պիտի նկատէ ինքզինքը: Բոլոր ծրագիրները առաձգական եւ ուժական պիտի ըլլան, բայց երբեք՝ բաւարար:

Որովհետեւ, նոյնքան արագ թափով կ'ընթանայ նաեւ գիտութիւնը: «Թէքնիք կատարելագործում» — ահա ուրիշ բացատրութիւն մը, որ երբեք իմաստ չունի այլ եւս: Գիտութեան այս արագ յառաջընթացին եւ թէքնիքի յարատեւ ու սրընթաց զարգացման մէջ, երբ ամէն մէկ արեւմուտի հետ սպառազինական նորութիւն մը կը գրուի մէջտեղ, անհնարին բան է որ որ եւ է պետութիւն կարենայ խորհիլ թէ իր ապահովական պահանջները բաւարարուած են:

Այս ձեւընթաց սպառազինումի կարգին երբեք հանգստացուցիչ բնոյթ չունին անշուշտ գրեթէ բոլոր մայրաքաղաքներէն տրուած այն հաւաստիքները թէ «նախայարձակ պիտի չըլլան»:

Այս բանն ալ — յարձակող կամ նախայարձակող — այնքան առաձգական է դարձեր, որ զինակիցներն անգամ իրենց յանձնառութիւնները դժնելու համար անոր յարաբերական մեկնաբանումին կը դիմեն: Եթովպական արշաւանքը մաս մնաց որ իրարու դէմ հանէր Իտալիան ու Անգլիան, ատոնց երբեք մէկը միւսին վրայ յարձակած ըլլալու: Սպանիան բախումի վայր մըն է ու կրնայ վաղը իր արդէն իսկ միջազգային կռիւի ճակատը [illegible]: Ո՞վ պիտի ըլլայ «նախայարձակ»ը եւ ո՞վ յարձակեալը ...

Զինեալ խաղաղութիւն, — կը նշանակէ ապահով խաղաղութիւն: Աւելին, — վտանգուած խաղաղութիւն:

Ու այդ խաղաղութիւնը այնքան աւելի վտանգուած է, որքան աւելի արագ է սպառազինումի թափը:

Անակնկալի բերել եւ անակնկալի չենթարկուիլ, — ահա մտահոգութիւնները արագ սպառազինումին:

Զրկանքները ձեռք ձգել եւ ձեռք ձգուածներէն չզրկուիլ, — ահա նպատակները սպառազինումին:

Ապահովել բոլոր անհրաժեշտ ու կարելի նեցուկները, — ահա յապաղումին պատճառը բախումին:

Իսկ այդ բախո՞ւմը:

Րոպէի խնդիր է: Յարմարագոյն րոպէի մը ...

ՎԱՀՐԻՃ

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿԻՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱՔՈՒ ԵՒ ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Գ.

Այնքան խոր եւ ծանր քունով քնացեր էր, որ արթնցած ատեն ամբողջ կացութիւնը հիմնովին փոխուած գտաւ: Արեւելեան ճառագայթները կը մտնէին կոտրած պատուհաններէն ներս: Հինգ-վեց վայրենի մարդիկ, Թաթարական գլխանոցներով, նեղ խցիկին մէջ սեղմուած, ոմանք ոտքի, ոմանք ծալապատիկ գետինը նստած: Ամէնքն ալ լաւ զինուած, հրացանէ եւ ատրճանակէ զատ կովկասեան սուրը կախած իրենց բարակ գօտիէն: Այս հրոսակները իր արթննալուն սպասեր էին: Ամէնքը կը նայէին իրեն, զգուշութիւնով կը թքնէին, կը ծխէին, բայց լուռ էին: Տէր Աստուած, արդեօք հայ ուղեկիցը պառկա՞ծ էր դեռ վարը, այնքան մօտիկ Թաթարներուն: Գլանիկ մը բերանը կը դնէ եւ կը ծռի վար, կրակ ուզելու համար Թաթարներէն: Ակնարկ մը նետելով հայ քահանային նստարանին, կը տեսնէ որ պարապ էր ...:

Քրքիջ: Բարձրաձայն խնդուք մը կը ստիպէ զինք ետ քաշուիլ: Այս վայրկեանին սպասած ըլլալ կ'երեւէին: Ուրախութեամբ կը համակուէին, իրենց սրունքներուն կը զարնէին, կը կակղէին եւ ինքնագոհ տրամադրութիւն մը ցոյց կուտային: Մատներով իրարու ցոյց կուտային զինք, իբր թէ աշխարհի ամէնէն ծիծաղելի արարածը ըլլար: Վերջապէս դուրս կ'ելլեն կառախուցէն եւ կը մնայ դրան մէջ կարճահասակ տարէց Թաթար մը, ձախ աչքը սեւ լաթով կապած, որ կոտրատ ռուսերէնով եւ խռպոտ ձայնով կ'ըսէ. «Լաւ եւ խորունկ քուն մը քաշեցիր: Բնաւ բան չլսեցի՞ր: Երբ աչք մը նետեցիր Հայուն ... ատոր կը սպասէինք, որ լաւ մը խնդայինք ...»:

Ցնցոտ գրպանէն կը հանէ հայ քահանային ծանօթ ծխամորճը եւ մէջէն գլանիկ մը կ'առնէ: Սխալմունք չէր կրնար ըլլալ, հաստ ոսկեզօծ սկզբնատառերը կը վկայէին:

— Ի՞նչպէս եղաւ որ այդ ծխամորճին տէր դարձար, Թաթար: Ատիկա կը պատկանի ...

— Կը պատկանէր, չէ՞ս հասկնար: Ան որ ունէր զայն, այլ եւս պէտք չունի անոր: Հիմա պատերազմ կայ եւ ոչ մէկ Հայ կ'ապրի Թաթարներուն մէջ: Աստուծոյ շնորհիւ շուտով Հայ մը պիտի չմնայ նաեւ Բաքուի մէջ:

— Ի՞նչպէս: Ձեր պատերազմը դեռ չէ սկսած: Մեր կառախումբը վերջինն էր որ Բաքուէն մեկնեցաւ եւ աւելի արագ լուր չէիք կրնար առնել, վասնզի հեռագիրը շաբաթներէ ի վեր չի բաներ: Բայց ինչ ըրիք Հայը ... ատիկա պարզապէս ...

— Թէ պատերազմը սկսած է, քեզմէ առաջ գիտենք մենք, կէս գիշերին Հայերը սկսած են յարձակումի եւ շա՛տ շա՛տ Մահմետականներ մեռած են: Իսկ Հա՞յը, տխմա՛ր ես, ինքզինքդ խորհէ:

Այս խօսակցութենէն վերջ Թաթարը կը հեռանայ: Այլ եւս կասկած չկար թէ հայ քահանան չէր ապրեր, որովհետեւ այս տեսակ պարագաներու մէջ Թաթարները երբեք սուտ չեն ըսեր: Թէ ջարդերը Բաքուի մէջ իրապէս սկսած էին, կը հաւատար հիմա ինքն ալ, որովհետեւ «Թաթարները ամէնէն քիչ պատճառ ունէին կռիւ սկսելու, հակառակորդները աւելի զօրաւոր էին: Յաճախ լսած էի թէ արեւելքի մէջ լուրը անըմբռնելի արագութեամբ կը տարածուի, բայց գերմարդկային ուժ մը կ'ենթադրէ: Այժմ համոզիչ օրինակը տեսանք: Իրաւ ալ նոյն գիշերը ջարդերը սկսած էին եւ բազմահազար այր, կին եւ երեխաներ սպաննուած էին»:

Եւ կը շարունակէ. —

«Ուրիշ նպաստ մըն ալ արեւելեան հոգեբանութեան մասին: Թաթարները ժամերով իմ կառախուցիս մէջ ճամբորդած էին, որպէսզի խնդան իմ զարմացումիս վրայ, վասնզի կառախումբին խուզարկութիւնը տեղի ունեցած էր նոյն գիշերն իսկ, իմ արթննալէս շատ ժամեր առաջ, ինչպէս վերջը իմացայ ուղեկիցներէս:

— «... Պռոսց, ճչեց խեղճ Հայը, երբ փոքր կայարանին մայթին վրայ քաշքշեցին՝ այնպէս մը որ անկարելի էր ականջ դնել, ըսաւ ռուս կիներէն մէկը: Բայց ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ այս ամէնէն բան մը չլսեցիք, մեռել մը պիտի կրնար արթննալ: Արդարեւ, պոռչտուք, կռիւ, նեղ կառախուցիս մէջ, ցնցումները, որոնք անշուշտ իմ մահճակալին ալ դպած էին, այս ամէնը չէի՞ն կրցած իմ քունս խանգարել: Իսկ ես ամենափոքր չշուքէն կամ ամենաթեթեւ հպումէն արթնցող եմ: Բոնեակը ... ուրիշ բան չէր կրնար ըլլալ պատճառը: Հայը զօրաւոր արեւելեան թմրեցուցիչ մը խառնած էր անոր մէջ: Ուրիշ բացատրութիւն չեմ կրնար գտնել: Բայց ինչո՞ւ: Կը վախնա՞ր դաւաճանութենէ մը, իմ կողմէս: Ի՞նչ խորհած էր արդեօք: Չեմ գիտեր, բայց բնականաբար երբեք ալ պիտի չգիտնամ: Սոսկալի է այս արեւելքը: Ծայր աստիճան խառնակութիւն: Շոգեկառքը կեցաւ, ճռնչացին արգելակները: Տեղս հասած էի»:

Գուլիֆար, տասներորդ գլուխին անդին շահեկան տեղեկութիւններ տալէ վերջ Վրաստանի վայելած գերմանական օժանդակութեանց մասին, կը շարունակէ իր յուշերը. —

Չեմ կրնար ըսել թէ այդ ապարանքին մէջ գիս մասնաւոր հաճոյքով ընդունեցին: Ընդհանուր ապարանքին վարիչը խոժոռ դէմք մը ցուցուց, երբ թուղթերս ներկայացուցի: Կարճահասակ այս մարդը Վոլկայի գերման գաղթականներէն էր, բայց արդէն աւելի Ռուս քան Գերման: Կը նմանէր քիչ սնունդ առած փոկի մը: Երկար եւ տխրադէմ կախուած էր բարակ պեխը, մելամաղձոտ աչքեր եւ ճաղատ, կլոր գանկ մը, որ դեղին ժամի գոյն ունէր: Կառավարութեան ուժը զգալի էր ամէն ինչ յանձնած էր հոգին: Բացարձակ անփոյթութիւն: Անվստահ վախը շրջակայի Թաթարներէն՝ կաշկանդած էր այս մարդը:

Ապարանքին շէնքը կայարանին ճիշդ քովն էր եւ իմ պատուհանէս կրնայի դիտել մայթը: Շատ հետաքրքրական բաներ կային տեսնելիք: Ժամէ ժամ կը մեկնէր խումբ մը զինուած Թաթարներու, որոնք կը ղեկերէին եւ կարծես բանի մը կը սպասէին:

Քովս կանչեցի քիչ մը ռուսերէն գիտցող Թաթար սպասաւորը եւ հարցուցի թէ ի՞նչ է պատճառը կայարանին շարժումներուն: Չէր ուզեր շատ բան ըսել, բայց վերջ ի վերջոյ իմացուց կարեւորը, — ամբողջ սահմանը որ Պելժիքայի եւ Հոլանտայի մեծութիւնը ունի, յեղափոխութեան մէջ էր: Պատերազմ երկու ժողովուրդներու միջեւ: Բաքուն առաջնաճակատն էր ուր Հայերը աւելի զօրաւոր էին: Ոգեւորուած Թաթարները ամէն կողմէ շոգեկառքի գիծը կը փութային, կը հաւաքուէին կայարաններուն մէջ, կը գրաւէին կառախումբերը եւ կը մեկնէին դէպի կռուի դաշտ: Թաթարին ըսի որ ինծի ընկերանայ եւ գացի կայարան, խառնուեցայ իրապէս խայտաճամուկ այս վայրագ խումբին, առանց աչքի իյնալու: Արեւելքցին իր զարմացումը ցոյց տալ չուզեր, ընդհանրապէս ոչ մէկ ներքին ապրում կը ցուցադրէ:

Արդէն քանի մը հարիւր հոգի խռնուած էին կայարանին մէջ: Ամէնքն ալ թուխ դէմքով, նիհար, սեւ նշաձեւ աչքով, Թաթարի սովորական դալփաքով, տեսակ մը փէս, առանց ծոպի, կամ թուխ եւ գոռոզ գառան մորթէ շինուած գլխանոցներով: Հագուստները ընդհանրապէս սեւ մոխրագոյն Չէրքէզի վրանոցներէ կը բաղկանային — շատ անգամ քուրջեր էին անոնք: Հետաքրքրական էր զէնքերու հաւաքածոն ալ: Նորագոյն մաուզէրներէն զատ, ռուսական, թրքական, նոյն իսկ ճափոնական հրացաններ, ինչպէս նաեւ երկփողեան եւ միափողեան որսի հրացաններ տեսայ անոնց մէջ: Շատեր կը կրէին տարօրինակ եւ առանց բացառութեան կովկասեան խանչէր (սուր):

Երկու հոգիի հետ սկսայ ռուսերէն խօսիլ, որովհետեւ ինծի ընկերացող Թաթարը ծանօթի մը հետ խօսքի բռնուած էր: Զիս չհասկնալ եկան եւ եւ կռնակ դարձուցին: Ուրիշ տեղ մըն ալ փորձեցի, բայց նոյն յաջողութիւնը ունեցայ: Այդ միջոցին Թաթար սպասաւորը քովս եկաւ եւ խնդրեց անկեղծաբար որ ապարանք քաշուիմ կարելի եղածին չափ շուտ, վասնզի Ռուսերը այստեղ գործ չունին հիմա եւ ինք պատասխանատուութիւն չի վերցներ իմ անձիս մասին: Կիրքերը այնքան լարուած են եղեր որ ...

— Բայց ո՞վ կ'ըսէ որ ես Ռուս եմ, իրաւ է որ երբ զինուորական ծառայած եմ ռուսական բանակին մէջ, բայց ազգով Գերման եմ, այնպէս որ —

— Նէմս, նէմս, գոչեցին մէկ քանի ձայներ եւ վայրկենապէս ինքզինքս գտայ խիտ շրջանակի մը մէջ: Ամէնքը զարմացումով կը դիտէին զիս, նոյն իսկ քանի մը մարդ, թուխ թաթեր կը շոյէին թեւերս ու տոփերս, կարծես կ'ուզէին հաստատել թէ իրապէ՞ս մարդ եմ արիւնէ էի: Իսկ մէկ քանին սկսան ռուսերէն խօսիլ, ձեռքս թօթուել: Անհասկնալի էր թէ ի՞նչպէս երբ թշնամին կ'ադրէր գերման անունը իրաւունքով մահմետականի վրայ: Ինչեր չէին ուզեր իմանալ այս մարդիկը ինծմէ:

— Արդեօք գերման վաշտերուն հետ միասնաբար շուտով պիտի մաքրէի՞ն վերջին Հայերը:

— Արդեօք Վիլհէլմ կայսրը — Ղազին — միասին պիտի գա՞յ ...

— Արդեօք Ռուսերը վերջնապէս հեռացա՞ծ էին Կովկասէն, եւ Աստուած գիտէ, դեռ որքան ուրիշ բաներ ...:

Բայց ես այս հարցումներուն պատասխան տալու ժամանակ չունեցայ: Կառախումբ մը արեւմուտքէն ճչալէն եկաւ կեցաւ: Ակնթարթի մը մէջ խումբը տեղաւորուեցաւ անոր մէջ: Ահաւոր պոռչտուքով եւ կճռտելով՝ Թաթարներով խճողուած կառքը յառաջ գնաց: Խեղճ Հայեր, այս ազրաբիկներուն հետ դժուար է գլուխ ելլելը ...

ԱՐՄԷՆ ՏՈՀՄԻԿ

ԻՆՉ ՈՐ ՏԵՍԱՆՔ ՄԵՐ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

ԼԵՐԱՆ ՏՂԱՆ

— • —

Անհրաժեշտ բոլոր քայլերը առնելէ վերջ Միքայէլ անխոհեմութիւնն ունեցաւ գիւղացի կնոջ մը կարծիքին դիմելու:

— Գիտե՞ս, Մ... քուրիկ, մօտ ատենէն ձեզի դրացի ըլլալէ պիտի դադրինք:

Թէեւ Մ... քուրիկ ամէն ինչ գիտէր, բայց ինքզինքը ապշած ձեւացուց այս յայտնութեան առջեւ:

— Ո՞ւր պիտի երթաս, տղայ:

— Օտար աշխարհ:

— Օտար աշխա՞րհ:

— Այո՛:

— Ո՞ր կողմն է այդ օտար աշխարհը:

— Եփրատի միւս կողմը:

— Տէրսի՞մ պիտի երթաք:

— Անանկ կ'երեւի:

— Ծօ տղայ, Տէրսիմի Քիւրտերուն մէջ ի՞նչ պիտի ընէք, դուք հոն չէք կրնար ապրիլ:

— Ատիկա ալ մեր բախտին կը ձգենք, միայն թէ ...

— Միայն թէ ի՞նչ ...

— Երեխաս ... եւ աչքերը լեցուեցան:

— Երեխադ մեռաւ, հիմա աւելի թեթեւ էք, ալ խորհելու ի՞նչ կայ, գալ տարի նոր մը կ'ունենաք:

— Եթէ իր մահովը մեռնէր, բան մը չէի ըսեր, բայց երեխայիս մահը Կիւչիւք աղայի շատ սուղի պիտի նստի ..

— Կիւչիւք աղային ի՞նչ պիտի ընես:

— Ես գիտեմ ընելիքս, թող չկարծէ որ ամէն ատեն անպատիժ կը մնայ:

Տիկին Մ. մինչեւ այդ ատեն միշտ կատակով կը վերջացնէր խօսքը, բայց Միքայէլի յայտնութիւնը փոխեց թէ իր կերպարանքը եւ թէ խօսելու եղանակը: Փորձեց խոհեմութեան քանի մը յորդորներ կարդալ, ըսելով որ դուք կրնաք մէկ օրէն միւսը Կիւչիւք աղան անհետացնել ու հեռանալ, դուք ձեր կեանքը ապահովելէ վերջ մեզ կրակի մէջ կը ձգէք, կառավարութիւնը մեզի պէտներուն օձիքէն պիտի բռնէ եւ հաշիւ պահանջէ:

— Կառավարութիւնը ի՞նչ ըսելով ձեր օձիքէն բռնելով հաշիւ պիտի պահանջէ, երբ Կիւչիւք աղայի հետ ունենալիք հանդիպումս երկու օրուան հեռաւորութեամբ տեղ մը պիտի ըլլայ: Այդ մարդէն օգուտ մը ունի՞ք, ձեզի օգուտ մը բրած ունի՞:

— Այո, գիտեմ, մեր գլխուն պատուհաս է, կեղեքիչ է, փորձանք է մեր գլխուն, բայց ...

— Այլ եւս, բայց պէտք չկայ, մնաք բարով ...:

Միքայէլ ծպտուած դուրս ելաւ: Տիկին Մ. ուրիշներու խորհուրդ տալու փառասիրութիւն մը ունէր, ամէն խնդրի մէջ, կ'ուզէր որ իրաւունքը իրեն տրուէր: Քեզի հետ խօսած ժամանակ քեզի բարեկամ կը կարծէիր, մինչդեռ նոյն վերաբերմունքը ցոյց կուտար քեզի հակառակորդ մէկուն: Այնպէս որ բոլոր հետը խօսողները կը կարծէին որ Տիկին Մ.ի կարծիքը իրենց նպաստաւոր է:

Միքայէլ երբ բաժնուեցաւ Տիկին Մ.ի քովէն, այս վերջինը այն տպաւորութիւնը թողուց որ իբր թէ բոլորովին համամիտ է Միքայէլի առնելիք քայլին:

Իսկ երբ Միքայէլ մեկնեցաւ առանց ժամանակ կորսնցնելու, հագաւ կօշիկները ու թրքական գիւղին ճամբան բռնեց: Կիւչիւք աղա այդ օրը շատ նեղուած վիճակ մը ունէր, ջնջին պատճառներով սկսած էր նեղել տան անդամները:

Դուռը զարնուեցաւ այն պահուն, երբ սենեակը նստած «նարկիլէ» կը քաշէր: Եկողը տիկին Մ. էր:

— Բարեւ, աղա, ի՞նչպէս էք, ըսելով մտերմօրէն տեղ մը գրաւեց քովը, ու մէկ աչքը կամաց մը խփեց հասկցնելով որ կարեւոր ըսելիք ունի:

Կիւչիւք աղա սուրճ մը ապսպրեց Տիկ. Մ.ին, ինչպէս նաեւ սիկար մը:

— Աղա, այսօր քեզի շատ կարեւոր ըսելիք մը ունիմ, միայն թէ պիտի խնդրեմ որ իմ անունս մէջտեղ չըխառնուի եւ խնդիրը գաղտնի մնայ:

— Ըսէ տեսնենք:

— Եկայ քեզ զգուշացնելու, որ դուն քեզի հոգ տանիս:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ կեանքիդ դէմ դաւ մը կայ:

Կիւչիւք աղայի գոյնը վայրկենական նետեց:

— Ո՞վ է կեանքիս դէմ դաւողը, եւ նստելու ձեւն ալ փոխեց:

— Քովդ աշխատող Միքայէլն է: Որոշած է այս օրերս Տէրսիմ անցնիլ: Բայց Տէրսիմ անցնելէ առաջ նպատակ մը ունի, ամայի տեղ մը քեզ հետապնդելով սպաննել: Իրեն շատ յորդոր կարդացի ըսելով, որ Կիւչիւք աղան մեր պաշտպանն է, մենք առանց անոր չենք կրնար ապրիլ, բայց բոլոր խորհուրդներս անցան ապարդիւն: Երբ քովէս հեռացաւ, եկայ քեզի լուր տալու, որ պէտք եղած զգուշութիւնը ընես:

Այս լուրը որ լսեց Կիւչիւք աղա, ձին պատրաստել տուաւ եւ անմիջապէս գնաց լուր տուաւ իր տղուն, որ ուրիշ գիւղի մը մէջ տասնապետի ստորիճանով զինուորութիւն կ'ընէր:

Յաջորդ առաւօտ շատ կանուխէն պաշարուած էր տասնեակ մը զինուորներով այն տունը, ուր ապաստանած էր Միքայէլ:

Զինուորները կ'ուզէին յակարծակի բերել ու բռնել իրենց որսը, բնաւ չկասկածելով որ Միքայէլ տունի պաշարումը արդէն զգացած էր:

Ամէն հաւանականութեան առջեւ պատրաստ գտնուելու համար, ատրճանակը ձեռքը բռնած՝ աննկատելի յառաջացաւ տանիքին այն մասին վրայ, ուր զինուորները կարեւորութիւն չտալով, **պահակ չէին կեցած:**

Ցատկեց տանիքէն փախչելու եւ ազատելու զինուորական շղթայէն: Դժբախտաբար պատէն վար ցատկելը առանց աղմուկի չանցաւ, զինուորները շուտ նշմարեցին եւ սկսան վազել ու միեւնոյն ատեն կրակել Միքայէլի փախած ուղղութեամբ:

Միքայէլ բաւական հեռացաւ, սակայն զինուորները առանց կանգ առնելու ետեւէն կը վազէին:

Անընդհատ երկու ժամ վազելէ մը վերջ Միքայէլ յաջողեցաւ հասնիլ Եփրատի եզերքը:

Եփրատը լողալով պէտք էր անցնիլ: Իսկ այդ պարագային թշնամին դիւրութեամբ պիտի կրնար զինքը սպաննել ջուրին մէջ: Ուրեմն Եփրատէն անցնէր կամ ոչ՝ մահը այլ եւս անխուսափելի էր, ուրիշ փախելու տեղ մը չունէր, չորս կողմէն պաշարուած ըլլալով:

Խոշոր քարի մը ետեւ դիրք բռնեց եւ ատրճանակը ուղղեց զինուորներուն: Նշմարելով այդ պարագան զինուորները անընդհատ սկսան կրակել դիրքին վրայ, առանց որ եւ է արդիւնք ձեռք ձգելու: Միքայէլի փամփուշտները սկսան սպառիլ, որքան ալ խնայողութեամբ գործածած ըլլար: Ի՞նչ փոյթ թէ զինուոր մըն ալ վիրաւորուէր եւ սկսէր շան պէս ոռնալ եւ սպառնական կանչեր արձակել: Քիչ վերջ ինքն ալ պիտի անշնչանար, առանց իրականացած տեսնելու իր ծրագիրները:

Մէկ փամփուշտ մնաց ատրճանակին մէջ: Ի՞նչ ընէր այդ փամփուշտով, թշնամիին վրա՞յ արձակէր: Ոչ, յետոյ ի՞նքը, ի՞նչ պիտի ըլլար ինք, բոլորովին անպաշտպան:

— Թշնամիին պէտք չէ ձգեմ այդ պատիւը ... ես ... կրնամ ...

Վերջին փամփուշտը պարպեց իր քունքին, մահը վայրկենական եղաւ:

Թուրքերը Միքայէլի մահը տեսնելով խոյացան վրան եւ սկսան անշնչացած դիակին լուծել իրենց վրէժը: Սիրելի Միքայէլ, այդ վերջին րոպէին ատրճանակին ըլթակէն քաշելէ առաջ մտաբերեցի՞ր արդեօք Նազելիին վերջին խօսքերը — «Եթէ ողջ մնաս մեր վրէժը չմոռնաս»:

Դուն ալ մեռար, բայց մենք չենք մոռնար քու եւ բոլոր Նազելիներու վրէժը:

(Վերջ) ՄԱՄԲՐԷ Տ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ-ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ, 17 Յունիս.— Բժիշկ Ռուբէն Տէր Ստեփանեան ոչ եւս է… Տակաւին երեք չարաթ առաջ ուրախ զուարթ կենաց բաժակներ էր առաջարկում ընկերական հաւաքոյթի ժամանակ, ուր նա սովորականից աւելի էր տրամադրուած եւ ասաց, որ այդ օրը ուրիշ տեղ էր հրաւիրուած, բայց ձրր խուսի չրջան, սակայն գերադասեց լինել «ղարաչուխալի»ների մօտ, իր գաղափարակիցների կողքին եւ որտանց ուրախ էր որ այդպէս էր վարուել: Գրաւիչ ժպիտը դէմքին՝ Ռուբէնն այդ օրը կարծես հնետոր էր դարձել եւ սովորականից աւելի ճարտար էր խօսում: Արդեօք նա նախազգո՞ւմ էր գալիք օրհասը, գիտակցո՞ւմ էր այս աշխարհի ունայնութիւ…

…մեռաւ յիսուն տարեկան հասակում՝ յունիս 5ի երեկոյեան: Վերջին երկու օրը Նրա լեզուն փակ էր, նա կատարելապէս անխօս հեռացաւ այս վէրան աշխարհից: Բժշկական - ընտանեկան եւ ընկերական ամէն տեսակի գուր - գուրոտ վերաբերմունք եւ խնամք անզօր հանդիսացան փրկելու հասուն ու կենսունակ այդ կեանքը, որ մէկէն փշրուեց իբր չանթահար մի ուռենի:

Ռազմաճակատներում եւ մեր լեռներում չատ նեղութիւնների ու զրկանքների դիմացած Ռուբէնը չկարողացաւ յաղթահարել բժաւոր անագորոյն ախտին, որովհետեւ բաւական նաչափ հիւծուած էր: Նրա թոքերը թոյլ էին: Ռոների երակների լայնացում եւս ունէր: Տառապում էր վերջերը խիստ յոգնածութիւնից, որ հետեւանք էր բժշկական լարուած աշխատանքի: Ֆիզիքապէս տկար, բայց նա զերծ էր հոգեկան արատներից, այլ մարդու կատարելատիպ էր…

…

…նկաւ իր գիրքում, բժաւոր ժանատենդով վարակուեց մի Թուրք հիւանդից, որին ըստ իր սովորութեան՝ մեծ խնամքով բուժում էր: Հիւանդն այժմ առողջ է: Իսկ Նրան բժշկողը … կամները փոխան ծաղկեպսակի նուիրաբերութիւն արին յօգուտ «Համազգային»ի եւ այլ նպատակների:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

— ◦ —

Էնկիւրիի մէջ կը պատրաստուի ոստիկանական նոր օրէնք մը: Ատոր դրդապատճառը հետեւեալն է.—

Համաձայն Ներքին գործավարութեան՝ «ոստիկանական ներկայ օրէնքի հիմքն ու ոստիկաններու թիւը բաւարար չեն ժամանակին պարտադրած ապահովութեան պարտականութիւնը բաւարար ձեւով կատարելու համար»: Գոյութիւն ունեցող կազմը այժմ աւելի պակաս է քան տասը տարի առաջուանը:

«Այսօր, կը գրէ Թուրքերէն «Թան», մեր բոլոր կուսակալութիւններուն մէջ ոստիկանական կազմը պէտք եղածէն չափազանց քիչ է: Կուսակալները միշտ կը պնդեն զանոնք աւելցնելու մասին: Աղէկէ զատ, մեծ ստալյակոյտը եւս առեն առեն զինուորական կարեւորութիւն ունեցող կարգ մը ուղղութեանց եւ վայրերու համար ոստիկանական կազմակերպութիւն կը պահանջէ: Մինչդեռ, ընդհանուր ապահովութեան տնօրէնութիւնը այս պահանջներուն փոխարէն հետեւեալ կազմերը ունի.

«Աֆիոն Գարահիսար՝ 17 ոստիկան, Ամասիա՝ 10, Այտըն՝ 21, Արարատ՝ 16, Պիլէճիկ՝ 10, Պոլու՝ 10, Պուրտուր՝ 12, Զանղըը՝ 10, Զորում՝ 10, Տէնիզլի՝ 10, Էլազիզ՝ 15, Երզնկա՝ 15, Կիրասոն՝ 17, Կիւմիւշխանէ՝ 13, Սպարտա՝ 12, Քըրքչէհիր՝ 10, Մալաթիա՝ 18, Մարաշ՝ 14, Մուշ՝ 10, Օրտու՝ 10, Րիզէ՝ 15, Սեհրդ՝ 10, …

…

…թեան տնօրէնութենէն: Ի հարկին՝ չատ մը օրկաններէ եւս»: Այս ձեւով, բանակն ու ոստիկանութիւնը սերտ չփման մը մէջ կը գտնուին: «Եթէ ներքին գործավարը երկրին չահերուն համար հարկ տեսնէ՝ գործավարներու խորհուրդին հաւանութեամբը՝ կրնայ բանակային ուժերով զօրացնել ոստիկանական ուժերը»: Ներքին գործավարին նախագահութեամբ պիտի գումարուի ապահովութեան յանձնախումբ մը: Անոր մաս պիտի կազմեն ոստիկանական հրամանատարը, ապահովութեան տնօրէնը եւ Մեծ Սպայակոյտի եւ մաքսային հսկողութենէն մէյմէկ ներկայացուցիչներ: Յանձնախումբի ժողովներէն զատ, տարեկան նիստեր պիտի ըլլան, ընդհ. քննչութեանց եւ կուսակալներու մասնակցութեամբ: Յանձնախումբը պիտի զբաղի երկրին ընդհանուր ապահովութեան եւ անդորրութեան գործերով: Յանձնախումբի տեղեկարարը պիտի ըլլայ ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը: Ի հարկին, ներքին նախարարը կրնայ ներկայացուցիչներ ուզել նաեւ միւս գործավարութիւններէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ-ԻՐԱՆ ԹՐԱՆԶԻԹԻ ՃԱՄԲԱՆ

— • —

Ճումհուրիյէթի խմբագրապետ Եօնուս Նատի, նոյն թերթին մէջ, իբրեւ խմբագրական կը գրէ ի մէջ այլոց.—

Այդ ճամբան պիտի չբաւարարուի միայն Իրանի արտածումին ու ներածումին բարգաւաճումին ծառայելով: Արեւելեան մեր նահանգներուն…

…

…լրանայ: Մենք այժմէն կրնանք վստահօրէն ըսել թէ Տրապիզոն - Իրան թրանզիթի ճամբան հանրապետութեան ամենագեղեցիկ գործերէն մին պիտի ըլլայ: Գործ մը որ դրացի ու … քննիչթահսինիուղէրինի երկար առեն-ուան երազը: Այժմ աչքերը աւելի մեծ կարեւորութեամբ ուղղուած են Տրապիզոնի նաւահանգիստին շինութեան:

ՄԱՄՈՒԼ

Սլաւէյքով

—•—

«Յուսաբեր», այս վերնագրով խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (19 Յունիս).

— «Վերջերս Պուլկարիա տպաւորիչ հանդիսաւորութեամբ տօնեց մահուան 25ամեայ տարեդարձը իր լաւագոյն զաւակներէն մէկուն եւ մեծագոյն բանաստեղծին՝ Փենչօյ Սլաւէյքովի, որ իր «Արիւնոտ երգը»ը դիւցազներգութեամբ անմահացաւ ինք եւ անմահացուց պուլկար ժողովուրդին ծոցէն ելած եւ անոր ազատութեան նուիրուած հայդուկը:

Եթէ զմայլելի հերոսութիւններով թաթաւուն հայ ազատագրական չարժումը մինչեւ օրս ալ տակաւին չունի …

…

…ված է «Արիւնոտ երգ»ին պուլկար գրականութեան մէջ: Այդ գործի մեծութեան եւ անօրինակ ժողովրդականութեան գաղտնիքը հոն է, որ Սլաւէյքովի ստեղծագործութիւնը խորապէս արմատացած է պուլկար ազգային ոգիի յաւիտենական աղբիւրներուն մէջ:

Զափազանցութիւն պիտի չըլլար, եթէ Սլաւէյքովը անուանէինք հիմնադիրը պուլկարական նոր քերթողութեան: Եւ իրապէս, ան Պուլկարիոյ աշխարհայեցօրէն կազմուած առաջին գրագէտն է, որուն ազդեցութիւնը, ատոր չնորհիւ, գրականութեան սահմաններէն չատ աւելի հեռուն կը տարածուի: Իր փիլիսոփայութիւնը ստուածացումն է ազգայնօրէն եւ ճակատագրօրէն ինքզինքը սահմանող մարդուն: Եւ իր աշխարհայեացքին հիմնական ուժերն են, ինչպէս կ'ըսէ իր հայրենակիցներէն Եանքոյ Եա…

…

…եաքն ալ բաւական երկար ապրած Գերմանիոյ մէջ: Իր վրայ մեծ ազդեցութիւն գործած են գերման գրականութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը, ի մասնաւորի Կէօթէ եւ Նիցչէ: Սլաւէյքով մէկն էր այն սակաւաթիւ օտարներէն, որ կրցած էր տեսնել Կէօթէի «ողիմպական» եւ «ֆաուսթային» էութիւնը, եւ միակն էր, որ ըմբռնած էր «ապարարոյական» Նիցչէի «հերոսական» պաթոսը, որ նաեւ իրենն էր: Եւ Կէօթէ ու Նիցչէ, թէեւ ազգօրէն օտար, բայց հոգեպէս հարազատ Սլաւէյքովին, եղան ուղեցոյց աստղերը անոր ամբողջ կեանքի ընթացքին:

Հակառակ ատոր, Փենչօյ Սլաւէյքով է որ կը սկսի «արեւմտեան քաղաքակրթութեան» յաղթահարումը Պուլկարիոյ մէջ եւ նոր պուլկար մարդու ոգեկան կերպաւորումը»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (396)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ∘ ««««

Նախօրոք համաձայնութեան եկած էին իրարու հետ, որ դէպքի մը պարագային Տաճատը կամ ընկերը, եթէ կարենային ազատուիլ, պիտի թաքնուէին Սաթենիկենց մօտ: Ուրեմն, իւրովի մտածեց Լեւոնը, եթէ Տաճատը կրցեր է ազատուիլ, անչուշտ հիմա, Սաթենիկի մօտ կը լինի: Պէտք է այգիի մէջ թափուած ալրանքը տեղափոխելէ վերջ հոն երթալ:

Սկսաւ մթնել: Հմայեակի ընկերնե…

…աչքի զարկաւ գունաթափ դէմքը: Խոշոր խոշոր բացուած աչքերուն մէջ անհնարին սարսափ կար:

— Ի՞նչ կայ, Վահան, ի՞նչ պատահած է, Վահան,— ձայնելով ընկերները չրջապատեցին զայն:

— Հէչ, բան չկայ,— ու Վահանը քիւրսիին մօտ նստաւ՝ աջ ձեռքով ծածկելով աչքերը:

— Ի՞նչ է պատահած,— մեղմօրէն հարցուց Լեւոնը՝ տղու չարժուձեւ…

…

…մէկ ալ Խաչ Փողանի կողմէն հրացէնի պայթիւն մը լսուեցաւ: Կարեւորութիւն չտուի: Քանի մը վայրկեան վերջ, բազմաթիւ պայթիւններ լսուեցան միեւնոյն ուղղութեան վրայ: Գայլերս արագացուցի: Քաղաքամէջէն եկող բազմութիւնը, որոնք մեծամասնաբար հայ խանութպաններ էին, ինչպէս նաեւ այդտեղ գտնուող խանութպանները եւ փողոցի անցորդ Թուրքերը ինձ նման շշմած էին անսպասելի հրացանաձգութեան պատճառով: Մէկ ալ Թուրք մը Խաչ Փողանի կողմէն վազելով եկաւ, պոռալով իր ազգակիցներուն. «Ի՞նչ կեցեր էք, կեավուրները Դաւօն խփեցին բաղնիքի առջեւ: Մուհամմէտի սուրբ հաւատքին հետեւողներ, պիտի ձգէ՞ք, …

…ով հայ մշակ մը կը վազէր: Թուրքերը ճամբան կտրեցին ու չրջապատեցին զայն: Հասնողը հարուած մը իջեցուց խեղճի գլխուն: Մէկ երկու վայրկեանէն մշակը սեփական արիւնով շաղախուած՝ գետին ինկաւ: Թուրքերը, անոր գործը վերջացնելէ վերջ, ինկան ուրիշներու ետեւէն: Կացինով զինուած երկու Թուրքեր ալ գլխ տեսնելով, դէպի իմ կողմը վազեցին: Ոտքերս դողացին, սիրտս արագ արագ սկսաւ զարնել, ինքզինքս կորած համարեցի:

Սենեակին մէջ ճանճի տզզոց մը կրնար լսուիլ: Ներկաները համրացած՝ մտիկ կ'ընէին:

— Թուրքեր մօտեցեր էին ինծի: ուսիս խուրձինը վար նետեցի ու, …

…յաշիրկ վիճակի մէջ էր, բայց դեռ չէր մեռած:

— Ծօ, չէլլէ՞ առողջանայ,— սարսափած խօսեցաւ Արսէնը,— վայ թէ չունը նորէն ոտքի ելլէ…

— Զէ այդ մասին մտահոգուելու պէտք չկայ,— ծիծաղելով հանգստացուց Արմենակը,— գնդակը վզի վերի կողմէն անցած՝ խրուեր է ուղեղին մէջ. ոչ կրնայ չարժիլ, ոչ լսել, ոչ ալ խօսիլ: Մեր բժիշկն ալ կանչուած էր քննելու: Վերադարձին յայտնեց, որ փրկութիւն չունի, ժամերու խնդիր է միայն չան սատկիլը…

— Տղաք, չուչանանք,— տեղէն բարձրանալով Լեւոնը,— երթանք ալրանքը փոխադրելու:

×

…

…խուփը բանալով խօսեցաւ մայրը,— աղջի Սաթենիկ…

— Ի՞նչ է մարէ,— լսուեցաւ կողքի սենեակէն աղջկան հնչեղ ձայնը.— ի՞նչ կ'ուզես…

— Գետինը չանցնիս, նորէն թանապուրի աղը մոռցեր ես… Տանը կը նստի՞ս որ… Խելքդ միտքդ դուրսն է: Հա՛, էն ի՞նչ հրացանի ձէներ էին, … Սեղանը չակէ, հացը ես թրջեր եմ: Պատառ մը բան ուտենք, կէս օրը անցեր է… սիրտս մարեցաւ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՃՇԴՈՒՄ ՄԸ

—•—

…

…Առաքելը «որ զարկլին յետոյ»… կը ներկայացուի: Զարնուածը՝ Ուստա Առաքելին բնական մահէն տարիներ յետոյ՝ ուրիշ Առաքել մըն էր, թթատաններու պահապան «պէքճի Առաքել»ը, որ բնիկ Ատափազարցի չէր:

Ա. Պիպէռեան
(Ներկարարեան)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

դը պիտիգիտնայ պաշտպանել անոնք որ կըպայքարին իր եւմտականանկախութեան համար, որովհետեւ այդ պայքարը կը կատարուի յանուն խաղաղութեան պաշտպանութեան :

Այս յայտարարութենէն եւ յուզիչ կոչերէ վերջ, քուէարկութիւն կատարուեցաւ: Երեսփ. ժողովը 206ի դէմ 374 քուէով «լիազօրութիւն» տուաւ կառավարութեան:

Գերմանիա եւ Իտալիա կ'ընդդիմանան

Ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովին նիստը Լոնտոնի մէջ նոր դժուարութեան մը բախեցաւ: Մինչ կը կարծուէր թէ Իտալիա եւ Գերմանիա պիտի քաշուէին ժողովէն, ընդհակառակն անոնց պատուիրակները չընդունեցին ու ընդդիմացան հակակշռի այն ձեւին որ ծրագրուած էր Լոնտոնի ու Փարիզի կողմէ: Անոնք հակակշռի հաւասարակշռութեան հակառակ կը գտնեն երկու երկիրներու կողմէ միայն անոր գործադրութիւնը, այսինքն տեսակ մը անվստահութիւն կը յայտնեն անոնց անկողմնակալութեան մասին: Այս պատճառով, ուրբաթի յետաձգուեցաւ նոր նիստը, ստանալու համար նոր հրահանգներ իրենց կառավարութիւններէն :

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ այս ռազմախաղը կը կարծուի թէ նպատակ ունի դիւանագիտական ձեւափոխութիւն մը ձեռք բերելու Լոնտոնի եւ Փարիզի ընթացքին մէջ՝ հանդէպ Սպանիոյ ազգայնականներուն: Այսինքն ստիպել որ Անգլիա ու Ֆրանսա ճանչնան Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը ինչ որ պիտի բարոյալքէ հանրապետական Սպանիոյ կառավարութիւնը: Գերմանիա եւ Իտալիա եթէ յաջողին չէզոքացնել միւս երկու երկիրները իրենց բացարձակ չէզոքութենէն, կը յուսան այս յաղթութեամբ ապահովել Ֆրանքոյի կողմէ իրենց խոստացուած կարգ մը շահեր Սպանիոյ մէջ :

Ճափոնի սպառնալիքը Ռուսիոյ

Ռուսիոյ եւ Ճափոնի միջեւ ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Ամուր գետին վրայ գտնուած կղզիներու սովետական զօրքերու կողմէ գրաւման հետեւանքով:

Ճափոնի կառավարութիւնը վճռական հրահանգներ ղրկեց իր Մոսկուայի դեսպանին, որպէսզի պահանջէ ռուսական զօրքերուն ետ քաշուիլը:

Հակառակ պարագային, ճափոնական զօրքերը պիտի շարժին :

Պանդոկապետներ միշտ կը սպառնան

Պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու փակման սպառնալիքը կայ ու կը մնայ տակաւին: Գործատէրերը ամէն պատրաստութիւն կը տեսնեն Շաբաթ օր գործադրելու իրենց սպառնալիքը: Այս բանին համար ոեւէ բացառութիւն չպիտի ըլլայ ոչ Անժէի մէջ ուր պիտի երթայ հանրապետութեան նախագահը, ոչ Պէլֆորի մէջ ուր կը հասնի Թուռ տը Ֆրանսի հեծելամրցումը եւ ոչ Փարի - Փլաժ ուր պիտի երթան Անգլիացի զբօսաշրջիկներ:

Փոքր առեւտրականներն ու գործարանատէրներն ալ միացած են պանդոկապետներուն, որով, շաբաթ օր Ֆրանսա պիտի ունենայ աննախընթաց տեսարան մը, եթէ երբեք վարչապետ Շօթան չյաջողի համաձայնութեան մը բերել վճռող կողմերը: Մեծ յոյս կայ որ այս փակումին առաջքը առնուի :

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ
(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

»»»» o ««««

ԷԼ ԱԶԻԶ, 24 Յունիս — Գուծուտէրէն կատարեալ պաշարման մը տակ առնող մեր զօրքերը հետզհետէ կը նեղցնեն այդ շղթան: Շարժումը կը շարունակուի՝ յառաջապահ նոր պահականոցներ հաստատելով եւ ճամբայ շինելով: Որոշ է որ ի մօտոյ 300 ապստամբներն ալ պիտի յանձնուին: Վերջապէս օրուան խնդիր է Տէրսիմի փրկութիւնը այս յաւիտենական ցաւէն:

ԷԼ ԱԶԻԶ, 24 Յունիս — Թունճէլիի յեղուզակներուն դասը շատ մօտերս հոս պիտի սկսի: Մեծ սրահ մը պատրաստուած է ժողովուրդին համար, որ պիտի ուզէ ունկնդիր ըլլալ դատին: Դատարանին պաշտօնէից թիւն ալ աւելցած է: Ամբաստանեալներուն մէջ կը յիշուին գլխաւորաբար Պօղնաքցի Գամէր, Տէմէնանցի Ճէպրայիլ, Եուսուֆխանցի Գամէր, Սինան Հիտօ եւ Պախթիյար Շաքիր, բոլորն ալ ներկայիս վար դրուած էլ Ազիզ: Հանդարտութիւն կը տիրէ բոլորովին՝ Բլումէր, Զմշկածագ, Բէրթէկ եւ Օվաճըղ: Թեթեւ ապստամբութիւն մը կը տիրէ դեռ Հօզբան, Մաղմուտ եւ Սին, ուր սակայն նոր անձնատուութիւններ կ'ըլլան ամէն օր: Լեռները քաշուած են կարգ մը ապստամբներ: Դեռ անձնատուր չեղածներն են Պախթիար Գըրկան, Հարիլլի, Սէյիտ Րիզա, Ալի Շիրին, Գամէր եւ Շահին: Այս վերջինը Պախթիարներու պետն է, որոնք անձնատուր եղած են: Իրեն հետ կը գտնուին միայն հիմա 12 հոգի: Անձնատուր չեղողներուն թիւը 400ի կը յանգի: Դեռ անձնատուր չէ եղած Սէյիտ Րիզա: Մեր զօրքերը կը շարունակեն իրենց յառաջխաղացումը: Մնձուրի կամուրջը որ քանդուած էր, նորոգուած է :

Ապստամբներու որջերը ամբողջութեամբ գրաւուած են: Սէյիտ Րիզա եւ հետեւորդները երկու որջերու մէջ են դեռ: Ճամբաներէ զատ կամուրջներ կը շինուին, լեռներ ու ժայռեր խորտակուելով խճուղիներ կը կառուցուին: Վի - չիի ջուրին ստիճանով ջուրեր երեւան հանուած են: Անձնատուր եղողները կ'աշխատին իրենց ցոյց տրուած գործերուն մէջ:

Սէյիտ Րիզայի պզտիկ տղան Հիւսէյին ծանրապէս վիրաւորուած է: Մեծ տղան Հասան ալ հօրմէն բաժնուելու վրայ է:

*** «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ թէ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Էլ - Ազիզէն Էնկիւրի վերադառնալէն վերջ, նիստի հրաւիրած է գործավարներու խորհուրդը, ուր զեկոյց մը տուած է Տէրսիմի զին. գործողութիւններուն մասին: Շատ կարեւոր որոշումներ տրուեցան: Կ'ենթադրուի որ կառավարութիւնը յանձնուելու առիթ պիտի ընծայէ ապստամբներուն: Ցետոյ զարմանք յայտնուած է Պոլսոյ Թուրքերէն թերթի մը տուած լուրին առթիւ, որ իբր թէ ամբողջ Տէրսիմի քրտութիւնը պիտի պարպուի, եւ ոչոք պիտի բնակեցուի այնտեղ, առանց գործավարներու խորհուրդին արտօնութեան: (ԽՄԲ.— Հետաքրքրական է Տէրսիմի Քիւրտերուն ընդհանուր տարագրութիւնը հերքելու այս միտքը, ինչպէս եւ այն որ կառավարութիւնը պիտի աշխատի, փոխանակ զին. գործողութիւնները շարունակելու, ապստամբներուն «առիթ ընծայել» զէնքերը վար դնելու : Քանի Թուրքիա, նորէն սկսար հին խաղեր կանչել):

X

Թուրքիոյ եւ Քիւրտիստանի գործերուն խիստ մօտէն ծանօթ անձնաւորութիւն մը քրտական ապստամբութեան մասին հետեւեալը կը գրէ «Ազդակ»ի մէջ (23 Յունիս) —

Տէրսիմ ունի իր շրջակայքով մօտ 10,000 քմ. տարածութիւն, ճիշդ Լիբանանի չափ: 110,000 զուտ քիւրտ բնակչութիւն, որոնցմէ 15,000 զինուած մարդիկ, որոնք, տասնեակ տարիներով մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմամթերք կուտակած են այդ լեռներուն մէջ: Լեռները ընդարձակ են, ձորերը անանցանելի եւ անտառները անծայրածիր, որոնք ցրուած ապստամբութեան մը համար լաւագոյն ապաստանարաններ կը հանդիսանան:

Թուրքիա Տէրսիմի շարժումը զսպելու համար 50 — 60,000 զինուորներու եւ առնուազն 6 ամիս տեւող ժամանակի մը պէտք ունի: Թրքական աղբիւրներէ հաղորդուած լուրերը ինչ ալ ըլլան, իրականութիւնը այն է որ այսօր քրտական ընդհ. ապստամբութեան մը դէմ յանդիման կը գտնուի եւ շատ հեռու է կացութեան տէր դառնալէ: Ասկէ մէկ եւ կէս տարի առաջ ալ Թուրքերը յայտարարեցին թէ՝ Տէրսիմը գրաւած են եւ կացութեան տիրացած: Մինչդեռ իրականութիւնը բոլորովին տարբեր էր :

Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ :

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կռիւները :

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «Ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 2 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյեան ժամը 6ին, Լա վիսթ սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, 4 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին:

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԵՂԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquuteի օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

կը նախագահէ ԱՇՈՑ ԽՍՃԱԿԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), կը նուագէ Թառխտ գարեգին:

Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantiի նուագախումբին

պիւֆէ Դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փօրթ տ'օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 6էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

Սէն Փէրէ անտառին մէջ

Ներկայ կըլլայ ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

Հրապարակային դասախօսութիւն

կազմակերպուած ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ կողմէ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պետական թատերասրահին մէջ

կը խօսի ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու՝ ձրի

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 22րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

կիրակի, 1 Օգոստոս, ամբողջ օրը, հայրենակից Լ. ԽՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆԻ պարտէզին մէջ. Թրավերս Շվալիէ, Սէն-Լու կրան-բէն:

«Յուսաբեր»ի թղթակիցը կուտայ հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները (21 յունիս) —

Արտակարգօրէն լուրջ կերպարանք կ'առնեն կռիւները Սասնոյ եւ Տէրսիմի շրջաններուն մէջ :

Թուրք կառավարութիւնը արեւելեան նահանգներու մէջ ընդհանուր զօրակոչ յայտարարած է, 19էն մինչեւ 38 տարեկաններու համար :

Արեւելեան Նահանգներու մէջ գտնուող թրքական բանակներու մէկ մասը ղրկուած է Տէրսիմ: Քրտական այս անառիկ լեռնաշխարհը խակական պատերազմի մէջ է: Թրքական զօրքերու մէկ մասը ջարդուած է Տէրսիմի շուրջ եղած կռիւներու ընթացքին:

Վստահելի աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ Տիգրանակերտի մէջ 37 քիւրտ աղաներ կախաղան հանուած են: Ապստամբ Սասունի ղեկավարներն են Ապտիւլ Ռահման իր եղբօրը՝ Ռաշիտի հետ :

Սասնոյ ապստամբ աշիրէթներն են՝ Պելեքլի, Շեկօ, Կաւէ, Ասէ, Խիանքի Հուսէյն Աղան, Բաթկան, Բաքրան եւ ուրիշներ :

Մաս մը այս աշիրէթներէն hայախօս Քիւրտեր են:

*** Անկնկալուած դիւրութեամբ Թուրքերը չկրցան խորտակել Սասնոյ դիմադրութիւնը: Ըմբոստները լեռները ապաւինած՝ հերոսաբար կռուած են Թուրք զօրքերու դէմ եւ զանոնք ետ մղած մեծամեծ կորուստներով: Սասնոյ լեռներուն վրայ Քիւրտը ոչ տուն ունի, ոչ տնտեսութիւն: Բարանձաւները իրեն ապաստան կը ծառայեն, իսկ անկնկալ յարձակումներով ձեռք բերած աւարը՝ կերակուր: Այս բացառիկ պայմանները նկատի առնելով՝ կառավարութիւնը որոշած է առժամաբար հանգիստ ձգել Սասնոյ ճակատը եւ զօրքերը տեղափոխել Տէրսիմ: Սասնոյ լերան չորս կողմի Քիւրտերը միացած են Ապտիւլ Ռահմանին: Անհաւատարիմ Քիւրտերը, որոնք կաշառուած էին կառավարութենէն, պատժուած են ըմբոստներու կողմէ: Ստոյգ աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ դաւաճան Քիւրտերու գլխաւորները — Ալիէ Ռամազան, Հասանի Կինձօ եւ իր եղբայրը — անհարեկումի ենթարկուած են ըմբոստներու կողմէ : «Մենք բնաջնինջ կ'ըլլանք, սակայն մեր լեռները Թուրքերուն չենք ձգեր» — կ'ըսեն Քիւրտերը :

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 2 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 2 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3462 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

»»»» o ««««

Ֆրանսայի նախարարական տագնապը կարելի եղաւ շուտով լուծել, սակայն մեծ դժուարութիւններ կան լուծելու համար ելմտական տագնապը :

Նոր դահլիճը Խորհրդարանին առջեւ ներկայանալով, պարզեց պետական Գանձին վիճակը, որ հեռու է նախանձելի ըլլալէ :

Քսան միլիոն ֆրանք միայն մնացած էր գանձին մէջ, երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ Շօթանի դահլիճը: Այս գումարը բաւական էր միայն երկու ժամուան ծախքերուն համար: Ուստի կառավարութիւնը ստիպուեցաւ անմիջական ծախքերուն հասնելու համար 400 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքել պահեստիներու սնտուկէն :

Նոր ելմտական նախարարը 7 – 8 միլիառ ֆրանք կը հաշուէ սովորական ելմտացոյցին բացը մինչեւ այսօր: Ասոր վրայ պէտք է աւելցնել 8ուկէս միլիառ ֆրանք արտակարգ ծախքերը եւ փոխառութեանց համար վճարուելիք տոկոսները, գումար 17ուկէս միլիառ ֆրանք: Ասկէ զատ մինչեւ տարւոյն վերջը անհրաժեշտ պիտի ըլլայ ճարել 10ուկէս միլիառ ֆրանք: Որով ընդհանուր բացը կը հաշուէ 27 – 28 միլիառ ֆրանք :

Միւս կողմէ Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի պահեստը, որ անցեալ տարուան յունիսին 55 միլիառ ֆրանք էր (Փուանքարէի ֆրանք բռնածը, որ 65 միլիկրամ 85 ծանրութեամբ ոսկիի համարժէք էր), անցեալ սեպտեմբերի վերջը, ֆրանքի արժեզրկման նախօրեակին 50 միլիառի իջած էր: Իսկ ներկայիս 40 միլիառ միայն մնացած է, որմէ պէտք է զեղչել անգլիական դրամատուններէն փոխ առնուած երեք միլիառ ֆրանքը :

Վերջին ամսուան ընթացքին շուրջ 8 միլիառ ֆրանք դուրս հանուած է Ֆրանսայէն: Յունիս 23 – 28 հինգ օրուան ընթացքին երկուքուկէս միլիառ ֆրանք փախուստ տուած է արտասահման, այսինքն օրական կէս միլիառ :

Կասեցնելու համար այս խուճապը, որ իրական աղէտի մը կը նոր յանգիլ, կառավարութիւնը մէկ կողմէ ստիպողաբար փակել տուաւ Սակարանները, միւս կողմէ Լոնտոնի եւ Նիւ Եորքի մէջ ֆրանքի վրայ կատարուելիք գործողութիւնները կասեցուց : Անգլիականի եւ տոլարի սակը՝ ցնոր անօրինութիւն՝ երկուշաբթի օրուան գինին վրայ պիտի մնայ, արգիլելու համար ամէն շահագիտութիւն:

Մէկ օրէն միւսը Ֆրանսայի ելմտական կացութեան այս ոչ - փայլուն վիճակը յուզում առաջ բերաւ երկրէն ներս թէ դուրս :

Բացառիկ ծախքերը, մանաւանդ ազգային պաշտպանութեան համար քուէարկուած արտակարգ վարկերը բնականաբար ծանր պիտի ճնշէին երկրին վրայ :

Հոկտեմբեր 1ին, երբ ֆրանքը արժեզրկուեցաւ, յոյս կար թէ գործերը պիտի բացուին, եւ Ֆրանսա, շնորհիւ իր արտածումներուն, բարգաւաճման շրջան մը պիտի ունենայ :

Ընկերային նոր օրէնքները, որոնք կը ձգտէին բանուորներուն կացութիւնը բարելաւելու, անհրաժեշտօրէն աւելցուցին ապրանքներու արտադրութեան գինը, նախանիւթերը բարձրացան: Աշխատավարձքերը աւելցան: Տուրքերը՝ նոյնպէս: Հետեւանքն այն եղաւ, որ գիներու բարձրացման պատճառաւ արտասահմանի մէջ նոր շուկաներ չճարուեցան: Ու առեւտրական կշիռը մնաց ի վնաս Ֆրանսայի, այսինքն ներածումները արտածումներէն աւելի եղան:

Ժողովրդական ճակատի կառավարութեան դէմ առաջին օրէն իսկ հակառակորդի դիրքին մէջ գտնուող դրամատէրներ լաւագոյն սեպեցին իրենց դրամագլուխը արտասահման փոխադրել: Ֆրանք ունեցողները ոսկի գնեցին, անվստահութեան մթնոլորտ մը ստեղծելով, մինչեւ որ Պլումի կառավարութիւնը անելի մը առջեւ գտնուեցաւ եւ լիազօրութիւն պահանջեց՝ կացութիւնը բարելաւելու համար :

Նոր կառավարութիւնը իր կարգին լիազօրութիւն կը պահանջէ, կռուելու համար շահագիտութեան դէմ: Կասկած չկայ որ շահադէտները պատասխանատուութեան գլխաւոր բաժին մը ունին ելմտական ներկայ տագնապին մէջ, որ շատ կը յիշեցնէ 1926 յուլիսի աննախընթաց խուճապը՝ երբ անգլիականը 250, տոլարը 40 ֆրանքի բարձրացած էր :

Հասոյթի անմիջական աղբիւրներ հայթայթելու համար չկարենալով նոր փոխառութիւններ կնքել, ծրագրած է յաւելում կատարել ուղղակի եւ անուղղակի տուրքերուն վրայ: Ուղղակի տուրքերէն մասնաւորապէս պիտի աւելցուի եկամուտի վրայ դրուած տուրքին սակը: 12 –15 միլիառ ֆրանքի կանխավճար պիտի պահանջէ Պանք տը Ֆրանսէն:

Երկաթուղիներու փոխադրողչէքը պիտի բարձրացնէ՝ թէ՛ ճամբորդներու եւ թէ ապրանքներու համար:

Ծախքերը պիտի կրճատէ կարելիութեան սահմանին մէջ եւ նոր ծախքերու դուռ չպիտի բանայ առանց փոխարէնը հասոյթ ապահովելու :

Իսկ ամէնէն կարեւորը՝ մէկ տարուան ընթացքին երկրորդ անգամ ըլլալով ֆրանքը պիտի արժեզրկէ, ազատելով զայն հոկտեմբեր 1ի օրէնքով սահմանուած ոսկիի նուազագոյն չափանիշէն: Անգլիոյ եւ Ամերիկայի հետ համաձայնութեամբ մը կապուած ըլլալով, Ֆրանսա անոնց հետ պիտի խորհրդակցի՝ ճշդելու համար ֆրանքի վերջնական գինը: Կը կարծուի թէ անգլիականը պիտի արժէ 125 ֆրանք, ինչպէս 1931 սեպտեմբերէն առաջ եւ տոլարը՝ 25·50 ֆրանք ինչպէս 1933ին:

Նոր կառավարութիւնը պաշտօնի կը ձեռնարկէ դժուարին պայմաններու մէջ: Ֆրանսայի շահը կը պահանջէ որ ելմտական տագնապը փարատի շուտով:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԾԵՐԱԿՈՅՏՆ ԱԼ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՏՈՒԱՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

»»»» o ««««

Չորեքշաբթի կէսօրէ վերջ Ծերակոյտը նիստ գումարեց եւ անմիջապէս սկսաւ կառավարութեան ելմտական լիազօրութեանց քննութեան :

Ծերակոյտի ելմտական յանձնախումբը արդէն, առանց որ եւ է փոփոխութեան, իր քննութիւնը կատարած եւ ընդունած էր կառավարութեան ծրագիրը 3ի դէմ 20 քուէով (ձեռնպահ կը մնային 13 հոգի) :

Ելմտական յանձնաժողովին զեկուցաբերը, Ապէլ Կարտէ, նախ պատմականն ըրաւ այն տրամադրութիւններուն, որոնց մէջ Ծերակոյտը մերժեց լիազօրութիւն տալ Լէոն Պլումի կառավարութեան: Յետոյ անցաւ ընկերային օրէնքներու քաղաքականութեան, քննադատելով նախորդ կառավարութիւնը, որ այդ օրէնքներով շատ աւելի ծանր բեռան մը տակ դրաւ միջին դասակարգը քան գործատէրերը :

Ի վերջոյ անցնելով Շօթանի կառավարութեան պահանջած ելմտական լիազօրութեան, առաջարկեց չմերժել:

Այս ճառը Ծերակոյտին հաւանութեան արժանացած ըլլալով, քուէի դրուեցաւ զայն հրատարակելու եւ պատերու վրայ փակցնելու առաջարկ մը : Միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ այդ առաջարկը: Ասիկա ուղղակի պատասխան մըն էր Վէնսան Օրիոլի, որ անմիջապէս ոտքի ելաւ եւ հեռացաւ ծերակոյտէն: Այն կարծիքը կը տիրէր թէ Օրիոլ պիտի հրաժարի կառավարութենէն, ինչ որ ծանր պիտի ազդէր ընկերվարական շրջանակներուն վրայ: Բարեկամական խորհրդակցով, արագ բանակցութիւն մը կատարուեցաւ եւ քիչ վերջ Վէնսան Օրիոլ վերադարձաւ իր տեղը: Երբ Ապէլ Կարտէ բեմ բարձրացաւ անգամ մըն ալ, խնդրելով որ իր ճառը չհրատարակուի եւ պատերու վրայ չփակցուի, «որպէսզի Երեսփ. Ժողովն ու Ծերակոյտը թշնամական դիրք չբռնեն իրարու դէմ», հասկցուեցաւ թէ ի՛նչ գնով գնուած էր հաշտութիւնը Ապէլ Կարտէի եւ Վէնսան Օրիոլի միջեւ: Ծերակոյտը եւս ըմբռնեց նրբութիւնը եւ նոր քուէարկութեամբ մը, զեկուցաբերին խնդրանքով, ետ առնուեցաւ հրատարակութեան որոշումը:

Ծերակոյտը, անցնելով կառավարական լիազօրութեան պահանջին, 160 քուէով ընդդէմ 78ի, ընդունեց ներկայացուած օրինագիծը:

Կառավարութիւնը սկսաւ գործել

»»»» o ««««

Ընդհանուր տրամադրութիւնը, Ֆրանսայի քաղաքական շրջանակներուն մէջ, այն է թէ պէտք է ուժ տալ Շօթանի կառավարութեան, — դահլիճի տագնապ մը, կ՚ըսեն գրեթէ բոլոր թերթերը, կրնայ մեծ աղէտի մը ենթարկել ոչ միայն ֆրանքը, երկրին քաղաքացիներուն ազատութիւնը, այլեւ ընդհ. խաղաղութիւնը:

Այս տրամադրութենէն ուժ առած, իրեն շնորհուած լիազօրութենէն քաջալերուած՝ Շօթանի կառավարութիւնը անմիջապէս ձեռնարկեց գործի, ու տուաւ հետեւեալ որոշումները:—

Յուլիս 1էն սկսեալ կը վերաբացուի արժեթուղթերու սակարանը :

Ֆրանքին մետաղային բաղադրութեան չափը պիտի ճշդուի յառաջիկային, — Փուանքարէի ֆրանքը կը պարունակէր 65,5 միլիկրամ, Օրիոլի՝ ֆրանքը կը խաղար 43էն 49 միլիկրամի միջեւ: Այս կարգադրութեամբ, Պանք տը Ֆրանսի թղթադրամներուն ոսկիի վերածումը կարելի կը դառնայ այն ատեն միայն, երբ ֆրանքին մետաղային «ծփուն» բաղադրութիւնը ճշդուի վերջնապէս :

Մինչ այդ, սակարանային հաւասարեցումի հիմնադրամով պիտի հաստատուին ֆրանքին եւ օտար թղթադրամներուն յարաբերութիւնները :

Դահլիճը վաւերացուց նաեւ համաձայնութիւն մը, որ կնքուած է ելմտական նախարարին եւ Պանք տը Ֆրանսին միջեւ,— այդ համաձայնութեամբ՝ Պանք տը Ֆրանսը կը յօժարի առժամեայ նոր նախահաշիւ մը բանալ, առաւելագոյն 15 միլիար ֆրանք վճարելու համար կառավարութեան :

Բնակարանային վարձերու հարցը

»»»» o ««««

Ընկերվարական եւ համայնավար երեսփոխանները ամէն ճիգ թափեցին, որ Երեսփ. Ժողովը վաւերացնէ բնակարանային վարձքերու վրայ դրուած օրէնքին երկարաձգումը մինչեւ յունուար, տակաւին յուլիսի վճարումները չկատարուած :

Սակայն Ծերակոյտին ելմտական յանձնաժողովը աւելի արագ քալեց եւ վաւերացուց օրինագիծ մը, որով կը ջնջուին բնակարանային վարձքերու վրայ հարիւրին 10 համեմատութեամբ կատարուած կրճատումները: Յանձնաժողովին այս որոշումը տակաւին պիտի անցնի ծերակոյտին քննութենէն :

Ռուսաճափոնական միջադէպը ծանր հանգամանքներ կը ստանայ

»»»» o ««««

Երէկ գրած էինք թէ Ամուր գետին վրայ Ռուսերը գրաւեցին երկու կղզիներ: Ճափոնական կառավարութիւնը խիստ ծանուցագրով մը պահանջեց անմիջապէս քաշել ռուս զինուորները եւ պարպել կղզիները: Եւ սկսաւ դիւանագիտական բանակցութիւններու շարք մը,— Մոսկուայի Ճափոն դեսպանը, Շիկէմիցու, քանիցս խօսակցութիւններ ունեցաւ Լիթվինովի հետ, որ կ՚առաջարկէր կղզիները պարպել՝ քաշելով ռուսական եւ ճափոնական զինուորները, եւ վճռը տանիլ յատկապէս կազմուած յանձնախումբի մը քննութեան, երկու կողմերու ներկայացուցիչներուն միջեւ: Թօքիօյէն ստացուած հեռագրի մը համաձայն, Մոսկուա ի վերջոյ ընդունեց ետ քաշել զինուորները առանց պայմանի :

Այսպէս էր կացութիւնը մինչեւ Երեքշաբթի, երբ Չորեքշաբթի հեռագիրները կը հաղորդէին թէ ճափոնական զինուորները կրակեցին ռուսական երեք նաւերուն վրայ, որոնք խարիսխ նետած էին կղզիներուն առջեւ: Նաւերէն մէկը ընկղմեցաւ, միւսը մեծ վնասներ կրեց, իսկ երրորդը կծիկը դրաւ: Սպաննուած են բազմաթիւ նաւազներ :

Ճափոնական զեկոյցը կը պնդէ թէ նախայարձակը ռուսական նաւերն են: Թէ ճափոնական զօրքը փոխադարձութեան համար կրակած ատեն ընկղմած է ռուսական նաւերէն մին, եւ ատոր համար ալ մանչու կառավարութիւնը բողոքած է սովետական կառավարութեան՝ Խաբարովսկի սովետ հիւպատոսին յանձնելով խիստ ծանուցագիր մը, որով կը խնդրէ սովետ կառավարութենէն աւելի եւս չծանրացնել միջադէպը :

Ճափոնական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ ռուսական նաւերու վրայ կատարուած յարձակումը պատժական պատասխան մըն է ռուսաճափոնական սահմանագլուխի սովորական միջադէպերուն, այնպէս ինչպէս Գերմանացիները կատարեցին Ալմերիա քաղաքին վրայ: Ճափոնական այս պատժական քաղաքականութիւնը, միւս կողմէ կ՚ըսուի թէ, կը կատարուի գոհացում տալու համար Ճափոնի զինապաշտ հոսանքներուն, որոնք կը քննադատեն Թօքիօյի կառավարութիւնը՝ զայն գտնելով մեղմ եւ թոյլ, ինքզինք դիւանագիտութեան տուած :

Թէ ի՛նչ հետեւանք պիտի ունենայ այս ծանր միջադէպը,ստոյգ չէ, թէեւ բաւական մտահոգութիւն կը պատճառէ: Ռուսական գետային նաւատորմ մը, որ կը բաղկանայ աւելի քան 10 թնդանօթակիր նաւերէ, ստիպողաբար ճամբայ ելած եւ հասած է Ամուր գետին վրայ հոն ուր պատահեցաւ միջադէպը :

Փորթուկալ եւս կը խուսափի

»»»» o ««««

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը կը գտնուի ներկայիս նոր դժուարութեան մը առջեւ: Գրեցինք թէ գերմանական եւ իտալական պատուիրակները մերժեցին առաջարկը, զոր Ֆրանսա եւ Անգլիա կը բերէին՝ երկուքով ստանձնելու համար Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը :

Անգլօֆրանսական առաջարկին ուժ կուտային Խորհ. Միութիւնը, Շուէտ, Պելճիքա, Չեխոսլովաքիա, սակայն գերմանական եւ իտալական ճակատը կը պնդէր թէ կարելի չէ ընդունիլ այդ առաջարկը, որովհետեւ միակողմանի պիտի ըլլար հսկողութիւնը, քանի որ Անգլիա եւ Ֆրանսա չեն ճանչցած Զօր. Ֆրանքոյի կառավարութիւնը: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կը պնդէին որ իրենց անկողմնակալութեան փաստն այն էր, որ իրենց մարտանաւերուն մէջ ընդունած էին ներկայութիւնը 37 գերմանացի եւ 37 իտալացի դիտողներու:

Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները գոհացուցիչ չգտան անկողմնակալութեան այդ փաստը եւ առաջարկեցին բոլորովին վերցնել հսկողութիւնը: Ցոյց տրուած ընդդիմութեան վրայ, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները խնդրեցին ժամանակ տալ հրահանգ ստանալու համար իրենց կառավարութիւններէն,— այսպէս է որ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին նիստը յետաձգուեցաւ այսօրուան:

Այս կացութենէն մեկնելով, Փորթուկալի կառավարութիւնը յարմար գտաւ դադրեցնել այն դիւրութիւնները, զորս կուտար անգլիացի դիտողներուն՝ կատարելու համար իրենց հսկողութիւնը սպանեւփորթուկալեան սահմաններուն վրայ: Լիզպոնի անգլիական դեսպանին միջոցաւ Չորեքշաբթի հաղորդուեցաւ Իտընի թէ Փորթուկալի կառավարութիւնը վերջ կը դնէ անգլիացի դիտողներու հսկողութեան, Փորթուկալի եւ Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ, հետեւելով Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ կառավարութեանց, որոնք քաշուած են հսկողութեան կոմիտէէն: Եւ այս՝ մինչեւ որ որոշուի ոչ - միջամտութեան վերջնական ընթացքը :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Սանթանտէրի ճակատին վրայ, Զօր. Ֆրանքոյի բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը: Վալմասետա քաղաքը պաշտպան վտանգէն խուսափելու համար երկար չդիմադրեց,— ազգայնականները գրաւելէ վերջ այդ քաղաքը, յառաջացան դէպի Սանթանտէր: Գրաւուած է նաեւ Քասթրօ Ուրտիալէս քաղաքը: Զօր. Ֆրանքոյի բանակը Պիլպաօ - Սանթանտէր ճամբուն վրայ յառաջացած է մինչեւ 36 քիլոմեթր: Եթէ եղանակը լաւ երթայ, 15 օր չանցած՝ ազգայնականները պիտի կանգնին Սանթանտէրի դուռներուն առջեւ:

*** Վալենսիայէն կը հեռագրեն թէ անծանօթ նաւատորմ մը համախմբուած է Պալէարեան կղզիներուն առջեւ: Եօթը մարտանաւեր ցոյց մը կատարեցին Լա Մոնա ամրոցին դէմ:

Ռուսական խաղախական տագնապը

»»»» o ««««

Վորոշիլով պիտի հրաժարի՞

Տակաւին կը շարունակեն այս կամ այն ձեւով մեկնել Թուխաչեւսքիի դընդակահարութեան պատճառները: Նոր մեկնութեան մը համաձայն, իբր թէ մարաջախտ Թուխաչեւսքի կողմնակից էր ռուսաճափոնական պատերազմի մը, վստահ՝ ռուսական յաղթանակին վրայ: Թուխաչեւսքի այս պատերազմով Ռուսիան միանգամընդմիշտ ազատել կ՚ուզէր ճափոնական վտանգէն :

Հավաս հեռագրական գործակալութեան Մոսկուայի թղթակիցը արձագանգ տալով կարգ մը զրոյցներու, կը հեռագրէ թէ մարաջախտ Վորոշիլով պիտի հրաժարի ի մօտոյ եւ իր տեղը պիտի անցնի մարաջախտ Պլիւխէր, որ ներկայիս ընդհ. հրամանատարն է Ծայր. Արեւելքի բանակներուն :

Արտասահմանի հետ մշակութային յարաբերութեանց ընկերութեան տնօրէնը, Արոսեւ, ո՞ւր կը գտնուի ներկայիս, ոչ ոք գիտէ: Ձերբակալուա՞ծ է արդեօք :

Խաբարովսկէն կը հեռագրեն թէ 37 բարձր պաշտօնատարներ գնդակահարուեցան այն ամբաստանութեամբ թէ Սիպերիոյ մէջ փոխադրութեան գործը ձախողեցնելու կ՚աշխատէին: Այս գնդակահարութիւններով, 131ի կը հասնի թիւը անոնց որ «մաքրագործուեցան» մէկ ամիսէ ի վեր, այս նահանգին մէջ :

Փակի՞լ թէ ոչ

Պանդոկապետներու, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու սպառնալիքը կայ ու կը մնայ տակաւին:

Բանակցութիւնները որ եւ է արդիւնքի չեն յանգած: Գործատիրական ճակատը կը հաւանի շաբաթական 40 ժամ աշխատանքի ծրագիրը գործադրել տարւոյն վերջը միայն: Ընդհակառակն աշխատաւորական ճակատը որ եւ է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

«ԹՈՒՐՔ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ»

(ՏԷՐՍԻՄԻ ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

Էնկիւրի վերջապէս խոստովանեցաւ թէ ծանր հող մը կ'ապրի: Բայց, իր սովորութեան համաձայն, խօսեցաւ այն ատեն, երբ «ոստիկան զօրքերն ու իշխանութիւնը տէրն են կացութեան»:

Հիմա, այլ եւս, Թուրք մամուլը, առանց բացառութեան, լի է Տէրսիմի յատուկ մանրամասնութիւններով: Անցեալը, ներկան, երկիրը, բնակչութիւնը, ծագումն ու կենցաղը մանրամասնօրէն կը նկարագրուին: Մամուլը լայն տեղ կուտայ նաեւ Թխածոյ ու Թրքավարի Թղթակցութիւններուն:

Մաղելով ու քամելով այդ բոլորը, կը մնայ Թանձր իրականութիւն մը, որ, կ'երեւի, այնպէս չէ ինչպէս Էնկիւրին կ'ուզէ ներկայացնել:

Նախ՝ նոր դէպք չէ ասիկա: Ոչ ալ «մարտի վերջաւորութեան» է կապուած, ինչպէս արագ ձեւով մը կը յայտնէր Իսմէթ Ինէօնիւ: Էնկիւրի-Տէրսիմ պայքարը սկսաւ տարիներ առաջ: Այսինքն՝ այն օրէն, երբ, հարուածելէ վերջ Արարատի ըմբոստութիւնը, Թուրք կառավարութիւնը վճռական որոշում մը տուաւ,— միանգամընդմիշտ քանդել բոլոր քրտական բոյները եւ ցրուել այդ գանգուածը:

Բայց, այս ծրագրին գործադրութիւնը այնքան ալ դիւրին չէր: Մանաւանդ որ Շէյխ Սայիտն ու Արարատը բաւական ծանր էին արժած,—նիւթական թէ մարդկային տեսակէտով: Էնկիւրի քրտական մաքրագործումին կապած էր կարգ մը լուրջ ու հիմնական մտահոգութիւններ:

Այսպէս,— Թուրք ու քիւրտ տարրերու միջեւ անկամրջելի անջրպետ մը կար այլ եւս: Քիւրտը Թուրք պետական տարր չէր ու չէր կրնար ըլլալ: Ան, իր ապրելակերպով ու դարաւոր առանձնաշնորհումներով երբեք հանդուրժելի չէր հանրապետական վարչաձեւին համար: Վտանգաւոր էր երկու տեսակէտով,— կրնար օգտագործուիլ ներքին յետադիմական շարժումի մը ատեն: Կրնար օգտագործուիլ նաեւ արտաքին ուժերէ: Կար եւ Էնկիւրիի հիմնական ծրագիրը,— ամբողջովին Թրքացնել երկիրը:

Այս ծրագիրը կրնար իրականանալ երկու կերպով,— բռնի ուժով կամ խաղաղօրէն ու աստիճանական Թափանցումով:

Էնկիւրի նախընտրեց երկրորդը:

Իսկ իր այդ նախընտրութիւնը կը Թելադրուէր հետեւեալ պատճառներէն:

Քիւրտը դիւրաւ ընկճելի տարր չէ: Մանաւանդ Տէրսիմը: Բռնի ու զինական ճնշում մը կրնար ստեղծել շարք մը անպատեհութիւններ: Առաջին հերթին՝ մեծ կորուստներ պիտի պատճառէր: Ահագին ծրագիրներ կան, որոնք դրամի ու անդորրութեան կը կարօտին: Զինական արշաւ մը հարիւրաւոր միլիոններ պիտի խլէր՝ արգելք ըլլալով այլ ծրագիրներու: Յետոյ, նման շարժում մը, որ անխուսափելիօրէն ուժգին ընդդիմութեան մը պիտի հանդիպէր, կրնար ստեղծել երկրին մէջ մեծ մտահոգութիւն մը եւ երկրէն դուրս մեծ շահագրգռութիւն մը՝ ստուերի մէջ ձգելով հեղինակութիւնը եւ վարչաձեւին՝ յաչս ժողովուրդին, եւ Թուրքիան յաչս արտասահմանի:

Այս բոլորը նկատի ունենալով, Էնկիւրի նախընտրեց, կ'ըսէինք, երկրորդ միջոցը:

Ատոր առաջին քայլն էր Թիւ 2510 օրէնքը, որ տարիներ առաջ հրատարակուեցաւ եւ որ կը նախատեսէր ոչ-Թուրք բնակչութեան տեղափոխումը եւ չէյխ-պետերուն իրաւունքներու ջնջումը: Ու Էնկիւրի, հիմք ունենալով այդ օրէնքը, սկսաւ գործադրութեան: Այդ նպատակը քօղարկուեցաւ, սակայն, «բարենորոգումի»ի առաջադրութեամբ: Ու մէջտեղ դրուեցաւ երեւութական ծրագիր մը,— Տէրսիմը կ'ապրի նախնական կեանք մը: Զրկուած է միւս կուսակալութեանց հետ յարաբերուելու հնարաւորութենէն: Աղքատ ու Թշուառ: Հարկ է... փրկել: Այսինքն՝ շինել ճամբայ, կամուրջ, զօրանոց ու դպրոց:

Ատոր յաջորդեց ուրիշ որոշում մը,— զինուորական իշխանութեանց տալ լայն իրաւասութիւններ: Ու զօրավար Ալպտուլլահ — ինչպէս Արարատի զսպումի ատեն՝ Սալիհը — գործի սկսաւ: Զօրացուց շրջակայքը: Յետոյ, ճամբաներ շինելու պատրուակով, բազմաթիւ Քիւրտեր ջանաց հեռացնել եւ աշխատցնել: Բայց, քանի միջոցները խստացան, Տէրսիմ այնքան պրկեց ինքզինքը: Կ'երեւի Քիւրտերը եւս չուզեցին անպատրաստ ու աճապարանքով դուրս գալ: Մանաւանդ որ կը գիտակցէին թէ օղակը, շատոնց, լայն ծաւալով կազմուած էր իրենց շուրջ: Սահմանային յարձակումները, «դուրսէն մէկ քանի սէր-սէրիներու Թափանցումը», մէկուն ու միւսին ձերբակալումը, բախումներ են., — որոնց մասին, ամիսներ առաջ, ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայա խօսեցաւ Ազգ. Ժողովին մէջ,— փաստերն էին սեղմումի շարժումին եւ հակաշարժումին, որոնց սկզբնական դէպքերը երկարեցան կամ արձագանգ գտան մինչեւ հարաւային սահմանները, այն տեղերու Քիւրտերուն մօտ:

Այն փաստը, որ Էնկիւրիի իսկ խոստովանութեամբ, Քիւրտերը պահանջներ են ներկայացուցած, կը վկայէ Թէ ամիսներէ ի վեր նետուած էր ձեռնոցը: Էնկիւրիէն Թուրքերէն «Թան»ի ուղարկուած Թղթակցութիւն մը կը վկայէր արդէն Թէ «Տէրսիմի վերջին ամիսներու կեանքը լի է այս տեսակ դէպքերով»: Դէպքեր, որոնց մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն, որովհետեւ Էնկիւրի կը ծածկէր, իսկ Քիւրտերը միջոցներ չունէին հաղորդելու, եւ որոնց մասին, արտասահմանեան օտար մամուլին մէջ, միայն դաշնակցական Թերթերն էին, որ, ամիսներ առաջ, որպէս ճիշդ տեղեկութիւն հաղորդեցին «Քրտական ըմբոստութիւն» խորագրին տակ ...

Էնկիւրիի երկրորդ ճիգն է չարչարելով վարագոյրը, կը ճգնի այնպէս մը ցոյց տալ Թէ մէկ երկու տասնեակ կորուստներ միայն ունեցած են Թուրքերը: Մինչ նոյն Իսմէթ Ինէօնիւն, իր նոյն ճառին մէջ, ժխտելով կը խոստովանի մեծ կորուստները, երբ կ'ըսէ.— «Լսեցի Թէ մեծ բախումներու եւ մեծ կորուստներու լուրեր շրջան կ'ընեն» ...Ո՞ւր,— Թուրքիոյ ու մասնաւորապէս Էնկիւրիի մէջ, անշուշտ, քանի որ «լսեր» է... Իսկ երբ այդ լուրերը շրջան կ'ընեն Էնկիւրիի մէջ կամ Թուրքերու միջեւ, կը նշանակէ ճիշդ են, քանի որ, բոլոր դիկտատուրաներու ներքեւ, «բերնի մամուլը» աւելի իրապէս ու վստահելի է, քան Թելադրանքներով խմբագրուած տպագրեալ մամուլը ..

Էնկիւրիի երրորդ ճիգն է շարժումը արդէն իսկ վերջացած եւ զսպումը յաջողած ցոյց տալ:

Անհիմն է եւ այս: Շիւքրիւ Գայա, ներքին գործավարը, վերջերս շրջագայեցաւ Տէրսիմի շուրջ: Վերադարձին տուաւ գաղտնի տեղեկագիր մը: Այդ տեղեկագրին մէջ կ'ըսէր բառ առ բառ.— «Հոս (Տէրսիմ) վնասակար ու վտանգաւոր կացութիւն մը կայ: Կարելի չէ յետաձգել վերջնական վիճակի մը տանելիք միջոցներու գործադրութիւնը: Շրջակայ վայրերու 150,000 բնակչութիւնը կը գանգատի: Տէրսիմ ամէն օր շրջակայքը կ'ոտնակոխէ: Ժողովուրդը իր ինչքերու մասին ապահով չէ: Քաջութիւնն ու դիմադրականութիւնը կորսնցուցած է: Տէրսիմի ներսը եւս նուազ դառն չէ: Խելօք թուրք տարրը, որ իր արօրովը կը ճգնի, աշիրէթներու տեւական ահաբեկումին ենթակայ է: Որովհետեւ ամէն բոպէ կողոպտուելու վտանգին տակ են, Քիւրտերուն տուրք կը վճարեն: Հակառակ անոր որ գոյութիւն ունի կառավարական կանոնաւոր կազմակերպութիւն, անիշխանութիւնը կը շարունակուի: Վտանգը կը կայանայ աշիրէթական կեանքի ձեւին, աւանդութեանց եւ աշիրէթներուն զինեալ ըլլալուն մէջ: Հիմնական դարմանումի շարժում մը անհրաժեշտ ու ստիպողական է: Յետաձգումը վնասակար է»:

Ընդգծեցինք, ուրեմն, որ Տէրսիմը «շրջակայքի 150.000 բնակչութիւնը տեւական սարսափի տակ պահող, անոր քաջութիւնն ու դիմադրականութիւնը կոտրող, նոյն իսկ տուրք հաւաքող» ուժ մըն է:

Թուրքերէն «Թան», իր կարգին, կը խոստովանէր,— ճիշդ այն օրը երբ իր միւս էջին վրայ կը հրատարակէր «արդէն իսկ զսպուած» ըլլալու լուրը,— Թէ «Գութուտէրէի մէջ 3000, իսկ Ալթունպապայի եւ Քըզըլտաղիի մէջ 7000» ըմբոստներ կան:

Թուրքերէն «Թան» Տէրսիմի մէջ կ'ենթադրէր 70.000 Քիւրտեր: Ուլուս, Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը կը յայտնէր Թէ «ըմբոստական շարժումին միացած են Հայտարանի, Քիւրէշշանի, Արըլըի, Սարըլըի, Շամուշաղըի եւ Պախթիարի աշիրէթները»: Պաշտօնական գրութիւն մը կը տեղեկացնէր Թէ պաշարման գօտիին ծաւալը 7000 քիլոմեթր է: Իսկ Իսմէթ 30.000 զօրքերու շարժումէն կը խօսէր: Ինչո՞ւ այդքան լայն գօտի՝ եթէ քիչ է Թշնամին:

Արդ, նկատի ունենալով որ Էնկիւրի, ըստ իր սովորութեան, Թշնամին նուազեցնել կը ջանայ, ու, միւս կողմէ, «70.000 Քիւրտերը» մեծով պզտիկով գիտեն զէնք շարժել, հարկ է եզրակացնել որ, Էնկիւրի շատ մեծ ուժեր կեդրոնացնելու ստիպուած է, իսկ տրուած տեղեկութիւնները երբեք իրականութեան չեն համապատասխաներ:

«Ճումհիւրիէթ» կը գրէ Թէ «Տէրսիմի մէջ չկայ տուն մը, որ մէկ քանի մարթինի հրացան, մէկ քանի մավզէր չունենայ: Զէնքերու այս առատութիւնը արդիւնք է պատերազմի ընթացքին զէնքերու փոխադրութեան, ռուսական նահանջին եւ Տէրսիմցիներու ձեռքը անթիւ զէնքերու կեդրոնացումին»:

Բարդեցէք այս բոլորին վրայ Տէրսիմի դիրքը, որ զայն կը դարձնէ «բնական ամրոց մը», ճամբաներու չգոյութիւնը, Տէրսիմցիներու խիզախ ու ռազմունակ ոգին, իրենց վայրերուն կատարեալ ծանօթութիւնը, ու պարզ կը դառնայ Թէ Էնկիւրի իրեն յատուկ սուտերով կը ջանայ ներքին հանրային կարծիքը հանդարտեցնել եւ արտասահմանի մէջ անհաճոյ տպաւորութիւններ չստեղծել: Այս առթիւ, ուշադրութեան յանձնենք փոքրիկ պարագայ մը որ շատ խօսուն է:

Տարիներ առաջ «Թուրք առաջին օդանաւորդուհին» մէտայլ ստացաւ, բայց պատճառը չըսուեցաւ: Թայմզի Թղթակիցը, «քանի որ Իսմէթ Ինէօնիւ խօսած էր քրտական շարժման մասին» լուրը տուաւ իր Թերթին եւ աւելցուց Թէ «օդանաւորդուհին վարձատրուած էր որովհետեւ ըմբոստները ճզմող վերջին ռումբը արձակած էր»:

Բայց, այդ «զսպում»էն վերջ, ասկէ տասն օր առաջ, վարչապետը, Էնկիւրիի պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, գնաց շարժումին վայրը անձամբ տալու համար անհրաժեշտ հրահանգները: Իսմէթ, չմոռնանք, զինուորական է: Ու գնաց, անշուշտ, շարունակուող կռիւին ուղղութիւն տալու համար ...

Բայց, Էնկիւրիի Պոլսոյ բերանը, Ահմէտ Էմին Եալմանն եւս կը խոստովանի Թէ «Տէրսիմը թուրք բանակին համար ամէնէն դժուարին եւ մեծ քննութիւնը պիտի ըլլայ»:

Ի՞նչ պիտի արժէ այդ քննութիւնը եւ ե՞րբ պիտի վերջանայ,— պիտի պարզուի բաւական ուշ, ինչպէս Շէյխ Սայիտի ըմբոստութեան պատահեցաւ: Ստոյգ է որ Տէրսիմը «Թուրքիոյ մարմնոյն վրայ բացուած մեծ վէրք մըն է», զոր Էնկիւրի փորձեց նշդրակի զարնել ու հանդիպեցաւ հակահարուածի: Թուրքիա ներքին միջոցներ ու արտաքին օժանդակութիւններ ունի՝ ի վերջոյ ջախջախելու համար եւ այս բոյնը: Ան գիտէ նաեւ Թէ հարիւր տարիներէ ի վեր Օսմ. կայսրութիւնը կիսամիջոցներ միայն կրցած է ի գործ դնել ու միշտ ալ անզօր եղած է այդ ըմբոստ հողամասը իրեն ենթարկելու: Իսկ Տէրսիմցիք՝ Հայերու եւ Քիւրտերու ճակատագրէն գիտեն Թէ կռուելէ զատ ուրիշ միջոց չկայ: Եւ կը կռուին արդէն ...

« Տէրսիմը մերը, մեզմէ, մեր հարազատը պիտի ըլլայ » — ահա Էնկիւրիի ծրագիրը: Քամալական վարչաձեւը, 15 տարիներէ ի վեր, չկրցաւ « իրը » ընել զայն: Այսօր կը ձգտի « Տէրսիմը այնքան անդորր ու ապահով դարձնել՝ որքան Էնկիւրիի փողոցները»: Կամ՝ մրցակից մը Ուլուտաղի (Պրուսայի Թուրիզմի վայրը), — երկրին ներքին Թուրիզմին յատուկ գեղեցիկ լեռնավայր մը »...

Եւ ատիկա, անշուշտ, ամբողջովին ջնջել տեղահանելէ վերջ տեղւոյն խիզախ բնակչութիւնը:

Իրապէս « ամէնէն դժուարինը եւ մեծագոյն քննութիւնը », զոր քամալական բանակը անցուցած ըլլայ ...:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱԳՈՒ ԵՒ ՀԱՅ-ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» օ ««««

Դ.

Հանդարտած վերադարձայ տեղս: Յաջորդ առտուն տեղին մեծաւորը, աւելի ճիշդ մօտակայ Թաթար գիւղին պետը քովս եկաւ: Կը նմանէր ճիշդ ու ճիշդ պաշտօնի անցնելու այցելութեան մը, վասնզի շատ շուտ լուր տարածուած էր Թէ ագարակին մէջ գերմանացի զօրավար մը կը նստի,— զօրավարի աստիճանին բարձրացուած էի: Եուսուֆ պէկ, այս էր անունը այդ իշխանաւորին, պաշտօնական ճառով մը յայտնեց իր եւ իր շրջանի բնակչութեան համակրանքը ինծի հանդէպ եւ խնդրեց որ իր անչուք յարկը եւ իր երկրային ամբողջ ստացուածքը իբր իմ սեփականութիւնս նկատեմ եւ կ'ուզէր գիտնալ թէ ե՞րբ պիտի գային իմ վաշտերս, որպէսզի Թաթար հերոսներու խմբերուն հետ միասնաբար դուրս վռնտէին Հայերն ու համայնավարները:

— Լսէ՛, Եուսուֆ բէկ, լուսաբանեմ սխալ հասկցողութիւն մը: Ճիշդ է որ Գերմանացի եմ եւ զինուորական եմ, բայց ոչ գերմանական, այլ ռուսական բանակին մէջ: Հասկցա՞ր, ուրեմն, որ ազգով Գերմանացի եմ, Ռուս չեմ:

Գլուխը խոնարհեց եւ ձեռքը սրտին տանելով ըսաւ.— Եուսուֆ պէկը քեզ շատ լաւ կը հասկնայ, էֆէնտիս, դուն իմաստուն ես եւ իմաստունը միշտ զգոյշ է: Դուն կրնաս հանգիստ ըլլալ հոս, մենք պահապան պիտի կենանք քեզի, մինչեւ որ գերմանական եւ Թրքական վաշտերը հասնին: Ալլահ եւ Վիլհելմ — ձեր մեծ Ղազին եւ Շահնշահը — պիտի վարձատրեն քեզ քու ծառայութիւններուդ համար:

Համբերութիւնս հատաւ: Այս մարդուկը համոզուած էր որ ես գերմանացի լրտես մըն էի: Բայց ես այլեւս յոգնած էի ջուրը ծեծելէ... ինչ կ'ուզէր ըլլար:

Եուսուֆ պէկ մեկնեցաւ պաշտօնական ձեւակերպութիւններով, երբ ես իրեն խոստացայ փոխադարձ այցելութիւնս:

—«Իմ խեղճ ու կրակ խրճիթս այս մեծ պատիւին բեռան տակ պիտի կքի, իմ տղաքս եւ անոնց զաւակները պիտի փառաբանեն այն օրը, որ դուն...» եւ այսպէս շարունակաբար:

Ուրեմն ամէն ինչ կարգին էր: Ոչ մէկ Թաթար կը համարձակէր նեղել մեզ: Քանի մը օր ետք, լսեցինք որ Թաթարները պարտութիւն մը կրեր են Բագուի առջեւ: Հայերն ու համայնավարները ձեռք ձեռքի կ'աշխատէին: Ճակատը կը մօտենար մեր շրջանին, բայց ի վերջոյ Աճի-Կաբուլ կայարանին մօտ ճակատը անշարժ մնաց: Իսկ երկու շաբաթ ետք դէպի արեւելք վերստին յառաջացաւ: Իրաւ Թրքական կանոնաւոր զօրաբաժիններ հարաւ-արեւմուտքէն դէպի Աճի-Կաբուլ եկած էին եւ Թուրք սպաները վայրենի Թուրք հորդաներուն հրամանատարութիւնը ստանձնած էին:

×

Ապրիլի վերջին օրերուն էր, երբ ամբողջ Թրքական զօրաբաժին մը մասնակցեցաւ կռիւին ընդդէմ Հայերուն եւ համայնավարներուն: Վերջինները մինչեւ Բագուի առջեւ ետ մղուեցան եւ ստիպեցին ամբողջ քաղաքի այր բնակիչները մասնակցելու ինքնապաշտպանութեան: Թէ քաղաքը վերջի վերջոյ պիտի իյնար, կասկածէ դուրս էր: Հարց էր միայն Թէ ո՞րքան պիտի դիմանար, վասնզի համայնավարները նաւեր փնտռած էին Աստրախանէն իրենքզիրենք ազատելու համար:

Բան մը կը մղէր զիս դէպի Արեւմուտք: Անհանգիստ էի եւ դժգոհ: Միշտ նոյն մտածումը կ'ունենայի Թէ « Ազատ ես այլեւս, զինուորական երդումդ պէտք չունիս պահելու, դասալիք չես համարուիր եթէ...: Հիմա պարտականութիւնդ չէ՞ քու ցեղիդ վերադառնալու: Բայց ի՞նչպէս ձեռնարկել ատոր: Ի՞նչպէս գտնել ուղիղ ճամբան »:

Օրին մէկը հանդիպեցայ վրացի առեւտրականի մը, կայարանին մէջ, որ շաբաթը մէկ անգամ մինչեւ Աճի-Կաբուլ երթեւեկող փոքրիկ կառախումբով Թիֆլիսէն կուգար եւ կ'ուզէր երթալ իր ազգականներուն մօտ, որոնք կը բնակէին աւելի հիւսիս, լեռնային գիւղերու մէջ: Ես լուր կ'ուզէի Թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ աշխարհի մէջ: Եւ իմացայ որ Թիֆլիս կը սպասուին գերման վաշտեր: Երկու ժամ վերջ նոյն շոգեկառքը վերադարձաւ, զիս ալ միասին տանելով..

Թիֆլիս, նախկին մայրաքաղաքը ամբողջ կովկասեան շրջանին, ուր կը նստէր ցարին փոխարքան, կը գտնուի ձորադաշտի մը մէջ, կովկասեան լեռներու ստորոտը: Քաղաքին կեդրոնը ճիշդ եւրոպական ձեւ ունի իր գեղեցիկ, արդիական, լայն փողոցներով, մեծ քաղաքի յատուկ շէնքերով, հանրակառքով, պետական օփերայով, բազմաթիւ լիւքս պանդոկներով, ճաշարաններով եւ սինէմաներով: Բայց ատկէ անդին անմիջապէս կը սկսի արեւելքը, կարճ ու նեղ փողոցներ, հին ու ցած արեւելեան տուներ, մութ անցքեր, բարակ մինարէթներ: Փողոցները այնքան նեղլիկ են, որ անոնց մէջէն հետիոտն միայն կ'անցնուի կամ շատ շատ էշեր կրնան անցնիլ: Խանութները այնքան փոքր են, որ ամբողջ առեւտուրը խանութներուն առջեւը տեղի կ'ունենայ:

Թիֆլիսի մէջ կառավարական ոյժ մը կար, այսինքն Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնը, որ իրեն հովեր կուտար ամբողջ Անդրկովկասի օրինական միակ կառավարութիւնը ըլլալու, որուն իշխանութիւնը սակայն կառավարական շէնքէն անդին չէր անցներ: Ոչ ոք ուշադրութիւն կը դարձնէր 20—25 նախարարներուն վրայ, որոնք համեմատականօրէն ղրկուած էին երեք մեծ ազգութիւններէն՝ Թաթարներէն, Վրացիներէն եւ Հայերէն:

Այն օրէն ի վեր որ Թաթարներն ու Հայերը իրարու դէմ ելած էին, բնականաբար վերջ գտած էին այս երկու ազգութիւններու նախարարներուն յարաբերութիւնները եւ Վրացիները տակաւ տէր կը դառնային արդէն գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեան եւ այդ կերպով կը ձգտէին անկախ Վրաստանի մը հաստատումին:

Թիֆլիսի մէջ ամէն ինչ ուրախ էր: Ցերեկին խանութները բաց էին, ապրանքներու մնացորդները կը ծախուէին ամէն տեսակ կարելի եւ անկարելի դրամներով: Ուտելիք մանաւանդ խմելիք չափէն աւելի կար, վասնզի Վրաստան իսկական Եդեմի պարտէզն է սքանչելի պտուղներով, ցորենով եւ շատ ու շատ գինիով: Գլխաւոր փողոցներուն վրայ արդուզարդով պճնուած բազմութիւն մը կը սիրաբանէր, կը կատակէր եւ կ'ըմբոշխնէր այս բացարձակ անիշխանութիւնը:

Օր մը այս ուրախ Թոհուբոհին մէջ հրապարակ եկաւ աշխոյժ եւ գործունեայ պարոն մը, (ԽՄԲ.— Քրէս Ֆոն Քրէսէնշթայն), գերման բանակի ընդհ. սպայակոյտէն, որ ռուսական գերութենէն Սիպերիայէն մինչեւ այս տեղերը նետած էր ինքզինք եւ ամբողջ կացութիւնը սրատեսութեամբ ըմբռնած: Շատ մը կարելիութիւններ եւ հաւանականութիւններ կային հոս: Վրաստանը, ինչու չէ, նաեւ ամբողջ Կովկասը հասած պտուղի մը պէս պիտի իյնար Թուրքերուն ձեռքը: Կարելի էր սակայն գեղեցիկ եւ հարուստ Վրաստանը գերման կայսրութեան ենթարկել եւ այդ կերպով տնտեսական օգուտներ ապահովել պաշտպանին համար, եթէ յարմար վայրկեանին յաջողուէր գործնական գետնի վրայ գերմանական հովանաւորութիւնը իրականացնել նոր կազմուելիք վրացական հանրապետութեան վրայ: Որով Թուրքերուն ձեռքէն աւարը փրցուած պիտի ըլլար: Բայց այդ պաշտպանութիւնը միայն այն ատեն անվիճելի եւ ազդու պիտի ըլլար, եթէ գործնապէս, այսինքն գերմանական վաշտերով, Վրաստանի մէջ զէնքով, դէմ դրուէր մօտալուտ Թրքական խուժումին:

Հարիւրապետ պարոնը երկար չտատամսեցաւ, այլ գործի ձեռնարկեց: Քանի մը գիշերային գաղտնի բանակցութիւններ Վրացիներուն հետ եւ ... օր մըն ալ Թիֆլիզ անցաւ իբրեւ մայրաքաղաքը Վրաստանի անկախ հանրապետութեան: Ծնունդը տեղի ունեցած էր գիշերուան մէջ անձայն: Իսկ օրօրոցին քով, որ կը հանդիսանար կառավարական շէնքը, նախկին պալատը փոխարքային, կեցած էին իսկ եւ իսկ գերման կրկնակ պահակներ: Կարծէք հրաշք պատահած ըլլար: Ամբողջ Թիֆլիսի բնակչութիւնը կ'երթար ու կը տեսնէր կրկնակ այդ պահակները, այդ հրաշքը, իրենց աչքերը տնկած՝ բացատրութիւն կ'ուզէին, կը վիճէին եւ տուն կ'երթային առաւօտեան գաւաթը ճնկելու ...

ԱՐՄԷՆ ՏՈՀՄԻԿ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Հարցուցի Հայկին.— Ինչո՞ւ ըսուած է ուղղական: Պատասխանեց Հայկ.— Որովհետեւ բուն բառն է, ուղիղ բառը առանց դեռ ոեւէ փոփոխութեան, այնպէս որ սխալ կ'ըլլայ ըսել՝ ուղղական հոլով, քանի որ հոլով կը նշանակէ դարձուածք, փոփոխութիւն, եւ ուղղական բառ մը չէ ենթարկուած ոեւէ դարձուածքի կամ փոփոխութեան: Այսպէս՝ բոլոր Հայերէն բառերը իրենց արտասանուած ձեւովը ուղղական են:

Հարցուցի Համազասպին.— Ուղղականը ի՞նչ պաշտօն կ'ունենայ հատուածի մը կամ նախադասութեան մը մէջ: Պատասխանեց Համազասպ.— Էութեամբ, իսկութեամբ՝ հատուածին կամ նախադասութեան տէրը, ենթական է ուղղականը, տէր բայի ըսուածը, որ բնականաբար բային հետ կապուած է եւ անոր Թիւը (եզակի կամ յոգնակի) կ'առնէ, կամ երկուքն ալ միեւնոյն Թիւը կ'ունենան, անշուշտ: Ուրիշ տարբեր պաշտօն ալ կրնա՞յ ունենալ ուղղականը, հարցուցի Հմայեակին: Պատասխանեց Հմայեակ.— Եթէ մէկ հատուածի կամ նախադասութեան մէջ երկու ուղղական գտնուին, միեւնոյն բային պատկանող, մէկը կ'ըլլայ տէր բայի, միւսը՝ ստորոգելի: Այսպէս՝ խաղողը օգտակար պտուղ մըն է: Հոս ահա երկու ուղղական՝ խաղող եւ պտուղ, իրարմէ անբաժան ձեւով, այսինքն, հետեւաբար, նոյն բային (է) պատկանող: Խաղող տէր բայի կամ ենթակայ, պտուղ՝ ստորոգելի, որ խաղողը կը ստորոգէ, այսինքն անոր յատկութիւնը, ի՛նչ, ի՛նչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, գրեթէ տեսակ մը ածական, զոր օր. օգտակարը ինչ կերպով որ կը ստորոգէ պտուղը, բայց ստորոգելի չենք ըսեր, այլ ածական: Որովհետեւ տէր բային ստորոգողին կ'ըսուի միայն ստորոգելի, իսկ միւսներուն ածական, ինչպէս օգտակար՝ ածական է պտուղին: Ուրիշ օրինակ մը միեւնոյն գոյականով, մին՝ տէր բայի, միւսը՝ ստորոգելի.— Խօսքս խօսք է: Ուրիշ օրինակ մը յատուկ անունով.— Լօզանը, իր կարգին, Սէվրը պիտի ըլլայ: Լօզանը տէր բայի, Սէվրը՝ ստորոգելի: Ստորոգելին դիւրին է գտնել. «Ի՞նչ» հարցումը կ'ընես, պատասխանողը ստորոգելի կ'ըլլայ. Լօզանը ի՞նչ պիտի ըլլայ— Սէվր:— Խաղողը ի՞նչ է — պտուղ: — Խօսքս ի՞նչ է ... — խօսք:

Շատ կարեւոր պարագայ մըն է գիտնալը, Թէ բայերուն աներեւոյթներ կամ անորոշ դերբայ ըսուածները յաճախ իբրեւ գոյական կը գործածուին եւ իբրեւ ուղղական կ'ըլլան, պարզ գոյականներուն պէս, տէր բայի եւ ստորոգելի Օրինակ՝ խոստանալը կատարել է: Ահա հոս երկու աներեւոյթ. խոստանալ՝ տէր բայի, կատարել՝ ստորոգելի՝ չէ՞, ուշիմ աշակերտս: Հարցումին դիմէ.—Խոստանալը ի՞նչ է — կատարել: — Խօսքին կամ խոստումին դրժելը վատանալ է.— դրժելը՝ տէր բայի, վատանալ՝ ստորոգելի:

Հարցուցի Վահագնին.— Աներեւոյթէն զատ բայերէն ձեւացած ուրիշ գոյական կա՞յ արդեօք: Պատասխանեց Վահագն.— Այո՛: Բայերուն աներեւոյթէն ձեւացած գոյականներ կան, ինչպէս տեսած, տուած, առած, խօսած, այլովքն հանդերձ: Այս ձեւերէն ալ գոյական բառ կը կազմուի եւ ոեւէ ուրիշ գոյականի պէս այս ձեւերն ալ ուղղականէն զատ ամէն տեսակ հոլովի տեղ կրնան բռնել: Այսպէս՝ «Տուածս՝ տուած է»: Հոս «տուածս» ուղղական տէր բայի է, իսկ միւսը՝ «տուած», ուղղական ստորոգելի: Բոլոր այս ձեւով կազմուած գոյականներն ալ վերի օրինակին պէս կը վերլուծուին: Բայց որպէսզի պատասխանը աւելի գոհացուցիչ ըլլայ, պէտք է աւելցնել սա ծանօթութիւնը ի պէտս զարգացելոց.— «Տուածս» բովանդակիչ կամ խտացուցիչ գոյական մըն է, բայց շինուած, ինչպէս ըսուեցաւ: Նախ մի մոռնաք ըսել, թէ բայերուն աներեւոյթը եւ անով կազմուած ձեւերը (ած) այս կերպով իբրեւ գոյական կը գործածուին, իրենց մէջ ամբողջ նախադասութիւն մը խտացնելով: Այսպէս՝ «տուածս» բառը կը խտացնէ սա հատուածը.— այն՝ զոր տուի, ինչ որ ես տուի: Այնպէս որ ահա «տուածս» պարզ ձեւը իր կարգին ինքն ալ վերլուծելի հատուած մը կ'ըլլայ: Առաջին ձեւին կ'ըսենք համադրական (տուածս), իսկ երկրորդ ձեւին՝ վերլուծական (այն զոր ես տուի): Քանի որ ամէն ատեն կը հանդիպինք Ֆրանսերէնին, անցողակի ըսենք որ Ֆրանսերէնի մէջ շատ քիչ է, կամ գրեթէ չկայ, վեր-

ԱՅՑ Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

—•—

Թէեւ հեռու կ'ապրինք Դաշնակցութեան սեփական շէնքերէն, սակայն Պուա Գոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէն մեզի առիթ ստեղծեց, որպէսզի մօտ 35 ընկեր - ընկերուհիներով տեսակ մը ուխտագնացութիւն կատարենք դէպի մեր սեփական Թանգարանը,— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Համեստ Պանթէոնը։

Հ.Յ.Դ. Դիւանի եւ Թանգարանի սեմին մեզ կը դիմաւորէ Կեդր. Դիւանի եւ Թանգարանի վարիչ ընկ. Գ. Բալայեան,՝ իր ուրախութիւնն յայտնելով մեր այցելութեան առթիւ։ Իր հրաւէրով պահ մը շունչ կ'առնենք եւ կը հանգստանանք Դիւանի ընդունարանին մէջ։

Յետոյ կը պտտինք Դիւանի շէնքին սենեակները, ուր ընկ. Բալայեան մեզի բացատրութիւններ կու տայ Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան վերաբերեալ հարցերու շուրջ։ Դիւանի շէնքէն վերջ կ'անցնինք Թանգարանին շէնքը, որ կից է դիւանի շէնքին, տարբեր մուտքով, փողոցին վրայ։

Երկիւղածութեամբ կը մտնենք Թանգարանը։ Նախ կը տեսնենք այն երկաթեայ պահարանները, ուր կը պահուին 50—60 տարիներու մեր ազատագրական պայքարին վերաբերեալ գրութիւնները, մասնաւորապէս Հ. Յ. Դ. գործունէութեան վերաբերեալ։

Խոր լռութեան մէջ կը բարձրանանք առաջին յարկին վրայ գտնուող գլխաւոր սրահը, ուր կարծես կը մտնենք հինաւուրց սրբատեղի մը ու մէկիկ մէկիկ կը դիտենք նկարները եւ պատկերները շրջանակներու եւ ապակիներու մէջ, մեր քաջարի եւ գաղափարական մարտիկները, անխոնջ եւ անձնուէր գործիչները, որոնք ստեղծեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական շէնքը, իրենց արիւնով եւ իրենց ոսկերոտիքով։ Թանգարանի ընկեր վարիչը մանրամասն ծանօթութիւն եւ տեղեկութիւն կու տայ նկարներու մասին։ Այս սրահէն ծանր մտքերով օրօրուն կը բարձրանանք Բ. յարկը, ուր երեք սենեակներու դրան վրայ առանձին գրուած է Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան։ Ամէն մէկ սենեակ մկրտուած է մեր երրորդութենէն մէկուն անունով։

Կը մտնենք Քրիստափոր սենեակը։ Ընկ. Բալայեան կը բանայ պահարանները, ուր թուագրուած են բոլոր իրերը եւ նիւթերը, որ յիշատակներն են մեր նահատակ մեծ ընկերներուն, աւանդ թողած յաջորդ սերունդներուն։ Մեզի ցոյց կու տայ թանկարժէք յիշատակներ, ներկայացնելով ամէն մէկ իրի եւ նիւթի պատմութիւնը, թէ որո՞ւ կը պատկանի եւ ո՞ւրկէ կու գայ։ Այսպէս մեծ հետաքրքրութեամբ շրջելով բոլոր սենեակները, այնքան հետաքրքրական իրեր եւ նիւթեր տեսանք, որոնք սրբութեան մը պէս կը թրթռացնէին մեր հոգին։ Օրինակ՝ Վարդգէսի, Ակնունիի եւ Եփրեմ Խանի ժամացոյցները, Քրիստափորի, Վարդանի, Վարդգէսի, Վազգէնի, Պապաշայի յուշատետրերը, Րաֆֆիի եւ Բարկէն Սիւնիի ժամացոյցի շղթաները, Յովնանի, Նուսուփեանի, Եգիպտացիի մատանիները, Անդրանիկի, Զուլումաթի եւ այլոց կեռ խանչալները, Կիլիկիոյ եւ Արարիոյ բանտերուն մէջ մեր նահատակ ընկերներուն ձեռքով գործուած ուլունքէ քսակներ, դրօշներ, ալպոմներ, եւն.։

Ի՜նչ մեծ մխիթարութիւն մեզի համար գէթ տեսնել մեր անմահ ընկերներու յիշատակները։ Երկիւղած կ'իջնենք դարձեալ մեծ սրահը եւ ընկ. Բալայեան մեզ կը հիւրասիրէ թէյով եւ միրգով։ Յետոյ կ'երգեն ընկերները, կ'արտասանեն եւ կը խօսին։ Ներկայ բոլոր ընկերներու կողմէ կը խօսի ընկ. Գրիգոր Մերջանով, «Արամ» ենթակոմիտէի կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնէ ընկ. Ճանկէօզեան, Թանգարանի վարիչին ընկերական այս հիւրասիրութեան համար։ Ի վերջոյ ընկ. Բալայեան յուզիչ խօսքերով կը թելադրէ ընկերներուն՝ նահատակներու կէս ձգած ճամբով քալել, այն գաղափարական ճամբով, ուրկէ անցան մեր մեծ ընկերները որոնց նկարները այսօր կը զարդարեն Թանգարանը։ Յետոյ, կ'առաջարկէ յոտնկայս երգել «Մեր Հայրենիք»ը։

Խոր յուզումով կ'երգենք ու քիչ վերջ կը մեկնինք մեր Պանթէոնէն, 300 Փրանք նուիրատուութիւն մը ընելով ընկերներու կողմէ, Թանգարանի պէտքերուն համար։

ԱՍԼԱՆԵԱՆ

լուծական ձեւը, կարգ մը դասական, աւետարական բացատրութիւններէ զատ, իսկ հայերէնը լիովին վերլուծական ըլլալով հանդերձ, լիովին ալ համադրական է, ինչպէս գերմաներէնը, որ սակայն յաճախ դանդաղօրէն եւ դժուարալոյծ համադրական է։ Հայերէնը խաղալով կը խայտայ երկու ջուրերուն միացումի կէտին վրայ։

Դասախօսութեան այս եղանակը ահա այն է՝ որ կը կոչուի դասական, եւ ընդհանուր մեթոտը՝ դասականութիւն է։ Հին ոսկեդարեան գրական հունձքը, մինչեւ տասներեննորդ դարուն սկիզբը կամ մինչեւ վերջերը, այս մեթոտով է որ կը փայլի տոկունութեամբ, տրամաբանութեամբ, արմատական գիտելիքներու հետաքննութեամբ, որուն ծայրագոյն պատաղումը սայդ է թէ տաղտկալի կ'ըլլայ անհմուտներու ձեռքով, որոնք չեն ներածուած դասական սրբութիւն սրբոցին կամ դաբիրային ներքնակողմը։ Եւ, արդարեւ, այսպիսի դասականութեան ծարաւուտ գետնին վրայ օրհնութիւն մը եղաւ վիպականութեան անձրեւը, որ զովացին ցօղեց գրական սեւին վրայ, բեղնաւորելով զայն առոյգ սերմերով բնութեան ծոցին մէջ իսկ արդասաւորուած երիտասարդութեան։

Սիրելի Արամ, տղաքը վերի ցամաքութեան անախորժ տաքէն ազատելու համար նշխարուած աւիւնի մը թէկուզ խուսափուկ յուզումը գէշ չերթար երբեմն։

ՏԱՐԱԶ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿՈՉ ՖՐԱՆՍԱՅԻ «ՀՕԿ»Ի ԲՈԼՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ

ԽՄԲ. — Նոյնութեամբ կը հրատարակենք այս կոչը տպուած է Ակօսի մէջ ալ։ Ցոյց կու տայ Հօկին ներքին բարքերը, այլապէս շահեկան ուրիշ բաներ ալ կ'ըսէ եւ կոչին վերջաւորութեան կը հարցնէ.— Տօքթ. Հ. Գալճեան Երեւան կանչուած է, ինչո՞ւ կը խուսափի մեկնելէ։ Մենք մեր հերթին պատրաստ ենք մեկնելու..»։

Ընկերներ,

Ձեզ բոլորիդ ծանօթ են, արդէն, կազմալուծող աշխատանքի այն մեթոտները, որոնց միջոցով Ֆրանսայի Շրջանի Հօկի Կեդր. Վարչութեան ծոցին մէջ բոյն դրած քլիքը աննախընթաց հակամարտութիւններու քաոս մը ստեղծելով մեր կազմակերպութեան մէջ, փշրեց անոր ողնայարը՝ անարիւն ու անկերպարան մարմինի մը վերածելով զայն։

Ֆրանսայի Հօկի առողջ ու կենսունակ էութիւնը խորտակող այս քլիքը, — իր սանձարձակ կամայականութիւններու, մեքենիք ցուցմունքներու, աֆերիստ - պիւրոկրատական գործելակերպին դէմ ցցուող մեր բողոքի արդար շարժումը իր սաղմին մէջ խեղդելու համար, — ամենաստոր որակումներով սեւացուց մեզ՝ գիտակցաբար անտեսելով մեր մեծ կազմակերպութեան՝ Հօկին մէջ կ'իրարկուող ինքնաքննադատութեան առողջ սկզբունքը։

Քօղարկելու համար իր դաւադրական եւ քանդիչ աշխատանքին իսկական դէմքը, քլիքը չվարանեցաւ «հակախորհրդային եւ հակահօկեան», նոյն իսկ «թրոցքիստական» որակումներ տեղալ բողոքի շարժման հասցէին, որակումներ՝ զորս արհամարհական քմծիծաղով միայն կրնային ընդունիլ Հօկի դերին ու կոչումին գիտակցութիւնն ունեցող բոլոր անդամները։

Հօկի գերագոյն շահերէն առաջնորդուած մեր լռութիւնը տկարութիւն նշանակող երեւոյթ մը նկատուեցաւ քլիքին կողմէ որ, քաջալերուած այս պարագայէն, յետագային աւելի եւս սաստկացուց իր շանթաժի եւ սպառնալիքի քաղաքականութիւնը՝ ներգաղթէ զրկել սպառնալով բոլոր բողոքողները, ահուսարսափ ստեղծելով մասնաճիւղերուն մէջ։

Առաջնորդուելով մեր երկրի զգաստ ու աչալուրջ ղեկավարութեան անխնայ քննադատութեան եւ մերկացումի լուսարձակէն (Հայկոմկուսի Գլխ. քարտուղար ընկ. Ա. Ամատունիի զեկուցումը, «Ակօս», Թիւ 22, 1937), մեզ համար անհերքելի իրողութիւն է այլ եւս, որ քլիքը իր այս աւերիչ գործունէութեան խրախուսանքն ու սնունդը կը ստանար Գր. Վարդանեաններէ, Դ. Շահվերդեաններէ, Ա. Երզնկեաններէ, Ա. Եսայեաններէ, Դ. Սիմոնեաններէ եւ ուրիշներէ ղեկավարուող Երեւանի Հօկի Գլխ. Վարչութենէն, որ իր կարգին կը հովանաւորուէր Ա. Խանջեանի կողմէ։

Անոր արբանեակները պաշտօնազրկուեցան մէկը միւսին ետեւէ, դատապարտուեցան եւ բանտարկուեցան՝ իբր ժողովուրդի թշնամիներ եւ իբր հակայեղափոխականներ։

Մենք, բողոքող Հօկեաններս, անվերապահօրէն կը բաժնենք ճշմարիտ էութիւնը կատարուող արմատական մաքրագործման եւ անխախտ համոզումով կը հաւատանք, որ ան, շուտով, իր շինիչ դերը պիտի կատարէ նաեւ Ֆրանսայի Շրջանի Հօկին մէջ՝ զայն ձերբազատելով յայտնաբերուած դաւադրական խմբակի փարիզեան մեղսակիցներու չարաշուք ազդեցութենէն։

Այսքանը, սակայն, մեր երախտագիտութեան գրաւականն է միայն հանդէպ Խորհ. Հայաստանի հերոս աշխատաւորութեան։ Կը մնայ մեզ՝ մեր պարտականութիւնը զոր պատուով ի կատար ածելու վճռական ժամը հնչած է այսօր, մասնաւորաբար Զ. Համագումարի նախօրեակին։

Երեւանէն մինչեւ Փարիզ երկարող՝ շահադիտական կապերով իրարու զօդուած դաւադրական շղթայի փարիզեան օղակը տակաւին կը շարունակէ իր կազմալուծող աշխատանքը։ Ան ոչ մէկ կերպով կ'ուզէ անդրադառնալ ու պիտի չուզէ անդրադառնալ մեր խորհր. Հայրենիքին մէջ կատարուող արմատական ու հիմնական կարգադրութիւններուն, որովհետեւ այդ անդրադարձումն իսկ իր դատապարտութիւնը պիտի նշանակէր։

Այս տեսակէտէն՝ յատկանշական ապացոյց մը. դեռ վերջերս, մայիս 2-ին, Վիէնի մէջ, քլիքին կարկառուն դէմքերէն վարիչ - քարտուղար բժ. Հ. Գալճեան, ի պատասխան ընկերոջ մը հետեւեալ հարցումին. «Ի՞նչ բանի համար Շահվերդեան վտարուած է Հայաստանի Խորհուրդներու 8րդ արտակարգ համագումարէն՝ իբր ժողովուրդի թշնամի եւ հակայեղափոխական», կը յայտարարէ բառացիօրէն.

— «Հիմակուհիմա բան մը յայտնի չէ տակաւին. դատավարութիւն տեղի պիտի ունենայ. կարելի է՝ մաքուր դուրս գայ եւ տիրանայ իր նախկին դիրքին»։

Արդ, պիտի թոյլ տա՞նք, որ այս տխրահռչակ քլիքը սանձարձակօրէն շարունակէ խաղալ մեր կազմակերպութեան ճակատագրին հետ. ո՛չ։ Պէտք է այլ եւս վերջ տալ անոր անպէտ գոյութեան շրջանը եւ գամուի նշաւակութեան ու դատապարտութեան սիւնին։ Այո, ընկերնե՛ր, Ֆրանսայի Շրջանի Հօկը պէտք է մաքրագործուի իր ծոցին մէջ բոյն դրած անհարազատ տարրերէն եւ դառնայ ճշմարտապէս զանգուածային կազմակերպութիւն մը՝ Խորհ. Հայաստանին նիւթապէս եւ բարոյապէս սատարելու իրական առաջադրութեամբ։

Ահա թէ ինչո՞ւ համար առանց վարանումի եւ առանց վախի, մէկ մարդու պէս պէտք է ցցուիլ յումպէտ մսխումներու, շռայլութիւններու, նիւթական ու բարոյական շահատակութիւններու, հակահայաստանեան եւ հակահօկեան բախտախնդիր քլիքի դաւադրական գործելակերպին դէմ։

Կոչ կ'ընենք, մեր արդար պայքարի գիտակցութեան անունով, Հօկի բոլոր շարքային ընկերներուն չընկրկիլ շանթաժներու եւ սպառնալիքներու առջեւ, ճակատաբացօրէն դուրս գալ մասնաճիւղերու ընդհանուր անդամական եւ վարչական ժողովներուն մէջ եւ, յենած առողջ ինքնաքննադատութեան սկզբունքներուն, մերկացնել քլիքի դիւային ու դաւաճանական դէմքը, մատնանշել որ ան ապօրինութեանց ծնունդ է եւ՝ ամբաստանութեան տակ գտնուող ներկայ Կեդր. Վարչութեան հետ՝ կրկին ելած է Համագումար կազմելու, խլրդային աղտոտ աշխատանքներով նուիրագործելու համար իր կատարած սխրագործութիւնները։

Մենք, բողոքող Հօկեաններս, կոչ կ'ընենք մեր բոլոր ընկերներուն՝ չըմասնակցիլ այդ համագումարի աշխատանքներուն՝ առանց Գլխ. Վարչութեան լիազօր ներկայացուցչի ներկայութեան։

Ընկերներ, Ֆրանսայի Շրջանի բողոքող Հօկեաններու Կեդր. Մարմինը (որուն հասցէն է՝ Massisian, 11, Place de l'Europe, Alfortville (Seine).

Ձեր տրամադրութեան տակն է՝ առանձին լուսաբանութիւններու, բացատրութիւններու եւ մեր վսեմ պայքարին գործօն աջակցութիւն բերելու համար՝ իրեն հետ յարաբերութեան մէջ մտնելու։

Կեցցէ՛ Խորհ. Հայաստան,
Կեցցէ՛ Ֆրանսայի Շրջանի բիւրեղացած Հօկը։

Ֆրանս. Շրջանի Բ. Հօկ. Կեդր. Մարմին
Բ. Հ. Փարիզի Շրջ. Մարմին
Բ. Հ. Շրջ. Լիոնի Մարմին
Բ. Հ. Մարսէյլի Շրջ. Մարմին

Հաւատարիմ տարիներէ ի վեր իր ընդգրկած սիստեմաթիկ վտարումի եւ կախակայումի քաղաքականութեան,— որուն պաշտպանը հանդիսացաւ «ժողովուրդի թշնամի եւ հակայեղափոխական» Դ. Շահվերդեան, — քլիքը որոշած է անպայման հրաւիրել, ամսոյս վերջը, Զ. Համագումարը, եւ օգտուելով մեր խորհրդային Հայրենիքէն լիազօր ներկայացուցիչի մը բացակայութենէն, բացառապէս քլիքային պատգամաւորներու մեքենիք մեծամասնութեամբ մը նուիրագործել եւ վաւերացնել կ'ուզէ տալ, Համագումարէն, իր հատուածական քաղաքականութիւնը, ամէն գնով արգիլել մուտքը հօկեան կազմակերպութեան մէջ, արտաքսուած ընկերներուն, որոնք եղած են Ֆրանսայի Հօկի հիմնադիրները, որոնց միակ մեղքը եղած է ինքնաքննադատութիւնը, եւ որոնց մեծ մասը վտարուած է մանաւանդ ներգաղթի երբեմնի լիազօրին գիտութեամբ եւ հաւանութեամբ։

Քլիքի ծանօթ քարանսին պերճախօս ապացոյցը կը հանդիսանայ հետեւեալ գրութիւնը, (որմէ երկու օրինակ ղրկուած է Խորհ. Հայաստան, ընկ. Ա. Ամատունիի եւ Գլխ. Վարչութեան) զոր Ֆրանսայի Շրջանի Բողոքող Հօկեաններու Կեդր. Մարմինը, ամսոյս 4ին, ուղարկեց Կեդր. Վարչութեան որ պարզապէս զայն վերադարձնելով՝ մերժեց ընթացք տալ։

ՖՐԱՆՍ. ՇՐՋԱՆԻ ՀՕԿԻ ԿԵԴՐ.
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի Շրջանի Բողոքող Հօկեաններու Կեդր. Մարմինս՝ խորապէս համոզուած ըլլալով որ ներկայիս գոյութիւն ունեցող ներհօկեան պայքարին արմատական եւ արդար լուծումը Հօկի Երեւանի Գլխ. Վարչութիւնը — մեր կազմակերպութեան այդ Գերագոյն Մարմինը — միայն կրնայ տալ եւ ի նկատի ունենալով յառաջիկայ Զ. Համագումարին երկրէն լիազօր ներկայացուցչի մը բացակայութիւնը՝ իր բոլոր անպատեհութիւններով, կ'առաջարկէ Ֆրանսայի Հօկի Կեդրոնին՝

1.— Կեդր. Վարչութեան եւ Բողոքողներու կողմէ պատգամաւորութիւն մը ուղարկել Խորհ. Հայաստան, ուր տրուած վճիռը պարտադիր պիտի ըլլայ երկու կողմերուն համար։

2.— Յետաձգել, հետեւաբար, Համագումարը, մինչեւ պատգամաւորութեան վերադարձը։

3.— Գումարել, պատգամաւորութեան վերադարձէն անմիջապէս յետոյ, Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսէյլի շրջաններուն մէջ, միջմասնաճիւղային ընդհ. ժողովներ՝ անխտիր բոլոր Հօկեաններու ներկայութեան, վտարուած թէ կախակայուած։

Արդ, Կեդր. Մարմինս կ'առաջարկէ Կեդր. Վարչութեանդ փութացնել իր պատասխանը ամենաուշը՝ մինչեւ յառաջիկայ ուրբաթ օր, յունիս 11, հետեւեալ հասցէին.— Մասիսեան, 11 Փլաս տը լ'Էօրոփ, Ալֆորվիլ։

Ի դիմաց Ֆրանսայի Շրջանի Բողոքող Հօկեաններու ԿԵԴՐ. ՄԱՐՄՆԻ
Քարտուղար — Նախագահ
(Ստորագրութիւններ)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յունիս 10ին, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ Պ. Ս. Վրացեանի դասախօսութեամբ Հ. Ե. Ա.ը փակեց իր Գ. տարեշրջանը։

Ակումբի գործունէութիւնը ներկայ տարուան ընթացքին եղաւ շատ արդիւնաւոր։ Իր անդամներուն ծանօթացուց Հայոց պատմութիւն եւ գրականութիւն եւ ստեղծեց հոգեկան ընդհանուր կապ։ Այս ձեւով Ակումբը արժանացաւ հայ հանրային լայն խաւերուն ջերմ համակրութեան։

Ակումբը այս տարուան ընթացքին ունեցած է 26 դասախօսութիւն նուիրուած հայ գրականութեան եւ պատմութեան ու արուեստին, դասախօս ունենալով փրոֆ. Ադոնց, Ս. Վրացեան, Չօպանեան, Խոնդկարեան, Շահխաթունի եւ Հ. Զարդարեան, որոնք սիրայօժար տրամադրուեցան Ակումբին։

Յաջող էր մանաւանդ Ա. Իսահակեանի 60ամեայ յոբելեանին նուիրուած գրական ցերեկոյթը, ուր հանդէս եկան բացառապէս Ակումբին անդամ - անդամուհիները՝ արժանանալով ներկայ ընտիր հասարակութեան բացարձակ խրախուսանքին։

Դասախօսները ցոյց տուին որ Հ. Երիտ. Ակումբը ունի իր մէջ հասունցող կարող ուժեր, որոնք ի վիճակի կ'ըլլան, սերունդներու յաջորդականութեան ապահովանակարգով վաղը գրաւել հայ կեանքին մէջ իրենց պատկանող տեղը։

Առ այդ Ակումբը իր դասախօսութեանց համընթաց մերթ ընդ մերթ կազմակերպած է նաեւ հաճելի ժամանցներ, որոնց միշտ ներկայ գտնուած են Ակումբի անդամներուն կողքին՝ նաեւ համակիրներ։

Անդամներուն թիւը այս տարի 50ը անց է։ Նոր վարչութեան ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբերին։ Դ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (397)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Սաթենիկը 15—16 տարեկան միջահասակ, թխլիկ աղջիկ մըն էր՝ կաս կարմիր այտերով, որ Վանեցի աղջիկներուն այնքան յատուկ է։ Ծղօտներէ հիւսուած սեղանը երկու ձեռքով բռնած՝ ան ներս մտաւ թոնրատունը ու թոնիրի կուշտին գունաւոր սփռոց մը փռելով՝ աղքատիկ սեղանը յարդարեց։

— Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ ... — Հա՛, աղջի, էն ի՞նչ հրացանի ձայներ էին։ Նորէ՞ն չները կատղեցան ... գետնին տակը մտնեն... Հոգւոյն Սրբոյ, ամէն ... Կերակուրը պաղեցաւ։

Պառաւը քանի մը պատառ ուտելէ վերջ, մէկ ալ դարձաւ աղջկանը.

— Հա, աղջի՛կ, չըսիր թէ էն ի՞նչ հրացանի ձայներ էին ...

— Մայրի՛կ, չեմ գիտեր ... ես դրկիցի տունն էի ... ո՞վ գիտէ ի՞նչ էր ...

— Սաթէ՛ն, լեզուիդ տակը բան մը կայ։

— Մարէ, ժամ պատարագ, բան չկայ ... ես ալ վաղուց լսեր եմ։ Կ'ըսեն թէ Սղգեայի Զաղտի վրայէն թուրք զինուորներ սէլ մը ալրանք տարած ատեննին՝ մեր յեղափոխականները յարձակեր են վրանին ու սէլի ալրանքը փախցուցեր ...

— Ո՛ւ ...

— Կ'ըսեն քանի մը հատ ալ ասկեար սատկեր է։ Մեր տղաքը պատուհանէն ռումբեր նետեր են ...

— Քէօքերնին չորնայ էնոնց, քէօքերնին ... Ա՜խ, որ իմ սալան տղաս խփեցին ...

Պառաւի ձայնը կտրուեցաւ, եւ արցունքի խոշոր կաթիլներ ինկան դողդողացող ձեռքին վրայ ...

Սաթենիկը չտեսնելու զարկաւ մօր արցունքը։ Ամէն անգամ, որ դէպք մը պատահէր, կամ կռիւ մը տեղի ունենար, մօր սրտի հին ցաւերը կը նորոգուէին։ Մեծ տղան կռուի մը մէջ սպաննուած էր Կուռուպաշ գիւղի մէջ։ Տարիներ անցած էին այդ օրէն, բայց պառաւը չէր կրնար մոռնալ այն սեւ օրը, երբ սէլի մը վրայ նետած՝ քաղաք բերած էին իր սալան զաւակի դիակը։

— Տէ՛ մարէ բաւական է ...,— սեղանը հաւաքելով ըսաւ Սաթենիկը,— Հա՛, ես քիչ մը դուրս պիտի ելլեմ ..

— Աղջի՛կ, նորէն ո՞ւր կ'երթաս,— հոգւոց հանելով հարցուց մայրը,— էս քանի օրս տանը նստած չունիս, քեզի հետ ի՞նչ է պատահած։

— Ճանըմ, ո՞ւր պիտի երթամ որ, դուն ալ շարունակ կը հարցնես։ Մէկ մը մեր Համասփիւռին հանդիպիմ. շաբաթ մը եղաւ չեմ տեսած ...

— Աղջի՛կ, տահա երկու օր առաջ էր, Համասփիւռը քեզի տեսնելու եկաւ ...

Բայց Սաթենիկը չլսեց մօր վերջին խօսքերը։ Շալը գլխուն նետելով՝ կողքի սենեակէն բակը ելաւ ու անկէ ալ փողոց։

Պառաւը տնքտնքալով թոնրատունը աւլեց, ամանները լուաց եւ գործերը վերջացնելով քիւրսիին տակ նստած՝ սկսաւ գուլպայ գործել։ Կամաց կամաց աչքերը փակուեցան, գուլպան ձեռքէն ինկաւ ու ան եղանակաւոր խռոցով մը սկսաւ մրափել։

Երեկոյեան կողմ, ժամու կոչնակի ժամանակ միայն Սաթենիկը վերադարձաւ տուն, ձեռքը գիրք մը բռնած։ Հաւատացնելով մօրը, որ ինք ամբողջ ժամանակ Համասփիւռենց տունն էր, Սաթենիկը քիւրսիի վերմակը քաշեց վրան եւ գլուխը բարձին դնելով՝ աչքերը փակեց։ Մայրը քունը առած՝ շարունակեց գուլպայ հիւսել, երբեմն հառաչները փախցընելով, որ զինք սաստիկ կը նեղացնէր։

— Անտէր մնայ, աչքերս ալ չեն տեսներ,— քթի տակէն մրթմրթաց պառաւը,— ինչ ալ կանուխ մթնցաւ. մէկ ճրագը կպցնեմ։

Հազիւ թէ ճրագը սթռատկին վրայ դրած էր, երբ յանկարծ հեռաւոր հրացանաձգութեան մը ռմբիւնները մինչեւ թոնրատուն խուժեցին։

— Մեղայ քեզ Աստուած,— երեսը խաչակնքելով ըսաւ պառաւը՝ ամբողջովին լռութիւն կտրած,— նորէն շուները կատղեր են ... Աղջի՛կ Սաթենի՛կ, մէկ աչքդ բաց՝ տեսնեմ ... դուրսը աշխարհը տակնուվրայ եղաւ ...

— Ի՞նչ է, մարէ,— աչքերը տրորելով պառկած տեղը նստաւ Սաթենիկը,— չես ձգեր որ աչքերս խփեմ ...

— Աղջի՛կ, մէկ մտիկ ըրէ, նորէն կռիւը փրթաւ, հրացանի ձէները կարծես թուրքերու կողմերէն կու գայ։

— Հա՞, — տեղէն ցատկելով թոնրատան դուռը բացաւ Սաթենիկը,— զորթ մարէ՛, կռիւ կայ, տեսնես ո՞ր կողմն է, ի՞նչ է պատահեր նորէն։

Դուռ դրացի փողոցի դռներու վրայ հաւաքուեցան։

— Քա՛, հարս,— քովի դրացի կնոջ կը ձայնէր պառաւ կին մը, որու ականջները լաւ չէին լսեր,— հա՛րս, նորէն ի՞նչ կայ, կ'ըսեն կռիւ է. զորթ որ կռիւ է։

— Հա, խաթուն նէնէ, Խաչ Փողանի կողմէն ձայները կու գան։

— Քաղաքամէջէն դալու կեսխ է,— ձեռքերը տրորելով լացակումած կ'ըսէր երիտասարդ կին մը տարեկից կնոջ մը,— մարդս դեռ տուն չեկաւ։

Այսպէս, դուռ դրկից հաւաքուած, հազար ու մէկ ենթադրութիւններ կ'ընէին հրացաններու ձայներու մասին, երբ կրկին խաղաղութիւն տիրեց։

Կամաց կամաց մթնցաւ։

— Աղջի Սաթէն, ներս երթանք,— ըսաւ մայրը,— վաղը առտու յայտնի կը լինի թէ ի՞նչ կռիւ էր։

Մայր ու աղջիկ ներս քաշուեցան։ Սաթենիկը, փողոցի ու այգիի դռները գոցելէ վերջ ներս մտաւ թոնրատունը ու մօրը կողքին, քիւրսիի տակ նստելով՝ ճրագի աղօտ լոյսի օգնութեամբ կարդալ սկսաւ ցերեկով հետը բերած գիրքը։

Թերեւս կէս ժամ մը անցած լինէր կամ ժամ մը, երբ Սաթենիկը յանկարծ ձեռքի գիրքը քիւրսիի վրայ նետեց եւ ականջները սրած՝ թոնրատան դրան կողմը գլուխը ուղղեց։

— Մարէ՛, կարծես բակին մէջ մարդ կայ։

— Ականջիդ ձէ՞ն եկաւ,— ձեռքի գուլպան վար դնելով՝ պառաւն ալ ուշադրութեամբ սկսաւ մտիկ ընել։

Իրօք, տան բակին մէջ ոչ թէ մէկը կար, այլ այդ մէկը կը փորձէր թոնրատան դուռը առանց աղմուկի բանալ։ Երկու կիները վախեցած՝ իրարու նայեցան։ Գիշերուան այդ պահուն ո՞վ կրնար լինել։

— Էն վո՞վ ի,— ամբողջ քաջութիւնը հաւաքելով հազիւ կրցաւ ըսել պառաւը, որու ձեռքն ու ոտքը անորոշ սարսափի ազդեցութեան տակ կը դողային։

— Մարէ, բաց ես եմ...

Դուն վո՞վ ես։

— Մարէ ... ես, ես Տաճատն եմ։ Սաթենիկը տո՞ւնն է ...

— Աղջի ...

Բայց արդէն Սաթենիկը ոտքի ցատկած՝ դուռը բացաւ։ Դրան սեմին վրայ երեւցաւ Տաճատը, վարանոտ դէմքով, հէյպէ մը նետած ուսին։ Հազիւ թէ նկատելի փոփոխութիւն մը կը նշմարուէր անոր արտաքին երեւոյթին մէջ, թերեւս քիչ մը գունաթափ կ'երեւար, քիչ մըն ալ շփոթած։

— Տաճա՛տ,— ակամայ բացագանչեց Սաթենիկը՝ մէկդի քաշուելով, որ տղան կիսաբաց դռնէն ներս մտնէ,— ի՞նչ կայ, Տաճատ։

— Բան չկայ, Սաթենիկ,— որպէս թէ բոլորովին անհոգ, Տաճատը ներս մտնելով՝ դուռը գոցեց ու հէյպէն ուսէն վար դնելով քիւրսիին մօտեցաւ,— բարի իրիկուն մարէ, ցուրտ է։

— Բարի եկար, տղաս ... խեր լինի։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

գիջում չընդունիր: Նոյնիսկ կը սպառնայ ընդհանուր գործադուլ յայտարարել բովանդակ Ֆրանսայի մէջ:

Վարչապետ Շօթան իր մօտ հրաւիրեց երկու ճակատներու ներկայացուցիչները, վերջնական համաձայնութեան գալու համար՝ տակաւին սպառնալիքը չգործադրուած:

Ալեքսանտրէթի սանճաքին դատը

»»»» o ««««

Հալէպէն կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպան կոմս տը Մարթէլ, ընկերակցութեամբ Սուրիոյ կառավարութեան պետին, Ճէմալ Մարտամի, Թուրքիոյ վրայով Հալէպ հասան եւ կարգ մը յայտարարութիւններ ըրին: Ճէմալ Մարտամ ըսաւ թէ Փարիզ մեկնած էր պաշտպանելու համար արաբական սանճաքին դատը եւ կը վերադառնայ իր առաքելութեան մէջ յաջողած:

Ցետոյ պատասխանելով այն ամբաստանութիւններուն թէ Ճէմալ Մարտամ դրժած է ազգայնական կուսակցութեան հանդանակը, Սուրիոյ կառավարութեան պետը յայտարարեց թէ կատարելապէս համերաշխ կը մնայ ազգայնական ճակատին հետ:

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ բազմաթիւ երեսփոխաններ հանրագրութիւն մը պատրաստելով ստորագրութիւն կը հաւաքեն, արտակարգ նիստի հրաւիրելու համար խորհրդարանը, որպէսզի քննութեան ենթարկուի Ժընեւի համաձայնութիւնը Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մասին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՕՐ. ՊԼՈՄՊԷՐԿ, Գերմանիոյ պատերազմական նախարարը, Պուտափեշթ գնաց:

ԹԷՀՐԱՆԷՆ կը հեռագրեն թէ Իրաքի արտաքին նախարարը Իրանի մայրաքաղաքը հրաւիրուեցաւ, խորհրդակցելու համար Իրանի եւ Իրաքի սահմանային խնդիրներու մասին:

ԳԱՀԻՐԷԷՆ կը հեռագրեն թէ Թուրքեւիրաքեան բանակցութիւնները ոչ մէկ կապ ունին «սաւիական դաշինք»ին հետ, գէթ առայժմ, նկատելով որ երկու երկիրներն ալ ներկայիս զբաղած են ներքին ապստամբութիւններու զսպումով:

ՔՐՏԱԿԱՆ ապստամբութեան մասին խօսելով, «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ Քիւրտերը վար ձգած են Թրքական 5 օդանաւեր:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ երկաթուղիներու վարչութիւնը, պիւտճէի բացը գոցելու համար, առ այժմ, 5 սանթիմ աւելցուց բոլոր կարգի գիները իւրաքանչիւր քիլոմեթրի վրայ:

Դաշտապտոյտ եւ Պարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Ն. Տ. տը Քօնսօլասիոնի Հ. Կ. Խաչի անդամուհիներու

եւ հովանաւորութեամբ Սէն Ժեռոմի ենթամասնաճիւղին

տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, ՊԱՐ ՇԱՄԲԷԹՐԻ պարտէզին մէջ (շաթօ կոնպլէր չի հասած, հանրակառքի գծին վրայ):

Բանախօսութիւն, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, զուեշտ, նուագ եւն.

փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ իրենց ճաշերով

Մուտք եւ վիճակախաղ 2 ֆր.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

4 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

ԼԱ ՄՈՒՇԻ դաշտին մէջ

Ուրախ ժամանց, ընտանեկան մթնոլորտ,

ճոխ պիւֆէ, Երթուդարձը տոմս 4 ֆր.

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ նուագահանդէսը, ընկերակցութեամբ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ, տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս ժամը 2·30ին, Սալ տէ Ֆէթ (Քրուա Ռուժ, Կրընոպլը):

Մուտք՝ 5 եւ 7 Փրանք:

ԾԱԽՈՒ Է Պէլվիլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով: Պայլ 6 տարի: Տարեկան վարձք 2250 ֆր. շարժով. միասին: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9·) Հեռախօս Taitbout 40-68.

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 Փրանք
» Հայկական շարժման նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ձնչ. Ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ՊԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Փօլօչեան եւ Յ. Ագրիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՐ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սոցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ:

Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ:

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կռիւները:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) «ընկեր կարօ» ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 2 Յուլիս, ուրբաթ երեկոյեան ժամը 6ին, Լա վիսթ սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, 4 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին:

ՊՕՄՈՆի (Մարսէյլ) Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

կարեւոր օրակարգ, Ջեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: ներկայանալ անդամատետրով:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 4 Յուլիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին:

կարեւոր օրակարգ: Ջեկոյց ներկայացուցչական ժողովի, ներկայանալ անդամատետրներով:

ՍԷՆ-ՇԱՄՕՆի Վարուժան խումբին ընկերական ժողովը այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. ծանօթ վայրը:

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ Ակունքի ենթակոմիտէի ընդհ. անդամական ժողովը այսօր ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

կարեւոր օրակարգ: ներկայանալ անդամատետրով,

Դաշտապտոյտ եւ Պարահանդէս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquuteի օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

կը նախագահէ ԸՆԿ. ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ եւ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻԻԿԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), կը նուագէ Թառիստ Գարեգին:

Եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantip նուագախումբին

պիւֆէ Դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին պետական թատերասրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ 1· Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանի մէջ: 2· Գաղութները եւ իրենց հոգերը:

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

ՍԷՆ ԲԷՐԷ անտառին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆր.

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Champs de Marsէն հանրակառքը կը բանի ժամը անգամ մը, երթուդարձ 2 ֆր.

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

—•—

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն ազգայիններու կը ծանուցանէ թէ կիրակի. 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, գաղութին հոգեւոր հովիւ Տ. Հմայեակ վրդ. Պաղտասարեան հանդերձեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել:

Այս առթիւ Ս. Լուսաւորիչ Մատրան բարերարներէն Ագրիա. ապոլոնեցի Պ. Գաբրիէլ Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի: Հոգեհանգիստ կը կատարուի Պ. Փափազեանի գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին:

Պ. Քէչէճեան եւ իր խումբը պիտի երգեն Կոմիտասի բազմաձայն պատարագը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, Ս. Պատարագ 10.30ին:

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Պանիէօ-Քաշանի Մասնաճիւղի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը.—

1, 64, 179, 286, 266, 297, 27 255, 241, 59, 196, 90, 230, 20, 203, 280, 66, 251, 151, 208:

Իրերը ստանալու համար դիմել՝ A. Kontchégulian, 43, Rue Mme Curie, Bagneux, (Seine).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն-Ժէռոմի (Մարսէյլ) Ֆ. Կ. Խաչի Մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 ֆր. Պ. Մաքսուտ Կտաւճեանէ իր կնոջ Տիկ. ԿԻԻԼԻԻՑԱՐ ԿՏԱՒՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՇԱՎԻԼ, Մ. Ս.—50: Կարգադրեցինք:
ՓԱՐԻԶ (2), Տխար. 50:
ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, Ֆարշ.— 50:
ՖՈՆԹԷՆ, Վ. Փափ.— 140:
ԿԱՐՏԱՆ, Խ. Ա.— 175:
ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՐԺԱՆ, Կիր.— 70
ՔԱԼՎԱՏՈՍ, Ա. Ա.— 35:
ԼԻՈՆ, Գործ.— 775:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 800:
ՓԱՐԻԶ (8), Շ. Ս.— 70:
ՄԱԼՎՈՒԱԶԷՆ, Շ. Բ.— 70:
ՆԻՍ, Իշխ. Ա.— 35:
ՊԵԼՖՈՌ, Պ. Տ.— 140:
ՎԻԷՆ, Մկր.— 140:
ԼԻՈՆ, Ե. Փափ.— 140:
ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕ, Գործ.— 530:
ՓԱՐԻԶ (8), Տիկին Բ.— 70:
ՕՐԼԷԱՆ, Ռ. Մալ.— 70:
ԼԱ ՍԻՕԹԱ, Գործ.— 98.75:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Համ.— 71:
19 — 29 յունիս
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 206:
ՍԷՆ ԺԷՐՎԷ, Իշխ. Ա.— 35:
ՎԻԷՆ, Ն. Խ.— 350:
ՔԱՆ, Օր. Ան.— 35:
ՖՈՆԹԷՆ, Համ.— 100:
ՏԷՍԻՆ, Գործ.— 400:
ՎԷՐՏԷՕՆ, Քըր.— 280:
ԱՆԻԷՌ, Տիկ. Եկաւ.— 100:
ՎԻԷՆ, Սուք.— 140:
ԼԻՈՆ, Պ. Պաղտ.— 50:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibald

ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet բարեգործականի տան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 26, Rue d'Enghien, Paris (2):

ՊԱՏԱՐԱԳ

—·—

Նախաձեռնութեամբ Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, այս կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ Պատարագ-Հոգեհանգիստ Պուլվար Օտտօի եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Տարօնի նահատակներուն եւ վերջերս մեռած հայր. Խաչիկ Դաւիթեանի:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները, Միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 3 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 3 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3463

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՅ ՃԵՄԱՐԱՆ

»»»» o ««««

Յունիս 20ին կիրակի օր Պէյրութի մէջ տեղի ունեցած է Հայ Ճեմարանին ամավերջի հանդէսը։ Ներկայ եղած են աշակերտներու ծնողները եւ Համազգայինի անդամներն ու համակիրները։

Ճեմարանի տեսուչ Լեւոն Շանթ կարդացած է Հայ Ճեմարանի 8րդ տարեշրջանի մանրամասն տեղեկագիրը, խնամքով պատրաստուած, ներկայացնելով աշակերտութեան վիճակագրութիւնը, ընդունակութեան եւ ջանասիրութեան պատկերը, ուսուցիչները, ուսումնական ծրագրին մէջ մտցուած բարեփոխումները, ճեմարանի ելմտացոյցը եւ այս տարուան նոր շրջանաւարտները։

«Հուսկ բանք»ը խօսած է Ն. Աղբալեան, յանձնարարելով շրջանաւարտներուն նուիրուիլ հանրային գործին, հետապնդել ազգային իտէալը եւ այդպէսով արդարացնել Ճեմարանին վրայ դրուած յոյսերը։

Ահա՛ գործ մը, որ ջերմ գնահատանքի եւ անկեղծ շնորհաւորութեան արժանի է։

1928 մայիս 28ին էր որ Գահիրէի մէջ խումբ մը հայրենասէր մտաւորականներ, գլխաւորութեամբ համակրելի բժիշկ Համօ Օհանջանեանի, հիմը դրին «Համազգային»ին, իբրեւ դրամագլուխ ունենալով իրենց հաստատ հաւատքն ու անվհանդ կամքը։ Իրենց նպատակն էր՝ մտաւոր սնունդ հայթայթել հայ ժողովուրդին՝ հիմնելով կրթական հաստատութիւններ եւ հրատարակելով դասագրքեր եւ օգտակար երկեր։

Մեծ յանդգնութիւն էր ճամբայ ելլել այսքան լայն ծրագրով մը, երբ գիտէին թէ՝ իրենց ետեւ չունին ջոջ դրամատէրներ, հարուստ ազգայիններ, մեծ կտակարարներ, որոնք դրամ տրամադրէին՝ այդ ծրագրի իրագործման համար։

Բայց անոնք վստահ էին թէ իրենց հետ է հայ ժողովուրդը, խոնարհ, աշխատաւոր եւ հայրենասէր դասակարգը, որ ընդունակ է հրաշքներ գործելու։

Ու սխալած չէին։

«Համազգային»ը առաջին օրերէն իսկ ծրագիր յղացաւ հայկական մշակոյթի վառարան մը հիմնել հայաշատ կեդրոնի մը մէջ։ Ու խօսքէն անմիջապէս գործի անցնելով, Պէյրութի մէջ հիմը դրաւ «Հայ Ճեմարան»ին, որ 1928–29 բոլորեց իր առաջին տարեշրջանը համեստ պայմաններու մէջ, առանց յախուռն եւ անհաշիւ ձեռնարկներու։

Ճեմարանի ղեկը յանձնուեցաւ երկու արժանաւոր հայ մտաւորականներու, Լեւոն Շանթի եւ Նիկոլ Աղբալեանի, որոնք իբրեւ փորձառու եւ հմուտ կրթական մշակներ, իրենց ամբողջ հոգիով փարեցան գործին, ու շնորհիւ իրենց լուրջ եւ անվհատ աշխատանքին, յաջողեցան հաստատ հիմերու վրայ դնել իրենց վստահուած այդ հաստատութիւնը։

Պէյրութը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ բացառիկ դիրք մը կը գրաւէ իբրեւ կրթութեան եւ լուսաւորութեան ոստան մը։ Դեռ պատերազմէն առաջ հոն հաստատուած էին ամերիկեան եւ ֆրանսական բժշկական համալսարաններ եւ քոլէժներ, որոնք Թուրքիոյ, Սուրիոյ, Իրաքի, Պաղեստինի, նոյնիսկ Եգիպտոսի կը հայթայթէին բժիշկներ ու կրթական մշակներ։

Մեծ է թիւը մեր հայրենակիցներուն, որոնք 1914էն առաջ Անատոլուի եւ Կիլիկիոյ զանազան քաղաքներէն կը փութային Լիբանանի այսօրուան մայրաքաղաքը, բժշկութիւն ուսանելու եւ իբր ուսուցիչ պատրաստուելու համար։ Պէյրութի ուսանողութիւնը այն ժամանակ միշտ հայրենասիրական առողջ զգացումներով տոգորուած է, բոլորուելով ազատագրական շարժման վարիչ կազմակերպութեան շուրջ։ Ու ասիկա այն օրերուն, երբ համիտեան բռնակալութիւնը պարտադրած էր գաղտնի գործել։

Այսօր ալ Պէյրութը կը մնայ միջազգային կրթական ոստան մը, ուր կ՚ապրին ստուար թիւով Հայեր եւ «Համազգային»ը իզուր չէ որ այդ քաղաքն էր ընտրած՝ իր անդրանիկ Ճեմարանին համար։

Այսօր ահա Ճեմարանը բոլորած է արդէն իր ութերորդ տարեշրջանը, հայ ժողովուրդին տալով նոր մտաւորական ուժեր։ Ասկէ առաջ տուած էր 17 շրջանաւարտներ։ Ի պատիւ Ճեմարանի զոյգ վարիչներուն, պէտք է ըսել թէ շրջանաւարտները մեծ մասամբ ընդգրկած են ուսուցչական ասպարէզը եւ ներկայիս կը պաշտօնավարեն Սուրիոյ եւ Լիբանանի հայ դպրոցներուն մէջ։

Առաջին տարիներուն Ճեմարանը ունէր 65 երկսեռ աշակերտ։ Այդ թիւը այժմ բարձրացած է 105ի, բաժնուած 8 դասարաններու մէջ։

Ուրեմն, յամր բայց յամառ ու հաստատ քայլերով կը յառաջդիմէ Ճեմարանը, մեզի խոստանալով աւելի փայլուն ապագայ։ Տեսչութեան տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ դպրոցին ելմտացոյցը լիուլի գոցուած է այս տարի։ Ուրախալի է այս երեւոյթը եւ ապացոյց մը՝ թէ հետզհետէ կ՚աւելնայ հետաքրքրութիւնը այս հիմնարկութեան շուրջ, քաղաքի մը մէջ՝ ուր եւրոպական եւ ամերիկեան երկրորդական վարժարանները իրենց արտաքին փայլով եւ շքեղ կարգուսարքով կը հրապուրեն հայ ուսանողութիւնը։

«Համազգային»ի հիմնադիրները ուրախ են այսօր, տեսնելով որ իրենք չէին սխալած՝ երբ յոյս կը դնէին ժողովուրդին վրայ։ Հայ աշխատաւոր ու հաւատաւոր ժողովուրդն է՝ որ բոլորուած Համազգայինի շուրջ, կանգուն կը պահէ Հայ Ճեմարանը։

«Համազգային»ի գոյութեան իրաւունքը լիուլի արդարացնելու համար բաւական է միայն Ճեմարանի փաստը։

Բայց «Համազգային»ը ուրիշ աշխատանքներ ալ կը կատարէ, որոնք նոյնքան կ՚արդարացնեն իր գոյութիւնը։

Խօսելով միայն Ֆրանսայի շրջանին մասին, ըսենք թէ չորս տարուան կեանք միայն ունի անիկա այս հողին վրայ։ Անոր տարածման հոգեւին նուիրուած էր մեր անզուգական Աւետիս Ահարոնեանը, որուն դիւթական լեզուն խսպառ փակուեցաւ 1934 փետրուար 10ին, երբ Մարսիլիոյ մէջ «Համազգային»ի կազմակերպած մեծ հանդէսին ընթացքին հայ ցեղի մշակոյթին ու անցեալ փառքին խանդավառ դրուատիքը կ՚ընէր։

«Համազգային»ը ամէն տարի հոս կը տօնէ «Մշակոյթի Օրը»։ Հայերէնի դասընթացքներ կը պահէ երկու տարիէ ի վեր Իթալիի Թաղամասին մէջ (110 աշակերտ, ամսական ծախք 250 ֆր., շէնքի վարձք՝ 1000 ֆր.)։ Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ (35–40 աշակերտ), Շավիլի մէջ՝ Ֆր. Կապոյտ Խաչի հետ (40 աշակերտ)։ Լիոնի մէջ ունի երկու դասընթացք 40 եւ 45 աշակերտներով։

Րաֆֆիկի ծննդեան հարիւրամեակի հանդէսին նախաձեռնութիւնը ստանձնեց։

Վերջին տարուան ընթացքին կազմակերպեց 20 դասախօսութիւններ, հայկ. մշակոյթի զանազան ճիւղերուն մասին։

Եւ դեռ շատ ընելիքներ ունի։ Կը բաւէ որ ժողովուրդին քաջալերութեան արժանանայ։

Հայ Սփիւռքի տխուր իրականութեան մէջ լուսաւոր կէտ մըն է «Համազգային»ը իր «Հայ Ճեմարան»ով։ Գուրգուրանք անոր վրայ։

Հ. Ս.

ՎՐԻՊԱԿ.— Չորեքշաբթիի մեր խմբագրականին մէջ, 26րդ տող «Իրան, որ Անգլիոյ հոգատարութեան տակ դրուած էր», կարդալ *Իրաք* ...։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԱՆԵԼԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

Մուսոլինի.— «Վերջին խօսքը կը պատկանի Ֆրանքոյին»

Որոշուած էր Ուրբաթ օր գումարել ոչ-միջամտութեան բախտորոշ նիստը, ուր պիտի գային Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները ըսել իրենց կառավարութեան վերջին խօսքը անգլեւֆրանսական առաջարկին մասին (երկուքով կամաւորապէս կատարել Սպանիոյ ծովեզերքներուն հսկողութիւնը, եւ բոլոր կառավարութիւններէն խնդրել որ ետ կանչեն իրենց քաղաքացիները սպանիական բանակէն)։

Եւ ահա Հռոմի օրաթերթերէն մին, Փոփոլօ տ'Իթալիա կը հրատարակէ պայթուցիկ յօդուած մը, որուն հեղինակն է, կ՚ըսեն, Մուսոլինի։ Ահաւասիկ քանի մը հատուածներ, ամէնէն կարեւոր մասը.—

«Ո՞վ կը յաւակնի հեղինակութիւն ունենալ տարագիր կամ հայրենադուրկ խաժամուժին վրայ, որ կը բաղկանայ Իտալացիներէ, Ֆրանսացիներէ, Զուիցերիացիներէ, Հրեաներէ,— որ եւ է կառավարութիւն ուժ չունի անոնց վրայ։ Գալով իտալացի կամաւորներուն, անոնք ղրկուած չեն իտալական կառավարութեան կողմէ, հետեւաբար իտալական կառավարութիւնը չի կրնար զանոնք վերադարձնել երկիր։ Այն օրը երբ անոնք ոտք դրին Սպանիոյ հողին վրայ եւ մտան ազգայնական բանակին մէջ, անոնք իրենքզիրենք դրին Ֆրանքոյի տրամադրութեան տակ, ուրեմն Ֆրանքոյի կը պատկանի զանոնք արձակելու կամքը, իր յաղթանակէն առաջ կամ վերջը։ Իտալական կառավարութիւնը բան մըն ալ չի կրնար ընել, եւ ներկայ պարագաներուն մէջ միտք ալ չունի բան մը ընելու։

Կը կրկնենք,— ինչ որ անգլեւֆրանսական ճակատը կրնար ընել ի նպաստ Վալենցիոյ բոլշեւիկներուն՝ ըրաւ։ Ու կ՚աւելցնենք,— ինչոր իտալեւգերմանական ճակատը կրնար ընել՝ սահմանափակելու համար սպանիական հրդեհը, կատարուեցաւ։

Հիմա, վերջին խօսքը կը պատկանի Ֆրանքոյին»։

Այս յօդուածը կուգայ պարզել գերմանեւիտալական տեսակէտը սա բանաձեւին մէջ.— Ճանչնալ Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը՝ փոխանակ տակաւին ապստամբ մը նկատելու զայն, եւ չէզոքութիւն յայտարարել՝ առանց միջազգային հսկողութեան,— թող կռուին երկու կողմերը եւ թնդանօթը որոշէ յաղթականը։

Այս յօդուածը ծանր տպաւորութիւն գործեց Լոնտոնի մէջ։ Ուրբաթ օրուան նիստէն առաջ, փրկելու համար ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին գոյութիւնը եւ չէզոքութեան քաղաքականութիւնը, Իտըն իր դիւանագիտական մեքենան լարեց եւ յամառօրէն աշխատեցաւ Հռոմն ու Իտալիան մօտեցնել Լոնտոնի ծանօթ կոմիտէի սեղանին։ Այսուհանդերձ յուսահատութիւնը կը տիրէր քաղաքական շրջանակներու մէջ։ Բրիտանական դահլիճը նիստ գումարելով քննեց այն հարցը թէ ինչ դիրք պիտի բռնէր, երբ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը քայքայուէր գերմանեւիտալական անհաշտ քաղաքականութեան հետեւանքով։ Որ եւ է վճռական որոշում չտրուեցաւ, արձանագրուեցաւ միայն, որ «բրիտանական կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ իրաւունքը իր դիրքը փոփոխելու՝ երբ քայքայուի ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը»։ Յետոյ Իտըն այս մասին տեղեկութիւն տուաւ ֆրանսական դեսպանին, որ յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը եւս կը մտածէ նոյն ձեւով։

«Տէյլի Մէյլ»ի քաղած տեղեկութեանց համաձայն, բրիտանական կառավարութիւնը կը պատրաստուի լքել ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, ճանչնալ պատերազմիկի իրաւունքները Սպանիոյ կռուող երկու կողմերուն, եւ կատարեալ չէզոքութիւն յայտարարելով մնալ հանդիսատեսի դերին մէջ։

«Էօվր»ի խմբագիրներէն Տիկին Ժընըվիեւ Թապուիի կարծիքն ալ այդ կը թուի, երբ կ՚աշխատի պարզել բրիտանական եւ ֆրանսական կառավարութեանց այն յայտարարութիւնը թէ սպանիական հարցը պիտի վերադնահատուի, երբ իտալական ու գերմանական կառավարութիւնները շարունակեն իրենց անհաշտ ընթացքը հանդէպ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին։ Վերադնահատութեան հետեւանքը այն պիտի ըլլայ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա ձեռք քաշեն Սպանիայէն,— այդ պարագային, կ՚ըսէ «Էօվր»ի խմբագրուհին, կացութիւնը կը ստանայ բոլորովին աննպաստ հանգամանք մը ֆրանսական շահերու տեսակէտով, որովհետեւ Ֆրանքօ արդէն գրաւած է Սպանիոյ երկու երրորդը։ Կացութեան միակ նպաստաւոր կողմն այն է որ անգլեւֆրանսական համերաշխութիւնը կատարելութեան հասած է։ Նոյն թերթին խմբագիրներէն Ալպէր Պայեէ կը թելադրէ, այդ համերաշխութեան հետ, քիչ մը աւելի կարեւորութիւն տալ ռուսեւֆրանսական զինակցութեան, որ շուքի մէջ ինկաւ վերջերս։ Այսպէս միայն կարելի է դիմաւորել խաղաղութեան սպառնացող տրամադրութիւնները։

Ռուս-ճափոնական միջադէպը

»»»» o ««««

Հակասական լուրեր կը հասնին ռուսեւճափոնական միջադէպին մասին։ Մոսկուայէն հասած հեռագրի մը համաձայն գետային պատերազմ մը տեղի ունեցած է Ամուրի ջուրերուն վրայ։ 29 Յունիսին, մանչու-ճափոն թնդանօթակիր նաւ մը կրակ բացած է սովետականսահմանապահ դիրքի մը դէմ։ Ռուսերը փոխադարձած են կրակին, որուն ի պատասխան՝ մանչու հրետանին, գետեզերքէն, սկսած է ռմբակոծել սովետական նաւ մը որ կը շրջէր գետեզերքը,— սպաննուած են երկու նաւաստի եւ վիրաւորուած երկու հոգի։

Իսկ Լոնտոնէն հասած հեռագրի մը համաձայն, կատաղի կռիւներ տեղի ունեցած են Ամուր գետին վրայ Ռուսերու եւ ճափոնցիներու միջեւ։

Ընդհակառակն այլ աղբիւրէ նոր հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ այդ կռիւները արձագանգն են առաջին կռիւներուն, թէ նոր միջադէպ չկայ։ Մոսկուա եւ Թոքիօ համաձայնած են դիւանագիտական խողովակով կարգադրել վէճը։ «Ժուռնալ»ի խմբագիրը, խօսելով այս միջադէպերուն մասին, կ՚ըսէ թէ երկու կողմերն ալ չափաւորութիւն ցոյց տուին՝ հաշտարար ընթացքի մը հետեւելով եւ միջադէպը սահմանափակելով։ Ուրիշ պահերու մէջ, վերջնագիրէ մը ետքը երբ թնդանօթը որոտար, պատերազմը կը սկսէր այլեւս,— բայց Մոսկուա եւ Թոքիօ խոհեմ շարժեցան անոր համար որ Մոսկուա պարտաւոր է նկատի առնել իր գլխատուած բանակին վէրքերը,— տակաւին ժամանակ կ՚ուզէ բուժելու համար այդ վէրքերը, որպէսզի ռուսական բանակը վերահաստատէ իր հեղինակութիւնը։ Միւս կողմէ Թոքիօ ստիպուած է խորհիլ որ 80 միլիոնոց իր բնակչութենէն պատրաստ ունի միայն 300,000 զինուոր, ու պատերազմի ձեռնարկելէ առաջ անհրաժեշտ է աւարտել իր բանակին վերակազմութիւնը եւ Մանչուքուոյի մարսողութիւնը։

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» o ««««

Տէրսիմի կառավարութիւնը կազմուած

»»»» o ««««

Բալուի նահանգապետը ծեծի ենթարկուած

ՊԷՅՐՈՒԹ, 24 Յունիս.— Արժանահաւատ աղբիւրէ, նոյնիսկ կռուի վայրէն ստացուած, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը փութամ հասցնել «Յառաջ»ի.

— Տէրսիմի քրտական ընդհանուր կառավարիչ նշանակուած է Սէյիտ Րիզա։ Սէյիտ Րիզան է որ կը կառավարէ Տէրսիմի կռիւները։ Այս անգամ Տէրսիմ գիտակցաբար շարժեցաւ եւ կը կռուի հերոսաբար։ Անոնց բարոյական կորովը շատ բարձր է։ Մահու կենաց խնդիր է։ Ամբողջ լեռնաշխարհին մասերը իրարու հետ կապուած են։ Ահա կռուի մանրամասնութիւնները.—

Մայիս 30ին Թրքական բանակէն սպաննուած են 350 հոգի եւ վիրաւորուած 162 հոգի, Յունիս 1ին սպաննուած 75, վիրաւոր 125 հոգի, 3ին սպաննուած 48, վիրաւոր 125 հոգի, 6ին սպաննուած 238, վիրաւոր 350 հոգի, 9ին սպաննուած 148, վիրաւոր 27 հոգի, 10ին սպաննուած 64, վիրաւոր 217 հոգի, 12ին սպաննուած 17, վիրաւոր 111 հոգի, 14ին սպաննուած 9, վիրաւոր 33 հոգի, 16ին սպաննուած 479, վիրաւոր 28 հոգի։ Իսկ Քիւրտերէն 650 զոհ, 378ը սպաննուած։ Քիւրտերու այս վնասին պատճառը իրենք են,— Թրքական բանակին վրայ յարձակում գործեցին եւ այսքան մարդ զոհ տուին։ Վերջը Սէյիտ Րիզա հրաման տուաւ, որ յարձակում չգործեն եւ ամէն մարդ իր տեղը մնայ եւ ինքնապաշտպանութեան դիմէ։ Երբ Թրքական բանակը տեսաւ որ Քիւրտերը յարձակում չեն գործեր, այս անգամ իրենք սկսան յարձակումի եւ անոնք են որ վնասի կ՚ենթարկուին։ Տէրսիմի լեռը եռ ու զեռի մէջ է։ Տղամարդ, կին ու պատանի բոլորը միասին, ամէն մարդ իր պարտականութեան գլուխը կեցած, աշխատանք կը կատարէ։ Տէրսիմի քրտութիւնը կրնայ հինգ տարի դիմադրել Թրքական բանակին՝ առանց ընկճուելու եւ առանց դրսէն մարտական ուժերու օժանդակութեան։ Փամփուշտի խնայողութիւն կը կատարուի Սէյիտ Րիզայի հրամանաւ։ Շատ չեն կրակեր։ Թրքական խաղեր եւ կաշառքներ պարապի անցան։ Քիւրտերը չխաբուեցան եւ ետ դարձուցին այն անձերը, որոնք իրենց հետ բերած էին քիչ մը դրամ եւ Կազիին բարեւները Սէյիտ Րիզային։

Թրքական կառավարութեան մութ աշխատանքները ձախողած են։ Բայց Խարբերդ, Բալուի շրջակայքի մէջ գտնուած քիւրտ պէկերն ու աղաները ամէն օր կը ձերբակալուին ու կ՚աքսորուին անծանօթ ուղղութեամբ։ Քիւրտ երիտասարդները բեռնակիր դարձուցած են Տէրսիմի զօրքին պաշարը կրելու պարտադրելով։ Սակայն դացող երիտասարդները ետ չեն դառնար։ Ինչ բախտի կ՚արժանանան, մարդ չի գիտեր։

Քիւրտերու կողմէ Բալուի կառավարիչը տէռորի ենթարկուեցաւ եւ սպաննուեցաւ։ Տէրսիմի վրայ ներկայիս 30,000 Թրքական զօրք կը գործէ։ Կառավարութեան 30 օդանաւերը կը մասնակցին կռիւին։ Քիւրտերը գրաւած են մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք եւ 4 գնդացիրներ։ Ամէն օր, վիրաւորներ կը փոխադրուին դէպի Խարբերդ։ Ներկայիս Խարբերդի 8 հիւանդանոցները լեցուն են հիւանդներով։

ՇԱՀՐՈԶ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ

»»»» o ««««

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս.— Տէրսիմի արկածախնդիրներուն ապաստանած բոլոր լերկ ժայռերը մեր զօրաց ձեռքը անցած են։ Մեր երեք օդաօրմիղները Սէյիտ Րիզան իր պահուըտած քարայրէն հանելու համար շարժման ձեռնարկեցին։ Տրուած վճռական հրամանը այս է.

— Սէյիտ Րիզան ողջ կամ մեռեալ վիճակի մէջ պիտի ձերբակալուի։

Այս կացութեան մէջ կը յուսացուի որ աւազակապետը անձնատուր ըլլայ։

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս.— Թունճէլիի մէջ մեր ջոկատներուն հետապնդումը կը շարունակուի։ Այսօր երեք օդաօրմիղներ մեկնեցան Թունճէլի։ Այս օդաօրմիղները պաշտօն ունին երեւան հանել յելուզակներուն որջերը եւ զանոնք հետապնդել։ Ամբողջ շրջանակին մէջ անդորրութիւնը բնականոն է։

Աւազակապետներէն Ալի Շիր անուն յելուզակը իր մէկ քանի արբանեակներով մեր հետապնդիչ ջոկատներուն առջեւէն օձիքը փրկելով արեւելեան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՔ ԹՌԻՉՔՆԵՐ ԻՐԵՆՑ ՍՏՈՒԵՐՆԵՐՈՎ

Վերջին երեք տարիների ընթացքում խորհ. իշխանութիւնն արտակարգ ջանքեր թափեց սաւառնակաշինութեան ճարտարարուեստի կատարելագործման վրայ: Գերմանիոյ որակով բարձր սպառազինումի ազդեցութեան տակ, նա ոչ մի միջոցի առջեւ կանգ չառաւ հաւասարուելու օդային ուժերի զօրութեամբ իր ենթադրեալ հակառակորդին: Փաստ է, Ստալին եւ Վորոշիլով հասան բաւարար արդիւնքների: Խորհուրդների վերջին ութերորդ համագումարում Միութեան պաշտպանութեան զօրծավարը թոյլ էր տալիս իրեն պոռոտախօսել, թէ «մենք այնքան ուժեղ ենք, որ որ եւ է դաշնակցի օգնութեան պէտք չունինք. ինչ թշնամիներ եւ ինչ քանակութեամբ էլ մեր դէմ ելլեն, մենք նրանց կը ջարդենք իրենց իսկ հողի վրայ»: Բայց կարմիր բանակի թուի մեծութիւնը, զէնքի կատարելութիւնն ու մանաւանդ օդային ուժերի բազմութիւնը չեն դարձնում նրան անխոցելի. նա զուրկ է, ինչպէս ցոյց տուեցին ութ առաջնակարգ զինուորականների դնդակահարութիւնները, ամենակարեւոր անհրաժեշտ զէնքից,—հոգեկան միութիւնից ու հակաժողովրդական իշխանութեան համար զոհուելու ցանկութիւնից: Այնուամենայնիւ այդ Աժդահան, թէեւ կաւից թրծուած ոտքերի վրայ պատկառանք է ազդում աշխարհին. անցեալները Ֆրանսայի օդային ուժերի նախարարը վերադառնալով Խ. Միութեան մէջ կատարած քննական պտոյտից յայտարարում էր. «Մի ազգ, որ Խ. Միութիւնն ունի իբրեւ դաշնակից — անպարտելի է»: Ֆրանսացի նախարարին այս կարծիքը հիմնուած էր օդային կարմիր ուժերի հսկայութեան վրայ — ասում են 6000 սաւառնակ, որի մէկ եօթներորդը Ծայր. Արեւելքում եւ ասիական սահմանների վրայ, մնացածը եւրոպական Ռուսաստանում եւ Ուկրայնայում: Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները ջրեցին նաեւ խորհրդային սաւառնակների արժէքի մասին տարածուած դէչ կարծիքը: Հանրապետական բանակի կողմից նրանք յաջողութեամբ պայքարեցին Զօր. Ֆրանքոյի գերմանական եւ իտալական սաւառնակների դէմ. իսկ եթէ ռազմական այս համեմատութիւններից անցնինք քաղաքական օդանաւորդութեան տուած ապացոյցներին, արժէքին մասին աւելի եւս կը համոզուենք, որ Խորհ. Միութիւնը մօտ ապագայում կարող կը լինի մրցել այդ ասպարէզում բարձր ճարտարարուեստի երկիրների հետ:

Վերջին 12 ամիսներում Խորհ. Միութեան մէջ տեղի ունեցան երեք թռիչքներ, որոնք արժէք են ներկայացնում համաշխարհային մակարդակով:

Անցեալ տարուայ յունիս 20ին ԱՆԹ — 25 սաւառնակը բարձրանալով Մոսկուայի Շչէլկով օդակայանից — հրամանատար Չըկալով, օգնականներ Բայդուկով և Բէլիակով,—մի տասնմէկ թռաւ մինչեւ Խաղաղական Ովկիանոսի ափը՝ ցամաք իջնելով Սախալինի մօտ գտնուող Ուդդ կղզեակում: Աւելի քան 10 հազար քմ. այս թռիչքի առանձնայատկութիւնը կայանում է նրանում, որ սաւառնակը 9 հազար քմ. սլացաւ անմարդաբնակ տարածութիւնների վրայով. Մոսկուայից ելնելով նա թեքուեց դէպի արեւելք տանող ուղիղ գծից եւ բարձրանալով դէպի հիւսիս մինչեւ Նոր Երկիր կղզին, անցաւ բեւեռային ովկիանոսի ափերով մինչեւ Կամչատկա, Ասիոյ հիւսիս արեւմտեան ծայրը, ապա շրջուեց դէպի հարաւ – արեւմուտք եւ իր նպատակակէտը, արեւելեան Սիպերիոյ Չիտա քաղաքը չհասած կանգ առաւ յիշեալ կղզեակում: Իրապէս ան կարել էր Գատտո – Ռոսիի 9106 քմ. հեռաւոր թռիչքի համաշխարհային մրցանիշը ճանապարհի երկարութեամբ, բայց տեսականօրէն Մոսկուա – Ուդդ ուղիղ գիծը լինելով մօտ 7000 քմ. գաղղիացի օդանաւորդները մնացին մրցանիշի տիրոյթները: Երեք օդանաւորդները Մոսկուա վերադարձին արժանացան Ստալինի գրկախառնումին, ստացան «Խորհ. Միութեան հերոսի» կոչում եւ դրամական մեծագումար նուէրներ:

Երկրորդ կարեւորագոյն օդային յաղթանակը՝ Մայիս 24—27ին չորս սաւառնակների փարիչներ Վոդոպիանով, Մոլոկով, Ալէքսեեւ եւ Մազուրուկ — թռիչքն էր դէպի հիւսիսային բեւեռ:

Սաւառնակների այդ արշաւախումբը ուսուցչապետ Շմիդտի ընդհանուր ղեկավարութեամբ բեւեռ փոխադրեց մասնագէտների մի խումբ անհրաժեշտ գործիքներով ու անդլեղէնի պաշարով, որոնք մի տարի պիտի ապրին բեւեռային ովկիանոսի 4000 մեթր ջրի հաստութիւնը ծածկող սառնադաշտերի վրայ ու պիտի կատարեն ամէն տեսակի ուսումնասիրութիւններ ծովային հոսանքների, սառոյցների տեղափոխութիւն, կենդանիների — եթէ կան — տեսակների եւ որ ամենակարեւորն է օդերեւութաբանական երեւոյթների մասին: Հիւս. Բեւեռը աշխարհի քաղաքակիրթ մասի, հիւսիսային կիսագնդի եղանակի «խոհանոց»ն է. այնտեղ են ծնունդ առնում այն օդային հոսանքները, որոնց դառնութեան եւ քաղցրութեան մասին մենք խօսում ենք ամէն հանդիպողի հետ: Բեւեռային մասնագէտների ուսումնասիրութիւնները հսկայական նշանակութիւն կ'ունենան երկրային եւ ոչ երկրային հաղորդակցութեան նոր ճանապարհների բացման եւ հիների անվտանգ օգտագործման համար:

Երրորդ հիացմունքի եւ զարմանքի թռիչքը տեղի ունեցաւ այս օրերս: Յունիսի 18ին, նոյն ԱՆԹ —25 Չըկալով, Բայդուկով եւ Բէլիակով ունենալով իր թեւերի մէջ, բարձրանալով Շչէլկովի օդակայանից, մի տասնմէկ Սպիտակ Ծովի, Ֆրանց Յոզէֆի կղզու, բեւեռի եւ Կանադայի վրայով 63 ժամ 25 րոպէ թռիչքից յետոյ ցամաք իջաւ Մ. Նահանգների Պորտլանտ քաղաքում: Ամերիկեան մեծ ժողովրդապետութեան բնակչութիւնն ու կառավարութիւնը խանդավառ ընդունելութիւն ցոյց տուին նրանց: Նախագահ Ռուզվէլտ հեռագրում է Պորտլանտում գտնուող խորհ. դեսպանին. «Խորհրդային եւրեք օդաչուները փայլուն կերպով կատարեցին մի պատմական թռիչք, նրանց խիզախութիւնն ու հմտութիւնն արժանի է մեծագոյն գովասանքի»:

Խորհ. թերթերը լիքն են շնորհաւորական հեռագիրներով, որոնց մէջ են Հէլ, ծովակալ Բիրտ — հարաւային բեւեռի հետախոյզ, ամերիկեան օդային ուժերի ընդհ. հրամանատար, նախարար Փիէր Քոթ եւ այլն:

Եթէ ԱՆԹ —25 հասնէր Սան - Ֆրանսիսկօ, ինչպէս ծրագրուած էր, նա կտրած կը լինէր հեռաւոր թռիչքի մրցանիշը: Սակայն Չըկալով սաւառնակի թեւերի վրայ սառոյցի չերտ կազմուելուց խուսափելու համար ստիպուած է եղել սուրալ 4000—6000 մեթր բարձրութեան վրայ, ամպերից ու խոնաւութիւնից վեր, օդի չոր շերտի մէջ, բայց ուր տիրում է ածխաթթուի պակաս, իսկ ածխաթթուի քաղցը զրկում է մարդուն ուտելու ցանկութիւնից: 63 ժամ բառացիօրէն անննունդ մնացած սաւառնակները անկարող են լինում Պորտլանտից աւելի հեռու գնալ, թէեւ խորհ. մեծ ճարտարագէտ Տուպոլեւի կառուցած թռչուն - մեքենան չարունակում էր աշխատել անթերի:

Խորհ. Միութիւնը շնորհիւ ցամաքային հաղորդակցութեան միջոցների թոյլութեան եւ ընդարձակութեան այն երկիրն է, որ ամէնից աւելի պէտք ունի զարգացնելու օդանաւորդութեան գործը: Ամէն մի յաջողութիւն այդ մարզում նպաստում է նրա սահմաններում ապրող ժողովուրդների յառաջդիմութեան: Խորհ. օդաչուների հերոսութիւնը սրտանց կ'ողջունեն բոլոր նրանք, ովքեր իրենց կապուած են զգում նրանց չարժիչներով աղմկուող հայրենի երկինքներին: Դժբախտաբար բռնակալական երկիրներում լուսաւոր երեւոյթը միշտ ունի իր մութ ստուերը. այնտեղ կեանքի գնով հրաշք – թռիչք կատարելու համար անգամ մարդիկ նախ պիտի թռչեն իրենց արժանապատուութեան վրայից, գլուանքի ստրկանի պիտի փառաբանեն «մեծ առաջնորդին» եւ այդ սարկական ապացոյցը տալուց յետոյ է միայն, որ նրանց թոյլ կը տրուի նուիրուել մի բարձր նպատակի:

Շմիդտ չէր կարող բեւեռը «գրաւել» եւ ոչ էլ Չըկալով նրա վրայից Ամերիկա թռչել, եթէ նախ եւ առաջ հազար դայլայլներով Ստալինի գովքը չհիւսէին: Մեծամօրուք ուսուցչապետի փորսողութիւնը տարիների պատմութիւն ունի. այս անգամ էլ չորս անձնազոհ օդաչուների 40 հոգի բեւեռ հասցնելը նա ամբողջովին վերագրեց «ամենամեծ հանճարին» ու Մոսկուայում, բեւեռից վերադարձողների սարքուած հանդիպման ժամանակ, այդ բանը կրկնեց տասն անգամ. քիչ է մնում կասկածիս թէ արդեօք Շմիդտն է բեւեռից գալիս ու Ստալինն է նրան հանդիպում, թէ ընդհակառակն:

Չըկալով դեռ Մոսկուայում դիմեց քծնութեան՝ իր յառաջիկայ թռիչքը դէպի Ամերիկա անուանելով «Ստալինեան թռիչք»: Արդար լինելու համար մենք օդի հերոսին չպիտի մեղադրենք դրա համար, այլ այն «առաջնորդին» որ իր առջեւ սողալու ընդունակութիւն չունեցող մարդու գոյութիւնը համարում է աւելորդ, ով էլ լինի նա: Պորտլանտից նա հեռագրում է. «Բացառիկ յամառութիւնը մեր մէջ դաստիարակել է ժող. առաջնորդ ընկեր Ստալին: Կրկին ու կրկին շնորհակալ ենք ընկ. Ստալինին ուշադրութեան եւ հայրական խնամքի համար: Քեզ, ընկ. Ստալին, մենք երեւակայում էինք մեզ հետ ծանր րոպէներին եւ այդպիսով կարողանում էինք յաղթել դժուարութիւններին»: Խորհ. մամուլում անթիւ են ովսաննաները ոչ թէ Չըկալով եւ ընկերներին հասցէին, այլ «ժողովուրդների առաջնորդի», որ նրանց թռցրեց մինչեւ Ամերիկա:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

«ԱՅՐՈՂ ԵՐԿՐԻ ՄԸ ՄԷՋԷՆ»

ԹԻՖԼԻԶ, ԲԱԳՈՒ ԵՒ ՀԱՅ - ԹԱԹԱՐԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» o ««««

(Ե. եւ վերջին մաս)

Նոյն առտուն տեղակալ մը փոքրաթիւ խումբ մը կ'առաջնորդէր Թիֆլիսի գլխաւոր կայարանը: Ուշադիր դիտողներ այս տեսնելով մեծ զարմանքի մէջ պիտի իյնային, վասնզի պիտի տեսնէին գերման բանակի զինուորներու համազգեստով մարդիկ, որոնց զգեստներուն վրայ քիչ փոփոխութիւններ կատարուած էին, աչքի զարնելիք տարբերութիւնները թեթեւցնելու համար: Ոմանք զինուորական կօշիկներ, մոյկ ունէին, ոմանք անգլիական կապիչով կօշիկ, մինչեւ ծունկը հասնող գուլպաներով, նոյն իսկ 3—4 հոգի պարզ տարատներ հագած էին: Միայն զէնքերը միաձեւ էին ... ռուսական:

Ցետոյ, անոնց առաջնորդը, պարոն տեղակալը ... Որը այն զարմացած Վրացիներէն, Լեզգիներէն, Թաթարներէն, Արխազներէն, Հայերէն եւ Աստուած գիտէ դեռ այն հարիւր տասը կովկասեան ցեղերու ներկայացուցիչներէն, որոնք այս տպաւորիչ անցքին ակնածանքով կը հետեւէին, կրնար երեւակայել թէ տրուած հրամանները սարսափելի ապտակներ էին գերման զինուորական կանոններուն եւ թէ հոս բացարձակ անդիտութիւնը կը ծածկուէր եւ կը սրբագրուէր միայն զինուորական կեցուածքով եւ օգնական ենթասպային բրած ուղղումներով: Ո՞վ կը համարձակէր կասկածիլ, որ տեղակալին զինուորական թիկնոցը իրական չէր, այլ գոց - թուխ լեզգիական լաթէ: Թէ ուսնոցները ռուսական զինուորական հագուստներու ուսրաթելերէ ճարտարօրէն պատրաստուած էին եւ թէ գերման բանակի սովորական բոպայի համազգեստը եւ անցեալ դարու առաջին կէսէն մնացած ռուսական չըքեղ սուր մը, որքա՜ն օրինական զէնքեր էին ... (Ծան.— Այդ տեղակալը ինքը՝ Գուդխյարն էր):

Աստուած իմ, ո՞րքէ՜ զանէի աւելի լաւը, այսքան քիչ ժամանակի մէջ: Եւ ի՞նչպէս անսխալ սորվիլ հրամանները: Ես ... անշուշտ ես, որ հիմա տեղակալ դարձած էի առանց պաշտօնագրի: Ես որ դեռ երէկ ռուսական հեծելազօրաց սպայ էի: Բարեկի՞ն – դա՞ն: Խաբէութի՞ւն: Ոչ երբեք: Իսկապէս տեղակալ էի եւ կը փորձէի հաւաճեալով իրար բերուած փաշա մը կազմուած նախկին գերիներէ, ճշդելու համար նորածին հանրապետութեան սահմանը, գերման դրօշը տեղն ու տեղը պարզելու համար հոն եւ ատով արգիլելու համար թրքական բռնապանացող (?) ներխուժումը:

Այս ամբողջ փարպեսութիւնը հետեւեալ կերպով եղած էր.— Հարիւրապետ Կ. գործը առանձնած էր եւ մտահոգ Վրացիներուն ապահոված իր անձնական պատասխանատուութեամբ Գերմանիոյ հովանաւորութիւնը հիմնուելիք հանրապետութեան վրայ:

Կ. Վրացիներէն իրաւասութիւն ստացաւ ամէն ուղղութեամբ գործելու: Ժողվեց Թիֆլիսի մէջ Անդրկովկասէն եւ Սիպիրէն փախած գերիները, որոնք անգործ կը պտտէին: Պէտք էին նաեւ քանի մը սպաներ, վասնզի հովանաւորութեան մը ոչ մէկ Թուրք պիտի հաւատար, եթէ միմիայն հարիւրապետի մը հեղինակութեան վրայ կրթնած ըլլար: Ահա այսնեղ կացութեան մէջ ծանօթացայ հարիւրապետ Կ.ի, ինչպէս երկու ուրիշ ռուսական սպաներու հետ, նոյնպէս Պալթիկցի:

Իսկո՞յն ըմբռնեցի թէ ո՛ր կողմին կը պատկանիմ, վասնզի առանց վայրկեան մը խորհրդակցելու համաձայնեցայ եւ լոյս իջաւ կարծես Կ.ի վրայ: Կ'առաջարկէր մտնել իր խումբին մէջ իբր տեղակալ առանց պաշտօնագրի եւ վերապահութեամբ Գերմանիայէն գալիք հաւանութեան: Զը վարանեցան նաեւ միւս ընկերներս եւ Կ. ուրախացաւ, որ հովանաւորութիւնը իր ներկայացուցիչներն ունէր, որոնք երկիրն ու մարդիկը կը ճանչնային: Փրկուած էր:

Այն առեն, Կ. իր զինուորական հագուստը տրամադրեց, որ, ձեռքէ ձեռք անցաւ իբր օրինակ դերձակի աշխատանոցին մէջ: Ցետոյ մեր պանդոկն եկաւ գերման ենթասպայ մը, որպէսզի մեր երեք նորագոյն գերման տեղակալներուս սորվեցնէ կարեւոր հրամանները: Համոզուեցի այս տղան չէր երեւակայած անշուշտ թէ օր մը երեք սպաներ իր հրամաններով պիտի վազցնէր ...

Նոյն օրը, իրիկուան հասայ խումբով նշանակուած տեղը, Փոյլի կայարանը: Այստեղ պէտք էր սկսէր Վրաստանի արեւելեան սահմանը, այսինքն միայն այն պարագային երբ Թուրքերը աւելի առաջ անցած չըլլային: Բայց անոնք երեք վաշտով երեւցան յաջորդ առտու եւ զարմացան երբ տեսան գերմանական դրօշը պարզուած կայարանին շէնքին վրայ: Էհ, կարելի չէր բան մը ըսել, հովանաւորութիւնը հովանաւորութիւն էր: Զափազանց նեղուած քաշուեցան չորս Թուրք բռպանները (?) իրենց գունդերով դէպի արեւելք: Մեծ խումբերով կուգային ամէն կողմէ Վրացիներ, Թաթարներ եւ Լեզգիներ դիտելու գերման գունդերը: Փոյլին ուխտատեղի մը դարձած էր եւ ամէն տեսակի կոչտ այս մարդիկը իրենց գոյնզգոյն հագուստներով, ոտքի կամ ծալապատիկ կը տեսնուէին մեր շուրջը եւ լուռ կը նայէին մեր վրայ ժամերով:

Հինգ շաբաթ ետք, շոգեկառքը կեցաւ փոքրիկ կայարանին մէջ եւ պատուիրական կէս գունդ մը զինուորներ եկան մեր տեղը բռնելու: Փառք Աստուծոյ, վասնզի մենք անգործութենէ կը նեղուէինք: Նոյն իրիկունն իսկ Թիֆլիս հասայ եւ հրաժեշտ առի իմ մարդոցմէս, որոնք այժմ մեծ ուրախութիւնով դէպի երկիր կը վերադառնային, իսկ ես գերման խումբերու հրամանատարին թարգման նշանակուեցայ: Վերջապէս Բագուն ինկաւ եւ հրամանատարը Գերմանիայէն հրաման ստացաւ Բագու մեկնելու եւ այնտեղի վերին հրամանատար Նուրի փաշային, որ եղբայրն էր նշանաւոր Էնվէր փաշային, այցելութիւն մը տալու եւ տեսակցել զինուորականներու մարմին մը կազմելու, որոնք պարտականութիւն պիտի ունենային Բագուի քարիւղը դէպի Գերմանիա ճամբայ հանելու: Բնականաբար պիտի ընկերանայի իմ պետիս:

Ուրեմն այն ճամբէն դարձայ, զոր բոլորովին տարբեր պայմաններու տակ ամիսներու ընդհատումով կտրած էի: Փոյլի մէջ Պալարացի մեր ընկերը խստօրէն կը հայհոյէր այս «խեղկատակութեան» վրայ, որովհետեւ մինակ ձգուած էր ինք այդ փոքր բոյնին մէջ եւ ամբողջ իր դժբախտութեան պատճառը զիս եւ հովանաւորութիւնը կը համարէր: Բամպակի ագարակին քով մեր բարեկամ Եուսուֆ բէկը ուրախ կը դիմաւորէր զիս — այսինքն իմաստուն եւ խորամանկ Լէմս — գերման զօրավարը իրական համազգեստով, իրաւ ալ կանոնաւոր համազգեստ ստացած էի այլեւս: Շոգեկառքը հասաւ Բագու: Կայարանին մէջ ընդունուեցանք Թուրք հազարապետի մը կողմէ, որ մեզ առաջնորդեց մեզի յատկացուած յարկաբաժինը: Մեծ բնակարանն էր ան հարուստ Հայու մը, որ կանուխէն ինքզինքը փրկած էր փախչելով:

Ցաջորդ առտու այցելեցի իմ ծանօթներուս, որոնք դէպքերը ողջ առողջ անցուցած էին եւ պատմել տուի կռիւները:

Սկիզբը, երբ ջարդը ծագեր է, Հայերը սոսկալի խուժում մը կատարեր էին տկար Թաթար բնակչութեան մը վրայ: Հազարաւոր մարդիկ, կիներ եւ տղաք առաջին գիշերն իսկ սպաննըուած էին: Համայնավարներու եւ Հայերու բացայայտ միացումը իրականացաւ: Ցառաջ խաղալ դէպի արեւմուտք: Թրքական միջամտութիւն: Վերջապէս քաղաքի ինքնապաշտպանութիւն: Բայց երբ որոշ երեւաց, որ Բագուն անկարելի էր պաշտպանել հսկայական, աւելի մեծ ուժերն դէմ, հարուստ հայ դասը ռուսական շոգենաւերուն մէջ տեղերը վարձեց աներեւակայելի գիներով: Ով չէր կրնար վճարել, մնաց եւ սոսկ մահուան ենթարկուեցաւ: Ճակատագիր:

Անտանելի տաք գիշեր մը համայնավար գունդերը մեծ զգուշութեամբ ճակատէն քաշուեցան եւ տեղաւորուեցան նաւերուն մէջ, որոնք միշտ պատրաստ կը սպասէին: Ժամ մը ետք հայկական եւ համայնավարական նաւախումբը կը հեռանար, որուն կը հետեւէր յուսահատ նայուածքը եւ անէծքը ետ մնացած աղքատ Հայերուն: Իրենց ազգակիցներուն վիճակն ալ, վերջը, շատ աւելի լաւ չեղաւ, վասնզի դաշնակիցները, համայնավարները, Աստրախան հասած չհասած, ամէն բան գրաւեցին իրենց ձեռքերէն եւ Չեկայի գնտակները նետեցին իբր դրամատէրներ եւ քաղքենիներ:

Երբ արեւը բարձրացաւ, Թաթարները քաղաք խուժեցին եւ սատանան խնդաց ...: Շատ հրապարակներ չըլլաուեցան յաջորդ երկու օրերուն ընթացքին, որովհետեւ Թուրք հրամանատարները արտօնեցին Թաթարներուն յագեցնել իրենց վրէժխնդրական ծարաւը: Մահմէտականներու բարկութիւնը նախամեծար կը համարէր խանջալը, մերկ սուրը, քան զէնքը:

Նոր հանրապետութեան Թաթար նախարարներուն հետ յարաբերութեան մասին:

Արտաքին գործոց նախարարը զարգացած եւ բանիմաց մարդ մըն էր, քանի մը խօսք գերմաներէն գիտէր, երկու կամ երեք վեցամսեակ Հայդելբերկի մէջ ուսանած էր եւ բոլորովին գերմանասէր էր: Որքան կրնար ընդառաջ եկաւ մեր բաղձանքներուն: Մեր բանակցութիւնները գլխաւորաբար կը դառնային քարիւղի արտադրութիւնները, ինչպէս վառելու քարիւղ, բենզին եւայլն արտահանելու շուրջ: Միւս կողմէ նաեւ զինուորական նշանակութիւն ունեցող հարցերու շուրջ: Օրինակի համար խորհեցանք գերմանական սաւառնակներու կայան սարքել, որպէսզի այս յենակէտէն մեկնելով Իրանի մէջ նեղենք Անգլիացիները: Նոյնիսկ միտքերնիս աւելի հեռուն սլացաւ, դէպի հարաւ արեւելք, Աֆղանիստանի վրայէն Հնդկաստան:

ԱՐՄԷՆ ՏՈՀՄԻԿ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Բ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ

ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՄԱՐՄՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Փարիզի մէջ, Յունիս 25—26ին գումարուեցաւ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմնի ժողովը:

Նախագահութեան հաւաքական հրաժարականը անակնկալի մատնած էր անոր յարած ազգային բոլոր հատուածները: Եւ այդ պատճառով ալ բոլոր պատգամաւորները անհամբեր կը սպասէին ժողովի բացման, լայն լուսաբանութիւններ ստանալու համար:

Ներկայ էին Ֆրանսայի ընկերվ. կուսակցութեան կողմէ՝ Պրաք, Լօնկէ, Կրիւմպախ եւ Ջիրոմսկի, Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան կողմէ՝ Կիլլիս, Տալաս եւ Ճէկքինսըն, Գերման սոց. դեմոկրատներու կողմէն՝ Վէլս եւ Հիլֆերտինկ, Պելժիոյ կողմէն՝ Վանտէրվէլտ եւ Ժան Տէլվինը, Հոլանտայի կողմէն՝ Ալպարտա, Չեխօսլովակիոյ երկու կուսակցութեանց՝ Չեխ եւ Գերման ընկերվարականներու կողմէն՝ Սուքուփ, Հէքէր, Կ. Վինթէր, Սթիվէն, Իտալական ընկ. կուսակցութեան կողմէ՝ Մոտիկլիանի եւ Նէննի, Ռուս Սոց. Դեմ. կողմէ՝ Աբրահամովիչ, Սոց. Յեղ. կողմէ՝ Սուխոմլին, Սկանտինաւեան, Զուիցերական, Աւստրիական, Լեհ ընկերվ. եւ Պունտի, ուկրայնական, Տանցիկի, Սպանիոյ, Վրացիներու եւ այլ երկիրներու կողմէն ներկայացուցիչներ: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէր ընկ. Վահան Համբարձումեան:

Յունիս 24ին, Արհեստ. Դաշնակցութեան եւ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմիններու խառն նիստը լսելով սպանացի ընկերներու զեկուցումը, տուաւ հետեւեալ որոշումը, որ շատ նպաստեց նախագահութեան տագնապի չուտափոյթ լուծման:

Այդ բանաձեւը գիտել կուտար թէ՝ «Այն միջազգային քաղաքական ծանր կացութիւնը որ ստեղծուեցաւ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ միջազգային հակողութեան ժխտումէն ի վեր, կը մատնէ ֆաշիզմի վտանգաւոր դիտաւորութիւնները Սպանիան նուաճելու:

«Արդ, ժողովը առանց վերապահութեան կ'ընդունի Սպանիոյ Աշխ. Դաշնակցութեան եւ ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչներու առաջարկը հանրապետական Սպանիոյ հանդէպ համերաշխաբար գործակցելու, որ արդէն բազմիցս երկու Միջազգայիններու ղեկավար մարմիններու կողմէ ընդունուած է (19 մարտ 1937 Լոնտոն եւ 17 Յունիս 1937 Ժընեւ), եւ կը հաստատէ ներկայիս միջազգային այդ հակողութեան սնանկութիւնը՝ պարտադրուելով գործել հետեւեալ հիմերու վրայ.—

1.— Անյապաղ ճնշում գործ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան յարած կառավարութեանց վրայ, որպէսզի Ա. Դ. Ուխտի յանձնառութեան համաձայն, օգնեն Սպանիոյ օրինական կառավարութեան վերատանելու համար իր քաղաքական եւ հողային անկախութիւնը:

2.— Կառավարութիւններուն պարտադրել վերադառնալու առեւտրական նախկին ազատութեան, որպէսզի Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը կարենայ ստանալ անհրաժեշտը ռազմամթերքը, իր սահմաններու եւ իրաւունքներու պաշտպանութեան համար:

3.— Սպանիոյ հանդէպ երկու Միջազգայիններու բոլոր անդամներուն եւ պատասխանատու կազմակերպութեանց անվերապահ գործակցութիւն պարտադրել»:

Այս որոշումէն յետոյ, յաջորդ օրը՝ Յունիս 25ին, Բ. Միջազգայինի նախագահ Տը Պրուքէր ընդարձակ բացատրութիւններ տուաւ իր հրաժարման պատճառներու մասին: Անկէ վերջ, ընդհ. քարտուղար Ֆ. Ատլէր եւ Ժ. Վան - Ռոզպրուք նոյնպէս պատճառաբանեցին իրենց հրաժարականները:

Ժողովը երկար վիճաբանութիւններէ եւ մտքերու փոխանակութենէ վերջ, միաձայնութեամբ մերժեց անոնց հրաժարականները եւ քուէարկեց վստահութեան հետեւեալ բանաձեւը.—

«Միջազգայինի Գործադիր Մարմինը համոզուած է որ Միջազգայինի գործունէութիւնը շատ կը վտանգուի, եթէ մեր երեք ընկերները պնդեն իրենց հրաժարականներուն վրայ՝ ուստի, ժողովը իր այս վճռին կուտայ ոչ միայն բացարձակ յարգանքի եւ վստահութեան նշանակութիւն, այլ եւ ապահով է թէ ոչ ոք աւելի՝ քան այս երեք ընկերները ձեռնհաս են վարելու յարաբերութիւններ դուրսի կազմակերպութեանց հետ, Միջազգայինի գծած սահմաններուն մէջ, անոր տեսական շահերուն եւ գործօն փրոփականտին համար:

Այս ձեւով, ներկայ տագնապալի օրերուն պիտի խնայուեն մեր ուժերը, որ հակադրուած են ֆաշական գործունէութեան եւ Բ. Միջազգայինին լաւագոյն պատեհութիւնը կը ներկայացնեն աշխատելու յանուն ժողովրդապետութեան եւ խաղաղութեան պահպանման»:

Տը Պրուքէր, Ատլէր եւ Վան - Ռոզպրուք ենթարկուեցան ժողովի կամքին եւ ետ առին իրենց հրաժարականները:

Այնուհետեւ քննուեցան Տանցիկի, Լեհաստանի հրէական հալածանքներու, Վան – Զէլանտի առաքելութեան եւ Գերմանիոյ ու Իտալիոյ կառավարութեանց Ամերիկայի կողմէ տրուելիք փոխառութեանց հետ կապուած զանազան խնդիրներ:

Պատգամաւորներէն ոմանք բողոքեցին Ֆրանսայի Ժողովրդ. Ճակատի կառավարութեան դէմ, որ Լեհաստանի երկու միլիառ ֆրանք փոխառութիւն բրած է, երբ անոր արտ. նախարար գնդ. Պէք պաշտօնական հալածանքներ է կազմակերպած Հրեաներու եւ մասնաւորապէս Պունտի ընկերներուն վերաբերմամբ:

Իսկ ուրիշ ընկերներ բողոքեցին Վան - Զէլանտայի առաքելութեան դէմ, որ Ամերիկայի մէջ վարկ կը փնտռէ երկու ֆաշական երկիրներու համար: Դիտել տրուեցաւ նաեւ, որ ժողովրդապետական կառավարութիւնները 1933—34ի ընթացքին, քաղաքական առանձնաշնորհներ փորձեցին ընել, իսկ այժմ կը փորձեն տնտեսական առանձնաշնորհներ, խաղաղութիւնը գնելու համար:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ԹԵՅԱՍԵՂԱՆԸ

Փարիզի մէջ, անցեալ կիրակի, Վասպուրականցիներու Հայր. Միութիւնը թէյասեղան մը կազմակերպած էր: Հարիւրէ աւելի բազմութիւն մը բոլորուեր էր գաղափարական մտերմիկ մթնոլորտ մը ստեղծելու համար հայրենակցական սեղանին շուրջ: Վագեր եկեր էին Վանի շրջանէն վերապրողները եւ իրենց զաւակները: Եկեր էին ջերմ կարօտով գէթ իբրեւ չար – ժապատկերներ իրենց հոգւոյն մէջ՝ ապրելու Վանայ ծովուն, լեռներուն ու ծմակներուն, Աղթամարի կղզեակին, Վարագայ հրաշալի սարին, գեղեցիկ ու խնկաբոյր ծաղիկներուն ու ծառերուն, նուիրական վանքերուն եւ խաչքարերուն հմայքը: Եկեր էին Վանը ապրելու Փարիզի մէջ:

Եւ ապրեցան, երբ Վարչութեան ատենապետ Պ. Մ. Ոսկերչեան բացման խօսքն ըրաւ գեղեցիկ ճառով մը, երբ օրուան բանախօս Պ. Վ. Փափազեան, որուն կեանքը նուիրում մը եղաւ հայ ազատագրական պայքարին երկար եւ փշալից ճամբուն վրայ, մանաւանդ մեծ եղեռնի զարհուրանքի օրերուն, կուռ ճառով մը իր հեղինակաւոր խօսքն ուղղեց թելադրելով նոր սերունդը հայ պահել օտարութեան մէջ: Նոյն ոգիով եւ պատկերալից կերպով խօսեցաւ նաեւ Պ. Ա. Թէրզիպաշեան: Պ. Տ. Զիթունի, նեբածական քանի մը խօսքերէ վերջ, կարդաց իր մէկ գեղեցիկ քերթուածը, նուիրուած Վարագայ սարին եւ Վանայ ծովուն: Ցետոյ Պ. Զրուանդեան չէչտեց Վասպուրականի Հայրենակցականին կատարելիք կարեւոր դերը եւ կոչ ըրաւ ամէն կերպով աջակցիլ անոր:

Թէյասեղանին գեղարուեստական բաժնին մէջ Տիկ. Զ. Թէր Թովմասեան գեղեցիկ կտոր մը նուագեց դաշնակի վրայ եւ յետոյ հայերէն սիրուն երգ մը երգեց: Տիկ. Ա. Սարգսեան սքանչելի կերպով արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Հերոսի մը»ն եւ Զարենցի «Հայաստանին»ը, Օր. Հ. Գաղաղեան քաղցրօրէն երգեց հայերէն երգեր: Ուրախութիւնն սկսած էր արդէն եւ թառեխ Պ. Գարեգին իր թառով աւելի եւս հրահրեց զայն: Եւ ծայր տուին հայկական պարերն ու շուրջպարերը:

Խնամով պատրաստուած գեղարուեստական բաժնէն վերջ, երաժշտութեամբ, գեղեցիկ երգերով եւ արտասանութիւններով խանդավառուած՝ ներկաները հետզհետէ ի յայտ բերին նոր ուժեր, ինչպէս Տիկ. Ա. Զրրաշեան որ գեղեցիկ հայերէն երգեր երգեց, Պ. Պերճ Կարապետեան, պատանի մը՝ «Մայր Հայաստան»ը արտասանեց, նորափթիթ Օր. Ճիւղճեաններ հայկական աղուոր պար մը պարեցին իրենց մէկ ընկերուհիին հետ:

Հայապահպանման սիրոյ ոգին էր որ կը սաւառնէր հաւաքոյթին մէջ:

Հաճելի ժամանց մը եղաւ այս թէյասեղանը իր ստեղծած մթնոլորտով: Խանդավառուած՝ երեսունի չափ նոր անդամներ արձանագրուեցան Վասպուրականի Հայր. Միութեան:

ԱՆԱՀԻՏ

Ազգային տօնը

Ազգերու տօ՛ն: Համբուրելի արտայայտութիւն երանաւէտ գաղափարի: Փոխադարձ հասկացողութեան, ընդհանուր համերաշխութեան ցնծալի՛ նշանաբան: Համամարդկային խաղաղ եղբայրասիրութեան թելադրիչ խորհուրդ: Ահա թէ ինչ մտածումներու պիտի տանէին ձեզ եւ զիս զոյգ մը այդ բառերը:

Ափսո՛ս: Վասնզի այս տարազները մեզ խանդավառելու, մեզ յուսադրելու ամէն կարողութիւն կորսնցուցած են: Վկայ հմայաթափ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ուրկէ կրնայինք դեռ բաներ մը յուսալ մինչեւ քանի մը տարի առաջ:

Օրին մէկը, սակայն, լսեցինք որ Թուրքիան Ազգերու Պալատէն է մտեր: Լսեցինք որ Հայաստան ոչ եւս է: Ու կը լսենք որ Սպանիոյ հրդեհը մարելիք չունի:

Հիմա, կը խնդրեմ որ թօթափէք այդ տխուր խորհրդածութիւնները, որովհետեւ հնչած է պահը արուեստի վայելքին:

Ահա, պարոն Լէոնս Արմպրիւսթըր, Ֆրանսական վերածնունդի նախագահ եւ ազգային վերելքի Ֆրանսական մեծ ընկերակցութեանց Միութեան ընդհանուր քարտուղարը ձեզ կը հրաւիրէ ազգերու տօնին:

Օ՛ օ՛, Միւթիւալիթէի պալատին ձեզի ծանօթ սրահը կը յորդի կուտակ կուտակ ազգերով:

Ի յառաջագունէ, կրնաք վստահ ըլլալ թէ, իւրաքանչիւր խմբակ իր հայրենիքն է որ երկարաձիգ եւ ուժգին ծափահարութիւններով պիտի ողջունէ, ազգերու հոյլին մէջ իրր կարկառելու պէտքէն մղուած:

Աւստրիացի, Ցոյն, Պուլկար, Եուկոսլաւ, յաջորդաբար կը ներկայանան, ազգային տարազով, տալու համար մեզի՝ նմոյշներ ոտնձիկ պարերու եւ երգերու:

Առաջին մասին մէջ, Ֆրանսականը իր գաւառային Ֆօլքլորներով մեծ ուշադրութեան արժանացաւ: Առանց կարմրելու կարելի է ըսել թէ՝ զմայլելի էին անոնք: Խումբին խղճամիտ եւ խստապահանջ պատրաստութեան աշխատանքը ինքնին կը պարտադրէր: Ի՞նչպէս չծափահարել լուրջ եւ բեղուն ճիգը:

— Դրսէն կուգամ որ, հիմա, Ֆրանսայէն ետք, մերինները պիտի գան բեմ, ձայնեց բարեկամուհիներէս կրտսերը:

Եւ արդարեւ բեմավարը յայտարարեց.

— L'Arménie.

Հայ ուսանողներու եւ հայ օրիորդներու տասնոց խմբակ մը՝ հայկական տարազով: Ազգային պարեր: Օր. Ժամհարեանի ձեռն եւ շնորհալի Բաշխոտանները: Օր. Առաքելեանի անուշ մեներգները: Ու թառեխ Արգար: — Ո՛հ, ինչո՞ւ չէք ծափահարեր, սրահին մէջ քիչ կ'երեւին Հայերը, ծափահարենք եւ երկա՛ր: Օ՛, դուք բաւականաչափ հայրենասէր չէք:

Այսպէս ուրեմն, հայրենասիրութիւնս կասկածի եւ վտանգի կ'ենթարկուէր, բարեկամուհիներուս երեցին կողմէ:

Ապահովաբար, Ֆրանսականին եւ հայկականին բաղդատական աշխատանքն էր որ զիս դրդած՝ մոռցուցած էր ինծ մերինները ծափահարելու պարտականութիւնը:

Հայկականէն ստացուած տպաւորութիւնը, մանաւանդ Ֆրանսականէն անմիջապէս վերջ, աւելի դրական էր քան թէ բացասական:

Բայց, այդ տպաւորութիւնը հետզհետէ տկարացաւ, կծկուեցաւ անշան անկիւն մը, քանի դուք հիւսցաք, երկրորդ մասին մէջ, ուրիշ ազգերու, մասնաւորաբար Լիթուանացիներու, Ուկրայնացիներու եւ Շուէտացիներու ձեզի բերած աշխատանքին վրայ:

Շնորհակալ ըլլալով հանդերձ մեր ուսանողներուն՝ հրամցուած նուազագոյն ճիգին համար, ո՛վ հայ հանդիսատեսներ, մի վարանիք մրմնջելու որ, մեծաստեններորդ ժամուն եւ հապճեպով պատրաստուած էր հայկականը: Միշտ աւելի խղճամիտ, միշտ աւելի պահանջկոտ, երբ մանաւանդ մեր ցեղն է որ կը ներկայացնենք օտարներու:

ԱՐՇԱՒԻՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԻԹԹԻՀԱՏԵԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Այս խորագրով հետեւեալ քրոնիկը ունի Թուրքերէն «Թան».—

Իթթիհատ եւ Թէրաքքըի անտեսական քաղաքականութիւնն էր ատատ ատատ փոխառութիւններ կնքել եւ այդ պատրաստ դրամներով ապրիլ: Անոնք մտածած իսկ չէին կատարել ձեռնարկներ որոնք անտեսական բոնոյթ ունենային եւ աւելցնէին երկրին հասոյթները: Փոխառութեան քաղաքականութիւնը կայսերապաշտ պետութեանց համար եղած էր ազդակ մը որ կը սնուցանէր անոնց յոյսերը՝ մեր երկրի նկատմամբ:

Նոր վարչաձեւին մեծագոյն յաջողութիւնն է փոխառութեան համար Եւրոպայի նիւթական դրամագլուխին գլուխ չծռել, եւ, աւելցնելով երկրին արտադրիչ ուժերը, երկիրը իր խզումը տապալել:

Հայիլ Մէնթէշ, որ Իթթիհատականներու ատեն նախարար է եղած, անցեալ օր Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ առաջարկեց որ կառավարութիւնը մեծ փոխառութիւն մը կնքէ: Հալիլ Մէնթէշի այս առաջարկը արտայայտութիւնն է նախկին մտայնութեան: Եւ կ'ապացուցանէ թէ յարգելի երեսփոխանը ըմբռնած չէ այսօր ուան վարչաձեւը: Թէեւ, ներքին զօրծավարը անմիջապէս մերժեց այս առաջարկը:

ԵՐԿԱԹ ԵՒ ԲԱՐԻՒՂ

Թուրքերէն «Թան» կը գրէ.—

Մեր երկրին մէջ երկաթի ու քարիւղի գոյութեան մասին կարեւոր լուրեր կը ստանանք: Սատցուած ծանօթութեանց համաձայն, Տիվրիկի երկաթը՝ Շուէտի եւ Օրալատայի երկաթի տեսակէն է. իսկ քանակը՝ մեծ:

Բարիւղի մարզին եւս յուսատու լուրեր կ'առնենք: Դեռ չենք կրնար ըսել թէ մեր երկրին մէջ քարիւղ գտնուած է: Որովհետեւ գտնուած է ըսելու համար հարկ է ձեռք ձգել այնպիսի մեծ քանակով քարիւղ, որ չահագործումի հոգերուն ծախքը յանձն առնել տայ: Ասոր հետ մէկտեղ, կատարուած քննութեանց արդիւնքները՝ լաւ կը վկայեն: Երբեմն, մեծագոյն մասնագէտներուն նշանակած տեղերը մեծ ծախքերով անթիւ հորեր կը բացուին, բայց քարիւղին հետքն իսկ չի գտնուիր:

Երկաթն ու քարիւղը ամենակարեւոր զէնքն են այն պայքարին համար, զոր Թուրք ազգը պիտի մղէ բնութեան դէմ: Մենք բնաւ պէտք չունինք ուրիշ ազգերու վրայ յարձակումի զէնքերուն: Այնքան ատեն որ աշխարհը մնայ անապահով ու ամէն ոք սպառազինուի, մենք լոկ «մեր պաշտպանութեան զէնքերը» պատրաստ պիտի պահենք: Բայց, բնութեան դէմ ամենէն ուժեղ պայքար մը սկսելու հարկադրուած ենք: Ցարդ մենք ապրեցանք բնութեան գերի վիճակի մը մէջ: Մեր ապրելակերպն ու պահանջքի մակարդակը շատ նախնական էին:

Այդ մակարդակը բարձրացնելու համար ծրագրային գործունէութեանց մէջ նետուած ենք: Բայց, առատ ածուխէն, պղինձէն, քրոմէն վերջ առատ ու լաւ երկաթ եւ քարիւղ ալ եթէ գտնենք, մեր պայքարին ձեւը յանկարծ պիտի փոխուի, արագութիւնը պիտի աւելնայ:

Երկաթի ու քարիւղի մասին՝ երկրին երկու տարբեր կէտերէն լուրեր կը սպասուին: Ազգը շատ բնական յուզումով մը կը սպասէ այդ լուրերուն:

ՄԱՐՏԻՆԻ ՄԵԾ ԲԱՐԻՒՂ ԿԱՅՑ

Պոլսոյ թրքական թերթերը կը գրեն.—

Անցեալ շաբաթ կը հաղորդուէր թէ Մարտինի շրջանին մէջ քարիւղի հանքային խաւեր երեւան հանուած են: Այս լուրէն վերջ այլ եւս ուրիշ մանրամասնութիւններ չհաղորդուեցան եւ լռութիւն մը տիրեց:

Այժմ, ստացուած նոր տեղեկութիւններու համաձայն, կացութիւնը հետեւեալն է.—

Տնտես. գործավարութեան հանքային պրպտումներու ճիւղին տնօրէն Ճէվատ Թաչմէն, Ամերիկայի Բօլմ պիտ համալսարանէն, որ երկար տարիներ Մ. Նահանգաց ու Մեքսիքայի քարիւղի հանքերուն մէջ աշխատած է, ստանձնած է պէտք եղած փնտռտուքները կատարել:

Ցարդ ձեռք բերուած արդիւնքները յուսադրիչ են, միայն թէ կը կարծուի որ քարիւղի խաւը բաւական խոր կը գտնուի:

ԳՐԻԳՈՐ ՃՈԼՈԼԵԱՆ (Ֆոթօ Արաքս)

Փարիզի ցուցահանդէսին առթիւ կազմակերպուած միջազգային գեղարուեստական եւ պարի երեկոյթներուն եւ համաժողովներուն իր բերած գնահատելի օժանդակութեան համար, Փարիզի քաղաքապետութեան անունով եւ կազմակերպիչ մարմնին կողմէ պատուոյ վկայական մը եւ արծաթ շքանշան մը ստացաւ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի Ազդակը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (20 Յունիս).

— «Ըմբռնելու համար քրտական նոր ըմբոստութեան պատճառները, պէտք է թափանցել Թուրքիոյ ծրագիրներուն:

Այն ժամանակ երբ Էնկիւրիի արիւնոտ մանգաղը կը հնձէր դաշտային մարդերու քրտութիւնը, Տէրսիմ խուհեմութիւն նկատեց չէզոքութիւնը:

Քաղաքական այս սխալը (երբ այսօր գանակը ալ ոսկորին է հասեր), կ'աշխատի սրբագրել ան ապստամբութեամբ մը, որուն վախճանը յայտնի է մտաւորապէս:

Եւ արդէն օսմանեան տիրապետութեան ամբողջ շրջանին Թուրքը օգտուած է իր հպատակ ժողովուրդներուն ծայրայեղ քաղաքական տհասութենէն:

Կայսրութիւն մը որ հիմնուած է այլազան ցեղերու եւ տարրերու աչխատանքին ու քրտինքին վրայ, կրցած է յարատեւել իր գոյութիւնը շնորհիւ այն ննջադմիտ քաղաքականութեան, որ, բաժնէ՛ որպէսզի կարենաս տիրել, սկզբունքին վրայ է հիմնուած:

Երէկ կ'ապստամբէր Քիւրտիստանի մէկ մասը՝ ու Տէրսիմ կը դառնար գրեթէ լուռ հանդիսատեսը իր ցեղակից տոհմերու սրածութեան. այսօր, երբ Էնկիւրի ապատ կը զգայ ինքզինքը եւ բարեկամական դաշինքներով ապահոված է Իրաքի, Պարսկաստանի, Ռուսիոյ, Սուրիոյ սահմաններու ապահովութիւնը, Տէրսիմ նետուելով ժամանակավրէպ շարժումի մը մէջ, կը դնէ գերեզմանաքարը իր վրայ:

Ապստամբութիւն մը որ ատենին չի պայթիր՝ դատապարտուած է վիժելու:

Տէրսիմը առանձին է:

Թուրքիա գիտցաւ,— ու լաւապէս, օգտուիլ իր պետութեան բաղկացուցիչ տարրերուն ներքին թմբիրէն:

Շաղախը մէշա ալ պակսեցաւ հպատակ ցեղերու եւ ժողովուրդներու մօտ, գիրենք համարակից նպատակի մը շուրջ շաղկապելու եւ ընդհանուր ապստամբութեան մը մղելու համար:

Երբ ապստամբեցաւ Հայը, կը մրափէին Թուրքիոյ արաբ, յոյն, քիւրտ եւ ասորի ժողովուրդները:

Երբ ընդվզեցաւ Ցոյնը՝ (չխայ ամբողջ Պոնտոսի յոյն ժողովուրդը, Իզմիրը), արդէն Թուրքիոյ մէջ հայութեան գոյութիւնն չունէր գրեթէ, երբ ապստամբեցաւ դաշտային երկրամասի քրտութիւնը՝ Ասորիները իրենց նոր ցաւերով կը զաղթէին, ու երբ կ'ապստամբի հիմա Տէրսիմը՝ չկան ոչ Հայերը, ոչ Ցոյները, ոչ Ասորիները, ոչ ալ դաշտաբնակ Քիւրտերը:

Բայց արդէն պատմութեան կը վերաբերի այս դատումներուն մէկ մասը. խրամը բացուած է ալ, ու Էնկիւրի պիտի գործադրէ իր նոր ծրագիրը՝ բնաջնջելու համար վերջին համախումբ տարրը իր տիրապետութեան սահմաններուն վրայ:

Ան լրջօրէն ու սիսթեմաթիք կերպով կը հետապնդէ հին քաղաքականութիւնը, որ է՝ Թուրքիան զտարիւն Թուրքերուն:

Փոյթ չէ թէ աւերակ երկրամասերուն վրայ միայն բուեր կը վայեն, ու ոչ մէկ մարդկային ստեղծագործ ձեռք շինարարական ոչինչ չի կատարեր, փոյթ չէ ասիկա, բաւական է որ Թուրքը իր ընդարձակածաւալ երկրին մէջ օտար ոչ մէկ հոծ ազգաբնակչութիւն չի տեսներ, որ վտանգ սպառնայ իրեն:

Անիկա չէզաւ բնաւ այն պետութեանց նման որ իրենց վարչական լայնախոհութեամբ կառավարեցին ու դեռ կը շարունակեն կառավարել ու բարեկամ մնալ իրենց հպատակներուն:

Տէրսիմը, այս պահուս Թուրքիոյ համար անհանդստացնող դէպք մըն է, բայց երբեք պետութեան գոյութեան սպառնացող լուրջ վտանգ:

Երէկ, երբ կար Զմիւռնիոյ ճակատին վրայ յունական յարձակումը՝ Տէրսիմը կրնար նոյն իսկ գերեզմանը դառնալ Թուրքիոյ, բայց այն ատեն քրիստոնէաջարդ ախորժակը բութ ուած էր այս ցեղին:

Այսպէս կամ այնպէս չլթայալերծուած ապստամբութիւնը պիտի քալէ իր վախճանին, Էնկիւրի պիտի կրնայ անգամ մըն ալ (անչուշտ որոշ զոհերով), ցոյց տալ իր սուրին ուժը եւ հիացնել պատու Եւրոպան իր ջարդերու անվիճելի կարողութեամբ:

Ընդունինք որ արեւելքէն թէ արեւմուտքէն, հիւսիսէն թէ հարաւէն Էնկիւրիի բախտը կը ժպտի, ու Թուրքիոյ բանակները՝ անգամ մը եւս պիտի ունենան յաւելեալ պատեհութիւնը իրենց նոր զէնքերու գործածութեան սպարէզ գտնելու:

Զմոռնանք սակայն մէկ բան: Տէրսիմի պարտութեամբ չի վերջանար քիւրտ ժողովուրդը, ինչպէս վերջ չգտաւ հայութիւնը՝ հակառակ իր մէկ միլիոն կորուստին:

Զմոռնանք որ անարգուած ու սրբածուած ժողովուրդներու հոգիին խորը անթեղուած ատելութիւնը օր մը կրնայ ըլլալ աւելի աչուոր եւ վրիժառուն՝ քան կազմակերպուած թշնամի բանակներու թնդանօթին ուժը:

Թուրքիա իր զոհերը բլլատած ատեն, պէտք է հաշուի առնէ եւ այս վերջին իրողութիւնը»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՐԵՐԱՐՆԵՐԸ ԵՒ Ի-ՐԵՆՑ ԿՏԱԿՆԵՐԸ, (Զոյգ կրթական հաստատութեանց հարիւրամեակին առթիւ), գրեց Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան, տպ. Ս. Ղազար, 1937:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ԴԱՐԱԴԱՐՁԻ ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑ (1836—1536), — պատկառելի եւ գեղատիպ հատոր մը, տպ. Ս. Ղազար, 1937:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (398)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» օ ««««

— Հէչ բան չկայ, ձեր թաղով կ'անցնէի, ըսի, մէկ ներս մտնեմ՝ տեսնեմ ի՞նչ հալի էք:

— Լաւ, լաւ, ի՞նչպէս պիտի ըլլինք, օր մը լաւ, օր մը վատ... Մօտեցիր, նստիր քիւրսիի տակ, մրսած կը լինիս... Հա՛, էն ի՞նչ թուանքի ձէներ էին, Տաճատ: Կատղեր են չըները, նորէն հայ քրիստոնեայի գլխուն փորձանք պիտի բերեն. ա՛խ, մէկ մը ազատէինք էս շներու երեսը տեսնելէ: Թրքերու թաղէն կուգային ձէները:

— Հա, մարէ, ես ալ լսեցի... Է՛, ո՞վ գիտէ նորէն ի՞նչ է պատահեր...

Սաթենիկը Տաճատի դէմն ու դէմը նստած՝ ուշադրութեամբ կը դիտէր անոր դէմքը: Բացի դէմքի գունատութենէն, Տաճատը կարծես փուշերու վրայ նստած լինէր: Երբեմն թեթեւ դող մը կ'անցնէր մարմնի մէջէն: Ղարուած վիճակ մը ունէր, նապաստակի մը նման, որ առանց որսորդը տեսնելու՝ կը զգայ անոր մօտիկութիւնը:

Տղու այդ անհանդարտ վիճակը զարմանալի թուեցաւ Սաթենիկին: Արտակարգ բան մը պատահած լինելու է, մտածեց Սաթենիկը, ինչո՞ւ Տաճատը այնպէս մը նստած է, կարծես ամէն րոպէ ոտքի ցատկելու պատրաստ վիճակի մէջ:

Ցանկարծ կասկած մը Սաթենիկի միտքը պղտորեց: Զլինի՞ թէ... եւ սակայն ուսը թօթվելով՝ հեգնական ծիծաղ մը շրթներուն վրայ Սաթենիկ եա մղեց մտքի մէջ ծագած կասկածը: Է՛հ, Տաճատը հազիւ թէ դեռ անփորձ պատանի մը լինէր: Բայց ինչո՞ւ գիշերով եկած էր իրենց տունը, բան մը, որ երբեք պատահած չէր, բացի մէկ երկու անգամէն, երբ պատանեկան խումբերը իրենց տունը հաւաքուած էին:

— Տաճա՛տ, մէկո՞ւն կը սպասես,— փորձելու մտքով հարցուց Սաթենիկը:

Տղան անորոշ իմաստով մը, աջ ուսը բարձրացուց անվճռական ձեւով: Տաճատը ինքն ալ հաստատ չէր գիտեր, թէ Լեւոնը գալո՞ւ էր այդ երեկոյ:

Երբ վերջին անգամ Տաճատը տեսնուեցաւ Լեւոնի հետ, վերջինս որոշ հրահանգներ տալով յայտնեց՝ թէ յաջող կամ անյաջող փորձէ մը վերջ Սաթենիկենց տունը ապաստանէր: Եթէ դէպք մը պատահելու լինէր, ինք կը լսէր եւ գիշերով կուգար զինք տեսնելու եւ հարկաւոր կարգադրութիւնները ընելու համար:

Որքան ալ որ վստահ Լեւոնի գալուն, Տաճատը շատ անհանդիստ դըրութեան մէջ կը գտնուէր. ախ, ե՞րբ պիտի մէկ Լեւոնը գար:

— Աղջի, կարծես այգիի դուռը կը թխկացնեն,— ձեռքի գործը ձգած, խօսքը Սաթենիկին ուղղեց պառաւը, ականջները ճակտին վրայ բարձրացնելով,— մէկ ել բակը, տես ո՞վ է:

Դրսէն կը լսուէր դրկից Սանդրօ գործ Սարգսենց հարսին ձայնը...

— Սաթենի՛կ, ո՛ւ ո՛ւ... Սաթենիկ...

Երբ Սաթենիկը տեղէն բարձրանալով՝ կը պատրաստուէր բակը ելլել, Տաճատը անմիջապէս ոտքի ցատկելով հէյալէն չալկեց ու անոր ճամբան կտրեց.

— Աւելի լաւ է, որ այդ կինը զիս հոս չտեսնէ,— քիչ մը չփոթած ըսաւ Տաճատը,— ըհըմ... թող չտեսնէ... ես ախոռի մէջ կը սպասեմ...

Սաթենիկը զարմացած նայեցաւ տըղուն: Տաճատը ի՞նչ պատճառ կրնար ունենալ թաքնուելու, այն ալ դրկից կնոջ մը պատճառով: Բայց Տաճատը ժամանակ չտուաւ անոր հարցում մը ընելու: Սաթենիկի հետ միասին բակը ելլելով՝ կամաց մը անոր ականջին փսփսաց.

— Սաթենի՛կ, յետոյ կ'իմանաս... Հոս եկայ, պարոն Լեւոնին սպասելու... Թերեւս այս գիշեր գայ: Անպատճառ կուգայ... Ես ախոռին մէջ կը սպասեմ,— ու արագ չարժումով մը ախոռի դռնէն ներս սպրդեցաւ:

— Աղջի՛կ, խլացե՞ր էք,— այգիի դուռը չարունակելով ծեծել պոռաց դրկից հարսը,— Սաթենի՛կ, ո՛ւ... Սաթենիկ...

— Եկայ, եկայ, հիմա դուռը բացի,— եւ Սաթենիկը աճապարեց դրան փայտէ լեզուակը ետ քաշել:

— Աղջի, կէս ժամ եղաւ դուռը կը ծեծեմ,— չափազանցելով ըսաւ հարսը,— կարծեցի քնած էք: Խօսք սորվելով թաղայ ժաժիկ չինեցինք, ըսի քիչ մը մօրքուրին տանիմ... մայրդ արթո՞ւն է...

— Էս ժամանակ ալ մարդ քնի՞, ներս եկուր, դուրսը ցուրտ է:

Սաթենիկն ու դրկից հարսը ներս մտան թոնրատունը: Սաթենիկի մայրը սովորական բարեւիրտ ժպիտով դիմաւորեց երիտասարդ կինը, որուն հանդէպ մասնաւոր համակրանք մը ունէր: Հազիւ թէ քիւրսիի տակ տեղաւորուած՝ հարսը արագ արագ ըսկաւ լեզուին տալ, կարծես ձիւ մը եռեւէն ինկած, կը հալածէր զինքը:

— Քա՛, մօրքուր, մուժտես տուր. խորոտ բան մը: Զէ, մինչեւ որ բան մը չառնեմ, բերանս պիտի չբանամ. ժամ պատարագ, պիտի չըսեմ: Որ գիտնաք, ուրախութենէս խենթեցեր եմ: Որ իմացայ, ըսի մէկ վազեմ մօրքուրին պատմեմ, սիրտը հովանայ: Մարդս քիչ առաջ պազարէն տուն եկաւ: Երեսը նայեցայ, ամէն օրուան թթու երեսը չէ: Եա՛ Սուրբ Գէորգ կ'ըսեմ մտքիս, էս մարդս ինչո՞ւ կը խնդայ: Քա, դուն մի ըսեր, աչքովը տեսեր է շուն Դաւօն դետին փռուած... Քա, ո՛ւ, ինչպէս ալ բերնէս փախաւ... որպէս թէ պիտի չըսէի... Հայպա՞, չան պէս սատկեցուցեր են, բաղնիքի դրան առջեւ... Թուրքերն ալ քանի մը խեղճ ու կրակ Հայեր մեռցուցեր են Խաչ Փողանի մօտ: Ա՛խ, երկնքէն կրակ թափի անոնց գլխուն: Անոնց քէօքը կտրուի... Ամէն տան մէջ հիմա հարսնիք է: Դուք ի՞նչպէս չէք լսած... Քա, ես ալ լեզուիս տուի ու նստայ: Զէ, մօրքուր, պիտի երթամ, մեր աղամարդիկը սեղանէն նոր ելան, աման չամանը պիտի լուացուի... Ըսի, մէկ երթամ մուժտէ տամ մօրքուրին, թող սիրտը փառաւորուի... Օ՛խ, չանսատակ եղաւ սադայէլը: Էրնէկ մարը անոր տեղ քար մը ծնէր... ազգութեան տունը կործանեց... Ես ալ լեզուիս տուի, հիմա երեխաները... տէ մօրքուր ես գացի... Օրհնուի զարնողի ձեռքը... Քա վույ, քիչ մնաց մոռնայի,— ու հարսը, որ քիչ մը տեղէն բարձրացեր էր երթալու համար, նորէն տեղաւորուեցաւ հաստ ներքնակի վրայ.— Հայպա չէ՞ք հարցներ թէ խփողը ո՞վ է... մարդու հաւատալը չի գար... Քա, չհարցնէ՞ք թէ ով խփեց էն շունը:

Սաթենիկը արմանք զարմանք կտրած՝ բերանը չէր կրնար բանալ: Արդեօք Համասփի՞ւռը կամ ընկերուհի՞ն, մտածեց Սաթենիկը, որ օրերէ ի վեր այդ երկուքի փնտռտուքին կ'օժանդակէր, հայկական թաղերու մէջ Դաւոյի քայլերը լրտեսելով: Այդ կէս օրէն վերջն ալ, նորէն գացեր էր անոնց հետ, Սըղեայի Զաղաէն: Ինք քանի երեսուն քայլ մը առջեւէն կը քալէր, իսկ երկու բոշա աղջիկներն ալ ետեւէն: Բայց Դաւոյին չէին հանդիպած: Բայց ո՞վ գիտէ, մտածեց Սաթենիկը, թերեւս իր բացակայութեան ժամանակ Համասփիւռը կամ ընկերուհին հանդիպած լինէին շանը:

— Հարս, զո՞րթ կ'ըսես,— ճակատին դրած ակնոցները մինչեւ քթի ծայրը իջեցնելով զուարթացած հարցուց պառաւը,— աղջի հարս, զո՞րթ կ'ըսես: Քէօ բերա՛ն օրհնուի... ես արդէն գիտէի որ բան մը պատահեցաւ կոչնակէն վերջ, էն որքա՛ն հրացանի ձէն լսեցի... Անանկ չէ՞ Սաթէն...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Տէրսիմ անցնելու ձեռնարկած է, բայց չէ յաջողած երկաթէ շղթային մէջէն անցնիլ :

Ցեղուզակներուն արմատը սպառած է, ինչպէս ռազմանիւթը: Որով այլեւս օրուան մը խնդիր է մնացեալ թափթփուքներուն յանձնուիլը :

Աւազակապետ Սէյիտ Րիզա շատ անյոյս վիճակի մէջ է: Այս պատճառով իր ապաստանած որջէն դուրս քայլ մը չի կրնար առնել: Սէյիտ Րիզայի տըղաքներէն մին վիրաւորուած է: Միւսն ալ անձնատուր եղած :

Շատ սահմանափակ է հիմա դեռ չյանձնուածներուն թիւը: Միւս կողմէ Թունճէլիի մէջ վերաշինման գործունէութիւնը կը շարունակուի: Սա մէկ քանի օրուան մէջ սեպ լերանց միջեւ քանի մը քիլոմեթր երկարութեամբ ճամբաներ բացուած են :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս.— Թունճէլիի շրջանակը մեկնող մեր 3 օդատորմիղները յեղուզակներուն վերջին ապաստարանները հետազօտելով երեկուան դէմ դարձան: Զսպողական վերջին շարժման ծրագրին գործադրութեան ձեռնարկուած է: Հիմա վերջին թափթփուքներն են որ կը ժողվուին: Անձնատուր եղած յեղուզակներուն մօտ ամէնէն շատ 3 փամփուշտ գտնուած է, այնքան սպառած է իրենց ռազմանիւթը: Ալի Շիր, որ Սէյիտ Րիզան այս արկածախնդրութեան մղած է եւ անոր գլխաւոր խորհրդականն է, վիրաւորին Սէյիտ Րիզայի քով դարձած է չկրնալով անցնիլ արեւելեան Տէրսիմ: Հաստատուած է որ Սէյիտ Րիզայի քովինները զէնքը լքած են: Ապստամբութեան բոլոր միւս պարագլուխները ձերբակալուած են: Հաստատուած է որ Սէյիտ Րիզա քարայրի մը մէջ է: Փոքր տղան վիրաւորուած՝ ձեռք անցուած է, իսկ մեծ տղան դիմում բրած է անձնատուութեան համար :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 25 Յունիս.— Թունճէլիի շրջանակին մէջ վերաշինման շարժումը սկսած է: Ամէն կողմ ճամբաներ կը բացուին, կամուրջներ կը շինուին եւ այս գործերով կը զբաղին կեդրոնէն եկած զինուորական մարմինները: Նոյն իսկ հանքի հետազօտութիւնները սկսած են եւ այժմէն դրական արդիւնքներ ձեռք բերուած :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 26 Յունիս.— Արշալոյսին հետ սկսաւ մեր զօրաց յառաջխաղացումը, մաքրելու համար վերջին թափթփուքները այն ապստամբներուն, որոնք անհնազանդութիւն ցոյց տուած էին պետութեան օրինաց: Ցեղուզակներուն վրայ քալող մեր գիւղացի զինուորները յեղուզակներու բոլոր գիւղերը գրաւած են :

Քարայրներու մէջ պահուըտած յեղուզակները կը հետապնդուին: Ասոնցմէ ձեռք անցուածները իսկոյն կը յանձնուին դատական իշխանութեանց: Փախչողներն ալ անդթօրէն կը հետապնդուին :

Գուզթուալճէի մէկ թեւին մէջ գտնուող յեղուզակներուն հետ այսօր տեղի ունեցած ընդհարման հետեւանքով յեղուզակներէն 32 հոգի սպաննուած են եւ ձեռք ձգուած: Տէմէնանի աշիրէթին պարագլուխներէն 2 հոգի: Ասոնք անմիջապէս յանձնուած են դատական իշխանութեան: Բէքիր լերան խիստ լերկ հիւսիսակողմի քարայրները ապաստանած ուրիշ մաս մը յեղուզակներ ամբողջովին պաշարուած են: Մեր օդանաւերը փախչիլ ուզող յեղուզակները խառնել կը ամբակոծեն: 500 տարուան պատմական Գուզթուալճէի գուռները մեր գիւղացի զօրաց մոյկերուն տակ կը գտնուին: Գործողութիւնները փութով սրնդութեամբ եւ յաջողութեամբ կը յառաջդիմեն: Խիստ մօտ է վերջին թափթփուքներուն ամբողջովին ձեռք ձգուիլը :

ԷԼԱԶԻԶ, 26 Յունիս.— Սպաննուած ապստամբներուն մէջ է ձերբակալեալ Ճիպրայիլի քեռորդին: Տէմէնանի աշիրէթին պարագլուխներէն ձերբակալեալ երկու անձերն են Քամէր օղլու Բէքիլ եւ Ճէպրայէլի քեռորդին Բէքիլ:

ԷԼԱԶԻԶ, 26 Յունիս.— Այսօրուան ընդհարումէն վերջ սկսաւ տարածուիլ անձնատուութիւնը: Մեռնող ապստամբի մը կինը ուզած է սպաննել Սէյիտ Րիզան, արիւնահեղ դէպքերու դուռ բանալուն համար, բայց Սէյիտ Րիզայի արբանեակներէն սպաննուած է: Կ'ըսուի թէ Րիզայի վիրաւոր տղան մեռած է:

ՀՕԶԱԹ, 26 Յունիս.— Կ'ըսուի թէ Սէյիտ Րիզա վիրաւորուած է :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ վարձքերու օրինագիծը, որուն մէջ Ծերակոյտի նմանական յանձնաժողովը փոփոխութիւն մտցուցած էր, վաւերացուեցաւ իր անփոփոխ ձեւին մէջ, — որով բնակարանային վարձքերու վրայ կատարուած առժամեայ կրճատումը (10 առհարիւր) պիտի շարունակուի գործադրուիլ մինչեւ յունուար 1:

ՊԱՆԴՈԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու բըպաշտօնէութիւնը ու ըստ որպէսզի չգործադրուի այսօր, կառավարութիւնը իրաւարարի դեր ստանձնեց՝ աշխատելով համաձայնութեան եզր մը գտնել, դէթ անցրնելու համար Ցուցահանդէսի եղանակը :

ԻՒՄԱՆԻԹԷ որ ամիսէ մը ի վեր կը դիմադրէր թերթերու գնոյն յաւելումին, պարտուած կը յայտարարէ թէ երկուշաբթի օրուընէ պիտի ծախուի համար 40 սանթիմի :

Այրի Տիկին Այտընեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Թէրզեան, Պ. Յարութիւն Թէրզեան, Պ. Խաչիկ Թէրզեան խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր եւ փեսային

ԳՐԻԳՈՐ ԱՅՏԸՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը՝ որ տեղի ունեցաւ 30 յունիս, չորեքշաբթի ժամը 7ին իր բնակարանը, 16bis Ave. Fraisse, Colombes, 35 տարեկան երիտասարդ հասակին :

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ 2 յուլիս, ուրբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 1ին եւ հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ տեղւոյն գերեզմանատունը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Պէատրիս Քէպապճեան, Այրի Տիկին Մարիամ Ծերոնեան, Պ. Յակոբ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Եղիշէ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Քէպապճեան, Տէր եւ Տիկ. Ծերան Եանըղեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Նեռիլեան իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Ալֆորվիլի Զէնկիլէրցի հայրենակիցներուն, Նիսի հայրենակիցներուն եւ բարեկամներուն, որոնք անձամբ, գրաւոր, մամուլով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆի մահուան առթիւ:

***

Ալֆորվիլի Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Նշանեան ընտանիքէն 25 ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին ԿԻՒԼԻՒԶԱՐ ԿՏԱՒՃԵԱՆի մահուան առթիւ :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը, սախկողաբար ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկեր-ընկերուհիները, 4 յուլիս, կիրակի ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբը :

Օրակարգ՝ տարեկան հաշուետուութիւն, օդափոխութեան ղրկուելիք պզտիկներու խնդիրը եւն.:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Պուա Քոլոմպի, Անիէռի եւ Քոլոմպի հայերէն դասընթացքներու տարեվերջի դպրոցական բացօթեայ հանդէսը, տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Մուլէն տ'Օռժէմոնի անտառին մէջ: Խմբերգ, նուագ, պար, եւայլն, դպրոցի աշակերտներուն կողմէ:

Ճոխ եւ մատչելի պիւֆէ:

Հաղորդ. միջոց.— Կառ. տ'Արժանթէօյէն առնել Անկէնի գծին օթօքարը եւ իջնել Օռժէմոն :

Փարիզ

Հ. Յ. Դ.

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը, այս Շաբաթ երեկոյ, ժամը 9ին, Ակումբին մէջ :

Կը խօսի՝ ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՅԵԱՆ

Նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. Հայդուկային կռիւները :

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Իշխան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները, 4 Յուլիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին:

ՊՕՄՈՆի (Մարսէյլ) Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

կարեւոր օրակարգ, Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի Վռամեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 4 Յուլիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 2ին:

կարեւոր օրակարգ: Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի, Ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆի Վարուժան խումբին ընկերական ժողովը այսօր շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին. ծանօթ վայրը:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Ռոստոմ» ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընկերական ընդհ. ժողովը 5 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 բիւ տը լ'Էքլիբս, Մարսէյլ:

կարեւոր օրակարգ,

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԱՅՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquetի օդասուն պարտէզը

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՕՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ ԵՒ ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ

գեղարուեստական բաժնին սիրա օժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱԶԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ (հայկ. պար), կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Հայկական շուրջ-պար ղեկավարութեամբ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆի եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantiի նուագախումբին

Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

կազմակերպուած

ՎԱԼԱՆՍԻ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին պետական թատերասրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ 1. Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Խորհրդային Միութեան եւ Հայաստանի մէջ: 2. Գաղութները եւ իրենց հոգերը:

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ :

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 8

ՍԷՆ ԲԷՐԷ անտառին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, մեներգ, նուագ

Տախքերու մասնակցութեան համար 1 Ֆր.

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Champs de Marsէն հանրակառքը կը բանի ժամը անգամ մը: Երթուդարձ 2 ֆր.,

---

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet բարեգործ. կանի տան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 23, Rue d'Enghien, Paris (2):

ՊԱՏԱՐԱԳ

Նախաձեռնութեամբ Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին, այս կիրակի, Վարդավառի տօնին առթիւ տեղի կ'ունենայ Պատարագ-Հոգեհանգիստ Պուլվար Օտտօի եկեղեցիին մէջ ի յիշատակ Տարօնի նահատակներուն եւ վերջերս մեռած հայր. Խաչիկ Դաւիթեանի:

Կը հրաւիրուին հայրենակիցները, Միութիւնները եւ կազմակերպութիւնները:

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը ի գիտութիւն ազգայիններու կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, գաղութին Հոգեւոր Հովիւ Տ. Հմայեակ Վրդ. Պաղտասարեան հանդերձեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել:

Այս առթիւ Ս. Լուսաւորիչ Մատրան բարերարներէն Ազգիւ ապոլոնեցի Պ. Գաբրիէլ Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի: Հոգեհանգիստ կը կատարուի Պ. Փափազեանի գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին:

Պ. Քէշիշեան եւ իր խումբը պիտի երգեն Կոմիտասի բազմաձայն պատարագը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, Ս. Պատարագ 10.30ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի կօշկակար գործաւոր մը նափօլիթէ քամփշէ շինող: Տեւական գործ: Դիմել՝ Մ. Մարկոսեանի, 9 rue dep H.golens, Marseille.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փառահեղ եւ ճոխ անի Յառաջի գրատունէն

ՔԱՌԱՍՈՒՆ ԳԻՆ

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 11 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiquetի պարտէզին մէջ

կը նախագահէ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.:

Սան-սանուհիներու կողմէ: կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

Մրցանակաբաշխութեան հանդէս

Ալֆորվիլի Հ. Բ. Ը. Մ. դպրոցին

4 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Թաղապետական սրահին մէջ

148, Rue Villeneuve, Ալֆորվիլ

Ճոխ յայտագիր: Գիներ 5 եւ 3 ֆր., ոչ աշակերտ երախաներու 1.50:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԿՈՂՄԷ

4 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուան ժամը 9

ԼԱ ՄՈՒՇԻ դաշտին մէջ

Ուրախ ժամանց, ընտանեկան մթնոլորտ:

Ճոխ պիւֆէ: Երթուդարձի տոմս 4 ֆր.

Անձրեւի պարագային կը յետաձգուի:

Դաշտապարահանդէս

Նախաձեռնութեամբ Ն. Տ. տը Քօնսօլասիոնի Հ. Կ. Խաչի անդամուհիներու

եւ հովանաւորութեամբ Սէն Ժէռմէի ենթամասնաճիւղին

տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս կիրակի ամբողջ օրը, ՊԱՐ ՇԱՄԲԷԹՐԻ պարտէզին մէջ (շաթօ կոնպէր չի հասած, հանրակառքի գծին վրայ):

Բանախօսութիւն, արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, զաւեշտ, նուագ եւն.

փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ իրենց ճաշերով

Մուտք եւ վիճակախաղ 2 ֆր.

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ նուագահանդէսը, ընկերակցութեամբ ՏԻԿԻՆ ՌՈՒԲԷՆԻ, տեղի կ'ունենայ 4 Յուլիս ժամը 2·30ին, Սալ տէ Ֆէթ (Քրուա Ռուժ, Կրընոպլը):

Մուտք՝ 5 եւ 7 ֆրանք:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 4 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 4 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3464

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԷՐՍԻՄ ԱՄՈՒՐ ԿԱՆԳՆԱԾ ՊԱՏՆԷՇԻՆ ՎՐԱՅ

»»»» o ««««

Տարաթներ առաջ, Թուրք Խորհրդարանի փակման նիստին մէջ, վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ յանկարծ դղրդագին յայտնութիւն մը ըրաւ: Պաշտօնապէս խոստովանեցաւ Թուրք Ժողովուրդի ներկայացուցիչներուն առջեւ՝ թէ երեք ամիսէ ի վեր Տէրսիմի լեռներուն մէջ ծագած քրտական ապստամբութիւնը վերջ գտած է: Շարժումին սկզբնաւորութեան մասին նախապէս բան մը ըսած չըլլալով, այս անակնկալ յայտարարութենէն չշմած երեսփոխանները ժամանակ չունեցան իրենց տպաւորութիւնները յայտնելու, Խորհրդարանը փակուեցաւ ծափերու մէջ՝ ողջունելու համար կառավարութեան այս նոր յաջողութիւնը եւ ամէն մարդ իր տունը դարձաւ, հանգիստ սրտով:

Անկէ ի վեր, ամէն օր Թրքական աղբիւրէ կը հաղորդեն ապստամբութեան զսպուած ըլլալը եւ վարիչներուն անձնատուութիւնը կամ սպանութիւնը: Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ թերթերը կը վխտան Թուրք զինուորներու քաջագործութեան լուրերով: Երբեմն ալ մոռնալով օր մը առաջուան գրուածը, հակասական տեղեկութիւններ կը հրատարակեն:

Օրինակ, «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը, Թրքական աղբիւրէ առնելով, ապստամբութեան լուրը առաջին անգամ տուած ատեն, կը հաղորդէր թէ՝ Սապիհա Կէօքչէն հանըմ օդանաւով վերջին ռումբը նետած է Տէրսիմի մարտիկներուն հրամանատար Սէյիտ Րիզայի տան վրայ, սպաննած է զայն եւ անոր ընտանիքին անդամները, ու այդ քաջագործութեանը համար շքանշան ստացած:

Իսկ հիմա, նոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ Թրքական երեք օդատորմիղներ շարժման մէջ դրուած են՝ իր պահուըտած քարայրէն դուրս հանելու համար քրտական ապստամբութեան վարիչ նոյն Սէյիտ Րիզան: Թուրք հրամանատարը վճռական հրաման տըւած է ողջ կամ մեռեալ վիճակի մէջ ձերբակալել այս հերոսը, որուն մահը կ'աւետէին շաբաթներ առաջ:

Ֆրանսերէն «Թան»ի Փարիզէի թղթակիցը կը հեռագրէր քանի մը օր առաջ թէ՝ հակառակ պաշտօնական բոլոր հերքումներուն, քրտական ապստամբութիւնը չէ զսպուած եւ կը շարունակուի բուռն կերպով: Քիւրտերը յաջողած են հինգ Թրքական օդանաւեր վար առնել:

Պէյրութի մեր թղթակիցն ալ կարեւոր տեղեկութիւններ կուտար երէկ այս շարժման մասին: Կը հաստատէր թէ Սէյիտ Րիզա ողջ առողջ է եւ ընդհանուր կառավարիչ նշանակուած է Տէրսիմի, Բալուի Թուրք կառավարիչը Քիւրտերու կողմէ աՀաբեկումի ենթարկուած է, Տէրսիմ եռուզեռի մէջ է, աղամարդ, կին ու պատանի պարտականութեան լծուած են:

Քիւրտերը յարձակողական առաջին փորձերէն վերջ, այժմ պաշտպանողականի վրայ կեցած են եւ այս ընթացքով երկար տարիներ պիտի կրնան դիմադրել:

Թուրք բանակը օժտուած է արդիական բոլոր զէնքերով, մանաւանդ օդանաւերով, որոնց քանակը 30 կը հաշուեն եւ շատ բնական է որ հնարաւորութիւն ունի աւելի ուժգնօրէն գործելու Տէրսիմի մէջ քան ժամանակին ունէր, օրինակ, Եմէնի մէջ, որ գերեզմաննոցն եղաւ տասնեակ հազարաւոր Մէհմէտճիքներու:

Սակայն արդիական այդ սպառազինութիւնները իրենց դէմ ունին ո՛չ թէ Արաբիոյ անապատները, այլ անառիկ եւ անմատչելի բարձունքներ ու քարայրներ, ինչպէս նաեւ ի ծնէ քաջ ու ռազմիկ լեռնականներ, որոնց սիրական զբաղումն է զէնքն ու կռիւը եւ որոնք երբեք չեն ուզած ճանչնալ Թուրքին գերիշխանութիւնը:

Հին հին դարերէ ի վեր Տէրսիմցին ազատ ու անկախ մնացած է իր լեռներուն մէջ, հնազանդելով իր ցեղապետներուն միայն: Սուլթանները երբեք չեն կրցած զինուոր եւ տուրք հաւաքել անոնցմէ:

Երբ 1925ին Շէյխ Սայիտ ապստամբեցաւ, Տէրսիմցին իր լեռնէն վար չիջաւ, որովհետեւ կիսանկախ կեանք կը վարէր եւ ոչ ոք կ'անհանգստացնէր զինքը: Քրտական համատարած կազմակերպութեան մը պակասը աղէտաբեր եղաւ Անատոլուի քիւրտ բնակչութեան համար թէ՛ այդ թուականին եւ թէ 1930ի Արարատի ապստամբութեան օրերուն:

«Հօյպուն»ի վարիչներու դիմումին անոնք կը պատասխանէին. «Ո՞ւր էիք դուք՝ երբ մենք մեր լեռներուն մէջ կը կռուէինք Թուրք ասքեարին եւ զապթիյէին դէմ: Այդ օրերուն դուք կը սիրաբանէիք Թուրքին հետ: Հանգիստ թողէ՛ք մեզ հիմա»:

Այսպէսով, երկու անգամին ալ Տէրսիմցին անդրդուելի մնաց դժբախտաբար: Այսօր կարգը եկած է քրտական արծուերոյնին: Թուրքը տարիներով «մաքրագործեց» դաշտաբնակ Քիւրտերը: Սակայն «քրտական հարց»ին մահացու հարուածը տալու համար անհրաժեշտ էր քանդել Քիւրտերու միջնաբերդը:

Այդ գործին է որ ձեռնարկած է հիմա Էնկիւրի, սահմանակից բոլոր պետութեանց հետ բարեկամանալէ եւ թիկունքէն զարնուելու վախէն բոլորովին ազատելէ վերջ:

Դիւրին պիտի չըլլայ սակայն յաջողութիւնը: Մեր ստացած լուրերը կը հաստատեն թէ՝ մայիս 30էն մինչեւ յունիս 16 Թուրք զինուորներուն կորուստն է եղած 1428 սպանեալ, 1178 վիրաւոր եւ 5 օդանաւ: Ու դեռ կռիւը կը շարունակուի:

Քիւրտերը մեծ պատերազմի ընթացքին իրենց լեռներուն մէջ մթերած էին մեծ քանակութեամբ զէնք ու ռազմանիւթ: Ներկայիս ալ կռիւներու ընթացքին Թուրքերէն գրաւած են ռազմամթերք ու գնդացիրներ: Զէնքը չէ որ կը պակսի, ոչ ալ ռազմիկը:

Դժբախտաբար քաղաքական պայմանները այնպէս դասաւորուած են որ Քիւրտերը ո եւ է արտաքին օժանդակութեան յոյսը չունին: Ո՛չ մէկ պետութիւն պիտի ուզէ շաղանակները կրակէն դուրս հանել՝ Քիւրտերու սեւ աչքին համար: Բոլորն ալ կը դարպասեն Ջարդարար Թուրքին, որ հայկական մեծ եղեռնը սարքելէ, Թուրքիոյ հայութիւնը արմատախիլ ընելէ եւ այդ բոլորը հանգիստ սրտով մարսելէ վերջ, հիմա կ'ուզէ մաքրել քրտութիւնը, միաձոյլ եւ միատարր Թուրքիա մը կազմելու իր մոլուցքին մէջ:

Ժընեւի մէջ եւ դիւանագիտական կանաչ սեղաններու շուրջ, Թուրքին արիւնոտ ձեռքը թօթվողները վաղը պիտի համբուրեն զայն անշուշտ, երբ քրտական արիւնով ալ թաթաւուի անիկա:

Տէրսիմը տակաւին ամուր կանգնած է պատնէշին վրայ: Եթէ պարտուի իսկ, Թուրքին համար յաւիտենական մղձաւանջ պիտի դառնայ «Քրտական դատ»ը, ինչպէս «Հայկական Դատը»:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ ԿԸ ՓՈՐՁԷ ՎԵՐԱՊՐԻԼ

»»»» o ««««

Վճռական քախումի գալ երեքշաբթի

»»»» o ««««

Ուրբաթ առաւօտ, անձկայոյզ մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան կոմիտէի ժողովը:

Ամէն կողմ այն կարծիքը կը տիրէր թէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը իր վերջին օրը կ'ապրի:

Նախ քան ժողովը, Իտըն վերջին անգամ մըն ալ տեսակցեցաւ ֆրանսական դեսպանին հետ: Գերմանական եւ իտալական կառավարութեանց ներկայացուցիչները, Ֆոն Ռիպպընթրոփ եւ Կրանտի, իրենց կարգին շարունակ կը խորհրդակցէին մէկ ձեւ տալու համար իրենց հակառաջարկներուն: Իրենց խորհրդականները Պերլին եւ Հռոմ ղրկուած էին՝ հրահանգ խնդրելու Հիթլէրէն եւ Մուսոլինիէն: Ժողովը բացուած էր արդէն քանի մը վայրկեանէ ի վեր, երբ օդանաւով Լոնտոն հասան խորհրդականները եւ անմիջապէս ժողովի գացին:

Հետեւելով Պերլինի եւ Հռոմի հրահանգներուն, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները մերժեցին անգլեւֆրանսական ծրագիրը՝ Սպանիոյ ծովային ու ցամաքային սահմաններուն վրայ հսկողութիւնը երկուքով կատարելու մասին: Ընդունելով հանդերձ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը պահպանելու անհրաժեշտութիւնը, կ'ըսէին թէ անգլեւֆրանսական ծրագիրով կարելի չէր անաչառ հսկողութիւն մը կատարել, քանի որ կռուող երկու կողմերը դրուած չէին հաւասար ատիճաններու վրայ: Ուստի կ'առաջարկէին պահպանել ոչ-միջամտութեան սկզբունքը, բայց պատերազմիկի հաւասար իրաւունքներով ճանչնալ կռուող երկու կառավարութիւնները, անոնց թողլով, երկու կռուող կողմերու պատասխանատուութեան տակ, սահմաններուն վրայ հսկողութիւն կատարելու պարտականութիւնը, վստահ թէ երկու կողմերը աւելի լաւ պիտի կատարեն հսկողութիւնը ընդդէմ չէզոք պետութեանց միջամտութեան:

Ասով, նախ ուժ կը ստանայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը, երկրորդ կողմնակալութիւն ցոյց չի տրուիր երկու կռուող կառավարութիւններէն մէկուն կամ միւսին, երրորդ չէզոք պետութիւնները կը պարտաւորուին յարգել միջազգային իրաւունքի սկզբունքները հանդէպ երկու կռուող կողմերուն հաւասարապէս, եւ իբրեւ արդիւնք այս վերջին տրամադրութեան՝ ամէն չէզոք պետութիւն, որ կը փորձէ բռնաբարել միջազգային իրաւունքի սկզբունքները, կ'աշխատի օգնել մէկ կամ միւս կողմին՝ օդային, ցամաքային ու ծովային ճամբով մը անցնելով անոնց հսկողութեան ցանցէն, կ'ենթարկուի պատասխանատուութեան, ինչպէս կռուող կողմերը պիտի ստանձնեն պատասխանատուութիւնը չէզոք պետութեան մը հանդէպ ցոյց տուած իրենց թերացումին:

Ընդունելով այս առաջարկը, չէզոք պետութիւնները կ'ազատին միջազգային ստիկանութիւն կատարելու իրենց յանձնառութենէն, բան մը որ ձախողեցաւ արդէն: Կարելի է սակայն միջազգային ոստիկանութիւն կատարելու տեղ՝ հսկողութիւն կատարել ծովու եւ ցամաքի վրայ, յատկապէս դրուած դիտողներով:

Այս հակառաջարկը, որ բարեբախտաբար վիճարանութեան բաց դուռ կը ձգէր վերջին տրամադրութեամբ մը, բուռն ընդդիմութեան բախեցաւ անգլիական, ֆրանսական եւ ռուսական ներկայացուցիչներուն կողմէ: Նիստին կը մասնակցէին ինը պետութիւններ (Անգլիա, Պելժիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Շուէտ, Ռուսիա, Չեխոսլովաքիա, Փորթուկալ): Բոլորն ալ որոշ տրամադրութիւն ցոյց կուտային փրկելու ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին գոյութիւնը, հակառակ անոր որ անհաշտ, իրարու բոլորովին հակոտնեայ՝ երկու ծրագիրներն ալ կը պաշտպանուէին անփոփոխ պահելու յամառութեամբ մը:

Ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան բախտն էր որ դրուած էր նժարի մէջ: Ի վերջոյ ամէն ներկայացուցիչ, իր կառավարութեան վերջնական հրահանգները առնելու համար, փափաք յայտնեց յետաձգել նիստը:

Եւ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը քանի մը օր եւս ապրելու բախտն ունեցաւ: Յաջորդ նիստը թերեւս գումարուի երեքշաբթի, երբ տեղի պիտի ունենայ երկու հակառակ տեսակէտներու վճռական ճակատամարտ:

Արաբները պիտի չհնազանդին սանճաքի կառավարութեան

»»»» o ««««

Պէյրութի «Ահրար» արաբական թերթը կը գրէ.—

Անտիոքէն կառավարութեան տեղեկացուեցաւ թէ արաբական մեծ համագումար մը կազմակերպուած է Սանճաքի բոլոր Արաբներուն մասնակցութեամբ եւ որու միջոցին որոշուած է Սանճաքի նոր կանոնադրութենէն բխող կառավարութեան չհնազանդիլ, տուրքեր չվճարել եւ ամէն ձեւով դժուարացնել անոր գործը: Արաբ բնակչութիւնը իր տուրքերը պիտի ղրկէ ուղղակի սուրիական կառավարութեան:

»»»» o ««««

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ դրամագլուխները, որոնք ամերիկեան դրամատուները ապաստանած են 2 յունուար 1935էն մինչեւ 31 մարտ 1937, կը հասնին 2 միլիար 929,773,000 տոլարի: Ֆրանսական դրամագլուխն է 308,868,000 տոլար:

Սուրիոյ Քիւրտերը կ'օգնեն Տէրսիմի ապստամբներուն

»»»» o ««««

Պէյրութի «Լը Ժուր» թերթը կը գրէ.—

Թուրքիոյ մէջ ծագած քրտական ապստամբութիւնը կը թուի թէ միայն ներքին խնդիր մը չէ:

Արդարեւ, վերջին անցուդարձերն իմանալով՝ Դամասկոսի Քիւրտերը խորհած են թէ իրենց պարտականութիւնն է աջակցիլ սահմաններէն անդին պայքարող իրենց եղբայրներուն: Ցեղին արիւնը արթնցած էր: Եւ ժողով մը գումարեցին իրենց թաղին մէջ:

Երկարօրէն վիճաբանելէ վերջ քրտական ապստամբութեան եւ անոր հետեւող զինուորական զսպման շուրջ, ի վերջոյ որոշեցին իրենց բոլոր կարելի միջոցներով օգնել Թուրքիոյ Քիւրտերուն, ինչպէս քանի մը տարի առաջ օգնած էին Իրաքի Քիւրտերուն:

Կը կարծուի թէ հանգանակութիւն պիտի կազմակերպեն Սուրիոյ բոլոր Քիւրտերուն մօտ, եւ անոնց արդիւնքը պիտի ղրկուի Թուրքիոյ ապստամբ Քիւրտերուն:

Ինչ կը վերաբերի Լիբանանի Քիւրտերուն, որոնք, ի դէպ, շատ փոքրաթիւ են, անոնք տակաւին չեն ճշդած իրենց դիրքը:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

— • —

Հավաս հեռագրական գործակալութեան թղթակիցը Պիլպաոյէն կը հաղորդէ թէ ազգայնական բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը դէպի Սանթանտէր: Գրաւուած են Մոնթէլյանօ եւ Լեանօ լեռնային դիրքերը: Այսպէս Ֆրանքոյի բանակը կը հասնի Սանթանտէրի վրայ տիրապետող դիրքերուն: Ազգայնականները գրաւեցին նաեւ Թուրչիոսը, ուր բանտարկուած էին 1600 հոգի իբրեւ պատանդ:

Ազգայնական աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ հանրապետական բանակը Թունաւոր կազի ռումբեր կը գործածէ: Բազմաթիւ զինուորներ գաւիկով (արսէնիf) թունաւորումի նշաններ ցոյց տուած են: Արդէն չպայթած ռումբ մըն ալ գտնուած է, որ թունաւոր կազ կը պարունակէր:

Հանրապետականներու կողմէ դիտել կը տրուի թէ Զօր. Ֆրանքօ յատկապէս այս ամբաստանութիւնը կը նետէ մէջտեղ, որպէսզի վաղը թունաւոր կազ գործածէ հանրապետական բանակին դէմ:

Պարսելոնայէն հասած հեռագրի մը համաձայն, ազգայնականները կատաղի ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Մատրիտը, մինչ հանրապետական օդային տորմիղը յարձակում կը գործէր Սեվիլլայի օդանաւային կայաններուն վրայ:

Վալենցիայէն առնուած հեռագրի մը համաձայն, Հարաւային ճակատին վրայ հանրապետական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը մինչեւ՝ 30 քիլոմեթր մօտեցած է Կրընատայի:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ արտաքին գործավարը, Րիւշտիւ Արաս, Թէհրանէն մեկնելով հասաւ Մոսկուա: Իսկ ներքին գործավարը, Շիւքրիւ Քայա, Պուքրէշի վրայով գնաց միանալու Րիւշտիւ Արասի: Թուրք թերթերը կը գրեն թէ այս այցելութիւնները կուգան ամրացնել ռուսեւթրքական բարեկամութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆ կառավարութիւնը սկսաւ դատել այն կրօնաւորները, կաթոլիկ թէ բողոքական, որոնք հաշտ ընթացք մը ցոյց չեն տուած նոր վարչաձեւին: Ձերբակալուած են բազմաթիւ կրօնաւորներ, որոնք ամբաստանուած են թէ ցոյցեր կազմակերպած էին կառավարութեան դէմ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ժանտատենդի համաճարակ ծագած է: Աւելի քան 800 դէպքեր արձանագրուած են: Պատուաստի կայաններ հաստատուեցան քաղաքին մէջ բազմաթիւ տեղեր:

ՊԱՆԴՈՒԿԱՊԵՏՆԵՐՈՒ, սրճարանատէրներու եւ ճաշարանատէրներու վէճը կարգադրուեցաւ Շօթանի միջամտութեամբ:

ՖՐԱՆՍ. խորհրդարանը կը փակէ իր նստաշրջանը երեքշաբթի երեկոյ:

ԳԻՆԵՐՈՒ չահադիտական բարձրացումին դէմ պաշտօնաթերթը հրատարակեց հրովարտակ մը, որ խստիւ կ'արգիլէ չարաշահութիւնը:

ՏԻԿԻՆ ԹՈՒԽԱՉԵՒՍՔԻ, զրոյցի մը համաձայն որուն արձագանգ կուտայ Հավաս, խենթեցած է ամուսնոյն դժբախտութենէն վերջ, իսկ աղջիկն ալ, 12 տարեկան, անձնասպան եղած: (Մոսկուայի թերթերը անցեալ օրերուն գրեցին թէ Տիկին Թուխաչեւսքի անարգեց իր ամուսնոյն յիշատակը):

ԱՄՈՒՐ գետին վրայ ծագած ռուսեւճափոնական միջադէպը պիտի փակուի խաղաղ եղանակով մը: Այսուհանդերձ, ռուսէն կառավարութիւնը ռուսեւճափոնական միջադէպին հեռանկարներէն, ինչպէս եւ Ուկրայնիոյ ներքին խռովութիւններէն առաջնորդուած, սկսաւ ամրացնել իր սահմանները, Տնիէսթերի եզերքները, «որպէսզի փախստականներ չանցնին ռումանական հողը»:

ԿԵՂԾ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ հրապարակ հանուած են Փարիզի մէջ քանի մը շաբաթէ ի վեր: Այս դրոշմաթուղթերը կը նմանին Փէ Ֆրանս մակագրութեամբ իսկական դրոշմաթուղթերու, 50 սանթիմնոց: «Ժուռնալ» կ'ըսէ թէ շատ դժուար է կեղծը զատել իսկականէն:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ եօթներորդ շըրտէն հազար կեղծ տոմսեր ծախուած են կեղծարարի մը կողմէ, որ ձերբակալուեցաւ,— տակաւին հազար տոմս եւս ունէր «տեղաւորելիք»: Իր ծախած կեղծ տոմսերը չափազանց նման են իսկականին:

ՖՐԱՆՔԻՆ մետաղային (ոսկի) բաղադրութիւնը «ծփուն» կը մնայ տակաւին,— ուրբաթ երեկոյ սթերլինը կ'արժէր 128 փր. 84, իսկ տոլարը 26 փրանք 06, (երկուշաբթի կ'արժէր սթերլինը 110,55, իսկ տոլարը՝ 22,42): Երգիծաթերթ մը սրամտութեամբ կ'ըսէ թէ Պոնէի փրանքը պիտի ծփայ եւ օրօրուի տակաւին ժամանակ մըն ալ, որովհետեւ Պոնէ նոր դուրս ելաւ նաւէն: Պոնէ բնական եւ անհրաժեշտ կը գտնէ այս ելեւէջը, մինչեւ փրանքին հաւասարակշռութեան պահը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէն նիստի հրաւիրուած է 7 յուլիսին, քննելու համար Խորհ. Միութեան ընտրական օրինագիծը (Ը. գլուխ, ԺԲ. յօդուած), մշակուած համաձայն ժողովրդապետական սկզբունքներու,— ընտրելու իրաւունք ունին նաեւ կիները եւ զինուորները:

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

»»»» o ««««

Յառաջիկայ պատերազմը անխուսափելի է, որովհետեւ անոր պատճառները փիլիսոփայական բնոյթ ունին: Երկու մրցակից ուժեր զիրար տասնեակ տարիներով կրնան ճնշել փոխանակութեամբ եւ սակարանային խաղերով՝ պարագային համեմատ, կը սպառնան կամ քաղաքավար վարուելակերպ կ'ունենան՝ երբ խնդիրը կը կայանայ զինումի կամ երեւութական զինաթափութեան շուրջ: Բայց հոն ուր երկու հոգեղէն աշխարհներ իրարու ներհակ են, կայծ մը բաւական կ'ըլլայ զանոնք իրարու դէմ լարելու:

Այս անգամ հակառակորդ կողմերը զօրաւոր են: Անցեալի կրօնական պատերազմներուն համար զանազան պատճառներ կը յիշուին, բայց իրականին մէջ, թագաւորները որոնք այդ պատերազմները կը վարէին, իրենց բնապետական շահերուն եւ երկիրներ գրաւելու համար՝ պէտք ունէին կրօնական շարժառիթներու: Այսօր փոխանակ փոքր արհեստագիտական բանակներու, ամբողջ ժողովուրդները, կիներն ալ մէջն ըլլալով, զօրակոչի կ'ենթարկուին, որուն համար ղեկավարները ամէն ժամանակէ աւելի սոխողական կերպով գաղափարներու եւ բանաձեւերու պէտք ունին, ամբոխներու մոլեռանդութիւնը գրգռելու եւ իրենց փառամոլութիւնները քօղարկելու համար: Այսպէս ամէն կողմ կը տեսնէք յայտարարութիւններ եւ ճառերէ առնուած հատուածներ: Նախապէս, Գերմանիոյ մէջ, օրինակի համար «Հայրենիք» բառը բաւական էր ժողովուրդը պատերազմի մղելու համար. այժմ առավ չեն գոհանար, ուրիշ խայծ մը պէտք է: Մինչ նախապէս երկրի մը սահմանները բաւական էին պատերազմը արդարացնելու համար, այսօր նոյն բանին համար պարտաւոր ես յայտարարել բոլոր ցեղերուն վրայ ունեցած գերադասութիւնդ: Այս նպատակով արդիական մասնագիտական միջոցները կ'օգտագործուին: Զայնասփիւռը եւ ընդծովեայ հեռագրի պարանները փոխանակ հազարաւոր մարդոց կեանքը վտանգէ փրկելու միջոց մը ըլլալու, դարձեր են մարդասպանութեան ծառայող գործիքներ:

Այսօրուան յարձակող պետութիւնները պատերազմի պարունակ ցոյց կուտան՝ առաջին, հում նիւթերու իրենց անհրաժեշտ պէտքին չգոյութիւնը, երկրորդ, աճող ժողովուրդին համար բնակութեան հողի սակաւութիւնը եւ երրորդ, արտասահման գտնուող իրենց փոքրամասնութիւններուն պաշտպանութիւնը:

Խաբէական սուտ մըն է փորձառգէտներուն այն պատճառաբանութիւնը, ի նպաստ արդի ղեկավարներուն, թէ ծաւալումը անհրաժեշտ է: Անոնք առաւել չափով առաջարկուած են վատ խղճմտանքով:

Գաղթավայրերու բնական հարստութիւններու շահագործումը երկրագունտի որ եւ է երկրին մէջ, չի կրնար կատարուիլ միայն պատերազմի միջոցով: Աշխարհի ճարտարարուեստը վերջին քսան տարուան ընթացքին այնքան կատարելութեան հասաւ եւ ապրանքներու փոխանակութեան փափաքը այն աստիճան աւելցած է, որ ոեւէ պետութիւն ուզած ժամանակ պէտք գտած հում նիւթերը կրնայ ստանալ եւ փոխադարձաբար իր երկրի արտադրութիւնները ուզած հասցէին վրայ ղրկել: Միջնադարեան գաղափարը միապետութեան մասին այնքան ոխմար չէր թուեր առաջ, որքան այսօր: Ելեկտրականութիւնն ու օդանաւը այնչափ կրճատած են աշխարհի ծաւալը, որ անոր ամենահեռաւոր մասն անգամ երկվայրկեանի մը մէջ կրնանք հասնիլ խօսքով, ու քանի մը օրուան մէջ ալ՝ անձնապէս: Այսպէս, պատերազմի գլխաւոր պատճառներէն մէկը՝ բնական հարստութիւններու պակասը մէջտեղէն վերցուած է:

Երկրի մը նուաճումը չի նշանակեր այլ եւս թէ այդ երկրին բնական հարստութիւնները, օրինակ քարիւղ կամ երկաթ, զայն գրաւող պետութեան միայն շահաբեր կ'ըլլան: Արդարեւ յաղթական պետութեան համար դժուար թէ անոնք աւելի աժան արժեն: Զուիցերիա, զոր օրինակ, դուրսէն կը ստանայ այնչափ բամպակ, որքան Անգլիա իր գաղթավայրերէն: Որքան ատեն խաղաղութիւն տիրէ, առեւտրական աշխարհը իրօք Ազգերու Դաշնակցութիւն կը կազմէ: Անով եւ չինուող որ եւ է նիւթ չկայ որ մասնաւոր պետութեան մը պատկանի:

Շատ մը գաղթավայրեր կան որոնց վրայ՝ պահելու համար ծախսուած դրամը անոնցմէ ստացուած հասոյթէն աւելի շատ է: Տասը տարի առաջ ամբողջ գերման հանրապետութեան մէջ շրջաբերական մը հանուեցաւ, որով կ'ուզէին ժողովուրդին կարծիքը հասկնալ թէ արդեօք գաղթավայրերը փափաքելի՞ էին Գերմանիոյ համար: Գերմաններուն մեծամասնութիւնը տառը հակառակ քուէարկեց: Այդ ատեն անգլիացի քաղաքագէտ մը, հետս խօսակցած միջոցին, ըսաւ. «Շատ ուրախ պիտի ըլլանք եթէ Գերմանիան մեր գաղթավայրերէն մէկը մեր ձեռքէն առնէ»: Փորթուկալցի պաշտօնեայ մը վերջերս ինծի ըսաւ թէ, կը խորհի որ իր երկրի գաղթավայրերուն ծախուիլը օրհնութիւն մը պիտի ըլլար Փորթուկալի համար: Եւ սակայն ոչ մէկ պետութիւն կը համարձակի իր գաղթավայրերը ծախել, վախնալով որ այդպէսով կը կորսնցնէ իր «արժանապատուութիւնը», — բառ մը զոր ցիցի վրայ դնելով պէտք է այրել, որովհետեւ տակաւ աշխարհը կը քանդէ: Արժանապատուութեան համար է միայն, որ Գերմանիա գաղթավայրերու պահանջքին կը միանայ, եւ ասիկա հակառակ այն իրողութեան որ, Հիթլէր իր ինքնակենսագրութեան (Իմ Պայքարս) մէջ, հիմնուելով Պիզմարքի աւանդութեան հետեւելով այդ կէտի մասին լուռ կը մնայ: Իտալացիները պիտի ցնցուին, երբ հասկնան թէ դեռ ո՛րքան ժամանակ Եթովպիոյ վրայ դրամ պիտի վատնեն եւ ե՞րբ այդ երկիրը արտադրող պիտի դառնայ:

Նախայարձակ պետութիւններու կողմէ իբրեւ պատերազմի պատճառ յառաջ բերուած երկրորդ պատրուակը — բնակչութեան խտութիւնը — բացարձակապէս անընդունելի է: Անգլիա եւ Պելժիա շատ աւելի խճողուած բնակչութիւն ունին քան Գերմանիա եւ Իտալիա, եւ սակայն անոնց գաղթավայրերը չեն կրցած լուծել հարցը:

Ենթադրենք որ, քանի մը տարուան ընթացքին իսկ, կէս միլիոն Իտալացիներ տեղաւորուին Եթովպիոյ մէջ, (բան մը որուն մասին կը կասկածիմ, որովհետեւ ես այդ երկիրն այցելած եմ), մնացեալ 42 միլիոն Իտալացիներուն համար ինչ կերպ օգտակարութիւն կրնայ ունենալ ասիկա: Մենատէրները մինչ մէկ կողմէ յաւելեալ բնակչութեան համար աւելի հող կը պահանջեն, միւս կողմէ պարգեւ կուտան չորս երեխայէ աւելի ունեցող կիներուն, փոխանակ զանոնք պատժելու որ այդպէսով բնակչութեան խճողումին պատճառ կը հանդիսանան: Այդպէս կ'ընեն ապագային շատ զինուոր ունենալու բուռն տենչէն տարուած:

Պատերազմի պատճառ նկատուած երրորդ պատրուակը, — օտար երկիրներու մէջ բնակող իրենց հայրենակիցներուն պաշտպանութիւնը, — այնքան ձախող եւ բռնազբօսիկ է, որքան նախորդները: Եթէ Գերմանիա սահմանակից ըլլար Վերին Նեղոսի եւ իր թշուառ հայրենակիցները, որոնք ժամանակին իրենց մայրենի լեզուն կը խօսէին, ստիպուած ըլլային Ափրիկեան կարգ մը բնիկներուն նման եղջնեայ խրճիթներու մէջ բնակիլ, այն ատեն դժուար պիտի չըլլար կառավարութեան մը պատերազմելու որոշումը հասկնալ: Իրողութիւնը այն է սակայն որ, եւրոպական բոլոր երկիրներուն մէջ բնակող ամբողջ ազգային փոքրամասնութիւնները զիրենք հիւրընկալողներուն չափ կը վայելեն ապահովութեան, առողջութեան եւ դաստիարակութեան բոլոր առաւելութիւնները: Խնդիրը արդէն լակերպին վրայ կը կայանայ: Գալով լեզուի հարցին, այդ մասին գանգատիլը արդարանալի չէ: Գերման խեղճ գաղթականի մը համար, օրինակ, երկուքի տեղ մէկ լեզու միայն սորվիլը անպայման դժբախտութի՞ւն պէտք է համարել:

Տնտեսական խնդիրներն ու արհեստագիտական անհրաժեշտութիւնները պատերազմի պարագայ պատրուակներ են: Այնպէս կը թուի որ ընկերային ներքին անհամաձայնութիւնները կրնան պատերազմի յանգիլ. բնաւ երբեք: Թէեւ կարգ մը երկիրներու մէջ յեղափոխութիւնը կը ստանայ, բայց ասիկա ոչ մէկ կերպով եւրոպական ընդհուպ չի նշանակեր: Պատերազմին իրական պատճառները յուզումին մէջ պէտք է փնտռել: Ներկայիս պատերազմի որ եւ է պատճառ չկայ, կայ միայն իշխելու փափաքը:

Գերմանները իրենց արժանապատուութեան մասին շատ կը խօսին, բայց այս ռազմիկ ազգին զինուորական պատուի տարրական գիտելիքներն անգամ կը պակսին: Անոնք կ'ըսեն որ պարտութիւնը իրենց պատիւը փճացուց: Մինչդեռ ամբողջ աշխարհ գիտենք ծափահարեց իրենց քառամեայ դիմադրութեան համար եւ 1919էն մինչեւ 1930, բոլոր տեսակի գերմանական մտաւոր եւ ճարտարարուեստական գործունէութիւնը յետպատերազմեան աշխարհին հիացումին արժանացաւ: Հակառակ այդ բոլորին այն մտքով տարուած են թէ մինչեւ որ անգամ մըն ալ «սուրը պատեանէն չհանեն», իրենց պատիւը փրկուած պիտի չըլլայ: Յառաջիկայ պատերազմին գլխաւոր պատճառն է այս պատրանքը որուն համեմատ Գերմանիոյ պատիւը կրնայ փրկուիլ սուրի միջոցով:

Տասը տարի մեծ եւ յաւերժական Գերմանիան, — Կէօթէի, Պէթհովէնի, Քանթի եւ Հումպոլտի Գերմանիան, — իր կարելին փորձեց ազատելու համար ժողովուրդը զինապաշտութեան մոլուցքէն: Ռաթէնօ եւ Շթրէզման այս գաղափարին գլխաւոր առաջնորդները եղան: Իմացական մեծ անձնաւորութիւններ իրենց բոլոր միջոցները ի գործ դրին, — գիրքերով, ճառերով, յօդուածներով, — գերման փառամոլութիւնը դարձնելու համար դէպի խաղաղ հետաքրքրութիւն, ինչպէս՝ գիտ, ճարտարարուեստ, վաճառականութիւն, գեղարուեստ, գիտութիւն: Անոնք կը կարծէին որ համաշխարհային պատերազմին ահարկու դասը բաւական զօրաւոր ըլլալու էր, յաղթելու համար 300 տարուան աւանդութիւնը: Սխալած էին սակայն: Գերմաններուն մեծ մասը Ֆրանսայի հետ բնաւ հաշտութիւն չուզեց եւ ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութիւն մը Եւրոպայի մէջ: Անոնք սուրը կ'ուզեն: Դպրոցականներուն մեծամասնութիւնը կը ծառայէ այդ Մոլոքին, ինչպէս կ'ըլլար Պիզմարքի ժամանակ, — երիտասարդութեան սորվեցնել երկրպագելու զօրավարի համազգեստի կարմիր երիզին: Ամբողջ տասը տարի Գերմաններու փոքրաթիւ մաս մը եւ օտարականներու մեծ խումբ մը փորձեցին Եւրոպայի մէջ ստեղծել նոր մթնոլորտ մը, որուն շնորհիւ ամէն բան դէպի լաւը ընթանար: Անոնք խորհեցան որ Եւրոպայի ճակատագիրը անկէ կախուած է, եւ ոչ թէ Իտալիայէն, Ռուսիայէն, Աւստրիայէն կամ Հունգարիայէն, որոնք համաշխարհային պատերազմին պատճառով նմանապէս հողային կորուստներ կը տառապէին:

ԷՄԻԼ ԼՈՒԴՎԻԿ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՄԱՀԱՑՈՒ ՄԵՂՔ ՄԸ
ԵՒ ԿԵՆՍԱՏՈՒ ԱՆՄԵՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

—o—

Ս. Գիրքը կ'ըսէ. — «Մի՛ գողնար»:

Գողութիւնը մահացու մեղքերէն մէկն է:

Ու աշխարհի բոլոր կրօնքներն ու օրէնքները կ'արգիլեն գողութիւնը՝ պատժելով գողը տուգանքով, բանտարկութեամբ, բարոյական կամ ֆիզիքական մահերով, ինչպէս նաեւ դըժոխքով:

Կան սակայն գողութիւններ որոնք ներուած են ու արտօնուած:

Մէկ ֆրանք, տասը - քսան ֆրանք, մինչեւ հարիւր ֆրանք գողնալը արգիլուած է: Մինչ կարելի է սակայն տասը հազար ֆրանք, տասը միլիոն ֆրանք կամ տասը միլիառ ֆրանք գողնալ:

Ուրեմն ամէն գողութիւն մեղք չէ:

Ու ամէն մարդ, որոշ չափով, գող է ու նոյնպէս, որոշ չափով, կողոպտուող: Խնդիր է գիտնալ թէ ո՛ր չափն է անչափը:

Ամէն բան ալ ենթակայ է կողոպուտի: Խիղճը անկողոպտելի ճանչցուած է: Բանաստեղծները զայն ալ կողոպտած են: Լոյսը անկողոպտելի է կ'ըսեն: Սխալ: Հարցուցէք մութ նըկուղներու մէջ հիւծողներուն: Մարդիկ հանճարեղ գողեր են եւ կրցած են կողոպտել լոյսն ալ, օդն ալ, ջուրն ալ ու կը ջանան կողոպտել երկինքը, ինչպէս նաեւ համաստեղութիւնները:

Գողութիւնը արգիլուած է սակայն: Թուրքիոյ մէջ իսկ խստիւ արգիլուած է ան: Անոր տեղ արտօնուած է աւազակութիւնը: Ու գիտէ՞ք ինչ է երկուքին տարբերութիւնը: Գողութիւնը խաւարեալ է քանի որ մութի մէջ կը կատարուի, մինչդեռ աւազակութիւնը լուսաւորեալ է քանի որ օր ցերեկով կը կատարուի: Յառաջդիմասէր թրքութիւնը անշուշտ պիտի նախընտրէր լուսաւորեալը:

Եթէ գողութիւնը մեղք է՝ կան սակայն գողութիւններ որոնք մեղք չեն համարուիր:

Որ եւ է երկրի մը նախարարներուն համար մեղք չէ ժողովուրդ մը կողոպտելը, յանուն պետական գանձին:

Փաստաբանի մը համար երբեք մեղք չէ բժիշկ մը կողոպտելը, բըժիշկին համար մեղք չէ գործարանատէր մը կողոպտելը, գործարանատէրին համար մեղք չէ — նոյն իսկ առաքինութիւն է — բանուոր մը կողոպտելը:

Ու տակաւին ճաշարանապետին համար մեղք չէ նպարավաճառ մը կողոպտելը, անոր համար ալ մեղք չէ պաշտօնեայ կողոպտելը, պաշտօնեային համար դերձակ կողոպտելը, դերձակին համար տանտէր կողոպտելը, տանտէրին համար մսավաճառ մը, մսավաճառին համար հացագործ, հացագործին համար ալիւրավաճառ, վերջինին համար շաքարավաճառ, ասոր համար ալ կին ու կնոջ համար սիրահար մը — կամ յոգնակի — կողոպտելը բնաւ մեղք չէ:

Կարելի է շարունակել:

Սիրահարին համար մեղք չէ գինավաճառ մը կողոպտելը, գինավաճառին համար մեղք չէ քաջ մը կողոպտելը, քաջին համար արդէն մեղք չըկայ: Քաջերը քիչ մը սրբոց դասը անցած են:

Կեանքը խաղ է ու խաղի մէջ գրեթէ պարտաւորիչ է գողութիւնը: Ամէն մարդու մէջ հրեշտակ մը կայ ու սատանայ մը: Հրեշտակը կ'ըսէ.

— Մի՛ գողնար:

Սատանան կը խնդէ ու քիթի կուտայ ըսելով.

— Աս մէկը գողութիւն չէ:

Դուն սատանային կը նայիս ու աչքերովդ կ'ըսես.

— Չեմ ուզեր ... գրպանս ձգէ:

Որքան տեղին է ժողովրդական առածը.

— «Գողը գողէն գողացաւ, Աստուած տեսաւ զարմացաւ»:

Հայ ազգին գալով պէտք է ըսել որ թէեւ միշտ օտարներէն կողոպտուող ժողովուրդ մը եղած է, սակայն, ինք ալ, իր մէջ, ունեցած է արտօնեալ կամ ներեալ գողութիւններ:

Քանի մը օրինակներ:

Պոլսեցիներուն համար մեղք չէ՝ [illegible] մը կամ սրճեփ մը կողոպտելը: Մեղք չէ նաեւ տանուտէր մը, ինչպէս նաեւ նպարավաճառ մը կողոպտելը: (Պոլսեցին համար մեղք է չխմելը, չուտելը, փողոցը պառկիլը): Բնաւ մեղք չէ մանաւանդ խոստովանահօր ոսկի ժամացոյցը [illegible] գրպանելը:

Արմաշցիներուն համար մեղք չէ թութ կամ վարունգ գողնալը, եթէ նոյն իսկ անոնք վանքապատկան ըլլան:

Զէյթունցիներուն համար մեղք չէ՝ աչքի բիբ գողնալը:

Պարտիզակցիներուն համար մեղք չէ՝ սիրտ գողնալը:

Կեսարացիներուն համար մեղք չէ՝ էշ գողնալը: Թոմարզացիներուն համար ալ ձիու գողութիւնը մեղք չէ:

Վանեցիներուն համար մեղք չէ՝ արեւելահայոց լեզուն ու ակռաները գողնալը:

Ֆինիքեցիներուն համար մեղք չէ՝ Էվէրէկցիներուն ծխախոտն ու թութը գողնալը:

Սալմաստցիներուն համար ալ մեղք չէ՝ խաչ գողնալը:

Ամբողջ Հայերուն (մանաւանդ գրավաճառներուն) համար մեղք չէ՝ թերթ կամ գիրք գողնալը:

Ու շատ ճիշդ է աշուղ Կոզոյի հետեւեալ քառեակը. —

«Հայր Հայէն գողացաւ,
Հայկ նահապետ զարմացաւ,
Իր ժողովուրդն ուրացաւ,
Բաբելոն վերադարձաւ»:

Հիմակ ընթերցողը պիտի ըսէ.

— Աս գողութիւն չէ, ան գողութիւն չէ, աս մեղք չէ, նա մեղք չէ. ո՞ր գողութիւնը մեղք է ուրեմն:

Կը պատասխանենք.

— Դիմակաւոր գողութիւնները մեղք չեն: Կրնաք գողնալ վաճառականի դիմակով, պետական մարդու դիմակով, խանութպանի դիմակով, բարերարի դիմակով, հանրային գործիչի դիմակով, [illegible] դիմակով, [illegible] դիմակով, գինեպաշտի դիմակով: Վերջապէս դիմակով մը, որուն տեսակները անթիւ են բարեբախտաբար:

Բայց վա՜յ ձեզի եթէ առանց դիմակի գողութիւն կ'ընէք:

Այդ պարագային գողութիւնը մահացու, մեծ, անքաւելի մեղք է:

Ու տասնաբանեայ պատուիրանին մէջ երբ կը կարդանք — «Մի՛ գողանար»ը, վստահ եղէք որ բառ մը ջնջուած է: Բնագիրին մէջ գրուած էր.

— «Մի՛ գողանար անդիմակ»:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

ՍՈՒՐԲ ՀԱՅՀՈՅԱՆՔՆԵՐՈՎ

Կը հայհոյեն ա'յնքան խորին եւ սրտագին,
Որ համազօր ըլլար կարծես մեր աղօթքին.
Կուրծքերուն տակ նըւագ զարկին մըրըրկալար,
Իբրեւ անանձ հովերուն տակ անտառ մ'ըլլար:

Կը հայհոյեն եւ կը հեծեն եւ կ'աղօթեն,
Ցօղն ու ցըցին ողջագուրուած կ'իյնան վարդէն,
Չի հայհոյանքն, անտարակոյս, սաղ մ'էր սուրբի,
Որ կ'ածէր զայն՝ երբ սէրը զար ոտքով քարբի:

Շուրթերուն վրայ՝ լարախաղա'ց ծիծաղաշարժ,
Խայտանամուկ ժապաւէնի անըսպառ կարժ,
Գինովներու լեզուներէն առկախուած զանգ,
Այս իրիկուն կեցցե'ս նորէն, ա՜ռ հայհոյանք:

Զոր դաշտերուն բացուած ծաղիկ միշտ անշապիկ,
Բերնին մութէն նառագայթող աստղ բացխըփիկ,
Աղջիկներուն լանջքը խայթող անզուք պիծակ,
Հարուստներու գըլխուն դիզուած ամպ շանթարձակ:

Երկինքներուն կապուտակ փորն ուտող արծիւ,
Ցանք որ կուտայ մէկի փոխան հատիկ անթիւ,
Ակռաներուն ծիրանի ծով՝ որդան կարմիր,
Առտու իրկուն մեղուներու պար ժիրաժիր:

Գողի ձեռքով գոհարներու բացուող երկուղ,
Վարմով քաշուած ոսկենանան ձուկ գետալիւղ,
Քեզմով հզօր եւ քաջալանջ մարդեր կ'ըլլանք,
Դըժոխաքուխ պա'ղ աղբերակ, ա՜ռ հայհոյանք:

... Կը հայհոյեն ա'յնքան խորին եւ սրտագին,
Որ իրենց հետ խայտար կարծես մեր ալ հոգին.
Կէս գիշերին գինովներու նըւագ զարկին,
Սուրբեր, դեւեր եւ հրեշտակներ զըւարթագին:

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ա. ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

Արուեստները երկու կարգի կարելի է բաժնել այն զանազանութեամբ, որ ամէնքն ալ հաւասարապէս [illegible] չեն վաճառականական բնակալութեան, ամէնքն ալ ժողովուրդին ուղղակի ազդեցութեան տակ չեն: Առէք վէպը եւ թատրոնը, տարբերութիւնը խոկոյն պիտի տեսնէք: Վէպը կը կարդացուի, տունը, հանդստաւէտ թիկնաթոռի մը մէջ բազմած: Իսկ թատրոնը, ընդհակառակն կը պարտադրէ նստիլ իրարու քով, թատերասրահի մը մէջ: Նոյնպէս, երբ դաշնակին վրայ երաժշտական կտոր մը կը նուագէք, միջնորդի պէտք չունիք: Ընդհակառակն, երբ նուագահանդէսի մը կ'երթաք, կը տեսնէք որ հեղինակին եւ ձեր միջեւ մէկը կը միջամտէ, մեկնող արուեստագէտն է ան (interprète):

Բացայայտ է որ, առաջին պարագային, արուեստները մեզմէ իւրաքանչիւրին վրայ անջատաբար կը ներգործեն, մինչդեռ երկրորդ պարագային՝ դերասաններու, նուագածուներու, երգիչներու մեկնութեան կը կարօտին եւ անողոքաբար ենթարկուած են հասարակութեան մթնոլորտին:

Պարթեւեան նուագագիր է (compositeur): Հեղինակ բազմաթիւ կտորներու, որոնք նուագուեցան, մեկնուեցան ստեղծագործողին աչքին առջեւ եւ անոր ղեկավարութեամբ, որովհետեւ Պ. Պարթեւեան եւ ղեկավար է: Կը տեսնէք թէ որքան ծանր էր իր դերը: Թերեւս խորհողներ ըլլան թէ ղեկավար - հեղինակը պէտք է պարտադրէ իր հոգեկան վիճակը նուագածուներուն, ոգեւորէ զանոնք իր շունչով, իր զգայական վիճակներով, եւ այս կերպով, անոնց միջնորդութեամբ հաղորդէ նոյն զգայական վիճակները՝ հասարակութեան: Ոչ, Պ. Պարթեւեան չըրաւ ասիկա կամ չուզեց ընել, այդ պարագային՝ շեղումներ ու թերացումներ պիտի վերագրէինք իրեն: Մեր տպաւորութիւնը այն է թէ Պարթեւեան փափաքեցաւ որ արուեստագէտ - նուագածուները իրենք տային իր գործին թելադրած զգայական վիճակները, իրենց զգացած ձեւով: Գուցէ Պարթեւեան ինքն ալ նոյն ներշնչման վիճակին մէջ չէր ինչպէս որ կը գտնուէր հեղինակած ատեն: Այսպէս է երաժշտական արուեստին մէջ: Ո՞րն է նուագողին ներշնչման վիճակը հեղինակած պահուն: Տեսակ մը զգայական վիճակ է ան, տարտամ՝ իր զգայական կազմով, սակայն խիստ ճշգրիտ ու ապրող տեսակ մը ներքին [illegible]: Երաժշտութիւնը արտայայտելու միջոց մըն է շարժումով, շարժումը՝ հընչականութեամբ, թէմպոներու անտառին մէջ, կշռոյթին ուժով, արտայայտելու ինչ որ կայ խորունկ, բնազդական, կենդանական մեր մէջ: Եւ այդ բանն է որ երաժշտական ստեղծագործութեան մը էութիւնը, հոգին կը կազմէ:

Նօթերը ի՞նչ կը ներկայացնեն: Երբ նոյն ինքն շունչը կ'անհետի, մնացեալը նօթերը կը ներկայացնեն: Ենթադրեցէք որ մետաղ մը հալեցուցած ենք ու կը թողունք որ պաղի, ինչ որ հեղուկ էր հաստատուն կը դառնայ յաճախ մէկզմէկէ անջատ բիւրեղներու կը փոխուի, միութիւն չի մնար:

Հեղուկ վիճակին մէջ գոյութիւն ունեցող միութիւնը հաստատուն վիճակին մէջ գոյութիւն չունի: Երաժշտական գրուածք մը ասոր նման բան մըն է: Անոր նուագումը այդ ներքին ջերմութեան բիւրեղացումն է: Այն ատեն, ստոյգ է որ շարժումները վերակազմելու համար, այսինքն բիւրեղները վերստին հալեցնելու եւ առաջին հեղուկ խաւը ստանալու համար՝ պէտք է որ վիրթիւօզ մեկնողը ներքին ջերմութիւն մը բերէ, ճիշդ միեւնոյն սեռէն ինչ որ է հեղինակին ներքին ջերմութիւնը, որ հեղինակուած կտորինը չէ, բայց մեծ արժէք ունի, մեծ արժանիք կը ներկայացնէ:

Պարթեւեան այս ճշմարտութիւններուն անտեղեակ չէ: Ահա թէ ինչու ուրոյն արժէք ներկայացնող արուեստագէտներու բազմութեան մը պէտքը տեսած էր իր համանուագի համար գրուած հեղինակութիւնը արժեցնելու համար: Ծափահարութեանց ժամանակ այդ պատճառաւ էր որ համեստութեամբ խոնարհեցաւ:

Յայտագրին առաջին թիւը կազմող Հայտնի «Սէնֆոնի ան իւթ մինէօր»ը յաջող կերպով նուագուեցաւ, ինչպէս նաեւ թիւ երկու Բայնէքի Փոէլիտը: Յայտագրին Գ. մասով կը սկսէին Պարթեւեանի գործերը, որուն առաջինը կը կազմէր Scènes Pittoresques, երկու հատուածներ:

Les Bergers à la Montagneով անիկա տուաւ մեզի բնութեան ծոցին, հովերու ձայնին, հովիւներու երգին, զանգակներու ստոստումին բնական տպաւորութիւնը:

Fête Villageoiseը բաւական ուժեղ, [illegible] թէքնիքով ուրիշ պատկերացում մըն է գիւղի մթնոլորտին, տօնակատարութեանց, պարերու եւ խըրախճանութեանց:

Բ. մասը կը սկսէր «Անտառին մէջ, Նոյեմբերին» խորագիր կտորով: Համանուագային բանաստեղծութիւն մը, ուր Պարթեւեան կ'երգէ մեզի իր զգայնութիւնները խորհրդաւոր անտառի մը ծոցին մէջ ներշնչուած: Այստեղ ալ, կրցաւ ան տալ մեզի վերացման պահեր:

La fileuseը կարճ եւ զուարթ պարեր-

դի մը տպաւորութիւնը կը թողու, մանաւ Հայ կինն է որ կարծես իր գործը աւարտած ըլլալուն՝ գոհ սրտով կը պարէ: Հայ սրտերուն աւելի խօսող այս կտորը ծափեր խլեց ու կրկնուեցաւ:

Վերջարանը կը կազմէին Պարթեւեանի Ռէ մինէօռ հանդիսաւոր պատարագէն հատուածներ, երգուած Սի-փան-Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, մասնակցութեամբ սէնֆոնիք օրքէսթրի եւ ընկերակցութեամբ երգեհոնի:

Ցաջորդաբար լսեցինք Հայր մեր, Միայն սուրբը, Ամէն հայր սուրբը, Տէր ողորմեան, որուն մեներգին այնքան զգայուն accompagnementը մասնաւորաբար սիրեցի: Այս բոլորը մինչեւ այժմ մեր լսած եղանակներէն տարբեր գոյներով, բայց գեղեցիկ եւ ազնուաշուք, մանաւանդ Քրիստոս պատարագեալը, հրաշալի օրքէսթրասիոնով, որմէ վերջ կուգային հետզհետէ աւելի վեհութեամբ, հրեշտակային ցնծութեամբ, Գոհանամքը եւ Եղիցին:

Էնթէնփոէթասիոնը անթերի չէր թէեւ, սակայն եւ այնպէս կրցան տալ մեզի ազնիւ զգայնութիւններու եւ վերացման պահեր, որոնք, պէտք չէ մոռնալ որ կը պարտինք Պարթեւեանի տաղանդին, անոր յամառ եւ յոգնաջան աշխատութիւններուն:

ԱՐԱՄ ԱՉՆԱՒՈՐ

Մեր Երգը

—o—

Հեթանոսական տօ՛ն է այսօր, հեթանոսական տօն յուլիսափառ այս օրերուն:

Հրաշափառ տօ՛ն, քեզի կուգամ այսօր, քու մէջդ ապրելու եւ քեզ երգելու, բա՛ց վարդավառ արեգներուդ ոսկեճաճանչ լոյսերը տիեզերական, թող երկինքն Հայոց հեթանոս ազատութեան արշալոյսներու պատմուճանը, թող մեր արթուն պահակ՝ սպիտակափառ Արարատի բարձունքներէն հնչէ Հայկազանց փառքի չեփորը մարտագոռ:

Հեթանոսական ծափ ու ծնծղա՛յ, տօն է այսօր, հայրենի երկրի աւերակներուն լռութեան մէջ անշիրիմ նահատակներու աճիւնները կը կենդանանան հեթանոսական օրերու կանչէն: Ճիշդ է, այժմ մռայլ ու տխուր է մեր երկինքը, արեւը տօնական այս օրերուն տրտմաթախիծ հայեացքով կը նայի Ցխսուսի մը նման Գողգոթայի կատարէն: Բայց հոգիներ կան որ մոխիրներու տակէն արմենական ցեղի այս հեթանոսական տօնը կ'ողջունեն անզուսպ կարօտով մը, լուռ եւ անմխիթար:

Տօ՛ն է այսօր, հեթանոսական տօ՛ն բերկրալի, տօ՛ն խնդութեան:

Այո, աչքիս լոյսը որբ ընկեր, մեր ալ տօնն է: Տարիներու կորուստէն վերջ, աչքիս առջեւ կանգնած թիկնեղ եւ բարձր հասակովդ՝ հոգւոյս խոր ըլ բերկրանքի ճրագը վառեցիր տօնական ճիշդ այս օրերուն: Այսօր մեր հեթանոս նախահարց տօնն է: Եկո՛ւր ինձ հետ, որբ ընկեր, եկուր որ չտեսնենք պաշտամունքի սեղանը, խորանին առջեւ վառենք սրբազան ուխտի մոմը, թող պլպլայ լոյսը մոմին եւ երկուքս անգամ մըն ալ, այս պատմական տօնի օրերուն, երդնունք հաւատաւոր կամքով զինուորներ մնալ ցեղին ազատութեան:

Վե՛ր նայէ, որբ ընկեր, ջինջ երկինք մը կայ: Լիալուսին գիշեր, աստղածորան հորիզոնով: Երբ նազելաճեմ լուսնակը կորսուի ամպերուն տակ, բռնկեցուր լապտերը ցեղին ազատութեան բաց մատեանը յաւէտ խնկելի քրմապետին «Հեթանոս երգեր»ուն եւ երկուքս միասին մեր թախծոտ հոգիներով սաղմոսերգենք այս հեթանոս տօնին առթիւ:

Այժմ հանդիստ տուր ճակտիդ խորշոմներուն, որոնք վեհօրէն կ'ակօսեն տառապանքներուդ իբրեւ վկայութիւն: Թող որ, այս պաշտամունքի սեղանին առջեւ, լեցնեմ բաժակը գինիին, մօտեցնեմ շրթներուդ վրիժառ ծարաւ: Ըմպէ զայն «Հեթանոս երգեր»ու սաղմոսերգութեան պահուն՝ մայր հայրենիքի աւիշը ծծելու նման: Ըմպէ այս բաժակէն, վասնզի այսօր այս սեղանին առջեւ իրարու հետ պիտի հաղորդուինք, ժիր նայէ աչքերուս մէջ, ո՛վ զուլումի զաւակ, սեւորակ աչքերդ թող դիտեն վրէժի փառքին աստուածը, գինովնան Վահագնի խանդով ու խիզախութեամբ, եւ թող որ ես օծեմ քեզ վրէժի իւղով, որպէսզի սրբացած, բարձրանաս Արդարութեան Աստուծոյն: Ցուլխափառ տօնին, իրարու վրայ ջուր նետելով, հին օրերու երջանկութեան կղպուած դուռը բանանք եւ տօնենք Վարդավառի քաղցրայուշ տօնը հարազատ վայելչութեամբ:

Որբ ընկերս, պաշտամունքի սեղանին առջեւ կարմիր գինիի բաժակը մեր ձեռքին՝ թող որ մեր նախահայրերու Ոգին համբուրէ յօղնաբեկ մեր ճակատը եւ հաղորդուինք հեթանոսական ուժով եւ զօրութեամբ:

Երկու որբեր, արհաւիրքի եւ մահուան սաւերներէն մազապուրծ, հայրենի տօնը կատարենք մեր սրտերուն մէջ կուտակելով վրէժի յորձանքը եւ վա՛յ անիծապարտներուն:

Հեթանոսական տօն է այսօր, լսէ՛ ցեղին կանչը որբերուն շրթներէն, Եհովա՛, Եհովա՛:

ԿԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՄՏԱՍԵՒԵՌՈՒՄ

—o—

Ինչպէս աստեղազարդ գիշերներուն խաղաղութեան մէջ աչքերս միշտ ու բնազդաբար կը սեւեռին համաստեղութեան մը, որ իմ նախահօր Հայկի անունը կը կրէ, այնպէս ալ միտքս, ցերեկներու աշխատութեան թոհ ու բոհին մէջ, սեւեռած է դէպի այն աշխարհը, որ Հայաստան կը կոչուի:

Տեսա՞ծ եմ զայն.— ոչ: Ես տեսած չեմ զայն մարմնական աչքերովս, բայց հոգիիս աչքերը կը տեսնեն այդ երազ — աշխարհը այնպէս ինչպէս կը տեսնեմ մայրս, ծերունի՝ այլ դուրգուրոտ, անկարող ու հիւանդ, բայց ինծի համար եռանդի եւ զօրութեան աղբիւր, տնազուրկ՝ այլ խաղաղութեան հանգստարան:

Ես կ'ողեկոչեմ զայն իմ դժբախտ հօրս պատկերին հետ, անոր պէս զոհուած, արեան ճապաղիքներու մէջ իմ անունս արտասանելով, խիստ՝ այլ բարի, պարզ՝ այլ իմաստուն, անհունապէս տոգորուած ներողամտութեամբ, որ իր հոգին մեծութեան բխումն իսկ է, հարուստ՝ այլ ժուժկալ, ու մե՛ծ ... ու մե՛ծ ...

Ես կը տեսնեմ զայն հոգիիս աչքերովը իմ նահատակ եղբօրս սիրական պատկերին առընթեր, երազո՜ւն, լո՜ւրջ, խոհո՜ւն, իմաստասէր ու բանաստեղծ, եռանդուն ու միանգամայն զուսպ. եւ սիրակա՜թ ... սիրաւէ՜տ ...

Հոգիիս տիրած այդ դժբախտ կոյսը, որուն աստուածային շնորհներէն գրկուած եմ յաւէտ, Տիրամայր Սահակին ու Մեսրոպին, Նարեկացիին, Շնորհալիին, Հայրիկին, Սրուանձտեանցին ու Ալիշանին, այդ դիւցազնածին հպարտ աստուածուհին, որուն տաք ու հրաշագործ արիւնը կրեցին Վարդանը, Անդրանիկը եւ հին ու նոր դարերու բիւրաւոր հերոսները, իմաստութեան եւ գեղեցկութեան տաճարի այդ գեղանի դիցուհին, որ ներշնչարանն եղաւ հայ մտածումին եւ արուեստին, հոգիիս խորանին միակ պատկերն է այս պահուս եւ մտածումիս խունկը անոր առջեւն է որ կը ծխայ անվերջ...

ՎԱՀԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ՏԱՐՕՆ ԵՒ ՎԱՐԴԱՎԱՌ

Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութիւնը Վարդավառի աւանդական տօնը «պատօն» հռչակեց, իր պատգամաւորական ժողովին մէջ:

Ի՞նչու չհռչակել «Ուխտի Օր»: Որպէսզի վերապրող Տարօնցիներուն սրտերը լեցուին վրէժի զգացումով, վարդավառեան օրերու Ջարդին՝ 22 տարի առաջ մեր չէն ու լէն հայրենիքը, չքնաղ Տարօնը աւերակի վերածող Թուրքին դէմ մեր պայքարի երդումը յաւերժացնելու համար:

Գաղափար մը կազմելու համար, արժէ որ միասին մտիկ ընենք Մշոյ Առաջնորդարանի քարտուղար, Ջարդէն մազապուրծ ազատած Պ. Նազարէթը, որ 1918ին, Երեւանէն Պոլիս կը տեղեկագրէր տարաբախտ Գեղամ Տէր Կարապետեանին, (առանց տեղեակ ըլլալու անոր մահուան) Տարօնի ընդհ. Ջարդերուն մասին.

— Մշոյ դաշտի 2 հարիւր հազար անձէն ազատած են միայն 5 հազար: Քաղաքէն՝ 75 անձ: Սասուն Փսանքէն՝ 1000: Խուլբ-Խանքէն՝ 13: Գինճ-Ճապաղջուրէն՝ 3: Խուլբ — Մօտկանէն՝ 2000: Ախլաթէն՝ 900: Խնուսէն՝ 300: Ներքին Պուլանուխէն՝ 600:

Կարելի՞ բան է որ Տարօնցի մը, աչքի առջեւ բերելով թիւերու այս դարհուրելի տարբերութիւնը, չսարսռայ հոգիին խորէն:

Վա՜յ է եկեր մեզ, եթէ սգալ միայն գիտենք: Սգալով, խունկ ու պատարագով, ճառով ու բանախօսով պարտականութիւն կատարած չենք ըլլար մեր նահատակներուն հանդէպ: Երբ չենք գիտեր յարգել մեր նահատակաց կտակը, արժէք չունին սուգն ու սգատօնը: Անոնց վերջին ճիչն է իրենց կտակը, զոր դահիճին լախտի հարուածին տակ, լափլիզող բոցերու մէջ, անզօր կատաղութեամբ արձակեցին: Ո՞ւր ամփոփուած է իրենց ցասումն ու անէծքը: Ճիչ մըն է այն, որ կոտտացնելով կ'արձագանգէ մեր սրտերուն մէջ:

Պուքրէշի «Արաքս»ը կը գրէր վերջերս.— «Մեռելները կը հետեւին մեզի, որպէսզի ուժ տան մեզ, երբ ճամբան կքինք, եւ անիծեն, երբ ուխտը ուրանանք»:

Վարդավառ է, քոյր իմ, բայց այս անգամ Նաւասարդի նոր ուխտաւորները Աշտիշատ ու Գլակայ վանք չէ որ պիտի երթան ուխտի: Մոռմոք ունինք, եւ կսկիծը կը խարէ մեր սիրտը: Եկուր բարձրանանք Սաչքի Դուրան, հայ ազատագրութեան զոհերու պանթէոնը, հոն մեր ուխտը վերանորոգելու: Հոն ուր կը հանգչին 99ի եւ Ապրիլ 25ի Ցրօնաց զոհերը, Գուրգէն ու Արամ, Ռուբէն ու Նշան, Մկրտիչ ու Փարսահատ, Կրպօն, Տիգրան ու Վարդան:

Տարօնի վշտի երգիչ Հրայրն է, որ կը ներբողէ անոնց անմոռաց յիշատակը.

— Անոնք էին հայ ազգի հարազատ զաւակները ու ոսկեփունջ պսակները: Անոնք էին խաչուած ժողովուրդի մխիթարիչները յուսահատ բոպէներու մէջ: Անոնք են նաեւ վրէժխնդրութեան բորբոքիչ կայծերը: Ցարգանք քաջերուն:

Հոն կը հանգչին նաեւ Տարօնի փառքն ու պարծանքը Գէորգ Զավուշ ու Սէյդօն, Զաւէնն ու Ջնդօն, Մկրօն ու Մօսոն:

Աննշան քարի մը վրա՛յ կը կարդամ հետեւեալ արձանագրութիւնը.—

«Անցորդ, գնա՛ պատմէ Հայաստանին, հոս կը հանգչին իր ազատութեան ախոյեանները»:

Ուխտ ունինք, քոյր իմ:

Սրտով ու հոգիով, մեր ամբողջ էութեամբ, սլանանք Սասնոյ բարձրաւանդակին վրայ, ուր կը հանգչին հայ ազգի մեծ զաւակները, ազատութեան բանբեր Մկրտիչ Սահակեան (Ալբօն), անմոռանալի Սերոբ փաշան, անմահ Հրայրը, անաչառ դատաւոր Վահան Տօղրամաճեանը, անզուգական Կոբիւնը, վիթխարի Մճօն, հոյակապ Մակարը, կորովի Քեաթիպ Մանուկը, Ցալինճայ յանդուգն Տիգրանը, ու շատե՛ր, շատե՛ր:

Անկարելի է մոռնալ Ալվառինճի ուխտատեղին, քոյր իմ, ուր 72 տեղական զոհերու հետ, հերոսի վայել մահով ինկան Խասգիւղի Տոնճօ Մօսոն, Ալվառինճի Աստուրը, Բերդակցի Մարտօն, Գոմսեցի Լեւոն, Ցաւրնցի Իսրօն ու Մուրատ, Մանիկցի Փօղէն, Սասունցի Կամօ Զաթօն, Խիանցի Սարգիս «Թարփաթօղ»:

Սիրտս կը խոցուի, երբ ձեռքս կ'երկարեմ հողէն դուրս ինկած, ճերմակ ու երկար մարդկային ոսկորի մը անմոռանալի նշխարքին, երբ կ'ուզեմ գգուել ու համբուրել, շրթներս կը պրկուին:

Տարօնի բուրաստանէն՝ բոլորիդ անմոռաց յիշատակին կը նուիրեմ փունջ մը կարմիր վարդ, փունջ մը կապոյտ մանիշակ, փունջ մը նարնջագոյն անթառամ, ու կառչած կը մնամ ձեր լուսաշող իտէալին, ո՜վ մեծ նահատակներ:

Ամէն տարի Վարդավառին, վառենք մեր վրէժի խարոյկը, քոյր իմ, յիշելով անդարձ մեկնողներուն վերջին ճիչը. Լաօ՛, չմոռնաք զմըր արուն, զմըր արուն, զմըր արուն»:

ՄԱՐԳԱՐ ԲԱՐԽԵԱՆ

ՏԱՂ ԳՐԻԳՈՐԻ ԵՐՈՒՍԱՂԻՄԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ

Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի,
Բենն ասէ բարի տեսաք հազար բարի,
Գիմն ասէ գաւաթ խմէ իմ սիրելի,
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Դան ասէ դու սիրեցեր զմեզ բղձալի
Եչն ասէ եկեր եկեր առ մեզ հիմի,
Զան ասէ զմեզ սիրեցեր ո՛վ պատուելի

Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Էն ասէ եկայք առ քեզ հոգով ի լի,
Ըթն ասէ ընդ քո տեսլեանդ ուրախալի
Թոն ասէ թող դու ապրիս բազում տարի,
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Ժէն ասէ ժամանակաց դու գովելի,
Լիւն ասէ լոյսն երկնային ի քեզ հանգչի.
Խէն ասէ խմէ զկթխայդ թէ քեզ պիտի
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Ծան ասէ ծառայս խմէ գաւ մ'աւելի,
Կենն ասէ կարաս բանամ բերեմ գինի.
Հոն ասէ հոգով զքեզ սիրել պիտի,
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:
Ձան ասէ ձայնիւ գոչեմ քեզ երանի,
Ղատն ասէ ղամբար վառեաց մէջ գիշերի.
Ճէն ասէ ճորտն ու ծառայ ես զիս արի.
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Մէնն ասէ մեծարեցեր զինչ որ չէի,
Յին ասէ յուսով եկեր առ իս հիմի՛.
Նուն ասէ նոր կթխայով խմել պիտի
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Շան ասէ շուշան ի ժեմ ձեռս պիտի
Ոն ասէ ուստի ծառայս ուրախ լինի
Չան ասէ չար թշնամին ամօթ լինի
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Պէն ասէ պատիւ պարտիմ իմ պարոնի
Ջէն ասէ ջուրն ու գինի շատ կու լինի
Ռան ասէ ռաբբին նտուր զքեզ մեզի,
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Սէն ասէ սուրբ գաւաթով ճաշել պիտի
Վեւն ասէ վեց ու վեց քիչ է ինծի,
Տիւն ասէ տուր ինձ խմեմ մէկ ճանի մի,
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:
Րէն ասէ րամեալ մարդիկը սխրալի,
Ցօն ասէ ցնծամք ամէնքս ուրախալի,
Փիւրն ասէ փառաւորեմք զտէր ամէնի
Այբն ասէ առաքեցար հազար բարի:

Քէն ասէ քեզ զոհութիւն, Աստուած բարի,
Օն ասէ օրհնեալ Անունդ անբաւելի,
Ֆէն ասէ ֆախրիններիդ գլուխն ապրի.
Այբն ասէ հատաւ գինին, ել ու կորի:

ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ ՄԸ ՅԵՏ ՊԱՏԵՐԱԶՄԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒ Ընկերակցութիւնը ուրախ է յայտնելու, որ հասած է արդէն իր առաջին հանգրուանը, լոյս ընծայած ըլլալով իր մատենաշարին ՏԱՍԸ հատորները, եւ կը թեւակոխէ նոր շրջան մը: Այս նոր շրջանին իր գործը պիտի ըլլայ մէկ կողմէ յաւերժացնել նահատակ գրագէտներուն գործերը, նորանոր հատորներով, միւս կողմէ լոյս ընծայել վերապրող եւ հետզհետէ նոր հասնող գրողներու արժէքաւոր երկերը, հայ գրականութիւնը օժտելով ընտրուած հատորներու շարքով մը:

Նկատի ունենալով որ յետպատերազմեան հայ գրականութիւնը կը հաշուէ նորանոր տաղանդաւոր գրողներ, որոնք իրենց ստեղծագործութիւններով հայ բանաստեղծութեան եւ վիպագրութեան բերած են արդէն թանկագին նպաստ մը, Նահատակ Գրագէտներու Բարեկամներ Ընկերակցութիւնը որոշեց իր շարքին 11րդ հատորով կազմել

ԳՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

մը նուիրուած յետպատերազմեան երիտասարդ գրողներու արձակ եւ տաղաչափուած գործերուն:

Որպէսզի արհեստահայ նոր գրականութիւնը իր բովանդակ դիմագծով եւ գրական — գեղարուեստական ձրգտումներով երեւան գայ, որոշուած է նիւթերու ընտրութեան մէջ գնել մասնաւոր հոգածութիւն եւ խստութիւն: Այս ծաղկաքաղին մէջ երեւցած նիւթերուն պիտի ընկերացուի իւրաքանչիւր հեղինակին լուսանկարը եւ համառօտ կենսագրականը: Մասնաւոր ցանկի մը համաձայն, գրողները պիտի հրաւիրուին բերելու իրենց մասնակցութիւնը հայ գրականութեան համար գերազանցապէս սպասուելիք այս հրատարակութեան, որուն յաջողութեան համար Ն. Գ. Բ. Ընկերակցութիւնը պիտի չխնայէ իր բարոյական եւ նիւթական աջակցութիւնը,— տալ չօշափելի ապացոյցը կը կազմէ իր մատենաշարը, բաղկացած հետեւեալ ՏԱՍԸ գեղեցիկ հատորներէն.—

Թիւ 1.— ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Արձակ էջեր եւ հէքեաթներ, (1930), 216 էջ:

Թիւ 2.— ՀՐԱՆԴ (Մելքոն Կիւրճեան) Պանդուխտի կեանքէն (1931), 216 էջ:

Թիւ 3.— ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Տարօնի Աշխարհ, (1931), 340 էջ:

Թիւ 4.— ԳԵՂԱՄ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ, Ամբողջական գործը (1931), 256 էջ:

Թիւ 5.— ԱՐՓԻԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ, Պատմուածքներ ու վիպակներ, (1931), 247 էջ:

Թիւ 6.— ԳՐԻԳՈՐ ԶՕՀՐԱՊ, Ծանօթ դէմքեր ու պատմուածքներ, (1932), 220 էջ:

Թիւ 7.— ՏԻԳՐԱՆ ՉԷՕԿԻՒՐԵԱՆ, Վանքը, Հերոսը, (1933), 224 էջ:

Թիւ 8.— ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ, Խրճիթներէն մինչեւ խորհրդարան, (1933), 160 էջ:

Թիւ 9.— ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ, Ընկեր Փանջունի (1935), 208 էջ:

Թիւ 10.— ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ, Արձակ էջեր եւ քերթուածներ, (1937), 192 էջ:

3րդ հատորէն զատ, որ 30 ֆրանք կ'արժէ, միւս հատորները կ'արժեն 20ական ֆրանք:

Ամբողջ շարքը գնողին, փոխադրութեան ծախքը մեր վրայ, քանի տա հարիւր բացառիկ զեղչ մը պիտի կատարուի:

Փութացէք գնել եւ այդ կերպով տալ ձեր հետաքրքրութեան դրական ապացոյցը, կենդանի պահելու համար նաեւ զաղթահայութեան հրատարակչական այս կարեւոր ձեռնարկը, որով կը յաւերժանայ նաեւ մեր նահատակ գրագէտներու յիշատակը:

ՆԱՀԱՏԱԿ ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐ

Դիմել՝ M. Barsamian, 121, Rue Marcadet, Paris (18).

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (399)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Հա՛, կոչնակի կեսխ, Թուրքերու բաղնիքի առջեւ ... Տղան զարկեր ու փախեր է,— ոգեւորութեամբ շարունակեց հարսը.— Եռեւէն Թուրք ասկեարներ շատ հրացան բացեր են, բայց մեռնիմ Տիրամօր զօրութեանը, մազին իսկ չէ դպեր ...

— Քա՛, հարս, մէկ ըսէ, զարնողը ո՞վ է:

— Որ ըսեմ՝ մօրքուր, չես հաւատար ... Արդէն լսողները երեսնին խաչ կը հանեն, արմանք զարմանք կտրած ... էն Թերլեմէզենց որբեւայրի հարսի ...

— Է՛ ...

— Ճանըմ, էն խլլոտ Տաճատը ... Թեզ մը լակոտ ... մեղա՛յ, մեղա՛յ, անոր ոտացը զուրպան եղնիմ, տեղն ու տեղը շան սատակ դարձուցեր է Դաւօն ...

— Աղջիկ, Տաճա՞տը ըսիր,— դրեթէ ճչաց պառաւը՝ քթի ծայրը իջած ակնոցը նորէն ճակտի վրայ հանելով,— քա, հիմա Տաճատը ...

Փայլակի նման Սաթենիկի մէջ ծագած էր ճշմարտութիւնը: Հիմա կը հասկնար Տաճատի գունաթափութեան, ջղայնութեան պատճառը: Անանց ձգելու, որ մայրը խօսքը շարունակէ, կամաց մը քիւրսիին տակէն մշտեց մօրը ազդրը եւ խօսքը ուղղելով ճահիլ հարսին՝ ըսաւ.

— Աղջի ի՞նչ կ'ըսես, Տէր Աստուած, չիտակ որ մարդու հաւատալը չի գար: Ո՞վ կրնար սպասել այդ տղայէն ... Հը՞ մարէ, առաջ Տաճատը շատ շատ կուգար մեզի, էս ամիս մը եղաւ որ եկած չունի,— ու Սաթենիկը մասնաւոր շեշտ մը դնելով ըսածին՝ մօրը նայեցաւ:

Պառաւը անմիջապէս հասկցաւ աղջկան միտքը ու բերանը փակեց: Երբ հարսի երթալէն վերջ, մայր ու աղջիկ առանձին մնացին, պառաւը յուզումէն ամբողջ մարմնով կը դողար:

— Սաթէն, տղան ինչո՞ւ ձգեցիր որ երթայ ... ո՞ւր գնաց խեղճը, ապա որ գլխուն փորձանք մը գայ, հիմա ոճրիչները փողոցները բռնած կը լինին:

— Մարէ, մեր ախոռի մէջ պահուեցաւ Տաճատը,— մօրը ականջին շշնջաց Սաթենիկը,— հիմա կ'երթամ կը կանչեմ:

Քիչ վերջ Տաճատը Սաթենիկի հետ ներս մտաւ: Պառաւը մէկ կուլար, մէկ կը համբուրէր քովը նստած Տաճատը, որ չատկեկ մը չփոթած կ'երեւէր պառաւի անակնկալ գգուումէն:

Որքան ալ որ մայր ու աղջիկ փորձեցին, չկրցան Տաճատը խօսեցնել: Երբ շատ վրայ կուտային, Տաճատը կաս կարմիր կտրած, յանցաւորի նման գլուխը կը կախէր:

Գիշերը բաւական առաջացեր էր: Պառաւը գնաց քնելու: Տղան ու աղջիկը առանձին մնացին:

— Ուրեմն, Տաճատ, կը սպասես, որ պարոն Լեւոնը այս գիշեր գայ:

— Այդպէս պատուիրեց: Ըսաւ թէ՝ եթէ բան մը պատահի, հոս սպասէ տնիմ: Անշուշտ մինչեւ հիմա դէպքի մասին լսած կը լինի. վստահ եմ որ կուգայ:

— Ինչ որ է, այս գիշեր գայ կամ չգայ, դու հոս կը մնաս ... Ես վաղը Ցակոբի միջոցով անոր լուր կ'ուղարկեմ: Այդ մասին մի մտահոգուիր: Հոս բոլորովին ապահով ես, եթէ մէկը չտեսաւ հոս մտնելդ ...

— Չէ, ո՛չ ոք, այգիներով եկայ:

Որքան ալ որ Սաթենիկի խօսքերը հանգստացնող էին, բայց նորէն Տաճատը կարծես ամբողջովին լսողութիւն էր կտրած: Դրսէն լսուող փոքր շշուկ մը գինքը տեղէն վեր կը ցատկեցնէր: Հոգեկան անհանգիստ վիճակ մը, երբ մարդ ենթակայ է լսելու՝ երբ իրօք լսելու ոչինչ կայ:

Ցանկարծ Տաճատը անհանգստարար չարժում մը ըրաւ ու նապաստակի նման ականջները սրեց: Այս անգամ կասկած չկար, որ մէկէ աւելի մարդիկ բակին մէջ կը քալէին: Մէկ ձեռքը նետեց հէյպէին, միւսով անշարժ մնալու շարժում մը ըրաւ Սաթենիկին: Ամենափոքր շշուկ մը իսկ չէր լսուեր թոնրատան մէջ, երբ դրսէն թոնրատան բարձր պատուհանի ապակին նետուած կարծր իրի մը չխկոցը լսուեցաւ:

— Մերոնք են,— ուրախացած քրքջաց Սաթենիկը ու աչխոյժ տեղէն բարձրանալով դրան մօտեցաւ:

— Ըսի, որ կուգայ անպատճառ,— հանգարտած պատասխանեց Տաճատը ու տեղէն բարձրանալով Սաթենիկին հետ մօտեցաւ թոնրատան դրանը:

Իրօք, Լեւոնն ու ընկերներն էին եկողները: Թերլեմէզենց այգիի քօշկին մէջ ու դուրսը թափուած ապրանքը ապահով թաքստոցի մը մէջ պահելէ վերջ, անոնք եկած էին Տաճատը գտնելու: Ներս մտնելուն պէս, Լեւոնը հուժկու թեւերուն մէջ գրկեց Տաճատը եւ հարազատ եղբօր նըման համբուրեց զայն: Միւսները ձեռքէ ձեռք կ'անցընէին Տաճատը, փայփայելով, համբուրելով զայն, կարծես փոքր երեխայ մը լինէր: Երբ վերջապէս գրկընդխառնումներն ու համբոյրները վերջ գտան, բոլորը շարուեցան քիւրսիի շուրջը: Սաթենիկը քաշուեցաւ կողքի սենեակը, մօրը մօտ: Մնացին մեր բարեկամները:

— Է՛, Տաճա՛տ, սիրելիս, պատմէ լսենք... ի՞նչպէս հանդիպեցար Դաւոյին,— հարցուց Լեւոնը՝ կանխելով Առիւծ Գեւօն, որ պեխերը սրբելով կը պատրաստուէր նման հարցում մը տալու:

— Բաղնիքի առջեւ հանդիպեցայ,— շառագունած ըսաւ Տաճատը, Առիւծ Գեւոյի եւ Թոփալ Սատանայի մէջտեղը սեղմուած,— կրակեցի ու փախայ ...

— Ծօ՛, մաշալլահ, ի՛նչ ալ պատմող մըն ես եղեր,— ծանր թաթը տըղու ուսին զարնելով մռնչաց Առիւծ Գեւօն,— քու մէրդ չմեռնի, աւելի կարճ չէ՞ր կրնար խօսիլ ...

Ընդհանուր խնդուք մը ծայր տըւաւ: Տաճատը շփոթած՝ մէկ մէկուն կը նայէր մէկ միւսին, չհասկնալով պատճառը անոնց այնքան սրտանց ծիծաղին:

— Ուրեմն, այդպէս,— քահ քահ ծիծաղելով շարունակեց Առիւծ Գեւօն,— կրակեցիր ու փախար ...

— Այո՛, կրակեցի ու փախայ,— Առիւծ Գեւոյի հեգնական հարցումը չհասկնալով պատասխանեց Տաճատը, մինչ կողքիններն ալ աւելի փրթկոցով ծիծաղիլ սկսան:

— Գեւօ՛, հանգիստ ձգէ տղան,— մտայլած սաստեց Լեւոնը,— մի՛ խանգարեր, ազատ թող որ ուզած ձեւով շարունակէ պատմել: Պատմէ՛, Տաճատ, ինչպէս որ պատահեցաւ, ո՞ւր հանդիպեցար, ի՞նչպէս մօտեցար Դաւոյին:

— Այսպէս էր,— ինքզինք հաւաքելով սկսաւ պատմել Տաճատը,— քաղաքամէջ իջած էի: Երեկոյեան կողմ, երբ պազարը սկսաւ գոցուիլ, շատերու նման, ես ալ Այգեստան կուգայի: Բոլորովին յոյս չունէի անոր հանդիպելու: Մէկ ալ աչքս վերցնեմ, որ Դաւօն բաղնիքի դրան առջեւ փոլիս քոմիսէրի մը ընկերակցութեամբ եւ քանի մը զինուորներով շրջապատուած՝ ճամբուն վրայ կանգնած՝ քաղաքէն եկողները աչքէ կ'անցընէ: Տասհարուածեան մավզէրս ուսիս հէյպէի մէջ էր, իսկ բրաունինկս ատրճանակս տարատիս աջ գրպանի մէջ: Բնազդօրէն ձեռքս տարի գրպանիս ու ատրճանակի կոթը սեղմեցի ..

— Ղոչաղ տղայ ես,— բաւական նութեամբ փափախը մէկ կողմի վրայ ծռելով ըսաւ Առիւծ Գեւօն,— չիտակը լաւ հայդուկ մը պիտի դառնաս, եթէ քանի մը ամիս ձեռքիս տակ մնաս ... Է՛, սիրտդ կոչնակի նման զարնել սկսաւ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

«Կ. ԽԱՉԻ ԴԵՐԸ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԷՋ»

վաղը, երկուշաբթի գիշեր, ժամը 8,30ին

«ՍԻԱՄԱՆԹՕ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Մուտքը ազատ է:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սեւանայի Հայր. Միութեան կողմէ

11 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՓԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

երգ, պար, եւ ճաշ.

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

Նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու՝ ձրի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան

10 Յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

կը ներկայացուի «ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ»

Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 22րդ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

Կազմակերպուած Մարսէյլի Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ

կիրակի, 1 Օգոստոս, ամբողջ օրը, հայրենակից Լ. ԽՕԹՆԷՂԲԱՅՐԵԱՆԻ պարտէզին մէջ. Թրավերս Շվալիէ, Սէն Լու կրան Բէն:

Բացուած է

ՏՕՔԹ. Ս. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5–7:

ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆ

27 Avenue de Bellevue, Chaville

Աչքի, երախաներու եւ ներքին հիւանդութիւններ:

կ'ընդունի առաւօտները 10–12 եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Կը ստանձնեմ յարկաբաժիններու եւ սենեակներու ամէն տեսակ նորոգութիւն եւ փոփոխութիւն (թուղթ, ներկ, ելեկտրական զետեղում), կահկարասիներու նորոգութիւն եւ լն.: Մատչելի գին: Դիմել՝ **Daniel**ի, **49 rue Labat,** Փարիզ (18): Հեռ. Montmartre 87-82:

ԻՐԱՒԱԳԷՏ — ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՀԱՆԸՄԵԱՆ

122 **Bld. Murat, Paris (16), Tél. Jasmin** 52—69

Մէթրօ Բօրթ տը Սէն Քլու եւ Ավրիւ տը Վէրսայլի կողմէն:

Դիմել իրեն վստահութեամբ ամէն կարգի դատի, արկածի, անձնական եւ գործի համար: Գիները չափաւոր:

10—12, 6,30—8, բացի երեքշաբթի եւ ուրբաթ առաւօտներէն:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆԴ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արդիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

5, Rue Mr. le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Գ. ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 33 (ՅՈՒՆԻՍ)

Բովանդակութիւն.— ԾՈՎ ԳԱՑԷՔ (Տոքթ. Ա. Աչճեան): ՏՈՔԹԷՕ'Ր, ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՄ ՄԱՐՍԵՐ (Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ): ԾԱՐԱՒԻ ԵՄ (Տոքթ. Յ. Գաբրիէլեան): ՄԱՐՋԱՆՔԻ Ո՞Ր ՁԵՒԵՐԸ ԸՆՏՐԵԼ (Տոքթ. Գ. Օ. Գալուստեան): ՊՏՈՒՂ ԿԵՐԷՔ (Տոքթ. Շ. Այվազեան): ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒՆ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— Ֆրանսա 25 ֆրանք, արտասահման՝ 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, Paris.

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. «ՄԿՐՏԻՉ ԽՕԹՆԷՂԲԱՅՐԵԱՆ» խումբին կողմէ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

Ռօպէնսօնի Grand Arbre Maison Fiquetի օդասուն պարտէզը

(անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահ)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

կը խօսին ընկերներ

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ ԵՒ **ՏՔԹ. ՔԻՒԹԻՒԿԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին սիրայօժար կը մասնակցին օրիորդներ Հ. ԳԱԶԱՋԵԱՆ (կովկասեան պար) Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ (երգ) Մ. ՕՍՄԱՆՃԵԱՆ (արտասանութիւն), Օր. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ (հայկ. պար), կը նուագէ թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Հայկական շուրջ-պար ղեկավարութեամբ ընկ. ՍԱՀԱԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ եւրոպական պար ղեկավարութեամբ Carie Cantiի նուագախումբին

Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թերմինիւս:

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet բարեգործականի տան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 26, Rue d'Enghien, Paris (2):

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՔՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42–69

կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14–20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 11 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiquetի պարտէզին մէջ

Կը նախագահէ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՉԱՒԵՇ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.:

Սան-սանուհիներու կողմէ: Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ — ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՄ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թերմինիւս:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 8ի հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին Միութեանս կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Պ. Վ. ՄԱԼԷՉԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝ Սիրանոյշ, իր արուեստն ու կեանքը:

(Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ):

ՉՔՕՍԱՆՈՒԻՈՎ ՊՏՈՅՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

ԵՒ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎՍԵՄ. **ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ**

Գործակցութեամբ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Ermitage de Longchampի դահլիճը, (Bois de Boulogne)

Կիրակի, 11 Յուլիս. ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

ընտիր նուագախումբ, բացօթեայ պար եւ հաճելի անակնկալներ

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ ԵՒ ՊԱՂ ԸՆԹՐԻՔ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿԻ 15 ՖՐԱՆՔ,

որ իրաւունք կուտայ նաեւ ցուցահանդէս մտնելու

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահներ):

ՊԱՏԱՐԱԳ-ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շավիլի եւ շրջակայից եկեղեցական վարչութիւնը իգիտութիւն ազգայիններու կը ծանուցանէ թէ կիրակի, 4 Յուլիս, Վարդավառի տօնին առթիւ, գաղութին Հոգեւոր Հովիւ Տ. Հմայեակ վրդ. Պաղտասարեան հանդերձեալ է հանդիսաւոր Ս. Պատարագ մատուցանել եւ քարոզել:

Այս առթիւ Ս. Լուսաւորիչ Մատրան բարերարներէն Աղրիա. ապոլսեցի Պ. Գաբրիէլ Փափազեանի նուիրած Ս. Պատարագի ծանրագին զգեստին օրհնութիւնը կը կատարուի: Հոգեհանգիստ կը կատարուի Պ. Փափազեանի գերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին:

Պ. Թէլլէճեան եւ իր խումբը պիտի երգեն Կոմիտասի բազմաձայն պատարագը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9ին, Ս. Պատարագ 10.30ին:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի կօշկակար գործաւոր մը նափօլիթէ քօմփլէ շինող: Տեւական գործ: Դիմել՝ Մ. Մարկոսեանի, 9 rue dep Hugolens, Marseille.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սինոպցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները: Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ ի վեր իրենց հետքը կորսուած է:

Ծնգրիտ լուր տուողին մեծ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի: Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56, rue de Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

REXY CINEMA (Lyon)

Cours Lafayette, angle Rue Garibaldi

2 Յունիս — 8 Յուլիս

երեկոյները ժամը 8.30

իսկ Հինգ. եւ կիր. ցերեկ եւ գիշեր:

2 grands films

Harry-Baure dans "Rotchilc"

et au Large de «Singapour»

Գիներ 3, 5 եւ 6 ֆրանք:

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

ԾԱԽՈՒ Է Պէլվիլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով: Վայլ 6 տարի: Տարեկան վարձք 2250 ֆր. շարժով միասին: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9) Հեռախօս Taitbout 40-68.

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	54 Ruede la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Փաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները Հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար:

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:

ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ:

դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES *հիմնուած 1869*

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան **ՖԼՕՐԻԱ**

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն **Danton ; 52 – 78**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

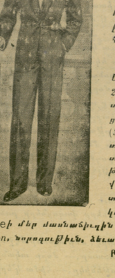
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) **Tél. NORD 68–02**

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, դաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*

Թէլէֆօն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հաճախորդի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթեզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յատուկ գեղեցիկ մուշտակ մը: 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3 փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վճարած ըլլայ բաժանորդագրութեան յառաջին: Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել յառաջի կտրոնը: Rue la Charbonnière ի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիւրամատչելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթուածք:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր:

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13ᵉ) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 6 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 6 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3465 | Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ"Ի ՄԸ ԱՌԹԻւ

»»»» o ««««

Վաղը՝ չորեքշաբթի եւ յաջորդ օրը Փարիզի մէջ պիտի գումարուի, Հայ Գաղթականաց Կեդրոնական Ցանձնաժողովին հրաւէրով, Համաժողով մը, որուն պիտի մասնակցին «ազգային - եկեղեցական վարչութիւնները բոլոր այն երկիրներուն ուր հայ գաղթականներ կը գտնուին քիչ շատ կարեւոր թիւով եւ որուն իր բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւնը կը փափաքի ներկայացնել» յիշեալ մարմինը:

Գաղթականաց Կեդր. Ցանձնաժողովը այս մասին ապրիլ 14ին շրջաբերական մը ղրկած էր, հրաւիրելով խնդրոյ առարկայ «վարչութիւնները» — որոնց թիւն է 18 — իրենց կողմէ «ղրկել պատուիրակ կամ նշանակել փարիզաբնակ անձնաւորութիւն մը», մասնակցելու Համաժողովի աշխատութեանց:

Շրջաբերականը հարկ տեսած է կարգ մը տեղեկութիւններ հաղորդել Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին մասին, «որուն պաշտօնի կոչուեցաւ Հայ Ազգային Պատուիրակութեան 1924 նոյեմբեր 30 յայտարարութեամբ եւ 1925ի տարեգլխէն ի վեր անխափան կը շարունակէ իրեն վստահուած գործը, որ էր «դաշնակից պետութեանց, Ազգերու Ընկերութեան, ռուս եւ հայկ. կառավարութեանց եւ օտար մարդասիրական կազմակերպութեանց մօտ» հայ գաղթականներու եւ որբերու վերաբերեալ խնդիրներուն պաշտպանութիւնը եւ հետապնդումը»:

Յետոյ կ'աւելցնէր թէ ինչ գործեր կատարած է ցարդ այդ մարմինը.

(Յանձնաժողովը այդ տասներեք տարուան ընթացքին զբաղած է տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ եւ որբեր Խ. Հայաստան փոխադրելու եւ զանոնք տեղաւորելու Նանսէնեան ծրագրով, Թուրքիոյ Հայերուն «լքեալ գոյք»երու եւ օտար դրամատանց մէջ ունեցած աւանդներու գործով, Դաշնակիցներու կողմէ Թուրքիայէն գրաւուած գումարէն Հայերուն հանուելիք բաժնի հարցով, ապահովագրուած եւ պատերազմի ընթացքին տարագրութեան մէջ մեռած Հայերուն ժառանգութեամբ, Սուրիոյ հայ գաղթականներու տեղաւորման ձեռնարկով, օտար երկիրներու մէջ մնացած գաղթականներու իրաւական դրութեամբ, անոնց մաս առ մաս դէպի Խ. Հայաստան ներգաղթով, եւ, մանաւորապէս Ֆրանսայի հայ տարագիրներու բարօրութեան վերաբերող ամենօրեայ կենսական գործերով (բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք), գործազրկութեան նպաստ, վտարումներու եւ արտաքսումներու վճիռներու բարձում, տուրքերու թեթեւացում, եւն.»:

Թէ ո՛ր աստիճան յաջողած է ա՛յքան բազմատեսակ, բարդ ու կնճռոտ խնդիրներ լուծելու մէջ, ատոր համարատուութիւնը պիտի ընէ կ'երեւի «համագումար»ին մէջ:

Յայտնի չէ թէ « 18 ազգային - եկեղեցական վարչութիւններէն» քանի՞ն ներկայացուցիչ նշանակած է ցարդ: Կը տեղեկանանք միայն թէ կարգ մը ներկայացուցիչներ հրաժարական ներկայացուցած են զիրենք նշանակող մարմիններուն: Իսկ Պելճիքահայ Գաղթային Վարչութիւնը իր յունիս 6ի ընդհ. ժողովին մէջ որոշած է պատգամաւոր չղրկել Փարիզի Համագումարին, կարգ մը պատճառաբանութիւններով, որոնց մէկն այն է թէ՝ Գաղթ. Ցանձնաժողովը մինակը չէ որ կը ներկայանայ Ազգաժողովին մօտ գաղութահայութեան ցանկութիւնները յայտնելու եւ իրաւունքները պատճառաբանութիւններով, որոնց մէկն այն է թէ՝ Գաղթ. Ցանձ-կի, Գաղթ. Օֆիսի ներկայացուցիչները: Ուրեմն Գաղթ. Ցանձնաժողովը այս մարզին մէջ գործունէութեան մէկ քառորդին պատասխանատուութիւնը միայն կրնայ վերցնել» (Ապագայ, 26 յունիս: — Այս առթիւ կարդալ նաեւ Պրիւքսէլի մեր թղթակցին հաղորդած պատճառաբանեալ բանաձեւը այդ մասին, մեր այսօրուան թիւով, Գ. էջ):

Մամուլին մէջ քննադատութեան առարկայ դարձած ըլլալով այս Համագումարը, եւ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին իրաւասութեանց սահմաններու հարցը, «Ապագայ»ի յուլիս 3ի թիւին մէջ յիշատակութիւնը կ'ըլլայ 10 փետրուար 1925 թուակիր նամակի մը, զոր Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութիւնը ուղղած է Հայ Ազգային Պատուիրակութեան, իբրեւ պատասխան անոր 31 յունուար թուակիրին: Այդ թուականին Ազգ. Պատուիրակութիւնը արդէն քանի մը ամիսէ ի վեր լուծուած ըլլալով, իր ժառանգութիւնը յանձնած էր Հայ Գաղթականաց Կեդր. Ցանձնաժողովին եւ կը խնդրէր արտաքին նախարարութենէն, որ հաճի նոյն բարեացակամութիւնը շնորհելու անոր, երբ անիկա աջակցութիւն եւ պաշտպանութիւն խնդրէ «մեծ պատերազմին մեր դժբախտ զոհերուն ի նպաստ»:

Ուրեմն Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը իր գոյութեան իրաւունքը արժեցնելու համար կը կռթնի երկու փաստերու վրայ, Ա. Հայ Ազգ. Պատուիրակութիւնը եւ Բ. Ֆրանսայի արտաքին նախարարութեան 1925 փետրուար 10 թուակիր նամակը:

Տեղը չէ հոս քննելու այս երկու փաստերուն ի՛նչ արժէք ներկայացնելը: Հայ Ազգային Պատուիրակութիւնը ընտրուած էր Փարիզի Ազգ. Համագումարին կողմէ, 1919 ապրիլ 2ի նիստին մէջ: Այդ Համագումարին ներկայացուցիչներ ղրկած էին Պոլիս, Կովկաս (արեւմտահայ փախստականներ), Եգիպտոս, Պուլկարիա, Պարսկաստան, Անգլիա, Հնդկաստան եւ Ճաւա, Զուիցերիա, Իտալիա, Ռումանիա, Ֆրանսա, Ամերիկա, Իրաք, Յունաստան, Հալէպ - Այնթապ, Վենետիկի Մխիթարեանք, Ամենայն Հայոց Կաթ.ի Փարիզի (Ազգ. Պատուիրակութիւն) եւ Ամերիկայի ներկայացուցիչները: Ասոնք ամբողջ արեւմտահայութիւնը չէին ներկայացներ անշուշտ եւ պատգամաւորներու քանակն ալ համապատասխան չէր իրենց ներկայացուցած երկիրներու հայութեան թիւին: Սակայն Մեծ Պատերազմի վաղորդայնին կարելի չէր եղած աւելի լաւ կարգադրութիւն մը ընել:

Հայ ազգային Պատուիրակութիւնը անհետացաւ հայ կեանքէն: Իր գործունէութեան մասին պատմութիւնը պիտի ըսէ իր խօսքը ապագային:

Հայ Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը, իր ներկայ կազմով եւ խեղճ միջոցներով երբեք պէտք չէ յաւակնութիւնն ունենար ինքզինքը ժառանգորդ նկատելու Հայ Ազգային Պատուիրակութեան, իր ուսերուն վրայ առնելով ա՛յնքան պատասխանատու եւ բարդ գործեր, զորս գլուխ հանելու հնարաւորութիւններէն մեծապէս զուրկ է:

Մեր կարծիքով, Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովը պէտք է պարփակուած մնայ իր պատեանին մէջ, ըլլայ համեստ, ու եթէ բողոքներ կան իր Օֆիսի գործունէութեան դէմ, միջոցներ ձեռք առնէ՝ զանոնք բառնալու համար:

Ներկայ « Համագումար »ը գոյութեան իրաւունք չունի այն պարզ պատճառով, որ անոր գործունէութիւնը սահմանափակուած է առաւելապէս Ֆրանսահայ գաղութին մէջ: Իսկ եթէ երբեմըն իր ընդհ. քարտուղարը Ժընեւ կ'երթայ, աւելի յաճախ «Բարեգործականի պատուիրակ» տիտղոսը կը տրուի անոր, քան թէ « Գաղթ. Օֆիսի տնօրէն»ի:

Մենք համաձայն ենք որ կազմուի Համագաղութային մարմին մը, բոլոր հայաբնակ երկիրներու պատգամաւորներուն մասնակցութեամբ եւ ժողովրդական ընտրութեամբ: Տարիներէ ի վեր այս ուղղութեամբ կը գրէ մեր մամուլը, բայց հայ կեանքի խառնիճաղանճ վիճակը կարելի չի դարձներ անոր իրագործումը:

Գաղթ. Կեդր. Ցանձնաժողովին հրաւիրած այս «Համագումար»ը վտանգաւոր մարզանք մըն է, որ կոչուած է աւելի խորացնելու պառակտումը հայ կեանքին մէջ:

Համեստութիւնը միակ յանձնարարելի իմաստութիւնն է ներկայ պարագային մէջ:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԻՒՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ
(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

»»»» o ««««

Հայ մըն ալ ձերբակալուած (՞)

ԷԼԱԶԻԶ, 27 Յունիս — Սէյիտ Ռիզա իր շուրջի աւազակներուն ցրուումին տեղի չտալու համար, կարգ մը չինծու ֆէրմաններ կը հրատարակէ, ոչ-խարներ մորթելով մասնաւոր պաշտամունքներ կատարել կուտայ: Կը հաղորդուի թէ Սէյիտ Ռիզայի կինն ալ շարունակ կը թելադրէ ամուսնոյն՝ չյանձնուիլ, եւ այս մանկամարդ եւ գեղանի կինը, որուն անունն է Պէչի, կը յաջողի ազդել ամուսնոյն վրայ: Սակայն ապստամբներու անձնատուութիւնը կը շարունակուի: Մեր զօրաց կողմէ գրաւուած գիւղերու ըմբոստները հոս եւ հոն ցրուուած են: Կը շարունակուի ասոնց հետապնդումը:

Հետապնդման հետեւանքով ձերբակալուած կամ ինքնաբերաբար անձնատուր եղած ըմբոստները դատական իշխանութեան կը յանձնուին: Գըրմըլքանտանցիները անձնատուր ըլլալու համար 24 ժամ միջոց ուզած են:

12 Հայտարանցի եւ 22 Ապպաս աշիրէթներ ձերբակալուած են: Ասոնց մէջ Սէյիտներ ալ կան: Բոլորն ալ յանցաւոր կը համարին Սէյիտ Ռիզան:

Սինի մէջ Խորէն անուն հայ մը ձերբակալուած է:

Հետադօտիչ զօրքերը Սէյիտ Ռիզայի հետքին վրայ կը գտնուին: Երէկ 34 հոգի ձերբակալուած են:

ԷԼԱԶԻԶ, 27 Յունիս — Երէկ ձերբակալուած Բէքիլին հայրը, ձերբակալեալ Բօնաքցի Գամէր, խնդրագրով մը ներում խնդրած է:

« Ճիւմհուրիյէթ »ի թղթակիցը կը հեռագրէ իր թերթին, Հօզաթէն.—

Այսօր ստացած արտօնութեամբս, գործողութեանց վայրը եկայ: Առաջին աւետաբեր լուրը սա է թէ Տէրսիմի դէպքը այլեւս ամբողջովին վերջանալու եւ պատմութեան անցնելու վրայ է:

Զինուորական գործողութիւնները կը պարզանան համաձայն կորուստ չտալով յառաջացման սկզբունքին: Թունճէլիի պաշարող պողպատէ շղթան շարունակ կը նեղնայ: Հոս հոն ցիրուցան եւ ողբալի վիճակի մէջ գտնուող յելուզակներուն մօտ ոչինչ մնացած է իբր բարոյական ուժ:

Ձերբակալուած յելուզակներուն խոստովանութեանց համաձայն Սէյիտ Ռիզա ծանրապէս վիրաւորուած է:

ԷԼ ԱԶԻԶ, 28 Յունիս — Թունճէլիի կուսակալութեան մէջ այլեւս բնականոն կացութիւնը հաստատուած է: Մեր ջոկատներուն գործողութիւններն ու գործունէութիւնները կը շարունակուին երկու ճակատով: Մէկ մասը կը շարունակէ հետապնդել վերջին թափթփուքները, իսկ միւս մասը ճամբաներ կը բանայ, կամուրջներ կը շինէ: Այսօր վերստին մաս մը յելուզակներ անձնատուր եղած են եւ ասոնք խսկոյն դատական իշխանութեան յանձնուելով սկսած են հարցաքննուիլ:

Յելուզակներու պարագլուխը Սէյիտ Ռիզա շատ անյոյս վիճակի մը մէջ է: Քովը միայն մէկ քանի արբանեակ ունի:

ՀՕԶԱԹ, 28 Յունիս — Թունճէլիի սեպ ժայռերուն մէջ յելուզակութիւն ի գործ դնող ապստամբներուն պարագլուխը Սէյիտ Ռիզա հասկցած է թէ պիտի չկրնայ փրկել օձիքը եւ ապաստանած որջէն փախչիլ ուզած պահուն վիրաւորուած է: Սէյիտ Ռիզա վիրաւորուած վիճակի մէջ ձեռք անցուելու վրայ է:

Երէկ ձերբակալուած 34 յելուզակներուն հարցաքննութիւնները կը շարունակուին: Անձնատուր եղածները ուրախութեամբ կ'աշխատին բացուող ճամբաներու մէջ:

ԷԼԱԶԻԶ, 28 յունիս — Այսօր պատկան իշխանութենէն ստացած տեղեկութեանցս համաձայն, Թունճէլիի մէջ կացութիւնը շատ բնականոն է եւ կայուն: Յելուզակութեան շրջանակին մէջ աջ, ձախ, հիւսիս եւ հարաւ յառաջացող մեր ջոկատները ամենուրեք խուզարկութիւն կը կատարեն եւ բոլոր քարայրներն ու որջերը կը խուզարկեն: Յելուզակներուն շատերը անձնատուր եղած ըլլալով, այլ եւս շատ քիչեր մնացած են: Ասոնք ալ կարգ մը քարայրներու մէջ ապաստանած են: Սպառած են իրենց ռազմանիւթերը, ինչպէս արմտիքները, եւ շատ դէշ վիճակի մը մատնուած են: Մեր զօրքերը մէկ կողմէ խուզարկութիւն կ'ընեն, միւս կողմէ Թունճէլիի մէջ կը շարունակեն վերջնական գործողութիւնները:

ԷԼ ԱԶԻԶ, 28 Յունիս — Տէրսիմի մաքրագործման շարժումը կը շարունակուի: Յելուզակները ծածկուած են քարայրներու մէջ, որ կը գտնուին ձիւնապատ լեռներու մէջ: 70նոց Սէյիտ Ռիզայի կիներէն մին, 20 տարու, ձերբակալուած է:

ՀՕԶԱԹ, 29 Յունիս — Ընդհարման մը հետեւանքով է որ Սէյիտ Ռիզա վիրաւորուած է: Դեռ չձերբակալուած եւ իրենց ապաստանած որջերուն մէջ ծածկուող յելուզակները չեն կրնար իրենց գլուխը դուրս հանել եւ դէմ դնել: Վայրի կենդանիներու պէս այդ որջերուն մէջ մնացած յելուզակները եթէ չյանձնուին, անօթի պիտի մեռնին:

ԷԼ ԱԶԻԶ, 29 Յուլիս — Սէյիտ Ռիզա, մեր օդանաւերուն Սիրրոթի մէջ կատարած օդային յաջող մէկ յարձակման միջոցին, ուսէն վիրաւորուած է եւ քովի արբանեակներուն կողմէ փախցուած է դէպի Մնձուրի հիւսիսակողմը: Նոյն ռմբակոծման միջոցին ընդդիմադիր ապստամբներէն Շահին ալ վիրաւորուած է: Մեր զօրաց յառաջխաղացումը կը շարունակուի առանց դիմադրութեան եւ յելուզակները կը փախչին:

Գիշերանց մեր երկու պահակներուն դէմ յարձակող յելուզակները իրենց պատիժը գտած են:

Լիբանանի հպատակներուն

« Ազդակ »ի մէջ կը կարդանք.—

Այն Հայերը, որոնք 30 օգոստոս 1924ին, Պէյրութ կամ Լիբանանի ո եւ է քաղաքին մէջ գտնուած են, կրնան խնդրագրով մը կառավարութեան դիմել եւ իրենց Լիբանանահպատակութեան իրաւունքը ստանալ: Եթէ նոյնիսկ գտնուին այնպիսիներ, որոնք այդ թուականին գտնուած են Լիբանան եւ մեկնած արտասահման կամ Սուրիա, ըստ Լօզանի դաշնագրի 34րդ. յօդուածին՝ այդպիսիներն ալ հպատակութեան իրաւունք պիտի կրնան ստանալ:

Նմանապէս բոլոր օտարահպատակ Հայերը, որոնք հինգ տարիներէ ի վեր առանց բացակայելու Լիբանան կը գտնուին եւ լաւ վարք ու բարքի տէր են, ինչ որ պիտի քննուի ոստիկանութեան կողմէ, այդպիսիներն ալ կրան հպատակ դառնալ:

Այն ծնողքները, որոնք քանի մը տարիէ կամ ամիսներէ ի վեր իրենց ամուսնութիւններն ու նորածինները տակաւին կառավարութեան պաշտօնական տոմարին մէջ չեն արձանագրել տուած, եւ կամ հին նուֆուսները նորերու չեն փոխած եւ կամ եթէ անոնց անձնագրերուն մէջ սպրդած սխալներ կան, արձանագրուելու եւ սրբագրել տալու համար այժմէն պէտք է կառավարութեան դիմեն:

»»»» o ««««

ԼԵՈՆ ՊԼՈՒՄ ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԷ ԴԷՊՔԵՐԸ

»»»» o ««««

Լէոն Պլում, կիրակի օր, Պորտօ երթալով, միթինկի մը մէջ, յոգնախուռն բազմութեան մը առջեւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, պատմականն ընելով այն դէպքերուն, որ տեղի ունեցան վերջին մէկ երկու ամսուան ընթացքին:

Ժող. Ճակատի առաջին դահլիճին անկումը անակնկալ մը եղաւ երկրին համար, ոչ ոք կը սպասէր ատոր, ահա թէ ինչո՛ւ մեծ էր յուզումը մանաւանդ ընկերվարական զանգուածին մէջ: Առանց երկար խորհրդակցութիւններու, իշխանութեան գլուխ անցաւ նոր դահլիճը, որ դարձեալ կը ներկայացնէ Ժող. Ճակատի կամքը: Առաջին դահլիճը ընկերվարական ուղղութիւն ունէր, երկրորդը՝ արմատական,— ահա միակ տարբերութիւնը:

Ոմանք այն կարծիքը ունէին թէ ընկերվարականները պիտի չմասնակցին նոր դահլիճին: Ընկերվարականները, սակայն, յուսախաբութեան մատնեցին անոնք, որ խզում մը կը սպասէին ընկերվարականներու եւ արմատականներու միջեւ: Ընկերվարականները իրենց օժանդակութիւնը բերին նոր դահլիճին, ինչպէս արմատականները՝ ընկերվարական դահլիճին, որպէսզի անսասան մընայ Ժող. Ճակատը եւ ազգայնական կազմակերպութիւնները բաց չգտնեն դաշտը:

Ներքին այս մտահոգութիւնէն զատ, միջազգային քաղաքական կացութիւնն ալ կը թելադրէր որ Ժող. Ճակատը ներկայանար համերաշխ եւ ամուր: Եւրոպայի հորիզոնը ծածկուած էր մութ ամպերով: Ցանուն երկրին շահերուն ընկերվարականները մէկ կողմ դրին ամէն նկատում եւ զօրացուցին նորակազմ կառավարութիւնը, որ թէեւ արմատական գոյն ունի եւ ընկերվարական բարեխառնութիւն, իր ընդհ. ուղղութեան մէջ՝ պիտի հետեւի Ժող. Ճակատի հանգանակին:

Նոր կառավարութիւնը կրցաւ խաղաղեցնել Երեսփ. Ժողովին եւ Ծերակոյտին հակամարտութիւնը: Ձեռնարկեց ելմտական վերականգնումին՝ ներկայացնելով ծրագիր մը: Միւս կողմէ կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ արգիլելու համար չահադիտութիւնը, ապրուստի գիներու բարձրացումը:

Լէոն Պլում յոյս յայտնեց որ նոր կառավարութիւնը պիտի յաջողի իր առաջադրութիւններուն մէջ, որովհետեւ վստահութիւնը վերահաստատուած է, համերաշխութեան ոգի ցոյց կը տրուի պատասխանատու անձնաւորութեանց կողմէ: Ճիշդ է որ Եւրոպայի կացութիւնը տակաւին վախ կը ներշնչէ, բայց Ֆրանսա ուժեղ կը մնայ ներքնապէս իր Ժող. Ճակատի անսասան դիրքով, իսկ արտաքնապէս՝ Անգլիոյ հետ իր լայն գործակցութեամբ: Եթէ եղան երկիրներ որ պահ մը կարծեցին թէ ներքին խռովութիւններու մատնուելով՝ Ֆրանսա կը դադրի քաղաքական ազդակ մը դառնալէ եւրոպական ընտանիքի մէջ, այժմ ստիպուած են ընդունիլ, որ Ֆրանսա կը մնայ կարգապահ եւ համերաշխ՝ արտաքին վտանգին հանդէպ: Ընկերվարական կուսակցութիւնը պիտի աշխատի պահել կարգապահութիւնը, որովհետեւ պառակտած ու տկարացած Ֆրանսայի գոյութիւնը առիթ պիտի դառնայ որ խաղաղութիւնը խանգարի Եւրոպէ ղեկներու մէջ:

Մոսկուա կը շարունակէ մաքրագործումը

Մոսկուայէն հասած հեռագիրները կը հաստատեն, որ «մաքրագործումը» կը շարունակուի անխնայ, քաղաքականէն վերջ գիտական ու գրական ասպարէզներու մէջ:

Պաշտօնանկ եղան Եակով Ագրանով, ներքին փոխ - գործավար, Ռոզէն - հոլց, արտաքին առեւտուրի գործավար: Դարձեալ, պաշտօնանկ եղած են բոլոր այն պաշտօնատարները, որոնք աշխատած են արտաքին փոխ - գործավար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՈՍԿԻԻՆ ՍՏԵՂԾԱԾ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Ոսկին կրկին սկսած է անհանգստացնել տնտեսական ու քաղաքական աշխարհները հաւասարապէս: Նոյն իսկ, քիչ էր մնացեր, որ ոսկին ցնցումի ենթարկէր ամբողջ աշխարհը, ստեղծելով մեծ տագնապ մը: Ոսկին՝ իբրեւ նիւթական ու տնտեսական կեանքերու առանցքը՝ սերտօրէն կապ ունի քաղաքական կեանքին հետ: Այդ պատճառաւ ալ, տնտեսական - ելմտական ընդհանուր տագնապ մը կ'անդրադառնայ, անպայման, քաղաքական կեանքին վրայ:

Ահա թէ ինչու Անգլիա եւ Ամերիկա ամէն ճիգ թափեցին՝ այդ տագնապը լուծումի մը բերելու կամ կանխելու համար:

Եւ սակայն, եթէ կարելի եղաւ ժամանակաւոր հանդարտութիւն մը ստեղծել, դեռ անհնարին դարձած է վերջնական լուծում մը տալ անոր:

Ծանօթ է, որ ընդհանուր պատերազմէն առաջ բոլոր պետութիւնները իրենց դրամներուն համար ոսկի չափանիշն էին ընտրած: Պատերազմէն վերջ, կրկին նոյն չափանիշը ընդգրկեցին: Ու անոնցմէ ամէն մէկը իր հրապարակ հանած թղթադրամի քանակին փոխարէն որոշ քանակով ոսկիի պահեստ ունեցաւ: Երկրորդ հիմնական ու կարեւոր պարագան էր ոսկիի բաշխումի հաւասարակշռութիւնը:

Այդ հաւասարակշռութիւնը, սակայն, խախտեցաւ, որովհետեւ յաղթականները Գերմանիայէն առացան հատուցում, մէկն ու միւսը փոխադարձօրէն ունեցան պատերազմական պարտքեր, եւ հում նիւթերու հատուցման ձեւին ձեռնարկեցին: Այս կիրարկումները եւ վճարումները հիմնովին խանգարեցին պետութեանց միջեւ ոսկիի բաշխումի հաւասարակշռութիւնը: Ստեղծուած անհաւասարակշռութիւնը իր հետ բերաւ հարկադրանք մը բոլոր այն երկիրներուն համար, որոնց ոսկիի պահեստը նուազեցաւ — համլիոնի սահմանափակում եւ մաքսէն անցնելիք կամ ներածելիք ապրանքներու քանակի նուազում: Իսկ այն պետութիւնները որոնց ոսկիները շատցան, հանդիպեցան այլ դժուարութեան մը,— իրենց ճարտարարուեստին արտադրութիւններուն եւ հում նիւթերու գիները, կախում ունենալով իրենց ոսկիի համեմատութիւններէն, շատ բարձր մնացին ու յաճախորդներէ զրկուեցան: Արդիւնքը եղաւ տնտեսական տագնապը, որ, ինչպէս ծանօթ է, սկսաւ 1929ին եւ շարունակեց տարիներ շարունակ՝ ծաւալով, պատճառներով, տարողութեամբ եւ արդիւնքներով անօրինակ մնալով տնտեսական պատմութեան մէջ:

Ամերիկա եւ Անգլիա առաջինն եղան, որ դիմեցին արտակարգ միջոցի մը: Անոնք ուզեցին իրենց թղթադրամներուն ոսկիի համեմատութեամբ գիները իջեցնել: Ասիկա բարձրացումն էր, միանգամայն, ոսկիի գինին: Թղթադրամներու արժեզրկումը իրենց ընծայեց առաւելութիւն մը,— Անգլիա իր արտադրութիւններուն համար կրցաւ յաճախորդ գտնել, որովհետեւ արտասահմանը, սթերլինի անկումով, շահ գտաւ անգլիական ապրանք գնելու մէջ: Ամերիկա եւս կրցաւ իր արտաքին առեւտուրը վերականգնել:

Անգլիոյ եւ Ամերիկայի այս օրինակին հետեւեցան ուրիշ պետութիւններ: Կը մնար միայն «ոսկիի պլոք»ը, Ֆրանսայի գլխաւորութեամբ: Բայց, այդ պլոքը եւս ի վերջոյ իր թղթադրամներուն արժէքը, համեմատած ոսկիին՝ իջեցուց:

Պետութիւնները, սակայն, իջեցնելով իրենց թղթադրամները, չհրաժարեցան ոսկիի չափանիշէն: Անոնք շարունակեցին թղթադրամներու քանակին համապատասխան քանակութեամբ ոսկիի պահեստ ունենալու աշխատիլ: Բայց, այս ճիգը ստեղծեց ուրիշ պահանջ մը,— աշխատիլ որ համաշխարհային հրապարակին վրայ ոսկիի գինը չիյնայ: Որովհետեւ, եթէ ոսկիին գինը իյնար, շատ բնականօրէն ապարդիւն պիտի անցնէր թղթադրամները արժեզրկելու որոշումը:

Արդ, ի՞նչ պէտք էր ընել,— Թոյլ չտալ որ հրապարակը ողողուի ոսկիով: Հետեւաբար, Անգլիա եւ Ամերիկա սկսան գնել ամէն անգամ որ հրապարակը ոսկի թափեցաւ: Բայց, ոսկիին վերջը չեկաւ: Ֆրանսայի ելմտական շրջանակը իր ոսկիները հանեց երկրէն դուրս: Եւ այնքան մեծ քանակութեամբ, որ երկրին վարիչները սկսան մտահոգուիլ: Վասնզի Ֆրանսան կը նկատուէր այն երկիրը որ մեծագոյն քանակութեամբ ոսկի ունէր ամբարած: Միւս կողմէ, Խ. Ռուսիան անվերջ ու անհատնում ոսկի կ'արտածէ: Ասոնց վրայ պէտք է բարդել նաեւ չհաշուառական նպատակներով հրապարակ եղած ոսկիի մատուցումները: Անգլիա եւ Ամերիկա անշուշտ չէին կրնար այս յարատեւ հոսումին դէմ կենալ: Մանաւանդ որ, ոսկիները գնելու համար անոնք ստիպուած պիտի ըլլային իրենց թղթադրամները շատցնել: Այսպէս, ի՞նչով կրնային գծել անվերջ կերպով: Իսկ թղթադրամներուն յաւելումը inflationի հարկադրանքը կը ստեղծէր: Կար ուրիշ միջոց մը,— փոխառութիւն կնքել եւ ոսկիի գնումը շարունակել: Յետոյ, անոնք ունէին տնտեսական համաձայնութիւն մը Ֆրանսայի հետ, որուն համաձայն ստիպուած էին Ֆրանսայի շահը նկատի ունենալ:

Այս բոլորին հետեւանքով, հրապարակը ցնցուեցաւ այն զրոյցէն թէ Անգլիա եւ Ամերիկա այլ եւս ոսկի պիտի չգնեն: Որովհետեւ այն պարագային երբ Ամերիկա եւ Անգլիա չգնէին, ոսկիին արժէքը պիտի իյնար: Ատոր վրայ, Լոնտոնի հրապարակին վրայ ահագին քանակութեամբ ոսկիի մատուցում մը սկսաւ: Ամէն ոք իր ոսկին սակարան հանեց՝ ձեռքէ հանելու համար, խորհելով որ գինը պիտի սկսի իյնալ: Ասիկա սկիզբն էր նոր տագնապի մը, որ կրնար շատ ծանր հետեւանքներ ունենալ: Անգլիա եւ Ամերիկա, որոնք բնականաբար չափազանց շահագրգռուած էին ոսկիի ճակատագրով ու ստեղծուելիք տագնապով, անմիջապէս ահագին գումարներ տրամադրեցին՝ հրապարակը ողողած ոսկիները գնելու համար: Միանգամայն անոնք հարկ դատեցին հրապարակը կայունացնել՝ որոշ ապահովութիւն ստեղծելով: Ռուզվէլթ ինչպէս նաեւ Անգլիոյ գանձային խորհրդականը յայտարարեցին թէ Ամերիկա եւ Անգլիա պիտի շարունակեն ոսկիի գնումը:

Այս յայտարարութեան միացաւ ուրիշ ապահովութիւն մը,— Գերմանիա յանկարծ հրապարակ ելաւ իբրեւ մեծ գնորդ մը ոսկիի:

Այս բոլորը ստեղծեցին հրապարակի կայունութիւն մը, որ կանխեց ծանրագոյն տագնապ մը՝ գոնէ առժամաբար:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

»»»» o ««««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տասը տարի Եւրոպայի ճակատագիրը նժարի մէջ մնաց, այն իմաստով թէ երկու Գերմանիաներէն ո՞ր մէկը աւելի ուժեղ պիտի ըլլար,— Կէօթէի՞ն թէ Պիզմարքին, Շիլլէրի՞ն թէ Մեծն Ֆրիտրիքին, Շոփէնհաուէրի՞ն թէ Հէկէլին Գերմանիան:

Ամբողջ այս տասնամեակի ընթացքին Գերմանները դժբախտ եղան: Դարեր շարունակ հրամանի տակ ապրելէն վերջ՝ հիմա իրենց կը պարտադրուէր քաղաքականօրէն մտածել եւ կը բռնադատուէին ազատութիւնն ընդունիլ: Սարսափահար անոնք բողոքեցին թէ ատոնցմէ ոչ մէկը կ'ուզեն: Աստուծոյ սիրոյն, պաղատեցան անոնք, ազատութենէն փրկեցէք մեզ:

Իտալիոյ նման քննադատող ժողովուրդ մը կարգապահական որոշ աստիճանի մը հասցնելը շատ դժուար է, բան մը զոր գերմանացի հնազանդ ժողովուրդին համար շատ դիւրին է: Մուսոլինի յաճախ ախտած է Փրուսիոյ մէջ ծնած չըլլալուն համար:

Այն ատելութիւնը, զոր պատերազմի ատեն գերման ժողովուրդը կը տածէր Անգլիոյ հանդէպ՝ փոխանցուեցաւ Ֆրանսայի: Վէրսայլի հայելիներու սրահին պատմական տեսարանը հոգիները թունաւորեց, այն սրահը ուր 65 տարի առաջ գերմանական կայսրութիւնը հիմնուեցաւ: Այս պատկերը ամէն Գերմանացիի աչքին առջեւն է եւ կը սպասեն ջնջել մեծ պատերազմի իրենց պարտութիւնը, երբ նոյն Հայելիներու Սրահին մէջ, յաղթուած Ֆրանսայի հետ ուժեղ հաշտութիւն մը պիտի կնքեն:

Յառաջիկայ պատերազմին երկրորդ պատճառը Ֆրանսայի խաղաղասիրութիւնն է. այս փափաքը դժբախտաբար գաղտնիք չէ եւ փաշական պլըֆներուն բոլորովին հակառակը կ'ազդէ: Գերմանացիք գիտեն որ Ֆրանսացին խաղաղութիւնը սիրելուն համար յարձակումի պիտի չըսկսի, ոչ իսկ իր Դաշնակիցներուն պիտի օգնէ: Ապահովութեան մասին Ֆրանսայի շարունակական խնդրանքներուն տեղեակ ըլլալով, Գերմանները կը թերագնահատեն անոր յարձակման բարձր կարողութիւնը, ճիշդ ինչպէս 1914ին Ֆրանսայի պաշտպանութեան համար աշխարհի դաշնակցութիւն մը կազմուելուն չհաւատացին:

Անգլիա երրորդ պատասխանատուն է գալիք պատերազմին, բայց ոչ հակառակ իմաստով: Աշխարհի ոչ մէկ մասին մէջ Ազգերու Դաշնակցութեան գաղափարը ժողովրդային զանգուածին մէջ այնքան խոր արմատ չէ ձըգած, որքան Անգլիոյ ժողովուրդին մէջ: Մինչ խաղաղասէր Գերմանիա մը ստեղծելու համար թափուած ջանքերը Գերմանիոյ կողմէ կը խափանուէին, զինապաշտական աւանդութեանց հետեւանքով, ատոր տրամագծօրէն հակառակն ըլլալով Անգլիոյ մէջ համաշխարհային խաղաղութեան մասին կ'աշխատէին: Անգլիացիները տակաւին կը կարծէին թէ իրենք կղզիի մը մէջ կը բնակէին:

Խաղաղութեան համար տածած իր բուռն ցանկութիւնը իւրաքանչիւր Անգլիացի կատարելապէս չտեսնելու աստիճան կուրցուցած էր սա իրողութիւնը թէ Լոնտոնը Համպուրկէն մէկ ժամ հեռի է օդէն: Զինադադարի յայտարարութեան օրն իսկ մինչ Ֆրանսա սկսաւ վերազինուիլ, Անգլիա իր զէնքերը կրճատեց: Ան շատ ուշ ըմբռնեց Գերմանիոյ սաւառնակային հինաւուրց ռազմական ոգին: Թաքուն մինչեւ Հինտէնպուրկի ընտրութիւնը 1924ին, այդ ռազմական ոգին վրէժխնդրութեամբ լեցուն՝ պայթեցաւ Հիթլէրի պետական հարուածէն վերջը: Անգլիա շատ ուշ տեսաւ իր սըխալը եւ սարսափահար՝ աշխատեցաւ ամէն գնով կասեցնել պատերազմը մինչեւ 1938, այսինքն մինչեւ աւարտելը իր պատրաստութիւններուն:

Այսպէս կը բացատրուի ներկայիս իր կեղծ բարեկամութիւնը հանդէպ Գերմանիոյ, այս պարագան ամէն Գերմանացիի վստահօրէն հաւատալ կուտայ, որ Անգլիա իրենց կողքին պիտի կռուի, մանաւանդ եթէ պատերազմը սկսի վաղը եւ ոչ յաջորդ օրը: Այսպէս Անգլիոյ թերի սպառազինումը կը դրդէ Գերմանացիները, որ պատերազմը արագացնեն:

Աշխարհի վրայ երեք նախայարձակ պետութիւններ կան.— Գերմանիա, Իտալիա եւ Ճափոն: Սակայն պատերազմին բախտը Եւրոպայի մէջ Գերմանիան պիտի որոշէ: Գերման եւ Ճափոն զինուորական նոր դաշինքով՝ կամ մէկ անգամէն երկուքը մէկ պատերազմ պիտի յայտարարեն, եւ կամ մէկ կամ միւսը պատրուակ մը պիտի ստեղծեն յարձակողականը սկսելու համար: Պատերազմի պարագային ասիական Ռուսիոյ Ճափոնի հազար քառ. մղոն գրաւելը քաղաքակրթութեան վրայ այնքան չազդեր, որքան Գերմանիոյ հարիւր քառ. մղոնը ռուսական հողին:

Իտալիան, նախայարձակ գաղափարաբանութեամբ երկրորդ երկիրը, կարծուածին չափ պատերազմասէր չէ, որքան ալ իրենք կ'ուզեն հաւատալ ճառերով եւ մամուլով: Հապէշիստանի վրայ իր դիւրին յաղթանակը Իտալիան շատ գոհ ձգած է: Վրէժխնդրական խնդիր չկայ. ոչ ոք կը մտածէ Նիսի կամ Բակուայի վրայ: Այն բոլոր հողերանական դիւրագրգռութիւնները, որոնք կը հրահրեն Գերմանիոյ յարձակման ոգին, կը պակսին Իտալացիներու քով: Արտաքնապէս Իտալիան այսօր տոգորուած է նախայարձակումով, ներքնապէս՝ երբեք յարձակողական: Մուսոլինի գիտէ իտալացի ժողովուրդին նկարագրի սահմանները: Ափրիկեան յաղթանակը պատեհութիւն պիտի ընծայէ իրեն չէզոք մնալ, գէթ պատերազմին սկզբնաւորութեան:

Ազգային նկարագրի բոլոր գիծերը Գերմանիան կ'առաջնորդեն դէպի պատերազմ: Արդի Գերմանիան Վիլհէլմ Բ.ի Գերմանիան է, առաւել վրէժխնդրական ոգին. անոր ամենաբուռն ցանկութիւնները նոր առաջնորդով իրագործուեցան: Անիկա արգիլեց քաղաքական մտածողութիւնը, վերահաստատեց ազգային քայլերգն ու դրօշները, 14 տարուան ազատութեան սարսափելի մղձաւանջը վերացուած է: Գերագոյն յուզումը զարթեցնելու եւ բոլոր Գերմանացիները մէկ ղեկավարութեան տակ պահելու մտքով ցեղային խնդիր մը մէջտեղ դրին, ըստ որում աշխարհի բոլոր ցեղերուն մէջ գերմանականը ամէնէն ազնիւն է: Գերմանացիները դիտելու մէկ ուրիշ միջոցն է «Համայնավարութեան դէմ կռուելու» պայքարը, հակառակ անոր որ 1933էն դուրս այդ երկրին մէջ համայնավարական որ եւ է սպառնալիք չէ եղած:

Սխալ է կարծել թէ ուկրանական Մէմէլը, կամ հիւսիսային Պոհեմիան Գերմանիոյ ցանկութիւններուն գըլխաւորը կը կազմեն, անիկա նախաբանն է: Անոր գլխաւոր եւ գերագոյն թիրախը Ֆրանսան է. ոչ ուրիշ բան, որ կրնայ պայթիլ յեղակարծ, աւելի շուտ քան շատ մը Եւրոպացիներ չեն սպասեր: Նաւու մը բաժանմունքները կրնանք գոցել հրդեհին ծաւալումը արգիլելու համար: Ափրիկէի պէս երկրի մը մէջ տեղի ունեցած պատերազմն ալ նմանապէս կարող է սահմանափակուիլ: Եւրոպայի մէջ երկաթէ պատուարներ չկան. պատերազմը որ տեղէն ալ սկսի՝ տարողութիւնը այնքան մեծ պիտի ըլլայ որ չէզոքներն այլ եւս չպիտի կրնան մեկուսացած մնալ, եւ պատերազմը պայթելէն քանի մը ժամ վերջ Եւրոպան պիտի բռնկի:

Լաւատեսներ կան որոնք կը հաւատան որ Գերմանիա այսպէս շարունակական սպառնալիքներով իր անկումը կը պատրաստէ: Այդպէս կարծողները կը սխալին, որովհետեւ Գերմանիա տակաւին ուրիշի հողին ոտնձգութիւն չէ ըրած: Բնականաբար Հիթլէր անձնապէս կը յուսայ իր ուզածը բանի միջոցներով եւ կը խուսափի պատերազմի մտնելէ, որովհետեւ ատիկա իր անկումը պիտի ըլլայ: Բայց միապետութիւնը իր սեփական օրէնքներն ունի, ուրկէ Նափոլէոնն անգամ չը կրցաւ խուսափիլ.— Բռնութեամբ կ'ապրի, բռնութեամբ ալ պէտք է տապալի:

Պատերազմը պիտի ըլլայ, որովհետեւ Գերմանացիները աշխարհի վրայ դեռ իրենց դերը չեն խաղացած, որովհետեւ իրենքիրենք բաւական զօրաւոր կը զգան զայն դիմակայելու, որովհետեւ իրենց կոյր ուժը պիտի միացնեն փաշական պատերազմական փիլիսոփայութեան, որովհետեւ հասարակ հնազանդութիւնը պիտի վերածեն զոհողութեան գիրքի մը՝ գերման ցեղի յաղթանակին համար:

«Գերմանացիները, գրած է Կէօթէ, անհատաբար շատ պարկեշտ են, որպէս ամբողջութիւն շատ անպիտան, բայց կը կարծեն որ ատոր ճիշդ հակառակը ճշմարիտ է»:

Գերմանական պատերազմը այնքան անխուսափելի է, որքան Սպարտացիներուն պատերազմը Աթէնացիներուն դէմ, բայց պատմութիւնը որքան ժըլատ է յաղթական Սպարտացիներուն հանդէպ, նոյնքան առատ՝ պարտուած Աթէնքի մասին:

Մէկ մարդ միայն կրնայ տակաւին արգիլել յառաջիկայ պատերազմը, այդ մարդն է Ֆրանքլէն Ռուզվէլթ: Եթէ Ամերիկան չմիջամտէ՝ պատերազմը անխուսափելի է:

ԷՄԻԼ ԼՈՒԴՎԻԿ

Թրգմ. Ա. ՀԱԲԻԼԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵԼԺԻԱՅ ՄԷՋ

—o—

Ինչպէս նախապէս տեղեկացուցած էինք, գաղութիս ներկայացուցչական մարմինի պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով, ընդհ. քուէարկութեամբ նոր մարմին մը ընտրուեցաւ բաղկացած 30 անդամներէ, որոնց 20ը Պրիւսէլէն, եւ 10ը՝ Անվերսէն:

Հրաժարեալ վարչութիւնը ընդհ. ժողովին ներկայացուց իր միամեայ գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւնը:

Հակառակ տեղական դժուարին պայմաններուն, վարչութիւնը յաջողած է Պելժիա ապրող եւ անկանոն թուղթ ունեցող հայրենակիցներուն համար բնակութեան իրաւունք ստանալ:

Սիրալիր յարաբերութիւններ մշակած է տեղական իշխանութեանց, Ազգ. Դաշնակցութեան Գաղթ. Դիւանի պելժ պատուիրակին, ինչպէս նաեւ սովետական Ռուսիոյ Պրիւսէլի դեսպանին հետ: Այս վերջինին քով մասնաւոր դիմում կատարուած է, խնդրելով, որ Հայաստան մեկնիլ փափաքող Հայերուն դիւրութիւններ ընծայուին: Գաղութը տրամադիր է հայթայթել մեկնողներու ճանապարհածախսը:

Վարչութիւնը յարատեւ շփման մէջ գտնուած է տեղական բոլոր կազմակերպութեանց հետ, իր բարոյական ամենալայն աջակցութիւնը նուիրելով անոնց:

Ձեռնարկած է թատերական խումբի մը կազմութեան: Մտադիր է նաեւ աշխարհիկ երկսեռ խումբի մը վերածելու այն երգչախումբը, որ այնքան ջերմ ընդունելութիւն մը գտաւ իր առաջին բազմաձայն պատարագով:

Հայերէն լեզուի դասախօսութիւնները ըստ առաջնոյն կը շարունակուին Օր. Մ. Գուլանճեանի ղեկավարութեան տակ:

Ներկայացուցչական մարմինը իր վերջին նիստին մէջ ընտրեց խառն վարչութիւն մը հետեւեալ անդամներով.— Պրիւսէլէն՝ Տոքթ. Մուրատեան, Ն. Զամքէրճեան, Վ. Մարտիկեան, Վ. Սարգսեան, Կ. Տէվլէթեան, Անվերսէն՝ Ե. Մրտիկեան, Ա. Յովակիմեան եւ Խ. Համամճեան:

— Գաղթ. Փարիզի Կեդր. Յանձնաժողովը շրջաբերականով մը հրաւէր ուղղած էր,— ի մէջ այլոց — Պելժիոյ Գաղթ. Վարչութեան, պատգամաւոր մը ղրկելու համար Փարիզի մէջ գումարուելիք համաժողովին:

Գաղութիս ներկայացուցչական մարմինի ընդհ. ժողովը քննելով այդ հրաւէրը, յետ խորհրդակցութեան յարմար չտեսաւ մասնակցիլ ծրագրուած համագումարին հետեւեալ պատճառներով:

Ա) Գաղթ. Փարիզի Կեդր. Յանձնաժողովը համագաղութային մարմին մը չէ: Նոյնպէս իր հրաւիրած պատգամաւորներու մեծագոյն մասը քուէարկութեամբ ընտրուած լիազօրներ չեն եւ չեն կարող ներկայացնել իրենց պատկանած գաղութին հաւաքական ձայնը:

Բ) Գաղթ. Փարիզի Կեդր. Յանձնաժողովին գործունէութեան մէկ մասը կը շահագրգռէ միայն ֆրանսահայ գաղութները: Իսկ համազգային նշանակութիւն ունեցող հարցերու մէջ, նկատելով որ գործող ուրիշ համանման մարմիններ եւս կան, Գաղթ. Յանձնաժողովը առանձին չի կրնար իր վրայ վերցնել, այդ մարզին մէջ թափուած գործունէութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը, հետեւաբար իր համարատուութիւնը չի կրնար ոչ պարսաւի եւ ոչ ալ գնահատումի ենթարկուիլ:

Եզրակացնելով, Պելժիոյ գաղութին ներկայացուցչական մարմինը փափաք կը յայտնէ իրագործուած տեսնել գումարումը՝ համազգային պատգամաւորական ժողովի մը, որուն պատուիրակները ըլլան զանազան գաղութներու հաւաքական կամքը ներկայացնող եւ քուէարկութեամբ ընտրուած լիազօրներ, (Պելժիոյ նման), իրենց կարգին ընտրելու եւ լիազօրելու համար իրապէս համագաղութային եւ միակ կեդրոնական գործադիր մարմին մը:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐՍԻՄԻ ՄԷՋ

—o—

«Ճումհուրիյէթ»ի թղթակիցը որ ընկերացած էր Ըսմէթ Ինէօնիւի՝ Թունճէլիի ուղեւորութեան, Յունիս 20 թուով իր թղթակցութեան մէջ կը գրէ ի մէջ այլոց.— Երբ Մամէքի հասանք, դիմաւորուեցանք Մէհմէտճիկներէն: Բոլորն ալ ուրախ զուարթ կ'ողջունէին վարչապետը: Մնձուրի եւ Հարզիկի գետին միացած կէտէն անցնելով՝ եկանք նոր շինուած կամուրջի մը գլուխը: Վարչապետը քըննեց կամուրջը եւ լսեց Զօր. Ալփտողանի բացատրութիւնները: Այս կամուրջը մէկ գլուխ գործոցն էր Ալփտողանի: Վարչապետը հոս երկար քննեց հանր. շինութեանց գործերը եւ վերաշինելի Մամէքի գաւառակին տեղին, ջուրին եւ ելեկտրականութեան մասին տեղեկութիւններ առաւ: Արդիական քաղաք մը պիտի ըլլայ:

Վարչապետը կամուրջին գլուխը դիմաւորուեցաւ պոլպատազէմ Մէհմէտճիկի մը: Վարչապետը հարցուց զինուորին.

— Ո՞ւր տեղացի ես, տղաս:

— Ամասիացի:

— Ե՞րբ պիտի աւարտի զինուորութիւնդ:

— Դուն գիտես, հրամանատարս:

— Ամիս մը վերջ պիտի երթաս:

Վարչապետը այսպէսով կը հասկըցնէր որ մէկ ամիսէն պիտի վերջ գտնէր զինուորական գործողութիւնը եւ յելուզակներուն զաղողական շարժումը:

*** Հաւանաբար ապագային Թունճէլիի կառավարութեան կեդրոնը ըլլայ Մամէքի գաւառակը:

Թղթակիցը յետոյ այսպէս կը նկարագրէ կացութիւնը Թունճէլիի լեռներուն վրայ, ուր թռչունը չի թռիր, կատարեալ հանդարտութիւն կը տիրէ: Ատեն մը յելուզակներու որջ դարձած այս տեղերէն, ժայռերէն եւ անտառներէն հիմա կը լսուին միայն թռչուններու ձայները եւ Մէհմէտճիկներուն երգերը: Այս տեղերը ժողովուրդը խիստ յետամնաց է: Տղաքը եւ աղջիկները ապշութեամբ եւ սոսկումով կը դիտէին մեր օթօները:

Իր լեռնէն անդին չանցած եւ վերջերս անձնատուութենէ տարբեր միջոց մը չկրցող գտնող Հայտարան աշիրէթապետը Գամէր քամիոն մը դնելով տարուած ատեն՝ ապշութեամբ եւ սոսկումի մէջ ըսած է.

— Արդեօք ինծի ասանկ նման չըտեսնուած արագութեամբ մը ո՞ւր կը փախցնեն:

Եւ սկսած է ինքզինքը ամուր բռնել որ չիյնայ ցնցումէն:

Ցէչեալը 96 տարու է, բայց 2 տարու տղայ մը ունի: Ալփտողան բժիշկներու քննել տուեր է զայն եւ հասկըցեր է որ դեռ 20 — 30 տարի կրնայ ապրիլ (?):

*** Ըսմէթ Ինէօնիւ, Տէրսիմէն վերադառնալով Էնկիւրի, գործավարներու խորհուրդին իր զեկոյցը տուաւ եւ Պոլիս անցաւ: Հայտար Փաշայի կայարանին մէջ, Զօր. Ալի Սայիտ հարցուց վարչապետին.

— Տէրսիմի մէջ մեր զինուորները զուա՞րթ են, փաշա...

Ըսմէթ Ինէօնիւ զօրաւոր եւ հաւատաւոր արտայայտութեամբ մը.

— Բոլորն ալ զուարթ են... առիւծի նման... պատասխանեց եւ աւելցուց.

— Տէրսիմի հարց անունով խնդիր մը գոյութիւն չունի:

« ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ »

—o—

Այս խորագրով, Ահմէտ Էմին Եալման թուրքերէն Թանի մէջ ունի հետեւեալ խմբագրականը.

... Թուրքիա բաւական ճամբայ կտրեց նաեւ դէպի ազգային միասնականութիւն: 15 տարի առաջ ամէն ոք տարբեր տարբեր մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրէր: Շատեր՝ աջէն ու ձախէն՝ նորին դէմ կրաւորական ընդդիմութիւն մը եւ անվստահութիւն մը ցոյց կուտային: Այժմ այդ հայրենակիցներուն միջեւ երեւան կուգայ ընտանեկան ներդաշնակութիւն եւ անկեղծութիւն:

Աշխարհի մէջ կան ազգեր որոնք իրենց սահմանները նեղ կը գտնեն եւ պարապ տեղեր կը փնտռեն՝ լայննալու համար: Անոնք պարապ չեն կրնար նկատել Թուրքիան, որ միասնականութեամբ կ'ապրի: Մեր երեսին կը ժպտին: Բայց, թաքուն յոյս մը ունին,— արդեօք օր մը անձնական վէճերով կը բախի՞նք իրարու: Կը խանգարուի՞ մեր միասնականութիւնը: Անձնական ազդեցութեան եւ դիրքի կիրքը կը կուրցնէ՞ մեզմէ ոմանք: Քաղաքական ընդդիմութեանց պատճառաւ երկրին յառաջ բարձր շահերը կը կորսնցնե՞նք:

Մեր հողերը պարապ տեսնողներուն եւ զանոնք դուրսէն լեցնելու մասին գաղտնի յոյսեր ունեցողներուն եւ պատեհ առիթի սպասողներու դէմ ունինք շատ բնական ազգային կոչում մը,— մեր ներքին միասնականութիւնը պահպանել: Մէկ րոպէ իսկ մեր հայեցողութենէն չհեռացնել ատոր բարձր արժէքը: Մենք վստահ ենք որ մեր զինուորական ուժերը իրենց պարտականութիւնը լիուլի պիտի կատարեն՝ երկիրը պաշտպանելու համար: Բայց, ազգային միասնականութիւնը պաշտպանութեան աւելի ուժեղ եւ ազդեցիկ զէնք մըն է, քան զինուորականը: Այնքան ատեն որ մենք միացած ենք, ոչ ոք կրնայ մեզի ծուռ նայիլ: Ու ոչ ոք Թուրք հողերը պարապ ու դուրսէն լեցուելիք տեսնելու սխալը չի գործեր:

... Ամէն մէկ Թուրքի առաջին պարտականութիւնն է իր շուրջ լաւատես, ինքնավստահ եւ ներշնչող մթնոլորտ մը ստեղծել: Անհատ մը որ այս կամ այն ձեւով վնասակար մտածումներու կ'ենթարկուի, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար երկրին ու յառաջդիմութեան թշնամի հոսանքներուն գործիք կը դառնայ:

« ՏԷՄԻՐՏԱՂ » ԵՐԿԱԹԻ ՀԱՆՔԸ

—o—

Երկաթի հարուստ հանք մը գտնուած է Էրզրում — Սիվաս երկաթուղիին վրայ Տիվրիկի մօտ, Չէթինքայա վայրին մէջ, Տէմիրտաղ լերան կողին:

«Ճիւմհուրիյէթ» հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները կուտայ այս հանքին մասին.—

Տնտեսական գործավար Ճէլալ Պայար որ Պաղտատ կը գտնուի, վերադարձին Տէմիրտաղ պիտի երթայ ուսումնասիրական քննութիւն մը կատարելու համար: Հանքային պաշտօ-

ՐԱՖՖԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Ո՞վ կրնայ խօսիլ աստուածային տուրքին, հրաշք տղեկի մը գերազանց կարողութիւններուն մասին:

Անոր երաժշտութիւնը իր խել զգացածն է: Այս փոքրիկ հանճարին ներշնչումները եօթը նօթերէ կը բխին, ան կը չարադրէ իր հոգիին մէջ կուտակուած ձայներու ներդաշնակութիւններով:

Ինչպէս ամէն ազգ ունեցած է Ժան Սեպաստիէն Պախ մը, Պէթհովէն մը, Շոփէն մը, Մոցարթ մը, այնպէս ալ մեր ազգին փառքերէն մէկն ըլլալ կը թուի Րաֆֆիկ Պետրոսեան, այժմէն նոյնացնելով այդ անմահ երաժիշտներուն պատանեկութիւնները:

Այս երաժշտական հոգիով ծնունդը նոր չէ որ լսենք: Լուսաշող աստղ մը ըլլալը 4—5 տարի առաջ ցոյց տուաւ, երբ այն ատեն նօթ մը խել չէր ճանչնար եւ այնքան ճշդութեամբ նուագեց Շուպէրթ եւ Պէթհովէն:

Ահա անցեալ երեքշաբթի գիշեր Կավոյի սրահին մէջ դարձեալ երջանկօրէն ունկնդրեցինք այս զարմացուցիչ դաշնակահարին ճոխ յայտագիրը, երբ աննման յիշողութեամբ, նուրբ զգայնութեամբ բոլոր հեղինակները վերարտադրեց, գոռումի, դաշնակութեան, երգի, մեղեդիի, թրթռացումի, զմայլելի պատկերացումներով:

Րաֆֆիկ պարզ ու գրաւիչ դպրոցական մըն է, իսկ օժտուած մասնաւորուն տակ իր մանրմական գործիքով՝ խոհուն երաժիշտ մը:

Իր յաջողութիւններուն ամէնէն մեծը եղան Շոփէնի Շէրցօ ան Սի պէմոլ մինէօր, Շոփէնի Էթիւտ թիւ 5ը, Շումանի «Արապէսք»ը եւ Լիսթի Քօնսէր ան մի պէմոլ մաժէօր:

Երաժշտասէր ունկնդիրները իրենց ջերմ զոհունակութիւնը եւ ուրախութիւնը կ՚արտայայտէին անվերջ ազմօններով եւ ծափահարութեամբ:

Միջնարարներուն քովէս՝ բարի Հայուհիմը անվերջ աղօթքի մրմունջները կը լսէի, Րաֆֆիկի առողջութեան եւ յաղթանակներուն համար: Եւ կը կարծեմ թէ ներկայ ամէն Հայ «Աստուած պահէ» մաղթանքը ըրաւ բարեմրամայն եւ անկեղծօրէն:

ԱՐԱՔՍԻ ՄԵՍՐՈՊ

Նոտառ երկրաչափներ արդէն հանքին վայրը մեկնած են: Գտնուած հանքերէն առնուած կտորի մը վրայ կատարուած քիմիական տարրալուծումի արդիւնքէն հաւկցուած է որ հանքը 100ին 68 զուտ երկաթ կը պարունակէ, որով աշխարհիս ամէնէն հարուստ երկաթէ հանքը կրնայ համարուիլ, քանի որ ցարդ ամէնէն հարուստ ճանչցուած Շուէտի ու Ուրալի հանքերը միայն 100էն 65 երկաթ կը պարունակեն:

Նախնական գնահատումները 15 միլիոն թոն զուտ երկաթի տարողութիւն մը կը վերագրեն նորագիւտ հանքերուն: Ասոնց շահագործումը կրնայ 35 տարի անընդհատ շարունակել: Երկրին երկաթի տարեկան ներածումը 22 միլիոն ոսկի է, որով այս գումարին երկրէն դուրս ելլելուն առաջքը պիտի առնուի: Այս հաշիւով հանքին արժէքը մէկ միլիար թրքական ոսկի կը ներկայացնէ:

«Տէմիրտաղ» երկաթուղիի գիծէն հազիւ մէկ քիլոմեթր հեռու է:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 1 Յուլիս (Յառաջ).— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան անդրանիկ դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի, Մէօտոնի պաղ աղբիւրին մօտ: Առաւօտէն սկսած էին խումբ խումբ Հայ - րենակիցներ դէպի անտառը, ոտքով թէ ինքնաշարժով: Պաղ աղբիւրի մօտ գտնուած ծառին վրայ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները որոնց տակ խոշոր տառերով գրուած էր հերոս Անդրանիկի կտակը, «Գործս կէս մնաց»: Ժամը 4ին ընկ. Ն. Քրչիկեան հանդէսը բացուած յայտարարեց, յետոյ նուագախումբը նուագեց «Մեր Հայրենիք»: Ընկ. Հ. Համտալեան ներկայացուց Կամաւորական Միութեան անհրաժեշտութիւնը եւ ըսաւ. «Մեր անմահ Մ. Վարանդեան հայ հերոսի մասին այսպէս կ՚արտայայտուի.— Մտէք այդ վեհ պանթէոնը, ուր թաղուած են մեր թանկագին մեռելները: Բայց ո՞ւր է այդ աստուածատաճարը: Իսկապէս հայ հերոսը չունի պանթէոն, որպէսզի մեր մարտիկները գոնէ տարին անգամ մը այցելեն: Այսուհանդերձ Կամ. Միութիւնը, այսպէս հաւաքուելով, կ՚ուզէ ոգեկոչել եւ յաւերժացնել հայ հերոսներուն յիշատակը: Այսօր, ահա, այս դաշտահանդէսին, հայ մարտիկը կամ հայ երիտասարդը կուգայ ըսելու մեր մեծ մեռելներուն թէ ձեր կիսատ ձգած գործը մենք պիտի շարունակենք: Այնքան ժամանակ որ հայ եռագոյնը կը մնայ պանդուխտ եւ հայկական հողերը կը մնան մեր դարաւոր թշնամիին ձեռքը, մենք չենք կրնար հայ դատէն հրաժարիլ: Ես հաւատացած եմ որ օր մը հայ մարտիկը այս եռագոյնը պիտի տանի Հայաստան»:

Երգեցին ընկ. Դ. Զօլաքեան, Պ. Խ. Բաստրմաճեան, Տիկին Զ. Տէր - տէրեան: Արտասանեցին ընկ. Ս. Գասպարեան եւ Ս. Միսաքեան: Յետոյ խօսք տրուեցաւ ընդ. Տ. Բաղդասարեանի, որ նախ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն, յետոյ ողջոյններ բերաւ գաւառի ընկերներէ, որոնց այցելած էր երկու շաբաթ առաջ: Մուլինոյի մասնաճիւղը, ըսաւ, որ հազիւ մէկ տարուան կեանք ունի, արդէն յիսնեակ մը անդամներ կըհաշուէ իր շարքերուն մէջ: Մեր երկրին մէջ հայ ժողովուրդը սովորութիւն ունէր ամրան այս եղանակին ուխտի երթալու Տաթեւ, Մշոյ Ս. Կարապետ եւ այլուր, մենք այսօր զրկուած ենք այդ ուխտատեղիներէն եւ եկեր ենք Մէօտոնի պաղ աղբիւրին մօտ ոգեկոչելու մեր նահատակները:

Ազգերու մէջ մեծ ու պզտիկ չկայ, յաղթանակը անոնցն է, որ կամք ունին եւ հաւատք: Գերմանացիները 1871ին գրաւած էին Մէց քաղաքը եւ ամրացուցած: Մէկ դար վերջ Ֆրանսացիները վերագրաւած էին: Մենք տուինք մեր հողերը, եթէ հաւատք եւ կամք ունինք՝ կը վերստանանք, ինչպէս յաղթանակի մեր հաւատքով ու կամքով Սարտարապատի մէջ նահանջի մատնեցինք թշնամին եւ էջմիածնայ զանգակները սկսան ղօղանջել աւետելով Հայոց ազգին փրկութիւնը: Հայ երիտասարդութիւնը մեծ պարտականութիւններ ունի, զինուորագրուած ժամանակ ֆրանսական բանակին մէջ՝ պարտաւոր է խորհիլ իր սորվածը վաղը ի սպաս դնելու հայ դատին»:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ ընկ. Հ. Սամուէլի, որ ըսաւ. «Հայկ. կազմակերպութիւններու մէջ դուրգուրանքի առարկայ պէտք է դարձնել Հայ Կամ. եւ Մար. Միութիւնը, որովհետեւ այսօրուան Հայաստանը կը պարտինք հայ մարտիկներուն, որոնք իրենց արեան գնով գծեցին անոր սահմանները:

Յետոյ նուագախումբը նուագեց «Յառաջ Նահատակ» եւ սկսաւ պարը մինչեւ ուշ ատեն: Վիճակահանութեան դրուած էր ողջ աքաղաղ մը եւ շիշ մը շամփանեա, առաջինը շահեցաւ ընկ. Մ. Սէֆէրեան, երկրորդը Գ. Էնկիցեան, որոնք 10ական ֆրանք նուիրեցին Միութեան:

Շրջուն Թղթակից

ՋԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը

—o—

ՌԸՆԱԺ, 3 յուլիս.— (Յառաջ).— Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց խանդավառութեամբ մեր գաղութն ալ տօնեց Հայաստանի Հանրապետութեան 19րդ տարեդարձը: Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր կոկիկ բազմութիւն մը: Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները, որոնց մէջտեղը դետեղուած էր Արամի մեծադիր նկարը: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս: Նախագահը ընկ. Ա. Թումասեան փառաբանեց ազատագրական պայքարը եւ հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի կենալ ի յարգանս այն բոլոր յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն, որոնք ինկան հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի ազատութեան համար: Արտասանութիւններէն եւ մեներգներէն վերջ բեմ հրաւիրուեցաւ մեր սիրելի Յառաջի խմբագիրը, ընկ. Շ. Միսաքեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց Մայիս 28ի դէմքերն ու դէպքերը: Հանդէսը փակուեցաւ Մշակ բանուորով: Ներկաները մեկնեցան անկախութեան գաղափարով տոգորուած:

Յաջորդ իրիկուն տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը: Ներկայ էր ամբողջ գաղութը: Ընկեր դասախօսը նախ ընդհ. ակնարկ մը նետեց Եւրոպայի անստոյգ կացութեան վրայ, յետոյ խօսեցաւ Ռուսիոյ եւ Հայաստանի վերջին ձերբակալութիւններու եւ գնդակահարութիւններու մասին եւ համառօտակի թուեց այն բոլոր դէպքերը, որ տեղի կ՚ունենան կարմիր դրախտին մէջ: Այս շահեկան դասախօսութենէն վերջ եղան հարցումներ, որոնց սիրով պատասխանեց ընկեր խմբագիրը:

Վ. Խաչատուրեան

×

ԿՐԸՆՈՊԼ, 29 Յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէն գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր դաշտահանդէսով մը տօնելու Անկախութեան տարեդարձը: 27 Յունիսին, մասնաւոր հանրակառքով, Կրընոպլի հայութիւնը մեծ պատրաստութեամբ, երգ ու նուագով, ամբողջ տեղացիներուն հետաքրքրիր նայուածքին տակ համախմբուեցաւ Սէ - սինէ: Գեղեցիկ մարգագետին մը, վարի կողմը՝ հրաշալի մայրիներ: Հարաւային կողմը ծառախիտ անտառ մը, որու մէջ փոքրիկ առուակ մը: Աջ կողմը փոքրիկ բլուր մը որուն բարձունքը կը տարածուի Կրընոպլի շրջակայ քաղաքը:

Հոս ու հոն խումբերով տեղաւորուած մեր հայրենակիցները իրենց երգով ու պարով ուրախութեան աղաղակով Հայաստանի կերպարանափոխեցին այս անծանօթ վայրը:

Հանդէսը բացուեցաւ երգչախումբի «Բամ Փորոտան»ով, դեկավարութեամբ Պ. Ե. Տէր Կոմսեանի: Օրուան նախագահը հակիրճ կերպով բացատրեց օրուան տօնին նշանակութիւնը: Արտասանեցին եւ երգեցին տիկիններ Մուրատեան եւ Թորոսեան, օրիորդներ Տէր Կոմսեան, Սալաւեան եւ Պ. Մարաշլեան: Արտասանեցին նաեւ փոքրիկ Գայայքճեան եւ Մանուկեան եւ Օր. Ահարոնեան: Ապա հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Շ. Միսաքեան, որ խօսեցաւ մօտաւորապէս մէկ ժամ, նախ Մայիս 28ի ստեղծման, պայմաններու եւ պարագաներուն, յետոյ Հայաստանի նոր կացութեան մասին: Դժուար պիտի ըլլար հոս երկու տողով ամփոփել այնքան հրապուրիչ եւ ելեկտրականացնող ճառը: Երգչախումբի «Յառաջ նահատակ»ով վերջացաւ հանդէսը, բայց կը շարունակուէին երգն ու պարը: Մենք բարձրացանք լերան լանջն ի վեր: Ընկ. Շ. Միսաքեան, շրջապատուած ընկեր - ներով, պահ մը ինքն ալ տարուելով ընդհ. խանդավառութենէն սկսաւ երգել մեզի հետ Ջայնը հնչեց Էրզրումի Հայոց լեռներէն: Վստահ եմ թէ շատերուն սրտին մէջ միշտ վառ պիտի մնայ այս օրուան յիշատակը:

** Այստեղ ունեցանք նաեւ ընկերական ժողով մը, ուր ընկ. Շ. Միսաքեան խօսեցաւ հանրութիւնը հետաքրքրող նիւթերու շուրջ: Յետոյ ընկերական ընդհ. ժողով մը եղաւ, ուր խօսեցաւ մեր կուսակցութեան եւ ընկերները հետաքրքրող նիւթերուն շուրջ:

Տ. Սողոմոնեան

ԹՐԱԿԻՈՅ ՄԷՋ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ օգոստ. 16ին մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարուին Թրակիոյ մէջ, մասնակցութեամբ 7—8 զօրաբաժիններու:

Դեսպանատան զինուորական կցորդները հրաւիրուած են ներկայ գտնուելու այդ ռազմափորձերուն:

Վեց պետութեանց ընդհ. սպայակոյտի նախագահները, մէջը ըլլալով նաեւ պալքանեան պետութիւնները, նոյնպէս ներկայ պիտի գտնուին:

Ասոնցմէ զատ, հաւանաբար երեսունի չափ օտար դիտողներ ալ ներկայ գտնուին, ինչ որ ցոյց կուտայ այն մեծ հետաքրքրութիւնը, որուն առարկայ հանդիսացած է Թուրք բանակը արտասահմանի մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

—o—

«Հայրենիք» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (17 յունիս).

— «Վրաց սոց. դեմոկրատ (մեն - շեւիկ) կուսակցութեան պաշտօնաթերթ «Բրձոլիս Խմա» թերթը հրատարակած է խմբագրական յօդուած մը, որ մեծապէս շահեկան է մեր ընթերցողներուն համար եւս, որովհետեւ կը շօշափէ հայ եւ վրացական յարաբերութիւնները եւ կը պարզէ, թէ ինչո՞ւ այդ յարաբերութիւնները այն չեն, ինչ որ պէտք է ըլլային:

Ցաւալի է նոյնպէս, որ վրաց մենշեւիկները տակաւին չեն կրցած ըմբռնել, թէ Թուրքիան հայ ժողովուրդի համար միայն «հաւանական վտանգ մը» չէ, ինչպէս որ կը պնդէ «Բրձոլիս Խմա», այլ շատ իրական եւ մահացու վտանգ մը: Դժբախտաբար, մեր քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ դէմ, վրաց թերթի կարծածին պէս, «հողմաղացներու դէմ մղուած պայքար մը» չէ, այլ իրական փաստերու վրայ հիմնուած դաժան հարկադրանք մը:

«Բրձոլիս Խմա» կ՚ըսէ.

— «Ռուսաստանը գրաւած է Կովկասը եւ ոչ թէ Թուրքիան: Մեր նպատակն է ազատել այդ գերին Ռուսաստանի գերիշխանութենէն»:

Սակայն, միթէ Կարսի ամբողջ նահանգը, Սուրմալուի շրջանը, Արդահանը եւ Աջարիայի մէկ մասը գրաւուած չե՞ն Թուրքիոյ կողմէ, եւ մի՞թէ այդ հողամասերը Կովկասի մաս չեն կազմեր:

Եթէ նոյն իսկ մէկդի դնելու ըլլանք Թրքահայաստանը, որ կրնայ Կովկասի մաս չնկատուիլ, դարձեալ մէջտեղ կը մնայ Կովկասին պատկանող խոշոր տարածութիւն մը, զոր գրաւած է Թուրքիա: Եւ եթէ վրաց մենշեւիկները կարող են, մենք՝ Հայերս չենք կրնար իրենց պէս դիւրութեամբ մոռնալ Կովկասի մաս կազմող Կարսի նահանգի, Սուրմալուի եւ Արդահանի շրջանի գրաւումը Թուրքիոյ կողմէ:

Վրաց մենշեւիկներու թերթը կը մոռնայ այն աղաղակող իրողութիւնը, որ մինչ Ռուսաստան, գրաւելով հանդերձ Կովկասի մեծագոյն մասը, չի ձգտիր ֆիզիքապէս ոչնչացնելու կովկասեան ազգերը եւ ոչ ալ կը ձգտի ոչնչացնել անոնց ուրոյն քաղաքական, մշակութային եւ հոգեւոր պահպանման եւ զարգացման կարելիութիւնները ամբողջովին, քեմալական Թուրքիա իր գրաւած հողերու մէջ ֆիզիքապէս կը փճացնէ ոչ - Թուրք ազգերը՝ ձգտելով անկարելի դարձնել ազգային համար իսկ անոնց քաղաքական, մշակութային եւ հոգեւոր ինքնուրոյնութեան պահպանումն ու զարգացումը:

«Բրձոլիս Խմա» կը մոռնայ, որ ներկայ Թուրքիա մոլեռանդ ազգայնական եւ այլամերժօրէն ցեղապաշտութիւն մըն է հիթլերական Գերմանիոյ նման, որ չի հանդուրժեր եւ չպիտի հանդուրժէ երբեք ոչ - Թուրք տարրերու ինքնուրոյն գոյութեան իր գրաւած որեւէ հողամասի մէջ: Մինչդեռ Ռուսաստան այդպիսի պետութիւն մը չէ եւ, եթէ ուզէ իսկ, չի կրնար ըլլալ:

Հետեւաբար, ներկայացնել Ռուսաստանը իբր կովկասեան ազգերու մահացու թշնամին, այն ալ միակ թշնամին, իսկ Թուրքիան՝ իբրեւ միայն հաւանական, բայց ոչ իրական թշնամի մը՝ կը նշանակէ աչք փակել իրականութեան առջեւ եւ ոչինչ սորվիլ անցեալէն ու ներկայ իրերու տրամաբանութենէն:

«Բրձոլիս Խմա» չափազանց վրդովուած է, որ մենք՝ Հայերս տակաւին հրաժարած չենք Ախալքալակի գաւառէն, զոր գրաւած են Վրացիները:

Վրաց մենշեւիկներու թերթը կը մոռնայ, որ վրացիք արդարանալի որ եւ է հիմ չունին Ախալքալակը Վրաստանին կցելու համար: Ախալքալակի բնակչութեան 85 առ. հարիւրը Հայերէ է բաղկացած, եւ անոնք կ՚ուզեն միանալ Հայաստանի: Տարրական արդարութիւնը կը պահանջէ, որ այդ - պէս ալ ըլլայ: Արդէն չի կրնար ըլլալ Վրացիներու այն պատճառաբանութիւնը, որ Ախալքալակ ժամանակին եղած է Վրաստանի մէկ գաւառը. սակայն, ան եղած է նաեւ Հայաստանի մաս՝ կազմելով անոր Ջաւախք կոչուած գաւառը:

Արդ՝ մի՞թէ արդար չէր, որ Ախալքալակը գոնէ ինքնավար շրջան մը դառնար, ինչպէս որ են, օրինակ, Օսեթիան կամ Աջարիստանը Վրաստանի մէջ կամ Ղարաբաղը Ատրպէյջանի մէջ:

Եւ եթէ մենք՝ Դաշնակցականներս կը պահանջենք, որ տարրական արդարութիւն ընեն մեր դրացի Վրացիները Ախալքալակի վերաբերմամբ, մի՞թէ այդ կը նշանակէ, թէ մենք կ՚ուզենք ատելութիւն սերմանել Վրացիներու եւ Հայերու միջեւ, ինչպէս որ կը փորձէ ներկայացնել «Բրձոլիս Խմա»: Ընդհակառակն, մենք կ՚ուզենք միայն օր առաջ մեր մէջէն վերցնել Ախալքալակի վէճը անոր արդար լուծումով, որպէսզի աւելի սերտ, աւելի ամուր կերպով կարենանք ձեռք ձեռքի տալ իրար՝ Հայաստանի եւ Վրաստանի անկախութեան պայքարը աւելի արդիւնաւոր կերպով մղելու համար»:

«Բրձոլիս Խմա» միանգամայն կ՚անտեսէ նաեւ պատմական հանրածանօթ փաստերը, երբ կ՚ըսէ, թէ մենք «ժխտական դիրք»ինք ունեցած միշտ կովկասեան ազգերու միութեան բոլոր ձեռնարկներուն հանդէպ եւ կ՚ուզենք «դուրս մնալ կովկասեան ճակատէն»:

Սակայն, վրաց թերթը ինչո՞ւ կը մոռնայ մեր եւ կովկասեան միւս ազգերու միջեւ 1921ին Փարիզի մէջ կայացած համաձայնութիւնը: Եթէ, «Բրձոլիս Խմա» կոյր չըլլար, շատ դիւրութեամբ մինչեւ այժմ հասկցած պիտի ըլլար, թէ մենք կը մերժենք կովկասեան ընդհանուր միութեան մէջ մտնել այն պատճառով որ մեր հարեւանները չեն ուզեր յարգել 1921ի համաձայնութեան հիմնական պայմանները»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (400)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

— Բայց, ինչ որ անհասկնալի է, այն է, որ քեզ ձգեցին անոր մօտենալու,— տարակուսանքով գլուխը շարժեց Լեւոնը,— ընդհանրապէս Թուրքերը զայն շրջապատած, Հայերու պատեհութիւն չէին տար անոր մօտենալու:

— Ես չէի որ մօտեցայ,— շարունակեց Տաճատը,— Դաւօն, երբ հեռուէն զիս տեսաւ, մօտը կանչեց զիս: Չեմ կրնար ըսել, որ եթէ ինք զիս չկանչէր, ես պիտի յաջողէի պէտք եղածին չափ մօտենալ իրեն: «Ծօ՛ Տաճատ,— զիս տեսնելուն հեռուէն պոռաց,— էստեղ եկուր»: Անշուշտ հրաւէրը կրկնել չտուի: Որքան կրնայի անմեղ դէմք մը շինեցի ու որպէս թէ վախվխելով՝ մօտեցայ իրեն, աջ ձեռքս գրպանս, ատրճանակի կոթին վրայ… «Ծօ, շան լակոտ, — բարկացած գոռաց՝ ձեռքի ատրճանակը շարժելով,— այդ նորէն ինչե՞ր գրած էք իմ մասին ձեր թերթին մէջ»: Ես, թերթի մէջ անոր մասին գրուածներէն բոլորովին լուր չունեցողի նման փորձեցի ուրանալ: Բայց իմ չքմեղանքի խօսքս սաստիկ բարկացուց զայն, դէմքը աւելի մռայլեցաւ, ու ատամները կճրտացնելով սպառնաց. «Ես քեզի ալ գիտեմ, քու ընկերներդ ալ. եթէ անգամ մըն ալ իմ մասին տող մը բան գրէք, ձեզ բոլորդ ալ բանտերու մէջ փտեցնել կուտամ: Ինծի Դհերցի Դաւօ կ՚ըսեն, կը հասկնա՞ս»… Չեմ կրնար ըսել, թէ ինձ հետ խօսած ժամանակ կասկած մը անցա՞ւ իր մտքէն թէ չէ, բայց ամբողջ ժամանակ աչալուրջ ուշադրութեամբ աչքերուս մէջ կը նայէր… Կը զգայի որ թեթեւ շարժում մը իմ կողմէս, դեռ ատրճանակս դուրս չբերած՝ առանց այլեւայլի պիտի կըրակէր վրաս… Բարեբախտաբար, այդ պահուն քաղաքամէջէն եկող կառք մը արագօրէն կ՚անցնէր դէպի Խաչ Փողան: Մենք ճամբու մէջտեղը կանգնած էինք: Կառքը այնքան մօտէն անցաւ, որ Դաւօն բնազդօրէն քայլ մը ընկրկեցաւ ու գլուխը ետ դարձուց կառքի մէջ նստողները տեսնելու համար: Առիթն էր: Աջ ձեռքս տարատի գրպանէս հանելս ու կրակելս մէկ եղաւ: Կարծեմ ուղղակի գլխուն կրակեցի… Դաւօն չանթահարուածի նման՝ ոռնալով գետին փռուեցաւ: Շուրջինները հազիւ թէ գլխի ինկած էին թէ ինչ պատահեցաւ, երբ ես սկսայ դէպի Խաչ Փողանի կողմը փախչիլ, որքան որ ուժ կար ոտքերուս վրայ:

— Իսկ քովը գտնուող ոստիկաննե՞րը, զօ՞րքը, միթէ չփորձեցի՞ն արգիլել…:

— Շիտակը չեմ գիտեր: Ատրճանակը քաշելս, կրակելս ու փախիլ ըսկսիլս հազիւ 3—4 երկվայրկեան տեւեց: Անոնք դեռ ինքզինքնին չէին գտած, երբ ես սկսայ փախիլ: Որոշ կերպով կը լսէի ետեւէս վազող քայլերու ձայները եւ հրացաններու որոտը… Այդ պահուն հազիւ թէ մէկը նշմարելու վիճակի մէջ լինէի: Նալպանտեաններու փողոցը չհասած՝ դէպի աջ նեղ փողոց մը կ՚երկարի դէպի Արարուց հրապարակի կողմը: Փայլակի նման արագ խորհուրդ մը լուսաւորեց միտքս: Խաչ Փողանով պէտք չէր որ անցնէի: Այդ նեղ փողոցը մըտայ: Ետեւէս լսուող ձայները կը շատնային: Հալածողները կրնկակոխ հասնելու վրայ էին: Ձեռքս նետեցի ուսիս հէյպէյին ու մավզէր ատրճանակս քաշելով՝ դէպի ետ երեք չորս անգամ կրակեցի, ու անմիջապէս ինքզինքս նետեցի այգիի մը կիսաքանդ պատէն ներս: Չեմ գիտեր, թէ զիս հալածողները ի՞նչ եղան: Շունչս բռնուած էր, ոտքերս կը դողային, բայց կը շարունակէի հարբածի նման օրօրուելով վազել: Մաքսապետեաններու տան մօտէն Նալպանտեաններու փողոցը ցատկեցի: Տեսնեմ Խաչ Փողանի կողմէն հինգ - վեց ձիաւոր զինուորներ դէպի իմ կողմս կ՚արշաւեն: Քանի մը գնդակ ալ անոնց կողմը կըրակելէ վերջ, փողոցի դիմացի պատը մագլցելով այգիներու մէջ ինկայ: Ատեն մըն ալ վազելը շարունակելէ վերջ, բոլորովին յոգնած, քայլերս դանդաղեցուցի: Այլ եւս ապահով շրջանի մը մէջ էի: Կամաց կամաց մթնցաւ: Ինչպէս որ պատուիրած էիր, այգիէ այգի անցնելով հոս հասայ:

— Ախպօրս ըսեմ, մենք ալ ժամանակին բաներ մը ըրած ենք,— սովորական ճոռոմաբանութեամբ սկսաւ Առիւծ Գեւօն, բայց Լեւոնի յօնքերու կիտուիլը տեսնելով, առանց խօսքը շարունակելու, փախախը շտկեց, ու բարեկամաբար Տաճատի ուսը ծեծելով բաւականացաւ, թէեւ մեծադղորդ ճառ մը ըսելու բուռն ցանկութիւն մը կը զգար իր մէջ: Եթէ միայն Լեւոնը ներկայ չլլնէր, ափսոսալով կը մտածէր Առիւծ Գեւօն, ի՛նչ տեղն էր հունարը ցուցնելու:

— Մեզի հետ պիտի մնաս,— քանի մը վայրկեան մտածելէ վերջ խօսեցաւ Լեւոնը,— մեզի հետ միայն կը - նաս ապահով զգալ, մինչեւ որ ձիւնը վերնայ ու ճամբաները բացուին: Յետոյ քեզ արտասահման կ՚ուղարկենք ուսումդ շարունակելու համար:

— Ինչպէս որ կարգադրես,— դէմքը պայծառացած համաձայնեցաւ Տաճատը:

— Առ այժմ մավզէր ատրճանակը բաւական է, մինչեւ որ կարճ հրացան մը հանենք պահեստէն… Գեւօ՛, աչքըդ Տաճատի վրայ պահէ…

Առիւծ Գեւօն այնպէս ուժով սեղմեց Տաճատը իր ջլապինդ թեւերուն մէջ, որ խեղճ տղու աչքերը դուրս ինկան:

ԹՐՔԱԿԱՆ ԲԱՆՏԸ

Վահէի ձեւական դատավարութիւնը երեք օրէն վերջացաւ: Թուրքը գիտէ, երբ ուզէ, արտաքին ձեւականութիւնները պահելով իր մտադրածը ընել եւ այն ալ չչմեցնող արագութեամբ:

Բնականաբար Վահէի ձերբակալութիւնն ու դատավարութիւնը շատ մեծ իրարանցում առաջ բերաւ ժողովուրդի մէջ: Նախ որ յեղափոխական յայտնի դէմք մըն էր, եւ որ աւելին է, Վահէն ձերբակալուելու պահուն քանի մը պաշտօնեաներ սպաննած էր: Երբ դատավարութիւնը սկսաւ, ռուսական եւ պարսկական հիւպատոսներու թարգմանները կանոնաւոր կերպով ներկայ գտնուեցան բոլոր նիստերուն: Այդ պարագան սոփոփեց կառավարութիւնը աւելի ազատութիւն տալու բանտարկեալին, օտարներու մէջ այն տպաւորութիւնը առաջացնելու համար, թէ Թուրքիոյ մէջ ալ արդարադատութեան ձեռքերը կաշկանդուած չեն: Հակառակ Վահէի կրկնակի մերժումներուն, կառավարութեան կողմէ երկու պաշտպան փաստաբաններ նշանակուած էին, որպէս թէ մեղադրեալի շահերը պաշտպանելու համար: Մէկը հայ երիտասարդ մըն էր, մտացի ու կարող, բայց որ հասկնալի պատճառներով բերանը չէր կրնար բանալ: Երկրորդը՝ փաթթոցաւոր Թուրք մըն էր, ազէտ մարդ մը, որ հասարակ արգուհայցնիութեամբ՝ կարող փաստաբանի մը համբաւ կը վայելէր, եւ որ անշուշտ պիտի ըսէր ինչ որ ներելի կրնար համարուիլ Սուլթանի հաւատարիմ հպատակի եւ ուղղափառ իսլամի մը:

Դատավարութեան սկզբնական շըրջանին, Վահէն առանց այլեւայլի խոստովանեցաւ իր յեղափոխական ղեկավարներէն մէկը լինելը, ընդունեց զէնքով դիմադրելը ու տարր հետեւանքով տեղի ունեցած սպանութիւնները:

Վահէն կարծես ուրախութեամբ ընդառաջ կ՚երթար դատախազի ամբաստանութիւնները հաստատելու, առանց ինքզինքը պաշտպանելու որ եւ է փորձ ընելու: Հազիւ երբեմն ուղղումներ ընելով կը բաւականանար, երբ դատախազը սուտ եւ արտառոց վերագրումներ կ՚ընէր յեղափոխականներու հասցէին, բայց երբ հարցը եկաւ հայ յեղափոխական շարժումը բնորոշելու, չխօսելու քաղաքականութիւնը Վահէն մէկդի ձգեց եւ լայնօրէն օգտագործեց այդ պատեհութիւնը, փաստօրէն ապացուցանելով որ միայն Համիտեան կառավարութեան յոռի վարչութիւնն էր պատճառը հայ ժողովուրդի անօրինակ մարտիրոսութեան:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Բրեսթ-Լիտովսկի հովանաւորութեան տակ,— այսպէս պաշտօնանկ եղած են Միրոնով, արտաքին գործավարութեան մամուլի տնօրէն, Շթէրն, արեւմուտքի քաղաքական բաժնի տնօրէն: Պաշտօնանկ եղան սովխոզներու փոխ-գործավարներ Օստրովսքի եւ Սոմս, պետ. դրամատան փոխ-տնօրէնը՝ Բերեզին:

Վրական ատպարէզի մէջ, ձերբակալուեցաւ Կիրշոնը, որ մինչեւ երէկ Խորհ. Գրողներու Միութեան ամէնէն ազդեցիկ վարիչներէն մին էր, իսկ պաշտօնանկ եղաւ Լիտովսկի, խորհ. արուեստի վարչութեան պետ, Արկատիեւ, տնօրէն Մոսկուայի գեղարուեստական թատրոնին: Դատի յանձնուեցան ակադեմականներ Դեբորինն եւ Օրնորսկի, այն ամբաստանութեամբ թէ թոյլ տուած են որ տրոցկիստները իրենց քարոզչութեան գործիքի վերածեն համալսարանը: Իսկ միշտ «հիւանդ» է Արոսիեւ, տնօրէն արտասահմանի հետ մշակութային յարաբերութեանց (Վոկս):

Սկիզբները այն կարծիքը կը յայտնուէր թէ «մաքրագործումը» ուղղուած է յատկապէս Հրեաներուն դէմ, բայց վերջին ձերբակալութիւնները եւ նոր-հալածումները կը հերքեն այդ կարծիքը: Արդարեւ, մեծ թիւ մը կը կազմեն Հրեաները, որոնք կը գտնուին պետական բարձր պաշտօններու գլուխը:

Մոսկուայի մամուլը կը շարունակէ երգել իր խաղը,— դրամատէր երկիրներու հաշւոյն տրոցկիստները լրտեսութիւն կ'ընեն երկրին մէջ: Այս ձեւով, մաքրագործումը պիտի շարունակուի տակաւին:

Պաղեստինի մէջ անհանգստութիւն

»»»» o ««««

Ինչպէս Երուսաղէմի մեր թղթակիցը կը գրէր վերջերս, Լոնտոնի արքայական յանձնաժողովը կ'առաջարկէր Պաղեստինը բաժնել երեք գօտիներու,— արաբական, հրէական եւ բրիտանական:

Այս ծրագիրը խուլ դժգոհութիւն մը պատճառած է մասնաւորաբար Արաբներուն:

Արաբները կ'ըսեն.— «Պաղեստինը կրօնական, առեւտրական եւ ռազմագիտական կեդրոնն է արաբ աշխարհին, եւ մենք թոյլ պիտի չտանք որ օտար պետութիւն մը հակակշիռ տակ պահէ պաղեստինեան ծովեզերքը: Եթէ Անգլիա փորձէ Պաղեստինը բաժնել գօտիներու, արաբ պետութիւնները պիտի միջամտեն՝ դիմադրելու համար այդ ծրագրին»:

Միւս կողմէ Հրեաները կ'ըսեն.— «Մինչեւ մահ պիտի կռուինք պաշտպանելու համար մեր վերջին յոյսը: Տեղի պիտի չտանք սպառնալիքներու: Անգլիոյ կ'իյնայ կշռել հետեւանքները այն քաղաքականութեան, որ դժգոհութիւն պիտի պատճառէր Պաղեստինի 400,000 հրեայ բնակչութեան եւ աշխարհի 16 միլիոն հրէութեան: Մենք կ'ուզենք որ հրէական պետութիւն մը հիմնուի Յորդանանի երկու եզերքներուն վրայ: Անգլիա կ'ուզէ՞ որ մեր նպատակը իրագործենք առանց իր կամքին»:

Կիրակի օր, Երուսաղէմէն կը հեռագրուէր թէ այս ցեղային հակամարտութիւնը լուրջ վախեր կը պատճառէր բրիտանական իշխանութեան: Ընդհարումներու առաջքն առնելու համար Մալթայէն զրահաւոր մը ճամբայ ելաւ դէպի Հայֆա:

Ոչ-միջամտութեան խորհրդակցութեան շուրջ

Ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը կը զբաղեցնէ ներկայիս եւրոպական դիւանագիտութիւնը: Բանակցութիւնները կը շարունակուին՝ հաշտութեան եզր մը գտնելու համար երկու առաջարկներուն միջեւ: Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին անդամ պետութիւններէն շատեր յարած են անգլօ-ֆրանսական տեսակէտին, բայց եւ այնպէս Իտալիա եւ Գերմանիա ամուր կառչած կը մնան իրենց տեսակէտին:

Հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ Իտալ կ'աշխատի միջին եզր մը գտնել: Հռոմի թերթերն ալ կը հաստատեն որ բոլորովին նոր բանաձեւ մը կը փնտռուի: Ըստ «Վոչէ տ'Իթալիա» թերթին, նկատելով որ Ֆրանսա կը վախնայ թէ գերմանօ-իտալական առանցքը կրնայ կտրել Ֆրանսայի եւ Ափրիկէի հաղորդակցութեանց ճամբան, Իտալիա պատրաստ է ամէն ապահովութիւն տալ Միջերկրականի մասին, ճիշդ ինչպէս նոյն ապահովութիւնը տուաւ Անգլիոյ, եւ այս՝ դիւրացնելու համար չորս մեծ պետութեանց գործակցութիւնը Սպանիոյ հարցին մէջ:

Կը թուի թէ, սակայն, բանակցութիւնները որ եւ է արդիւնքի չեն յանգած, այնպէս որ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի պիտի չհրաւիրուի, մինչեւ որ որոշ համաձայնութիւն մը գոյանայ: Լոնտոնէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը թերեւս նիստի հրաւիրուի այս Հինգշաբթի:

Մահափորձ Փորթուգալի դիկտատորին դէմ

Լիզպոնէն կը հեռագրեն թէ մահափորձ մը կատարուեցաւ Տոքթ. Սալազարի վրայ:

Երբ Փորթուգալի դիկտատորը, Սալազար, կիրակի առաւօտ եկեղեցի հասաւ եւ ինքնաշարժէն դուրս ելաւ, ռումբ մը պայթեցաւ եկեղեցիի գաւիթին մէջ,— պայթիւնը այնքան սաստիկ էր որ մեծ փոս մը բացուեցաւ եկեղեցիին պատին եւ գետնին մէջ եւ մայթը քանդուեցաւ:

Տոքթ. Սալազար իր հետեւորդներով անվնաս մնաց, նոյնիսկ պահելով իր պաղարիւնը, մինչ եկեղեցի եւ կրօնական արարողութիւնները շարունակուեցան:

Գերման եւ ֆրանսացի նախկին պատերազմիկներ

Կիրակի օր, հազար հոգիէ նախկին պատերազմիկներու ֆրանսական պատուիրակութիւն մը այցելութեան գնաց Գերմանիա: Ֆրիպուրկի մէջ, յանուն գերման նախկին պատերազմիկներու, զանոնք դիմաւորեց Օպերլինտօպըր, որ բարեգալուստ մաղթելէ վերջ ըսաւ.

—— Մեր Առաջնորդը, Սարի հանրաքուէէն վերջ յայտարարեց, թէ այլեւս հողային ոչ մէկ պահանջ ունի Ֆրանսայէն: Այս յայտարարութիւնը անշուշտ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսացի ժողովուրդին: Անոնց որոնք նոր անակնկալներու կը սպասեն, կը պատասխանեմ.— Դարերէ ի վեր Ֆրանսա կը հանդիսանայ իբրեւ մեծ պետութիւն մը, մեծ պետութեան մը անդամները պատրաստ են այնքան մեծանձնութեամբ մտածել ուրիշ պետութեան մը մասին, որքան մեծանձնութեամբ կ'ուզեն որ մտածուի իրենց մասին:

Ցետոյ գերմանացի եւ ֆրանսացի նախկին պատերազմիկները, իրենց դրօշներով, տողանցք մը կատարեցին ընդհ. պատերազմի մեռելներու յիշատակարանին առջեւէն, մինչ նուագախումբ մը կը նուագէր Ընկեր մ'ունէի...:

Տողանցքէն վերջ, գերման անդամատեալ պատերազմիկներու Միութեան նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց ֆրանսացի նախկին պատերազմիկներուն այցելութեան համար եւ ըսաւ.

— «Գերման ժողովուրդը, որ պատնէշի նման կանգնած է պոլշեւիկեան ներխուժումին դէմ, չունի ուրիշ փափաք, բայց եթէ ապրիլ երջանիկ եւ խաղաղ»:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒԸ

Ազգայնական պատերազմական զեկոյցներու համաձայն, Սանթանտէրի անկումը օրերու խնդիր է: Հանրապետականներն ալ կը խոստովանին, որ Սանթանտէր չի կրնար երկար դիմադրել,— այդ շրջանը անասնապահութեամբ կ'ապրի բնակչութիւնը, եւ գլխաւոր քաղաքը, Սանթանտէր, պաշտպանուած չէ երկաթէ գօտիով:

Արակոնի եւ Քաթալոնիոյ հանրապետական բանակներու հրամանատարին յայտարարութիւններուն համաձայն, տակաւին Պիլպաօ չինկած՝ Վալենցիոյ կառավարութիւնը կ'որոշէ օգնութեան հասնիլ Պասքերուն, սակայն Պարսե-

ՊԱՐԳԵՒԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet բարեգործ սկանի տան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 26, Rue d'Enghien, Paris (2):

Մուտքը ազատ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷԹ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 11 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 9

ՌՈՊԻՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiquetի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ՔՈՂԱՅԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՔԱՒԷՇՏ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.

Սան-սանուհիներու կողմէ: կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՍՏՉԵԼԻ ՊԻՒՖԷ — ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԻՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու՝ ձրի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ

եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան

10 Յուլիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ ՏՈՔԹ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

Կը ներկայացուի «ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ»

Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան կողմէ

11 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ. ՊԻՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

Կը խօսի Պնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, պար եւ ճոխ պիւֆէ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 8ի Հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին Միութեանս կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆ.

Նիւթ ունենալով՝ Սիամանթօ. իր արուեստն ու կեանքը:

(Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ):

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert)

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

լոնայի մէջ խռովութիւններ կը ծագին: Նոյն հրամանատարը կ'ըսէ թէ Արակոնի ճակատին վրայ հանրապետականները ունին 200,000 զինուոր, սպառազինուած արդիական բոլոր միջոցներով: Քաթալոնիոյ մէջ օրական 3 օդանաւ կը շինեն: Խրամներուն մէջ եղբայրական համերաշխութիւն կը տիրէ, քաղաքական բոլոր կուսակցութեանց անդամները նոյն քաջութեամբ կը կռուին, հրամանատարութեան կողմէ սակայն աշխատանք կը տարուի զինուորական կարգապահութեան վերժեցնելու համար զանոնք:

Ներկայիս, կ'ըսէ, Զօր. Փոցաս, կարելի չէ խօսիլ հաշտութեան մասին: Շուտով պիտի ձեռնարկենք ընդհ. յարձակողականի մը,— ատոր համար ոչ զինուորը կը պակսի, ոչ ալ հրասայլը:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնական, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով: Ժամադրութեամբ ուղղուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստուած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, **50, Bld. Longechamps, Marseille**

Tél.: National 13-16

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵԼԻՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունուար 1էն սկսեալ կը գործադրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլովաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, գուլպաներու եւն. իհամար:

Ամենալաւ ապրանքներ բացառաբար դեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

Փափաքողներու կը ղրկենք կերպաս երու նմոյշ երը եւ գիները

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սինոպցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Այգեստանի որբանոցին մէջ... Ամերիկաղրկուած... մինչ... փոխադրուած են Գաւառի... շրջաններ, եւ անոնք իրենց հետքը կորսուած է:

Ճանչցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել իրենց քոյրը՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56, rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux. France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

ՆԱՒԱՀԱՏՈՐՓ

30 Յունիս — 3 Յուլիս

ԼԷՎԱՆ, Մ. Պ. — 70:

ՖՐԷԺԻՒՍ, Վ. Գ. — 70:

ԼԷՊՈՍ, Վ. Բ. — 100:

ԼԻՈՆ, Ա. Տ. — 35:

ՊՈՍԹԸՆ, Ս. Մ. Վ. — 222:

ԿՐԷՍԷԼԻ, Հ. Ն. եղբ. — 35:

ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Գ. Լոր. — 70:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Յ. Օնպ. — 140:

» Կ. Քէօ. — 70:

» Տ. Սող. — 140:

ԼԷՎԱՆ, Թ. Պ. — 35:

ՎԻԼՖՐԱՆՇ, Ն. Զ. — 200:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՌՈՒՍ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ (52 rue Regnault, Paris 13) կը ծանուցանէ թէ Միջազգային Ցուցահանդէսի միջոցին վարձու կուտայ իր հանրակացարանին մէջ, մէկ հոգիի համար մէկ անկողին հետեւեալ պայմաններով —

1 օրուան համար	10 ֆր.
Շաբաթը	60 ֆր.
Երկու շաբաթը	110 ֆր.
Կը տրուի նաեւ ամուր ճաշ	4.50
ֆրանք:	ճաշարանի տնօրէն
	Տավերնէֆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահը, 45 բիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Բաց է Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԹԻՒԵՐԸ

6րդ, 7րդ, 8րդ, 9րդ, 10րդ, 11րդ, 12րդ: Բոլորին այլման: Տարեկանը 50 ֆր.: Վճարումը կանխիկ: Փոստի ծախքը գնողին վրայ:

Դիմել.— Hatchikian Nerses 4 rue Lafayette (coiffeur) Vienne (Isère) France.

ՊԱՏԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

329 Cours Lafayette, angle Garibald

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ — ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ազեֆը գիտէր Բուրցեւի դէմ բացուելիք դատի մասին: Այդ դատը որոշ չափով անհանգստացնում էր նրան: Նա նոյն իսկ այդ դատավարութեան հետ որոշ յոյսեր էր կապում: Եւ իսկապէս, եթէ դատաւորները՝ Ռուսաստանի երեք յայտնի յեղափոխականները (իշխ. Կրապոտկին, գերման Լոպատին, Վերա Ֆիգներ) դատապարտէին Բուրցեւին որպէս զրպարտողի, Ազեֆի դիրքը երկար ժամանակով կ'ամրանար կուսակցութեան մէջ: Մեղադրանքի բոլոր տուեալները (բացի Լոպուխինի մահացու վկայութիւնից) նրան յայտնի էին եւ ըստ երեւոյթին Ազեֆն այս տուեալները շատ վտանգաւոր չէր համարում: Իսկ արդէն մերկացումից յետոյ նա գրում է գեներալ Գերասիմովին. «Այս բոլորը կարող էր այնքան վատ կերպով չվերջանալ եւ նոյն իսկ լաւ կարող էր լինել, եթէ ինձ յաջողուէր հաստատել իմ ալիբիները: Բայց այդ ինձ չը յաջողուեց»:

Ազեֆի անկման վերջին պատճառն իսկապէս նրա անյաջող alibiն էր եւ նաեւ նրա այցելութիւնը Լոպուխինին: Գերասիմովին ուղղած նոյն նամակին մէջ Ազեֆը գրում է. «Մի խօսքով ճակատագրական սխալ եղաւ իմ եւ ձեր այցելութիւնը Լ.ին: Երբ Աստուած ուզում է պատժել մէկին, նրա խելքը գլխից հանում է»:

Սոյն նամակը գեն. Գերասիմովին Ազեֆը գրել է իր փախուստի յաջորդ օրը: Նա խնդրել էր յանձնել իրեն «Դեկտեմբեր ամսւայ ռոճիկը», եթէ կարելի է եւ նպաստ, միաժամանակ հարցնելով, թէ չի՞ կարելի արդեօք մի պաշտօն ստանալ, «աւելի շատ ճարտարապետական գործով ... Ես այնքան էլ վատ ճարտարապետ չեմ»:

Ազեւը նոյնիսկ որոշ կարգադրութիւններ էլ արել էր, մտածելով, որ «դարչելինները (այն է՝ յեղափոխականները) կը գտնեն իմ հետքը եւ ինձ կը սպանեն»:

Նոյն օրը նա մի նամակ էլ գրեց կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէին բոլորովին ուրիշ ձեւով եւ խիստ յուզուած տոնով. «Այնպիսի վիրաւորանք, ինչպիսին դուք ինձ հասցրիք, երբեք չի ներւի եւ չի մոռացուի: Կը գայ ժամանակ, երբ դուք իմ պատճառով հաշիւ կը տաք կուսակցութեան եւ իմ մօտիկներին: Դրա մէջ եւ համոզուած եմ: Ներկայ րոպէին եւ երջանիկ եմ, պարոններ, որովհետեւ զգում եմ ինձ այնքան ուժեղ, որ հաշուեյարդարի չեմ նստում ձեզ հետ: Անցեալում կատարուած իմ աշխատանքներն են տալիս ինձ այդ ուժը եւ ինձ հեռու են պահում կեղտից եւ զարշահոտութիւնից, որոնցով դուք շրջապատուած էք եւ որոնց մէջ դուք ինձ նետեցիք»:

Թողնելով Փարիզն իր անցանկալի յիշողութիւններով, Ազեֆը Գերմանուհու հետ սկսեց ճամբորդել: Նրանք եղան Իտալիայում, Յունաստանում, Եգիպտոսում, երկար ժամանակ ապրեցին Լիւկսորում, ապա վերադարձան Գերմանիա: Ազեֆն ունէր ռուսական մի քանի անցագրեր, որոնցից նա փոխնիփոխ օգտւում էր:

Բայց ըստ երեւոյթին Ազեֆն այնքան էլ երկիւղ չէր կրում կուսակցութեան կողմից հետապնդման: Դէպի յեղափոխականների մարտական արուեստը նա բոլորովին արհամարհանքով էր վերաբերւում: Գերասիմովին գրած նոյն նամակի մէջ նա ասում է «եթէ նրանք (սոց. յեղ.) գլխի ընկնեն եւ դիմեն մասնաւոր գործակալի, այն ժամանակ նրանք աւելի շուտ կը գտնեն (իմ) հետքը»: Նրա խօսքերի մէջ աւելի էր խփում չար ծաղրը. այսինքն մարտական կազմակերպութիւնը դիմի մասնաւոր գործակալի՝ նրա համար, որպէսզի գտնի հետքը իր նախկին առաջնորդի...

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցանցաթերթ

ԳԻՆԸ ՅԻՍՈՒՆ ՍԷՆԹԻՄ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 7 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3466

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱՑ ԿԵԴՐ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

»»»» o ««««

Երէկ բացատրեցինք թէ ի՛նչպէս Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը գաղափար յղացած էր կազմակերպելու « Համագումար » մը, որ կը բացուի այս առաւօտ Փարիզի մէջ :

Մեզի համար պարզ չէ մինչեւ հիմա թէ ինչո՛ւ պէտք տեսնուած է գումարել այսպիսի ժողով մը, չողչողուն տիտղոսով :

Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը 13 տարիէ ի վեր «անխափան չարունակեր է իրեն վստահուած գործը»: Եւ ի՛նչ գործ :

Տեսանք թէ ո՛րքան ծանրաբեռնուեր է այդ մարմինը, իր վրայ վերցնելով բազմաթիւ հոգեր, տասնեակ հազարաւոր հայ գաղթականներ եւ որբեր Խ. Հայաստան փոխադրելէն ու տեղաւորելէն սկսեալ մինչեւ «լքեալ գոյքեր»ու փրկութիւնն ու ֆրանսահայ տարագիրներու բարօրութեան վերաբերեալ ամէնօրեայ կենսական գործերը, առանց մոռնալու «Դաշնակիցներու կողմէ Թուրքիայէն գրաւուած գումարէն Հայերուն հասնելիք բաժինը, ապահովագրուած եւ պատերազմի ընթացքին տարագրութեան մէջ մեռած Հայերուն ժառանգութիւնը » եւայլն:

Այս բոլորը կատարեր է «անխափան » ամբողջ տասներեք տարի, մինչեւ հիմա մարդու հաշիւ չէ տուեր, ու յանկարծ այսօր միտքն ինկեր է «համագումար» մը հրաւիրել :

Եւ որո՞նք են հրաւիրուողները: Հայ երեք յարանուանութեանց՝ լուսաւորչական, կաթոլիկ եւ բողոքական եկեղեցիներու վարչութիւնները, թիւով ընդամէնը 18, որոնց մէկ մասը հրաւէրին չէ ալ պատասխանած :

Բայց տեսնենք ի՞նչ հանգամանքով համարատուի պաշտօն կըրնան ունենալ :

Հաշիւ կը տրուի մարմնի մը, որ իրաւասու է տրուած հաշիւները քննելու եւ այդ մասին իր լաւ կամ գէշ վճիռն արձակելու : Այսօրուան «համագումար »ը այդ իրաւասու մարմինը չէ, քանի որ անոր մասնակցելու հրաւիրուած ազգային - եկեղեցական 18 վարչութեանց կողմէ չէ որ ընտրուած է Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովը: Այս վերջինը բնաւ ստիպուած չէ հաշիւ տալու մարմնի մը, որմէ չէ ընտրուած, հետեւաբար եւ որուն առջեւ պատասխանատու չէ երբեք :

Ըսինք թէ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովը իր գոյութեան իրաւունքն արժեցնելու համար, կը կռթնի երկու փաստաթուղթերու վրայ.— Առաջին՝ Հանգուցեալ Ազգային Պատուիրակութեան 1924 նոյեմբեր 30ի յայտարարութիւնը, երկրորդ՝ Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարութեան 1925 փետրուար 10 թուակիր նամակը, ուղղուած նոյն Ազգ. Պատուիրակութեան :

Այս երկրորդ փաստաթուղթը վերջին պահուն միայն մէջտեղ հանուեցաւ, անոր տալու համար կարեւոր արժէք մը, որմէ զուրկ է դժբախտաբար:

Գալով առաջին փաստարկութեան, ատոր արժէքն ալ բոլորովին յարաբերական է :

Ազգային Պատուիրակութիւնը Լօզանի դաշնագրին վաւերացումէն վերջ, երբ տեսաւ թէ ջուրն ինկաւ Հայկ. Դատը, որուն հետապնդման պարտականութիւնն էր ստանձնած, վերջ տուաւ իր պաշտօնին, առանց հրաժարականը ներկայացնելու այն մարմնին որմէ ընտրուած էր, ինչպէս օրէնք է: Պայմանները թոյլատու չէին, նոր Ազգային Համագումար մը հրաւիրելու, որպէսզի այդ համարատու մարմնին առջեւ Ազգային Պատուիրակութիւնը իր բարոյական եւ նիւթական գործունէութեան ընդհանուր հաշիւը ներկայացնէր եւ իր աշխատանքները շարունակելու, դադրեցնելու կամ ուրիշ մարմնի մը փոխանցելու մասին անոր որոշումն ստանար :

Ընդհանուր յուսալքութեան եւ հիասթափութեան մթնոլորտի մը մէջ, Ազգային Պատուիրակութիւնը անփառունակ քաշուեցաւ հրապարակէն եւ հայ տարագիրներու ոչ - քաղաքական գործերու հետապնդումը յանձնեց Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին :

Կազմալուծուած մարմին մը իրաւունք ունէ՞ր ուրիշի մը ծընունդ տալու: Ատոր քննութիւնը շատ հեռուները պիտի տանէր մեզ:

Այսպէս թէ այնպէս, սակայն, փաստ մը կայ այսօր, այն է՝ Գաղթականաց Կեդր. Յանձնաժողովին գոյութիւնը 13 տարիէ ի վեր եւ հայ կեանքին մէջ անոր գործունէութիւնը :

Բայց մի՞թէ այդ յանձնաժողովը նոյնն է՝ ինչ որ էր 13 տարի առաջ: Երբե՛ք: Այդ «նշանակովի» մարմնի սկզբնական անդամներէն երկու հոգի միայն մնացած են այսօր, միւսները քաշուած են այս կամ այն պատճառով, անոնց տեղ նորեր «նշանակուած » են մնացող անդամներուն կողմէ: Այն ատիճան որ 1925ի տարեգլուխին ծնունդ առած այդ յանձնաժողովին դիմագիծը այսօր բոլորովին անճանաչելի դարձած է :

« Նշանակովի» մարմինը տարիներու ընթացքին տնավարի « նշանակումներով» եկած հասած է այսօրուան վիճակին: Ու հիմա «համագումար»ի մը ուժին կ՚ուզէ կռթնիլ՝ ինքնիրեն արժէք մը տալու եւ «համագաղթային ընտրովի մարմին » մը դառնալու համար :

Այս պայմաններուն տակ հրաւիրուած «համագումար » մը չի կրնար սակայն ինքզինքը պարտադրել հայկական Սփիւռքին :

Հ. Ս.

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկ մեր խմբագրականին մէջ, ամբողջ տող մը ինկած էր, պակաս ձգելով պարբերութեան իմաստը: Կարդալ.— «Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը միակը չէ որ կը ներկայանայ Ազգաժողովին՝ գաղթահայութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար, այլեւ անոր հետ կան Բարեգործականը, Հօկը, Գաղթ. Օֆիսը »:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱԽՏԸ

»»»» o ««««

Մինչ բանակցութիւններ կը կատարուին համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովի երկու հակադիր տեսակէտներուն միջեւ, եւրոպական թերթերը որոշ մտահոգութեամբ կ՚աշխատին մեկնել բանակցութիւններուն ընթացքը:

« Տէյլի Էքսփրէս » կը գրէ թէ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի անդամ պետութեանց (27) ջախջախիչ մեծամասնութիւնը իւրացուցած է անգլեւֆրանսական տեսակէտը: Այսպէս 23 պետութիւններ պիտի քուէարկեն ի նըպաստ անգլեւֆրանսական տեսակէտին, իսկ ի նպաստ գերմանեւիտալական տեսակէտին՝ միայն 4 պետութիւն,— Գերմանիա, Իտալիա, Հունգարիա եւ Փորթուկալ :

Սակայն եւ այնպէս Լոնտոնի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ մեծամասնութեամբ չի լուծուիր այս հարցը, պէտք է անպայման գտնել համաձայնութեան եզր մը, որուն միանան 27 պետութիւնները անխտիր, առանց մեծամասնութեան խօսքը պարտադրել փորձելու փոքրամասնութեան : Ատոր համար ալ, երկու կողմերը ստիպուած են որոշ զիջումներ ընել:

« Մորնինկ Փոսթ»ի խմբագիրը կը կարծէ թէ Ալպանիան եւս պիտի քուէարկէ ի նպաստ գերմանեւիտալական տեսակէտին, այսուհանդերձ քուէարկութեամբ չի լուծուիր հարցը, ոչ ալ մերժելով համաձայնութեան գալ, անոր համար որ ոչ Գերմանիա, ոչ ալ Իտալիա կը փափաքին ստանձնել խզումի մը պատասխանատուութիւնը :

Կացութիւնը միշտ մտահոգութիւն կը պատճառէ, բայց դեռ բոլորովին անյոյս չէ :

« Էօվր » կ՚իմանայ թէ Իտըն առաջարկած է Վան Զէլանտի, որ ստանձնէ իրաւախոհական բանաձեւ մը ներկայացնելու դերը, այնպէս մը որ կարելի ըլլայ հաշտեցնել անգլեւֆրանսական եւ գերմանեւիտալական տեսակէտները: Պելժ նախարարը ընդունած է կատարել այդ դերը, սակայն իրաւախոհական բանաձեւն է որ պատրաստ չէ :

Նոյն թերթը կը կարծէ գիտնալ թէ այդ բանաձեւը պիտի ունենայ հետեւեալ կէտերը,— «սահմանափակ ձեւով ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքները», նաւային հսկողութեան փոխարէն չէզոք դիտողներ դնել որոշ նաւահանգիստներու մէջ, ետ կանչել օտար կամաւորները :

Բրիտանական կառավարութիւնը ուզած է հասկնալ Վալենցիոյ կառավարութեան կարծիքը թէ համաձա՞յն է, նաւային հսկողութեան փոխարէն, իր նաւահանգիստներուն մէջ ընդունելու իտալացի եւ գերմանացի դիտողներ : Անշուշտ Վալենցիոյ կառավարութեան համար փափուկ է հարցը: Զօր. Ֆրանքօ պիտի յօժարի իր նաւահանգիստներուն մէջ ընդունիլ անգլիացի եւ ֆրանսացի դիտողներ, որովհետեւ որ եւ է թշնամական զգացում արտայայտուած չէ Ֆրանքոյի եւ ֆրանսական կառավարութիւններուն, Ֆրանքոյի եւ անգլիական կառավարութիւններուն միջեւ, բայց Վալենցիոյ եւ Հռոմի կամ Պերլինի կառավարութիւններուն յարաբերութիւնները չեն ներկայանար նոյն ձեւով :

Գերմանացիներն ալ իրենց կարգին կ՚աշխատին լուծում մը գտնել ... փրոփականտ կատարելով իրենց տեսակէտին շուրջ: Արդարեւ, լեհ կառավարութիւնը վերջին պահուն կը հաղորդէր Լոնտոնի կառավարութեան թէ այնքան ալ գէշ չէ գերմանեւիտալական տեսակէտը: Լեհ կառավարութեան կը հետեւէր ռումանական կառավարութիւնը՝ նոյն կարծիքը յայտնելով:

Որոշ է որ եթովպիական պատերազմին մէջ եթէ Անգլիան էր որ մտահոգութիւն կը յայտնէր Միջերկրականի ապահովութեան մասին, սպանիական պատերազմին մէջ, այժմ, Ֆրանսան է որ մտահոգութիւն ցոյց կուտայ Միջերկրականի ապահովութեան մասին: Ուրեմն, ամէնէն աւելի Ֆրանսան է որ կը դիմադրէ գերմանեւիտալական տեսակէտին: Այնպէս որ իրաւախոհական բանաձեւին մէջ, պատերազմիկի «սահմանափակ» իրաւունքներու ճանաչումն իսկ անընդունելի կը գտնէ :

Հասունցած չըլլալով համաձայնութիւնը, ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին նիստը չի կարծուիր որ գումարուի աւելի առաջ քան շաբթու վերջը:

Օդային յարձակում Վալենցիոյ վրայ

»»»» o ««««

Վալենցիայէն կը հեռագրեն թէ կիրակիէն երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը, առտուան դէմ, ազգայնական օդային նաւատորմը յարձակում կատարեց քաղաքին վրայ, սարսափի մատնելով բնակչութիւնը: Մինչ ահազանգին ձայնին հետեւելով՝ բնակչութիւնը կ՚ապաստանէր նկուղները, լուսարձակները կը խուզարկէին երկինքը: Շուտով երեւան հանուեցաւ թշնամի օդատորմիղը, որ 3 խումբի բաժնուած էր, եւ թնդանօթները սկսան որոտալ : Օդանաւերը չյամառեցան իրենց յարձակումին մէջ, այնքան ուժգին էր քաղաքին ինքնապաշտպանութիւնը: Ցիրնեակ մը ռումբեր ձգեցին ու հեռացան: Ռումբերը ինկան Վալենցիոյ մերձքաղաքային դաշտերուն մէջ, սարսափելի պայթիւններով ու դղրդացնելով քաղաքը: Վալենցիոյ վրայ կատարուած օդային յարձակումներուն մէջ մինչեւ հիմա այսքան սարսափելի յարձակում չէր եղած :

Ռուսական ներքին քաղաքական տագնապը

»»»» o ««««

Վլատիվոսթոքի մէջ գնդակահարուեցան 22 պաշտօնատարներ երկաթուղիի վարչութենէն,— առով 153ի կը հասնի այստեղ գնդակահարուածներուն թիւը վերջին շաբթուներուն: Քաղանի քաղաքային խորհուրդի նախագահը Աքսենով բանտարկուեցաւ այն ամբաստանութեամբ թէ «ոճրային գործունէութիւն» ցոյց տուած է պետութեան դէմ: Մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմուած է քննութիւն կատարելու համար Քաղանի խորհուրդին շուրջ, ուր « սպրդած են ժողովուրդի թշնամիներ »:

Ամերիկեան դեսպանը կը սպառնայ

»»»» o ««««

Լոնտոնի ամերիկեան դեսպանը, իր երկրին Անկախութեան Տօնին առթիւ ճառ մը խօսելով դեսպանատան հացկերոյթին մէջ, կանդ առաւ միջազգային բարդ կացութեան վրայ եւ ըսաւ .

—Բռնապետները ստիպեցին որ բրիտանական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները սպառազինուին: Այսպէս սպառազինուած՝ ապահով ենք թէ յաղթանակը մերն է: Երանի թէ անոնք որ պատերազմ կը փնտռեն՝ ժամ առաջ հասկնան ատիկա, տակաւին չպայթած աղէտը, այնքան սարսափելի եւ ահաւոր, զոր կարելի չէ երեւակայել, տրուած ըլլալով որ կատարելութեան հասած են բնաջնջումի զէնքերը :

Խոստովանինք որ, թէեւ կացութիւնը բաւական սպառնալից է, պատճառներ կան որոշ լաւատեսութիւն մը արտայայտելու :

Երբ ակնարկ մը նետենք քաղաքական հորիզոնին վրայ, կը տեսնենք որ բարգաւաճ ազգերը անոնք են որ ժողովրդապետութիւն հիմնած են, մինչդեռ թշուառ, դժգոհ եւ սոված ժողովուրդները ենթարկուած են բռնակալական լուծի: Դիկտատուրայի պաշտպանութեան միակ փաստն այն է որ այդ վարչաձեւը լաւագոյն մեթոտ մը կը կազմէ պատերազմ պատրաստելու, սակայն ժողովրդապետութիւնը իր աւանդութիւններով գերազանց կը մնայ դիկտատուրայէն, եւ աւելի զօրաւոր :

Երբ հարկ ըլլայ դէրք բռնել անոնց դէմ որոնք խաղաղութեան եւ բանականութեան խօսքը չեն ուզեր լսել, պէտք է գտնենք խելքի բերել բռնի ուժով: Ես տակաւին կը յուսամ որ բռնապետները քիչ մը բանականութիւն ունին՝ գնահատելու համար ուժերու հաւասարութիւնը: Բռնավար երկիրներու մէջ ապահովաբար մարդիկ կան, որ կը հասկնան թէ ոչինչ կը շահեցնէ զինարշաւը մրցումի ելլելով ընդդէմ ամերիկեան եւ անգլիական ժողովրդավարութեան: Այդ արշաւին մէջ ոչ մէկ բան մեզի կը զլանայ յաղթանակը :

Սպանիոյ հանքերը եւ մեծերու քաղաքականութիւնը

»»»» o ««««

Անգամ մը եւս ցոյց կը տրուի որ «քաղաքակիրթ» Եւրոպան մարդկային կեանքէն աւելի կը հետաքրքրուի հանքերով: Արիւն կը հոսի Սպանիոյ մէջ, սակայն «մեծ»երը ուրիշ հոգ չունին, բայց եթէ հասկնալ թէ որո՛ւ պիտի տրուին պասքեան շրջանի հանքերը:

Երբ Զօր. Ֆրանքոյի բանակը Պիլպաօ մտաւ, տեղական երկաթի հանքերը շահագործող անգլիական ընկերութիւնը հեռացաւ կառավարական զօրքին հետ: Երբ սկսան բանակցութիւնները պատերազմիկի իրաւունք տալու մասին Զօր. Ֆրանքոյի, անգլիական կառավարութիւնը համաձայնութեան տրամադրութիւն ցոյց տուաւ երկաթի հանքերը շահագործելու իրաւունքը վերստանալով: « Լը Ժուր » իր կարգին կը թելադրէ Ֆրանսական կառավարութեան՝ պահանջել սպանիական հրաքարերուն (փիրիթ) շահագործումը, փոխարէն պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման: Այսինքն, իրար կոտորեցէք, բայց ձեր երկրին հարստութիւնները մեզի ձգեցէք,— ո՛վ մարդկային քաղաքակրթութիւն :

Ռուզվելթ կը հետաքրքրուի Եւրոպայով

Վան Զէլանտ, որ նոր վերադարձաւ Ամերիկայէն, Լոնտոնի մէջ Իտընի հետ տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարեց թէ, ըստ իր տպաւորութիւններուն, նախագահ Ռուզվէլթ հետզհետէ աւելի կը հետաքրքրուի Եւրոպայի ճակատագրով: Ռուզվէլթ կը փափաքի որ, կ՚ըսէ Վան Զէլանտ, շուտ վերջ գտնեն քաղաքական վէճերը՝ լծուելու համար տնտեսական հարցերու կարգադրութեան :

Մեկնելով այդ տրամադրութիւններէն, Վան Զէլանտ կ՚առաջարկէ դրամական եռեակ համաձայնութիւնը, որ կնքուած է Ամերիկայի, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, ընդարձակուի՝ համաձայնութեան կանչելով նաեւ Գերմանիան եւ Իտալիան :

Դրամական այս խաղաղութեան կարգին, Ռուզվէլթ կը փափաքի գետին պատրաստել նաեւ զինաթափութեան, որովհետեւ զինարշաւը ի վերջոյ պիտի յանգի պատերազմի՝ իր հոսանքին մէջ քանդելով բոլոր տեսակի համաձայնութիւնները :

Լոնտոնի մէջ տակաւին վաղահաս կը գտնեն տնտեսական համաշխարհային խորհրդաժողովի մը գումարումը :

Լեհաստանի յարաբերութիւնները

»»»» o ««««

Պելկրատի թերթերէն մէկուն թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցաւ, Վարշաւայի մէջ, գնդ. Պէքի հետ: Լեհ արտաքին նախարարը, խօսելով Վարշաւայի եւ Պուքրէշի խօսակցութեանց մասին, ըսաւ.

— 1921էն ի վեր Ռումանիա եւ Լեհաստան դաշնակիցներ կը մնան եւ մենք շատ գոհ ենք այդ դաշնակցութենէն: Միայն թէ այդ դաշնակցութիւնը մինչեւ այժմ չէր ներկայացուած իր ամբողջական արժէքով, այսինքն այն չափով որ կը ներկայացուի այսօր: Երկու ժողովուրդներն ալ արժանի են այդ դաշնակցութեան :

Յաճախ քննադատած են Լեհաստանը թէ շատ կը սիրէ կնքել երկանդամ համաձայնութիւններ,— ատիկա սակայն աւանդութիւն մը չէ մեզի համար, մենք զայն կ՚ընդունինք որովհետեւ ամէնէն պարզ ձեւն է համաձայնութեան: Այսուհանդերձ ատիկա պատճառ մը չէ որ հակառակինք համաձայնութեան տարբեր տարազներու, երբ իրագործելի են եւ արժէք կը ներկայացնեն: Ատոր փաստը այն է որ կը գործակցինք ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին :

Զօր. Ֆրանքոյի զեկոյցը

»»»» o ««««

Զախակողմեան թերթերը կը հրատարակեն կարգ մը տեղեկութիւններ զեկոյցի մը մասին, զոր Զօր. Ֆրանքօ ղրկած ըլլայ Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի :

Այդ զեկոյցով, Զօր. Ֆրանքօ կ՚առաջարկէ փութացնել իրենց կատարելիք օժանդակութիւնը, որպէսզի պատերազմը վերջանայ ձմեռը չհասած, որովհետեւ զինուորներուն բարոյական կորովը դժուար թէ դիմանայ ձմրան խստութիւններուն: Ուստի կը պահանջէ զինուոր եւ ռազմամթերք: Զօր. Ֆրանքօ երբ այդ օժանդակութիւնը ստանայ, ընդհ. յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ զուգահեռաբար յառաջանալով թէ Մատրիտի, թէ Թէրրուէլի վրայ: Այս վերջին ուղղութեամբ է, որ Զօր. Ֆրանքօ կը յուսայ հասնիլ Միջերկրական, Սակունթոյի եւ Քասթէլլոնի վրայ, այսպէս անջատելով Պարսելոնան Վալենցիայէն: Իբրեւ օժանդակութիւն, Զօր. Ֆրանքօ կը պահանջէ 125,000 զինուոր, 500 օդանաւ, 50 մարտկոց եւ հրասայլեր: Այս օժանդակութեամբ, Ֆրանքոյի օդանաւային ուժը մէկի դէմ երեքի գերազանցութիւն կ՚ունենայ հանրապետական օդանաւային ուժերու վրայ :

Ֆրանքօ կը պահանջէ նաեւ որ ճանչցուին պատերազմի իր իրաւունքները: Եւ վերջապէս Ֆրանքօ կ՚ըսէ թէ մտադիր է հանրաքուէ մը կատարել ամ–

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

ԽՄԲ.— Պուլկար ծանօթ հրապարակագիր Սիլիանով, Սօֆիի մէջ հետեւեալ առաջնորդողը ստորագրած է.—

Ապտիւլ Համիտի շրջանին, երբ Թրքական կայսրութիւնը գրեթէ անընդհատ կը սարսէր եւ կը ցնցուէր յեղափոխական շարժումներէն եւ ըմբոստութիւններէն՝ Պուլկարներու, Հայերու, Ալպանացիներու, Կրետացիներու, Տիւրզիներու, Արաբներու եւն. Քիւրտերը կը մնային հանդարտ: Ոչ միայն կը մնային հանդարտ, այլ եւ ամենագործօն կերպով կ'օգնէին սուլթանական իշխանութեան՝ ընդդէմ ըմբոստներուն: Քիւրտերը կը կազմէին մեծագոյն մասը Համիտեան հեծեալ պահակազօրքին, որ կը փայլէր իր կարմիր շրջազգեստով եւ երկար սուրերով: Քիւրտ բնակիչները՝ Եըլտըզէն տրուած նշանի մը վրայ՝ կը կոտորէին Պոլսոյ Հայերը: Քիւրտերը կը մասնակցէին Հայաստանի մէջ Հայերու կանոնաւոր ջարդերուն: Այս չարակամ զինակցութիւնը՝ Խալիֆային եւ առանձնաշնորհեալ եւ աւատապետ Քիւրտերու միջեւ՝ շարունակուեցաւ մինչեւ վերջ, որովհետեւ երկու կողմերուն համար ալ նպաստաւոր էր:

Միւս բոլոր ժամանակներու ընթացքին — մինչեւ Համիտ ու անկէ վերջ—Քիւրտերը ամենախաղաղ տարրերէն մին էին: Միայն անցեալ դարու ընթացքին անոնք ըմբոստացան չորս անգամ,— 1824ին, 1838ին, 1843ին եւ ռուսեւթուրք պատերազմին՝ 1877— 1878:

Իրենց այս վերջին ըմբոստութեան նշանաբանն էր ինքնավարութիւնը իրենց շրջանին, բայց իրականին մէջ ալ թելադրուած էր Սուլթան Համիտէն, իբրեւ հակադրանք անկախ Հայաստան ստեղծելու ռուսական ձգտումներուն: Ճիշդ այդ ատեն էր որ սկիզբ առաւ իրենց մտերիմ գործակցութիւնը Եըլտըզի պալատին բնակչին հետ:

Համիտի գահընկէցութենէն վերջ, Քիւրտերը առաջինը եղան որ ըմբոստացան երիտասարդ Թուրքերուն դէմ եւ սակեցին նոր վարչաձեւը որ ճանչնայ քիւրտ աւատապետներու առանձնաշնորհումները: Ընդհանուր պատերազմի վերջաւորութեան մօտ, Քիւրտերը կրկին շարժեցան, այս անգամ քաղաքական կատարեալ անկախութեան պահանջով: Հովանաւորուած էին մէկ քանի մեծ պետութիւններէ: Եկաւ, սակայն, քէմալական յեղափոխութիւնը, որ, ուրիշ հաշիւներու կարգին, խանգարեց նաեւ Քիւրտերու հաշիւը:

Վերջին՝ դեռ նոր զսպուած ըմբոստութիւնը 1924էն ի վեր երրորդն է: Քէմալական վարչաձեւը իր աշխարհիկ եւ կեդրոնաձիգ սկզբունքներով եւ պետութիւնը եւրոպականացնելու իր խոլ ձգտումով դեռ սկիզբէն ի վեր իր վրայ հրաւիրեց Քիւրտերու ուժեղ ատելութիւնը: Վտանգուած էին ոչ միայն ցեղային պետերու հին առանձնաշնորհումները, այլ եւ ամբողջ կենցաղը այս ազգին, որ վարժուած է աւատական կեանքին, մոլեռանդօրէն կապուած է դարաւոր բարքերուն, թշնամի է ամէն տեսակ նորութեան, անտանելի է ու անողոք,—մէկ խօսքով՝ այնպէս ինչպէս զայն կը նկարագրէ Քսենոփոն եւ ուրիշ հին պատմիչներ: («Ազգ մը որ կ'ապրուի գողութիւններով» —գրէ Ստրապոն): Ցնդեցան նաեւ քիւրտ պետական անկախութեան մը երազները՝ որոնք ծնունդ առած էին ընդհանուր պատերազմի ատեն եւ զորս դեռ կը հետապնդէ զարգացած քիւրտ հայրենասէրներու շրջանակ մը:

Քրտական առաջին ըմբոստութիւնը, որ տեղի ունեցաւ 1924ին, կը կրէր կրօնա-ազգային բնոյթ: Ան ուղղուած էր միանգամայն քէմալական բարենորոգումներուն դէմ, որոնք կը նկատուէին անպատիւ սեղմումներ իսլամական աղանդներու, ինչպէս նաեւ ընդդէմ Թրքական աւելի տիրակալութեան: Շարժումը ընդգրկած էր Հայկական Տաւրոսի ամբողջ բարձրաւանդակը: Բոլոր ըմբոստները՝ Շէյխ Սայիտի ղեկավարութեան տակ կոտորեցին Թրքական զունդեր, անողոքօրէն սպաննեցին պաշտօնեաներ եւ ոստիկաններ, քանդեցին կամուրջներ, հեռախօսներ, հեռագրական հաղորդակցութիւններ: Հարկ եղաւ դրկել 40.000 հոգինոց բանակ մը օժտուած շատ մը օդանաւերով: Ըմբոստութիւնը խեղդուեցաւ արեան մէջ՝ հազիւ 1925ի ամրան: Յիսունի չափ քիւրտ ղեկավարներ, որոնց մէջ էր նաեւ Շէյխ Սայիտը, կախաղան բարձրացան Տիգրանակերտի մէջ եւ բոլորը մահը դիմաւորեցին հերոսաբար: Շէյխ Սայիտի վերջին խօսքերը եղան,— «Մենք ձեզի հետ մեր հաշիւը պիտի կարգադրենք ահեղ դատաստանի օրը»:

Հինգ տարի վերջ, 1930 մայիսին, Քիւրտերը կրկին ըմբոստացան: Այդ ըմբոստութիւնը, որ առաջինէն աւելի ահաւոր էր, պատրաստուած էր քիւրտ ազգային Կոմիտէի «Հոյպուն»ի կողմէն՝ որուն կեդրոնն է Հալէպ (Սուրիա) եւ որ շատ մը ճիւղեր ունի Իրանի քրտական մասին մէջ: Մինչեւ ընդհ. պատերազմ, Քիւրտերէն մաս մը կը բնակէր Իրան: Որոշ թիւով Քիւրտեր այժմ կը նկատուին նորաստեղծ պետութեան՝ Իրաքի մէջ: Թուրքիայէն դուրս քիւրտ յեղափոխական կոմիտէներու գործունէութեան մասին Էնկիւրիի կառավարութիւնը շփումներ ունեցած էր նախապէս՝ սահմանակից դրացի պետութեանց հետ: Էնկիւրիի դանդաղներն ու կասկածները ուղղուած են գլխաւորաբար Սուրիոյ դէմ, ուր կը գործեն բոլոր հակաքէմալական տարրերը: 1930ի ըմբոստութեան համար քէմալականները մեղադրեցին նաեւ մէկ քանի մեծ պետութիւններ: Երկրորդ անգամ եւս Քիւրտերը ունեցան որոշ յաջողութիւններ,— գերիներ առին, օդանաւեր իջեցուցին եւն.: Թուրքերը, սակայն, շարժման մէջ դրին 70 հազարնոց բանակ մը եւ հարիւրաւոր օդանաւեր եւ ըմբոստութիւնը կրկին արիւնով խեղդուեցաւ:

Այժմեան՝ երրորդ հակաքէմալական ըմբոստութիւնը համեմատաբար ամենատկարն է եղած (?): Ան սահմանափակուած է Տէրսիմի նահանգին մէջ, խարիսխ ունենալով Բըղըլ Տաղ լեռը:

Ըստ Թրքական թերթերուն, ըմբոստութենէն առաջ, որ «հարաւէն եկած դաշնի գործակալներու» կողմէ բանկցուած է, Քիւրտերը տուած են վերջնագիր մը, որով Տէրսիմի բնակիչները, յոյս դնելով արտաքին օժանդակութեան վրայ, իշխանութեան ներկայացուցած են այսպիսի պահանջներ,— շրջանին մէջ զօրանոցներ չշինել, կամուրջներ չկառուցանել, պահականոցներ չհաստատել, զէնքերը չհաւաքել, տուրքերը ճշդել փոխադարձ համաձայնութեամբ եւն.: Այս անգամ Էնկիւրիէն մանրամասնութիւններ չտրուեցան: Ըմբոստութեան ծագման մասին հաղորդուեցաւ ճիշդ այն ատեն, երբ տեղեկացուեցաւ անոր զսպումը: Զօրքը, որուն թիւը կը հասնի 25.000ի եւ որ հովանաւորուած է բազմաթիւ օդանաւերէ, գործած է մեծ արագութեամբ եւ ցրուած է ըմբոստները: 5000 Քիւրտեր ըսպաննուած եւ վիրաւորուած են: Օդային գործողութեանց մէջ իր անվեհերութեամբ աչքի զարկած է վկայեալ օդանաւորդուհի Սապիհան, որ մէկն է Քէմալ Աթաթիւրքի որդեգիրներէն: Ի մէջ այլոց, ան ռմբակոծած է քիւրտ առաջին ղեկավար Սէյիտ Րիզայի տունը:

Ոչ ոք կրնայ ըսել թէ Քիւրտերու երրորդ ըմբոստութիւնը վերջինը պիտի ըլլայ: Բացայայտ կ'ըլլայ, սակայն, թէ հակառակ Քիւրտիստանի մէջ բնական եւ այլ նպաստաւոր պայմաններուն՝ հայդուկային կռիւներու համար, զինեալ ըմբոստութիւնները այլ եւս չեն կրնար կարուկ միջոցներ ըլլալ լաւ կազմակերպուած պետութեան մը դէմ, ինչպիսին է Թուրքիան:

Էնկիւրի որոշած է իր բարենորոգումները պարտադրել նաեւ Քիւրտերուն, կիրարկելով լայն ծրագիր մը որ կ'ընդգրկէ երկաթուղիներու եւ կամուրջներու կառուցում, ելեկտրականացում, ձայնասփիւռ եւն.:

Այսուհանդերձ, Քիւրտերու բնաշխարհին բարենորոգումը պիտի ըլլայ դժնդակ գործ մը,— անհամեմատ աւելի դժնդակ, քան զանոնք ենթարկելը Էնկիւրիի կառավարութեան:

ՊՈԼՍՈՅ ԺԱՆՏԱՏԵՆԴԻՆ ՄԱՍԻՆ

—o—

Թուրքիոյ առողջապահական գործավար Տօքթ. Րէֆիք Սայտամ հետեւեալը յայտարարեց, Պոլսոյ մէջ տիրող ժանտատենդին մասին.—

Վերջերս շատցած են ժանտատենդի դէպքերը: Ամէն ամառ կը ծագի այս հիւանդութիւնը եւ մինչեւ աշնան հետզհետէ կ'աւելնայ. իսկ ձմրան մօտ կը նուազի:

Գործավարութիւնը միշտ մօտէն զբաղած է ժանտատենդով, որ Պոլսոյ մէջ ման կուգայ տարիներէ ի վեր: Դժբախտաբար ոչ մէկ օգուտ կ'ունենան ձեռք առնուած միջոցները, որքան ատեն որ ջուրի հարցը գիտականօրէն չհարթուի:

Ներկայիս միակ միջոցը այս չարիքին դէմ պատուաստումն է:

Յունիս 1էն մինչեւ 27 պատահած են 274 դէպք: Ժանտատենդի դէմ պատուաստողներու թիւը մինչեւ հիմա 60 հազարի հասած է:

Քաղաքապետութիւնը կարելի չի գտներ քաղաքամէջի բանջարանոցներուն մէջտեղէն վերցուիլը մէկ օրէն միւսը, որովհետեւ այս պարագային հազարաւոր մարդիկ պիտի զրկուին իրենց օրապահիկէն եւ միանգամայն քաղաքը դէմ յանդիման պիտի գտնուի պտուղի եւ բանջարեղէնի տագնապի մը:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—o—

Սիրելի Արազ.— Անմահ հեղինակը «Սղատն Աստուած» սքանչելագործ երգին՝ կոչուեր է ... «խոշորագոյն» բանաստեղծ: Հարկ կա՞յ կրկնելու, թէ այս մտամոլոր վրէպը կը գործուի յաճախ Երեւանեան բարբառով, հոն հեռուն, ինչպէս նաեւ հոս մեր մօտ: Խոշոր, ըլլայ գրականութեան, ըլլայ ռամկօրէնի մէջ, կը նշանակէ ձեւով, կազմով քիչ մը կոշտ, կոպիտ, կամ հաստ, կարծր, վերջապէս այն նշանակութեամբ որ գիտենք թէ կը տրուի այդ բառին, բայց ոչ բնաւ մեծանուն, մեծ, հոյակապ, ականաւոր եւն. իմաստով, որ գիտենք թէ կը պատշաճի նոյն անմահ հեղինակին ... Խոշոր, խոշորագոյն պատշաճ բացատրութիւնը միայն կրնայ ըլլալ այն ձեւերուն՝ որոնցմով կը ծածկուին զայն գործածողները, դժբախտաբար իրենց հետ ծաղրելի ընելով նաեւ մեր հրաշալի լեզուն: Երեւակայեցէք, դէմքի ի՛նչ ծամածռութիւն պիտի ընեն Ֆրանսացիք, առաւօտ մը կանուխ կարդալով յանկարծ թերթի մը մէջ Վ. Հիւկոյի համար —le «gros» poète: Հապա, ո՞ւր մնացին հայ լեզուին Արգոսի աչքերը Երեւանի մէջ: Իբրեւ բանասէր եւ պրպտող հռչակուած հեղինակութիւնները չե՞ն կարող արդեօք խմբագրականներէն դուրս գալ եւ այպանել այդ գրչակները՝ որ խորշին զգուշանան այդպիսի սխալ գործածութիւններէ, մանաւանդ այնպիսի լեզուի մը համար, որ ստացած բիւրեղացուցած է իր կազմը եւ յօրինուածութիւնը: Բայց, ով գիտէ, թերեւս այդ խեղճ հեղինակութիւնները պարտաւորուած են «խմոր» մնալ, անհաստատ, անմնունդ եւ անձեւ:

Թողլով Երեւանը, մեր մօտերը կատարուած փոքր ու աննշան հետազօտութեամբ կարելի է շուտով ըմբռնել, թէ լեզուական սխալները աւելի կը շատնան քան կը պակսին հետզհետէ: Գլխաւոր պատճառը եթէ գրողներուն տգիտութիւնն է, բայց կը խորհիմ թէ գործնականին մէջ այդպիսիները յամառութեամբ, ամբարտաւանութեամբ է որ կը յարատեւեն թիւր գործածութիւններու մէջ: Եւ տեսիլ ցոյց կուտան թէ հայկական միջավայրին, հայ լեզուին հանդէպ իրենց յայտնած պաշտելութիւնը որքան անհիմն է:

Օդին մէջէն այսպէս մէկ քանին բանելով, ահա «քրոնակայլ» փոխանակ «քրոնակայլակ»ի: Նախ թող որ քրոնաթորը գեղեցիկ բառն է, բայց եթէ՝ սխալուած նոր բառ մը կ'ուզես գործածել, մարդ Աստուծոյ, ըսէ՛ քրոնակայլակ: Ո՞ւրկէց ուր սա ... կայլը: Ցաւալին այն է որ գոնէ անսովոր բառ մը գործածելէ առաջ՝ փոքրիկ ճիգ մը չեն ըներ հասկնալու համար, թէ կ'ըլլա՞յ այդ ձեւը: Կայլակ արմատն է կայլակել բային: Չենք ըսեր «փայլաձեւ», այլ փայլակնաձեւ: Մանաւանդ որ «կայլ» չունինք բնաւ, այդ խորամանկը չկայ մեր լեզուին մէջ: — Ի՞նչ հարկ կայ ըսել «պատմողական» երբ ունինք յարմարագոյնը՝ պատմական: Աւելորդ է ըսել «քննողական» ալ, քանի որ կը բաւէ քննականը: Այլապէս կը բաւէ «մերժողական»ը, գիտականին մէջ ալ՝ «տարողական»ը: Հին ու նոր բարբառին մէջ գործածական ձեւերէն դուրս անպէտ նորութիւնները կ'անշքացնեն քան թէ կը ճոխացնեն լեզուն, ինչպէս՝ պատմողական, քննողական ձեւերը: Honni soit qui mal y pense!

Այս կարգէն կրնանք նկատել «խանդաղատեալ գորով» ... ձեւը, փոխանակ «սիրուն» խանդակաթ գորովին: Հնչեցէք «խանդաղատեալ գորով» անսովոր բացատրութիւնը եւ եթէ չհամաձայնիք ինծի, ես համամիտ կ'ըլլամ ձեզի: Պէտք է գիտել միշտ, որ ընտիր նոր գրողներու ոճը շնորհ ու թարմութիւն բերաւ լեզուին, եւ «...եալ»ական այդ դդմաձեւան ձեւերը կը ծանրաբեռնեն լեզուն, ի զուր կքելով անոր քամակը: — Տեսէք, սա ձեւը»— բուրմունք մ'արձակող — կարելի չէ՞ միթէ լաւագոյն կերպով ըսել — բոյր (մը) արձակող ... Երեւութապէս աննշան այս ձեւի բացատրութիւնները, մանաւանդ վարպետներու կողմէ գործածուած, հետեւելի օրինակ պէտք չէ ըլլան նոր բանիմաց գրողներու: — Դեռ երէկ կարդացի— «երգուեցան երգեցողութիւններ» ... Աստուածներ, դեռ այս կողմերն ենք եղեր, չէի գիտեր, սթափեցայ: Եթէ անմիտ կամ անզգած տեղեկարեր մը հանդէսի նկարագրութեան մէջ այս «փախցուք»ը կ'ընէ, ուշիմ կամ մըտացի խմբագիրը կը քնանա՞յ այդ պահուն — Ուրեմն կրկնենք միաբերան — ... երգուեցան երգեցողութիւննե՛ր. ի՛նչ «սիրուն» եւ «զմայլելի» — Նշանը պիտի աւելցնէր՝ անմահակա՛ն:— «Ֆրանսախօս»ը աւելի վարժ, աւելի՛ ճկուն չէ՞ արդեօք քան կանոնաւոր «ֆրանսաբարբառ»ը որ կարծես շաղակրատութիւն կը բուրէ: — «Երախտաշատ» բառը կրնա՞յ միթէ, սիրելի Արազ, բռնել «բազմերախտ»ին տեղը: Նախ՝ ածականները բարդութիւններու մէջ ընդհանրապէս առջեւը կը դրուին բարդ բառին — մեծագործ, սակաւաձեռն, նկնաձեւ, այլովքն հանդերձ: Ցեղոյ, շատ՝ շատանալ բային արմատը նկատելով կրնանք առ առաւելն «գոհացուած, յափրացած, կշտացած» հասկնալ. հետեւաբար՝ երախտաշատ — երախտիքով կշտացած — գուցէ գործածուի այսպէս, թէեւ անօրինակ է եւ թերի է քերականօրէն: Մինչեւ իսկ չկայ «հացաշատ», այլ «հացալից» կ'ըսենք, հացով հարուստ, եւն.: Ուստի երբ կայ բուն բառը բուն տեղը,— բազմերախտ, վաստակաւոր — աւելորդ է, չէ՞, «երախտաշատ» երեւոյթը: — Հազիւ կը խորհէինք թէ մոռցուած է, բարեբախտաբար, «անմոռ»ը փոխանակ «անմոռաց»ի, նորէն աչքի կանգնած տեսանք զայն, այդ անշնորհը ... անմոռ յիշատակ ...Որպէս թէ ըսէինք «ջրայ» (ջրայց) «գրակարդ», (գրակարդաց), «փոխաս» (փոխասաց), «հաւատուր» (հաւատուրաց) եւն. եւն.: Սակայն, վերջ ի վերջոյ ցաւալի է մեր մեծ կամ փոքր գրողներուն այս անտարբերութիւնը, որ չի վայլեր լուրջ մարդոց: Պէտք է յիշեն, թէ պարտականութիւն մը կը կատարեն իրենք, զոր պէտք է կատարեն ... պարկեշտութեամբ, չարհամարհելով լեզուն եւ ընթերցողները միանգամայն:

ՏԱՐԱԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

« ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ»

—o—

Այսպէս կը գրէր «Յառաջ» անցեալ օր իր զոյգ սիւնակեայ Ա. օթեակէն՝ զաւակները այրենատուն չղրկող հայ ծնողքներու համար:

Վարդապետները եւ ամուրիները ուսերը վեր նետելէն անցան անշուշտ այդ տողերուն առջեւէն:

Սակայն ես բաւական լուրջ մտահոգուելով, ուզեցի օգտակար ըլլալ իմ ծանօթ ընտանիքներուս եւ գացի հոգածու դէմքով մը մատ տուի դրացիիս կտաւէ դրանը եւ հաղորդեցի գոյժը:

— Հէ՛, ըսաւ Դամիանոս քեռին, ո՞վ կը խառնուի ինծի, զաւակները իմս են, ուզեմ կը կարդացնեմ, ուզեմ տգէտ կը պահեմ:

— Պատասխանատու ես, բարեկամ:

— Որո՞ւ:

— Պատմութեան:

— Գնա գործիդ, աղբար, կ'երեւայ այդ պատմութիւն բառդ զաւակ չունի, կ'ուզէ ուրիշին զաւակներուն գործին խառնուիլ:

— Քեռի, պատմութիւնը մարդ չէ, մեծ մարդոց կողմէ գրուած ու կնքուած անսխալ գիրք մըն է:

Տես, Թուրքերը ջարդարար կը կարծէինք հիմա պատմութիւնը ցոյց տուաւ որ Հայերը իրենք զիրենք ջարդած են, թէ բոլոր մեծ մարդիկը Թուրք են եղած, նոյն իսկ մեր Հայկ Նահապետը եւ Գրիգոր Լուսաւորիչը Թուրք են կ'ըսէ եղեր պատմութիւնը: Օր մը Թալէաթին Հայ ըլլալը դուրս պիտի գայ այդ պատմութենէն:

— Վայ ես խէրն եմ անիծեր անոր, այն ատեն բնաւ չեմ վախնար անկէ, մենք պատմութիւն կ'ըսէինք մեր գեղին մամիկներուն պատմածներուն, երբ ձմեռ գիշերները անուշ անուշ մըտիկ կ'ընէինք մինչեւ քունը տանէր:

— Դրացի, դուն զիս լաւ չհասկցար, մտիկ տուր: Եթէ զաւակներուդ Հայերէն կը սորվեցնես, պապգային, յիսուն – հարիւր տարի վերջը, գիրքին մէջ պիտի գրեն որ դուն ազգին թշնամին էիր որ զաւակներդ Հայ չըպահեցիր ու ազգը կորսուեցաւ:

Ահա այս է պատմութեան առջեւ պատասխանատու ըլլալը: Զե՞ս վախնար ...

— Է, ի՞նչ կ'ելլէ անկէ, մինչեւ յիսուն տարի թոռանս ոսկորներն իսկ փոշի կը դառնան, անունս իսկ կը մոռնան, ահա տես, ես իմ պապուս անունը չեմ յիշեր, ալ ուր կը մնայ որ օտարը իմ անունս պիտի պահէ ու գրէ գիրքին մէջ:

—Չէ բարեկամ, լաւ չէ կատակի ելլել յղնած մարդու հետ: Եկուր նստէ, քանի մը հատ կլլենք քեզի հետ եւ անուշ անուշ զրուցենք:

Լռեցի եւ սկսայ մտածել զօրաւոր փաստով մը աչքերը բանալու, ցնցելու այս մարդը որ հետեւեալ առաւօտուն օճիքէն բռնած չունէր Հայ դպրոցին առջեւ առնէ, որ փրկուի պատմութեան սարսափելի վճիռէն ...

— Աղջի՛, սրկէ ապուխտի կտոր մը չտա՞ս, սա անիծածը մինակը չերթար, պատգամեց խօսակիցս:

Սթափեցայ յանկարծ եւ ըսի:

— Դամիանոս քեռի, գիտե՞ս ինչ, եթէ տղաքը Հայերէն չսորվին, ապուխտին եւ օղիին ինչ ըլլալը պիտի

ՄՈՍԿՈՒ՝ ՏՈՒՆ ԿՈՒՏԱՅ, ԱՄԱՏՈՒՆԻ ԿԸ ՀԱՅՀՈՅԷ

»»»» o ««««

ԽՄԲ.— Անփոփոխ կուտանք հատուած մը Հայկոմկուսի քարտուղար Ամատունիի զեկոյցէն, կարդացուած՝ կոմկուսի 10րդ համագումարին մէջ, ուր երէկուան իշխանաւորները ցեխէ ցեխ կը նետուին.—

Կուսակցական փաստաթղթերի ստուգման եւ փոխանակման ընթացքում Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնները եւ Ներքգործժողկոմատի մարմինները դեռ անցեալ տարուայ մայիս - յունիս ամիսներին սկսեցին մերկացնել ժողովրդի ամենաոխերիմ թշնամիներին՝ տրոցկիստներին, նացիոնալիստներին, որոնք հովանաւորւում եւ պաշտպանւում էին սպեցիֆիզմի - տրոցկիզմի վիժուածք Խանջեանի կողմից:

Խանջեանի դաւաճանական ինքնասպանութիւնից յետոյ, Խանջեանի, որի իսկական հակայեղափոխական - նացիոնալիստական դէմքը մերկացուած է, երեւան հանուեցին եւ մերկացուեցին կուսակցութեան շարքերը սողոսկած զգալի թիւով տրոցկիստներ, նացիոնալիստներ, երկերեսանիներ, վնասարարներ եւ մեր կուսակցութեան ու ժողովրդի այլ ոխերիմ թշնամիներ: Հազիւ թէ հարկ լինի կանգ առնելու իր՝ Խանջեանի — մեր կուսակցութեան եւ ժողովրդի այդ թշնամու վրայ, որ մեր սոցիալիստական հայրենիքի դէմ պայքարելու հարցում համաձայնութեան էր եկել Դաշնակների ու ռամկավարների հետ: Այդ մասին շատ է խօսել Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւններում: Խանջեանի մերկացումն օգնեց Հայաստանի կուսկազմակերպութիւններին բոլշեւիկեան զգօնութեան բարձրացման հիման վրայ երեւան բերելու Ն. Ստեփանեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ա. Բակունցի եւ ուրիշների տրոցկիստական - նացիոնալիստական տեռորիստական կենտրոնը, որոնք Խանջեանի աջակցութեամբ ոչ միայն զբաղւում էին վնասարարութեամբ՝ գրականութեան ու արուեստի բնագաւառում, այլ եւ տեռորիստական ակտեր էին նախապատրաստում կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարների դէմ: Այդ կենտրոնը յատկապէս իր թշնամանքն էր տարածում Անդրկովկասի ժողովուրդների բարեկամութեան եւ մեր կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ:

Մերկացուեց նաեւ Հայաստանի հակայեղափոխական նացիոնալիստական – տրոցկիստական կենտրոնը, որի անդամներն էին բոլորին յայտնի անձնաւորութիւններ՝ Ա. Երզնկեան, Ա. Եսայեան, Ս. Փիրումովը, Պ. Մակինցեանը եւ ուրիշներ: Մերկացուեց եւ ձերբակալուեց Դ. Շահվերդեանը, այդ դաւաճանն ու մեր ժողովրդի թշնամին, որ, ինչպէս հաստատել է քննութիւնը, կապուած է եղել թէ Դաշնակների, եւ թէ օտար պետութիւնների հետախուզական օրգանների հետ: Շահվերդեան Դանուշը լրտես է, մեր հայրենիքի դաւաճանը:

Վերջին օրերս էլ մերկացուեց հակայեղափոխական - տրոցկիստ Ս. Վարդանեանի եւ Թողենցվէյկի հետ կապուած Ա. Շահվերդովը: Հայկական հակայեղափոխական տրոցկիստական նացիոնալիստական կենտրոնը կապուած էր մի կողմից, վրացական նոյնանման կենտրոնի, իսկ միւս կողմից էլ Դաշնակների հետ արտասահմանում, եւ աշխատում էր նրանց անմիջական դիրեկտիւներով:

Յիշեալ բոլոր անձերն էլ իրենց ցուցմունքներում խոստովանել են իրենց հակայեղափոխական գործունէութեան մասին: Հաստատուած է, որ այդ դաւաճանները, միանալով Դաշնակների հետ, երկար տարիներ վնասել են Հայաստանի սոցիալիստական շինարարութեան:

Հետեւելով Դաշնակներին, յոյս դնելով Խորհ. Միութեան պարտութեան վրայ յառաջիկայ պատերազմում, այդ ստոր թշնամիներն անում էին ամէն բան, որպէսզի թուլացնէին, խարխլէին մեր հայրենիքի հզօրութիւնը: Նրանք յոյս ունէին անջատել Հայաստանը Անդրկովկասից եւ ամբողջ Խորհ. Միութիւնից եւ հակախորհրդային ուժերի օգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն, որ եւ է կապիտալիստական երկրի հովանաւորութեան տակ: Այդ երիցս անարգ դաւաճաններն ու մարդասպաններն ամէն բան անում էին վերածել հայ ժողովրդին նորից արիւնահեղ աղէտների մէջ, այս անգամ ֆաշիզմի լծի տակ գցելու համար:

Մեր կուսակցութիւնն արմատախիլ արեց այդ սրիկաների վոհմակը, որ իր արժանի պատիժը կը կրի մեր ժողովրդի դատարանի առաջ: Բայց, սխալ կը լինէր կարծել, որ հէնց դրանով Հայաստանի կոմկուսակցութիւնն արդէն լուծել է հակայեղափոխական տրոցկիզմի եւ նացիոնալիզմի դէմ մղող պայքարի բոլոր խնդիրները: Թաքնուած թշնամիներ կան դեռ շատ տեղերում եւ նրանց գործերն ու դէմքերը դեռ չեն բացուած մեր կուսակցական կազմակերպութիւնների կողմից: Մենք դեռ լիովին լիկվիդացիայի չենք ենթարկել նաեւ այն վնասարարութեան հետեւանքները, որոնք դեռ մնացել են այդ բանդիտների ըստոր աշխատանքների հետեւանքով:

Եթէ այդ հակայեղափոխականները երկար ժամանակ կարողացել են անպատիժ գործել, դրա պատճառն այն է, որ մեր կուսակցական, խորհրդային եւ տնտեսական կազմակերպութիւնները եւ ամէնից առաջ նրանց ղեկավարները բաւականաչափ քաղաք. հեռատեսութիւն եւ զգաստութիւն չեն ունեցել: Չէ՞ որ մենք հէնց այժմ էլ քիչ պատասխանատու աշխատողներ չունենք, որոնք ժամանակին մօտիկ յարաբերութեան մէջ են եղել ներկայումս մերկացուած թշնամիների հետ: Չէ՞ որ եթէ այդ ընկերներն աւելի զգաստ լինէին, ապա ժողովրդի այդ թշնամիներն աւելի շուտ կը յայտնաբերուէին եւ նրանք չէին կարողանայ մեզ մեծ վնասներ հասցնել:

Սակայն այդ մարդիկ ոչ միայն այդ չարին, այլ այն ժամանակ, երբ կուսակցութիւնն այդ հակայեղափոխականներին սկսեց մերկացնել, յիշեալ ընկերներն աշխատեցին մի կողմ քաշուել եւ դիտողների դիրք բռնել: Այդ ընկերները պէտք է այս բոլորից լուրջ դաս առնեն, որպէսզի գոնէ յետագայում այդպիսի անախորժ դրութեան մէջ չընկնեն:

Ինչ վերաբերում է այնպիսի մարդկանց, ինչպիսին են Ս. Մարտիկեանը, Ռ. Դաշտոյեանը, Ո. Դուրգարեանը, ապա նրանցից ուղղակի պէտք է հաշիւ պահանջել, որպէս այժմ մերկացուած թշնամիների աջակիցների, որովհետեւ նախ՝ նրանք այդ մարդկանց մօտիկ բարեկամներ են, երկրորդ՝ մի տեսակ կասկածելի լռութիւն են պահում, չեն խօսում, իսկ եթէ երբեմն էլ կուսակցական ժողովներում հանդէս են գալիս, իրենց անկեղծ չեն պահում եւ չեն պատմում ներկայումս ձերբակալուած երկերեսանիների հետ ունեցած իրենց կապերի եւ յարաբերութիւնների մասին:

(1)

չհասկնաս, եւ երբ դուն պոռաս կամ չես «ի սէր Աստուծոյ չերտիկ մը ապուխտ, պուտ մը օղի բերէք» ըսելէն, պիտի պատասխանեն քեզի «էյ օտարական, ինչո՞ւ կը պոռաս, ձայնդ քաշէ»:

Զաւակներդ հոգիդ պիտի հանեն այսպէս, վախ կայ որ բանտարկութիւն եւ դրամական պատիժ ալ նըշանակեն այն Հայերուն համար որ իրենց զաւակներուն հայ լեզու չեն սորվեցուցած եւ տակաւին ...

— Կարճ կապէ, խնամի: Պատմութիւնը ճիւերս: Հոգիս ջուրը տուր, բանտէն վախցողն ալ Թուրք ըլլայ, բայց եթէ փարայի խնդիր ելլէ մէջտեղ՝ ահա անոր չեմ կրնար դիմանալ, ոչ, ոչ ...

Կ. ՊԵՏՈՒՇ

Մուսոլինիի բժիշկը

—o—

Իտալեւեթովպական պատերազմին հետ կապուած են անունները շատ մը զինուորականներու, քաղաքագէտներու, ցեղերու, Նէկիւսներու եւն., որոնք երկար ատեն պիտի յիշուին: Շատ չէ, սակայն, թիւը անոնց, որոնք գաղափար ունեցած ըլլան այն դերի մասին, զոր կատարեց Եթովպեան արշաւանքին մէջ՝ Տոքթ. Ալտօ Քասթէլլանին:

Քասթէլլանի ամենամօտիկ բարեկամն է Մուսոլինիին: Ան ոչ միայն ամէնէն անուանի ու ամէնէն ազդեցիկ փրոֆէսէօրն է, բժշկական ճիւղի մէջ, Իտալիոյ սահմաններէն ներս, այլ եւ առաջին օժանդակներէն մին է Տուչէին՝ Եթովպեան կայսրութեան սանձումի գործին մէջ:

Հապէշիստանի ջերմոտ հասարակածային տարածութեանց վրայ կատարած արշաւին յաջողութիւնը եթէ բացառապէս արդիւնք չէ այն ձեւին որով Իտալացիք կրցան պայքարիլ հասարակածային աշաւոր հիւանդութեանց հետ, մեծ մասով կը պարտին սոոր, սակայն:

Եւրոպացիներուն մեծագոյն թշնամին միշտ եղած է ոչ թէ յետադէմ տեղացիներուն սուր նիզակը, այլ ահաւոր հիւանդութիւնները, որոնք այնքան արագ կերպով կը հարուածեն ամէնէն առողջ ու կարգապահ բանակներն իսկ: Ծանօթ ըլլալով այս իրողութեան, զարմանալի չէ, անշուշտ, որ «Մուսոլինիի համար շատ աւելի մեծ արժէք ունէին Տոքթ. Ալտօ Քասթէլլանիի ծանօթութիւններն ու փորձառութիւնը, քան իր հրամանատարներուն զինուորական ծրագիրները»:

«Իտալիոյ հպարտութիւնը» — այսպէս է կոչուած Քասթէլլանին անուանի զօրավար Պալպոյին կողմէ: Եւ, իրապէս, այս մեծանուն մարդուն կենսագրութիւնը ցոյց կուտայ թէ իր անունը մշակութային Իտալիոյ ամէնէն լուսաւոր անուններէն մին է: Հետաքրքրական է, որ երիտասարդ Քասթէլլանին բժշկութեան սկսած է հետեւիլ գաղտնօրէն: Իր հայրը ուզած է զայն հողագործ ընել եւ ոչ մէկ կերպով համաձայնած է իր զաւակը համալսարան ղրկել: Հակառակ ատոր, սակայն, Քասթէլլանի մեծ յաջողութեամբ կ'աւարտէ Ֆլորէնցիայի մէջ, համալսարանը, ու կը մեկնի Պոն, իսկ անկէ Լոնտոն՝ մասնագիտութեան: Անգլիացի փրոֆէսէօրներ անմիջապէս անոր մէջ կը տեսնեն «բացառիկ ընդունակութիւն մը» եւ Քասթէլլանի, Ֆորէյն Օֆիսի ծախքերով կ'երթայ Հնդկաստան, ուսումնասիրելու համար հասարակածային հիւանդութիւնները:

Իր առաջին մեծ յաջողութիւնը եղած է քնախտի պատճառներուն գիւտը: Քասթէլլանիի հեղինակութիւնը կ'աճի այնքան որ 28 տարեկանին կը նշանակուի փրոֆէսէօր՝ Սէյլանի համալսարանին: Մեծ պատերազմի նախօրէին Քասթէլլանի գլխաւոր քննիչ-բժիշկն է համաձայնական ուժերուն:

Պատերազմէն վերջ Քասթէլլանի, անգլիացի իր մէկ արուեստակիցին հետ, կը հաստատէ Լոնտոնի Փասթէօր Ինսթիթիւն, որ շատ շուտով կը դառնայ համաշխարհային բժշկութեան կեդրոն: Բրիտանական մայրաքաղաքին մէջ կատարած իր ծառայութեանց համար Քասթէլլանի կը ստանայ անգլիական պատուանշաններ եւ «սըր» տիտղոսը, որ շատ հազուադէպօրէն կը շնորհուի օտարականի մը: Այսօր, մեծանուն փրոֆէսէօրը շատ հարուստ է, բայց եւ այնպէս գրեթէ գիշեր ցերեկ կ'աշխատի: Եթովպիան ուսումնասիրելու համար բժշկական տեսակէտէ՝ Քասթէլլանի գրեթէ գիշերը կ'աշխատէր մինչեւ առտուան երկուքը:

— Իսկ ժամը քանի՞ն կ'արթննաք, — հարց կուտայ իրեն անգլիացի լրագրող մը:

— 6ին կամ 6 ու կէսին, որ ամենայարմար ժամանակն է աշխատելու: Աղէկ գատ, շատ կը սիրեմ աշխատանքս: Երբ կը սկսիմ աշխատիլ հիւանդութեան մը վրայ, կը տարուիմ ու չեմ կրնար դադրեցնել:

Փրոֆ. Քասթէլլանիի գիտական գործերը անթիւ են: Ան կ'աշխատակցի աւելի քան 400 թերթերու եւ պարբերականներու, իսկ հասարակածային հիւանդութեանց մասին գիրքը կը նկատուի բժշկութեան աստուածաշունչը: Զարմանալի՞ է որ, Եթովպեան պատերազմի ծրագրումի ատեն, — որ նկատուած է բոլոր զինուորական արշաւանքներու ամենալաւ կանխապատրաստուածը, — Մուսոլինի կը կանչէ Քասթէլլանին եւ անոր կը յանձնէ Եթովպիոյ մէջ հիւանդութեանց դէմ պայքարելու ծանր ու ճակատագրական գործը: Շատեր իրաւամբ դեռ այն ատեն նկատել կուտային թէ Իտալացիներու համեմատաբար քիչ կորուստը արդիւնք է այդ անուանի բժիշկին կարողութիւններուն, որովհետեւ ան էր որ կը պայքարէր նոր կայսրութեան ամէնէն վտանգաւոր թշնամիին՝ հիւանդութեանց դէմ:

Այսօր, Քասթէլլանի կը շարունակէ մնալ Իտալիոյ բժշկական Ինսթիթիւներուն գլուխը, ու այդ է պատճառը, որ շատերու մէջ մեծ է հաւատքը թէ հռոմէական կայսրութիւնը պիտի ամրանայ հետզհետէ:

Ք.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՔՐՏԱԿ'Ն ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

—o—

ՏԵՐԵՊԷՅՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՎԵՐՆԱՅ

Թուրքերէն «Թան» հետեւեալ քրոնիկը կը հրատարակէ.—

Տէրէպէյութիւնը տեղ չունի արդի ընկերութեան մը մէջ: Թուրքիոյ մէջ որ մեծ յեղաշրջումներով կը ջանայ արդիական պետութիւն մը հիմնել, տակաւին միջին դարու տէրէպէյական կեանք մը տեւականացնող տարրեր կան: Անոնք, իրենց ապրած միջավայրի աշխարհագրական դիրքերը օգտագործելով, յեղափոխութեան բոլոր քայլերէ հեռու մնալ կը ցանկան, նոյն իսկ յառաջդիմութեան եւ մարգաւաճումի դէմ ճակատ կը բանեն: Որովհետեւ, նոր Թուրքիոյ բռնած ճամբան հակառակ է տէրէպէյութեան սիստէմի տեւականացումին: Անոնք զգացած են թէ իրենց կեանքը վտանգուած է: Յեղափոխական Թուրքիան այլ եւս անոնց ներող աչքերով չէր կրնար նայիլ Այս ձեւով Թունճէլիի մէջ (Տէրսիմի նոր անունն է) Միջին Դարն ու 20րդ դարը կը պայքարին: Այդ բախումը պիտի ապահովէ երկրին մէջ տէրէպէյութեան ջնջումին: Հանրապետական վարչաձեւը տէրէպէյութեան ջնջումի գործողութեան սկսաւ տասը տարի առաջ՝ Արեւելեան Նահանգներու մէջ տէրէպէյերը մէջտեղէն վերցնելու ձեռնարկով: Ջնջումի այս շարժումը Թունճէլիի կուսակալութեան մէջ ազդեցութիւն ըրած չէր: Կառավարութիւնը այդ ջնջումը ջանաց կատարել վարչական միջոցներով: Բայց, այդ միջոցները հակառակ արդիւնքներ տուին, ու կառավարութիւնը ստիպուեցաւ խստութեան դիմել եւ այսօրուան կացութիւնը ստեղծուեցաւ:

Մէջտեղը ըմբոստութիւն մը չկայ: Խնդրոյ առարկայ է միայն տէրէպէյական դրութեան ջնջումը: Արդի Թուրք պետութեան ձեռնարկած տնտեսական յեղափոխութեան յաջողումը լոկ այդ սիստեմին երկրին մէջէն վերացումովը հնար կը դառնայ:

Թուրքիոյ մէջ, ուր արդիական պետութիւն մը կը հիմնուի, այլ եւս տեղ չունի տէրէպէյութիւնը:

«ՍՈՎԵՏՆԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔԻԱ»

—•—

Այս խորագրով «Ուլուս»ի մէջ Ֆալիհ Ռըֆգը կը գրէ.—

Սովետական Միութեան նոր դեսպան Պ. Քրաքիէի յայտարարութիւնը խոր շահագրգռութեամբ կարդացուեցաւ: Յարգելի դեսպանը սովետ - Թուրք բարեկամութեան գաղափարաբանութեննէն, մեր ազգերու միջեւ տնտեսական ու մշակութային շփումներէն, համաշխարհային խաղաղութեան համար մեր վառած միասնական ճիգերէն առանձին առանձին խօսած է: Կրկնելով այս ճշմարտութիւնները, մենք կ'աւելցնենք մեր հաճոյքը: Մենք իրարու միացած էինք ամէնէն դժնդակ ժամանակներուն: Մեր բարեկամութիւնը կը գտնուի յեղափոխական պատմութեանց առաջին աւանդութիւններուն մէջ: Լէնին եւ Աթաթիւրք 1921ին Մոսկուա–ընկերի անցողական բարեկամութեանց վրայ չհիմնեցին: Մեր դաշինքներուն ոգին՝ մեր ժողովրդային զանգուածներուն ազատութիւնն ու իրաւունքները պաշտպանել եւ ազգերու միջեւ խաղաղութեան եւ վստահութեան իրականացումին ծառայել է: Խաղաղութիւնը զոր մենք կը պաշտպանենք, բնականաբար, աշխարհի քարտէսին ամէնէն փափուկ բաժանումին վրայ, ապահովութիւնն ու տագնապէ զերծ կացութիւն մը:

Այս բարեկամութիւնը միայն մեզի համար չէ, այլ եւ բոլոր խաղաղասէր ժողովուրդներու եւ օրկանիզմներու համար անհրաժեշտ շահ մը եղած է:

Տարիներ սահեցան՝ սովետ – Թուրք գործակցութեամբ: Անոր շուրջ եղող բոլոր կասկածներն ու անվստահութիւնները ի վերջոյ հարթուեցան: Բոլոր հրձիգութիւնները սնանկացան անոր տոկունութեան առջեւ: Մեր անջատ անջատ կապերն ու դաշինքները ծառայեցին մեր բարեկամութեան պահանջներուն: Ժընեւի մէջ հետապնդուող դատերը Սովետներուն ու Թուրքերուն քով ամենաջերմ պաշտպանները գտան: Սովետ Թուրք բարեկամութիւնը, որ ամէն օր կը զօրանար, միջազգային խաղաղութեան ծառայող իրենց պարտականութիւնները ոչ թեթեւցուց ոչ ալ անոնց արժէքը նուազեցուց: Մենք ստիպուած ենք սակայն ականջ տալ վտանգի այն բոլոր ձայներուն, որոնք ամէն կողմէ կուգան: Յարգելի դեսպանին ըսածին պէս՝ «Մենք՝ խաղաղասէրներս որքան ուժեղ ըլլանք, խաղաղութիւնը այն աստիճան աւելի կ'ապահովուի»:

Ի. դեսպանը շարունակելով գործը իր նախորդներուն, որոնք Թուրքիոյ մէջ յարգանքի արժանի յիշատակներ են թողած եւ մեր յեղափոխութեան աւանդութեանց այնքան ծառայած են, հանրապետական կառավարութեան պատասխանատու իշխանութեանց եւ մեր ժողովրդային զանգուածներուն անվերապահ օժանդակութիւնը պիտի գտնէ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ. ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻՆ ՄԱՀԸ

—•—

ԼԻՈՆ.— 27 Յունիսին, կիրակի առաւօտուն հոգին յանձնուեցաւ Լիոնի հայ կաթոլիկ համայնքին ժողովրդապետը, Ստեփան վարդապետ Գալփաքեան, 58 տարեկան:

Հանգուցեալ վարդապետը բնիկ Պրուսայի Ենիճէ գիւղէն էր, պաշտօնավարած էր Պրուսա, ուր ձեռնադրուած էր Ճամճեան եպիսկ.ի ձեռամբ: Յետոյ յաջորդաբար օգտակար գործունէութեամբ իբրեւ ժողովրդապետ պաշտօնավարած է Պիլէճիկ, Քէօթահիա, Էսկիշեհիր, Պոլիս, Ենիքէօյ եւ հուսկ ուրեմն Լիոն, 1923էն ի վեր:

Ընդհ. պատերազմին խոշտանգուած է Թուրքերու կողմէ Էսկիշեհիրի մէջ իր խօսած մէկ քարոզին համար, որով կը յանձնարարէր իր ժողովրդին՝ դիմագրաւել համբերութեամբ օրուան դժուարութեանց, ապրելու համար իբրեւ հարազատ Հայու քրիստոնավայել կենցաղով:

Դժբախտաբար կրած այդ տառապանքին հետեւանքով ենթարկուած էր տեսակ մը հիւանդութեան (ինչպէս մեր պաշտելի Կոմիտասը), որ տարիներու ընթացքին սաստկացած էր:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ արժանաւորապէս Մարսէյլի առաջնորդ Ջուխաճեան Ծ. վրդ.ի նախագահութեամբ, եւ իրեն կը սպասարկէր Հ. Արիս Վարդանեան (Վիէնէն):

Առաջնորդ Ջուխաճեանի կատարած տպաւորիչ արարողութիւնը եւ մանաւանդ քարոզը խոր տպաւորութիւն ձգեց ներկայ բազմութեան վրայ, հակառակ Ցխուսեան (փրկուած) վարդապետին պաղ վերաբերմունքին:

Յ. Կիւլէսէրեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՍԱՅԹԱՔՈՒՄՆԵՐ

—o—

«Ասպարէզ» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (11 յունիս).

— Կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին սրբազանը մեկնեցաւ Քալիֆորնիոյ շրջանէն: Տէրը հետը ըլլայ եւ երթայ խաղաղութեամբ՝ եթէ հաշտ է իր խղճին հետ:

Դժբախտաբար ստիպուած ենք իրմով զբաղիլ իր մեկնելէն յետոյ ալ, քանի որ այս Առաջ. վիճակին մէջ նոր աւերներ սփռելէ վերջ միայն մեկնեցաւ, թերեւս ... իբրեւ բարի վարուց վկայական:

Ըստ երեւոյթին՝ այս շրջանին մէջ ըսի ըսաւները յաւերժացնելու ցանկութեամբ, պատուիրակ սրբազանը իր մեկնելէն յետոյ հրատարակեց շրջաբերական մը, Ֆրէզնոյի Ս. Երրորդ. եկեղեցւոյ հովիւ Մատթէոս քհյ. Մանիկեանի մասին, «ի գիտութիւն հաւատացեալների», յայտնելով որ յիշեալ քահանան կախակայեալ է:

Հաւատացեալները շատոնց գիտէին թէ զանգուածային կախակայութեանց շարքին մէջ կը գտնուէր նաեւ Հայր Մանիկեանը: Բայց հաւատացեալները գիտեն նաեւ, որ, համաձայն օրէնքի, նախ կախակայութիւնը կ'ըլլայ բանաւոր ամբաստանութեան վրայ, ինչ որ այս պարագային անտեսուած է եւ գործ դրուած միայն կամայականութիւնը: Յետոյ, համաձայն օրէնքի, կախակայութեան շրջանը չի կրնար երկարիլ վեց ամիսէն անդին: Կախակայող իշխանութիւնը այդ ժամանակաշրջանին պարտաւոր է դատել ամբաստանեալները կամ ամբաստանեալը՝ զանոնք դատապարտելու կամ արդարացնելու համար: Երբ կախակայութիւնը անցնի վեցամսեայ շրջանը, այլ եւս մեքենականօրէն կը կորսնցնէ իր ոյժը: Հաւատացեալները գիտեն թէ այս կախակայութիւնը չորս տարիներու պատմութիւն ունի եւ դատ ու դատաստան տեղի չունեցաւ:

Հետաքրքիր ենք գիտնալ թէ՝ եկեղեցւոյ այս բարեխնամ հայրը ինչո՞ւ իր ներկայութեան չկանչեց անգամ մը Հայր Մանիկեանը, չխօսեցաւ անոր հետ եւ փախուստ տուաւ յատուկ հոգեբանութեամբ իր մեկնելէն յետոյ որոշ ցանելու փորձ կատարեց:

Վերջերս, ի լրոյ իմացանք նաեւ, որ պատուիրակ սրբազանը վերահաստատած է կարգը Խաչիկ քհյ. Գուլզեանին:

Այս արարքը արդար է թէ անարդար, խնդրոյ առարկայ չէ, այլ միայն այն, որ այսպիսի պարագաներու տակ ենթական եկեղեցւոյ խորանը առաջնորդելէ առաջ, կարգը վերահաստատող իշխանութիւնը կամ իշխանաւորը պարտաւորութիւն ունի հրապարակաւ յայտարարելու այդ արարքի պատճառաբանեալ արդարացումը «ի գիտութիւն» ամբողջ աշխարհի «հաւատացեալների»:

Պատուիրակ սրբազանը Խաչիկ քհյ. Գուլզեանի կարգը հանդիսաւորապէս վերահաստատած է Լոս Անճէլոսի եկեղեցւոյ մէջ միայն քանի մը հարիւր հաւատացեալներու ներկայութեան ...

Կ'իմանանք նոյնպէս ի լրոյ Խաչիկ քհյ. Գուլզեանի եկեղեցական կարգի վերահաստատման համար արդարացուցիչ հետեւեալ պատճառաբանութիւնը.—

«Պատուիրակ սրբազանը Գուլզեանի կարգալուծման կարճ պատմականը ըրաւ՝ թիւրիմացութիւններու արդիւնք որակելով ամբողջ գործը», եւն. («Նոր Օր», 4 յունիս):

Ուրեմն պատուիրակ սրբազանը թիւրիմացութիւններո՞ւ կը վերագրէ Հայր Գուլզեանի կարգազրկութիւնը, որ տարիներ առաջ կատարուած է Առաջնորդարանի եւ Երեսփ. Ժողովի կողմէ (վաւերացուած Հայրապետէն եւս), որուն անդամները միեւնոյն մարդիկն էին, որոնք այսօր հանդիսաւորապէս եւ լռելեայն կը լզեն իրենց թքածը:

Լօյոլայի աշակերտներու յատուկ՝ այս կարգի դիտաւորեալ եւ քօղարկեալ արարքները ցոյց կուտան այսօրուան հոգեւոր իշխանութեան չափն ու կշիռը, զորս կը գործածէ ի պահանջել հարկին:

Քալիֆորնիոյ Առաջն. վիճակի հաւատացեալներու աչքերէն չի վրիպիր դիտումնաւոր այս անկանոնութիւնները եւ ըստ այնմ ալ կը ճշդէ իր դիրքը, որ յամենայն դէպս չարդարացներ պատուիրակ սրբազանի եւ իր այս շրջանի արբանեակներուն ըսպասելիքները:

Պարտք կը զգանք յայտնել որ գոյութիւն ունեցող վէճերուն մէջ Խաչիկ քհյ. Գուլզեան որ եւ է կողմ չէ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՆԱՍԷՐԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ, Ա. պըրակ, գրեց Ն. Աղբալեան, տպ. «Արազ», Պէյրութ, 1937, գին 1 ֆրանք:

ԾԻԾԱՂ

ՄՈՒՐԱՑԻԿԸ.— Տիկին շատ ծարաւ եմ, հաճեցէք ողորմիլ:

— Ձեզի ջուր բերեմ:

— Տիկին, զիս թաղա՞ր կարծեցիք՝ ջրելու համար, իմ ծարաւս գինիով կ'անցնի:

« ՑԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Դարեր շարունակ ճնշուած ու լըլկուած՝ հայ ժողովուրդը յուսահատ յեղափոխութեան արիւնոտ ճամբան ձեռք առած էր, մէկ անգամ ընդ միշտ ազատելու համար թրքական անտանելի լուծէն:

—Մի' փորձէք արտաքին պատճառներ յերիւրելու, դուք էք մեղաւորը, — աջ ձեռքը բարձրացուցած, լեցուն հնչեղ ձայնով խօսած էր Վահէն, — դուք էք բուն պատճառը, Պոլսոյ մէջ նստած նախարարներէն սկսած մինչեւ գաւառական յետին զափթիէէն ըստեղծեցիք այս դժոխքը, որ Թուրքիա կը կոչուի, եւ ձեր զազրելի տիրապետութեան շնորհիւ, ճարահատ հայ ժողովուրդը ըմբոստութեան դիրկը նետեցիք: Երկար դարերէ ի վեր տիրելով մեր հրաշալի երկրին՝ դուք չէն երկիրը քանդելով ու աւերելով ապրեցաք, դուք անյագ մակաբոյծներ եղաք, առանց ստեղծագործական կարողութիւն մը յայտնաբերելու: Դարեր շարունակ, տզրուկի նման ծըծեցիք հպատակ ժողովուրդներու տնտեսութիւնը, մինչեւ որ հասցուցիք զայն ողբալի վիճակին: Այսօր, Թուրքիոյ ժողովուրդը երկրի մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը սարսափելի աղքատութեան ճիրաններուն մէջ կը գալարուի: Ի՞նչ տուիք ձեր դարաւոր տիրապետութեան շրջանին բոլոր այն ժողովուրդներուն, որոնց տիրապետեցիք ձեր եաթաղանի շնորհիւ: Աւերում, աւեր, թալան ու կոտորած: Ուրիշ ոչինչ: Եթէ պատահէր, որ մէկ վայրկեանի մէջ յանկարծ վերնայիք մէջտեղէն դուք եւ ձեր ժողովուրդը, ամբողջ երկրին մէջ ոչ մէկ արժէքաւոր հետք պիտի մնար ձեր հարիւրաւոր տարիներու տիրապետութիւնը յիշեցնող: Դուք մեր երկրի վըրայ ծանրացող անէծք մը եղաք, առանց օրհնութիւն մը դառնալու ցանկութեան:

Ընդհանրապէս խօսած ժամանակ բոլորովին սառն, արտայայտուելու զուսպ ձեւ մը ունէր Վահէն: Երեք օրուան դատավարութեան ընթացքին հազիւ անգամ մը սովորականէն բարձր հնչեց Վահէի ձայնը: Այդ այն ժամանակ պատահեցաւ, երբ Թուրք փաստաբանը, հակառակ Վահէի ընդդիմութեան, իբրեւ թէ պաշտպանողական ճառ մը սկսաւ, երկարապատում աղօթքով մը Վեհափառ Սուլթանի արեւշատութեան համար:

— Ամենողորմ մեր բարեգութ եւ հայրախնամ Վեհափառութեան, տիեզերահռչակ օգոստափառ կայսեր, որու դահը անսասան մնայ մինչեւ յաւիտեանս յաւիտենից, անոր վեհանձնութիւն ու անհուն բարութեան կ'ապաւինի պաշտպանեալս, որ մոլորուած ...

— Բաւական է, — Վահէն ձեռքը սեղանին զարնելով ոտքի ցատկած էր. — Տէր դատաւոր, կը պահանջեմ, որ վերջ տրուի այս խայտառակ կատակերգութեան: Այս ... այս ողորմելի մարդը, հակառակ իմ ցանկութեանս, դուք նշանակեցիք իբր թէ զիս պաշտպանելու համար: Մեծահոգի կառավարութեան այս շնորհէն մեծ ուրախութեամբ կը հրաժարիմ ու կը պահանջեմ, որ այս վրան բաց կեղծիքը վերջ ունենայ: Ես ինքզինքս պաշտպանելու համար, այս մարդու օժանդակութեան պէտք չունիմ:

Դատավարութիւնը անսովոր հետաքրքրութիւն առաջացուցած էր ժողովուրդի մէջ: Ոչ միայն Հայերը ամէն օր խուռներամ կը դիմէին դատարան, այլ եւ Թուրքերը: Դատարանի փոքր սրահը խուռներամ լեցուած կը լինէր, ուր, ինչպէս կ'ըսեն, ասեղ ձգելու տեղ չէր մնար:

Վահէի դատը, Պոլսէն եկած հրամանի մը վրայ, անջատուած էր ընդհանուր գործէն: Մինչդեռ, Դաւոյի դաւաճանութեան հետեւանքով հարիւրաւոր ձերբակալուածներու նախնական հարցաքննութիւնն իսկ տեղի չէր ունեցած, Վահէի դատը ամենայն արագութեամբ կ'աշխատէին վերջացնել:

Դեռ դատավարութիւնը չվերջացած՝ պազարի մէջ խանութպանները իրարու հետ կը խօսէին տրուելիք վըճիռի մասին: Բոլորի համար ալ բաց գաղտնիք մըն էր, որ մահուան վըճիռը Պոլսէն եկած էր: Այս հանգամանքը, Վահէի անցեալ գործունէութիւնն ու հռչակուած անունը, օտար հիւպատոսարաններու ներկայացուցիչներու դատին հետեւիլը, խոշոր ազդակներ էին ժողովուրդը դէպի դատարան քաշելու համար: Բայց ատոնցմէ աւելի բան մը կար, որ կը մղէր ժողովուրդը դէպի դատարան: Խուռն բազմութեամբ Հայեր ու Թուրքեր կը սպասէին դատարանի դրան բացուելուն, երբ իրար կոխկրտելով ներս կը խուժէին, յարմարաւոր տեղեր գրաւելու համար:

Ժողովրդական այդ մեծ հետաքրքրութեան բուն պատճառը Վահէի անձնաւորութիւնն էր, կամ աւելի ճիշդ, անոր խօսելու կերպը: Ըստ երեւոյթին, Վահէի զուսպ եւ անմեղ խօսքերուն մէջ այնքան նուրբ հեգնանք մը, ծաղրանք մը կար մասնաւորաբար՝ նահանգի պաշտօնէութեան հասցէին, որ ժողովուրդը, մօտէն ճանչնալով այդ մարդիկը՝ հաճոյքով կը հետեւէր անոր խօսքերուն, — հռհռուկ մը, որ աւելի հաւանութեան արտայայտութիւն մըն էր: Վահէն անխնայ կերպով կը մերկացնէր այդ հերոսները, տեղով թուականով կը ցուցնէր անոնց կատարած զեղծումները, գողութիւնները եւ թէ ինչպէս այդ մարդիկ, կողոպտելով խեղճ ժողովուրդը ու պետական սնտուկը, անպատիժ կը մնային ու դեռ նորանոր շքանշաններով կը զարդարուէին անոց կուրծքերը: Ամեղ հրեշտակի դէմք հագած, Վահէն սկսաւ պատմել զինուորական վարչութեան մէջ կատարուած հսկայական գողութիւններու մասին: Հարիւր հազարաւոր ոսկիները կը հալէին բարձրաստիճան զինուորականներու կոկորդներու մէջ, մինչդեռ զինուորները ողորմելի անուտ կը ստանային եւ ցնցոտիներ՝ իբրեւ հագուստ:

— Տարեկան հինգ հազար ոսկիի պիւտճէ մը յատկացուած է զօրքի կօշիկներու համար, — բացականչած էր Վահէն, մատնանշելով իր մօտ կանգնած զինուորները, — դատաւորներու ուշադրութեան կը յանձնեմ այս զինուորներու տրեխները, թերեւս դուք կրնաք ըսել թէ՝ որո՞նց գրպաններուն մէջ հալեցան հազարաւոր ոսկիները, որոնք յատկացուած էին կօշիկներու համար:

Ունկնդիր Թուրքերէն շատեր ատամ կճրտացնելով մտիկ կ'ընէին այդ անհաւատի յանդուգն քննադատութիւններուն, բայց շատեր ալ կային, որ ախորժութեամբ գլուխնին կ'օրօրէին, որպէս թէ ըսել ուզէին. «Ճշմարիտ կ'ըսէ, մեր տունը այսպէս կը քանդեն մեր մեծերը»: Եւ, բնականաբար, դատարանին մէջ արտասանուած Վահէի խօսքերը կը տարածուէին դատարանէն դուրս, պազարի մէջ, տուներու մէջ, ամէն տեղ ալ զարմանալի կերպով կենդանի հետաքրքրութիւն մը առաջացնելով:

Դատաւորներու նախագահը, Օֆեցի փաթթոցաւոր մը, զառամած ծերուկ մըն է: Այդ մարդը ոչ հազուագիւտ դատաւորներէն էր, որոնք առանց անձնական կարողութեան միմիայն ընտանեկան կապերու շնորհիւ կը բարձրանան մեծ դիրքերու: Դատաւորի եղբօր աղջիկը տարիներ առաջ ինկած էր սուլթանական պալատը, Սուլթանի ունեցած հարիւրաւոր գեղուհի հարճերէն մէկը դառնալու բախտին արժանանալով: Խեղճ հարճը, իր չքեղ մարմինը տրամադրելով սուլթանին, ճարպիկութիւն ունեցած էր իր ազգականներու վիճակը բարուքելու:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

բողջ երկրին մէջ, աշխարհի առջեւ ցոյց տալու համար թէ ժողովուրդը ո՛ր աստիճան կապուած է իր իշխանութեան ։

Այս օրերուս Փարիզ հասան Վալենցիոյ կառավարութեան երկու նախարարները, որոնք խօսակցութիւններ սկսած են ունենալ Ֆրանսական կառավարութեան հետ։ Պերլինի թերթերը կատղած են ենթադրելով որ Վալենցիոյ կառավարութիւնը կ'աշխատի բանալ տալ Պիրէնեան սահմանագլուխը, ինչ որ պիտի զօրացնէր կառավարական ուժերը ։

Այդ պարագային 400,000նոց կառավարական բանակը պիտի սպառողին - ուէր այնպէս մը, որ դժուար թէ Ֆրանքոյի բանակը, եթէ նոյնիսկ իրեն խոստացուած 125,000նոց օգնութիւնը ստանար, դիմանար հանրապետականներու ճնշումին ։

Դարձեալ, ձախակողմեան թերթերու քաղած տեղեկութեանց համաձայն, գերմանական 5,000 զինուորներ Քատիզ հասած են։

Իսկ Ֆրանքոյի համակիր աղբիւրներու հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն, Ֆրանքօ ոչ միայն զինուոր չուզեր, այլ եւ պատրաստ է ետ ղրկելու կամաւորները, եթէ համաձայնութիւն գոյանայ Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ՊԹԻԱ ԲՈԼՈՆՆԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սինապցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգայինվարժարաններու: Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի: Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56, rue de Bas Meudon, Issy-les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԹԻՒԵՐԸ

6րդ, 7րդ, 8րդ, 9րդ, 10րդ, 11րդ 2րդ: Բոլորն այլման: Տարեկանը 50 ֆր.: Վճարումը կանխիկ: Փոստի ծախքը գնողին վրայ:

Դիմել.— Hatchikian Nerses, 4 rue Lafayette (coiffeur) Vienne (Isère) France.

ԿԸ ՎԱՃԱՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Մատենադարանէն, նպաստաւոր պայմաններով, կը վաճառուին հետեւեալ գիրքերը.—

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ՝ Հ. Յ. Դ. Պատմութիւն I հատ.	30 ֆրանք
» Հայկական շարժման Նախապատմութիւն I և II հատ. միասին	20 »
» Բողոքը նորագոյն պատմութեան մէջ I հատ.	10 »
» Համաժողովրդական բանակ	3 »
» Աւգուստ Բեբել	3 »
ԶՈՄԲԱՐՏ՝ Սոցիալիզմը եւ Սոց. շարժումը 19րդ դարում	5 »
Ե. ՖՐԱՆԿԵԱՆ՝ մեր փիլիսոփայական Աշխարհայեացքը	12 »
Ն. ՀԱՆԳՈԵՑ՝ Մտածումներ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին	4 »
ԼԷՎԻՆՍԿԻ (Թարգ. Կ. Ս.) Ընկ. Միջազգ. եւ Ճնշ. ժողովուրդները	4 »
ԴՈՒՄԱՆ՝ Նախագիծ ժողովրդ. ինքնապաշտպանութեան	2 »
Գ. ԳԻՒԶԱԼԵԱՆ՝ Հայ քաղաք. մտքի զարգ. եւ Հ. Յ. Դ.ը	5 »
ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ՝ Զէյթունի անցեալէն եւ ներկայէն	4 »
ՊՐԱԿ. ՌՈՒՍ. ՄԻՈՒԹ. Փետրուարի 18	4 »
Լ. ԳԼՈՒՄ (Թարգ. Լ. Զ.) Պոլշեւիզմը եւ ընկերվարութիւնը	2 »
ՍԻԱՄԱՆԹՕ՝ Հայորդիները	2 »
ՔՐ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ՝ Յեղափոխականի մտքերը	4 »
Դ. ԲՐԱՆԴԷՍ՝ Հայաստանը եւ Եւրոպան	1 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Յեղափոխականներ (Վ. Գօլօշեան եւ Յ. Ագբիպասեան)	2 »
Հ. Յ. Դ. (Հրատ.) Եւրոպացիների կարծիքը Հայկ. Դատի մասին	3 »
ՄԱՌ՝ Թիւրքական բանտերը	2 »
Վ. ԱՐԱՐԱՏՍԿԻ՝ Քաղաքական կուսակց. Ռուսաստանում	2 »
ՖՐԻՏ. ԷՆԳԵԼՍ՝ Գիտական Սօցիալիզմ	2 »
Ա. Զ.՝ Մեծ առաւօտը	1 »
ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ ՏԱՂԵՐԸ	1 Ֆր.
ՀԵՐՈՍԸ	1 »
ԱՊՍՏԱՄԲ ՍԱՍՈՒՆԸ	1 »
ԱՅՈՒՀԻՆԵՐԻՆ	1 »
ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳԵՐ	1 »
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ	2 »
ՈՒՂԵՑՈՅՑ ԸՆԿԵՐՆԵՐԻՆ	1 »
ԹԱԼԷԱԹԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ	7 »

Ապսպրանքները կանխիկ, փոստի ծախք չկայ։

ՊՈՐԳԵՒԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 յուլիս շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին
8, rue Bossuet բարեգործականի տան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 26, Rue d'Enghien, Paris (2):

Մուտքը ազատ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԵԷԹ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 11 յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 11
ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiquetի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲՈՂԱՅԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ԶԱՒԵՇՏ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.:
Սան-սանուհիներու կողմէ: Կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՒՆԷ ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

11 յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու՝ ձրի:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. յ.)
Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՉԻՆԻԿԸ

երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, ծանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ԳԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ ժօրէսէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկառի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան

10 յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ
Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

կը ներկայացուի «ԽՆՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ»

Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սեմանոցի Հայր. Միութեան կողմէ
11 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն
ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ
Կը խօսի Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, պար, եւ ճաշ.
ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնըտեղի պիտի ունենայ Յուլիս 8ի հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին Միութեանս կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ եւ Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆ.
Նիւթ ունենալով Սիրանոյշ, իր արուեստն ու կեանքը:
(Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ):

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13') Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԴԱՐՃԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այսպէս կամ այնպէս, Ազեւը երբեք չծպտուեց: Ես տեսայ նրա լուսանկարը՝ հանուած Օստենդում մերկացումից յետոյ: Ազեւը լողորդի հագուստով, Գերմանուհու հետ թեւանցուկ դուրս է գալիս ջրից: Նա ժպտում է երջանիկ ժպտով: Նրա կողքին ժպտում են նաեւ ուրիշ լողորդներ: Նրանք երեւի երբեք չէին գուշակում, որ այդքան հանգիստ եւ ուրախ նկարւում են աշխարհի ամենապատրաստելի մարդկանցից մէկի հետ ։

1910 թւին Ազեւը վերջնականապէս հաստատուեց Բերլինում, վարձեց Luitpoldstrasse փողոցի թիւ 21 տունը եւ կահաւորեց: Բ. Ի. Նիկոլայեւսկու ներկայացրած հաշւով Ազեւն իր կնոջ նուէրների եւ բնակարանի կահաւորութեան համար ծախսեց մօտ 100,000 մարք, իսկ նրա կարողութեան մօտաւոր չափն էր 150 -- 180 հազար մարք (մօտ 1,000,000 ֆրանք): Բայց նման կարողութիւն ունեցող մարդիկ, յատկապէս Գերմանիայում, 100,000 մարք չէին ծախսում կահաւորութեան եւ ադամանդների համար: Ըստ երեւոյթին Ազեւը շատ աւելի հարուստ էր ։

Նրա հարստութիւնը ոչ մի կասկած չի կարող առաջ բերել։ Այն ռոճիկը, որ վճարում էր ոստիկանութիւնը Ազեւին, շատ մեծ էր մի գործակալի համար, բայց նրանից հարստութիւն դիզելն էլ շատ դժուար էր: Ոստիկանութիւնը նրան խոշոր գումար երբեք չի տալ: Մենք հիմք ունենք մտածելու, որ Ազեւը կարող էր աւելին ստանալ, քան նա ստանում էր իրապէս ։ «Եթէ պէտք լինէր, նրան ոչ թէ հազար (ամսական), այլ եւ հինգ հազար էլ կը վճարէին», ասում էր Գերասիմովը: Ոստիկանութիւնն ընդհանրապէս չէր սիրում խոշոր գումարներ տալ իր գործակալներին: Կարծեմ միայն Գապոնն էր, որ միանգամից մի մեծ գումար ստացաւ: Եւ դա խսկապէս մի շատ վտանգաւոր խաղ էր(*) ։

Բայց Ազեւը, որ սկզբում յաճախ էր ռոճիկի յաւելում խնդրում, առաջին յեղափոխութիւնից յետոյ արդէն չէր հետաքրքրւում իր գործակալական ռոճիկով: Նա ունէր եկամուտի աւելի լաւ աղբիւր: Դա սոց.-յեղափոխականների մարտական կազմակերպութեան դրամարկղն էր ։

« Դրամ շատ կար », գրում է Արգունովը, այդ դէպքի մասին գրած իր յուշերի մէջ: «Բացի յատուկ « մարտական » գումարներից, որոնք մնացել էին Մարտական կազմակերպութեան ֆոնտում, նախկին տարիներից եւ որ գտնւում էին Ազեւի կարգադրութեան եւ պատասխանատուութեան ներքոյ (նա ոչ ոքի հաշիւ չէր տալիս, անգամ եւ Կ. Կ.ին), ձեռք էին բերւած նաեւ գոհարեղէնութեան նոր աղբիւրներ՝ մարտական գործի համար ... թէ ինչքան հարուստ էր Կ. Կ.ի դրամարկղը, կարելի է դատել նրանից, որ 1906 թւին դրամարկղի եկքը հասնում էր օրական 1000 ռուբլի, չը հաշւելով մարտական գործի համար եղած ծախսերը ... Գալով մարտական գործին, Մարտական կազմակերպութիւնը վերցնում էր դրամ այնքան, ինչքան ցանկանում էր »:

Յետագայում Ազեւի գործի համար կազմուած կուսակցական դատական - քննական յանձնախումբը հետաքրքրւեց մարտական կազմակերպութեան ծախսած գումարների մասին: «Գողացե՞լ է արդեօք Ազեւը», հարցնում է Յ.ը եւ պատասխանում. « Ես հաւատացած եմ, որ գողացել է »:

Յ.ը «այդպէս է կարծում ոչ թէ նրա համար, որ երբեւէ վճակը թոյլ էր տալիս այդպէս կարծելու, այլ նրա համար, որ նա նոր է յիշում Ազեւի կենցաղի որոշ դէպքերը, որոնց վրայ ժամանակին նա հարկ եղած ուշադրութիւնը չի դարձրել: Յ. տասի ներքոյ, ըստ յանձնախմբի կարծիքի, թաղնւած էր ոչ ուրիշը, եթէ ոչ Սաւինկովը, որ «սիրում էր Ազեւին եղբօր պէս »:

X

Ազեւն ապրում էր Պերլինում հանգիստ եւ խաղաղ կեանքով: Նա ապրում էր Ալեքսանդր Նէյմայէր անուան տակ: Հետաքրքրական է այն երեւոյթը, որ եթէ ոչ բոլորը, գէթ շատերը այն կեղծ անուններից, որոնցից օգտւում էր Ազեւը իր կեանքի վերջին օրերում («Նէյմայէր», «Զերկաս») , նա գործ էր ածել նաեւ իր ահաբեկչական գործունէութեան ժամանակ: Այս հանգամանքը նոյնպէս ցոյց է տալիս, որ նա շատ էլ չէր վախենում հետապնդումներից :

Ալէքսանդր Նէյմայէրը սկսեց զբաղւել առեւտրական գործերով եւ սակարանային խաղերով, որոնց մէջ նա երբեմն յաջողութիւն էր գտնում: Հետզհետէ նա ձեռք բերեց գերմանացի բարեկամներ: Նրա մօտ յաճախ էին հիւրեր հաւաքւում, թղթախաղով զբաղւում եւ խմում «խսկական ռուսական թէյ »: Ազեւը Պետերբուրգից ինքնաեռ էր բերել: Վիլմերսդորֆում, որն այն ժամանակ մեծահարուստների, նշանաւոր մարդկանց եւ պատւաւոր Գերմանացիների թաղամասն էր, Ազեւն ու իր կինը հիւրասէր եւ աղուհացով տանտէրերի հռչակ էին վայելում : Ազեւը ապրում էր հաճոյալի կեանքով, այցելում էր զուարճացնող վայրեր, օպերետներ եւ աչքի ընկնող վայրեր: Յաճախ էր գնում ամենաառաջնակարգ ամառանոցներ՝ Նէյէնար, Բիվիէր եւ նոյնիսկ Տրուվիլ, որ այդ ժամանակ Եւրոպայի ամենանորաձեւ ամառանոցն էր համարւում:

(Շար.)

(*) Գապոնը առատ կերպով փող էր բաժանում աջ ու ձախ: Օ. Ս. Մինորը ինձ պատմեց հետեւեալ տեսարանը, որին ինքը անձամբ ականատես է եղել Ժընեւում: Ինք եւ Գապոնը նստած են Գապոնի բնակարանի պաշտգամում, Լանդոլտա սրճարանի դիմաց: Դուռը ծեծում են. սենեակ է մտնում Լենինը եւ Գապոնին կանչելով սենեակի խորքը ինչ որ փսփսում են: Ապա Գապոնը Մինորի աչքի առաջ թղթապանակից հանում է մի կապոց թղթադրամ եւ տալիս Լէնինին, որ հեռանում է շատ գոհ: Այդ դրամները Ոստիկանութեան չէին պատկանում, բայց յետագայում Գապոնը ոստիկանութեան դրամները էլ բոլորովին անսպասելի տեղեր էր ծախսում :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՍՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ այլ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 8 ՅՈՒԼԻՍ
JEUDI 8 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3466

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԵԼՈՒ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» о ««««

Գաղթականաց Կեդրոնական Յանձնաժողովին կազմակերպած «Համագումար»ը անգամ մը եւս կը շեշտէ գաղութներու կազմակերպութեան անհրաժեշտութիւնը :

Կեդրոնական վերին իշխանութեան մը պակասը խակական չարիք մըն է աշխարհի չորս հովերուն ցրուած հայութեան համար :

Արդէն ի ծնէ իշխանամերժ, աւելի ճիշդը «պաշըրպօզուք» ժողովուրդ ենք, կարգապահութիւն չունինք, իրարու խօսք հասկնալ չենք ուզեր, ամէն մարդ իր խելքին հաւնած է, ամենատարրական խնդիրներու շուրջ լեզու չենք կրնար գտնել, եւ փիրապետութենէն անկարելի է որ ձերբազատուինք :

Դարերով տարկութեան մէջ ապրած ենք, զանազան վարչաձեւերու տակ, տարբեր հոգեբանութեամբ սնած ու մեծցած ենք : Ո՛չ միայն երկրէ երկիր, այլ քաղաքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ մտայնութեան նոյնութիւն չունինք : Արեւմտահայի եւ Արեւելահայի մշակոյթի եւ միջավայրի ազդեցութեան տարբերութիւնը կայ արդէն եւ շատ հասկնալի է : Բայց անկէ անդին տակաւին ունինք Պոլսեցիի ու գաւառացիի, գաւառներու մէջ ալ զանազան նահանգներու, քաղաքներու, նոյնիսկ գիւղերու բնակչութեանց մտայնութեան տարբերութիւնը :

Այս բոլորին վրայ աւելցած է նաեւ, տասնէ մը ի վեր, գաղթային հոգեբանութիւն մը,— ֆրանսահայ, ամերիկահայ, սուրիահայ, յունահայ, եգիպտահայ եւայլն :

Հայաստան շատ հեռու է դժբախտաբար եւ խորհրդային իշխանութիւնը հանդիսաւորապէս կը յայտարարէ թէ «ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ» ինք : Այսինքն ըսել կ՚ուզէ թէ իր եւ Սփիւռքի հայութեան միջեւ չկայ այն կապը, ինչ կապ որ ունի՝ օրինակ՝ Վարշաւայի կառավարութիւնը Լեհաստանի սահմաններէն դուրս ապրող Լեհերուն հետ կամ Լոնտոնի կառավարութիւնը Մեծն Բրիտանիայէն դուրս ապրող Անգլիացիներուն հետ : Այսօր արտասահմանի մէջ Լեհ մը կամ Անգլիացի մը հոգեկան ու նիւթական սերտ կապերով կապուած է իր մայր հայրենիքին հետ, որուն կառավարութիւնը ամէն տեղ իր պաշտպանութիւնը կ՚ընծայէ իրեն : Լեհը կամ Անգլիացին ամէն վայրկեան իրաւունք ունի իր հայրենիքը վերադառնալու, առանց ո եւ է ձեւակերպութեան, հաւատաքննութեան եւ սեղմումներու ենթարկուելու :

Նոյնը չէ «հայմաթլըս» Հայուն համար : Չկայ մայր-հայրենիքի կառավարութիւն մը, որուն պաշտպանութիւնը վայելէ օտար երկիրներու մէջ : Ընդհակառակն այդ կառավարութիւնը ամէն ջանք կ՚ընէ՝ խզելու համար նոյնիսկ այն հոգեկան կապը, որով ամէն հայրենասէր ու պարկեշտ Հայ ինքզինքը կապուած կը զգայ հայրենիքին հետ :

Երեւանի իշխանութիւնը արտօնուած չէ ուղղակի իրեն կապելու Սփիւռքի Հայերը եւ զանոնք դարձնելու Հայաստանի քաղաքացիներ : Մոսկուան, հակառակ ստալինեան նոր Սահմանադրութեան, այդ իրաւունքէն զրկած է զինքը : Ներգաղթը, որ միակ փրկութիւնը պիտի ըլլար Սփիւռքի հայութեան, շատ դանդաղ կը քալէ եւ ամէն անգամուն ալ պատճառ կը դառնայ գաղութներու հայ կեանքին աստիճան մը աւելի պառակտուելուն :

Պառակտումի որոմը դժբախտաբար կուգայ Երեւանէն : Արդէն հայ ժողովուրդին մէջ համերաշխութիւն չկայ : Պատճառները թուեցինք քիչ վերը : Խորհրդային իշխանաւորները, փոխանակ անհամերաշխութիւնը բառնալու եւ «Ներգաղթ»ի ու «վերաշինութեան» նման բացառապէս հայրենասիրական ձեռնարկներու շուրջ ընդհանուր հայութիւնը համախմբելու, նոյն այդ երկու ձեռնարկները պառակտումի մեծագոյն դրամագլուխը կը դարձնեն :

Փաստերը այնքան շատ են ու պերճախօս՝ որ հարկ չկայ օրինակներ յիշելու :

Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը այն ուժը չէ որ իր վրայ կարենար վերցնել Սփիւռքի հայութիւնը ղեկավարելու հոգը :

Ուրեմն Սփիւռքը պարտաւոր է իր գլխուն ճարը նայելու :

Բայց հոս արդէն ամէն մարդ ազգի փրկիչ դառնալու յաւակնութիւններ ունի :

Չկայ ո եւ է ձեռնարկ, մշակութային, բարեգործական, մարզական, գաղթականական, հայրենակցական, որ կառավարուի միակ կեդրոնէ մը : Կազմուած ո եւ է Միութեան կողքին անպայման պիտի ստեղծուի երկրորդը, իբրեւ մրցակից, յաճախ իրար քանդելու ձգտումով :

Այս մասին ալ օրինակները այնքան կը վխտան որ աւելորդ է ո եւ է յիշատակութիւն ընել :

Հայ գաղթականաց զոյգ Օֆիսները այսպէս թէ այնպէս փաստական գոյութիւն ունին եւ որոշ աշխատանք կը կատարեն՝ զանազան վկայագրեր տալով, որոնք կը վաւերացուին պաշտօնական մարմիններէ և օգտակար կ՚ըլլան ինքնութեան թուղթի ստացման, ամուսնութեան եւ այլ խնդիրներու առթիւ :

Բայց ասոնք չեն կրնար ազգային կեդրոնական մարմնի մը հանգամանքն ունենալ, քանի որ իրենց գործունէութեան ասպարէզը սահմանափակուած է, ըլլալով Նանսէնեան Գաղթ. Կեդրոնական գրասենեակի ենթակայ մարմիններ :

Որոշ մարդիկ պայքար բացին այս Օֆիսներուն դէմ եւ տնավարի ձեւերով «Ազգ. Խորհուրդ» մըն ալ կազմեցին, մէջտեղ նետելով զանազան նշանախօսքեր — հաւաքական կամ զանգուածային հպատակութիւն, զինուորագրութիւն եւն. — որոնցմէ առաջինը ըստ օրէնի անիրականանալի էր, սակայն խայծ մըն էր ժողովրդականութիւն ստեղծելու իրենց շուրջ :

Այսպիսի չինծու «Ազգային Խորհուրդ»ները չէ որ ազգը պիտի փրկեն :

Սփիւռքին պահանջածն է ժողովուրդի բոլոր տարրերուն եւ հոսանքներուն մասնակցութեամբ կազմուելիք Կեդրոնական մարմին մը, որ ամէն երկրի մէջ ճանչցուի տեղական իշխանութիւններէն, որոնց ներկայանայ մէկ ճակատով, միատեսակ պահանջներ ներկայացնելու համար :

Քանի որ ներկայ պայմաններուն մէջ անկարելի է համագաղութային ընդհ. եւ վերին մարմին մը ստեղծել՝ ընտրովի, լաւագոյն է դիմել միջին ճամբու մը, բոլոր մարմիններու եւ հոսանքներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ կազմել գործադիր կամ վարիչ մարմին մը՝ իւրաքանչիւր գաղութի համար :

Անցած տարի պզտիկ փորձ մը եղաւ «Միացեալ Յանձնախումբ»ի կազմութեամբ : Այդ մարմինը յաջողեցաւ որոշ առաւելութիւններ ձեռք բերել հայ աշխատաւորներու համար :

Անհրաժեշտ է վերակենդանացնել «Միացեալ յանձնախումբ»ը շատ աւելի լայն սահմաններով, զայն դարձնել իսկապէս ներկայացուցչական մարմին մը, որ ըլլայ գործունեայ եւ արագաշարժ ու գիտակից իր ստանձնած պատասխանատուութեան :

Աւելի քան երբեք այսօր անհրաժեշտ է կազմակերպել հայկական Սփիւռքը :

Այդ ալ կարելի է մէկ գլխաւոր պայմանով, Երեւան միանգամ ընդ միշտ պէտք է հրաժարի որոմ ցանելու եւ «պայքարը ուժեղացնելու» իր պառակտիչ քաղաքականութենէն :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» о ««««

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1 Յուլիս.— Թրքական կառավարութիւնը, յունիս 15ին պաշտօնապէս հրաման ղրկած է Միտիաթի շրջանի 25,000 Ասորիներուն որ պատրաստուին տեղափոխուելու դէպի Գոնիա : Տեղահանութեան հրաման տրուած է նաեւ Տիարպէքիրի, Սիլվանի եւ Պըշէրիքի հպատակ եւ զինաթափ Քիւրտերուն : Անոնք ալ պիտի տեղահանուին դէպի Գոնիա :

Թրքական կառավարութիւնը այս դաժան քայլերուն դիմած է, որպէսզի այս ընդարձակ շրջանները չկարենան զէնք բարձրացնել եւ միանալ ընդհանուր ապստամբութեան :

ՊԷՅՐՈՒԹ, 1 Յուլիս.— Նոր ստացուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Թոռ լերան Ասորիները, Սիլվանի, Պըշէրիքի եւ Տիգրանակերտի բայաթ Քիւրտերը պիտի դիմադրեն զէնքի ուժով կառավարական հրամանին, որ տրուած է զանոնք տեղահան ընելու համար :

Սահմանին վրայ Թուրքերը 25,000նոց բանակ մը զետեղած են արտաքին յարաբերութիւնը բացարձակապէս խզելու համար ապստամբներուն հետ :

ՇԱՀՐՈԶ

ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ

ԷԼ ԱԶԻԶ, 29 յունիս.— Սէյիտ Րիզա, որուն Մնձուրի հիւսիսակողմը փախցուած ըլլալը ծանուցուած էր, երկու վէրք ստացած է : Մին՝ Սիրրօթի օդային ռմբակոծման միջոցին եւ միւսը՝ Թէքիրտաղի մաքրագործման գործողութեանց պահուն : Սէյիտ Րիզայի կուսակիցները որ գերի բռնուած են վերջին գործողութեանց միջոցին՝ յայտնած են թէ իրենք զոհերն են իրենց պետին, որուն պարտաւորուած էին հնազանդիլ, մահուան սպառնալիքի տակ : Անոնց հայթայթած տեղեկութիւններէն կը հասկցուի որ Սէյիտ Րիզայի քով քիչ մարդ մնացած է : Շէհիմ, որ Սէյիտ Րիզայի կը ծառայէր իբր տեսակ մը սպայակոյտի պետ, գերի բռնուած է թուրք բանակին կողմէ որ կը յառաջանայ չորս կողմերէն :

Հաստատուած է թէ Սէյիտ Րիզա մահուան դատապարտուած էր կայսրութեան օրով եւ յետոյ սուլթանին ներման արժանացած :

*** Գութուտէրէի հարաւակողմը Պէյազ տաղի վրայ ձիւն եւ անձրեւ կը տեղայ :

*** Սէյիտ Րիզայի ապրած տունէն կարգ մը գիրքեր գտնուած են ինչպէս եւ վաւերագրեր թէ ի՛նչպէս պատրաստած էր այս ապստամբութիւնը :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 30 յունիս.— Ապստամբներուն ամէնէն շատ ապաւինած Օրթա Տաղ, Սէրկէ, Սինճիք, Չէլ եւ Գըզըլտաղ ամբողջովին մեր գրաւման տակ են : Հոս տեղ տեղ պահուըտած յելուզակները ձեռք կ՚անցուին եւ մաքրագործման գործողութիւնը կը շարունակուի :

Վիրաւորուելէն առաջ Սինէն նամակ մը ղրկող Սէյիտ Րիզա անմեղութենէն կը ճառէ եւ յանցանքը ուրիշներու վրայ կը բեռցնէ : Ձերբակալուած եւ արգելափակուած մաս մը ապստամբներու հարցաքննութիւնները կը կատարէ նոյն ինքն Թունճէլիի ընդհ. դատախազը :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 30 յունիս.— Ըստ ծրագրի կը յառաջանայ մաքրագործման գործը : Կառավարութիւնը վերջին աստիճան արդարութեամբ կը շարժի : Միայն ուղղակի յանցաւորներն են որ հաշիւ պիտի տան : Իսկ խաբուողները պիտի լուսաբանուին : Տէրէպէյիներէն Հայտարանի Րէյիսը, Րօշնաքցի Գամէր եւ Տէմէնանցի Ճիպրայիլ ձերբակալուած էլ Ազիզի բանտին մէջ կը սպասեն դատարանին արդիւնքին :

ԷԼ ԱԶԻԶ, 30 յունիս.— Ծանր վիրաւոր Սէյիտ Րիզա նամակով մը ներում խնդրած է : Գործողութիւնները վերջացած կրնան նկատուիլ : Վարչական ոչ մէկ որոշում պիտի տրուի ոչ ոքի մասին, բացի անոնցմէ որ զինեալ մասնակցութիւն ցոյց տուած են յելուզակութեան :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԱՏԸ (?)

«Վէօլքիշէ Պէոպախթէր» կը հրատարակէ Երուսաղէմէն իր ստացած հետեւեալ հեռագիրը, յունիս 18 թուականով.—

«Քիւրտ ցեղերու ապստամբութեան մասին կը հաղորդուի, թէ Մոսկուայի գործակալները երկար ատենէ ի վեր կը նախապատրաստէին զայն, նպատակ ունենալով դժուարութիւններու առջեւ դնել Թուրքիան :

«Ասոր հիմը փնտռելու է մասնաւորաբար Թուրքիոյ Մոսկուայի հանդէպ ունեցած քաղաքականութեան մէջ, որ, ինչպէս կը շեշտեն սովետները, Մոնթրէօյի խորհրդաժողովէն ի վեր չի համերաշխիր Խորհրդ. Միութեան քաղաքականութեան հետ :

«Սովետները օգնած են ապստամբութեան ղեկավարներուն՝ Ռուսիա փախչելու» :

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Շէյխ Սայիտ Րիզայի ղեկավարութեան ներքեւ գտնուող Քիւրտերը որոշած են մինչեւ իրենց վերջին շունչը շարունակել կռիւը, վստահ ըլլալով որ գերութեան պարագային բոլորն ալ կախաղան պիտի հանուին :

Տէրսիմի զինուորական առեանները սկսան գործի : Մահապատիժները կը վճռեն եւ կը գործադրեն առանց վերաքննութեան :

Ֆրանս. հովանաւորութիւն Լիբանանի վրայ

»»»» о ««««

«Ազդակ»ի մէջ կը կարդանք.—

Լիբանանի կարգ մը քաղաքներուն մէջ հանրագրութիւններ պատրաստուած են՝ պահանջելով հովանաւորութեան վերադարձը :

Այդ հանրագրութեանց մէջ 10 կէտեր կը յիշուին արդարացնելու համար հովանաւորութեան վերադարձի պահանջը :

1.— 12 հոգիէ բաղկացած եւ անվճար երեսփոխանական ժողով մը. միայն մէկ նախարար՝ 3000 ոսկի տարեթոշակով եւ Հանրապետութեան նախագահը՝ 6000 ոսկիով :

2.— Հին պարտքերու ներումը՝ աղքատներու համար, իսկ ներկայ տուրքերուն չափաւորումը :

3.— Սուրիական դրամատան հետ գոյացած համաձայնութենէն յառաջ եկած շահը յատկացնել ջրաբաշխական նպատակներու :

4.— Պետական հասոյթներէն աւելցած գումարներն ու փոխառութիւնները յատկացնել շինարարական նպատակներու :

5.— Կալուածներու պաշտպանութիւն :

6.— Փոփոխութիւն մաքսային սակերու մէջ :

7.— Դրացի երկիրներու հետ մեր յարաբերութիւնները հաստատել փոխանակութեան հիման վրայ :

8.— Խիստ հսկողութիւն կառավարական բոլոր պաշտօնատուներուն վրայ :

9.— Բարեկարգութիւն Արդարութեան մէջ եւ խառն դատարաններու գոյութիւն :

10.— Վերադարձ ֆրանսական հովանաւորութեան՝ լայն իրաւասութիւններով :

»»»» о ««««

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» о ««««

ՎԱՂԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ԺՈՂՈՎԸ

Միջազգային մամուլը կը շարունակէ իր մեկնութիւնները այն բանակցութեանց մասին, որոնք կը կատարուին ներկայիս բանաձեւ մը գտնելու համար ոչ – միջամտութեան քաղաքականութեան մասին :

Յոռետես ու լաւատես այդ կարծիքներուն նման, հեռագրական գործակալութեանց տեղեկութիւններն ալ իրար կը հակասեն տակաւին,— ոչ մէկ պայծառ ճեղք ամպոտ հորիզոնին վրայ :

Այսուհանդերձ իտալական մամուլը յատկանշական մեղմութիւն մը ցոյց կուտայ եւ իրաւախոհական բանաձեւի մը պատրաստութեան համար զանազան բարեյոյս ենթադրութիւններ կը կատարէ.— Այսպէս, Հռոմի թերթերը կը կարծեն թէ համաձայնութիւն պիտի գոյանայ ընդունելով անգլեւֆրանսական նաւատորմին հսկողութիւնը Սպանիոյ ջուրերուն վրայ եւ ճանչնալով, փոխարէն, Վալենցիոյ եւ Պուրկոսի իշխանութեանց պատերազմիկի իրաւունքները :

Լուծման ուրիշ ձեւ մը,— ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի հանգամանքը եւ ետ կանչել օտար կամաւորները : Կամ «սահմանափակ» ճանաչում պատերազմիկի իրաւունքներու եւ միջազգային հսկողութիւն նաւահանգիստներու մէջ :

Վերջապէս իտալական մամուլը որոշ լաւատեսութիւն ցոյց կուտայ, կարծելով որ իրաւախոհութեան եզր մը պիտի գտնուի այս շաբթու :

Լոնտոն մինչեւ երէկ վտանգաւոր կը գտնէր նիստի հրաւիրել ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, կը նշանակէ թէ գոհացուցիչ չէ բանակցութեանց ընթացքը : Խորհրդարանին մէջ, հարցումի մը պատասխանելով՝ Իտըն յայտարարեց թէ ապահովութիւն տրուած է Սպանիոյ հողային ամբողջականութիւնը պահելու մասին, թէ սպանեւփորթուկալեան սահմանագլուխին վրայ հսկողութեան դադարումը վախ չի ներշնչեր, թէ, սակայն, Միջերկրականի վրայ հսկողութեան դադարումը կը պահանջէ շուտ վերջ դնել այս կացութեան, բայց թէ պիտի ճանչցուի՞ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքը, այդ մասին կանուխ է յայտարարութիւն ընել :

Գերմանական մամուլը կը շարունակէ քննադատել անգլեւֆրանսական տեսակէտը,— ի՛նչպէս կարելի է հսկողութիւն կատարել սպանիական ջուրերուն վրայ՝ չէզոք դիտողներ առնելով մարտանաւերուն մէջ, երբ գոյութիւն չունին չէզոք դիտողներ : Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին կը մասնակցին 27 պետութիւններ, որոնց մեծամասնութիւնը կը ճանչնայ Վալենցիոյ կառավարութիւնը՝ մերժելով ճանչնալ Պուրկոսի կառավարութիւնը : Գերմանական մամուլը բոլորովին դէմ չէ հսկողութեան, այլ կ՚առաջարկէ դիտողներ զետեղել նաւահանգիստներու մէջ : Բայց չի մոռնար պահանջել որ ճանչցուի կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքը : Ցետոյ այդ պայմանին դէմ Անգլիոյ ընդդիմութեան անդրադառնալով, կ՚աւելցնէ թէ Անգլիոյ շահերը կը պահանջեն որ յաղթէ Վալենցիոյ կառավարութիւնը, եւ միջազգային ոստիկանութիւն մը կազմակերպելով՝ ուրիշ նպատակ չունի Անգլիա, բայց եթէ պաշտպան շղթայի տակ առնել Իտալիան :

Ֆրանսական մամուլը ոչ թէ հակասական, այլ հակամարտ տեսակէտներ միայն կը յայտնէ : Աջակողմեան թերթերը կը գրեն թէ պատերազմիկի «սահմանափակ» իրաւունքներու ճանաչումով իրաւախոհական բանաձեւ մը գտնուած է արդէն, իսկ ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման խօսք չի կրնար ըլլալ,— այդ հարցը քաղաքական հանգամանք ունի, մինչդեռ վէճը թէքնիքի կը վերաբերի : Պէտք է ըսել թէ երկու կողմերն ալ իրենց համակրանքները կը խառնեն արտայայտուած տեսակէտներուն :

Այսպէս կամ այնպէս, ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը ե՞րբ պիտի գումարուի : Լոնտոնի մէջ որոշ անհամբերութիւն ցոյց կը տրուի, կ՚ուզեն փութացնել : Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը :

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովին նախագահը, լորտ Փլիմութ, յարմար դատած է որ ժողովը բացուի ուրբաթ, առանց նախապէս հարցը ծեծելու ենթակոմիտէին ժողովին մէջ : Լորտը կը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՐԳԻՆ «ԱՍԻԱԿԱՆ ՈՒԽՏ»Ի ՄԱՍԻՆ

(Ռ. ԱՐԱՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ)

»»»» o ««««

Թուրքիա, թէեւ լրջօրէն զբաղած քրտական ըմբոստութեամբ, կը շարունակէ իր քաղաքական ու դիւանագիտական լայն գործունէութիւնը:

Ռ. Արաս Պաղտատ էր երէկ, ուրկէ անցաւ Թէհրան: Իսկ Իրանի մայրաքաղաքէն՝ Մոսկուա:

Ծանօթ է, որ Թուրքիոյ արտաքին նախարարը իր այս ճամբորդութեան ձեռնարկած է «Ասիական Ուխտ»ին պատճառաւ:

Ասկէ առաջ, խօսելով այս ուխտի մասին, ըսեր էինք, թէ Էնկիւրի, համաձայնութեամբ, անշուշտ, Լոնտոնի ինչպէս եւ անժխտելի գործակցութեամբ անոր, կը հետապնդէ քաղաքական կարգ մը նպատակներ: Անպատեհ չէ կրկնել թէ՝ իր առաջին ցանկութիւնն է ստեղծել իսլամական պլոք մը, որուն ղեկը գտնուի իր ձեռքը: «Իսլամական»ը կրօնական բնոյթ չունի, ի հարկէ: Բայց, Էնկիւրի կ'օգտագործէ փաստը, տրուած ըլլալով որ Պոլսոյ երբեմնի խալիֆան՝ իբրեւ կրօնական պետ՝ այժմ փոխարինուած է Էնկիւրիի բարենորոգիչ Աթաթիւրքով, որուն հանդէպ քաղաքական խոր ակնածանք ունին միւս երեք պետութիւնները: Էնկիւրիի երկրորդ նպատակն է խաղաղութեան անունին տակ ապահովութեան ամուր կռուան մը ստեղծել: Այդ կռուանը, իր կարգին, ինչպէս կ'ըսէինք վերը, կը յենու Մեծն Բրիտանիոյ, որ լրջօրէն շահագրգռուած է Ասիոյ պորտին վրայ իրեն նպաստաւոր այդ խմբակցութեան կազմութեամբ:

Թուրքիա, ուրեմն, այս ուխտով ձեռք կը ձգէ քաղաքական մեծ առաւելութիւն մը, զոր կը ջանայ ցոյց տալ «միջազգային խաղաղութեան նպաստող մեծ գործ մը»:

Այս ուխտը, սակայն, սխալ կ'ըլլայ կոչել «Ասիական»,— ինչպէս կ'որակեն զայն,— քանի որ Թուրքիա, առաջը այդ խմբաւորումին, միանգամայն եւրոպական պետութիւն է: Մանաւանդ որ, պալքանեան ուխտով ան կը ջանար ինքզինքը նոյնքան եւրոպական ցոյց տալ, միջքաղաքական կեանքի մէջ առաւելապէս իբրեւ եւրոպական պետութիւն ձեռքով — ոտքով միջամուխ է: Բայց, այդ ուխտը «Ասիական» է չափէս, տրուած ըլլալով որ ան կը հետապնդէ բացառապէս ասիական նպատակներ:

Այս ուխտը ծրագրուած էր տարիներ առաջ: 1925ին, առաջին խօսակցութիւնները սկսան Ժընեւի մէջ: Այն ատեն նախատեսուած էր լոկ ոչ-յարձակման, բարեկամական եւ փոխադարձ խորհրդակցութեան համաձայնութիւն մը: Չորս պետութիւնները այդ համաձայնութեամբ կը յայտարարէին թէ կը ցանկան քաղաքական ապահովութիւն մը ստեղծել մերձաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ: Համաձայն սկսած բանակցութիւններուն այդ ուխտը պիտի ըլլար Ազգ. Դաշնակցութեան կանոնադրի շրջագծով եւ Քէլլոկի ուխտի ոգիով:

Այդ ուխտին մէջ կայ, սակայն, ուրիշ կարեւոր պարագայ մը, որ չափազանց շահեկան է ու այժմէական.

Այսպէս, համաձայն անոր՝

1.— Ուխտադիր կողմերը յանձն կ'առնեն իրարու ներքին գործերու բնաւ միջամուխ չըլլալ:

2.— Պաշտպանել իրենց ընդհանուր սահմանները՝ որ եւ է յարձակումէ:

3.— Արգիլել իրենց հողերուն վրայ հրոսախումբերու կամ քաղաքական կազմակերպութեանց կազմութիւնը, որոնք նպատակ պիտի ունենան խանգարել խաղաղութիւնն ու անդորրութիւնը՝ ուխտը ստորագրող որ եւ է պետութենէ ներս:

Ընթերցողին ուշադրութիւնը հրաւիրեցաւ, ի հարկէ, ուխտի բանակցութեանց սկզբնական թուականը,— 1935: Ընդգծեցինք այս կէտը, որովհետեւ անիկա սերտօրէն կապուած է Թուրքիոյ ներքին մէկ նպատակին հետ: Այդ թուականը կը զուգադիպի Էնկիւրիի մէկ ուրիշ որոշումին,— ընդհանրապէս Քիւրտերու եւ մասնաւորապէս Տէրսիմի խնդրին վերջնական լուծումին: Այս երկու ծրագիրներու հանդիպումը կը փաստուի, եթէ մենք նկատի ունենանք նաեւ ուխտին այն կարեւոր պարագան, որ կը նախատեսէ «փոխադարձաբար չխառնուիլ իրարու ներքին գործերուն, պաշտպանել ընդհանուր սահմանները (Իրաքի ու Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ քրտական խմբաւորումներ) եւ հրոսախումբերու եւ քաղաքական կազմակերպութեանց կազմութեան արգելքը»:

Ուրեմն, Թուրքիա որ միշտ գիտէ նախատեսել բոլոր պատեհութիւններն ու անպատեհութիւնները, ուզած է կանխել, դեռ երկու տարի առաջ, այն օժանդակութիւններն ու միջամտութիւնները որոնք կրնային ըլլալ, երբ ինք ձեռնարկէր Տէրսիմի եւ Սասունի մաքրագործման:

Հիմա որ ուխտի ստորագրումը այնքան հասունցած է, բնականաբար Էնկիւրի մտահոգ չէ թէ իր անողոք մաքրագործումը, տեղահանութիւններն ու ջարդերը կրնան գործնական միջամտութեան մը մղել դրացի երեք երկիրները:

Այսպէս, ուրեմն, Էնկիւրի, իր այդ ձեռնարկով առաւելապէս իր ներքին մեծ հոգը ուզած է թեթեւցնել: Ու իր այդ ճիգին արդիւնքը կը վայելէ այսօր:

Բայց, Թուրքիա իր այս «Ասիական Ուխտ»ով եւս կը ջանայ կոտրել ուրիշ ճակատ մը՝ ինչպէս պալքանեան ուխտով տարիներ շարունակ ի զուր ճգնեցաւ մեկուսացնել պուլկարական հակատրամադրութիւնը կամ ցանկութիւնները:

Քաջալերուած Անգլիայէն ու սերտօրէն կապուած Ֆրանսայի, Էնկիւրի ասիական ուխտը պիտի ջանայ ծառայեցնել նաեւ Սուրիան առնելու «ապահովութեան» օղակին մէջ: Որովհետեւ նախ՝ ինքը Սուրիան այն միակ դժգոհ իսլամական պետութիւնն է որ սահմանակից է իրեն եւ ուր, չըշանք այս պարագան, հակաթուրք խմբաւորումներ կը տեսնէ ինք, ինչպէս է պարագան, օրինակ Հոյպունի:

Կասկած չկայ, որ Էնկիւրիի համար դիւրին պիտի չըլլայ հասնիլ նաեւ այս նպատակին, մանաւանդ սանճաքի խնդրէն վերջ, որուն օրինական լուծումը փաստօրէն նոր լարուածութեան մը սկիզբը եղաւ ...

Խօսելով այս Ուխտի մասին, կարգ մը քաղաքական շրջանակներ անոր մէջ գտան համիսլամական ձգտումներ: Այս ենթադրութեան հիմք կը ծառայէ անշուշտ, այն պարագան որ ուխտադիր չորս պետութիւններն ալ իսլամներ են:

Համիսլամական ծրագիր՝ ի՞նչ նպատակի համար, սակայն: Էնկիւրի բնաւ պէտք չունի այդ պատմուճանին, քանի որ ինք՝ յաչս միւս երեքին՝ աւելի արժէք ունի այժմ իբրեւ բարեկարգումի առաջնորդ, քան Պոլիսը ատենին ունէր իբրեւ իսլամական կեդրոն: Իրանը երբեք ալ նման ձգտումներէ առաջնորդուած չէ. Իսկ Իրաքը ենթակայ է, քաղաքականօրէն Անգլիոյ:

Բայց, որ այդ ուխտը ունի ներքին ձգտում մը՝ օգտագործելու կրօնական նոյնութենէն ծնունդ առնող տրամադրութիւնը՝ յօգուտ քաղաքական նպատակներու,— աւելի քան որոշ է:

Գրուեցաւ նաեւ թէ Ասիական Ուխտը համաթուրանական նպատակներ կը հետապնդէ:

Կը թուի թէ այս վերագրումն ալ — եթէ առնուած է այս իմաստով ինչ իմաստով որ պատերազմէն առաջ կ'ըմբռնուէր ան — զուրկ է հիմքէ ու կարելիութենէ:

Չմոռնանք երբեք որ Մեծն Բրիտանիա՝ Ասիոյ այդ մասին մէջ՝ սահմանակից է այժմ Թուրքիոյ (Իրաք) եւ թէ պատերազմէն առջին քաղաքական պայմանները, ըմբռնումները եւ ձգտումները հիմնապէս փոխուած են հոն:

Հոս՝ կրկին Իրանը պէտք է նկատի ունենալ՝ իր յստակ ու նման ընդհանրական նպատակներէ հեռու քաղաքականութեամբ: Եւ Իրաքը, իր կարգին, որ ոչ հիմք, ոչ ալ պատճառ ունի նման ձգտումի մը յանձնելու ինքզինքը:

Ուրեմն, այս ուխտը եթէ զուրկ է այդ նպատակներէն, զերծ չէ, սակայն, ինչպէս կ'ըսէինք, Ասիոյ մէջ ընդհանուր համագործակցութիւն մը ստեղծելու ձգտումէն, որուն առանցքը պիտի ըլլայ Էնկիւրին եւ զոր պիտի գիտնայ իր ընդհանուր քաղաքականութեան ի նպաստ պահել ու ի հարկին օգտագործել Մեծն Բրիտանիան:

Այս պարագան աւելի համոզիչ կը դառնայ, երբ նկատի ունենանք որ անգլիական քաղաքական շրջանակներն ու մամուլը առաւել շահագրգռութիւն ցոյց կուտան այս ուխտի մասին ու միշտ նպաստաւոր կերպով կը մեկնեն Ռ. Արասի ճամբորդութիւնը, գոհունակութեամբ նախատեսելով անոր ձեռք ձգելիք յաջողութիւնը:

Անկարելի չէ, ապահովաբար, չեշտել թէ Ասիական Ուխտի սկզբնական ձեւակերպումէն ու որոշ ատենի համար ձգձգումէն յետոյ, վերջերս անոր բուռն թափ առած արագ ու աւելի լայն հիմքը զուգադիպեցաւ անգլօթուրք մերձեցումին եւ, փոխադարձաբար, թուրքօռուս յարաբերութեանց մասամբ թուլացումին ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՍՊԻՏԱԿ ԳՈՂԳՈԹԱ

—o—

1922էն սկսեալ, վերջին տարագրութեան ցուպը ձեռքին, հայ ժողովուրդը, 1915—16ի ահաւոր սպանդէն հրաշքով ազատած իր բեկորները կը պտըտցնէ երկրագունտի բոլոր բնակելի մասերուն վրայ:

Եթէ այն ատեն Մեծ Դահիճն էր որ չարչրկեց զինքը իր օջախներէն դուրս նետելով, խաչափայտը կռնակը տուած, բարձրացնելով արիւնաշաղախ գողգոթայէն վեր, հիմա այդ բեկորները, ի խնդիր ֆիզիքական գոյութեան պահպանման, ապրուստի ծանր հարցով եւ անվտանգ ապրելու մտահոգութեամբ, կը գտնուին սպիտակ գողգոթային վրայ:

Անոնք սակայն, տասնըհինգ տարիէ ի վեր, ուր որ առժամեայ կայան մը գտան, ուզեցին յիշել իրենց տունը, ծննդավայրը, իրենց ծառերը, երկինքը, ջուրն ու երգերը, իրենց նորագոյն պատմութեան յիշատակները, կազմակերպեցին հանդէսներ, թէյասեղաններ, հաւաքոյթներ:

Հարազատ կեանքի պատրանքը վայելելու համար պահիկ մը, ներկայի եւ ապագայի հաւատքովը սրտապնդուելու համար, եւ մանաւանդ ներշնչարան մը ստեղծելու ձգտումով, միասին լալով, միասին խնդալով եւ միացած ուժերով նուիրուելու համար իրենց պայքարին:

Ինչ որ ալ ըլլայ՝ կազդուրիչ է փաստը: Բացի այն սակաւաթիւ խումբէն, որոնք գիտակցաբար, ցաւն իրենց սրտերուն մէջ, գիշեր ցորեկ կը խօկան, կը ճգնին յանուն մեր տառապող բազմութիւններուն գոյութեան պահպանման, յանուն փրկութեան եւ ազատութեան, յաճախ ինքնապաշտպանութեան բնածին մղում մը, կարծես կոհակ առ կոհակ գիգուելով՝ ուժի ծովը կը կազմէ մեր բոլոր աւանդութիւններուն համար այս բոլորովին օտար այլ կախարդական կեդրոններուն մէջ: Եւ օրէ օր կը շատնան հայերն իրարու մօտ հաւաքելու առնունով սարքուած առիթները:

Այս, առիթները կը բազմանան, կը զարգանան, բայց նպատա՞կը: Միայն օրուան վայելք եւ խանդավառութիւն ստեղծելո՞ւ համար է այս ամէնը:

Հայրենակցականները մեծ դեր եւ իրական գործ կատարելու կոչուած են հայ տարագիր կեանքին մէջ, յանուն հայապահպանման բարձր նպատակին եթէ իրապէս իրենց բարձրութեան վրայ գտնուին:

Հայրենակցականներ, դուք որ գաղութի սիրելի եւ հարազատ անուններով ամբողջ հայաշխարհ մը կը պատկերացնէք, ի՞նչ կ'ընէք: Անգործ չէք ապահովաբար, երբեմն երբեմն կը լսուին ձեր անունները հանդէսներու, դաշտահանդէսներու, թէյասեղաններու եւ դասախօսութիւններու մէջ, բայց կրնա՞ք ճակատաբաց ըսել որ գէթ անհրաժեշտը կը կատարէք ձեր առաքինութեան մէջ եւ լրջօրէն նուիրուած էք սպիտակ ջարդէն ազատագրելու նոր սերունդը:

Նման բոլոր հանդէսներու մէջ, խօսողներու գերագոյն նպատակը մէկ է միշտ, օգնել մեր հայրենիքին: Բայց անոր ընծայուելիք մեծագոյն օգնութիւնը կը կայանայ հայ ոգիով, հայ աւանդութիւններով կրթել ու մեծցնել մեր նորահաս սերունդը, եւ այնպէս կրթել որ իրապէս եւ գնահատանքով սիրէ իր ազգն ու հայրենիքը եւ օր մը ուզէ հոն երթալ եւ անոր ծառայել, ապա թէ ոչ բացայայտ է որ այստեղ նոր սերունդը, տղայ թէ աղջիկ, յարգելի բացառութեամբ, մտաւորական եւ հոգեկան զարգացման ինչ աստիճան ալ ունենայ, եթէ իր ազգին սէրն ու դուրգուրանքի ըղձացումը չունի, պիտի չըմբռնէ այս չքեղ պողոտաներէն եւ պիտի կորսուի իր ժողովուրդին եւ իր հարազատ հայրենիքին համար: Միայն մաքուր հայերէն խօսիլն ալ բաւական չէ օտարացումէ փրկելու համար զինքը, այլ եւ հայութեան սէրն ու Հայու ոգին իւ նկարագիրը պէտք է անջնջելի կերտուած ըլլայ իր մէջը:

Այստեղ տուներուն մէջ ծնողքները ի՞նչ կը խօսին իրենց պզտիկներուն հետ: Անոնք Վանեցին, կը նկարագրէ՞ հրաշալիքներն իր ծննդավայրին, կը ներշնչէ՞ իր հայրենի գեղեցկութիւններուն, փառքերուն եւ հայկայ ուժերուն սէրը, իր հերոսական դրուագներուն եւ պայքարներուն ոգին: Կը խօսի՞ իր դարաւոր վանքերուն, սրբազան եկեղեցիներուն, ահեղ Մասիսի քաջերուն, Աստղկայ բերդին, Սասունցի Դաւթին եւ Մսրայ Մելիքին, Պղնձէ Քաղաքին, Մհերի դռան, եւն. անթիւ անհամար հայրենի մասունք — աւանդութիւններու, արի եւ յաղթապանծ մեր արքաներուն, զօրավարներուն եւ նորագոյն ժամանակաց հերոսներուն մասին: Որ եւ է բան խօսա՞ծ, սորվեցուցա՞ծ են մեր նորագոյն պատմութեան՝ գէթ Վասպուրականի հերոսամարտին մասին: Ուրիշ մեծ ազգեր հին հեթանոսական շրջաններէն առասպել մը առնելով հերոսապատումներ եւ երաժշտական գլուխ գործոցներ կը հիւսեն եւ իրենց ժողովուրդին հոգին կը կոփեն, կը դարբնեն շարունակ եւ ցեղապաշտութիւնը կրօնքի կը վերածեն, մինչ արդէն իսկ մեծ եւ ապահով է իրենց հայրենիքը եւ հարազատ հողի վրայ են իրենք: Նոյնը չէի՞ն եւ մեր նախահայրերը, երբ իրենց վէհ հոգիները կերտեցին եւ ապրեցան Անյաղթ Դաւթի եւ Մըհերի սքանչելի դիւցազներգութիւններով:

Մեծերը որ եւ է բան կը կարդա՞ն գէթ Վանի հարազատ ծնունդ եւ անմահ գրողներ՝ Խրիմեան Հայրիկի, Գարեգին եպիսկ. Սրուանձտեանցի հայրենաշունչ գրուածքներէն, հայ գրականութեան այս գոհարներէն:

Իսկ դուք, հայ մայրեր, ի՞նչ կ'ընէք, գիտէ՞ք որ օտարութեան ահաւոր թաթէն աւելի ձեր անփութութիւնն է որ մահացու լախտի հարուածը կուտայ:

Տեսէք, անոնք որ զէնքը ձեռքերնէք, գիտցէք օտարութեան ահաւոր չեցան ձեր փրկութեան համար եւ ոմանք կրցան հրաշքով ճողոպրիլ ըստոյգ մահէն, անոնք կոշտացած ձեռքերով եւ արիւնաքամ սրտով կ'աշխատին, կը սպառին, կը թեւադրեն անվերջ: Արթնցէք վերջապէս ձեր թմբիրէն, հսկեցէք ձեր զաւակներուն հոգիներուն վրայ, ի սէ՛ր մեր հայրենիքին:

Փարիզի հիանալի նորաձեւութիւնները, ճոխութիւնները, հաճոյքները եւ գեղեցկութիւնները մոռցնե՞լ տըւին ամէն սուրբ ու սրբութիւն, ազգային ամէն մեծութիւն եւ հպարտութիւն: Մի՞թէ շարժանկարը, պարն ու չպարն է ձեր մեծագոյն մտահոգութիւնը: Մեր նոր սերունդէն քանի՞նե՞րն են որ լրջօրէն նուիրուած են ուսման պաշար ամբարելու գիտութեան այս ծով քաղաքին մէջ, ուր կրնանք անվերջ սորվիլ եւ սորվիլ:

Զարգացած ծնողք մըն է որ կը խօսի.— «Մեր զաւակները չեն տեսած մեր տեղերը, չեն գիտեր եւ այդ պատճառաւ ալ չեն հետաքրքրուիր հայերէնով եւ հայկականով»: Ո՞վ է յանցաւորը: Բոլոր Հայերն ալ, Վան, Մուշ, Կարին կամ Սեբաստիա, կամ նման հայ կեդրոններո՞ւ մէջ ծնած էին՝ երբ հայութեան անշէջ սէրը կը վառէր անոնց հոգիներուն մէջ: Եւ ամէն ճիգ կը թափէին որ հայ լեզուն հայ գիրն ու գրականութիւնը, հայ պատիւը եւ հայ աւանդութիւնները պահպանուին:

Ուրեմն հիմա հայ ծնողքները կորանցուցե՞ր են ամէն հմայք եւ հեղինակութիւն:

Անոնք որ հայ լեզուն պիտի պահեն ու պահպանեն, պիտի սորվին ու պահպանեն նաեւ հայ պատմութիւնն ու մշակոյթը, անկախութեան ձգտող հայ աննկուն ոգին, գերադասելով վեհապանծ Արարատն ու Արագածը, մեր հսկայ լեռները՝ Ալպեաններէն, Արաքսն ու Եփրատը Սէնէն, Մառնէն ու Լուարէն, Հայաստանի մէկ համեստ հիւղակը օտարներու փառաշուք պալատներէն, հայ ոգիով սնած մեր գեղեցիկ ու խոհուն աղջիկներն ու տղաքը՝ նրբացած օտարներէն:

Հայրենի սէ՛ր, մարդկային կեանքի խէթալին եւ զգացումներուն ամէնէն ազնիւը եւ գերագոյնը: Ամէն մեծ ազգ ունի այս զգացումը, հպարտ է եւ կեանքին գնովը կը պաշտպանէ զայն: Չէ՞ որ Հայն ալ այսպէս եղած է միշտ, հակառակ դարերու սարկաւութեան լուծին: Հապա ի՞նչ է վերջին դրեթէ կէս դարէ ի վեր մղած իր հերոսական պայքարը: Աստուած անգամ կ'արհամարհէ ստրուկները:

Հայ ծնողքները թող պիտի տա՞ն որ իր դարաւոր սրբավայրերը անապատ դառնան իրենց զաւակներուն հոգիներուն մէջ: Պիտի գործե՞ն այդ մեծ ոճիրը:

Հայրենակցականնե՛ր, ամէն բանէ առաջ այս դաշտին վրայ կազմակերպուեցէք եւ աշխատեցէք: Այս է օրուան պահանջը, բոլոր հայկական միութիւններուն անելիքը, Սպիտակ Գողգոթային վրայ:

Հանդէսներու խանդավառութիւնները կը թողուն կ'անցնին: Դրական գործ կը պահանջուի ձեզմէ:

Անցեալի դիւցազները, մօտաւոր անցեալի եւ ներկայի հերոսներն ու նուիրուածները իրական գործ կը պահանջեն ձեզմէ, ամէն ճիգով ջանալ հայ պահել այս նոր սերունդը, ապա թէ ոչ օտարէն եւ թշնամիէն աւելի ծանր հարուածներով եւ կրկին ու կրկին կը սպաննէք մեր նահատակներու հոգիները, անոնց որոնց անուններով կը պարծենանք:

Հայրենիքի սիրոյ աննենգ դաւանանքը եւ անոր իրականացումը միայն պիտի կրնայ խաղաղեցնել այդ նուիրականացած հոգիները: Սպիտակ գողգոթային վրայ, իւրաքանչիւրս առանձնենք այդ պատասխանատուութիւնը, որպէսզի պարտականութիւնը յանուն մեր մայր Հայրենիքին, յանուն Հայոց պատմութեան յաւիտենական ոգիին:

ԱՆԱՀԻՏ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՄՈՍԿՈՒԱ ՏՈՒՆ ԿՈՒՏԱՅ, ԱՄԱՏՈՒՆԻ ԿԸ ՀԱՅՀՈՅԷ

»»»» o ««««

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայաստանի Կ (բ) Կ Կենտկոմի Բիւրոյի որոշմամբ Մարտիկեանը, Դաշտոյեանը, Դուրգարեանը հանուած են պատասխանատու աշխատանքից եւ նրանց վերաբերեալ նիւթերը յանձնուած են Կուսկոլեկիային:

Սրանք են փաստերը:

Այս բոլորից մենք պէտք է հետեւութիւններ անենք:

Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութիւնը մերկացրեց տրոցկիստական — նացիոնալիստական — դաշնակցական թշնամիներին: Բայց ոչ ոք չպէտք է կարծէ, որ դրանով ամէն ինչ վերջացած է: Այս պայքարիւթիւնից դեռ քիչ բան չի մնացել եւ հարկաւոր է բացայայտել նրանց ու մինչեւ վերջ լիկվիդացիայի ենթարկել:

Անհրաժեշտ է, որ մենք արմատից պոկենք ու ոչնչացնենք հակայեղափոխական նացիոնալիզմի - սպեցիֆիզմի — դաշնակիզմի նկատմամբ տեղ տեղ դեռ գոյութիւն ունեցող հաշտուողականութիւնը, որ տարիների ընթացքում պատւաստում էր սրիկայ Խանջեանը՝ կուսակցութեան պայքարը թշնամիների դէմ թուլացնելու համար: Անհրաժեշտ է նոյնպէս ամենախստագոյն պայքար մղել ստորաքարշութեան, հաճոյակատարութեան եւ նման երեւոյթների դէմ, որոնք օգնում են թշնամուն աւելի նուրբ ձեւերով քօղարկուել եւ վնասել մեր գործին: Անհրաժեշտ է երեւան բերել եւ մինչեւ վերջը մերկացնել Խանջեանի արբանեակներին, որոնք փորձում են յարմարուել նոր պայմաններին, որպէսզի զաղտագողի վնասեն մեզ:

Անհրաժեշտ է, որ մենք հաստատապէս յիշենք եւ երբեք չմոռնանք, որ Հայաստանի բոլշեւիկներն աճել են նախ եւ առաջ հայկական հակայեղափոխական նացիոնալիզմի, տրոցկիզմի, նրա այլակերպութեան՝ լոմինաձէականութեան, բուխարինեան — ռիկովեան բարենորոգիչների ու սպեցիֆիկների դէմ մղուող պայքարում:

Զպէտք է մոռանալ Հայկական սպեցիֆիզմի դէմ մղուող պայքարի խոշոր նշանակութիւնը եւ այն հանգամանքը, որ մինչեւ այսօր էլ փորձեր են կատարւում կեղծելու ու Փալսիֆիկացիայի ենթարկելու միջոցով սպեցիֆիզմը հանդէս բերել իբրեւ բոլշեւիզմի ակունք, իսկ նրա կողմնակիցներին՝ իբրեւ հայկական կոմունիստական կուսակցութեան հիմնադիրներ:

Հարկաւոր է յիշել եւ չմոռնալ, որ Խանջեանն սպեցիֆիզմի վերժուածքն էր, ուստի պէտք է մինչեւ վերջը մերկացնել բոլոր նրանց ովքեր թերագնահատում են սպեցիֆիզմի դէմ մղուող պայքարը, չմոռանալով, որ սպեցիֆիզմը կուսակցութեան եւ մեր յեղափոխութեան հիմնական հարցերում սկզբից էլ միեւնոյն հակայեղափոխական - տրոցկիստական տեսակէտների վրայ է կանգնած եղել:

Անհրաժեշտ է, որ մենք ծաւալենք Հայաստանի կուսկազմակերպութեան աշխատանքը գրականութեան, արուեստի եւ ամբողջ ազգային կուլտուրական շինարարութեան բնագաւառում եւ էլ աւելի մեծ թափ տանք այդ աշխատանքներին:

Զպէտք է մոռանալ, որ այդ բնագաւառը դուրս եկաւ ամէնից աւելի վարակուած, ուստի վնասարարութեան հետեւանքների վերացումն այդ ճակատում Հայաստանի բոլշեւիկների գլխաւոր պարտականութիւններից մէկն է:

Անհրաժեշտ է, որ մեր բոլոր խորհրդային, տնտեսական, կուսակցական կազմակերպութիւնները եւ նրանց ղեկավարները այնպէս կազմակերպեն աշխատանքը, որ վերացնեն վնասարարութեան հետեւանքները եւ ամենամօտիկ ժամանակում նոր, բարձր աստիճանի վրայ դնեն մեր բոլոր խորհրդային, տնտեսական ու կուսակցական կազմակերպութիւնների աշխատանքները: Թող ոչ ոք էլ չհանդստանայ նրանով, թէ իր աշխատանքի բնագաւառում վնասարարութիւն չի եղել:

Կուսակցական, խորհրդային, տնտեսական կազմակերպութիւնների ղեկավարները պէտք է վճռականօրէն բարելաւեն կադրերի ընտրութեան ու դաստիարակման գործը, այդ աշխատանքը չվերապահեն ոչ ոքի, անձամբ ճանաչեն, սովորեն ու ղեկավարեն իւրաքանչիւրի աշխատանքը եւ օգնեն նրանց:

Էլ աւելի ծաւալելով մեր թերութիւնների քննադատութիւնն ու ինքնաքննադատութիւնը, խորհրդային ու տնտեսական կազմակերպութիւնների ղեկավարները պէտք է ամէն կերպ ուժեղացնեն իրենց կապն ինչպէս կուսակցական մասսայի, այնպէս էլ անկուսակցական բանուորների, կոլտնտեսականների, աշխատաւոր ինտելիգենցիայի լայն մասսաների հետ: Ոչ թէ խօսքով, այլ գործով մեր աշխատողները պէտք է լաւ իմանան, թէ ինչո՞վ է ապրում մասսան, սովորեն նրանից եւ սովորեցնեն նրանց:

Երբեք չմոռանալ, որ Հայաստանում դեռ կան ջախջախուած հակախորհրդային կուսակցութիւնների մնացորդներ, մասնաւորապէս Դաշնակցութեան մնացորդները: Զպէտք է մոռանալ, որ հակայեղափոխական նացիոնալիստների, տրոցկիստների աշխատանքն աշխուժացրեց Դաշնակցական թափթփուկների գործունէութիւնը, ակտիւացրեց նրանց: Պէտք է արթուն հետեւել եւ անողոքաբար ոչնչացնել իւրաքանչիւրին՝ ով կը փորձի բարձրացնել գլուխը:

ԾԻԾԱՂ

— Տղաս, ինչո՞ւ այդչափ պզտիկ գիրերով կը գրես վարժութիւններդ:

— Որպէսզի դասատուին աչքէն սխալներս վրիպին:

×

— Պարոն, կարելի չէ՞ որ ձեր աշխատած ժամերուն չխմէք:

—Բարեբախտաբար մարդ ծնած եմ, ձեր ըսածը յատուկ է ուղտերուն, որոնք օրերով չեն խմեր:

— Բայց ես ի՞նչպէս կ'ընեմ:

— Ձերը ցեղային ըլլալու է:

×

ԱՅՐԸ.— Կ'ըսեն թէ տարիներ անցնելով այր եւ կին ամէն բանով իրարու կը նմանին:

ԿԻՆԸ.— Բարեբախտաբար միայն խօսք է, եթէ իրականութիւն ըլլար՝ ի՞նչպէս պիտի ապրէինք, չէ՞ որ մարդ իր չունեցածին կը ցանկայ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՔԷՆ

«ՊԷՊՈՅ»Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

—o—

ՊԱՍՐԱ.— Համառօտիւ ներկայացընենք Պասրայի հայութիւնը:

Ըստ պատմագիրներուն, մօտաւորապէս երեք դարէ ի վեր է որ Պասրայի մէջ հայ գաղութ մը կը գտնուի, մեծ մասը Իրանէն գաղթած, մաս մըն ալ՝ Հայաստանէն: Արժանի է յիշել թէ երեւելի շատ մը անձնաւորուներ ապրած են այստեղ, որոնք բարձր դիրքեր ունէին իրենց ժամանակակից կառավարութիւններու քով:

Հայերը ժամանակին ունեցած են 3 եկեղեցիներ, սակայն ներկայիս՝ միայն մէկ եկեղեցի,— Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին: Պասրայի հայութիւնը ներկայիս կը հաշուէ 200 տուն, տեղացիներով եւ նոր գաղթականներով միասին: Ունին դպրոց մը, 2 մանկապարտէզներ, 2 ակումբներ եւ գրադարաններ:

** Ամիսներէ ի վեր հայերէն թերթերու մէջ «Պէպօ» հայերէն ժապաւէնի մասին լոյս կը տեսնէին բազմաթիւ յայտարարութիւններ, ծանուցանելու համար անոր ցուցադրութիւնը հայաշատ շատ մը քաղաքներու մէջ, ինչպէս նաեւ անոր շահած գովեստները:

Ինչպէս այլ քաղաքներու, նոյնպէս եւ Պասրայի հայութիւնն ալ, անտարակոյս, ջերմեռանդօրէն կը փափաքէր տեսնել «Պէպօ»ն, որուն ներկայացման համար Պասրայի սինէմայի սրահներու վարչութեանց խնդրանք ներկայացուեցաւ Հայոց կողմէ: Ի վերջոյ «էլ Համրա»ի վարչութիւնը բերել տուաւ զայն մեծ հաճոյք պատճառելով Պասրայի հայութեան:

Յունիս 24ին, քաղաքին կարեւոր փողոցներուն մէջ պատերուն փակցուեցան բազմաթիւ երեք լեզուեան յայտարարութիւններ (հայերէն, անգլիերէն եւ արաբերէն) եւ հիանալի պատկերներ, ցոյց տալով «Պէպօ»ի կարգ մը տեսարանները, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներուն զանազան դիրքերը:

Մեծ հրճուանք ու պարծանք կը զգայինք անշուշտ բոլոր Հայերս, առանց խտրութեան, երբ փողոցներուն մէջ կը հանդիպէինք մայրենի լեզուով գրուած յայտարարութիւններու:

Յունիս 26էն սկսեալ «Պէպօ»ն ըսկսաւ ցուցադրուիլ: Առաջին օրը, սինէման լի էր խուռներամ հայ բազմութեամբ եւ օտարազգիներով: Յիշենք որ նոյն իսկ այս վերջինները մեծապէս կը սքանչանային, մանաւանդ արեւելեան քաղցրահնչիւն այն նուագին վրայ, որուն եղանակը երբեմն արեւմտեան ելեւէջներու փոխուելով ալ աւելի հիացում կը պատճառէր: Արաբները այնքան հետաքրքրուած էին, որ կ'աշխատէին տեղ գրաւել հայ անհատներու քով, որպէսզի այս վերջինները թարգմանեն իրենց համար վէպին նիւթը մանրամասնօրէն: Ժապաւէնին ցուցադրութիւնը տեւեց շուրջ 3 ժամ, որու միջոցին ներկայ Հայերը կը կարծէին իրենքզիրենք մայր հայրենիքին մէջ:

Յոյս ունինք որ տակաւին ուրիշ հայերէն ժապաւէններ ալ պիտի բերուին Պասրա:

ԱԲԳԱՐ Ե. ՄԵՍՐՈՊ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ

«ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ»

—o—

Գաղթահայ թերթերն ու պարբերականները հինաւուրց սովորութիւն մը կը պահեն դեռ յամառ կերպով:

Յաճախ կը կարդանք խմբագրականներ, յօդուածներ, որոնք հրապարակաւ կը դատապարտեն ձրի թերթ կարդացողները:

Արդարեւ, մարդ կը սրտնեղի, կը ջղայնանայ երբ կը տեսնէ, որ բարեկեցիկ, յաճախ նաեւ ունեւոր Հայեր կը սիրեն կարդալ հայ թերթը, պայմանաւ որ իրենց գրպանէն սու մը դուրս չելլէ այդ խիստ սիրեցեալ թերթին համար:

«Թերթը բաց ունի, խմբագիրը նիւթական միջոցներ չունի, թերթը դադրելու դատապարտուած է» եւ այսպէս բազմաթիւ արտայայտութիւնները աւելորդ, անախորժ եւ անըմբռնելի բաներ են նոյն իսկ անոնց համար, որոնք թերթէն բան կը հասկնան եւ անհամբեր, վայրկեաններ համբելով, կը սպասեն որ եւ է հայ թերթի հասնելուն եւ կը վազեն խլելու զայն իրենց բարեկամին, հայրենակցին կամ դրացիին ձեռքէն:

Մարսէյլի մէջ ընթերցողները, մասնաւորապէս թերթ կարդացողները, զանազան խումբերու կարելի է բաժնել:

Առաջին աստիճանի վրայ կը գտնուին դրացիին, բարեկամին կամ ծանօթի մը թերթէն ձրիաբար «սանկ քիչ մը աչքէ անցունեմ» ըսելով օգտուողները: Ասոնք հսկայ բանակ մը ունին հոս, Մարսէյլի մէջ:

Երկրորդ կարգին կը պատկանին աժան ըլլալուն համար հակադաշնակ թերթեր կարդացողները: Սակաւաթիւ սպառում ունեցող այդ թերթերու չծախուած համարները քիլոյով կը ծախուին նպարավաճառներու,— պատկերը պերճախօս է, չէ՞:

Երրորդ կարգի ընթերցողներն են «չէզոք» կոչեցեալ թերթեր ստացողները:

Չորրորդը՝ ինքզինքը այս կամ այն կուսակցութեան պատկանիլը ցուցադրելու մտօք թերթ գնող եւ գրպանը ունեցող «մեծապատիւ» ընթերցողները:

Հինգերորդը՝ «Յառաջ»ի հաւատարիմ ընթերցողներն են, որոնց մէջ կարելի է նկատել եւ Դաշնակ եւ Հնչակ — Հօկ եւ ռամկավար եւ չէզոք, համակիր ու բարեկամ ընթերցողները:

Ու դեռ կարելի է շարքը երկարել, թուել հայ թերթերու ընթերցողներու տեսակները եւ վերլուծել անոնց «սոցիալական ծագումն» ու ստախանովեան «աշխատանքները», եթէ «Յառաջ»ի խմբագրապետը թոյլ տար աւելի երկննալու եւ տեղաւորուելու «Նշմարներ»ու փոքրիկ անկիւնիս մէջ: «Կարդացէք եւ տարածեցէք» ... Այս յայտարարութիւնը, հրահանգը թէ «դեկլարացիան», ինչպէս կ'ուզէք անուանեցէք, լաւ ընդունելութիւն գըտած է Հայոց ժողովուրդի ստուար մեծամասնութեան մէջ:

Անհաւասիկ բախտաւոր երեւոյթ մը, որ կրնայ օրինակ հանդիսանալ նաեւ բոլոր մեծ ու փոքր, տարածուած կամ չտարածուած թերթերու ընթերցողներուն:

Հայկական Մարսէյլը ազդանշանը տուած է արդէն, թէ կը կարդան հոս եւ թէ կը տարածեն, եւ այն ալ ինչպիսի մեծ չափերով եւ ինչ նո՜ր «մեթոտներով» եւ զոհողութիւններով:

Չէ՞ք հաւատար:

Հրամեցէք մեր քաղաքի կեդրոնական փոստատունը:

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ հոն կը մտնեն հայ թերթերու տրցակները, կապոցները,— կը կշռուին, կը կնքուին ու կ'երթան, կը գլտորին անհունին մէջ, կը հասնին աշխարհի բոլոր անկիւնները, ուր Հայեր կան, կ'երթան, կը կարդացուին ու կը տարածուին:

Եւ այս բախտաւոր վիճակը վերապահուած է աշխարհի հայ թերթերուն մեծ մասին:

Ամերիկայի հայերէն թերթը, Պալքաններու հայ թերթերը, «զորն ասեմ կամ զորն խոստովանիմ»:

Կ'ուզէք որ խնդիրը ներկայացնե՞մ մանրամասնութեամբ: Երկար կ'ըլլայ ... Բայց ... Ուրեմն օրինակ մը՝

Փարիզաբնակ Զ. տուտուն կը կարդայ իր փեսային գնած հայ թերթը. ձրի կը տրամադրէ Եղճի Սերոբին, ան ալ կուտայ մսավաճառ Նիկոլին, Նիկոլն ալ կը ղրկէ Մարսէյլ իր «Հայր. Միութեան» «տխար» ատենապետին: Տխար ատենապետն ալ իր պանդոկի վարձակալներուն ողորմածաբար շնորհ կ'ընէ մաշուած, տրորուած ու գունատ թերթուկը, շաբաթ մը վերջ, զայն ծրարելով՝ Յունաստան իր աներձագին ղրկելու համար:

Իսկ աներձագն ալ նոյն արարողութիւնները եւ ձեւակերպութիւնները կատարելով կը ղրկէ Հալէպ իր հօրեղբօր որդւոյն մեծ եղբօր կնոջը:

Արդար ըլլալու համար պէտք է յայտնել որ գաղութի հայերէն բոլոր թերթերն ալ կ'օգտուին այդ մեծաբանքէն:

«Կարդացէք ու տարածեցէք»,— ահա թերթին գրածը: Մատով ցոյց կուտայ ինքզինքը «Հայաստանասէր» ներկայացնող ծանօթ մը իր մէկ ուղեկցին, թերթերու տրցակները թեւին տակ, նամակատան դրան առջեւ կանգնած:

Կ'ուզէ՞ք հաշուել այս նշանաւոր ազգասէրները, «Հայաստանասէրները» որոնք նշանաբան ընտրած են «Կարդացէք եւ տարածեցէք»ը, կանգնեցէք Մարսէյլի եւ ուրիշ քաղաքներու նամակատուներուն առջեւ, տեսէք, համրեցէք եւ արձանագրեցէք այդ մեծապատիւ, տեսակ – տեսակ, անուանի «Հայաստանասէր» կարդացող ու տարածողներու անունները:

ՋԱՐՋԱՆԴ

Րաֆֆիկին

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

—o—

Որքան դերերջանիկ պիտի զգայի ինքզինքս եթէ արտայայտուելու համար բաւական համարուէր դաշնակի մը ստեղնաշարին լեզուն:

Այն ատեն ու միայն այն ատեն անսահման կապոյտը փոթորկելով՝ պիտի ուզէի յօրինել, կերտել այն աշխարհը, որուն մէջ ապրեցայ ամբողջ կեանք մը:

Կեանք մը ուր յաւիտենականութիւնն էր միակ օրէնքը:

Օրը երեքշաբթի էր, արեւը մտադրած էր ծագիլ սովորականէն տարբեր ժամու մը, այրելու, փշրելու, ձուլելու համար բոլոր սահմանները:

Նոր օրէնքը սահման չունի, նոր աստուածը փառասէր չէ, կ'ապրի ապրեցնելու համար:

Մա՞րդ – Աստուած է, թէ Աստուած մարդ:

Անլուծելի խորհուրդին առջեւ կը մնանք անկարող, համր, երբեմն ընդվզելով կ'ըլլանք վճռական:

Րաֆֆիկ Պետրոսեան: Առանձին, 11 տարեկան մանուկ մը, զուարթ, առողջ, դաշնակի մը առջեւ՝ անտարբեր կատարելութիւն մը: Զգացում: Ուժ: Գիտակցութիւն:

Րաֆֆիկ:

Անծայրածիր արժէքի մը առջեւ, սահմանադրական բառեր, գիծեր կը պղտիկցնեն ոչ թէ արժէքը, այլ անգիտակից մարդը:

Ինչ բան աւելի մեծ, աւելի արժէքաւոր քան կեանք մը ստեղծելու կարողութիւնը: Ամէն հոգեկան ապրում ամբողջ կեանք մըն է: Ուրեմն մարդուս կեանքը համրուած, չափուած չէ:

Եթէ հոգեկան խելայեղ արշաւս չզսպէի Րաֆֆիկի մատիկներէն հոսող գլխիչ հոսանքներու կանչին ընդդէմ, կարծէք պիտի ապրէի կեանք մը այլ եւս յաւիտենական ...

Սուրէն Շահլամեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

—•—

Փարիզի Արուեստից եւ Արհեստից Ֆր. Ազգային Քոնսէրվաթուարի տեղացի եւ օտար քառասուն աշակերտներուն մէջէն, մեքենագիտութեան առաջին մրցանակը, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարի եւս շահած է Պ. Կրօն Զալըզեան, Ատափազարցի:

Այսպէսով Պ. Զալըզեան որ պետական վկայագիրով ճարտարապետի տիտղոս ունի, մօտ ատենէն պիտի ստանայ նաեւ «քաղաքային շինութիւններու ճարտարագէտի տիտղոս»ը երբ իր աւարտաճառը (թէզ) լրացնէ:

Պ. Կրօն Զալըզեան Պոլսոյ Բանկալթիի Վիէննական Մխիթարեան Հայրերու դոլէճէն շրջանաւարտ ելլելէ վերջ, իր ուսումը շարունակած է Փարիզ, Ֆրանսական վարժարաններու մէջ, միշտ խլելով մրցանակներ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՊԱՐՏԱՆԱՆՉՆԵՐԸ

—o—

Սելանիկի «Հորիզոն»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (24 յունիս).

— «Անպարտաճանաչ բաժանորդները հայկական թերթերու հիմնական մէկ ցաւը կը կազմեն: Կարծէք չեն բաւեր նիւթական այն ծանր պայմանները, որոնց ներքեւ լոյս կը տեսնեն մեր թերթերը — եւ մանաւանդ օրաթերթերը — կարծէք չեն բաւեր այն ամէնօրեայ մտահոգութիւնները, որոնցմով կը տուայտին մամուլի հրատարակիչները իրենց շատ խոշոր ծախքերը դիմագրաւելու համար եւ վերջապէս, կարծէք չեն բաւեր հայ մամուլին հանդէպ տիրող ընդհանուր անտարբերութիւնը, հայերէն չգնելու այլ հրատարակուած բոլոր թիւերը ձրի կարդալու — այսինքն գողնալու — վատ ունակութիւնը, մեր յիշած անպարտաճանաչ եւ շատ մը պարագաներու տակ պարտախոյս բաժանորդներն ալ ուրիշ փորձանք մըն են մամուլի գլխուն:

Նախ եւ առաջ, մեր մէջ սովորութիւն չէ եղած կանխիկ վճարելով բաժանորդագրուիլ թերթի մը: Շատ քիչերն են որ նոր բաժանորդագրուած ատեն, կամ բաժանորդագրութեան պայմանաժամը լրացածին պէս կը փութան հաւցնել բաժնեգինը (տարեկան, վեցամսեայ կամ եռամսեայ): Մեր բաժանորդներու ցանկին մէջ, օրինակի համար, այս կարգի խղճամիտ բաժանորդները 10% համեմատութիւն մը իսկ չեն ներկայացներ: Մնացեալ 90%ը, «բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է»ի բանաձեւին կարեւորութիւն անգամ չեն տար: Ի հարկէ ասոնց մեծ մասը կը վճարեն, երբ երեք կամ վեց ամիսներ բոլորուած ըլլան: Ուշ բայց անուշ՝ կը փակեն իրենց հաշիւները: Պարտք չեն ձգեր: Երբ լուր տաք կամ ընկալագիրը կտրէք եւ ղրկէք՝ անմիջապէս կը ճամբեն բաժանորդագրութեան փոխարժէքը: Կը նշանակէ, որ մեծ մասով պարտաճանաչ են եւ անվճար հաշիւ չեն ձգեր:

Բայց ասոնց կողքին կան եւ անպարտաճանաչները: Անոնք, որ թերթը կը ստանան ամէն օր կանոնաւոր կերպով, բայց ամիսներ եւ նոյն իսկ տարիներ չեն խորհիր, որ պէտք է նաեւ վճարել իրենց ստացածին խարժէքը: Դժբախտութիւնը հոն է, որ առհասարակ ծանօթներու շրջանակին մէջ կը գտնուին այս անպարտաճանաչները: Այդ ծանօթութեան բերմամբ ալ, թերթի մը վարչութիւնը կը ստիպուի երկար ժամանակով վարկ բանալ անոնց եւ սպասել, որ օրին մէկը բարեհաճին յիշել իրենց պարտքը: Ինքնաբերաբար՝ եթէ կարելի է: Եւ յիշեցումով՝ եթէ մոռացկոտ են: Ցաւը հոն է, սակայն, որ այդպիսիները դրեթէ բնաւ ինքնաբերաբար չեն շարժիր, իսկ յիշեցումի պարագային ալ՝ երբեք կարեւորութիւն չեն տար: Եւ երբ, ամիսներ ու տարիներ անցնելէ վերջ, ճարահատ կը ստիպուիք դադրեցնել թերթին առաքումը, կը համարձակին դեռ քըթմնջել անիրաւ դժգոհութեամբ մը.

— Կարծէք դրամը պիտի ուտէինք...

Ցաւ մըն է ասիկա, որ դժբախտաբար միայն հայ մամուլին յատուկ է: Այդ է պատճառն ալ, որ միայն հայ մամուլին մէջ կը հանդիպիք՝ անպարտաճանաչ կամ պարտախոյս բաժանորդներու հասցէին ուղղուած նման ազդարարութեանց: Օտար թերթերու մէջ այդպիսի ազդեր չէք գտներ, որովհետեւ անոնք, անպարտաճանաչ ըլլալու առիթը չեն ձգեր իրենց ընթերցողներուն: Եթէ բաժանորդագրութիւնը կանխիկ վճարուած չէ նորոգուած պայմանաժամը լրանալուն, թերթի վարչութիւնը ճիշդ օրին դանակի պէս կը կտրէ թերթին առաքումը: Լաւագոյն դրութիւնն ալ այս է անշուշտ: Փոխանակ թերթը փնտռելու իր բաժանորդը, այս վերջինը թող փնտռէ թերթը: Դրութիւն մը, սակայն, որ մեր մէջ չէ կիրարկուած եւ ապահովաբար կիրարկուելիք ալ չունի: Որովհետեւ այդպէս վարժուած ու վարժեցուցած ենք: Որովհետեւ եթէ ապառիկ չտաք եւ բաժանորդագրութիւնը բանալէն վերջ չգանձէք բաժնեգինը, կը կորսնցնէք բաժանորդներուն երեք քառորդը: «Վստահութեան խնդիր» կը հանեն եւ կ'ըսեն մինչեւ իսկ, որ «արդէն խաթեր համար կը կարդայինք ձեր թերթը» ...

Այս է իրականութիւնը դժբախտաբար եւ հայ մամուլը ստիպուած է համակերպիլ անոր: Բայց համակերպելով հանդերձ, կը կարծենք որ անոր իրաւունքն է ապաւինիլ իր բաժանորդներու խղճմտութեան»:

ՕՐ. ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ
եւ
ՕՆՆԻԿ ՖԷՍՃԵԱՆ
Ամուսնացած
Սիլիստրա Քոնսթանցա
4 Յուլիս 1937

ԼԻԲԱՆԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

«Ազդակ» կը հրատարակէ հետեւեալ կառավարական յայտարարութիւնը.—

Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահին եւ Լիբանանի կառավարութեան ջանքերուն շնորհիւ, Թուրքեւ-Ֆրանսական վերջին դաշնագրին (29 մայիս 1937) մէջ մասնաւոր յօդուած մը աւելցաւ՝ Լիբանանի ամբողջականութիւնը երաշխաւորող: Մէկ տարի պայմանաժամ տրուեցաւ ցարդ Լիբանանի հպատակութիւնը չընդունող հին Լիբանանցիներուն, որպէսզի դառնան Լիբանանեան քաղաքացիներ: Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնը կը զրկէր այդ Լիբանանցիները հպատակութեան իրաւունքէն: Այս նոր համաձայնութեամբ անզօր կը դառնայ Լօզանի դաշնագրի այդ տրամադրութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ամսագիր, Յունիսի թիւը:

ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ, հայագիտական ուսումնաթերթ, թիւ Յունուար - Մայիս:

ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ, հանդէս մշակոյթի, Ա. տարի թիւ 1, տպ. Մարսէյլ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (402)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Արդէն այդ նպատակով ալ ճամբած էին զինք իր ծնողները: Այդ աղջկան բարեխօսութիւններու շնորհիւ իր հօրեղբայրը, Սիւրմէնէի նման յետ ինկած քաղաքի մը դատարանի պարզ դրագիրը, քանի մը տարիի ընթացքին զարմանալի արագութեամբ մագլցեր էր բազմելու համար Վանի նահանգի դատարանի նախագահական աթոռին:

Սաստիկ տգէտ, կրօնամոլ ու ագահ մարդ մըն էր դատաւորը: Բազմաթիւ «պատմութիւններու» պոչ մը ունէր իր անունին հետ կապուած, ամէն մէկ պատմութիւնը կապուած խայտառակ կաշառակերութեան մը հետ: Ասով մէկտեղ, Վանի մէջ, շատ ազդեցիկ անձնաւորութիւն մը կը համարուէր: Ամէնքը կը վախնային իրմէ, որպէս մէկէ մը, որու ձայնը կրնար լսուիլ պալատին մէջ: Այնքանը բաւական էր, որ բոլորը ճկէին իր առջեւ եւ մատի արանքով նայէին իր վրան բաց քաջագործութիւններու վրայ, թէեւ իր հակառակորդները բերնէ բերան կը տարածէին ժողովուրդի մէջ, անոր ըրած ու չըրած զեղծումները:

Երբ Վահէն դատավարութեան ընթացքին սուր հեղինակով կը ձաղկէր պաշտօնեաներու կատարած զեղծումներն ու աշկարա թալանը, դատաւորը որպէս թէ խիստ նկատողութիւններ կ'ընէր, նոյն իսկ երկու անգամ լռեցուց զայն, բայց ներքուստ կը հրճուէր՝ զինք բամբասողներու խայտառակուիլը տեսնելով: Դատաւորը ներքուստ շատ ուրախ էր, թող ժողովուրդը իմանայ, թէ միայն ինքը չէ զեղծարար, կաշառակեր եւ թէ իր միւս ծառողները վարագոյրի ետեւ ինչե՛ր կը կատարէին, որոնց մասին բան մը չէր լսած ժողովուրդը:

Դատավարութեան ընթացքին, երբ Վահէն այնքան ազատօրէն կը մերկացնէր պաշտօնէութեան կատարած խայտառակութիւնները, բառ մը իսկ չէր արտասանած թրքական դատարանի կամ դատաւորներու հասցէին: Այս պարագան, թէեւս ակամայ, նպաստաւոր տրամադրութիւն մը ըստեղծեց դատաւորի սրտին մէջ: Վահէն թէեւ ապստամբ անհաւատ շուն մըն էր, բայց իր գործին կուգար: Անոր միջոցով խերը կ'անիծէր իր թշնամիներուն:

Կարելի է երեւակայել դատաւորի սարսափն ու կատաղութիւնը, երբ Թուրք փաստաբանի ճառը ընդմիջելով՝ Վահէն սկսաւ իր պաշտպանողականը արտասանել: Ինքնարդարացման ճառ մը չէր այդ: Կարծես մէկէն դերերը փոխուեցան, կարծես Վահէն դատախազի դերը ստանձնեց, իսկ կառավարութիւնը դատապարտեալի աթոռի վրայ նստեցաւ: Փաստերով ապացուցանելէ վերջ կառավարական պաշտօնէութեան ապիկարութիւնը, կատարած գողութիւնները, ան խօսեցաւ հայ, քիւրտ եւ Թուրք գիւղացի ժողովուրդի անտանելի վիճակի մասին, թէ ինչպէս անոնք հասած էին վիճակի մը, երբ արդէն տան մէջ բրդուճ մը հաց ունենալը մեծ բախտաւորութիւն կը համարէին: Ու դառնալով դէպի դատաւորը, Վահէն ձայնը բարձրացնելով՝ շարունակեց.

— Անշուշտ, գիս այնքան միամիտ չէք կարծեր: Այս հաստատութենէն արդարութիւն սպասելու չափ անխելք մէկը չեմ: Իմ մասին Պոլսէն եկած դատավճիռը քիչ վերջ պիտի կարդայ մեր յարգելի դատաւորը, որ հոդ բազմած է պարզապէս որպէս խրտուիլակ մը: Եթէ նոյն իսկ այդպէս չըլլար, ի՞նչ արդարութիւն կրնայի սպասել այս հաստատութեան մէջ, որու նախագահը,— ու Վահէն ցուցամատը ուղղեց դէպի նախագահը, — ամէնքդ ալ գիտէք, որ դեռ երկու ամիս առաջ Ատելճաւաղի արհեստաւորներու դաղան Ալի բէկէն երկու հարիւր ոսկի կաշառք ստացաւ եւ ...

— Լռեցէք ...

— ... Բանտի դուռը բացաւ անոր առջեւ ...

Երկու կողքերուն կանգնած զափթիաները բռնութեամբ Վահէն տեղը նստեցուցին, մինչ դատարանի մէջ սեղմուած բազմութիւնը բարձրաձայն կը հռհռար:

Երբ կէս ժամ անցնելէ վերջ, կողքի սենեակի դուռը նորէն բացուեցաւ ու դատաւորները որպէս թէ վճիռը տալու համար խորհրդակցելէ վերջ ներս մտան, նախագահը բարկութենէն դեռ այլայլած դէմքով աթոռը գրաւեց եւ ձեռքի թուղթը աչքէ անցընելով, ակնոցը քթի ծայրը իջեցուց ու ատամներու արանքէն սուլեց.

«Ամբաստանեալ Վահէն, որու անխծապարտ խորհուրդները, Աստուած հեռու ընէ, Ալի Օսմանի վեհապանծ գահուն դէմ ուղղուած էին, որու ոճրագործ արարքները ամբողջ աշխարհին ծանօթ են, մեր ժողովուրդի խաղաղ եւ անդորր կեանքը վրդովելով՝ քանի մը սրիկաներ շուրջը հաւաքած, ատոնք բոլորն ալ անիծեալ ըլլին յաւիտեանս յաւիտենից, զէնքով զինուած, եւ նորին Վեհափառութեան հաւատարիմ ծառաներէն քոմիսար մը եւ երկու ոստիկաններ սպաննած ըլլալով, միաձայնութեամբ մահուան կը դատապարտուի, կախաղանի միջոցով»:

Մինչ մեռելային լռութեան մէջ կը հնչէր նախագահիբարկութենէ զսպըւած ձայնը, Վահէն լուռ, հեգնական ժպիտ մը դէմքին, բաճկոնի կոճակին հետ կը խաղար, կարծես դատաւորի վճիռը իր կեանքին հետ կապ մը չունենար:

Կորսուած, անյոյս կռիւ մըն էր Վահէինը: Երբ ծունկէն վիրաւորուած՝ Թուրքերուն ձեռքը ինկաւ, այլ եւս պարզ էր, թէ ի՛նչ վախճան կը սպասէ իրեն: Առաջին օրէն իսկ հաշտուած այդ գաղափարին հետ, այլեւս չմտածեց իր մասին: Ընդհակառակն, տրտցաւօրէն ընկեր բանտարկեալներու վիճակով հետաքրքրուած՝ կ'աշխատէր ամէն հնարաւոր միջոցով անոնց կացութիւնը թեթեւցնել, յուսալքուածներու տրամադրութիւնը բարձրացնել, հարցաքննութեան ժամանակ տալիք պատասխանները թելադրել:

Վահէն ու Գարեգինը ազատումի որեւէ յոյս չէին կրնար ունենալ, այդ պատճառով ալ իրենց վրայ վերցուցած էին պատասխանատուութիւնը կատարուած յեղափոխական աքթերու: Այսպիսով կը յուսային մնացածներու վիճակը թեթեւցնել: Հակառակ որ Վահէն ընկերներէն զատուած, գնտանի մը մէջ արգելափակուած էր, բանտարկուելէն օր մը վերջ հնարաւորութիւն ստեղծեց յարաբերելու մնացած բանտարկեալներու հետ, որոնք բանտի զանազան զովուշները նետուած էին: Իսկ քանի մը օր վերջ, բանտի Թուրք կարտի—աններու (պահապան) միջոցով դրսի հետ յարաբերութեան մէջ մտաւ: Լըքում՝ ներսը, բանտի մէջ, լքում՝ դուրսը, ուր դրեթէ աչքի զարնող մէկը չէր մնացած:

Ժամանակ մը վերջ դրսի հետ ունեցած կապն ալ կորուեցաւ, նամակը ստացող երիտասարդի ձերբակալուելուն պատճառով:

Նախնական հարցաքննութիւնը վերջանալէն յետոյ, բանտի մուտքի մօտ գտնուող գնտանէն դուրս էին բերած Վահէն ու փոխադրած պարտէզ - բակի վրայ նայող առաջին զովուշը, ուր իրմէ զատ քսանըհինգ ուրիշ բանտարկեալներ կային: Միեւնոյն բաժանմունքին մէջ կը գտնուէին Եկաւեանը եւ չորս ընկերներ, իսկ մնացածները մեծամասնաբար Քիւրտեր էին եւ քըրէական յանցանքներու համար բանտարկուած մէկ երկու Թուրքեր ու Հայեր:

Ընկերները Վահէի գալով անչափ ուրախացած՝ դէպի բակը նայող պատուհանի մօտ տեղ պատրաստեցին անոր համար:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

կարծէ թէ ամէն անգամ որոշ գաղափար մը չինած է արդէն, ամէն ներկայացուցիչ ստացած է իր կառավարութեան հրահանգները, ու թերեւս վճռաբանութիւններէն լոյս ծագի եւ ժողովին մէջ մշակուի իրաւախոհական բանաձեւը : Անյաջողութեան պարագային, հարցին քննութիւնը պիտի յանձնուի ենթակոմիտէին :

Վաղուան ժողովին գումարումը անկէ քաջալերուած է առաւելապէս, որ խաղաղութիւնը պահպանելու ձգտում մը ցոյց կուտան բոլորը :

Ֆրանքօ կը պահանջէ պատերազմիկի իրաւունք

Սալամանքայէն կը հեռագրեն թէ Զօր. Ֆրանքօ ծանուցագիր մը ղրկելով բոլոր պետութեանց, պահանջած է ճանչնալ պատերազմիկի իրաւունքները համաձայն միջազգային օրէնքներու : Այդ ծանուցագիրը միաժամանակ հաղորդուեցաւ ձայնասփիւռով :

Իր ծանուցագրին մէջ Զօր. Ֆրանքօ կ'աւելցնէ թէ այն պետութիւնները, որոնք պիտի մերժեն ճանչնալ պատերազմիկի իր իրաւունքները, վաղը իրենց առջեւ գոց պիտի գտնեն Սպանիոյ ապագայ քաղաքականութեան դռները :

Անգլիա կը բանակցի Ֆրանքոյի հետ

Մինչ Սպանիոյ հանրապետական նախարարները կը բանակցին Ֆրանսայի հետ, (գերմանական թերթերու համաձայն՝ Պիրէնեան սահմանագլուխը բանալու եւ ռազմամթերք ստանալու մասին) անդին Ֆրանքոյի կառավարութիւնն ալ կը բանակցի Անգլիոյ հետ, Լոնտոնի մէջ : Արդէն հեռագիր մը կը հաղորդէ թէ համաձայնութիւն գոյացած է անգլիական կառավարութեան եւ Ֆրանքոյի ներկայացուցիչին միջեւ : Համաձայնութիւնը կ'ըսեն թէ կը վերաբերի ելմտական հարցերու, բայց մեծ կարեւորութիւն կը տրուի այդ համաձայնութեան :

Այս համաձայնութենէն մեկնելով, «Էօվր»ի խմբագիրը կը կարծէ թէ Անգլիա, Ֆրանսայէն անկախ, պիտի ուզէ ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքները :

Պերլինի անգլիական դեսպանը, տեսակցութիւն մը ունենալով Ֆոն Նէօյրաթի հետ, ուզած է հասկնալ գերման կառավարութեան տեսակէտները : Այս առթիւ Ֆոն Նէօյրաթ ըսած է թէ լաւ կ'ըլլայ որ Անգլիա իր տեսակէտները առանձին ներկայացնէ, եւ ոչ թէ Ֆրանսականին միացուցած, ինչ որ աւելի պիտի դիւրացնէր համաձայնութիւնը : «Փոփիւլէր», այս լուրին վրայ, կը գրէ թէ Գերմանիա կ'աշխատի Անգլիան բաժնել Ֆրանսայէն :

Այսպէս կամ այնպէս ձախակողմեան թերթերուն հաճոյք չպատճառեց անշուշտ Անգլիոյ կնքած համաձայնութիւնը Ֆրանքոյի հետ :

Ֆրանսա կը պահանջէ բանալ Պիրենեան սահմանագլուխը

Վերջին պահուն հեռագիրները կը հաղորդեն թէ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը, որ Ֆրանսան պիտի ներկայացնէ, վաղը, ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ, պիտի պահանջէ որ վերահաստատուի ծովային ու ցամաքային հսկողութիւնը Սպանիոյ վրայ, այլապէս պիտի ստիպուի բանալ Պիրէնեան սահմանագլուխը : Ֆրանսա տրամադիր չէ ճանչնալու Ֆրանքոյի պատերազմիկի իրաւունքները, որ եւ է պայմանով՝ ըստ «Իւմանիթէ»ի : Մինչդեռ «Մաթէն» կը գրէ թէ Ֆրանսա պիտի ճանչնայ պատերազմիկի իրաւունքները, եթէ ետ դարձուին օտար կամաւորները :

«Զինուորական» նախարարներու խորհրդակցութիւն

Շօթան երեքշաբթի խորհրդակցութեան հրաւիրեց դահլիճին «զինուորական նախարարները»,— պատերազմական, ծովային եւ օդային,— որոնց հետ նաեւ Լէոն Պլում, Իվոն Տէլպոս եւ Ալպէր Սարօ :

Զեկոյց մը կ'ըսէ թէ այսուհետեւ կանոնաւորաբար նման խորհրդակցութիւններ պիտի կատարուին վարչապետին նախագահութեան տակ, քննելու համար քաղաքական կացութիւնը, երկրին զինուորական հարցերը : Սպանիոյ հարցն ալ օրակարգի մաս կը կազմէր երեքշաբթի :

Այսպիսի «զինուորական» նախարարներու խորհրդակցութիւն մը կատարուեցաւ նաեւ Լոնտոնի մէջ,— կը մասնակցէր նաեւ արտաքին նախարարը :

ՃԱՊՈՆՑԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍՈ-ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ նոր միջադէպ մը ծագեցաւ Միշասիի հարաւը,— երբ սովետական զինուորները անցան սահմանագլուխը, ճափոնցիները կրակեցին : 2 ռուս զինուորներ սպաննուեցան : Նոյն օրը, գիշերը 150 ռուս զինուորներ անցան սահմանը, իրենց հետ ունենալով 3 թնդանօթ, եւ ամրակոծեցին ճափոնական պահականոցները : Ճափոնները պատասխանեցին կրակին եւ Ռուսերը քաշուեցան մեծ կորուստներով :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ Տիկնանց ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (15 յունուար 1937 - 30 յունիս 1937) :

Դրամական.— Պ. Պ. Մ. Գարակէօզեան 1000 տոլար (Հ. Բ. Ը. Միութեան միջոցաւ), Պարկերճեան 544 մեթր կտաւ 6097 ֆրանք արժողութեամբ, Մ. Իսկէնտէրեան (Թէհրան), Գազանճեան, Ց. Գալըպճեան 200ական ֆրանք, Տիկիններ՝ Ա. Թօփալեան եւ Ա. Սարաֆեան 100ական ֆր., Սիլվա եւ Բարմէն Պօղոսեան (Պաղտատ), Տիկին Գալուքճեան 1ական անգլ. ոսկի, Տիկին Հ. Ներսէսեան, Պ. Ֆ. Յովհաննէսեան 50ական ֆր., Տիկին Կարապետեան 20 ֆրանք, մայիս 1ի առթիւ եկեղեցւոյ պնակէ 468.05 ֆրանք :

Նիւթեղէն.— Ֆ. Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը 70 պատկական չէօրէք, Պ. Պ. Պալթայեան (Մարսէյլ) 720 հաւկիթ, Մ. Հայեան 50 քիլօ սիսեռ, Փաշայեան (Լիոն) 3 քիլօ շոքոլա, 1 քիլօ քաքաօ, Մարմանեան 4 քիլօ մաքարոնի, Տիկին Վ. Գալֆաօղեան հաղուստեղէն :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սէնպցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարաններ. Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գափալիի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր տալու մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian née Baharian, 56, rue de Bas Meudon Issy les Moulineaux France (Seine)

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ԲՈԼՈՆՅԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Լիոն

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները շաբաթ, 10 յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Զարդարեան» գրադարանը, 181 քուր Լաֆայէթ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (16)

ԵՐԿՆՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այդ տեղերում նա մեծ խաղեր էր խաղում : Այսպէս օրինակ, 1911 թըւին նա խաղի մէջ տարել 75,000 ոսկի ֆրանք : Իր կնոջը նա շատ էր սիրում : Նիկոլայեւսկին կարդալով Ազեւի գրած նամակներն իր կնոջը, ասում է, որ նրանք գրուած են չափազանց քընքոյշ տոնով : Ազեւը Գերմանուհուն անւանում էր «Մուշի», իսկ ինքը նամակի տակ ստորագրում էր. «Քո միակ Մուշի Պուշի», «Քո միակ խեղճ նապաստակը» եւայլն :

Իր մասին նա սովորաբար գրում էր երրորդ դէմքով, իրեն քնքոյշ կերպով անուանելով «պապոչկա» : Երբեմն Ազեւը նամակի մէջ ռուսական արտայայտութիւններ էր գործ ածում, գրելով միայն լատինական տառերով : Ըստ երեւոյթին «Մուշին» Պետերբուրգի եւ Կիեւի կաֆէ - շանտաններում ռուսերէն որոշ բառեր սովորել էր, բայց ռուսերէն կարդալ չէր իմանում :

Ամարանոցներում, ինչպէս նաեւ Պերլինում, Ազեւը հեշտ կերպով կարող էր հանդիպել անցանկալի ծանօթների : Նէյէնարում, ուր նա բժշկւում էր, նա նոյնց նոր եկած Ռուսների անւանացանկին, բայց նախազգուշական ոչ մի միջոց ձեռք չառաւ : Նա երբեք չէր հաւատում, որ կուսակցութիւնը իրեն կը սպանի : Եւ իսկապէս կուսակցութիւնն այդ տարիները (շընորհիւ հենց Ազեւի) գտնւում էր անկման վիճակում : Սոց.-յեղափոխականներից ոմանք ոչնչացան, իսկ միւսներն էլ բանտարկուած էին :

Սաւինկովը դրականութեամբ էր զբաղւում, տարագիրների մեծ մասը «անձնական կեանքով էր ապրում» :

Ազեւին սպանելու մասին երկար մըտածեց Արգունովը, որ նոյնիսկ գնաց Պերլին (տարճանակով), գտնելու իր հին բարեկամին. բայց նրան չըգտաւ : Սոց. յեղափոխականները զուցէ պատահմամբ սպանէին Ազեւին (դաւաճանին հետեւելու փորձեր էլ արուեցին), բայց նրա սպանութիւնը «ընթացիկ մոմենտի խնդիր» չը դարձաւ :

1912 թւի ամառը Ազեւին մի անհաճելի դէպք պատահեց : Նէյէնարի այգում, ջրի մօտ նրան հանդիպեցին մարդիկ, որոնք նրան ճանաչում էին : Նրանց յաջողեց նկատելու այն բաժակի համարը, որով նա ջուր էր խըմում : Այս համարը համապատասխանում էր Նէյէնարի ամարանոցի Ազեւի սենեակի համարին : Պարզուեց, որ այդ համարի տակ ապրում է Պերլինի մի վաճառական՝ Նէյմայէր անունով, որ ապրում էր Վիսատենդ հիւրանոցում : Այս հանդիպումի մասին անմիջապէս լուր է տրւում Բուրցեւին :

Բուրցեւը վարւեց իւրայատուկ ձեւով, այսինքն այնպէս, ինչպէս հասարակ ոչ ոք չէր վարուի : Նա մի նամակ գրեց Ազեւին եւ տեսակցութիւն խնդրեց նրանից : «Անհրաժեշտ է, որ մենք տեսակցենք իրար հետ», գրում է Բուրցեւը, «եւ խօսենք շատ կարեւոր խնդիրների մասին : Հասկանալի է, որ այդ չի կարող իմ կողմից «դարան» լինել : Եթէ դուք կարդացել էք իմ «Անցեալը», ապա գիտէք, որ մեր խօսակցութիւնը շատ աւելի կարեւոր է ամէն տեսակի դարաններից, որովհետեւ նա լոյս կը սփռի պատմական կարեւոր խնդիրների վրայ » :

Ես չը գիտեմ կարդացե՞լ էր արդեօք Ազեւը «Անցեալը», թէ ոչ, բայց պարզ է, որ պատմական կարեւոր խնդիրների լուսաբանութիւնը նրան առանձնապէս չէր կարող հետաքրքրել. նա պատմաբան չէր : Բացի այդ, «լոյս սփռելը» նրա համար այնքան էլ ձեռնտու չէր : (Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	» 130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	» 100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 9 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 9 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3468 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐԸ

»»»» o ««««

Գրած էինք թէ մեծ Պատերազմին հետեւանքով Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքական կացութեան մէջ առաջ եկած փոփոխութիւնները հետզհետէ կը ձեւաւորուին ու կը ձգտին կայուն հանգամանք մը ստանալ : Իրաքէն վերջ, Սուրիա եւ Լիբանան եւս հոգատար պետութեան հետ մասնաւոր դաշնագիրներ կնքեցին, երեք տարիէն տիրանալու համար իրենց անկախութեան :

Այդ դաշնագիրները դեռ չեն վաւերացուած Ֆրանսական Խորհրդարանին կողմէ : Սանճաքի խնդիրը ընդհանուր դժգոհութիւն առաջ բերած է արաբական աշխարհին մէջ, ուր զանազան խմորումներ սկսած են ծայր տալ, մասնաւորաբար համարաբական դաշնակցութեան մը հիմը դնելու համար :

Ու այսօր տակաւին կարելի չէ ըսել թէ անակնկալներ չպիտի պատահին աշխարհի այդ մասին մէջ :

Օսմանեան մեծազօր կայսրութեան ժառանգորդ վերոյիշեալ երեք երկիրներէն զատ, հոգատարութեան ենթակայ երկիր մը եւս կայ, որուն իրաւական վիճակը դեռ վերջնապէս ճշդուած չէ :

Այդ երկիրն է Պաղեստինը, որուն բնակչութիւնը կը բաղկանայ երկու կարեւոր ցեղերէ՝ արաբ եւ հրեայ : Այս հողամասին հոգատարութիւնը Անգլիոյ յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, ժամանակաւոր կերպով — ինչպէս միւս հոգատարութիւնները : Վերջին տարիներու ընթացքին արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցան Պաղեստինի մէջ՝ Արաբի եւ Հրեայի միջեւ : Զանազան խռովութիւններէ վերջ, տեսակ մը զինադադար կնքուեցաւ եւ ատենէ մը ի վեր խաղաղութիւն կը տիրէ երկրին մէջ :

Ժամանակը եկած է հիմա որ վերջնական վարչաձեւ մը տրուի Պաղեստինի, նկատի առնելով բնակչութեան խառն վիճակը, մանաւանդ Արաբի ու Հրեայի անհաշտելի բռնելու ատիճան փոխադարձ բուռն ատելութիւնը :

Անցեալ տարի Անգլիոյ կողմէ «Արքայական Յանձնախումբ» մը ղրկուած էր Պաղեստին, տեղւոյն վրայ քննելու համար երկու ցեղերու հակամարտութեան պատճառները : Այդ յանձնախումբը իր քննութեան արդիւնքը ամփոփած է ծրագրի մը մէջ, որ անցեալ ամիս քննուեցաւ Լոնտոնի կայսերական համաժողովին մէջ, որուն վաւերացման ենթարկուեցաւ :

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը երկուշաբթի իրիկուան իր նիստին մէջ զբաղեցաւ այդ ծրագրով եւ խմբագրեց յայտարարութիւն մը : Երէկ Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ թէ՛ խնդրոյ առարկայ ծրագիրը եւ թէ կառավարական յայտարարութիւնը, որոնց պատճէնը չունինք դեռ աչքի առջեւ : Կէս - պաշտօնական աղբիւրներէ առնուած տեղեկութիւններուն համաձայն, Պաղեստինը պիտի բաժնուի երեք մասերու, որոնցմէ մէկը պիտի տրուի Արաբներուն, միւսը Հրեաներուն, մնացեալ մասն ալ — Երուսաղէմ եւ շրջակայքը — պիտի մնայ անգլիական հոգատարութեան տակ :

Այս ծրագիրը վերջնական ըլլալու համար պիտի ենթարկուի անգլիական խորհրդարանի, յետոյ ալ՝ Ազգերու Դաշնակցութեան Հոգատարութեանց Յանձնախումբին վաւերացման :

Բաւական դժուար պիտի ըլլայ գործադրել այս ծրագիրը, որուն դէմ այժմէն իսկ արդէն դժգոհութիւնը ծայր տուած է թէ՛ Արաբներու եւ թէ Հրեաներու մէջ : Քանի մը օր առաջ անգլիական Բիփըլս մարտանաւը Մալթայէն Հայֆա մեկնեցաւ՝ հաւանական խռովութեանց առաջքն առնելու համար :

«Արաբական Բարձրագոյն Կոմիտէն», որուն եռեւ կանգնած են ֆէլլահներն ու քաղաքներու երիտասարդութիւնը, վճռած է ամէն գնով ընդդիմանալ Պաղեստինի բաժանումին : Իսկ Արաբական «Նաշիշիպի» (Ազգային Պաշտպանութիւն) կուսակցութիւնը, որ կռթնած է հարուստ եւ ազդեցիկ դասակարգին վրայ, տրամադիր է աւելի հաշտարար դիրք մը բռնելու, եթէ երբեք անգլիական ծրագիրը Արաբներու ազգային զգացումներն ու արժանապատուութիւնը վիրաւորելու հանգամանք չունի :

Միւս կողմէ, Հրեաներն ալ դժգոհ են ծրագրուած բաժանումին համար, քանի որ Պաղեստինը ամբողջութեամբ իրենց խոստացուած էր իբրեւ «Օջախ», սակայն քանի որ անկարելի է իրագործել այդ երազը, պիտի գոհանան իրենց ձգուած հողամասով, որուն վրայ պիտի կրնան դեռ մէկ միլիոն Հրեայ տեղաւորել : Հրէական «Հիսթատրութ» աշխատաւորական զօրաւոր կազմակերպութիւնը — սիոնական - վարը՝ չարաթ ժողով պիտի գումարէ՝ ճշդելու համար իր դիրքը նոր ծրագրին հանդէպ :

Պաղեստինը իբրեւ ազգային օջախ խոստացուեցաւ Հրեաներուն Մեծ Պատերազմին ընթացքին Անգլիական կառավարութեան 1917 նոյեմբեր 2ի յայտարարութեամբ, որ ծանօթ է «Պալֆըրի Յայտարարութիւն» անունով եւ զոր ետքէն իւրացուցին միւս դաշնակից պետութիւնները :

Սէվրի դաշնագիրը (1920 օգոստոս 10) իր 95րդ յօդուածին մէջ, յայտնելէ վերջ թէ Պաղեստինը դաշնակից մեծ պետութեան մը հոգատարութեան պիտի ենթարկուի, կ՚ըսէր թէ հոգատարը պատասխանատու պիտի ըլլայ գործադրելու 1917 նոյեմբեր 2ի յայտարարութեամբ կատարուած խոստումը՝ «ազգային օջախ» մը ստեղծելու մասին հրեայ ժողովուրդին համար :

Նոյն յօդուածը միաժամանակ կը յանձնարարէր պաշտպանել Պաղեստինի ոչ - հրեայ հասարակութեանց քաղաքային եւ կրօնական իրաւունքները :

Փորձը ցոյց տուաւ թէ կարելի չէր Հրեաներուն համար ստեղծել «ազգային օջախ» մը Պաղեստինի մէջ, ուր բնակչութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը արաբ է : Մեծ Պատերազմի վաղորդայնին, բազմաթիւ Արաբներ դրամ ձեռք բերելու համար Հրեաներուն ծախեցին իրենց կալուածները, մատչելի գիներով : Երբ սկսաւ հրէական խուժումը, հողերու գիները սկսան բարձրանալ եւ Արաբներուն աչքը բացուեցաւ : Քանի տարիները յառաջացան եւ հրէական գաղութներ սկսան ծլիլ Պաղեստինի զանազան կէտերուն վրայ, այնքան սրուեցան կիրքերը երկու ցեղերուն միջեւ, յանգելու համար ծանօթ արիւնհեղութեանց :

Մինչ մէկ կողմէ անգլիական այս նոր ծրագիրը մէջտեղ նետուած է, միւս կողմէ Երուսաղէմի միւֆթին՝ Հաճ Ամին էլ Հիւսէյնի Սուրիոյ մայրաքաղաքը Դամասկոս գացած է՝ գետին պատրաստելու համար համարաբական դաշնակցութեան մը, Սուրիոյ, Պաղեստինի եւ Անդրյորդանանի միացումով :

Այս վերջին ծրագիրը հետզհետէ համակրութիւն կը գտնէ արաբական շրջանակներու մէջ : Անոր իրականացումը կը դիւրանայ այն ատեն՝ երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա, որոնք կենսական շահեր ունին այդ երկիրներուն մէջ, իրենց համաձայնութիւնը տան :

Համարաբական դաշնակցութիւնը միակ ամբարտակն է, զոր կարելի է կանգնել Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ընդդէմ Թուրքերուն՝ որոնք վերջերս սկսած են աշխարհակալական երազներ սնուցանել :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

»»»» o ««««

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Հալէպէն (8 յուլիս) —

Եփրատի հիւսիսային կողմը, Վերին Ճէզիրէի շրջանը, Հասիճէի մէջ, հակամարտ ցեղախումբերը բախում մը ունեցան կառավարական շէնքին մօտ : Տեղական ոստիկանութիւնը վերահաստատեց խաղաղութիւնը, սակայն զոհ տուաւ 1 սպանեալ եւ 2 վիրաւոր :

Գայմագամը անհետացած է :

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

Այլեւս կը հասկցուի, որ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուած է այսօր՝ Ֆրանսայի պահանջով : Ֆրանսական կառավարութիւնը չէր կրնար սպասել աւելի երկար՝ փակելով Պիրէնեան սահմանագլուխը, երբ բաց են Սպանիոյ սահմանները Փորթուկալի կողմէն եւ Միջերկրականի վրայ : Եւ յետոյ, Ֆրանսա տհաճութեամբ նկատեց որ անգլիական կառավարութիւնը բանակցութիւն կատարելով Ֆրանքոյի հետ՝ կ՚աշխատի ապահովել տնտեսական շահեր, պարագայ մը որ կրնար վնասել ոչ - միջամտութեան անգլեւֆրանսական ծրագրին : Պահ մը զրոյց շրջեցաւ թէ Անգլիա, մեկնելով Ֆրանքոյի հետ կատարած իր բանակցութիւններէն եւ Ֆոն Նէօյրաթի թելադրանքէն, բոլորովին անգլիական ծրագիր մը պիտի ներկայացնէ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին, այսպէս հրաժարելով անգլեւֆրանսական ծանօթ ծրագրէն : Այս զրոյցը որոշ մտահոգութիւն պատճառեց մասնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ, այնպէս որ Իտըն ստիպուեցաւ յայտարարել թէ բրիտանական կառավարութիւնը ոչ մէկ նոր ծրագիր պիտի ներկայացնէ ոչ – միջամտութեան յանձնաժողովին, յայտարարութիւն մը որ գոհունակութիւն պատճառեց Ֆրանսայի : Ինչ որ ալ ըսուի,ստոյգ է որ, երկար ժամանակէ ի վեր առաջին անգամն ըլլալով՝ տարակարծութիւն մը ստեղծուած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կառավարութեանց միջեւ : Ատիկա կ՚արձանագրեն արդէն ֆրանսական թերթերն ալ : Միւս կողմէ որոշ փոփոխութիւններ կը նշմարուին ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան մէջ : Այսպէս, նախ բարեկամութիւն մը Անգլիոյ եւ Ֆրանքոյի կառավարութեանց միջեւ, — պատճառը Պիլպաոյի հանքերն են : Զօր. Ֆրանքօ պարգեւախաղի մեծագոյն թիւը շահեցաւ գրաւելով պասքեան հանքային աւազանը : Հրաքարով հարուստ այդ շրջանին մէջ տնտեսական մենաշնորհներ տալով Անգլիոյ, Զօր. Ֆրանքօ ոչ միայն կ՚աշխատի շահիլ Անգլիոյ բարեկամութիւնը, այլեւ... դժգոհութիւնը Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ : Արդարեւ գերմանական եւ իտալական թերթերը արդէն սկսած են ապերախտ կոչել Ֆրանքօն, որ քիչ մը ձանձրացած այլեւս Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ հովանաւորութենէն, յոյսը կտրած անոնց բերելիք օժանդակութենէն, կը դառնայ Անգլիոյ կողմը :

Ահա երկու կարեւոր պարագաներ, որոնց մասին լուսաբանութիւն մը պիտի տրուի անշուշտ ոչ-միջամտութեան այսօրուան ժողովին մէջ : Մանաւանդ որ Ֆրանսա ժողովին կը ներկայանայ պահանջելով — Եթէ չվերահաստատուի ծովային ու ցամաքային հսկողութիւնը որ եւ է ձեւով, ազատ կը զգամ բանալու Պիրէնեան սահմանագլուխը : Ի՞նչպէս պայմանաւորել սակայն, այդ հսկողութիւնը, — ե՞տ կանչելով օտար կամաւորները, պատերազմիկի ամբողջական կամ սահմանափակ իրաւո՞ւնք տալով Ֆրանքոյի, դիտողնե՞ր զետեղելով սպանիական նաւահանգիստներուն մէջ : Ահա ենթադրեալ բանաձեւերը, որոնց մէկուն կամ միւսին վրայ կանգ պիտի առնէ, այսօր, Լոնտոնի ժողովը, որ այքան ալ բախտորոշ նշանակութիւն պիտի չունենայ հաւանաբար : Արդարեւ, ինչպէս Իտըն կը յայտարարէ, կարծիքներու փոխանակութիւն մը պիտի կատարուի ծանօթ օրակարգին շուրջ, ամէն կառավարութիւն իր տեսակէտները պիտի պարզէ, եւ երբ համաձայնութեան եզր մը չգտնուի, բանաձեւերին մշակումը պիտի յանձնուի ենթակոմիտէին, 13 պետութիւններու ներկայացուցիչներէն կազմուած փորձագէտներու եւ ոչ - միջամտութեան ժողովը պիտի ցրուի ցնոր տնօրինութիւն :

Կատաղի ճակատամարտ Մատրիտի շուրջ

»»»» o ««««

Մեծ յարձակողականը, որուն սպառնալիքը կ՚ընէր Սպանիոյ հանրապետական բանակը ժամանակէ մը ի վեր, սկսաւ արդէն Մատրիտի շուրջ : 25,000 հանրապետական զինուոր կը մասնակցին այդ յարձակողականին : Օդանաւերն ու հրետանին եւս կը գործեն շարունակ : Հանրապետականներու յարձակողականը ուղղուած է գլխաւորաբար այն կէտին դէմ, ուր կը միանան Վիլլանուէվայի ճամբաները :

Առաջին անթիւ հանրապետական բանակը գրաւեց Պրունէթէ գիւղը : Չորեքշաբթի օր շարունակուեցան կռիւները աւելի կատաղի : Ազգայնականները նոյնքան ուժգնութեամբ փոխադարձեցին յարձակումը :

Վիլլանուէվա գիւղին ուղղութեամբ, հանրապետական բանակը յառաջ մղեց իր հրասայլերը, որոնց կը հետեւէր հետեւակազօրքը : Հրասայլերը կրցին ճեղք մը բանալ ազգայնական ճակատին վրայ, սակայն Ֆրանքոյի բանակը շուտով սրբագրեց այդ ընկրկումը եւ շրջանիկ շարժում մը փորձելով վտանգի տակ ձգեց հանրապետական ուժերը, 4000 հոգի : Տեսնելով վաղահաս պաշարումը, այս վերջինները նահանջեցին դէպի Պրունէթէ :

Մինչեւ ուշ ատեն շարունակուեցան կռիւները, բայց դեռ կարելի չէր ըսել թէ յաղթանակը որո՞ւն կողմն էր : Միակ բանը որ կարելի է ըսել, երկու կողմերն ալ ծանր կորուստներ տուին :

Օդանաւային ճակատամարտն ալ նուազ ծանր չեղաւ : 20 ազգայնական օդանաւեր յարձակեցան մայրաքաղաքին վրայ : Հանրապետական օդանաւային տորմիղ մը հակայարձակումի անցաւ : Եւ երկինքի մէջ, 700 մեթր բարձրութեան վրայ, ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ օդանաւային երկու հակամարտ տորմիղներուն միջեւ : Հանրապետական պատերազմական զեկոյցը կը հաղորդէ թէ երկու ազգայնական օդանաւեր բոցերու մէջ վար ինկան, ուղղակի մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ : Օդանաւորդները անկարգելով դուրս թռան բոցավառ օդանաւերէն, — մէկը ձերբակալուեցաւ Մատրիտի մէջ : Ազգայնականներն ալ իրենց կարգին վար ձգեցին հանրապետական օդանաւ մը :

Սանթանտէրի ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՀՈԳԵՐԸ

»»»» o ««««

Նոր տուրքեր պիտի դրուին
Իսկ լուցկիի, ծխախոտի եւ թղթատարի գիները պիտի բարձրացուին

»»»» o ««««

Խորհրդարանը փակուեցաւ չորեքշաբթի գիշեր : Շօթանի կառավարութիւնը լիազօրուած է գործելու հրովարտակ - օրէնքներով, որոնց խմբագրութեամբ զբաղեցաւ հինգշաբթի առաւօտ : Առաջին հրովարտակ - օրէնքները կը վերաբերին այն միջոցներուն, որոնց շնորհիւ կառավարութիւնը կը խորհի 8 միլիար Ֆրանքի եկամուտ մը ստեղծել : Պիտի աւելցուին ոչ միայն ուղղակի տուրքերը, այլեւ անուղղակի տուրքերը : Միաժամանակ պիտի բարձրացուին ծխախոտի, լուցկիի, էսանսի, հեռաձայնի, երկաթուղիի, թղթատարական սակերու գիները :

Փարիզի քաղաքապետութեան ելմտական յանձնաժողովը եւս նիստ գումարելով Չորեքշաբթի, հաստատեց որ քաղաքապետութիւնը 1 միլիար 300 միլիոն Ֆրանքի բաց մը ունի : Այս բացը գոցելու համար, ելմտական յանձնաժողովը կը խորհի նոր տուրքեր հաստատել մինչեւ 800 միլիոն Ֆրանք եկամուտ մը ստեղծելու նպատակով քաղաքապետութեան :

Պաղեստինեան նոր պետութիւններ կը ստեղծուին

»»»» o ««««

Լոնտոնի կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ այն ծրագիրը, որ երեք գօտիներու կը բաժնէ Պաղեստինը :

Այս ծրագրով վերջ կը գտնէ բրիտանական հոգատարութիւնը : Կը ստեղծուի, ա) Արաբական անկախ պետութիւն մը, որու կը տրուի երկրին երկու երրորդը : Բրիտանական կառավարութիւնը արաբական պետութեան կը յատկացնէ երկու միլիոն սթերլին նպաստ : Ճիշդ ինչպէս Իրաքի, արաբական այս նոր պետութեան հետ կը կնքէ զինուորական դաշինք մը : բ) Հրէական անկախ պետութիւն մը, որու կը տրուի երկրին մէկերրորդը : Բրիտանական կառավարութիւնը հրէական պետութեան հետ կը կնքէ զինուորական դաշինք մը : Երկու պետութիւններն ալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու համար պիտի վայելեն բրիտանական կառավարութեան բարոյական օժանդակութիւնը : գ) Անկախ պետութիւն մը, որու մէջ կը մտնեն Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ, Նազարէթ քաղաքները : Այս պետութիւնը կ՚ենթարկուի բրիտանական մշտնջենական հոգատարութեան : Դէպի ծով նրբանցք մը կը տրուի այս պետութեան, — այդ նրբանցքը կը պարփակէ քարիւղի խողովակներու գիծերը մինչեւ Հայֆա :

Անգլիոյ գաղթային նախարարը յուլիս 30ին Ժընեւ պիտի երթայ, Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեան յանձնաժողովին ներկայացնելու համար այս ծրագիրը :

Արաբները շատ գոհ չեն այս ծրագրէն, ատոր համար կը վախցուի որ խռովութիւններ ծագին : Ինչպէս գրեցինք, Մալթայէն զրահաւոր մը Հայֆա մեկնեցաւ, առ ի զգուշութիւն :

Փորթուկալի եւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները

—— • ——

Եւրոպայի ամէնէն փոքրիկ դիկտատուրան, որ կը ներկայացնէ Փորթուկալը Սալազարի իշխանութեամբ, ոչ – միջամտութեան քաղաքականութեան այժմէութեամբ շատ կը խօսեցնէ իր վրայ :

Այս անգամ Փորթուկալի դիկտատորը, Սալազարն է, որ կը կը խօսի համայնավարութեան դէմ պայքարելու անհրաժեշտութեան մասին : Դեռ երէկ էր, որ մահափորձ մը կատարուեցաւ Սալազարի դէմ : Ըստ ոմանց, այդ մահափորձը պատրաստուած էր բոլշեւիկներու ձեռքով :

Սալազար նախ բոլշեւիկեան «աղէտ»ին մասին խօսելով յայտարարեց թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա շատ սխալ գաղափար ունին այն «աղէտ»ին մասին որ բոլշեւիզմն է, եւ որ կրնայ գետին գտնել Սպանիոյ մէջ : Շատեր կը քննադատեն Փորթուկալը ոչ - միջամտութեան հարցին մէջ իր բռնած դիրքին պատճառով : Պէտք է գիտնալ սակայն որ Փորթուկալ շահեր ունի սպանիական թերակղզիին մէջ, ուրկէ գալիք վտանգը ամէնէն առաջ կը սպառնայ Փորթուկալի : Ահա թէ ինչու Փորթուկալ մեծ կարեւորութիւն կուտայ բոլշեւիկեան վտանգին եւ զգուշութիւն ձեռք կ՚առնէ : Անգլիոյ մէջ մարդիկ կան, որ շատ կը ջղայնանան Փորթուկալի դէմ եւ յաճախ կը պահանջեն վերաքննել այն դաշինքները, որոնցմով Փորթուկալ կը կապուի Անգլիոյ : Պէտք է ենթադրել որ Անգլիոյ պատասխանատու դէմքերը կը գիտակցին թէ Փորթուկալի եւ Անգլիոյ բարեկամական յարաբերութիւնները կը վերաքննուին այն ատեն միայն, երբ վերջ կը գտնէ բրիտանական կայսրութիւնը : Փորթուկալ երբեք հակառակած չէ Անգլիոյ իր ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան մէջ, — Անգլիա կ՚աշխատի որ կռիւը սահմանափակուի Սպանիոյ մէջ եւ համեւրոպական պատերազմի չվերածուի : Հակառակ մեր սկզբունքներուն եւ համոզումներուն, աւելի մեծ աղէտներու տեղի չտալու համար, կը հետեւինք այդ քաղաքականու -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԻՄԱՍՏ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

»»»» o ««««

Չենք կրնար երեւակայել աւելի անիմաստ հաւաքոյթ քան այն «համագումար»ը, զոր Փարիզի «Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողով» կոչուած մարմինը ծրագրած է: «Համագումար»ի կոչը ինքնին կը մատնէ, թէ ձեռնարկը բովանդակութենէ զուրկ է բոլորովին եւ բնաւ չարդարացներ «համագումար» որակումը: Չարդարացներ նախ անոր համար, որ Հայ Գաղթ. Յանձնաժողովը կազմակերպուած մարմին չէ: Բնաւ չէ եղած ան ընտրովի ներկայացուցիչը այն հարիւր հազարաւոր բազմութիւններուն, որոնք մինչեւ այսօր ալ կը պահեն «գաղթական»ի անունը: Աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած հայ գաղթականութիւնը, հետեւաբար, չի կրնար ինքզինքը համարաւու նկատել, յիշեալ յանձնաժողովի գործունէութիւնը դատաստանի ենթարկելու տեսակէտով:

«Համագումար»ը չարդարացներ իր գոյութիւնը նաեւ այն պատճառով, որ անիկա, իր առաջադրուած ձեւին մէջ չպիտի դառնայ բնաւ հայ գաղթականութեան ներկայացուցչական մարմինը: Փարիզը եւ հոն բնակող տասնեակ մը «ազնուաշուք»ները չեն որ կը ներկայացնեն գաղթական բազմութիւնները, որպէսզի կարենան նաեւ անոնց ներկայացուցիչները հանդիսանալ: Հայ Գաղթականաց Յանձնաժողովը իր գոյութեան տասներեք տարիներու ընթացքին կրնայ որոշ հարցերու առնչութեամբ գործունէութիւն մը ունեցած ըլլալ, ինչպէս կը յիշատակուի՝ այս «Համագումար»ի առթիւ հրատարակուած կոչին մէջ: Բայց, անվիճելի փաստը այն է որ Յանձնաժողովը, նկատողութեան չառնուելու տափճան քիչ բան կրցած է ընել հայ գաղթականութեան համար: Թերեւս օգտակար եղած է ան, որոշ չափով, ֆրանսահայ գաղթականութեան, բայց այս վերջինը, ընդհ. գաղթականութեան մէկ մասն է միայն եւ անոր ի նպաստ տարուած աշխատանքներէն չէ կրցած օգտուիլ ամբողջ գաղթականութիւնը: Չէր ալ կրնար օգտուիլ: Յանձնաժողովը, եթէ ուզէր իսկ, չէր կրնար օգտակար ըլլալ ամբողջութեան, որովհետեւ իր գործունէութեան շրջանակը Ֆրանսայի սահմաններէն դուրս չէր կրնար անցնիլ:

Գաղթականական կարիքները ունեցած են եւ ունին առհասարակ տեղական բնոյթ եւ անոնց բաւարարումը կապուած է իւրաքանչիւր երկրի յատուկ տեղական պայմաններու հետ: Այս է պատճառն ալ, որ իւրաքանչիւր շրջան, աշխատած է իր տեղական միջոցներով եւ ուժերով հետապնդել զինքը շահագրգռող խնդիրները եւ գրեթէ բնաւ չէ կրցած սպասել Փարիզի աջակցութեան: Յունահայ գաղութը կրնա՞ր, օրինակի համար, օգնութիւն մը սպասել Փարիզի Յանձնաժողովէն՝ հպատակութեան, դպրոցներու, գործադրկութեան եւ ասոնց նման հարցերու լուծման համար, երբ այդ բոլորը ունին զուտ տեղական բնոյթ եւ անոնց հետապնդումը կարելի է իրականացնել տեղւոյն վրայ միայն: Նոյնն է պարագան նաեւ ուրիշ գաղութներու համար, որոնց ամէն մէկը ունի իր տեղական խնդիրները, իսկ անոնց կարգադրութեան մէջ ոչ մէկ օգտակարութիւն կրնայ ունենալ հեռաւոր եւ ինքն իր մէջ մեկուսացած Փարիզը:

Արդ, այս պայմաններու տակ, գաղութները ի՞նչ կը սպասեն Փարիզի Յանձնաժողովէն, որ այս վերջինն ալ, իրաւունք ունենար «համագումար»ի մը միջոցով ինքզինքը դաւանելու կամ հռչակելու իբրեւ հայ գաղթականութեան վերին մէկ մարմինը: Եւ յետոյ, ո՞ր գաղութը, կեցած տեղը, պիտի ուզէր այդպիսի լիազօրութիւն մը տալ Հայ Գաղթականաց Յանձնաժողովին, որ բոլորովին ինքնակոչ մարմին մըն է եւ որմէ յառաջիկային ալ որ եւ է խեր եւ օգտակարութիւն ըսպասելու կարելիութիւն չունի:

Յետոյ, ի՞նչ կը նշանակէ Փարիզի մէջ «ներկայացուցիչներ» անուանելով «համագումար» խաղալ: Այդ «ներկայացուցիչներէն» ո՞ր մէկը մօտէն կը ճանչնայ գաղութները եւ ծանօթ է անոնց ցաւերուն ու կարիքներուն: Եւ գաղութներէն ո՞ր մէկը տեղեակ է Յանձնաժողովի գործունէութեան, որ այդ նշանակովի «ներկայացուցիչները» կարենան, յանուն իրենց «ներկայացուցած» գաղութներուն, գնահատանք կամ պարսաւ յայտնել Յանձնաժողովի տասներեք տարուան գործունէութեան մասին:

Այս բոլորին հետ միասին չմոռնանք տակաւին, որ Յանձնաժողովին հրաւիրած համագումարը բոլորովին միակողմանի ձեռնարկ մըն է: Յանձնաժողովը կազմուած է որոշ հոսանքի մը տարրերով: Անիկա, մինչեւ երէկ, չէ գործակցած նոյն իսկ այն միւս մարմնոյն հետ, որ կը գտնուի Ա. Խատիսեանի ղեկավարութեան տակ: Ասկէ առաջ, մինչեւ անգամ խաչաձեւուած է անոր աշխատանքները: Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին է, որ Ֆրանսահայերու զինուորագրութեան խնդիրը գործակցութիւն մը ստեղծեց զոյգ Օֆիսներու միջեւ: Ուրեմն, երբ կայ այս անջատ գործունէութիւնը, երբ կը շարունակեն գոյութիւն ունենալ զոյգ Օֆիսներ հայ գաղթականութեան անունով, «համագումար»ը չի կրնար համազգային կամ համագաղթականական գոյն ունենալ ու կը դառնայ բոլորովին միակողմանի ձեռնարկ մը:

Բոլոր այս իրողութիւնները ցոյց կուտան, որ «համագումար»ը այս ձեւով աննպատակ եւ անիմաստ ձեռնարկ մըն է: Պարզ ժամավաճառութիւն, որմէ որ եւ է օգուտ կարելի չէ ակնկալել: Հիմնական եւ արժէքաւոր ձեռնարկ պիտի ըլլար համագաղութային համագումար մը, ուր իրենց ընտրովի ներկայացուցիչները պիտի ունենային բոլոր գաղութներն ու հոսանքները: Մինչեւ հիմա շատ գրուեցաւ այս մասին, բայց որոշ հոսանք մը շարունակ հակառակեցաւ: Կրնա՞նք այդ ձեռնարկը իրագործել, համագաղութային, ներքին կուռ կազմակերպութիւն մը յառաջ բերելու նպատակով, — այն ատեն տեսած կ'ըլլանք շատ օգտակար գործ մը: Այլապէս, զուր է ժամավաճառ ըլլալ «համագումար»ներով, որոնք ոչ մէկ հետք պիտի կրնային ձգել գաղթահայ իրականութեան մէջ:

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(Հորիզոն)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՀՈԳԻՆ

«Յառաջ»ի աշխատակիցներէն Պ. Ա. Ազնաւոր երբ վերջերս նուագահանդէս մը կը ներկայացնէր այստեղ, կը պաշտպանէր սա տարօրինակ միտքը թէ նուագախումբի մը նուագածուները իրաւունք ունին տալու իրենց նուագած կտորին թելադրած զգայական վիճակները, իրենց զգացած ձեւով ...

Երկար տարիներու ընթացքին կանոնաւորապէս հետեւած եմ Փարիզեան մեծ սէնֆոնիք նուագախումբերուն, Քոլոնի, Լամուրէօյի, Փատըլուի, Քոնսէրվաթուառի շաբաթական ունկնդրութիւններուն, եւ զանոնք տեսած աշխարհի ամենամեծ ղեկավարներուն ստեղծագործող, ապրող մատներուն տակ, իբրեւ հարիւր հոգիներով ապրող մէկ էակ:

Տեսած եմ Ալպէր Վոլֆը՝ զուսպ եւ ճշգրիտ, Փօլ Փարէն՝ վայելուչ եւ նուրբ, Ժօժէն Պիկոն՝ խղճամիտ եւ հաւատարիմ, իրենց այդ արժանիքները փոխանցելով իրենց վարած խումբին, եւ երանգաւորելով նուագուած գործը:

Լսած եմ այդ միեւնոյն նուագախումբերը Պրունօ Վալթէռի, Վէյնկարթնէրի, Ֆէլիքս Ռօկէլի, Շառլ Միւնշի, Սիտնէյ Պէռի, Մէնկէլպէրկի, Վալլօմպրոզայի, Նիլս Կռէվլիւսի, Վոլֆմառ Անտրէայի եւ դեռ քանի մը օր առաջ Բլինկենտի Օրքեսթրա Ֆիլարմոնիքի հանճարեղ ղեկավար Ա. Ռօծինսքիի թրթռացող եւ ջերմ մատներուն տակ:

Այդ մեծ ղեկավարներէն իւրաքանչիւրը ձեւակերպած է նուագախումբը իր մտապատկերին նմանողութեամբ, երանգաւորելով Պախը, Պէթհովէնը, Պրամսը, թափանցելով մեծ հեղինակներու հոգեկան խորախորհուրդ ապրումներուն, մտորումներուն եւ կսկիծներուն, զգայնիքին, չեշտելով զայն գործիքի մը միջոցաւ, քօղարկելով տխրութեան նոթ մը փիանիսիմոյի մը եթերային սրսփումին տակ, տիրապետելով հարիւր գործիքի եւ իր երկու ձեռքերուն մէջ ամփոփած, գրկած այդ բազմաձայն բայց ներդաշնակ մեքենան, որ նուագախումբն է, նուագելով՝ իբրեւ ջութակահար մը իր չորս լարերուն վրայ միս մինակ, իր մէջ ամփոփած բոլոր ներդաշնակութիւնները, եւ իր մատներէն սրսկելով զանոնք ունկնդիրներուն վրայ:

Ահա ղեկավարը եւ իր դերը:

Այդպէս տեսայ զիրենք տարիներով: Եւ վերջինը՝ Ռոծինսքի, ցուցահանդէսին առթիւ Փարիզ հրաւիրուած, Շան զ'Էլիզէի թատրոնին բեմէն մեզի տուաւ Պրամսի «Չորրորդ սէնֆոնի»ին վերարտադրութիւնը այնպիսի անսովոր նրբութեամբ եւ զգայնութիւններու ճոխութեամբ, որ սրահը լեցնող ընտրուած եւ դժուարահաճ հասարակութիւնը տասը վայրկեան շարունակ ծափերու եւ պըռավօներու խլացուցիչ աղմուկի մը մէջ միայն կրցաւ իր հիացումը եւ երախտագիտութիւնը արտայայտել մեծ ղեկավարին: Տեսնելու էր թէ ինչպէս Ռոծինսքի, առանց իսկ ցպիկի, միայն իր հրաշագործ երկու ձեռքերուն տասը մատներով, որոնց իւրաքանչիւրը կարծես նուագարան մը ըլլար, կը չեշտէր, կ'արժեքաւորէր, գերագոյն գեղեցկութիւնը կ'առնէր իւրաքանչիւր գործիքէն, թէ ի՛նչպէս կը մեղմէր ուժեղ նօթ մը կամ կը փոթորկէր՝ ահաւոր չկահիններու մէջ՝ տարերային դարձած ուժերը, զորս կրնար յանկարծ վերածել հեծկլտացող, մրմնջող դաշնաւորումներու:

Կրնա՞ք երեւակայել թէ ինչ կ'ըլլար Պրամսի գործը, եթէ իւրաքանչիւր երաժիշտ հետեւէր իր զգացումներուն եւ քմահաճոյքին, իր տրամադրութեան համեմատ նուագելով ուժեղ կամ մեղմ, երկարաձգուած կամ հատկտուն ...

Ղեկավարի մը գոյութեան ժխտումըն է ըսել թէ պէտք է նուագել այնպէս ինչպէս կը ցանկան նուագածուները: Վէյնկարթնէր սխա՞լ ըրած է գրելով «Ղեկավարելու արուեստ»ը կամ «Դասական սէնֆոնիները ղեկավարելու համար քանի մը խորհուրդներ»ը:

Վոլֆի մասին յայտնի քննադատ մը կը գրէ.—

«Իրեն արժանի յատկանիշ մը եթէ կայ, այն ալ պէտ բառն է, իր նուագախումբը տեսակ մը ձայներու հայելի է, Վոլֆ համբերատարօրէն ձեւակերպած է իր խումբին ամբողջութիւնը իր պատկերին նման, եւ անկէ ստեղծած մեծ բան մը»:

Ներելի չէ, «Շեղումներ եւ թերացումներ» չվերագրելու համար ղեկավարին, ներողամտութիւնը հասցնել մինչեւ անճիշդ սկզբունքներ:

Ղեկավարելը ստեղծագործելէ աւելի դժուարին գործ է, եւ ղեկավար կամ պետ չի կրնար ըլլալ ամէն մէջ տեղ նետուող:

Ան կը պահանջէ այնպիսի յատկութիւններ եւ մտային կարողութիւններ, որոնք պայմանաւորուած են բացառիկ երաժշտական կարողութիւններով օժտուած հազուագիւտ էութիւններու հետ:

Ահա թէ ինչու մատի վրայ կը համրուին մեծ ղեկավարները:

ՀՐ. ԱԼԵՄՆԱՔ

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ՎԱՍՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

—o—

Շատ տարօրինակութիւններ ունի մարդկային կեանքը, հակասական երեւոյթներով լեցուն: Ցնկութիւններ, բաղձանքներ կան, որ ընդհանրական պահանջ են դարձած կարծէք, մարդկութեան բոլոր խաւերուն համար եւ ամէն օր կը սպասուին, կը փնտռուին բոլորէն, բոլորէն:

Տեսակ մը համայնական խէլ, որ ըստ երեւոյթին՝ հակադիր կողմ չունի եւ մարդկութեան մեծագոյն մասին խօսքին ու գրչին առարկան է:

Համակրանքի եւ հաւատարմութեան այլազան ցոյցերով կը գոռան իր անունը աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը: Խաղաղութի՛ւն ... Ամենափոքր կազմակերպութիւններէն սկսած մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը խաղաղութիւն կը բաղձան ու կը փնտռեն: Մամուլ, պետութիւն, ընկերային կազմակերպութիւններ, քաղաքական ղեկավարներ, ամէ՛նքը, ամէնքը: Փողոցներու եւ հրապարակներու վրայ տարածուած միլիոնաւոր բազմութիւններ, օդին մէջ ցցուած բռունցքներ կամ տարածուն ձեռքեր, խաղաղութիւն կը պոռան ամէն կողմէ: Լսեցէք բոլորը, որ եւ է առիթ չեն փախցներ, խօսք մը աւելի ըսելու կրկնութիւն մը եւս ընելու խաղաղութիւն բառով:

Բայց հակառակ այսքան անդուսպ փափաքներուն, կ'ուշանայ սպասուած խաղաղութիւնը, չի գար, չուզեր անգամ չերեւար:

Եւ որքան կը յապաղի, մարդիկ աւելի եւս անհամբեր ու մոլեռանդ կը դառնան իրենց սպասումին մէջ: Սիրահար խենթերու պէս անոր գեղեցկութիւնն ու պալատեան հրաշագործութիւնը կ'երգեն:

Իրաւ որ, խորապէս զաւեշտական է այս երեւոյթը, չփոթած մարդկութեան այս անհաւասարակշիռ ընթացքը:

Ուշացող խաղաղութեան սիրոյն համար, նուիրումի եւ զոհաբերութեան ի՛նչ գեղակերտ բառեր եւ նախադասութիւններ չեն արտասանուիր: Բայց տեսէք, ի՛նչ ահաւոր հակասութիւններ կան մարդոց բաղձանքներուն եւ գործին մէջ: Զինաթափութեան ժողովներ կը սարքուին, խաղաղութիւնը տեսնելու երազով: Բայց ամէնէն առաջ եւ աւելի, այդ ժողովի անդամ ու նախաձեռնող պետութիւններն են որ մինչեւ իրենց ատամները կը զինուին, ահաւոր պատերազմ. պիտաճէններու ծանրութեան տակ կքելով անհամար բազմութիւններ: Ազգերու Դաշնակցութիւն կը կազմեն «խաղաղութիւնն» ու «արդարութիւնը» պարտադրելու համար անիրաւուածներու գլխին նստած կայսերապաշտները: Բայց այդ ազգաժողովին անդամները նոր աւար ու զոհեր կը փնտռեն աջ ու ձախ սովահար գայլերու պէս: Ամբողջ երկիրներ ու ժողովուրդներ արհաւիրքի օրեր կ'ապրին: Լուռ են մեծերը, խաղաղութեան սիրահար խենթերը: Կը զգուշանան ամենափոքր չափով վշտացնելէ իրենց նմանները: Բայց երբ կրակի եւ արիւնի ծովերու մէջ լողացող երկիրներու իրենց դեսպանատան մէկ ապակիին վնաս մը գայ պատահականօրէն, բանակներ եւ ռազմանաւեր շարժման մէջ կը դրուին, ըսպառնալիքներ եւ տուգանքներու սերմանում ամէն կողմ: Այս հակասող երեւոյթներուն եռին չէ՞ք տարուիր մտածելու թէ անգլիական դեսպանատան մը պատուհանի ապակին շատ աւելի արժէք ունի խաղաղութեան սիրող մեծերու աչքին, քան ամբողջ Սպանիոյ եւ Հապէշիստանի ժողովուրդը:

Զրահաւորներ, թնդանօթներ, թունաւոր կազեր եւ աստղերու թիւին չափ օդանաւեր կը շինուին ամէն օր, գիտէք ինչո՞ւ, — խաղաղութիւնը դիմաւորելու համար, երկինքէն ու գետնէն: Այո, այս բոլոր պատրաստութիւնները ուշացող խաղաղութեան եւ անոր բերելիք իրաւունքի եւ արդարութեան համար:

Չէ՞ որ խաղաղութիւն կը պոռան բոլորը, եւ անոր կը սպասեն անձկանօք: Առանց թնդանօթներու որոտին, առանց թունաւոր կազերու ծուխին խաղաղութիւնը չի գար, կ'ուշանայ:

Պէտք է դիմաւորել զինքը ... Եւ կը կարծէ՞ք թէ մենք պարապ կեցած ենք այս բոլոր պատրաստութիւններուն մէջ, խօսք, ճիգ, ջանք չե՞նք թափեր խաղաղութեան ուխտաւորներու թափօրին հետ քալելու, մեր մասնակցութիւնը բերելու համար:

Ուրեմն մեր ռամկավարներու գրած ու խօսած «Մեծ տեսիլքն» ու «դարերու իրաւունքը» պարապ բանե՞ր կը կարծէք: Չէ, միամիտ մի՛ ըլլաք: Ես կասկածամիտ չեմ: Խորհրդաւոր խօսքերն ու գլխագիր բառերը իմաստ մը ունին հարկաւ: Թափօրը ամէն օր կը պատրաստուի խաղաղութիւնը դիմաւորելու: Մենք ոչ ետ կը մնանք, ոչ ալ անմասն: Մեր ռամկավարները շատոնց ուսումնասիրած են անոր գալիք ճամբան:

ՀԵԹԱՆՈՍ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—o—

Սիրելի Արազ.— Ըսինք — որքան հաստատատիպ, բիւրեղակերպ է մեր լեզուն, իր ներքին յատկութիւններուն, գոյն ըսէ՝ կազմախօսութեան եւ համադրական բնոյթին բերումով, կրնայ ընդունիլ իւրացնել էական բաներ, այսինքն իր իսկութեան համապատասխանող բառերը, ինչպէս բոլոր միւս «համադրական» լեզուները: Այս կերպով է որ, ինչպէս ակնարկեցինք, մշակութային լեզուներուն մէջ առաջնակարգ դիրքերէն մին գրաւող գերմաներէնը, իր համադրական նոյն հանգամանքին չափով՝ իւրացուցած է, ձուլած է յունալատին գրական, գիտական, իմաստասիրական բառերը, մինչ ոչ - համադրական, այլ էապէս վերլուծական լեզուները, ինչպէս ֆրանսերէնը, գրեթէ նոյնութեամբ կամ բնագրին համար անսովոր փոփոխութեամբ առեր կը գործածէ նոյն բառերը:

Այս կրկնութիւնը ըրինք, հանդիպելով սոյր նորագիւտ բառին, որ շատ գեղեցիկ եւ պատեհագոյն բացատրութիւն մըն է — տարազ, փոխանակ տարացուածքի, զրոյցի: Իմ ճաշակովս, տարազը կրնայ մոռցնել «տարացուածք»ը, զոր օրինակ: Ցօղուածաղիկը արդէն ճիշդ իր տեղին գործածուած էր զայն: Ոյր մասնիկը, չափաւոր եւ ճաշակաւոր գործածութեամբ, մեր լեզուին զարդերէն մին է — ձանձրոյթ (ձանձր), սովորոյթ, գայլոյթ, բնոյթ, ծերոյթ, ալեւոյթ, կչռոյթ: Բայց պէտք է միշտ ուշադիր ըլլալ ճաշակին եւ, պահիկ մը եւս, ներդաշնակութեան: Յայտնի է թէ ոյր մասնիկը ութիւն մասնիկին տեսակ մը խտացումն է, սակայն իրաւունք չունիմ, ի դէպս եւ յանդէպս, ութիւնով եղած բառերը ոյրով գործածելու, այսպէս՝ խելքիս փչէ եւ ըսեմ — կարօտոյթ, փոխանակ կարօտութեան, այլովքն հանդերձ: Բայց տարազը գեղեցիկ է եւ ճաշակաւոր, նորոյթին, զայրոյթին պէս: Յետոյ, modeը նորոյթ է, իսկ nouveauté նորութիւն է, la nature բնութիւն է, իսկ le naturel բնոյթ է: Ահա թէ ինչպէս անհրաժեշտ է ոյր մասնիկը: Ասոյթն ալ նոյն ձեւով, քանի որ չենք ուզեր օրինակներով խճողել: Բայց նոյն յօդուածագիրը յաճախ կ'ըսէ — «րիթմիկ» (ֆրանսերէնը նմանցնելով): Քանի որ ունինք կշռոյթը (ռիթմը), ր (ռ)իթմիկը կրնանք տալ կշիռ (իբրեւ ածական) բառով: Տարօրինակ թող չթուի այս բացատրութիւնը, թէ կշիռ ածական է. արդէն balanceի նշանակութեամբ կշիռք կը գործածենք, ծանրոցի համար կշիռք — մարմնի մը կշիռքը: Մեր արդի բարբառին մէջ կշիռ չունինք, այլ կշիռք: Հին գրականին մէջ ալ յոգնակի ձեւով գործածուած է առհասարակ: Բայց ըսուած է — կշիռ զգազաթամբ ,

ՁԻՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

»»»» o ««««

ԷՆՎԷՐ ՁԻՒՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ԷՆՎԷՐ ՁԻՒՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

ԽՄԲ.— Երբեմնի կրթ. տնօրէն Պ. Խամայիլ Հալպիպ, որ այժմ Ճումհուրիէթի կ'աշխատակցի, վերջերս քննական պտոյտ մը կատարած էր երկրին զանազան շրջանները: Յիշեալը այս առթիւ սկսած է հրատարակել «Հայրենիքէն գրութիւններ» անուան տակ յօդուածաշարք մը: Կուտանք կարեւոր մասերը.—

Ընդհ. պատերազմի առաջին ամիսները, ռուս բանակները անխնայ ջարդ կ'երթան Արեւելեան Փրուսիոյ Մազուրեան ճախճախուտներուն մէջ: Կովկասի ռուս. ճակատը շատ տկար է: Լաւ առիթ մըն է անցեալի վրէժը լուծելու համար Մոսկովէն, որուն հետ կը կռուինք դարերէ ի վեր:

1914 հոկտեմբերի վերջերը տեղի կ'ունենար Բէօյիւքտէռէի պատերազմը: Թշնամի չորս զօրագունդերուն դէմ կը գտնուին մեր վեց զօրագունդերը: Եթէ մեր բոլոր ուժով յարձակինք ռուս բանակին վրայ, Արաքսի մէջ պիտի խեղդենք զանոնք: Բանակի հրամանատար Հասան Իզզէթ փաշա չափազանց զգոյշ է: ան տարուած է միայն անցեալի Ռուսիայով եւ չի խորհիր բնաւ ներկայ թշնամիի մասին: Չյանդգնեցաւ կողմնակի յարձակում մը ընել եւ միայն ճակատէն յարձակումով մը ետ մղեց թշնամին: Զօրաւոր էինք, թշնամին ետ մղեցինք, յանդգնութիւն չունէինք, չկրցանք բնաջինջ ընել զայն:

Ընդհ. հրամանատար Էնվէր փաշա բարկացաւ ու ղեկավարներու սխալը ճակատ եկաւ ու իր ձեռքը առաւ բանակին հրամանատարութիւնը: Հոկտեմբերի մէջ շատ զգոյշ էինք, դեկտեմբերին բոլորովին անզգոյշ դարձանք: Այն ատեն յանդգնութիւնը կը պակսէր, հիմա յանդգնութիւնը կը մարմնացնէինք: Զգուշութեան եւ յանդգնութեան միացումովը միայն կ'ապահովուի յաղթանակը:

Ճակատի երկու զօրաբանակները զօրացան երրորդով մը: Թշնամին 60 հազար զինուոր ունի, մենք 90 հազար: 11րդ զօրաբանակը ճակտին հարաւ պիտի գրաւեցնէ թշնամին եւ 9րդ զօրաբանակը, որ կը բաղկանայ 28 հազար հոգիէ եւ 10րդ զօրաբանակը որ կը բաղկանայ 40 հազար զօրքէ, հիւսիսէն պիտի պաշարեն թշնամին: Այս երկու զօրագունդերու զինուորները բոլորն ալ Արեւելեան Նահանգներու բնակիչ խիզախ ու լաւ մարզուած երիտասարդներ են:

Ռուսերը Սեւ ծովու մէջ ընկղմեցին «Միտհաթ փաշա» շոգենաւը, որ բանակին ձմեռնային հագուստեղէն կը բերէր: Էնվէր փաշա ռազմաճակատը աչքէ անցընելէ ետք, 3 դեկտեմբերի թուակիր ղեկոյցով մը ըսաւ. «Զինուորներ, բոլորիդ ալ այցելեցի, եւ տեսայ որ ոչ վերարկու եւ ոչ ալ կօշիկ ունիք, բայց թշնամին պիտի վռտարենք ու պիտի գրաւենք Կովկասը: Հոն պիտի գտնենք ինչ որ դուք չունիք»:

Կիսամերկ ու չոր հացով սնանող այս 68 հազար զինուորները, սաստիկ ձմրան մէջ, երեք հազար մեթր բարձր եւ երեք մեթր ձիւնի խաւով պատած լեռներուն վրայ, տրահետներէն սկսան յառաջանալ: Անոնք ստիպուած են յաղթել սեւ լեռներուն, ձմրան բուքին ու թշնամիին խիզախութեան: Սեւ ծովու մէջ ընկղմած վերարկուները Կովկասի մէջ վերագտնելու կըքով ակաղձուն, անոնք կը յառաջանան եւ իրենց քաջութեան հուրով կը հալեցնեն այն ձիւները, որոնց մէջ կը թաղուին:

Սարըղամիշի հիւսիս - արեւմուտքը, մէկ օրուան հեռաւորութեան վըրայ կը գտնուի Պարտիզ գիւղը, 9րդ զօրաբանակը 60 քիլոմեթր դէպի հիւսիս պիտի բարձրանայ եւ Պարտիզի մէջ պիտի միանայ 10րդ զօրաբանակին, որ 90 քիլոմեթր հեռաւորութենէ մը պիտի իջնէ հոն: Այլ եւս թշնամին քովընտի նեղը դրինք, զայն Արաքս նետեցինք, ու այլեւս մեր առջեւ բացուեցան Կովկասի ճամբաները եւ Կովկասի ժողովուրդին ապստամբութեամբ ... Ասոնք երազ չեն, երբ երկու զօրաբանակները միանան Պարտիզի մէջ, այդ երազը բացարձակ իրականութիւն մը պիտի դառնայ:

9 դեկտեմբեր. շարժումը պիտի ըսկսի. 9րդ զօրաբանակը կը սկսի յառաջանալ. ահռելի ձիւնամրրիկ մը կը կը ծագի: Մէգ, փոթորիկ ու սպիտակ խաւար: Հոգ չէ, արշաւը պիտի դժուարանայ, սակայն թշնամին ալ ոչինչ պիտի տեսնէ:

Իրապէս, զօրաբանակը, առանց թշնամիին զգալի ըլլալու, ուրուականի մը նման երեք օր սահեցաւ:

11 դեկտեմբերի գիշերը, 29րդ զօրագունդը Պարտիզ մտաւ. թշնամիին գլխուն ուղղութեամբ զամի մը նման ցցուեցանք:

Ընդհ. հրամանատար Էնվէր, իր գերման սպայակոյտին հետ ձիով 14 ժամէն Պարտիզ հասաւ: Պատերազմական խորհուրդը հետեւեալ որոշումը տուաւ.

«Միայն 29րդ զօրագունդը կը գտնուի հոս. միւս երկու զօրագունդերն ալ պիտի հասնին մօտ ատենէն: 10րդ զօրաբանակէն տակաւին լուր մը չկայ որով քիչ մը սպասենք եւ մեր բոլոր ուժերը հաւաքենք թշնամիին վրայ յարձակելու համար: Այս շարժումը իբրեւ բանալի պիտի բանայ յաղթանակի կղպանքը»:

Սակայն Էնվէր մտածեց որ եթէ Հաֆըզ Հագգը պէյ վաղը ձախ կողմէն յարձակում գործէ եւ Սարըղամիշը գրաւէ ... ինչո՞ւ անոր թողու Սարըղամիշի յաղթանակի պատիւը: Իր հրամանին տակ զօրագունդ մը ունէր, ինք պէտք էր գրաւէր այդ քաղաքը եւ խլէր այդ յաղթանակը անոր ձեռքէն:

Էնվէրի նախանձին առարկայ գնդապետ Հաֆըզ Հագգը պէյ 10րդ զօրաբանակի հրամանատարն էր. ան ալ Էնվէրի նման «Տամատը Շէհրիարի» (կայսերական փեսայ) է. ան ալ միւսին նման պալքանեան եւ համաշխարհային պատերազմներու միջեւ անցնող կարճ ժամանակաշրջանի մէջ երիտասարդացած բանակին կանխահաս մէկ հրամանատարն է: Օլթիի մէջ կիսով բնաջինջ ըրաւ ռուս զօրագունդ մը: Գերի բռնուած ռուս հրամանատարին դէմ կը հպարտանայ ըսելով.— Այս սաստիկ ձմրան մէջ, նոյն իսկ Նափոլէոն չէր կրնար կատարել այս պաշարումը, այնպէս չէ՞, հա՛, հա՛, հա՛ ...

Յետագայ դէպքը բացորոշ ցոյց կուտայ թէ ան մազ մը իսկ չունէր Նափոլէոնի ռազմական ձիրքերէն:

(1)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

որ կը նշանակէ չփչխտակ գագաթին վերեւ: Այսպէս յօդուածագրին հետեւելով, կ'ըսենք — կչիռ երաժշտութիւն (այսինքն՝ չափի մը, կշռոյթի մը վրայ գացող, ինչպէս մեր շարականները, նաեւ բազում ժողովրդային, աշուղական երգեր, որոնք ոտանաւորի վանկերուն սովորական, կանոնական չափերը չունին, բայց «չափ» մը, «կշռոյթ» (ռիթմը) մը ունին):

Խոնարհաբար դիտել կուտամ, թէ օտար բառերու այս ձեւ գործածութեան գրեթէ բնաւ պէտք չունի մեր լեզուն, բաց ի, բնականաբար, այն դէպքէն, ուր նոր բաղադրեալ գիւտի մը հետեւանքով նորակերտ բառ մը մէջտեղ կ'ելլէ իբրեւ դեղ, իբրեւ հիւանդութիւն, իբրեւ բոլորովին անլուր դրութիւն: Այսպէս՝ մեր լեզուն պէտք չունի ըսելու, զոր օր. կրիզ, քրիզ, կրիտիկական մօմէնտ եւ անձոռնի ու արհամարհելի գումարը այն օտարահնչիւն բառերուն, որոնք կը վխտան Երեւանի չէն կեդրոնին մէջ եւ անոր արտասահմանեան կապկողներու գրուածքին մէջ: Խնդիրը միշտ պէտք է լրջօրէն առնել — Աչքի առջեւ բերէք մեր ոսկեդարեան փառաւոր գրականութիւնը, որ յունալատին ընտիր ու դժուարիմաց թարգմանութիւններէ կը բաղկանայ առաւելապէս: Քննեցէք դիրքը, դիրը եւ եկէք սա եզրակացութեան, թէ մեր հոյակապ նախնիք երբեք բնակութեան կամ ժառանգութեան իրաւունք տուած չեն մեր լեզուին մէջ օտար բառերու խառնաղանձին: Այո, իրենց առջեւ, իբրեւ օրինակ, ունէին մեր լեզուէն, մեր գրականութեան շատ աւելի ճոխ, զարգացած գրականութիւն եւ լեզու, օտարահնչիւն օտարախօս, բայց ճիգ բրին, մեր կանոնուած լեզուին ստոյգ առումներուն եւ ասոյթներուն համաձայն, թարգմանել, յեղուլ, փոխարկել իրենց առջեւ գտնուած օրինակներուն մեր լեզուին անսովոր ու անծանօթ — կրկնենք — ասոյթները: Ի՞նչ կ'ըսէք, չհանդիպեցա՞ն արդեօք ռիթմը, ռիթմիք, սիմֆոնիմ, սէնթէզ, սէնպօլ եւ այլ բիւր բառերու, զոր հայացուցին չքնաղօրէն, հայկեան բարբառին ծիրանին հագցնելով օտար խղուըրտնին: Եթէ աչքէ անցընես Ոսկեդարեան ամբողջ գրականութիւնը, թարգմանածոյ թէ ինքնագիր, իմ գիտցածս՝ հազիւ երկհարիւրեակ մը օտար բառերու կը հանդիպինք, անոնք ալ մեծ մասամբ տեղական յատուկ անուններէ կազմուած հասարակ բառեր, նաեւ քանի մը բառերու՝ որոնք քրիստոնեայ ազգերու ընդհանուր հասկացողութեան իբրեւ նշանակ պահեցին իրենք ալ: Բայց այսչափ միայն: Առէք Եզնիկը, Եղիշէն, Փարպեցին, Խորենացին եւ գտէք, տեսնեմ, այդ դարադլուխ կազմող հեղինակներուն մէջ օտար լեզուի աղճատուած մէջբերումներ — քանի՞ հատ: Եւ հիմա մենք, Հարեւանցի գրողներս, երբ Ֆրանսերէնի մէջ կը պատահինք իր թէ նոր բառի մը, յանկարծ «կը նօտրենք» զայն ու կը գործածենք ու կ'ըսենք — կրիզ ... փոխանակ տագնապի (տնտեսական, ելմտական, հոգեվարքի):

Կարճ կապելով, կը խնդրենք որ հետզհետէ մեր լեզուին հանդէպ այս կարճմտութիւնը տեղի տայ անոր ոգիին, իմաստին, յօրինուածքին ճշգրիտ ծանօթութիւններուն: Մեր երիտասարդ գրողները քիչ մը աւելի հոգածու ըլլան հայացնելու իրենց գիրն ու իմաստը:

Սիրելի Արազ, մօտ է աշունը, դասաւանդութեան «իտէալ» եղանակը:

ՏԱՐԱԶ

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ «ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ» ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԹԵՐԹԻ

1887—1937

—o—

«Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթը, որ լոյս կը տեսնէ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան հովանաւորութեան տակ, բոլորեց իր հրատարակութեան 50րդ տարեդարձը:

«Հանդէս Ամսօրեայ» 50 տարի գործեց հայագիտական մարզի վրայ եւ հնձեց մեծամեծ արդիւնքներ ի նպաստ հայ մշակոյթի ուսումնասիրութեան, աշխատակցութեամբ բազմաթիւ հայ եւ օտար մասնագէտ գիտուններու:

Նկատի առնելով հայագիտական ուսումնաթերթիս այս ազգօգուտ ծառայութիւնը, պիտի տօնէ խմբագրութիւնս այս բարեդէպ տարեդարձը յոբելենական հանդէսով:

Խմբագրութիւնս վստահ, թէ հայ հասարակութիւնը բարձր պիտի գնահատէ հայագիտական ուսմանց բարգաւաճման համար տարուած այս աշխատանքները, հրաւէր կը կարդայ հայ հասարակութեան, մասնաւորապէս հայ խմբագիրներու, ուսուցիչներու, գրագէտներու, գրասէրներու եւ հայ մշակոյթի պատմութեամբ հետաքրքրուողներու, մասնակցիլ այս տօնախմբութեան, բարոյապէս եւ նիւթապէս:

Առիթ ըլլայ Յոբելեանս հայ հասարակութեան մէջ արթնցնելու սէր եւ հետաքրքրութիւն դէպի հայագիտական ուսումներ եւ ոգեւորելու իրաքանչիւր անհատ հայ անցեալ եւ ներկայ մշակոյթի գիտակցութեամբ:

Այս սէրը, հետաքրքրութիւնն ու գիտակցութիւնը պիտի համախմբեն ուսումնաթերթիս շուրջը ազգասէր եւ ուսումնասէր համակիրներ, որոնց ներկայութիւնն ու աջակցութիւնը պիտի ըլլան քաջալեր խմբագրութեանս, անվհեր եւ աւելի լայն ծաւալով յառաջ մղելու հայ մշակոյթի հետազօտութեան համար այնքան անհրաժեշտ եւ հայ անունին համար այնքան պատուաբեր ուսումնաթերթիս հրատարակութիւնը:

Յոբելեանի տօնախմբութիւնը տեղի պիտի ունենայ տարւոյս հոկտեմբեր 3ին ի Վիէննա, Մխիթարեան Հանդիսասրահին մէջ:

Անդամք Յոբելենական Յանձնաժողովի — Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ, Հ. Վ. ԻՆԳԻԼԻՋԵԱՆ, Հ. Պ. ԽՍԱՊԱԼԵԱՆ, Պ. Պ. ԳԵՂԱՄ ԱՄԱՏՈՒՆԻ, ԿԱՐԱՊԵՏ ՑԱԿՈԲԵԱՆ, ԳՐԻԳՈՐ ՄԵԼԻՔՍԷԹԵԱՆ, ԱՐԱՄ ԾԵՐՈՒՆԵԱՆ:

Ամէն գրութիւն եւ առաքում ուղարկել — Rév. P. N. AKINIAN, VII, Mechitaristengasse 4, VIENNE (Autriche)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ԱՄԱՒԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ — Յունիս 27ի կիրակին Երուսաղէմի Մխիթարեան վարժարանը իր բացօթեայ հաւաքատեղին վրայ սարքեց վարժարանի ամավերջի հանդէսը եւ կատարուեցաւ պարեւարաշխութիւնը ծնողքներու ներկայութեան: Հաւաքոյթին կը նախագահէր պատր. փոխանորդ Կիրակոսեան Ծ. վարդապետը:

Տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ, տրամախօսութիւն եւ քանի մը հայկական սիրուն պարեր: Պարող երկսեռ փոքրիկները իբրեւ տարազ կը կրէին հայկ. եռագոյնը, որ ժողովուրդին մէջ ստեղծեց խանդավառ մթնոլորտ:

Հանդէսին վերջաւորութեան նախակրթարանի իրենց դասերուն մէջ առաջին եւ երկրորդ հանդիսացող աշակերտներ ստացան արժէքաւոր պարգեւներ: Հուսկ ուրեմն խօսք առաւ վարժարանին փոխ – տնօրէն Պ. Տիրան Լիւլէճեան, որ ամփոփ տեղեկութիւններ տուաւ վարժարանի ուսումնական կեանքէն, շեշտեց թէ կրթութիւնը տունէն կը սկսի, պատշաճ թելադրանքներ ըրաւ ծնողքներուն եւ ներկայացուց ազգ. դաստիարակութեան օգուտները եւ անհրաժեշտութիւնը եւ Մխիթարեան վարժարանին դերը այս գաղութին մէջ, հայ լեզուն պահելու ու մշակելու տեսակէտով: Պ. Լիւլէճեան խօսեցաւ մօտ 40 վայրկեան ազգային շունչով, յուսադրեց տարագիր հայութիւնը ու մանկավարժի իր յորդորներն ըրաւ երեք ամիս արձակուրդ ստացող նոր սերունդին: Այս գեղեցիկ հաւաքոյթը վերջ գտաւ երկարատեւ ծափերով:

Թղթակից

ընկերներուն, թելադրեց ներշնչուիլ Ուրֆայի հերոս Մկրտիչ Եօթնեղբայրեանի օրինակով, որ մեր յեղափոխական պատմութեան մէկ լուսաւոր էջը կը կազմէ»:

Նախագահի խօսքէն վերջ արտասանեց Օր. Մ. Օսմանեան ողբացեալ ընկ. Վարանդեանի «Հերոսները»: Ցետոյ թառով նուագեց Պ. Գարեգինը «Կռունկ»ը, որմէ վերջ Օր. Կնեադեան երգեց «Գարահիսար»ը եւ «Երբոր բացուին»ը:

Երգէն վերջ առաջին բանախօս ընկ. բժ. Քիւթիւկեան ծանրացաւ մեր անկախութեան վրայ եւ ըսաւ. «Զի բաւեր Հայը Հայ պահելով միայն գոհանալ, այլ պէտք է Հայու մէջ հայրենիքի անկախութեան գաղափարն ու տենչը զարգացնել, որպէսզի մեր ազատ եւ անկախ հայրենիքին մէջ, ի վիճակի ըլլանք արժանաւոր կերպով տօնել մեր քաջարի հերոսներու յիշատակը»:

Թառիսթ Գարեգին կրկին նուագեց «Բարձր սարեր»ը, որմէ վերջ Օր. Արշալոյս Քէքլիկեան արտասանեց երիտասարդ գրող Ա. Սրապեանի «Տաղ առ Սեւանայ լիճ»ը:

Ընկերներու ցանկութեան վրայ ընկեր Ս. Տէր Թովմասեան խօսք առնելով, ջերմօրէն գնահատեց Հ. Յ. Դ. նորակազմ «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի ընկերներու այս անդրանիկ ձեռնարկը, եւ ըսաւ. «Ահա գործ մը, աշխատանք մը, որ Հայը հեռու կը պահէ այլասերումէ: Չի բաւեր միայն լեզուն, պէտք է նաեւ քաղաքական մտայնութեամբ Հայը Հայ պահելու աշխատիլ:

Եւ կոչ ըրաւ հայ ծնողներու, որ իրենց զաւակները անխտիր առաջնորդեն Հ. Յ. Դ. շարքերը, եթէ կ'ուզեն փրկել նորահաս հայ սերունդը օտարանալու վտանգէն:

Նորութիւն մը եղաւ մեզի համար փոքրիկն Ծերունեանի հայերէն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւնները՝ արուեստագէտի կանխահաս նրբութեամբ ու շարժուձեւերով:

Ահա հայկական պարը գեղջկական տարազով, զոր պարեցին Իթալիի, Քաշանի եւ Ալֆորվիլի միացեալ խումբը ընկերակցութեամբ թառի:

Օր. Գազազեան շնորհալի կերպով պարեց երկու կովկասեան պարեր:

Մօտաւորապէս մէկ ժամ տեւող այս յայտագրէն վերջ սկսան եւրոպական պարերը Cario Canti նուագախումբի ղեկավարութեամբ, եւ մեծ ոգեւորութեամբ տեւեցին մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը:

Առաւօտէն մինչեւ երեկոյ ժողովուրդը խանդավառութեամբ հետեւեցաւ յայտագրին, զուարճացաւ խումբեր կազմած եւ բոլորն ալ մեկնեցան յիշատակելի օր մը անցուցած ըլլալու գոհունակութեամբ:

«Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի բոլոր ընկերներն ալ մրջիւնի նման լծուած էին աշխատանքի: Պիւֆէն ընկ. Գորգիկեանի ղեկավարութեամբ անթերի կը գործէր, գոհ ձգելով բոլորը:

Ապրի՛ք, երիտասարդ ընկերներ:

Դաշնակցական մը

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

—•—

Անցեալ կիրակի 4 յուլիս տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. «Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան» խումբի դաշտապարահանդէսը Ռոպէնսոնի մէջ:

Հակառակ օդին աննպաստ երեւոյթին, առաւօտէն իսկ Փարիզէն, եւ շրջանի հեռաւոր արուարձաններէն՝ բազմաթիւ ընտանիքներ, բեռնաւորուած օրուան պաշարով, եկած եւ գրաւած էին իրենց տեղերը, ըլլայ ծառաստանի ստուերներուն, ըլլայ սրահին մէջ:

Ժամը ճիշդ 3ին խուռն բազմութեան մը ներկայութեան, «Մեր Հայրենիք»ով հանդէսին բացումը կատարուեցաւ, որմէ վերջ նախագահ ընկ. Ս. Վրացեան համառօտ կերպով թուեց ազատագրութեան պայքարի այն ճգնաժամային պայմանները, ուր յանուն ժողովուրդի գոյութեան պահպանման, համեստ յեղափոխականը կը դառնար յանդուգն ղեկավար, եւ անբաւարար զարգացումով Հայորդին՝ կարող կազմակերպիչ:

Եւ խօսքը ուղղելով երիտասարդ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱԶՔԸ ՋԿՇՏԱՑԱՒ

—o—

«Սօն Թէլէկրաֆ», «Պէյօղլուի Հայոց եկեղեցիին դրամի մաքսաննդութիւն կատարելը հասկցուեցաւ» խորագրով հետեւեալը կը գրէ. —

Պէյօղլուի Հայոց Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, 20 օր առաջ տուրքի մաքսաննդութիւն ըրած ըլլալուն համար, ելմտական իշխանութեան կողմէ 1933 տարւոյ համար 6.934 ոսկի, իսկ 1934, 1935, եւ 1936 տարիներուն համար 26 հազար ոսկի տուրք եւ տուգանքի ենթարկուած էր:

Այս անգամ ալ, հասկցուած է որ դարձեալ նոյն եկեղեցին բաժնեթուղթի մաքսաննդութիւն կատարած է:

Դէպքը հետեւեալ կերպով տեղի ունեցած է.

Այս եկեղեցին իր հասոյթի առաւելութիւնը, 1929էն ի վեր, Զուիցերիա, Պալ քաղաքին մէջ գտնուած զուիցերիական դրամատունը ի պահ տալ ըսկսած է եւ 1929ին, առաջին անգամ ըլլալով 37 հազար ոսկի ղրկուած է: 1930ին 38 հազար ոսկի եւս ի պահ դրուելով, այս գումարը 75 հազար ոսկիի բարձրացած է:

1932ին կառավարութեան հրատարակած «տըվիզ»ի մաքսաննդութեան օրէնքին համաձայն, պէտք էր որ այս դրամի մասին լուր տրուէր կառավարութեան, մինչդեռ եկեղեցին ոչ մէկ յայտագիր տուած է այս մասին: Ասկէ զատ, դարձեալ գաղտնի կերպով, յիշեալ եկեղեցին շարունակած է եւ-րոպա դրամ ղրկել եւ այս մասին արձանագրութիւններ կան եկեղեցիին մատեանը տետրակներուն մէջ:

Վերջերս խնդիրը լուր տրուած ըլլալով, «տըվիզ»ի մաքսաննդութեան կազմակերպութեան քննիչներէն Ասըմի պաշտօն յանձնուած է քննութիւն կատարել այս մասին:

Տետրակներու արձանագրութիւնները հայերէն ըլլալուն, Յովհ. Շահինգայեայի թարգմանել տրուած է զանոնք եւ այս թարգմանութեանց ճշգութիւնը ընդունուած եւ ստորագրուած է եկեղեցիին միւթէվէլլի մարմնոյն եւ քարտուղարներուն կողմէ: Այս կերպով եկեղեցին մատակարարողները մաքսաննդութեան պարագան ալ ընդունած կ'ըլլան: Ասոր վրայ թէեւ տեղեկագիր պատրաստուած եւ ուղուած է դարձեալ անոնց ստորագրել տալ, բայց միւթէվէլլի մարմինը առարկելով բաած է.

— «Մենք չենք խառնուիր օտար դրամատուններու գտնուած դրամներուն: Պատրիարք Մեսրոպ Նարոյեան եւ վարչութեան ատենապետն է որ կը խառնուին եւ անոնց հրամանովն ու որոշումովը գործողութիւն կը կատարուի»:

Բայց քննիչ մարմինը չէ ընդունած այս առարկութիւնը եւ յայտնելով թէ հաշիւները եկեղեցւոյ տետրակներուն մէջ գրուած են, ըսած է որ առ այժմ այս տեղեկագիրը պէտք է ստորագրեն, եւ հարցաքննութեան պարագային ընեն այս առարկութիւնը:

Ասոր վրայ տեղեկագիրը ստորագրուած է Պէյօղլուի Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ Տոքթ. Անտրէ Վահրամի, Կալուածոց ատենապետ ատամնաբոյժ Պ. Ա. Սուրէնեանի եւ այս երկու մարմիններուն քարտուղար Մարտիրոս Հանէսեանի եւ Հայկ Խանճեանի, ինչպէս նաեւ քննիչ Ասըմի եւ իր օգնականին ու արձանագրութիւնները թարգմանող Յովհաննէս Շահինգայայի կողմէ:

Պէյօղլուի Վագըֆներու վարչութիւնը տուրքի մաքսաննդութեան եւ Վագըֆներու օրէնքի դէմ կատարուած արարքի բերումով, իսկ «տըվիզ»ի մաքսաննդութեան կազմակերպութիւնն ալ «տըվիզ»ի մաքսաննդութեան պատճառաւ օրինական հետապնդումի ձեռնարկած են եկեղեցիին վարչութեան դէմ:

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԱՌԱՔԵԼ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆԻ

1887 — 1937

—.—

Առաքել Սարուխանեան (Կ. Տիրեան), նախկին աշակերտ Վիէննայի Մխիթարեան վարժարանին (Պոլիս) իր գրական եւ հրապարակագրական գործունէութիւնը սկսած է եւ շարունակած «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, «Մըշակ» օրաթերթի եւ այլ զանազան օրաթերթերու եւ ուսումնաթերթերու մէջ: Իր գրական վաստակներու խօսուն վկաներն են իր հեղինակած աւելի քան 10 հատորները, որոնց թուին մէջ են՝ Խորհրդաւոր աղջիկ (վէպ), Հայկական Հարցը, Հոլլանտա եւ Հայերը, Բելգիա եւ Հայերը, Աղեքսանդր Մանթաշեան, Կովկասեան լեռանց մէջ, Սեւ ծովու ռուսական եզերքը, L'influence iranienne dans la littérature géorgienne եւն. եւն.:

Կուռ եւ դիւրընկալ ոճ, պատկերաւոր ներկայացում մտքերու եւ բազմակողմանի հմտութիւն նկարագրական գծերն են իր գրական արտադրութիւններու:

Յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 1937, հոկտեմբեր 3ին, Վիէննա, Մխիթարեան հանդիսասրահին մէջ, նախագահութեամբ Հ. Մեսրոպ Վ. Հապոզեանի, Ընդհ. Աբբայ Մխիթարեան Միաբանութեան:

Ամէն գրութիւն ուղղել

Հ. Ն. ԱԿԻՆԵԱՆ, VII, Mechitaristengasse 4, VIENNE (Autriche).

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Ծանօթ դաշնակահարուհի Ս. Պետրոսեանի աշակերտական տարեկան երրորդ ունկնդրութիւնը տեղի կ'ունենայ կիրակի, 11 յուլիս, ժամը 3.30ին, Կավոյի Քուաթոր սրահին մէջ: Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆր. մուտք: Կը դաշնակահարեն օրիորդներ Ֆորթունաթօ, Մայտա Մարգարեան, Երանուհի Յովհաննէսեան, Փափազեան, Առաքելեան, Խաչատուրեան, Աղնազարեան, Ապտալեան, Քոչիքովսքի քոյրեր, Յակոբեան, Սամուէլեան եւ Գավէզեան (6 տարեկան), ճոխ ու դժուարին յայտագրով մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (203)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Ղովուշի Թուրքերն ու Քիւրտերն ալ որոնք այնքան առասպելական պատմութիւններ լսած էին Վահէի մասին, մեծ յարգանքով ընդունեցին զայն, մանաւանդ որ ձերբակալուելու պահուն երեք մարդ սպաննած ըլլալու հանգամանքը խոր տպաւորութիւն ձգած էր բանտարկեալներու վրայ:

Կարտխաններու գլխաւորը բարձրահասակ, դաժան մարդ մըն էր: Օրը մէկէ աւելի անգամներ կը շրջէր ղովուշները, կարգադրութիւններ կ'ընէր, կը սաստէր անհնազանդ բանտարկեալները, երբեմն կը ծեծէր, երբ որ եւ է խնդրի պատճառով բանտարկեալները իրարու հետ կը կռուէին: Բայց եւ այնպէս քաղաքական բանտարկեալներու հանդէպ վերապահ ընթացք մը ունէր: Ճիշդ է, որ անոնց ալ կը հայհոյէր, ինչպէս միւսներուն, բայց աղէկ անդին չէր անցներ, տանջարան - գնտանի մէջ անոնց կերած ծեծը բաւական համարելով:

Բոլոր բանտարկեալներու մէջ Վահէն առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէր: Նոյն իսկ սովորական կարտխանները ու իրենց մեծը յարգալից վերաբերմունք մը ունէին անոր հանդէպ, զայն համարելով յեղափոխականներու գլխաւորը:

Օր մը, բանտարկուելէն մօտաւորապէս ամիս մը վերջը, Վահէն անակնկալ կերպով նամակ մը ստացաւ դրսէն, չարաթեններու յուսահատեցնող լռութենէ յետոյ: Կէս օրէն առաջ ղովուշէն ելած, կարտխանի մը ընկերակցութեամբ պէտքարան կ'երթար Վահէն, երբ Սարը Մէհմէտ Աղան, այդպէս էր կարտխաններու մեծին անունը, բակի մէջ հանդիպելով իրենց, սկսաւ հայհոյել կարտխանին, որ այդ ատեն իր սենեակին մուտքը մոռցեր էր աւլել, ու զայն ճամբեց, որ իր սենեակը մաքրէ:

— Քալէ, պիղծ անհաւատ, — վայրագ դէմքը ալ աւելի խոժոռելով հրամայեց Մէհմէտ Աղան, հրելով Վահէն որ կանգ առած էր:

Մէհմէտ Աղան կրնկակոխ հետեւեցաւ Վահէին, որ նեղ միջանցքը անցնելով՝ մտաւ փոքր բակ մը: Այդ բակին վրայ կը բացուէին բանտի կարգով շարուած ճեմիշները:

Կարտխաններու գլխաւորը, Վահէի ետեւէն բակը մտաւ եւ գլուխը աջ ու ձախ դարձնելով, երբ վստահ եղաւ որ ուրիշ մարդ չկայ, գօտիի արանքէն տոմսակ մը հանեց ու արագօրէն Վահէի բուռին մէջ սեղմեց:

— Սահաղճին տուաւ, — շշնջաց Մէհմէտ Աղան:

Վահէն տարակուսած՝ անոր դէմքին կը նայէր, հասատատ չգիտնալով, թէ պէ՞տք է վերցնէր տոմսակը:

— Ես անոր խաս բարեկամն եմ, — Վահէի տատամսիլը նկատելով՝ շարունակեց Մէհմէտ Աղան, — հօրենական բարեկամներ ենք, ինծմէ մի կասկածիր ... Եթէ պատասխան ունիս, գրէ, ես կը տանիմ ... բայց մարդ չտեսնէ գրելդ, ոչ ալ այս փուսուլան ...

Վահէն տոմսակը գրպանը կոխեց ու մտաւ ճեմիշներէն մէկը, որ ամէնէն լուսաւորն էր: Իրարու մէջ հագցուած երկու տոմսակներ էին: Մէկը հազիւ երկու տող կը պարունակէր: Վահէն նախ ստորագրութեան նայեցաւ: Իր ընկերներէն Նշանի ստորագրութիւնը կը կրէր: Տոմսակի կարճ բովանդակութիւնը մօտաւորապէս հետեւեալն էր: «Մէհմէտ Աղան հին ծանօթ մըն է: Տարիներ հաւատարմութեամբ մեզի ծառայած: Կրնաս վստահիլ: Նշան»:

Վահէի աչքերը ուրախութեամբ կայծկլտացին: Նշանի երկտողը կարդալէ վերջ, երբ բազմաթիւ անգամներ ծալլուած երկրորդ տոմսակը բացաւ, քիչ մնաց զգացած ուրախութենէն ակամայ բացագանչէր: Շատ բարակ թղթի վրայ, մանր թուանշաններու երկար շարքեր ու տակը՝ Լեւոնի ստորագրութիւնը: Քանի մը վայրկեան կարծես թուանշանները թուղթի վրայ կը պարէին. բայց երբ Վահէի յուզումը քիչ մը անցաւ, ան սկսաւ թուանշանները մեծ ուշադրութեամբ կարդալ: Քանի տոմսակի ընթերցումը կը շարունակուէր, Վահէի աչքերը այնքան աւելի կը փայլէին, դէմքը կը ճառագայթէր:

Երբ վերջացուց ընթերցումը, վայրկեան մը երկուք տոմսակը ձեռքին մէջ պահեց: Յօնքերը կիտած, կեդրոնացած հայեացքով՝ ան դրան երկաթէ կղպանքին նայեցաւ, ապա ծանր շարժումով տոմսակը կտոր կտոր ըրաւ ու նետեց ճեմիշի ծակին մէջ:

Երբ դուրս եկաւ, ու Մէհմէտ Աղային հետ կ'անցնէր փոքր բակէն, Վահէն այլ եւս առանց տարակուսանքի դարձաւ անոր ու ըսաւ.

— Քովս մատիտ չունէի, կէս օրէ վերջ կ'ուզեմ պատասխան մը գրել ... անշուշտ կը տանիս:

— Տանիլը կը տանիմ, բայց դուրս մի ելլեր, մինչեւ որ ես ձեր ղովուշը մտնեմ ... Պատճառ մը կը գտնեմ կարտխանը ճամբելու: Աւելի լաւ է, որ ես քեզի հետ գամ, այդ ձեւով աւելի ապահով կրնաս գրել պատասխանդ ու մարդ ալ չի նկատեր: Պէտք է զգոյշ ըլլալ, եթէ անգամ մը կասկածին, որ քեզ հետ գաղտնի յարաբերութեան մէջ եմ, գլխս պաշտօնանկ կ'ընեն: Տարիներէ ի վեր, ես բանտարկուած յեղափոխականներու եւ Սահաղճի Նշանի միջնորդը եղած եմ:

— Հինէ՞ն կը ճանչնաս Նշանը:

— Հօրենական բարեկամներ ենք:

Երբ Վահէն վերադարձաւ իր ղովուշը, սովորական տեղը, պատուհանին մօտ նստաւ, մտածկոտ արտայայտութիւն մը դէմքին վրայ: Կը մտածէր թէ, արդեօ՞ք յայտնէր ընկերներուն Լեւոնէն ստացած նամակի մասին: Այնպիսի պարագաներու մէջ կը գտնուէին, որ փոքր տարաձայնութիւն մը, բերնէ փախած անզգոյշ խօսք մը կրնար անսպասելի ծանր հետեւանքներ ունենալ: Երկար մտածելէ վերջ, Վահէն վճռեց միայն Եկաւեանին յայտնել, որ պատասխանատու եւ վստահելի ընկեր մըն էր:

Վահէն հազիւ կէս օրէն վերջ միայն հնարաւորութիւն ունեցաւ Եկաւեանի հետ խօսելու: Երկուքը միասին երկնցած էին Վահէի կասկածելի մաքրութեամբ թաղիքի կտորին վրայ:

— Եկաւեան, առանց իմ կողմս դառնալու, գլուխդ աւելի մօտեցուր ինծի, — կամաց մը շշնջաց Վահէն, — շատ կարեւոր տեղեկութիւն մը ունիմ հաղորդելու:

— Ո՞րմէ, ի՞նչ բանի մասին, — աչխուժով հարցուց Եկաւեանը:

— Հանդարտ, մեր աղայ, ուրիշները կրնան նկատել: Բոլորովին անտարբեր ձեւով մը մտիկ ըրէ: Այսօր Լեւոնէն նամակ ստացայ ...

— Իրա՞ւ, ո՞րտեղ է, — այս անգամ ինքզինքը զսպելով հանդարտօրէն հարցուց Եկաւեանը, թէեւ ուրախութենէն պատրաստ էր Վահէի վզին փաթթուելու:

— Քաղաք իջած է, — հազիւ լսելի ձայնով մը շարունակեց Վահէն, — անորոշ կերպով ի՛նչ որ ձեռնարկի մասին կը խօսի ... բանտի յատակագիծը կը պահանջէ, եւ մեր ու ընկերներու գտնուած ղովուշներու մասին որոշ տեղեկութիւններ կը պահանջէ:

— Է՛, յետոյ, ուրիշ ի՞նչ նորութիւններ կը հաղորդէ:

— Քանի մը խօսք իր մասին. Գէորգը, Պիծան Կաւաչի կողմը մնացեր են, ինք երկու ընկերներով քաղաք իջած է: Շատ վատ լուրեր քաղաքէն ու շրջականներէն:

— Լաւ, հիմա Լեւոնի գրած նամակին մասին ...

— Այո՛, մտիկ ըրէ, Եկաւեան, դուն գրեթէ բոլոր ղովուշները գտնուած ես, ցերեկներն ալ ազատօրէն ասոր անոր քով կ'երթաս, կրնաս դէչ աղէկ բան մը պատրաստել ...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

թեան, առանց ամէն կէտի մէջ համաձայն ըլլալու ոչ – միջամտութեան քաղաքականութիւնը գործադրելու եղանակներուն, միշտ նկատի ունենալով Փոքր Թուրքիոյ խորապատուհ շահերը:

Ռուսական ներքին տագնապը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային հեռագրական գործակալութեան տնօրէնը, Տոլէցկի, անհետացած է ժամանակէ մը ի վեր: Պաշտօնական բերանները լուռ կը մնան: Միայն թերթ մը, խօսելով Տոլէցկիի մասին, զայն կ'անուանէ «Ժողովուրդի թշնամի»,— ասով կը հասկցուի թէ ինչպէս անհետացած է: «Փրավտա» իր կարգին «Ժողովուրդի թշնամի» կ'անուանէ մետաղագործութեան ընդհ. տնօրէնը, Քաննէր: Նոյն ձեւով ամբաստանուած են նաեւ Կլինքա, տնօրէն Քէրչէնսքիի մետաղագործութեան, Պրուտնի, տնօրէն Նովոմոսկովայի թիթեղի գործարաններուն, Սթրէժ, տնօրէն Եարոսլավլի ձգախէժի գործարաններուն, Ռիապոլով, տնօրէն քարիւղի զտարաններուն, Շոււթաքովիչ, տնօրէն հաղորդակցութեանց գործավարութեան ձայնասփիւռի վարչութեան:

Վլատիվոսթոքէն առնուած լուրերու համաձայն, աւելի քան հազար ծովային սպաներ, Խաղաղականի նաւատորմէն, ձերբակալուած եւ գոց վակոններու մէջ բանտարկելով արեւմուտք ղրկուած են: Այդ ձերբակալութիւնը տեղի ունեցած է ընդհարումէ մը վերջ, որու ընթացքին սպաննուած են 12 չեկիստներ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ, սրճարաններու եւ ճաշարաններու վէճը դարձեալ նորոգուեցաւ: 3 Յուլիսին համաձայնութիւն գոյացաւ աշխատաւորներուն եւ գործատէրերուն միջեւ որոշ ժամանակի մը համար, սակայն համաձայնութիւնը մեկնելու մէջ երկու կողմերը տարբեր տեսակէտներ կը պարզեն, այնպէս որ այս անգամ աշխատաւորներն են որ կը սպառնան ընդհ. գործադուլ յայտարարել:

ՌՈՒՍ ծովակալ Վիկտորով, որ կը հրամայէ Խաղաղականի սովետական նաւատորմին, ձերբակալուեցաւ Վլատիվոսթոքի մէջ, բազմաթիւ ծովային սպաներու հետ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷԹ ՊՈՒԼ ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները շաբաթ, 10 Յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, «Զարդարեան» գրադարանը, 181 քուր Լաֆայէթ:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը կիրակի 11 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Փարիզ եւ արուարձաններ բնակող Ամասիոյ եւ շրջակայի Հայերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կիրակի 11 Յուլիս ժամը 15ին, 8 րիւ Պօսիւէ Փարիզ 9.

Ամասիոյ յանձնախումբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նոգկասի շրջանի ընդհ. Հայր. Միութեան անդամական ժողովը 11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 135 bld de Paris, կը խնդրուի ձայնի ակինքներէ ներգանունել սրյն կարեւոր ժողովին, ներկաները մեծամասնութիւն պիտի համարուին:

կարեւոր օրակարգ. տեղւոյն վրայ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճըեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սեբաստիոյ Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային Խնամատարութեան որբանոցները: Բէյմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Պաղեստին (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է:

Ճշգրիտ լուր տուողին մեծ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի: Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56, rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

ԾԱԽՈՒ ԵՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ» ԱՄՍԱԳՐԻ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՏԱՐՈՒԱՆ ԹԻՒԵՐԸ

6րդ, 7րդ, 8րդ, 9րդ, 10րդ, 11րդ, 2րդ: Բոլորն ալ լման: Ցարեկանը 50 ֆր.: Վճարումը կանխիկ: Փոստի ծախքը գնողին վրայ:

Դիմել.— Hatchikian Nerses, 4 rue Lafayette (coiffeur) Vienne (Isère) France.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց Բուրցեւի նամակի մէջ հետեւեալ նախադասութիւնն էլ կար. «Եթէ դուք չարձագանգէք ինձ ... ես ներկայ բոլոր տեղեկութիւնները (Ազեւի հասցէն) տպագրութեան կը յանձնեմ եւ միեւնոյն ժամանակ նրանք կը տամ էս - էրների կուսակցութեան (*):

(*) Իրականի մէջ Բուրցեւը նախ մի շարք տեղեկութիւններ տուեց Նէյէնարի իր թղթակիցներին, իսկ սոցիալ-յեղափոխականները ուղարկեցին Նէյէնար մարտ.կազմակերպութեան անդամներ: Բայց պատահական սխալի հետեւանքով, նրանք Ազեւին չը գտան, թէպէտ երէ նրանք մեծ եռանդով փնտռելու լինէին, կը գտնէին նրան այնտեղ, թէկուզ հենց նրա սը-

Ազեւը սաստիկ ցնցուեց: Նա անմիջապէս թողեց Պերլինի իր բնակարանը, ուղարկեց «Մուչի»ին պատսպարում բնակող իր մօր մօտ, իսկ յետոյ միայն գրեց Բուրցեւին, որ համաձայն է այդ տեսակցութեան: «Ձեր առաջարկը ընդունուած է. նա զուգադիպում է նաեւ իմ վաղուց ունեցած ցանկութեան՝ իմ գործի ճշմարտութիւնը հաստատելու համար: Իմ այդ ունեցած ցանկութեան մասին ես մի անգամ գրել եմ իմ կնոջը, բայց պատասխան չեմ ստացել»:

Հանդիպումը տեղի ունեցաւ 1912 թուի օգոստոս 15ին, Ֆրանկֆուր -

խալ հասցէով (Ազեւը օգ. 2ին Նէյէնարից գնաց Բաղէն – Բաղէն, թողնելով իր հասցէն փոստում):

տում, կաֆէ Բրիստոլում: Բուրցեւը ցերեկուայ ժամի 1ին մտաւ կաֆէ: «Եւ ահա սրահի խորքում, մի սեղանի մօտ բարձրացաւ խիստ ծանր մի դէմք ... Ազեւը երկու ձեռներով կախնել էր սեղանին ... Նա կարծես թէ նոյնիսկ իրեն կորցրեց, երբ ես պարզեցի նրան ձեռքս: Որոշ ժամանակ ես կանգնել էի Ազեւի կողքին երկարած ձեռքով, մինչեւ որ, վերջապէս, նա հասկացաւ, որ ես ուզում եմ բարեւել իրեն եւ միայն այն ժամանակ երկարեց ինձ իր ձեռքը»... բատ Երեւոյթին հին մասնիչը որոշել էր մտնել իրեն անսովոր մի դերի մէջ՝ թշնամու մեծահոգութիւնից պարտուած զղջացող մեղաւորի դերի մէջ: Նա Բուրցեւին ասաց, որ պահանջում է «իր դատավարութիւնը՝ իր նախկին ընկերների կողմից» եւ մահուան պատժի որոշման դէպքում պատրաստ է անձնասպան լինել:

Այս արժէքաւոր յայտարարութիւնից յետոյ Ազեւը սկսեց լոյս սփռել անցեալի վրայ, ուրիշ խօսքով՝ սկսեց սուտ չափազանց անպատկառօրէն:

Օրինակ, նա հաւատացնում էր Բուրցեւին, որ նա անակնկալ կերպով է մասնել Ռատիկանութեան «եօթը կախուածների» խմբին, որ Գերասիմովի հետ ունեցած զրոյցի ժամանակ յանկարծ բերնից դուրս է եկել:

Նրանց խօսակցութիւնը տեւեց մի քանի ժամ: Բուրցեւը իրեն համար բիփղէկ պատուիրեց: Ազեւը համեստ կերպով մի բաժին զետախնձոր խնդրեց, բացատրելով, որ ինքը «բուսակեր է»: Ազեւի հոգին չէր հաշտւում կենդանիների թափած արեան հետ ...

Լաւ դերասան լինելու համար պիտի տաղանդ լինել: Ազեւը համարեա համոզեց Բուրցեւին, որ ծարաւի է դատավարութեան: «Երեք տեսակցութեան ընթացքում, որոնք տեւեցին ընդամէնը 10 — 12 ժամ, խօսելով Ազեւի հետ, ես եկայ այն համոզման, որ նա այդ ժամանակ իսկապէս ցանկանում էր իր նախկին ընկերների կողմից իր դէմ դատավարութիւնը»: Բայց Բուրցեւը չատ էլ հաւատացած չէր: «Ընդհանուր տպաւորութիւնը, որ այդ տեսակցութիւնների ընթացքում ես ստացայ Ազեւից, այն է, որ նա կարող էր եւ ընդունակ չարունակելու ապրել առանց դատավարութեան: Դրա համար նա կամքի չափ ոյժ ունէր»: Ես նոյնպէս կարծում եմ, որ նա եւ կարող էր, եւ ընդունակ էր, եւ կամքի ոյժ ունէր: Նոյնիսկ կարծում եմ, որ դատավարութեան մասին խօսելը եւ «մեռնելուց առաջ արած որոշ կարգադրութիւնները Ազեւին որոշ բաւականութիւն էր պատճառում: Յամենայն դէպս, Ֆրանկֆուրտի հանդիպումից յետոյ նա մի երկար նամակ գրեց Բուրցեւին, որի մէջ մանրամասն կերպով բացատրում էր «դատավարութեան» պայմանները: Այդ պայմաններից մէկի մէջ ասուած էր. «Դատարանը պարտաւոր է ինձ ասելու իր որոշումը եւ ես այդ որոշումը անձամբ կը գործադրեմ 24 ժամուան մէջ, մի ժամանակ, որ ինձ պէտք է իմ վերջին նամակների համար»:

Բուրցեւը ճշգրիտ կերպով չի ասում, թէ երբ եւ որտեղից է ստացել Ազեւից հին հոռոմէական ոճով գրուած այս նամակը: Իսկ Ազեւի թղթերից այժմ մենք գիտենք, որ Ֆրանկֆուրտից նա ուղղակի գնաց Թրուվիլ եւ, երեւի յուսախաբուած, սկսեց Տովիլի խաղարանում խաղալ: Բուրցեւի հետ տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ օգոստոս 15ին, իսկ օգոստոս 23ին, Ազեւը մի նամակ է գրում «Մուչի»ին, բայց այդ նամակը մահուան բնոյթ չէր կրում: «Ուրիշներին երջանկութիւն պատահում է, իսկ պարոնին՝ երբեք: Զարմանալի է: Երբ ես այսօր բանկ էի պահում խաղատնում, հենց երկրորդ շրջանին բանկս տարան»: Թւում է, որ պարոնիկան այնքան էլ ողբերգական կերպով անտրամադիր չէր:

(Շար.)

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ' Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 ›	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ›	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 10 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 10 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3469

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԷԱԿԱՆ ԱՆԿԱԽ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

»»»» o ««««

Քրիստոսի 70 թուականին Հռոմի կայսր Վեսպասիանոսի որդին Տիտոսի լեգէոնները ամիսներով պաշարելէ վերջ Երուսաղէմը, այրեցին զայն ամբողջովին, սուրէ անցուցին բնակիչներէն անոնք որ սովամահ չէին եղած, կործանեցին ամբողջ քաղաքը իր սողոմոնեան հոյակապ տաճարով, ու կատարուեցաւ Մեսիային մարգարէութիւնը թէ «քար քարի վրայ չպիտի մնայ Երուսաղէմի մէջ»:

Այդ օրէն ի վեր Հրեաները կ'ողբան իրենց տաճարին կործանումը եւ կը թափառին աշխարհէ աշխարհ: Ամբողջ դարեր անկախութեան հետամուտ չկրցան ըլլալ անոնք, եւ հալածուեցան անխնայ բոլոր երկիրներու մէջ, մանաւանդ Միջին Դարուն, քրիստոնեայ ժողովուրդներուն կողմէ:

Սիոնական շարժման պատմութիւնը շատ թարմ է դեռ: Հրեայ ժողովուրդը արիւն չթափեց, իր ազատագրութեան համար: Ռուսիոյ մէջ պատահած «փոկրոմ»ները միջնադարեան ատելութեան արդիւնք էին աւելի եւ կապ չունէին անկախութեան ձգտումին հետ:

Մեծ պատերազմը յոյսեր ներշնչեց հայրենասէր Հրեաներուն, որոնք դաշնակիցներուն բերին հրէութեան նիւթական աջակցութիւնը եւ փոխարէն ստացան «հրէական օջախ»ի Պալֆըրեան յայտարարութիւնը:

Այսօր փոխանակ «հրէական օջախ»ի, Հրեաները կ'ունենան անկախ պետութիւն մը: Սիոնականներու երազը կ'իրականանայ վերջապէս: Հռոմէական կայսրութեան օրով կորսուած անկախութիւնը՝ հիմա կը վերագտնեն, շնորհիւ Անգլիոյ:

Ինչպէս գրեցինք երէկ, Անգլիոյ արքայական յանձնախումբին ծրագիրը՝ իւրացուած Չէմպըլէյնի կառավարութեան կողմէ՝ Պաղեստինի մէջ կը ստեղծէ երկու անկախ պետութիւն՝ հրէական եւ արաբական, ու նրանցմէ մը՝ Երուսաղէմէն դէպի Եաֆա, ենթակայ Անգլիոյ մշտնջենական հոգատարութեան:

Զինադադարին, Պաղեստինի մէջ կը բնակէին 500,000 Արաբներ եւ 60,000 Հրեաներ: Անյոյս բան էր «ազգային օջախ» դարձնել երկիր մը, ուր Հրեաները չնչին փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին:

Տասնըհօթը տարուան մէջ աշխարհի չորս ծագերէն Հրեաներ խուժեցին աւետեաց երկիրը, ու 1936ին հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, անցեալ տարի Պաղեստինի բնակչութիւնն էր 900,000 Արաբ եւ 400,000 Հրեայ:

Հրեայ բնակչութեան արագ աճումը, Արաբ կալուածատէրերուն պատկանող հողերուն Հրեաներուն կողմէ գնումը, Արաբ ազգայնական ոգիին զարթումը պարբերական խռովութեանց պատճառ դարձան 1920ին, 1921ին, 1929ին, 1933ին եւ 1936ին: Արաբները չէին ուզեր որ Պաղեստինը դառնայ հրէական օջախ: Միւս կողմէ արաբական միւս երկիրներու՝ Հիճազի, Եմէնի, Իրաքի, Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ հետզհետէ իբրեւ անկախ պետութիւն ճանչցուիլը բարի նախանձը կը գրգռէր Պաղեստինի Արաբ հայրենասէրներուն:

Այս վերջիններն ալ այսօր որոշ գոհացում կը ստանան: Պաղեստինի արաբական մասը, Աքապայէն սկսեալ, անցնելով անապատային մասէն դէպի հիւսիս, քերելով Միջերկրականը Ռաֆահէն դէպի Աշտատ, կը բարձրանայ դէպի հիւսիս արեւելք՝ մինչեւ Պէյզան: Այս հողամասը, որ Պաղեստինի երկու երրորդ մասը կը կազմէ, պիտի միանայ Անդրյորդանանի հետ, որ արեւելեան կողմէն վերէն վար սահմանակից է Պաղեստինի:

Կը կարծուի թէ արաբական Պաղեստինն ու Անդրյորդանանը միանալով պիտի կազմեն անկախ պետութիւն մը՝ իբրեւ թագաւոր ունենալով Էմիր Ապտուլլահը, Շէրիֆ Հիւսէյինի տղան, որ ներկայիս կ'իշխէ Անդրյորդանանի վրայ:

Ցառաջիկային կարելի պիտի ըլլայ արաբական այս միութիւնը երկարաձգել դէպի Սուրիա, քանի որ հոգատարութենէն ազատուելով, արաբական երկիրները կրնան այլեւս իրենք վճռել իրենց ճակատագիրը:

Հրէական նոր պետութեան սահմանները ընդարձակ չեն, սակայն անոնք կ'երկարին Միջերկրականի եզերքն ի վեր, Պաթանէն մինչեւ Րաս-էն-Նաքուրա, Աքիայի հիւսիսը, գլխաւոր նաւահանգիստ ունենալով Թէլ Ավիվը — 150,000 բնակչութեամբ բոլորովին արդիական քաղաք մը —, Հայֆան ու Աքիան:

Անգլիա ձեռք չի քաշեր այս երկրէն: Զինուորական դաշինքներ պիտի կնքէ երկու նորագատ պետութեանց հետ: Անկէ զատ հոգատարութեան պիտի ենթարկէ սուրբ քաղաքները — Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ եւ Նազարէթ: Ցետոյ պիտի ապահովէ Սուէզի պաշտպանութիւնը, իր ձեռքին մէջ պահելով Աքապան, պիտի պաշտպանէ նաեւ Մուսուլի քարիւղները, որոնք կը թափին Հայֆա:

Այսպէս թէ այնպէս, օսմանեան կայսրութեան մաս կազմող բոլոր հողամասերը, որոնք Մեծ Պատերազմէն վերջ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հոգատարութեան տակ դրուած էին, աստիճանաբար եւ վերջնական կերպով կ'ազատագրուին, ու անկախութիւն կը ստանան: Վաղը Ժընեւի մէջ հանդիսաւորապէս պիտի բազմին Սուրիոյ, Լիբանանի, Պաղեստինի եւ հրէական պետութեան ներկայացուցիչները:

Հրեան անգամ մը եւս կը դադրի թափառական ըլլալէ եւ կ'ունենայ իր անկախ հայրենիքը, իր սեփական դրօշով ու զինանշանով, վաղը նաեւ իր սեփական բանակով ու նաւատորմով:

Իսկ Հայաստա՞նը …

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞ՆՉ ՏՈՒՐՔԵՐ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ

Ի՞նչ ձեւով կը սպասէ կառավարութիւնը

Շօթանի կառավարութիւնը, իր պահանջած «լիազօրութիւն»ը ստանալէ վերջ, սպասեց որ խորհրդարանը փակուի իսկ այժմ փութկոտութիւն ցոյց կուտայ, նախ քան ընկերվարականներու համագումարը Մարսէյլի մէջ, հրատարակելու համար իր ելմտական տնօրինութիւնները, որպէսզի ոչ խորհրդարանին, ոչ ալ Մարսէյլի համագումարին մէջ որ եւ է հարցապնդում կամ ակնարկ չվնասէ իր գործունէութեան:

Այսպէս արդէն ճշդուած են այն միջոցները, որոնց շնորհիւ Շօթան կը յուսայ վերահաստատել Ֆրանսայի ելմտական կացութիւնը եւ գտնել անհրաժեշտ դրամը: Հինգշաբթի առաւօտ դահլիճը նիստ գումարեց, քննութեան առաւ հրովարտակ - օրէնքները եւ գիշերը նախարարաց խորհուրդին մէջ ենթարկեց հանրապետութեան նախագահին վաւերացման:

Ահաւասիկ ձեռք առնուած միջոցները եւ սպասուած հասոյթը․—

Կառավարութիւնը տէր կը կանգնի այն հասոյթին որ գոյացած է 10 — 30 յունիս կատարուած շահադիտական գործողութիւններով, ոսկիի վրայ: Հակակշիռ՝ հարկատուներու կարօններուն վրայ: Փոփոխութիւն ուղղակի եւ նոտարային արձանագրութեանց,— կը յուսացուի 630 միլիոն հասոյթ:

Անոնք որ տարեկան աւելի քան 20,000 կը շահին, 20 առ հարիւր տուրք պիտի վճարեն իրենց ստացած գումարին վրայ: Կը յուսացուի 365 միլիոն հասոյթ: Ստացուածքի փոխանցման եւ ժառանգութեան վրայ 8 - 2 առ հարիւր տուրք: Կը յուսացուի 375 միլիոն հասոյթ: Դրոշմաթուղթի հասոյթ՝ 200 միլիոն: Արդիւնաբերական տուրք 6 — 8 առ հարիւր՝ 1400 միլիոն: Մաքսային տուրք՝ 1 միլիար: Բեռնատար կառքերու էսանսին գինը պիտի բարձրացուի, զբօսական փոխադրութեանց համար էսանսի գինը պիտի չբարձրացուի: Հանրային եւ սեփական փոխադրութեանց սպասարկութեան արտօնութիւն՝ 725 միլիոն: Նամակի դրոշմաթուղթէն (0,65), հեռախօսէն (0,65), հեռագիրէն 700 միլիոն: Ծխախոտէն (20 առ հարիւր գնի յաւելում) 700 միլիոն: Անուանակիր արժեթուղթերու վրայ 12 — 15 առ հարիւր տուրք, ոչ - անուանակիր արժեթուղթերու վրայ 18 — 24 առհարիւր տուրք, օտար արժեթուղթերու վրայ 25 — 30 առ հարիւր տուրք, շահարաժիններու վրայ 24 — 27 առ հարիւր տուրք,— 970 միլիոն: Երկաթուղիի գիներու յաւելում՝ 2 միլիար:

Այսպէս ուրեմն կառավարութիւնը 8 միլիար տուրք կը դնէ Ֆրանսայի 20 միլիոն հարկատուներուն վրայ, մարդ - գլուխ կ'իյնայ 400 ֆրանք:

Վարչապետ Շօթան ձայնասփիւռով ամբողջ երկրին ուղղելով իր խօսքը յայտարարեց․—

Վերջին դէպքերը եկան հաստատել, որ երկրին ելմտական կացութիւնը լուրջ հանգամանք կը ներկայացնէր: Դարման մը գտնելու համար այդ կացութեան կառավարութիւնը յարմար դատեց ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները, որպէսզի կարելի ըլլայ գոցել պիւտճէին բացը, որ կը սպառնայ ազգային դրամին եւ պետական գանձին: Ճիշդ է թէ երկրէն պահանջուած զոհողութիւնը ծանր է, սակայն անխուսափելի էր այլեւս ատիկա: Կը կարծենք թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը պիտի ըմբռնէ թէ իր փրկութեան միակ միջոցը կը կայանայ այդ զոհողութեան մէջ: Երբ տնտեսական վերականգնումի այս փորձը կատարուի ընկերային խաղաղութեան մէջ, ոչ մէկ կասկած որ պիտի յաջողինք: Ուստի ջերմօրէն կոչ կ'ընեմ իմ բոլոր քաղաքացիներուս, որպէսզի միանան ազգային զոհողութեան, որ կոչուած է նպաստելու Ֆրանսայի բարգաւաճման եւ զօրութեան:

Ոչ-միջամտութեան խորհրդակցութեան ժողովը

»»»» o ««««

Մինչ երէկ առաւօտ, Լոնտոնի մէջ, կը գումարուէր ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը 27 պետութիւններու մասնակցութեամբ, գերմանական թերթերը որոշ մեղմութիւն մը ցոյց կուտային իրենց արտայայտութիւններուն մէջ: Այս անգամ չէին յարձակեր Անգլիոյ վրայ, ընդհակառակն կը սպասէին որ Անգլիա իրաւախոհութեան նպաստէ՝ ջանալով հաշտեցնել երկու հակոտնեայ տեսակէտները: Այս մեղմութիւնը թերեւս անոր համար, որ Պիլպաոյի գրաւումէն վերջ, Ֆրանքօ աշխատելով չահագործել եւրոպական պետութեանց ռազմական ճարտարարուեստին անօթութիւնը պաշքեան հանքերու մասին՝ քիչ մը աւելի անկախ կը շարժի եւ Անգլիոյ կը մօտենայ: Թէեւ գերմանական մամուլը չի դադրիր Ֆրանքօյի եւ Անգլիոյ կառավարութեան միջեւ ստեղծուած այդ հաշտ տրամադրութեան մէջ տեսնելէ յոյս մը թէ Անգլիա առանձին քաղաքականութիւն մը պիտի հետապնդէ ոչ -միջամտութեան վէճին մէջ, անկախ Ֆրանսայէն, հակառակ Իտընի տուած հաւաստիքներուն:

Ինչպէս երէկ կ'ըսէինք Լոնտոնի այս ժողովը բախտորոշ դեր պիտի չկարենայ խաղալ, — կարծիքներու փոխանակութենէ մը վերջ, իրաւախոհութեան հողը պիտի յանձնուի ենթակակոմիտէին, 13 պետութիւններու փորձագէտներուն:

Ճափոնը նորէն ալ կը յարձակի Փէքինի վրայ

»»»» o ««««

Ծայր. Արեւելքէն եկած հեռագիրները կը հաղորդեն թէ կռիւներ տեղի կ'ունենան Ճափոններուն եւ Չինացիներուն միջեւ, Փէքինի պարիսպներուն տակ:

Ճափոնական աղբիւրէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, չինական ուժերը, Զօր. Սունկ - Շէ - Եուանկի հրամանատարութեան տակ, կրակ բացին ճափոն զինուորներուն վրայ, երբ Զորեքշաբթի, գիշերային ռազմախաղեր կը կատարէին Փէքինի արեւմտեան կողմը, 70 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ: Ճափոնները անմիջապէս պատասխանեցին եւ իրական ճակատամարտ մը տեղի ունեցաւ, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ: Գնդացիրներն ու թնդանօթները եւս սկսան բանիլ առաւօտուն:

Փէքինի բնակչութիւնը կը վախնայ որ Ճափոնները, պատրուակ բռնելով այս ընդհարումը, գրաւեն հին մայրաքաղաքը: Փէքին փակեց դռները առ ի զգուշութիւն, որովհետեւ կը գտնուի Թունկ Շուի ճափոնական պահականոցին սպառնալիքին տակ:

Փէքինի արեւմտեան ճակատին վրայ, Ճափոնները գրաւեցին Լիոն- Ուանկ Միաօ բերդը եւ մտան Լու - Քու - Շիաօ ամրացեալ քաղաքը: Թիէն - Չինի եւ Փէքինի հեռախօսի գիծը կտրուած է: Թիէն - Չինէն ճամպարանքով կռիւի վայրը ղրկուեցան 12հրասայլեր, 8 դաշտային թնդանօթներ եւ բազմաթիւ բեռնակառքեր, որոնք լեցուած էին սպառազէն Ճափոններով: Տասնեակ հրասայլեր կը շրջին քաղաքին մէջ, իսկ երկու ճափոնական օդանաւեր կը թռչին քաղաքին վերեւ, հսկողութեան համար:

Զորեքշաբթի գիշերուան կռիւին զոհերուն թիւն է 200, սպաննուած եւ վիրաւոր, որոնց մէջ երկու սպաներ:

Հինգշաբթի առաւօտ զինադադար մը կնքուեցաւ ճափոն եւ չինացի զինուորներուն միջեւ, բայց մէկուկէս ժամ վերջ յարձակումները վերսկսան: Զինադադարը կնքուած էր ժամանակ տալու համար Չինացիներուն, որ պարպեն Լու — Քու — Շիաօ քաղաքը եւ երեք գիւղեր Ֆէնքթայի շրջանին մէջ, բայց վերջինները մերժեցին:

Ճափոնները, որոնք օգնական մեծ ուժեր ստացած էին եւ մեծ թիւով հրասայլեր ու թնդանօթներ, սկսան յառաջխաղացումը:

Փէքինի մէջ պատերազմական վիճակ յայտարարուեցաւ:

Չինական քաղաքական շրջանակներու կարծիքով, ներկայ զինեալ միջադէպը ամէնէն ծանրն է այն բոլոր միջադէպներէն, որոնք պատահած են Ծայր. Արեւելքի մէջ:

Այսուհանդերձ վերջին հեռագիրները կը հաղորդեն թէ ճափոնական պատերազմական նախարարութիւնը կը խորհի սահմանափակել այս միջադէպը՝ առանց նոր բարդութիւններ ստեղծելու:

Երկրորդ զինադադար մը կնքուած է արդէն պայմանով որ Չինացիները պարպեն Լու - Քու – Շիաօ քաղաքը: Այսպէս, կ'ըսէ ճափոնական պաշտօնական զեկոյց մը, ճափոն բանակը ազատ կը զգայ ինքզինք շարժելու իր ուզած ձեւով, հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը ձգելով Չինացիներուն վրայ:

Շանկայի մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ կացութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէ: Մանաւանդ որ Չինացիները անհաշտ կը թուին, զօրացուցած են իրենց դիրքերը եւ պիտի դիմադրեն ամէն հաւանականութեան, չուզելով այլեւս թիզ մը հող իսկ տալ: Այդ պարագային, կրնան ծանր համեմատութիւններ ստանալ բախումները:

Խորհ. Միութեան ընտրական օրէնքը

Զորեքշաբթի, Կրեմլինի պալատը, Ս. Անդրէի ասպետներուն հին սրահին մէջ, բացուեցաւ Խորհ. Միութեան Կեդր. Գործ. Կոմիտէին 4րդ նստաշրջանը, քննելու համար ընտրական նոր օրէնքը:

Նախագահ Կալինին բացաւ ժողովը ժամը 7.30ին:

Նախագահական գիւանին վրայ տեղ գրաւած էին Մոլոտով, Վորոշիլով, Կագանովիչ, Միկոյեան, Կոսիոր, Չուբար, Անդրէեւ, Ժդանով: Հետաքրքիր աչքերը ի զուր կը փնտռէին խուցուտակը, փոխ-նախագահ գործավարներու խորհուրդին, Կամինսկին, առողջապահական գործավարը, Սուլիմով նախագահ Բելոռուսիոյ հանրապետութեան գործավարներու խորհուրդին: Անոնց բացակայութիւնը զանազան մեկնութիւններու տեղի տուաւ:

Կեդր. Գործ. Կոմիտէի 750 անդամներուն մէջ կը նշմարուէին մեծ թիւով զինուորականներ եւ կիներ: Կեդր. Ասիոյ հանրապետութեանց պատգամաւորները, իրենց գոյնզգոյն վերնոցներով, խայտաճամուկ պատկեր մը կը գծէին սրահին մէջ: Սթալինի երեւումը ողջունուեցաւ երկարատեւ ծափահարութիւններով: Պատգամաւորները ոտքի ելան եւ անվերջ ծափահարեցին:

Ցետոյ Կալինին խօսքը տուաւ Եակովլեւի, որ յանուն յանձնաժողովին, կարդաց իր զեկոյցը ընտրական նոր օրէնքին մասին:

Եակովլեւ փորձեց բաղդատութիւն մը կատարել եւրոպական պետութեանց եւ խորհրդային պետութեան ընտրական օրէնքներուն միջեւ, ու չմոռցաւ, զանազան ջրոտ սրամտութիւններով եւ ծիծաղաշարժ պատկերներով, ըսել թէ Ֆրանսայի մէջ ընտրելու իրաւունք ունին 21 տարեկան այրերը, երեսփոխան կ'ընտրուին 25 տարեկանէն վեր երիտասարդները եւ ծերակուտական կ'ընտրուին 40էն վեր չափահասները, մինչ Խորհրդ. Միութեան մէջ ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունին 18 տարեկանէն սկսեալ բոլոր քաղաքացիները եւ քաղաքացուհիները: «Թան»ի թղթակիցը դիտել կուտայ թէ առաւելութիւնը չի կայանար տարիքի մէջ, այլ քաղաքական չափահասութեան մէջ, զոր պէտք է ստանալ Ստալինէն:

Եակովլեւ չմոռցաւ դասեր տալ նաեւ ֆաշական Իտալիոյ, «լաքէ» Լեհաստանի, Նացի Գերմանիոյ, որ, ըսաւ, կը վախնայ ճշմարտութիւնը ըսելէ գերման ժողովուրդին: Տեղը չէ՞, այստեղ, ըսել,— Կոյրը խուլին է անարդեր՝ չլսող ականջին համար, խուլը կոյրին է անարդեր՝ չտեսնող աչքին համար:

Ի՞նչ կը մտածէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը

»»»» o ««««

Խոր մտածումներու մէջ թաղուած, Ժընեւի արիսպագոսը երբեմն այն տպաւորութիւնը կը թողու թէ շատ կը հետաքրքրուի աշխարհի բաներով, մանաւանդ խաղաղութեան եւ արդարութեան հարցերով:

Արդարեւ «Փըթի Ժուռնալ»ի թղթակիցը կը հաղորդէ Ժընեւէն թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւի եղեր ոչ – միջամտութեան վէճին ընթացքով: Նոյնիսկ այնպէս ենթադրել կուտայ, որ դարձեալ ձեռք պիտի զարնէ Սպանիոյ հարցին՝ եթէ Լոնտոնի մարդիկը չյաջողին լուծում մը գտնել:

Մինչեւ այժմ, ամէն անգամ որ Վալենսիոյ կառավարութիւնը իրեն դիմեր՝ յիշեցնելու համար իր առաքելութիւնը եւ պարտականութիւնը, քնատ Ազգաժողովը ցոյց կուտար Լոնտոնի ժողովին դուռները: Բայց այս անգամ տարբեր բան պիտի ընէ եղեր:

Վա, մօն վիէօ:

Ժընեւի միջազգային իրաւագէտներուն կարծիքով, եթէ Սպանիոյ հակառակորդ ճակատներուն տրուի պատերազմիկի հաւասար իրաւունք, ատիկա ոչ մէկ կերպով կը խանգարէ Վալենսիոյ կառավարութեան դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ: Պատերազմիկի իրաւունքներուն ճանաչումով անհրաժեշտութիւն չի ծագիր նոր կառավարութիւն մը ճանչնալու: Պուրկոսի կառավարութիւնը ճանչցած են միայն Գերմանիա եւ Իտալիա: Ատիկա չարգիլեր, կ'ըսեն Ազգերու Դաշնակցութեան նրբանցքի մարդիկը, որ Վալենսիոյ կառավարութիւնը ներկայանայ իբրեւ միակ օրինաւոր տէրը Սպանիոյ, քանի որ Սպանիոյ մէջ տեղի ունեցածը քաղաքացիական կռիւ մըն է միայն, որ չի կրնար նուազեցնել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեան վեհապետական իրաւունքները:

Միջազգային իրաւագիտութեան երջանի՛կ տրամաբանութիւն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՒ Ի՞ՆՉՊԷՍ ՍԿՍԱՒ ՏԷՐՍԻՄԻ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքերէն Թանի Էնկիւրիի թղթակիցը այսպէս կը պատմէ դէպքերը.— Ընդհ. քննիչներու հաւաքման օրերն էին: Երրորդ ընդհ. քննիչ Թահսին Իւզէր, որ շատ կը սիրէ լրագրողները, ըսաւ.

— Արեւելք եկէք: Հոն է որ պիտի տեսնէք բնութեան Թուրք երկրին պարգեւած գեղեցկութիւնները: Տեսէք արեւելքը եւ արեւմուտքի չափ պիտի սիրէք:

Երբ արեւելք կ'ըսուի, մեր սերունդին միտքը կուգայ Տէրսիմը:

— Տէրսիմը ի՞նչպէս է, հարցուցի:

Հետեւեալ պատասխանը տրուեցաւ.

— Էնկիւրիի փողոցներուն չափ ապահով է եւ անդորր ...

Այս պատասխանին արտայայտած ճշմարտութիւնը ոչ այն օրը եւ ոչ ալ Տէրսիմի ըմբոստացած օրը որ եւ է փոփոխում կրած չէ: Այստեղ ուշադրութիւն ըրէք ըմբոստութիւն բառին: Տէրսիմ բնութեան ու պատմութեան ըմբոստն է: Երբ պետութիւնն ու կարգ կանոնը հոն մտան, բախեցան ըմբոստ բնութեան եւ ըմբոստ պատմութեան: Եւ այդ ըմբոստութիւնը ճզմեցին անկանգնելի կերպով:

Այսօր, Տէրսիմը Էնկիւրիի փողոցներուն չափ անդորր ու ապահով է:

Ընդհանուր քննիչներու համաժողովին, ամէն մէկ քննչութիւն իր շրջանակի վերականգնումի եւ բարեկարգումի ծրագիրները պարզեց: Իր կարգին նաեւ Թունճէլիի քննիչը: Այդ ծրագիրը շատ մը մասնակի պարագաներ կը բովանդակէր, որոնց ամենագլխաւոր ու մայր կէտերն էին.

1. Տէրսիմի մէջ դպրոց, ճամբայ, կամուրջ, [illegible] պիտի շինուին. Խիտ խիտ պահականոցներ պիտի հաստատուին: Զինուորութեան եւ տուրքի գործերը վերջնականօրէն պիտի կարգադրուին:

2.— Տէրսիմի շէյխերը, տէրէպէյիները, աղաները, աշիրէթները, պէյերը արեւմտեան նահանգները եւ մասնաւորապէս Թրակիա (Թըրքեար էլի) պիտի տեղաւորուին, նոյն իսկ անոնց ցանկերը պատրաստուած էին:

Տէրսիմցի աղաները հասկցած էին որ վերջնապէս կը դադրի դարերէ ի վեր շարունակ ամէնէն նախնական, յետադէմ եւ սրտերու կսկիծ պատճառող կամայականութիւն մը: Որովհետեւ, իմացած էին որ պետութիւնը աշիրէթի անձնական իշխանութիւնը պիտի չճանչնայ:

Զօրավար Ալպտողան, երբ Էլազիզ վերադարձաւ, սկսաւ կիրարկել տրուած որոշումները: Էնկիւրիի մէջ որոշում մը եւս տրուած էր: Որ եւ է որոշումով, փաստաթուղթով եւ կամ սովորութեամբ աշիրէթներու անհատներու ու շէյխերու, աղաներու, պէյերու եւ պետերուն յատուկ արձանագրեալ բոլոր անշարժ կալուածները կը փոխանցուին պետութեան:

Շահագրգռեալ իշխանութիւնները սկսան ձեռք զարնել երկրի ապրանքներուն, զորս անիրաւօրէն իւրացուցած էին Տէրսիմի աղաները:

Տէրսիմի վերջին ամիսներու կեանքը լի է այս ջնջումի գործողութիւններով: Կը քննուէին թափուի թուղթերը: Այս արագ միջոցները, որոնք աղաները կը մտահոգէին, զիրենք մըղեցին զէնքի դիմելու:

Պետութիւնը որոշած էր Տէրսիմի Աժդահան իր բոյնէն հանել: Պետութիւնը, 2510 թուակիր բնակութեան օրէնքով, իրեն կուտար հետեւեալ իրաւասութիւնը.

— «Անոնք որ աշիրէթներուն պէյութիւն, աղայութիւն, շէյխութիւն ըրած են կամ ընել կ'ուզեն, եւ որոնց սահմաններու վրայ բնակութիւնը վնասակար կը տեսնուի, իրենց ընտանիքներով յարմար վայրեր կը տեղափոխուին, գործավարներու խորհուրդին որոշումով»:

Ճիշդ այդ միջոցներուն, Տէրսիմի պէյը ականջ տուաւ դուրսէն եկող ձայնի մը: Տիգրանակերտի կողմը, մեր հարաւային սահմանին վրայ աւազակային խումբ մը Քարաքէօփրիւի մէջ ապստամբութիւն կ'ընէր: Տէրսիմի պէյը այդ աւազակութիւնը հրճուանքով եւ յոյսով դիմաւորեց:

Սահմանէն դուրսի հրճիգն ալ գիտէր թէ Տէրսիմի պէյը իրեն հետ է:

Ըմբոստական շարժումէն քանի օր առաջ Խոզաթի մէջ ձերբակալուեցաւ մարդ մը որ հարաւային սահմանէն էր եկած: Տէրսիմի պէյը անմիջապէս տարածեց Քարաքէօփրիւի դէպքը եւ իր ստացած լուրը: Այն ատեն պահականոցները դեռ երկարած չէին, իսկ 4000—4200 մեթր բարձրութեամբ լեռներուն վրայ քարայրներու մէջ հաւաքուած էին Տէրսիմի պէյերը, որոնք հետեւեալ որոշումը տուած էին.

— Պիտի ըմբոստանանք:

Դժուար չեղաւ Տէրսիմցին համոզել, որ արդէն իրենց կոյր գերին էր: Արդէն անցեալ տարուընէ ի վեր Թունճէլիի վարչաձեւին յատուկ եւ ընդհանուր քննիչին մահապատիժի իրաւունք տուող օրէնքին պատճառաւ յարձակումներ կ'ըլլային: Իրենց որոշումին առաջին քայլը առաւ Շէյխհասաններու եւ Քոչուշաղի պետ անուանի Սէյիտ Րիզան: Երեք ամիս եւ հոթը օր առաջ Սէյիտ Րիզայի մարդիկը յարձակեցան Թրքական պահականոցին վրայ եւ սպաննեցին Թուրք դինուոր մը:

Ըմբոստական շարժումին միացան բազմաթիւ աշիրէթներ,— արեւելեան Տէրսիմի աւազակային խումբերը՝ Հայտարանցիները, Աբըլըները, Սաբըլըները, Տէմէնանցիները, Քիւրէյշանցիները, Լոլանցիները: Շամուշաղը եւ պախթիար աշիրէթներէն մասեր եւս կը մասնակցին ըմբոստութեան:

Տէրսիմի պէյին ըմբոստութեան եւ երկրին անդորրութիւնը խանգարելու լուրը Էլազիզ, անկէ ալ Էնկիւրի հասաւ: Տէրսիմցին, այս ամէնուն վրայ, պահանջներու ցանկ մըն ալ դրկած էր: Ճամբայ, տուրք, կամուրջ, դպրոց, պահականոց, պաշտօնեայ, կառավարական կազմակերպութիւն չէր ուզեր: Զէնքը պիտի չտեղահանեն, զէնքերը պիտի չհաւաքեն եղեր: Շարժումը շատ արագ եւ յաջողութեամբ կատարուած էր: Նախ՝ Էլազիզի պահականոցի զօրքերը Թունճէլիի վրայ երեք ճակատներէ յառաջացան: Թունճէլիի պաշարման գօտին, որ 7000 քիլոմեթրի կը մօտենար, նեղնալով, նեղնալով այսօր 100—150 քիլոմեթրի իջած է: Ըմբոստները, մէկ քանի անգամ, ուզեցին մեր գունդերը թիկունքէն հարուածել եւ ընդհանրապէս հայդուկային կռիւներ մղեցին: Ամէն անգամ ալ կատարեալ քայքայումի ենթարկուելով եւ փախան: Այսօր գլխաւորաբար երեք տեղեր սեղմուած կը մնան.—

1.— Քութուտէրէ:

2.— Քըզըլ տաղի ձորը:

3.— Սուլթանպապայի լեռները:

Քութուտէրէսին 4000 մեթր բարձրութեան վրայ, Սուլթանպապայի լեռներուն կողքին սեղմուած, մէկը միւսին հետ հաղորդակից քարայրներուն շարքով, առանց ճամբու ձոր մըն է, ր. տակաւին մարդկային ոտք չտեսած եւ ամպածրար երկու լեռներու միջեւ կը գտնուի: Ըմբոստ Տէրսիմը պատսպարող ըմբոստ բնութեան մաս մըն է, որ վերջին ըմբոստը իր ծոցին մէջ կը պատսպարէ:

Նախապէս ըմբոստացողներուն թիւը 25 — 30,000 կ'ենթադրուէր: Մեր օդանաւերը ժողովուրդը հրաւիրեցին դրդիչ եւ ապերախտ պէյերէն ազատիլ եւ ապաստանիլ պետութեան հովանաւորութեան: Ժողովուրդը սկսաւ խումբ առ խումբ գալ եւ մեր պահականոցներուն անձնատուր ըլլալ: Այսօր Քութուտէրէի մէջ պաշարուած ըմբոստներուն թիւը 3, Սուլթանպապա լերան եւ Քըզըլտաղի շուրջ սեղմուած ըմբոստներուն թիւը 5 — 7 հազար է: Պէյերէն ձերբազատուած ժողովուրդը հրճուանքի մէջ պայրամ կ'ընէ:

Այս շարժումը թուրք բանակին համար ամէնէն դժուար եւ ամէն դժբնդակ քննութիւնն եղաւ: Մեր քաջարի զինուորները, ուժեղ եւ հեռատես հրամանատարական մարմնի մը ձեռքին տակ, բնութեան դժուարութիւններով լեցուն հողամասի մը վրայ, արդիական պատերազմի թէքնիքին ամէնէն լաւ միջոցներով օժտուած՝ օրինակելի յաջողութիւն մը շահեցան: Ապացոյց տուին թէ ազգը որքան իրաւացի կերպով կը վստահէր իրենց:

Այսօր պողպատեայ գօտին սեղմուած է: Ոչ աւազակային բոյնը, Քութուտէրէն, ոչ Քըզըլտաղը եւ ոչ ալ օրէնքէ դուրս եւ առանձնաշնորհեալ Սուլթանպապան կրնան Տէրսիմեան լեռնցիները իրենց մէջ պարփակել:

Այժմ առնուած լուրերը կ'ըսեն թէ փնտռտուքի շարժումը սկսած է: Այդ շարժման կ'ընկերանան արդիական միջոցներ: Մուրատ - Սուէ վրայ եւ Քէմալիէէն Տէրսիմ երկնցող առաջին արահետին գլուխը Հալէչ կամուրջէն անցնող մեր գունդերը Տէրսիմի պորտին վրայ կը գտնուին:

Տէրսիմի ամէնէն անմատչելի մասն է արեւմտեան կողմը, Մուրատ գետին եւ լերկ ու ցից լեռներուն միջեւ: Բոլոր գիւղերը գրաւուած են եւ միջոցներ ձեռք առնուած փախուստը արգիլելու: Յառաջխաղացումը սկսած է: Առնուած լուրերը կը հաղորդեն թէ անձնատուութեան շարժումը կը շարունակուի:

Քութուտէրէի, Քըզըլտաղի եւ Սուլթանպապայի մինչեւ վերջին քարայրներուն մաքրագործումը օրուան մը, շատ շատ շաբթուան մը գործ է: Տէրսիմի ամպածրար գագաթները, որոնց երեւակայումն իսկ մարդուս մազերը կը ցցէ, Էնկիւրիի փողոցներուն չափ մերը, մեր սեփականը պիտի դարձնենք:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԵՐՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԳՆԱԺԱՄԸ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Զինուորական այերանաւային կեդրոնական հրապարակը զարդարուած է հանդիսաւորապէս: Հիւսիսային բեւեռի արշաւախումբին շողշողուն կարմիր սաւառնակներէն իրարու ետեւէ վար կ'իջնեն ռուսական խուզարկուները: Հոն է Սթալին, որ իրարու ետեւէ կը համբուրէ արշաւախումբին մասնակցողները: Վերը բեմերուն վրայ կը բազմի Խ. Միութեան պաշտօնական եւ իսկական կառավարութիւնը, ժողովրդային կոմիսարներու խորհուրդը եւ կառավարող կուսակցութեան քաղաքական դիւանը, որուն անդամները թէեւ իրարու կապուած անձնական միութեամբ, բայց բոլորովին գաղափարակից չեն — Սթալին, Մոլոթով, Կալինին, Վորոշիլով, ամէնը՝ որ սովետ արքայութեան նըւիրապետական եւ կուսակցական գըլուխը կը ձեւացնէ: Եւ բաղդատաբար խօսելով, նուազ է հասարակութիւնը: Հոն են, անշուշտ, մամուլին ներկայացուցիչները, արշաւախումբին մասնակցողներուն ազգականները, բայց մանաւանդ ... անհամար համագետո: Այերանաւային հրապարակէն մինչեւ Քրէմլ համադեսատուր ցանկապատ մը, դրօշներ, առաջնորդներուն կենդանագիրները: Անշուշտ սովետները հպարտ են հիւսիսային բեւեռի իրենց խուզարկուներուն կատարած շահատակութիւններուն վրայ: Կրնայ նաեւ հասկցուիլ որ սովետները, որոնք արդէն ամէն բան չափազանցութեան տարած են, ճառերու դռռ չեշտով իրենց խրոխտութիւնը արձագանգէին, եւ առով ալ մնացեալ աշխարհին դէմ իրենց նախայարձակումի եւ գաղափարական առելութեան թափ տային: Անթիւ գործիչները մինչեւ հեռաւոր փողոցները կ'երկարաձգէին ճառերը, օրաթերթերն ալ Քրէմլի ապարանքին հանդիսաւոր խնջոյքը նկարագրեցին: Ծաղկազարդ ինքնաշարժներ կը սուրային ծայրէ ծայր մեծանուն Կորքիի հրապարակը: Ու յետոյ ամէն ինչ դարձեալ ամէնօրեայ երեւոյթը հագաւ Մոսկուայի մէջ:

Ամառնային ներկայ տաք օրերուն, այս քաղաքը անհրապոյր կերպարանք մը չի պարզեր: Մոսկուա այս տարի անցեալ ամառուընէ աւելի մաքուր է, մարդիկ քիչ մը աւելի լաւ հագուած են, երիտասարդութիւնը ամառնային այս գիշերները մինչեւ արշալոյս կը խնդայ մշակոյթի եւ կազդուրումի յատկացուած վայրերու եւ մանաւանդ հանրային հսկայ պարտէզին մէջ: Ահագին թիւով գոյնզգոյն սրճարաններ ծնունդ առած են մէկ տարիէն միւսը, նոր շուք մը տալով քաղաքին: Եթէ սակայն այս աչքով միայն պարտին քաղաքին մէջ, քաղաքական - հոգեկան ճգնաժամը չես կրնար բնաւ ճշդել, հասկնալ: Բայց հոն է այն, այդ ճգնաժամը, եւ վերջին պոռթկումը, այսինքն մեծ դատավարութիւնը, տակաւին բնաւ չէ մաքրած օդը: Գործը դեռ բնաւ հասած չէ իր ամենաբարձր կէտին, ելեկտրականութիւնը տակաւին չէ պարպուած: Իրաւ է որ պատմական տամին, ռուս յեղափոխութեան զղայացունց մասը թերեւս իր վճռական փուլին մէջ մտած է, բայց ամէն ինչ պարզուած չէ: Ձերբակալութիւնները միշտ կը շարունակեն: Հոս ու հոն ո եւ է մէկը յանկարծ աներեւոյթ կ'ըլլայ, հետքը կը կորսուի, եւ շաբաթներ վերջը միայն կ'իմացուի թէ ձերբակալուեր է: Առաջնակարգ անձնաւորութիւններու անձնասպանութիւնները միշտ կը շարունակուին: Այս անձնասպանութիւններուն ամէնէն կարկառունը եղաւ ճարտարարուեստի կոմիսար Թոմսքիի անձնասպանութիւնը, որպէսզի ձերբակալումէ զերծ մնայ: Անոր ետեւէն գնաց բանակին կոմիսար Կամարնիկ: Խ. Միութիւնը մինչեւ հիմա ունի, ըստ սահմանադրութեան, եօթը դաշնակցային նախագահներ, որովհետեւ բոլոր դաշնակցային հանրապետութիւնները իրենք առանձին նախագահներ կամ իրաւակարգուած պետեր ունին: Դեռ քանի մը օր առաջ թերթերուն մէջ պզտիկ գիրերով ծանուցուեցաւ անձնասպանութիւնը դաշնակցային նախագահի մը, այսինքն ինքնավար հանրապետութեան մը պետին, Ճերմակ Ռուսիոյ հանրապետութեան նախագահ Չէրվիաքովի: «Ընտանեկան պատճառներով» — ահա պաշտօնական յայտարարութիւնը Մոսկուայի մէջ: Բայց Մինսքի լրագիրները բացէ ի բաց կը յայտնեն, թէ Չէրվիաքով լրտեսներու եւ հայրենիքին դաւաճաններուն հետ կապ ունեցած է: Եօթը դաշնակցային նախագահներէն երկրորդ մըն ալ անհետացաւ քաղաքական ասպարէզէն, — Ուզպէկիստանի հանրապետութեան պետը՝ Ֆայզ - իւլ - Շատղաեէվ, որուն ամբողջ ընտանիքն ալ ձերբակալուած է: Կեդր. Ասիոյ տեղական թերթերը այս բոլոր լուրերը հաղորդած են, ոչ սակայն Մոսկուայի թերթերը: Անդադրում ցանկեր կան ձերբակալուողներու, բայց արտաքուստ «անդորրութիւն կը տիրէ», քանի որ հիմա ամառ ալ է, ուրախութեան եղանակը:

Բայց, ներքնապէս, պաշտօնատուներու մէջ, միտքերը չափազանց լարուած են: Միջին պաշտօնատարներու դիւրահասկնալի անվստահութիւնը իրենց մեծաւորներուն դէմ, որոնք կուսակցութեան անդամ են, երթալով անշնչելի մթնոլորտ մը կը ստեղծէ: Այս անվստահութեան բնութիւնը հայրենասիրական - քաղաքական չէ միայն: Ոչ: Կուսակցութենէ դուրս ահագին զանգուածը, կամ իւրաքանչիւր կուսակցական առանձինն, գիշեր ցերեկ վախի մէջ է թէ կրնայ իր դիրքն ու կեանքը վտանգել կուսակցական անդամի մը հետ իր պարտաւորուած շփումին հետեւանքով:

Երբ նոյն իսկ այնքան բարձրաստիճան կուսակցական անդամներ չկրցան դաւաճանութենէ իրենց օձիքը ազատել, ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ վաղը իսկ իր գրասենեակին պետը իբրեւ մատնիչ դիմակազերծ պիտի չըլլայ, հետեւաբար ինքն ալ անոր ետեւէն: Այսօր երբ սաւառնակի հրապարակին վրայ փրոֆ. Շմիթ խելայեղ կերպով կը ծափահարուէր, չէին մոռցուեր նաեւ «առաջնորդներ»ը, որոնցմէ շատ կայ հիմա Ռուսիոյ մէջ, բայց բուն «Առաջնորդ»ը խելքէ միտքէ դուրս խանդավառութիւն առաջ կը բերէր: Այդ պահուն կը յիշէի թէ այս այն ամբոխն է որ Փիաթաքովի եւ Ռատէքի դատապարտութեան վճիռը նոյնքան մոլեգնօրէն կը ծափէր, անոնց իբրեւ առաջնորդ մեծութիւնը այնքան կատաղութեամբ ծափելէ վերջ: Այդ ծափահարուողները, այսօր բանտին նկուղներուն մէջ նիզեւրու տակ պահուած են: Ուստի այդ անվստահութիւնը դիւրաւ կը հասկցուի, չէ՞: Եւ ահա, այսպէս, ընդհանուր ներքին քաղաքական ճգնաժամը կրնանք անուանել Ռուսիոյ մէջ տիրող կուսակցութեան ճգնաժամը:

Ասկէց առաջները մաքրագործումը տեղի կ'ունենար հանրային հաւաքումներու առթիւ կուսակցական անդամներուն շփոթ կամ անպատշաճ մէկ յայտարարութեան վրայ, հիմա կը նախընտրուի եղած չեղած թուղթերը հաւաքել, քննել եւ ըստ այնմ կատարել մաքրագործումը, այն է քանի մը տարիէ ի վեր կիրարկուած մեթոտը: Այս պատճառաւ է որ կուսակցական անդամներուն (բուն բոլշեւիկ արձանագրուած) թիւը նուազած է ինքնին, առ ահի անշուշտ: 150էն մինչեւ 160 միլիոն բնակիչներէն հազիւ մէկ միլիոն կար ասկէց քիչ առաջ կուսակցական անդամներու թիւը: Բայց այս թիւն ալ հիմա իրականին մէջ շատ սահմանափակուած պէտք է ըլլայ: Որովհետեւ Ճերմակ Ռուսիոյ մամուլէն ինք միայն կ'ըսէ թէ համայնավար կազմակերպութեան Ճերմակ Ռուսիոյ ծոցին մէջ 370ը «ժողովուրդին թշնամի» են: Ուրեմն այդ շրջանակին մէջ դուրսը ի՞նչ կը մնայ այդ թիւէն ... Շատ հաւանաբար մնացող բոլշեւիկներէն կարեւոր մաս մըն ալ այդ «դաւաճան»ներու հետ սանկ նանկ կապ մը կրնայ ունենալ: Հետեւաբար այս մեծ ճգնաժամին արդիւնքը այն պիտի ըլլայ որ կուսակցութեան անդամներուն թիւը ալ աւելի ցանցառի: Հաւանական է որ շատերն ալ իրենց ազատ կամքով դուրս ելլեն կուսակցութենէն, թէեւ դիւրին չէ ասիկա: Քանի որ կամաւոր հրաժարումի յայտարարութիւն մը ցոյց մը պիտի նկատուի վարչաձեւին դէմ: Բայց ուրիշ մեթոտ մը կայ՝ կուսակցութենէն կծիկը դնելու, այն է կուսակցութեան անդամավճարը չհատուցանել կամ կուսակցական հանդանակութեան չմասնակցիլ, թէեւ ասիկա ընելու համար ալ բաւական ... անվախութիւն պէտք է:

Տարակոյս չկայ որ դիկտատուրային պետութեան մը մէջ, ուր պաշտօնապէս մէկ կուսակցութիւն միայն կը տիրէ, անոր պատկանիլը, այսինքն այդ կուսակցութեան անդամագրուիլը ոչ միայն պարտաւորութիւններու կ'ենթարկէ, այլ նաեւ մեծամեծ իրաւունքներու կ'արժանացնէ պատկանողը: Պետութեան մը մէջ, ուր բոլոր բնակիչները իսկապէս պետական պաշտօնատար կը համարուին, բարձրութեան արագագոյն եւ մեծագոյն ասպարէզը կուսակցականութիւնն է: Ամէն մարդ այս կերպով մաս կը կազմէ ոչ միայն պետութեան, այլ պետութեան բոլոր ասպարէզներուն: Երեւութապէս այս տեսակ մը ընտիր հանգամանքը, այսօր սակայն անհամ ու անախորժ վիճակ մը առաջ բերած է այս դիկտատուրային երկրին մէջ, զոր կրնանք անուանել Բացարձակապետութիւն, Համայնապետութիւն: Զանգուածը այսօր կը զգուշանայ կուսակցական անդամակցութենէ: Արձանագրուած ամէն համայնավար իր ետեւէն կը կրէ կը զգայ անկուսակցական քաղաքացիին խորամանկ անտարբերութիւնը, որով շատ մը

ՁԻՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՁԻՒՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Փախչող կէս զօրագունդին դէմ մաս մը զօրք թողլով, փոխանակ իր ամբողջ ուժով Օլթիէն Պարտիզ գալու, իր ամբողջ զօրաբանակը այս կէս զօրագունդին ետեւէն դէպի Արտահան վազցնելով, այդպէսով երկու օր կորսնցուց: Ո՛հ, Աստուած իմ, մէկ կողմէն զօրաբանակ մը, մէկ զօրագունդով կատարուելիք գործին ետեւէն է, իսկ միւս կողմէ ընդհ. հրամանատարը երկու զօրաբանակով կատարուելիք գործը կ'ուզէր զօրաբաժնի մը տեսնել տալ:

31րդ զօրաբաժինը, որ Օլթիի հարաւակողմը այդ ռուս զօրագունդին կէսը ընաջնջելով հրամանատարը գերի վարած էր, երբ դէպի հիւսիս կը յառաջանար, ձախէն թշնամիի սաստիկ կրակին ենթարկուեցաւ: Իսկ Օլթիի արեւմուտքը գտնուող 32րդ զօրաբաժինն ալ երբ աջէն զինքը պաշարել ուզող թշնամի ուժի մը հետ դէմ յանդիման գտնուեցաւ ... բուռն եւ անխնայ կռիւ մը ծայր տուաւ երկու կողմերու միջեւ: Կռուող առաջին գիծերը իրարու կը մօտենան, մօտեցան: Յանկարծ կասկած մը, դէմի կողմէն նշան մը, այս կողմէն նշան մը, անմիջապէս կրակը կը դադրի: Երկու կողմերը թեւաբաց իրարու կը վազեն, իրարու կը փաթթուին ու կուլան: Մինչ չորս ժամէ ի վեր, մեր երկու զօրաբաժինները զիրար թշնամի կարծելով կռուեր են: Դէպքին հակիրճը կսկծալի է: Երկու կողմէն երկու հազար նահատակ ունինք:

Այս զօրաբանակը, որ արդէն 45 օր առանց հանգիստի քալելով ճակատ հասեր էր, կսկծալի դէպքերէ, չորս օր տեւող դժուարին շարժումներէ եւ Արտահանի ճամբուն վրայ կատարած յոյժպէս հետապնդումներէ յետոյ, 12 դեկտեմբերի երեկոյին, յոգնած եւ ընկճուած վիճակի մը մէջ Ալլահէքպէր լեռներու հիւսիսային լանջքերուն վրայ հասաւ: Լեռը ցից պատնէշի մը վիճակը ունի: Ան պատանքներով ծածկուած մեռելի մը երեւոյթով արհաւրալից կ'երկարի:

Ընդհ. հրամանատարէն սոսկալի հրաման մը.— «Զօրաբանակը առանց կենալու լեռը անցնելով թող Սարըղամիշ գայ»: Աստուած դէմ, արշալոյսը դեռ չսկսած, առանց ապուր մը իսկ խմելու, իր չոր փաքսիմէթը կրծելով, առանց վերարկուի, կտոր կտոր եղած կօշիկներով, ամբողջ զօրքը դէպի լեռ բարձրացաւ: Ոչ մէկը աչքերը թարթելու, ոչ մէկուն բերնէն խօսք մը ելլելու, բոլորն ալ արխարար կը մագլցին ու կը մագլցին:

Զառիվերը լրանալուն, կը կարծէին թէ վայրէջք մը պիտի ունենան: Մինչդեռ անսահման լեռնադաշտ մը եւ յանկարծակի երեւան եկած ձիւնամրրիկ մը: Մարմինը ոչ թէ ասեղի, այլ հերիւնի նման ծակծկող ձիւնամրրիկ մը: Լեռը անցնելու համար ճիշդ 18 ժամ քալեցին: Քալողները կանգ կ'առնեն, կանգ առնողները կը սառին, սառողները ... Առանց արիւնի մահ, սպիտակ ջարդ: Այնպիսի մահ մը որ հոգին ոչ միայն շունչի ձեւով դուրս չի հաներ մարմինէն, այլ մարմինը իր հոգիովը միասին կը կարծրացնէ:

Ալլահէքպէր լեռներուն վրայ սպիտակ ողբերգութիւն, իսկ Սարըղամիշի մէջ ալ կարմիր ողբերգութիւն: Էնվէր վազցնելով Պարտիզէն Սարըղամիշ բերած 29րդ զօրաբաժնին գիշերային յարձակում կատարել պիտի տայ: Մեր զօրաբանակին սպայակոյտին պետ տեղակալ Շէրիֆ պէյ կ'ըսէ. «Թէպէտեւ մեր զօրքը գիշերային յարձակում չի կրնար կատարել, բայց թող ընէ տեսնենք»: Այս այն Շէրիֆ պէյն է որ Զինադադարէն յետոյ գրեց «Սարըղամիշ» անուն գիրքը: Իր ձեռքը գտնուած զօրաբաժնին, խաղի «նարտ» մը նետածի նման, գիշերային յարձակում ընել տրուեցաւ: Զօրքը երբեք անտառային ռազմափորձ չէր տեսած: Վաշտերը զիրար կը կորսնցնեն:

1914 դեկտեմբեր 13ի առաւօտուն, Սարըղամիշի հիւսիսը շրջանակաւոր Թուրնակէօլի լանջքերուն վրայ գտնուող 29րդ զօրաբաժինը, իր բոլոր թափովը, վարը, ձորին մէջ դիրք գրաւող թշնամիին վրայ կը յարձակի: Ձորին մէջ կայարան մը եւ կայարանին մօտ բարձունք մը կայ: Բարձունքը թէեւ ինքը փոքր, բայց իր դիրքը կարեւոր է: Ան կապի կէտն է հիւսիսէն եւ արեւմուտքէն եկող ճամբաներուն, եթէ այդ տեղը գրաւենք, գրաւած պիտի ըլլանք Սարըղամիշը:

Բարձունքին արժէքը որքան զայն ձեռք բերել ուզողը, նոյնքան եւ զայն ձեռքէ հանել չուզողն ալ կը գնահատէ: Գնդացիրները տեղաւորեր, ամէն գնով չպիտի ուզեն զայն ձեռքէ փախցնել: Բուռն կրակին դէմ կռուելով յարձակեցանք եւ ահա բարձունքին խրամներուն մէջ գտնուած թշնամին մինչեւ յետին զինուորը բնաջնջեցինք:

Հազիւ թէ բարձունքը պիտի առնէինք, թշնամին հոն դարձեալ նոր ուժերով լեցուց: Լեցուածը դարձեալ պարպեցինք. պարպուածը դարձեալ լեցուեցաւ: Քանի անգամներ երբ մենք մեռնելով ու մեռնելով զայն կը պարպենք, ան լեցուելով լեցուելով կը մեռնի: Զինապատ բարձունքի ձիւները երկու կողմէ տրուած հազարաւոր զոհերու տաք արիւններով կէտկէտուած, կարմրած են:

Երանելի ընդհ. հրամանատարը հապա ո՞ւր է, Սարըղամիշի մէջ թշնամին հազիւ երկու գումարտակ էր. մինչդեռ միմիայն սա կայարանի բարձունքը իր ծանրութեան չափով մարդ կերաւ: Ուրեմն կեցիր. Թող մեր բոլոր ուժերը խմբուին ու յետոյ յարձակինք: Որո՞ւ կ'ըսէք: Ընդհանուր հրամանատարին գլուխը համոզել. կոյրին լոյս ցոյց տալ, մարմարին տրամաբանութենէ ճառել պիտի նշանակէր: Պարապ տեղը սիրտ մի հատցներ:

Բայց ի՞նչ է այդ: Բարձունքին լանջքէն յարձակումը վարող զօրաբաժնի հրամանատարին աջեւը ռումբեր կ'իյնան: Ըսել է մեր ետեւը անցեր է ռուս թնդանօթաձիգը: Ոչ, ետեւը անցնողը թշնամին չէ, այլ ընդհանուր հրամանատարը: 12 լեռնային թնդանօթ ունէինք, հազար դժուարութիւններով բարձունքներուն վրայ տեղաւորուած էինք: Էնվէրը թնդանօթներուն գլուխը գալով կը հրամայէ.— Թնդանօթները գնդացիրի նըման առաջին գիծերու վրայ տեղաւորուին:

(2)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԵՒ ՀԱՇԻՒ(*)

Յաճախ կը գանգատինք որ մեր մէջ մասնագիտական գիրքերը յարգ չեն վայելեր, կամ դէթ նիւթական քաջալերութիւն չեն գտներ: Բայց կը մոռնանք միեւնոյն ատեն ըսելու թէ գիտական ինչ արժէք ներկայացուցած են ցարդ հրատարակուած այս կարգի գիրքերը: Արդարեւ, շատ անգամ, անճեռնհաս մարդիկ, անտեղի յանձնապաստանութեամբ մը, հրապարակ կը հանեն գործեր՝ որոնք իրականին մէջ միջակէն ալ վար արտադրութիւններ եղած են, զուրկ գիտական դրոշմէ: Թէ մեր հասարակութիւնը անկարո՞ղ է գնահատելու գիտական աշխատութիւնները, սակայն յայտնի պիտի ըլլայ այն ատեն միայն երբ իրապէս գիտական ոգիով եւ հմտութեամբ գրուած գործեր պէտք եղած քաջալերութիւնը չգտնեն մեր մէջ:

(1) Արշակ Սեդրոսեան· ԱՌԵՒՏՈՒՐ ԵՒ ՀԱՇԻՒ Ա· հատոր, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ, ՀԱՇՈՒԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ, տպ· Ամիրայեան եւ Ընկ· Գահիրէ 1937:

փորձանքներէ զերծ է, արձանագրուած չըլլալով: Ձեռնարկութիւնները գրեթէ միմիայն կուսակցական անդամներուն մէջէն կ'ըլլան: Կուսակցական բոլշեւի՞կ ես, լաւ, գիտցիր որ բոլոր ընկերներուն աչքը վրադ է, եւ սակայն արդէն ուշ կամ կանուխ վըտանգ մը կը նշանակէ: Շատերը, որոնք փառասիրութեան ախտէն մըղուած են չարքերուն մէջ, այսօր կը զղջան որ ինքզինքնին աւետարանին բեռան տակ դրած են: Եւ հետեւաբար սանկ ղոնակ մը կը փնտռեն որ իրենց առջեւ բացուի, դուրս ելլեն նուազագոյն չարիքով իրենց համար: Եւ հաւանական է որ գտնուի: Այս ընթացքը, ուշ կամ կանուխ կուսակցութեան կաղացումը, տկարութիւնը առաջ պիտի բերէ: Եթէ դուրս ալ չելլէ, իւրաքանչիւրը պիտի ջանայ նուազ գործունեայ, նուազ եռանդուն երեւնալ, այսինքն կրաւորականութեան վարժըւիլ, կարելի եղածին չափ քաղաքական պատասխանատուութենէ խուսափելու համար:

Սակայն, միւս կողմէ, պէտք է ըսել, թէ կուսակցութեան պետութեան բարձրագոյն վարիչները գործին այսպիսի ընթացք մը առնելը գուշակած են: Սովետ մամուլին մէջ այնպիսի յօդուածներ սկսած են հրատարակուիլ, որոնցմով ամբողջ զանգուածը կը հրաւիրուի հակաբոլշեւիկները մէջտեղ հանել, անգամ ըլլան կուսակցութեան թէ ոչ ... Օրինակ, ո եւ է հաւաքումի, ո եւ է խնջոյքի ատեն եթէ «անկուսակցական բոլշեւիկ» մը անախորժ բառ մը փախցնէ, վա՜յ եկեր է իրեն:

Ճիշդ այս պատճառներով է որ նոր կազմակերպութիւն մը օրուան հրատապ խնդիրն է Խ· Միութեան մէջ: Կամ այն է որ կուսակցութիւնը, իբր այս, հաշուեյարդարի պիտի ենթարկուի, ինչ որ աւելի հաւանական է, կամ նոր ձեւ մը պիտի գտնուի վերակազմութեան համար:

(Ն· Ֆ· Փրէսէ)

Թարգմ· **

Գ· Արշակ Սեդրոսեանի Առեւտուր եւ հաշիւը կատարեալ ճեռնհասութեամբ պատրաստուած աշխատութիւն մըն է: Ան կը բաղկանայ երկու ստուար հատորէ որոնց երկրորդը, նուիրուած հաշուակալական լրացուցիչ գիտելիքներու եւ առեւտրական հաշիւներու՝ մամլոյ տակ է եւ շուտով պիտի հրատարակուի: Առաջին հատորը որ կը պարունակէ առեւտրական նախապատրաստական գիտելիքներ եւ հաշուակալութեան մեթոտները (տոմարակալութեան պարզ եւ կրկնատոմար եղանակներով), քանի մը չարաթէ ի վեր լոյս տեսած է արդէն: Երեք հարիւր մեծադիր էջերով գիրք մըն է ան որ ամբողջութիւն մը կը կազմէ ինքնին եւ կ'ընդգրկէ առեւտրական գիտութեանց գլխաւոր նիւթերը, բացատրուած եւ պարզըւած յստակ ոճով մը՝ որուն հաւասարը դիւր կերպով կը հանդիպինք հայերէն լեզուով հրատարակուած նմանօրինակ գործերու մէջ: Ասկէ զատ, Առեւտուր եւ Հաշիւը կը խօսի նաեւ անանկ խնդիրներու վրայ՝ որոնք մեր մէջ ցարդ հրատարակուած գիրքերու մէջ կամ բնաւ գոյութիւն չունին եւ կամ դէշ կերպով ներկայացուած են: Պ· Սեդրոսեան գաղտնիքը գտած է սեղմ նախադասութիւններով բացատրելու մասնագիտական ամէնէն խրթին նիւթերը գիտական ոճով մը, եւ հակառակ ասոր, յաջողած է դարձեալ այնքան յստակ ըլլալ որ ոչ – մասնագէտներն անգամ ի վիճակի են հասկնալու զանոնք ամենայն դիւրութեամբ:

Գալով հայ վարժարաններու ուսանողներուն որոնց համար գրուած է այս աշխատութիւնը առաւելապէս, անոնք եւս դժուարութիւն չպիտի կրեն հասկնալու զայն: «Որոշ դասըն – թացք մը կամ ուսումնական մակարդակ մը նկատի ունենալ չէի կրնար, կ'ըսէ հեղինակը գրքին յառաջաբանին մէջ. ուստի աշխատեցայ, գծած սահմաններուս մէջ, նիւթը ընդլայնել, որպէսզի ընթերցողը իր փնտռած ծանօթութիւններուն մէջ կէս ճամբան չմնայ: Թէ ականներու միտքը չըխճողելու համար ինչ չափով պէտք է գրքին պարունակութեան հետեւիլ, այդ պիտի ճշդէ ուսուցիչը: Նպատակս եղած է նաեւ որ Առեւտուր եւ հաշիւը գործի մարդուն համար ուղեցոյց մը ըլլայ, ուր ան առեւտուրի կեանքին մէջ հանդիպած հաշուական թէ գործնական հարցերուն լուծումը գտնէ»:

Առեւտուր եւ հաշիւր ունի գիտական մեծ արժէք: Հեղինակը չճանչցողներն անգամ դիւրաւ պիտի հաստատեն աս· գրքին ամէն մէկ էջին մէջ յայտ կուգան անոր մասնագիտական կարողութիւններն ու խղճմտութիւնը: Վստահ եմ որ պիտի վիրաւորեմ Սեդրոսեանի անկեղծ համեստութիւնը, բայց, ցոյց տալու համար թէ այս գրքին հեղինակը վարժապետ մը չէ սահմանափակ մտքի տէր եւ ոչ ալ տեսական հատուկոտոր ծանօթութիւններ միայն ունեցող պարզ առեւտրական մը, աւելորդ չեմ նկատեր յիշել թէ՝ Պ· Սեդրոսեան Նանսիի Առեւտրական Բարձրագոյն Վարժարանի նախկին շրջանաւարտներէն է, ուսուցիչ եղած է Թուրքիոյ պետական վարժարաններուն մէջ, նախկին քննիչ եւ դեր - տնօրէն Օսմանեան Համբա-յին Պարտուց Վարչութեան Հաշուակալութեան դիւանին եւ այս պահուս Գահիրէի մէջ գերմանական մեծ դրամատան մը լիազօր պաշտօնեաներէն է (fondé du pouvoir): Մասնագիտական գործ մը յաջողութեամբ գլուխ հանելու համար տիտղոսները ինքնին լաւագոյն գրաւականը չե՞ն կազմեր միթէ:

ՀՐ· Ն· ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ՎԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Շ. ՄԽԱՔԵԱՆ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ, 5 Յուլիս (Յառաջ).— Ընկ· Շ· Մխաքեան Լիոն, Տէսին, Վիէն, Սէնթ Էթիէն, Սէն Շամոն, Կրընոպլ, Ռընաժ, Լանսէ այցելելէ վերջ, մեր քաղաքը իջաւ յունիս 30, չորեքշաբթի: Նոյն գիշերն իսկ ժողով մը ունեցաւ Վալանսի կոմիտէին հետ, ծանօթանալով կատարուած աշխատանքներուն:

Յաջորդ օրը, հինգշաբթի, ունեցանք ընկերական ընդհ· ժողով: Ներկայ էին բոլոր ընկերները: Ընկ· Մխաքեան մանրամասն զեկուցում տըւաւ կուսակցական կեանքի մասին: Յետոյ պարզեց ժողովրդական ճակատի կուսակցութեանց քաղաքականութիւնը՝ աշխատաւորական շահերու տեսակէտով: Լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ քրտական ապստամբութեան եւ հայրենադարձներու զինուորագրութեան մասին: Այս առթիւ պատասխանեց շարք մը հարցումներու: Ուրբաթ, 2 յուլիս, Շ· Մխաքեան գնաց Ռոման եւ ընկերներու հետ խորհրդակցելէ վերջ, գիշերը դասախօսութիւն մը կատարեց: Ներկայ էին 35—40 համակիրներ եւ ընդդիմադիրներ: Դասախօսութիւնը տեւեց աւելի քան մէկ ժամ, որմէ վերջ տեղի ունեցան զանազան հարցումներ որոնց լայնօրէն պատասխանեց դասախօսը: Յետոյ նորէն խորհրդակցելով խումբի ընկերներուն հետ, մինչեւ ժամը մէկ, վերադարձաւ Վալանս:

3 Յուլիս՝ շաբաթ երեկոյեան, տեղի ունեցաւ Հ· Յ· Դ· Վալանսի կոմիտէի սարքած հրապարակային բանախօսութիւնը, Թաղապետական Թատրոնի վերնայարկը: Սրահը լեցուն էր: Նախագահ ընկ· Գ· Մարտիրոսեանի բացման խօսքէն վերջ, արտասանեցին ընկերներ Յակոբ Մաթոսեան (Վիէնէն), Զօրեան (Կրընոպլէն), Անժէլ Մարտիրոսեան: Երգեցին Գասեան երեք փոքրիկները: Բոլորն ալ յաջող: Երգուեցան նաեւ երկու խմբերգ «Յառաջ նահատակ» եւ «Մըշակ բանուոր»: Ապա բուռն ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկ· Շ· Մխաքեան եւ ճիշդ 1 ժամ 45 վայրկեան խօսելով պարզեց Խ·Միութեան, Հայաստանի եւ հայկական արտասահմանի քաղաքական վիճակը: Ես ի վիճակի չեմ այդ կուռ բանախօսութեան ամբողջութիւնը մեր թերթին տալու:Կը բաւէ ըսել թէ անոնք որ չեկան, զրկուեցան իրական մտային սնունդէ մը:

Կիրակի, 4 յուլիս, կոմիտէի սարքած դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ Սէն Փէրէի անտառին մէջ: Երկար ատենէ ի վեր այդքան բազմութիւն չէինք ունեցեր մեր դաշտահանդէսներուն:

Առաւօտեան ժամը 8էն սկսեալ ժողովուրդը, հակառակ Վալանսի մէջ սարքուած երեք դաշտահանդէսներուն, սկսաւ խռնուիլ յիշեալ վայրը հեծելանիւներով, ինքնաշարժերով եւ հանրակառքով: Առտուն կանուխ դաշտ եկած էր նաեւ ընկ ·Շ· Մխաքեան, որ ամբողջ օրը մտերմօրէն խօսեցաւ համակիրներու հետ: Կէս օրուան ճաշէն վերջ, ժամը 3ին սկսաւ հանդէսին պաշտօնական մասը: Պատահաբար ներկայ էր երիտասարդ գրող Կիւրեղ Խրայեան, որուն տրուեցաւ նախագահի պարտականութիւնը: Ընկերը բացման ճառով մը վեր հանեց Խանասորի դիմադրական ոգին, իբրեւ առաջին ձեռնարկը մեր երկար գերութեան: «Կարկուտ տեղաց» խմբերգէն վերջ, արտասանեց ընկ·Յակոբ Մաթոսեան, դեղեցկօրէն մեներգեց Օր· Երանուհի Ընքապապեան եւ Ա· Տէր Սարգիսեան:

Յետոյ հրաւիրուեցաւ ընկ· Շ· Մխաքեան որ կարճ, այլ կուռ ճառով մը պատկերացուց Խանասորի արշաւանքին բուն իմաստը:

Բանախօսութենէն վերջ աճուրդի դրուեցան խորոված նապաստակ մը եւ երկու շիշ գինի, որ շահեցան Զոմի տղաքը: Աճուրդը բարձրացաւ 435 ֆրանքի: Իրիկուան դէմ «Յառաջ»ի խմբագիրը եղած խնդրանքին վըրայ լուսաբանութիւններ հաղորդեց զինուորագրութեան, հաւաքական հըպատակութեան եւ Տէքսիմի ապստամբութեան մասին:

Այրերը սկսան կամաց կամաց անտառ բարձրանալ, իսկ տիկինները երեկոյեան ճաշի պատրաստութիւններ տեսնել: Այս առթիւ անգամ մը եւս կարօտն զգացինք մեր հայրենի աւանդութեանց, Վարդավառի օրով: Իրիկուան ժամը մինչեւ 8ը՝ ընթրիքէն ալ վերջ, շարունակուեցան երգերն ու զուարճութիւնները: Յետոյ բեռները տուն ձգելով դարձեալ հաւաքուեցանք ընկ· Շ· Մխաքեանի շուրջը, օթէլ Քոնթինանթալ՝ մօտ 15 ընկերներով, զրոյց, հարցում, խնդրանք եւ ....

** Երկուշաբթի գիշեր ընկ·Մխաքեան ընդ առաջ երթալով Կ· Խաչի մասնաճիւղի հրաւէրին,խօսեցաւ հայ կնոջ հանրային գործունէութեան եւ մասնաւորապէս Կ· Խաչի աշխատանքներու մասին, բոլոր գաղութներու մէջ: Թուանշաններով եւ փաստերով բացատրեց իւրաքանչիւր շրջանի մէջ կատարուած աշխատանքները: Այս առթիւ անգամ արձանագրուեցան երեք տիկիններ:

Երեքշաբթի գիշեր ընկերը իր վերջին դասախօսութիւնը կատարեց նախաձեռնութեամբ կոմիտէին, «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ: Գլխաւոր նիւթն էր Թուրքիոյ ազգային չարժումը եւ փոքրամասնութիւններու ձուլման քաղաքականութիւնը: Շարք մը իրողութիւններ բոլորովին նորութիւն էին մեզի համար: Խօսեցաւ նաեւ Սուրիոյ վերջին դէպքերու եւ կովկասեան քաղաքականութեան մասին, պարզելով Դաշնակցութեան տեսակէտները:

** Ընկ· Մխաքեան տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ Վալանսի ընկերվարական ներկայացուցիչներուն հետ, եւ չորեքշաբթի օր վերադարձաւ Կրընոպլ:

Սեւան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐԱԲՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԱՅՔԱՐԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՄԱՐ

—o—

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յունիս).

— Պէյրութէն զրկուած հեռագիր մը կը հաղորդէր, թէ Սուրիոյ խորհրդարանը մերժած է ընդունիլ Ազգերու Լիկի Խորհուրդին կողմէ վաւերացուած Թուրքեւսուրիական համաձայնութիւնը Ալեքսանտրէթի Սանճաքի ինքնավարութեան մասին եւ որոշած է թոյլ չտալ, որ այդ Սանճաքը անջատուի Սուրիայէն եւ կազմէ առանձին ինքնավար շրջան մը Ազգերու Լիկի հսկողութեան տակ:

Արաբները մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկեցին Ժընեւ, իրենց շահերն ու պահանջները յարգել տալու համար: Բայց, կ'երեւի թէ, այդ պատուիրակութիւնը չէ յաջողած ո եւ է շօշափելի արդիւնք ձեռք բերել՝ եւ Ֆրանսա, փոխանակ ուժ տալու արաբներու պահանջներուն, տեղի է տուած Թուրքերու առջեւ:

Ուստի զարմանալի չէ, որ Արաբներուն այժմ ուրիշ բան չի մնար, բայց եթէ տեղին վրայ արգելք ըլլալ Ալեքսանտրէթի շրջանի փաստական անջատման Սուրիայէն:

Եթէ Սուրիոյ կողքին կանգնին նաեւ արաբական միւս երկիրները, ինչ որ պէտք է սպասել, կը թուի թէ, Ֆրանսա, ուզէ թէ չուզէ, ի վերջոյ պիտի պարտաւորուի քիչ մը աւելի հաշուի առնելու արաբական շահերը: Լաւ կազմակերպուած համարաբական զօրաւոր ընդդիմութեամբ մը, Սուրիա կրնայ ստիպել թէ Ֆրանսան եւ թէ Ազգերու Լիկը, որ սրբագրեն իրենց տուած որոշումները Ալեքսանտրէթի Սանճաքի մասին:

Ազգերու Լիկը չի կրնար ստեղծել եւ պէտք չէ փորձէ ընել նոր Տանցիկ մը ստեղծելու Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ: Եւ քանի ուշ չէ դեռ, Արաբները կրնան թոյլ չտալ, որ Ազգերու Լիկի հովանին հաստատելու պատրուակին տակ Թուրքիա փաստօրէն տէր դառնայ Սուրիոյ մէկ կարեւոր եւ շատ թանկագին մասին:

Դժբախտաբար, Թուրքերն ալ հանգիստ նստած չեն ու չպիտի նստին: Արդէն այն փաստը, որ անմիջապէս անոնք Ալէքսանտրէթի շրջանին մէջ ցոյցեր եւ խռովութիւններ են առաջ բերեր ընդդէմ Սուրիոյ եւ ի նպաստ Ազգերու Լիկի որոշման, ապացոյց է որ Թուրքիա ինչպէս մինչեւ այժմ, այնպէս ալ ասկէ յետոյ ամէն սադրանք, ամէն դաւ պիտի նիւթէ՝ իր նպատակին հասնելու համար:

Արդարեւ, եթէ Էնկիւրի մինչեւ այժմ ո եւ է իրաւունք չունենալով՝ կրցաւ ազդուկ հանել եւ դաւով ու սպառնալիքով յաջողեցաւ Ֆրանսայի եւ Ազգերու Լիկին ընդունել տալ իր անհիմն պահանջները, այժմ, երբ արդէն ճանչցուած որոշ իրաւունքի մը տէր դարձած է՝ ինչո՞ւ պիտի կանգ առնէ ո եւ է միջոցի առջեւ՝ այդ իրաւունքը իրագործելու եւ նոյնիսկ ալ աւելի առաջ երթալու համար:

Հետաքրքրական է որ, ինչպէս կը հասկցուի հաւաստի աղբիւրներէ եկած տեղեկութիւններէ, Թուրքերը պահանջած են եղեր Ազգերու Լիկի յանձնախումբէն, որ Ալեքսանտրէթի ինքնավար շրջանին մէջ մտցուի նաեւ Հալէպի շրջանը: Ասիկա ցոյց կուտայ աւելորդ անգամ մը, որ Թուրքերը դեռ շատ փորձանքներ պիտի փորձեն բերել Սուրիոյ գլխուն:

Յայտնի է, որ Թուրքիա վարպետօրէն օգտուեցաւ Ֆրանսայի դժուարութիւններէն Սպանիոյ տագնապին առթիւ՝ անկէ կորզելով այնպիսի զիջումներ, որոնք աներեւակայելի էին ասկէ տարի մը կամ երկու առաջ: Բայց պէտք չէ մոռնալ, որ միջազգային պայմանները կրնան կրկին փոխուիլ, Սպանիոյ տագնապը կրնայ վախճան գտնել Թուրքիոյ հանդէպ, եթէ միայն Արաբները տեղի չտան եւ շարունակեն աննկուն կերպով պայքար մղել իրենց արդար իրաւունքներուն համար:

Կարելի է վստահ ըլլալ, որ Արաբներու բարեկամութիւնը Ֆրանսայի համար շատ աւելի կարեւոր ու թանկագին բան մըն է՝ Միջերկրականի իր դիրքերը զօրացնելու տեսակէտով, քան Թուրքերունը: Ուստի եթէ Արաբները միահամուռ եւ վճռական ջանքեր ընեն, կրնան ստիպել Ֆրանսան, որ քիչ մը աւելի յարգէ իրենց իրաւունքները եւ այդքան դիւրութեամբ տեղի չտայ Թուրքերուն առջեւ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԸ ՑԱԽԱԼԻ ԱՐԿԱԾԻ ԶՈՀ

—o—

Յունիս 13ին Նիկոմիդիացի երիտասարդ մը, Մխաք Գաբրիէլեան, 26 տարեկան, որ հազիւ վերադարձած էր Օտար Լեգէոնէն վեց տարի քաշելով զանուութեան բաժակը, Մարօքի անապատներէն մինչեւ Հնդկաչինի ճախճախուտները, դժբախտ արկածի մը զոհ կ'երթայ այնքան անակնկալ եւ ցաւալի պարագաներու տակ:

Դժբախտ երիտասարդը մոթօսիքլէթով պտոյտի կ'ելլէ ընկերոջ մը հետ եւ Մոյի զառիվարէն իջած միջոցին կը զարնուի ծառի մը եւ դէմքը կը ջախջախուի: Երեք շաբաթ Լանըրի հիւանդանոցին մէջ ի զուր կը դարմանեն զինքը, ստացած ծանր վէրքերուն հետեւանքով ուղեղատապի կ'ենթարկուի ու տարաբախտ Մխաք աչքերը կը փակէ յուլիս 3ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երեքշաբթի, յուլիս 6ին, Լանըրի մէջ, շրջապատուած ազգականներէ եւ զինքը սիրող հայ թէ օտար ընկերներէ: Մարմինը փոխադրուեցաւ Փավիյեան սու Պուայի գերեզմանատունը, ուր վերջապէս հանգչեցաւ իր տառապած որբի եւ զառնացած երիտասարդի չարչարակոծ հոգին:

Զոհ մըն ալ արձանագրեցինք մեր գաղթականի սեւ տարեգրութեանց մէջ, զոհ մը որ Հայաստանի մէկ արի աշխատող բազուկը պիտի ըլլար հիմա եթէ «Շահվերդեան, Հօկ եւ ընկերները» չողենաւային գործակալութիւնը այնքան խստութեամբ չնջած չըլլար զինքը ցանկէն:

Ա· Մ·

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (404)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Պէտք է նշանով մը ընդգծել մեր գտնուած զովուշը, եւ Գարեգինի տեղը: Չեմ գիտեր ծրագրի էութեան մասին, բայց Լեւոնը մասնաւոր կերպով կը շեշտէ իմ ու Գարեգինի զովուշները:

— Զըսեր թէ ինչո՞ւ համար է ...

— Անշուշտ քէֆի համար չուզեր: Դուրսը բաներ մը կը մտածեն: Կ'ըսէ, տոմսակին պատասխանը երբ ստանայ, մանրամասնօրէն պիտի գրէ եւ մեզի ալ ծանօթացնէ ծրագրուած ձեռնարկի մանրամասնութիւնները: Գիտես Լեւոնի բնաւորութիւնը, խօսուածքի նման գրելու մէջ ալ ժուժկալ է:

— Իսկ դուն պատասխանեցի՞ր:

—Դեռ ոչ, քիչ վերջը պէտքարան երթալու պատրուակով պիտի երթամ գրելու ...

— Ո՞ւր պիտի երթաս:

— Ճեմիշը: Հոն հնարաւորութիւն կ'ունենամ ազատօրէն գրելու:

— Լաւ տեղ գտեր ես ... Ըսենք՝ աւելի ապահով է քան այստեղը, հոս, հազար աչք կայ մեզ դիտող: Ես ալ հիմա գործի կ'անցնիմ ...

— Քանի մը անգամ քայլերովդ չափէ սենեակները լայնքէն ու երկայնքէն, միջանցքներն ալ չմոռնաս ... Թէեւ խելքս չի հասնիր թէ բանտի յատակագիծը ի՞նչ բանի պէտք կրնայ գալ ...

— Է՛, ո՛վ գիտէ, թերեւս գիշերանց բանտի վրայ յարձակում մը կը ծրագրեն ...

— Այդ պարագային յատակագիծը շատ բանի մը պէտք չի գար: Ըսենք յարձակումով ներս մտնելը գրեթէ անկարելի է: Բայց քանի որ կ'ուզեն, պարտաւոր ենք ճամբել:

— Տէ, ուրեմն ես գործի անցնիմ: Կ'ուզե՞ս որ յայտնեմ Գարեգինին Լեւոնի նամակի մասին:

— Անշուշտ, բայց առայժմ ուրիշ ոչ մէկ ընկերոջ:

Եկաւեանը յօրանջելով տեղէն բարձրացաւ ու զովուշէն դուրս ելաւ:Վահէն սպասեց Սարը Մէհմէտ Աղայի գալուն որ չուշացաւ:

Ադկէ վերջ Վահէն ամէն օր հնարաւորութիւն ունեցաւ կանոնաւոր կերպով թղթակցելու Լեւոնի հետ: Երկու օր չանցած, Լեւոնը մանրամասնօրէն գրեց փախուստի ծրագիրը, որ ամէն կերպով գործնական ու հնարաւոր թուեցաւ Եկաւեանին ու Վահէին:

Բնականաբար, երբ Լեւոնի ձեռնարկին մանրամասնութիւնները իմացան, Վահէն, Եկաւեանը եւ Գարեգինը լարուած ջիղերով հետեւեցան դրսի աշխատանքներուն, որոնց յաջողութենէն կախուած էր իրենց փրկութիւնը:

Հինգերորդ օրը, ուշ ատեն Եկաւեանն ու Վահէն, կողք կողքի երկնցած կը պատրաստուէին քնել: Նոյն զովուշի մէջ գտնուող բանտարկեալները քնած էին արդէն: Երբ Վահէն գլուխը բարձին դրած՝ աչքերը փակելով փորձեց քնել, յանկարծ իրեն այնպէս թուեցաւ, որ գետնի տակէն միօրինակ հարուածներու խուլ տմբոց մը կը լսուէր: Եկաւեանը դեռ քնած չէր: Կամաց մը ընկերը մխթեց ։

— Մեր տղայ, ականջդ բարձին փակցուր, տես թէ գետնի խորքէն աղմուկ մը կը լսե՞ս: Ինծի կը թուի թէ ...

— Չէ, բան չեմ լսեր,— մէկ երկու վայրկեան ուշադրութեամբ մտիկ ընելէ վերջ ըսաւ Եկաւեանը:

— Բայց ինծի կը թուի, թէ կը լսեմ կանոնաւոր հարուածներու օտարոտի խուլ ձայն մը:

— Կատուն երազին մէջ ձկան փուշ կը տեսնէ,— քթի տակէն ծիծաղելով պատասխանեց Եկաւեանը ու վերմակը գլխուն քաշած՝ աչքերը գոցեց:

Այդ գիշեր Վահէն չկրցաւ քնել: Երկար ժամանակ լռութիւնը սրած՝ մտիկ կ'ընէր: Երբեմն կը թուէր թէ լսած դմբիւնները կը դադարէին, երբեմն ալ այնքան որոշ եւ բարձր կը լսուէին, որ Վահէն արդէն բացարձակապէս վստահ էր, որ գետնի տակ, թերեւս վեց եօթը արշին հեռաւորութեան վրայ, իր ընկերները փախուստի անցք մը կը փորէին իրենց համար: Հիմա, արդէն խուլ տմբոցը շատ որոշ կերպով կը լսուէր:

— Եկաւեան, հը՛, մեր տղայ,— ու Վահէն փորձեց ընկերը արթնցնել:

Ընկերը անիմաստ բառեր արտասանելով՝ միւս կողքին վրայ դարձաւ:

— Եկաւեան,— ու այս անգամ արդէն ուժեղ կերպով ընկերոջ թեւը ցնցեց Վահէն,— Եկաւեան, արթնցիր:

— Հը՛ ...

— Տօ, զահրումար,— չըթունքը ընկերոջ ականջին մօտեցուցած՝ շշնջաց Վահէն՝— մէկ աչքերդ բաց, տընաքանդ:

— Հը, ի՞նչ կայ ... տօ, չես ձգեր որ քնեմ ...

— Մտիկ ըրէ, մեր տղայ,հիմա ի՞նչ կ'ըսես, գետնի տակէն թմբիւններ կը լսուի՞ն թէ ոչ:

Եկաւեանը աչքերը բացաւ, ինքզինքը ցնցեց ու բոլորովին արթնցած՝ ականջը դրաւ բարձին վրայ: Կասկած չէր այլ եւս, որոշապէս կը լսուէր հարուածներու բութ տմբիւնը:

— Ըհը՛, մեր տղաքը գործի վրայ են,— ուրախացած ըսաւ Եկաւեանը,— ինչպէս կ'երեւի, ճիշդ մեր զովուշի տակ կ'աշխատին ...

— Թերեւս, դժուար է ըսել, բայց այս ձայնը զիս շատ կը մտահոգէ ... Եթէ աւելի մօտենալու ըլլին, մենք որ կը լսենք, պատահաբար արթուն մնացող բանտարկեալ մը կամ նոյն իսկ կարտիան մըն ալ կրնայ լսել:

— Ուրեմն, պէտք է անմիջապէս գրել Լեւոնին, որ շատ աղմուկ չհանեն ...

— Այսինքն՝ չաշխատին,— հեգնօրէն ընկերոջ խօսքը կտրեց Վահէն, — չէ, սիրելիս, անոնք ցերեկները անկարող աշխատելու՝ գիշերով կուգան, իսկ երբ քլունկը հողին կը զարնեն, անշուշտ ձայն կուտայ ... մենք պէտք է ինքներս ճար մը մտածենք այդ մասին:

— Ուրե՞մն ...

— Մտածենք, թերեւս միջոց մը գտնենք ձայնը խափանելու:

Վահէն եւ Եկաւեանը այլ եւս անկարող քնելու, ուշադրութեամբ կը հետեւէին ներքեւէն եկած տմբիւններու միօրինակ ձայնին:

Լոյսը բացուելէն ժամ մը առաջ, տարօրինակ ձայնը դադրեցաւ: Ինչպէս ընթերցողը գիտէ, Մելօն ու ընկերը դեռ լոյսը չբացուած՝ աշխատանքը կը դադրեցնէին ու կը մեկնէին Այգեստան:

— Կարծես ձայները դադրեցան, — ատեն մը ուշադրութեամբ մտիկ ընելէ վերջ ըսաւ Եկաւեանը:

— Անշուշտ, լոյսը բացուելու մօտ է:

Յաջորդ առտու Վահէն գրեց Լեւոնին հեղհեղէ աճող աղմուկի մասին ու թելադրեց, որ աշխատանքը դադրեցնեն կէս գիշերէն ժամ մը վերջը, իսկ մինչեւ այդ ժամը, գետնափորէն լսուող ձայները անլսելի դարձնելու հոգը իր վրայ առաւ:

Վահէն ինքնայատուկ միջոցի մը դիմեց գետնափորէն եկող աղմուկը անլսելի դարձնելու համար, զովուշին մէջ մինչեւ ուշ գիշեր կենդանութիւն պահելով: Ամէն զովուշ իր սրճեփն ունէր: Դրսէն խոշոր գլուխ մը ռուսական շաքար ապսպրեց, եւ մթնելէն վերջ փոքր մուրճով մը սկսաւ շաքարը մանրել ու զովուշի բանտարկեալները հիւրասիրել թէյով, հաց ու պանիրով:

— Մահուան դատապարտուած մարդը,— ծիծաղելով կ'ըսէր Վահէն բանտարկեալներուն,— իր ողջութեան պարտաւոր է հոգեհացի մասին մտածել: Կախուելէն վերջ ո՞վ է քելեխի մասին մտածողը ... Չեմ ուզեր պարտական մնալ ...էս քանի օրս բոլորդ ալ իմ հիւրս էք:

(Շար·)

ՄԱԼԽԱՍ

Կռիւները Մատրիտի մէջ

Կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի շուրջ: Կառավարական ուժերը, այս շրջանին մէջ, կը հաշուեն 20,000, այսինքն 4 սպանիական եւ քանի մը միջազգային զօրաբաժին: Յարձակումները անընդհատ կը կրկնուին, նախ հրասայլերն են որ կը նետուին թշնամի դիրքերու վրայ, յետոյ հետեւակազօրքն է որ գրոհ կուտայ: Հինգշաբթի վեց անգամ հրասայլերու յարձակում մը դոր-գրոհ ծուեցաւ, բայց միշտ դնդացիրներու կրակին ենթարկուելով՝ մեծ յաջողութիւն չգտան հանրապետական ուժերը: Իրապէս հերոսական կռիւ մըն էր որ կը կատարուէր, մահադնացութիւն մը քաջ ու կորովի:

Ազգայնականները հակայարձակումի անցան ամբողջ ճակատին վրայ, Լաս Ռոզասի եւ Համալսարանական թաղին միջեւ: Ազգայնականները եւս յաջողութիւն չգտան:

Ծանր արիւնհեղութենէ մը վերջ՝ երկու թշնամիները մնացին իրենց դիրքերուն վրայ:

Սանթանտէրի ճակատին վրայ ոչ մէկ նորութիւն: Հանրապետականները կը շարունակեն ամրացնել քաղաքը:

Ազգայնական աղբիւրէ հաղորդուեցաւ պահ մը թէ Սանթանտէրի նաւահանգիստը պաշարուած է: Հանրապետականները կը հերքեն այդ լուրը եւ կ'ըսեն թէ նման զրոյցներու նպատակն է դժուարացնել քաղաքին պարենաւորումը եւ բնակչութեան պարպումը: Քաղաքին ինչպէս եւ ծովեզերքին վրայ դեռ մը եղած մարտկոցները կրնան իրենց կրակին տակ պահել մինչեւ 17,000 մեթր տարածութիւն մը, այսպէս պաշտպանելու համար չէզոք նաւերու մատուցումը ցամաքին, պարէն բերելու կամ ժողովուրդը պարպելու նպատակով: Սանթանտէրի նաւահանգիստը պաշտպանուած է նաեւ հանրապետական սուզանաւերով:

— o —

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան համագումարը այսօր կը բացուի Մարսէյլի մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ համագումարին կը ներկայանայ ընկ. Վահան Համբարձումեան:

ՀՐԱԲՈՒԽ մը սկսաւ ժայթքել, Պիսմարք Թերակղզիին մէջ, ինչպէս կը հաղորդեն Սան Ֆրանսիսկոյէն: Հրաբուխէն առաջ երկրաշարժ տեղի ունեցաւ: Լաւային տակ թաղուեցան 500 հոգի: Լաւան ծածկեց Ռապօլ քաղաքին մէկ մասը: Անգլիական նաւ մը յաջողեցաւ ազատել 500 ճերմակ եւ 3000 խափշիկ:

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՏԱՔ մը սկսած է Միացեալ-Նահանգներու մէջ: 48 հոգի մեռան ոտթահար հարաւային նահանգներուն մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, պանդոկի, սրճարանի եւ ճաշարանի աշխատաւորներու եւ գործատէրերու վէճը կը շարունակէ իր սպառնալիքը: Կարգ մը գործատէրներ արդէն ցոյցի համար փակեցին իրենց հաստատութիւնները Փարիզի մէջ: Կը յուսացուի առաջքն առնել աշխատաւորներու գործադուլին եւ գործատէրներուն սպառնալիքին:

ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ դաշնագիրը պիտի վաւերացուի ի մօտոյ ֆրանսական կառավարութեան կողմէ, կը գրէ «Իւմանիթէ», Կաբրիէլ Փէրիի ստորագրութեամբ յօդուածի մը մէջ:

ՖՈՆ ՆԷՕՅՐԱԹ կ'ըսուի թէ շուտով Լոնտոն պիտի մեկնի, սկսելու համար իր խորհրդակցութիւնը որ յետաձգուեցաւ «Լայփցիկ»ի միջադէպին հետեւանքով:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Ալֆորվիլի Կ. Խաչի Սանուց Միութեան կողմէ եւ հովանաւորութեամբ Մասնաճիւղի Վարչութեան

10 Յուլիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Հայ Ակումբին մէջ

Կը նախագահէ ՏՕՔԹ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

Կը ներկայացուի «ԽԵՆԹԵՐՈՒ ԲԺԻՇԿԸ»

Խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ եւ հայկական պար

Մուտք մեծերու 3 ֆրանք, փոքրիկներու 1 ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք, փոքրիկներու ձրի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզ եւ արուարձանները բնակող Ամասիոյ եւ շրջակայի Հայերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կիրակի 11 Յուլիս ժամը 15ին, 8 րիւ դօմիւէ փարիզ 9.

Առժամեայ յանձնախումբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եռգկատի շրջանի ընդհ. Հայր. Միութեան անդամական ժողովը 11 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, 135 bld de Paris, կը խնդրուի հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ սոյն կարեւոր ժողովին, ներկաները մտածամտութիւն պիտի հանդիպին.

Կարեւոր օրակարգ տեղւոյն վրայ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի բոլոր ընկերները շաբաթ, 10 Յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, «Զարդարեան» գրադարանը, 181 քուր Լաֆայէթ:

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէի անդամական ընդհ. ժողովը կիրակի 11 Յուլիս, առաւօտեան ժամը 9.30ին, սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D-ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Գ. ԲԱԼԵՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ Ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

Մուտք 1 ֆրանք:

ԽՄԲԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Պանթէօ-Քաշանի կոմիտէի ընկերներէն եւ համակիրներէն անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, դէպի ծովեզերք տեղի ունենալիք խմբական պտոյտի մը, կը հրաւիրուին արձանագրուիլ ընկ. ՄԵԼԹԻԿԵԱՆի մօտ, 24 bis, Rue Roger, Պանթէօ:

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

11 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻԶԷԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ԱՐԱՄ ԹԻՄԻՐՃԵԱՆ**

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մեներգ

ՊԱՐԳԵՒԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին

8, rue Bossuet բարեգործ կանի սան մէջ

Տոմսեր ունեցող անդամուհիներէն կը խնդրուի փակել իրենց հաշիւները մինչեւ Յուլիս 9, դիմելով ամէն օր ժամը 5էն վերջ Տիկին Թորոսեանի, 26, Rue d'Enghien, Paris (2)

Մուտքը ազատ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 11 Յուլիս առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 11

ՌՈՊԻՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiquet-ի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ **Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԱՅԵԱՆ**

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՀԱՒԵՏ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.

Փոքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ Թարիստ ԳԱՐԵԳԻՆի մասնակցութեամբ

Սան-սանուհիներու կողմէ կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆ — ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. ե.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՁԿՆԻԿԸ

երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ Փօրթէն 21 a — եւ Gare de l'Est-էն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՁՕՍԱՆԱԽՈՎ ՊՏՈՅՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

եւ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎՍԵՄ. **ԱՐՇԱԿ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ**

Գործակցութեամբ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Ermitage de Longchamp-ի պարտէզը, (Bois de Boulogne)

Կիրակի, 11 Յուլիս, ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

ընտիր նուագախումբ, բացօթեայ պար եւ հաճելի անակնկալներ

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ՊՈՒՖԷ ԵՒ ՊԱՂ ԸՆԹՐԻՔ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿԻ 15 ՖՐԱՆՔ,

որ իրաւունք կուտայ նաեւ դաշտահանդէս մտնելու

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահներ):

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սեբաստիոյ Հայր. Միութեան կողմէ

11 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՕՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ ՄՕՏ

կը խօսի Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

երգ, պար, եւ ջազ.

ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱՋԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Ինչո՞ւ էր Բուրցեւը ցանկանում հանդիպել Ազեւին եւ ինչի՞ համար էին դատավարութեան մասին եղած դատարկաբանութիւնները: Նիկոլաեւսկին ենթադրում է, որ այն նամակները, որոնք Ազեւն իր կնոջ միջոցով ղրկել է իր նախկին ընկերներին եւ կուսակցութեան դատավարութեան հանդէպ պատրաստակամութիւն յայտնելը «Ազեւի համար լոկ պատերազմական խորամանկութիւն—ներ են: Նա այդ միջոցին դիմեց, կամենալով ցոյց տալ յեղափոխականներին, որ նա այլեւս ցանկութիւն չունի նրանց վնասելու»: Եւ իսկապէս Աղեւն այլեւս չէր կարող վնասել: Պէտք է ուշադրութեան առնել եւ այն, որ Բուրցեւի հետ ունեցած հանդիպումն էլ, յամենայն դէպս, մեծ եւ անվախ մի խաղ էր: Հենց Բուրցեւը ինքը 1909 թուին խնդրում էր Սաւինկովից Աղեւին իրեն «յանձնել»(*): Նա կարող էր գիտակցօրէն կամ պատահմամբ յայտնել յեղափոխականներին, իրենց այդ ենթադրուած հանդիպման մասին (ինչպէս նրանց յայտնեց Նէյէնարի նամակի մասին): Մենք գիտենք, որ Աղեւը Ֆրանկֆուրտ ճանապարհուելիս իր կառքը կաղմեց: Գիտենք եւ այն, որ նա յատկապէս Բուրցեւի հետ ունեցած տեսակցութիւնից յետոյ միայն նախազգուշական միջոցներ ձեռք առաւ, որ առաջ չէր անում: 1912—13 թ. ձմրան նա ամբողջ ժամանակ ծածկում էր իր հետքը, ճամբորդում էր, փոխում էր հիւրանոցները եւ անցագրերը: Բուրցեւի հետ ունեցած տեսակցութեան հոգեբանութիւնն աւելի բարդ էր: Մարդիկ, որոնք արդէն անցել են մահուան դուռը, երբեմն անըմբռնելի քայլեր են անում: Երբ Գերշունին բանտարկուած էր, Պլեւէն առանց ոչ մի բանի կարեւորութիւն տալու դրանց բանտ, մտաւ Գերշունիի սենեակը, նայեց յայտնի ահաբեկիչին եւ դուրս եկաւ... ինչո՞ւ...

Ֆրանքֆուրտում Աղեւը երկու գլխաւոր յատկութիւններ երեւան բերեց. յուսահատուած խաղացողի բընոյթ եւ դերասանութեան անյաղթելի պահանջ: Բուրցեւի հետ ունեցած տեսակցութիւնը մէկն էր այն սուր եւ այրող զգացումներից, որոնց Աղեւը սովորեցրել էր իրեն իր ամբողջ կեանքում եւ որոնցից նա զրկուած էր վերջին երեք տարիները: Թղթախաղը, նոյնիսկ շատ մեծ գումարներով, չէր կարողանում փոխարինել նրանց: Հին խաղացողը ցանկութիւն էր ըղձում գոնէ մի վայրկեան ապրելու իր անցած կեանքով: Դերասանը նորից փորձեց իր ուժերը եւ այդ նոր դերը նոյնպէս շատ յաջող անցաւ:

XI

Բայց պատիժը վերջ ի վերջոյ վրայ հասաւ, թէպէտ եւ ոչ այնքան խիստ: Աղեւին պատերազմը կործանեց: Նրա ամբողջ հարստութիւնը վերածուած էր ռուսական արժեթղթերի, որոնք պատերազմը յայտարարուելու վայրկեանից կորցրին իրենց արժէքը Գերմանիայում: Նէյմայէրների ընտանիքի վիճակը աննախանձելի դարձաւ: Նրանք ստիպուած եղան Բեռլինում սեղմիրանի արհեստանոց բացելու: «Մուչին» պատրաստում էր սեղմիրանները, իսկ Աղեւն իր վրայ էր վերցրել գործի առեւտրական մասը: Պարզեց, որ նա ընդունակ է նաեւ այդ գործին եւ սեղմիրանի գործը նա տարաւ նոյնքան հեռատեսութեամբ, ինչքան ահաբեկչական գործը: Առողջ միտքը փոխարինեց Աղեւի հանճարին: Մի ժամանակ նա մանրամասն կերպով բացատրում էր Մարտական կուսակցութեան անդամներին, որ «դինամիտէ հագուստը» անպէտք է, որովհետեւ կարելի է սպանել մարդուն, առանց իրեն օդի մէջ ցնդեցնելու: Այժմ էլ նոյն ձեւով նա սովորեցնում էր «Մուչի»ին, որ սեղմիրանները պէտք պատրաստել փոքր չափսով, որովհետեւ «պատերազմը, ըստ երեւոյթին, դեռ երկար կը տեւի եւ կանայք սոված մնալով կը նիհարեն»: Աղեւի մէջ խանութպանը գերազանցապէս համաձայնում էր մարդասպանի հետ:

Պատերազմի նախկին տարիները համեմատաբար աւելի տանելի անցան: Բայց 1915 թուի ամառը Աղեւը անսպասելի կերպով ձերբակալուեց փողոցում, Գերմանիայի քրէական ոստիկանութեան կողմից: Ձերբակալութեան պատճառը Աղեւի համար անհասկնալի էր, ինչպէս եւ անհասկանալի է մեզ համար: Ըստ Նիկոլայեւսկու «Նէյմայէրը» Ֆրիդրիխշտրասէ փողոցի կաֆէում հանդիպել էր ինչ որ մի մարդու, որը ճանաչել էր Աղեւին: Բայց ամենայն հաւանականութեամբ կարելի է եզրակացնել, որ գերմանական ոստիկանութիւնը մինչեւ այդ պատահական հանդիպումն էլ շատ լաւ գիտէր, թէ ինչպիսի անձնաւորութիւն է թաքնուած Նէյմայէր անուան տակ, որ 5 տարուց ի վեր օգտւում էր Բեռլինի հիւրընկալութիւնից: Ինքն Աղեւը կարծում էր, որ իրեն կասկածում են «ռուսական կառավարութեան հետ կապեր ունենալու համար»: Բանտից նա արդարացուցիչ խնդրագիր տուեց, որի մէջ երդւում էր, որ 1910 թուից ի վեր ռուսական կառավարութեան հետ ոչ մի կապ չունի: Բայց յետոյ պարզուեց, որ Նէյմայէրի ձերբակալութիւնն ամենեւին կապ չունէր նրա ռուսական կառավարութեան գաղտնի գործակալը լինելու կասկածի հետ, այլ նրան ձերբակալել էին որպէս վտանգաւոր «անիշխանական»ի: Զարմացած Աղեւը մի նոր խնդրագիր տուեց, որի մէջ հաւատացնում էր, որ երբեք անիշխանական չի եղել եւ միշտ էլ հաւատքով եւ ճշմարտութեամբ ծառայել է ոստիկանութեան եւ այս ծառայութիւնն հեռու անցեալի գործ է: Այժմ նա միայն մի խաղաղ վաճառական է, ցանկութիւն ունի աղնիւ կերպով վաստակելու իր հացը: (Շար.)

(*) Բուրցեւին նուիրուած մարդիկ դեռ մերկացումից առաջ առաջարկում էին առանց դատավարութեան սպանել Աղեւին:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 11 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 11 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3470

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱ՞ՆԸ...

»»»» o ««««

1918 Յունուար 5ին Արհեստակցական Միութեանց պատուիրակներուն առջեւ ճառ մը խօսելով, Անգլիոյ մեծահամբաւ վարչապետը, Լոյտ - Ճորճ, կ'ըսէր.

« Արաբիան, Հայաստանը, Իրաքը, Սուրիան ու Պաղեստինը, ըստ մեզի, իրաւունք ունին տեսնելու իրենց ազգային անջատ գոյութեան ճանաչումը :

«... Անկարելի է այս երկիրները վերադարձնել իրենց նախկին տէրերուն » :

Արաբիան, Իրաքը, Սուրիան եւ Պաղեստինը տեսան իրենց անջատ գոյութեան ճանաչումը, այդ երկիրները չվերադարձուեցան իրենց նախկին տէրերուն, Թուրքերուն: Լոյտ - Ճորճ եւ իր միւս մե՛ծ դաշնակիցները յարգեցին իրենց խոստումը — ու՛չ թէ կանուխ — եւ անկախութիւն շնորհեցին այս արաբախօս երկիրներուն :

Բայց Լոյտ - Ճորճ նոյն անկախութիւնն ու ազատութիւնը խոստացած էր նաեւ Հայաստանին, « փոքրիկ դաշնակցին», որ իր տարողութենէն անհամեմատ բարձր զոհողութիւններ ըրած եւ արիւն թափած էր՝ ո՛չ միայն հայրենիքի սիրոյն կռուելով ու տարագրուելով, այլեւ առնական ու հերոսական կռիւներ մղելով ռազմաճակատներու վրայ, որոնք լքուած էին ուրիշ մեծ դաշնակիցէ մը:

Նոյն Լոյտ - Ճորճը 1917 դեկտեմբեր 21ին, Անգլիոյ Խորհրդարանին մէջ յայտարարած էր .

« ... Իրաքը, ինչպէս նաեւ Հայաստանը այլեւս երբեք պէտք չէ դրուին Թուրքերու չարաղէտ տիրապետութեան տակ»:

Իրաքը առատ քարիւղ ունէր եւ կը գտնուէր Հնդկաստանի ճամբուն վրայ: Անիկա կրկին չենթարկուեցաւ Թուրքերու չարաղէտ տիրապետութեան: Փոքր ու ճնշուած ազգերու ազատագրութեան համար կռուող մեծ դաշնակիցները իրենց մէջ բաժնեցին քարիւղը, անկախութիւն տուին Իրաքի ու մոռցան Հայաստանը, որ, աւա՜ղ, զուրկ էր այդ թանկագին հեղուկէն :

1918 Յուլիս 14ին, Հայ Ազգային Պատուիրակութեան նախագահին ուղղուած նամակի մը մէջ, Ֆրանսայի ամենազօր վարչապետը Ժորժ Քլէմանսօ կը գրէր.

« Ֆրանսա, զոհ յարձակումներու ամէնէն անարդարին, իր պահանջներուն մէջ արձանագրած է ճնշուած ազգերու ազատագրութիւնը ...: Ուրախ եմ հաստատելու ձեզի թէ՝ Հանրապետութեան կառավարութիւնը, ինչպէս Մեծն Բրիտանիայինը, չէ դադրած հայ ազգը հաշուելէ թիւին մէջ այն ժողովուրդներուն, որոնց բախտը կ'ուզեն վճռել Դաշնակիցները, համաձայն մարդասիրութեան եւ արդարութեան գերագոյն կանոններուն »:

Նեղ օրերու մէջ, բարոյական բարձր սկզբունքներու անունով տրուած այս խոստումները անմիջապէս մոռցուեցան, երբ յաղթանակին յաջորդեցին լայն օրերը:

Հայկական դատին առաջին հարուածը տուին Դաշնակիցները 1918 Հոկտեմբեր 30ին, երբ Մուտրոսի մէջ Թուրքերուն հետ Զինադադար կնքեցին: Այն պահուն, երբ Թուրքերը մէկ կողմէ Պաղեստինի ճակատին վրայ ջախջախիչ պարտութեան մատնուելով, խուճապահար կը փախչէին՝ յուսալքուած ու դասալիք, միւս կողմէ դաշնակիցները ճեղքելով պալքանեան ճակատը կը յառաջանային դէպի Պոլիս, ամէն բան կարելի էր պարտադրել պարտուող պետութեան :

Դաշնակիցները կրնային Թուրքիոյ «վեց նահանգները» գրաւել եւ յանձնել Հայերուն, ինչպէս գրաւած էին Պաղեստինէն մինչեւ Կիլիկիա, Պոլիսը եւ «Սայքս-Փիքօ» գաղտնի դաշնագրով որոշուած «ազդեցութեանց գօտիները»: Իսկ Հայկ. նահանգներուն համար, Մուտրոսի Զինադադարին 24րդ յօդուածը կ'ըսէր.«Եթէ անկարգութիւններ պատահին հայկ. վեց նահանգներուն մէջ, դաշնակիցները իրենց կը վերապահեն այդ նահանգներէն ո եւ է մէկ մասը գրաւելու իրաւունքը »:

Այս յօդուածը արդէն իսկ յուսախաբ ըրած էր բոլոր Հայերը, որոնք տարբեր կարգադրութիւն կ'ակնկալէին, ա՛յնքան զոհողութիւններէ վերջ:

Բայց Զինադադարէն ետք ալ մեծ խոստումներ չդադրեցան Հայերուն: Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը Փուանքարէ՝ Թէրզեան պատրիարքին ուղղուած 1919 փետրուար 16 թուակիր նամակով մը կ'ըսէր.

« ... Հայաստան կասկած չէ ունեցած Ֆրանսայի վրայ, ինչպէս Ֆրանսա՝ Հայաստանի վրայ, ու միասին կրելէ վերջ նոյն տառապանքները աշխարհի մէջ իրաւունքի եւ արդարութեան յաղթանակին համար, երկու բարեկամ երկիրները այսօր կրնան հաղորդակից ըլլալ միեւնոյն բերկրութեան եւ միեւնոյն հպարտութեան մէջ: Հանրապետական կառավարութիւնը այսօր վերջացած չի նկատեր հայ ժողովուրդին հանդէպ իրեն վիճակած աշխատանքը ..., եւայլն »:

ՍԹէֆէն Փիշոն, Ֆրանսայի արտաքին գործերու նախարարը, 1919 Յուլիսին կը գրէր Ալպէր Թոմայի.—«Հայ կամաւորներէ բաղկացած « Արեւելեան Լեգէոնը», որ Սուրիա - Պաղեստինեան ֆրանսական զօրամասին երեք վաշտերը կը կազմէ, բոլորի աչքին ցոյց տուած է թէ՝ « Ֆրանսա Հայերը կը նկատէ իբրեւ դաշնակիցներ, որոնք կը կռուին թօթափելու համար գերմանեւթուրք զինուորապաշտութեան լուծը »:

Հայերը «փոքր դաշնակից» էին եւ իրենց դիւցազնական կռիւները համակրանք, նոյնիսկ հիացում առաջ բերած էին Անգլիոյ վարիչ շրջանակներուն մէջ: Անգլիոյ արտաքին նախարար Պալֆըր — «Հրէական օջախ»ի հեղինակը — 1918 Յուլիս 11ին պատասխանելով երեսփոխան Ր. Մաքտոնըլտի մէկ հարցումին, կ'ըսէր.

« Նորին բրիտանական վեհափառութեան կառավարութիւնը ամենախորին համակրանքով եւ հիացումով կը հետեւի Հայերու քաջարի դիմադրութեան, ի պաշտպանութիւն իրենց ազատութեանց եւ բարօրութեան: ... Գալով Հայաստանի ապագային, պարզապէս պիտի յիշեցնեմ դաշնակից պետութեանց գլխաւոր պետական մարդոց հրապարակային յայտարարութիւնները: Այդ ապագան պիտի որոշուի ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքին վրայ, ինչպէս կը մատնանշէ յարգելի երեսփոխանը »:

Տեսանք թէ ի՛նչ արժէք ունեցան Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատասխանատու վարիչներուն շռայլած այս խոստումները :

Միւս մեծ դաշնակիցը՝ Իտալիա եւս պակաս չէր մնացած: Իտալիոյ վարչապետը Օրլանտօ 1918 նոյեմբեր 26ին Խորհրդարանին մէջ պաշտօնապէս հաստատած էր իր հետեւեալ յայտարարութիւնը Լուծծաթիի. « Ըսէ՛ք Հայերուն թէ իրենց դատը իմ դատս է »:

Դեռ կարելի է էջեր լեցնել այս կարգի մէջբերումներով: Բայց այսքանն ալ բաւական է՝ վերյիշելու համար մօտիկ անցեալի մեր յոյսերն ու յուսախաբութիւնները, մեր մարտնչումներն ու լքումը, այն պահուն՝ երբ մեզի բախտակից միւս ժողովուրդները, հօգատարութեան շրջանէ մը ետք՝ կը գտնեն իրենց անկախութիւնը, զոր կորսնցուցած էին դարեր առաջ: Այն պահուն՝ երբ թափառական Հրեան ու ստատնդական Պէտէվին անգամ իր գլուխը դնելիք քար մը կը գտնէ: Իսկ Թրքահայաստանը, « վեց նահանգները » պարպուած են հայութենէ, Թրքահայ ժողովուրդը արմատախիլ եղած եւ ցրուած է չորս հովերուն, իբրեւ անհայրենիք, «հայ-մաթլոս» զանգուած մը, դաշնակից երկիրներու մէջ իսկ նշաւակ դառնալով ամէն վայրկեան «օտարական»ի պիտակին:

Այս բոլորը յիշելով, անգամ մը եւս պէտք է գոտեպնդուինք այն հաստատ յոյսով եւ անսասան հաւատքով թէ Հայկական Դատը ի վերջոյ պիտի յաղթանակէ եւ Թրքահայ ժողովուրդը պիտի վայելէ իր անհուն զոհողութեանց պտուղը, վերադառնալով իր հայրերու ......ւոր Հայրենիքը :

Հ. Ս.

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏ

ՍԷՅԻՏ ՌԻԶԱ

Թրքական Թերթերը դանակի պէս կտրեցին լուրերը, որ կուտային ապստամբութեան մասին, միշտ յաղթանակներ ներկայացնելով, բայց ամէն օր կը գրէին թէ Սէյիտ Ռիզան փիրաւորուեցաւ, ներում խնդրեց, անձնատուր պիտի ըլլայ, տակաւին չհաղորդեցի՞ն ձերբակալութիւնը: Լռութիւնը, զոր կը պահեն հիմա, չի՞ յիշեցներ այն լռութիւնը, զոր պահեցին 3 ամիս, Մարտէն սկսեալ, երբ Քիւրտերու ըմբոստ եւ խիզախ կեցուածքը պահ մը մռահոգութիւն պատճառեց էնկիւրիի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՏՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻՆ ՎԱՂՈՒԸՆԷ

»»»» o ««««

Թղթատարական գիներու յաւելումը

Նոր տուրքերու մասին հրովարտակ – օրէնքները գործադրութեան պիտի դրուին վաղը, երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ :

Անհատական եկամուտի վրայ դրուած տուրքերը (քսան առ հարիւր յաւելումով) պիտի գանձուին այս տարուան եկամուտներուն վրայէն: Մանր տուրքեր դրուած են անոնց վրայ, որոնց հաշուական տոմարները կեղծ են : Երկաթուղիի գիներու յաւելումը պիտի կատարուի ճամբորդներու համար՝ 20 յուլիսէն սկսեալ, բեռներու փոխադրութեան համար 12 յուլիսէն սկսեալ:

Թղթատարական սակերու փոփոխութեանց մասին կուտանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները.—

Պարզ նամակները 65 սանթիմ (մինչեւ 20 կրամ), քարթ փոսթալները՝ 55 սանթիմ, 5 բառով քարթ փոսթալները՝ 30 սանթիմ, շնչատար նամակները (փնէօմաթիք) 2 ֆրանք (մինչեւ 7 կրամ), 3 ֆրանք (մինչեւ 15 կրամ): Ապահովագրեալ նամակները 1 ֆր. 50: Արտասահման ղրկուած պարզ նամակները 1 ֆրանք 75, քարթ փոսթալները 1 ֆրանք, հրապարակագրական կամ առեւտրական թղթակցութիւն (բաց պահարանով, փափիէ տ'աֆֆէռ) 35 սանթիմ (մինչեւ 50 կրամ): Տպագրուած թերթ կամ գիրք 50 կրամը 35 սանթիմ: Ապահովագրեալ նամակները՝ 2 ֆրանք: Պելժիա, Զուիցերիա եւ Սպանիա ղրկուած նամակները, նուազ քան 80 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, 1 ֆրանք: Նոյն գինը Քանատա եւ Լիւքսէմպուրկ ղրկուած նամակներուն համար, առանց քիլոմեթրի հաշիւի: Ճեպընթաց (էքսփրէս) նամակներու համար (դէպի արտասահման) 3 ֆրանք 50:

Որոշ փոփոխութիւն կրած են նոյնպէս օրաթերթերու, պարբերականներու առաքման, ինչպէս նաեւ դրամական առաքման (մանտա) գիները :

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» o ««««

Անգլիոյ յանձնուեցաւ իրաւախոհութիւնը

Ուրբաթ առաւօտ, Լոնտոնի կոմիտէին նիստը բացուեցաւ Լորտ Փլիմութի նախագահութեամբ: Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան մինչեւ կէս օր : 27 պետութիւնները մէկիկ մէկիկ արտայայտուեցան անգլեւֆրանսական եւ գերմանեւիտալական ծրագիրներուն մասին: Կէսօրէն վերջն ալ շարունակուեցան այդ վիճաբանութիւնները, որոնք համաձայնութեան որ եւ է յոյս չէին ներշնչեր: Ֆրանսական կառավարութեան երկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը չի կրնար ընդունիլ որ ծովային հսկողութիւնը վերցուի եւ ցամաքային հսկողութիւնը պահպանուի: Այնպէս որ երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ կը բանայ Պիրէնեան սահմանագլուխը, եթէ մինչ այդ ապահովութիւն չտրուի թէ հսկողութիւնը պիտի կատարուի Սպանիոյ բոլոր սահմաններուն վրայ: Իտալական կառավարութեան ներկայացուցիչը, ընդունելով հանդերձ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան անհրաժեշտութիւնը, յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը ստիպուած է մերժել անգլեւֆրանսական ծրագիրը պարզ այն պատճառով որ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը ճանչնան Վալենցիոյ կառավարութիւնը, բայց ոչ՝ Պուրկոսի կառավարութիւնը, հետեւաբար չեն կրնար հսկողութիւնը կատարել անաչառութեամբ: Գերմանական կառավարութեան ներկայացուցիչը խիստ լեզուով մը քննադատեց Կոմինտէրնին միջամտութիւնը եւ Խորհրդային Միութեան խաղերը: Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները առաջարկեցին ընդունիլ անգլեւֆրանսական ծրագիրը անփոփոխ: Իսկ Լեհաստանի, Ռումանիոյ, Եուկոսլավիոյ ներկայացուցիչները քննադատեցին Ֆրանսական անհաշտութիւնը, մինչ Նորվեկիա, Ցուէտատան, Եսթոնիա, Ջեխիա վերապահ կը մնային :

Վիճաբանութիւնները շարունակուեցան մինչեւ երեկոյ: Մեծամասնութիւնը կողմնակից էր անգլեւֆրանսական ծրագրին: Եթէ քուէի դրուէր, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ պիտի ընդունուէր անգլեւֆրանսական տեսակէտը : Սակայն ատիկա պիտի նշանակէր ոչ թէ համաձայնութեան գալ, այլ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ պարտադրել մեծամասնութեան կամքը: Լորտ Փլիմութ խոհեմութիւն համարեց քուէի չդնել հարցը, զգուշանալով խզումէն : Հարցը այնքան փափուկ էր, որ անհրաժեշտ էր բանաձեւ մը գտնել բոլորին համաձայնութեամբ: Եւ այդ էր դժուարը: Խզումի մը վախը փարատելու համար, Հոլանտայի ներկայացուցիչը առաջարկեց բրիտանական կառավարութեան յանձնել իրաւախոհական բանաձեւի մը խմբագրութեան հոգը: Այս առաջարկը կը գոհացնէր Գերմանիան, որ կ'ուզէր ամէն գնով Ֆրանսայէն անջատել Անգլիան,— միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Հոլանտայի ներկայացուցչին առաջարկը: Այսպէս բրիտանական կառավարութիւնը պիտի մշակէ երրորդ ծրագիր մը, որ ոչ պիտի նմանի անգլեւֆրանսական թիւ 1 առաջարկին, ոչ ալ գերմանեւիտալական թիւ 2 առաջարկին:

Եւ յանձնաժողովին նիստը փակուեցաւ երեկոյեան ժամը 6.30ին:

Յաջորդ նիստը պիտի գումարուի, երբ նախագահը, Լորտ Փլիմութ, յարմար դատէ :

Արաբները դէմ Պաղեստինի բաժնման

»»»» o ««««

Բրիտանական կառավարութեան ծրագիրը, որ 3 գօտիներու կը բաժնէր Պաղեստինը, կը թուի թէ խիստ ընդդիմութեան պիտի բախի, ինչպէս կը հաստատեն արաբական շրջանակներէ քաղուած տեղեկութիւնները: Արաբական Գեր. Կոմիտէին ազդեցիկ անդամներէն մին կը յայտարարէ թէ չկայ Արաբ մը որ յօժարի իր ստորագրութիւնը դնել անգլիական ծրագրին տակ: Միայն բռնի ուժը կրնայ պարտադրել որ Արաբները լքեն Հայֆան, Սաֆէտը եւ Տիբերիան: «Ասիկա տնտեսական հարց չէ, այլ պատուոյ հարց: Բրիտանական կառավարութիւնը պիտի ուզէ՞ր Գերմանիոյ ծախել Փորթսմութը: Մենք տկար ենք, թնդանօթ չունինք, ոչ ալ թունաւոր կազեր, բայց ունինք նոյն սիրտը, նոյն հայրենասիրութիւնը, զոր ցոյց կուտան Անգլիացիները»:

Արաբական Կեդ. Կոմիտէն խնդրած է իսլամ թագաւորներէն, որ միջամտեն :

Ընկերվարական համագումարը Մարսէյլի մէջ

»»»» o ««««

Ֆրանսայի Ընկերվարականներու համագումարը, որ երէկ բացուեցաւ Մարսիլիոյ մէջ, մասնաւոր նշանակութիւն մը կը ստանայ այս պահուս անոր համար, որ Շօթանի կառավարութեան մէջ ընկերվարականներու մասնակցութեան, նոյնիսկ դահլիճի գոյութեան հարցը պիտի ծեծուի անպայման : Քաղաքական նախադուշակութիւններու վարժ մամուլը չի կարծեր որ Անժէի դէպքը կրկնուի եւ ընկերվարական նախարարները հեռանան դահլիճէն՝ իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի վիճաբանութիւններուն: Այսուհանդերձ համաժողովին մէջ բաւական սուր պայքար մը պիտի մղեն երեք ճակատներ .—

1.— « Կեդրոնական ճակատը» կը ներկայացնէ Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի հոսանքը, որուն բանաձեւը կը գնահատէ Պլումի կառավարութեան ընկերվարական նուաճումները, խիզախ բարենորոգումները եւ ընկերվարականներու մասնակցութիւնը Շօթանի կառավարութեան:

2.— « Ընկերվարական պայքար »ի ճակատը, որուն գլուխը կը գտնուի Զիրոմսքի,— այս հոսանքը որոշ վերապահութիւն ցոյց կուտայ ընկերվարականներու մասնակցութեան մասին Շօթանի կառավարութեան, բայց եւ այնպէս կը դատապարտէ չափազանց վարանոտ եւ զգուշաւոր, կարելի է ըսել՝ վախկոտ ընթացքը ընկերվարական նախարարներուն, որոնք կառավարութիւն կազմած էին Լէոն Պլումի պատասխանատուութեան տակ :

3.— « Յեղափոխական ձախ » ճակատը, որուն գլուխը կը գտնուի Մարսօ Փիվէր, որ կրակ կը ժայթքէ արդէն ընկերվարական կուսակցութեան պետին դէմ եւ զայն կ'ամբաստանէ որ արգելք հանդիսացաւ «ուղղակի գործունէութեան դծի մէջ մտնելու», վերջին տագնապին պահուն:

Ո՞ր պիտի յաղթանակէ այս ճակատներէն: Ինչ որ ստոյգ կը թուի, այն է թէ վարդապետական սկզբունքներու զիջումով իսկ պիտի աշխատուի պահպանել Ժող. Ճակատը, իսկ գալով Լէոն Պլումի «տկարութեան»՝ այս ճար - տար մտաւորականը անշուշտ պիտի գիտնայ շեղել պատգամաւորներուն զայրոյթը դէպի Ծերակոյտ, անոր դէմ պայքարի մը յաղթանակին յոյսով պաշտպանելու համար ընկերվարականներու մասնակցութիւնը Շօթանի կառավարութեան :

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ, ծանօթ գրագէտ – քննադատը, ամսագլխուն Երուսաղէմէն Փարիզ կը հասնի :

ՊԵԼԺ դահլիճին դատական նախարարը, զրոյց կը շրջի թէ, պիտի հրաժարի, ինչ որ պատճառ պիտի դառնայ որ Վան Զէլանտ վերանորոգման մը են-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԵՐՅԻՇՈՒՄՆԵՐ

Փ Ր Ե Ւ Ե Զ Ա

Օսմանեան կայսրութեան բազմաթիւ երախտաւորներուն մէջ առաջնակարգ դիրք ունի Լութեր։ (Ինչ անակնկալ յայտնութիւններ կ՚ընէ երբեմն պատմութիւնը)։

Այդ նախկին կաթոլիկ քահանան իր ստեղծած շարժումով, իր մղած ահարկու կրօնապայքարով տակն ու վրայ ըրաւ քրիստոնեայ Եւրոպան։ Ազգ ազգի դէմ եւ նոյն ազգին զաւակները իրարու դէմ ելան մահասփիւռ ատելութեամբ։ Կրօնապայքարին թունաւոր մանրէն տկարացում, քայքայում առաջ բերաւ Թուրքերուն հակառակորդ քրիստոնեայ պետութեանց միջեւ, եւ այս իրողութիւնը մեծապէս քաջալերեց Օսմանի ժառանգորդները, որպէսզի սանձակոտոր գործեն, Եղէական, Ադրիական եւ Տիրենեան ծովերուն վրայ, արշաւեն դէպի Տալմացիա, դէպի Դանուբ, եւ տեղաւորուին Հունգարիոյ սրտին վրայ, Վիէննան դողի մատնելով։

Կատակերգութիւնն անոր մէջ կը կայանայ որ Ֆրանսուա Ա. Կարոլոս Ե.ի կայսերական միահեծան պետութեան դէմ պատնէշ կանգնելու համար Սիւլէյման Ա.ի հետ «անպատկառ դաշինք» կնքած էր, հետեւաբար աւելի կը գրգռուէր Թուրքերուն ախորժակը՝ քրիստոնեայ պետութեանց դէմ, որոնցմէ առաջինն էր Վենետիկ։ Հակառակ այս վերջնոյն զգուշութեանց՝ Թուրքերը, ոգեւորուած Ֆրանսայի նեցուկէն, սկսան խոչընդոտել, յելուզակային արարքներով, Վենետիկեան նաւերը։

Խայր-էտ-Տին համբաւաւոր ծովահէնը, ծանօթ նաեւ «Շիկամօրուս» յորջորջմամբ, իր Թրքական տորմիղով օր մը յանկարծ յարձակեցաւ Քորֆու կղզիին վրայ (որ 1200 թուականէն ի վեր Վենետիկի գերիշխանութեան տակ էր), բայց պահակազօրքին հերոսական դիմադրութիւնը ետ մղեց զանոնք. (սեպտեմբեր, 1537)։

Սակայն երբ Կարլոս Ե. եւ Ֆրանսուա Ա. իրարու միջեւ զինադուլ հաշտեցին, եւ երբ այս վերջինը, ժամանակապէս, հրաժարեցաւ Թուրքերու դաշնակցութենէն, շատեր ժամը հասած նկատեցին հակօսմանեան ուխտ մը կնքելու, ինչ որ տեղի ունեցաւ, Հռոմի մէջ, Կարոլոս Ե.ի, Վենետիկի հասարակապետութեան եւ պապին միջեւ։ Ահարկու ուխտ, որ գլխաւոր ստորագրողներուն երեւակայութիւնը տաքցուց արտասովոր կերպով։ Գործի սկսելէ առաջ՝ արդէն խօսքով իրարու մէջ բաժներ էին Օսմանեան կայսրութիւնը։ Ժողովրդական ասացուածքին համաձայն արջը բռնելէն առաջ՝ մորթին վրայ կը վիճէին։

Պապ Պօղոս Գ. այս ուխտը — տեսակ մը նոր խաչակրութիւն — աւելի ամրացնելու դիտաւորութեամբ, ինչպէս նաեւ ապահովութեան համար, հրաւիրեց երկու վեհապետներն ի Նիս, խորհրդակցութեան։

Բայց իրարու հանդէպ այնքան վստահութիւն ունէին՝ որ կողմերէն իւրաքանչիւրն «անձնական ապահովութեան» համար Սավոյայի դուքէն Նիսի դղեակը կը խնդրէր, իբրեւ ապաժամեայ բնակավայր …

Վենետիկ երկու դեսպաններ ղրկած էր՝ յանձին Նիկողոս Դիէֆոլոյի եւ Մարկոս-Անտոն Քոռների, որոնց գործն էր ձեռնարկին յաջողութեան սատար հանդիսանալ, բայց ամէնուն մէջ ալ բարի կամքի պակաս կար։ Վեհապետներն եւ ոչ իսկ իրարու հանդիպիլ կ'ուզէին։ Ի վերջոյ Էկ-Մորթի մէջ իրարու ձեռք սեղմեցին, բայց ծայր աստիճան քաղաքավարական շարժուձեւերով, որոնք ամէն ինչ էին կ'ուզէին ըլլալ, բայց հաշտութեան բացի անկեղծութենէ։ Հաշտութեան տեւողութեան շուրջ իսկ համաձայնութիւն չէին կրնար գոյացնել։ Ֆրանսուա Ա. 20 կամ 25 տարի կ'ուզէր, Կարոլոս Ե.՝ միայն 3։ Որոշեցին 10 տարի։ Շնորհիւ Վենետիկցի դեսպաններուն՝ կարելի եղաւ ոտքի պահել հակաթուրք ուխտին տրամադրութիւնները։

Օսմանեան վտանգին դէմ, կարծես հրաշքով, հնարաւոր դարձաւ իրագործել քրիստոնեայ ճակատին կազմակերպութիւնը։ Խաբուսիկ երեւոյթ։

Օսմանեան կայսրութեան վերին հրամանատարութիւնը միակուռ էր, եւ իր նպատակն ամենուրեք հարուածել էր քրիստոնէութիւնը։

Փոխարէն՝ եւրոպական պետութիւնները ոչ մէկ քաղաքական եւ զինուորական միութիւն ունէին, իրարու հանդէպ լեցուած էին նախանձով, անվստահութեամբ, շահախնդրութեամբ։

Կարոլոս Ե. կ'ուզէր որ ընդհանուր հրամանատար կարգուէր Անտրէա Տորիա, այն ատեն հռչակաւոր՝ իբրեւ կայսեր հաշուոյն գործող նաւավարի, որ թշնամի էր Վենետիկի եւ կասկածելի՝ քանի որ կ'ըսէին թէ գաղտնի դաշինք կնքած էր Խայր-էտ-Տին-Շիկամօրուսին հետ, տեղի ունենալիք կռիւին շուրջ իսկ։ Մինչդեռ Վենետիկ կը ցանկար Թուրքիան հարուածել Արեւելքի մէջ իսկ, այն տեղի իր գաղութներուն վրայէն մի անգամ ընդմիշտ հեռացնելու համար իսլամական սպառնալիքը, Կարոլոս Ե. կը խորհէր տարածուիլ դէպի Ափրիկէ, Արեւմտեան եւ Կեդրոնական Միջերկրականի մէջ իր շուքն երկարելու համար, եւ աչքերը չէր հեռացներ Ալճերիայէն։

Վենետիկեան ծրագիրը սակայն աւելի տրամաբանական էր, ճեղքել Օսմ. Կայսրութեան սիրտը, բնականաբար պիտի հետեւէր թէ միւս երկիրները, ինչպէս Հիւսիսային Ափրիկէ, որոնք կայսրութեան գերիշխանութեան տակ կը գտնուէին, քրիստոնեաներու աւարին առարկայ դառնային։ Բայց Կարոլոս Ե.ի խորհրդականները, որոնց կարգին Տորիա, մատնանիշ կ'ընէին օգուտը՝ զոր պիտի վայելէր Վենետիկ՝ եթէ անոր ծրագիրը գործադրուէր։

Փոխադարձ այս անբարեացակամութիւնը բացայայտ է որ պատճառ պիտի ըլլար ձեռնարկին ձախողութեան. բայց այդ մասին չէր մտածեր Ֆրանսուա Ա., հակառակ պարագային՝ դիւրին էր Թուրքիոյ յարիլ դարձեալ։ Իսկ Կարոլոս Ե. Նիսի դաշնագրով ինքզինք ապահով կը զգար Իտալիոյ մէջ իր ստացուածքներուն վրայ։

Չկամութեամբ, խանդավառութենէ զուրկ, պարզապէս իրենց խոստումը յարգելու համար, դաշնակիցները ձեռնարկեցին գործի։

Որոշուած ժամանակին Վենետիկեան եւ պապական նաւերը խմբուեցան Քորֆուի առջեւ, բայց վերին հրամանատարը՝ Անտրէ Տորիա, արեւմտեան Միջերկրականին վրայ վեր վար կը պտըտէր, կարծես թէ լուր իսկ չունենար որ Քորֆուի առջեւ իրեն կը սպասէին։ Ժամանակը, այնքան թանկագին, այսպէս կը փճանար ի հաշիւ դաշնակիցներուն, մինչդեռ Խայր էտ Տին զայն կ'օգտագործէր ի հաշիւ իրեն, Վենետիկի գերիշխանութեան տակ գտնուող Եղէական ծովու կղզիները գրաւելով, եւ սպառնալով Քանտիոյ։

Ամբողջ ամառ՝ որ յարմարագոյն շրջանն էր ծովային կռիւին, այսպէս անցաւ. (Կարոլոս Ե. եւ Տորիա համաձայն էին այդ մասին)։

Սեպտեմբերին վերջապէս մէջտեղ ելաւ Տորիա, բայց շատ քիչ նաւերով, ինչ որ հակառակ էր Դաշնակիցներու միջեւ կնքուած ուխտի տրամադրութեան։

Թուրքերն իրենց նաւերով Փրեւեզայի ամրոցներուն մէջ կը սպասէին ապահով։

Ի՞նչ ոգիով կռուէին, մանաւանդ Վենետիկցիները, դիմադրաւել օսմանեան տորմիղը, քանի որ կեղծ դաշնակից Սպանիան աւելի վտանգաւոր թշնամի մըն էր, քան բո՛ւն թըշնամին։ Ֆրանսուա Ա. հասկցուցած էր արդէն Վենետիկի կառավարութեան պետերուն թէ որո՞նք են Կարոլոս Ե.ի բուն դիտաւորութիւնները, եւ թէ Տորիա ի՛նչ դաւաճանութիւն կը սարքէ Շիկամօրուսին հետ. բայց ինչ որ այսօր պատմութիւնը հաստատած է իբրեւ իրականութիւն, այն ատեն միայն ենթադրութիւն էր, փաստերու չգոյութեան պատճառաւ։

Երբ Տորիա ներկայացաւ Դաշնակիցներուն, Քորֆու, արդէն գրպանին մէջ ունէր կայսեր հրամանագիրը, ըստ որուն պէտք էր գաղտագողի համաձայնիլ Շիկամօրուսին հետ, հետեւեալ հիմերուն վրայ. — «Պոնա եւ Պունճիա եւ շատ հաւանօրէն նոյն իսկ Տրիպոլիս, յանձնել Թուրքիոյ (Շիկամօրուս Թունուզն ալ կը պահանջէր, սակայն Կարոլոս Ե. զայն խոստացած էր ուրիշներու), փոխարէն պահանջել որ Շիկամօրուս հրաժարի Թրքական ուժերու հրամանատարութենէն եւ դառնայ Ալճերիա, կառավարելու կայսերական հողերուն։ Շիկամօրուս կը խոստանար նոյնիսկ, ի հարկին, օգնել Կարոլոս Ե.ի, ընդդէմ Վենետիկի։

Այս պարագաներուն տակ, Տորիա, որոշած էր գործօն մասնակցութիւն չունենալ կռիւին, եթէ նոյնիսկ Վենետիկ նախայարձակ ըլլար, թողուլ զայն առանձին։

Տորիա ի՞նչ կ'ընէր յիրաւի։ Ժամանակ կորսնցնել կուտար, հազար տեսակ ոտնձգութիւններով։ Կ'առաջարկէր, օրինակի համար, գրաւել Մորէայի ամրոցները, սպառնալով որ Շիկամօրուս բաց ծովու վրայ ելլէ։ Յետոյ կ'առաջարկէր որ իւրաքանչիւր վենետիկեան նաւու վրայ 25 սպանիացի զինուորներ գտնուին։ Ի՞նչ կը նշանակէր այս. Անվստահութիւն ընդդէմ Վենետիկցիներուն, որոնք նման գաղափար մը հանդուրժել իսկ չէին կրնար եւ զզուանքով մերժեցին։ Տորիա, այսպէս, դաւաճանութիւնն արդարացնելու պատճառը գտաւ։

Այս ոգիով «Դաշնակիցնե՛րը», ի՛նչ հեղնութիւն, շարժեցան Թուրքերուն դէմ։

Միւս կողմէ, Շիկամօրուս շուարած էր, չէր գիտեր ի՛նչպէս գործել։ Տեղի տուաւ իր հետեւորդներու պահանջներուն, որոնց չէր ուզեր յայտնել գաղտնի համաձայնութիւնը Տորիայի հետ, եւ վճռեց ընդառաջ երթալ բախումին։

Դաշնակիցներն աւելի շատ էին թիւով, սակայն, այդ առաւելութիւնը խաթարուած էր վերին հրամանատարութեան աղտոտ դիտաւորութիւններէն։ Տորիա մինչեւ իսկ խոհեմութեան խորհուրդներ տուաւ (վատօրէն, դաւադիրի յատուկ շաղակրատութիւններով) Վենետիկցիներուն, որոնք բողոքեցին տղամարդու անվայել այս կեցուածքին դէմ։ Վենետիկցիներն անպայման կ'ուզէին զարնուիլ Թուրքերուն հետ։

Տորիա վերջապէս ստիպուեցաւ իր նաւերն ուղղել թշնամիին դէմ, ինչ որ տեղի ունեցաւ այն ատեն, ուրիշ բան մը չէր, եթէ ոչ անփոյթ, խառնակ, մանաւանդ անիմաստ շարժումներու շարք մը, որոնց գլխաւոր նպատակն էր ո՛չ միայն չմասնակցիլ կռուին, այլ նոյնիսկ համեստ յաջողութիւն մը մերժել Վենետիկցիներուն, արգելք ըլլալ անոնց յաղթանակին ամէն կերպով։

Յանկարծ, կռուին ամէնէն տաք մէկ պահուն, Տորիա կռնակը դարձուց եւ փախաւ դէպի Քորֆու։ Այս դաւաճանութեան հետեւանքով Վենետիկ եւ Հռոմ մնացին առանձին, կոտորակուած ուժերով եւ ստիպուեցան նահանջել։

Վենետիկ, Հռոմ եւ Սպանիա փոխադարձաբար ամբաստանեցին։ Բայց պատմութիւնը վճռեց բուն յանցաւորին օձիքն բռնել։ Սկիպիոն Ամատօ իր «Փրեւեզեան պատմութիւն»ներուն մէջ հետեւեալը կը գրէ Տորիայի մասին.—

« Ամէնքն ալ իր երեսին պիտի թքնէին, այնքան ընդհանուր էր այս զայրոյթը»։

Այսպէս տխուր վախճան ունեցաւ Փրեւեզայի կռիւը։

Հետեւանքնե՞րը։

Ա) Թուրքերուն անպարտելիութիւնն անվիճելի հռչակուեցաւ։

Բ) Կարոլոս Ե. եւ իր վարձկան Տորիա ո՛չինչ շահեցան Վենետիկցիներու յաղթանակին արգելք հանդիսանալով, ընդհակառակն, երեսուն տարի շարունակ հետզհետէ զօրացող Օսմանեան կայսրութեան առջեւ ստիպուեցան նուաստացուցիչ զիջումներ ընել։

Գ) Վենետիկ համոզուեցաւ որ լաւագոյն է ճակատաբաց թշնամիին հետ ուղղակի գործ ունենալ, քան թէ դիմակաւոր բարեկամներու հետ։

Կարծես թէ Սպանիոյ դաւաճանութիւնը բաւական չըլլար, Ֆրանսան ալ, իր կարգին, ի վնաս Վենետիկի մատնութիւն ըրաւ։ Հասարակապետութեան ներկայացուցիչը՝ Լուիճի Պատոյէր, հրահանգ ունէր Բարձրագոյն Դրան հետ իր բանակցութեանց ընթացքին, միայն անկարելիութեան առջեւ գտնուած պարագային զիջիլ Ռոմանիոյ Նէապոլիսը եւ Մորէայի Մալվազիան, որոնք վենետիկեան տիրապետութեան գլխաւոր կէտերն էին արեւելքի մէջ։ Ինչպէս կ'ըլլայ՝ երկու պետական պաշտօնեաներ այս հրահանգին մասին կը խօսին Վենետիկի Ֆրանսայի դեսպանին հետ, այս վերջինն անմիջապէս լուր կուտայ Ֆրանսուա Ա.ի։ Եւ Ֆրանսայի թագաւորն իր կարգին չի վարանիր «հրահանգ»ին մասին տեղեկութիւն հաղորդելու Սուլթանին …

Այնպէս որ երբ Պատոյէր կը հասնի Պոլիս, առաջին օրէն իսկ յիշեալ ամրոցներէն հրաժարելու հարկին տակ կը գտնուի։

Վենետիկ այս դառն փորձութենէն ալ ետք՝ ամփոփուեցաւ, թափ տուաւ իր արդէն իսկ համբաւաւոր դիւանագիտական գործունէութեան ճոխացման, եւ սպասեց յարմար առիթի, հարուածը տալու համար Օսմանի գլխուն։

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ՖՐԱՆՍ · ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ՄԱՌՈՐԵԱԼԸ»

— . —

Գոլէժ տը Ֆրանսի մէջ, Հոգեկան Խօթիէ աւարտեց իր դասաւանդութիւնը, — «Զգային երեւոյթներու արտաքին հակադրութիւնը»։

Ըստ սովորութեան՝ քաշուեցաւ ամփիթեատրոնի քովընտի սենեակը, հոն ընդունելու համար իր աշակերտները, որոնք կը կարօտէին ըլլայ լուսաբանութիւն մը, ըլլայ գործի մը մասին որ եւ է տեղեկութիւն։

Այդ երիտասարդներէն ոչ ոք ներս մտաւ, այլ միայն ծերուկ մը, չափազանց ալեհեր, անփայլ աչքերով, իր դէմքին վրայ ջիղերուն այն տկարացումով որ կը մատնէր ծայր աստիճան իր անզօրութիւնը։

Շատախօս մը անպայման, այն անգործ պուրժուաներէն, որոնք հանրային դասաւանդութեանց փորձանքն են։

Խօթիէ որոշեց ճամբել զինքը, նոյն իսկ յանկարծակի, եթէ հարկ էր։

Ծերունին բարեւեց շատ կամաց, համեստօրէն քանի մը քայլ առաւ, բարեւեց կրկին, յետոյ կեցաւ գրեթէ ծառայական վիճակի մը մէջ։ Անկէ կը սպասէր այնքան դէշ վերաբերմունք մը, որ ճիշդ այդ պատճառաւ Խօթիէ յանկարծ ինքզինքը զգաց անկարող՝ անոր հանդէպ գործածելու ամենադոյզն սաստկութիւնը։

Յանկարծ այն տպաւորութիւնը ունեցաւ որ կը գտնուի «դժբախտութեան առջեւ», խորհրդաւոր դժբախտութիւն մը, անդարմանելի։

Ծերունին ինքզինքը ներկայացուց.
— Փիոթր Օսիփովիչ Ջէրնով …
փրոֆ. Ջէրնով։

Փրոֆէսոր մը, այս մնացորդացը, Խօթիէ աւելի ուշադրութեամբ դիտեց զայն։

Փրոֆէսոր ինչի՞։ Մարդակազմութեա՞ն, իրաւագիտութեա՞ն, պատմագիտութեա՞ն։ Անունը առաջին անգամ ոչինչ յիշեցուց իրեն։

— Ջէրնով, կրկնեց մնացորդացը, Թերեւս գիտէք … իմ Հոգեսպառութեան (Psychasthénie) մասին գրածներս թարգմանուած են ֆրանսերէնի։

Խօթիէ յիշեց … ստուար հատոր մը։ Գիրք մը որ այնքան երկար ժամանակ թղթատած պրպտած է, երբ 1900ի տարիները ուսանող էր։

Բայց այդ ատենէն ի վեր, ուրիշ ոչինչ, այլ եւս բնաւ լսած չէր խօսիլ այս Ջէրնովի մասին։ Անկէ վերջ ամենեւին, ամենեւին ոչինչ հրատարակած էր։

Խօթիէ ներողութիւն խնդրեց. — «Սիրելի վարպետ …» սկսաւ ան, աղաչական շարժում մը սակայն զինք կեցուց։

— Ո՛հ, պարոն փրոֆէսոր … պէտք է հիմա վերստին սորվիմ ամէն բան։ Քիչ առաջ ձեզ կ'ունկնդրէի եւ չէի հասկնար, այո, այլ եւս չեմ հասկնար գիտութիւնը որ ձերն է եւ որ եղած էր իմս։ Այն ինչ որ կուզամ ձեզմէ խնդրել, սկսնակի համար, շատ հասարակ գրքոյկի մը ցուցմունքն է…

1902ին, Փետրուարի մէջ, գրական փոքր շարժման մը մասնակցեցայ, ազատական, եթէ կ'ուզէք։ Եւ ղրկուեցայ առանց դատի Շլիւսէլպուրկի բերդը։ Մնացի այնտեղ մինչեւ յեղափոխութիւնը, մինչեւ 1917, տասնըհի՛նգ տարի։ Այս տասնըհինգ տարիներու ընթացքին, արգիլուած էր ինծի ստանալ ոչ գիրք, ոչ թուղթ, ոչ գրիչ, ոչ մատիտ … Մտածեցէք անգամ մը, մենք որ կ'ապրինք միմիայն միտքով։

Կ'ուզէի խենթենալ։ Լուծում մըն էր խենթութիւնը եւ յետոյ գիտէի, ուսումնասիրած էի, պարագաներ կան երբ կը կորսնցնենք մեր անձնաւորութիւնը, կը կարծենք ըլլալ ուրիշ մը, պարագաներ կան երբ ձայներ կը լսենք։ Ձայներ լսել, պարոն, ի՛նչ մխիթարանք բանտարկեալին համար որ ես էի, որովհետեւ այդ ժամանակ պիտի ըլլայի մէկու մը հետ։

Աւա՛ղ, չխենթեցայ բայց զգացի թանձրամտութեան մէջ խրիլս։ Ա՛խ, կռուեցայ, պայքարեցայ, փորձեցի գլխով հաշիւներ ընել, արտասանել բանաստեղծութիւններ։ Ապարդիւն։ Անզգալաբար ականատես կ'ըլլայի իմ յիշողութեանս կորուստին, իմ հմտութեանս կորուստին, գաղափարներու ամփոփման կարողութեանս կորուստին։ Վայրկեան մը ես ինծի ըսի — բայց շատ հետաքրքիր է այս,— «Ուսումնասիրէ ինքզինքդ, վերլուծէ ինքզինքդ։ Երբեք պիտի չկրնաս գտնել այսպիսի նիւթ մը»։ Չկրցայ, եւ ինծմէ կը փախչէի։ Եթէ կարենայի ճարել որ եւ է առարկայ կամ միջոց, անձնասպան պիտի ըլլայի։ Այդ ժամանակ պաղատեցայ, ցած իջայ, շատ ցած, «գիրքեր տուէք ինծի գիրքեր, ի՛նչ վնաս կայ ատկէց ցարին՝ եթէ կարդամ»։

Պարոն, տասը տարի մերժեցին ինծ գիրքերը։ Կ'երեւակայէ՞ք այս երկար, երկա՛ր օրերու սարսափը։

Հաշուեցէք պարապ ժամերուն թաւալումը, միշտ աւելի ունայն … Տասը տարի վերջ, Նորին Կայսերական Վեհափառութենէն ստացայ հրաման մը, փոխանցուած ինծի կառավարիչին միջոցաւ.— «Անպատեհութիւն մը չկայ գոհացնելու համար բանտարկեալին փափաքը։ Ընթերցումը կրնայ իրեն թոյլատրուիլ»։ Ծունկի եկայ, շնորհակալութիւն յայտնեցի, կարծես բանտիս դուռը բացած ըլլային։ Բայց հրամանը կը շարունակուէր … «Բանտարկեալը պիտի կարդայ միայն Ս. Գիրքը։ Այս էր շնորհը որ ինծ կուտային։ Հինգ տարի եւս, մինչեւ յեղափոխութիւն, ձեռքերուս մէջ ունէի միայն բանտի գրադարանին հին Ս. Գիրքը։ Վերջապէս գոց սորվեցայ։ Ու կը ցնորէի։ Կը կրկնէի. «Նաբուգոդոնոսոր, ես Նաբուգոդոնոսորն եմ»։ Արարած մը որ կը քալէ չորս ոտքով, կորսնցուցած ըլլալով հոգին։

Ծերունին հեծեց.

— Ազատութիւնը, ի՛նչ ազատութիւն։ Ուզեցի գտնել իմ աշխատանոցս, չկար այլ եւս։ Աշակերտներո՞ւ դասաւանդել։ Ոչ եկաւ։ Հոգեբանութիւնը պուրժուական գիտութիւն մըն է, անօգուտ զարդ մը պրոլետարներու, որոնք պէտք է զբաղին միայն մեքենագիտութեամբ եւ ճարտարագիտութեամբ։

Երկաթէ խուփը, որ կը ծանրանար անոնց գլուխներուն վրայ, ցարին ժամանակ, դարձած է, նոր ռէժիմին տակ կապարէ խուփ մը։ Եթէ արգիլուած էր քաղաքականութիւն ընել հին բռնակալութեան տակ, կրնայինք մտածել։ Եթէ ես քաղաքականութիւն բրած չըլլայի, բանտ պիտի չերթայի, պիտի կրնայի շարունակել աշխատիլ եւ մտածել աշխատանոցիս մէջ։ Մինչդեռ 1917էն վերջ անկարելի եղաւ մտածել որ եւ է բան։

Այլ եւս իրաւունք չունէր ոչ ոք, որովհետեւ պէտք չէր ուղիղէն չեղիլ, գրել միայն գծին մէջ։ Պարոն փրոֆէսոր, չկրցայ։ Անխոհեմութիւն ունեցայ մտածելու, խօսելու, գրելու … գծէն դուրս։ Եւ … գէ՛տե՞ք ինչ պատահեցաւ։ Օխրանայի տեղ Չեկան էր։ Չեկան զիս ձերբակալեց, ինչպէս ժամանակին Օխրանան, եւ զիս ղրկեց Շլիւսէլպուրկի բանտը։

Հոն գտայ նոյն խուցը, նոյն կարգ ու սարքը։ Ինծ արգիլուած էր ունենալ, ինչպէս առաջ, կարդալու ոչ մէկ գիրք։ Ոչինչ փոխուած էր եւ տասներկու տարի եւս մնացի այդ բանտին մէջ։ Ըսի որ ոչինչ փոխուած էր։ Կրկին սկսայ աղաչել, լացի որ ինծի գիրքեր տան։ Օր մը, վեց տարի կայ, վերջապէս ինծ պատասխանեցին. «Որեւէ անպատեհութիւն չկայ գոհացնելու բանտարկեալին փափաքը, ընթերցումը կարելի է թոյլատրել»։ Եւ ինծ բերին, բանտի գրադարանէն, Լէնինի գիրքերը։ Ս. Գրքին տեղ Լէնինի երկերը։ Եւ այս է ամբողջ տարբերութիւնը։ Ի՞նչ կ'ուզէք որ ձեզ պատասխանեմ … Նաբուգոդոնոսորի պատմութի՞ւնը կամ Լէնինի վարդապետութի՞ւնը։

Այժմ խելքիս մէջ միայն այդ կայ։ Մոռցած եմ մնացեալն ամբողջ։ Ծերացայ, խամրեցայ, մտաւորական քուրձի կտոր դարձայ։ Ասոր համար է որ կը խնդրեմ ինծ ցոյց տալ պզտիկ գրքոյկ մը, տարրական գրքոյկ մը, պարոն փրոֆէսոր, որովհետեւ հիմա այլ եւս բան մըն ալ չեմ գիտեր, տգէտ եմ։

ՓԻԷՐ ՄԻԼ

Թարգմ. Ն. ԴԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» ● ««««

ԴՈՂԻ ԼԱՊՏԵՐՆԵՐՈՎ

Վագրի աչքեր տըւին իրենց լապտերներուն,
Փաղփիւններով շափիւղայի եւ յակինթի,
Եւ որպէսզի գիշերներէն արիւն կաթի՝
Այդ աչքերով հրդեհեցին լեռներն հեռուն։

Փապուղիին մէջ կա՛նգ առէք, բսին անոնք,
Ունկընդրելու համար սըրտին որ պիտի գայ.
Իր յուզումէն ձեզմէ ո՛չ ոք թող հեկեկայ,
Առանց յոյսի մեռնողներուն չըկայ զարթօնք։

Ո՛, լոյսերուն տակ՝ անճառին կըտղանքն աղու,
Գիշերական սարսուռին պէս է կինն երուն.
Եւ խաւարին հընձանն յոյզէն իր պատարուն՝
Մեղքի գինին անցորդներուն վրայ կը հեղու։

Ծովերուն խորն իջան առտուն չըլուացած,
Լապտերներուն ցոլքն աչքերո՛ւն մէջ ձուկերուն.
Տեսէ՛ք Նոր Մարդն որ կ'ելլէ վեր ծովէն եռուն,
Մինչ Հինն արդէն ճարճատաձայն կ'ընկըղմի ցած։

Եւ ծովերուն տակ հարսանիք հազարդարեան,
Մենք փեսաներ ալիքներով զօտեւորուած,
Լապտերներով դիմաւորել կ'երթանք աստուածն,
Որ պիտի գայ ձեռքին բըռնած անզիր մատեան։

Ոստանններու գըռիհներուն մէջ ենք, բսին,
Լոյսերուն սէ՛րն արծարծեցէք մըռայլօրէն,
Եւ լըռեցէ՛ք, մինչեւ ելլէ մութին խորէն
Մեր բանաստեղծն, ինչպէս հովտին ծոցէն սօսին։

Հըրդեհարոց քաղաքներուն տօնն է այսօր.
Պիտի անցնինք կարմիր ծովէն բանաստեղծին,
Պիտի յանձնենք մեր հոգիներն իր հըրոցին,
Նոր Քերթութեան կերտողներն ենք ամենազօր։

Թըշուառներու կուրծքերէն ներս մըտանք կըրկին.
Լոյսերը վա՛ռ ըրէք, ծայրն ենք ա՛լ աշխարհի,
Անծանօթէն անդին խարոյկ մը կը վառի,
Տանինք սիրտերն այս խեղճերուն իր կըրակին։

Կուրծքերուն տակ խարոյկներու պարն է պայծառ,
Անոնց բոցին պէս մեր սուրերն են փողփողուն,
Մենք սեւ բուրգեր՝ այգուն արեւն իրենց գըլխուն,
Յաւերժութեան խորհըրդանիշն ենք լուսավառ։

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԱՆԴՐԱԴԱՐՁՈՒՄ

Մայրն ափունքին, դէպ ի ջուրը
Մըրի ծառ։
Զըգտումներ լուռ ու մեղմ, դէմքն իր
Կը դիտէ։
Ցոլըրտ, շարժուն կեանք տայ իրեն
Հայելին։
Ճի՛ւղ, ո՛ստ, սաղա՛րթ, ճօճ կը տեսնէ։
Զինք ցըլյագ։
Գիրգ գինծերով, բոլոր քընքուշ
Գուեմազեղ։
Ջուրին խորքէն զինք կ'ողջունէ
Կատարն իր —
Սին երազով շո՛ղ կեն՜դանի
Իր կատար։
Ցայտ յանդիման աշխարհի տես
Ծո՛ւռ դարձած …
Դէպի ջուրը անըրջապատք
Մըրի ծա՛ռ ։

Թրգմ. գերմ.-է ԵՍԱՆ

Օր. Բարայեանի

ՍԱՆԵՐՈՒՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

Սքօլա-Քանթորըմի մէջ տեղի ունեցաւ Օր. Բարայեանի սաներուն մէկ երգահանդէսը, որուն առաջին մասը նուիրուած էր Հանրի Բուրսէլի, երկրորդ բաժինը Կրէթրիի իսկ չորրորդը Անտրէ Մէսաժէի:

Այս բաժիններուն մէջ երեւցող աշակերտները զգալի յառաջդիմութիւն ըրած էին ձեւաւորուելով, խորանալով եւ տաքնալով նրբօրէն:

Հաճելի էր Նինէթ Լալուան, խոստմնալից էր ու համակրելի Փօլ Տէրէնը, նուրբ էր եւ քայլափոխի մէջ Րիչար Տաքսը, Տիկ. Գայրօլը կազմուած:

Երգահանդէսին երրորդ բաժինը կը պատկանէր արեւելեան երաժշտութեան: Հայկականը պատւոյ տեղը կը բռնէր:

Օր. Ալպան դաշն ու սրտագին կերպով երգեց երկու կտոր, առաջինը Կոմիտասէն, եւ երկրորդը (աշուղական) Օր. Փոհարիկ Ղազարոսեանէն, որ ազնուական արուեստագիտուհի մըն է— դաշնակահար եւ երգաստեղծ միանգամայն: Իր Աշուղականը կշռոյթով, խայտանքով լի՝ ժիր ու բարախուն կտոր մըն էր, այնքան հաճելի: Օր. Ալպան լաւ արձակեց երգին ալիքները մեր հոգիներուն մէջ:

Պ. Պետրոսեան թաւահամ բամբ հագագով մը ողեց մեծն Կոմիտասի «Մոկաց Միրզէ»ն:

Տիկ. Արմենուհի Գեւոնեան Մուշի երաշխարհէն քաղած էր երկու կրակէ նունուֆար ու զանոնք մեզի ներկայացուց հրեղէն զգացումներու գեղանկարչութիւնով, ամէն արմէն սրտի զաղաթը բոցազարդելով: Հրեշներ էին անոնք այրած հայ հոգիներէ քաշուած, սրտալի, մեծալիք: Երգչուհին ընդունեց իր երգեցողութեան համապատասխան ջերմութեամբ ջափահարութիւններ: Ստիպուեցաւ կրկնել ու անգամ մը եւս պատռել մշուշը Մուշի գիւղերուն անդենականի մը չափ մօտ ու հեռու մեզի:

Ցետոյ բեմ բարձրացաւ Պլումպէր-կը (Պէն Ապա), այս արեւելագէտ մոգերգուն, որուն ձայնին մէջ կը դառնայ մեր սիրական «արեւելեան կողմն աշխարհի»ն: Դիւթական գունդի մը վրայ կը դառնային մզկիթները, սատերը, գորգերը, լացի պատերը, սէրերը, ծաղիկները, անուշահոտութիւնները, սինակոկները, արեւելուհիները եւ համեմները: Մարդուս ականջը Պէն Ապան լսելով իրօք չի լեցուիր, քանի որ ան հոգիին վիհերուն մէջ կ'երթայ եւ գլուխի մէջ կ'ամպանայ, վերջալուսային շքեղութիւնով: Համբաւը, մեծը, պիտի անպայման ձերբակալէ զինքը:

Օր. Իրիս Պիւլպիւլեան իր նրբենի եւ թաւշեղէն ձայնով երգեց երկու կտոր.— հայկական (Կոմիտաս) եւ հրէական (Ալկայի): Փափկութեամբ իսկ բեմին տիրապետող այս երգչուհին իր արեւը կը բազմացնէ, անդուլ նուիրումով իր տաղանդին:

Վեհաշուք էր, աւելի աստուածարժան, վերջին մասը: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ պատարագի երգեցողութենէն մասեր երգուեցան, հեղինակին՝ մեծատաղանդ Տիրան Ալիխանեանի ղեկավարութիւնով: Երգեցողութեան մասնակցեցան, ի խորոց սրտի, օրիորդներ Ալպան, Պիւլպիւլեան, Մէրիկէ, Շուրլօվ եւ պարոններ Պէրլինաքի, Տաքս, Գարպօնէլ եւ էլլան:

Փառաշուք մայր տաճար մը իր արծաթեղէն դռները բացաւ ինչպէս հրեշտակապետ մը կը բանայ իր թեւերը: Ու լսելի եղաւ հրաշալին, հոգեղէնը, երկնապարգեւը երգեցողութեանց: Հայրապետներ կը խաղային տեառնագրելով լոյսի մը ջրվէժին մէջ ու հրեշտակաց ակումբներ կ'ելեւէջէին անհուն հաղագներու բոլորակներուն մէջ: Պատերէն բոյրեր կը հոսէին եւ զմրէթներէն աստղեր:

Կտոր մը, մասունք մը երկինք կը լողար տաճարին մէջ, ուր ընկղմած էր մեր հոգին սրբութեան մարգրիտ ու ըղըկած:

Անբաւութեան խտացումն էր այդ երգասացութիւնը որուն մէջ հազարաւոր սպիտակ աղաւնիներ թառած էին սրբոց ուսերուն վրայ եւ խոյակներուն:

Օր. Բարայեան երգի խնջոյք մը տուաւ մեզի: Օրհնեալ է ինք կիներուն մէջ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԶԳ

Դու պերճ, խորհրդաւոր անուն,
—Ազգ:
Ի՞նչ պիտի ըլլայի ես առանց քեզի:
Հանգստազուրկ մը առանցհայրենիքի,
առանց իրաւունքի,
Ցօղուն մը առանց արմատի,
Ոչինչ մը:
Քեզմով երկրի վրայ ինծի ապահով
տեղ եղած է,
Քեզմով միայն կեանքս արժէք եւ իմաստ ունի,
Քեզմով միայն գործ եւ նպատակ բռնացաւ:
Քեզմէ կ'առնեմ ես ամբողջ ոյժս,
Փնտռելու եւ ձգտելու,
Պայքարելու եւ կերտելու,
Սիրելու եւ հաւատալու:
Քո մէջդ նախԱստուծոյ կամքը կը
յայտնուի ինծի,
Որ կարգ կանոն դրաւ այս աշխարհի
վրայ.
Թող իմ սուրբ գործս ըլլայ զանոնք
կատարել:
Ու երախտապարտ եմ ես դեռ,
Որ այս գերման ազգը իմինըս է:
Թէեւ կրնամ ուրիշ ազգեր յարգել,
Բայց սիրել կրնամ իմինս միայն:
Ու եթէ ըլլար իսկ այնքան փոքր,
այնքան խեղճ, այնքան թշուառ,
Մատնուած եւ ծախուած, տանջուած
չարչարուած,
Ամբողջ աշխարհէն պարսաւուած,
նաեւ արհամարհուած,
Ես պիտի չամչնայի Գերման ըլլալու:
Բայց այն ատեն ամօթէս պիտի մա–
րէի,
Երբ զգայի երբեւիցէ
Որ անպատուաբեր շարժեցայ:
Թող այդ ինծմէ հեռու ըլլայ, ինչքան
որ կ'ապրիմ.
Թող հեռու ըլլայ զաւակներէս, հեռու
թոռներէս:
Մաքուր, հպարտ դրօշ մը թող
Մեր սիրելի ազգին վրայ ծածանի
Եւ ամբողջ աշխարհի օրինակ ըլլայ:
Ցանուն Աստուծոյ:

ԱՏՈԼՖ ՍԱՅՖՈՒԹ
Թարգմ. Գերմ. Ե. Ք.

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արցունքներ

—o—

Շոգենաւը դանդաղօրէն կը հեռանար ծովեզերքէն: Սէլիմ կը շարժէր իր սպիտակ թաշկինակը Պեւրիհային, որ կեցած էր շոգենաւին կամրջակին վրայ: Ան, խորէն շնչելով, շարժեց իր թաշկինակը, մինչեւ որ շոգենաւը հեռացաւ, ու միայն այն ատեն թողուց նաւահանգիստը:

Անոնք պատահարար ծանօթացեր էին՝ Սէլիմի ամուսնալուծումէն վերջ: Հակառակ անոր որ Սէլիմ երդուըն–ցած էր այլ եւս երբեք չամուսնանալ այլ խաղաղօրէն ապրիլ իր զաւկին հետ, բայց այս կինը, իր բոցավառ նայուածքով, զինքը գերեց: Սէլիմ յանկարծ մոռցաւ իր որոշումը եւ, ամուսնալուծում ստանալէ յետոյ, որոշեց ամուսնանալ Պեւրիհային հետ:

Տարիներէ ի վեր Սէլիմ վարժուած էր նայելու իր կնոջ խոժոռ դիմագիծին: Այժմ, առաջին անգամն ըլլալով կը տեսնէր խնդուն դէմքը Պեւրիհային, որ իր ժպիտներով ալ աւելի կը գեղեցկանար: Եւ այդ հմայքը մղեց զինքը սիրելու Պեւրիհան:

Եւ ահա, երբ Սէլիմ կը հաւատար իր երջանկութեան եւ կը սպասէր դատարանի որոշումին, պատահեցաւ բան մը, որ բոլորովին անսպասելի էր իրեն համար: Երկու օր առաջ, Պեւրիհա իրեն ըսաւ թէ պէտք է որ բաժնուին եւ թէ՝ ինք պիտի մեկնի Սամսոն՝ իր մօրը քով: Թէեւ Սէլիմ կը պնդէր ու յամառօրէն կը ջանար տարհամոզել, բայց Պեւրիհա որոշեց մեկնիլ...

Ու հիմա Սէլիմ կը վերադառնար նաւահանգիստէն, ճամբելէ վերջ այս յամառող փոքրիկ կինը:

Սէլիմ մտահոգ մտաւ իր սենեակը, բայց, իրմէ քիչ յետոյ ներս մտաւ նաեւ փոքրիկը:

Սէլիմ նստաւ աթոռի մը վրայ: Ցանկարծ, տղեկը առաւ աթոռ մը եւ նստաւ հօրը դէմ: Ան տեսաւ հօրը թախծոտ ու մտահոգ դէմքը, ցատկեց աթոռէն, բռնեց անոր ձեռքէն եւ իր մանկական միամտութեամբը հարցուց.

— Տիկին Պեւրիհան մեկնեցա՞ւ...

— Ինչո՞ւ կը հարցնես, տղա՛ս:

— Տխուր ես... այդ պատճառաւ:

Սրամիտ հարցումը զարմացուց Սէլիմը: Զէր սպասեր, որ տղեկ մը կրնար կռահել վիշտը, զոր կը զգար իր սրտին մէջ:

Փոքրիկը, մեղմօրէն զարնելով ոտքը գետնին, կրկին խօսեցաւ.

— Հայրի՛կ, դուն շատ տխուր ես, որովհետեւ Տիկին Պեւրիհան մեկնեցաւ.

Այս անգամ Սէլիմ խիստ ակնարկ մը ուղղեց զաւկին, բայց Ճէվատ չարունակեց.

— Ես ալ տխուր եմ, հա՛յր: Ան շատ բարի կին մըն է: Անցեալ օր, երբ մայրիկը հոս էր, ան եկաւ...

Բայց, Ճէվատ յանկարծ լռեց, տեսնելով հօրը խիստ նայուածքը:

— Շարունակէ՛, Ճէվատ, շարունակէ՛: Ուրեմն մայրդ հոս էր եւ տեսա՞ւ Պեւրիհան...

Տղեկը հօրը ձայնէն հասկցաւ որ եթէ ճշմարտութիւնը չըսէ, պիտի ստանայ այն զոր մինչեւ այդ տեսած չէր: Իր ձայնը կը դողդղար վախէն:

— Հա՛յր, պիտի չբարկանաս ինծի, չէ՞...

— Ոչ, բայց պէտք է ճշմարտութիւնը ըսես:

— Իրիկուան դէմ էր, երեք օր առաջ: Դուն դեռ տուն եկած չէիր ու ես նստեր էի պատուհանին առջեւ: Տեսայ, որ մայրիկը կ'անցնի... Ան ալ զիս տեսաւ... Կանչեցի... Տրխրութեամբ ինծի նայեցաւ... Առանձնութիւնը կը նեղէր զիս: Քալեցի... բայց յանկարծ կանգ առաւ եւ, քիչ յետոյ, վախով ու վազելով եկաւ: Մտաւ սենեակ, զիս տեսնելու համար միայն: Երբ բացաւ բազուկները՝ զիս գրկելու եւ համբուրելու համար, զանգը հնչեց: Մայրիկը վիրաւորեալի մը նման ցնցուեցաւ եւ հառաչեց:

Ցատկեցի, բացի դուռը ու տեսայ սիրելի Պեւրիհան՝ ժպիտը շրթունքին: Եկեր էր, որ միասին պտոյտի երթանք:

Մայրիկը, երբ զայն տեսաւ, աճապարեց դուրս ելլելու: Շրթները կը դողդղային. դէմքը տժգոյն էր. յայտնի էր որ ուժգնօրէն յուզուած էր: Տիկին Պեւրիհա կեցուց զայն, բռնեց ձեռքը ու սիրալիր կերպով ըսաւ անոր.

— Տիկին, մի՛ աճապարէք: Ինչո՞ւ չխօսինք իրարու հետ...

Ու անոնք խօսեցան երկար ու սրտագին:

Մայրիկը չէր պոռար, ինչպէս կ'ընէր քեզի: Ո՛չ: Իր ձայնը կը դողար ու աչքերը լեցուեցան արցունքներով... Ատեն մը դէմքը գոցեց ձեռքերովը ու սկսաւ լալ: Շա՛տ, չափազանց շատ լացաւ: Պեւրիհա կը դըդուէր զայն, կը ջանար մխիթարել, բայց... մայրիկը կը շարունակէր արտասուել: Ան բան մը չըսաւ Պեւրիհային եւ բարի տիկինը սկսաւ լալ: Կու լային երկուքն ալ... ինչո՞ւ. չեմ գիտեր: Մայրիկը ցատկեց, գրկեց զիս եւ համբուրեց այտերէս ու բերնէս ու մեկնեցաւ: Պեւրիհա, բարի տիկինը, ամէն ատենէ աւելի վշտահար էր ու սենեակին մէջտեղ կեցեր էր ապշահար... Ես բռնեցի ձեռքը եւ համբուրեցի՝ խնդրելով որ ոչ ոքի ըսէ պատահածը: Զիս գրկեց, ուժգնօրէն սեղմեց կուրծքին ու խուլ ձայնով մը ըսաւ.

— Սիրելի, աղուոր պզտիկ, եր՛բե՛ք, կը խոստանամ քեզի:

Հայրը, բոլորովին մտասոյզ, ձեռքը տարաւ ճակատին ու մեղմօրէն ըսաւ.

— Իսկ ի՞նչ խօսեցան անոնք, Ճէվա՛տ:

— Մայրիկը կը զղջար բոլոր այն պատահարներուն համար որոնք զինքը քեզմէ հեռացուցին եւ Պեւրիհայէն կը խնդրէր... ի՞նչ, — ես ալ չեմ գիտեր: Լսեցի միայն, որ քեզ կը սիրէ եղեր անսահմանօրէն... Ան բան մը կը խնդրէր Պեւրիհայէն. չեմ գիտեր թէ ի՛նչ...

— Լա՛ւ. չե՞ս կրնար յիշել թէ ինչ ըսաւ անոր Պեւրիհան...

— Երբ մայրիկը կը պատմէր իր կեանքը, բարի Պեւրիհան ոչինչ պատասխանեց: Միայն ինծի կը նայէր ու թաշկինակովը կը սրբէր արցունքները:

Սէլիմ ջղայնութեամբ մը ոտքի ելաւ:

— Դո՞ւն ալ կու լայիր: Լացիր, այնպէս չէ՞...

Փոքրիկն Ճէվատ ծռեց գլուխը՝ առանց պատասխանելու: Ու միայն այդ ատեն իր հայրը հասկցաւ թէ ինչո՛ւ Պեւրիհան այնքան արագօրէն հեռացաւ իրմէ: Գեղեցիկ ու ազնուական կինը վստահաբար ենթադրած է, որ եթէ ինք քաշուի, թերեւս բաժնուած ամուսինները կրկին պիտի լաւանան իրարու հետ եւ պիտի միանան...

Ու Սէլիմ մտովին անդրադարձաւ անցեալին, իր կնոջը դիմագիծը ծըփաց յիշողութեանը մակերեսին վրայ: Սէլիմ այժմ զայն կը տեսնէր տխրաբեկ, արցունքոտ աչքերով: Ու այդ արցունքները արցունքներն էին զղջումին...

— Լա՛ւ. դո՞ւն ինչու լացիր:

Ճէվատ բարձրացուց գլուխը եւ իր մեծ ու սրճագոյն աչքերովը նայեցաւ իր հօրը:

— Երբ տեսայ թէ մայրիկը կու լայ, ես ալ լացի...

Սէլիմ հասկցաւ թէ այդ այդպէս էր: Խոր շունչ մը առաւ եւ գրկեց Ճէվատը:

— Զաւա՛կս, չեմ ուզեր որ լաս: Այդ պատճառաւ ալ պէտք չէ որ լայ նաեւ մայրդ: Վաղը պիտի երթանք իր քով ու այդպէս պիտի ըսենք իրեն: Դուն քու թափող արցունքներովդ քաւեցիր անցեալը ու ժամանակը սրբեց ամէն չարիք:

Փոքրիկն Ճէվատ հրճուանքով նետուեցաւ իր հօրը գիրկը, բայց յանկարծ ցնցուեցաւ, լայնօրէն բացաւ աչքերը եւ զարմացած հարցուց.

— Հայրի՛կ, կու լաս... ինչո՞ւ...

Այդ արցունքները կը հոսէին անոր համար, որ կեցեր էր շոգենաւին կամրջակը եւ որ նոր վէրք մը բացաւ իր սրտին մէջ...: Սէլիմ վախցաւ որ տղան կը կռահէ այդ պարագան եւ դառնօրէն շնչելով ըսաւ.

— Կը բաժնեմ այն հրճուանքը զոր դուն կը զգաս այժմ, սիրելի՛ տղաս...

ՓԵՐԻՏԷ ՃԷԼԱԼ
Թարգմ.՝ Վ. ԻՇԽ.

ՊՈԼՍՈՅ ՄԱՍԻՆ
ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԳԻՐՔ ՄԸ

« Ճումհուրիյէթ » կը գրէ.—

Շէհրէմինիի Հալքէվին, Շէհրէմինիի եւ Թօփգափուի մասին կատարած իր պրպտումներու ընթացքին, Երեմիա Քէօմիւրճեան անուն Հայու մը կողմէ հայերէն գրուած գործ մը ձեռք անցուց:

«Պոլսոյ նկարագրութիւնը» անունը կրող այս գործը գրի առնուած է Էվլիա Չէլէպիի «Սէեահաթնամէ»էն 5 տարի առաջ եւ կը խօսի Պոլսոյ, իր թաղերուն, շրջակայքին, սովորութիւններու, աւանդութիւններու մասին: Կ'ըսեն թէ այս գործը ո՛չ թէ միայն նկարագրական, այլ եւ գիտական բնոյթ ալ ունի:

Այս գրքին մէջ կը խօսուի նաեւ Պոլսոյ 28 դուռներու եւ ասոնց իւրաքանչիւրի գործածութեան նպատակի մասին:

Շէհրէմինի Հալքէվին Հալքէվինեւ րու ընդհ. նախագահութեան միջոցաւ Թուրք Պատմութեան Հետազօտիչ մարմնին դիմելով, խնդրած է որ Թուրքերէնի թարգմանուի այս գիրքը:

ՕՐ. ԶԱՐՈՒՀԻ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ
եւ
ՊԵՏՐՈՍ ՊԱՊԻԿԵԱՆ
Ամուսնացած
Փարիզ 9 Յուլիս 1937 Վէննեւիկ

ԳՐՉԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Այս կարեւոր համաժողովին վերջին նիստին մէջ, Լոնտոնի ներկայացուցիչները ծանրացան ս'ա կէտին վրայ, թէ գրչի մարդիկ պէտք է զգուշանան օրուան կուսակցական ծայրայեղ պայքարներէ, պաշտպանելով բարձր հայեցողութիւններու շուրջ միայն տարածելով իրենց գործունէութիւնը: Ամէն առիթներու պէտք է զգուշանալ մասնաւոր կուսակցութիւններու հետ շփում ունենալէ, որպէսզի ստեղծագործ գրականութիւնը կարելի եղածին չափ անկախ ըլլայ օրուան քաղաքականութեան տատանումներէն եւ դիւանագիտութիւններէն: Հանրապետութեան Նախագահ Լըպռէն բանախօսութեամբ մը յայտարարեց թէ բոլոր աշխարհի մտաւորականութեան այս գաղափարական փոխանակութիւնը ո՛չ միայն կարեւոր է ըստ ինքեան, այլ մարդկային բարոյական եւ մինչեւ իսկ նիւթական բարեկեցութեան կ'օժանդակէ մեծապէս:

Ցետոյ բոլոր պատգամաւորները, որոնք այս տարի ամէն ժամանակէ աւելի շատ էին թիւով, առաջնորդուեցան Գլարիճ Հիւրանոցը, ուր պատուասիրուեցան ճաշով: Սեղանին վրայ Ֆրանց Վէրֆէլ, որ մասնաւոր պատիւներու արժանացաւ իբրեւ հեղինակը Մուսա Լերան զիւցազներգութեան եւ իբրեւ պատուակալ հիւր արտօնուած էր ներկայ ըլլալու պատգամաւորական համաժողովին, գեղեցիկ եւ իմաստալից ճառ մը արտասանեց զուտ բանաստեղծութեան վրայ:

Կ'ՈՒԶԷԻ ՈՐ...

Կ'ուզէի որ մայրըս հիմա հոս ըլլար,
Ու երբեմնի ձայնովն աղու խօսէր ան.
«Քեզի համար շատ հոգ կ'ընեմ, որ-
դեա՛կ իմ,
Քարուտ, քարո՛ւտ են ճամբաները, ի-
բա՛ւ որ...
Ու բիրտ զնացքէն ահա յոգնած ես,
յոգնա՛ծ,
Երիտասարդ ալ չես հիմա, Աստուա՛ծ
իմ:
Բայց»— եւ ահա երեսին վրայ կը
փայլէր
Բարի, ջերմիկ ճառագայթ մը անու-
շակ —
«Բայց բան մը զիս կը մխիթարէ, գի-
տե՞ս ի՛նչ —
Կը պայքարիս, կը մարտընչիս, գլու-
խըդ վե՛ր,
Եւ արեւուն կ'որսաս կըծծի շողերէն
Շերտիկ մը շող, կըռուող կեանքիդ
սփփական:
Լա՛ւ, լա՛ւ, ձագո՛ւկս»: — Ես կ'ուզէի
մայրիկիս
Ակնարկներէն քիչ մը արեւ համբարել,
Տեւել բաւե՛լ, մինչեւ գտնէ գործըս
վերջ:
....
Սակայն ինչո՞ւ ա՛յդքան հեռու ես,
մայրի՛կ:

Թարգմ. գերմ. ԵՏԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (405)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Թըք, թըք, թըք, միօրինակ կերպով կ'իջնար չաքարը Ջարդող փոքր մուրճը, մինչ Վահէի ընկերները կենդանի խօսակցութիւն մը մէջտեղ նետած՝ կը զբաղեցնէին բանտարկեալները: Վահէի թէյի պատմութիւնը տարածուեցաւ բանտի միւս զոլուշներուն մէջ ալ: Ազդեցիկ բանտարկեալներէն շատեր, մանաւանդ քիւրտ բէկեր, աղաներ կամ յայտնի աւազակներ, որոնք առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէին, իրիկունները ըսկսան հաւաքուիլ Վահէի զոնուած զոլուշը, ժամանակ անցընելու համար: Կախաղանի դատապարտուած լինելու հանգամանքը, անոր անցեալը, ձերբակալուած ժամանակ երեք մարդ տեղն ու տեղը սպաննելը մասնաւոր դիրք մը տուած էին Վահէին:

Ընդհանրապէս բանտի մէջ դրսի աշխարհի թշնամութիւնները վերջ կը գտնեն: Հոն մարդու մը անձնական արժանիքները կը գնահատուին ամէն բանէ առաջ: Թուրքը, բայց մանաւանդ Քիւրտը պաշտամունք մը ունի խիզախ, քաջ մարդու հանդէպ: Ոչ մէկ ժողովուրդ այնքան անվերապահօրէն կ'երգէ թշնամիի մը քաջութիւնը, ինչպէս Քիւրտը: Վերցուցէք քիւրտ ժողովուրդի երգերը, որոնք գրեթէ բացառաբար նուիրուած են միջցեղային կռիւներուն: Անոնց մէջ, անշուշտ անէծք ու հայհոյանք կայ թշնամիի հասցէին ուղղուած, բայց երբեք ուրացում, երբեք անոր քաջութիւնը, տղամարդութիւնը վարկաբեկելու ճիգ:

1890էն վերջ, Քիւրտը որ առաջ վարժուած էր այնքան արհամարհանքով նայելու վախկոտ Փլայի վրայ, կամաց կամաց սկսաւ հայդուկի զոլքը հիւսել իր երգերուն մէջ, երբ հայ յեղափոխական շարժումի շնորհիւ հրապարակ իջան հայ մարտական խմբերը: Քիւրտ աղջիկը եւ ճահիլ հօտը երգեցին իրենց ցեղի կարիճներու շարքին հայ յեղափոխական կարիճներն ալ, անիծելով զովեցին անոնց տղամարդութիւնը, վայելով փառաբանեցին անոնց արձակած գնդակներու անվրիպութիւնը:

Վահէն բանտարկութենէն առաջ արդէն դէմք մըն էր քրտական աշխարհին մէջ: Գիտէին անոր անունը, ունեցած կռիւները, ու մէկէ աւելի երգերու մէջ քիւրտ աղջիկներ կ'երգէին անոր գեղեցիկ դէմքը, սեւ աչքերը, արձակած գնդակը, որ «մութին մէջ իսկ թշնամին կը գտնէր» անոր խելագար քաջութիւնը, որ ոչ մէկ սահման կը ճանչնար:

Երբ զինուորական հիւանդանոցէն բանտը փոխադրեցին հազիւ բժշկըուած Վահէն, բանտարկեալ Քիւրտերը մասնաւոր յարգանքով շրջապատեցին յեղափոխութեան «մեծ»ը ու քիչ ատենէն անոր դրաւող հմայքի ազդեցութեան տակ ինկան: Վայ թէ կարտիան մը կոպիտ վերաբերմունք ցոյց տար Վահէի հանդէպ. անկիւն մը սեղմած, տփոց մը կը քաշէին ու անշուշտ կարտիանը երկրորդ անգամ չէր փորձուեր նման վերաբերմունք մը ցոյց տալ: Վահէն ալ իր կարգին հաշտարարի դեր կը կատարէր բանտին մէջ: Երբեմն երկու զոլուշներու մէջ շնչին պատճառով կռիւ մը ծագելով, մինչեւ արիւնհեղութեան կը հասնէր: Բաւական էր որ Վահէն գար: Նողմերը անմիջապէս կռիւը կը դադրեցնէին, իրենց դատը անոր յանձնելով:

Թէյի հիւրասիրութեան նորութիւնը հնարելէն վերջ, երբ ուշ ատեն ուրիշ զոլուշներու հիւրերը կը քաշուէին ու Վահէի սենեակի մէջ զըտնուողներն ալ կ'երկննային քնելու, ստորերկրեայ թնդիւնները արդէն դադրած կը լինէին:

Այսպէս անցան հինգ օրեր, մինչեւ որ Լեւոնը իմացուց, թէ ամէն ինչ պատրաստ է, թէ փորողները արդէն հասած են զոլուշի տախտակամածին տակ, ուրկէ շատ որոշ կերպով կը լսեն Վահէի մուրճի հանած ձայնը: Այդ միեւնոյն նամակով Լեւոնը փախուստի ժամը կ'որոշէր յաջորդ գիշեր կէս գիշերէն ժամ մը անցած, ու որոշ նախազգուշական հրահանգներ կու տար ընկերներուն:

Ապրիլ ամսու երկուքն էր, իսկ փախուստը տեղի պիտի ունենար երեքին:

Հայաստանի երկարաշունչ ձմեռը վերջին օրերը կ'ապրէր: Լեռներու միապաղաղ ձիւնը տարածուած սաւանի մը նման, վերէն վար երկնցող սեւութեան երկար շերտեր կը ցուցադրէր: Դաշտերու ձիւնը կիսովին հալած, թումբերու տակ կամ արեւ չըտեսնող փոսերու մէջ օրհասական կռիւ մը կը մղէր արեւի տաք ճառագայթներու կամ հարաւի տաք քամիին դէմ, որ անոնց վրայէն շերտերը լիզելով կ'անցնէր, ջրոտելով դիզուած ձիւնը: Գարնանային տաք անձրեւներն ալ պակասը կը լրացնէին: Ամէնէն ուշը, ապրիլի տասնըհինգին զարնան աւետաբեր արագիլները պիտի գային հարաւի տաք երկիրներէն, եկեղեցիի մը գմբէթին վրայ, կամ մենաւոր ծառի մը ճիւղերուն՝ աշնան ձգած բոյները վերանորոգելու:

Լեւոնի նամակը ստացած գիշերը, ոչ Վահէն եւ ոչ ալ Եկաւեանը կրցան քնել: Օր մը միայն կը զատէր զիրենք ազատ աշխարհ դուրս գալէ, երբ բանտի չորս պատերէն դուրս ինկած՝ իրենց սովորական կեանքին մէջ պիտի մխրճուէին: Այդ գիշեր երկուքն ալ անհանգիստ քնով մը քնացան: Գետնափոր անցքէն լսուող սովորական աղմուկը դադրած էր:

Այդ գիշեր կարծես վերջ պիտի չունենար: Վերջապէս լոյսը ծագեցաւ ու ամպամած երկինք մը, անընդհատ սկսաւ անձրեւել:

Վահէն՝ բանտարկութեան շրջանին հոգեկան հաւասարակշռութիւնը պահած՝ գրեթէ անտարբերութեամբ դիմաւորած էր բանտի զրկանքներն ու ապագան, որու ինչ վերջաւորութիւն ունենալու մասին պատրանք մը չէր ունեցած երբեք: Սակայն, Լեւոնի առաջին նամակէն, մանաւանդ գետնափոր անցքի զոլուշի տակ հասնելէն վերջ, Վահէն հետզհետէ ջղայնանալ սկսաւ: Առաջ՝ հաշտուած էր կատարուելիքի հետ: Վերջէն, երբ ամէն կողմէ յոյսի դռները գոցուեցան, յանկարծ Լեւոնը մէջտեղ ելաւ: Նոր ծագած յոյսի հետ, սպասումի օրերը ծանրօրէն բեռնաւորեցին ջիղերը, որոնք երկաթէ պարաններու նման ձգտուած էին:

Այդ օր, երբ մութը իյնալէն վերջ, անգամ մըն ալ սիրած Վասպուրականի հողին վրայ պիտի կանգնէր որպէս կապանքներէ ազատուած մարդ մը, Վահէն՝ բոլորովին անհանգստարար՝ չէր կարող տեղ մը նստած մնալ: Եթէ բանտարկեալ ընկերները քիչ մը աւելի դիտելու կարող անձնաւորութիւններ լինէին, պիտի զուշակէին, որ ան անհաղին հոգեկան փոթորիկ մը կ'ապրի: Նստած տեղը անհանգիստ, մէկ ոտքի կ'ելլէր, մէկ դուրս կուգար միւս զոլուշները այցելելու, ուր առանց երկար նստելու, նորէն կը վերադառնար, ու դէպի բակը նայող պատուհանին քով կանգնելով, մատներով կը թմբկահարէր ապակին:

Եկաւեանը, բնաւորութեամբ աւելի սառնարիւն, հազիւ տեղէն կը շարժէր: Երբեմն միայն գլուխը վերցնելով՝ հայեացքը դուրս կը նետէր պատուհանէն մաղուող անձրեւը դիտելու, որ կարծես վերջ պիտի չունենար:

Ծայրայեղ զգուշապահութիւն պահելով՝ Վահէն ու Եկաւեանը որոշած էին մինչեւ երեկոյ ոչ ոքի, նոյն իսկ մօտիկ ընկերներու չյայտնել փախուստի մասին: Երեկոյեան, երբ մթնէր, բանտարկուած ընկերներէն ամէնէն վստահուածները պիտի համախմբէին իրենց զոլուշը: Խնդիրքով կամ կաշառքով պիտի աշխատէին, որ անոնք այդ գիշեր իրենց հետ մնան:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Թարկէ իր նախարարական կազմը կամ հաւաքական հրաժարական ներկայացնէ Թագաւորին :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ քաղաքապետներու համաժողովէն վերջ, աւանդական հացկերոյթին ընթացքին՝ Հանրապետութեան նախագահը, Ալպէր Լըպռէօն ճառով մը կոչ ըրաւ ամէնուն աշխատիլ վերահաստատելու համար պետութեան հեղինակութիւնը, հանրային վստահութիւնը, համերաշխութեան ոգին եւ վերջացուց գոչելով. «կեցցէ՛ աշխատանքը» :

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր ընկերները, այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 3·30ին, Շահրիկեան Ակումբին մէջ, 5, րիւ տը Լ'Էքլիփս, Մարսէյլ :

ՆԵՐԿԱՅ Կ'ԸԼԼԱՅ ԸՆԿ. Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D·ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԵՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

Մուտք 1 ֆրանք:

ԽՄԲԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Պանթէօ-Բաշանի կոմիտէի ընկերներէն եւ համակիրներէն անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, դէպի ծովեզերք տեղի ունենալիք խմբական պտոյտի մը, կը հրաւիրուին արձանագրուիլ ընկ. ՍԵԼԹԻԿԵԱՆի մօտ, 24 bis, Rue Roger, Պանթէօ:

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷՑՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Աաւօտները ժամադրութեամբ:

Ermitage de Longchamp

(Պուլօնեի անտառին մէջ)

Կիրակի 1 Օգոստոս ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՄԷՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ընտիր նուագախումբ — ճազ եւ Թանկօ

խմբերգ — անակնկալներ եւ խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Porte Maillotէն առնել Թիւ 44 հանրակառքը, եւ իջնել՝ Ermitage de Longchamp.

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert)

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Փարիզ եւ արուարձանները բնակող Ամասիոյ եւ շրջակայի Հայերը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին կիրակի 11 յուլիս ժամը 15ին, 8 րիւ Պօմիւէ Փարիզ 9·

Առժամեայ յանձնախումբ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Արհեստակցական Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Յունիս 17ին: Վարչութեան անդամ ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Թումճեան (ատենապետ), Բ. Աճէմեան (քարտուղար), Գ. Դաւիթեան (գանձապահ), Ե. Գրիգորեան եւ Ե. Գարաճեան (խորհրդական):

Միութեան վերաբերեալ գործերու համար դիմել քարտուղար Բ. Աճէմեանի, 43 rue du Surmelin, Փարիզ 20րդ., հեռաձայն Menil. 78-41 կամ Միութեան կեդրոնատեղին 7 rue des Bernardin. Փարիզ (5), ուր ամէն երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն վերջ, Միութեան փաստաբան Պ. Հ. Գարաճեան ձրիաբար պիտի տայ պէտք եղած խորհուրդները դատական եւն., գործերու համար իրեն դիմող արհեստակիցներուն։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՎԻԼ Տ'ԱՎՐԷՅ, Գ. Մեղ.— 140:
ԹԱՐԱՐ, Ե. Սող.— 140:
ԼԷԲԻՒԼԻ, Յ. Թ.— 50:
ԱՎԻՆԵՈՆ, Նաթ.—100:
ՊՈԼԷՆ, Հէք.— 35:
ԹՈԼՈՆՊ, Տիկին Աշճ.— 70:
ՓԱՐԻԶ, Օ. Ս.— 35:
ԹՐԱՆՍ, Վ. Զ.— 140:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գուրթ.— 100:
ՄՈՆԻՍԹՐՈԼ, Մ. Ա.— 70:
ՊԷՐ ԼԱ ՊՕՍՔ, Գ. Վ.— 70:
ՏՐԱԿԻՆԵԱՆ, Ե. Թէր.— 35:
ՊՈՒՐՆԷՈՖ, Գ. Բ.— 140:
ՊՈՄՈՆ, Գործ.— 208,45:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 735:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻՒ Լիոնի մասնաճիւղի վիճակախաղը, տեղի ունեցաւ Յունիս 26ին, եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 12, 14, 20, 22, 26, 29, 43, 62, 75, 92, 105, 121, 138, 156, 141, 164, 167, 177, 187, 198, 220, 224, 226, 229, 230, 238, 242, 252, 257, 260, 261, 262, 276, 286, 289, 297, 299, 306, 313, 332, 340, 349, 353, 355, 366, 368, 373, 375, 377, 389, 398, 407, 409, 423, 426, 432, 438, 443, 447, 450, 462, 466, 469, 488, 93:

442 թիւը շահած է Լօթոի Նասիոնալի 7րդ. թրանշէն 1)10րդ. բաժին տոմսակը: Կը խնդրուի մինչեւ Յուլիս 12 ներկայանալ Պ. Հ. Թաղէոսեանի, 97bis, Rue de la Part – Dieu, ստանալու համար նուէրները: Մինչեւ այդ թուական չի ներկայացող թիւերուն առարկաները կը դառնան միութեանս սեփականութիւնը :

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

EXPOSITION INTERNATIONALE 1937

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ: ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ :

Տոքթ. Ա. ՄԵԼԻՔԻ

ԲՈՒԺԱՐԱՆԸ **87 Rue Ernest Renan, Issy-les-Moulinaux**

Մէթրօ **Mairie d'Issy**ի ճիշդ դիմացը:

Մասնագէտ քթի, ականջի, կոկորդի, գլուխի եւ վիզի հիւանդութեանց: Կը դարմանէ նաեւ ներքին հիւանդութիւններ:

Կ'ընդունի երեքշաբթի, հինգշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 5—7։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ, կ'ընդունի 49 rue de Maubeuge, երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 2—4, հեռաձայն Trud. 21 03

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՊԱՆԹԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյեան ժամը 11

ՌՈՊԻՆՍՈՆԻ Grand Arbre Maison Fiquetի պարտէզին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. ԳԵՐԱՍԻՄ ԲԱԼԵԱՅԵԱՆ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՁԱՒԵՏՏ ՄԸ

Երգ, արտասանութիւն, պարեր եւն.։

Փաքրիկն ՌԷԺԻՆԱ կը պարէ թառխա ԳԱՐԵԳԻՆԻ մասնակցութեամբ

Սան-սանուելինեցու կողմէ կը նուագէ «Եփրատ» նուագախումբը

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆՔ ԳԻՆ 3 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս։

ԶՔՕՍԱՆԱՒՈՎ ՊՏՈՅՏ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՇԱԼԻՔՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵւ

ԵՒ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՎՍԵՄ. ԱՌԱՔԵԼ ՓԱՇԱ ՆՈՒՊԱՐԻ

Գործակցութեամբ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ եւ ՀԱՅ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆՑ

Ermitage de Longchampի դարաստանը, (Bois de Boulogne)

Այսօր կիրակի, 11 Յուլիս. ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր

ընտիր նուագախումբ, բացօթեայ պար եւ ճաշի անակնկալներ

ԴԻՒՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆՔ ԵՒ ՊԱՂ ԸՆԹՐԻՔ

ԳԻՆ ՏՈՄՍԱԿԻ 15 ՖՐԱՆՔ,

որ իրաւունք կուտայ նաեւ դաշտահանդէս մտնելու

(Անձրեւի պարագային ընդարձակ սրահներ)։

Դաշտահանդէս

Իսի լէ Մուլինոյի Սէնթ-Սորի Հայր. Միութեան կողմէ

Այսօր կիրակի, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ, ՊԻԼ ԱԼԲԻՒՐԻՆՄՕՍ

Կը խօսի Գնդ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

Երգ, պար, եւ ճազ.

ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Կ. ԽԱՉԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

Այսօր կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայ Ակումբին մէջ

Խմբերգ, արտասանութիւն, պար եւ ներկայացում աշակերտութեան կողմէ

Հրապարակային քննութիւն եւ մրցանակաբաշխութիւն

Մուտք մեծերու 2 ֆրանք. փոքրիկներու՝ ձրի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՏՐԱՄ-ՕՓԵՐԷԹ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

14 յուլիս, չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9 — իրիկուան ժամը 10

ԹՐՈՒԱ ԼՈՒՔ, ԻՆԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ տիկին ՍԻՐԱՆՈՅՇ կը ներկայացնեն

«Հայրենակցական մը Վերաշինաց» եւ «Ադամ եւ Եւա», դաշնակ

նուագ, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր:

կարելի է ճաշը միասին բերել Մուտք 3 ֆրանք

Մարսէյլէն առնել 7 թիւ հանրակառքը

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

146 Rue Lafayette (Gare du Nord)

Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Agence de Voyage et de Tourisme

OCEANIA

Paris	Marseille
4 Rue de Castellane	84 Ruede la République
Tel. Anjou 22-24, 22-25	Tel. Colbert 09-12

Ցամաքային եւ ծովային ճամբորդութեան համար տոմսակներ, ամէն տեղի համար, նպաստաւոր պայմաններով: Պաղթականական գրասենեակ, վաւերացուած կառավարութենէն: Կը կատարենք օրինական ձեւակերպութիւնները հարաւային եւ կեդրոնական Ամերիկայի ճամբորդներու համար :

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի կերակցութեամբ

1.— ՄԽՏԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՍՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

երաժշտութիւն՝ !!. Գ. ՄԵԼՈՆԻՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Mélkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie Samuel 51 rue Mr le Princ Paris.

Maison DARON

Entreprise Générale de Bâtiments

PLOMBERIE-COUVERTURE

Eau, Gaz, appareils sanitaires, lavabo et tout à l'égout

TATOULIAN ARAKEL

Կը ստանձնէ նաեւ շէնքերու նորոգութիւնը եւ շինութիւնը:
ԿԸ ՀԱՅԹԱՅԹԷ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ։
դիմել իր արհեստանոցը 32 Rue Menilmontant, Paris (20)

ԾԱԽՈՒ Է գինետունաւորութեան սպասքներու ամփոփիչի խանութ մը (այրերու եւ կիներու) իր բոլոր կազմածներով: Այսքան գործ՝ բանուկ թաղամասի մէջ: Նպաստաւոր պայմաններ: Լաւագոյն առիթ գործի մարդոց համար: դիմել Maison Rougerie, 10 route de Choisy, Ivry, Seine. մէթրօ Porte de Choisyէն քանի մը վայրկեան հեռու.

ԾԱԽՈՒ Է Գէվիէլի մէջ նպարավաճառի խանութ մը՝ իր բոլոր յարմարութիւններով: Պայք 6 տարի: Տարեկան վարձք 2250 ֆր. շարժով միասին: Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Café Harem, 30, rue de Trévise (9·) Հեռախօս Taitbout 40-63.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton ; 52 – 78

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE de Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագիտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիօնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ գաստախօսութիւններու խմբագրութիւն: Խորհրդակցութիւն 25 ֆր.: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 5—7, բացի շաբաթ, կիրակի եւ տօնի օրերէ:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

Tailleur de ST. BERNARD
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆոն Montmartre 69–70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Մասնաճիւղիս բացման առթիւ կարեւոր նուէրներ իւրաքանչիւր հագուստի համար, մինչեւ 1937 Յուլիս 14։
ՍՏՈՅԳ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ [illegible]ԱՆ ԱՄՍՈՒՈՒՍՆ ԿԸՐՊԱՍՆԵՐ։
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստներ (2 փորձով) սկսեալ 280—400 ֆր. նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ մը եւ կամ ամառուան յաւս կ գեղեցիկ մուշտակ մը։ 400 ֆր.է վեր հագուստներու (3փորձ) համար կարելի է նուէր ստանալ մուշտակագործ Տիկ. Հայկուհի Կիւլպօլեանի, արհեստանոցին մէջ պատրաստուած 200 ֆր. արժողութեամբ 2 imitation martre, պայմանաւ որ գնորդը վերցամսեայ բաժանորդագրութ ցուցաչէնս Օգտուելու համար վերոյիշեալ պայմաններէն ներկայացնել ցուցաչի կտրօնը: Rue la Charbonnièreի մեր մասնաճիւղին մէջ կը ստանձնենք դիրաժամաշելի գիներով à façon, նորոգութիւն, ձեւափոխութիւն եւ ըրթուռնաժ։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր։

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ՍՐԹՍԻՍԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 13 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3471

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Տակաւին մշակուած չէ իրաւախոհական բանաձեւը:

Ի՞նչ ձեւով պիտի կատարուի հսկողութիւնը Սպանիոյ սահմաններուն վրայ եւ ի՞նչ դիրք պիտի բռնեն մեծ պետութիւնները հանդէպ կռուող կողմերուն,— հարց մըն է որ դիւրաւ չի լուծուիր: Ֆրանսա կը պահանջէ շարունակել ծովային հսկողութիւնը եւ չճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքը, մինչ Գերմանիա եւ Իտալիա կը պահանջեն ճանչնալ կռուող կողմերու պատերազմիկի իրաւունքները եւ մերժել ծովային հսկողութիւնը: Իսկ Անգլիա ոչ դէմ է ծովային հսկողութեան, ոչ ալ պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման, — բրիտանական կառավարութեան միակ պահանջն է պահպանել ոչ—միջամտութեան քաղաքականութիւնը :

Անգլիոյ արտաքին նախարարութեան իրաւագէտներն ու դիւանագէտները կ՚աշխատին, լռութեան մէջ, գտնել միջին եզր մը, որով կարելի ըլլայ լուրջ հսկողութեան տակ պահել սպանիական նաւահանգիստները :

Ատիկա կատարելու համար երկու ձեւ կայ առ այժմ.— Չէզոք դիտողներ դնել սպանիական նաւահանգիստներուն մէջ, կամ հրաւիրել Հոլանտան, Նորվեկիան եւ Շուէտը, որ մասնակցին ծովային հսկողութեան :

Բայց պատերազմիկի իրաւունքներու ճանաչման հա՞րցը,— ատիկա կը մնա՛յ դեռ փուշի մը պէս:

Իտըն կիրակի օր զբօսանաւով կտրեց անցաւ Մանշ ծովը, ցամաք ելաւ Տովիլի մէջ, ու կը պատրաստուէր Ռուան անցնիլ, երբ Լոնտոնէն հեռախօսով կանչուեցաւ ետ: Մեկնելէ առաջ Իտըն առիթ ունեցաւ, ֆրանսական հողին վրայ, տեսակցելու Փարիզի անգլիական դեսպանին հետ, որ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հաղորդեց ֆրանսական կառավարութեան վերջին խօսքը ծանօթ հարցին մէջ:

Կը նշանակէ թէ Իտընի ծովային այս պտոյտը դիւանագիտական պտոյտ մըն էր,— խորհրդակցիլ ֆրանսական կառավարութեան հետ: Ֆրանսայի տուած պատասխանը կարճ էր եւ վճռական: Թէեւ հեռագիրները կ՚ըսեն թէ Իտըն ստիպուեցաւ վերադառնալ անմիջապէս՝ կանչուած ըլլալով Լոնտոնէն, սակայն որոշ կը թուի թէ Ֆրանսա ուրիշ աւելցնելիք խօսք չունէր անգլիական դեսպանին հաղորդած իր տեսակէտին վրայ :

Վերջին պահուն, հեռագրալուր մը կը հաղորդէ թէ Իտըն նիստի պիտի հրաւիրէ ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը վաղը, Չորեքշաբթի կամ յաջորդ օրը, Հինգշաբթի: Բայց աղէկ առաջ, բրիտանական դահլիճը նիստ պիտի գումարէ քննելու համար քաղաքական կացութիւնը եւ բրիտանական կայսրութեան պաշտպանութեան հարցը :

Չինեւճապոնական վէճը

»»»» ο ««««

Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ճափոնական կառավարութիւնը ծանր կը գտնէ Լու-Քօվ-Քիաոյի միջադէպը, քանի որ հակաճափոն շարժումը երկար ատենէ ի վեր կը պատրաստուէր չինացի եբիտասարդ խումբ մը սպաներու կողմէ: Նոր կռիւներու լուրին վրայ անմիջապէս Թիէն - Ձին մեկնեցաւ Զօր. Քազիքի իբր հիւսիսային Չինաստանի պահակազօրքին հրամանատար, քանի որ նախորդը պատասխանատու կը բռնուի իր զօրքերուն կրած ծանր կորուստներուն համար :

Նոր զօրաբաժիններ ղրկուեցան սահմանագլուխ, լուր առնուած ըլլալով որ չինական զօրքեր կը քալեն դէպի հիւսիս :

Ճափոնի կառավարութիւնը վերջնագիր մը տուաւ, պահանջելով ետ քաշել չինացի զօրքերը Մարքօ - Փոլոյի շրջանէն, պատժել կրակելու հրաման տուողները, խիստ հակակշիռ մը հաստատել հակաճափոն եւ համայնավարական քարոզութեանց դէմ :

Փէքինի եւ Թիէն – Ձինի իշխանութիւնները ընդունած են այս պայմանները, բայց խնդիր է թէ չինացի զինուորականները պիտի յարգե՞ն զայն: Այս պատճառով նոր բարդութիւններէ կը վախցուի :

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

»»»» ο ««««

Արիւնահեղ կռիւներ Մադրիդի շուրջ

Շաբաթ օր, հնոցի պէս բարկ արեւ մը կ՚այրէր կը մրկէր Մադրիտը: Եղանակին ամէնէն տաք օրն էր: Եւ այդ օրը եղաւ նաեւ ամէնէն արիւնահեղ օրերէն մին:

Հանրապետական ուժերը վերսկսան յարձակողականը: Ազգայնականները, ուրբաթ օր, կատաղի գրոհներով փորձեր էին խորտակել հանրապետական ուժերու յարձակողական ծրագիրը: Մադրիտի կառավարութիւնը նոր ուժերով ամրացնելէ վերջ իր դիրքերը՝ շաբաթ օր դժոխային կրակ մը բացաւ մասնաւորաբար Քարապանշէլի ազգայնական դիրքերուն վրայ: Յարձակումը տարածուեցաւ մինչեւ Մադրիտի բանուորական թաղը, մայրաքաղաքին հարաւ-արեւմտեան եզերքը, ուր նախապէս ձախողութեան մատնուած էին :

Սաստիկ ռմբակոծութենէ մը վերջ, որուն ենթարկուեցան Մոսթոլէսի եւ Վիլլավէրտէի ազգայնական դիրքերը, 26 հրասայլեր եւ թարմ ուժերով զօրացած հետեւակազօրքը գրոհ տուաւ թշնամիին վրայ: Օդանաւերը այս անգամ շատ չմասնակցեցան կռիւին :

Յարձակողականը սկսած էր շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին եւ կանգ առաւ գիշերը միայն: Ազգայնականները, գուշակելով կատարուելիք յարձակումը, այս գօտիին մէջ համախմբուած էին ոչ միայն նոր ուժեր, այլ եւ զետեղած էին հակահրասայլային մարտկոցներ, որոնք մեծ աւեր գործեցին: Հանրապետականներու 5 հրասայլերը բոլորովին քանդուեցան, իսկ 5 ուրիշ հրասայլեր ալ այնքան վնասուեցան, որ այլեւս անգործածելի դարձան : Կարելի է այս բախումին սաստկութենէն հետեւցնել, որ հանրապետականներու կորուստները համեմատական էին իրենց յարձակողականին ուժգնութեան հետ: Երբ մութը իջաւ եւ յարձակումը դադրեցաւ, տեսնուեցաւ որ թիզ մը հող գրաւուած չէ, երկու հակառակորդները կը մնան իրենց նախկին դիրքերուն մէջ, բայց մարդկային ողջակիզումը սիրտ կը ճմլէր: Երեւակայեցէք որ արեւը հալած կապարի պէս կ՚այրէր եւ զինուորները մահուան ջերմութեան մէջ, դիրկընդխառն կռիւ մը ընթացքին, իրար կը բզկտէին: Շատեր մինչեւ իրենց մէջքը մերկ էին, կը կռուէին վարտիքով մը միայն:

Կիրակի առաւօտ, հանրապետականները նորէն յարձակողականի անցան,— այս անգամ Պրունէթէի գօտիին մէջ, ծակելու համար ազգայնական ճակատը, բանալու համար Մադրիտէն Մէրիտա գացող ճամբան: Յարձակման տակ ռազմաճակատը մէկ քիլոմեթր ետ եւ առաջ գնաց, փոխն ի փոխ յաղթանակով ու նահանջով, բայց ի վերջոյ երկու կողմերն ալ մնան իրենց նախկին դիրքերուն մէջ, — ոչ իսկ թիզ մը հող գրաւեց մէկ կամ միւս կողմը, թէեւ մարդկային ողջակիզումը սարսափ կ՚ազդէր դարձեալ :

Կը թուի թէ, սակայն, այս յարձակումներն ու հակայարձակումները պիտի շարունակուին, արիւն քամելով եւ մատղաշ կեանքեր վրայ տալով՝ երկաթի կամ հրաքարի հանքերու սակարկութեան համար, թէեւ ըսողներ կան թէ կռուող երկու կողմերը տարբեր եւ բարձր նպատակներ ունին :

Հելլէն խաղաղականութիւնը

—— • ——

Յունաստանի վարչապետ Պ. Մէթաքսաս հետեւեալը յայտարարեց անգլիացի թղթակցի մը.—

« Յունաստան միջերկրականեան ազգ մըն է եւ անկէ դուրս շահ չունի: Թշնամական է այն զրոյցը որուն համաձայն իբր թէ փոքր կղզի մը ծախած ըլլանք Գերմանիոյ: Գերմանիա ապրած ըլլալովս իմ հայրենիքիս դաւաճան չեմ կրնար ըլլալ: Ունիմ գերման բարեկամներ, ինչպէս շատ մը բարեկամ Անգլիացիներ: Ենթադրել թէ կրնամ մատ մը յունական հող ծախել Գերմանիոյ կամ ուրիշ ոեւէ երկրի, այնքան այլանդակ բան է զոր հերքել իսկ չարժեր: Գերմանիոյ հետ տնտեսական կապերը ամրապնդելու պատճառ մը չէ որ հելլէն քաղաքականութիւնը գերմանասէր եղած ըլլայ »:

Պանդոկներու գործադուլը

»»»» ο ««««

Հակառակ ենթադրութեանց պանդոկի եւ սրճարաններու ծառայողներու խնդիրը չէ լուծուած տակաւին ու խնդիրը տակաւ լուրջ կերպարանք կը ստանայ, քանի որ գործաւորները սկսած են գործադուլի: Այս շարժումը ընդհ. չէ տակաւին: 40,000 պաշտօնեաներէն 6000ը միայն գործադուլ ըրած են եւ գոցուած հաստատութիւնները չեն ազդած հրապարակին: Աւելի շատ, մեծ հաստատութիւններու մէջ է շարժումը: Անոնք որ շաբաթը հինգ օր 40 ժամի ձեւը կը գործադրեն բաց կը մնան: Կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով կը յայտարարէ թէ 5X8ի դրութիւնը պիտի գործադրուի եւ ով որ գործադրէ կրնայ իր հաստատութիւնը բանալ: Իսկ գործատէրները կը պնդեն 6 օրուան աշխատանքի վրայ :

Ամէն պարագայի , ինչպէս գործաւորներու բանթողը ընդհանուր համգամանք չունի, չի կարծուիր որ գործատիրական սպառնալիքն ալ ընդհանուր ձեւ առնէ, որով մասնակի այս ձեւը հաւանաբար տեւէ մինչեւ երկու կողմերու հաշտեցողութիւնը :

Ընկերվարական Կուսակցութեան Համագումարին մէջ

»»»» • ««««

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը տեղի կ՚ունենայ Մարսիլիոյ մէկ թատրոնին մէջ:

Բեմին խորը՝ պսպղուն կարմիր վարագոյր մը, եռագոյն ժապաւէններով զարդարուն: Հսկայ պատուանդանի մը վրայ՝ Ժօրէսի կիսանդրին: Մօտաւորապէս 500 պատգամաւորներ նուագախումբի բաժնին մէջ,— վերնատունը եւ օթեակները յատկացուած են ունկնդիրներու:

Համագումարը բացուեցաւ Ինթէրնասիոնալով, որուն յորդորակը կը կրկնեն բոլոր ներկաները յոտնկայս եւ բռունցքները վեր: Թէեւ շատեր կային, որոնք գրպանէն չհանեցին իրենց բռունցքները :

Մարսիլիոյ քաղաքապետը, Թասօ, բացաւ համագումարը: Նախ կարդացուեցաւ կուսակցութեան բարոյական զեկոյցը, որուն յաջորդեցին քննադատութիւնները:Մարսօ-Փիվէր կատաղի յարձակում մը կատարեց: Լոնկէ, Կրումպախ եւ Պրաք միջամտեցին պաշտպանելով կուսակցութեան ղեկավարութիւնը : Յատկանշական էր Կրումպախի խօսքը թէ իրենք ընկերվարականներ են բայց եւ այնպէս հայրենասէր: Պրաք պաշտպանեց Բ. Միջազգայնին հետ Ֆրանսայի ընկերվարականներու համերաշխ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը :

Երբ պատգամաւորներու լիազօրութեանց հարց ծագեցաւ,համագումարին դիմագիծը փոխուեցաւ մէկէն ի մէկ: Բազմաթիւ ճառախօսներ քննադատեցին կուսակցութեան ղեկավարութիւնը, որ կ՚աշխատի խեղդել ընդդիմադիրները,դուրս դնել փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչներուն առջեւ: Այդ պահուն էր որ Մարսօ - Փիվէր բեմ ելաւ եւ բոցաշունչ ճառ մը խօսեցաւ, յարձակելով անոնց վրայ, որոնք կ՚աշխատին խեղդել Լէոն Պլում - Փօլ Ֆօրի ընդդիմադիրները: Զվարճնեցաւ խօսիլ «ծախուած ձայներ»ու մասին, եւ « ազատ խոհանոց » կոչեց պատգամաւորական ընտրութեանց եղանակը: Փրփո՛ւր ամէն կողմէ: Հակառակ հոսանքները իրարու կը սպառնան բռունցքով եւ ապտակներով: Վիրաւորիչ խօսքեր կ՚արտասանուին ընդհանուր ժխորին մէջ, բառեր որ չեն հասնիր իրենց հասցէին: Ամէնէն աւելի վերնատան մէջ էր որ բորբոքած էին միտքերը, բռունցքի քանի մը հարուածներ ալ փոխանակուեցան: Ի վերջոյ վերահաստատուեցաւ կարգը: Ժամը 8·30ին դադար տրուեցաւ, եւ վիճաբանութիւնները վերսկսան գիշերը 9·30ին:

Կիրակի առաւօտ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը զբաղեցաւ առաւելապէս պետութեան կրթական ծրագրի բարեփոխութեան հարցով:Բայց ամէն անգամ որ խօսք՛ըլլար Ծերակոյտին կամ Երեսփ. Ժողովին մասին, ձախ հոսանքին ճառախօսները կը քննադատէին Պլումի կառավարութիւնը, որ «անձնատուր» եղաւ արմատականներու «շանթաժ»ով: Ըստ այդ ճառախօսներուն, արմատականները Ժող. Ճակատին հետ են Երեսփոխանական Ժողովին մէջ, բայց Ժող. Ճակատին դէմ են Ծերակոյտին մէջ: Կրթական թէ եւ, սակայն, ընկերվարական ծրագիրը ռեւ չշահեցաւ, — ճառախօսներու մեծամասնութիւնը պահանջեց ամբողջովին պետականացնել կրթութիւնը, արգիլել մասնաւոր վարժարաններու եւ կրօնական կազմակերպութեանց կրթական «մաքսանենգ» հաստատութիւններուն բացումը: Աշխարհիկ կրթութեան ջատագովները յետոյ խստիւ քննադատեցին կառավարութիւնը, որ արքայական ընդունելութիւն մը ըրաւ Պապին նուիրակին, առանց ուզելու մտիկ ընել այն դիտողութիւնը թէ միջազգային քաղաքականութեան նկատումներ կան այդ ընդունելութեան մէջ: Պահ մը, հակակղերական պայքարին փառաբանութիւնը իր ծայրագոյն սաստիճանին հասաւ: Մարսօ - Փիվէր յայտարարեց թէ ընկերվարական գաղափարներու տարածումը կախում ունի առաւելապէս աշխարհիկ կրթութեան զարգացումէն, ու պահանջեց կազմել դաշինք մը որ անձնատուր չըլլայ զինապաշտութեան եւ կղերապետութեան, ինչպէս եղաւ մինչեւ հիմա: Հենոսեան շրջանէն պատգամաւոր մը պահանջեց Ալզաս - Լորէնը արմատապէս ներգրաւել, եթէ հարկ ըլլայ՝ հրով եւ սրով, վերջ դնելու համար կրօնաշունչկրթութեան, ստեղծելով աշխարհիկ առողջ կրթութիւն մը:

Կէս օրին, նախագահը, Թասօ, դադար տուաւ վիճաբանութիւններուն: Եւ համագումարի պատգամաւորները գացին ներկայ գտնուելու ժողովրդական սեղանի մը, որուն կը նախագահէր Լէոն Պլում :

Կէս օրէ վերջ, համագումարը սկսաւ իր վիճաբանութիւններ: Օրակարգի նիւթն էր Հիւս. Ափրիկէի բնիկներու հարցը :

Ճառեր խօսեցան Ֆրանսացի եւ արաբ (Ալճերիացի) ընկերվարականներ: Մասնաւոր հետաքրքրութեան արժանացան Ալճերիացի պատգամաւորները, որոնք համագումարին եկած էին իրենց ազգային տարազով :

Օրանի երեսփոխանը, Տիպլուա, քննադատեց Լէոն Պլումի կառավարութիւնը, որ դրժելով իր խոստումը՝ չկրցաւ ազատագրել Ալճերիոյ բնիկները: Ճառախօսը պահանջեց ազատագրել բնիկները, անոնց շնորհել ամէն ազատութիւն՝ առանց ցեղի եւ կրօնքի խտրութեան, ընտրական իրաւունք՝ եթէ նոյնիսկ գրել-կարդալ չգիտնան:

Արաբ ընկերվարական մը, Բէսուս, պահանջեց գործադրել Վիոլէթի ազատագրութեան ծրագիրը, աշխատանքի ազատութիւն տալ, ջնջել զինուորական գօտիները: Ուրիշ պատգամաւոր մը ըսաւ թէ բնիկ ժողովուրդին 900,000 երեխաներէն միայն 60,000ը դպրոց կը յաճախէ, որովհետեւ դպրոց չի շինուիր անոնց համար: Այսպէս հետզհետէ պահանջուեցան ջնջել եւրոպական պատուիրակութիւնները, որ կը գործեն Ալճերիոյ մէջ, ստեղծել հաւաքական ագարակներ բնիկներու համար: Եւ խոստումներ ալ եղան այդ պահանջներուն մասին:

Ուշ ատեն Վէնսան - Օրիոլ բեմ բարձրացաւ արդարացնելու համար իր ելմտական քաղաքականութիւնը :

Պաղեստինի բաժնման ծրագիրը

»»»» ο ««««

Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը ստացաւ բրիտանական կառավարութեան կողմէ յուշագիր մը, որով Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց կոմիտէին կը յանձնուի Արքայական Մարմնոյն պատրաստած ծրագիրը Պաղեստինը 3 գօտիներու բաժնելու մասին :

30 Յուլիսին Ազգերու Դաշնակցութիւնը նիստ պիտի գումարէ զբաղելու համար այս խնդրով: Բրիտանական կառավարութեան խնդրանքին համաձայն, այժմէն արտաժողովի անդամ պետութեանց պիտի ներկայացուի անգլիական ծրագիրը, որպէսզի 30 Յուլիսին կարելի ըլլայ փութացնել խնդրոյն լուծումը եւ յառաջիկայ Սեպտեմբերին սկսիլ գործադրութեան: Ժընեւի մէջ այնպէս կը խօսուի թէ անգլիական ծրագրին մասին որոշ դիտողութիւններ պիտի ընեն Ռումանիա եւ Լեհաստան, տրուած ըլլալով որ Հրէաստանի բնակիչ զրկողները այս երկու երկիրներն են գլխաւորաբար :

Միւս կողմէ, Երուսաղէմէն կը հաղորդուի թէ հետզհետէ աճող ջղագրգռութիւնը այնպէս ցոյց կուտայ որ Արաբները նոր խռովութիւններ կը պատրաստեն, աշխատելով ձախողութեան մատնել անգլիական ծրագիրը :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐ վարչապետ Պ. Տարնի թղթակիցի մը հաղորդեց թէ Հունգարիա տրամադիր չէ ոչ - յարձակման դաշինքներ կնքել

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

Ստորեւ թարգմանաբար փրակայի համալսարանի ուսուցչապետ չեխ համայնավար Զ. Նեեդլիի «Խորհրդային Երաժշտութիւն»ը գրքէն Հայաստանի նուիրուած հատուածը.—

Հայաստան.— Հայ ժողովուրդը ունի շատ հին մշակոյթ, այդ պատճառով այստեղ հնարաւոր է լինում յեղափոխութիւնից անմիջապէս յետոյ սկսել բաւական բարձրից: 1921ին Խորհրդային Հայաստանը կազմակերպուելուց յետոյ՝ հիմնւում է Երեւանում, Հայաստանի մայրաքաղաքում, երաժշտական ստուդիօ, որ 1923ին վերածւում է պետական երաժշտանոցի: Այդ վերջինը մեծապէս զարգացաւ յատկապէս Սպենդիարեանի ջանքերով: Նուագախումբ էլ է կազմակերպւում Զարըքեանի ղեկավարութեամբ, ապա՝ երգչախումբ, երկուսն էլ ստուարաթիւ. նաեւ կամերային նուագախմբեր, եւ այդպէսով երաժշտական կեանքը զարգացման շատ խոստմնալից ուղիի մէջ է: Փորձեր եղան նմանապէս օպերային ներկայացումների: Սէրը դէպի երաժշտութիւնը տարածուեց հասարակութեան լայն խաւերի մէջ, եւ երաժշտանոցի քով հիմնուեցին երկու եօթնամեայ երաժշտական դպրոցներ խորհրդային ծրագրով. մէկը՝ Սպենդիարեանի անունով: Երաժշտանոցը ունի մանկավարժական, խմբերգի, թրքական *) եւ արեւելեան բաժիններ: Արեւելեանում սովորեցնում են արեւելքի ժողովրդական գործիքների նուագումը: Երաժշտանոցի աշակերտների թիւն է 300, Սպենդիարեանի անուան դպրոցի՝ 400, իսկ երկրորդ դպրոցի՝ 100:

Երաժշտ. ստեղծագործողները աճեցան, եւ այսօր Հայաստանը ունի երաժիշտներ, որոնք գտնւում են առաջնակարգ խորհրդային երաժիշտների շարքում: Առաջինը, վարպետը եւ առաջնորդը հայ երաժշտութեան եղել է Ալ. Սպենդիարեանը (ծնած 1 Նոյեմբեր 1871): Նա ծնած է Խրիմում եւ երկար տարիներ այնտեղ էլ ապրած: Բայց որպէս Ռիմսկի - Կորսակովի աշակերտը՝ սիրահար էր արեւելեան տարաշխարհիկ երաժշտութեան, յատկապէս հայկականին, որ ուսումնասիրեց տեղին վրայ: Յեղափոխութիւնից յետոյ անցաւ Երեւան եւ դարձաւ առաջնորդը եւ ստեղծագործողը բարձրարուեստ հայ երաժշտութեան: Արդարացիօրէն մինչեւ օրս էլ փառաբանւում է իբրեւ մինչայժմեան ամենամեծ հայ երաժիշտը, որովհետեւ իրօք հիմնադիրն է եղել: Նա էր, ինչպէս ասացինք, որ կազմակերպեց երաժշտական կեանքը Երեւանում, հրապարակ հանեց, հրատարակեց եւ բացատրեց հայ ժողովրդական երգերը եւ երաժշտութիւնը. եւ նա էր, որ իր «Ալմաստ»ով հիմը դրաւ հայ օպերայի (1926): Եւ այդ բոլորը՝ մի քանի տարում միայն, որովհետեւ մեռաւ 1928ի Մայիսին, ձգելով դեղարուեստական մեծ ժառանգութիւն:

Սակայն, բոլոր հայ երաժիշտները չմնացին եւ չաշխատեցին Հայաստանում: Արամ Խաչատուրեանը (ծնած Թիֆլիս 1903ին), վերջացնելով Մոսկուայի երաժշտանոցը, մնաց Մոսկուա եւ համարւում է ոչ թէ յատկապէս հայ երաժիշտ, այլ ընդհանուր - խորհրդային: Բայց նա էլ իր ծանօթ պարային սիւիտի, դաշնամուրի կոոռների, կամերային ստեղծագործութիւնների եւ մեծ սիմֆոնիի կողքին՝ ստեղծագործում է հայկական եղանակներ, յատկապէս չնչային նուագախմբերի համար, որով նրա երաժշտութիւնը դառնում է աւելի գործածելի ժողովրդական եւ ազգային ուղղութեամբ: Զուտ տեղական երաժիշտ - ստեղծագործողներ եւս ունի այսօր հայ երաժշտութիւնը, — Ցարօ Ստեփանեան գրել է արդէն երկու օպերա («Քաջ Նազար» եւ «Սասունցի Դաւիթ») եւ այժմ գրում է երրորդը քաղաքացիական կռիւների պատմութիւնից. ունի նաեւ «26 կոմիսարների յիշատակին» սիմֆոնիկ բանաստեղծութիւնը:

Յետոյ Մ. Ղզարթմեան, Մ. Մազմանեան, Ա. Սաթեան, Ա. Տիմեան, Կարօ Զաքարեան աշխատում են խոշոր գործերի վրայ, մեծ մասամբ սիմֆոնիք բանաստեղծութիւններ, իսկ Զաքարեանը օպերա գրած է Հայաստանի յեղափոխական պատմութիւնից («Մարջան»): Այստեղ է նաեւ բոլորովին խորհրդահայ երաժիշտ Գրիգոր Եղիազարեանը (ծն. 1908ին), առաջիններից մէկը Խորհրդային Հայաստանում, որ ծնուել է Արարատի տակ գտնուող մի գիւղում, այսինքն՝ Հայաստանի ծոցում, եւ եղել է կարմիր բանակի հեծեալ գնդի նուագախմբում:

1929ին մտել է Մոսկուայի Երաժշտանոցը եւ աշակերտել Միասկովսկիին, Գլիէրին եւ Ալեքսանդրովին: Ամբողջովին նուիրուեց իր հայրենիքի երաժշտութեան եւ դարձաւ իրական արուեստագէտ: Թարմ եւ երիտասարդ է իր երաժշտութեան մէջ, բայց ամբողջովին խորհրդային: Այն նիւթերը, որոնցմով զբաղւում է, գլխաւորաբար հայ քաղաքացիական կռիւներն են, ապա՝ այսօրուայ համայնական տնտեսութիւնների կեանքը: Ազգութեան ազգայնական ըմբռնումը տարբեր է նրա մօտ եւ աւելի լայն, քան խակական ազգայնականների մօտ: Շատ սիրելի է թաթարական երաժշտութիւնը, եւ իր ամենալաւ ստեղծագործութիւններից մէկը՝ «Կոլխոզի աղջիկը» երգը թաթարական միջավայրից է: Ունի նաեւ դալմուքական եւ քրդական երգեր. բայց իրեն իբրեւ ամենամօտ՝ մնում է հայկական երաժշտութիւնը:

Դեռ Մոսկուայում գրում է հայկական պարեր եւ երգեր, վերադարձին՝ կամերային կոոռների եւ մեծ սիմֆոնիք ստեղծագործութիւնների կողքին՝ «Մի կաթիլ մեղրը» թատերգութիւնը, որից առանձին մշակել է «Կլոր պարը»: Այդպիսով, այսօր հայ երաժշտութիւնը արդէն աւելի է, քան թէ Խորհրդային Միութեան «ազգութեան» երաժշտութիւնը: Հայաստանի երաժիշտ - ստեղծագործողները ունին իրենց միութիւնը, ուրիշ խօսքով՝ դա արդէն մի ամբողջ մշակոյթ է եւ հիմնական մասը խորհրդային երաժշտութեան:

*) Սխալ է, Երեւանի երաժշտանոցը թրքական երաժշտական բաժին չունի:

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

—o—

Սիրելի Արազ.— Իբր շարունակութիւն նախորդին, թոյլ տուր նկատի առնել Ս. Գիրքին թարգմանութիւնը, նաեւ Դաւիթ Անյաղթ Եռամեծ Հայ իմաստասէրին Արիստոտէլեան թարգմանութիւնները: Երկուքին մէջ ալ ի՛նչ անպարտելի սէր Հայ Մշակոյթին հանդէպ: Գեղեցիկ առաջադրութիւն մը կայ երկուքին մէջ ալ, որ Հայկական Բարբառին ոյժն ու կորովը գործածուի տիեզերական կրօնքին, նոյնքան տիեզերական գիտութեան փիլիսոփայութեան մարզին վրայ պահպանելու հայկական դրոշմը: Նոյն իսկ պաշտելին այն Դաւիթ, հելլենական գիտութիւններով թրծուած չզգախուած այդ միտքը, Արիստոտէլն ու Պորփիւրը առջեւը ունեցած ատեն, հայկականութեան դէւէն կը լլկուի, հելլէնասէր, նոյն իսկ հելլէնացած նկատուած իմաստասէր հայ ներհուն ներկուռ գրիչը միտքը կը դնէ «հայերէն» թարգմանել, եւ աչք առնելով չհասկցուելու վտանգը՝ կը սկսի կերտել յօրինել հայեցի բառեր՝ հելլէն կաղապարին ազուցուած: Արիստոտէլի քուրային մէջ հայկեան ոսկեփոշի կը քաղէ եւ հելլէնական մանիկներուն ու բառերուն համազօր հայացումներով՝ հիմը կը դնէ հայալեզու իմաստասիրութեան, ի ժառանգութիւն ապագայից: Երկո՛ւնք, արդարեւ շնորհապարտութեան արժանւոր:

Անյաղթին այդ յանդուգն նախաձեռնութեամբ ծնան զարգացան մեր պատուական մանիկները, կան, համ, մակ, վեր, այլովքն հանդերձ, որոնք ամուր շէնք մը բարձրացուցին հարիւրաւոր բառերու, որոնցմէ հետաքրքրութեան համար միայն յիշեցնենք մեր հետեւողներուն մակ, վեր, համ, մակ, վեր, այլովքն հանդերձ, դանի իմաստալից էակներ — մակաբերել, մակընթացութիւն, մակերես, մակբայ, մակդիր, մակածութիւն, մակացութիւն (գիտութիւն) եւ դեռ նոյնօրինակ բառերու հեղեղը, այժմ գործածական կամ ոչ, բայց, վերջապէս հայացուած: Վերտառութիւն, վերադիր, վերծանել, վերաթեւել, վերամակ, այլովք հարիւրովք հանդերձ: Թողունք միւսները, որոնք յեղձոն կը կազմեն (կան, համ, եւն.):

Գալով այն առասպելին՝ զոր ազէտ յաւակնոտներ մէջ կը բերեն իրենց «այլասիրութիւն»ը (օտար բառեր գործածելու զառամպարտելի արարքը) արդարացնելու ձիգով, թէ ա՛յդ պատճառով չի հասկցուիր Դաւիթի թարգմանութիւնը, — ըսենք պարզապէս, թէ ի՞նչ բան աւելի պիտի հասկնային այդ իմաստակները, եթէ Անյաղթ սին, մին, սիտ, կրաֆ, մրաֆ եւ այլ օտար աղճատաբանութիւններով խճողէր իր թարգմանութիւնը: Աւելորդ է ըսել նաեւ որ Պորփիւրեան եւ Արիստոտէլեան փիլիսոփայութեան ներածուողները միայն կրնան բան մը հասկնալ բնագիրներէն, ըլլայ հելլէն, ըլլայ Հայ:

Իսկ յաղթական կոթողը Ս. Գիրքի Թարգմանութեան, Հին ու Նոր Կտակարաններուն: Եկուր, ձեռքդ տուր, ճեմենք այդ անդաստանին մէջ, դեղապատոյ այդ կրկէսին մէջ: Ի՞նչ պիտի տեսնենք հոն, գեղամազիկ նո՛ր սերունդ հայկազարմիկ, սկիզբէն ցվերջ հայախօսութիւն բնաւին, հարազատութիւն համակ: Ոչինչ այլալեզու, ոչինչ որ հայկական չըլլայ:

— Սիրելի Արազ, ձեր սահմանած արձակուրդէն օգտուելով այսքան... թեթեւ նիւթերու կ'անդրադառնամ, մեր հետեւողներուն «վճարուած արձակուրդ»ին իբրեւ սթափում մը աւելի:

— Ինչքա՛ն խորթ է «կանգնեցնել»ը. չի՞ բաւեր արդեօք կանգնել: — Գրուած տեսայ «մեծ ժօռէսի օրով», բայց պակաս գտայ զայն: Հոս ի՞նչ իմաստով է «մեծ»: Եթէ գոնէ գլխագիր ըլլար, միտքը կը հասկցուէր (մեծանուն, մեծիմաստ, անուանի, եւն.): Մեր մէջ «մեծ»էն (այս ձեւ «մեծ»էն) վերջ կուգայ փոքր: Ֆրանսացին կ'ըսէ (արդէն հատուածը յայտնի է թէ ֆրանսերէնէ առնուած է) le grand Jaurès, առանց գլխագրի եւ անշուշտ իրաւունք ունի, եւ կը հասկցուի մեծանուն, մեծիմաստ, եւն., որովհետեւ երբ հասարակ ածականները գոյականէն առաջ դրուին ֆրանսերէնի մէջ, «բուն» իմաստով չեն գործածուիր, այլ աւելի բարոյական, այլաբանական իմաստով: Այսպէս, ժօռէսն առաջ կուանը հասակով տարիքով մեծ չի նշանակեր, այլ անունով, փառքով, գործով մեծ, եւ հայերէնը ֆրանսերէնէն շատ աւելի մեծիմաստ է իր համադրականութեամբ: Մեծագործ, մեծիմաստ ժօռէսը շատ աւելի բովանդակիչ է քան կուանը, կարճուկ մը: Un homme petit, ֆրանսերէնի մէջ կը նշանակէ պզտիկ, կարճահասակ մարդ մը, բայց երբ օր մը, թերեւս այսօր վաղը հաւանաբար, հանդիպիք un petit homme, պէտք է անմիջապէս հասկնաք փոքրոգի (ցած) մարդ մը: Կը տեսնէք անշուշտ տարբերութիւնը, ի՛նչ կերպով որ վերը բացատրեցինք, եւ կ'ըմբռնէք հայերէնի համար ազատութիւնը սա՛ բացատրութեան — մեծ ժօռէս...: Մնացածն ալ ճիշդ այսպէս:

— Հապա ի՞նչպէս մարսենք սա՛ վերջինը — «մասնաւորեցնելով» (զոր տեսանք լուրջ թերթի մը մէջ): Կանգնեցնելը երբ դժուարամարս ըլլայ, սա «մասնաւորեցնելով» (փոխանակ մասնաւորելու...) մերկանդամ տխանը ո՞ւր դնենք որ ձեւի մը գայ, այս անտիպ, խոշորագոյն պոչաւորը:

Կրկնութիւններ, յաւելուած, բայց քաղուածի ձեւով.— Հրաշ — հրէշ, նոյն կազմութիւնը անշուշտ, ձայնաւոր գիրէն (ա, է) փոփոխութեամբ, որով եւ իմաստի ալ թեթեւ փոփոխութիւն: — Երագ, արագ — Նոյն ձեւով եւ նոյնիսկ առանց ե եւ ա ձայնաւորներուն «րագ» (գերմ. րաշ): — Անուն — ուրիշ լեզուներու մէջ առանց ա, որով կը մեկնուի սկզբունքը սեմական լեզուներուն այն ձեւին, որուն համաձայն՝ ձայնաւոր գիրերը կը յաւելուին բառերուն մէջէն, մեծ մասամբ: Յիշեցէ՛ք արաբերէնը: — Ռամիկ, ռամ, — երամ, երամակ, չէ՞: — Ամբոխ, աղաղակ — կարծես աւելորդ են. ձայնի ժխորը եւ առատութիւնը ցոյց կուտայ ա ձայնաւորը:

ՏԱՐԱԶ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՌՈՒՍԻԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

—o—

ԽՄԲ.— Պուլկար նախկին նախարար Մ. Մանարով Միր թերթի մէջ ստորագրած է հետեւեալ առաջնորդը.—

Այս երկու Պետութեանց աշխարհագրական դիրքը այնպէս մըն է, որ անոնց յարաբերութիւնները չեն կրնար ըլլալ այնպէս ինչպէս են կարգ մը ուրիշներունը — քիչ մը լաւ կամ քիչ մը դէշ: Սեւ Ծովը, որ եւրոպական Ռուսիոյ գրեթէ կէսին եւ որուն ափունքը կը գտնուին ռուսական շատ մը կարեւոր քաղաքներ, միակ դուռ մը ունին, — Տարտանէլը: Երբ այդ բանալին կը գտնուի բարեկամ ազգի մը ձեռքը, Ռուսիա կրնայ հանգիստ ըլլալ ոչ միայն իր նեղքին, այլ եւ իր Սեւ - ծովեան նաւահանգիստներուն ապահովութեանը համար: Ռուսիոյ բարեկամութիւնը նուազ կարեւոր չէ Թուրքիոյ ապահովութեանը համար:

Ընդհանուր պատերազմէն վերջ, շնորհիւ այդ օժանդակութեան, զոր ստացաւ Թուրքիա իր դրացիէն, կրցաւ ազատագրել իր հողերուն մեծ մասը եւ վերստին ձեռք ձգել եթէ ոչ իր նախկին մեծութիւնը, այլ գոնէ բանալիները Սեւ Ծովուն եւ կենսունակ պետութեան մը հեղինակութիւնը: Այս ձեւով՝ քանի տարիներէ ի վեր, — եթէ զանց առնենք մէկ քանի մանր ըմբոստութիւններ՝ ասիական հեռակայ ծայրամասերուն վրայ, — Թուրքիա կրցաւ ապրիլ անդորրութիւն մը եւ ունենալ նիւթական յառաջդիմութիւն մը, զոր իր հողին վրայ չէր կրցած ունենալ շատոնց:

Սեւ Ծովու նշանակութիւնը, մանաւանդ անոր դրանը արժէքը այնքան յստակ ու այնքան դիւրըմբռնելի է եղած բոլորին համար, որ Քիէվի, Մոսկուայի, Փեթրոկրատի կամ Մոսկուայի մէջ ի՛նչ կառավարութիւն ալ հաստատուած ըլլայ, այդ հարցի մասին միշտ միեւնոյն քաղաքականութիւնն է ունեցած, — կա՛մ իրենց ձեռքերուն մէջ ունենալ այդ դրան բանալիները, եւ կամ անոնք վստահուած ըլլան թրքական բարեկամ ու համակիր կառավարութեան մը: Երբ այս վերջինը կարելի եղած է ապահովել, նոյնիսկ ցարական վարչաձեւը նախընտրած է զայն, քանի որ այդ ձեւով խուսափած է ոչ միայն պատերազմէ մը Թուրքիոյ հետ, այլ եւ բախումէ մը՝ եւրոպական մէկ քանի պետութիւններու հետ, ինչպէս էր քոալիսիոնը Խրիմեան պատերազմի ատեն, կամ ինչպէս պիտի ըլլար 1879ին, եթէ այն ատենի ռուսական կառավարութիւնը չհամաձայնէր հրաժարիլ Սան Սթէֆանոյի դաշնագրէն եւ չընդունէր Պերլինի դաշնագիրը: Բայց, անցեալին մէջ, սուլթանական կառավարութիւնները շատ հազուադէպօրէն կրցած են ունենալ երկարատեւ ռուսեւթուրք բարեկամութիւն մը: Ռուսիոյ նեղքը՝ լայն ջուրերը՝ միշտ ալ մեծ վտանգ մը նկատուած է արեւմտեան պետութեանց համար: Իսկ Թուրքիա երկար տարիներ կ'ապրէր այդ պետութեանց փոխատուութիւններով եւ կը հետեւէր անոնց թաքուն խորհուրդներուն՝ առանց կարենալ պահելու գոնէ իր նախկին դիրքը:

Ո՞րքան պիտի տեւէ այժմու բարեկամութիւնը՝ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, — դժուար է ըսել. բայց մեզի կը թուի թէ անոր երկարատեւութիւնը կախում պիտի ունենայ աւելի շատ Թուրքիայէն, քան Ռուսիայէն:

Առ այժմ, երկու պետութիւնները ոչ միայն բարեկամներ են, այլ եւ կապուած են իրարու զինակցութեամբ: Հետեւաբար, Պ. Ր. Արասի մեկնումը Մոսկուա՝ Պաղտատ ու Թէհրան այցելելէ վերջ՝ արտասովոր բան մը չէ, որ խռովէ իրեն մերձաւոր թէ հեռաւոր երկիրները: Եթէ աչքի առջեւ ունենանք թէ ի՛նչ կ'ընեն այլ զինակից պետութիւններ՝ իրենց միջեւ, հարկ պիտի ըլլայ նոյն իսկ զարմանալ, որ Պ. Արաս այնքան շատ ուշացած է Մոսկուա իր այցելութեանը համար: Անոր երթը Պաղտատ ու Թէհրան՝ ստորագրելու համար բարեկամական եւ ոչ - յարձակման ուխտը, ինքնին կը պարտադրէ Մոսկուա այցելութիւն մը տալ: Պատերազմէն առաջ Իրան բաժնուած էր ազդեցութեան գօտիներու, ընդմէջ Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ: Այժմ այդ գօտիները գոյութիւն չունին. բայց, երկու մեծ պետութիւնները կը շարունակեն շահագրգռուիլ անով ոչ միայն քաղաքականօրէն, այլ եւ տնտեսականօրէն: Պարսկական ծոցը շատ հեռու չէ Կասպից Ծովէն, իսկ Ռուսիոյ գործարանային արտադրութեանց մէկ մասը կը սպառի Իրանի մէջ: Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ բարեկամութիւնը Ռուսիոյ հետ բարեկամութեան մը յենակն է: Ինչպէս կը տեսնուի, Ռուսիա վճռապէս որոշած է խոյս տալ իր դրացիներուն հետ ո եւ է բախումէ: Ճիշդ այդ պատճառաւ իրեն համար անխուսափելի են այդ դրացիներուն բարեկամութիւնը:

Ր. Արաս, Մոսկուա իր այցելութեամբը իւրայատուկ նրբամտութեամբ առիթ պիտի չփախցնէ ամրացնելու համար բարեկամական յարաբերութիւնները իր հայրենիքին՝ մեծ դրացիին հետ: Անցեալին մէջ, Սուլթանները որոշ ազդեցութիւն ի գործ կը դնէին մահմետական աշխարհին վրայ՝ Խալիֆային միջոցաւ. բայց, այժմ այդ ազդակները գոյութիւն չունին:

Թուրքիոյ համար հարկ են այլ տուեալներ՝ մերձենալու համար իր նախկին բնակիչներուն հետ: Թուրքիա չի փախցներ այդ ազդակները, — այսօր ան զինակից է Ռուսիոյ հետ, անդամ է Պալքանեան Համաձայնութեան, լաւ յարաբերութիւններ ունի արեւմտեան պետութեանց հետ, իսկ այժմ կը մօտենայ ասիական պետութեանց, — Իրաք, Իրան եւ Աֆղանիստան:

Ան չի վախնար այն ուխտերէն, որոնք իրեն ապահովեցին պատերազմի ընթացքին կորսուած հողերէն մաս մը: Իրապէս, վերջերս շրջան ըրաւ զրոյց մը թէ ցրտութիւն մը յառաջ եկած է իր եւ իր զինակից Ռուսիոյ միջեւ. բայց, մենք չենք տեսներ լուրջ պատճառներ՝ նման վերաբերումի մը համար: Թէ ենթրիկներ պիտի ըլլան՝ զանազան շահագրգռեալ պետութեանց կողմէ, — շատ հաւանական է ու նոյնիսկ բնական: Եւ սակայն, անոնք բաւական չեն տարանջատելու բարեկամութիւն մը, որ ցարդ պարգեւած է շատ մը օգուտներ երկու երկիրներուն:

Ամէն պարագայի տակ, այցելութիւնը զոր պիտի տայ Թուրք արտաքին նախարարը՝ Մոսկուայի, նպատակ պիտի ունենայ նոր լուսաբանութիւններ տալ Թուրք արտաքին քաղաքականութեան մասին՝ ոչ միայն Ռուսիոյ, այլ եւ Պալքանեան պետութեանց նկատմամբ:

Ռուսիա, թէեւ սովետական, կը հետաքրքրուի նոյն այն արտաքին խնդիրներով, որոնք կը հետաքրքրէին նախկին Ռուսիան:

Անունները փոխուած են, բայց իրականութիւնը կը մնայ նոյնը:

ՀԱՅԵՐԸ ՃԱՎԱՅԻ ՄԷՋ

—.—

Պաթավիայէն (Ճավա) կը գրեն.— Պաթավիայի մէջ ներկայիս կան մօտաւորապէս 60 Հայեր: Ունին եկեղեցի մը որ 1854ին կառուցուած է: Հոգեւոր հովիւն է Վահան քհնյ. Արզանեան:

✕ Սուրաբայի մէջ (արեւելեան կողմը Ճավայի) կան 250 Հայեր եւ ունին Ս. Գէորգ եկեղեցին, որ 1927 թուին կառուցուած է: Ունին նաեւ Մանուկ Յարութիւնեան անուն դպրոց մը եւ «Հայկեան» Միաբանութիւնը, որուն նպատակն է որբերուն եւ այրի կանանց օգնել:

72 ՔԻԼՈՄԵԹՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՆՑԱՒ

—o—

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Հալէպէն եկած լուրերու համաձայն, վերջին թուրքեւսուրիական համաձայնագրին հետեւանքով Թօփրաքքալէ — Փայաս եւ Մէյտան էքպէս — Իսլահիէ երկաթուղիները Յուլիս մէկէն սկսեալ Թուրքիոյ յանձնուած են:

Այս խնդիրներով զբաղելու համար մասնաւոր մարմին մը գացած է էնկիւրիէն: Թուրքիոյ փոխանցուած այս գիծերը 72 քիլոմեթր երկայնութիւն ունին:

Ուրիշ տեղեկութեան մը համաձայն, Թուրք կառավարութիւնը բանակցութեան մտած է Ֆրանսայի հետ, Հալէպ — Մծբին գիծն ալ գնելու համար:

ՁԻՒՆԵՐՈՒ ՄԷՋ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ՁԻՒՆԻ ՄԷՋ ԹԱՂԵՑ 68 ՀԱԶԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ

Թշնամիին դաշտային թնդանօթներու աչքին առջեւը միթէ կը կատարուի՞ այս տեղափոխութիւնը: Զարկի մը մահը թնդանօթի մը անդամալուծումը կը նշանակէ: Թնդանօթաձիգներու հրամանատարը կ'ուզէ տարկել. վա՜յ... Անմիջապէս ընդհ. հրամանատարին բամբը կատարուեցաւ եւ 12 թնդանօթներէն 6ը գնաց:

Զօրաբանակի եւ զօրաբաժնի հրամանատարները դարձեալ յանկարծ կը սրախն: Մեր աջէն «Ալլա՛հ, Ալլա՛հ» ձայներ կը հասնին: Կը նշանակէ թէ զինուորը յարձակումի մղուեցաւ: Պատասխանատու երկու հրամանատարները ոչ մէկ լուր ունին: Մինչդեռ, ընդհ. հրամանատարը 87րդ զօրագունդի գլուխը անցեր, Չէրքէզքէօյ կոչուած էսկիսարըղամըշի վրայ յարձակում գործել կուտայ: Նոր Սարըղամըշը չկրցանք առնել, գոնէ հինը առնենք եւ առինք հինը: Բայց ափսո՜ս, թշնամին ալ այդտեղը առնող զօրագունդը ահա իր թակարդին մէջ առաւ:

Ա՛խ, ընդհ. հրամանատարի անմտութիւն! Զօրագունդը ո՛չ կրնայ յառաջանալ, ո՛չ ալ վերադառնալ, եւ ո՛չ ալ մենք կրնանք օգնել անոր: Զօրագունդը ուրիշ ճար չունի բայց եթէ պաշարուած տեղը կռուիլ եւ կռուած տեղւոյն վրայ մեռնիլ: Երկու օրուան մէջ քանի մը հազարնոց զօրագունդը քանի մը հարիւրի իջաւ: Յանձնուեցէ՛ք, ո՛չ: Քանի մը հարիւրնոց զօրագունդը քսանի իջաւ: Յանձնուեցէ՛ք. ո՛չ: Չէ՞ որ անգամ մը ո՛չ ըսին, պիտի կռուին, մինչեւ որ յանձնուելիք մէկը չմնայ:

Զօրագունդի հրամանատար Լութֆի պէյ երբ այլեւս քանի հոգի մնալով ամէն յոյս կտրեց, դրօշը համբուրեց: Ճերմակ փաթթոցի մը մէջ փաթթեցին զայն, չավուշ մը ճերմակ կտաւներով փաթթուեցաւ, գիշերը, ձիւնի սպիտակութեանը մէջ թաղուելով, նուիրական աւանդը անութին տակը, թշնամի գիծերէն սողոսկելով ատոուն դէմ մեր բանակատեղին հասաւ: Միայն երկու օր էսկիսարըղամըշի մէջ ծածանող զօրագունդի դրօշը փրկուեցաւ. ամբողջ զօրագունդը մեռած է այդ դրօշին առջեւ: Միայն հրամանատարն ու այդ քանի զօրքը՝ որպէսզի փրկուի դրօշը՝ առանց դրօշի մնացին:

Գիշեր է: Ցուրտ, ցուրտ, ձիւն, ամէն կողմ սառած, եւ լռութիւն: Զինուոր գիշերուան մէջ լռութեան կարծես ցերեկէն տարբեր օրուան երրորդ վիճակ մը կը ներկայացնէ: Զօրաբաժնի հրամանատարը, իր հետ ունենալով երկու սպաներ, Թուրնակէօլի բարձունքներուն վրայ հոս հոն ցրուած զօրքը կը քննէ: Զինուոր մը ծառին կռթնելով, իր կռթնած ծառին պէս կարծրանալով սառեր է: Ուրիշ մը, իր կտրտած ճիւղերը վառելու համար՝ ձիւնը մաքրած պահուն սառեր է: Ահաւասիկ հրամանատարն ու երկու սպաներն ալ պիտի սառին, եթէ մասնաւոր գլխանոցներով պաշտպանուած չըլլան: Զատեւելու համար շունչով զիրար կը տաքցնեն: Բարձունք ելիր՝ սառէ, ձորը իջիր՝ ջարդուէ: Վերը սպիտակ մահ, վարը կարմիր մահ: Մեր երկգոյն դրօշին երկու գոյներուն մէջ կը մահանանք:

Էնվէր խիստ զայրացած է: Բոլոր հրամանատարներն ու սպայակոյտի սպաները առաջին գծերու վրայ պէտք է կռուին: Ինքն ալ, առաջին գծի (կրակի գծի) վրայ գտնուող գումարտակ մը առաջը քշած յարձակումի պիտի անցնի: Ընդհ. հրամանատարը ճակատ եղած ատեն, բանակի հրամանատար էր, յետոյ Պարտիզէն Սարըղամըշի վրայ յարձակում գործել տուած ատեն՝ զօրագունդի հրամանատար, իսկ հիմա ալ գումարտակի (պէօլիւկ) հրամանատար եղած է: Արդէն գումարտակի հրամանատարութենէն ընդհ. հրամանատար եղած էր: Իր բարձրացած դիրքին անարժանութիւնը իջած դիրքի արժանաւորութեամբ ըը պիտի վճարէ:

Պատերազմի երրորդ օրն է: 9րդ զօրաբանակը որ իր զօրքի թիւին 100ին 80ը կորսնցուցած է, ինքզինքը հաւաքելու համար այդ օրը պաշտպանողական դիրքի մէջ պիտի մնայ: Երբ յաջորդ օրը 10րդ զօրաբանակը գալու ըլլայ...

Բայց ի՞նչ է այդ: Էսկի - Սարըղամըշի մէջ ծուխ մը, կայարանին մօտ ալ ուրիշ մուխ մը: Էնվէր այնպէս վճռեց թէ թշնամին կը փախչի: Օ՛ն, ամէն կողմէ յարձակում: Ա՛խ, խոտի դէզերու կոյտին այրելը թշնամիի փախուստ կարծելու չափ [illegible] մարդ: Ահա զօրաբանակէն մնացած վերջին ուժը.— Գացին, գացին: Եւ գացողներն ալ չեկան:

(3) (Վերջ)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՔԷՄԱՆՉԻՍՏԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

— · —

ՌՈՄԱՆ, 8 Յուլիս (Յառաջ). — վ կը մտածէր կամ որո՞ւ միտքէ անցնէր թէ Ռուբէնը պիտի երեւի ման փոքր գաղութին մէջ: Հեռա ր Արեւելքէն, Ասիոյ խորերէն իր ուգահանդէսներու նկարագրու ինները կը կարդայինք եւ սիրտեր ս կ'ուռէր: Վերջապէս զինքը տես յու եւ իր արուեստը վայելելու ա թը ունեցանք: Ինչպէս վերջին ո մպիական խաղերուն, Ողիմպոսի րձունքէն աստուածային հուրը րլին փոխադրուեցաւ, երկրէ երկիր ցնելով, այնպէս ալ Գողթանի մեր ուղներուն արուեստը դարէ դար եւ կրէ երկիր ճամբորդելով կը հաս մեզի:

Ռուբէնի վարպետ մատներուն տակ մէնչէին լարերը կը հեծեն, կու ն, կը խնդան, կը քրքջան, բատ իր մքին: Իր հեղինակութիւնը՝ Արա տի նուիրուած տաղով կատարեց ցումը: Արարա՛տ, ինչե՞ր կը խօսի լի այս անունը: Մեր թշուառու ան եւ Ազատութեան այս լուռ վկ ն կարծես լեզու ելած էր: Իր յրենի կարօտը» նոյնքան եւ մեր րտին մօտ «Հայաստանի պարը» րօտաբաղձ յուշերով «Ցուցք Հա տանի»ն, իսկ «Հովիւի սրինգը» ջերմ ծափերու արժանացաւ, մե կարծել տուին որ Ռուբէնը կա րդ մըն էր: Կարծես իր քեմէնչէին ջ սրինգ մը պահուած ըլլար, այն նգը զոր հովիւները գիտէին լե հանել բնութենէն ներշնչուած: ոյ Կոմիտաս վարդապետի «Հով էք»ը, «Սալի երգ»ը եւ «Ծիրանի »ը մեծ վարպետութեամբ նուա ց: Նոյնքան գեղեցիկ էին կտոր մը նուշ» օփէրայէն, Սպենդիարեանի եանի էթիւտներ»ը, Սայաթ Նո ի երգերը, որոնք ունկնդրուեցան ացումով:

երկաններուն փափաքին վրայ մեծ տարութեամբ նուագեց Բուչակի ունկ»ը եւ Ահարոնեանի «Քնիր իմ իկը» եւ վերջացաւ նուագահան ը, որուն յիշատակը պիտի չմոռ ի երբեք:

Գրիտամ

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ԱՐՍԷՅԼ. — Երզնկայի Հայր. Մի եան դաշտահանդէսը տեղի ունե Նաճարեաններու օդասուն պար ին մէջ: Հակառակ օդին անհը տ ըլլալուն՝ որոշ թիւով Հայեր կիցներ կանուխէն փութացած էին ղիսավայր:

եռուհետէ եկան ուրիշ Հայրենա ներ: Հանդէսը բացուեցաւ նախա Պ. Մ. Սուքիասեանի կողմէ, որ հրաւիրեց Սէնթ Անթուանի Հ. Թաչի սանուհիները, որոնք ղեկա ութեամբ Տիկին Ս. Բաղիկեանի, եցին «Ի զէն Հայեր»: Արտասա փոքրիկն Օ. Քէքէջեան «Երգիք րենի», որ հակառակ իր փոքր իքին կարծես ըմբռնած էր իր տասանած խօսքերուն ոգին: Երգեց Ք. Արզումանեան: Անակնկալ ուսիկ Աղազարեանի կողմէ (սանուհի): Խնամքով պատրաստուած պար մը սանուհիներու կողմէ: Հոս պէտք է ըսել որ տիկինը գնահատելի աշխատանք մը թափած էր: Եղաւ վիճակահանութիւն մը եւ շահեցան հետեւեալ թիւերը, 282 զոյգ մը աղաւնի, 182 ինքնահոս գրիչ մը, 243 շիշ մը քոլոնիա, 216 շիշ մը շամփանիա, 162 բուրդէ ձեռագործ մը:

Հայրենակից Մ. Խաչատուրեանի նուիրած մէկ ափսէ թերթանուշը (փաքլավա) աճուրդի դրուելով գոյացաւ 304 փրանք:

Օրուան բանախօսն էր Պ. Միլտոնեան, որ նախ խօսեցաւ Հայ ժողովուրդի տոկունութեան եւ արժանիքներուն մասին ու վերջացուց ըսելով. — Հայը Հայ պահելու համար չի բաւեր միայն հայերէն խօսիլը, պէտք է նաեւ հայերէն խորհիլ, ամէն բանով հայանալ»:

Ազատեան թատերախումբին կողմէ ներկայացուեցաւ «Ուշ լինի նուշ լինի», ղեկավարութեամբ Պ. Գ. Քէնտիրճեանի: Դերակատարներն էին Օրիորդներ Ա. Սուլեան, Բ. Միքայէլեան, Պ. Պ. Ա. Յակոբեան, Վ. Յակոբեան, Գ. Գէորգեան: Բոլորն անթերի էին իրենց դերերուն մէջ: Նըւագով կը մասնակցէր Պ. Զ. Նուրեան: Կ'արժէ գնահատել մեր այս երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները որոնք օրուան տաժանագին աշխատանքներէն վերջ երեկոները մինչեւ կէս գիշեր կը հաւաքուին իրարու քով եւ կ'աշխատին զարկ տալու համար հայ մշակոյթին:

Երզնկացի

ՇԷՅԽՀԱՃԵՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

— · —

ՍԷՆԹ - ԱՆԹՈՒԱՆ (Մարսէյլ).— Դաշտահանդէսի եղանակն է հիմա Մարսէյլի Միութիւններուն համար: Հայաշատ թաղերու մէջ յայտարարութիւններ, իրարու վրայ փակցուած, խանդավառ աշխատանքի մը տրամադրութիւնը կը ցուցադրեն: Ամէն կիրակի չորս - հինգ դաշտահանդէս տեղի կ'ունենայ մեր քաղաքին մէջ: Այս կարգին, Շէյխհաճեցիներու Երիտ. Միութիւնն ալ, իր կարօտ հայրենակիցներուն ի նպաստ կազմակերպած էր դաշտահանդէս-ներկայացում մը, որ տեղի ունեցաւ Խարբերդցիներու ագարակին մէջ, Յուլիս 4ին: Երիտասարդներու ձեռնարկը քաջալերելու նպատակով կոկիկ բազմութիւն մը ծառերու շուքին տակ տեղ բռնած էր կանուխէն:

Խումբ մը փոքրիկներ բեմէն երգեցին «Բամ Փորոտան»ը, յետոյ, նախագահ Կ. Անթառամեան համառօտ կերպով խօսեցաւ իրենց գործունէութեան մասին եւ կոչ ըրաւ սրտցաւ հայրենակիցներուն, որ իրենց օժանդակեն ամէն կերպով: Յիշեալ Միութիւնը Շիրակի աղէտեալներուն ղրկած էր 600 փրանքի գումար մը եւ 11 տարուան ընթացքին յաջողած է բաւարար չափով օգնել Խարբերդ եւ Սուրիա գտնուող իր կարօտ հայրենակիցներուն:

Արտասանեցին փոքրիկներ Նաճարեան, Վ. Սարգիսեան, Սարգիսեան քոյրեր եւ Առաքելեան: Գեղեցկօրէն պարեց Մարի Թէրզեան: Ա. Մաթոյեան, պզտիկ տղեկ մը, երգեց Քեռիին երգը եւ ուրիշ երգեր: Պ. Բըրուտեան յաջողապէս արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Ցարգանք քեզ»ը: Անակնկալ մը ըրաւ մեր Գեղամը՝ զուարթ տրամադրութիւն ստեղծելով մեր մէջ:

Հանդէսին երկրորդ մասն էր ներկայացումը «Արապօ»յին: Կարտանի Անդրանիկ թատերախումբը սիրայօժար կերպով բեմադրեց այս մեծ յեղափոխականին կեանքը: Խաղացողներէն՝ Լ. Գեղամի, Առաքելը՝ Արապոյի դերին մէջ շատ յաջող էին: Գրեթէ բոլորն ալ լաւ խաղարկութիւն մը ունեցան:

Միութիւնը կազմակերպած էր վիճակահանութիւն մը, որ քաշուեցաւ տեղւոյն վրայ, ապահովելով կլորիկ գումար մը Միութեան: Հանդէսը իր գեղարուեստական եւ թատերական բաժիններով վերջացաւ ուշ ատեն: Հանդիսականները երջանիկ կիրակի մը վայելելէ վերջ պարտէզէն մեկնեցան ուրախ տպաւորութեամբ:

Մ. Խ. Թ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— · —

ՄԱՐՍԷՅԼ— ՍԷՆ ԼՈՒ, 9 Յուլիս. — Մարսէյլի եւ տեղւոյս Հայ արինները, միասին կազմակերպած էին դաշտային հանդէս մը, ի նպաստ իրենց այս տարուան համաշխարհային ճէմպորիի մասնակցութեան ծախքերուն:

Մօտ 500ի հասնող բազմութիւն մը եկած էր ընկ. Լ. Եօթնեղբայրեանի ագարակը, քաջալերելու համար Միութեան այս ձեռնարկը:

Հանդէսը բացուեցաւ ժամը 3,30ին: Բեմի վրայ երեք Հայորդիներ բռնած էին դրօշներ, մէջտեղը Եռագոյնը, մէկ կողմը Ֆրանսականը, իսկ միւս կողմը Միութեան դրօշը:

«Մեր Հայրենիք»ով սկսաւ հանդէսը: Իրարու ետեւէ կարգով բեմ եկան խումբ մը արիներ, իւրաքանչիւրը իր կուրծքին վրայ բռնած նկարները Արտաշէսի, Մեծն Տիգրանի, Վարդանի եւ Սահակ Մեսրոպի: Խումբին կողմէ երգուեցան երգեր՝ անոնց անուան ձօնուած: Յետոյ հնչեց «Յառաջ Նահատակ»ը: Մարսէյլի վարչութեան անդամներէն Միլտոնեան ամփոփ կերպով պարզեց Հայ Արիներու հետապնդած նպատակը եւ կատարելիք դերը այս օտար ափերուն վրայ:

Արիներու Մարսէյլի շրջ. խմբապետ Ե. Սեթեանի ղեկավարութեամբ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը:

Տեղի ունեցան երգեր, արտասանութիւններ, անակնկալներ եւ զաւեշտներ, երեք ժամ անընդհատ ուրախացնելով հանդիսականները, արժանանալով բոլորին գնահատանքին:

Յետոյ կատարուեցաւ տեղւոյս մասնաճիւղի ակումբին բացումը (ակումբը նուիրած է ընկ. Լ. Եօթնեղբայրեան, տրամադրելով իր ագարակի սենեակներէն մին), կնքահայրութեամբ ընկ. Յ. Խօրէնեանի: Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7,30ին, Միութեան ապահովելով կլորիկ գումար մը:

Ապրի՛ք, Հայորդիներ, սիրով կուրգուրացէք ձեր անցեալի բոլոր սրբութիւններուն վրայ, որպէսզի արժանի ժառանգորդները դառնաք նախնիքներէն ձեզ ձգուած կտակին:

Գ. Փիլիկեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՏԱՐՈՒԱՆ ՄԸ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Ցունիս ամիսով լըրացաւ 1936 – 37 փութպոլի եղանակը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը անցուց բաւական յաջող տարի մը բաղդատմամբ նախորդ տարիներուն: Կ'արժէ համառօտ ակնարկ մը նետել Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս տարուան ձեռք բերած արդիւնքին վրայ եւ պատրաստուիլ աւելի բազմաթիւ մարզիկներով գալիք եղանակին ախոյենական եւ բարեկամական բոլոր մրցումներուն, զօրանալ ֆիզիքապէս եւ զօրացնել կազմակերպութիւնը: Հ. Մ. Ը. Մ.ը տարին սկսաւ հինգ խումբերով, 60ի մօտ խաղացողներով: Առաջին խումբը սկիզբէն յաջորդաբար յաղթեց երեք ախոյենական մրցումներու մէջ, ոգեւորութիւն ստեղծելով հայ երիտասարդութեան մէջ: Բայց մնացեալ 8 մրցումներուն՝ պարտուեցաւ, կէտերու չնչին տարբերութեամբ, եւ այս մրցումներէն առաջին խումբը եղաւ աւելի դժբախտ քան տկար, յաճախ զոհ դառնալով խարդախ դատաւորներու որոշումներուն: Իսկ բարեկամական 9 – 10 մրցումներու մէջ միշտ յաղթական ելաւ. այդ մրցումներէն ամենայաջողները եղան Հ.Մ.Ը.Մ.ի — Լիոնի, Ցոյներուն եւ Թուլոնի Իտալական խումբերուն հետ մրցումները, որոնց մէջ բոլորին ալ յաղթեց մեծ նշանակէտերով: Երկրորդ խումբը, իր 12 ախոյենական մրցումներէն 7ը յաղթական, 1ը հաւասար մնաց, իսկ 4 խաղ ալ կորսնցուց, դասուելով իր դասակարգի 7 խումբերուն մէջ երկրորդ լաւագոյն խումբը եւ արժանացաւ վերջին ախոյենութեան մրցումը կատարելու, սակայն հոս ալ փութպոլի կառավարիչներու անարդար կողմնակալութիւնը, օտարականներու հանդէպ անարդար դիրքը պատճառ եղան որ մեր երկրորդ խումբը զրկուի այդ համեստ եւ արդար իրաւունքը եղող պատիւէն:

Երրորդ խումբը տկար էր եւ տարուան կէսուն լուծուեցաւ, սկզբնական քանի մը միջակ մրցումներէ վերջ: Պատանիներու խումբը եղաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամենալաւագոյն խումբը, որ ախոյենական մրցումները անցուց փառաւոր յաջողութեամբ: Սակայն, վերջերս շահեցաւ Մարսէյլի բոլոր բաժակի մրցումները (երեք բաժակ), 1.— Վիքթոր Հիւկոյի խումբին կազմակերպած բաժակի մրցումը, որ շահեցաւ 25 խումբերու մէջէն, 2.— Բօտէրի կազմակերպած մրցումը, որ շահեցաւ 28 խումբերու մէջէն, 3.— Սէնթ – Անթուանի մրցումը, որ շահեցաւ 16 խումբերու մէջէն: Իսկ Rodophe - Polak-ի բաժակի մրցումը, որուն կը մասնակցէին Մարսէյլի եւ գաւառի բոլոր խումբերը (50է աւելի), Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիները յաղթելով բոլոր խումբերուն (8), հասած էր մրցումներուն վերջին չարքին: Վերջին մրցումը տեղի պիտի ունենար 4 յաղթական խումբերու միջեւ, ուր Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիները հաւանական յաղթականները կը նըկատուէին: Սակայն, անգամ մը եւս դատաւորներու խարդախ եւ ընդվզեցուցիչ կարգադրութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը պարտեալ հռչակուեցաւ առանց ձգելու որ կատարեն վերջին մրցումը:

Իսկ փոքրերու խումբը անցուց բաւական յաջող եղանակ մը: Ընդհանուր առմամբ արդիւնաւոր տարի մը անցուցինք:

╳ Շաբաթ, 26 Ցունիսին, տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի տարեկան ընդհանուր ժողովը, ուր ներկայացուեցաւ տարեկան բարոյական եւ նիւթական գործունէութիւնը: Հոս պարտք կը սեպենք յիշել որ Միութեան նիւթական վիճակը եղած է բաւական լաւ, ընդհանուր մուտք ունենալով 19,700 փրանք, իսկ ելք՝ 17,600 փրանք: Միութեան սնտուկը կը մնայ 750 փրանք: Իսկ Միութիւնը առնելիք ունի 1350 փրանք: Այս ժողովին մէջ ընտրուեցաւ նոր Վարչութիւնը՝ 7 անդամներէ բաղկացեալ, Պ. Պ. Պապիկեան՝ ատենապետ, Մրճոյեան՝ փոխ - ատենապետ, Վ. Քիւրէլեան՝ քարտուղար, Գալէնտէրեան՝ գանձապահ եւ միաժամանակ փոխ - քարտուղար, Պաղտասարեան՝ փոխ - գանձապահ, Քէչէճեան եւ Բ. Տէր Վարդանեան՝ խորհրդական:

Վ. Քիւփէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՍՏԱՄԲ ԹՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

«Յուսաբեր» այս խորագրին տակ կը գրէ (29 Ցունիս).—

Բանին ճշմարիտ առումով պատմական կարելի է նկատել այն ճառը, զոր Իսմէթ Ինէօնիւ, Թուրքիոյ մեծ վարչապետը — ֆի'ւրտ իր ազգային ծագումով — արտասանած է Ազգ. Մեծ Ժողովի Ցունիս 15ի նիստին մէջ:

Խօսելով Թունճ էլիի (Տէրսիմ) ապստամբութեան մասին, Իսմէթ յայտարարած է.

«Ժողովը տեղեակ է, որ երկու տարիէ ի վեր կառավարութիւնը կ'աշխատի Թունճ էլիի շրջանին մէջ բարենորոգումներ մտցնել»:

Վարչապետի նոյն ճառէն կը տեղեկանանք, որ կառավարութեան այս բարի նպատակներուն «բէկ»երը մինչեւ այսօր լաւ ընդունելութիւն չըրին եւ բարենորոգչական ծրագիրներուն հակառակեցան»:

Այս երկու հատուածները քով քովի բերելով, յստակօրէն կարելի է տեսնել որ թուրք կառավարութիւնը Տէրսիմի շրջանին մէջ անցած է «բարենորոգութեանց» — կարդա՛ միայն եւ բացառաբար ջարդի — երկու տարիէ ի վեր:

Ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ այն ճառը, զոր ասկէ երկու տարի առաջ նոյն հարցի առիթով Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ արտասանեց Աթաթուրքը, երկրին աւետելով ծրագրուած «բարենորոգութեանց» գործադրութիւնը Տէրսիմի շրջանին մէջ: Աթաթուրքի այս ճառէն յետոյ խորին լռութիւն տիրեց Տէրսիմի շուրջ, մինչեւ վերջին զինաբախումները: Վստահ իր յաղթանակին, Քամալ բեմ ելած էր օր առաջ անոր աւետիսը տալու համար: Եթէ լրիւ կերպով այդ վստահութիւնը չունենար, Աթաթուրքը երբեք հրապարակ պիտի չը գար եւ երբեք իր համբաւը պիտի չարատաւորէր: Եղաւ, սակայն, անպատեհը: Երկու տարի առաջ Թուրք բանակը փորձեց տիրանալ Տէրսիմի, բայց ձախողեցաւ: Կռուի մէջ պարտուելով՝ Թուրքիա որոշեց Տէրսիմը թակարդի մէջ առնել «բարեկամական» բանակցութիւններով: Եւ իբրեւ ապացոյց իր բարի նպատակներուն՝ յօժարեցաւ ռազմապէս չամրանալ Տէրսիմի մէջ: Այս խոստումը միայն խոստում մնաց սակայն: Թուրքը չդաւաճանեց իր թրքական նկարագրին: Ատեն մը վերջ Տէրսիմցին տեսաւ, որ Ենկիւրի լռութեան մէջ ամրօրէն ոտք կը դնէ իր լեռնաշխարհի անառիկ բարձունքներուն վրայ: Ենկիւրիի այս «խաղաղ» թափանցումին մէջ մահուան վտանգը տեսնելով՝ Տէրսիմցիները գիշերով մը կոխեցին պահականոցները, ջարդեցին թրքական զօրքին եւ ամօթահար փախուստի մատնեցին զօր. Ալփ Տողան, շրջանի ընդհանուր հրամանատարը:

Իր զոյգ ձեռնարկներուն մէջ ձախողելով, Թուրքիա որոշեց ճշմարիտ պատերազմ յայտարարել Տէրսիմի եւ այս նպատակով աւելի քան 40 հազարնոց արդիական բանակ մը խմբեց անոր չորս կողերուն վրայ:

«Այս ընդդիմութեան ճիշդ թուականը չեմ յիշեր, — իր Ցունիս 14ի ճառին մէջ ըսած է Իսմէթ — բայց ՄԱՐՏԻ վերջերը կամ ԱՊՐԻԼԻ սկիզբներն էր, որ կացութիւնը մեզ հարկադրեց զինուորական բացառիկ միջոցներու դիմել»:

Ուրեմն, երկրի նախարարապետին իսկ վկայութեամբ, Մարտին կամ Ապրիլին (հոյակապ է այս «կամ»ը, կարծես դժուար ըլլար ճշդել, թէ ե՞րբ սկսած են արիւն թափել, Մարտի՞ն թէ Ապրիլին) Թուրքիա «հարկադրաբար» զինուորական գործողութեանց դիմած է՝ Տէրսիմի «պալար»ը իր մարմնէն կտրելու եւ մէկդի նետելու համար:

Ուրեմն, Իսմէթի վկայութեամբ իսկ կը հաստատուի, որ Մարտէն (կամ Ապրիլէն) մինչեւ Ցունիս 14, մինչեւ իր ճառախօսութեան օրը, Տէրսիմը մնացած է անընկճելի:

Ենկիւրի մինչեւ Ցունիս 14 լուռ մընաց, որովհետեւ կը յուսար, թէ մինչ այդ պիտի կարենայ վերջնապէս խորտակել Տէրսիմը:

Ենկիւրի, առանց այս յաղթանակը շահած ըլլալու, Ցունիս 14ին հարկադրուեցաւ բերան բանալ ոչ միայն անոր համար, որ ամբողջ երկիրը գիտէ այլեւս այս ծանր կռիւներու մասին, այլ եւ անոր համար, որ ինք պարտադրուած պիտի ըլլայ ասկէ ետքը ամբողջ երկրի օժանդակութեանը դիմել:

Փոքրիկ Արարատը, որ Տէրսիմի բաղդատմամբ, իբրեւ ռազմական ուժ, քանի մը անգամ նուազ արժէք ունէր, գիտենք թէ 1930ին որքա՞ն սուղի նստաւ Թուրքիոյ: Բնաւ չը զարմանանք ուրեմն, որ Տէրսիմը ընկճելու համար — եթէ երբեք անվերապահելի է առնուած վճիռը — Թուրքիա հարկադրուած ըլլայ ամբողջ երկրի օժանդակութեանը դիմել:

ԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (406)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

յս մասին, Վահէն վստահ էր, որ տխաններու գլխաւորը, Սարի մէտ Աղան դժուարութիւն պիտի նէր, մանաւանդ երբ մէճիտ մը էր անոր ափին մէջ:

- Փորձէ քիչ մը հանգստանալ, — էին թելադրեց Եկաւեանը, երբ որուան ճաշէն վերջ, իրարու կող երկնցան, — ամբողջ ցերեկը կեան մը հանդիստ նստիլը չահե Ո՞վ գիտէ, թէ դուրս գալերնուս բանի կրնանք հանդիպիլ, պէտք ղմ ու պատրաստ լինիլ...

- Ճիշդ է, բայց չեմ կրնար ... ծես ծանր թաթ մը սիրտս ափին առած կը սեղմէ...

- Է՛հ, շուտով կ'անցնի... քանի ժամ մնաց... ես անձրեւն ալ ... Ո՞վ գիտէ, թերեւս անձրեւը ա լաւ է... փողոցները ամայի կը ն...

- Լեւոնը պիտի գա՞յ...

- Անշուշտ, կը գրէ, թէ բացի Մէ ն, ինք չորս ընկերներով կամուր ոտ պիտի լինի: Թէեւ կարծեմ ա լաւ պիտի լինէր, եթէ չգային... էս ծակէն դուրս գայինք, առանց դժուարութեան ինքզինքնիս Այգեստան կրնայինք նետել...

— Կը կարծե՞ս թէ ժամանակ է ընկերները մէկտեղելու:

— Դեռ ոչ, քիչ մըն ալ սպասենք:

Հազիւ մթնելուն ժամ մը մնացած էր: Բանտարկեալները զանազան գովուչներու մէջ համախմբուած՝ իրենց սովորական կեանքը կ'ապրէին: Ցանկարծ, բանտի նեղ միջանցքին մէջ, ծանր քայլերու բազմաթիւ դոփիւններ լսուեցան: Վահէի գովուչին մէջ, ուր բանտարկեալները զանազան խմբակներու բաժնուած թուղթ կը խաղային եւ կամ սովորական խօսակցութեամբ բռնուած էին, դրսէն լսուած աղմուկի հետեւանքով տիրեց արտասովոր լռութիւն մը: Ամէնքը տարակուսանքով իրարու կը նայէին: Մօտեցող ծանր քայլերու հետ կը լըսուէր իրարու քսուող զէնքերու մետաղական չոր ձայնը: Կասկած չկար, որ անյայտ պատճառով մը, յանկարծ զօրքը կը լեցուէր բանտի մէջ: Ըսենք՝ այդ սովորական երեւոյթ մըն էր բանտին մէջ, ուր երբեմն արիւնահեղ կռիւներ տեղի կ'ունենային, ու կարտխանները անկարող կարգը պահպանելու, բանտապետը կը դիմէր զօրքի օժանդակութեան: Բայց այդ օրը բանտին մէջ ոչ մէկ արտասովոր դէպք պատահած էր արդարացնելու համար զօրքի յանկարծական երեւումը...

— Վատ հոտ կուգայ զօրքի գալէն, — ընկերոջ ականջին շշնջաց Վահէն:

— Թերեւս սովորական խուզարկութիւն մը պիտի կատարեն բանտի մէջ: Տարին մէկ քանի անգամ այդ տեղի կ'ունենայ:

Վահէն պատասխանելու ժամանակ իսկ չունեցաւ: Ցանկարծ հնդալով գովուչի ծանր դուռը բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցաւ սպայ մը եւ անոր ետեւը կանգնած բազմաթիւ զինուորներ, սուինաւոր հրացանները պատրաստ բռնած: Բանտապետը, դաժան Ալպանացի մը, որմէ կը սարսափէին բանտարկեալները, քայլ մը առաջ գալով՝ հրամայեց:

— Ոչ ոք իրեղէններուն ձեռք չզարնէ: Անմիջապէս ոտքի կանգնեցէք...

— Քեզի ըսի որ սովորական խուզարկութիւն մը պիտի կատարեն, — շշնջաց Եկաւեանը:

Վահէն տարակուսած, ուսերը թօթվեց: Ծովը ինկողը անձրեւէն չի վախնար, [illegible] մտածեց Վահէն ու Եկաւեանի հետ բարձրացաւ նստած տեղէն:

Բանտարկեալները առանց ձայն ծպտուն հանելու՝ կատարեցին բանտապետի հրամանը:

— Հիմա էս ծայրէն սկսած, — բանտապետը աջ կողմի կանգնածները մատնանշելով, — իրարու ետեւէ դուրս, միջանցքը ելէք: Շան որդի, խօսիլը արգիլուած է, — ձեռքի մտրակը Քիւրտի մը գլխուն իջեցնելով՝ գոռաց բանտապետը.— Հայտէ՛, մի՛ անտնաք, արագ արագ իրարու ետեւէ դուրս ելէք:

Մինչ գովուչի մէջ գտնուող բանտարկեալները դուրս կուգային, միջանցքի մէջ գտնուող զօրքը զանոնք անմիջապէս շրջապատեց: Միւս գովուչներու մէջ մեռելային լռութիւն մը կը տիրէր: Բանտապետն ու սպան, երկու հիւս արհեստաւորներով միասին, դատարկուած գովուչի մէջ մնացին, դուռը վրայ բերելով: Քիչ անցած, ներսէն սկսան լսուիլ խուլ հարուածներու արձագանգը: Ուրագի եւ սղոցելու ձայներէն պարզ էր, որ ներսը, տախտակամածի մէկ մասը կը քանդէին:

Վահէն յուսահատ դառնութեամբ Եկաւեանին նայեցաւ: Անկասկածելի էր, որ կառավարութիւնը վերջին ժամուն գաղտնիքը կերպով մը երեւան հանած՝ եկած էր տեղւոյն վրայ ստուգելու: Բախտի չար հեգնանքով, անձրեւը փախուստի ամէն յոյս կը մեռցնէր:

Վահէն, որ ամբողջ օրը այնքան ջըղային եւ անհանդարտ ժամեր անցուց, երբ արդէն համոզուեցաւ որ անցքի գաղտնիքը պարզուած է, եւ փախուստի հարցը վերջացած, զարմանալի հոգեփոխութեամբ մը, բոլորովին հանդարտեցաւ, լարուած ջըղերը հանդստացան ու ամէն օրուան նման սովորական տրամադրութիւն մը զգաց իր մէջ: Յուսաբեկուած, բայց անդորր վճռականութիւն մը եկաւ վրան. ինքն իր կամքին, իր ջիղերուն տէրն էր այլեւս:

Երբ անցքի բերանը բանալէ վերջ, սպայի ընկերակցութեամբ բանտապետը դուրս եկաւ գովուչէն, կատաղի աչքերը ոլորելով մօտեցաւ եւ բըռունցքի ուժգին հարուած մը իջեցուց Վահէի կողին՝ ատամներու արանքէն սուլելով.

— Խնզըր անհաւատ. ես քու հոգիդ պիտի հանեմ, շուն շան որդի... բոլոր հայ շները զատեցէք, — հրամայեց կարտխաններուն, — ու տարէք իմ սենեակս, ես հիմա կուգամ: Մնացածները նորէն լեցուցէք գովուչը, եւ ձեզմէ երկուքը ամբողջ գիշեր թող մնան բանտարկեալներու հետ:

Վահէն, Եկաւեանը եւ ուրիշ չորս Հայեր, որոնք միեւնոյն գովուչին մէջ բանտուած էին, ամէն կողմէ շըրջապատուած զինուորներով՝ առաջնորդուեցան բանտի մուտքի աջ կողմը գտնուող բանտապետի բնակարանը: Երկու ընդարձակ սենեակներէ բաղկացած էր այդ շէնքը: Այդ շէնքի առջեւ նեղ ու երկայն միջանցք մը կ'երկարէր, որի ձախ կողմին վրայ կը գտնուէին բանտի հինգ զնտաններ, որոնց չորրորդը կը գործածուէր որպէս տանջարան բանտարկեալները խոստովանեցնելու համար:

Երբ Վահէն ու ընկերները բանտապետի սենեակը մտցուցին, Սարի Մէհմէտ Աղան, կարտխաններու գըլխաւորը, հոն կը գտնուէր: Անոր սովորաբար դաժան դէմքը մեղմացած՝ նոյնիսկ ակամայ գութ, ափսոսանք կ'արտայայտէր: Տխրութեամբ հայեացքը անդին դարձուց, երբ Վահէի աչքերը իր աչքերուն հանդիպեցան:

Քիչ վերջը, ներս մտան բանտապետն ու սպան, երեք – չորս կարտխաններու հետ միասին:

Բանտապետի արիւնով լեցուած աչքերը կանգ առին Վահէի դէմքին վրայ:

—Է, Վահէ էֆէնտի, ուրեմն մեր սիրալիր հիւրասիրութենէն զզուած էք,— հեգնօրէն խօսքը Վահէին ուղղեց բանտապետը,— կ'երեւի, առանց մեզ բարով ալ ըսելու այս գիշեր պիտի չուէիք ... Հը՞... շուն շան որդի, աղէկս շիտակ կանգնէ... շիտակ կանգնէ կ'ըսեմ... Հիմա քիչ մը խօսելիք ունիմ հետդ ... Վնաս չունի, էս ընկերներն ալ թող ներկայ լինին, որ լսեն թէ իրենց մեծը ինչպէս գաղտնիք մը կրնայ պահել... է, հիմա, Վահէ էֆէնտի, որ ձեր փախուստը ջուրը ինկաւ, դէմ դիմաց քիչ մը խօսինք:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Փոքր Համաձայնութեան երկիրներուն հետ, փոխարէն ձեռք բե-րելու համար ապաստանութեան իրաւունք :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒ բանակին սպայակոյտի պետ զօր. Նէտիչ երէկ Փարիզ ժամանեց ֆրանսական կառավարութեան հրաւէրին վրայ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ Կարոլ Թագաւորը Փարիզ ժամանեց եւ այցելեց ցուցահանդէսը: Ներկայ պիտի ըլլայ Յուլիս 14ի հանդէսներուն :

ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ մինչեւ գալ տարի երկարաձգելու խնդիր մը կը զբաղեցնէ թերթերը: Կազմակերպիչ իշխանութիւնները կ'ուսումնասիրեն այս խնդիրը, որ բաւական դժուարութիւններ կը ներկայացնէ, քանի որ 44 ազգեր պէտք է համաձայնին պահել իրենց տաղաւարը: Ցուցահանդէսը արժած է 1 միլիառ 600 միլիոն ֆրանք: Բացումէն մինչեւ այսօր 4.113.984 վճարովի այցելու ունեցած է: Իսկ եթէ երկարաձգուի, յաւելուածական ծախք կը գնահատուի 100 միլիոն ֆր.: Խնդիր է թէ հասոյթը ծախքին պիտի բաւէ՞ :

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Յուլիս, նեբքշաբթի երեկոյ իր ակումբին մէջ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի դասախօսական ժողովը, այսօր, եբեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» գրադարանը՝ կը դասախօսէ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին Ցոսիէթէ Սավանթի Salle D.ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲՈՒԼՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

Մուտք 1 ֆրանք

ԽՄԲԱԿԱՆ ՊՏՈՅՏ

Պանթէօ-Քաշանի կոմիտէի ընկերներէն եւ համակիրներէն անոնք, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ, դէպի ծովեզերք տեղի ունենալիք խմբական պտոյտի մը, կը հրաւիրուին արձանագրուիլ ընկ. ՍԵԼԹԻԿԵԱՆի մօտ, 24 bis Rue Roger, Պանթէօ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

La Maison de la Photo

Կը լուսանկարենք անհատներու, հարսնեկան, խմբական, մանուկներու, ինքնութեան թուղթերու նկարներ՝ ամենավերջին նորութիւններով եւ գեղարուեստական ճաշակով, ժամադրութեամբ ուզուած վայրի մէջ: Մեր լուսանկարչատունը իր մասնագիտութեամբ պատրաստած նկարներով եւ իր չափաւոր գիներով ջանք չխնայեր գոհացնելու իր յարգելի յաճախորդները:

Դիմել ՎԱՂԱՐՇԻՆ, 50, Bld. Longchamps, Marseille

Tél.: National 13-16

ԱՍԹՕՐԻԱ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՀԻՒՐԱՆՈՑԸ

Նոր բացուած, նախկին Լոնտոն օթէլի փոխան

Պաղտատի գլխաւոր էլ-Ռաշիտ պողոտային վրայ

Տէր եւ Տնօրէն՝ Յ. ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ

40 սենեակներ տաք ու պաղ ջուրով, բաղնիքով, 3 մեծ սալոններ՝ բոլորովին նոր կահաւորումով: Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ կերակուրներ: Արագ եւ կանոնաւոր սպասարկութիւն:

Ցեղական լեզուին ու պայմաններուն անծանօթ հիւրերուն համար կ'ընծայուի ամէն տեսակ ծառայութիւն: Telephone No. 98

Փունջ մը Վ. Սարգսեանի յօրինած «ԱՆՈՒՇ»ներ

Ա. Շարք.— Երեք երգ դաշնակի բաժինով:

1.— ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ
2.— ԵԿԷՔ ՔՈՅՐԵՐ
3.— ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԵԱՅԼԱ

Գին 12 ֆրանք:

Գրատուն Հ. Թամուէլ, 51 rue M. le Prince, Փարիզ:

Հ. Malakian, 3 Bld. Theodore Thurner, Մարսէյլ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՏՐԱՄ-ՕՓԵՐԷԹ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

14 Յուլիս, չորեքշաբթի առաւօտ ժամը 9 — իրիկուան ժամը 10

ԹՐՈՒԱ ԼԻՒՔ, ԻԳՆԱՏԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐՈՒ ԱԳԱՐԱԿԸ

դերասան ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ տիկին ՍԻՐԱՆՈՅՇ կը ներկայացնեն «Հայրենակցակա՞ն թէ վերաշինաց» եւ «Ադամ եւ Եւա», գաւեշտ

նուագ, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր:

կարելի է ճաշը միասին բերել: Մուտք 3 ֆրանք

Մարսէյլէն առնել 7 Թիւ հանրակառքը

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻԶԷԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ԹՈՒՄԻՐՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մեներգ:

Դաշտային տօնախմբութիւն

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert)

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. ե.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՋԿՆԻԿԸ

երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ԺԱԶԳԱՆՏ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Թիթօպիւս Օբերայէն կամ Յօրէսէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

ՀԱԳՈՒՍՏԵՂԷՆ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ցանուար 1էն սկսեալ կրցրածագրենք մեր նոր արժեցուցակը անգլիական, ֆրանսական եւ չեխօսլաւաք բրդեղէններու, կօշիկներու, ճերմակեղէններու, թրիքօթաժի, զուլպաներու եւն. բնամար: Ամենայաւ ապրանքներ բացառաբար զեղչուած գիներով:

Կը յանձնարարենք Ռուսաստան ղրկել Underwood եւ Royal դիւրափոխադրելի գրամեքենաներ, որոնց առաքումը կ'ընենք ուղղակի Ամերիկայէն.

փափաքողներուն կը ղրկենք կերպաս երու նմոյշները եւ գիները:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77, 67-78

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, մաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն մը:

գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 ֆր.:
Միւս երկիրներ	15 ֆր.:

դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian.29 Atelerilor, Constantza (Roumanie.
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20A, Rue Vouli. Athènes (Grèce):
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, Nea Street, Bagdad (Iraq):
ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine):

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ԾՆՈՒՆԴ ՄԸ, ՍԱԳԱՆ ԵՒ ... (կարդալ չէ հնարաւոր)

Պր. եւ Տիկ. ...

ՏՈՒՆՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՑԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ Արհեստակցական Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ Յունիս 17ին: Վարչութեան անդամ ընտրուեցան՝ Պ. Պ. Թումճեան (ատենապետ), Բ. Աճէմեան (քարտուղար), Գ. Դաւիթեան (գանձապահ), Ե. Գրիգորեան եւ Ե. Գարաճեան (խորհրդական):

Միութեան վերաբերեալ գործերու համար դիմել քարտուղար Բ. Աճէմեանի, 45 rue du Surmelin, Փարիզ 20րդ., հեռաձայն Menil. 78-41 կամ Միութեան կեդրոնատեղին 7 rue des Bernardin, Փարիզ (5), ուր ամէն երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9էն վերջ, Միութեանս փաստաբան Պ. Հ. Գարաճեան ձրիաբար պիտի տայ պէտք եղած խորհուրդները դատական եւն, գործերու համար իրեն դիմող արհեստակիցներուն:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԾԱԽՈՒ Է գինուորագրութեան պատճառաւ սափրիչի խանութ մը (այրերու եւ կիներու) իր բոլոր կազմածներով: Ապահով գործ՝ բանուկ թաղամասի մէջ: Նպաստաւոր պայմաններ, լաւագոյն առիթը գործի մարդոց համար: դիմել Maison Rougerie, 10 route de Choisy, Ivry, Seine. մէթրօ Porte de Choisyէն քանի մը վայրկեան հեռու.

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր:

Արգիական կազմատուն: Տպագրական գործեր:

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով:

51, Rue Mr.le Prince, Paris(6), Chèque postal Paris 1278-35, Tél. Danton: 88-65

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Բայց Ազեւի խնդրագրերը հարկ եղած տպաւորութիւնը չը թողին Պերլինի «ոստիկանական տեսչի» վրայ: Հազիւ թէ Ֆոն Եագովը չիմանար այն, ինչ Բուրցեւի ծանօթ մերկացումից յետոյ գիտէր Եւրոպայի ամէն մի երախայ: Կրկնում եմ, որ այդ ձերբակալութեան պատճառը այնքան էլ պարզ չէ: Հաւանական է, որ Պերլինի ոստիկանութիւնը գերադասում էր, որ պատերազմի ժամանակ այնպիսի մի մարդ, ինչպիսին Ազեւն է, գտնուի բանտի մէջ, քան թէ լինի ազատ եւ զբաղուի որոշ գործերով, թէկուզ դրանք լինեն սեղմիրանային գործեր :

Չը նայած բոլոր բողոքներին եւ միջնորդութիւններին, Ազեւը մնաց բանտում երկու եւ կէս տարի: Նրան պահում էին տանելի պայմանների մէջ, թէպէտ ինքը շատ դժգոհ էր: Ազեւի խնդրագրերին ի պատասխան, գերմանական կառավարութիւնը սիրալիր կերպով առաջարկեց նրան դուրս գալ բանտից եւ մտնել ռուս գերիների բանակը: Այդ առաջարկը Ազեւը մերժեց:

Նիկոլայեւսկին հրատարակեց Ազեւի բանտում գրած նամակներից որոշ հատուածներ, որոնք զարմանալի էին իրենց անպատկառութեամբ: Ըստ ձեւի նրանք նմանում էին այնպիսի օրագրի, ինչպիսին գրում էր Ալֆրէդ Դրէյֆուսը՝ Սատանայի կղզում: Ի միջի այլոց, Ազեւն իրեն համեմատում էր Դրէյֆուսի հետ. «Ինձ պատահեց ամենամեծ դժբախտութիւնը», գրում է նա, «ինչպիսին կարող է պատահել միայն անմեղ մարդկանց հետ եւ որ կարելի է համեմատել Դրէյֆուսի հետ պատահած դժբախտութեան հետ»: Միաժամանակ Ազեւը վշտանում է ամբողջ մարդկութեան տառապանքի համար: Նրան չափից դուրս ճնշում է «պատերազմի ուրուականը»: Ինչպէս է, որ մարդիկ խելապէս այդքան անխիղճ են իրարու հանդէպ... Ճիշդ է, որ «յոյսի թոյլ շող» է բերում նրա համար ռուսական յեղափոխութիւնը, բայց հանգամանքները այնքան փոխուել են, որ չարժէ այլեւս «արիկաների» մասին գրել: Ազեւին ուրախացնում է Լենինի Շւեյցարիայից Պետերբուրգ գնալը եւ «Գերմանիայի յարգալից վերաբերմունքը՝ հանդէպ Ռուսաստան գնացող խաղաղասիրութեան կողմնակից մի խումբ սոց.—դեմոկրատների»: Նա ինքն էլ սիրով կը մասնակցէր նոր Ռուսաստանի շինարարական աշխատանքներին. «Եւ կ'ուզենայի մասնակցել այս շէնքի ստարտման գործին, եթէ չը կարողացայ մասնակցել նրա սկզբնաւորութեան»: Մի անգամ Մաքսիմ Գորկին մի Վիեննացի պատերազմական գերիի ասել է, որ «մարդիկ բաւականաչափ սէր չունեն իրար հանդէպ եւ որ այսպէս միջազգայնականութիւնը սոցիալիզմ չի լինի, այլ կը լինի սէր՝ դէպի մարդիկ»: Ազեւը ողջունում է այս յուզիչ խօսքերը, նկատելով, որ Գորկին «թէպէտ բանաստեղծ է, բայց եւ միաժամանակ թէ ալ քաղաքագէտ է»: Ընդհանուր առմամբ Ազեւը շատ գոհ է ռուսական յեղափոխութեան ընթացքից. «Ռուսաստանը խաղաղութիւն կը բերի մարդկութեան», գրում է նա «Մուշի»ին, միաժամանակ ցուցմունքներ տալով սեղմիրանների պատրաստութեան մասին:

Սակայն Ազեւը միայն քաղաքական ուրախ դէպքերով չէր մխիթարւում: Նա մխիթարւում էր նաեւ իր անձնական բարոյական կատարելագործութեամբ:

«Այօթքից յետոյ, գրում է նա, ես ընդհանրապէս ուրախ եմ լինում, ինձ զգում եմ լաւ եւ հոգով ուժեղ: Նոյնիսկ որոշ ժամանակ տանջանքներն էլ ինձ կազդուրում են: Այս, տանջանքների մէջ էլ երջանկութիւն կայ: Տանջանքը՝ մօտեցնում է դէպի Աստուած»:

«Մուշ»ի ծննդեան տարեդարձի օրը Ազեւը բանտում նրա համար կազմել էր բարոյա-փիլիսոփայական կանոնների մի ցանկ, ինչպէս 17 տարեկան Նիկոլենկօ Իրտենեւը գրել էր իր «կեանքի կանոնները»: Բերեմ մի քանիսը Ազեւի գրածներից. «Գրիր միայն այն, ինչ կարող ես ասել»... «Մահուանից առաջ ներիր բոլորին»... «Մարդկանց մի արհամարհիր, մի ատիր եւ չափից դուրս մի ծաղրիր, այլ խղճա նրանց»...

Նիկոլայեւսկին ենթադրում էր, որ իր նամակներով Ազեւը ցանկանում էր հաճոյանալ ոստիկանութեան տեսչին: Կարծում եմ, որ Ֆոն Եագովը այդ նամակները չի էլ տեսել, որովհետեւ առանց այն էլ նա շատ զբաղուած էր: Բանտի գրաքննիչները (որոնցից բոլորովին կախում չունէր Ազեւի վիճակը) հաւանաբար նրա մտքերը շատ ուշադրութեամբ էլ չէին կարդում, Նէյմայերի վերաբերմունքը՝ Աստծու, խաղաղութեան եւ մարդկանց նկատմամբ, նրանց համար միեւնոյնն էր: Բացի այդ, Պերլինի ոստիկանութեան ամենեւին դուր չը պէտք է գար այն հանգամանքը, որ իրենց բանտարկեալը իրեն համեմատում է Դրէյֆուսի հետ: Ինչքան ենթադրում եմ, Ազեւի մօտ, ինչպէս շատ արմատական աւազակների մօտ, ծերութեան հասակում լացկան ճոռոմաբանութեան ցանկութիւն էր առաջ եկել: Նա այժմ խուսափէս «գրում էր միայն այն, ինչ կարող էր ստորագրել», բայց գրում էր հաճոյքով եւ մեծ քանակութեամբ:

Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնից յետոյ Ազեւին ազատեցին բանտից: Այս ազատելն էլ այնքան անհասկանալի է, ինչքան ձերբակալելը: Նրա կինը պատմում էր Նիկոլայեւսկուն, որ Ազեւը փող վաստակելու համար ծառայութեան մտաւ գերմանական արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ: Պէտք է նկատել, որ այս ցուցմունքը չափազանց հետաքրքրական է: Ազեւը որպէս քաղաքագէտ, ի հարկէ, անպէտք էր:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի-լէ-Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահը, 45 բիւ տը Տէֆանս, Իսի: Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Եգիպտոսի Յառաջի գրասեղանէն
Գ. ԱՒԽ ՏԻ ...

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 14 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3472

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՅՈՒԼԻՍ 14

Այսօր ո՛չ միայն Ֆրանսայի եւ իր գաղթավայրերուն մէջ, այլ եւ աշխարհի ամէն կողմը ուր որ ափ մը Ֆրանսացիներ կ'ապրին, հանդիսաւորապէս կը տօնուի Յուլիս 14ը, — Ազգային Տօնը :

148 տարի առաջ, 1789 յուլիս 14ին էր որ յեղափոխական Փարիզը գրոհ տուաւ բռնակալութեան մինչարբերդին՝ Պասթիյլի վրայ եւ կործանեց զայն: Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան առաջին ապստամբական շարժումն էր այդ :

Ահա՛ այս պատմական դէպքն է որ ամէն տարի կը տօնուի խանդավառ ցոյցերով, շքեղ զօրանցքներով, ջահագնացութեամբ, լուսավառութեամբ եւ երեք օր երեք գիշեր տեւող ժողովրդական պարերով, փողոցներու մէջ եւ հրապարակներու վրայ :

18րդ դարը Ֆրանսայի պարգեւած էր մեծ խորհողներ, փիլիսոփաներ, տնտեսագէտներ ու համայնագէտներ, որոնք իրենց երկերով ու արդիական նոր գաղափարներով լուսաւորեցին միտքը ֆրանսական ժողովուրդին, որ ամբողջատիրական վարչաձեւի մը տակ կ'ապրէր, կեղեքուելով ազնուական եւ կղերական դասակարգերէն :

Մոնթէսքիէօ, Ժան - Ժաք Ռուսօ, Վոլթէր, Տիտրօ, տ'Ալամպէր եւ ընկերները սերմնացաններն եղան ժողովրդապետական նոր սկզբունքներու, որոնք ի վերջոյ առաջ բերին 1789ի Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը :

Այդ սկզբունքները ձեւ ու մարմին առին 1789ի Սահմանադիր Ժողովին մէջ, որ ընդունեց « Մարդու եւ Քաղաքացիի Իրաւունքներու Յայտարարութիւն»ը, եւ որուն գլխաւոր կէտերն էին. — Բոլոր քաղաքացիներու քաղաքական եւ ընկերային հաւասարութիւնը. սեփականութեան յարգանքը. ազգին գերիշխանութիւնը. բոլոր քաղաքացիներու ընդունելութիւնը հանրային պաշտօններու մէջ. ամէն մարդ պարտաւոր է հնազանդիլ օրէնքին, որ հաւաքական կամքի արտայայտութիւնն է. յարգանք հանդէպ բոլոր կարծիքներու եւ հաւատալիքներու, նոյնիսկ կրօնական, խօսքի եւ մամուլի ազատութիւն. տուրքերու արդար բաշխում, ազատօրէն ընտրուած երկրի ներկայացուցիչներուն կողմէ :

Մէկ խօսքով, « Ազատութիւն, Հաւասարութիւն եւ Եղբայրութիւն » նշանախօսքին մէջ խտացուած գաղափարներն էին որ կը ձեւաւորուէին այդ յայտարարութեան մէջ, որուն անունով կ'երդուընռան ցարդ ժողովրդավար պետութիւնները :

Այդ սկզբունքներու գործադրութեան ձեռնարկելով, Սահմանադիր Ժողովը 1789 օգոստոս 4ի գիշերը որոշեց՝ ջնջել ազնուականութիւնը, աւատապետական վարչաձեւը, բոլոր տիտղոսներն ու հիմնարկութիւնները՝ զորս կարելի չէր հաշտեցնել ազատութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան հետ :

Աւատապետութիւնն ու ազնուապետութիւնը ժամանակավրէպ էին այլեւս Ֆրանսայի մէջ 18րդ դարու վերջերը: Միջին դարուն, երբ չկար կեդրոնական իշխանութիւն մը, որ ինքզինքը պարտադրէր երկրին ամէն կողմերուն, հասկնալի էր աւատապետական դրութիւնը: Մեր հին Հայաստանի «նախարար»ներն ալ մէկ-մէկ աւատապետներ էին, որոնք յաճախ չէին ճանչնար թագաւորին հեղինակութիւնը եւ կը սակարկէին անոր իրենց ընելիք աջակցութիւնը :

Բայց յորմէհետէ, երբ Ֆրանսայի մէջ զօրաւոր թագաւորներ իրենց ձեռքին մէջ կեդրոնացուցին քաղաքական իշխանութիւնը, կղերին եւ ազնուականին ազդեցութեան վերջ պէտք է դնէին: Կարելի չեղաւ սակայն խաղաղ միջոցներով լուծել խնդիրը: Իրենց դարաւոր առանձնաշնորհներուն պինդ փակած, այդ երկու դասակարգերը ոչ մէկ զիջում կ'ուզէին ընել :

Պետական բոլոր կարեւոր պաշտօնները, տուրքերու գանձումը, ելեւմտական գործերը կեդրոնացուած էին ձեռքին մէջ ազնուականներու, որոնք կը մսխէին ազգին դրամները, առանց հաշիւ տալու եւ հակակշիռի ենթարկուելու :

Ճիշդ է թէ 1302էն ի վեր, Ֆրանսայի մէջ պարբերաբար կը գումարուէին Ներկայացուցչական Ժողովներ, բայց բուն ժողովուրդը չէր կրնար իր կամքը պարտադրել այդ ժողովներուն :

Նման Ներկայացուցչական Ժողով մը գումարուեցաւ, վերջին անգամ, 1789 մայիս 5ին: « Երրորդ դասակարգի» ներկայացուցիչները կրցան բարձր հնչեցնել իրենց ձայնը այս անգամ: Ժողովրդական ընդհանուր դժգոհութիւնը ելեկտրականացուցած էր մթնոլորտը: Կարելի չէր այլեւս հոսանքն ի վեր թիավարել :

Յունիս 17ին « Էթա - Ժէնէրօ » կոչուած այս ներկայացուցչական ժողովը ինքզինք հռչակեց «Ազգային Ժողով », յուլիս 9ին ալ՝ « Սահմանադիր Ժողով »: Այս անունը արդարացուց եաքէն՝ քուէարկելով 1791ի Սահմանադրութիւնը :

Պասթիյլի գրաւումը եւ անկէ վերջ պատահած դէպքերը հիմնական յեղաշրջում առաջ բերին Ֆրանսայի մէջ: Կեղեքող դասակարգերը բռնեցին փախուստի ճամբան, ժողովուրդը ինք ձեռք առաւ երկրին ղեկը եւ գործի լծուեցաւ՝ իբրեւ առաջնորդ ունենալով « ազատութիւն եւ հաւասարութիւն եւ եղբայրութիւն» նշանախօսքը, որ դեռ մինչեւ մեր օրերը կը զարդարէ Ֆրանսայի բոլոր պետական պաշտօնատանց ճակատները :

Կարելի չէ քանի մը տողերու մէջ տալ պատկերը Ֆրանսական Մեծ Յեղափոխութեան, որուն պատգամած սկզբունքները գլեցին անցան Ֆրանսայի սահմանները, հասնելով մինչեւ Պալքաններն ու Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները, որոնց ժողովուրդները դարերէ ի վեր կը կեղեքուէին ու կը հարստահարուէին բռնակալ պետութեան մը ժանիքներուն մէջ :

« Ազատութիւն » բառը մանաւանդ արձագանգ գտաւ բոլոր սրտերու մէջ: Ու 19րդ դարու առաջին քառորդէն սկսեալ ազատութեան եւ անկախութեան հուրով բոցավառուած ազգեր՝ անհաւասար հերոսամարտներ մղեցին տիրանալու համար վաղուց կորսուած իրենց ազատութեան :

Ո՛չ մէկ յեղափոխութիւն ա՛յնքան ուժգին ազդեցութիւն գործեց ազգերու կեանքին մէջ որքան՝ ֆրանսականը :

Նման մեծ յեղափոխութեան մը համար ներելի սարսափի ու ահաբեկումի տասնամեակի մը յաջորդեց Ը. տարուան Պրիւմէր ամսուան 18ը (1799 նոյեմբեր 9), երբ Նափոլէոն Պոնափարթ իր զօրեղ ձեռքերուն մէջ առաւ Ֆրանսայի ճակատագիրը, նախ իբրեւ Քոնսիւլ, յետոյ իբրեւ կայսր (1804 մայիս 18): Անկէ ետք վերջացաւ Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը, սակայն մնացին իր ցանած սերմերը, որոնք երկրէ երկիր բազմաթիւ ծիլեր արձակեցին :

Մեր օրերուն, մենք ալ տեսանք ուրիշ մեծ յեղափոխութիւն մը, որուն Սարսափի եւ Ահաբեկումի վարչաձեւը կը շարունակուի քսան տարիէ ի վեր: 18րդ դարուն, մարդիկ աւելի նուազ քաղաքակրթուած էին, բայց տասը տարին բաւական եղաւ՝ հաստատ հիմերու վրայ դնելու համար նոր սկզբունքներ ու նոր նշանախօսքեր:

Այժմ 20րդ դարուն, երբ կ'ենթադրուի թէ մարդիկ աւելի շատ քաղաքակրթուած են, 20 տարին ալ բաւական չեղաւ՝ համայնավար մեթոտները պարտադրելու համար: Ընդհակառակն Սարսափի վարչաձեւը աստիճան մը եւս սաստկացած է, մատնելով օրհասական ջղաձգումներ: Իր քարոզած սկզբունքները, սկիզբի խանդավառութենէն վերջ, ամէն կողմ հիասթափութիւն եւ յուսալքում առաջ բերած են:

Այս բոլորը աչքի առջեւ ունենալով, «Յուլիս 14»ը՝ իբրեւ խորհրդանշան Ֆրանսական մեծ Յեղափոխութեան՝ ներշնչումի անհուն աղբիւր մը պիտի մնայ միշտ՝ բոլոր ժողովուրդներու համար :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿՐՑԱ՛Ն ՋՍՊԵԼ ՏԵՐՍԻՄԸ

»»»» ० ««««

«Սոն Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, «Թունճէլիի մէջ ա՛լ ապստամբութեան տեղ չմնաց » խորագրին տակ, հետեւեալը կը հեռագրէ իր թերթին .—

Թունճէլիի մէջ հանրօգուտ շինարարութիւնը հսկայաքայլ կը յառաջդիմէ: Երէկ, 5 յուլիս, մէկ միլիոն արժէքով շինութիւններու յանձնանձում մը կատարուեցաւ: Գետերուն վրայ պէթոնէ կամուրջներ կը շինուին եւ ճամբաները իրարու կը միացուին: Ասկէ զատ դպրոցի մը շինութեան ձեռնարկուած է :

Հիւանդանոցներ եւ պահականոցներ շինուելու վրայ են եւ ամէն կողմ հեռաձայնի գիծեր կը հաստատուին :

Որոշուեցաւ անմիջապէս խճուղիի վերածել Մամաք - Թիթրէք ճամբան, որ 52 քիլոմեթր երկարութիւն ունի: Այս առթիւ 220 հազար ոսկի պիտի ծախսուի: 600 հազար ոսկի արժէքով զօրանոցներ պիտի շինուին Նազիրլիի եւ Սիրէնի մէջ :

Ոչ միայն Թունճէլիի, այլեւ ամբողջ մեր արեւելեան նահանգներուն մէջ հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկները աչքառու դարձած են: Աղըրի Քաթէմէրօ գաւառակին մէջ 11.000 ոսկիով նախակրթարան մը շինուեցաւ: Աղըրի մէջ Հալքի կեդրոն մը եւ Գարաքէօսէի մէջ ալ սիրուն կազինօ մը շինուելու վրայ է: Պասթիլի մէջ արդիական քաղաքապետարան մը կը շինուի: Իսկ 45,000 ոսկիով 20 քիլոմեթրնոց ջրանցք մը բացուելու վրայ է:

Այլեւս Թունճէլիի եւ ուրիշ վայրերու մէջ յեղուզակութեան տեղ չկայ : Դեռ անճանաչ չեղող աւազակներուն հետապնդումը կը շարունակուի: Իսկ կարգ մը ուրիշներ ալ ինքնաբերաբար անձնատուր ըլլալու վրայ են: Այս գնացքով մօտալուտ է նաեւ Սէյիտ Րիզայի անձնատուութեան օրը :

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» ० ««««

Ֆրանսա կը դադրեցնէ հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ

Երէկ կը գրէինք թէ Իտընի ծովային պտոյտը դիւանագիտական պտոյտ մըն էր, առիթ մը հասկնալու համար Ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտը: Այլեւս պարզ է որ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած խօսակցութեան առարկան էր Պիրէնեան սահմանագլուխի հարցը:

Ուրբաթ օր, ֆրանսական դեսպանը կը յայտարարէր Լոնտոնի կոմիտէին մէջ թէ իր կառավարութիւնը ստիպուած է երկուշաբթի օրուընէ սկսեալ դադրեցնել հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ, եթէ Փորթուկալ չվերահաստատէ նոյն հսկողութիւնը Սպանիոյ սահմանագլուխին վրայ: Անգլիական կառավարութիւնը աշխատեցաւ ձեւ մը գտնել, շարունակելու համար հսկողութիւնը մինչեւ իրաւախոհական բանաձեւին խմբագրութիւնը: Անկարելի եղաւ այդ,— Փորթուկալի կառավարութիւնը կը մերժէր բացարձակապէս, ու ֆրանսական կառավարութիւնը կը պնդէր թէ չի կրնար ետ առնել իր որոշումը : Երբ բոլոր պետութիւնները կը դադրեցնեն հսկողութիւնը, Ֆրանսայի համար արժանապատուութեան նուաստում մը պիտի նշանակէր թոյլ տալ, որ օտար դիտողներ շարունակեն հսկողութիւն կատարել իր սահմանագլուխին վրայ :

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, այս նիւթին մասին հարցումի մը պատասխանելով՝ Իտըն յայտարարեց թէ տրամաբանական կը գտնէ Ֆրանսայի ընթացքը: Այս յայտարարութիւնը կը նշանակէ՝, սակայն, թէ Ֆրանսա եւ Անգլիա, իրենց տեսակէտներուն մէջ, ցոյց կուտան նոյն համաձայնութիւնը որ երեւան եկաւ առաջին օրերուն: Անոնք տարակոյս կը յայտնեն, աւելցնելով որ այլեւս չի խօսուիր, ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան հարցին մէջ, անգլեւֆրանսական միացեալ ճակատին ու ծրագրին մասին: Բրիտանական կառավարութիւնը, իրաւարարի իր դերով, բաժնուեցաւ այդ ճակատէն: Եւ յետոյ դիտել կը տրուի, որ Լոնտոնի սեղանաւորական շրջանակները, — դրամատիրական բրիտանական կայսրութիւն,— 40 միլիոն սթերլինի փոխատուութիւն մը ըրած են Ֆրանքոյի, անկախ այն 50 միլիոն սթերլինէն, զոր վերջերս տուած էին:

Միւս կողմէ, ֆրանսական կառավարութիւնը նկատեց որ շատ կը ձգձգուի իրաւախոհութիւնը: Եւ ստիպուեցաւ պաշտօնապէս հաղորդել Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովի նախագահութեան թէ երեքշաբթի (երէկ) կէսօրէն կը դադրեցնէ միջազգային հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ: Ի՞նչ գործողութիւն է այս,— գերման հեռագրական գործակալութիւնը այս լուրը տուաւ հաղորդելով թէ Ֆրանսա կը ջնջէ հսկողութիւնը, Ֆրանս. դեսպանը բողոքեց յայտարարելով որ իր կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան, բայց ուրիշներու ընթացքը կը ստիպէ զինք որ, մինչեւ հսկողութեան վերահաստատումը Սպանիոյ այլ սահմաններուն վրայ, առժամաբար մերժէ դիւրութիւններ տալ միջազգային քննիչներուն՝ հսկողութիւն կատարելու Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ: Այսինքն միջազգային քննիչները մէկ քիլոմեթր ներս պիտի քաշուին եւ այսուհետեւ ֆրանսական սահմանապահ ոստիկանութիւնն է որ պիտի հսկէ անոնց տեղ :

Այս որոշումը բաւական յուզում պատճառեց, որովհետեւ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը հետզհետէ գետին կը կորսնցնէ: Անգլիական Երեսփոխանական Ժողովին մէջ փափաք յայտնուեցաւ որ Իտըն աճապարէ քիչ մը, օր առաջ ներկայացնելու համար իրաւախոհական բանաձեւը :

Ասոր վրայ, Իտըն յայտարարեց թէ այս Ուրբաթ օր Լոնտոնի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի պիտի հրաւիրուի, քննելու համար կացութիւնը եւ իրաւախոհական բանաձեւը :

Իտալական մամուլը կը սպառնայ

Ֆրանսական կառավարութեան որոշումը թէ կը դադրեցնէ միջազգային հսկողութիւնը Պիրէնեան սահմանագլուխին վրայ, զայրոյթ պատճառեց իտալական մամուլին :

« Ռէճիմէ Ֆաշիսթա » թերթին խմբագրապետը, այդ առթիւ, կը գրէ իր թերթին մէջ.—

« Եթէ Ֆրանսա, ամբարտաւան ընթացք մը բռնելով, կ'ուզէ խզել իր յարաբերութիւնները Լոնտոնի կոմիտէին մասնակցող պետութեանց հետ, այսպէս սեփականելով իր իսկ առաջարկած ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան անյաջողութեան պատասխանատուութիւնը, եթէ վերջապէս մարտահրաւէր մըն է Ֆրանսայի այս ընթացքը, Գերմանիա եւ Իտալիա պիտի չվարանին ընդունելու զայն:

Միլիոնաւոր Ֆաշականներ պատրաստ են կանգնելու ընդդէմ խայտառակ համայնավարութեան, պատրաստ են կտրելու Միջերկրականը՝ Ջոր. Ֆրանքոյի տանելու համար իրենց հաւատքը, իրենց անշէջ խանդավառութիւնը, իրենց քաջութիւնը եւ անձնազոհութիւնը: Ատիկա ընելու համար՝ բաւական է Տուչէին մէկ նշանը: Թող ոչ ոք կասկածի այդ մասին, Ալպեաններէն անդին »:

Ֆրանսայի ընկերվարականներու համագումարին մէջ

Երկուշաբթի, ընկերվարականներու համագումարը օրակարգ ունէր ընդհ. քաղաքականութիւնը: Կը նախագահէր Կրացիանի: Նիստը շատ հետաքրքրական էր եւ, կարելի է ըսել, բորբոքած: Երեք հոսանքները, որոնց պատկերը տուինք Կիրակի, իրար բախեցան ուժգնօրէն,— « Մասնակցութիւն կառավարութեան» (Լէոն Պլում — Փոլ Ֆոր), « կազմել իսկապէս ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւն» (Ժիրոմսքի-Պրաք), «ընդդէմ մասնակցութեան եւ ղեկավարութեան» (Մարսօ — Փիվէր) :

Առաւօտուն կանուխ, Կրացիանի նիստը կը բանայ զանգակին փոխարէն՝ մատիտովը հնչեցնելով բաժակը:

Առաջին ճառախօսը, Միշլոու կը պահանջէ Պլումի կառավարութիւն մը, որ աւելի հաւատարմօրէն ներկայացնէ Ժող. Ճակատը եւ պայքարի ոգի ցոյց տայ :

Լաֆոն անխնայ կը հարուածէ ընկերվարական նախարարները, մանաւանդ Փոլ Ֆորը, որուն գործունէութիւնը կը նմանցնէ չանթաժի, ինչ որ բուռն բողոքներու տեղի տուաւ :

Ու բեմ կը բարձրանայ Ժիրոմսքին, որ նախ կը յայտարարէ թէ կուսակցութիւնը, իր հիմնադրութեան օրէն ի վեր, չէր տեսած այսքան ծանրակշիռ վիճաբանութեան մը բացուիլը: Եւ ներկայացնելէ վերջ կացութիւնը, նկատել կուտայ որ Շօթանի կառավարութիւնը չի կրնար կոչուիլ Ժող. Ճակատի կառավարութիւն մը: Շօթանի կառավարութիւնը դէշ տեսակի փոխնակ (էրզաց) մըն է: Ինչո՞ւ կազմուեցաւ այդ կառավարութիւնը, անոր համար որ Պլումի կառավարութիւնը անձնատուր եղաւ ելմտական սակաւապետութեան :
— « Թող չըսեն մեզի թէ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը համաձայն չէր, թող չըսեն մեզի թէ գիւղացիները եւ բանուորները համաձայն չէին, ճշմարտութիւնը այն է որ անոնց կարծիքը չառնուեցաւ, թերեւս անոր համար որ միջազգային քաղաքականութիւնը թոյլատու չէր կարծիք առնելու: Իմ կարծիքով՝ սխալ գործուեցաւ շարժման մէջ չդնելով զանգուածները: Ու կազմուեցաւ կառավարութիւն մը, որուն մէջ մտան Ժորժ Պոնէ եւ Քէօյլ: Ո՞վ չի գիտեր, սակայն, թէ արդի ելմտ. նախարարը Պանք Լազարի մարդն է: Մենք ընկերվարականներ ենք, բայց ոչ ապուշներ »:

Ու Ժիրոմսքի պահանջեց որ կուսակցութիւնը այնպիսի կլիմայ մը ստեղծէ, որ Շօթանի դահլիճը քաշուի: Օր ու ժամ չորոշեց, բայց Ժիրոմսքի յոյս յայտնեց որ շուտով պիտի քաշուի Շօթանի կառավարութիւնը, իր տեղը տալով Ժող. Ճակատի պատկերով գծուած կառավարութեան մը, մասնակցութեամբ համայնավարներուն եւ Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն:

Ժիրոմսքի բեմէն իջաւ երկար ծափահարութիւններու մէջ, — իր ընկերները կը ծափահարէին ոտքի կանգնած:

Բեմ բարձրացաւ Կրումպախ, պաշտպանելու համար Փոլ Ֆորի եւ Լէոն Պլումի բանաձեւը: Զիրենք մեղադրողները կը պատճառաբանեն թէ արմատականները ընկերվարական չեն.—«Գի՞տ ըրին ատիկա մեղադրելնելկարծելով, բայց ի՞նչ են Ժիրոմսքիները եւ Փիվէրները: Անոնք իրենց գլուխը դրած են երկարաթեւ գլխարկներ, այնպէս որ կարելի չէ տեսնել թէ ի՞նչ տեսակ գլուխ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՅՈՒԼԻՍ 14ի տօնին պատճառով, «Յառաջ»ի յաջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Ուրբաթ :

ՇՆՈՐՀՆԵՐԸ

»»»» о ««««

Բառը փոխ եմ առել Վ. Իշխանեանից, որ այնքան մանրամասն կերպով պատկերացնում է մեզ արդի Թուրքիան՝ իր հոգիով եւ փորձերով, ինչպէս նաեւ իր ... շնորհթապատումով:

Այս ի՜նչ բախտաւոր աշխարհ է եւ ի՜նչ երանելի մարդկութիւն, որ Թուրքի նման «ազգ» ունի իր մէջ. խնկալէս որ մենք, Հայերս չգիտցանք օգտուիլ Թուրքի պարաւո՛ր քաղաքակրթութիւնից...

Թուրք բարձր պաշտօնեաներից մէկն է — Շիւքրի Քայա, որ պատմում է այսպէս. «Մենք պատմութենէն ժառանգ մը ունինք, այն է՝ մեր մարդկային ձգտումները եւ մեր քաղաքակրթական գաղափարը մեր սահմաններէն դուրս տանիլ եւ տարածել: Մեր սահմանները մեր մօքի Թռիչքին նեղ կուգան... Պատմութիւնը մեզի ցոյց տուած է շատ մը ժամանակաշրջաններ: Վաղն ալ նման ապագայ մը կը սպասէ Թուրքերուն»:

Ասենք որ այս՝ Թուրք պաշտօնեայի առաջին զառանցանքը չէ: Սակայն պէտք է խոստովանել, որ այդ բառերի տակ բացի շնորհթապատումից, կայ նաեւ դառն իրականութիւն, որ, ի հարկէ, պէտք է ծուռ կերպով հասկնալ:

«Շնորհ մը չէ անշուշտ Շիւքրի Քայա», այսպէս է վերջացնում Իշխանեանը իր «Ուրիշ Թերթեր» յօդուածը, «բայց մեծամտութեան այս ծայրայեղութիւնը շատ հեռու չէ շնորհութենէ» ...:

Բայց մէկդի մեր ցեղային առելութիւնը Թուրքի հանդէպ, փորձենք հասկնալ այս «դաս»ը. չէ՞ որ Թուրքը այսօր յաւակնութիւն ունի ոչ միայն փոքր, այլ եւ մեծ ազգերին «դաս» տալ (ա՛հ, ո՛ւր է թէ այս «դաս»ը լինէր առանց արիւնի եւ միայն ու միայն քաղաքակրթութեան պիտակին տակ...):

Թուրքերը «պատմութենէն ժառանգ մը ունին» եղեր եւ իրենց այս «ժառանգութիւնը» այսպէս են հասկացել: «Մեր մարդկային ձգտումները եւ մեր քաղաքակրթական գաղափարները մեր սահմաններէն դուրս տանիլ եւ տարածել»: Ոչ թէ միայն ես, այլ եւ ամբողջ հայ ժողովուրդը վկայում է որ Թուրքերը լիովին ժառանգել են ու զործածում են պատմութեան այս «չքնաղ պատգամը»:

Այս մէկ:

Թուրքը Շիւքրի Քայաների բերանով ասում է. «Մեր սահմանները մեր մօքի Թռիչքին նեղ կուգան»: Մեզ հէտ արդէն բովանդակ աշխարհը մի ժամանակ հաշտուել էր այս գաղափարի հետ եւ դրա համար էլ Թուրքին էր «շնորհել» Իրան — Թուրանից բռնած մինչեւ Եւրոպայի սիրտը, մէջը պարփակելով բոլոր արաբական աշխարհները եւ Աֆրիկէի հիւսիսը: Թուրքը մի ժամանակ իր «մօքի Թռիչք»ը այս հսկայածաւալ կայսրութեան վրայ էր «պարտեցնում» ուրեմն ինչպէ՞ս կարող է հիմա իր հանձարե՛ղ միտքը մի քանի վիլայէթներով սահմանափակել: Մե՛ղք է, պէտք է խղճալ այս «Թռիչք»ին եւ այս անգամ, մանաւանդ այսօր որ մենք գիտենք թէ նա «քաղաքակրթութեան նախահայրն» է, պէտք է, առանց առարկումի, նրան շնորհել իրենից խլուած բոլո՛ր երկիրները, վրան աւելացնելով Մոնղոլիան եւ Ձինաստանը, ամբողջ Պամիրեան բարձրաւանդակը եւ... Հնդկաստանը: Ձեմ կարծում, որ Թուրքը ո եւ է հողամաս ուզէ Եւրոպայում, որովհետեւ ժամանակին «քաղաքակրթել է» Եւրոպան...

Այս երկու:

Մենք արդէն գիտենք, որ պատմութիւնը Թուրքին «ցոյց տուած է շատ մեծ ժամանակաշրջաններ»: Կարծում եմ, որ հարկ չկայ մեզ իմանալու այս մէկը՝ Թուրքի բերնից: Գիտենք նաեւ որ «վաղն ալ նման ապագայ մը կը սպասէ Թուրքերուն»: Հապա՛, պատմութիւնը պիտի շարունակուի, եւ Թուրքը պիտի շարունակէ «քաղաքակրթել» այս խաւար երկրագունդը: Ի՞նչպէս կարելի է կիսատ ձգել «սրբազան գործ»ը: Ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքը, ինչպէս նաեւ Բալկանները եւ մանաւանդ Հայերս՝ դարերի եւ սերունդների բերնով վկայում ենք, որ պատմութիւնը իրապէս ցոյց է տուել Թուրքին «շատ մեծ ժամանակաշրջաններ», միայն թէ յանուն «քաղաքակրթութեան»՝ նա ստիպուած է եղել մի քանի անգամ կարմիր ներկել իր «քաղաքակրթական արշաւանքները»: Այսքան միայն: Մենք, Հայերս, ականատես ենք եղել այս «շատ մեծ ժամանակաշրջան»ին ու վաւերացնում ենք այդ:

Այս ալ երեք:

Բայց, ինձ թւում է, թէ պէտք է երբեմն կամաց, «հէնց այնպէս» յանուն «քաղաքավարութեան» զգացնել Թուրքին, որ «մենք էլ աշխարհ տեսած մարդիկ ենք» եւ շատ թէ քիչ հասկանում ենք «քաղաքակրթութիւն» բառի իմաստը: Ի՞նչ է, մեծ մե՞ղք գործած կը լինենք, եթէ ասենք, որ մենք էլ հին ազգ ենք, փոխ թէ «քաղաքակրթուել ենք» Թուրքի շնորհիւ...

Բայց ովքե՞ր են այս «մենք»ը, պիտի խորհի Թուրքը. չէ՞ որ երբ նրանք Անդարայում Հայի ու հայ դատի անուն են լսում, ընկնում են փոքի վրայ ու մի կուշտ խնդում. ի՞նչ Հայ, ազրա՛ր, վա՛յ անցեր այդ ցնորքներից, մեր մշակոյթն այնքան զերիշխող էր, եւ մեր քաղաքակրթութիւնը այնքան բարձր, որ «հէնց այնպէս», առանց մեծ ցնցումի, Թրքութեան մէջ ձուլուեց սա մի բուռ ժողովուրդը. ի՞նչ, մե՞նք ենք մեղաւոր, որ նրանք ձուլուեցին եւ չքացան ե՛ւ Հայը, ե՛ւ Հայ Դատը...

Պարոնեան լինէր, աշխարհին կը նուիրէր երգիծական գլուխ-գործոց մի գիրք — «Թուրքը՝ ջահակիր աշխարհի ու մարդկային քաղաքակրթութեան» խորագրով: Ճիշդ այս բառերով, որ ընթերցողը նախ քան գրքիս պարունակութեան անցնելը՝ փորը բռնէր ու խնդար, մինչեւ որ ...

Բայց, մենք Շիւքրի Քայայի խօսքերը «վերլուծեցինք» այնպէս՝ ինչպէս որ իրենք, Թուրքերն են «հասկանում»: Հիմա տեսնենք թէ մե՛նք ինչպէս ենք հասկանում:

Մենք յաճախ այս կամ այն կերպով ուզել ենք հասկացնել Թուրքերին, որ իրենց այս շնորհթապատումին ոչ միայն մենք, այլ եւ բովանդակ աշխարհը չի հաւատում:

Թուրքն ասում է. «Մենք պատմութենէն ժառանգ մը ունինք, այն է՝ մեր մարդկային ձգտումները եւ մեր քաղաքակրթական գաղափարները մեր սահմաններէն դուրս տանիլ ու տարածել...: Իսկ մենք այս խօսքերը այսպէս ենք թարգմանում՝ ներկայ ու գալիք սերունդների համար.

— Թո՛ւրք, մենք գիտենք, որ «պատմութենէն ժառանգ մը ունիք», եւ մենք ականատես ենք եղել թէ ձեր սերունդները այդ ժառանգութիւնը ինչպէ՛ս են անցրել դար առ դար եւ սերունդ առ սերունդ: Այդ ժառանգութիւնը այն կեւ սուրն է, որ չի ճանաչում գեղեցիկն ու հանճարեղը, ու նաեւ այն դանակն է, բութ ու անմշակ, որի յղացումներից անապատներ են դառնում չէն աւաններն ու բերրի դաշտերը: Դուք ձեր սահմաններից դուրս բերիք ու տարածեցիք ոչ թէ «քաղաքակրթական գաղափարներ», այլ խորշակ ու մրրիկ, աւերում ու արցունք, բռնութիւն եւ ստրկութիւն: Դարեր շարունակ ձեր միակ գործն է եղել քանդել ու աւերել, մոխրակոյտի վերածել այն բոլորը, ինչ որ քաղաքակրթութիւն կը կոչուի եւ որի վրայ բազմաթիւ սերունդների հանճար է թափուած:

Ասում էք. «Մեր սահմանները մեր մօքի Թռիչքին նեղ կուգան»... Իսկ այն ատեն, երբ այդ սահմանները լայն էին, ի՞նչ տուիք դուք աշխարհին ու մարդկութեան, ի՞նչ տուիք ձեր նուաճած բոլոր երկիրներին բացի լացից ու արիւնից:

Ու այսօր ձեր սահմանները նեղ են գալիս ձեր «մօքի Թռիչք»ին, որովհետեւ այդ սահմանների մէջ չեն մնացել ժողովուրդներ, որ կրէին իրենց վրայ ձեր մօքի յղացումների բարբարոս պղծութիւնը:

Դուք յայտարարում էք. «Պատմութիւնը մեզի ցոյց տուած է շատ մեծ ժամանակաշրջաններ: Վաղն ալ նման ապագայ մը կը սպասէ Թուրքերուն»: Մենք, Հայերս, խորապէս ըմբռնած ենք, թէ ի՛նչեր կան թաքնուած այս խօսքերի տակ: Այո՛, մենք ականատես ենք եղել ձեր այդ «շատ մեծ ժամանակաշրջաններին»: Հարկ չկայ շատ հեռուները երթալու, մօտիկ անցեալը, որ այնքան թարմ է մեր ու ձեր յիշողութեան մէջ, կը բաւէ ապացուցանելու այդ ժամանակաշրջանի մեծութիւնը: Ցիշենք միայն Աբդուլ Համիդի տարիները եւ նորանց հետեւող Թալէաթ - Էնվէրեան շրջանը, — 1894 - 96ի կոտորածները, 1909 թուի Ատանայի ջարդերը («Սահմանադրութեա՛ն» օրերին...) 1915ի մէկ միլիոն Հայերի ոչնչացումը ...

Ու այս բոլորը արել էք առանց մի վայրկեան իսկ անդրադառնալու ձեր արարքների պարհուրելիութեան:

Զգում եմ, որ տարադիր երիտասարդութեան առելութիւնը աւելի ու աւելի է շիջանում դէպի հայ ցեղի ոսոխը, թէեւ մեր այդ սերունդը ինքը տեսած չէ հայութեան կրած սարսափները: Ու նա, անշուշտ, պիտի չը հաւատայ Շիւքրի Քայաների զառանցանքներին եւ պիտի չնէրէ հայութեան հանդէպ գործուած եղեռնը:

Ս. ԱՐՄԷՆ

Խ. Ս. Հ. Ս.

—o—

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒՄՆԵՐԷՆ ԼԵՏՔ

Լեհ զօրավար Վլատիսլաւ Սիքորսքի, որ միջազգային համբաւով զինուորական գրագէտ մըն է եւ որ իր 32 տարեկանին՝ վերականգնող Լեհաստանի վարչապետը եղաւ, «Քուրիէր Վարշաւսքի»ի մէջ կը գրէ ի մէջ այլոց.—

Մարաջախտ Թուխաչեւսքի Ռուսիոյ զեկավարն էր, երբ այդ երկիրը իր վերջին պատերազմը կը մղէր Լեհաստանի դէմ: Անոր հետ գնդակահարուող զօրավարներէն ոմանք այդ ատեն անսովորօրէն պատասխանատու դերեր կը կատարէին: Անոնցմէ մին՝ ինձ շատ լաւ ծանօթ զօրավար Քորքը, պետը 15րդ բանակին, որ փորձեց պաշարել Վարշաւան: Անոնք, գնդակահարուելէ առաջ, ամենակարեւոր դիրքերը կը գրաւէին կարմիր բանակին մէջ: Մարաջախտ Թուխաչեւսքի ամենակարող ռուս սպան էր: Անոր հետ կարելի չէ բաղդատել Ծայր. Արեւելքի զեկավարը՝ մարաջախտ Գլիւխէրը որ աւելի շատ արկածախնդիր մըն է, քան զինուորական ղեկավար մը: Մարաջախտ Պուտիէնիի ալ խօսքը չըլլար: Իսկ Վորոշիլովը կրնայ իյնալ առաջին իսկ փորձութեան...: Եկորով մատուր պաշարէն, տաղանդէն ու խիզախութենէն զուրկ է Թուխաչեւսքիի: Որպէս զինուորականներ՝ իրենց անսովոր յատկութիւններով կը զանազանուէին նաեւ զօրավար Քորք, Եաքիր, Փութնա, Ուբորեւիչ: Այդ պատճառաւ ալ ոչ ոք լրջօրէն նկատի պիտի ունենայ պաշտօնաթերթ «Փրաւտա»ն, ըստ որուն բանակին պետերուն այսքան արագ գնդակահարումը եւս նոր ապացոյց մըն է թէ Սովետները ուժեղ են: Ճիշդ հակառակն է իրողութիւնը, — այդ գնդակահարումը կը վկայէ անոնց մեծ տկարութիւնը եւ ներքին ծանր անզօրութիւնը: Կարմիր բանակը շատ երկար ատեն պիտի զարմանէ իր վէրքերը, որոնք յառաջ են եկած իր հաւաքականութեան հոգիին վրայ:

Թերեւս Թուխաչեւսքի ինկաւ որովհետեւ գոհ իր ազնուական ծագումին, իր յատկութիւններուն եւ իր ընդունակութիւններուն եւ — ինչ որ ամէնէն զարմանալին է — իր յեղափոխական համոզումներուն: Թերեւս Սթալին մաքրեց իր անձնական հաշիւը՝ մարաջախտին հետ: 1920ին Սթալին կոմիսարն է Պուտիէնիի հեծելազօրաց բանակին, որ, Թուխաչեւսքիի հակառակ, կը յառաջանար դէպի Լվով: Եւ պատերազմէն վերջ, Թուխաչեւսքի Սթալինը ցոյց տուաւ որպէս գլխաւոր պատասխանատուն Ռուսերու պարտութեան՝ Վիսլայի, Վքրայի եւ Վէփոլի առջեւ: Անկարելի չէ որ Մոսկուայի վերջին տրամը ունենայ անձնական բնոյթ, բայց ատիկա չի նուազեցներ այն արժէքը զոր դեռ անկարելի է ճշդել:

Մարաջախտ Թուխաչեւսքի եւ իր ընկերները կը մեղադրուին դաւադրութեամբ, լրտեսութեամբ, Սովետներու թշնամիներուն ի նպաստ վճարովի ծառայութեամբ: Թէեւ շատ վարժուած ենք Սովետական Ռուսիոյ անհաւատալի բաներուն, բայց Վորոշիլովի լեզուն, — որ կը փոխարինէր դատախազը — երկմտութիւն կը ստեղծէ:

Բայց ի՞նչ կ'արժէ այն զինուորը, որ մինչեւ երէկ խանդավառօրէն կը ծափահարէր իր սիրեցեալ զեկավարները, իսկ այսօր, նոյն խանդավառութեամբ կը քուէարկէ ամենատարբեր որոշումները՝ անոնց հասցէին: Զինուոր — մեքենան, որ կ'աճի աշխարհներու եւ գաւերու երկրին՝ Ռուսիոյ մէջ, իրապէս շատ յարմար զէնք մըն է սատրապներու ձեռքին մէջ: Բայց, այդպիսի զինուոր մը չի կրնար տոկալ ապագայ պատերազմի փորձութեան, որ կրնար շատ աւելի ծանր ըլլալ, քան ընդհանուր պատերազմը:

Նման մթնոլորտի մէջ չեն ծնիր եւ չեն կրնար ըլլալ անջատ զինուորներ, որոնք ընդունակ ըլլան զոհուելու հայրենիքի խորանին առջեւ: Ճշմարիտ հերոսութիւնը կը պահանջէ մաքուր մթնոլորտ եւ ազատ օդ:

ՔԵՐԵՆՍԿԻ ՍԹԱԼԻՆԻ ԴԷՄ «ԴԱՒԱԴՐՈՒԹԵԱՆ» ՄԱՍԻՆ

—o—

ՎՈՐՈՇԻԼՈՎ ԳԵՐՄԱՆԱՍԷՐ...

Ի՞նչ է եղած Թուխաչեւսքիի «դաւադրութեան» նպատակը, — ահա խնդիր մը որ կը զբաղեցնէ արտաքին աշխարհը: Ռուսիոյ նախկին վարչապետ Քերենսքի զեկուցում մը ըրաւ վերջերս, որ բաւական չահագրգռութիւն ստեղծեց:

Ըստ Քերենսքիի, դաւադրութեան փաստը կատարելապէս ակնբախ է ու անվիճելի: Բայց, Քերենսքի կը ժխտէ կարմիր բանակի մարաջախտին եւ եօթը զօրավարներու հասցէին նետուած դաւաճանական եւ լրտեսական մեղադրանքը:

— Կ'ըսուի թէ, կը յայտարարէ Քերենսքի, Թուխաչեւսքի գերմանասէր եւ հակասեմական էր: Ես եւս բոլորովին իրաւեկ բերնէ լսած եմ թէ, ընդհակառակն, այդ քաղաքականութեան կեդրոնական անձը կը ներկայանայ... Վորոշիլովը: Այժմ, մէկ քանի ֆրանսական թերթերու մէջ կը կարդամ թէ մարաջախտ Եկորով աւելի մօտ է եղած Գերմանացիներուն եւ նոյնիսկ աւարտած է գերմանական սպայակոյտի ակադեմին: Ասիկա կը նշանակէ՞ թէ որպէս յաջորդ զոհ նըկատի առնուած է Եկորովը:

Զինուորականներու հետ վէճը կը բացատրուի՝ Քրեմլի կողմէ անով որ անոնք օտար երկրի մը ի նպաստ քաղաքականութիւն են կատարած: Բայց, Քրեմլը կը գտնուի ոչ թէ մէկ, այլ շատ մը հակա-հետախուզական սպասարկութեանց ազդեցութեան տակ: Անոնցմէ բան է պնդելը թէ պետութիւն մը կը պատրաստուի յարձակելու Ռուսիոյ վրայ: Թշնամի պետութեանց նպատակն է տկարացնել Ռուսիան: Եւ եթէ այս ուղղութեամբ ոմանք կ'աշխատին ի նպաստ անոնց, — այդ ալ այժմու վարչաձեւն է՝ իր ներքին ինքնաքայքայումով: Կարմիր բանակին զեկավարները, բնականաբար, որպէս զինուորականներ, մտահոգուած երկրին պաշտպանութեամբ, խորհած են թէ ինչ ձեւով երկիրը փրկեն արագ քայքայումէ: Ասով ու միայն ասոր մէջ պէտք է փնտռել պատմութիւնը, պատճառն ու նպատակը դաւադրութեան:

Դաւադիրներուն նպատակը հետեւեալն է եղած, — երկիրը տանիլ բնականոն պետական բարգաւաճումի ճամբան: Այժմու զեկավար մեքենայի թերիները արդէն կ'ըլլան երկրին արտադրութեան: Զինուորական զեկավարները պէտք ունին, ամէն բանէ առաջ, անխախտօրէն աշխատող ծանր ճարտարարուեստի, նաւթի, հանքածուխի, լաւ փոխադրութեան եւ եթէ ոչ կուշտ, գոնէ անօթի չեղող գիւղի:

Քերենսքի, իբրեւ հաստատում իր տեսակէտին, կը յիշէ յօդուած մը Թուխաչեւսքիէն՝ «Բոլշեւիկ» պարբերականի մայիսի թիւով լոյս տեսած: Ըստ Թուխաչեւսքիի, բանակի ատաղձութեան գործը անհամապատասխան դուրս եկած է տնտեսական եւ քաղաքական սարքաւորումին հետ: Ասկէ յստակօրէն կը պարզուի զինուորական հրամանատարներու նպատակը: Մոսկուայի դէպքերը այդ պայքարին արտայայտութիւններն են: Այն ինչ որ տեղի ունեցաւ 11 յունիսին (գնդակահարում) անշուշտ վերջ չը դրաւ այդ պայքարին: Նոյն դէպքը կը շարունակուի: Եթէ կարմիր բանակի զեկավարութիւնը դէմ գացած է Սթալինի, կը նշանակէ թէ անեթադրած է նեցուկ գտնել երկրին մէջ:

Ինչո՞ւ զինուորականներու քայլը անյաջողութեամբ վերջացաւ:

Ըստ Քերենսքիի՝ ատիկա արդիւնք է անոր որ կարմիր հրամանատարութիւնը վարանած է եւ փախցուցած է առիթները: Ան բաւարար կապ ունեցած չէ երկրին հետ:

Քերենսքի եզրակացուցած է թէ դաւադիրներուն նպատակը եղած է շատ պարզ, — ամրացնել զինուորութիւնը, սնուցանել, հագուեցնել եւ ինքնավստահութիւն տալ ամէն մէկ քաղաքացիի՝ վաղուան օրուան մասին, որուն օրինականութիւն մացնել եւն.:

Քերենսքի, սակայն, չէ ըսած թէ ուրկէ քաղած է իր այս զեկուցումին նիւթերը:

«ՀԱՐՈՒՍՏ» ՄԱՐՔՍԻԶՄԻՆ ՈՒ ԼԵՆԻՆԻԶՄԻՆ

—o—

Այս յատկանշական խորագրով, Տոքթ. Օթօ Պաուէր կը գրէ իր «Տէր Քամփֆ» պարբերականին մէջ թէ ռուսական կոմունիզմը գաղափարապէս ինչպէս կը զինաթափուի այն հարուածով, զոր Սթալին կուտայ Մարքսիզմի ու Լենինիզմի գիտութեան՝ Ռուսիոյ մէջ: Ու կը շարունակէ.—

— «Սովետ Ռուսիոյ մէջ ահարեկումի նոր ալիքին կը զուգադիպի փճացումն ու ամօթահարումը: Սովետական միութեան մէջ մարքսիզմը առաջին անգամն ըլլալով դարձաւ տիրող գիտութիւն մը եւ առաջին անգամն ըլլալով բարձրագոյն վարժարաններ, ակադեմիները եւ գիտական հաստատութիւնները դրուեցան անոր ծառայութեանը տակ, զայն կիրարկելով պատմական եւ ընկերային գիտութեանց բոլոր ճիւղերուն մէջ»:

Կանգ առնելով պատմական գիտութեան «քայքայում»ին վրայ, ուր ցարդ կիրարկուող պատմական մաթերիալիզմը կը փոխարինուի ազգայնական տեսութիւններով, Պաուէր կ'ըսէ.—

— Երկար ատեն Փոքրովսքիի Ռուսիոյ պատմութեան գործերը (Ծ. Խ. — Փոքրովսքի պետն է ռուս մարքսեան պատմական գիտութեան) նկատուած էին իբրեւ գերագոյն հաստղութիւնները՝ պատմութեան մարքսեան բացատրութեանց: Կուսակցական որոշումով մը, յանկարծ անոր բացատրութիւնները ռուսական պատմութեան մասին՝ նկատուեցան կեղծ: Հին բոլշեւիկ Փոքրովսքիի վրայ յարձակումը աւելի կը զօրանայ օր օրի, անոր գործերը կը նկատուին հակամարքսեան եւ հակալենինեան, իսկ անոր կարգ մը աշակերտները կը յայտարարուին թրոցքիականներ եւ օտար գործակալներ: Փրօֆէսօր Փոքրովսքիի դէմ մղուած պայքարը կը բացատրուի անով որ անոր ըմբռնումները չեն համապատասխաներ վարչաձեւին կողմէ այժմ մշակուող հայրենասիրութեան եւ ազգային առանդութեանց մասին այժմ ի գործ դրուած հոգածութեանց: Փ. Տրոցքիով ոչ միայն անարգար, այլեւ պարզապէս խաւարամտութիւն կը նկատէ այն պարագան որ Փոքրովսքիի գործոց 17 տարուան Ռուսաց Շմէլինիի ըմբոստութիւնը պարզաբանած է դասակարգային հակադրութիւններով՝ ընդմէջ քաղաքներու բարձր դասուն եւ գիւղական ցած խաւերուն, փոխանակ ուկրայնական ազգային պայքարի մը՝ ընդդէմ լեհական օտար գերիշխանութեան: Թէ՝ ուղիղ կերպով ներկայացուած չէ Մեծն Պետրոսի անձնաւորութիւնը, եւ թէ՝ շատ ուժգնօրէն ընդգծուած է տէքապրիստ շարժումին պուրժուական յատկանիշը:

Կոմունիզմի ակադեմիան, ակադեմիին պատմական ճիւղը, Մոսկուայի համալսարանին պատմական ճիւղը եւ պատմական ամենակարեւոր պարբերականներու խմբագրութիւնները կը տապալին իբրեւ թրոցքիական «լրտեսներու» բոյներ:

Պաուէր, յետոյ կանգ առնելով իրաւունքի մարզի մէջ կատարուած քանդումին, ուր կ'ըլլին կը վերահաստատուի քաղաքացիական իրաւունքի հեղինակութիւնը, կ'ըսէ.

— Վերջերս, արշաւ մը ծայր առած է Փաշուքանիսի իրաւական դպրոցին դէմ: Փաշուքանիս քաղաքացիական իրաւունքը կը ներկայացնէ իբրեւ իրաւունքը ազատական, պուրժուական հասարակութեան: Ըստ իրեն՝ սովետական իրաւարարութիւնը պէտք է դուրս գայ սովետական իրաւունքի սահմաններէն, — ընկերվարութեան բարգաւաճումով իրաւունքը «պիտի մեռնի» հետզհետէ՝ պետութեան հետ: Այս տեսութիւնը կը ներկայացուի որպէս թշնամական յարձակում սովետական միութեան իրաւական կարգի դէմ, եւ, այդ պատճառաւ, Սթալինէն կը պահանջուի «իրաւական ճակատին վրայ թրոցքիական Պուխարինեան թշնամական տեսութեան ամբողջական տապալումը»:

Անկէ յետոյ կարգը կուգայ փիլիսոփայութեան: «Մարքսականութեան դրօշին ներքեւ» պարբերականը կը յարձակի սովետական փիլիսոփայութեան մինչայժմեան պետին՝ Տէպորինի վրայ, զայն մեղադրելով «մենշեւիկեան իտէալականութեամբ» եւ որպէս ժողովուրդի թշնամի՝ փիլիսոփայական ճակատին վրայ:

Նման պայմաններու մէջ, կ'եզրակացնէ Պաուէր, գիտական հետազօտումները անկարելի են, գիտունները չեն կրնար իրենց աշխատանքներուն մէջ ի յայտ բերել անկախութիւն, եւ հակայեղափոխական նկատուելու վտանգին առջեւ՝ անոնք պէտք է գրեն միայն Սթալինէն նմուշներ հաւաքելով: Մարքսեան գիտութիւնը կը մեռնի Խ. Ռուսիոյ մէջ, կ'եզրակացնէ Պաուէր:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԵՒ ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐԸ Ծ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Անցեալ շաբթու Ծայր. Արեւելքը կրկին խռովեց աշխարհը: Հետաքրքրական է գիտնալ, անշուշտ, թէ Ճափոնացիք ի՛նչ ձեւով կը գնահատեն իրենց եւ ռուսական ուժերը: Ճափոն սպայակոյտի գնդապետ Քաչախարա, որ երկար ատեն Մոսկուայի զինուորական կցորդ է եղած, հետեւեալ գնահատումները կ'ընէ.—

Կարմիր բանակը թէեւ վերջերս Ծայր. Արեւելքի մէջ բաւական զօրացած է, բայց տակ չէ յարձակողական գործողութիւններու: Կարմիր բանակի վերջին դէպքերը կը հաստատեն թէ Սթալինի դիկտատուրան զինուորական տեսակէտէ ոչ միայն բացասական, այլ եւ դրական կողմեր ունի: Սթալինեան ինքնապահպանումը պէտք է գնահատել որպէս դրական ազդակ, որովհետեւ ատիկա կը տանի դէպի միասնականութիւնը վերին հրամանատարութեան, որ ռազմագիտական տեսակէտ կը ներկայանայ, պատերազմի ատեն, իբրեւ խոշոր զինուորական բարձր իշխանութեան: Միեւնոյն ատեն, Սթալինի դիկտատուրայէն կարելի է եզրակացնել թէ պատերազմի նպատակին համար ամէն ինչ պիտի զոհուի:

Սով. Ռուսիոյ ճարտարարուեստը յառաջդիմած է: Բայց, ատիկա չի վախցներ մեզ՝ Ճափոնցիներս: Ճափոնական զինուորական արտադրութիւնները, իրենց որակով, շատ աւելի բարձր են, քան սովետականները. իսկ ճափոնական զինուորական գործարաններու արտադրողականութիւնը սովետականէն պակաս չէ: Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ կեդրոնացած են 300,000 կարմիր զինուորներ եւ 4500 հրասայլեր. բայց, այդ բանակին արժէքը շատ մեծ չէ. իրապէս, ռուս զինուորը կատարեալ է, քաջ եւ լաւ կը կռուի, բայց իր պետերը բարձր չեն. անոնց ծանօթութիւնները — զինուորական թէ ընդհանուր — տկար են: Անոնք որ կը հաւատան կարմիր բանակի ուժին, կը հիմնուին այն ենթադրութեան վրայ թէ դանդուածը (թիւը) պիտի աւլէ ամէն բան: Բայց Սովետական Ռուսիան այդ զանգուածը պիտի չունենայ, քանի որ երկու ճակատի վրայ պատերազմի մը պարագային (Յառաջ.— Գնդապետ Քաչախարա կը խորհի թէ պատերազմը պիտի մղուի երկու ճակատի վրայ՝ Եւրոպայի մէջ եւ Ծայր. Արեւելք), Սովետական Ռուսիան այդ առաւելութիւնը պիտի չունենայ: Ասով հանդերձ, Ծայր. Արեւելքի մէջ կարմիր վտանգ գոյութիւն չունի, եւ այն գաղափարը թէ բոլշեւիկները կրնան իրենց ուժերն բազմապատկել իրենց ուժերը Ճափոնի դէմ, բոլորովին սխալ է: Ճափոնը ոչ մէկ հիմք ունի լրջօրէն վախնալու Մանչուրիոյ սահմանին վրայ գտնուող կարմիր զօրքերէն:

ՇԱՐՄԱՂ

ՄԷԿ ԴԱՐԷՆ ՄԻՒՍԸ

Ֆրանսական թերթ մը հարիւր տարուան մէջ կատարուած գիտական յառաջդիմութիւններուն խօսքը կ'ընէ, մանաւանդ ի մասին օդանաւային գիւտերուն եւ անթելով եղած հրաշալի հաղորդակցութիւններուն: Հարիւր տարի առաջ էր որ բացումը կատարուեցաւ Փարիզ - Սէն Ժէռմէն երկաթուղիի գիծին, որուն համար «ողջակալ բան մը» կ'ըսէր Թիէռ եւ «խաղալիկ» մը կ'աւելցնէր կիզօ: Եւ այս երկու համբաւաւոր պետական մարդիկը կը մտածէին թէ այս նոր գիւտը ապագայ չունէր:

Հարիւր տարի առաջ հեռագրութիւն ըսուածը կարճ շրջանով հաղորդակցութիւններ էին միայն: Բայց հարիւր տարի վերջ, այսօր հեռագիրը մէկ կողմ թողլով, կարելի կ'ըլլայ հեռաձայնով մինչեւ Ամերիկա ժամերով խօսիլ: Ամէն մարդ ո եւ է ատեն, կը լսէ, երբ ուզէ, հեռաւոր ձայներ, նուագահանդէսներ եւ երգեր: Միջոցներու մէջէն հեռատեսիլը հետզհետէ կ'ընդհանրանայ, թելին մէկ ծայրը դուն, միւսը ես կրնանք դիտել զիրար: Ականջին կը միանայ աչքը:

Ուրեմն կը տեսնուի թէ մէկ դարու մէջ ճամբայ կտրեր ենք: Բայց, այսպիսի յառաջդիմութեան հետ բաղդատելով՝ մարդկային իմաստութիւնը, խիղճը նոյնքան յառաջդիմա՞ծ է արդեօք, կը հարցնէ միեւնոյն ֆրանսերէն թերթը: Այո՛, հիմա մարդիկ շատ աւելի արագ կ'երթան քան հարիւր տարի առաջ, բայց, զիրար կը խաբե՛նք, այսքա՛ն արագ երթալուն նպատակը կամ արդիւնքը մեծ մասով

գիրար սպաննելու համար է, միջոցը կը կտրենք Թշնամիին շուտ հասնելու եւ անոր գլուխը շուտով կտրելու նպատակով...։

Դառնանք կրկին ֆրանսերէն Թերթին.— Անէծք մը կը ծանրանայ, կ'ըսէ, մարդկային ամէնէն գեղեցիկ նուաճումներուն վրայ։ Հեռաւորութիւնը կ'անհետի, արագութիւնը կ'աճի անդադար, բայց սպանութիւնները կատարելագործելու համար։ Փասքալ կ'ըսէր.— «Անհուն միջոցներուն լռութիւնը սարսափ կ'ազդէ ինծի»։ Բայց հիմա ալ մենք իրաւունք ունինք ըսելու.— Միջոցներուն շաղակրատութիւնը վախ կը պատճառէ մեզի, քանի որ հեռաւոր երկիրներէն աւելի աղէտքի, կռիւի լուրեր կու գան քան թէ խաղաղութեան։

Մենք գիտենք որ այս ֆրանսերէն Թերթը վարժեցուցած չէ մեզ ասպետական բարձր զգացումներու, գորովի եւ գութի խօսք մը չենք լսած իրմէ ի նպաստ հարստահարուածներուն։ Կրնա՞յ միթէ գոցել մեր բերանը ճշմարտութիւնը չըսելու համար։ Քանի որ ինք մէկ դարէն միւսը զանազան փոփոխութիւններու խօսքը կ'ընէ եւ մարդկութեան բարոյական անկումը կը մատնանշէ կենդանի օրինակներով, ո՞վ կամ ի՞նչ բան կրնայ բռնել մեզ որ այդ Թերթի երեսին չը զարնենք իր յայտնի Թրքասիրութիւնը եւ դէչ ու վրան-բաց տեսակէն։ Քիւրտերու ապստամբութեան լուրը գրեթէ բոլոր Թերթերը տուին, բայց Լիոնի «Փրոկրէ»ն լուռ կեցաւ, ապահովաբար իր Թրքասիրական համակրութեան մէջ օտարութիւն ցոյց չը տալու համար...։ Ու դեռ, Թերեւս իրենց մորթին վրայ հեռուէն հեռու դէպքերուն պատճառած անախորժ տպաւորութիւնը կը դրդէ այսպիսիները խօսիլ մարդկային խժդժութիւններուն վրայ, զիրար սպաննելու տրամադրութիւններուն վրայ,։ Գիտեն թէ ինչե՛ր ըրած են Հայերուն դէմ Թուրքերը, բայց կ'երդնում որ եթէ այդպիսիները դատաւորի աթոռ բազմին, տակով վրայով պիտի արդարացնեն մեր աւազակները, աւա՜ղ. արիւնի, գոյքի եւ սրբութիւններու։ Դեռ անցեալ շաբթու էր որ փարիզեան Թերթի մը Պոլսոյ Թղթակիցը, զտարիւն Ֆրանսացի մը, նորէն գովեստը կը կարդար Թուրքերուն, յայտնի սուտ մը խօսելով։ Կ'ըսէ թէ Պոլսի մէջ տարածուած է ֆրանսական ազդեցութիւնը... Ո՛չ, կեղծ միամիտը սուտ կը խօսի։ Հայերուն հետ Պոլսէն չատո՞նց հեռացաւ ֆրանսական գրականութեան, լեզուին եւ դպրոցներուն հմայքը։

ԵՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆի մէջ շուտով լոյս կը տեսնէ «Հայ չինական աշխատանքի երգեր» ստուար հատոր մը, որ բազմաթիւ բաժիններ ունի։ Այսպէս.— Գութանի եւ Ջուլթի երգեր եւ հօրովէլներ, Սերմնացանի երգ-աղօթքներ, Հունձքի երգեր, Սայլի եւ Սայլուորի, Քաղհանի, Խաղողաքաղի, Սանդի, Ճախարակի, Խնոցի եւ Կովկիթի, Սանդերքի, Իլիկի երգեր։

ՀԻՆ ԴՈՒԻՆԻ աւերակներէն գտնուած են մեծարժէք ոսկէ պատմական իրեր, որոնք յանձնուած են պետական Թանգարանին։ Ասոնց մէջ կայ բիւզանդական կայսր Միքայէլ Դ.ի (1031) նկարով դրամ մը, զոյգ մը օղ եւ ոսկեայ ապարանջան մը։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՐԱՔՍԻ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ԱՎԻՆԵՈՆ.— Շաթօրընառի ֆրանսական ֆութպոլի խումբը բաժակի մրցումի հրաւիրած էր 16 խումբեր։ Հրաւէր ստացած էր նաեւ հայկական նորակազմ «Արաքս» խումբը։ Մեր եօթը մարզիկները մեկնեցան Ավինեոնէն ուրախ զուարթ, վստահ իրենց յաղթանակին։ Կը հասնին Շաթօրընառ գիւղաքաղաքը, որ Ավինեոնէն 15 քիլոմեթր հեռու է։ Մեր մարզիկները դաշտ կուգան ամէնէն առաջ, ծափերու եւ հուռաներու մէջ։ Մրցումի կ'ելլեն Պորկ Սէն Թանտոնի խումբին դէմ։ Իրաւարարը առաջին սուլիչը կը հնչեցնէ։ Մրցումին ամբողջ տեւողութիւնն է 40 վայրկեան։ Խաղը սկսաւ մեր ենններուն վրայ հակառակորդին յարձակումով, բայց մեր մարզիկները քաջաբար դիմադրելէ վերջ, Սահակի եւ Գրիգորի գեղեցիկ փասերով յաղթանակը տարին 2ի դէմ 1ով։

Երկրորդ մրցում մը տեղի ունեցաւ միեւնոյն օրը, կէսօրէն վերջ, ընդդէմ U. A. S. Avignonի մայր խումբին դէմ, որ շատ մեծ արժէք կը ներկայացնէ տեղւոյն վրայ։ Խաղը սկըսաւ Արմէններուն յարձակողականով։ Խմբապետ Գրիգոր Պահրիկեանի զօրաւոր հարուածով, ամբողջ դաշտին երկարութիւնը կտրելէ վերջ՝ գնդակը առաջին կէտը նշանակեց, զարմանք պատճառելով հակառակորդ հանդիսականներուն։ Գրիգորին հրամանով Սահակ կը յառաջանայ դէպի հակառակորդ բերդը, Գրիգորի գեղեցիկ մէկ փասով Սահակ կը նշանակէ երկրորդ կէտը։ Այսպէսով «Արաքս» կը յաղթէ 2ի դէմ 0ով։

Այս բախտին արժանացան նաեւ ուրիշ խումբեր։ Ամէնէն հետաքրքրականը եղաւ վերջին մրցումը։ Կարծես կատղած վագրերու նման կ'ուզէին իրար բզքտել։ Խաղը սկսաւ «Արաքս» ընդդէմ «Մոլէժէս» խումբին։ Ո՞վ պիտի տանի 1937ի վերջին բաժակը, որ 600 ֆրանքի արժէք ունի։ Մեր մարզիկները յոգնած եւ արեգակին տաքին ենթակայ են։ Խաղը սկսաւ եռանդուն եւ կրակոտ։ Կարծես առաջին անգամ է որ դաշտ կուգան, բոլորովին Թարմ։ Քսան վայրկեանի ճակատամարտէ վերջը ոչ մէկ արդիւնք։ Իրաւարարը ստիպուած 15 վայրկեան երկարաձգեց, որ մրցումը արդիւնքի մը յանգի։ Հինգ վայրկեան հանգիստէ վերջ տասը վայրկեան խաղ։ Հակառակորդները յարձակողականի անցան։ Երկու վայրկեան անցած՝ անոնք մէկ կէտ կը նշանակեն։ Խաղը վերջանալու երկու վայրկեան մնացած՝ խմբապետ Գրիգոր բացագանչեց.— «Տղա՛ք, երկու վայրկեան մնաց, յառա՛ջ, Հայոց պատիւը վեր բռնենք»։ Այս կոչին վրայ Գրիգոր Շահինեան առաջ կը նետուի։ Գեղեցիկ փասով մը, Գրիգորը գլուխի մէկ հարուածով կէտը կը նշանակէ։ Կը մեան հաւասար 1ով 1։ Իրաւարարը կրկին հինգ վայրկեան երկարեց խաղը։ Ո՛ր կողմը որ առաջին կէտը նշանակէ, յաղթական պիտի ըլլայ եւ արծաթ բաժակը պիտի շահի։ Մեր մարզիկները ուխտած էին անկարելին կարելի ընել, բաժակը շահիլ։ Մրցումը սկսաւ յարձակողական եւ կատաղի։ Ամէն ջանք ի գործ դնելէ վերջը, Արմէնները նշանակեցին երրորդ կէտը, եւ յաղթական հռչակուեցաւ «Արաքս»ը։

Մեր բարեկամները եւ տեղւոյս Շաթօրընառի խումբի նախագահը յաջողութիւնը շնորհաւորելէ վերջ, Հայ մարզիկները առաջնորդեցին գեղեցիկ սրահ մը ուր պատրաստուած էր սեղան մը ի պատիւ հայ մարզիկներուն։ Ճառեր եւ երգեր իրարու յաջորդեցին. շամպանեաներ կը պարպուէին «Արաքս»ի եւ տեղւոյս խումբերու յաջողութեան։ Խնջոյքը վերջացաւ ուշ ատեն։ Մեր մարզիկները վերադար-ձան ուրախ-զուարթ, իրենց հետ բերելով 1937 տարեշրջանի արծաթեայ բաժակը։ Ապրի՛ք հայ մարզիկներ։

Լ. Օվիկեան

«ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԸ ԱՐՍԲԱԿԱՆ Է»

Դամասկոսէն «Ճումհուրիյէթ»ի Թղթակիցը կը հաղորդէ թէ Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Միրտամ մեծ հանդիսութեամբ դիմաւորուած եւ Հանրապետութեան նախագահին այցելելէ վերջ, կառավարչատան պատշգամը ելլելով կրակոտ ճառ մը խօսած է, որուն ամփոփումը հետեւեալն է.—

— Պատերազմէ կը վերադառնանք. չեմ կրնար ըսել թէ ամէն ինչ կորսնցուցինք, որովհետեւ շահեր ալ ունինք, մասնաւորաբար ազգին պատւր, որուն հանդէպ միշտ մեծ նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտանք։ Ոչ մէկ տկարութիւն ցոյց տուինք ցորդ երկրին իրաւունքները պաշտպանելու տեսակէտով։

Ժընեւի համաձայնութիւնը չստորագրեցինք, չհրաժարեցանք եւ կառավարութեան գլուխը կը գտնուինք։ Սուրիոյ ներքին եւ արտաքին Թշնամիները պիտի ճզմենք։

Ձեզի կատարեալ յանդգնութեամբ եւ բացորոշ կերպով կը յայտարարեմ թէ մեր քաղաքականութիւնն է Իսքէնտէրունի սանճաքին արաբական արաբական հանգամանքը պահպանել։

Ոչ մէկ զիջողութիւն ու համաձայնութիւն պիտի ընդունինք սանճաքի խնդրին մէջ. մեր դաշնակից Ֆրանսայի հետ պիտի ջանանք դաշնագրին տրամադրութիւնները ի գործ դնել, ինչ որ մեր անկախութիւնն ու միութիւնը կ'ապահովէ. դաշնագրին մէկ տառէն իսկ պիտի չհրաժարինք։

Ալեքսանտրէթի Թուրքերուն զալով՝ կ'ըսենք.— Դուք մեր եղբայրներն էք, հաւատարիմ ենք ձեր բարեկամութեան, որքան ատեն որ ապահով ենք թէ դուք ալ նոյն զգացումները կը սնուցանէք մեզի հանդէպ։

«ՏՐՎԻԶ»Ի ՄԱՔՍԱԽՈՒՍՈՒԹԻՒՆ

Ինչպէս գրած էինք, «տըվիզ»ի մաքսախուսութեան վերագրուիմ մը եղած է Պոլսոյ Հայոց Կալուածոցի հասցէին, եւ այս առթիւ մաքսային քննիչներ հարցաքննած են Պէյօղլուի Թաղ. Խորհուրդի ատենապետ Տօքթ. Անդրէ Վահրամն ու Կալուածոցի ատենապետ ատամնաբոյժ Պ. Արշակ Սուրէնեանը։

Կատարուած վերագրումը այն է թէ, Կալուածոցը «տըվիզ»ի մաքսանենգութիւն ըրած է, այսինքն օտար դրամ դուրս հանած է երկրէն։ Մինչ բացորոշ է որ յիշեալ մարմինը նման ապօրինի արարք մը գործելու նիւթական կարելիութիւնը չունի, տրուած ըլլալով որ մանաւանդ վերջին հինգ տարիներուն իր հասոյթները մեծապէս պակսած են եւ նոյնիսկ չեն բաւարարեր իր ծախքերուն, որուն հետեւանքով ինչ ինչ հիմնական զեղչեր եղած են իր ծախքերու բաժնէն, մինչեւ իսկ ընդունելով ջնջումը խնամատարի բաժնին։

Նոր տեղեկութեանց համաձայն, քննիչները աչքէ անցուցած են նաեւ Կալուածոցի հաշիւները, այս մասին իբր Թարգման գործածելով Ցոլհ. Շահինգայեան որ կ'ընկերանար իրենց։ Թէեւ Թաղ. Խորհուրդի եւ Կալուածոցի շրջանակները կը հաւաստեն թէ, տոմարներու մասին քննիչները այն համոզումը գոյացուցած են թէ անհիմն է եղած լրատուութիւնը, բայց միւս կողմէ կ'ըսուի թէ, մաքսային քննիչները այս առթիւ պատրաստած են տեղեկագիր մը եւ զայն ստորագրել տուած են Տօքթ. Անդրէ Վահրամի եւ ատամնաբոյժ Պ. Ա. Սուրէնեանի, ինչպէս նաեւ Պէյօղլուի Թաղ. Խորհուրդի քարտուղար Պ. Մ. Հանէսեանի եւ Կալուածոցի քարտուղար Պ. Հ. Խանճեանի։ Տեղեկագիրը ստորագրած են նաեւ քննիչներն ու Թարգման Ցոլհ. Շահինգայա։

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՄԸ ԱՌԻԹՈՎ

(ՎՐԱՑ ՄԵՆՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ)

«Ցուսաբեր» այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ.—

Վրաց սոց.-դեմոկրատ կուսակցութեան պաշտօնական օրգանը՝ «Բրձոլիս Խմա» (Փարիզ)՝ իր Ապրիլ ամսուան Թիւին մէջ ուշագրաւ խմբագրական մը ունի Դաշնակցութեան դէմ։ Ոճը, տրամաբանելու ձեւը, ոգին այդ յօդուածին, այս ամէնը կու գան վկայելու, որ գրութիւնը կը պատկանի մենշեւիկ կուսակցութեան պարագլուխի՝ Նոյ Ժորդանիայի գրչին։

«Արամազդ, դուն կը զայրանաս, ուրեմն դուն արդար չես»։— իրաւունքով պիտի կրկնէինք հոս մեր քննադատի հասցէին։

Դժուար է նման յօդուածի մը պատասխանել. տրամաբանութիւնը անզօր է հոն, ուր ատելաւառ կիրքը տիրապետած է ընդդիմախօսին գրչին։ Ու պիտի նախընտրէինք լռութեամբ անցնիլ այս յարձակումի վրայէն, եթէ երբեք այն վախը չունենայինք, թէ «Բրձոլիս Խմա» մեր լռութեան մէջ պիտի տեսնէ իր իրաւացի ըլլալը եւ ճիշդ այդ ձեւով ալ զայն պիտի ներկայացնէ իր ընթերցողներուն։

Ակամայ եւ հարկադրաբար կարճ պատասխան մը։

Մենշեւիկ պաշտօնաթերթի յարձակումները կարելի է ամփոփել չորս գլխաւոր կէտերու մէջ.

1.— Դաշնակցութիւնը ծախսածրագրուած պայքար կը մղէ վրաստանի եւ վրաց ժողովուրդի դէմ. եւ որպէսզի ընթերցողը չկարենայ թափանցել այս պայքարի ներքին, դաւալից իմաստին, Դաշնակցութիւնը զայն ուղղուած կը հռչակէ Մենշեւիկ կուսակցութեան դէմ, լաւապէս գիտակցելով հանդերձ, որ պայքարիլ Մենշեւիկներու դէմ՝ կը նշանակէ պայքարիլ վրաստանի եւ վրաց ազգի դէմ։

2.— Դաշնակցութիւնը միշտ տառապած է ռուսասիրական ախտով եւ կը տառապի նաեւ այսօր. ան դէմ է Կովկասեան Համադաշնակցութեան, որովհետեւ կողմնակից է ռուսական տիրակալութեան Կովկասի մէջ։

3.— Ռուսասիրական ախտէն տառապելով, Դաշնակցութիւնը շարունակ թրքական վտանգի մասին կը խօսի՝ որ հաւանական վտանգ մըն է Կովկասի համար եւ տակաւին հեռու է մեզմէ, ու չի խօսիր ռուսականի մասին՝ որ իրական վտանգ մըն է եւ այսօր իսկ եկած ու բոյն դրած է մեր երկիրներուն մէջ։

4.— Հաւատարիմ իր երկրորդ ծրագրին՝ իր անբուժելի ռուսասիրութեան, Դաշնակցութիւնը գաղտնի յարաբերութեանց մէջ է մինչեւ իսկ բոլշեւիկներու հետ, յուսալով խորհրդային իշխանութեանց թափուն աջակցութեամբ բացառիկ դիրք ստեղծել հայութեան համար Անդրկովկասի մէջ։

«Բրձոլիս Խմա»ի հրապարակած յօդուածին մէջ կուտակուած Թոյնն ու երբեմնական հայհոյանքի համար կրքոտ յարձակումները եթէ մէկդի թողելու ըլլանք, վերի չորս կէտերով ամփոփած կ'ըլլանք մեր դէմ ուղղած իր գլխաւոր ամբաստանութիւնները։

«Կը բաւէ, — կ'եզրափակէ իր խօսքը մենշեւիկեան պաշտօնաթերթը, — Դաշնակցութեան դէմքը պարզուեցաւ, անոր հակավրացական հոգեբանութիւնը յայտնի է այլեւս»։

Ինչպէս կը նկատէք, քիչ մը շատ կ'աճապարէ Ժորդանիա. այնքան անվերապահ վճռականութեամբ եւ աբրդութեամբ դատեր կը տեսնենք միայն խորհրդային դրախտի մէջ։ Տարրական արդարամտութիւնը կը պահանջէ մեր դատախազէն, որ իր վերջնական մահավճիռը ստորագրելէ առաջ՝ համբերութիւն ունենայ գէթ վերջին անգամ մեզմէ քանի մը բառ լսելու։

Ըստ էութեան ամբաստանութեանց անցնելէ առաջ, պիտի ուզէինք ակնարկի մը առիթով նախ հարեւանցի դիտողութիւն մը ընել։

«Երկար ժամանակ է, — այսպէս կը սկսի «Բրձոլիս Խմա» իր խմբագրականը, — որ հայկական Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը իր հրատարակութիւններուն մէջ պայքար կը մղէ վրաց Սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան դէմ։ Մենք չէինք պատասխանած, ընթերցողներու ուշադրութիւնը չէինք ուզած հրաւիրել այդ արշաւին վրայ։ Սակայն պախրժակը ունենալով կը բացուի։ Արշաւը մեզի դէմ իրենց անոյշ եկաւ, անոնք խանդավառուած, պայքարը վերջացուցին այնպէս, ինչպէս որ բնականաբար պիտի վերջացնէին, — յարձակեցան ամբողջ վրացի ազգի վրայ»։

Այս տողերը ամէնէն աւելի տարօրինակ պիտի գան Դաշնակցութեան հա՛յ հակառակորդներուն։ Այս վերջինները, որ գիտեն հայ լեզուն եւ օրը օրին կը հետեւին բովանդակ դաշնակցական մամուլի բոլոր արտայայտութեանց, մինչեւ «Բրձոլիս Խմա»ի յայտնութի՛ւնը, համոզուած էին ճիշդ հակառակի մէջ եւ ճիշդ հակառակ ծայրէն կը դրոշէին մեր դէմ։ Անոնք կը գտնէին, որ «երկար ժամանակէ» ի վեր մենք կը տառապինք ոչ թէ «վրացատեցութեամբ», այլ չէշտը-ւած վրացասիրութեամբ։

Ժորդանիա, որ հայերէն չի գիտեր (ինչպէս որ չեն գիտեր իր բոլոր գործակիցները), «երկար ժամանակէ» ի վեր (!?) հակառակ երեւոյթը նշմարած է եղեր դաշնակցական մամուլին մէջ...

Արդարը, ի հարկէ, մեզ ճանչցող ու մեր լեզուն գիտցող մեր հայ հակառակորդներն են։ Ինչ որ Ժորդանիա կը գրէ, վիճարանելու հնետորական ձեւ մըն է, սրամիտ Թերեւս՝ առօրեայ խօսակցութեանց մէջ, սակայն անարժէք՝ լուրջ վիճարանութեանց պահուն։

Հայ մամուլին խորթ է այն ոգին, որ տեղ գտած է «Բրձոլիս Խմա»ի ցաւալի յօդուածին մէջ։ Այս պարագան հպարտանքով պէ՛տք է որ յիշատակուի հոն։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (407)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Երկար բարակ խօսելու պէտք չը կայ. հոս խաղ խնդումի համար չեմ բերած քեզ. ձեր դրսի գործակիցներուն անունները յայտնէ տեսնանք...

— Գործակի՞ց, ի՞նչ բանի գործակից, — բոլորովին հանդարտօրէն հարցուց Վաշէն՝ ուղիղ բանտապետի աչքերուն նայելով, — չիտակը միտքդ չեմ հասկնար, շատ խորհրդաւոր կերպով կը խօսիս։

— Օ՜, լաւ, շատ լաւ կը հասկնաս միտքս, — ու բանտապետը բարկութեամբ տեղէն բարձրացաւ, — անհաւատի լակոտ, քեզմէ շատ աւելի յամառ մարդիկ խօսեցուցեր եմ. պողպատի նման ամուր մարդիկ ներս մտած են այս սենեակէն, ու մոմի նման կակուղցած դուրս ելած։

— Բայց ես խօսելու պատրաստ եմ, — եթէ միայն գիտնամ, թէ ի՞նչ բանի մասին կ'ուզես որ խօսիմ։ Ես ընդհակառակը խօսիլը կը սիրեմ ... Եթէ չես հաւատար, հարցուր դատաւորին, դատարանի մէջ ես պէտք եղածը...

— Զա՛յնդ, — ռռնաց կաս-կարմիր կտրած բանտապետը, Վաշէի ակնարկութենէն խայթուած, — հոս դատարանի սրահը չէ, եւ ոչ ալ դրսէն մարդիկ կան. էդ լեզուդ քէօքէն դուրս կը քաշեմ եւ շուներուն կը նետեմ։ Մէհմէտ Աղա, փալախկան սաչանը ոտքերուն անցուր, տեսնեմ։ Ձես խոստովանիր, հա՞, ես քեզի այնպէս մը խօսել տամ, որ պապդ ալ գերեզմանին մէջ զարմանայ...

Կարտախաններէն մէկը սենեակի անկիւնէն փալախկան վերցնելով մօտեցաւ, ուրիշ երկուքը պառկեցուցին Վաշէն, ու կօշիկները հանելով՝ ոտքերը անցուցին փալախկայի մէջ ու չուանը պրկեցին։

Սպան որ մինչ այդ հանդիսատեսի դիրք բռնած էր, մօտեցաւ մէջքի վրայ պառկած Վաշէին, իբրեւ թէ կարեկցելով անոր վիճակին՝ ըսաւ.

— Վաշէ էֆէնտի, կը տեսնէք որ հասարակ չարագործի մը նման ծեծ պիտի ուտէք. ոչ ձեր դիրքին, ոչ ձեր անունին կը վայելէ այս վիճակը։ Մեծ բան մը չէ ըսելիքնիդ, ամէնուն տալու պէտք չկայ, տուէք ձեր դրսի գործակիցներէն մէկ երկուքին անունը։ Այդքանով մենք կը գոհանանք, դուք ալ, մենք ալ կ'ազատինք այս ցաւալի անհրաժեշտութենէն ...

— Բաւակա՛ն է, — սպան մէկ կողմ առնելով, Վաշէին մօտեցաւ բանտապետը, — շատ խօսք չուզեր, իմ. բընաւորութիւնս առանց երկար բարակ խօսքի գործ տեսնալն է։ Վերջին անգամ ըլլալով կը հարցնեմ, դրսի համախոհներուդ անունները պիտի տա՞ս թէ ոչ...

— Ո՞ր համախոհներու մասին է խօսքդ, ես հազարաւոր համախոհներ ունեցեր եմ...

Բանտապետի բռնած կաղնի փայտէ մահակը վեր բարձրացաւ ու սարսափելի Թափով վար իջաւ Վաշէի մերկ ոտքերուն վրայ՝ խուլ ձայն մը հանելով։ Ներկաները չունչերնին բռնեցին։

Վաշէն ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ, դէմքին կաթիլ մը արիւն չը մնաց. ատամները պինդ սեղմած, Թակարդը ինկած գազանի մը վայրագ հայեացքով նայեցաւ բանտապետին։

— Պիտի չխօսի՞ս, պիտի չխօսի՞ս, — ինքնիրմէ ելած կը կրկնէր բանտապետը՝ անընդհատ հարուածներ իջեցնելով Վաշէի ոտքերուն։

Միայն երկրորդ հարուածի ժամանակ ակամայ ճիչ մը արձակեց Վաշէն։ Մինչ բանտապետը հարուած հարուածի ետեւէն կը տեղացնէր, Վաշէի գլուխը մէկ կողմի վրայ ինկաւ, ու նուաղած՝ աչքերը գոցուեցան։

Ոչ մէկ ազգ այնքան հմտօրէն զարգացուցած է տանջելու արհեստը, որքան Թուրքը։ Տանջանքը մասնագիտական նրբութեան հասցուցած՝ ան գիտէ լաւագոյն կերպով գործադրել զայն, միեւնոյն ժամանակ ուշադիր՝ որ զոհը յանկարծ ձեռքէն չփրծնի, անժամանակ մեռցնելով։ Հազիւ թէ Վաշէն անզգայ դիակի նման նուաղած ինկաւ, բանտապետը հարուածները դադրեցնելով՝ հրամայեց կարտախաններուն ուշքի բերել Վաշէն։

Խոր տքոցով մը Վաշէն աչքերը բացաւ։ Նախ չհասկցաւ թէ ո՞ւր կը գտնուէր, ի՞նչ էր պատահած իրեն հետ։ Շշմած հայեացքը դարձուց սենեակի մէջ գտնուողներուն, ու աչքերը կանգ առին բանտապետի դէմքին։ Մահակը ձեռքը, որուն վրայ ցատկելու պատրաստ գազանի մը դիրքով կանգնած՝ բանտապետը անօթի աչքերը ուղղած էր գետինը պառկած Վաշէին վրայ։

— Հը՛, պիտի խօսի՞ս, — մահակը բարձրացնելով սպառնաց բանտապետը։

— Աստուածդ սիրես բաւական է, — նորէն մէջ ինկաւ սպան, որպէս թէ սաստիկ կարեկցելով բանտարկեալին, — ալ բաւական է, անշուշտ Վաշէ էֆէնտին գիտցածը պիտի ըսէ։

— Պիտի խօսի՞ս թէ չէ, — մահակը սպառնագին շարժելով կրկնեց բանտապետը։

— Ճանըմ, վայրկեան մը համբերէ, — միջամտեց սպան, — ժամանակ տուր որ ինքզինքը գտնայ։ Մեծ բան մը չէ, մէկ երկու անուն կուտայ եւ խնդիրը կը լմննայ։ Անանկ չէ՞ մի, Վաշէ էֆէնտի։

Վաշէն ինքզինքը գտած էր։ Վայրկեան մը երկուքը նայեցաւ սպայի ու բանտապետի դէմքերուն, հեգնօրէն ժպտեցաւ, հազիւ լսելի ձայնով մըրմնջեց.

— Ծեծը չարունակեցէք...

— Չէ՛, ծեծը բաւական է, չո՛ւն, փալախկան հանեցէք ոտքերէն ... Մէհմէտ աղա, չիշերը կրակը դիր, լաւ մը կարմրցուր։ Հիմա քեզի կը խօսեցնեմ... Հա՛, անհաւատի տղաքներ, — դարձաւ միւս բանտարկեալներուն, որոնք սենեակի մէկ անկիւնը քարէ արձաններու նման սահմռկած հանդիսատես կը լինէին այդ տեսարանին, — հա՛, դուք ալ լաւ նայեցէք, շուտով կարգը ձեզի պիտի գայ, ողջ ողջ պիտի տաղեմ ձեզ աւանակներու նման։

Եկաւեանն եւ միւս բանտարկեալները անկիւն մը սեղմուած՝ լուռ ականատես էին Վաշէի ծեծին։ Զինուորներով շրջապատուած, անկարող իրենց ընկերոջ օգնելու՝ անոնք կը սպասէին իրենց հերթին, որ պիտի չուշանար։ Վաշէի Թեւերը մտած՝ երկու կարտախանները զայն ոտքի հանեցին։ Ոտքերու տակը ուռած, անկարող անոնց վրայ կոխելու, Վաշէն կռնակը տուաւ պատին, մարմնին ծանրութիւնը կրունկներուն վրայ պահելով։

Կարտխան մը կրակարանի վրայ ծըռած՝ երկաթէ չիշերը կը տաքցնէր։ Սպան ու բանտապետը անկիւն մը քաշուած՝ ցած ձայնով իրարու հետ կը խօսակցէին։ Անոնց խօսակցութենէն ինչպէս կ'երեւէր, անհամաձայնութիւն մը կար երկուքին մէջ։ Սպան ջղագրգիռ ձեւով մը, կ'ուզէր բան մը հասկցնել բանտապետին, որ սակայն կամ չէր հասկնար եւ կամ կը յամառէր իր խօսքին վրայ։ Մէհմէտ Աղան, մէկդի քաշուած, աչքի պոչով Վաշէին կը նայէր, զգացած միշտ ծածկել ջանալով։ Մէհմէտ աղան, վերջին ժամանակները իրօք կապուած կը զգար այդ անհաւատ երիտասարդին, որ այնքա՜ն ազնուական եւ մեծահոգի վերաբերմունք մը ունէր բոլոր բանտարկեալներուն եւ իրեն հանդէպ։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ներ ծածկուած են այդ գլխարկներուն տակ։ Բայց մը եա երթալը աղէ՞ս մըն է միթէ։ Ալ բաւական է վայ – վայը, մեռանք - կորանքը։ 35 տարիէ ի վեր կը պայքարիմ, եւ մեծ յուսախաբութիւններ կրած եմ, բոլորս ալ կրած ենք, կեանքն այդպէս է»։

Ու Կրումպախ առաջարկեց քալել Լէոն Պլումի եաեւէն։

Բեմ ելաւ Խոար, որ կը պատկանի Մարսօ - Փիվէր հոսանքին։ Քննադատեց կառավարութիւնը եւ անոր մասնակցող ընկերվարականները, յայտարարեց թէ երկրին մէջ տակաւին կ՚ապրի Ժող. Ճակատը, բայց մեռած է Խորհրդարանին մէջ։ Ի վերջոյ պահանջեց որ կառավարութենէն քաշուին ընկերվարականները, մանաւանդ անոր համար որ Պոնէի հրովարտակները անընդունելի են ընկերվարական կուսակցութեան։

Կէս օրէ վերջ, երբ Մարսէյլ կը հեծէր մխիթրալ հովին տակ, համագու - մարի սրահը նոր կերպարանք մը ստացած էր, — կիներ, անուշահոտութիւն, հովահար, քրտնած շապիկներով պատգամաւորներ։ Կը նախագահէ Ալպէր Փօլէն։

Ճառախօսներուն կը տրուին համրուած վայրկեաններ, բայց կարգ մը ճառախօսողներ իրենց իրաւունքը կուտան Մարսօ – Փիվէրի, որպէսզի այս ամէնէն յեղափոխական ճառախօսը կարենայ ցոյց տալ իր տաղանդը։

Մարսօ - Փիվէր յարձակեցաւ Լէոն Պլումի վրայ, դատապարտելով որ լիազօրութիւնը չպահանջեց անցեալ տարի յունիսին, երբ բանուորները գոր - ծարաններուն եւ փողոցներուն մէջ էին դեռ, բայց քննադատեց օրուան կառավարութեան քաղաքականութիւնը, յայտարարելով որ կը ծառայէ Անգլիոյ աշխարհակալութեան։ « Զենք կրնար սպասել դեռ երկար ատեն Յեղափոխութեան դրան առջեւ, մենք արմատականներ չենք, մենք ընկերվարականներ ենք, — կը պահաջենք նախ յեղափոխութիւն, յետոյ ընկերվարութիւն ամէն ասպարէզի մէջ»։

Այնուհետեւ խօսեցան Լէոն Պլում եւ Փօլ Ֆօր, որոնք պաշտպանեցին այն տեսակէտը թէ նախ պէտք է պահպանել խաղաղութիւնը եւ ցոյց տուին կատարուած նուաճումները։ Անոնց ճառերը վերջացան «Էնթէրնասիոնալ»ով։

Գիշերը շարունակուեցան վիճաբանութիւնները, յետոյ ընտրուեցաւ խմբագրական յանձնախումբ մը, մշակելու համար բանաձեւերը։

ԿՌԻՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ ՓԷՔԻՆԻ ՇՈՒՐՋ

Փէքինէն կը հեռագրեն թէ կռիւները կը շարունակուին Փէքինի շուրջ, 3 քիլոմեթր դէպի արեւմուտք։ Շարունակ ճափոնական զինուոր կը հասնի ռազմավայրը։

Չինական արտաքին նախարարը յայտարարեց այս առթիւ.

— Եթէ Թոքիոյի կառավարութիւնը չհրամայէ վերջ դնել զինուորական գործողութիւններուն հիւսիս. Չինաստանի մէջ, Ծայր. Արեւելքի խաղա - ղութիւնը վտանգուած է։

Ճափոնի կայսրը, որ արձակուրդի գացած էր, անմիջապէս վերադարձաւ Թոքիօ։ Մայրաքաղաքին մէջ ընդհ. ջղագրգռութիւն մը կը տիրէ։ Ճափոնական կառավարութիւնը անհաշտ կը թուի, եւ կը պահանջէ որ չինական կառավարութիւնը ներողութիւն խնդրէ։ Շոգեկառքերով զինուոր կը ղրկուի դէպի Թիէն - Ցին։ Ղրկուած են նաեւ բազմաթիւ օդանաւեր։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. կ. Խաչի Իսի - լէ - Մուլինոյի մասնաճիւղը իր դպրոցի շինութեան համար ստացած է հետեւեալ գումարները՝ Պ. Պ. Տէրտէրեան եւ Արսէն Փօյաճեան 100ական ֆր., Տիկին Անահիտ Քչրեան 15 ֆրանք։

Օր. Աննա Գարսամեան եւ Պ. Ստեփան Կոտոտեան իրենց ամուսնութեան առթիւ, փոխան ծաղկեփունջի, նուիրեցին 100 ֆրանք։

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սեն-պցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները։ Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ յուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian. 56, rue de Bas Meudon. Issy les-Moulineaux France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

Փարիզ

Իսի-Լէ-Մուլինոյի «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը 17 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ 2 Rue de Defense Պ. Նալպանտեանի խանութին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D.ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՎՐԱՑԵԱՆ**

Նիւթ՝ Ի՞նչ կը կատարուի Խորհ. Միութեան եւ Հայաստանի մէջ

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջանի ընկերները։

Տախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք։

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

18 յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻԶԷԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Կը խօսի Ընկ. **ԱՐԱՄ ԹԻՄԻՐՃԵԱՆ**

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մեներգ։

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաղ աղբիւրին մօտ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն։

Մարզական զանազան խաղեր, կովկասեան պարեր։ Կը նուագէ՝ Թառիստ Աբգար

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝ եւրոպական պարերու համար

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահանգային միութեան դաշտահանդէս

Կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան։ 18 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ։

ՌՈՊԷՆՍՈՆ Grand Arbre Maison FIQUETի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

Կը նախագահէ Պ. Ա. ԶԱՔՐԵԱՆ

Կը խօսին Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Պ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կ՚երգէ Օր. Հ. Կեսաղեան — կ՚արտասանէ Օր. Օսմանճեան, Պ. Պ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան։

Խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ, հայկական տարազով։

Նուագախումբ. հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Ածուրդ չկայ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Անձրեւի պարագային մասնաւոր սրահ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փորթ տ՚Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել Թէրմինիւս։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԷՖ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Չի էլ կարող պատահել որ նրան իբենք հրաւիրած լինէին, որովհետեւ ոչ մի տեղ արտաքին գործոց նախարարութեան մէջ հասարակ օտարականներին պաշտօն չեն տալիս, մանաւանդ, որ Ազեւը գերմաններէն գրելու մէջ անվարժ էր։ Մնում է ենթադրել, որ գերմանական կառավարութիւնը ցանկացել է նրան օգտագործել պատերազմի ժամանակ ինչ որ մութ գործերի մէջ։Այնտեղ, 1918 թւին, Ազեւի փորձառու տաղանդը անկասկած կարող էր պէտք գալ։ Կարող է պատահել, որ հենց դրա համար էլ նրան ազատեցին բանտից եւ հենց դրա համար էլ նա բանտից դուրս գալուց յետոյ հաստատւում էր «Մուչի»ին, որ երազում է Շուեցարիա գնալ եւ հեռանալ այն երկրից, որտեղ նրա հետ այդպէս վատ վարուեցին։ Իսկ 1918ին Շուեցարիան համաշխարհային լրտեսութեան գլխաւոր կենտրոնն էր։ Բայց այդ ամէնը իմ ենթադրութիւններն են։ Ազեւն իր հետ շատ գաղտնիքներ գերեզման տարաւ եւ մենք չենք կարող հաստատել, որ նա ուզում էր մի նոր կեանք սկսել՝ որպէս գերմանական լրտես։

Մանրիչների արքայի օրերը մօտենում էին իրենց վախճանին։

XII

Շիտոն Սարէչի «Եկնացեաս եւ Լոսէկս» գրքի մէջ կայ մի անմոռանալի էջ, ուր նկարագրուած է Ֆիլիպ II սարսափելի թագաւորի մահը։ Թագաւոր հասարակ ծածկուածներով պատած վէրքերով եւ մեռնում է դեռ - մարդկային տանջանքների մէջ, «յուսահատութեան եւ տառապանքի մէջ, վախեցութեան եւ անհեթեթութեան մէջ, ողորմելի եւ երջանիկ, արդար եւ սոսկալի»։

«Նրա խիղճը հանգիստ էր», ասում է Սարէչին, «նա միշտ կատարել էր իր պարտականութիւնը։ Իր կեանքի ամբողջ ընթացքում աշխատել էր ոչժերի ծայրայեղ լարումով։ Միայն մի միտք էր ճնշում Ֆիլիպ IIին, թէ արդեօք բաւականաչափ եռանդո՞ւ է եղել հերետիկոսներին պատժելու գործում։ Ի հարկէ, նրանցից շատերին է նա այրել, բայց գուցէ հարկաւոր էր աւելի շատերին այրել»...

Ես չեմ կարող այստեղ բերել անդ – լիացի յայտնի գրողի յիշեալ գրքի այդ ամբողջ էջը։ Նրան միանգամայն յաջողել է տալ ողբերգական չարա - գործի պատկերը։ Թերեւս այժմ ող - բերգական չարագործներ չեն լինում։ Ազեւը մի սովորական չարագործ էր։ Ոմանք նրան պատկերացնում են որ – պէս մի դեւ, ուրիշները՝ որպէս ցածր դասի մի վաճառական։ Կարծում եմ, որ ճշմարտութիւնը դրանց միջին ճամբին է։ Ազեւը կարող էր նոյնքան լաւ ձկներ վաճառել, ինչպէս նա վաճառում էր մարդկային կեանքեր։ Միայն թէ նա իր առեւտրի համար ընտրեց ոչ թէ ձուկը, այլ մարդկային կեանքը։

Գաղտնի գործակալութեան հոգե - բանութիւնը շատ աւելի բարդ է, քան սովորաբար կարծւում է։ Այստեղ խիկարպէս լինում են անըմբռնելի երեւոյթներ։ Ռուսական յեղափոխու – թեան պատմութեան մէջ կայ մի դէպք, որտեղ ահաբեկիչը քսան տարի բանտ նստելուց յետոյ, երբ դուրս է գալիս բանտից, առաջարկում է Ոստիկանութեան իր ծառայութիւնը։ Ահա կարելի է ասել, որ այդ մարդը իր կեանքը դասաւորեց համաձայն իր առողջ դատողութեան եւ իր անձնական շահերին...

Ես չը գիտեմ արդեօք կարելի՞ է գաղտնի գործակալին նորմալ տիպ համարել։ Բայց ամբողջ աշխարհում ընդհանրապէս այսպէս է եղել. յեղափոխականը ձեռք է ընկնում, նրան ծանր ճակատագիր է սպառնում, նա տալիս է բացարձակ ցուցմունքներ. այնուհետեւ ամէն ինչ դնում է իր կարգին։ Ազեւի գործակալութիւնը սկզբից գործակալական այդ կարգով չը գնաց։ Նա իր ծառայութիւնն առաջարկեց Ոստիկանութեան կամաւոր կերպով։ Նրա այդ վարմունքի պատճառն այնքան էլ հասարակ չէ, ինչքան այդ թւում է։ Ամսական 50 րուբլին մեծ գումար չէր (ապագայ յաջողութիւնները Ազեւը 1893 թւին չէր կարող նախատեսել)։ Ռուս երիտասարդների շրջանում քաղցից մեռնելը այնքան էլ հեշտ չէր. ուսանողները օգնում էին իրար(*)։ Գոյութիւն ունէին եւ բարեգործական կազմակերպութիւններ. հարուստ մարդիկ Ռուսաստանում եւ արտասահմանում բազմաթիւ թոշակաւոր աշակերտներ էին պահում։ Իսկ եթէ ենթադրենք էլ, որ նիւթական կարիքն է դրդել Ազեւին այդ քայլն անելու, ապա այդ էլ կարող էր տեւել մինչեւ ճարտարապետական դպրոցի վերջանալը։ Ճարտարապետ - ելեքտրագէտի առջեւ բաց – ւում էր նորմալ եւ շահեկան ասպարէզ, ոչ ոք չէր խանգարում երիտասարդ ճարտարապետ Ազեւին թողնելու իր տեղեկատուի արհեստը։ Գաղտնի գործակալը (երբ նա դեռ շատ հեռուն չի գնացել) միշտ էլ կարող է անվտանգ կերպով հեռանալ իր պաշտօնից. երբ նրա տեղեկութիւն - ները սկսում են դառնալ անհետաքրքրական, Ոստիկանութիւնը ինքն է դադարեցնում ռոճիկի վճարումը, – հա բոլորը։ Այս ամէնը ասում եմ Ոստիկանութեան աչքի ընկնող գործիչների վկայութեան հիմունքներով եւ արտասահմանական պարզ երեւակայութեամբ. ուժով եւ սպառնալիքով չէ կարելի մարդուն ստիպել վարել այդ պաշտօնը՝ ինչպէս հարկն է։

Յեղափոխականների Ազեւին վերաբերող յուշերի մէջ նրա այդ գործունէութեան պատճառը վերագրւում է վախկոտութեան։ Օրինակ, Պ. Իվանովսկայան գրում է. «Մենք, որ միասին աշխատել ենք Ազեւի հետ, հիմք ունենք կարծելու, որ նրա հոգու մէջ ամենաուժեղ զգացմունքը նրա վախկոտութիւնն էր»։ Իսկ ինչ է այդ հիմունքը, այնքան էլ պարզ չէ։ Այդ հիմունքը ամէնից առաջ չի բացատրում, թէ ինչո՞ւ գաղտնի գործակալ եղաւ մի մարդ, որ ապահովուած էր։ Բայց դժուար է հաստատել Ազեւի վախկոտութիւնը։ Նրա գործունէութեան ապարէզը սարսափելի էր բառիս իսկական եւ փոխաբերական իմաստով։

(*) Այս հանգամանքը ինձ հաստատեց ճարտարապետ Ս.ի, Լիխտէնշտէյնը, որ սովորել էր Ազեւի հետ միասին Կարլսրուէում։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 16 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 16 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3473

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

»»»» o ««««

(ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐՈՒ)

ԷԼԱԶԻԶ, 8 Յուլիս.— Սէյիտ Րիզա, որ պահուըտած է իր 10 կուսակից-ներով, ծանրապէս հիւանդ է եւ յուսահատ:

Բարենորոգումները կը շարունակուին Տէրսիմի մէջ: Ամբողջ նահանգին եւ ընդհ. քննչութեան շրջանակին մէջ դատընթացքներ պիտի սկսին ընդհուպ եւ ժողովուրդը պիտի կրնայ հետեւիլ անոնց խմբումին:

Վերջին յելուզակները սովահար են: Անոնցմէ ոմանք ձերբակալուած են՝ երբ արմտիքի գնումներ կ'ընէին:

Ժողովուրդը կ'աշխատի շինելու համար ճամբաները: Կը ստանայ իր օրա-պահիկը եւ կը յայտնէ իր գոհունակութիւնը փրկուած ըլլալուն համար աւա-զակներէն: 3500 — 5000 մեթր բարձրութեամբ լեռները պիտի դառնան կեդրոն ձմեռնային մարզախաղերու եւ արշաւանքներու: Պանդոկներ պիտի շինուին Ագտաղ, Քըզըլտաղ, Սուլթանպապա լերանց վրայ: Նոյնպէս զուիցերիական դրութեամբ հաստատութիւններ պիտի կառուցուին Մնձուրի եզերքները:

Զօր. Ալփտողան կը պատրաստէ ծրագիրներ որ պիտի ապահովեն Տէրսիմի բարենորոգումը:

ԷԼԱԶԻԶ, 8 Յուլիս.— Ցորեն գողնալու համար գիւղի մը մօտեցող մէկ քա-նի յելուզակներ ձերբակալուած են: Օրերէ ի վեր սովահար մնացած գայլի մը չափ անօթի այս դժբախտներուն հաց տրուած է եւ կը քննուի թէ ասոնք ո՞ր աւազակախումբին յանցաւոր են:

Ինչպէ՞ս տօնեցին Յուլիս 14ը

»»»» o ««««

Կապարի գոյն երկինք մը, առաւօտուն:

Փարիզի բնակչութիւնը հեղեղի նման թափած էր Էթուալի աստղաձեւ հրապարակէն սկսեալ, ողողելով ամբողջ Շան զ'Էլիզէն ու Քոնքորտը, մինչեւ Թիւիլըրի: Ժամը 9ին թնդանօթի առաջին որոտով նշան կը տրուի որ Հանրա-պետութեան նախագահը, ընկերակցութեամբ պատերազմական նախարար Տա-լատիէի, կը հասնի պատուոյ ամպիոնը: Այնտեղ իր շուրջը տեղ կը գրաւեն Ռումանիոյ թագաւորը, Կարոլ, Մարոքի սուլթանը, Եուկոսլաւ բանակներու ընդհ. հրամանատարը, Զօր. Միլան Նետիչ: Ու կը հնչէ «Մարսէյեզ»ը: Քիչ վերջ Ալպէր Լըպրէն պատուոյ լեգէոնի մեծ խաչի շքանշանով կը զարդարէ բանակին զօրավարներուն կուրծքը: Ժամը 9.30ին կը սկսի զօրանցքը:

Նախ զինուորական վարժարաններու ուսանողութիւնն է, որ թափօր կը կազմէ: Անոնց կը հետեւի օդանաւային վարժարաններու ուսանողութիւնը, եւ բանակը հետեւակազօրաց ու հեծելազօրաց: Էթուալէն սկսեալ՝ ամբողջ պողո-տան լեցուած է այս վէտվէտուն ալիքով, որ կը հոսի ու չի հատնիր: Երկինքը, այդ պահուն, ծածկուեցաւ 600 օդանաւերով, որոնք կը թռչէին ժամական 200 քիլոմեթր արագութեամբ: Ամէնէն վերջ կը հասնէր մեքենական բանակը, ո-րուն տողանցքը տեւեց ամբողջ մէկ ժամ,— սպառազէն եւ զրահապատ կառ-քերուն մէջ աչքի կը զարնէին հրասայլերը, որոնց տողանցքը դժոխային աղ-մուկ մը ստեղծած էր:

Այս տարուան զօրանցքը շատ աւելի տպաւորիչ էր քան նախորդ տարի-ներունը: Ազգ. պաշտպանութեան նախարար Տալատիէ ուզած էր ցոյց տալ երկրին ռազմական ուժը:

Ամբողջ օրը եւ իրիկունը — կէսօրէ վերջ հրաշալի արեւ մը կար,— շարու-նակուեցան աւանդական պարերը փողոցներու մէջ եւ հրապարակներու վրայ: Գիշերը սկսան հրախաղերը,— այս տարի Փարիզի կարգ մը թաղերուն մէջ ջնջուած էին հրախաղերը, այսպէս յուսախաբ եղան Քարթիէ Լաթէնի բնակիչ-ները, սպասելով Սէն գետին կամուրջներուն վրայ: Հրախաղերը կատարուե-ցան գլխաւորաբար Ցուցահանդէսին մէջ, Սէն գետին եւ Էյֆէլի աշտարակին վրայ, կախարդական պատկերներ գծելով: Էյֆէլ պատմուճանուած էր գու-նաւոր եւ շլացուցիչ լուսածաղիկներով, մինչ իր գագաթէն վեր պսակ մը կը ձեւանար: Սէն գետին մէջ ջուրը թափանցիկ դարձած էր լոյսով եւ հրավա-ռութիւնները կարծես կը կատարուէին երկրի խորութեան մէջ:

Առաւօտուն, օդանաւային տողանցքի պահուն, Ժան Փօլանի օդանաւին մեքենան խանգարուեցաւ: Օդանաւորդը սակայն մեծ ճարտարութեամբ կրցաւ օդանաւը իջեցնել վար եւ հանգչեցնել Սէն գետին մէջ, խուսափելով մեծ աղէտէ մը: Անմիջապէս օգնութեան փութացին եւ օդանաւորդն ու օդանաւը հանեցին ջուրէն:

Արիւնոտ միջադէպեր գաւառներու մէջ

— • —

Յուլիս 14ի առթիւ Մարսէյլի մէջ կազմուած էին երկու թա-փօրներ: Մէկը ազգային ճակատինը՝ որ առանց միջադէպի անցաւ առաւօտուն: Իսկ կէսօրէ վերջ, ժողովրդական ճակատի թափօ-րին առեն, Սէն Ֆէրէօլ փողոցին մէջ, պատահեցան միջադէպեր: Նախ սուլիչի ձայներ, յետոյ վիճաբանութիւն ու կռիւ, եւ յան-կարծ զէնքի ձայներ: Անմիջապէս զինուորական ուժ հասաւ, շա-տեր խուզարկուեցան եւ ձերբակալութիւններ եղան: Ժողովրդա-կան ճակատի եւ ազգայնականներու ընդհարում մըն էր եղածը:

Դժուարաւ կարելի եղաւ կարգը վերահաստատել եւ թափօրը շարունակուեցաւ:

Հինգ հոգի ծանրապէս վիրաւորուած հիւանդանոց փոխադ-րուեցան, իսկ բազմաթիւ են թեթեւապէս վիրաւորները: Ոստի-կանութեան կողմէ կան 10 վիրաւորներ:

Ձերբակալուածներէն երկուքը իրենց ձեռքը զէնք ունէին, ո-րոնցմէ մին Հայ մը՝ Փօլ Գասպարեան:

*** Լիոնի մէջ ալ ժողովրդական թափօրին անցած առեն՝ ե-րիտասարդներ հակացոյց մը սարքած ըլլալով իրարանցում ու հրմշտուք տեղի ունեցաւ, բայց կարգը շուտով վերահաստատուե-ցաւ:

Ուրիշ գաւառներու մէջ Յուլիս 14ը անցաւ առանց միջադէպի:

Ժողովրդական Համախմբումի չորս վիթխարի թափօրներ Փարիզի մէջ

»»»» o ««««

Յուլիս 14ի այս աւանդական հանդիսութիւններէն անկախ, Ժող. Համա-խմբումի ղեկավարներն ալ կազմակերպած էին հանդիսաւոր ցոյց մը, կէսօրէ վերջ:

Ժամը 2ին մարդկային հսկայ բազմութիւնը կը սկսի հոսիլ Պասթիյլէն դէպի Նասիոն: Թափօրին գլխէն կը քալէին Ժող. Համախմբումի Կեդր. Կո-միտէին անդամները, Մարդու Իրաւունքներու Լիկին Կեդր. Կոմիտէին ան-դամները, «Խաղաղութիւն եւ Ազատութիւն» կոմիտէին անդամները, ինչպէս եւ ներկայացուցիչները համայնավար, ընկերվարական, արմատական - ըն-կերվարական, հանրապետական - ընկերվարական կուսակցութեանց: Անոնց անցքին վրայ, համակիրները կը ծափողջունէին պոռալով.

— Պլումը իշխանութեան գլուխ...

— Թորէզը գործի...

— Լա Ռօքը կախաղան:

Թափօրին հետ կը քշուէին կառքեր, որոնք զարդարուած էին յատկանշա-կան պատկերներով,— այսպէս այդ կառքերը կը ներկայացնէին Տէքարթը, Էմիլ Զոլան, «Մարսէյեզ»ը: Թափօրին մէջ, մարդոց գլուխներուն վերեւ կը ծածանէին երիզներ ու կ'օրօրուէին նշանատախտակներ, որոնց վրայ.—

Մա՛հ փաշիզմին, աշխատանքը գերութիւն չէ:

Կինները կրած նշանատախտակներուն վրայ.—

Իրաւունք շնորհեցէք անոնց որ կ'ենանք կուտան:

Խաղաղութիւն կ'ուզենք, որպէսզի կարենանք մեծցնել մեր երեխաները:

Տպարաններու աշխատաւորութիւնը.—

Մի՛ կարդաք գարշաբոյր թերթերը:

Դրամատուններու աշխատաւորութիւնը.—

Պետականացնել դրամատուները եւ ապահովագրութիւնը:

Երբ թափօրները Նասիոնի հրապարակը հասան, Փիէռ Քոթ կարդաց վար-չապետ Շօթանի ողջոյնը, որով կառավարութեան պետը կը յայտարարէր թէ Ժող. Համախմբումը կը ժայթքի ժողովրդային բնազդին խորերէն, եւ կու-սակցութեանց պարզ դաշնակցութիւն մը չէ, ան կ'արտայայտէ ազնուական եւ ծանրաժէք զգացում մը, որուն դաւաճանելը պիտի ըլլար մեծագոյն ոճի-րը: Շօթան կը մաղթէր որ Ժող. Համախմբումը, իբրեւ ազգին կամքը, ան-խախտ մնար ու չաղդուէր կուսակցութեանց բնական տարակարծութիւններէն եւ ծառայէր երկրին՝ ժողովուրդին ապահովելով իրաւունք աշխատանքի, ա-զատութեան եւ խաղաղութեան:

Այնուհետեւ խօսեցան Վիքթոր Պաշ, Էլպէլ, Ալման, Ժուհօ, Ժաք Տիւքլօ, որոնց ճառերը կ'ընդհատուէին համակրական բացագանչութիւններով ու կը վերջանային հեղեղանման ծափահարութիւններով, «Մարսէյեզ»ի կամ «Է-թէրնասիոնալ»ի նուագով: Տիւքլօ կը վերջացնէր իր ճառը, համայնավարները սկսան պոռալ.

— Թորէզը իշխանութեան գլուխ բերէք:

ՈՉ-ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

»»»» o ««««

Ոչ – միջամտութեան միջազգային կոմիտէն հրաւիրուած էր նիստի այսօր: Բայց վերջին պահուն յետաձգուեցաւ երկուշաբթի օրուան, որպէսզի Իտընի պատրաստած իրաւախոհական բանա-ձեւին մասին շահագրգռուող կառավարութիւնները ժամանակ ու-նենան իրենց կարծիքը բանաձեւելու: Իտըն իր բանաձեւը պետու-թեանց դեսպաններուն հաղորդեց Չորեքշաբթի օր:

Իտըն մինչեւ վերջ գաղտնի պահեց իր բանաձեւը, վախնալով որ կը մե-ղադրուի թէ օտար ազդեցութիւն կը կրէ: Լոնտոնի թերթերը, սակայն, կ'են-թադրէին թէ Իտընի ոչ – միջամտութեան քաղաքականութեան նոր բանաձեւը կը թելադրէ անգլիական, ֆրանսական, իտալական եւ գերմանական նաւա-տորմին փոխարէն հսկողութեան հրաւիրել իրապէս չէզոք եւ անշահախնդիր փոքր պետութեանց նաւատորմը:

Երէկ հեռագիրները կը հաղորդէին սակայն թէ Իտըն հրաժարած է այդ ա-ռաջարկէն եւ իր բանաձեւով կը թելադրէ.—

1. Սպանիոյ ջուրերէն ետ կանչել ոստիկան մարտանաւերը եւ անոնց փո-խարէն՝ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին կողմէ նշանակուած չէզոք սպա-ներ դնել ազգայնականներու եւ հանրապետականներու այն բոլոր նաւահան-գիստներուն մէջ, որոնք մինչեւ այժմ հսկողութեան տակ էին:

2. Վերահաստատել ցամաքային հսկողութիւնը Փորթուկալի եւ Ֆրանսայի սահմանագլուխին վրայ:

3. Անմիջապէս Սպանիա ղրկել չէզոք յանձնախումբ մը, որ պիտի հսկէ օտար կամաւորներու վերադարձին վրայ երկու հակառակորդ բանակներէն: Երբ օտար կամաւորները վերադարձնելու ձեռնարկուի, պատերազմի իրա-ւունք պիտի շնորհուի Վալենսիոյ եւ Սալամանքայի կառավարութիւններուն բոլոր ծովերուն վրայ, սակայն սահմանափակելով անոնց իրաւունքը գրաւման մասին այն զէնքերուն, որոնց ցանկը պիտի պատրաստուի ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին մէջ իբրեւ պատերազմական մաքսանենգութեան նիւթեր: Եր-կու հակառակորդ կողմերը իրաւունք պիտի չունենան միջամտութ կատարելու այն նաւերուն մէջ, ուր չէզոք դիտողներ դրուած են ոչ - միջամտութեան մի-ջազգային կոմիտէին կողմէ:

Բրիտանական կառավարութիւնը կը խորհի ոչ – եւրոպական պետութիւն-ները եւս հրաւիրել, որ մասնակցին ոչ - միջամտութեան քաղաքականութեան, այդ ձեւով ոչ - եւրոպական պետութիւններն ալ ինքնաբերաբար կը ստանան անձեռնմխելիութեան իրաւունք:

Ասկէ զատ, Զօր. Ֆրանքօ իրաւունք պիտի չունենայ անխնայ պաշարման ենթարկելու, այսինքն պարտաւոր է թոյլ տալ դէզօրայքի եւ պարենաւորման նաւերու անցքը:

Ֆրանքօ անհաշտ կը թուի

»»»» o ««««

Զօր. Ֆրանքօ, տեսակցութեան մը ընթացքին, յայտարարեց ամերիկեան հեռագրական գործակալութեան մը թղթակցին թէ կը մերժէ որ եւ է զինադադար որ պիտի չյանգի վերջնական համա-ձայնութեան եւ իր կատարեալ յաղթանակին, որուն մասին կաս-կած չունի: Թէ ինչ են իր պայմանները այդպիսի զինադադարի մը համար, ահաւասիկ.—

Հանրապետականները պէտք է յանձնեն իրենց ամբողջ հրե-տանին եւ օդանաւերը, ապա արձակեն բոլոր գերիները:

Զօր. Ֆրանքօ յայտարարած է նոյնպէս թէ անօգուտ է սպա-սել որ ետ ղրկուին օտար կամաւորները, «որոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր» իր բանակին մէջ: Գալով այն զրոյցներուն թէ Իտալիա եւ Գերմանիա տնտեսական կարեւոր մենաշնորհներ ստացած են իր-մէ, Զօր. Ֆրանքօ ըսաւ թէ թշնամական յերիւրանքներ են ատոնք:

Իր յաղթանակէն վերջ, ազգայնական բանակին պետը կը խորհի երկրին մէջ հաստատել վարչաձեւ մը, որ տարբեր պիտի ըլլայ իտալականէն կամ գերմանականէն:

Այս տեսակցութեան ընթացքին, Զօր. Ֆրանքօ քանիցս ցաւ յայտնեց ֆրանսական կառավարութեան բռնած ընթացքին հա-մար, եւ աւելցուց որ Լէոն Պլում դիմած է բազմաթիւ պետու-թիւններու, ի մէջ այլոց Միացեալ Նահանգներու կառավարու-թեան, խնդրելով որ հաւաքաբար միջամտեն վերջ դնելու համար պատերազմին:

Կոմս տը Մարթէլ Ալեքսանտրէթի մէջ

— • —

Ալեքսանտրէթէն կը հեռագրեն «Թան»ի (12 յուլիս).—

Սուրիոյ եւ Լիբանանի մարզպանը, Կոմս տը Մարթէլ, օդա-նաւով Քըրըք - Խան հասաւ եւ անկէ անցաւ Ալեքսանտրէթ, ժո-ղովուրդին ներկայացնելու համար Ֆրանսայի տուած ապահովու-թիւնը խաղաղութեան եւ երկրին բարգաւաճման մասին: Հայերէ, Արաբներէ եւ Թուրքերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը բա-րեգալուստ մաղթեց: Կոմս տը Մարթէլ դարնեպակ մը զետեղելէ վերջ զինուորական գերեզմանատան մէջ, տեղական թերթերու թղթակիցները ընդունելով յայտարարեց թէ ժընեւի նոր համա-ձայնութիւնը, Ալեքսանտրէթի մասին, ոչ մէկ գաղտնի յօդուած կը պարունակէ: 3 տարի նշանակուած է իբրեւ փոխանցման շըր-ջան: Փոխանցման այդ շրջանին, տեղական իշխանութեան եւ հո-գատարութեան ներկայացուցիչներուն կողմէ պիտի ճշդուին այն բոլոր մանրամասնութիւնները եւ կէտերը, որոնք նախատեսուած չեն ժընեւի համաձայնութեան մէջ:

Ժընեւի համաձայնութեան գործադրութեան թուականը պի-տի ճշդուի յառաջիկային:

Չինաճափոն կռիւը

— • —

Ճափոնէն հասած լուրերու համաձայն չինեւճափոն վէճը ծան-րանալու հանգամանք ունի: Նանքինի կառավարութիւնը հրաւի-րած էր Թոքիոյի կառավարութիւնը իր զօրքերը քաշել հիւսիսա-յին Չինաստանէն, բայց Ճափոն մերժած է:

Անգլիական կառավարութիւնը որ մտահոգութեամբ կը դիտէ Ծայրագոյն Արեւելքի դէպքերը, խորհրդակցութեան մտաւ Ֆը-րանսայի եւ Միացեալ Նահանգաց կառավարութիւններուն հետ, միջնորդութիւն մը փորձելու համար: Բայց Ճափոնցիք համակիր չեն թուիր նման միջնորդութեան մը ու կը յայտարարեն որ իրենք կը վերցնեն պատասխանատուութիւնը նոր տագնապին:

Քօրէայի մէջ 10,000 ճափոնցի պահեստիներ դրօշի տակ կան-չուեցան, իսկ Թիէն - Ձինի պահեստիներն ալ նոր կոչ մը ստացան կայսեր հրամանին պատասխանելու: Նաւային ուժեր ալ ղրկուե-ցան հիւսիսային Չինաստանի ջուրերը:

Իսկ Չինաստանի մէջ համայնավարներն ու ազգայնականները մէկ ճակատ կազմած են պայքարելու համար ճափոնական այս նոր արշաւանքին դէմ:

Ընկերվարականներու համաժողովը փակուեցաւ

»»»» o ««««

Ֆրանսայի ընկերվարականներու վերջին նիստին մէջ խըմ-բագրական յանձնախումբը ներկայացուց բանաձեւ մը որով պայ-մանաւոր ձեւով կ'ընդունէր ընկերվարականներու մասնակցութիւ-նը Շօթանի կառավարութեան: Բուռն դրուագ մը, տաք բուռն վէճ մը տեղի ունեցաւ Լէոն Պլումի եւ Պրաքի միջեւ: Առաջինը կը մեր-ժէր «պայմանաւոր» վստահութիւնը: Ի վերջոյ կարելի եղաւ հա-մաձայնիլ եւ քուէարկուեցաւ առանց պայմանի: Զղագրգիռ մըթ-նոլորտ մը ստեղծուած էր:

Շօթանի կառավարութեան մասնակցութեան բանաձեւը շա-հեցաւ 3,484 քուէ, հակառակ՝ 1866 քուէ:

Այս քուէարկութիւնը չգոհացուց ձախերը: Բողոքեցին, նոյնիսկ անարգական խօսքեր ըսին բանաձեւը ներկայացնողներու հասցէին: Եւ ահա կռիւ մը սկսաւ,— իրարու գլխի կը նետէին ինչ որ կը հասնէր իրենց ձեռքը, բռունցք բռունցքի եկան, մինչ Լէոն Պլում, սեղանի մը վրայ բարձրացած, կ'աշխատէր հանդարտե-ցնել: Երբ ձախողեցաւ, խմբովին սկսան երգել «Էնթէռնասիոնա-լ»ը, բայց ատիկա եւս օգուտ չըրաւ: Մէկ կողմը կը դադրէր կռ-ուիլ, ուրիշ անկիւն մը կը սկսէր նոյնքան ուժգնութեամբ:

Լէոն Պլում բեմ ելաւ եւ պոռաց.

— Նստեցէք, մարդու եւ ընկերվարականի պէս շարժեցէք քիչ մը:

Վերջապէս հանդարտեցան բոլորը: Քուէարկութիւն մը եւս կատարուեցաւ իբրեւ գնահատական Լէոն Պլումի կառավարու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԶՏԱՐԻՒՆ» ՑԵՂԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

»»»» o ««««

Գերմանիոյ մէջ ազգային ընկեր – վարականներու յաղթանակէն եւ իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, քիչ մը ամէն տեղ, գիտակցաբար կամ անգիտօրէն, տեղի կամ անտեղի կը հոլովուին ցեղ, ցեղային, ցեղապաշտ եւ նոյն արմատէն սերած բառեր։

Ցեղի անունով երդում ընելը այսօր, շատ մը ժողովուրդներու, աւելի ճիշդը որոշ դասու մարդոց քով, դարձած է նորոյթի խնդիր։

Այս բառը իր գիտական այժմէութեան համար չէ որ տեղ տեղ ինքզինք պարտադրած է եւ նորոյթի կարգ անցած, այլ իր թելադրականութեան շնորհիւ։

Ցեղային խնդիրը այսօր հոմանիշ դարձած է թթու եւ ախտաւոր ազգայնամոլութեան եւ ուղղուած է փաստօրէն ազգային փոքրամասնութիւններուն դէմ, անոնց գլխուն կազմակերպելով տեսակ մը նոր խաչակրութիւն։

Ցեղի նշանախօսքին տակ կարծես կ'օրինականանայ ամէն ապօրինութիւն եւ տկարը անիրաւելու հոգեբանութիւնը կու գայ փոխարինելու այլասիրութեան զգացումը՝ զոր մարդկային զանգուածներուն մէջ մըշակելու համար անհամար զոհեր են տուեր պատմութեան ընթացքին։

Ըստ էութեան՝ ցեղային կոչուած շարժումը այսօր համազօր դարձած է յետադիմականութեան (Réaction) ու նաեւ ժխտումը ժողովրդապետութեան ոչ միայն ձեւին՝ այլ մանաւանդ էութեան։

Զափազանց պարզամիտ (simpliste) պէտք է ըլլայ մարդ ու նաեւ բոլորովին անտեղեակ ժողովուրդներու եւ ցեղերու շարժումներու, պայքարներու, յեղափոխութիւններու պատմութեան, հաւատալու համար թէ այսօր գոյութիւն ունին զտարիւն ցեղեր։

Այս վարկածէն մեկնելով, այսինքն դաւանելով ցեղային մաքուր եւ անխառն արիւնի գոյութիւնը, հիթլերական Գերմանիան կ'ուզէ ճարանթինայի, այսինքն՝ առողջապահական մեկուսացման, շղթայի տակ առնել Գերմանիա բնակող հրէութիւնը, առանց մտածելու թէ դարերը իրենց դերը կատարած են արդէն ու գերման ցեղը իր մէջ մեծ չափով ընդունած է սլաւական երակներուն արիւնը, ինչպէս նաեւ ուրիշներունը՝ գուցէ վերջինը ըլլալով հրէականը...

Ոչ մէկ ցեղ անխառն արիւն չի կըրեր իր երակներուն մէջ եւ գերման ժողովուրդը բացառութիւն չի կազմեր։

«Զտարիւն» ցեղի փէթիշը ստեղծելով, բոլոր երկիրներու «ցեղապաշտները» կը ձգտին ստեղծելու միայն «զտարիւն» ազգային տնտեսութիւն, այնպէս որ պայքարը փաստօրէն կը կրէ տնտեսական բնոյթ։ Այդպէ՛ս է Գերմանիոյ մէջ, այդպէս՝ Լեհաստանի, այդպէս՝ նաեւ Ռումանիոյ մէջ, ուր կազմակերպուած յարձակողականին թիրախը կը հանդիսանան Հրեաները, յանձին իրենց դըրամատէր դասակարգին, որուն կը զոհուի հրեայ չունեւոր դասը, որ փոքր թիւ մը չի կազմեր։ Անցեալները, Ֆրանսացի անուանի աշխարհագրագէտ Փրոֆ. Էմմանուէլ տը Մարթոն ցեղային հարցի մասին խմբագրի մը հարցումներուն պատասխանելով, հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէր.

«Ցեղեր գոյութիւն չունին. կան միայն ազգեր ու ժողովուրդներ։ Բոլոր ազգերը ցեղերու խառնուրդ մըն են։ Լատին եւ գերման ցեղերէն կազմուած է այսօրուան Ֆրանսացին։ Գերմանիան ինքը կէս առ կէս գերման եւ սլաւ արիւնէ կազմուած ժողովուրդ մըն է այսօր. ցեղային անխառն արիւններ գոյութիւն չունին։ Թիւրինկի սլաւական գիւղերու գոյութիւնը ատոր բազմաթիւ ապացոյցներէն մին է։

«Ցեղապաշտութիւն» (Racisme) բացատրութիւնը գոյութեան իրաւունք չունի, որովհետեւ անհիմն է»։

Եթէ զտարիւն ցեղեր գոյութիւն չունին, եթէ դարերու ընթացքին սկզբնական ցեղերը բազմաթիւ ազդակներու հետեւանքով խառնուած ու լուծուած են իրարու մէջ, այլեւս անհիմն կ'ըլլար մարդկային հաւաքականութիւնները անջատել իրարմէ չինական պարիսպներով, եւ ամէն մէկին համար առանձին օրէնքներ ստեղծել, բաժնել մարդիկը «սուրբ» եւ «անսուրբ» հատուածներու եւ խաչակրական պայքարի մղել մէկը՝ միւսին դէմ։

Գիտուն մարդը երբեք պիտի չփորձէր նման ապերախտ աշխատանք մը, եւ ինչպէս կը տեսնենք, այս խնդրին մէջ առաջին դերակատարները կը հանդիսանան քաղաքագէտները եւ «հայրենասէրները»։

Ընդհանուր կերպով, մարդաբանները մարդկութիւնը կը բաժնեն վեց ցեղերու՝ նկատի առնելով անոնց ֆիզիքական առանձնայատկութիւնները, որոնք դժուար է ըսել թէ ի՛նչ բանի ընդունակ են։

Արդեօք նախնական (Primitive) ցեղերու խառնուրդի մը արդի՞ւնքն են. արդեօք կլիմա՞ն է առաջնակարգ դերակատարը, արդեօք պատահականութեա՞ն հետեւանք է, թէ անջատ ցեղեր են, ամէն մէկը իր մասնայատկութեամբ։

Դժուար է բան մը ըսել. ամէն պարագայի, մարդաբաններու դասակարգած վեց ցեղերը անհաւասար կերպով ցրուած են աշխարհի վրայ ու մասնաւորապէս Եւրոպայի ժողովուրդներէն ո եւ է մէկը չի կրնար իր արիւնին անաղարտութեամբը ինքզինքը բնորոշել ու որոշ ցեղի մը անխառն ակէն բխած նկատել։

Եւրոպայի մէջ իսկական ցեղային բաժանումներ գոյութիւն չունին։

Գերմանացիներն ու Ֆրանսացիները քաղաքական երկու խմբակներ են, ցեղային խառն տիպարով։

Գերմանները, կըր հաշուով, երկու երրորդ չափով Ալպեան ցեղէ են, իսկ մէկ երրորդով հիւսիսեան։ Ֆրանսացիները կիսով չափ Ալպեան են, մէկ երրորդով Միջերկրականեան տիպարին կը պատկանին եւ մէկ վեցերորդ չափով ալ հիւսիսեան։

Կելտերը, որոնք Եւրոպայի կէսը նուաճեցին, ընդհանրապէս հիւսիսեան էին, մինչդեռ այսօրուան «Կելտ»երը Մեծն Բրիտանիոյ մէջ, Միջերկրականեան տիպարն են, մինչ Պրըթոնները՝ Ալպեան։

Ինչ կը վերաբերի մտային տարբերութեան՝ ընդմէջ տարբեր ցեղերու պատկանող ժողովուրդներու, այդ ալ նախապաշարումի վրայ հիմնուած է։

Ժողովուրդներու մէջ, մտային ընդածին տարբերութիւններ չկան, վերջն է որ երեւան կու գան այդ տարբերութիւնները, կրթութեան, միջավայրի եւ այլ արտաքին ազդակներու ներգործութեան տակ։

Այս կերպով սխալ կ'ըլլար, սեւ, ճերմակ կամ դեղին ցեղերու միջեւ պատուարներ քաշել, ընդունակութեան կամ անընդունակութեան յատկանիշներ վերագրելով մէկուն կամ միւսին։

Աւստրալիոյ եւ Հարաւային Ափրիկէի մէջ փորձեր կատարուած են երեխաներու իմացականութեան մասին եւ եկած են այն եզրակացութեան թէ՝ սպիտակ ցեղին պատկանող մանուկը աւելի խելացի չէ քան սեւ ցեղինը։

Նաեւ պարզուած է թէ, տղու մը իմացականութիւնը պայմանաւորուած է գրեթէ բացառապէս անոր լսելիքովն ու տեսանելիքովը։

Այն տղան որ լաւ կազմուած ականջ ունի եւ փիզիքապէս անթերի աչքեր՝ անխուսափելի կերպով խելացի է ու արթնամիտ։

Այս պայմանները լրացնող տղաք, յետոյ է որ իրենց ընտանեկան կամ ընկերային միջավայրին բերումով, իրենց ստացած կրթութեան բընոյթին հետեւանքով, կը բթանան ու կը դառնան անընդունակ։

Ցեղային տարբերութիւնները հետեւաբար ուրիշ բան չեն՝ եթէ ոչ լըսողական յատկութիւններ կամ թերութիւններ, այլինքն նիւթական ու բարոյական միջավայրին։

ԱՐՄԷՆ

«ՑԱՆՑԱՊԱՐՏՆԵՐԸ ՀԱՅ ԿԻՆՈՒՄ»

—.—

«Իզվեստիա»յի Յուլիս 5ի համարում տպուած է Ս. Իլինսկիի հետեւեալ թղթակցութիւնը Երեւանից.—

Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան քսանամեակին Հայկինօն չկարողացաւ հասցնել եւ ոչ մի ժապաւէն։ Այս տարի ծրագրուած էր վերջացնել երեք ժապաւէն,— «Զանգեզուր», «Լեռնային քայլերգ» եւ «Սեւանի կալանաւորներ», բայց նրանց մէկն ու մէկի արտադրութեան դեռ չի ձեռնարկուած։ Կինօ վէպերի վրայ ծախսուած է 300 հազար րուբլի, սակայն ոչ մէկը նրանցից վերջնական հաստատում չի ստացել։

Հայկինոյի գլուխն է կանգնած Դըգնունին, Հայկոմկուսի նախկին քարտուղար երկերեսանի Խանջեանի հովանաւորեալը։ Այս «վարիչը» կինօ-արհեստանոցը հասցրել է քայքայման։ Արդիւնաբերական ծրագրի կէսն անգամ չիրականացնելով նա 1 միլ. 200 հազար րուբլի աւելի ծախսել է որոշուած նախահաշուից եւ տարեկան վնաս ցոյց տուել 2 միլ. 600 հազար րուբլի։

Հայաստանի 15ամեակին նուիրուած ժապաւէնը մնում է անկատար։ Վերջացած է, բայց ցուցադրութեան չի տրւում Հայրենիք վերադարձած հայ տարագիրներին վերաբերեալ ժապաւէնը։ Պահարաններում փտած են մի քանի կինօ-նկարագրութիւններ։ Այս թերութիւնները չեն խանգարում Դըգնունուն ամէն տարի զեկուցագրել ուր հարկն է իր «յաղթանակների» մասին։ Մի տարի է եւ նոյն իսկ աւելի, որ բեմադրիչներ եւ օպերատորներ Գեւորգեան, Մարտիրոսեան Դուքոր, Կին, Աթամանեան, որ եւ է պատուէր չեն ստացել Դըգնունուց։ Մարտիրոսեանը 1932 թուից ի վեր ոչինչ չի շարժանկարել։ Տեղական այլ ոյժեր առաջ չեն քաշւում։

1935-36 թուին պատրաստւում էին երկու ժապաւէններ «Ալազեազ» (ժողովրդի թշնամի Բակունցի գըրուածքով) եւ «Կարօ»։ «Ալազեազ»ի դէմ էին արտայայտւում կինօ-արհեստանոցի բոլոր աշխատաւորները, բայց Դըգնունին սկսեց բեմադրութիւնը, ծախսեց 800,000 րուբլի եւ... կիսատ թողեց։

Արհեստանոցում ամէն քայլափոխում կարելի է հանդիպել անտարբերութեան եւ ապիկարութեան փաստերի։ Տասնեակներով մարդիկ ամիսներ, տարիներ ոչինչ չեն անում. միեւնոյն ժամանակ կատարւում են մեծածախս «շտապ» աշխատանքներ։ «Զանգեզուր»ի միայն սցենարիոյի վըրայ ծախսուած է 150 հազար րուբլի եւ դեռ չի վերջացած։

Բեմադրիչ Բէկ–Նազարեանը «Պէպօ» ժապաւէնը կազմելիս դրամական խնայողութիւն արած լինելու համար վարձատրուած է 20 հազար ր., մինչդեռ խնայողութիւնը կեղծ է։ Դըգնունին այդ նոյն ժապաւէնի առթիւ ինքն իրեն նուէր է տուել 5 հազար րուբլի եւ 25 հազար էլ բաժանել այլ մասնակցողների։ «Պէպօ»ն արժել է կառավարութեան 2 միլիոն 300,000 րուբլի, երկու անգամ նախահաշուից աւելի։ Բէկ–Նազարեանը բացառիկ արտօնութիւններ է վայելում Հայկինոյում, մշտապէս ապրելով Մոսկուայում, նա վարձատրւում է ամսական 2 հազար րուբլիով, իսկ Երեւան այցելելիս ստանում է բացի այդ նաեւ օրական 50 րուբլի։ Տասնեակ հազար րուբլիներ վճարուած են այս բեմադրիչին դեռ չգրուած սցենարիոների համար։ «Պէպօ»յի լոյս տեսնելուց ի վեր երկու տարուայ ընթացքում նա ստացել է 200 հազար րուբլի եւ ոչ մի ժապաւէն չի բերել։

Արհեստանոցում տիրում է չորքանիութեան մթնոլորտ, ինքնաքննադատութիւնը խեղդուած է։ Իրեն անհաճոյ աշխատանքների վերաբերմամբ Դըգնունին թոյլ է տալիս բանսարկութիւն ու վարկաբեկում։ Կաշառքն ու կեղծիքը նոյնպէս յատուկ են նրան։ Դըգնունու սիրելիները տարիների ընթացքում կանխավճարներ են վերցրել Հայկինոյից եւ այսօր նրանց պարտքը անցնում է 150 հազար րուբլուց։ Բազմաթիւ մարդիկ տարիներ աշխատավարձ են ստանում Հայկինոյից, թէեւ տառացի ոչինչ չեն անում։ Բեմադրիչ Բարխուդարեանի կինը ապրում է Մոսկուայում, ոչ եւ է ժապաւէնի մէջ չի երեւացել, բայց կանոնաւորապէս ստանում է իր ամսավարձը։

Դըգնունու թեւի տակ երկար ժամանակ աշխատում էին ժողովրդի կատաղի թշնամիներ — Բակունց, Թոթովենց, Ալազան եւ ուրիշներ։ Բակունց անցեալ տարի բոլորովին անպէտ սցենարիոյի համար ստացել է 40 հազար րուբլի։ Նա Երեւանում տուն ունէր բնակարան, բայց Հայկինօն հիւրանոցում սենեակ էր վարձել ու դրել Բակունցի տրամադրութեան տակ, այնտեղ ժողովրդի թշնամիները ժողովներ էին գումարում։

Դըգնունու չարագործութիւնների մասին շատ է խօսուել անցեալում, բայց Խանջեանը պաշտպանում էր իր մարդուն։ Զարմանալի է, որ այժմ էլ շատ մեծամասնականների եւ անկուսակցականների յայտարարութիւնները ժողովներում ու համագումարներում նրա մասին մնում են ապարդիւն։ Հայաստանի Հանրապետութեան վարիչ մարմինները մնում են խուլ այդ յայտարարութիւնների հանդէպ։

Թարգմ. Հ. Ս.

ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՍՊԻՏԱԿ ԴԻՄԱԿՈՎ ԿԱՐՄԻՐՆԵՐ

—o—

Հօկը իր ծննդեան խանձարուրքովը, մեր թեւերուն մէջ առած, մե՛նք յանձնարարեցինք հայ ժողովուրդին, երբ լոյս մը հայրենիքի վերաշինութեան եւ այսօր դժբախտաբար նորէն մենք փղձկեցուցիչ պարտականութիւնը ունինք այլասերած այդ չափահասին դէմքին սպիտակ դիմակը մեր ձեռքովը վար առնելու եւ զայն հասարակ կեղծարարի մը պէս մամուլի պահականոցը առաջնորդելու։

Հոսկէ է որ զայն կը յանձնարարենք հանրութեան դատաստանին եւ անոր լուսանքին։ Որովհետեւ ան ցարդ այս ժողովուրդին իրեն տուած վստահութիւնը չարաչար գործածեց զայն անամօթաբար խաբելով։

Այս մասին որոշած ենք խօսեցնել հոս նոյն ինքն Հօկի պաշտօնական վաւերագիրները։

Բայց նախ ո՞րն է Հօկի սպիտակ դիմակը։

— Այդ կազմակերպութեան 2րդ յօդուածը որ կ'ըսէ.

«Հօկը զուտ շինարարական եւ մշակութային հիմնարկութիւն մըն է եւ քաղաքական նպատակ չի հետապնդեր»։

Այս անբիծ դիմակին տակ ծածկըւած Հօկի բոլշեւիկեան զարհուրելի դէմքը ցոյց տալու համար աւելորդ է մեր կողմէ խօսք աւելցնել։ Աւելորդ է նաեւ վերջին համագումարի ընթացքին այս կամ այն Հօկեանին «դաւանաններուն արժանի առաջին զինակը արձակելու պատիւը սիրով կը ստանձնենք»ի նման արտայայտութիւնները յիշել, որովհետեւ այսպիսի կազմակերպութիւններուն սովորութիւնն է այս տեսակ յիմար եւ ամբարտաւան խօսքերը ըսել տալ եւ ծափահարել վերջ յաջորդ օրը զանոնք բացատրել «անձնական կարծիք»ներու համեստանակ արժէքով։

Ուրեմն խօսքը կուտանք Հօկի ուրիշ մէկ պաշտօնական վաւերաթուղթին՝ Փարիզի խորհրդային դեսպանին եւ անոր միջոցաւ Խորհ. Հայաստանի հեռագրուած բանաձեւին որ քուէարկուած է միաձայնութեամբ։

«Ֆրանսայի Հօկի Զ. Պատգ. ժողովը գումարուած Փարիզ, Սոսիէթէ Սավանթի սրահին մէջ, 1937 Յունիս 25-27ին, թարգմանը հանդիսանալով ֆրանսահայ աշխատաւորական զանգուածներուն եւ Խորհ. Միութեան ու Հայկական Խորհ. Սոցիալիստական Հանրապետութեան բոլոր բարեկամներուն խոր զգացումներուն, իր բացագանչ ողջոյնները կ'ուղղէ աշխարհի մէկ վեցերորդին վրայ ուրախութեամբ կառուցանող մարդկութեան յառաջապահ զինուորներուն։

«Խորհ. Միութիւնը իր Ստալինեան սահմանադրութեամբ ԻՍԿԱԿԱՆ ԴԵՄՈԿՐԱՍԻԻ ախոյեանը կը հանդիսանայ ամբողջ աշխարհի մէջ։

«Պատգ. Ժողովը ընդհանուր խանդավառութեան մէջ որոշեց ա՛լ աւելի ուժեղացնել մեր կազմակերպութեան աշխատանքները ֆրանսահայ գաղութին մէջ եւ... բիւրեղացած շարքերով աշխատիլ մեր գաղութի աշխատաւոր ժողովուրդի լայն զանգուածները համախմբելու Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ ՀԱՅԿ. ԽՈՐՀ. ՍՈՑ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ վսեմ գործին շուրջ»։

Հօկը զուտ շինարարական եւ մշակութային հիմնարկութիւն մըն էր եւ քաղաքական ո եւ է նպատակ չէր հետապնդեր...։

Ի՞նչ են ուրեմն սա վերի արտայայտութիւնները եւ Խորհ. Միութեան եւ Խորհ. Հայաստանի շահերը պաշտպանելու տօնքիշօթական բայց գերազանցօրէն քաղաքական առաջադրութիւնները։

Ասոնք ամօթալի հակասութիւն մը չե՞ն վերոյիշեալ հիմնական կանոնին դէմ։

Հօկեան համագումարը հոս կանգ չառներ սակայն, ան վախ ունի որ բարեմիտներ կրնան բացատրել որ այս պաշտպանութիւնն ալ շինարարակա՛ն է, տեսակ մը կանխարգել շինարարութիւն՝ զոր կը մատուցանեն իրենց պաշտպանութեան կարօտ մնացած աշխարհիս 6րդ մասին տիրող Խորհ. Միութեան...

Եւ ահա պաշտօնական ուրիշ բանաձեւ մը, այս ալ միաձայնութեամբ որոշուած եւ ուղղուած՝ Ֆրանսայի Հանրապետութեան կառավարութեան։

«Իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ֆրանսական մեծ ու ասպնջական ժողովուրդին եւ անոր կառավարութեան որ սիրայօժար կերպով հիւրընկալած է մեր ժողովուրդը։

«Համագումարը հիացմունքով կը հետեւի ազատութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան ախոյեանը հանդիսացող այս մեծ ժողովուրդի խաղաղասիրական ջանքերուն, որուն ամրապնդման գլխաւոր ազդակներէն մէկը կը նկատէ ֆրանսեւ-խորհրդային փոխօգնութեան դաշնագիրը։

«Համագումարը իր անվերապահ վստահութիւնը կը յայտնէ այս երկրի ժողովրդական-դեմոկրատական բոլոր կազմակերպութիւններուն...»։

Հօկը ֆրանսեւխորհրդային փոխօգնութեան դաշնագիրը կը նկատէ աշխարհի խաղաղութեան գլխաւոր ազդակներէն մին եւ հարկ կը դատէ զայն շեշտել ֆրանսական կառավարութեան...

Բայց ասիկա աւելի քան քաղաքականութիւն է, ասիկա պարզապէս միջազգային բարձր քաղաքականութիւն ընել կը նշանակէ։

Մարդոց անպարտակելի յաւակնութիւնը այնքան ուռեցեր է որ ալ առօրական հաստատութիւններու չէ որ կ'ուզեն խօսիլ, այլ մեծ պետութիւններու, որոնցմէ մէկուն պաշտպանութիւնը կը խոստանան եւ միւսին կ'ապագաբերեն դաշնագրի մը կարեւորութիւնը համաշխարհային քաղաքականութեան տեսակէտով...

Հօկը ի՛նչ հանգամանքով այս բաները կ'ընէ. իր առաջնորդները, Բարեկենդանի դիմակաւորնե՞ր են թէ ոչ փրկիչցու խենթեր։

Եւ ո՞վ են այս բանաձեւերը քըւէարկողները։

Թող խօսի Հօկի վարիչ – քարտու-

ԱԶԳ. ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

Ստորեւ թարգմանաբար կուտանք «Նովայա Ռոսիա» թերթի մէջ Կովկասէն դրկուած խիստ շահեկան թղթակցութիւն մը Հայաստանի ներքին անցուդարձերու մասին.—

Վերջերս «Պրաւդա» Տրոցկիստներու եւ ապահովաբար խորհրդային թշնամիներու դէմ եղած հալածանքները բացատրեց այն բանով, որ ատոնք տեսակ մը անհրաժեշտ պատրաստութիւն են նոր խորհուրդներու ընտրութեանց համար, այսինքն տեսակ մը նախընտրական պայքար։

Այդ «նախընտրական պայքար»ի մասին վերջերս շատ պերճախօս կերպով խօսեցաւ նաեւ Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ամատունի՝ Երեւանի «Ակտիւ»ի ժողովին մէջ։ Ամատունին անկեղծօրէն խոստովանեցաւ որ «Խորհրդային կազմակերպութիւններն ու անոնց առաջնորդները պատրաստ չեն վարելու յառաջիկայ ընտրութիւնները գաղտնի քըւէարկութեան» սիստեմով եւ որ հետեւաբար պէտք է հիմնովին մաքրել կուսակցական մեքենան վտանգաւոր տարրերէ։

Իրականին մէջ «մեքենան մաքրելու» աշխատանքը Հայաստանի մէջ երբեք դադրած չէր եւ տարապախտ Խանջեանի մահէն յետոյ ան ընթացաւ կատաղի թափով մը։ Ոչ մէկ տեղ Խորհրդային Միութեան մէջ խառնութիւնները ընդդիմադիրներու դէմ այնպիսի լայն եւ խորունկ ծաւալ չեն ստացած, որքան Հայաստանի մէջ։ Բաւական է ըսել որ այսօր Հայաստանի մէջ իշխանութեան գլուխը չէ մնացած ոչ մէկ քիչ թէ շատ աչքի ինկող բոլշեւիկ։ Հին բոլշեւիկներու խումբն ամբողջովին ջախջախուած է եւ տարտղնուած բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ. Հայաստանի պետական եւ կուսակցական իշխանութիւնը այժմ բացառապէս կեդրոնացած է նոր մարդոց ձեռքը, որոնք Անդրկովկասի սատրապ Բերիայի մանկլաւիկներն են։

Աւանդ փաստերու խօսած չըլլալու համար յիշենք շարք մը անուններ։ Զանց ընելով արդէն պատժուածները, որոնց թիւը շատ մեծ է, վերջին ամիսներուն բանտարկուած են՝ ժողովրդական կոմիսարներ ու հին բոլշեւիկներ Արսէն Եսայեան, Ա. Երզնկեան, Ա. Ստեփանեան, Գալոյեան, Դ. Սիմոնեան, Ս. Փիրումեան, Դ. Շահվերդեան եւ ուրիշներ։ Բանտարկուած են նաեւ խորհրդային յայտնի գրողներ՝ Ա. Բակունց, Գ. Մահարի, Ալազան, Վ. Թոթովենց, Վ. Նորենց, Գ. Վանանդեցի եւ ուրիշներ։ Հայաստանէն արտաքսուած են նախկին վարչապետներ՝ Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ Ս. Կասեան, որ վերջերս Անդրկովկասի համայնավար համալսարանի վարիչն էր։ Յարձակման ենթակայ են՝ ականաւոր կոմունիստներ եւ պետական պաշտօնեաներ Կեդր. Կոմիտէի նախագահ Ս. Մարտիկեան, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Ռ. Դաշտոյեան, Պետհրատի վարիչ Զաւուրեան, բանաստեղծ Եղիշէ Չարենց, տաղանդաւոր գրող Դ. Դեմիրճեան։

Մենք թուեցինք բացառապէս առաջնակարգ անուններ, մինչդեռ ձերբակալուածներու թիւն աւելի է։

Բանտարկուածները վերջին ամիսներու ընթացքին կը հաշուըւին հարիւրաւորներով։ Շարք մը հաստատութիւններ, ինչպէս օրինակ Գրողներու Միութիւնը, Կոմկուսի ամբողջ ղեկավարութիւնը, կուսակցական օրկաններու խմբագրութիւնները բառացի քանդուած են։

Մասնաւորապէս դաժանօրէն տուժեց Գրողներու Միութիւնը, որուն փաստական ղեկավար մասն այսօր բանտերու մէջ կը մնայ։ Գրողներու «մաքրագործումը» դեռ վերջացած չէ։ Այս տեսակէտէն շատ հետաքըրքրական է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վերջին ընդհանուր ժողովը (17էն 12 ապրիլ), որուն մասնակցելու համար մասնաւոր հրահանգով Մոսկուայէն գացած էր Կիրպոտինը։ Անոր երկար եւ անհեթեթ ճառը յարձակողական բնոյթ կը կրէր։ Ան յարձակեցաւ Չարենցի եւ ուրիշ գրողներու վրայ՝ մեղադրելով զանոնք դէպի Դաշնակցութիւնն ունեցած հակումի մէջ եւ կ'առաջարկէր լրացնել սկսուած «մաքրագործումը»։ Յիշուեցան կարգ մը նոր անուններ, որոնք իրենց կաշիին վրայ շուտով կը ճաշակեն կոմունիստ իշխանութեան դաժանութիւնները։

Գրողներու Միութեան ժողովի անցուդարձերէն, «Խ. Հայաստան» թերթին ջարդարար խմբագրականներէն, ինչպէս նաեւ շարք մը ուրիշ փաստերէ կ'երեւան որ Հայաստանի մէջ խառնութիւնները ոչ միայն վերջացած չեն, այլ վերջերս կը ստանան շատ աւելի մեծ համեմատութիւններ։ «Նախընտրական պայքարը» կը վարուի իր կատարեալ ուժգնութեամբ։

Ինչո՞վ բացատրել այս հալածանքները։ Չէ՞ որ այս բոլոր բանտարկուածներն երէկ Ստալինի ծառաներն էին։ Ինչո՞վ բացատրել այս կերպարանափոխութիւնը։

Խորհրդային ընդհանուր պատճառներէն զատ, ինչպէս օրինակ «տրոցկիզմ», «դիվերսիոնիզմ» եւ այլն, Հայաստանի մէջ գոյութիւն ունին եւ զուտ տեղական ազդակներ, որոնք մաքրումի մէջ չափով կը մտնեն եւ առաջ կը բերեն «հայկական հակայեղափոխականութիւնը»։

Նախ եւ առաջ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Դուրս կուգայ որ հակառակ բոլոր «հաշուեյարդարներուն» եւ «թաղումներուն», այդ կուսակցութիւնը կը շարունակէ ապրիլ ողջ առողջ, եւ ո՛չ միայն ժողովուրդին մէջ, այլ եւ աննկատելի կերպով կը թափանցէ համայնավար կուսակցութեան շարքերուն մէջ։ Առաջ երբ Հայաստանի իշխանութեան գլուխն էր Խանջեան, արգիլուած էր գրել եւ խօսիլ Դաշնակցութեան մասին. կը ստացուէր այն տպաւորութիւնը թէ Դաշնակները «հաշուեյարդարի» ենթարկուած են. Խանջեանի մահէն յետոյ՝ երբ ոչ միայն թոյլ տրուեցաւ այլ եւ հրահանգուեցաւ գրել Դաշնակցականներու մասին, դուրս եկաւ որ Հայաստանի ամբողջ կեանքը, պետական ամբողջ մեքենան վերէն վար ներշնչուած է այդ կուսակցութեան ոգիէն, եւ նոյնիսկ կոմունիստական կուսակցութիւնն ազատ չէ այդ «ժանտախտ»էն։

(1)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

զարը՝ ինքը, որ Համագումարի միաձայն որոշումով «Ֆրանսհօկի առաջին Սթախանովեան» չքատիտղոսին արժանացած է, որով ամէն հանգամանք ունի այս մասին հեղինակութեամբ արտայայտուելու:

«Մշակութային մակարդակը նախանձելի բարձրութեան վրայ չէ: Բարձրագոյն համալսարանական կրթութիւն ունեցողներու թիւը խիստ սահմանափակ է: Երկրորդականը հազիւ 2 տոկոս, իսկ միջնարկն ու նախնականը մեծագոյն տոկոսը: Ցաւով կը յիշատակենք որ մեր շարքերում մէջ կան տակաւին բաւական թիւով անգրագէտներ»:

Մտքի այս ընդհ. խեղճուկրակ պայմաններու մէջ, համագումարէն ելած վերոգրեալ որոշումներուն միաձայնութեամբ տրուած ըլլալը մարդ չի զարմացներ:

Ու այս «համագումարը փակուեր է գինեձօնով» մը, հասկցէք գինարբուքով որ իր կարգին «վերջացեր է խորհրդային աշխատանքի, պայքարի, ուրախութեան եւ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ երգերով», իմա՛ Միջազգայնականով եւ վրիժառու բռունցքներու ճօճումով:

Ուրեմն.

Հօկը բոլշեւիզմը ընդգրկած է, անոր համաշխարհային յաղթանակին կը ցանկայ եւ ինքզինքը այդ պայքարին կը տրամադրէ:

Հօկը կը նկատէ Խորհ. Միութիւնը իսկական դեմոկրատի ամբողջ աշխարհի մէջ եւ իր ողջոյնը չի մոռնար նաեւ այս երկրի ժողովրդական-դեմոկրատական կազմակերպութիւններուն (Ո՞րն է իսկականը, ռուսակա՞նը թէ տեղականը, ա՛յ անթափ տխմարներ...):

Հօկը ֆրանսական կառավարութեան արտաքին քաղաքականութեան միջամուխ կ'ըլլայ:

Եւ այս բոլորը այս երկրին մէջ՝

ուր բոլշեւիկութիւնը ամենաճղճիմ փոքրամասնութիւն մըն է,

ուր Խորհ. Միութիւնը եւ ֆրանսօ-ռուսական դաշնագիրը իրենց ուխտեալ թշնամիները ունին քաղաքական շատ ազդեցիկ շրջանակներու մէջ,

ուր, քաղաք. պատասխանատու դէմքեր այդ դաշնագրին տուին արժէք մը որ յառաջ գալիք դէպքերէ միայն կախում ունի,

ուր վերջապէս դրամատիրական վարչաձեւն է որ ցարդ կը տիրէ:

Եւ այս «հիւրընկալ եւ ասպնջական» երկրացիներուն քիթին բերնին է որ Հօկեան Հայեր յեղափոխական վրիժառու բռունցքներ կ'երկարեն:

Հիմա քիչ մը լրջութեամբ խորհինք:

Առաջ, երբ Հայաստանի հանդէպ Սփիւռքի խանդավառ աջակցութիւնը փաստ կը տրուէր այս ժողովուրդին համայնավարական համոզումներ ունենալուն, կրնայինք ինքզինքնիս պաշտպանել ըսելով որ մեր բրածը պարզ հայրենասիրութիւն է եւ թէ մեր երկրին վարչաձեւը մեր կամքէն անկախ է:

Բայց ներկայիս երբ Հայաստանի օգնելու կոչուած մարմինը վրան բաց կերպով ինքզինքը բոլշեւիկութեան նուիրած է, գաղութահայը ի՞նչպէս կրնայ իր աջակցութիւնը շարունակել այդ կազմակերպութեան առանց ինքզինքը կասկածելի ընելու յաչս իր ապրած երկրին կառավարութեան եւ ժողովուրդին:

Օր մը ամէնքնիս ալ պիտի տուժենք:

Այս վտանգին դէմ Սփիւռքի Հայերու ինքնապաշտպանութեան բնազդը պէտք է զիրենք մղէ Հօկի կազմակերպութեան ճակատը փակցնել հետեւեալ նշանատախտակը.

«Զգո՛յշ, ո՛չ ներս եւ ո՛չ ալ դուրս»:

Ամէն ողջամիտ Հայու համար այլեւս Հօկը առողջապահական գօտիի տակ առնուած վտանգաւոր տուն մըն է:

(Խմբագրական ԱՊԱԳԱՅի 10 Յուլիս)

ՌԱՖՖԻԿԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

Փարիզի ռուսական մեծ օրաթերթին՝ «Փոսլեդնիէ Նովոստի»ի երաժշտական քննադատը, Եուս, Հեւեւեալը կը գրէ Յուլիս 6ի թիւին մէջ.—

— «Ռաֆֆի Պետրոսեան, տասնըմէկամեայ դաշնակահարը, նուագահանդէս մը տուաւ Կավոյի Սալ տէ Քուաթորին մէջ:

Այս տղան ի յայտ բերաւ ուժգին թափ մը որ յատուկ է միայն չափահասի մը, շատ արտայայտիչ եւ նուրբ ստեղնախաղ մը, իր տարիքին համար բոլորովին ապշեցուցիչ «թէքնիք» մը, մեծ երաժշտականութիւն, եւ ամէնէն զարմանալին, անհատականութիւնը, մանաւանդ քնարերգական կտորներուն մէջ:

Պախ Պըզոնի Շագոնը տակաւին վեր է, ըմբռնումի տեսակէտով, դաշնակահար պատանեակին ուժերէն. ան ցոյց տուաւ իր «թէքնիք»ը եւ զգացումը: Բնականաբար չկրցաւ արտայայտել կտորին ներքին բարդ բովանդակութիւնը:

Շատ յաջող տարաւ Պէթհովէնի ուտ մինէօր Սոնաթին անտանը, ուր արուեստագէտը ի յայտ բերաւ կտորին ճիշդ ըմբռնումը եւ հարուստ խորութիւնը:

Շոփէնը նուագուեցաւ վիրթիւէօզի կարողութիւնով: Դուցէ կարելի ըլլար վիճիլ որոշ «թէմփօ»ներու մասին, սակայն, իր թեթեւ եւ անճիգ թէքնիքը վերին աստիճան զարմանալի է պատանի թարգմանին համար:

Ցայտագրին լաւագոյն պահերն եղան Ֆորէի «Նօքթիւրն»ը, որ դաշնակահարեց կատարեալ արուեստագէտի հոտառութեամբ:

Շումանի «Արապէսք»ին մէջ ցոյց տուաւ իր «թէքնիք»ին փայլը եւ երազային քնարերգականութիւնը: Տակաւին Փիէրնէի «Էթիւտ տը Քոնսէր»ը, որ զարդարեց Ռաֆֆիկ՝ նըրբերանգներով:

Ցայտագիրը աւարտեց Լիստի «Միպէմոլ մաժէօր քոնսէրթօ»յով. ուժը, ձայնեւէջներու բազմազանութիւնը եւ առ հասարակ այդ դժուարագոյն կտորին ամբողջ բնոյթը արտայայտուած տասնըմէկամեայ արուեստագէտի մը կողմէ՝ բոլորովին ապշեցուցիչ է:

Ռաֆֆին ունեցաւ մեծ յաջողութիւն եւ ստիպուեցաւ յայտագրէն դուրս ալ կտոր մը դաշնակահարել»:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

— • —

Անցեալ շաբաթ երեկոյ Ալֆորվիլի Հայ Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Կ. Խաչի Սանուց Միութեան տարեկան հանդէսը:

Սրահը լեփ լեցուն էր, շատեր ոտքի մնացին:

Որոշեալ ժամուն, Սանուց Միութեան երկսեռ անդամները «Մեր Հայրենիք»ով բացին հանդէսը, զոր հանդիսականները յոտնկայս ունկնդրեցին:

Օրուան նախագահ Տոքթ. Քիւթիւկեան ոգեւորիչ ճառով մը ծանրացաւ Հայ Կ. Խաչի ունեցած գործունէութեան վրայ, եւ թուեց խաչուհիներու այն զոհողութիւնները, որ երկու տարիէ ի վեր կը չռայլեն Սանուց Միութիւնը կանգուն պահելու համար, եւ խօսքը ուղղելով բեմին վրայ շարուած երկսեռ երիտասարդութեան, թելադրեց հաւատարիմ մնալ իրենց Միութեան եւ Հ. Կ. Խաչին: Խորհուրդ տուաւ զարգանալ եւ օգտուիլ այն դաստիարակութենէն որ Հայ Կ. Խաչը հնարաւորութեան սահմանին մէջ իրենց կը ջամբէ, որպէսզի, իրենք ալ իբրեւ ցեղի շարունակողները՝ սիրով տանին իրենց բաժին ինկած այն բեռը, որ հայ ժողովուրդինն է, մինչեւ որ իրականանայ Հայաստանի անկախութիւնը, մեր ազատ եւ միացեալ հայրենիքին մէջ:

Յաջող կերպով արտասանեցին Վարդուհի Տէր Վարդանեան՝ Յովհ. Մահտեսեանի «Փա՛ռք Հայաստանին», եւ Գրիգոր Խմբէճեան՝ Ա. Սրապեանի «Տաղ առ Սեւանայ Լիճը», որոնք բուռն ծափերու արժանացան:

Քնքոյշ եւ հաճելի կերպով երգեցին Օր. Նուարդ Մուրատեան եւ Պ. Կարպիս Գայիքեան:

Քանի մը խմբերգներէ վերջ, Սանուց Միութեան նախագահ Պ. Գայիքեան գրաւոր կերպով Միութեան անկեղծ շնորհակալութեան թարգման եղաւ բոլոր այն անձերուն որոնք իբրեւ ուսուցիչ կամ օժանդակ, երկու տարուան ընթացքին որ եւ է կերպով նպաստեցին իրենց զարգացման եւ դաստիարակութեան:

Մասնաւոր յարգանքով յիշեցին անունը Տիկին Էլլէն Բիւզանդին, որ եղած է միակ ստեղծողն ու կազմակերպիչը, ինչպէս նաեւ տեւական գուրգուրացողը Սանուց Միութեան վրայ:

Ցետոյ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնեցին իրենց ուսուցիչին Պ. Սահակ Յովհաննէսեանի, եւ անակնկալ թանկագին նուէրով մը, իրենց երախտագիտութեան զգացման ապացոյցը տուին:

Պ. Յովհաննէսեան շնորհակալութեամբ ընդունեց իր աշակերտներու նուէրը եւ խոստացաւ անխոնջ շարունակել իր ցեղի զաւակներուն հանդէպ ստանձնած պարտականութիւնը, որ ամէն բանէ աւելի նուիրական է իրեն համար:

Սանուհիներու հայկական պարերէն վերջ, ներկայացուեցաւ մէկ արար «Խնթերու բժիշկը», որ անվերջ ծիծաղի մէջ պահեց ներկաները, իսկ վերջն ալ պատկեր մը «Հին աստուածներ»էն որ խոր լռութեան մէջ ունկնդրուեցաւ:

Երկու ներկայացումներն ալ, շնորհիւ դերասան Պ. Ուզունեանի թափած աշխատանքին, շատ յաջող անցան: Երիտասարդ դերակատարները լաւ էին եւ ժողովուրդը երկարատեւ ծափահարութեամբ իր գոհունակութիւնը յայտնեց:

Հանդէսի յաջողութեան հետ մէկտեղ նիւթական հասոյթն ալ կը յուսանք թէ գոհացուցիչ եղած ըլլայ:

Ապրի՛ Ալֆորվիլի հայ գաղութը, որ գիտէ քաջալերել իր չափահաս սերունդը եւ անաղարտ պահել հայու դիմագիծը:

Ներկայ մը

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ «ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ»Ի

«Պալաքեան Սրբազանի Յանձնախումբ»ս, որ կազմուեցաւ եւ գործեց վիճակիս կաթ. Պատուիրակ Գարեգին Սրբազանի նախագահութեան տակ, իր հրապարակային շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Քահանայ Հայրերուն եւ ամէն անոնց՝ որոնք իրենց բարոյական օժանդակութեամբ եւ նիւթական նուիրատուութիւններով հնարաւորութիւն տուին արժանավայել թաղումով մը ողբացեալ Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանի մարմինը փոխադրելու իր սեփական հանգստավայրը հարիւր տարուան ապահովութեամբ: Այս պայմանաժամը վերանորոգելի եւ նոյնիսկ մշտնջենականի վերածելի է որ եւ է ատեն:

Մօտ ժամանակէն կը յուսանք կանգնել նաեւ պատշաճ շիրիմ մը:

Անկէ զատ, ի գիտութիւն հասարակութեան, ստորեւ կուտանք հաշուեցոյցը դերեզմանի գնման, շինութեան եւ մարմնի փոխադրութեան համար կատարուած ծախքերուն: Մանրամասնութիւնները կը պահուին Առաջնորդարանի դիւանատան մէջ:

Մուտք.— Հանգուցեալի մեծ եղբօրմէն՝ 30 անգլ. ոսկի (3188.10 ֆրանք), Նիւ Եորքի ազգականներէն՝ 90 տոլար (1948.50 ֆր.), Պ. Գ. Շահրամեանէ 300, Ոմն 100, Սահակ քհնյ. Փափազեանէ 50, Մարոքէն Պ. Յ. Պոլոյեանէ 50 ֆր., գումար 5636, 60 ֆր.:

Ձեռամբ՝ Կարապետ Քահանայի 629 ֆր., Գալուստ Քահանայի 507, Եսայի Քահանայի 500, Մեսրոպ Քահանայի 570, Եղիշէ Քահանայի 577, Շաւարշ Քահանայի 502, Շահէ Քահանայի 570, Գիւտ Քահանայի 806 ֆրանք, գումար 4666 ֆրանք: Ընդհանուր գումար 10302.60 ֆրանք:

Ելք.— Գերեզմանի հողին 100 տարուան համար 6300 ֆր., Նկուղի շինութեան 3000, Զանազան ծախուց՝ ըստ մանրամասնեալ ցուցակի 501.50, Ձեռամբ Պ. Ա. Կիւլպէնկեանի՝ ըստ ընկալագրի 36.60, ծաղկեփսչի 100 ֆրանք, գումար 9938.10 ֆրանք: Սնտուկին պատրաստը 364.50 ֆր.:

Անդամք
«ՊԱԼԱՔԵԱՆ ՍՐԲԱԶԱՆԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ
ԱՐԱՄ ԹԷՔԷԵԱՆ, ԱՐՄԵՆԱԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ, ԳԱՐԵԳԻՆ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Նուագահանդէս

—o—

ԼԻՈՆ, 12 Յուլիս.— Քէմանչիստ Ռուբէն եւ իր տիկինը, այս արուեստագէտ ամոլը, իրենց երկիրէ երկիր երկար շրջագայութեան ընթացքին, Լիոն ալ հանդիպելով, տուին իրենց առաջին նուագահանդէսը ամսոյս 9ին, Երրորդ Թաղապետութեան սրահին մէջ:

Մեր հանդէսները առհասարակ տեղի կ'ունենան շաբաթ եւ կիրակի օրերը: Ռուբէնի բախտը ուրբաթ իրիկուան վիճակուեցաւ: Հակառակ ատոր, սակայն, սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր հայ հասարակութեամբ, որ հանդէսին հետեւեցաւ օրինակելի կարգապահութեամբ եւ լռութիւնով:

Ռուբէն իր յայտագիրը կազմած էր առաւելապէս հայ հեղինակներէ, թիւով 13, բայց ժողովուրդի բուռն խնդրանքին վրայ նուագեց նաեւ «Պէպոյի երգը» եւ «Կռունկ»ը: Այս աննման արուեստագէտին մասին մեր մամուլը իր գնահատանքի խօսքը շատ անգամ է ըսած: Անիկա քէմանչէն նուագած միջոցին կարծէք քուրմ մըն է, որուն կը դիմէ հաւատացեալը իր էութիւնը նուիրելու կամ անկից կեանք աղերսելու դիտումով: Այն ծափահարութիւններն ու կեցցէները, որոնք տեղի կ'ունենային իւրաքանչիւր կտորի աւարտումին՝ կ'ապացուցանէին թէ Ռուբէն թափանցած էր հայ ժողովուրդի սրտին խորը:

Ա՜խ, մեր աննման ժողովրդական երգերը.— Ահա Սայաթ Նովան, աշուղի իր կարօտալից տաղերով, Հայութեան պարծանք Կոմիտաս վարդապետի «Միրանի ծառ»ը, «Հովարէք»ը, եւ պանդուխտ հայութեան երգը «Կռունկ», մանաւանդ, որ հոգիները կը փոթորկէ, Սփենիի «Զարկեահ»ը, Տիգրանեանի «Անուշ»ը եւ իր՝ Ռուբէնի «Հայ հովուի սրինգն» ու «Հայրենի կարօտ»ը:

Ռուբէնը, այս դժբախտ եւ անտուն օրերուն, արտասահմանի հայութեան նոր խանդ ու աւիւն կը ներարկէ եւ ցեղին յարութեան հաւատքը կը ներշնչէ: Անիկա այն կամուրջն է որ Սփիւռքի հայութիւնը հոգեպէս իրար կը միացնէ եւ մեր ազգային երաժշտութիւնը օտար ժողովուրդներու կը ներկայացնէ,— «Հայութեան շրջուն դեսպանն է»: Բայց այս առաքելութեան մէջ պատուի բաժին մը կ'իյնայ շնորհալի Տիկ. Ռուբէնի, որուն ճարտար մատները ստեղնաշարին վրայ՝ քէմանչէին հետ, կշռոյթի եւ ներդաշնակութեան ամբողջութիւն մը կը կազմեն:

Ա.

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

— . —

ՎԻԷՆ, 12 Յուլիս (Յառաջ).— Ինչպէս ծանօթ է, Վիէնի Կ. Խաչի Մասնաճիւղը, համախորհուրդ իր շրջանային վարչութեան, մօտ եօթը տարիէ ի վեր կը պահէ ծաղկոց մը, որուն ամավերջի հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ շաբաթ երեկոյ:

Դպրոցին հիմը դրուած է 1930ին, տեղւոյս քանի մը հայրենակիցներու կողմէ, որոնք էին Յակոբ Մկրեան, Հայկազուն Յակոբեան եւ Յարութիւն Թագէոսեան: Այս երեք հայրենակիցները աւելի քան մէկ տարի սիրով շարունակեցին իրենց վստահուած գործը: Ետագային երբ տեղւոյս մէջ կազմուեցաւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը, առաջին գործերէն մէկը եղաւ ուժ տալ դպրոցին: Շատ չանցած դպրոցին հոգատարութիւնը բոլորովին յանձնուեցաւ Կ. Խաչին, որ գիտակից իր պարտականութեան, կարելի բոլոր միջոցները ի գործ դնելով անվարան կը շարունակէ մինչեւ ցարդ: Կ. Խաչի այս դպրոցը ամէն տարի ունեցած է իր մասնաւոր եւ վճարովի ուսուցիչը: Մօտ երկու տարի պաշտօնավարած է Արամ Գառօնէն, մէկ տարի Յակոբ Մկրեան, մէկ տարի ալ Օր. Ռեբեկա Գարակէօզեան, իսկ երեք տարիէ ի վեր Հ. Կ. Տէրմոյեան, իրեն օգնական ունենալով ընկ. Ներսէս Խաչիկեան: Այս եօթը տարուան ընթացքին Կ. Խաչը մօտ 20 հազար ֆրանք է ծախսած դպրոցին համար: Ամէն ամիս 100 ֆրանք վճարած է Կ. Խաչի շրջանային վարչութիւնը դպրոցին առաջին օրէն սկսեալ, իսկ մնացեալը գոյացած է աշակերտներէն գանձուած ամսականներով եւ կազմակերպուած հանդէս-երեկոյթներով:

Իւրաքանչիւր տարի միջին հաշուով դպրոցը յաճախած են 45 - 50 երկսեռ աշակերտներ, 5 - 15 տարեկան, որոնց թիւը ներկայիս հասած է 55ի: Հոս յատկապէս չեշտեմ որ Կ. Խաչին վճարումները իր վարձած ուսուցիչներուն համար շատ համեստ են եղած, բայց վճարուած առանց ձգձգումի: Ուսուցիչներն ալ լիուլի կատարած են իրենց պարտականութիւնները:

Ահա այս դպրոցին ամավերջի հանդէսն էր որ տեղի ունեցաւ շաբաթ երեկոյ, փայլուն եւ յաջող: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը: «Յառաջ Նահատակ» խմբերգէն վերջ Հ. Կ. Տէրմոյեան քանի մը ամփոփ խօսքերով բացատրեց դպրոցին արժէքը եւ անոր կատարած դերը, չմոռցաւ նաեւ ծնողներուն յիշեցնել իրենց պարտականութիւնները հանդէպ իրենց մանուկներուն եւ մեր մայրենի լեզուին:

Շատ երկար պիտի ըլլար մէկ մէկ թուել 50էն աւելի մանուկներուն անունները, որոնք բոլորն ալ բաժին ունէին իրենց ամավերջի հանդէսին մէջ: Երգեր, արտասանութիւններ, մանկական ներկայացումներ եւ պարեր, բոլորն ալ գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ: Ինչպէս ի՛նչքան ուրախութիւն կը պատճառէ, երբ կը տեսնես մեր մանուկները, որոնք փողոցներուն մէջ շարունակ օտար լեզուով կը խօսին իրարու հետ, բայց հանդէսին օրը բոլորն ալ կը թոթովէին հայերէն բառեր, որոնցմէ հայրենիք եւ Հայաստան կը բուրէր: Այսպէս մօտ երկու երեք ժամ ապրեցանք մեր մանուկներուն հետ: Հանդէսը փակուեցաւ հայկական դրօշ հիւսելու պարով, որ մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ ներկաներուն մէջ:

Գաբունի

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (408)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Ծօ, շէշերը չտաքցա՞ն դեռ, — ատեն մը վերջ սպայի քովէն հեռանալով, խօսքը կրակարանի քով գտնուող կարտխանին ուղղելով՝ գոռաց բանտապետը:

— Հա, հա կարմրեցան ...

— Հատ մը տուր տեսնեմ, սա շանը փանթալոնն ու վարտիքը վար իջեցուցէք...

Վահէն սարսափելի ծեծէն վերջ շարժելու կարողութիւն իսկ չունէր: Գլուխը կուրծքին ինկած էր: Կուրծքը ծանր ծանր կը բարձրանար ու կ'իջնար: Անզօր կատաղութեամբ լեցուած, շրթները արիւնելու աստիճան կը կծոտէր, ինքզինքը չկորսնցնելու համար:

Երբ կարտխանները Վահէի տաբատը ու վարտիքը վար քաշեցին, սենեակի մէջ այնպիսի քար լռութիւն մը տիրեց, որ ներկաներէն ոչ ոք կը համարձակէր ազատօրէն շնչել:

— Տեսնենք թէ հիմա ալ պիտի լռե՞ս ...

Բանտապետը շիկացած շամփուրը ձեռքը յառաջացաւ, ու սադայէլական ծիծաղով մը՝ գլուխը մօտեցուց Վահէի դէմքին:

— Տեսնենք հիմա ալ պիտի լռե՞ս, — հեգնօրէն կրկնեց բանտապետը ատամները կրճտացնելով:

Վահէն աջ ուսին վրայ ինկած գլուխը յանկարծ բարձրացուց, դէմքը անդիմադրելի զզուանքով մը ծամռեց ու թքաւ բանտապետի երեսին.

— Սրիկայ...

Ներկաներէն ոչ ոք յստակ գաղափար մը ունեցաւ, թէ ասկէ անմիջապէս վերջ ի՞նչ պատահեցաւ: Երկաթէ շամփուրը մէկդի նետած՝ բանտապետը երկու ձեռքով բռնեց Վահէի ձախ ձեռքէն ու սկսաւ ոլորել զայն, մինչ Վահէն կը գալարուէր յատակի վրայ, ու եզան նման ծանր կը տքար:

— Խօսէ, խօսէ, խօսէ,— կ'ոռնար բանտապետը՝ ալ աւելի դարձնելով Վահէի թեւը:

Վահէն յանկարծ սարսափելի ճիչ մը արձակեց: Բանտապետի ուժեղ ոլորումի հետեւանքով, Վահէի թեւոսկրը տեղէն ելած էր: Նոյնիսկ կարտխանները, որոնք բանտապետի չափ վարժ էին տանջելու արհեստին մէջ, սահմռկած իրարու նայեցան:

— Դէ, մարդ, խենթեցա՞ր,— բարկացած պոռաց սպան ու բանտապետի թեւէն բռնած ուժով մը մէկդի հրեց զայն, — խելքդ հացի հե՞տ կերար... Գիտես, որ վաղը առտու ... ըհըմ ... արդէն ծեծելու ալ չէիր... Այդ վիճակին մէջ տեսնողները ի՞նչ պիտի ըսեն: Հազար անգամ ըսի, դուն նորէն քու էդ քշեցիր: Ես այս գործին մէջ մաս չունիմ: Վաղը առտու հազարաւորներ պիտի տեսնան, օտարներ ալ: Դէ մարդ Աստուծոյ, եթէ պիտի խօսեցնես, ահա էդ շները խօսեցուր,— ու մատով ցոյց տուաւ Եկաւեանն ու միւս բանտարկեալները,— քու ձեռքդ բռնողը ո՞վ է, ինչ կ'ուզես ան ըրէ, բայց ասոր ձեռք զարնելու չէիր:

— Ճիշդ է, իրաւունք ունիս,— ըսդ գալով թէ ինչ մեծ յիմարութիւն գործած էր Վահէն չարչարելով՝ ընդրընդաց բանտապետը,— իրաւունք ունիս, քիչ մը շատ առաջ գացի, Մէհմէտ աղա, տար էս մարդը միջանցքի աջ կողմի ամենավերջին զովուշը: Մինչեւ լոյս քովը կը մնաս... հասկցա՞ր... ոտքին հինա դիր կամ ձէթով տաղէ: Ինչ կ'ուզես ըրէ, միայն թէ կարենայ վաղը առտու ոտքի ելլել:

Մէհմէտ աղան, կարտխանի մը օգնութեամբ, քնքշօրէն գրկեց նուաղած Վահէն, ու բանտապետի սենեակէն դուրս ելաւ:

— Է, հիմա դուն առաջ եկուր տեսնեմ... դուն, Եկաւեան էֆէնտի, քեզի կ'ըսեմ, մեր Վեհափառ Սուլթանի կառավարութենէն դժգոհ ես, Հայաստանի ազատութիւն կ'ուզէիր, անշուշտ հայ թագաւոր մըն ալ կ'ուզէիր, ես քեզի էնպէս թագաւորութիւն մը տամ, որ երբեք մտքէդ չելլէ...

Մինչեւ կէս գիշեր աղիողորմ ճիչեր ու հառաչանքներ կը լսուէին բանտապետի սենեակէն:

ԿԱԽԱՂԱՆԸ

Խատիճէն Վահէի ձերբակալուելու հետեւանքով, շաբաթներէ ի վեր իսկական դժոխք մը կ'ապրէր: Թէեւ Լեւոնի հետ ունեցած տեսութենէն վերջ սրտին մէջ յոյս մը ծագեր էր Վահէն ազատուած տեսնելու, բայց ամէն անցած օր իր ունեցած հաւատքէն բան մը հետը կը տանէր: Ամէն օր սովորական ժամուն, կուգար Սոնիայի մօտ: Կուգար անոր քովը ազատօրէն լալու, սրտի դառնութիւնները թափելու Սոնիայի առջեւ, մինչ տանը մէջ, ամուսնոյն ներկայութեանը պէտք էր ուրախ, խնդումերես երեւնար:

Այդ ծանր ապրումներու շրջանին, Խատիճէի միակ մխիթարութիւնը Սոնիան դարձած էր: Կէս օրէ վերջ կուգար Սոնիայի մօտ, դէմքը երկարած, աչքերը շատ լացէն սովորական փայլը կորսնցուցած, երեխայի նման կը փարէր անոր եւ հոնգուր հոնգուր կ'արտասուէր: Բայց ամէն անգամ ալ բարեկամուհիին խօսքերէն յուսադրուած՝ մեղմօրէն ժպտելով կը մեկնէր:

Սոնիան, թէեւ Վահէն փախցնելու ծրագրի մանրամասնութիւններուն անծանօթ էր, բայց գիտէր որ, Լեւոնի եւ ընկերներու կողմէ ինչ որ գաղտնի աշխատանք կը կատարուէր: Այդ արդէն որոշ գրաւական մը կը համարէր յաջողութեան: Վերջի օրերը, աւելի շուտ բնազդօրէն, կ'ըզգար, որ ձեռնարկի պահը մօտեցեր է:

Այն օրը, երբ քիչ վերը նկարագրուած անցքերը տեղի կ'ունենային բանտին մէջ, Յակոբը Լեւոնէն տոմսակ մը բերաւ Սոնիային: Երկտող մըն էր: Լեւոնը այդ գրութեամբ կը խնդրէր, որ եթէ հնարաւոր է, Սոնիան համաձայնի իր մօտ պահել, քանի մը օրուան համար, երկու շատ կարեւոր ընկերներ: Սոնիան ուրախութեամբ համաձայնեցաւ, բայց երբ Յակոբը յայտնեց, որ ինք այդ գիշեր ստիպուած է դուրսը անցընել ու հազիւ թէ լուսաբացի մօտ պիտի կրնայ վերադառնալ, Սոնիան անմիջապէս գլխի ինկաւ, որ այդ երեկոյ անսովոր դէպք մը տեղի պիտի ունենայ:

— Բացակայութիւնդ վնաս չունի, ես առանձին ալ կրնամ մնալ, բայց անկեղծ կերպով ըսէ, Յակոբ եղբայր, դու գիտե՞ս թէ այդ երկու փախստականները ովքե՞ր են:

— Հա, անշուշտ,— ծոծրակը քերելով տատամսոտ պատասխանեց մեր Ուրանցցի բարեկամը:

— Կրնա՞ս ինծի ըսել, չէ՞ որ վերջապէս ես պիտի տեսնեմ զիրենք, ինծմէ ծածկելը իմաստ չունի:

— Անշուշտ կրնամ ըսել, չեմ կարծեր թէ պարոն Լեւոնը քեզմէ ծածկել ուզէր: Այս գիշեր,— ու Յակոբը ձայնը ալ աւելի ցածցնելով՝ Սոնիայի ականջին բաներ մը փսփսաց

— Օ՜,— ուրախացած բացագանչեց Սոնիան ու աշխուժով ձեռքերը իրարու շփեց,— ուրեմն ամէն ինչ պատրաստ է...

— Այո...

— Մինա՞կ պիտի երթաս, թէ ընկերներով:

— Անշուշտ ընկերներով:

— Իսկ պարոն Լեւոնը՞:

— Ի հարկէ միասին: Այո, մութը կոխելուն կը մեկնիմ անոր մօտ: Ետոյ, չորս ընկերներով կ'երթանք քաղաքամէջ: Քու մասիդ կը մտածեմ: Մինակ պիտի մնաս, օրիորդ: Ափսոս որ Մարիամը մօտդ չես կրնար պահել... շատախօս է... գիտցածն ու չգիտցածը դրկիցներուն կը պատմէ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

թեան գործունէութեան։ Պրաք - Ձիրոմսքի, ինչպէս եւ Մարսօ Փիվէր յաղթուած էին, եւ կուսակցութեան ղեկավարութիւնը, որ այնքան քննադատուեցաւ համագումարին մէջ, դարձեալ վստահութիւն շահեցաւ, — ուրիշ կերպ կարելի չէր սպասել, բոլոր փոթորկոտ համագումարները վերջը նոյն արեւը։

Համագումարը փակուեցաւ երեքշաբթի առաւօտ չլուսցած։

Ազգ. վիճակահանութեան Պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղին 1937 շրջանի 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ չորեքշաբթի օր։ Երեք միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 257.903 թիւը։

56 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւի տարբերութիւն ունին, շահեցան 30.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք. — 278.050, 527.087, 1.084.394, 1.275.548։

224 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 10.000ական ֆրանք։

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք. — 042.071, 599.299, 1.242.948, 1.443.118, 209.452, 1.480.414։

336 տոմսակներ որոնք միայն մէկ թիւով կը տարբերին, շահեցան 5000ական ֆրանք։

80709 վերջացող թիւերը շահեցան 120000 ֆրանք։
60090 վերջացող թիւերը շահեցան 120000 ֆրանք։
5843 վերջացող թիւերը շահեցան 50000 ֆրանք։
290 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք։
123 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք։
03 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
79 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք։
1 վերջացող թիւերը շահեցան 120 ֆրանք։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Տաջստանի Գերագոյն Ատեանին նախագահը, Ալիյեւ, «հակայեղափոխական տարրերու հետ խառնուած ըլլալով»։ Ադրբէջանի կեդր. կոմիտէն որոշեց դատել Աճխացխինուքի շրջանային քարտուղար Ալի Ալիյեւը եւ նոյն շրջանի կեդր. կոմիտէին նախագահը, Պաղտասար Գասպարեան, միեւնոյն ամբաստանութիւններով։

ՌՈՒՍ սաւառնորդ Գնդապետ Կրոմով որ երկու ընկերներու հետ օդանաւով Թռաւ հիւսիս. բեւեռին վրայէն Ամերիկա, գետին իջաւ Լոս - Անճէլըսի մօտ։ Ռուս սաւառնորդները 61 ժամ մնացին օդին մէջ կտրելով 10.800 քիլոմեթր։ Այսպէս կոտրեցին հեռաւորութեան չափանիշը Ֆրանսացի Քոտոս եւ Ռոսիի որոնք 1933ին Նիւ Եորքէն Սուրիա գացին 9104 քիլոմեթր կտրելով։ Ռուսերուն թռիչքը ժամական 177 քիլոմէթր է։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ երէկ մուտք ունեցաւ 249,654 հոգի։

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

18 յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻՉԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Ընկ. ԱՐԱՄ ԹԻՄԻՐՃԵԱՆ

Նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մեներգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սինոպցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները։ Քեմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ծցրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian née Baharian. 56 rue de Bas Meudon. Issy les Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս. Իսի։ Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

փարիզի ... (illegible)

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը 17 յուլիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ Rue de la Défense Պ. Նալպանտեանի խանութին վերնայարկը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, «Խաժակ» ակումբին մէջ։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ Հ. Յ. Դ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 յուլիս, այսօր երեկոյեան ժամը 9ին Սոսիէթէ Սավանթի Salle D.ի մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԵՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Ի՞ՆՉ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջանի ընկերները։

Ծախքերու մասնակցութեան համար 1 ֆրանք։

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաղ աղբիւրին մօտ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն։

Մարզական զանազան խաղեր, կովկասեան պարեր։ Կը նուագէ Թառիստ Արգար

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝ եւրոպական պարերու համար

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Gare Invalideէն առնել Վէրսայլի գիծը եւ իջնել Meudon Val fleurie կամ մէթրօ Mairie d'Issyէն մասնաւոր թաքսիներ, Tapis Vertի համար։

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահանգականու յիշատակին

կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան։ 18 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ։

ՐՈՊԷՆՍՈՆ Grand Arbre Maison FIQUETի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Ա. ԶՕՊՅԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Պ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կ'արտասանեն՝ Օր. Սիմոնեան, Պ. Պ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան։

Խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ, ծայկական տարազով։

Նուագախումբ, դաշնակ եւ եւրոպական պարեր։

Աճուրդ չկայ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Ընծրելի պարագային մասնաւոր սրահ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ փորթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆ. Կ. Խաչի Պուլուար Օտաօյի ենթամասնաճիւղի կողմէ 18 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ՍԷՆԹ - ԱՆՏՈ՛ՆԷԻ պարտէզին մէջ։

կը խօսի Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ։

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն. Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ։

Ազատեան թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

ԽԵՂՃՈՅԻ ԹՈՒՂԸ

Ղեկավարութեամբ Գ. Քէնտիրեանի

Մուտքը ազատ է։

Հաղորդակցութիւն.— Քոր Պէլզոնսէն առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջաւորութեանը։

Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ժամը 2ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը իջխան Արղութեաններու նորաշէն շիրիմին։

Բարեկամ կազմակերպութիւններէն կը խնդրուի չի խաչաձեւել այդ թուականը։

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. յ.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord. Raincy

ՈՍԿԻ ՉԿՆԻԿԸ

երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ Քօրբէօէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ - ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Իր աշխարհիկչական իւրաքանչիւր գործի համար նա կախուած կը լինէր, եթէ կառավարութիւնը ժամանակին իմանար նրա իսկական դերի մասին։ Ահաբեկիչներին մատնելու համար յեղափոխականները նրան կը սպանէին, եթէ իմանային ճշմարտութիւնը։ Իսկ դրանցից թէ մէկը եւ թէ միւսը ամէն բոպէ էլ կարող էր պատահել։ Դեռ չեմ խօսում այն անուղղակի վտանգների մասին, որոնք սպառնում էին Ազեւին՝ իր աշխատանքների ժամանակ։ Վ. Մ. Զենզինովը, նկարագրելով այն ռումբերը եւ «դինամիտէ հագուստները», որոնք ժամանակին իրենք պատրաստում էին եւ իրենց վրայ փորձում, ասում է. «Նա կարող էր հարիւր անգամ օդը ելլել»։ Ազեւի ջղերը, ի հարկէ, գերմարդկային ամրութիւն ունէին։

Շատ դժուար է հասկանալ եւ այն բացատրութիւնները, որոնք տալիս էին Ազեւի դաւաճանութեան համար ոստիկանութեան գործիչները։ «Ես մտածում եմ, գրում է Ռատայեւը, որ ... իսկական պատճառը Գերշունիի հետ ունեցած ծանօթութիւնն ու մոտիկութիւնն էր։ Այդ ծանօթութիւնը ճակատագրական դեր խաղաց Ազեւի գործունէութեան ասպարէզի մէջ եւ դրդող պատճառ դարձաւ նրա մատնիչութեան։ Պէտք է իմանալ, որ Ազեւը նախ քան այդ ծառայութեան մտնելը յեղափոխական չէր եւ հաւանաբար իրեն հաշիւ չտալով հետզհետէ եւ տարիճանաբար ենթարկեց Գերշունիի ազդեցութեան եւ հմայքին։ Գերշունին, ինչպէս յայտնի է, ուժեղ տպաւորութիւն էր թողնում ամէնքի վրայ, ում հանդիպում էր։ Արդեօք յայտնի հիպնո՞ս էր, թէ արդիւնք արտասովոր զարգացումով կամքի ոյժի, կամ թէ խոր համոզման ազնուութիւն ունենալուն, չը գիտեմ» ...

Այս բացատրութեան պարզամտութիւնը աչքի է խփում։ Իբր թէ համոզման ազդեցութեան։ Եւ անձնատուր լինելով այդ ազդեցութեան, սկսեց ոչ միայն յեղափոխականներին առաջնորդել դէպի կախաղան, այլեւ նախարարներին՝ դէպի ռումբ ...

Յեղափոխականների տուած ցուցմունքների մէջ (որոնք աւելի ճիշդ կարող են լինել) ոչ մի աւեալ չը կայ Գերշունիի Ազեւի վրայ թողած ազդեցութեան մասին։ Խոր համոզման տէր յեղափոխականներ Ազեւը շատ էր տեսել իր ժամանակին։ Գերասիմովին գրած իր նամակի մէջ Ազեւը յեղափոխականներին սրիկաներ է անուանում եւ այն էլ բաւական «անկեղծօրէն»։ Կարելի է ամենայն հաւանականութեամբ ասել, որ Ազեւը այնպէս էր սիրում յեղափոխականներին, որոնց մէջ եւ Գերշունիին, ինչպէս նա սիրում էր հին սերունդի գործիչներին՝ Պլեւէյի գլխաւորութեամբ(*)։

Ազեւի գլխաւոր կիրքը խաղն էր, խաղ՝ բառի ամէն իմաստով։ Այս կրքի մէջ բացակայում էր յետ կանգնելու ամէն մի պահանջ, բացի անձնական շահերի երեւակայութիւնից։ Իւրայատուկ մտանդրութիւնը իւրայատուկ հոգեբանութիւն է առաջ բերում։ Ազեւը «մոլի դաժան» չէր, բայց հաւանաբար, նրան դուր էր գալիս այն շրջապատը, որի մէջ իր դերը այդքան մեծ էր։

Զանազան հետաքրքրական տեղեկութիւններ գտնում ենք Ռատայեւի 1910 հոկտեմբեր 20ին Զույեւին գրած նամակի մէջ։ Ռատայեւը գրում է. «Ազեւը աշխատեց ոչ միայն ռուսական յեղափոխութեան համար, այլ եւ սովորեցրեց նաեւ օտարազգի յեղափոխականներին։ 1905 թուի սկիզբին եւ առիթ ունեցայ հանդիպելու հայ «դրօշակ»ականների լուրջ կազմակերպութեան եւ մակեդոնացի յեղափոխականներին, որոնք միանալով ռուս ահաբեկիչների հետ, զէնքեր եւ պայթուցիկ նիւթեր էին տեղափոխում մասնաւորաբար Կովկաս՝ Սեւ ծովի վրայով։ Զբաղականանալով իմ անձնական ճամբորդութեամբ Պուլկարիա եւ Կոնստանդնուպոլիս, ես ուղարկեցի այնտեղ Ազեւին, որ այդ կազմակերպութեան հետ մանրամասն ծանօթանալուց յետոյ, շատ հետաքրքրական եւ կարեւոր տեղեկութիւններ տուեց ինձ ... Ազեւը Պալքանեան թերակղզուց դուրս գալուց անմիջապէս յետոյ, կարծեմ յուլիս 11ին թէ 12ին (1906 թ.), Կ. Պոլսում, Եըլտըզի մզկիթի մօտերքում, կրօնական արարողութեան ժամանակ մահափորձ կատարեց Սուլթան Աբդուլ Համիտի դէմ հենց այն միջոցով, որով Ազեւը ցանկանում էր մահափորձ կատարել Պլեւէյի դէմ, այն է՝ գինամիտով լցրած ինքնաշարժի միջոցով, որի մէջ չքամիրին մասնակցելու համար եկել էին երկու յայտնի օտարազգիներ։ Ըստ երեւոյթին Ազեւը կատարեց իր ծառայութեան պարտականութիւնը համաձայն իր սկզբունքի՝ «գործը եւ հաճոյքը իրենց ժամանակին». մտածեց եւ Հայերի հետ միասին մահափորձ կատարեց Սուլթանի դէմ, իսկ յետոյ, ըստ իր սովորութեան, հանդիսա կերպով գնաց տուն»։ Ես ջանացի այս գործի մասին ճիշդ տեղեկութիւններ իմանալ հայ քաղաքական գործիչներից։ Նրանք բացարձակ կերպով ժխտեցին Ազեւի մասնակցութիւնը Աբդուլ Համիտի դէմ կատարուած մահափորձի մէջ։ Բայց մասնակցութիւնը կարող էր լինել կողմնակի կերպով եւ անանկատելի. հաստատապէս չեմ ուզում ասել, որ Ռատայեւը սխալուել է։ Ցանկացած միայն դէպս նրա նկատողութիւնը «գործը եւ հաճոյքը իրենց ժամանակին», վկայում է Ազեւի հոգեբանութեան նուրբ ըմբռնումը։ Գործի համար հարկաւոր էր սպանել ռուս նախարարներին եւ յեղափոխականներին։ Իսկ զուարճութեան համար ... խանդարում այն աշխարհն ուղարկել եւ տաճկական սուլթանին, մի քանի Հայերի հետ միասին, մանաւանդ, որ կարող էր այդ հանգամանքը ձեռնտու լինել իրեն։ Նման մի սխրագործութիւն անպայման պիտի հրապուրէր Ազեւին։

Ազեւի հոգու մէջ գոյութիւն ունէին երկու աշխարհներ՝ սոց. յեղափոխականների եւ Ոստիկանութեան աշխարհները։

(*) Զուբատովը պատմում է, որ Ազեւը «կատաղութիւնից եւ ատելութիւնից դողալով էր խօսում Պլեւէյի մասին»։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՍՐԲՈՒՀԻՆԵՐ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 17 ՅՈՒԼԻՍ — SAMEDI 17 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3474

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

»»»» • ««««

Փակուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 34րդ համագումարը, չորս օր եւ չորս գիշեր լարուած վիճակի մէջ պահելէ վերջ վեց հարիւրէ աւելի պատգամաւորներուն հետ նաեւ ամբողջ Ֆրանսան:

Մարսիլիոյ մէջ գումարուած այդ համագումարին ելքէն կախում ունէր Շօթանի դահլիճին ճակատագիրը:

Շատ կարեւոր էին օրակարգի հարցերը: Առաջին անգամն էր որ ընկերվարական կուսակցութիւնը պաշտօնապէս իր մասնակցութիւնը բերելէ վերջ երկրին կառավարութեան, հաշիւ պիտի տար կուսակցութեան գերագոյն ժողովին:

Ընկերվարականներուն քաղքենի կառավարութեանց մասնակցութեան հարցը բաւական հին է այս երկրին մէջ: Այդ խնդիրը կար՝ երբ տակաւին Ֆրանսայի ընկերվարականները չունէին այսօրուան միացեալ կուսակցութիւնը, որ հիմնուեցաւ 1905ին: Ցայտնի պետական գործիչ Վալտէք - Ռուսօ, որ ընկերային կարեւոր յեղաշրջումներ մտցուց Ֆրանսայի մէջ, 1899ին իր դահլիճին մէջ առաւ Ալեքսանդր Միլրանը, որ այն ատենուան ականաւոր ընկերվարականներէն էր, Պրիանի, Ռընէ Վիվիանիի եւ ուրիշներու պէս, որոնք ետքէն վարչապետ եղան, ինչպէս Միլրան ալ Հանրապետութեան նախագահ եղաւ:

Երկար բանավէճի դուռ բացաւ այս դէպքը: Ի վերջոյ 1904ին Միջազգայինի համագումարը դատապարտեց ընկերվարականներու մասնակցութիւնը քաղքենի կառավարութեանց:

Պատերազմէն ետք քանիցս օրակարգի վրայ եկաւ այս հարցը: Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Սկանտինաւեան երկիրներու մէջ ընկերվարականները ձեռք առած էին կառավարական ղեկը: Ֆրանսայի մէջ 1924ին երբ ընկերվարական եւ արմատական - ընկերվարականները՝ «ձախերու քարթէլ»ը կազմելով մեծամասնութիւն ունեցան խորհրդարանական ընտրութեանց մէջ, կառավարութեան մասնակցելու խնդիր ծագեցաւ: Ռընօտէլ, Փօլ-Պոնքուր եւ ընկերները մասնակցութեան կողմնակից էին, իսկ Լէոն Պլումի եւ Փօլ - Ֆօրի կուսակիցները կը ջատագովէին պարզ «աջակցութիւն»ը: Վերջինները յաղթեցին, բայց «աջակցութեան» քաղաքականութիւնը սնանկացաւ, հինգ արմատական դահլիճներ տապալեցան: 1933ին մասնակցութեան կողմնակիցները կուսակցութենէն բաժնուելով կազմեցին «Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը», որուն անդամները մասնակցեցան զանազան քաղքենի դահլիճներու:

1936ի խորհրդարանական ընտրութիւնները աննախընթաց յաղթանակ ապահոված ըլլալով «Ժողովրդական Ճակատ»ին, որուն գլուխը կը գտնուէր ընկերվարական կուսակցութիւնը իր 159 երեսփոխաններով, հարցը ինքնին լուծուեցաւ: «Մասնակցութեան» խնդիր չկար այլեւս. անհրաժեշտ էր ձեռք առնել կառավարութեան ղեկը:

Այդպէս ալ եղաւ: Ընկերվարական կուսակցութիւնը իշխանութեան գլուխ անցաւ՝ յանուն «Ժողովրդական Ճակատ»ի, մասնակցութեամբ արմատական - ընկերվարական կուսակցութեան:

Աւելի քան մէկ տարի կառավարելէ վերջ, Լէոն Պլումի դահլիճը հրաժարեցաւ ամիս մը առաջ՝ ծանօթ պայմաններու տակ:

Մարսիլիոյ համագումարը իր խօսքը պէտք է ըսէր կառավարութեան մէկ տարուան գործունէութեան մասին եւ վճռէր թէ պէ՞տք է շարունակել թէ ոչ ներկայ դրութիւնը — մասնակցութիւն Շօթանի դահլիճին:

Երեք զօրաւոր հոսանքներ կային: Առաջինը՝ Պլում-Փօլ Ֆօրի հոսանքը, որ մեծամասնութիւնը կը կազմէր եւ որ կը հաստատէր ցարդ կատարուածները: Երկրորդը՝ Զիրոմսքիի հոսանքն էր, որ վերապահումներ կ'ընէր Շօթանի կառավարութեան մասնակցութեան մասին — ընդունելով հանդերձ կատարուած իրողութիւնը եւ փափաք կը յայտնէր որ ընկերվարական կուսակցութիւնը կըրկին ձեռք առնէ Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան ղեկը:

Երրորդը՝ Մարսօ Փիվէրի հոսանքը, որ ընկերվարութեան ձախ, յեղափոխական թեւը կը ներկայացնէր եւ որ կը պահանջէր ընկերվարական նախարարներու քաշուիլը Շօթանի դահլիճէն ու իսկական յեղափոխ. Ժող. Ճակատի կառավարութեան մը կազմութիւնը: Այս հոսանքը ո եւ է վստահութեան քուէ կը մերժէր Լէոն Պլումի եւ նախարար ընկերներուն:

Համագումարը բաւական փոթորկալից ժամեր անցուց: Վէնսան Օրիոլ պարտաւորուեցաւ իր մէկ տարուան ելմտական քաղաքականութեան հաշիւը ներկայացնել:

Ամէնէն աւելի աղմուկ բարձրացաւ քաղաքական գործունէութեան շուրջ: Լէոն Պլում երկու ժամ տեւող ճառով մը բացատրեց թէ ո'րքան մեծ բարեփոխումներ մտցուց բանուորներու եւ գիւղացիներու կեանքին մէջ, շնորհիւ քուէարկուած ընկերային նոր օրէնքներուն:

Ձախ ընկերվարականներու գլխաւոր մեղադրանքն էր Սպանիոյ խնդրին մէջ դահլիճին բռնած թոյլ ընթացքը: «Չմիջամտելու քաղաքականութիւնը» շատ վնաս հասցուցած էր Սպանիոյ հանրապետականներուն, որոնք մեծ յոյս դրած էին Ֆրանսայի Ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան վրայ: Լէոն Պլում ստիպուեցաւ բացատրել թէ Ֆրանսա իր սպանիական քաղաքականութեան մէջ ազատ չէր, սկիզբէն իսկ կապուած ըլլալով Անգլիոյ հետ: Այս երկու ժողովրդավար երկիրներու բարեկամութիւնը այժմ աւելի քան երբեք ամրապնդուած է. իսկ այդ՝ զօրաւոր գրաւական մըն է խաղաղութեան պահպանման համար: Եթէ Ֆրանսական դահլիճը իր ուզած ձեւով շարժէր, Սպանիոյ դէպքը շատոնց միջազգային պատերազմի կը վերածուէր: Մինչդեռ ցարդ խաղաղութիւն կը տիրէ Եւրոպայի մէջ:

Երկար վիճաբանութիւններէ վերջ, մեծամասնութեան բանաձեւը (Պլում, Փօլ Ֆօր) ընդունուեցաւ: Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը՝ արմատական ղեկավարութեամբ՝ պիտի շարունակէ իր գործը: Միայն թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը նախաձեռնարկ պիտի ըլլայ հրաւիրելու Ժողովրդական Ճակատի ներկայացուցչական մարմինը՝ որպէսզի մշակուի աւելի լայն ծրագիր մը՝ կառավարութիւնը ապահովելու համար դրամատէրներու ազդեցութեան դէմ: Այդ նոր ծրագրին գլխաւոր կէտերը պիտի ըլլան դրամատուններու հակակշիռը, հանքերու, ելեկտրականութեան, փոխադրական միջոցներու եւ ապահովագրական ընկերութեանց ազգայնացումը: Նոյնպէս՝ մեծամասնութեան բանաձեւը կը պահանջէ միջոցներ ձեռք առնել Տերակոյտի ոտնձգութեանց դէմ եւ քուէի իրաւունք տալ կիներուն:

Ընկերվարական կուսակցութիւնը Մարսիլիոյ համագումարէն դուրս կուգայ յաղթական: Հակառակ տեսակէտներու բուռն բախումին, կուսակցութեան միասնականութիւնը պահպանուած է անխախտ: Երիտասարդ սերունդը մեծ թիւով կը համախմբուի իր շուրջ: 1930ին 9000 հոգի միայն կային «Երիտասարդ ընկերվարականներ»ու շարքերուն մէջ: 1935ին այդ թիւը եղած էր 16328, 1936ին 40000, իսկ այսօր՝ 60000: Բուն կուսակցութեան անդամներուն թիւը, որ 1935ին 120,000 էր, իսկ 1936ին 202,000, այսօր արդէն կը մօտենայ 300,000ի:

Այս նոր թուանշանները մեկնութեան չեն կարօտիր: Անոնք պերճախօս փաստ մըն են թէ՝ ի'նչպէս ընկերվարութիւնը այս երկրին մէջ սատիճանաբար կը բարգաւաճի եւ կ'ուռճանայ, թարմ ու կենսունակ ուժերով:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՕԹԸ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

»»»» • ««««

61 գլուխներ ալ կ'իյնան Սիպերիոյ մէջ

«Զարիա Վոստոկա», Թիֆլիսի խորհրդային պաշտօնաթերթը, կը գրէ թէ Պոււ Մտիվանի եւ իր վեց մեղսակիցները, որոնք ձերբակալուած էին անցեալ փետրուարին, մահուան դատապարտուած ըլլալով գնդակահարուեցան: Թերթը այս առթիւ կը հրատարակէ բազմաթիւ բանաձեւեր եւ ուղերձներ որոնք «միաձայնութեամբ» հաւանութիւն կը յայտնեն մահապատիժին գործադրութեան համար, մահապարտները կոչելով «փաշականութեան արիւնոտ շուները»:

ԽՄԲ.— Պուռ Մտիվանի այն վրացի բոլշեւիկն է որ 1921ին մասնակցեցաւ Կարսի բանակցութեանց, ամէնէն բացասական դերը կատարելով: Հեռագիրը կը հաղորդէ միւս մահապարտներուն անունները, բոլորն ալ կարեւոր դէմքեր, — Կ. Էլեավա, Տորոշիլիձէ, Օկուճավա, Կուրուլաշվիլի, Չիխլաձէ, Կարցեւաձէ:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն յուլիս 14 թուականով.— 61 հոգի մահուան դատապարտուեցան եւ գնդակահարուեցան Սվոպոտնոյի մէջ (արեւելեան Սիպերիա), իբրեւ անդամ «ճափոնեւգերմանեւթրոցքիական ահաբեկումի եւ լրտեսութեան» խումբի մը: Այս պաշտօնեաները կ'ամբաստանուէին թէ ահաբեկումներ սարքած էին խորհրդային վարիչներուն դէմ, արկածներ՝ շոգեկառքերուն դէմ, բազմաթիւ զոհերով, ինչպէս եւ զինուորական տեղեկութիւններ հաղորդած էին օտար պետութեան մը գործակալներուն:

Թատրոնի վարիչներն ալ կասկածելի

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Այսօր Ռուսաստանի երկու ամէնէն համբաւաւոր թատրոններուն վարիչները հռչակուեցան «ժողովուրդի թշնամիներ», ինչ որ կը նշանակէ թէ արդէն բանտարկուած են: Մէկը վաստակաւոր Ամոկլապէլլին է, Մալի (փոքր) թատրոնէն, ուր մեծ յաջողութեամբ կը ներկայացուին դասական խաղերը, իսկ միւսը՝ Ռաֆայէլսկի, Մինսկի հին հրէական թատրոնին տնօրէնը: (Մինսք Սպիտակ Ռուսաստանի մայրաքաղաքն է յեղափոխութենէն ի վեր եւ Ռուսաստանի հրէական ամէնէն կարեւոր կեդրոնը): Ռաֆայէլսքիի հետ բանտարկուած են իր գլխաւոր գործակիցները,— Տունց, Վոլորպինսքի եւ Պրոնշթայն, իբրեւ «ժողովուրդի թշնամիներ եւ փաշականութեան գործակալներ»:

Նշանակալից են այս հրեայ դերասաններուն դէմ եղած մեղադրանքները: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ անոնք կը մերժէին ճանչնալ ռուսական մշակոյթին տիրական դերը եւ կը դժկամակէին ռուսական կամ խորհրդային խաղեր ներկայացնել: Ցետոյ կ'ըսէ թէ անոնց ներկայացուցած խաղերը կը փառաբանէին հրէական «Պունտ» կազմակերպութիւնը, թէ կը ծաղրէին ճարտարարուեստական շինարարութիւնը եւն.: Մէկ խօսքով «անոնք հրեայ ազգայնականներ էին, վարակուած՝ օտար գաղափարներով»:

Արաբները կ'ընդդիմանան Պաղեստինի բաժանման

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն յուլիս 15 թուականով.— Պաղեստինի կառավարութիւնը որոշեց երկու մասի բաժնել հիւսիսային Պաղեստինը.— 1. Հայֆա: Ճէնին, Նապլուս, Թուլքարէմ.— 2. Նազարէթ, Ակրա, Սաֆէտ, Տիբերիա, Պէյզան: Այս բաժանումը կատարուած է վարչական պատճառներով: Ասկէ զատ կառավարութիւնը լայն հսկողութիւն մը պիտի կատարէ շրջանին վրայ, ապահովութիւնը ամրապնդելու համար:

*** Իրաքի մէջ բոլորովին հակառակ են Պաղեստինի բաժանման: Այս շարժումը կ'աճի օրէ օր: Վարչապետը նոր եւ աւելի ուժգին յայտարարութիւն մը ըրաւ այս մասին: Պաղտատի թերթերը կը գրեն թէ ժողով մը պիտի գումարուի Հայտարխանի մզկիթին մէջ, բողոքելու համար Պաղեստինի մէկ մասին անջատման դէմ: Ապտուլհատի, Պաղեստինի անկախութեան կուսակցութեան նախագահը, Պաղտատ գնաց օդանաւով, խորհրդակցելու համար Իրաքի վարչապետին եւ արաբ վարիչներուն հետ: Երուսաղէմ պիտի վերադառնայ կիրակի օր:

*** Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Արաբիոյ թագաւորն ալ համաձայն է միւս արաբ վարիչներուն հետ, Պաղեստինի բաժանման հարցին առթիւ (ըսել կ'ուզէ թէ հակառակ է բաժանման, ինչպէս ծրագրած է Անգլիոյ արքայական յանձնաժողովը:)

*** Արաբական կոմիտէն որոշեց բողոքել Անգլիոյ գաղթային նախարարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ, Պաղեստինի բաժանման դէմ:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը Մոսկուայի մէջ

Թ. Ր. Արաս, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Մոսկուա հասաւ Յուլիս 13ին եւ յաջորդ օրը ընդունուեցաւ Պ. Կալինինի կողմէ: Ընդունելութեան ներկայ էր նաեւ Պ. Լիթվինով: Իրիկունը Թ. Արաս եւ Շիւքրի Գայա ընդունուեցան Պ. Մոլոթովի կողմէ: Խօսակցութեան ներկայ էին թրքական դեսպանը եւ Պ. Լիթվինով: Այս վերջինը եւ Պ. Մոլոթով ճաշի հրաւիրեցին երկու թուրք նախարարները: Այս առթիւ բաժակաճառեր խօսուեցան, փառաբանելով թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը:

Լիթվինով կը փառաբանէ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը

»»»» • ««««

Հացկերոյթի պահուն խօսած բաժակաճառին մէջ, Պ. Լիթվինով շեշտեց.

— «Մենք այս այցելութիւնը կը նկատենք մէկ արտայայտութիւնը այն բարեկամութեան զոր Թուրքիա կը տածէ Խ. Միութեան հանդէպ եւ իբրեւ ապացոյցը Թուրքիոյ ականաւոր վարչապետին՝ Ըսմէթ Ինէօնիւի վերջին յայտարարութեան՝ Ազգ. Մեծ Ժողովին առջեւ.— «Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը պիտի մնայ տեւական ազդակ մը երկու երկիրներուն քաղաքականութեան մէջ»: Միջազգային յարաբերութեանց մէջ կան զանազան տեսակ բարեկամութիւններ: Պատերազմէն առաջ, երկու կամ երեք պետութիւններ որոնց շահերը տարբեր էին, նոյնիսկ իրարու հակառակ, բարեկամութենէ կը ճառէին, եթէ անհրաժեշտ գտնէին միանալ որոշ պահու մը մէջ, գլուխ հանելու համար իրենց յարձակողական եւ նուաճողական նպատակները: Մեծ պատերազմէն վերջը, ուրիշ օրինակներ տեսանք,— երկու երկիրներ որոնք կասկածամտութեամբ կը նայէին իրարու եւ հակամարտ նպատակներ կը հետապնդէին իրենց արտաքին քաղաքականութեան մէջ, խօսք մէկ կ'ընեն ոչ միայն իրենց բարեկամութիւնը հռչակելու, այլեւ զայն իրենց բոլոր ուժով պոռալու համար, յուսալով ուրիշները վախցնել այդ կարծեցեալ բարեկամութեամբ: Խամաճիկ բարեկամութիւն մըն է այդ, որ վախ կը պատճառէ միայն քաղաքականութեան միամիտ ճնճղուկներուն: Կրնան պատահիլ պարագաներ ուր բարեկամութիւն կը կնքուի երկու անհաւասար ուժերու միջեւ: Այն ատեն ամէնէն տկարը իր պաշտպանին բարեկամութեան փոխարէն կը հարկադրուի զոհել իր անկախութեան մէկ մասը: Այսպիսի կապակցութիւնները բարեկամութիւն կրնան համարուիլ միայն յարաբերական իմաստով: Այն յարաբերութիւնները որ 18 տարիէ ի վեր կը տիրեն Խ. Միութեան եւ Թրքական Հանրապետութեան միջեւ, երբեք չեն նմանիր քիչ առաջ թուած բարեկամութիւններուս: Բոլորովին տարբեր են այդ յարաբերութեանց հիմը եւ նպատակները»:

Պ. Լիթվինով Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան պատմութիւնը ամփոփելէ վերջ, շարունակեց.

— «Շնորհիւ Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան, կայուն եւ հանդարտ վիճակ մը հաստատուեցաւ այն կարեւոր շրջանին մէջ որ կը կոչուի Սեւ ծովու աւազան: Այսպէս Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը դարձաւ ամենակարեւոր ազդակ մը ընդհանուր խաղաղութեան կարգուսարքին մէջ: Թուրքեւխորհրդային բարեկամութեան յատկանիշը այն է որ կատարեալ անկախութիւն կ'ընծայէ իւրաքանչիւր կողմին, ուրիշ պետութեանց հետ եղած յարաբերութեանց մէջ: Թուրքեւխորհրդային քաղաքական յարաբերութեանց հաշիւը քննած ատեն, չենք կրնար չշեշտել անոնց բարենպաստ ազդեցութիւնը իրենց տնտեսական և մշակութային յարաբերութեանց վրայ: Մեր թուրք բարեկամներուն այցելութիւնը անշուշտ նոր զարկ պիտի տայ այդ յարաբերութեանց զարգացման. ան անգամ մը եւս ամբողջ տիեզերքին առջեւ պիտի ապացուցանէ Թուրքեւխորհրդային անյեղլի բարեկամութիւնը, պիտի յիշեցնէ այդ բարեկամութեան սկզբունքները եւ ատով իսկ պիտի ծառայէ խաղաղութեան»:

Թ. Ր. Արաս պատասխանելով, յայտարարեց թէ իրենց այցելութիւնը «նոր թափ պիտի տայ մեր յարաբերութեանց, քաղաքական եւ տնտես. ինչպէս եւ մշակութային ասպարէզին մէջ եւ բովանդակ աշխարհի առջեւ պիտի ապացուցանէ մեր բարեկամութեան ամրութիւնը: Այդ բարեկամութիւնը միշտ պիտի ծառայէ խաղաղութեան»:

Եունուս Նատի յեզու կը թափէ

»»»» • ««««

Եունուս Նատի, «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, խօսելով Թուրքեւսուրիական յարաբերութեանց եւ վերջին տեսակցութեանց մասին, կը գրէ.

— «Հակառակ երբեմն դառն վիճաբանութեանց որ տեղի ունեցան Հաթայի հարցին առթիւ (Ալէքսանտրէթ), մենք մեր սրտին մէջ երբեք ոխ չենք պահեր ո եւ է մէկուն դէմ: Ազգերու Դաշնակցութեան բանաձեւը գոհացում կուտայ մեզի. ահա թէ ինչու մենք այժմ կատարեալ հանդարտութեամբ կը սպասենք այդ նպատակին իրագործման»:

Թուրքիոյ եւ Իրաքի բարեկամութիւնը

Թուրք մամուլը կը շարունակէ փառաբանել Թուրքիոյ եւ Իրաքի բարեկամութիւնը, Թ. Ր. Արասի եւ Ճէլալ Պայարի Պաղտատ այցելութեան առթիւ: «Ճիւմհուրիյէթ» շեշտելով այս բարեկամութեան միջազգային հանգամանքը, կը գրէ.— «Թուրքիա եւ Իրաք իբրեւ դրացիներ միացած են նաեւ ծառայելու համար խաղաղութեան դատին, գոնէ Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի մէջ: Անհրաժեշտ է զօրաւոր ըլլալ, ուժ տալու համար խաղաղութեան: Երկու դրացի եւ եղբայր պետութիւնները լաւ ըմբռնած են այս ճշմարտութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ, Իրաքի անսահման զարգացումը կատարեալ անկախութեան մէջ՝ միայն ուրախութիւն կը պատճառէ Թուրքիոյ»:

Ֆրանսա կ'ընդունի անգլիական ծրագիրը

Ֆրանսայի նախարարական խորհուրդը որոշ վերապահումներով ընդունեց անգլիական ծրագիրը՝ սպանիական գործերուն առթիւ: Գլխաւոր վերապահումը այն է որ, Ֆրանսա Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը ճանչնալէ առաջ, կ'ուզէ գիտնալ թէ երկու կողմերը (հանրապետական եւ ապստամբ) պատրա՞ստ են գլխացնելու օտար կամաւորներու հեռացումը եւ Սպանիոյ նաւահանգիստներուն հսկողութիւնը:

Անգլիական ծրագիրը Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնախումբին յանձնուեցաւ երէկ: Պ. Իտըն երբ իր այս ծրագիրը կը պարզէր Երեսփ. Ժողովին առջեւ, բուռն յարձակումներու ենթարկուեցաւ: Աշխատաւորական կուսակցութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ անգլիական առաջարկները «անարդար են ու վտանգաւոր եւ պիտի չծառայեն խաղաղութեան»: Ցետոյ մասնա -

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ ՏԷՐՍԻՄԻ ՄԱՍԻՆ

»»»» o ««««

Ե. Մազհար Արէն, «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ, կը գրէ «Տէրսիմցիները քաղաքակրթել, կը նշանակէ զանոնք քաղաքակրթուած մարդոց մէջ ապրեցընել» խորագրին տակ, որ ուրիշ բան ըսել չէ, բայց եթէ Քիւրտերը աքսորել դէպի Թրակիա կամ արեւմտեան նահանգները, անշուշտ հայկական տարագրութեան եղանակով, — նամբան բնաջնջելով զանոնք: Բայց այլապէս շահեկան է թուրք գրողին այս յօդուածը, զոր կուտանք այստեղ.—

Այս վէրքը դարձեալ բացուած է, իր թարախը չորսդին կը ցրուէ ...: Ամէն մարդ կը կարծէ՞ որ Տէրսիմ ինքն իր մէջ յեղուզակութեան օճախ մըն է: Ո՛չ:

Այդտեղ զօղութեան հնոց մըն է, որ իր կայծերը կը ցրուէ ամէն կողմերը այն եռանկիւնին, որուն գլուխները կը կազմեն Սվաղ, Մալաթիա, Բաբերդ:

Տէրսիմցիները Թուրք կարծողներ կան...: Ես ոչ մէկ ատեն չեմ կարծեր որ Թուրք են անոնք...:

Թուրքին մօտ իբր նկարագիր գոյութիւն չի կրնար ունենալ նախնականութիւն, վայրենութիւն, անդըթութիւն եւ արիւնարբութիւն...:

Ասկէ զատ, Թուրքը տարբեր է մարդաբանական յատկութիւններով: Թուրքը ուրիշ է, Տէրսիմցին ուրիշ: Թուրքերէնը տարբեր է, զազայերէնը տարբեր:

Անոնք — ըստ իմ համոզումիս — պատմութեան շատ հին ժամանակներէն ի վեր, այդ սեպ լեռներուն մէջ ապաստանած եւ, ոչ մէկուն կողմէ ձեռք չդպուելուն համար, չանհետացած ցեղի մը շարունակութիւնն են:

Քանի մը գիւղերու անունին Թուրքերէն ըլլալը, քանի մը աշիրէթի Թուրք անուն կրելը կրնայ ըլլալ որ Թուրքերուն ուժին բարձր եղած շրջաններուն, կարգ մը պարագլուխներ Տէրսիմցիները աշիրէթի վիճակին մէջ մարած ըլլալուն հետեւանքը ըլլայ:

Անոնց համար խնլացութիւն ըսուածը որսը իր թաթէն չփախցնել, կամ որս դարձած թաթէն փրկուելու համար կարգ մը դաւաններու ցոյց տուած համակերպումի վիճակէն տարբեր բան պէտք չէ նկատել:

Իրենց ջղային ու արեան դրութիւնը արդէն աւելի տոկուն են. ոսկրներն ու մկանները պողպատէն տարբերութիւն չունին: Ես տեսայ Տէրսիմցիներ, որ 60 օխանոց աղի պարկը կռնակը առած, իր ադային արագ ընթացող ջուրին եռեւէն, երկու հազար մեթր բարձրութեամբ լեռը իր ադային հետ խօսակցելով մագլցած է: Նոյնպէս 100 օխա բեռին վրայ 70 օխանոց մարդ մը նստեցնելով, հեղեղի նման հոսող գետի մը մէջէն, մինչեւ մէջքը ջուրին մէջ, առանց ո եւ է ցնցումի անցնող Տէրսիմցիներ տեսած եմ...:

Ես Երզնկայի մէջ Իզմիրի վերագրաւումին առթիւ տօնախմբութիւն կատարուած օրը, ճամբորդութիւն մը կ'ընէի այս շրջանին մէջ: Աճէմօղլուի կամուրջին գլուխը հանդիպեցայ Տէրսիմցիներու, որոնք լուր առնելու համար անկէ անցնելիք ճամբորդներուն կը սպասէին: Անոնք երբ հասկցան քաղաքին մէջ կատարուած խրախճանութեանց պատճառը, յուսահատ եղան...: Որքան հեռաքըքիր եւ որքան յուզուած էին, չեմ կրնար հասկցնել: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ յաղթանակէն յետոյ խաղաղութեան շրջանը կը սկսի...: Խաղաղութեան շրջանին կառավարութիւնը երկրին մէջ կարգապահութիւնն ու անդորրութիւնը կ'ապահովէ, կը զօրանայ...: Յեղուզակութիւնը կը դժուարանայ, թալանը անկարելի կը դառնայ...:

Ես Գուզուճանի մէջ, Նուհուտլու անուն գիւղակի մը մէջ Տէրսիմցիի մը տունը իբր կարասի տեսած էի ուռեցուած եւ թոնիրին գլուխը կախուած այծի կաշի մը, գետինը փռուած եւ անկողինի դեր կատարող թաղիք մը, պատին վրայ խիստ մաքուր պահուած պատերազմական զէնք մը:

Այս կաշին ի՞նչ էր արդեօք: Տեսէք թէ ան ի՛նչի կը ծառայէ:

Եփրատը Դերջանի Կէօթիւր կամուրջէն սկսեալ մինչեւ Կապանի հանքերը Տէրսիմը շրջապատող բնական պատուար մըն է: Եփրատի ջուրերը, Կէօթիւր կամուրջէն սկսեալ մինչեւ Երզնկայի դաշտը երկարող ձորին մէջ — 40 քիլոմեթր տեւող նեղ անցքին — հեղեղի նման կը հոսի: Այս մասէն անցնիլ դժուար է: Բայց դաշտին մէջ գետը կ'ընդլայնի եւ ուրկէ կարելի կ'ըլլայ քալելով կամ լողալով անցնիլ ջուրէն:

Այս կէտին վրայ ամէն ատեն կառավարական ուժերու հսկողութիւնը տեսած եմ:

Եփրատի անցք տուող ամէն կէտի վրայ ոստիկան զօրք կը գտնուի, բայց երբ Տէրսիմցին իր կաշին ուռեցնէ, գետին ամէնէն բարձրացած շրջանին իսկ մէկ եզերքէն միւս եզերքը կ'անցնի եւ իր ընելիքը գործել կ'ընէ: Նուհուտլու գիւղին մէջ տեսած կաշիս ահա այս գործին կը ծառայէ:

Ես Տէրսիմը բոլորին ըմբռնած ձեւովը չեմ հասկնար: Ըստ ինծի, մէկ մը կօրիդ-Տէրսիմ, մէկ մը միւս-Տէրսիմ եւ մէկ ալ կեղեւ-Տէրսիմ կայ: Մինչդեռ ամէն մարդ միայն կօրիդին Տէրսիմ կ'ըսէ: Երբ կօրիդը կոտրի, միսը կը փտի եւ կեղեւը կը չորնայ: Ես Գուրուչայի մէջ, Քէմախի կարգ մը գիւղերուն մէջ, մինչեւ իսկ Րէֆահիէի եւ Զարայի ու Աղչէտաղի մէջ Տէրսիմի կեղեւը ճզմեցի, ու Գուզուճան եւ Դերջան, Բալու եւ Ճապաղջուրի մէջ ալ Տէրսիմի միսին դպայ:

Տարի մը, գարնան, Աղմէնտար լեռնէն, Աղաչէնլիկէն եւ Ալթըն-Հիւսէյինէն անցնելով Քըղի կ'երթայի: Ձիւնը դեռ հալած չըլլալով բեռնակիրները կը փոխադրէին կարասիներս, իսկ ես ալ կը քալէի... Աղաչէնլիկի մէջ 300 գիւղի տիրապետող Շահ Հիւսէյին օղլու Մուսթաֆա պէյի թագաւորութիւնը զգացած եւ Թաղուհի Կիւլլիւ Սուլթանի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած էի:

Ալթըն Հիւսէյինի մէջ գերի վարուած էի: Ալթըն Հիւսէյինի պէյը 10-15 հոգիի կողմէ քաշուած սահնակի մը մէջ նստած, ձիւնոտ լեռան մը լանջքին վրայ հանդիպած էի: Ան գիւղը ինծմէ առաջ հասնող մարդուն հետ հրաման ղրկած էր որ ձերբակալեն զիս: Ես հոս 10 ժամ մնալէ վերջ միայն կրցած էի շարունակել ճամբաս:

Երզնկայի մէջ, Եփրատի դիմացի եզերքը այնպիսի Տէրսիմցի գիւղեր տեսայ որ — բնաւ չեմ մոռնար — մէկուն մէջ Հայրէտալին անուն մարդ մը ինծի «չիփ»ութեան դաս տուած էր:

Բայց կեղեւ Տէրսիմի մէջ «Ալէվի»ութեան ձեւով սկսող կրօնքը, միսէն դէպի կօրիդը, տեսակ տեսակ արտառոց հաւատքներ խառնուելով, «Ծառ»ին, «Սուրուն» լերան, «արեւ»ին եւ կարգ մը քարեր պաշտելու ձեւերով փոխակերպումներու ենթարկուած է:

Դարձեալ Տէրսիմցիներու յորդած մէկ ատենին էր, Քէմախէն Քէմալիէ (Ակն) պիտի երթայի: Իլիչի միւտիրը ուզեց արգիլել զիս ալ աւելի առաջ երթալ, որովհետեւ վտանգը շատ մեծ էր:

Սակայն, Արաբկիրցի երիտասարդ մը ինծի յայտնեց թէ անվտանգ պիտի կրնայ զիս մինչեւ Ակն տանիլ: Շարունակեցինք մեր ճամբորդութիւնը, ուղղակի եւ կարճ ճամբաներէ բաժնուեցանք, Տէրսիմի լեռներուն սարոտը մտանք: «Հօսթա» կոչուած դժուարին անցք մը անցնելով մեր ուզած տեղը հասանք:

Արաբկիրցի երիտասարդը ըսաւ. «Անոնք հաւանական չեն գտներ որ այս տեղերէն մարդ կ'անցնի, որով ընթացիկ ճամբաներու վրայ դիրք կը բռնեն»: Հօսթայէն անցած օրը, վարի ճամբէն Իլյաղիզի մեր գործերուն ոստիկանութեան եւ պարէն փոխադրող ջոկատ մը Տէրսիմցիներուն յարձակումին ենթարկուեր էր:

Տէրսիմցիները այս թուականին — Շէյխ Սայիտի ըմբոստութեան խառնակութենէն օգտուելու համար — մանր մունր յորդումներ ցոյց կուտային...

Եթէ ըմբոստները Տիարպէքիրի առջեւը չարաչար կերպով չպարտուէին, այս յորդումները պոռթկումի մը ձեւ կ'առնէին եւ Տէրսիմի յեղուզակները մեծ լաւայի հեղեղներու նման ամէն կողմ կը տարածուէին:

Լսած էի թէ, Արեւելեան Նահանգները ճանչցող զինուորական մեծ հեղինակութեան կողմէ Տէրսիմի բարենորոգումին համար կառավարութեան կեդրոնին տեղեկագիր մը տրուած է: Շահագրգռուողները իմ կարծիքս հարցուցած էին... Իմ յայտնած գաղափարներս եւ այս տեղեկագիրը իրար չէին բռներ:

Այդ տեղեկագրին մէջ շինարարութեան եւ քաղաքակրթելու նախագիծ մը կայ եղեր:

Ի՞նչպէս: Ո՞վ, ըսելով երկու հարցում ըրի: Ոչ մէկը պատասխան կըցաւ տալ:

Կօրիդ Տէրսիմի ժայռոտ վայրը պիտի շէնցուի եւ ասկէ ի՛նչ օգուտ պիտի գայ:

Հոն «կըլկըլ» (կորեկ) կը ցանուի եւ ուրիշ բաներ ցանելու համար հողը քիչ է եւ եղանակը կարճ: Այս տեղը երկրագործական արժէք մը չունի...

Գալով քաղաքակրթելու գործին.— Ինչպէս յայտնի է, ո եւ է քաղաքակրթական գործ որ տնտեսական եւ երկրագործական գործունէութեան չի յենուր, օգտակար արդիւնք չի տար:

Կարդալ — գրել սորվեցնելով, դարու մը ընթացքին, պիտի կրնա՞նք յաղթահարել այս ցեղին վայրենութիւնը, արիւնարբութիւնը, նախնականութիւնը եւ յարձակողական բնոյթը... Բայց այս արծիւի բոյնին մէջ քաղաքակրթուած մարդուն ձագը չի կրնար մեծնալ որ ...: Նոյնպէս Շաթօպրիանի Ամերիկայի կարմրամորթերու մօտ տեսած կամ ցոյց տալ ուզած բանաստեղծական յատկութիւններուն — ասոնց մօտ ալ գոյութիւնը ենթադրուած զգացականութիւններուն եւ ընդունակութիւններուն զէրոյի չհասնիլը ո՞վ կ'ապահովէ:

Ընդամէնը 2000 — 25000 քառ. քիլոմեթր տեղի մը վրայ ապրող կօրիդ Տէրսիմցիները քաղաքակրթելը ես զանոնք քաղաքակրթուած մարդոց մէջ ապրեցնելով միայն կարելի կը գտնեմ:

Ուրիշ կերպ շարժելով, պարզապէս ժամանակ կորսնցուցած, ուժ սպառած կ'ըլլանք: Եթէ մենք չընենք, մեր զաւակներուն ընել ստիպուած այս գործը յետաձգել, դարձեալ շրջակայքի ժողովուրդը ալան թալանի արհաւիրքին տակ ապրեցնել պիտի ըլլայ: Պարպուելիք Տէրսիմի մէջ կենդանաբանութեան եւ անտառաբուծութեան նման մեծ շահ ապահովող գործերու մասնագէտներ պիտի տեղաւորուին եւ շէն վայրի մը պիտի վերածուի այս յեղուզակներու բոյնը:

Պետական տեսակէտէն, շրջակայքի ժողովուրդին տեսակէտէն Տէրսիմի պատմութիւնը ընել անօգուտ է: Որովհետեւ բոլորին ծանօթ է: Ամէն ատեն անմեղ ժողովուրդին անիրաւական պետերու կողմէ խարուած ըլլալուն վճիռովը փակուած այս վէրքին թարախը՝ եթէ այս անգամ կատարելապէս մաքրուի, շատ լաւ պիտի ըլլայ ...

Անատոլուի մէջ այնպիսի գիւղեր կան որ, հոս ամէն մարդ գործով մը զբաղած ըլլալուն, խաշնարած, պահապան չեն կրնար գտնել:

Եթէ ասոնցմէ մէկ երկու ընտանիք յառաջադէմ գիւղերու մէջ դրուին, թէ յեղուզակութենէ, թէ ոճրագործութենէ եւ թէ խարուելէ կը փրկուին: Եթէ հարցարան մը բացուի, պիտի հաստատուի թէ կօրիդ Տէրսիմցիները պիտի չբաւեն այսպիսի օգնականներու պէտք ունեցող գիւղերուն:

Ես սա կարծիքն ու համոզումը ունիմ թէ, Տէրսիմ, մեր երկրին զրաւած մէկ շրջանին կամ վտանգի մը ենթարկուած պահուն՝ վերաբացուած վէրքի մը նման կրկին ի յայտ պիտի գայ մեր մարմնին վրայ:

Ընդհ. պատերազմին, Տէրսիմի վրայ արշաւանք մը կատարուելով, անոնց զապումի նախաճաշակը տրուելով հանդերձ, երբ թշնամի բանակները սահմաններէն ներս մտան, «ոսկի շղթայով»ով միայն կարելի եղաւ լռեցնել զանոնք:

Ամէն յանցանք շէյխերուն, աղաներուն բեռցնելը ճիշդ չեմ գտներ: Տէրսիմցին իր առաջը պարապ չի ձգեր, եւ ով որ ըլլայ, իր գլուխը մէկը կ'անցընէ:

Տարօրինակ է որ Տէրսիմցիին ամէնէն մեծ հաճոյքը կը կազմէ մեծցնել իր «աղա»ն, կամ կերակրել իր շէյխը: Անոր մէջ խոժալ մըն է ասիկա:

Խոյանքներէն, ալան-թալանէն ձեռք բերածներէն գիտէ՞ք որ իրեն շատ քիչ բան կը մնայ: Մեծ մասը իր պետին կուտայ եւ այնտեղ ամէնէն պատուաւոր մարդը կ'ըլլայ ան՝ որ ամէնէն շատ բան կուտայ իր պետին:

ԱՇՈՒՂ ՌՈՒԲԷՆ ՈՒ ԻՐ ՎԻՆՆ ԱՆԽՌՆՋ

— . —

Պարզուկ անձ մը, անսեթեւեթ գոյնով ու դիմագիծով: Աչքը միայն խօսուն ու թաւալուն յայտնապէս: Եւ իրաւ ալ, աշուղը կ'ըլլայ պարզ ու անսեթեւեթ, իսկ աչքերովը խոր, քանի երգին անեզրութիւնը ունի այքին մէջ սիրտին:

Աշուղ Ռուբէն, Սիւնեաց աշխարհի մելիքշահ պողոտաներէն անցած, 1810 թուականի անմոռունչ սատափէ որոտաղոչ վինը գրկած, թեւաքախ ոլացքով թափ տուած հոն ուր Հայը կ'ապրի իր ցանկութիւններուն փլատակին վրայ թխսած, մինչեւ հոգեներոց վերանորոգ զարթնումը սքանչելի հայրենիքին, զոր ան — աշուղը — կ'երգէ մեր ամէնուս ալ սիրտէն, իր ձայնուոր գործիքին աղիքը կորատելով թել թել: Չէ՞ որ ներդաշնակութիւն մը աւելի ունենալու համար, ձայնին հիւսքը աւելի խիտ, աւելի ամեթ գործելու համար, 1810ի իր պապին կտակած վինին արդանդը ուռճացուց չորրորդ թելով մը, աղիքի կտորով մը, կտնոցին զարկը աւելի լայն, աւելի խորամուխ դարձնելու համար:

Զարկ, Ռուբէն, ուրեմն: Դուն դեռ երիտասարդ ես եւ ասպարէզ ունիս սպառելու, զարկ, եւ թերեւս քառալի վինդ պիտի բաւէ եւ հարկ պիտի չըլլայ հինգերորդ թել մը եւս պրկելու: Ու Հայաստանեայց հրեշտակը, զըւարթուն խումբերուն դասապետը, ինք մօտիկ տարիներուն մէկ օրը, յանկարծ տիեզերական շեփորը պիտի հնչեցնէ երկրաստան ահաւորութեամբ, ու դուն այն ատեն պիտի հանդչիս, կռնակդ տուած վինիդ, զոր հիմա այնքան գուրգուրանքով կը սեղմես կուրծքիդ:

Քու գործիքդ, ուրեմն, օծուն է Ղարաբաղի մելիքներուն քաջարութիւններուն յիշատակով: Անոնց որրանին մօտ ծնունդ առաւ նաեւ քու վինդ, Քէմանչէն, զոր հին պապեր կը հնչէին նաեւ չէմանչէ: Ըստ այսմ —

Լազ պապուկին չէմանչէն
Զալեղնիքէն կոտրեցաւ.
Մէյ մըն ալ շինեմ, բսաւ՝
Անոր ալ թելը փրթաւ:

Քուկդ անքակտելի է: Վտարանդի գաղթական հայ տիեզերքին շրջանը ըրաւ ան, ու քանի որ չկոտրեցաւ մինչեւ հիմա, ալ կոտրելիք չունի քէմանչէդ, մինչեւ որ անոր փորին երգերուն յղացումէն ծնի ծաղկի հայկական եմմանուէլը:

Երգի վրայ հիմնուած թագաւորութիւնները կրնան չարին սադրանքով տկարանալ, բայց չեն ընկճուիր յաւէտ: Ինչպէս որոտը երկինքին կենդանութեան, երգն ալ զօրաւորին թէ տկարին նեցուկն է: Ան չի թառամիր, կոճղերը կը նորգէ, իր բալասանը յորդ կաթեցնելով ներքին ծաղկելի մագմուքներուն մէջ:

Անդ Հայկանոյշ յետ ընթրեացն առեալ զքնար իւր փղոսկրեայ ...

Մեր ցեղին նահապետը յղնած կը քաշուի իր տաղաւարը, իր փքինին ճիրախը՝ Բելը՝ անգամ մըն ալ վրիպելէ վերջ: Քամեանը կը յոխորտայ, Թորգոմազնը, պահիկ մը յուսավրէպ, մտոտ կը խոկայ նոր միջոցի վրայ, Սենաարի հսկան գետնատարածի տալիս-տապարելու համար: Եւ ահա Նահապետին անմնման դուստրը, Հայկանոյշ իր փղոսկրեայ վինը առնելով կը բարձրի ճիշդ ճակատը անդուդական հայը — հերոսին, ցեղին հինաւուրց զրոյցներն ու զրուագները կը դնչէն ահա կտնոցին տակ, որ մատներն են կոյսին: Ցեղին հոգին կ'արթննայ երգին քնիղին տակ Նահապետին մէջ, որ վաղորդայնի զուպարածին ամէն կողմ իր աղեղը չեչտելով՝ հուսկ կը ձայթի սլաքը Բելին պրահապինդ լանջքին դէմ, ծակելով զայն ու սիրտ ու թոք խզրատելով կ'երթայ կը դադրի անդեղեայ Սեմականին փորոտիքին մէջ:— Երգին հրաշքը արդարեւ: Ու դուն տակաւին, ով գիտէ, կ'երկմտիս քու գործիքին հնարաւորութեան վրայ, հայրենասէրդ Ռուբէն:

Զարմանալի է ինծ քան զերգս երաժշտականաց ձայնս, որոց քոց հնչմունք,

Ո՛վ երանելի Տէր Վահան ...
Գողթնեացն իշխեցող ...:

Գողթնիքէն կուգաս դուն, երդմնակուռ որրանուդ վինդ ուսիդ, այն հայարնեայ երկրամասէն, ուր Խոսրովիդուխտ, իր նահատակ եղբօր՝ Վահանին տառապանքի յիշատակը երգի վերածելով, Գողթնեաց քաջերը կը վերտէ հայրենիքին սէր — զրահով.— Արտաքին բովանդակ իմաստութիւնը ոչինչ կ'արժէ քու նահատակութեանդ յարուցած ողբակոծ հայրենասիրութեան մօտ, կը գոռայ Խոսրովիդուխտի ձայնը Խորանին վարագոյրին եռեւէն:

Արդէն իսկ, բոլոր աստուածներուն ծնունդը ու պատկառանքը երգի վրայ հաստատուած է: Յիշեցէք Եհովան, յիշեցէք Արամազդը, երկուքն ալ իրենց ծոցածին Քրիստոսներով, ծոծանցներով: Հին Կտակարան, Հոմերոս:

Ցաղթակա՛ն օրհներգութիւնք այնմ ոյ փառօք փառաւորեալ ...

Ընկեաց և զհեծեալս Փարաւոնի ընկէց ի ծով ...

Կը բացուի Կարմիր ծովը: Առասպելական միամտութեան այդ հրա՜շքը, երգի ելեւէջներով, կը հասնի մինչեւ ամենապայծառ գիտական դարերը, որոնց վերեւ սակայն մշուշի պէս կը ծփայ հրէական յամառութեան երգը, որ, վերջ ի վերջոյ, դարձի պիտի բերէր մինչեւ իսկ կղկղանք - գիտնապետութիւնը:

Հոս ճիշդ տեղն է որ խնդրեմ քեզմէ, քաջդ Ռուբէն, որ, եթէ հնար է, անցնիս Լոնտոն, եւ բաշաթափ Լոյտ Ճորճի չըլլալիք ականջին հնչեցնես, այլանդակ ժխորով մը այլապէս մաքրամաքուր գործիքդ, անոր խոստումներուն չարադէտ ամօթը: Ու, յետոյ, զըւացնես ցեղիդ, բոլոր Ղարաբաղներուն, բոլոր Վաներուն, Կարիններուն, այլահնչիւն, այլատարազ բոլոր բնահայ վիլայեթներուն անէծքը, որ գերեզմաններէն ու մեռելատներէն ալ անդին դրուժաններուն քարուականքը պիտի յաւերժացնէ:

Աղեղն Յովնաթանու ո՛չ դարձաւ ունայն յետս ...

Նոյն Իսրայէլեան սադերգութիւնը կամ, աւելի, աղեղներգութիւնը: Դաւիթ, քնարին առջեւ նստուկ, Եհովային թելադրութեան վրայ, կ'երգէ, կ'երկնէ, եւ անդին, կռուի դաշտին վրայ Յովնաթան Փղշտացի գլուխ կը հնձէ: Այս զրուագը չի՞ յիշեցներ մեզի միթէ —

Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես սար
ու ձոր ...

Հերոսները կը թառամին, բայց երգը անոնց աճիւն - փիւնիկն է: Դուն

ԱԶԳ. ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

Եթէ հաւատալու ըլլանք Ամատունիին, դուրս կուգայ որ չորս մը պետական կոմիսարներ եւ Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարներ, բազմաթիւ ականաւոր կոմունիստներ, մինչեւ անգամ ինքը Խանջեանը եւ Հայաստանի նախկին վարչապետ Ս. Տէր Գաբրիէլեան Դաշնակցութեան սրինգի եղանակով կը պարէին:

Ամատունին կ'ընդունի իր սխալը այն բանին մէջ որ ինքն ու իր ընկերները «հաւատացին ազատական մարքսիստներուն այն խօսքերուն, թէ Դաշնակներն այլ եւս իրական ուժ մը չեն ներկայացներ, թէ Դաշնակները երկրին մէջ յենարան չունին, ընկերային որ եւ է հիմ չունին եւ թէ պէտք էր զանոնք հաշուի չառնել: Մինչդեռ դուրս եկաւ որ այդ ճիշդ չէր»:

Ամատունին իր ճառերուն մէջ մէկէ աւելի անգամներ կ'անդրադառնայ Դաշնակցութեան վտանգին եւ կոչ կ'ընէ համայնավար կուսակցութեան՝ այդ վտանգին դէմ:

Նոյն բանը ամէն օր կը կրկնէ «Խ. Հայաստան» պաշտօնաթերթը:

«Դաշնակցութիւնը — կը գրէ այդ թերթը (ապրիլ 2) — եւ իր ղեկավարութեան տակ գործող դասակարգերու մնացորդները մեր յաջողութեանց հանդէպ բնաւ զինաթափ եղած չեն, այլ աւելի եւս չարացած են մեր դէմ եւ օգնութիւն կը ստանան արտասահմանէն, ֆաշական պետութիւններէն, եւ մինչեւ անգամ երկերեսանի Խանջեանի մերձաւոր գործակիցները՝ Ա. Երզնկեան, Դ. Շահվերդեան, Դ. Սիմոնեան, Ն. Ստեփանեան, Ա. Բակունց եւ ուրիշներ Դաշնակներու գործակալներն էին, որոնք մեր օգնութեամբ, գրուեցան պատասխանատու պաշտօններու վրայ»:

Ինչո՞վ բացատրել Դաշնակցութեան կենսունակութիւնը:

Այս հարցումին պատասխանը չեն տար, իրականին մէջ չեն ալ կրնար տալ. զանոնք զրպարտողն ու անհանդուրժողն իրողութիւնն ինքն է: Եթէ հայ բոլշեւիկներն արիութիւնն ունենային թափանցելու այն պայմաններու էութեան մէջ, որոնք կեանք կուտան Դաշնակցութեան, հակառակ եղած բոլոր հալածանքներուն, թերեւս անոնք հասկնային նաեւ ուրիշ երեւոյթ մը, որ կը կազմէ կովկասեան իրականութեան գլխաւոր չարիքը: Ատիկա՝ ազգային հակամարտութեանց եւ թշնամութեանց փաստն է, զոր դառնութեամբ դեռ ժամանակին մատնանշեց հանդուցեալ Օրժոնիկիձէ:

Ինչ ալ ըսելու ըլլայ խորհրդային իշխանութիւնը, միջցեղային հաշտութիւն չկայ Կովկասի մէջ:

Անփորձ արտաքին դիտողի մը կարող է թուիլ որ Խորհրդային իշխանութիւնն այսուհանդերձ յաջողած է որոշ բարելաւումներ մտցնել այդ ուղղութեամբ: Բայց իրականին մէջ ատիկա ճիշդ չէ եւ մասնաւորաբար ատիկա կը զգացուի Հայ-վրացական յարաբերութեանց մէջ:

Ադրբէջանի մէջ նկատելի է ռուսական զօրաւոր ազդեցութիւն, որ կը մեղմացնէ տեղական շփումները: Մերկացած կերպով ազգայնականութիւնը եւ միջցեղային կռիւը երեւան կուգայ Թիֆլիսի մէջ, որ Անդրկովկասի կեդրոնն է: Հոն մինչեւ վերջերս կը տիրէր վրացական դերիշխանութիւնը: Գրեթէ բոլոր ղեկավարող օրկանները Անդրկովկասի թէ պետական եւ թէ կուսակցական իշխանութեան՝ կեդրոնացած էին վրացի բոլշեւիկներու ձեռքը: Մոսկուայի հետ Հայերն ու Ադրբէջանցիները ստիպուած էին յարաբերութիւն պահել վրացի Բերիայի միջոցով: Կեդրոնէն զացող նիւթական կարիքներու առիծի բաժինը կ'երթար Վրաստան. Հայաստանը կը մնար զրկուած խորթ զաւակ մը, որուն ձեռքը կ'իյնային միայն փշրանքներ: Գէթ այդպէս կը տեսնուէր իրականութիւնը Հայաստանի մէջ, որ հիւանդագին կերպով կը զգար այդ բոլոր անարդարութիւնները:

Իսկապէս այսպէս ալ էր: Վրաց բոլշեւիկներու դերիշխանութեան ձգտումները եւ անոնց «մեծպետական» յաւակնութիւնները չեն տեսներ միայն կոյրերը: Վերցնենք թէկուզ Անդրկովկասեան Ֆեդերացիայի հաշուեյարդարի պատմութիւնը:

Բոլորն ալ գիտեն որ այդ Ֆեդերացիան ստեղծուած էր հակառակ Վրացիներու կամքին, ուղղակի Մոսկուայի ճնշման տակ եւ մասնաւորապէս իրեն՝ Ստալինի պնդումով: Այն տնտեսական եւ քաղաքական հիմունքները որ ցոյց տրուեցան այն ատեն Անդրկովկասի Միութեան համար, այսօր ոչ միայն դադրած չեն գոյութիւն ունենալէ, այլեւ շատ աւելի զօրացած են: Արդ, ինչ պատճառով ջնջուած է Անդրկովկասի Ֆեդերացիան: Երեւանի ու Բագուի մէջ այդ հարցին միեւնոյն պատասխանը կուտան.— «Վրացիները այդ կ'ուզեն»:

Ադրբէջանցիներու եւ Հայերու համոզումով Ստալինը եւ մանաւանդ Օրջոնիկիձէն՝ քօղարկուած ձեւով մը միշտ առաջ կը տանէին վրացական ազգայնական քաղաքականութիւնն ամբողջ Կովկասի մէջ Բերիայի եւ ուրիշ վրացի կոմունիստներու միջոցով:

Իսկապէս դժուար է այլ կերպ բացատրել Անդրկովկասեան իրականութեան բազմաթիւ փաստերը:

Օրինակ, ինչու հակառակ խորհր. Անդրկովկասի սահմանադրութեան որոշակի պահանջներուն, ֆեդերացիայի տասներեք տարուան գոյութեան ընթացքին միայն մէկ անգամ Անդրկովկասի խորհուրդներու համագումարը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ:

Թիֆլիսի մէջ այդ հարցին կը պատասխանեն այսպէս. «Երեւանը չունի յարմար շէնքեր խորհուրդներու համագումարի աշխատանքներուն համար»: Այդ պատասխանը բացարձակապէս անընդունելի է, որովհետեւ եթէ չունի, ուրեմն պէտք է շինել յարմար շէնքեր, չէ՞ որ ատոր համար գոյութիւն ունի համակովկասեան իշխանութիւնը:

Անդրկովկասեան ֆեդերացիայի Երեւանեան համագումարի մէջ ասկէ տասը տարի առաջ որոշուեցաւ ընդհ. միջոցներով Երեւանի մէջ շինել ժողովրդական տուն մը:

Այդ տունը մինչեւ այժմ կը շինուի եւ դեռ վերջացած չէ Թիֆլիսի կողմէ եղած սաբոթաժին պատճառաւ, մինչ դեռ նոյն այդ ժամանակ Թիֆլիսի մէջ ընդհանուր միջոցներով շինուած են տասնեակ հսկայական շէնքեր:

(2)

(Շար.)

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

Նայէ, ուրեմն, որ ալ աւելի երգես, ալ աւելի ուժով, ալ աւելի անխոնջ։ Ապահովաբար այդպիսի երգիչի մը փանդիռն է որ ղօնչելով, վար թափեց Երիքովի պարիսպը։ Ցիչէ՛ միշտ որ դուն, նոյն իսկ թերեւս առանց քու գիտնալուդ, տարերային ուժէ մը մղուած հայկական արտաշխարհին աշուղը ահա կը դառնաս։ Դուն կը տանիս քեզի հետ բնաշխարհին հովերը, տառապանքի, արիւնի այրող կայլակները զովացնելու սերունդի մը որ, ինչ այլակերպ հրէշներ ալ ունենայ իր ծոցին մէջ, կը մնայ յաւէտ իրեն դէմ գործուած անիրաւութեան վրէժի խանձողներէն։

Ցիչէ Ցիսուսի տառապանքի երգը մատնութեան գիշերը.—

Մարդուն որդին կ'երթա՛յ, ինչպէս որ գրուած է անոր համար, բայց վա՛յ այն մարդուն որուն ձեռքովը կը մատնուի ...

Ցիչէ՛ որ ցեղը ծաղում, չարժում տառ երգի թեւերով տիեզերքին ծոցէն.—

Երկնէր երկին եւ երկիր, երկնէր եւ ծիրանի ծով ...

Երբ Խորենացին զոյգ մը համեստ բառերով կ'ըսէ Հայկազանց վերջին թագաւորին համար —

...

ԵՏԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

(Օդային թղթատարով)

—o—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 13 Յուլիս.— Նախապէս եղած յայտարարութեան համաձայն, 7 յուլիսին, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին Պաղեստինի ձայնասփիւռի կայանէն անգլիերէն, արաբերէն եւ եբրայեցերէն լեզուներով հաղորդուեցաւ Արքայական Յանձնախումբին տեղեկագիրը Պաղեստինի ստանալիք նոր դիմագծին մասին։

Այս յայտարարութեամբ կը ճշդուի թէ Պաղեստին երեք գօտիներու կը բաժնուի.

1. Անգլիական հովանաւորութիւն, որու մաս կը կազմեն «Սուրբ քաղաքները», ինչպէս Երուսաղէմ, Բեթղեհէմ, Նազարէթ, Տիբերիա եւ Հայֆայի նաւահանգիստը, Աքքեա եւ Սաֆէդ։

2. Արաբներուն կը տրուի ձէնին, Պէյսան, Նապլուս, Երիքով, Ռամալլահ, Եբրոն, որոնք պիտի կցուին Անդրյորդանանի։

3. Հրեաներուն կը տրուի մնացեալը մայրաքաղաք ունենալով ծովեզր Թել Ավիվ ...

...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԲԱՆՔ ՀԵԳՆԱԿԱՆՔ

ՎՆԱՍԱԿԱՐ ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆ

— · —

«Հանրյքով կուզամ տեղեկացնել թէ, Միութիւնս ունեցաւ իր ընթերցարանը որ, երկար ատեն է ի վեր անյետաձգելի պահանջ մը դարձած էր: Կը խնդրուի թերթերու յարգելի խմբագրութիւններէն եւ հեղինակներէ որ նուիրեն զայն իրենց նուիրատուութիւններով»: — Թղթակից:

Եւ քանի մը տարի եւքը, տուիթը ձեզ կը ձգէ այս թղթակցութեան վայրը եւ կ'այցելէք ընթերցասրահը:

Դռնէն փոշին կը դիմաւորէ ձեզ:

Կը յառաջանաս երեք քայլ, չորրորդին պատը արգելք կը դնէ քայլերդ:

Սեղան մը եւ աթոռներ ցանուած չորս կողմ, երկրաշարժէ ելածի տը–պաւորութիւն կը ձգէ վրադ:

Մէկ քանի երիտասարդներ նստած, իրենց ձայնին բոլոր տարողութիւնով կը վիճին հաւկիթի գիւտին թուականի մասին:

Սեղանին վրայ խառնափնթոր թերթեր, ոմանց վրայ մատիտով սարգոստային նկարուած կամ բառեր ...

Կը զարմանաս թէ, Փասթէօր ինչո՞ւ հաւածանք է սարքեր մանրէներու դէմ եւ աղատ է ձգեր ընթերցասրահները:

Ահա գիրք մը: Կազմին՝ իւղի պէս նիւթով մը խաւ կապած կողքով, որ օրերով-ամիսներով ման եկած է քրտնած կամ օճառ չտեսած ձեռքերու մէջ: Թերթերէն շատերը, իրենց կապը կորած են կողքին հետ:

Առանց մարգարէի ներշնչում ունենալու կը գուշակէք թէ ընթերցողները ինչեր կերած են ընթերցումի միջոցին: Բոլորէն նմոյշներ կրնաք գտնել էջերուն վրայ:

Նոյնպէս կրնաք գուշակել ընթերցողին ընտանեկան վիճակը, պզտիկներ ունենալը կամ ոչ, ճմռթկուած ու պատռտուած էջերու գոյութիւնով:

Եթէ ձեր ճաշակը խանդարելէ չվախնայի պիտի չարէի հոս ճզմուած ճանճերու կամ մլուկներու մնացորդներ կամ օրինակ փոխադրելու հետքեր ու թքոտած մատներով դարձուած էջերու նմոյշներ ...

Բայց ընթերցարանները կը տարածեն կարդալու սէրը չէ՞:

Ես կը կասկածիմ, բայց ապահով եմ որ «խնայողութիւնը» մեծ քայլեր կ'առնէ անոնց միջոցաւ:

...

Գ. ՓԵՏՈՒՆ

ԷՆՎԷՐ ՓԱՇԱ ԵՒ ՀԱՅԱՐ ՁԻՆՈՒՈՐ ԹԱՂԵՑ ՁԻՒՆԻ ՄԷՋ

...

կը փաշա «տըմ տըմ կը նետեն, տըմ տըմ» ըսելով, ձին կը ցատկէ եւ հրբաշքով կ'ազատի այդ դնդակի անձրեւէն, բայց դժբախտ հրամանատարը քիչ յետոյ թիփոյէն կը մեռնի:

Վերջին վարագոյրը.— Ամբողջ բանակատեղին գրաւուած է եւ զինուորական ուժը իր ամբողջ կազմով գերի բռնուած, մէջը ըլլալով բժիշկն ու գեղապործը, 100 սպայ եւ 80 զինուոր:

(Վերջ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՐԱՖՖԻԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Բ. ՑԱՆԿ

	Ֆրանք
Ե. Պարկիրճեան	200
Յ. Մարկոսեան	100
Պ. Պալըգճեան	100
Յ. Գարագաշեան	100
Տիկին Ն. Գափամաճեան	100
Յակոբ Սէմէրճեան	100
Գ. Յակոբովիչ	100
Գազազեան Եղբբ.	100
Ալթաեան, Մալաճեան	50
Ս. Խաչերեան	50
Հ. Թէրզեան	50
Ա. Տարօնեան	50
Լ. Շիրեան	50
Տամլամեան	50
Փանոսեան Եղբբ.	50
Ց. Արապեան	50
Կ. Յակոբեան	50
Ե. Աժտէրեան	30
Կարօ (դերձակ)	25
Ա. Քիւրքճեան	25
Օ. Պալըգճեան	20
Գ. Բարունակեան	20
Հայկ Ղուկասեան	15
Եր. Օզանեան	15
Թով. Սարաճեան	10
Գումար	1510
Նախորդ գումար	2400
Ընդհ. գումար	3910

Հ.Մ.Ը.Մ.

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ.Մ.Ը.Մ.ի մրցումը Ժընեւի Հայ դպրոցի Ա. խումբին դէմ, տեղի ունեցաւ կիրակի, 11 յուլիս, Փավիյեոն Սու Պուայի մէջ: Մարզասէր հասարակութիւնը խուռներամ փութացած էր մարզադաշտ:

Հ.Մ.Ը.Մ.ը դժբախտաբար չկարողացաւ իր ամբողջական կազմով ներկայանալ այս հետաքրքրաշարժ եւ կարեւոր մրցումին եւ պարտութեան մատնուեցաւ 2—0ով:

Գնահատելի էր Ժընեւի մեր մարզիկ եղբայրներուն կոկիկ, մաքուր, գիտական եւ մանաւանդ խմբական խաղարկութիւնը:

Կազմակերպիչ մարմինը յաղթական ...

...

ՄԻՍԱՔ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (409)

ՉԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

—Իմ մասին բնաւ մի մտահոգուիր, ես մինչեւ ձեր վերադարձը արթուն կը սպասեմ, միայն կը խնդրեմ որ ըսես՝ Լեւոնին վտանգ մը ... ըսել կ'ուզեմ,— Սոնիան աճապարեց բառը ուղղել, դէմքը բոլորովին շառագունած,— ըսել կ'ուզեմ թէ՝ գաղտնիքներուդ վտանգ մը կը սպառնա՞յ, թերեւս հանդիպում մը ունենաք:

— Հազիւ թէ,— ապահովցուց Յակոբը,— մինչեւ Քաղաքամէջ պիտի երթանք, այդքան միայն, թէեւ ո՞վ գիտէ, կրնայ միշտ անակնկալ մը պատահիլ: Էհ, շատ դարդ մի ըներ, օրիորդ, մենք աւելի ծանր օրեր տեսած ենք ...

— Երանի յաջողէիք: Երթալէդ առաջ Շէյթանը թոնրատան մէջ կապէ, Նորէն օյին մը չխաղայ մեր գլխուն:

Կէս օրէ վերջ սովորական ժամուն Նկաւ Խաւիճէն: Անցնող քանի մը շաբաթներու ընթացքին զգալի կերպով փոխուած էր մանկամարդ կինը: Սաստիկ նիհարած, դէմքին վրայ ապրած տառապանքը խոր գծերով դրոշմուած էր: Հազիւ Սոնիայի հետ ...

... ին եւ գլուխը յենած անոր կուրծքին՝ սկսաւ արտասուել:

— Նո՛ւ, հրեշտակս,— փաղաքշելով ընկերուհիին մազերը շոյեց Սոնիան,— Նու, սիրելիս, հանդարտէ ... շատ լաւ լուր մը ունիմ քեզի հաղորդելու:

— Սոնիա, ա՛խ, Սոնիա,— ու մանկամարդ կնոջ աչքերը դեռ արցունքոտ, նոր յոյսով մը փառւեցան,— պարոն Լեւոնէն լուր կա՞յ, այս որքա՛ն երկար սպասեցի, եթէ միայն գիտնաս թէ ինչ սարսափելի դժոխք մը կ'ապրիմ, ցերեկը հանգիստ չունիմ, գիշերը՝ քուն:

— Երեխա՛յ, կարծես միայն դուն կը տառապիս, չէ՞ որ Վահէն մեր ալ թանկագին ընկերն է:

— Գիտեմ, Սոնիա, գիտեմ· բայց իմ ցաւս, ապրած սարսափս ... երբեմն աչքերս կը գոցուին, ու կոշմար երազ մը, զարհուրելի պատկեր մը կը ցցուի աչքիս ...

— Շուտով առանք անցած երազ մը կը դառնան:

— Ուրեմն պարոն Լեւոնէն լուր մը ...

...

ՄԱՆԱՍ

ւորապէս քննադատեց Զօր. Ֆրանքօն իբրեւ պատերազմիկ ճանչնալու առա-ջարկը: «Բացորոշ է որ, ըստ, Զօր. Ֆրանքօ եւ իր դատը պիտի խորտակուէ-ին, եթէ արտասահմանէն աջակցութիւն ստացած չըլլար: Սպանիական պատե-րազմը նախայարձակ արարք մըն է օտար պետութեանց կողմէ: Կը պահանջեմ որ բոլոր օտարականները հեռ կանչուին Սպանիայէն եւ այն ատեն պատերազմը արագօրէն կը դադրի»:

Արտաքին նախարարը պատասխանեց եղած քննադատութեանց, վճռապէս պաշտպանելով իր ծրագիրը:

Հռոմի եւ Պերլինի մէջ տրամադիր են քննելու անգլիական ծրագիրը: Մոսկուա ժխտական դիրք բռնած է: «Իմանիթէ» երէկ «անընդունելի» կը համարէր Լոնտոնի ծրագիրը:

Չինաստան եւ Ճափոն դէմ դիմաց

Վերջին լուրերու համաձայն, կացութիւնը աւելի ծանրացած է Ծայր. Արեւելքի մէջ: Թէ Ճափոն եւ թէ Չինաստան պատերազմի կը պատրաստուին: Չինացիները 30,000 ընտիր զինուորներ կեդրոնացուցած են Հոփէյի նահանգին մէջ, իսկ Ճափոնցիները 15000 զինուոր՝ Փէյփինկ-Թիէնցին գծին վրայ: Նոր հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ քանի մը օրէն 55,000 Ճափոնցիներ եւ 80,000 Չինացիներ պիտի ճակատին, հրասայլերով եւ օդանաւերով:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը մասնաւոր դիր մը ուղղեց չինական կառավարութեան, իր դեսպանին միջոցաւ: Կը կարծուի թէ Ճափոն կ՚ուզէ պատերազմի մղել Չինաստանը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ առջի օր այցելեց արուեստահանդէսին ռումանական տաղաւարը: Ցետոյ հանդիսաւորապէս ընդունուեցաւ Փարիզի քաղաքապետարանին մէջ:

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄՐՃԱՐԱՆՆԵՐՈՒ գործադուլը կը շարունակուի շատ մը կեդրոններու մէջ: Ցաճախ անհամութիւններ ալ կը ծագին: Առջի օր Փարիզի կեդրոնին մէջ յարձակում կատարուեցաւ ծանօթ սրճարանի մը վրայ: Ցուցարարները աջ ձախ նետեցին աթոռներ եւ ուրիշ կարասիներ, խորտակելով ապակիները:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ խռովութեանց առթիւ 20 հոգի ձերբակալուած էին, բայց վար դրուեցան միայն երեք հոգի: «Լա Լիպէրթէ» կը գրէ թէ Տօրիոյի դրօշակիրը արտէն զարնուելով սպաննուեցաւ երբ կ՚անցնէր նաւահանգիստէն: Իսկ ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ Տօրիոյի կուսակիցներէն հինգ հոգի զէնք պարպեցին ժողովրդական ճակատի թափօրին վրայ:

Այրի Տիկին Արուսեակ Էքինճեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Էքինճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Եղիսաբեթ-Ղազար Մարտինեան (Սուրիա), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեան եւ զաւակունք եւ ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսային, քենեկային եւ սանահօր՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՔԻՆՃԵԱՆԻ

գաղտակղիծ մահը որ տեղի ունեցաւ 16 յուլիս առաւօտեան ժամը 6ին, վիրաբուժական անյաջող գործողութեան մը հետեւանքով, 29 տարեկան երիտասարդ հասակին:

Ցուղարկաւորութիւնը տեղի կ՚ունենայ 19 յուլիս, երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10.45ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին, 15 Rue Jean Goujon, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Բրէմ-լին - Պիսէթրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ՏՈՒՆ

Հ. Բ. Ը Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Մարսէյլի մէջ նոր հիմնուած «Բարեգործականի Տուն»ի բացումը տեղի կ՚ունենայ Շաբաթ օր, 17 Յուլիս, ժամը 9ին. Ներկայութեամբ Կեդրոնի պատուիրակներ Պ. Պ. Ե. Պարիկրեճեանի եւ Հ. Պէրպէրեանի: Կիրակի օր, ժամը 9ին, կը կատարուի Բարեգործականի Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան հանդէս-ընդունելութիւնը: Մուտքի հրաւիրատոմս կարելի է ստանալ միայն կա. խաւ. Մասնաճիւղի վարչութեան անդամներէն:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Իսի - լէ - Մուլինոյի «Դրօշակ» Գրադարանը փոխադրուած է Պ. Զատիկ Միրզայեանի սրահը, 45 րիւ տը լա Տէֆանս, Իսի: Բաց է հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8—10:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼՈՅՍԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» կոմիտէի ընդհանուր ժողովը 17 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին «Հայ Ակումբ»ին մէջ, Rue de la Défense Պ. Նալպանտեանի խանութին վերնայարկը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Խաժակ» ակումբին մէջ:

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաղ աղբիւրին մօտ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն:

Մարզական զանազան խաղեր, կովկասեան պարեր: Կը նուագէ Թառիստ Աքղար

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝ եւրոպական պարերու համար

Ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Հաղորդակցութեան միջոցներ. | Gare Invalideէն առնել Վէրսայլի գիծը եւ իջնել Meudon Val fleurie կամ մէթրօ Mairie dIssyէն մասնաւոր թաքսիները, Tapis Vertի համար:

Դաշտահանդէս

Տարօնի Նահանգայիններու յիշատակին

կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան: 18 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

ՌՈՊԷՆՍՈՆ Grand Arbre Maison FIQUETի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ Պ. Ա. ԶԱՔԲԵԱՆ

կը խօսին Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Պ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կ՚արտասանեն՝ Օր Օսմանեան, Պ. Պ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան:

խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ, հայկական տարազով:

Նուագախումբ, հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Աճուրդ չկայ

Ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

Ընդարձակ պարագային մասնաւոր սրահ:

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Յ. Կ. Խաչի Պուլոնյի Ցոտոյի Ենթամասնաճիւղի կողմէ 18 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, ՍԷՆԹ - ԱՆՏՈՒԷՅԻ պարտէզին մէջ.

կը խօսի Պ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ:

Խմբերգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն. Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ:

Ադամեան թատերախումբը կը ներկայացնէ՝

ԽԵՂՃՈՅԻ ԹՈՒՂԹԸ

Ղեկավարութեամբ Գ. Քէնտիրեանի

Մուտքը ազատ է:

Հաղորդակցութիւն.— Porte Molitorէն առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջաւորութեանը:

Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ:

Դաշտահանդէս

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտեան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 10ը

ՎԱՐԻԶԷԼԻ ՄՕՏ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

կը խօսի Ընկ. ԱՐԱՄ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

նիւթ՝ ԽԱՆԱՍՈՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Գեղարուեստական բաժին՝ արտասանութիւն, երգ, մեներգ:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց [illegible] թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն մը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ	10 Ֆր.
Միւս երկիրներ	15 Ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris. ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie) ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie) ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20A, Rue Vouli. Athènes (Grèce) ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq): ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի [illegible] San Salvador 462 Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուել, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած,

ԱՄԷՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Լոյս տեսաւ Guide մը, յատկապէս պատրաստուած Փարիզ բնակող օտարականներու համար:

GUIDE DES ETRANGERS

Որ կը պարունակէ Փարիզի օտար բոլոր հաստատութիւններու, հիմնարկութիւններու, կազմակերպութիւններու, հիւպատոսարաններու, օֆիսներու, նաւային, ճամբորդական եւ հեռագրական գործակալութիւններու, ճաշարաններու, ակումբներու, եկեղեցիներու, գրավաճառներու, գրադարաններու, դրամատուններու, առեւտրական ներկայացուցիչներու, թերթերու, երդուեալ թարգմաններու, միջազգային կազմակերպութիւններու, զանազան միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու հասցէներ, դասաւորուած երկիրներու գիրերու կարգով:

Guideը կը պարունակէ նաեւ Փարիզի ֆրանսական բոլոր պաշտօնատուններու եւ բազմաթիւ օգտակար հասցէներ:

Guideը ունի յատուկ բաժին մը՝ յատկացուած օտար գրօսաշրջիկներու, որոնք հոն պիտի գտնեն զիրենք հետաքրքրող անհրաժեշտ հասցէները:

ԳԻՆ՝ 6 ՖՐԱՆՔ

Ղրկել 6 ֆրանքի նամականիշ, հետեւեալ հասցէին.— «Guide des Etrangers» 13, Rue de la Colonie, Paris (13), Tél. Gobelins 11-40:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԵՐԿԵՐԵՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼԸ – ԱԶԵՒ

Գրեց՝ Մ. Ա. ԱԼԴԱՆՈՎ

Ռուսերէնէ թարգմանեց
ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԵԼԻՔ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Այս երկուսից եւ ոչ մէկն էլ նրա սեփական աշխարհը չէր: Եւ այս երկու աշխարհների մէջ էլ նա իրեն հարազատ էր զգում: Նրա փորձերն այս ուղղութեամբ հրաշքների են հասնում:

Ազեւին ուրիշները մատնեցին, այդքան երկար տարիների ընթացքում նա ինքը ոչնչով եւ ոչ մի անգամ իրեն չը մատնեց: Իր այդ երկու աշխարհների մէջ էլ նա շատ նրբութիւններ մացրեց, որոնք հասկանալու համար հարկաւոր է կարդալ նրա նամակները՝ գրուած Ռատիկովութեան: Ազեւը Թատայեւի հետ չի խօսում այնպէս, ինչպէս Զուբատովի հետ, իսկ Զուբատովի հետ էլ նա չի խօսում այնպէս, ինչպէս Գերասիմովի հետ:

Այսպիսի տարբերութիւններ նա գըտնում էր նաեւ յեղափոխականների միջեւ: Ֆրանկֆուրտում նա ասում էր Բուրցեւին, որ արհամարհում է Սավինկովին եւ չափից դուրս յարգում է Սազոնովին: Խնդիրը, ի հարկէ, գրուածքի մէջ չէ, Ազեւի թէ յարգանքը եւ թէ արհամարհանքը միեւնոյն արժէքն ունեն: Բայց նա, ինչպէս շատ քիչերը, զգում էր տարբերութիւնների բոլոր նրբութիւնները յեղափոխականների միջեւ:

Ամենագիտուն մարդկանից մէկը, հարեւանցի կերպով ծանօթանալով յեղափոխականների հետ, ասել է. «Սրանք անխտիր չարագործներ չեն, ինչպէս ներկայացնում են ոմանք եւ անխտիր հերոսներ էլ չեն, ինչպէս ուրիշներն են կարծում, այլ սովորական մարդիկ են, որոնց մէջ կան, ինչպէս ամէն տեղ, լաւ, վատ եւ միջակ մարդիկ: Այդ մարդկանից նրանք, որոնք բարձր են միջակ մակերեւոյթից, շատ աւելի բարձր են. դրանք իրենցից ներկայացնում են բարոյական հազուագիւտ տիպարներ. իսկ նրանք, որոնք ցած են միջակ մակերեւոյթից, շատ աւելի ցած են» (Լ. Տոլստոյ):

Իւրայատուկ խելքով եւ իմացականութեամբ կարողանալով հասկանալ մարդկանց, Ազեւը, օրինակ, Սաւինկովի ներկայութեամբ, ձեւական խօսակցութիւնից զրկուած, կայարանում չէր հրաժարի անցուկները տեղափոխելու համար մշակ վարձելուց: Բայց նոյն Սաւինկովի ներկայութեամբ, երբ Ա. Գոցը առաջարկում է Դուրնովոյի տունը պայթեցնել, Ազեւը պատասխանում է. «Ես համաձայն եմ միայն այն դէպքում, եթէ ես առաջ անցնեմ... Այսպիսի գործերի մէջ եւ բացարձակ յարձակման ժամանակ անհրաժեշտ է, որ ղեկավարն առաջ անցնի: Ես պէտք է գընամ»: Սաւինքովը եւ Գոցը շատ խնդրեցին, որ նա խնայի իր թանկագին կեանքը. «կազմակերպութիւնը չի պէտք է զոհի Ազեւին»... «Ազեւը երկար մտածեց եւ ապա ասաց. «դէհ, լաւ»...

Այդ մարդը հիմարի զգացմունք ունէր: «Հեղնող» մարդ էր նա Դաստայեւսկու արտայայտած իմաստով: Լոնտոնի կուսակցական ժողովի ընթացքում նա խնդրեց յայտնի ժողովականներից մէկին իրեն ընկերակցել մինչեւ փոստատուն եւ նրա ներկայութեան փոստատան պաշտօնեային յանձնեց ապահովագրուած մի հաստ ծրար: Ազեւին ընկերակցող ընկերը զարմացաւ, թէ արդեօք Իվան Նիկոլայեւիչը որտե՞ղ եւ ինչի՞ մասին է այդքան երկար նամակ գրել: Հաւանական է, որ ծրարն իր մէջ պարունակում էր ժողովի մանրամասն նկարագրութիւնը եւ ուղարկւում էր Ոխրանկայութեան: Հազիւ թէ խոհեմութիւն լինէր ընկերոջ ներկայութեամբ նամակը փոստատուն յանձնելը: Այդպիսի անզգուշութիւն կարող էր իրեն թոյլ տալ միայն մեծ վարպետը, նոյն հեգնական տրամադրութեամբ՝ «գործը եւ հաճոյքը իրենց ժամանակին»: Բայց ո՞րտեղ է վերջանում գործը եւ ո՞րտեղ է սկսւում հաճոյքը...:

Նախ քան Բուրցեւի դէմ դատ բացւելը, Ազեւը Սաւինկովին մի երկար նամակ գրեց, որի մէջ նա աննկատելի կերպով թելադրեց նրան Բուրցեւի դատավարութեան ժամանակ նրա արտասանելիք ճառի համար յօդուածներ՝ ի-րեն եղած բոլոր ամբաստանութիւնները: Այդ նամակը, իր ամբաստանական արուեստի նրբութիւններով, պատիւ կը բերէր ամենալաւ փաստաբանին անգամ:

Իսկական ներքին աշխարհ Ազեւը չունէր: Բայց դրա տեղ նա ունէր մի ինչ որ բաւական անորոշ բան, որն իր մէջ պարունակում էր սէր դէպի հաճոյքները, սէր դէպի դրամը, սէր դէպի դերերը, մասնաւորապէս յուզիչ դերերը: Մի մարդ, որ նրան շատ լաւ էր ճանաչում, ինձ ասում էր, որ Ազեւը միշտ էլ թոյլ կողմ է ունեցել «արցունքի վերաբերմամբ»:

Ես կարծում եմ, որ ոչ միայն «Մուշիի» վերաբերմամբ, այլ եւ իր երկդիմի սոսկալի կեանքում իրեն յաճախ զգացել է որպէս «միակ վախկոտ նապաստակը»: Բանտումը նա կարդում էր Շտիրների «Միակը եւ իր սեփականութիւնը» գիրքը եւ հաւանաբար նա իրեն զգում էր միակը՝ Շտիրների իմաստով: Ըստ իրեն, նա հենց «միակ» էր: Շատ դժուար է պատկերացնել սովորական խելքով եւ ահագին տոկունութեամբ աւելի կատարեալ տիպար բարոյական իդիոտիզմի: Ոչ մի կասկած նրան չէր անհանգստացնում. նա առանց պայքարի էլ ձեռք էր բերում իր իրաւունքը.

Ինձ ասում էին, որ այդ մարդը անցողական ատաճանն է մարդկային վիճակը, շատ էր սիրում գինիների երաժշտութիւնն ու սրճարանների համերգները եւ իբր թէ լսում էր հիացմունքով եւ յուզմունքով: Կարող է պատահել, որ այդ ճիչը [illegible] որովհետեւ օձերն էլ սրնգի ձայնից հմայւում են...

Ազեւի առողջութիւնը քայքայւեց պատերազմի տարիներին եւ բանտարկութեան ժամանակ: Հաւանաբար դրա վրայ ազդեց եւ այն կիսաքաղցած վիճակը, որ նա ունեցաւ Գերմանիայում: Նա երիկամունքների եւ հիւանդութիւն ստացաւ: 1918 ապրիլին նա պառկեց հիւանդանոց (Krankenhaus Westens): Մի քանի շաբաթից յետոյ՝ ապրիլ 24ին, ցերեկւայ 4ին Ազեւը մեռաւ:

Հաւատարիմ գերմանուհին թաղեց երկրորդ կարգի յուղարկաւորութեամբ, Վիլմերսդորֆի գերեզմանատունը: Գերեզմանի վրայ մակագրութիւն չըկայ՝ տհաճութիւններից խուսափելու համար: Կայ այն տեղի համարը՝ 446:

(Վերջ)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 18 ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE 18 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3475

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՆԶԷ՛, ԿՌՈՒՆԿ, ԿԱՆԶԷ՛...

»»»» o ««««

Աւելի մօտ, հէ՜յ քաղքցիներ, աւելի մօտ ցիրուցան բազմութիւններուն։

Մանաւանդ այս ափերուն վրայ, ուր աչքերը այնքան շուտ կը չմորին, ոտքերը սահեցնելով փողոցէ փողոց։

Աւելի մօտ այն հազարեակներուն կամ հարիւրեակներուն որոնք, ահա տասնըհինգ տարիէ ի վեր լոյսի մը կը սպասեն։ Կը հեւան հարազատ շունչի մը կարօտէն։

Հարկ է աւելի մօտենալ։ Մտերմանալ։ Հետեւիլ ու սերտել։

Այո, մանաւանդ հետեւիլ ու սերտել։

Զենք ուզեր վայրերան կանչեր արձակել։ Բայց, ո՞վ պիտի համարձակէր ծածկել տարիներուն ցանած աւերը։

Հազարաւոր աչքեր հեռուհեռէ կը հեռանան հայկական հորիզոնէն։

Ու դարձեալ հազարաւոր թեւեր որ կրնային ինքնապաշտպանութեան կուռ եւ ծաւալուն ցանց մը կազմել, կը դրկեն ոչ թէ մայր բոյնը, այլ զօտիներ կպչուն եւ լպրծուն։

Բանաստեղծութիւն չէ որ կը փորձենք։

Պիտի ջանանք ապացուցանել, իր կարգին, շարք մը երեւոյթներ, որոնք չեն կրնար պարտկուիլ աւետաբեր հաւաստիքներով։

Կը հալի՜ն, կը նօսրանան, կ'ուծանան,— մինչեւ անգամ այն բազմութիւնները որոնք ջերմութեան ու հաւատքի կայծ մը բերած էին իրենց հետ, երբ առաջին անգամ ոտք նետեցին այս ափերուն վրայ։

Կը յօրանջեն, կը հառաչեն, կը քրթմնջեն ուրիշ բազմութիւններ, որոնք այդ կայծը վառեցին այստեղ, յանուն «Հայաստանի լուսապայծառ իրականութեան» եւ ուրիշ սփոփանքներու։

Եւ ըսէ՞նք թէ նահանջականութեան անփառունակ ճամբուն վրայ, ամէնէն հոծ բազմութիւնը կը կազմեն երիտասարդներ,— անշուշտ անոնք որ կը նախընտրեն ապրիլ առանց դաւանանքի։

Հեռո՜ւ մեզմէ որ եւ է ձգտում՝ սեւցնելու պատկերը։

Ընդհակառակն։ Մեր աչքին առջեւ նոյնքան ուժգնութեամբ կը պարզուի լոյսը, ինչպէս ստուերը։ Մենք բնազդաբար կ'ըմբոստանանք լալկան տրամադրութիւններուն դէմ, որ դարերով գլուխը կախ հսկի մը վերածեր է ստուար բազմութիւններ։

Հարկ է հակադրել Արեւելքէն փոխադրուած, կոչկոռ կապած այդ ունակութեան։ Հարկ է թարմացնել, պայծառացնել հոգիները։ Հարկ է զարկ տալ կենսուրախ տրամադրութեանց։

Այս չի նշանակեր լոյսը խառնել եւ ստուերը անտեսել։

Ոչինչ կը շահինք, մէկ ծայրայեղութենէն միւսը գլորելով։ Ոչ լաց ու կոծ — «մեռանք – կորանք — ոչ ալ միականի լաւատեսութիւն։ Այլ ճիգ մը իրականութիւնը տեսնելու այնպէս ինչպէս որ կայ, ինչպէս որ կ'ընթանայ։

Այո, մանաւանդ այս վերջինը՝ ինչպէս որ կ'ընթանայ։

Առանց այս տարրական պարտականութեան, որ կը նշանակէ տեսնել ու վերլուծել, ապա ուրեմն տրամադրել ու գործել,— մենք արդէն խրած կ'ըլլանք դէպի անծանօթը։

Կը թուի թէ քիչեր կ'ըմբռնեն այս վտանգը։ Իսկ այդ քիչերը կը գտնուին կազմակերպուած հոսանքներու մէջ, կամ անոնց բոլորտիքը։

Նոյնիսկ անոնց մէջ պակաս չեն թուլութեան ախտանշաններ։ Ամէն պարագայի մէջ, եղածով գոհանալու կամ եղածը մաշեցնելու տրամադրութիւններ։

Պէտք է բարձրաձայն ազդարարել եւ յիշեցնել ամէն տեղ,— անբաւական է ինչ որ ունինք, իբրեւ ազդակ ինքնապաշտպանութեան։ Իբրեւ կազմակերպուած համրանք եւ թիկունք։

Այս հարցը դրած առեն, մենք նկատի ունինք բոլոր կազմակերպութիւններն ու միութիւնները։ Այլեւս իւրաքանչիւրին կը մնայ դատել իր ուժն ու սպառումը։ Իր «մուտք»ն ու «ելքը»։

Բուն կուսակցական գետնի վրայ, ի՜նչ խօսք որ նորէն իրական գերակշռութիւնը կ'իյնայ Դաշնակցութեան։ Ե՛ւ իբրեւ համրանք, ե՛ւ իբրեւ բարոյական ազդակ։

Բայց — այս պարագան իսկ ոչ թէ անապարծութիւն, այլ մտահոգութիւն պէտք է պատճառէ մեր ընկերներուն։ Առաջինէն մինչեւ վերջինը։

Եթէ կը հաւատանք մեր դերին եւ ուժին, կը նշանակէ թէ այսօր շատ աւելի ծանր է մեր պատասխանատուութիւնը։

Մանաւանդ որ, շատ բան փոխուած է մեր շուրջը։ Եւ կը փոխուի ամէն օր։

Եթէ կարենայինք միայն այդ փոփոխութեանց իմաստն իմանալ, ո՜րքան լայն պիտի բացուէր մեր ճամբան, բազմապատկուելու համար։ Ոչ միայն այստեղ, այլեւ ամէն տեղ։

Ինչ որ ունինք իբրեւ դաւանանք, կ'արժէ այնքան որքան կազմակերպուած ուժ ունինք։ Այլ մանաւանդ խանդավառութիւն եւ ինքնազոհողութիւն։

Արդէն «շրջանաւարտներ» կան բոլոր ճակատներուն վրայ։ Ամէնէն հեռաւոր անկիւնը։ Եւ գործեր, պարտականութիւններ որ գուրգուրանքի, աշխատանքի կը կարօտին։

Եթէ մեզի կ'իյնայ միշտ եւ ամէն տեղ յիշեցնել «կանչէ կռունկը», այդ չի նշանակեր թէ մեր ջիղերը պիտի թմրին միայն երգելով ու հառաչելով, եւ յետոյ հեռաւոր սուրբերու կամ հրաշքներու սպասելով։

Փորձենք երգը վերածել իր բուն իմաստին.

Կանչէ, կռունկ, կանչէ, բանի գարուն է...

Ա՜հ, հաւատալ, գործել։ Գործե՜լ, քանի գարուն է։ Վաղը շատ ուշ մնացած կ'ըլլանք։

Եւ ատոր համար ալ, աւելի ու աւելի մօտենալ տարագիր բազմութիւններուն։ Դառնալ աւելի խանդավառ եւ վճռական։

Ու կազմակերպուիլ, կազմակերպուիլ։ Բոլոր ճակատներուն վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

1937 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ ԶԻՆՈՒՈՐՑՈՒՆԵՐՈՒՆ

»»»» o ««««

Երէկ հետեւեալ ազդը հրատարակուած էր 1937 հոկտեմբերի զինուորցուներու մասին.—

Ֆրանսա բնակող եւ հպատակութենէ զուրկ այն երիտասարդները որոնք զինուորութեան պիտի կանչուին 1937 հոկտեմբերին, եթէ կ'ուզեն Ֆրանսայէն դուրս հաստատուիլ, մէկ տարի պայմանաժամ պիտի ստանան սկսելով 1937 Սեպտեմբեր 10էն, տեղափոխուելու համար։ Բացառութիւն պիտի ըլլայ այն երիտասարդներուն որ կ'ուսանին։ Անոնց թոյլ պիտի տրուի Ֆրանսա մնալ մինչեւ 25 կամ 27 տարեկանը, բժշկութեան, դեղագործութեան, ատամնաբուժութեան ուսանողներուն եւ անասնաբուժութեան աշակերտներուն համար։ Ցայտարարութեան օրինակներ պիտի դրուին իրենց բնակավայրին մէջ։ Ենթակաները պէտք է զանոնք լեցնեն եւ քաղաքապետութեանց յանձնեն սեպտեմբեր 10էն առաջ։

1938ին եւ անկէ վերջը կանչուելիք զինուորցուներուն համար յայտարարութիւն դրկելու պայմանաժամերը պիտի որոշուին յարմար առենին եւ պիտի հաղորդուին ենթականերուն։

Գործազուրկները յաւելում կը պահանջեն

»»»» o ««««

Փարիզեան շրջանի գործազուրկներու միութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը վարչապետարան երթալով, ընդունուեցաւ փոխ - վարչապետ Պ. Պէրթրանի կողմէ։ Պատուիրակութիւնը հետեւեալ պահանջները ներկայացուց.— Աւելցնել գործազրկութեան նպաստը, կրճատել Սէնի նահանգին մէջ բնակութեան համար սահմանուած պայմանաժամը, նահանգային յաւելումները շնորհել նաեւ օտար գործազուրկներուն, դիւրութիւններ ընծայել մանուկներու արձակուրդին, բնակարանի վարձքերու եւ ցուցահանդէսին այցելութեանց համար։

Փոխ - վարչապետը պատասխանեց թէ եղած պահանջները պիտի քննուին մասնաւոր ուշադրութեամբ, կարելի գոհացումը տալու համար։

Ֆրանքը ինչո՞ւ կ'իյնայ

»»»» o ««««

Ֆրանքը զգալի անկում մը կրեց սակարանին մէջ։ Տոլարը 25.78էն բարձրացաւ 25.95ի, իսկ անգլիականը 128.04էն 128.90ի։ Ցետոյ տոլարը եղաւ 26, իսկ անգլիականը՝ 129։ Զգալի անկում կրեցին նաեւ ֆրանսական արժեթուղթերը, 1էն մինչեւ 2 ֆր. 80։

Այս առթիւ զարմանալի զրոյցներ կը շրջէին հրապարակին վրայ, մեծ մասով անհիմն։ Այսպէս, կ'ըսէին թէ ընկերվարականները զոհ չըլլալով ներկայ կառավարութենէն, պատեհ ժամուն կը սպասեն Լէոն Պլումը նորէն իշխանութեան գլուխ բերելու համար։ Թէեւ Մարսէյլի համագումարը հաւանեցաւ որ կուսակցութիւնը մասնակցի Շօթանի դահլիճին, բայց մեծամասնութիւնը տկար էր եւ քուէարկութիւնը յաջողեցաւ շնորհիւ Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի թափած ճիգերուն։

Մինչ այս մինչ այն, բանուորական խլրտումները կը շարունակուին։ Լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ մասնաւորապէս պետական եւ քաղաքապետական պաշտօնեաներու դիրքը։ Բոլորն ալ յաւելում կը պահանջեն։

Պանդոկներու եւ սրճարաններու տագնապն ալ չէ լուծուած տակաւին։ Առջի օր նոր փորձ մը կատարուեցաւ վարչապետարանին մէջ, երկու կողմերը հաշտեցնելու համար, բայց կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել։ Խօսակցութեան ներկայ էին աշխատանքի նախարարը եւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան պատուիրակը։

Ամէն օր դէպքեր կը պատահին քաղաքին զանազան մասերուն, ինչպէս եւ գաւառի մէջ։ Մինչեւ հիմա 239 հոգի ձերբակալուած են, անկարգութիւններ յարուցած ըլլալով, բայց շատ քիչերը վար կը դրուին։

Իրաք եւ Հիճազ կ'ընդդիմանան Պաղեստինի բաժանման

»»»» o ««««

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, արաբական շրջանակներու մէջ մեծ դժգոհութիւն կը տիրէ, Պաղեստինի բաժանման ծրագրին դէմ։ Իրաքի առեւտրական սենեակին նախագահը յայտնեց արաբական դերագոյն խորհուրդին թէ համաձայնած է եղած բողոքներուն։ Իպն Սէուտ ալ հեռագրած է Երուսաղէմ թէ պիտի աջակցի միւս արաբական երկիրներուն, ուժ տալու համար Պաղեստինի Արաբներուն։ Իսկ Անդրյորդանանի Արաբները իրենց վեհապետին՝ էմիր Ապտուլլահի հետ կը կարծեն թէ անգլիական ծրագիրը լաւագոյն ելքն է Պաղեստինի ապագային համար։

Մաքրագործումը կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ սեղանաւորական հաստատութեանց հինգ գլխաւոր վարիչները պաշտօնանկ եղած եւ կուսակցութենէն արտաքսուած են։ Անոնց մէջ կը գտնուի խնայողական սնտուկի տնօրէնը։

*** «Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ պաշտօնական լուրի մը համաձայն, կրթական գործավար Պուպնով եւ ծանօթ գրագէտ Փիլնիաք, ձերբակալուած են՝ իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ։ Երկուքն ալ խիստ յարձակման ենթարկուած էին վերջերս, խորհրդային մամուլին մէջ։

*** Կրթական գործավարութիւնը որոշեց պարտաւորիչ հռչակել տարրական նականութեան ուսուցումը դպրոցներու մէջ։

»»»» o ««««

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐԸ նոր գիներով պիտի ծախուին յուլիս 20էն սկսեալ։ Գաղափար մը տալու համար, ըսենք որ Մարսէյլի տոմսը (Գ. կարգ), որ 173 ֆրանք էր, պիտի ըլլայ 217, Պօտօն՝ 148, փոխան 118ի են.։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՋՈՒՐԸ ԳԱՑ, ՁԱՂԱՑՔՆ ԱՂԱՑ
ԽԵՆԴՆ ՈՒՏԷ, ԵԼԼԷ ԽԱՂԱՑ ...

— · —

Հազիւ խմբագրատուն իջած, «վարչապետ»ը փնտռեցի։

— Նամակատուն գնաց։

— Առտուն կանուխ գանձումի՞։

— Ի՞նչ գանձում. վճարումի։ Ու — րեմն չե՞ս գիտեր։ Լսէ.— թերթին թղթատարական ծախքը, որ մէկ սանթիմ էր Փարիզի շրջանին համար, բարձրացած է 3 սանթիմի, գաւառինը՝ 2էն 6ի։ Տարբերութիւնը՝ օրական 50 — 70 ֆրանք։ Երկու անգամ սովորական ձեւով դրկուած էր. գնաց տարբերութիւնը ցնծալու։

— Թիւրիմացութիւն չըլլայ։

— Ոչ մէկ թիւրիմացութիւն։ Օրէնքը բացորոշ է, հրահանգներն ալ մանրամասնօրէն հաղորդուած են բոլոր վարչութեանց։

— Այս մէկը ամէն հաշիւ խանգարեց։

— Եւ դեռ պարզ չէ կացութիւնը։ Ահա ինքն ալ եկաւ, թող պատմէ։

Եւ վարչապետը շարունակեց, հանդիսաւոր շեշտով մը.

— Արտասահմանի սակերն ալ պիտի աւելնան օգոստոս 1էն սկսեալ։ Գիտես որ կարգ մը երկիրներու համար մէկ թերթի առաքման ծախքն է 15 սանթիմ, իսկ բրիտանականն եւ ուրիշ երկիրներու համար՝ 30 սանթիմ։ Ալ դուն հաշուէ թէ ի՛նչ կրնայ ըլլալ նոր յաւելումը։

— Ուրեմն կացութիւնը «կրիտիկական» է։

— Մի զուարճանար եւ լսէ։ Թուղթը, որ 150 ֆրանք էր (100 քիլօն), այժմ բարձրացած է 220ի, որով տարեկան տարբերութիւնը կ'ընէ 18,000 ֆրանք։ Եւ այս աժան կը սեպուի։ Իսկ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ նոր յաւելումներ պիտի չըլլան։

— Քիչ մը շունչ առ, բարի եկար մը անգամ չըսիր։

— Բարի եկար, հազար բարի, բամտիկ ըրէ։ Գիտես որ մէկ տարի առաջ իբրեւ բացառիկ ծախք ունէինք միայն ընկերային ապահովագրութեան տուրքը։ Անկէ ի վեր աւելցան. — 1. Վճարովի արձակուրդ.— 2. Ընտանեկան յաւելումները (պօ-քասիօն ֆամիլիալ)։ Միայն այս երկուքին գումարը հաշուելով, կարեւոր բաց մը կ'ունենայինք. եւ ահա քեզի աղ ու պղպեղը,— թղթատարական սակերու յաւելումը։

— Ի՞նչ կը թելադրէ ձեր վարչապետական հեռատեսութիւնը։

— Դուն շարունակէ զուարճանալ մինչեւ որ ...

— Մինչեւ որ ազգային վիճակախաղը զարնէ։

— Այդպէս հեգնելով հեգնելով այս օրին բերիր։ Եթէ դուն ալ մեզի պէս հաւատք ունենայիր, մինչեւ հիմա զարկած կ'ըլլար, գոնէ մէկ միլիոն։

— Ես նորէն լեռը կը քաշուիմ. դուք շարունակեցէք տոմսակ բաժնել եւ օրերը համրել։

— Ծովը աւելի մօտ է։ Մէկ շաբաթ կեցիր, հաշիւները ներկայացնեմ, յետոյ կը տեսնուինք։

Եւ «վարչապետը» իր պատեհանին մէջ քաշուեցաւ, փորձառու մարդու մը ինքնավստահութեամբ։

ՎԱՀԷ

Կ. ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆԸ

Երէկ հետեւեալ հեռագիրը ստացանք Նիսէն.—

Տղաքը հանգիստ հասան ուրբաթ իրիկուն։ Բոլորն ալ ողջ առողջ են։

Այս երրորդ տարին է որ Ֆր. Կ. Խաչի Շրջ. վարչութիւնը օդափոխութիւն կը կազմակերպէ կարօտ մանուկներու համար։ Այս տարուան առաջին խումբը, 30 հոգի, ճամբայ ելած էր հինգշաբթի գիշեր։

Տղոց կ'ընկերանային երեք անձնուէր անդամուհիները այս օգտաշատ կազմակերպութեան, Տիկին Մելիք Մինասեան (Շրջ. վարչութենէն), Տիկին Վասիլեան եւ Տիկին Ա. Խաչիկեան (Փարիզի մասնաճիւղ) որոնք ամիս մը շարունակ մայր պիտի ըլլան իրենց գուրգուրանքին յանձնուած այս հայորդիներուն, զանոնք թէ ֆիզիքապէս եւ թէ հայրենի ոգիով զօրացնելու համար։

Խումբը Նիսի մէջ Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ դիմաւորուելով, յատուկ օթօքարներով առաջնորդուած է Լավալիէ, ուր մինչեւ օգոստոս 15 պիտի վայելէ լաւագոյն օդափոխութեան մը բոլոր առաւելութիւնները։

Այս խումբին պիտի միանան դարձեալ Մարսէյլէն 12 փոքրիկներ իրենց առաջնորդով, կայանին թիւը բարձրացնելով 42ի։

Բ. խումբը նոյնքան թիւով, կը մեկնի Փարիզէն եւ Լիոնէն օգոստոս 15ին։ Որով Ֆ. Կ. Խաչի շնորհիւ 85 հայ մանուկներ այս տարի եւս կը ստանան անհրաժեշտ օդն ու արեւը։

«Խ. Հայաստան»ի խմբագիրն ալ դատի տակ

«Խ. Հայաստան»ի մէջ կը կարդանք հետեւեալ տեղեկութիւնը, իր իսկ խմբագրի մասին (29 մայիս).

«Նկատի ունենալով, որ համագումարի պատգամաւոր Ե. Զուբարի մասին մեղադրական նիւթեր կան, որոնց հիման վրայ ՀԿ(բ)Կ կեդրոնական կոմիտէի որոշումով նա հանուած է աշխատանքից եւ անոր գործը յանձնուած է Կուսկոլեգիային, համագումարը՝ մանդատային յանձնաժողովի առաջարկով զրկեց զայն պատգամաւորական մանդատէն»։

Ճափոն կը սպառնայ Չինաստանի

Չինական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Ճափոն 100000 զինուոր ղրկած է, գրաւելու համար հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները։ Կ'ըսուի թէ 31 փոխադրանաւեր յատկացուած են, զինուորներու փոխադրութեան համար։ Ճափոն հետեւեալ պահանջները դրած է.— 1. Կատարեալ ինքնավարութիւն հիւսիսային Չինաստանի, որ ունի 100 միլիոն բնակիչ,— 2. Հաւաքական պայքար համայնավարութեան դէմ, Ճափոնի եւ Չինաստանի կողմէ.— 3. Երկաթուղիներու շինութիւն.— 4. պաշտօնանկութիւն հակաճափոն հրամանատարներու եւայլն։

Չինական կառավարութիւնը յուշագիր մը ուղղեց Մ. Նահանգներու, Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ միւս պետութեանց, բողոքելով Ճափոնի ոտնձգութեանց դէմ, համաձայն 1922ի դաշնագրին, որ կ'երաշխաւորէ Չինաստանի հողային ամբողջութիւնը։ Չինաստան ալ զինուորական պատրաստութիւններ կը կատարէ, դիմադրելու համար ճափոնական արշաւանքին։

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԵԱՆ եւ 5000 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ Էմիլ Ամար, որ դրամատուն մը կը բանեցնէր սակարանին դիմացը եւ մօտ 10 միլիոն ֆրանքի զեղծում կատարած էր։

ՍԷՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ մերժեց հանրակառքի գիներուն յաւելման առաջարկը։ Այս առթիւ բուռն միջադէպ մը ծագեցաւ աջերուն եւ ձախերուն միջեւ, հետեւեալ բացագանչութիւններով,— «Մոսկուա գացէք», «Պերլին գացէք»։

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

»»»» o ««««

Ա.

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Մայիս 26 — յունիս 3, Երեւանում, տեղի ունեցաւ Հայաստանի կոմունիստական կուսակցութեան 10րդ համագումարը: Համագումարի արձանագրութիւններից, որքան էլ թերի հրատարակուած լինեն, կենտր. կոմիտէի քարտուղար Ամատունու ընդարձակ զեկուցումից եւ համագումարի առթիւ խորհրդային մամուլում լոյս տեսած յօդուածներից ու տեղեկութիւններից բաւական յստակ կերպով պատկերանում է Հայաստանի ներկայ վիճակը եւ պայքարի այն ուղին, որ Հայաստանի բոլշեւիկները անցան վերջին տարուայ ընթացքում: Թէեւ արտասահմանի մեր մամուլը շատ է զբաղուել այդ խնդիրներով, կարծում ենք անօգուտ չի լինի մի անգամ եւս քննութեան առնել, թէ ի՞նչ է կատարւում Հայաստանում եւ ի՞նչ է մեր հայրենիքի այսօրուայ կացութիւնը: Արտասահմանում շատերի համար անծանօթ է ու անհասկնալի, թէ, ի վերջոյ, ի՞նչ է որ տեղի է ունենում Հայաստանում: Եւ անգէտ՝ մարդիկ, յաճախ, սխալ գաղափար են կազմում կատարուող դէպքերի մասին ու, հետեւաբար, նաեւ անճիշդ կամ, առնուազն, չափազանցուած եզրակացութիւնների յանգում՝ այս կամ այն ուղղութեամբ: Փորձենք մի անգամ եւս — յենուած միշտ բոլշեւիկեան աղբիւրների վրայ — պարզել Հայաստանի իրական դիմագիծը, եւ որքան հնար է, թափանցել խորհրդային համայնավարութեան ապրած վերջին սուր տագնապի խորքերը:

Արդ՝ ի՞նչ է կատարւում Հայաստանում վերջին տարուայ ընթացքում եւ ի՞նչ է Հայաստանի այսօրուայ իրական վիճակը:

Բուն նիւթին անցնելուց առաջ, պէտք է ի նկատի ունենանք, որ Հայաստանում կատարուած դէպքերը ինքնուրոյն եւ անկախ երեւոյթներ չեն. նրանք հարիւր տոկոսով մասն են այն դէպքերի, որոնք կատարւում են Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ, ամբողջապէս պայմանաւորուած են Մոսկուայից տրուած կարգադրութիւններով ու հրահանգներով եւ բովանդակութեամբ ու նոյն խոկ ձեւով կրկնութիւնն են համախորհրդային իրականութեան: Հայաստանում կատարուած դէպքերի ու վարիչների յայտնած կարծիքների ու գործած քայլերի վրայ չպէտք է նայել իբրեւ ինքնուրոյն փաստերի — Հայաստանի վարիչները պարզ խամաճիկներ են, որոնց թելի ծայրը գտնւում է Մոսկուայում: Մոսկուան ինչպէս շարժէ՝ այնպէս էլ կը պարեն: Այսուհանդերձ, սակայն, Հայաստանի վարիչների խօսքերն ու գործերն են, որոնք բնորոշում են Հայաստանի վիճակը:

Այս տեսակէտից առանձնապէս կարեւոր է, ի վերջոյ, ճշդորոշել, թէ իրապէս ի՞նչ է էութիւնը այն արտակարգ տագնապի, որին ենթարկուեց Հայաստանն ու հայ բոլշեւիկեան ղեկավարութիւնը վերջին տարուայ ընթացքում: Ինչպէ՞ս են ներկայացնում այդ տագնապը բոլշեւիկներն իրենք եւ ի՞նչ կարող ենք ասել մենք:

Այդ մասին խօսքը տանք ամէնից առաջ Հայաստանի այսօրուայ ամէնէն հեղինակաւոր ղեկավարին՝ կենտր. կոմիտէի քարտուղար Ամատունուն: Համագումարին ներկայացրած իր զեկուցման մէջ նա այսպէս է ներկայացնում կատարուած դէպքերը.—

«Հայաստանի կուսկազմակերպութիւնները եւ ներգործժողկոմատի մարմինները դեռ անցեալ տարուայ մայիս – յունիս ամիսներին սկսեցին մերկացնել ժողովրդի ամենաոխերիմ թշնամիներին՝ տրոցկիստներին, նացիոնալիստներին, որոնք հովանաւորւում եւ պաշտպանւում էին ապեցի - ֆիլմի - տրոցկիզմի վխուածք Խանջեանի կողմից:

«Խանջեանի դաւաճանական ինքնապաշտպանութիւնից յետոյ ... երեւան հանուեցին եւ մերկացուեցին կուսակցական շարքերը սողոսկած զգալի թուով տրոցկիստներ, նացիոնալիստներ, երկերեսանիներ, վնասարարներ եւ մեր կուսակցութեան ու ժողովրդի այլ ոխերիմ թշնամիներ: Հազիւ թէ հարկ լինի կանգ առնելու ու իր՝ Խանջեանի — մեր կուսակցութեան եւ ժողովրդի այդ թշնամու վրայ, որը մեր սոցիալիստական հայրենիքի դէմ պայքարելու հարցում համաձայնութեան եկել էր Դաշնակների ու ռամկավարների հետ *(բոլոր ընդգծումները մերն են. Ս. Վ.): Այդ մասին շատ է խօսուել Հայաստանի կուսակցական կազմակերպութիւններում: Խանջեանի մերկացումն օգնեց Հայաստանի կուսկազմակերպութիւններին բոլշեւիկեան զգաստութեան բարձրացման հիման վրայ երեւան բերելու Ն. Ստեփանեանի, Դ. Սիմոնեանի, Ա. Բակունցի եւ ուրիշների տրոցկիստական - նացիոնալիստական* տեռորիստական կենտրոնը, *որոնք Խանջեանի աջակցութեամբ ոչ միայն զբաղւում էին վնասարարութեամբ՝ գրականութեան ու արուեստի բնագաւառում,* այլ եւ տեռորիստական ակտեր էին նախապատրաստում կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարների դէմ: *Այդ կենտրոնը յատկապէս իր* թշնամանքն էր տարածում Անդրկովկասի ժողովուրդների բարեկամութեան եւ մեր կուսակցութեան ղեկավարութեան դէմ:

«Մերկացուեց նաեւ Հայաստանի հակայեղափոխական, նացիոնալիստական - տրոցկիստական կենտրոնը, որի անդամներն էին բոլորին յայտնի անձնաւորութիւններ՝ Ա. Երզնկեանը, Ա. Եսայեանը, Ս. Փիրումովը, Պ. Մակինցեանը եւ ուրիշները: Մերկացուեց եւ ձերբակալուեց Դ. Շահվերդեանը, այդ դաւաճանը ու մեր ժողովրդի թշնամին, ինչպէս հաստատուել է քննութիւնը, թէ կապուած է եղել թէ՛ Դաշնակների եւ թէ՛ օտար պետութիւնների հետախուզական օրգանների հետ: Շահվերդեան Դանուշը լրտես է, մեր հայրենիքի դաւաճան:

«Վերջին օրերս էլ մերկացուեց հակայեղափոխական - տրոցկիստ Ս. Վարդանեանի եւ Ռոզենգոլցի հետ կապուած Ս. Շահվերդովը: Հայկական հակայեղափոխական - տրոցկիստական կենտրոնը կապուած է եղել մի կողմից վրացական նոյնանման կենտրոնի, իսկ միւս կողմից էլ Դաշնակների հետ արտասահմանում, եւ *աշխատում էր նրանց անմիջական ղեկավարներով:*

«Ցնչեալ բոլոր անձերն էլ, իրենց ցուցմունքներում խոստովանել են իրենց հակայեղափոխական գործունէութեան մասին: Հաստատուած է, որ այդ դաւաճանները միանալով Դաշնակների հետ, երկար տարիներ վնասել են Հայաստանի սոցիալիստական շինարարութեան:

«Հետեւելով Դաշնակներին, յոյս դնելով Խորհ. Միութեան պարտութեան վրայ առաջիկայ պատերազմում, այդ սոր թշնամիներն անում էին ամէն բան, որպէսզի թուլացնէին, խարխլէին մեր հայրենիքի հզօրութիւնը: Նրանք յոյս ունէին անջատել Հայաստանն Անդրկովկասից եւ ամբողջ Խորհ. Միութիւնից եւ *հակախորհրդային ուժերի ուժգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն՝ որ եւ է կապիտալիստական երկրի հովանաւորութեան տակ ... Մեր կուսակցութիւնը արմատախիլ արեց այդ սրիկաների վոհմակը, որն իր արժանի պատիժը կը կրի մեր ժողովրդի դատարանի առաջ, բայց ... Թաքնուած թշնամիներ կան դեռ շատ տեղերում եւ նրանց գործերն ու դէմքերը դեռ չեն բացուած մեր կուսակցութեան կազմակերպութիւնների կողմից ... Երբեք չպէտք է մոռանալ, որ Հայաստանում դեռ կան ջախջախուած հակախորհրդային կուսակցութիւնների մնացորդներ,* մասնաւորապէս Դաշնակցութեան մնացորդները»:

Ինչպէս յայտնի է, ձերբակալուածները միայն Ամատունու թուած անուններով չեն սահմանափակւում. բանտարկուած են նաեւ Գ. Մահարին, Վ. Թոթովենցը, Ալազանը, Վ. Նորենցը, Գ. Վանանդեցին, Ա. Եղիազարեանը, Մ. Ենգիբարեանը, Աշրաֆեանը, Խ. Աւդալբեգեանը, Կ. Մաթինեանը, Խ. Դէմիրճեանը, Գալոյեանը եւ շատ ուրիշ բարձր դիրքեր ու պաշտօններ գրաւող բոլշեւիկ գործիչներ:

Բացի այդ, ըստ Ամատունիի՝ «Հայաստանի կոմ. կուս. կենտկոմի բիւրոյի որոշմամբ Ս. Մարտիկեանը, Ռ. Դաշտոյեանը եւ Օ. Դուրգարեանը հանուած են պատասխանատու աշխատանքից եւ նրանց վերաբերեալ նիւթերը յանձնուած են կուսկոլեգիային»: Այս կամ այն ձեւով պատժուած են եւ բազմաթիւ ուրիշ աւանաւոր եւ երկրորդական համայնավարներ:

Համայնավար կուսակցութեան անդամների խիստ ստուգում է կատարուած, որոշ տեղեր նոյն իսկ երեք անգամ, եւ հարիւրաւոր համայնավարներ հեռացուած են կուսակցութեան շարքերից միեւնոյն ամբաստանութեամբ ինչպէս վերինները: Կուսակցական եւ խորհրդային պետական մեքենան հիմնական մաքրագործման է ենթարկուած:

Կասկածի կամ հարուածի տակ են առնուած եւ Ս. Լուկաշինի, Աշ. Յովհաննիսեանի, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի պէս ականաւոր դէմքեր, որոնք դեռ երէկ իրենց տէր ու տիրական էին զգում Հայաստանի, իսկ այսօր այս կողմ ու այն կողմ են շպրտուած իբրեւ «նացիոնալիստներ» ու «մեծ առաջնորդին» անհաւատարիմ մարդիկ:

Թէ կուսակցական եւ թէ կառավարական գծով Հայաստանը այսօր ամբողջապէս յանձնուած է երկրորդական կարողութեան տէր մարդկանց ձեռքը՝ սկսած կոմունիստ. կուսակցութեան պետ Ամատունիով ու Հայաստանի կենտգործկոմի նախագահ Հանէսօղլեանով եւ վերջացրած Գուլեզեաններով ու Վէլիբէգովներով: Խիստ համեստ զարգացման ու կարողութեան տէր մարդիկ են այսօրուան կոմ. կուս. կենտ. կոմիտէի ղեկավար դէմքերը — զանազան Ակոպովները, Մուղդուսիները, Աւագովները, Ալիմամէտովները, Կուլինցովները եւ Կուրսէլները, ինչպէս նաեւ կառավարութեան անդամները: Մարդիկ որոնք, յամենայն դէպս, մի կուսակցութիւն գլխաւորելու եւ մեր երկիրը կառավարելու ոչ բնական ձեռնհասութիւնը ունին, ոչ էլ կրթութիւնն ու կեանքի փորձը:

Իբրեւ հետեւանք Խանջեանի «դաւաճանութեան թէ դաւադրութեան», Հայաստանի ղեկավարութիւնը վերից վար փոխուած է եւ հին ղեկավարութեան «մնացուկ»ների մաքրագործումը դեռ շարունակւում է անընդհատ եւ ամենադաժան միջոցներով: Այդ մաքրագործման հետեւանքով ստացուած արդիւնքի պատկերացման անցնելուց առաջ, մի յօդուածով էլ պարզենք, թէ, իրօք, ի՞նչ է մաքրագործման բուն պատճառը եւ ներկուսակցական դզրտուքի իրական իմաստը— սոսկ անձնամա՞րտ, թէ փոխապէս նաեւ գաղափարական բախում:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

*) «Խորհ. Հայաստան», 10 յունիս, թիւ 131:

Երաժշտութեան յաղթանակը

—.—

Բարեկամներէս մին ցաւ կը յայտնէր թէ ինչու մեր հասարակութիւնը ինքնաբերաբար ու կամովին չի դար արուեստի արտայայտութեանց, ըլլան անոնք երգահանդէս, նուագահանդէս, գրական դասախօսութիւն կամ թատրոն: Թէ ինչո՞ւ չեն դար իրենց իսկ հաճոյքին համար: Կազմակերպողները ստիպուած են մեծածախս ու յոգնատանջ զոհողութիւններ ընել, յանձնախումբերու օժանդակութեանց ապաւինիլ, մասնակցողներու ընտանիքներուն ու բարեկամներուն վրայ յոյս դնել, կոկիկ բազմութիւն մը միաբերելու համար որ շատ անգամ քաջալերական պարտականութիւն մը կատարելու յօժարանքը ունի եւ կամ իր զաւակը կամ մէկ ազգականը տեսնելու, լսելու եւ ատով պարծենալու համար տեղէն շարժած է:

Բարեկամս, որ թատրոնի ջերմ սիրահար ու միեւնոյն ատեն քննադատ ալ է, իրաւունք ունէր ու ես ձայնակցեցայ իրեն:

Ստոյգ է որ, ներկայիս, երաժշտութեան, գրականութեան կամ թատրոնի մէջ, արուեստը առեւտրականացած է, եթէ կարելի է այսպէս ըսել: Թատերգութիւն մը յօրինելու, բեմադրելու համար, երգահանդէս մը մէջտեղ բերելու համար, վէպ մը հրատարակելու համարստոյգ է որ դրամագլուխի պէտք կայ, նախապէս տրամադրելի կոկիկ գումար մը անհրաժեշտ է, այսինքն արուեստի արտայայտութիւնները վաճառականական գործի մը երեւոյթը, ձեւը, խեղճութիւնը կը ստանան: Հսկայ տարփողանքը (publicité) *մը, որ հիմա ամէն կողմ տարածուած է, պէտք է որ կարենայ հանել բոլոր իրենց գործերով զբաղածներուն, ոչ միայն լուր տալու համար անոնց, այլ եւ հետաքրքրելու զանոնք երթալու այնինչ հանդէսին կամ կարդալու այնինչգիրքը:*

Ասոր հետեւանքը ան կ'ըլլայ — եւ այստեղ է վտանգը — որ արուեստագէտներուն մտքին մէջ տարօրինակ փոփոխութիւն մը յառաջ կուգայ: Ատենօք փառքը կը փնտռէին անոնք, հիմա ստիպուած են փնտռել դրամը եւս, եթէ, ոչ իրենց համար, գէթ տնօրէններուն, հրատարակիչներուն, կամ իրենց մասնակցութիւնը բերող ուրիշներու համար:

Անուններ թուել չեմ ուզեր, բայց կը ճանչնամ երիտասարդ արուեստագէտներ որոնք նախ սկսան իրենց բոլոր սրտով, իրենց բոլոր պարզութեամբ, իրենց բոլոր տաղանդով միայն, շատ լաւ սկզբնաւորութիւն մը ունեցան, յետոյ երբ յաջողութիւն գտան, տեսան կամ իրենց ըսողներ եղան որ իրենց ըրածը թէեւ գեղեցիկ է ու հետաքրքրական, բայց բաւական չէ հասարակութեան համար, թէ պէտք է հասոյթ ապահովել: Այն ատեն, այդ արուեստագէտները, իրենց երկրորդ կամ երրորդ արտադրութեան մէջ, զիրենք վաճառականական ապարէզ նետել ուզողներու ճնշումին տակ, այնպիսի գործ մը տուին որ իրենց ինքնութենէն շուրկ էր այլեւս, եւ որ սակայն նիւթական յաջողութիւն ալ չապահովեց:

Ահա թէ ուր է ահաւոր վտանգը:

X

Արուեստասէր հասարակութիւնը հեղհեղէ կ'անի, սակայն մխիթարական կէտ մըն է: Ու երաժշտութիւնը ամէնէն շատ սիրուած արուեստը կը թուի ըլլալ. ասոր ալ պատճառը պարզ է: Զանազան մարդոց մէջ ընդհանուր զգացումներ կան որոնք հասարակաց են, այսինքն ուրախութիւն, տխրութիւն, սէր, մեր մարմնին ու մեր սրտին վիճակները: Մենք ամէնքս ալ իրարմէ կը տարբերինք մեր մշակոյթով, մեր իմացականութեամբ, մեր մտքի սովորութիւններով, մեր մեթոտով, բայց ամէնքս ալ իրարու կը նմանինք բարկութեան կամ սիրոյ առջեւ մեր հակազդելու կերպով, ուրիշ խօսքով, միեւնոյն կերպով կը զգանք բոլոր կիրքերը: Արդ, երաժշտութիւնը իմացական որ եւ է բան չարտայայտեր, այլ ընդհակառակն, իր էութեան մէջ միմիայն զգալի է, զգացական է:

Երաժշտութեան հմայքը հոն է որ ան կը հասկցուի ու կը սիրուի մշակոյթի բոլոր աստիճաններուն վրայ:

Նրբամիտները հաճոյք կը զգան լսելով, հաճոյք կը զգան տեսնելով թէ ինչպէս խմբագրուած է. կը հիանան հեղինակին թեքնիքին վրայ, նուագածուներուն ճարտարութեան վրայ, անոնք քննադատ իմացականհաճոյք մը կը զգան:

Անոնք որ, ինծի պէս, շատ մշակուած երաժիշտներ չեն, կրնան դարձեալ ուրիշ հաճոյք մը զգալ, որովհետեւ երաժշտութիւնը ականջով լսել անհրաժեշտ չէ, երաժշտութիւնը մի միայն լսելի բան մը չէ, այլ բան մը որ կը զգացուի, երաժշտութիւնը մանաւանդ միջոց մըն է ջղայնօրէն, ֆիզիքականօրէն, մարմինները իրարու հետ հաղորդակցութեան մէջ դնելու: Ինչպէս որ դաշնակի մը մէկ նօթին թրթռացումը ուրիշ նօթի մը կը հաղորդուի, նոյնպէս ամէն մարդկային մարմին կը շրջապատուի ու կը ցնցուի տեսակ մը ալիքով, ձայնէն անկախօրէն ու միմիայն կշռոյթով:

Հետեւաբար իմացականութեան թէ զգացականութեան բոլոր աստիճանները իրենց բաժինը կը գտնեն հոն:

Երաժշտութիւնը կեանքի բոլոր պահերուն կրնայ ներկայ ըլլալ, բոլոր

ԱՇՈՒՂԱԿԱՆ

Մուքը քող իջնի իմ վրայ, խարխ վրայ լոյսը ցաթէ,
Մըթին մէջ քող հոգիս լայ՝ շիթն իբրեւ ցօղ այտին կաթէ ...
Թող չասեն թէ ես չար եմ, մի զրկէք ինձ նրա այցէն.
Խունկ լինեմ անվերջ մխամ՝ բուրմունքը նամբան պատէ:

Գիշերուան լուսնակը լինեմ, երազին մէջ զայն դիտեմ:
Ցերեկուան արեւը լինեմ, շող մատներով զայն զգուեմ,
Ինչ որ բռնէ արծաթ լինի, ինչ որ բռնէ ոսկի լինի,
Պահուըտեմ բուխս ամպի տակ՝ երազիս մէջ զայն գրկեմ:

Արծաթափայլ մանը լինեմ, արտը վարեմ, մխիթարուեմ,
Ակօսին մէջ աստղեր ցանեմ, մուրազին չափ ոսկի մաղեմ,
Երկինքում աստղ չմնայ, բոլորը ես զոզը շարեմ,
Եթէ զամ մէկ հատ մուրամ՝ մականի ծայրը պաչեմ:

Արցունքս տամ վտա՛կ վտա՛կ, արիւնս տամ երա՛կ երա՛կ,
Արիւնս գինի, սիրտս բաժակ, արցունքս էլ վրան մուրհակ,
Որ յաւիտեան մնամ գերի, պահակ լինեմ այդ մուրհակին,
Թէ որ խրէ սրտիս դանակ՝ քող չկարծեն ինձ նահատակ:

Աշխարհին սկիզբ չունի կ'ասեն, այդ սկիզբը, ե՞ր, դու եղիր,
Գուցէ, նաեւ Աստուած չունի, այդ աստուածը դո՛ւ եղիր,
Մինչեւ հիմա որբի նման աշխարհին ու ես գլորել ենք,
Անիմաստ այս թափառումին՝ խաղաղ վախճանը դո՛ւ եղիր:

Ասում են թէ հոգի ես, քեզ տիրանալ չի լինի ...
Ի՞նչ անեմ ես միայն հոգին, երբ մօտենալ չի լինի,
Ես մարմին եմ հողեղէն, սիրտ ունեմ վառ եւ աչեր,
Ի՞նչ անեմ աշխարհին եթէ սիրել ու լալ չլինի: ...

ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ԱԶԳ. ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

Թիֆլիսի վրացի կոմունիստները կը պատրաստուին տօնել բանաստեղծ Իլիա Ջաւջաւաձէի մահուան յիսնամեակ յոբելեանը, թէեւ անիկա ազնուական գործիչ մըն էր, ճորտատիրութեան համոզուած պաշտպան մը, կատաղի հայատեաց մը եւ ցարական խոխարքայ իշխան Կալիցինի գործակիցը: Իսկ նոյն ժամանակ Թիֆլիսի ճնշման տակ կ'արգիլուի տօնել ութսունամեակը Երեւանեան համեստ գրողի մը, Էմին Տէր Գրիգորեանի, որ քաղաքականութեամբ չէ զբաղած եւ իր ամբողջ կեանքը նուիրած է հայ մշակոյթին: Մինչեւ անգամ Ստալինի մօտեանդ հետեւորդները չեն կրնար բացատրել թէ ինչու Ջաւջաւաձէի յոբելեանը «պրոլետարական մեծ գործ մըն է», իսկ Տէր Գրիգորեանի յոբելեանը՝ հակայեղափոխութիւն:

Հայերուն համար անհասկնալի է թէ ինչու Ներսէսեան դպրոցի հոյակապ շէնքը Թիֆլիսի մէջ խլուած է Հայերէն եւ յանձնուած վրացական հաստատութեան մը, իսկ հայկական դպրոցը քշուած է անյարմար շէնքի մը մէջ:

Ինչու Հայկական Թատրոնը Թիֆլիսի մէջ տրուած է Վրացիներուն, իսկ Հայերուն տրամադրուած է խեղճուկ թատրոն մը Հաւլաբարի մէջ:

Ինչու Վրաստանի 400.000*նոց հայ բնակչութիւնը ներկայացուցիչ չունի կառավարութեան մէջ:*

Ինչու տասնեակ միլիոններ կը ծախսուին վրացական բուժավայրերուն վրայ, իսկ հայկական Արզնին որ ճանչցուած էր իբր համամիութենական բուժավայր, դեռ կիսաւարտ կը մնայ:

Ինչու Թիֆլիսի մէջ միջոցներ կը գտնուին վրացական համայնագիտական բառարանը հրատարակելու բազմաթիւ հատորներով, իսկ հայ համայնագիտական բառարանի ձեռագիրները երրորդ տարին է որ անշարժ կը մնան՝ նիւթական միջոցներու չգոյութեան պատճառաւ:

(Ծանօթ Թարգմանիչին.— *Այս «ինչու»ներուն վրայ կարելի էր աւելցնել նաեւ հետեւեալ երկու «ինչու»ները:*

Ա.— Ինչու վրացական կառավարութիւնը պէտք տեսաւ գրաւելու Հայերու ձեռքէն Մելիք Ազարեանի փառայեղ շէնքը, զոր հանգուցեալը յատկապէս կտակած էր Հայաստանի հանրապետութեան եւ պէտք էր փոխանցուէր Խ. Հայաստանին:

Բ.— Ինչու Վրաստանի կառավարութիւնը պէտք տեսաւ գրաւել Թիֆլիսի Հայոց Առաջնորդարանի շէնքը եւ յանձնել Թուրքերուն՝ թրքական դպրոց մը բանալու համար, փոխանցում մը՝ որուն հետեւանքով այսօր Թիֆլիսի Առաջնորդարանի բակին մէջ թաղուած ականաւոր հայ իշխաններու, զօրավարներու եւ գործիչներու տապանաքարերը քանդուած են):

Ինչուներու այս անվերջ շարքը, որ կը տրուի «չարամիտ Դաշնակներու կողմէ», կը թափանցեն նաեւ հայ բոլշեւիկներու մտքերուն մէջ եւ կը ստեղծեն դժգոհութեան մթնոլորտ մը, որով թանձրացած է այժմ Անդրկովկասեան կեանքը:

Կոպիտ անարդարութեան վերջին աքթը Ստալինի սահմանադրութիւնն էր, որ ամրացուց փաստօրէն գոյութիւն ունեցող սահմանները Անդրկովկասեան հանրապետութեանց, եւ այդ կերպով սահմանային վէճը լուծեց ի նպաստ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի, — վէճ մը որ խորհրդային րէժիմի տակ ալ դադրած չէր կռուախնձոր ըլլալէ Անդրկովկասի ժողովուրդներուն միջեւ: Երեւանի մէջ այսօր կոմունիստներն ալ կը վրդովին եւ չեն կարող հաշտուիլ այս տեսակ աղաղակող անարդարութեան մը հետ:

Քանի մը խօսքով վէճին էութիւնը հետեւեալն է.— Վրաստանին կցուած է Ախալքալակի գաւառը որ աշխարհագրօրէն եւ տնտեսապէս կը կազմէ Հայաստանի անբաժան մասը, որուն բնակչութեան 85 *առ հարիւրը Հայ է, եւ որուն միացումը Հայաստանին քանիցս պահանջուած է նոյն գաւառի ժողովուրդէն:*

Ինչու, կը հարցնեն Երեւանի մէջ, եւ ինչ հիման վրայ: Ոչ մէկ գոհացուցիչ պատասխան Երեւանցիները կը ստանան իրենց այս ցաւոտ հարցումին: Այդպէս կ'ուզեն Ստալինը եւ Բերիան:

Երեւանի մէջ կը շարունակեն յուզուիլ եւ վրդովուիլ թէ ինչու Աճարիան, որ աւելի քիչ բնակչութիւն ունի, եւ հարաւային Օսեթիան Վրաստանի սահմաններուն մէջ ինքնավար հանրապետութիւններ դարձած են, իսկ Ախալքալակը զրկուած է այդ իրաւունքէն եւ կը կառավարուի կեդրոնէն զրկուած պաշտօնեաներով իբր նուաճուած գաւառ մը:

Նոյն կարելի է ըսել նաեւ լեռնային Ղարաբաղի մասին, որ Հայաստանի օրգանական մասը կը կազմէ, որ բացառապէս հայկական բնակչութիւն ունի եւ մէկէ աւելի անգամներ պահանջած է միացնել այդ գաւառը Հայաստանի:

Այդ գետնի վրայ տեղի ունեցած են նոյն իսկ ապստամբութիւններ բոլշեւիկներու օրով եւ առաջնորդները բռնուած եւ աքսորուած են Սիպերիա: Ստալինի սահմանադրութիւնը այդ գաւառը կուտայ Ազրբէջանին, ինչպէս որ անոր կուտայ նաեւ Նախիջեւանի շրջանը, որ ընդհանուր սահման չունի Ազրբէջանի հետ:

Այդ անարդար վերաբերումը հանդէպ Հայաստանի՝ լեցուց նոյնիսկ հայ բոլշեւիկներու համբերութեան բաժակը եւ անոնք ուղղակի ըմբոստացան կեդրոնական իշխանութեան դէմ:

Այդ հողի վրայ էր որ ինկաւ Հայաստանի կոմկուսի քարտուղար Խանջեանը: Երեւանի մէջ համոզուած են թէ սպաննուած է ան Բերիայի ձեռքով եւ անձնասպանութիւնը քօղարկում մըն է պարզապէս իրողութիւնը ծածկելու համար:

Այդպէս է թէ ոչ՝ մէկ բան անվիճելի է, այն՝ որ ազգային կիրքերը Կովկասի մէջ չափազանց սրուած են եւ ինչ որ մանաւանդ ցաւալի է, հայ-վրացական յարաբերութիւնները ըստ հասած են թշնամական բնոյթ:

Երեւանի բանտին մէջ այժմ նստած բոլշեւիկ առաջնորդներէն մէկը ուղղակի ըսաւ թէ իրենք ստեղծած էին գաղտնի խմբակցութիւն մը, որուն նպատակն էր պայքար մղել վրացական գերիշխանութեան դէմ Անդրկովկասի մէջ:

Նոյն բանը կը հաստատուի ուրիշ աղբիւրներէ ալ: Հայ կոմունիստներու մէջ շատ զօրաւոր կերպով կը ըզգացուի թշնամութիւն դէպի վրացի բոլշեւիկները: Հայ վրացական հակամարտութիւնը անվիճելի եւ տխուր իրողութիւն մըն է Կովկասի մէջ:

Ընդհակառակն նկատելի է բացայայտ մերձեցում Հայերու եւ Ազրբէջանցիներու միջեւ, ինչպէս ժողովրդական զանգուածներու, այնպէս ալ համայնավար շրջանակներու մէջ:

(վերջ)

կացութիւններուն կրնայ համապատասխանել: Կ'ուզեմ յիշել Միւլլի Փռիւտոմի տողերը որոնք սքանչելի կերպով կ'արտայայտեն այս գաղափարը ·

Vous qui m'aiderez dans mon agonie
Ne me dites rien;
Faites que j'entende un peu d'harmonie
Et je mourrai bien.

Եւ սա տունը ·

Je suis las des mots, je suis las d'entendre
Ce qui peut mentir;
J'aime mieux les sons qu'au lieu de comprendre
Je n'ai qu'à sentir.

Երաժշտութիւնը միմիայն իր մէջ չէ զարգացած, այսօր ան բոլոր արուեստներէն ներս է մտած: Վէռլէն կը գոչէր ·

«De la musique avant toute chose»..

Հետզհետէ աւելի զօրաւոր պահանջ կայ — քանի որ շատուոր ենք, քանի որ ընկերային կեանք մը կ'ապրինք — միանալու զգացականութեամբ, սիրտով, յուզումով:

Ահա թէ ուրկէ կուգայ երաժշտութեան յաղթանակը:

ԱՐԱՄ ԱՃՆԱՒՈՐ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

(Ըստ թրքական աղբիւրի)

ԽԼԱՁԻՁ, 28 ՅՈՒՆԻՍ.— Տէրսիմի տէրէպէյիներուն դէմ զսպումի երկաթեայ շարժումները վարող զօրավար Ապտուլլահ Ալփտողան կրակէ յարձակողականով մը գրաւած է Սամանլըքը: Այս վերջինին համար կ'ըսուի թէ գիւղ մըն է, կարեւոր դիրքի մը վրայ: Ձեռք անցուած են հինգ ջորի, եօթը աւանակ, որոնց տեսակները ազնիւ ըլլալով Անգարա ղրկըւած են պատուաստի համար: Տասներկու թնդանօթներ բարձրացուած են Էշէկ Տաղի մէկ սարին վրայ: Այսպէսով քաղաքակրթութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով, մուտ կը գործէ Տէրսիմի մէջ, ուր ամէն կարգի ճամբորդութիւն կամ փոխադրութիւն եղած է ցարդ էշերով: Այդ վայրերէն անիւ չէ անցած բացի չարխը փէլէկէն: Մեր հերոսական բանակը, արծուեխումբի մը նման, կը բարձրանայ ապառաժներէ վեր, քանդելու բռնութեան որջերը եւ տանելու հանրապետական բարիքները: Ասկից վերջ, Տէրսիմի մեր հայրենակիցները, որ սխալմամբ Քիւրտ կը կարծեն իրենք զիրենք, պիտի ապրին երկնային արքայութիւնը յիշեցնող կեանքի մը մէջ:

ԽԼԱՁԻՁ, 29 ՅՈՒՆԻՍ.— Այր Տաղի մէկ կողին վրայ երկու կատղած շուներ յարձակած են մեր թնդանօթաձիգներէն լէյլէքեճի Հասան չավուշի վրայ եւ հինգ վեց տեղէ խածած են զինքը: Ցիւնապետը փոխադրուած է Էլազիզ, ուր իր կարգին, յարձակած է տեղւոյն բժշկին, դեղագործին եւ հիւանդապահներուն վրայ: Վարակուածները իրենց կարգին ուրիշներ խածած ըլլալով, կատաղութիւնը ծաւալած է քաղաքին մէջ: Խածուած է նաեւ դայմագամին տասնեւեօթամեայ կինը՝ պայման Սաքըզ: Բոլոր կատղածները փոխադրուած են Այր Տաղ ուր արդէն կատաղի կռիւ մը կը մղուի Սէյիտ Րիզայի կողմնակից թափթփուքներուն դէմ: Քաղաքակրթութեան խորհրդանշանը՝ մեր պանծալի դրօշակը կը ծածանի Սամանլըքի, Էշէկ Տաղի եւ Այր Թէփէի վըրայ:

ԽԼԱՁԻՁ, 30 ՅՈՒՆԻՍ.— Ապստամբ պետերէն շէյխ Զմպօլօ, շէյխ Ճուպը Մուսա, Շամօ բէկ, Ջալալ Սայիտ բէկ, Սէյիտ Մէմօ, Մոլլա Մահմուտ, Հաֆըզ Զպտօ, ինչպէս նաեւ Հայլօլօ ցեղախումբին պետը Հասան Զարալուր բէկ անձնատուր եղած են: Իսկոյն անոնց ներում շնորհուած է: Անոնցմէ Զմպօլօ, Մէմօ եւ Զարալուր ներումի անարժան համարելով իրենք զիրենք, անձնասպան եղած են: Զինուորական պատիւներով թաղում կատարուած է: Մեր հերոս զինուորները արդիական մեծ գերեզմանատուն մը կառուցած են Զնտան Տէրէի ծործորին մէջ: Թնդանօթներու եւ հրացաններու պայթիւններէն ո[illegible]րութիւնը կատարեալ է:

ԽԼԱՁԻՁ, 1 ՅՈՒԼԻՍ.— Զօրավար Ալփտողանի բանակին միացան 30000 նոր զինուորներ: Անձնատուր եղած պետերէն մէկուն խոստովանութեան համաձայն, ապստամբապետ Սէյիտ Րիզային հետ մնացած են Խըրըզմօ, Լօրէզանէ եւ Ֆըճնտօ անուն աշիրէթապետները, իրենց քանի մը հարիւր թափթփուքներով, որոնց մաքրագործումը ժամերու խնդիր է:

ԽԼԱՁԻՁ, 2 ՅՈՒԼԻՍ.— Սէյիտ Րիզայի ծանօթ գործակիցներէն Լաճըմօ, Խաղմանաճըլա, Զաճալօ, Զըմանէ եւ Խըրօխուզօ պետերը արցունքը իրենց աչքերուն մէջ յանձնուած են, զղջացած ու ներում հայցած: Հրամանատարը թրքական անուանի վեհանձնութեամբ ներած է իրենց՝ ղրկելով զիրենք երկրիս անդիի կողմը:

ԽԼԱՁԻՁ, 3 ՅՈՒԼԻՍ.— Մեր զինուորները դիւցազուններու պէս կը մագլցին Քուլթուտէրէի բարձունքները, ուրտեղէն իբրեւ համայնապատկեր կ'երեւի ճէնճէքը: Թշնամին 2000 մեռեալ եւ 1478 վիրաւոր ձգելով նահանջած է դէպի Թաչ Տաղի գագաթը, ապաստանելով քարայրներու մէջ: Մեր օդանաւորդուհիներէն պայման Զիչէք, պայման Կիւլպահար եւ պայման Պալմոմու իրենց սաւառնակներով մտած են քարայրներէն ներս եւ ծուցիկներ թափած են, հրաւիրելով ապստամբները իրենց յանձնուիլ: Երեք օդանաւորդուհիներուն յանձնըւած է երեսունըհինգ հոգինոց ապստամբ խմբակ մը: Վայրկեանէ վայրկեան անոնց դալստեան կը սպասուի: Միւս կողմէ Խուլօհամրօ գիւղակին մէջ շինուած է դպրոց մը, հիւանդանոց մը, սպանդանոց մը եւ գերեզմանատուն մը:

ԽԼԱՁԻՁ, 4 ՅՈՒԼԻՍ.— Սէյիտ Րիզայի հետ մնացած են քանի մը հոգի միայն.— Երկու թափթփուք մարդ, երեք կին, եօթը մանուկ եւ մէկ էշ: Փամփուշտի եւ կօրեկի պակասութիւն ունին: Պաշարման շղթան հետզհետէ կը նեղնայ: Վայրկեաններու խնդիր է անոնց անձնատուութիւնը:

ԽԼԱՁԻՁ, 5 ՅՈՒԼԻՍ.— Սէյիտ Րիզայի էշը գերի բռնուած է: Իրենց մէջ ալ խռովութիւն ծագած է: Կիները ըմբոստանալով յարձակած են իրենց ամուսիններուն վրայ եւ զանոնք զինաթափ ըրած: Պաշարման շղթան աւելի նեղցած է: Կ'ըսուի թէ Սէյիտ Րիզա մինակ մնացած է: Երկվայրկեաններու խնդիր է իր ձերբակալութիւնը:

ԽԼԱՁԻՁ, 6 ՅՈՒԼԻՍ.— Սէյիտ Րիզա յուսահատական վիճակի մէջ է: Կորսնցած է իր աջ ոտքը, ջախջախուած է իր ձախ ձեռքը, փշրուած է իր ծնօտը եւ կողէն ալ երկու տեղէ վիրաւորուած է: Իր քով մնացած է երկու լաւաշ հաց եւ հինգ փամփուշտ: Իրեն հրաւէր եղած է որ յանձնուի: Տէրսիմի գիւղերէն Մանթարըքի, Համզօյի, Պլպլօյի, Խաղամազօյի մէջ բացուած են մսավաճառի, կաշեվաճառի խանութներ: Զուլօպլօյօ գիւղին մէջ սկսած է հրատարակուիլ «Աթ Մարթինի» անուն շաբաթաթերթը: Իսկ Սէյտօ գիւղաքաղաքին մէջ հիմը դըրուած է բժշկական հաւաքարանի մը, վիրաբուժական բաժինով: Կ'ըսուի թէ սուճուխի գործարան մըն ալ պիտի բացուի, վիրաբուժական բաժինին քով:

ԽԼԱՁԻՁ, 7 ՅՈՒԼԻՍ.— Սէյիտ Րիզա կոչուած վայրենին՝ գիշերանց վատաբար փախուստ տուած է եւ ապաստանած Տօլապ Տէրէ լեռը, ուր գտած է քանի մը տասնեակ թափթփուքներ եւ կը շարունակէ իր տխմարական դիմադրութիւնը: Մէկ երկու շաբաթուան խնդիր է իր ոչնչացումը: Շէյխ Մուհամմէտ գիւղին մէջ բացուած են սափրիչի, դերձակի, արդուկողի եւ անուշահոտութեանց խանութներ: Բացուած է նաեւ վերջին ոճով պարարահ մը ուր առաջին անգամ նըւագուած է Սէն Սանսի «Տանս Մաքապր»ն, ճիհավէճտի եղանակին յարմարցուած: Գիւղէն մինչեւ գերեզմանատուն լայն պողոտայ մը շինուած է եւ ուռենիներ տնկուած են:

ԽԼԱՁԻՁ, 8 ՅՈՒԼԻՍ.— Մեր հետազօտիչ ջոկատը գտած է նոր գետ մը, Ալթունտէրէ անունով: Ջուրին ուղղութեամբ երթալով գտած է նոր լիճ մը, Այնա կէօլ անունով: Լճակին մէջ գտած է կղզեակ մը, Ջէնկին Ատա անունով: Ծիրդ Զուլֆըքըրեան յիշեցնող վայրեր, լեռներ, լիճեր, աւելի ըլլալով «լօլօ»ներ: Մեր ջոկատը կղզի ելլելով գտած է ոսկեհանք մը, հին քաղաքի մը աւերակները, քարակերտ դամբարան մը եւ Մասալ աղա անունով հարիւրհինգամեայ ծերունի մը, որ պատմած է խիստ շահեկան դրուագ մը, լուսաբանելով Տէրսիմի երկրամասին մէջ ապրող մեր հայրենակիցներուն ծագումը: Նոյնութեամբ կուտանք ծերունիին խօսքերը.

— «Կար ու չկար, հինգ դար առաջ, Խչօխալօ անուն մեծ Թիւրք շէյխը կար — Ալլահը թող լոյս ցանէ անոր հոգիին պատուհանին մէջ — որ Ատրպատականի արեւելեան կողմէն այստեղ գաղթեց, իր հազարաւոր Թիւրք հետեւորդներով: Շէյխ Խչօխալօն — թող Ալլահին մէլէքները լոյս հեղուն իր հոգիին մէջ — անըմբռնելի մոլութիւն մը ունէր ամէն բան հակառակ դարձնելու: Իր անունն ալ, որ նախապէս Խալօխչօ էր հակառակ էր դարձուցած եւ ըրած Խչօխալօ: Ինչպէս ըսի, անհասկնալի ու խենթ մոլութեան մը տէր էր, հակառակ իմաստուն շէյխ մը ըլլալուն: Այս հակառակամոլ շէյխը, օր մըն ալ, իր ազգութեան անունը «Թիւրք»ը հակառակ դարձուց. առաջին տառը ընելով վերջին եւ վերջին գիրը առաջին: Այսպէսով առաջ եկաւ «Քիւրտ» բառը ու մնաց: Ու տգէտ ժողովուրդը կարծեց թէ ինք անջատ ազգ մըն է: Գալով «Տէրսիմ» անունին՝ ան ալ իր պատմութիւնը ունի: Օր մը շէյխ Խչօխալօ հիւր կ'ունենայ մեծ վէզիր Պալթաճի Մուսթաֆա Փաշան, որ տեսնելով շէյխին հակառակամոլութիւնը կ'ուզէ պատճառը հասկնալ: Խչօխալօ կտրուկ կերպով կը պատասխանէ.— Թէրս իմ (հակառակ եմ): Այդ խօսքը աղաւաղուելով կ'ըլլայ «Տէրսիմ»: Պալթաճի վէզիրը կը թշնամանայ, իսկ շէյխը կը կտակէ իր ժողովուրդին հակառակ երթալ կառավարութեան ու չվճարել տուրք, չտալ զինուոր, չհպատակիլ ոչ մէկ օրէնքի կամ հրամանի ու միշտ տրուած հրահանգին հակառակը գործադրել: Ահա այսպէսով առաջ եկած է Տէրսիմցիներուն հակառակութիւնը կառավարութեան դէմ»:

Մասալ աղայի այս լուսաբանութիւնները, իբրեւ պատմական փաստ, կուգան անգամ մը եւս ապացուցանել թէ Տէրսիմի մեր սիրելի հայրենակիցները հարազատ, զտարիւն Թիւրքեր են եւ խաղալիկ ըլլալով իրերայաջորդ խենթ պետերու ձեռքը՝ պարապ տեղը թշնամացած են իրենց ազգին դէմ: Ջոկատին մէջ գտնուող հաբըրապետ պայ Հատա Խուտուղ, որ տաղանդաւոր գրող մըն է, սկսած է օգտագործել ծերունի Մասալ աղայի պատմած նիւթը՝ երկարաշունչ հէքեաթալէպ մը գրելու համար: Գործը աւարտելէ վերջ պիտի ներկայացուի Նոպէլեան մրցանակի յանձնախումբին ու անշուշտ պիտի շահի առաջին մրցանակը, եթէ Շուէտի մէջ ալ արդարութիւնը կը գործադրուի, ինչպէս մեր լուսապանծ հայրենիքին մէջ:

Գալով ապստամբապետ Սէյիտ Րիզային կ'ըսուի թէ, առանց պայմանի, ներում խնդրած է: Այս տողերը կարդացուած պահուն արդէն յանձնուած պէտք է ըլլայ: Մեր յաղթական բանակը, սակայն, Տօլապ Տէրէ լերան գագաթէն վեր կը բարձրանայ անվեհեր եւ անվերապահ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԵՒ ԱՆՑԵԱԼ

(Տարօնցիներու հանդէսին առթիւ)

Ամրան կալ ու կուտի այս եղանակին, որուն կը յաջորդէ Վարդավառը, ամէն հայ շինական ուրախութեան եռուզեռի մէջ կ'ըլլայ, պատրաստութիւն կը տեսնէ Ս. Կարապետ ուխտի երթալու: Ահա այս իրարանցումի մէջ էինք երբ մեր գիւղը պաշարուեցաւ Թուրք ու քիւրտ խուժանի կողմէն: Գիւղ գտնուող այր մարդիկ այդ իրիկուն Ս. Կարապետ տարին ըսելով թէ գոց նամակ եկած է թագաւորէն Հայոց համար ու ընդհանուրին առջեւ պիտի կարդացուի: Իսկ մանուկներն ու մայրերը յաջորդ առաւօտ ճամբայ հանեցին դէպի վանք եւ քանի մը օր շարունակ խումբ առ խումբ այսպէս: Մեղրուայ, Պաղլուայ, Ջիարաթայ, Պօկլանայ, Կվարանայ, Բաղուայ հայութիւնը ամբողջ մէկ տեղ համախմբեցին:

Բայց այս անգամ հակառակ Վարդավառի տօնը ըլլալուն, այդ հինաւուրց տաճարին զանգակին զիլ ձայնը որ դարեր շարունակ սփոփանք եւ հաւատք էր ներշնչած հայ հաւատացեալին, իսպառ լռած էր: Ոչ տաւիղ կար եւ ոչ զուռնա, ոչ ձիարշաւ կար եւ ոչ լարախաղաց: Ամէնքն ալ լուռ ու դալուկ դէմքով իրար կը դիտէին: Այս անգամ եկած էին ոչ թէ Վարդավառը տօնելու, այլ իրենց վերջին շունչը տալու:

Այն ժամանակ Տարօնի ջարդարարն էր Մշեցի լակոտ մը, Պայրամ էֆէնտին: Այս հրէշը քանի մը ամիսէ ի վեր իր զինուորներով Ս. Կարապետ կը բնակէր, այնտեղ ուր ամէն տարի շարունակ ձիարշաւ կը կատարուէր: Դահիճը հրամայեց մեծ փոս մը փորել խեղճ Հայերու ձեռքով մօտաւորապէս 20 մեթր երկայնութեամբ 10 մեթր լայնքով եւ 3 մեթր խորութեամբ: Երբ այս աշխատանքը լրացաւ, նախ կղերականները բերին մէկիկ մէկիկ հաւու պէս գլխատեցին եւ փոսը գլորեցին: Յետոյ այր մարդիկ տասը տասը եւ հինգական անձ մէկ ուղղութեան վրայ կեցնելով մէկ գնդակով կը շրջէին: Այսպէս մինչեւ վերջին մարդը փոսը լեցուցին: Տասը հոգի պահած էին փոսը ծածկելու համար: Անոնք ալ իրենց գործը լրացնելէ վերջ ձորի մը մէջ սպաննուեցան:

Այս ամբողջ ողբերգութիւնը կը կատարուէր իրենց հարազատներուն ներկայութեան: Իսկ կիները եւ երեխաները դէպի Մշոյ դաշտ Առղուտ կոչուած գիւղը առաջնորդեցին, շատ մը բախտակիցներու հետ եկեղեցին եւ մարագները լեցնելով՝ քարիւղով այրեցին: Ես ինքս անոնց մէջ էի եւ հրաշքով մը ազատեցայ: Ամէն անգամ երբ կը մտաբերեմ այդ ահեղի օրերը, մազերս կը փշաքաղուին եւ կ'ուզեմ բանականութիւնս կորսնցնել չզգալու, չապրելու համար այն տանջանքները զորս կրեցին մեր մայրերն ու քոյրերը: Հաւատացեալներ կ'ըսեն թէ Ս. Կարապետ հրաշքներ է գործեր. բայց ո՞ւր է այդ սուրբը, երբ իր ժողովուրդին արիւնը կը հոսէր գետերու պէս... Ես խորապէս համոզուած եմ որ փոխանակ սուրբերուն եւ Ս. Կարապետներուն ապաւինելու, եթէ մեր զէնքին եւ բազուկին ապաւինէինք, թերեւս տարբեր ըլլար մեր ճակատագիրը:

ՍՈՐՏԱՐՑԻ

ՆՈՐԱՀԱՍ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ

«Ժիւլ Հարվուտ - Էյվրի» ամերիկեան գրական ընկերակցութիւնը 1500 տոլար արժէքով իր մրցանակը յատկացուց այս տարի հայ նորահաս տաղանդի մը, 32 տարեկան, ուսանող Միշըկընի համալսարանին:

Այս նորահաս տաղանդը կը կոչուի Մանուէլ Մնացականեան, որուն պըսակաւոր վէպին խորագիրն է Արարատի ջրհորը:

Գրական ընկերակցութեան նախագահը, փրոֆ. Քրիստոֆըր Մորլէյ, այսպէս ներկայացուց մրցումին արդիւնքը, համալսարանին մէջ համախմբուած բազմութեան առջեւ.

«Բարեկամներս, այսօր արտակարգ բան մը պատահած է օտարազգի մը, այո, հայ երիտասարդ մը, որ անկէ տասը տարիներ առաջ բացարձակապէս անգլիերէն լեզուին տեղեակ չէր, իր պայքարին յաղթանակը տարած է եւ այսօր հպարտ ենք յայտարարելու թէ՝ իբրեւ օտար մը իր գրած «Արարատի ջրհորը» առաջնագոյն մրցանակին կ'արժանանայ»: Հաբուտի նախագահին եւ ընդհանուր գրական աշխարհին համար յիրաւի խիստ անհաւատալի բան է որ տեղի կ'ունենայ, նկատի ունենալով այն պարագան որ սոյն մրցակցութեան իրենց մասնակցութիւնը բերած էին համալսարանի ամէնէն փայլուն, ամէնէն յառաջադէմ, ամերիկեան ծագում ունեցող ուսանողներ: Ամերիկեան գրական աշխարհի գաղափարովն ու ըմբռնումովը, Մանուէլ Մնացականեան, ապագայի ամէնէն փայլուն վիպագիրներէն մին ըլլալու սահմանուած է:

Մանուէլ Մնացականեան հազիւ երեսունըերկուքը թեւակոխած, լայն ճակատով, հայ դիմագծերով, համեստ ու ժպտադէմ, վայելուչ հայ երիտասարդ մըն է որ կը պատկանի նոր սերունդին: Թէեւ ունի գիտակցութիւնը իր մէջ արտացոլացող ստեղծագործ կարողութեան, բայց խոնարհօրէն իր յաջողութիւնը մեծաւ մասամբ կը վերագրէ հայու զաւակ մը ըլլալու հանգամանքին, ինչպէս արտայայտուեցաւ իրեն յատուկ պարզութեամբ ու անկեղծութեամբ ռատիոյի կայանէն:

«Արարատի ջրհորը» մէկ մասն է իր պատանեկութեան պատմութեան. անիկա կը նկարագրէ թէ ինչպէս, փամփուշտներու տեղատարափին անդոսնելով, իրեն յանձնուած սուրհանդակի վտանգաւոր պաշտօնին կառչած, հայրենի օճախի պաշտպանութեան մէջ իր բաժինը լիովին կը բերէր:

Պարսկաստանի հիւսիսային սահմանագլխին վրայ գտնուող փոքրիկ աւանի մը՝ Ռահվայի մէջ ծնած է ուր այժմ կ'ապրի իր ծնողքը: Հոս է որ Թուրքերն ու Ռուսերը երկար ատեն արիւնալից բախումներ ունեցան պատերազմի օրերուն: Ինչպէս Մուսա Տաղի կտրիճները, այնպէս ալ շրջակայ տասնեակ գիւղերու հայ բնակչութիւնը քառասուն եւ հինգ օր տեւող կռիւներու ընթացքին քաջաբար կառչած մնացին իրենց հողին, այր եւ կին, մեծ ու փոքր, հերոսաբար ետ մղելով կատղած Թուրքը, որ Ռուսերու կռիւի ճակատէն նահանջած ըլլալու պատեհութենէն քաջալերուած, վճռած էր մնացած հայութիւնը բնաջնջել ընել: Ահա այս կատաղի ընդհարումներու միջոցին է, որ Մանուէլ Մնացականեան, իր մատաղ տարիքին մէջ, քոյլը տարպալով ծպտուած, անգնահատելի ծառայութիւն մատուցած է հայ մարտիկներուն: Իր ծննդավայրին անկման նկարագրութիւնը պատմութեան ամէնէն հետաքրքրական մասն է: 1917էն առաջ Ռահվա մէկէ աւելի անգամներ կորսուած եւ վերագրաւուած է մերթ Թուրքերու եւ մերթ ռուս բանակներու կողմէ: Թուրքերն իրենց վրէժը յագեցնելու համար Հայերը չարաչար կը ջարդեն եւ հայ մարտիկներն ալ Թուրքերը կը մորթեն անխնայ: Պատերազմէ առաջ Մնացականեանի ընտանիքը բարեկեցիկ դիրք մը ունէր, տէր ըլլալով հսկայ տարածութեամբ մշակուած հողերու, բայց պատերազմի վախճանին մոխրանիստ կը գտնեն ինքզինքնին, իրենց կեանքը միայն ազատելով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (410)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Ախպեր, ինչ մեղքս պահեմ... մաքէս կ'ըսէի, Աստուած չընէ, եթէ Ցակոբին բան մը պատահելու ըլլի, ձեռքի հրացանը ես պիտի վերցնեմ: Զօռ կռիւ էր, լաւ ջարդեցինք, բայց մենք ալ ի՛նչ տղաք կորսնցուցինք, ամէն մէկը մէկ մէկ ասլան:

— Առիւծ Գեւօ,— անհամբերձակ խնդրեց Տաճատը,— բերնէ բերան լըսած եմ այդ կռուի մասին: Եթէ պատմէիր...

— Ծօ, տղաս, քեզի չպատմէ, ալ որո՞ւն պատմէ Առիւծ Գեւօն,— ու փափախը կողքի ծռելով՝ սկսաւ Առիւծ Գեւօն:

— Տաճա՛տ, տղաս, երեք օրէ ի վեր անօթի էինք... Գործոթի կռուէն վերջ անցանք Ցաղթայ տաղ, ցերեկ մը հոն մնացինք, անկէ ալ անցանք Ղլճայի լեռը: Անօթութենէ փորերնիս վընկ վընկ կ'ընէր... Գէչ աղէկ բարձրացանք սարը... Պարոն Գէորգը երեք մասի բաժնեց խումբը... Հէ՜յ, լուս իջնէ վրադ, Նիկոլ ջան, ինչ որ մարդ էր: «Գեւօ», ըսաւ, «էս կամ բան մը կը գտնենք ուտելու կամ Քիւրտերը մեզ կուտեն»... Մեր տասնեակը Կոճայ կողմը դիրք բըռնած էր: Ամէն մէկս դէչ աղէկ դիրք մը բռնած՝ կը սպասէինք: Քանաքեռցի Ցակոբը ինծմէ երկու քայլ հեռուն քարի մը տակ պառկած էր: «Վալլահ, տեղէս չեմ շարժիր, կ'ուզէ Քիւրտը գայ, կ'ուզէ Թուրքը, անօթութենէ աչքս խաժ մաժ կը տեսնէ», կ'ըսէր ողորմած հոգին... Համբարը, որ հարցնես, աժդահար հասակով երեսն ի վար պառկած՝ աքցելով փորը կը սրբէր... Ծօ՛, աւանա՛կ, կը բարկանամ վրան, կարգին նստէ, էդ ի՞նչ անճոռնի ձէներ կը հանես: «Մեծ ախպեր,— կ'ըսէ Համբարը,— փորիս մէջ քամի կայ»: «Ծօ, կ'ըսեմ, քամին էդ գլուխդ մէջն է. ել, տեղդ չէնքով չնորհքով նստէ»... Էս Թոփալ Սատտանն ալ անոր քովը երկնցած՝ շան պէս կը վնկար...

— Հա՛, դուն ալ ուրիշներու շանթերը կը խառնշտկէիր՝ բրդուճ մը հաց գտնելու համար,— Գեւոյի խօսքը կտրեց չարացած Թոփալ Սատտանն,— դէմքդ չոր չարլախի նման ճմրթկած էր, փորդ մորդ հալած, բարակցած ունեցողի նման դեղնած կ'երեւէիր...

— Սո՜ւս, ծօ՛, ուղտի կաշին նորէն իշու բեռ մը կը լլնի. դուն ան ատեն սատկած շան նման կ'երեւայիր աչքիս... հիմա ալ արդէն մեծ բան մը չես, բաւական է որ ուժով մը փչեմ՝ տեղէդ կը թռչիս... Հա, Տաճատ, տղաս, ոչ ոքի վրայ հալ չէր մնացեր շարժելու...

— Հապա վարժապե՞տը...

Առիւծ Գեւոյի խոժոռ դէմքը զարմանալի քնքոյշ արտայայտութիւն մը ստացաւ, երբ վերյիշեց վարժապետը, այն քնքուշ, մեղմ պատանին, որ սակայն այնքա՜ն կը նեղացնէր զինք:

— Հա, երկնքի լուսերուն մէջ խաղայ անոր հոգին, Սուրբ Կոյս Մարիամ Աստուածածնի աթոռին առջեւ..

— Գեւօ՛, Գեւօ՛,— սաստելով ընկերոջ խօսքը կտրեց Թոփալ Սատտանն,— ծօ, մեղք մի գործեր... Վարժապետը փառք էր...

Առիւծ Գեւօն շշմած՝ վայրկեան մը ունկնդիրներուն նայեցաւ: Իսկապէս, վարժապետը փառք էր: Արդեօք անոր հոգի՞ն ալ հայ Քրիստոնեաներու նման եօթներորդ երկինքը կրնար բարձրանալ, ուր Հայր Աստուածը, Յիսուս Քրիստոսը, Մարիամ Աստուածածինը ու բոլոր սուրբերը իրենց յատուկ տեղերն ունէին: Այս, շատ բարդ հարց մըն էր Առիւծ Գեւոյի համար: Աչքերը խոժոռած նայեցաւ Թոփալ Սատտանին, որ յիմարաբար այնքան ծանր խնդիր մը մէջտեղ նետած էր: Բարկութեամբ փափախը յօնքերուն վրայ բերաւ ու բռունցքը քիւրսիի վրայ իջեցնելով՝ վճռական ձայնով մը շարունակեց.

— Փառս մրոտ չեմ գիտնար. Աստուած լուսաւորէ մեր վարժապետի հոգին, աջակողմեան սուրբերու դասին մէջ Սուրբ Գէորգի մօտ աթոռ մը տայ անոր: Աղջկայ պէս համեստ, ասլանի սիրտ ունէր մեր վարժապետը... «Քա, հարս, էդ ի՞նչ կ'ընես», ինդալով կը հարցնեմ անոր: «Մեծ ախպեր», կ'ըսէ մեր վարժապետը, գլուխը վեր առնելով, «բանջար կը քաղեմ. էս խոտերը կ'ուտուին»... Վա՜խ, ինչ ասլան տղաքներ կորսնցուցինք էն քամբախտ կռուին մէջ.. Մէկ ալ կռիւը սկսաւ... Հէ՜յ, հէ՜յ, անօթի սատկած տղաքը մէկ մէկ ասլան կտրեցան: Թֆանքը վերցնողը քարի մը տակ չոքեցաւ... Մեր դիրքը էն առաջօք էր: Սարը բարձրանալուն՝ աչքիս հանդիպած էր այդ տեղը, մաքէս ըսի՝ էս տեղը բռնելու յարմար դիրք մըն է...

— Պարոն Գէորգը ընտրեց դիրքերը,— Գեւոյի քիչ առաջուան ըսած խօսքերէն նեղացած՝ Թոփալ Սատտանն ընդմիջեց զայն, ուզելով ցոյց տալ, որ Գեւօն պատմած ատեն իր դերը կը չափազանցէր:

— Ըր ի՞նչ... հէյէ դու խօսքի մի՛ խառնուիր... Մէկ էսոր բերնին նայեցէք: Տօ, սարսախ, իմ մաքէս անցաւ՝ ըսի: Ի հարկէ, պարոն Գէորգը դիրքերը ցուցուց... Ընկդ ի՞նչ է... Տաճատ, դուն ատ Թոփալի խօսքերուն կարեւորութիւն մի տար, անոր լեզուն ջաղացքի չախչախ է: Հա՛, էն կը պատմէի, մէկ ալ կռիւը սկսաւ, երկինք երկիր շարժ եկան, ամէն կողմէ բիւր բիւրաւոր գնդակներ տեղացին մեր դիրքերու վրայ, ինչ որ կարկուտ... Ծօ, Թոփալ, մէկ ալ որ բերանդ բացեր ես... Ախպօրս ըսեմ, մրջիւնի նման Թուրքն ու Քիւրտը սարի փէշերով սկսան բարձրանալ: Իրարու ձէն կուտանք, պարոն Գէորգի սուլիչի ձէնը կ'առնենք, ողորմած հոգի Նիկոլը իր կարգին կը հրամայէ՝ «տղաք, կրակեցէք. փամփուշտը խընայել», հէյ, հէյ, ալ տուր որ կուտաս, շողգամի նման սկսանք ջարդել... Հա՛յ, հո՜ւյ, Քրտերն ու զօրքը..

Թոնրատան դուռը ճռնչելով բացուեցաւ, եւ Սաթենիկը ներս մտնելով մօտեցաւ Լեւոնին:

— Այգիի կողմէն երկու մարդ կուգան...

— Շատ լաւ, սպասածներս ըլլալու են: Գեւօ՛, մէկ դուրս ելիր՝ տես թէ ովքե՞ր են:

Քիչ անցած՝ Մելօն, Քեանքեան Ցովհաննէսն ու Առիւծ Գեւօն ներս մտան թոնրատունը:

Մելօն մօտեցաւ եւ խոր հոգոց հանելով՝ նստաւ Լեւոնի մօտ, յոգնած շարժուձեւով մարդու մը նման որ ամբողջ օրը քալեր է, ծանր բեռ մը շալկին:

— Հը՞, խեր է, Մելօ,— շարունակելով դրել հարցուց Լեւոնը,— դեռ ճամբայ ելլելու բաւական ժամանակ կա՞յ:

Մելօն առանց պատասխանելու գըլուխը կախեց եւ խոր հառաչանք մը արձակեց: Տիրեց զարմանալի խոր ու ճնշիչ լռութիւն մը: Առիւծ Գեւօն իսկ, Մելոյի դէմքը տեսնելով՝ պատմութիւնը կիսատ ձգած, ակնապիչ կը նայէր անոր:

Ձեռքի գինէը վար ձգելով՝ Լեւոնը բարձրացուց գլուխն ու չխտակ Մելոյի աչքերուն նայեցաւ: Մելոյի դէմքը ամբողջ ողբերգութիւն մը կը պատկերէր...

(Տար.) ՄԱԼԽԱՍ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅ ԵՐԳԸ ԱՆԹԵԼՈՎ

Յուլիս 20ին երեքշաբթի իրիկուն ժամը 6.30ին Paris P.T.T.ի անթելի կայանէն Տիկին Միսիր Լուվա (Ֆըրանսուհի) ֆրանսերէն լեզուով պիտի երգէ հետեւեալ հայերէն երգերը.— Ծիծեռնակ (1 տունը հայերէն), Տալւորիկ, Մայր Արաքսի (դաշնաւորուած Յ. Սինանեանէ), Հայկ. առասպել եւ Տարագիր հովիւը (դաշնաւորուած Madame Missir - Louvat է):

Անգլիական ծրագիրը Սպանիոյ մասին

Լոնտոնի չէզոքութեան յանձնաժողովը կարճ նիստ մը գումարելով, համաձայնութիւն յայտնեց անգլիական ծրագրին, իբրեւ հիմք վիճաբանութեան։ Մանրամասնութիւնները պիտի ճշդուին յառաջիկային։ Մասնաւորապէս վէճ — բապահ դէրք մը բռնեցին Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչները, քանի որ ծրագիրը կը տրամադրէ ճանչնալ Զօր. Ֆրանքօն։ Մոսկուայի թերթը եւ միւս կարմիր օրկանները կը շարունակեն քննադատել անգլիական ծրագիրը, որ շատ հաճելի կը համարուի Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ համար։ Այս վերջին երկիրներու ներկայացուցիչները շնորհաւորեցին Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Իտընը, որ ծրագրին հեղինակն է։

Ալէքսանտրէթի խնդիրը եւ Թուրքիա

Նուման Մէնէմէնճի, Թուրքիոյ արտաքին գործավարութեան խորհր — դականը, որ վերջերս տեսակցութիւններ ունեցած էր Սուրիոյ վարչապետին եւ մարզպանին հետ, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Թան»ի թղթակցին.

— Մեր խօսակցութիւնները անգամ մը եւս ապացուցին թէ Թուրքիա եւ Ֆրանսա վճռած են անկեղծօրէն գործադրել Սանճաքի մասին տրուած որոշումները, գործակցելով կատարեալ համերաշխութեամբ։ Մենք մօտէն կը հետաքրքրուինք հարեւան Սուրիոյ բարգաւաճումով եւ անկեղծ բարեկամութեամբ տոգորուած ենք այդ երկրին հանդէպ։ Սուրիոյ վարչապետը յայտնեց թէ իրենց կառավարութիւնը եւ ժողովուրդն ալ միեւնոյն զգացումները կը տածեն Թուրքիոյ հանդէպ։ Հետեւաբար պատճառ չկայ լաւատես չըլլալու երկու երկիրներու յարաբերութեանց ապագայի մասին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿՆԵՐՈՒՆ — Ս. Անթուանի մէջ (Մարսէյլ), Պ. Օհան Նաճարեանի երեք զաւակները յուլիս 14ին կը խաղային ջրանցքին մօտ, երբ կրտսերը, երկու տարեկան, ջուրը կ'իյնայ։ Մեծ եղբայրը, 11 տարեկան, օգնութիւն կ'աղաղակէ, բայց այդ մարդ չգտնուելով, կինները անմիջապէս լուր կուտան մաքսատան պաշտօնեաներուն։ Այդ պահուն պզտիկը 350 — 400 մեթր քշուած էր հոսանքէն։ Պաշտօնեաներէն քաջ երիտասարդ մը ջուրը նետուելով արկածեալը դուրս կը հանէ սառած վիճակի մէջ։ Բարեբախտաբար կարելի կ'ըլլայ փրկել։ Այս առթիւ թաղեցիները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ազատարար Ֆրանսացիներուն։

ՏԷՐ ԶՕՐԻ մէջ չորս ռուսիկան զինուորներ սպաննուած ըլլալով, սուրիական կառավարութիւնը որոշեց քննիչ յանձնաժողով մը ղրկել։ Խնդիրը կապ ունի վերին Ճէզիրէի քրիստոնեաներուն (40,000) եւ Ասորիներուն հետ (17000)։

31 ՔՍԱՆԱՀԱՏՆԵՐ Հերրակլուեցան ցուցահանդէսին մէջ։ Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կալանաւորներէն 5ը Ֆրանսացիներ են, 6ը Ափրիկեցի, 5ը Լեհ, 3ը Թուրք, 3ը Ցոյն, 3ը Սպանիացի, 1ը Ռումանացի, 4ը Իտալացի, 1ը Սերպ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Մաքսուտ Կոտաւճեան եւ զաւակունք իրենց շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ԿԻՒԼԻՒԶԱՐ ԿՏԱՒՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԿԱՐԵՒՈՐ

Հայ կ. Խաչի Մարսէյլի Մասնաճիւղը հաստատած է հայերէնի երեկոյեան դասընթացք մը 8էն 15 տարեկան աղջիկներու համար, իր կեդրոնատեղիին մէջ, 20 Rue Sorbin(?)-էն։

Դասաւանդութիւնները տեղի պիտի ունենան Յուլիս 29էն սկսեալ, առայժմ միայն երեքշաբթի օրերը ժամը 6—8։

Պիտի դասախօսէ Տիկին Ն. Քիրգիւրթճեան։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ — Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը։ Մօտ 300 էջնոց, ճաքուր թուղթի վրայ, պատկերազարդ գեղեցիկ հրատարակութիւն մը։

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ — 10 ֆր.։

Միւս երկիրներ — 15 ֆր.։

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie.

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P, 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20A, Rue Vouli. Athènes (Grèce):

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq):

ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմէնիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris, որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձի հասցէ չենք տուած,

Փարիզ

ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 20 Յուլիս, երեքշաբթի երեկոյ իր ակումբին մէջ։

Դաշտահանդէս Տարօնի նահատակներու յիշատակին

կազմակերպուած Փարիզի Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայրենակցական Միութեան, եւ հովանաւորութեամբ կեդրոնական վարչութեան։ 18 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ։

ՌՈԲԷՆՍՈՆ Grand Arbre Maison FIQUET-ի ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

կը նախագահէ Պ. Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

կը խօսին՝ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ եւ հայրենակից Պ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կ'արտասանեն՝ Օր. Օսմանեան, Պ. Պ. Զարեհ Ղարիպեան եւ Օ. Կարապետեան։

Խմբերգ եւ շուրջպար օրիորդներու կողմէ, հայկական տարազով։

Նուագախումբ, հայկական եւ եւրոպական պարեր։

կը նուագէ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։

Անձրեւ չկայ

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Անձրեւի պարագային մասնաւոր սրահ։

Հաղորդակցութեան միջոցներ՝ Փօրթ տ'Օրլէանէն առնել 128 թիւ օթօպիւսը եւ իջնել թէրմինիւս։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐ.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40ՐԴ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՌԹԻՒ

կազմակերպուած Ավինեոնի Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» խումբի կողմէ, 18 Յուլիս, կիրակի, Փանթէնի ճամբուն վրայ գտնուող վայրը։

(Պէտք է առաւօտէն գալ եւ ճաշը միասին բերել)

կը նախագահէ՝ Ընկ. ՄԿՐՏԻՉ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ

կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

գեղարուեստական բաժին, հայկական եւ եւրոպական պարեր, ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով.

Մուտքը ազատ է

Դաշտապարահանդէս

կազմակերպուած

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

18 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն

ՄԷՕՏՈՆԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ (Tapis Vert) պաղ աղբիւրին մօտ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄՐՑՈՒՄ

Մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Իսիի Հ. Ե. Միութեան խումբերուն։ Մարզական զանազան խաղեր, կովկասեան պարեր։ Կը նուագէ Թառիստ Արգար

ԸՆՏԻՐ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ՝ եւրոպական պարերու համար

Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

Հաղորդակցութեան միջոցներ. Gare Invalideէն առնել Վէրսայլի գիծը եւ իջնել Meudon Val fleurie կամ մէթրօ Mairie d'Issyէն մասնաւոր թաքսիները, Tapis Vertի համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յուլիս 20ի Երեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Միութեանս կեդրոնատեղին 8 rue Bossuet, Paris.

Կը դասախօսէ՝ Պ. Ա. ԶՕՊԱՆԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝ Ոսկեդարեան գրականութիւն. Փ. Բիւզանդացի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուլիս. Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café Voltaireի սրահը, 1 Place de l'Odeon, մէթրօ Օտէօն։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՑՈՔԹ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ԽՕՆԴԿԱՐԵԱՆ, ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

Նիւթ ունենալով՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մուտք 2 ֆրանք

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՈՐՌՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 Յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. ե.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՋԿՆԻԿԸ

երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱԶՊԱՆԴ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ Ժօրէսէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

Ermitage de Longchamp

(Պուլոնեի անտառին մէջ)

կիրակի 1 Օգոստոս ժամը 15էն մինչեւ կէս գիշեր

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԱՄԵՆԷՆ ՇՔԵՂ ՑԵՐԵԿՈՅԹ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

կազմակերպուած

ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

ընտիր նուագախումբ — ճազ եւ թանկօ

խմբերգ — անակնկալներ եւ խնամուած պիւֆէ ժողովրդական գիներով

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐ.

Porte Maillotէն առնել թիւ 44 հանրակառքը, եւ իջնել՝ Ermitage de Longchamp.

Դաշտապարահանդէս

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ 1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի **Maison Fiquet**ի պարտէզին մէջ։

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒԼԻՍ
MARDI 20 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3476
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ԶՕՐԱՆՈՑ...

»»»» o ««««

Զեկոյցը, որ հրատարակուեցաւ կիրակի օր, վերջնապէս կը փարատէ որ եւ թիւրիմացութիւն կամ լսատեսութիւն՝ հայրենազուրկներու զինուորագրութեան մասին:

Բացորոշ է զեկոյցի լեզուն: Կարճ եւ ազդու.—

Անոնք որ զինուորագրելի են 1937 հոկտեմբերին, եթէ կ'ուզեն Ֆրանսայէն դուրս հաստատուիլ, պայմանաժամ պիտի ստանան մէկ տարի, սկսելով 1937 սեպտեմբեր 10էն: Բացառութիւն պիտի ըլլայ միայն ուսանողներուն համար, որոնք պիտի կրնան Ֆրանսա մնալ մինչեւ 25–27 տարեկանը: Այս առթիւ յայտարարութեան օրինակներ պիտի տրամադրուին, որոնք պէտք է լեցուին եւ ձեռնհաս իշխանութեան յանձնուին սեպտեմբեր 10էն առաջ:

Ուրեմն, անոնք որ չեն ուզեր զինուոր երթալ յառաջիկայ հոկտեմբերին, իրենց համապատասխան դասուն հետ, ստիպուած են հեռանալ այս երկրէն: Ատոր համար ալ պայմանաժամ կը սահմանուի, որպէսզի կարենան կարգի դնել իրենց գործերը:

Այս պարագան արդէն նախատեսուած էր Ֆրանսայի ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցով, որ հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, անցեալ յունիս 9ին, եւ որ կ'ըսէր.

— Պարտականութիւններու եւ իրաւունքներու հաւասարակշռութիւնը արդարօրէն յարգելու մտահոգութեամբ, ֆրանսական կառավարութիւնը չուզեց որ զինուորական ծառայութիւն պարտադրուի նաեւ անոնց, որոնց Ֆրանսա բնակութիւն հաստատելու պարագան չի ներկայացներ միայնուն եւ յօժար հանգամանք մը: Օրէնքի միանգամայն ազատ մեկնութեամբ ֆրանսական կառավարութիւնը որոշեց «ֆրանսաբնակ» չնկատել եւ զինուորական պարտաւորութեան չենթարկել այն երիտասարդները, որոնք մտադրութիւն ունին Ֆրանսայէն դուրս հաստատուելու: Այդպիսիներու վերաբերմամբ, իրենց ընելիք յայտարարութեանց եւ Ֆրանսան որոշ պայմանաժամերու մէջ թողելու պարագան շուտով մասնաւոր կարգադրութեան մը առարկայ պիտի ըլլայ եւ պիտի ծանուցուի հրապարակաւ:

Որո՞նք են 1937 հոկտեմբերի զինուորցուները:

Նոյն զեկոյցը յստակօրէն կը լուսաբանէ նաեւ այդ պարագան.

4.— Ֆրանսական կառավարութիւնը զինուորագրութեան օրէնքի ճշգրիտ գործադրութեան վերաբերող եւ ի նպաստ տարագիրներուն՝ երկու կէտեր եւս բարեփոխած է.

Առաջին առթիւ որոշած է՝

1.— Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ կանչել այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1էն առաջ: Եթէ ասոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զորակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ:

2.— 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1ի եւ 1936 փետրուար 28ի միջեւ: Ասոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 հոկտեմբերին երկու տարուան ծառայութեան համար:

3.— 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 մարտ 1էն:

Ահա, ուրեմն, զօրանոցի ճամբան կը բացուի այնպէս ինչպէս նախատեսած էր կառավարութիւնը, երկրին պահանջները յարմարցնելով միջազգային օրէնքի տրամադրութեանց:

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցը անուղղակի պատասխանն էր այն արտայայտութեանց եւ դիմումներուն որ իրարու յաջորդեցին, յաճախ իրար խաչաձեւեցին 1936 դեկտեմբեր 10էն վերջ, երբ հրատարակուեցաւ առաջին զեկոյցը՝ տարագիրներու զինուորագրութեան մասին:

Նախարարը փափկութեամբ, սակայն բացորոշապէս կը հասկցնէր թէ օտարականներու զինուորագրութիւնը միջազգային օրէնքի հակառակ ըլլալով հանդերձ, «օրէնքի պարտադրութիւնները պէտք է որ նկատուին բնակութեան իրաւունքի արդար եւ պատուաւոր փոխարինութիւն մը»:

Պարզապէս ըսել կ'ուզեն.— այսքան տարի է Ֆրանսա կը մնաք, դրամ կը շահիք եւ կը վայելէք. բարեհաճեցէք փոխարէնը հատուցանել, զինուորութիւն կատարելով ձեր տարեկից Ֆրանսացիներուն հետ:

Երեւութապէս, ամէն ինչ ձեր կամքին ձգուած է: Բայց, ահա առաջին խստութիւնը բուն զինուորցուներու համար (20 – 22 տարեկան),— եթէ չէք ուզեր, կրնաք հեռանալ մինչեւ մէկ տարի:

Նոյն զեկոյցը փարատեց, նաեւ, ուրիշ պատրանք մը:

Կը յիշէք բոլորդ ալ,— կը խնդրէինք եւ կը յուսայինք թէ ֆրանսական կառավարութիւնը պիտի բարեհաճի զօրանոց մտած օրէն իսկ հպատակ ճանչնալ ոչ միայն զինուորցուները, այլեւ անոնց ընտանիքը: Ժողովներ գումարուեցան եւ բանաձեւեր ալ քուէարկուեցան, այս առաջադրութեամբ:

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը պաղ ջուր լեցուց մեր վարդավառ երազներուն վրայ, պարզապէս յիշեցնելով հիմնական օրէնքին տրամադրութիւնները.— Ֆրանսական հպատակութիւնը շնորհ մըն է: Եթէ զինուորցուները ցանկութիւն կը յայտնեն ֆրանսական հպատակ ըլլալու, անհրաժեշտ բոլոր միջոցները պիտի գործադրուին, որպէսզի իրենց գործօն ծառայութենէն վերջ ստանան այդ շնորհը:

Կը մնայ բուն հարցը.— զօրանո՞ց մտնել թէ հեռանալ: Անշուշտ առաջինը:

Բայց կ'արժէ առանձին խօսիլ այդ մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ ԵՒ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԴԻՐՔԸ

»»»» • ««««

Վարչապետին ծանրակշիռ ազդարարութիւնը գործադուլի շարժումներուն առթիւ

Ֆրանքին Թուլութիւնը կը շարունակուի, իբրեւ հետեւանք զանազան զրոյցներու: Շաբաթ օր տոլարը բարձրացաւ 26.53ի, իսկ անգլիականը՝ 132ի: Այս կացութիւնը նկատի առնելով, ելմտական նախարար Պ. Պոնէ կիրակի ամբողջ օրը փակուեցաւ իր գրասենեակին մէջ, վարչապետին եւ ելմտական մասնագէտներու հետ, նոր միջոցներ խորհելու եւ վստահութիւնը վերահաստատելու համար: Պատասխանելով թղթակիցներու հարցումներուն, ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ խիստ խնայողութիւններ պիտի կատարուին եւ ուրիշ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին ֆրանքը պաշտպանելու համար: Այս առթիւ հաւաստեց թէ նոր տուրքեր չպիտի բարդուին վերջերս հաստատուած տուրքերուն վրայ (աւելի քան 10 միլիառ ֆրանք), ոչ ալ նոր ծախքեր պիտի ըլլան: Նախարարական խորհուրդը այսօր իսկ պիտի քննէ առաջարկուած միջոցները:

Կիրակի օր Պ. Շօթան եւ փոխ վարչապետը՝ Պ. Լէոն Պլում ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրին, վերահաստատելու համար վստահութիւնը: Խօսելով Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան հացկերոյթին մէջ, նախորդ վարչապետը յայտարարեց թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը կառավարութեան կը մասնակցի անկեղծօրէն: «Դահլիճին ընկերվարական անդամները գործակցեցան առանց որ եւ է յետին մտքի, ելմտական վերակազմութեան համար: Ընկերվարական նախարարները պիտի շարունակեն այն քաղաքականութիւնը որ վաւերացուեցաւ Մարսէյլի համագումարին մէջ»: Այս առթիւ լուսաբանեց համագումարին կարգ մը որոշումները, որոնք մտավախութիւն պատճառած էին:

Իսկ վարչապետը ուշագրաւ ազդարարութիւններ ուղղեց, պանդոկներու, սրճարաններու եւ ճաշարաններու գործադուլին առթիւ: «Բացարձակապէս անթոյլատրելի» համարելով սրճարաններու ապակիները խորտակելու եւ ուրիշ յարձակումներ կատարելու համաճարակը, Պ. Շօթան յայտարարեց.

— «Կառավարութիւնը վճռած է վերջ տալ այս ամօթալի սովորութեանց: Ով որ վնասակար արարքներու կամ բռնութեանց կը դիմէ, պիտի հետապնդուի ծայրագոյն խստութեամբ: Կառավարութեան համար անկարելի է ամենաթեթեւ տկարութիւն ցուցնել օրէնքին եւ ազգային շահուն դէմ կատարուած յարձակումներու հանդէպ: Նորէն թախանձագին կոչ մը կ'ուղղեմ շահակիցներուն, որպէսզի ըմբռնեն թէ իրենց խլրտումը ինչ աղէտ մը կը պատճառէ երկրին: Ցուցահանդէսի տօներուն առթիւ, որ Փարիզ կը բերէ այնքան օտարականներ, եւ միջազգային կացութեան պղտոր մէկ պահուն, Ֆրանսա պէտք է աւելի քան երբեք երեւայ միացեալ եւ հզօր: Որ եւ է անկարգութիւն, որ եւ է ամուլ խլրտում ծանրապէս պիտի տկարացնէ հայրենիքը»:

Անգամ մը եւս կ'ամրապնդուի Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան բարեկամութիւնը

Թ. Ր. Արաս եւ ներքին գործավարը, Շիւքրի Գայա, որ միեւնոյն ատեն Խալքի նախագահն է, Մոսկուայէն իրենց երկիր վերադարձան Օտեսայի ճամբով: Մինչեւ կայարան իրենց ընկերացան Պ. Պ. Լիթվինով, Եժով, Սթոմոնիաքով եւ դեսպաններ:

Այս այցելութեան առթիւ, Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը երկար զեկոյց մը հրատարակեց, որ յիշելով Մոլոթովի, Լիթվինովի եւ կառավարութեան միւս անդամներուն հետ կատարուած սիրալիր խօսակցութիւնները, կ'ըսէ թէ անոնց շնորհիւ կարելի եղաւ հաստատել հետեւեալ իրողութիւնները.—

1. Անկեղծ բարեկամութեան յարաբերութիւնները, որ մօտ 16 տարիէ ի վեր հաստատուած են Խ. Միութեան եւ Թուրք Հանրապետութեան միջեւ եւ ամրապնդուած՝ դաշնագիրներով, անվիճելի կերպով ապացուցած են իրենց ամբողջ արժէքը՝ երկու երկիրներու շահերուն համար:

2. Այդ շահերը կը պահանջեն իրենց ամբողջ տարողութեամբ պահպանել եղած յարաբերութիւնները, իբրեւ ամուր եւ անխախտելի տարր մը երկու երկիրներու արտաքին քաղաքականութեան համար:

3. Թուրքեւխորհրդային բարեկամութիւնը առաջնակարգ ազդակ մը հանդիսացաւ ընդհանուր խաղաղութեան համար, եւ անոր պահպանումը պիտի ծառայէ խաղաղութեան շահերուն:

4. Այն պղտոր կացութիւնը որ այժմ կը տիրէ միջազգային յարաբերութեանց մէջ, իբրեւ հետեւանք յարձակողական ձգտումներու, մասնաւոր հոգեր կը պարտադրէ բոլոր պետութեանց, խաղաղութիւնը եւ ընդհանուր ապահովութիւնը պահպանելու համար, համաձայն անբաժանելի խաղաղութեան եւ հաւաքական ապահովութեան:

5. Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ տիրող բարեկամութեան յարաբերութիւնները եւ փոխադարձ վստահութիւնը եւ երկու երկիրներուն յարումը խաղաղութեան եւ Ազգաժողովի սկզբունքներուն՝ կը ստեղծեն մասնաւորապէս արդիւնաւոր գործակցութիւն մը, զօրացնելու համար խաղաղութեանց հնարաւորութիւնները:

*** «Թան»ի թղթակիցը կը գրէ այս առթիւ.— *Մասնաւոր խօսակցութեանց մէջ, թէ Թրքական եւ թէ խորհրդային շրջանակները շատ գոհ կ'երեւան ձեռք բերուած արդիւնքէն: Երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները, որոնք քիչ մը պաղած էին վերջերս, նորէն շատ սիրալիր կ'երեւան: Մոսկուա խոստում ստացած է թէ Թուրքիա յառաջիկային պիտի զգուշանայ ֆաշական պետութեանց հետ սիրաբանելէ: Այս ակնարկը ուղղուած է նախ Իտալիոյ, յետոյ Գերմանիոյ դէմ: Բայց, եթէ մթնոլորտը պայծառացած է, ի զուր պիտի փնտռէք աւելի շօշափելի արդիւնքներ: Թուրքերը բարեկամութեան հաւաստիքներ չեն տար առանց չեշտելու իրենց անկախութիւնը Մոսկուայի հանդէպ: Անոնք չեն ծածկեր թէ իրենց համար էական կարեւորութիւն ունի բարւոք յարաբերութիւններ մշակել Անգլիոյ հետ: Թէեւ Թուրք գործավարներուն ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ միայն Թուրքեւխորհրդային շրջանակի մէջ, բայց Թ. Ր. Արաս առիթէն օգտուեցաւ յիշեցնելու համար թէ Թուրքիոյ շահը կը պահանջէ միշտ համաձայն ընթանալ Անգլիոյ հետ: Ուրեմն Լոնտոնի մէջ կը գտնուի Թուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց բանալին, ինչպէս Խ. Միութեան եւ ուրիշ կարգ մը պետութիւններու յարաբերութեանց բանալին:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԻՄԱՆԱԼՈՒ ՊԱՅՔԱՐ ՄԸՆ ԱԼ ԱՅՍ

— Զարմանալի՛ բան. թղթատարական սակերը կ'աւելնան, ուրիշ հոգեր ալ իրենց կարգին եւ դուք այս բոլորի մասին կը խօսիք զուարճաբանելով:

— Մարդկային է, երբ մէկուն սիրտը շատ նեղուի, թեթեւութիւն կը փնտռէ, եւ կը սկսի կատակաբանել. երբեմն ալ... զառանցել:— Այլապէս, խնդիրը շատ լուրջ է եւ կը պահանջէ համապատասխան միջոցներ:

— Օրինակի համար:

— Անշուշտ պիտի խորհինք: Դիմանալու պայքար է եւ «Յառաջ»ը չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէր: Ան ծրնաւ տարագիր բազմութեան հետ եւ անոնց հետ ալ պիտի քալէ, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն: Պիտի դիմանայ ինչպէս դիմացաւ աշխատաւոր բազմութիւնը ինք, այնքան ծանր տագնապներու մէջ:

— Ամէնէն աննար աշխատաւորն ալ եկք մը, յոյս մը ունի, օրինակ՝ *չոմաժ*, բնակարանի վարձք եւայլն: Հայերէն թերթ մը ի՞նչ բացառիկ աղբիւր կրնայ յուսալ: Թղթատարական վարչութի՞ւնն է որ վարկ պիտի բանայ...

— Ըսի թէ պիտի խորհինք: Քանի որ այդքան կը հետաքրքրուիս, քեզի կ'ըրն եւ ազդու միջոց մը ըսեմ, նետուէ ասպարէզ:

— Ոչ միայն կը հետաքրքրուիմ, այլ եւ կ'ուզեմ «խմովսանին ծառայել ազգային մանկտւոյն դաստիարակութեան», ինչպէս պիտի ըսէր մեր գիւղին վարժապետը:

— Լաւ: Կը հաւնի՞ս «Յառաջ»ին կը գոհացնէ՞ քեզ:

— Մենծ աղբօրս ըսեմ — հետեւողութեամբ Առիւծ Գեւոյի — բաժանորդ եղած եմ առաջին թիւէն իսկ եւ հանոյքով կը կարդամ մինչեւ այսօր:

— Չե՞ս ուզեր նոյն հանոյքը պատճառել բարեկամներուդ, գոնէ մէկ-երկուքին, միեւնոյն ատեն «խմովսանին ծառայել»: Ահա ինչ որ պիտի թելադրէի:

— Ամենայն սիրով:

— Տեղական թերթերն ալ նոյն միջոցին կը դիմեն, հակառակ իրենց միլիոնաւոր սպառումներուն եւ առատահոս եկամուտներուն: Երբ ընկերային օրէնքները քուէարկուեցան, թուղթը սղեց եւ ուրիշ յաւելումներ եղան, տեղական թերթերը 25 սանթիմէն բարձրացան 30ի, յետոյ 40ի: Բազմաթիւ թերթեր ալ դադրեցան, Փարիզի թէ գաւառի մէջ: Գտնուեցաւ թերթ մը, համայնավար «Իւմանիթէ»ն, յոխորտաց թէ ինք ի վիճակի է 30 սանթիմէն ծախելու. բայց մէկ ամիս չանցած, հարկադրուեցաւ 40ի բարձրացնելու, եւ իր ընկերներն ու համակիրները ծաւալուն ցանց մը կազմած են ամէն տեղ, կը քարոզեն եւ կը տարածեն, որպէսզի թերթին սպառումը բազմապատկուի, գոնէ չնուազի: Այդպէս եւ միւս թերթերը: Մենք զոհողութիւն չենք պահանջեր, ոչ ալ շոնդալից «*ռէքլամ*»ներ եւ քրտնաթոր աշխատանք, թաղէ թաղ պտոյտ, շրջուն պահակներու հսկողութեան տակ: Պարզապէս քիչ մը սրտցաւ հետաքրքրութիւն:

— Քանի՞ նոր բաժանորդ կը պահանջէք:

— Անհրաժեշտ չէ թիւ նշանակել: «Յառաջ»ի սպառումը զգալապէս աւելցած է բաւական ատենէ ի վեր. հազարաւոր բաժանորդներու եւ ընթերցողներու մէջ եթէ քանի մը հարիւր հոգի մէկ-մէկ նոր բաժանորդ ճարեն, անշուշտ մեծապէս թեթեւցուցած կ'ըլլան մեր հոգերը: Դժուար չէ նոյնիսկ հազար նոր ընթերցող ճարել, բայց մենք շատոնց վարժուած ենք հարիւրին 10ի, լաւ սերտած ըլլալով հայ լրագրութեան պատմութիւնը...

— Այդքանը բաւական չէ կարեւոր բան մը պակսեցնելու ձեր շալակէն:

— Գիտեմ, գիտեմ, բայց նախ առաւ սկսինք:

ՎԱՀԷ

ՏԵՐՍԻՄ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԴԻՄԱԴՐԵԼ

ՈՒՐԻՇ ՎԱՅՐԵՐ ԱԼ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ — ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ԵՐԿՈՒ ԿՈՂՄԷՆ ԱԼ — ԴԱՇՏԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ՔԱՆԴՈՒԱԾ — ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

Մասնաւոր աղբիւրէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, յուլիս 5 թուականով.—

Սոյն աղբիւրէ կը տեղեկանամ, որ Զիլանի շրջանին մէջ բուռն կռիւներ սկսած են եւ դէպի այդ շրջանը փոխադրուած են 15000 զինուորներ: Այս տեղեկութիւնը կը համապատասխանէ ուրիշ աղբիւրէ մը ստացուած այն լուրին, թէ զօրք փոխադրուած է դէպի Պարխարեան լեռները: Վստահ կարելի է յայտարարել, թէ Զիլանի եւ Ալատաղի շրջանին մէջ սկսած շարժումները մեծապէս պիտի վտանգեն Թուրքիոյ գործը:

Դիւցազնական հերոսութեամբ կը շարունակէ իր կռիւը Տէրսիմ: Կատաղի բախումներ եղած են Տերսիմի մօտերը, դաշտերուն վրայ եւ Թուրքերը ահագին կորուստներ ունեցած են այս կռիւներուն մէջ: Լերան ճամբան կորուսած է Քիւրտերու կողմէ: Անհնար է լեռը բարձրանալ եւ զայն գրաւել: Կառավարական բոլոր զեկոյցները լեռը գրաւելու մասին բացարձակ սուտեր են:

Տերսիմի վրայ Թուրք կառավարութիւնը հանած է նուազագոյնը 30000նոց բանակ մը: Մարտէն առաջ եղած կռիւներուն մէջ Թուրքիա կորսնցուցած է այս բանակին մէկ երրորդը սպաննուածներով, վիրաւորներով եւ հիւանդներով: Կռիւներու մէջ Քիւրտերը երեք օդանաւ վար առած են: Խարբերդ քաղաքը համատարած հիւանդանոցի մը կերպարանքը առեր է. շարունակ նորանոր շէնքեր նորոգութեանց կ'ենթարկուին եւ կը վերածուին հիւանդանոցներու:

Մեծապէս տուժած է դաշտերնակ քրտութիւնը. գիւղերը (դաշտային) քանդուած են: Ժողովուրդին մէկ մասը բնաջնջուած է, իսկ միւս մասը լեռները բարձրացած:

Վերջին պահուն կը տեղեկանամ թէ Թուրք բանակը անակնկալ եւ ուժեղ յարձակումի դիմած է Քիւրտերուն վրայ, բայց, ետքէն նահանջած է մեծ կորուստներ տալով եւ Քիւրտերու ձեռքը ահագին ռազմամթերք ձգելով:

Կառավարութեան բոլոր փորձերը պաշարել Տերսիմը եւ սովամահութեան դնով անձնատուութեան մղել ըմբոստները՝ ձախողած պէտք է նկատել: Լեռը անհնար է գրաւել: Քիղիի եւ Այնթապի բոլոր Թրքական զօրքերը փոխադրուած են Տէրսիմ: Սահմանին ամբողջ երկայնքը հազիւ քանի մը վաշտ զօրք մնացած է:

Քրտական հերոսութեան մասին գաղափար մը կազմելու համար յայտնեմ, որ վիրաւոր Թուրք զինուորի մը պատմածին համաձայն, Զինարի Բերնոյ կոչուած տեղը Քիւրտերը գիշերանց կը յարձակին, 1000նոց Թրքական զօրքէն 900ը կը ջարդեն եւ մնացեալը հարիւրը հազիւ կը յաջողին փախչելով փրկուիլ:

Քանի մը օր առաջ 4 հոգի կը ձերբակալուին Խարբերդի մէջ իբրեւ Մուսթաֆա Քէմալի «ահաբեկիչ»ներ, կը փոխադրուին Քիղիս եւ կը գնդակահարուին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԳԱՄ. ԺՈՂՈՎԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ԵՐԿՈՒ ԿԱՐԵՒՈՐ ՃԱՌԵՐ ԾՐՈՒԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յուլիս 3ին տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի շրջանին 44րդ պատգամ. ժողովին բացումը, Հայրենիքի սրահին մէջ, որ լեցուած էր խուռն բազմութեամբ: Այս առթիւ տեղի ունեցան բանախօսութիւններ, երգեր եւ արտասանութիւններ: Գլխաւոր ճառախօսները էին ընկերներ Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան (նախագահ), Ռ. Դարբինեան (խմբագիր Հայրենիքի), Վ. Ահարոնեան, Ա. Արշակունի (գործիչ):

Մանրամասնութիւնները զանց առնելով, կը փութամ «Յառաջ»ի հաղորդել երկու գլխաւոր ճառերուն ամփոփումը:

ՄԵՐ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐՈՒ ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՏԱՐԻՆ

Անցնող տարին, ըսաւ ընկ. Թաշճեան, եղաւ դաշնակցական քաղաքականութեան եւ մտածողութեան յաղթանակի տարին: Եւ այդ փաստը նշելի է բոլոր համազգային խնդիրներու մէջ, ինչպիսիք են՝ Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու — Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի — միջեւ գտնուող վիճելի հողերու, հայ տարագիրներու վերադարձի ու վերաբնակման, վերաշինութեան եւ Հայաստանի քաղաքական անկախութեան հարցերը:

Հայաստանի մէջ վերջին տարուան ընթացքին տեղի ունեցող ահաւոր իրադարձութիւնները կրցան բանալ ականջները կամաւոր խուլերուն եւ աչքերը՝ նոյնքան կամաւոր կոյրերուն՝ իմանալու մեր հայրենիքի իրականութեան մասին, լսելու մեր ժողովուրդի խուլ բողոքները եւ ըմբռնելու իրականութիւնը, զոր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վերջին 16 տարիներու ընթացքին ոչ մէկ վայրկեան աչքէ փախցուց:

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող զանազան շինութիւնները, բաւական շատ շահագործուեցան Դաշնակցութեան հակառակորդներուն կողմէ, բացարձակ մոռացութեան մատնելով հայ ժողովուրդի պատմականօրէն շինարար ոգին, եւ անտեսելով կարեւորութիւնը շատ աւելի բարձրարժէք շինարարութեան մը, որուն վրայ Դաշնակցութիւնը կը դնէր իր զօրաւորագոյն շեշտը — այն է՝ հայ քաղաքացիի, ազատ մարդու բարոյական նկարագրի, հայ ժողովրդի հոգեկան շէնքի կառուցումը: Տասնեակ տարիներով Դաշնակցութիւնը հնչեցուց ահազանգը թէ՝ նիւթական շինութեանց ստուերին մէջ կը գործադրուէր ամէնէն ահաւոր ոճիրը հայ ժողովուրդի վրայ, թէ օտար, բռնապետական ուժ մը՝ հայ մարդոց ձեռքով կը քանդէր, կը կործանէր հայ ժողովուրդի հոգեկան միութեան, բարոյականի շէնքը, եւ հայ մարդու ձեռքով ստրկութեան շիճուկը կը ներարկուէր հայ ժողովուրդի երակներուն մէջ:

Նոյնքան եւ աւելի մեծ չափով շահագործուեցաւ Հայաստանի հայ վարիչներու պարագան՝ Հայաստանի անկախութեան հարցին մէջ: Դաշնակցութեան ամբողջ տեսակէտը այս հարցին մէջ եւս նպատակաւոր կերպով սխալ մեկնաբանուեցաւ, բայց առարկայական փաստերն եկան հաստատել Դաշնակցութեան քաղաքականութեան այս եւ միւս բոլոր տեսակէտները: Վրաստանի մայրաքաղաքին մէջ Խորհրդային Հայաստանի գերագոյն իշխանութեան ներկայացուցիչին՝ Խանճեանի ճակտին ուղղուած գնդակը ուղղուած էր Հայաստանի անկախութեան: Եւ այդ ահաւոր ու աննախընթաց ոճիրին տրուած մեկնաբանութիւնն ու գնահատութիւնը՝ թէ Վրաստանի եւ թէ Հայաստանի մէջ պայթեցուց Հայաստանի անկախութեան մասին արուեստականօրէն շինուած պղպջակը:

Եւ մեր հակառակորդները՝ ցնցուած այս ահաւոր իրողութիւններէն՝ կը թուի թէ սկսած են տեսնել իրականութիւնը Հայաստանի մէջ:

Յաղթանակ մըն է այս Դաշնակցութեան համար: Ուրա՞խ ենք այդ յաղթանակին համար: Այո եւ ոչ: Այո, որովհետեւ Դաշնակցութենէն դուրս գտնուած հատուածներն ալ սկսած են տեսնել իրականութիւնը: Ոչ, որովհետեւ իրականութիւնը այսօր աւելի ահեղ է, քան որ մենք տեսած էինք: Մեր ուրախութիւնը պիտի լինէր անխառն եւ շատ աւելի զօրաւոր, եթէ սուտ դուրս գար Դաշնակցութեան ահազանգը, եթէ մեր յոռետեսութեանց փոխարէն իրականանային մեր հակառակորդներու լաւատեսութիւնները:

Այսօր՝ Հայաստանի բանտերուն մէջ Դաշնակցականին հետ միացած են բոլոր հակադաշնակցականները — բոլշեւիկներու գլխաւորութեամբ — որոնց վրայէն ամենափոքր չափով հայ մարդու — ինչ որ հոմանիշ է Դաշնակցականի — հոտ կուգայ, ինչպէս երբեմն Թրքական բանտերու մէջ միացած էին Դաշնակցականը, Հնչակեանը, Ռամկավարը եւ կրօնականը: Ամբողջ հայ ժողովուրդն է որ կը հալածուի յանձին իր մտաւորական ու քաղաքական ղեկավարներուն:

Այս ներքին ծանր ու ճնշիչ մթնոլորտը աւելի ահաւոր պատկեր մը կը ստանայ միջազգային հորիզոնին վրայ կուտակուող ահաւոր ամպերուն ըստուերին ներքեւ:

Այսօր ամէն մէկ Հայ, հայ ոգի ունեցող մարդ կը զգայ, որ հայ ժողովուրդի հոգեկան ու նիւթական փրկութիւնը կրնայ ապահովուիլ մի միայն Հայաստանի անկախութեամբ եւ հայ ժողովուրդի ազատութեամբ: Ինքզինքը պարտադրող այս տեսակէտին առջեւ, ես կը տեսնեմ ընդհ. գործակցութեան միտում մը բոլոր հայ հատուածներու միջեւ:

Թող գայ այդ մեծ օրը համահայկական գործակցութեամբ մը:

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Ընկ. Դարբինեան զուգահեռ մը գծեց Դաշնակցութեան պատմութեան երկու շրջաններուն միջեւ — ներկայի եւ այն շրջանին, որ հետեւեցաւ եկեղեցական կալուածներու գրաւման ու հայ-թաթարական կռիւներուն: Եկեղեցական կալուածներու գրաւման ու հայ-թաթարական կռիւներու ընթացքին երբեմնի գաղտնի կերպով գործող Դաշնակցութիւնը, ըսաւ ընկ. Դարբինեան, դարձաւ համաժողովրդական կազմակերպութիւն մը: 1906ի էջմիածնի համագումարին մէջ Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէր հայ ժողովուրդի 95 տոկոսը:

Ցարիզմը անողոք հալածանք մը ըսկսաւ Դաշնակցութեան դէմ, ձերբակալելով անոր բազմաթիւ պարագլուխները: Դաշնակցութիւնը կրկին դարձաւ գաղտնի կազմակերպութիւն: Շատեր կարծեցին թէ մեռաւ Դաշնակցութիւնը այդ հալածանքներուն պատճառով:

1914ին, սակայն երբ պայթեցաւ համաշխարհային պատերազմը, եւ Հայաստան դարձաւ ռազմաճակատ, հայ ժողովուրդը իր աչքերը դարձուց Դաշնակցութեան, որ կրկին հրապարակ եկաւ իբրեւ մեր միակ համաժողովրդական կազմակերպութիւնը, թէեւ ոչ իր պաշտօնական անունով:

Ռուսական յեղափոխութենէն յետոյ՝ Դաշնակցութիւնը արդէն պաշտօնապէս հրապարակի վրայ էր իբրեւ մեր ժողովուրդի ճակատագիրը վարող կուսակցութիւնը՝ մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական չորս տարիներու շրջանին մէջ:

Բոլշեւիզմի տիրապետութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կրկին անհետացաւ Հայաստանի մէջ: Ցայտարարուեցաւ անոր «մահը» եւ «թաղումը» կատարուեցաւ Երեւանի մէջ: Բայց, անոր երէկուան յուղարկաւորներու կողմէ այսօր յաճախակի կատարուած խոստովանութիւնները կը հաստատեն թէ հայ ժողովրդի ծոցին մէջ այսօր այնքան կենդանի է Դաշնակցութիւնը, որքան կենդանի էր 1906ին, 1914ին, 1917ին ու 1920ին: Այսօր ոչ միայն հայ ժողովուրդի այս ու այն անհատ անդամը, կամ նախկին Դաշնակցականն է որ կ'ամբաստանուի իբրեւ Դաշնակցական, այլ Հ.Յ.Դ.ի «թաղող» պետութեան ներկայացուցիչները, ճիշդ այն մարդիկը, որոնց ձեռքով «թաղուեցաւ» Դաշնակցութիւնը»:

Այս ամբաստանութեան մէջ կայ խորունկ ճշմարտութիւն մը: Հայ ժողովուրդին երբեմնի այդ օտար տարրերը — համայնավարները — ապրելով Հայաստանի ու հայ ժողովուրդին մէջ, ազդուեցան Հայաստանի հողէն ու հայ ժողովուրդի հոգիէն, ու դարձան որոշ չափով Հայաստանցիներ եւ հարկադրուեցան մտածել Հայաստանի մասին: Երկիր մը ու իր ժողովուրդը կը դնեն իրենց դրոշմը իրենց ղեկավարներուն վրայ, ով որ ալ ըլլան անոնք: Ոչ ոք կրնայ ապրիլ Հայաստանի մէջ ու չզգալ, չմտածել Դաշնակցականի նման: Վաղը այսօրուան հալածողները պիտի հալածուին իբրեւ Դաշնակցականներ:

Ո՞ւր է գաղտնիքը Դաշնակցութեան ժողովրդականութեան, որ այսօր այնքան չէշտուած կերպով կը յայտնուի Հայաստանի մէջ, ինչպէս կը հաստատէ ոչ միայն Հայաստանի Խորհրդային իշխանութիւնը, այլեւ իր բարեկամներն ու թշնամիները: Բազմաթիւ պատճառներէն յիշենք մէկ քանին.—

1.— Դաշնակցութիւնը հաւատարիմ թարգմանն է հայ ժողովուրդին բաղձանքներուն:

2.— Դաշնակցութեան բարոյական ուժը, որ ստեղծուած է իր պարագլուխներու եւ շարքայիններու կէս դարու զոհողութիւններով՝ յանուն հայ ժողովուրդին:

3.— Դաշնակցութիւնը ներկայացուցիչն է հայ ժողովուրդի ռազմական, մարտական ոգիին եւ ուժին:

4.— Այն դիւցազնական անցեալը, որ Դաշնակցութիւնը կերտեց մեր ազատամարտին ընթացքին:

Ապա՝ դառնալով ներկայ անակնկալներով յղի վայրկեանին, ընկ. Դարբինեան շեշտեց թէ՝ հայ ժողովուրդը դարձեալ իր աչքերը դարձուցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, անկէ ակնկալելով առաջնորդութիւն՝ վաղուան հաւանական փոթորիկին մէջէն նուազագոյն զոհերով եւ առաւելագոյն շահերով դուրս գալու համար:

Արդարացնելու համար հայ ժողովուրդի յոյսերը, եւ պատուաւոր կերպով կատարելու համար մեր վրայ դրուած պարտականութիւնները, առաջնորդուելու ենք մէկ քանի հիմնական սկզբունքներով.—

1. — Ամրացնել ոչ միայն մեր կուսակցական միութիւնը, այլ եւ ստեղծել ու ամուր հիմերու վրայ դնել համազգային միութիւնը:

2.— Փնտռել մեր շուրջի դրացիներու աջակցութիւնը՝ երբ անոնց շահերը կը զուգադիպին մեր շահերուն:

Այս սկզբունքներուն իրագործման ժամանակ՝ միշտ նկատի պիտի ունենանք մէկ հրամայական պարագայ — հայ ժողովրդի ֆիզիքական գոյութեան պաշտպանութիւնը: Այս պէտք է ըլլայ հիմնական նախապայմանը մեր բոլոր որոշումներուն եւ մեր բոլոր քայլերուն:

Ու այս՝ ընկ. Դարբինեան ըսաւ հետեւեալ թելադրութիւնները.

1.— Պէտք չէ ղեկավարուիլ նախապաշարումով, դոկմատիզմով: Հայ ժողովուրդի գոյութեան մտահոգութիւնը պէտք է վեր դասուի ամէն վարդապետութենէ: Մեր ազգային ֆիզիքական գոյութեան պահպանման համար մենք պէտք է պատրաստ լինինք ո եւ է մէկուն հետ գործակցելու:

2.— Նախօրօք չկապենք մեր ձեռքերը՝ այս ու այն գիծը ընտրելով իբրեւ միակ ու անշեղ ճանապարհը:

3.— Պէտք է յարմարինք ժամանակին ու պայմաններուն:

4.— Պէտք է լարենք մեր հոգեկան ու ֆիզիքական ուժերը: Այդ կարելի չէ՝ եթէ չըլլանք կարգապահ ու միաբան, իբրեւ կուսակցութիւն եւ իբրեւ ազգ: Այս երկուքին վրայ պէտք է աւելցնենք եւ այն դրական ունակութիւնը, որով պիտի գիտնանք տեսնել մեր գործակիցներու եւ մեր դրացիներու ոչ միայն թերութիւնները, բացասական կողմերը, այլ եւ առաւելութիւնները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՐԱՆԷՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

(ԹՈՒՐՔԻԱ, ԻՐԱՆ, ԻՐԱՔ, ԱՖՂԱՆՍՏԱՆ)

ԹԷՀՐԱՆ, 4 Յուլիս.— Յունիս 27ից սկսած Իրանի մայրաքաղաքը ապրում է քաղաքական եռուզեռի արտակարգ օրեր:

Այդ օր Թէհրան ժամանեց Թուրքիոյ արտաքին գործավար Ր. Արասը իր հինգ գործակիցներով: Այս պատուիրակութեան անդամ է համարւում նաեւ Թէհրանի թրքական դեսպան Գ. Ենիս Ակայաձէն:

Յուլիս 1ին հասաւ նաեւ Իրաքի պատուիրակութիւնը, իր գլուխն ունենալով Իրաքի արտաքին նախարարը Տոքթ. Նաջի-օլ-Ասիլը: Սրա գործակիցներն էլ հինգ հոգի են:

Այս պատուիրակութեան Պաղտատից ուղեկցել է Իրանի կառավարութեան արտակարգ ներկայացուցիչ եւ լիազօր դեսպան Գ. Մօզաֆար Ալամը: Երկու պատուիրակութիւններն ալ ընդունուեցան մեծ պատուով եւ հանդիսաւորութեամբ: Ամէն օր տեղի են ունենում չքեղ հիւրասիրութիւններ եւ փոխադարձ այցելութիւններ:

Թէ Ր. Արասը եւ թէ Նաջի օլ Ասիլն իրենց ժամանումից յետոյ անմիջապէս ընդունուեցան Շահնշահի կողմից եւ պատիւ ունեցան միասին նախաճաշելու:

Մայրաքաղաքի թերթերը լի են ոչ միայն ընդունելութեան, հանդէսների, ճաշկերոյթների նկարագրութիւններով, այլ եւ յատուկ խմբագրական յօդուածներ են նուիրուած պատուիրակութիւններին, մասնաւորապէս Տոքթ. Ր. Արասի:

Այդ յօդուածների մէջ մամուլը բարի գալուստ մաղթելով բոլոր հիւրերին պարզում է նաեւ նրանց այցելութեան նպատակները եւ այդ առթիւ նաեւ լուսաբանում Իրանի յարաբերութիւնները Թուրքիոյ եւ Իրաքի հետ:

Մամուլը մասնաւոր գովեստով է խօսում Ր. Արասի մասին, շեշտելով նրա բարձր դիւանագիտական ընդունակութիւններն ու այն մեծ ծառայութիւնները, որ մատուցել է միջազգային խաղաղութեան գործին ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս Իրանի եւ Թուրքիոյ բարեկամական մերձեցման:

Այժմ խօսքը տանք մայրաքաղաքի մամուլի երեք գլխաւոր օրկաններին՝ «Իրան», «Էթէլաաթ» եւ «Ժուռնալ տը Թէհրան» օրաթերթերին (վերջինս լոյս է տեսնում ֆրանսերէն):

«Իրան»ը նախ փաստարանում է այն սերտ բարեկամութիւնը, որ գոյութիւն ունի Թուրքիոյ եւ Իրանի միջեւ: Իրանցիները, ասում է Թերթը, խանդավառուած են Տոքթ. Ր. Արասի այցելութեամբ, այս խանդավառութիւնը արդիւնքն է այն համոզմանքի որ կեանքի բոլոր մարզերում ընդհանրապէս եւ մասնաւորապէս քաղաքական-տնտեսական բոլոր խնդիրների վերաբերմամբ տիրում է երկու երկիրների կառավարութիւնների միջեւ տեսակէտների կատարեալ միակերպութիւն եւ այս անկեղծ ու սրտառուչ բարեկամութիւնը երկու եղբայրակից ժողովուրդների միջեւ: Մինչդեռ արեւմուտքում քաղաքական հորիզոնը մռայլուած է սեւ ամպերով որոնք սպառնում են միջազգային խաղաղութեան, Իրանի եւ Թուրքիոյ բարեկամական յարաբերութիւնների ընդարձակումը, — որ Ր. Արասի այս նոր այցելութեամբ աւելի փայլուն պիտի լինի ապագայում, — յոյս է ներշնչում, որ մերձ-արեւելեան երկիրներում խաղաղութիւն կը հաստատուի, ահա մի երեւոյթ, որ չի կարող չանդրադառնալ նաեւ միջազգային խաղաղութեան վրայ ամենանպաստաւոր կերպով:

Միւս օրաթերթը՝ «Էթէլաաթ»ը, «Փահլաւիի ոսկեդարը» խորագրով խմբագրականի մէջ յայտարարում է, որ Թուրքիոյ եւ Իրանի պատուիրակութիւնների նպատակն է կանոնաւորել Իրանեւիրաքեան սահմանային վէճը, ինչպէս եւ կնքել «Չորսի Ուխտը»՝ Թուրքիոյ, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ:

Այնուհետեւ Թերթը յիշեցնում է, որ անցեալում, մօտ երեք դար շարունակ Պարսկաստանի եւ օսմանեան կայսրութեան մէջ չի եղել եւ ոչ մի համաձայնագիր, որ պարզէր եւ որոշէր երկու երկիրների սահմանային գիծը, որ ժամանակ առ ժամանակ մէկի կամ միւսի կողմից խախտուել է: Չնայած վերջին դարու կէսերին Անգլիայի եւ Ռուսաստանի միջամտութեան եւ հսկողութեան անոր որ սահմանային վէճերը լուծելու նպատակով ժամանակին կազմուել էր յատուկ յանձնաժողով, այնուամենայնիւ սահմանային վէճը չլուծուեց եւ երկու երկիրների փոխյարաբերութիւնները ամէն օր շատ սուր բնոյթ ստանալու սպառնալիքի տակ էին: Այս տխուր կացութիւնը հիմնովին փոխուեց շնորհիւ մի կողմից, Ն. Կ. Մ. Շահն Շահ Փահլաւիի փայլուն գահակալութեան, միւս կողմից, Թուրքիոյ վերածնութեան իր այսօրուան պետի օրով ու բացուեց պատմութեան մի նոր փառաւոր էջ եւ հնարաւոր դարձան փոխադարձ յարգանքը դէպի իրարանցիրի իրաւունքներն ու համագործակցութիւնը:

«Ժուռնալ տը Թէհրան»ը իր առաջին խմբագրականը նուիրել է Թուրքիոյ եւ Ր. Արասին, իսկ երկրորդը՝ Իրաքի պատուիրակութեան (Յունիս 27 եւ Յուլիս 2) զետեղելով Րուշտի Արասի եւ Իրաքի պատուիրակութեան անդամների լուսանկարները: Թերթը նաեւ վերյիշում է որ Ր. Արասի մի երկու տարի առաջ տեղի ունեցած առաջին այցելութեամբ սկիզբ դրուեց երկու եղբայրակից ժողովուրդների՝ Թուրքերի եւ Իրանցիների միջեւ սերտ բարեկամութեան: Այնուհետեւ Շահն Շահի այցելութիւնն Անգարա միանգամայն ամրապնդեց այդ բարեկամութիւնը եւ վերջապէս անցած ամրան (36—37 Թ.) Թուրքիայի մասնաւոր պատուիրակութեան ձեռքով, համախորհուրդ Իրանի կառավարութեան հետ, մշակուեցան եւ այժմ երկու երկիրների խորհրդարաններից արդէն վաւերացուած են մի շարք համաձայնագրեր ու դաշինքներ, որոնք վերջ տուին բոլոր վէճերին եւ ամենասերտ կապեր հաստատեցին երկու հարեւան եւ եղբայրակից ժողովուրդների միջեւ, կապեր, որոնք այսուհետեւ ոչ մի կերպ չեն կարող խզուել:

Ապա Թերթը անցնելով Րուշտի Արասի ներկայ այցելութեան, յայտարարում է, որ նա այժմ ունի աւելի լայն ու մեծ նպատակներ, այն է՝ կնքել չորս մերձ. Արեւելեան հարեւան, կրօնակից եւ եղբայրակից պետութիւնների՝ Թուրքիայի, Իրաքի, Իրանի եւ Աֆղանիստանի միջեւ մի ընդհանուր դաշնագիր, որ պիտի ծառայէ ոչ միայն յիշեալ չորս երկիրների միջեւ խաղաղութիւն հաստատելու գործին եւ նրանց խաղաղ բարգաւաճմանը, այլեւ միջազգային խաղաղութեան:

Այս նպատակով էլ շուտով Թէհրան պիտի ժամանի նաեւ Աֆղանիստանի պատուիրակութիւնը արտաքին նախարարի գլխաւորութեամբ, իսկ Իրաքի պատուիրակութիւնը նոյնպէս գլխաւորութեամբ Իրաքի արտաքին գործավար Տոքթ. Նաջի օլ Ասիլի արդէն, յուլիս 1ին, Թէհրան է հասել:

Թերթը մասնաւոր հաճոյքով է խօսում վերջին պատուիրակութեան ժամանման առթիւ եւ յայտարարում է մեծ գոհունակութեամբ, որ Րուշտի Արասին յաջողուել է Իրաքի հետ գալ կատարեալ համաձայնութեան: Այսպէս է խորագրուած Թերթի այդ խնդրին նուիրած երկրորդ ընդարձակ խմբագրականը:

Արձանագրելով այն տխուր փաստը, որ անցեալում Մերձ. Արեւելեան պետութիւնների միջեւ եղել են անհամաձայնութիւններ, վէճեր ու փոխադարձ պայքար եւ նոյն իսկ պատերազմներ, որոնք վերջացել են մէկի յաղթանակով, միւսի պարտութեամբ, յօդուածագիրը ուրախութեամբ յայտարարում է, որ այդ ամէնը անցել են անվերադարձ եւ այսօր ոչ մէկի սրտում չկայ ատելութիւն, չկայ նաեւ հակամարտութիւն:

Պէտք չէ անտեսել նաեւ այն հանգամանքը, որ կրօնական միութիւնը ստեղծել է բարոյական լայն կապ ամբողջ ընդարձակ տարածութեան վրայ՝ Միջերկրականից մինչեւ կենտրոնական Ասիա ապրող ժողովուրդների միջեւ: Արեւելքի այս ժողովուրդները կազմում են մի ընտանիք, շաղկապուած իրենց մշակոյթով, իրենց տնտեսական-քաղաքական շահերով:

Այնուհետեւ Թերթը առաջարկում է իր ընթերցողներին համեմատութեան դնել Արեւելքն եւ Արեւմուտքը:

Արեւմուտքում անվերջ քարոզում են խաղաղութիւն, բայց անդադար զինւում են:

Եւ մինչդեռ Արեւմուտքում ստեղծուած է մի հիւանդագին վիճակ, յարատեւ տագնապալի կացութիւն, Արեւելքը ապրում է անդորրութեան ու խաղաղութեան մէջ, միշտ տոգորուած մարդասիրական ձգտումներով:

Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ, ասում է Թերթը, մեզ մօտ Արեւելքում դիւանագէտները գործում են ամենայն ուղղամտութեամբ եւ միանգամայն ուղղամտօրէն, առանց դիւանագիտական շինծու հանդիսաւորութեան եւ տոգորուած են խաղաղութիւն հաստատելու անկեղծ բաղձանքով: Եւ արդարեւ, ներկայիս Արեւելքը վայելում է այդ խաղաղութիւնը: Չենք ժխտում, որ մասնաւորապէս Իրանի եւ Իրաքի միջեւ վերջին երկու տարում տիրում էր անհամաձայնութիւն, որ չվերացաւ նաեւ այն ժամանակ, երբ՝ 1935 օգոստոսին Թէհրան այցելեց Իրաքի նախկին արտաքին նախարարը:

Սակայն այսօր, Իրաքի նոր կառավարութեան օրով, բոլոր տարաձայնութիւնները ի սպառ վերացել են եւ հաստատուել է եղբայրական համագործակցութեան մի հաստատուն [illegible]: Մենք ի վիճակի ենք յայտարարելու, եզրափակում է իր խօսքը թերթը, որ բոլոր սահմանային վէճերը, մէջն ըլլալով Շատ էլ Արաբի խնդիրը, վերջնականապէս լուծուած են յունիսի 19ի բանակցութիւններով եւ այժմ Ն. Վ. Իրաքի արտաքին գործավարի կողմից ստորագրուելու է Իրանեւիրաքեան մի պայմանագիր:

Սրանից յետոյ այլեւս գոյութիւն պիտի չունենայ որ եւ է արգելք կնքելու Մերձ. Արեւելեան Ուխտը, որ վերջնականապէս կ'երաշխաւորէ խաղաղութիւնը չորս հարեւան պետութիւնների միջեւ:

ԿՎԻԴԱՄ

Ց. Գ.— Մեր այս նամակը արդէն գրուած էր եւ Թղթատարին պիտի յանձնուէր, երբ յուլիս 5ի առաւօտեան թերթերի մէջ կարդացինք պաշտօնական զեկոյց մը, որ կը հաղորդէր թէ արդէն կնքուած է իրանեւիրաքեան դաշնագիրը երկու երկիրների սահմանների որոշման մասին:

Նոյն

ՀԻՆԸ ԵՒ ՆՈՐԸ

Մամըլթէյն եւ Ազունիէ: Երկուքն ալ գիւղեր Լիբանանի մէջ. եւ երկուքն ալ վայրեր, որոնց մէկուն մէջ բուժարան մը կայ ներկայիս — Մամըլթէյն, իսկ միւսին ալ մէջ բուժարան մը պիտի ըլլայ մօտ ապագային — Ազունիէ:

Երկու բուժարաններն ալ յատկապէս կառուցուած հայ թոքախտաւորներու համար: Բայց մեծ տարբերութիւն մը կայ երկուքին միջեւ:

Առաջինը, որ Մամըլթէյն կը գտնուի — ծովափնեայ գիւղ մը, Ճիւնիէն քանի մը քիլոմեթր հեռու, հին շէնքի մը մէջ տեղաւորուած է: Ու հին ու նուազ ընդարձակ ըլլալէ բացի, շէնքը զուրկ է նաեւ գրեթէ տարրական յարմարութիւններէ, որ անհրաժեշտօրէն պէտք է ունենայ իւրաքանչիւր քիչ շատ բարեկարգ բուժարան մը: Եւ վայրն ալ ինքնին Մամըլթէյնը, շատ օգտակար տեղ մը չի ներկայացներ: Ամռան տաքերուն առանձնապէս, օդը խոնաւ կ'ըլլայ հոն: Բայց ինչ կրնար ընել խնամակալական մարմինը, երբ հայ յարանուանութեանց հոգեւոր պետերու նախագահութեամբ կազմուած, կեանքի կոչուեր էր հայ թոքախտաւորներուն օգնութիւն ընելու բարի նպատակով: Երիցական առաքելութիւնը, Բրէսպիթէրեան Միշընը, որ շէնքին տէրն էր, զայն ձրիաբար տրամադրեց իբրեւ բուժարան թոքախտաւոր Հայերու համար: Մէկ կողմէ հարկաւոր միջոցները կը պակսէին, որպէսզի խնամակալութիւնը աւելի լաւ շէնք մը ուրիշ աւելի օգտաւէտ վայրի մը մէջ վարձէր, եւ միւս կողմէ ալ բժշկութեան կարօտ հայ թոքախտաւորները տեղ մը եւ օր մը առաջ պատսպարելու անհրաժեշտութիւնն այնքան էր հրամայական դարձած, որ բաւական համարուեցաւ Մամըլթէյնի հաստատուիլ: Թոքախտանոցը բացուեցաւ 1923 յունիսին, ասկէ ուրեմն ուղիղ տասնըչորս տարի առաջ:

Բայց առաջին տարուընէ իսկ, բուժարանի խնամակալութիւնը սկսաւ խորհիլ թէ ինչ կերպ կարելի պիտի ըլլար վերջ ի վերջոյ փոխադրել բուժարանը աւելի նպաստաւոր վայր մը: Խորհեցաւ այնուհետեւ բոլոր յաջորդ տարիներու ընթացքին, միջոցներ, ճամբաներ որոնց նպատակին հասնելու համար:

Մամըլթէյնի բուժարանն ապաստանած թոքախտաւորներու բժշկութեան ու խնամքին համար ընթացիկ անհրաժեշտ ծախքերը կը հոգացուէին նուիրատուութիւններէ, որ զանազան հաստատութիւններ ու հաւաքականութիւններ, ինչպէս եւ անհատներ կ'ընէին սիրայօժար կերպով յատկապէս բուժարանին ի նպաստ, որ սկիզբէն իսկ հայ հասարակութեան լայն խաւերուն համակրութիւնը գրաւած էր: Բուժարանի գոյութեան առաջին եռամեակին, 1923—26 խնամակալութեան դրամարկղը մտած 9982 — ինն հազար ինն հարիւր ութսուն երկու — սուրիական ոսկին լրիւ գրեթէ, 19 ոսկիի պզտիկ տարբերութեամբ միայն, ծախսուեր էր բուժարանի ընթացիկ պէտքերու վրայ. եւ այն ալ խնայողութեամբ, որպէսզի կարելի ըլլար գէթ նուազագոյն չափով օգնել մեր հիւանդներուն: Անկէ աւելին ընելու համար ոչ մէկ հնարաւորութիւն: Ուրեմն, խնամակալութեան ուժերէն վեր բան մը պիտի ըլլար կատարումը որ եւ է յաւելեալ, արտակարգ ծախքի, որպիսին պիտի պարտադրէր նոր շէնքի մը վարձումը:

Իրերու այս վիճակը, սակայն, կարելի չէ տեւականացնել: Նման վիճակ մը չէր արդիւնաւորեր լրիւ չափերով այն ծանր աշխատանքն ու զոհաբերութիւնները, որ կ'ընէին խնամակալութիւնը եւ հայ հասարակութիւնը: Մամըլթէյնի կլիման զգալի չափով մը կը պակսեցնէր բարերար ազդեցութիւնը այն խնամքին, որ կ'ընծայուէր մեր թոքախտաւորներուն: Ցաւալի երեւոյթ մըն էր ատիկա: Հետեւաբար, պէտք էր գերագոյն ճիգով մը բուժարանը դուրս հանել այդ կացութենէն, որպէսզի մեր ազգայիննե-

բու բրած զոհաբերութիւնները չատ աւելի մեծ արդիւնքներ տային: Պէտք չէր, որ ցորենի լեցուն ու առողջ հատիկները քարքարուտ գետնի մը վրայ իյնային ու անոնցմէ վատ հասկեր միայն ծլէին, բարձրանային: Այլաբանօրէն ըսելու համար, քարքարոտ ու նուազ բերրի հող մըն էր Մամըլթէյնը, որպէս բուժավայր:

Ու տարիներ չարունակաբար խորհելէ, միջոցներ փնտռելէ, բազմաթիւ դուռներ բախելէ, դիմումներ եւ աղերս ընելէ վերջ, խնամակալութիւնը կ'ընէ նաեւ այն գերագոյն ճիգը, որ այլ եւս դարձած էր հրամայական անհրաժեշտութիւն մը, ինչպէս ըսինք: Եւ եղած գերագոյն ճիգին արդիւնքն է ահաւասիկ Ազունիէն: Այն վայրը, որ յառաջիկային պիտի փոխարինէ Մամըլթէյնը:

Ազունիէ եւ Մամըլթէյն: Հսկայական տարբերութիւն մը ասոնց միջեւ օդի տեսակէտէն: Կրնանք ըսել թէ բաղդատութեան եզր իսկ չկայ: Մինչդեռ Մամըլթէյն ծովուն անմիջական մօտիկութենէն տաքի եւ խոնաւութեան ենթակայ վայր մըն է, Ազունիէն, ընդհակառակն, Լիբանանի լեռներուն մէջ ինկած, համեմատաբար հեռու է ծովէն եւ կը գտնուի հազար հարիւրէ աւելի մեթր բարձրութեան մը վրայ: Հոն չկան ի մասնաւորի այն մշուշները, որ ուրիշ չատ վայրերու յատուկ են Լիբանանի մէջ եւ որ քայքայիչ ազդեցութիւններ կ'ընեն ընդհանրապէս թոքախտաւորներու վրայ: Այն չոր, մաքուր, պարզ օդը, որ Ազունիէն ունի, պիտի անչափելի բարիք մը դառնայ մեր թոքախտաւորներուն համար:

Ու այս օդին մէջ, կանաչազարդ բլուրի մը լանջին, հովէն պատսպարուած տեղ մը — ահաւասիկ սկսած է կառուցուիլ նոր շէնք մը ազգային բուժարանի համար: Նոր, ընդարձակ: Եւ քանի մը ամիս վերջ, երբ կը յուսանք թէ պատրաստ կ'ըլլայ շէնքը, հոն պիտի փոխադրուին Մամըլթէյնին մեր հիւանդները, որ անձկութեամբ կը սպասեն իրենց համար երջանիկ ու գեղեցիկ այդ օրուան:

Խնամակալութիւնը սկսած է նոր սանաթորիոմին շինութեան: Բայց սա խոշոր ձեռնարկը ան պիտի կրնայ լրացնել, եթէ միայն Հայ հանրութիւնն ալ փութայ կրկին իր աջակցութիւնն ընծայելու: Մեծ պատասխանատուութիւն մը յանձն առած է ազգային բուժարանի խնամակալութիւնը: Եւ պէտք է որ ամէն կողմէ նպաստներ հասցուին յաջողութեամբ աւարտել կարենալու համար սա կարեւոր ձեռնարկը: Հայութիւնը, վստահ ենք տար, չպիտի անտարբեր գտնուի, որովհետեւ թոքախտաւոր մեր եղբայրներուն եւ քոյրերուն առողջութիւն, կեանք պարգեւելու միտեմ նպատակովն է սկսուած Ազունիէի ազգային սանաթորիոմին շինութիւնը:

Ց. Գ.— Խնամակալութեան հասցէն.— Comité du Sanatorium Arménien des Tuberculeux du Liban, Boîte postale 409, Beyrouth, Liban.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՐԱՖՖԻԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Արձագանգելով Փարիզի կեդր. յանձնախումբի կոչին՝ Մարսիլիոյ Հայ Մշակութային Միութիւնը իր անունին արժանի նախանձախնդրութեամբ, յատուկ հրաւիրագրեր ուղղած էր 34 կազմակերպութեանց, հրաւիրելով զանոնք խորհրդակցական ժողովի մը, որ տեղի ունեցաւ, յուլիս 3ին Ծահրիկեան սրահին մէջ:

Հրաւէրին պատասխանած էին մօտ 25 Միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու վարչութիւնները — 5 ժողով տեղի ունենալէ ետք ստացուած — իսկ ուղղակի իրենց ներկայացուցիչներով ժողովին մասնակցած են 19 միութիւններ: Բոլորն ալ անխտիր պաշտպանած ու համաձայնութիւն տուած են այն տեսակէտին թէ՝ Րաֆֆիի անունն ու գործը կը խօսի բոլորի սրտին եւ անհրաժեշտ է որ Մարսէյլի գաղութը եւս արժանաւորապէս տօնէ անմահն Րաֆֆիի ծննդեան 100ամեայ յոբելեանը:

Նոյն իրիկունն իսկ ընտրուեցաւ գործադիր յանձնախումբ մը հինգ հոգիէ, որոնց իրաւունք տրուեցաւ իրենց հետ առնել քանի մը անդամներ եւս, եւ իսկոյն նախապատրաստական աշխատանքներու լծուիլ, յարաբերութեան մտնելով Փարիզի կեդր. յանձնախումբին հետ եւ գործակցութեան հրաւիրելով Մարսէյլի ազգ. իշխանութիւնը: Ընտրուեցան Պ. Պ. Ենովք Արմէն, Կ. Փոլատեան, Ա. Բէօզէեան, Ս. Տիրատուրեան եւ Տ. Թագոյեան:

Մինչեւ տօնակատարութեան վայրի եւ թուականի որոշումը, Մարսիլահայութեան կը մնայ պատրաստուիլ արժանավայել չուքով եւ համազգային գետնի վրայ տօնելու այդ օրը:

Վստահ ենք որ գործադիր յանձնախումբն ալ ամէն ճիգ ի գործ պիտի դնէ, իր ստանձնած պատասխանատու գործը յաջողութեամբ լրացնելու համար:

Վարչութիւն

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

ԺԱՆԹԻՅԻ.— Անցեալ կիրակի Պ. Ցովհաննիսեանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Փոքր տ'Իթալիի դպրոցին ամավերջի հանդէսը:

Ժամանակէն առաջ աշակերտներու ծնողները, ինչպէս նաեւ բաւական թիւով երիտասարդ թաղեցիներ իրենց տեղերը գրաւած էին:

Հանդէսը բացուեցաւ աշակերտներու «Ով մեծասքանչ»ով: Յետոյ վարչութեան քարտուղար Պ. Արմ. Յակոբեան գրաւորապէս պարզեց դպրոցին 1 տարուան գործունէութեան ամփոփ պատկերը: Այս տարեշրջանին աշակերտներու թիւը բարձրացած էր 109ի, սակայն, տաղաւարներու քանդումին հետեւանքով աշակերտներու թիւը վերջերս իջած է 88ի:

Վարչութիւնը շնորհակալութիւն յայտնեց Դպրոցասէր Տիկ. Միութեան, որ վարժուհիներ կը տրամադրէ վեց տարիէ ի վեր, «Համազգային»ի Ֆրանսայի կեդր. Վարչութեան, որ այս տարի ալ շարունակած է ամսական 250 ֆրանքով օգնել դպրոցիս պիւտճէին: «Համազգային»ի Փարիզի վարչութեան նախագահ Ա. Ասլանի, որ ամէն առթիւ չի զլանար իր չօշափելի օժանդակութիւնը, թէ նիւթապէս թէ բարոյապէս, օրիորդներ Աննիկ Գասպարեանի եւ Լուսնթագ Պալիկեանի, ուսուցիչ Պ. Ս. Ցովհաննիսեանի եւ բոլոր ծնողներուն ու թաղեցիներուն, որոնք կը ջանան վառ պահել մեր շրջանի սոյն համեստ ծաղկոցը:

Յետոյ յիսունէ աւելի աշակերտներ զանազան արտասանութեամբ, խաղերով ու պարերով, ամբողջ երեք ժամ խանդավառ մթնոլորտի մէջ պահեցին հանդիսականները: Փոքրիկ Նուարդ Պօղոսեան թառի ընկերակցութեամբ, ճկուն եւ շնորհալի շարժուձեւերով պարեց «Ծամիրամի աղօթքը» եւ «Թամարա»ն:

Դադարի ընթացքին խօսեցաւ դիւանի նախագահ Պ. Հ. Իբրանոսեան, որ ծանրացաւ նոր սերունդին հայեցի ուսման եւ դաստիարակութեան անհրաժեշտութեան վրայ, եւ ձաղկեց բոլոր անոնք որ կը ժխտեն հայ լեզուին գեղեցկութիւնը: Յետոյ կոչ ըրաւ բոլոր ծնողներուն որ ասկէ վերջ ալ նոյն ջերմութեամբ հաւաքուին դպրոցին չուրջ եւ գուրգուրան անոր վրայ:

Վարագոյր մը աճուրդի դրուելով կլորիկ գումար մը ապահովեց դպրոցին: Բոլոր ներկաներն ալ սիրով ու հետաքրքրութեամբ մասնակցեցան աճուրդին:

Հանդէսին՝ մէջ ընդ մէջ թառի վրայ հայ գեղջկական երգերու փունջ մը նուագեց Թառիստ Պ. Աբգար:

Ներկայ մը

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՔԱՇԱՆ.— Կ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին տարեկան դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ յուլիս 11 կիրակի օր Ռոպէնսոնի մէջ: Փարիզէն ու արուարձաններէն, մեր շրջանէն բազմաթիւ ընտանիքներ փութացած էին ներկայ ըլլալու: Նախագահ ընկ. Գերասիմ Բալայեան բանալով հանդէսը, պարզեց հայ կիներուն դերը գաղթաշխարհի մէջ եւ կոչ ուղղեց ներկաներուն որպէսզի բոլոր շրջաններու մէջ բազմապատկուին այս կարգի աշխատանքները: Սան սանուհիներու երգեցիկ խումբը Օր. Ալիս Թէմիննեանի ղեկավարութեամբ փոխն ի փոխ երգեց «Յառաջ նահատակ»ը, «Արեւը կայնիլ է» եւ «Տուտուը»: Պ. Պ. Տարօն Տօնիկեան եւ Սարգիս Կարապետեան արտասանեցին չատ յաջող կերպով «Տարօնին համար» եւ «Երդ յաւերժական» կտորները: Օր. Անահիտ Խավէզեան իր շնորհալի ձայնով մեներգեց «Տէր դուն պահէ», «Ծլեր է արտը», ջերմ ծափերու մէջ:

Անակնկալ մըն էր Սարգիս Կարապետեանի «Պէպօ»ի երգը մասնաւոր տարազով: Թառիսթ Գարեգին կը մասնակցէր այս բոլորին եւ կը նուագէր նաեւ գեղեցիկ եղանակներ: Սան սանուհիներու կողմէ կարդաց հակիրճ տեղեկագիր մը: Սան սանուհիները եղած են տարուան ընթացքին թիւով 18, հետեւած են կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքներուն, սորված են հայերէն երգեր եւ պարեր:

Պ. Ս. Գարակէօզեան, ուսուցիչը այս տարեշրջանին, յայտնեց նպաստաւոր տպաւորութիւններ եւ ըրաւ թելադրութիւններ ծնողներուն որպէսզի քաջալերեն իրենց զաւակներուն հայերէն սորվելու փափաքը:

Պիւֆէի չուրջ եւ ամէն տեղ աչքի կը զարնէր Կ. Խաչի անդամուհիներու մեղուաջան աշխատանքը: Սանուհիներու զոյգ պարը եւ հայկական զանազան պարերը չատ յաջող էին:

Եփրատ նուագախումբը, թառը, պարող զոյգերը, սեղաններու չուրջ հաւաքուած խմբակները ստեղծած էին խանդավառ եւ մտերմիկ մթնոլորտ:

Ներկաները կը բաժնուէին սրահէն գոհ եւ զուարթ, Ֆ. Կ. Խաչի Պանեէօ - Քաշանի մասնաճիւղին տարած աշխատանքներուն համար քաջալերական արտայայտութիւններով:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ՌՈՄԱՆ.— Անցեալ շաբթու տեղի ունեցաւ Ֆր. Կ. Խաչի Ս. Մ. դպրոցի ամավերջի հանդէսը: Բացման խօսքէն վերջ, բեմ հրաւիրուեցան աշակերտները որոնք երգեցին եւ արտասանեցին: Յետոյ տիկին նախագահը կարդաց դպրոցի մէկ տարուան տեղեկագիրը գնահատելով գաղութին օժանդակութիւնը: Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը տարուան սկիզբէն կանոնաւորապէս վճարած է ամսական 100 ֆրանք, որ պիտի շարունակուի: Այս առթիւ ջերմ շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին: Ապա վարժուհին Տիկ. Սիմոնեան, կարդաց աշակերտներու նիշերը: Պ. Փափազեան քաջալերուելով իր զաւկին յառաջդիմութենէն 20 Ֆր. նուիրեց: Ուրիշներ ալ մասնակցեցան եւ գոյացաւ կոկիկ գումար մը: Ներկաները հեռացան գոհ տպաւորութեամբ:

Աստղիկ

ԱՇՈՒՂԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ (Յապաղած).— Յուլիս 4ին Քոռւա Ռուժի թաղապետարանի սրահին մէջ, ուր խռնուած էր մեծ բազմութիւն մը, մենք ալ վայելեցինք քէմանչիստ Ռուբէնի նուագը: Ցերեկոյթին բացումը կատարեց Պ. Տիգրան Մեսրոպեան, փառաբանելով հայկական մշակոյթը: «Ազգի մը մեծութիւնը իր սահմաններու լայնութեամբ չորոշուիր, այլ իր ստեղծագործական կարողութեամբ, իր մշակոյթով: Այս տեսակէտէն ոչ մէկ ազգէ ետ չի մնար Հայը»: Յայտագրին առաջին մասը վերջացաւ ալեկոծելով մեր հոգիները: Ամէնէն աւելի ծափահարուեցան «Անուշ»ը, «Մարանի ծառ»ը եւ «Հովուին սրինգը»:

Յայտագրին կցուած էր հինգ երգերէ բաղկացեալ փունջ մը եւս,— Կըռունկ, Պէպօ, ռումաներէն, ռուսերէն եւ չինարէն, այս վերջինը մասնաւորաբար չինացի ուսանողներուն համար: Նաեւ «Հայաստան»ը: Զորս հինգ տարիէ ի վեր առաջին անգամ էր որ միեւնոյն սրահին մէջ կը հաւաքուէր երկու մասի բաժնուած մեր գաղութը: Այս առթիւ ջերմօրէն գովելի էր յանձնախումբին կատարած աշխատանքը (բոլորն ալ չէզոք հայրենակիցներ):

Թող «քէմանչա»ն միութեան աղակ մը դառնայ, սիրելի Ռուբէն:

Տ. Սողոմոնեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՏԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1 յուլիս).

— «Քաղաքական աշխարհը սկսած է «օտարի մատ» որոնել քրտական չարժումներու մէջ:

Թուրքը զայն կ'որոնէ հարաւի մէջ, մինչ գերման մամուլը՝ հիւսիսի:

Ըստ Էնկիւրիի՝ քրտական չարժումը կը հրահրեն հարաւի քոմիթէճիները:

Ըստ Պերլինի՝ զայն կը ստեղծեն հիւսիսի բոլչեւիկները:

Որոնումներն ու գիւտերը ցարդ կը դառնան գրեթէ բացառաբար այս երկուքին չուրջ:

Քաղաքական աշխարհը վարժուած է այս կարգի «մատ»երու խաղին. տեղ մը բռնկում մը տեսնելով՝ ան անոր ետին անպատճառ թաքուն ուժ մը կ'որոնէ, որ իրականին մէջ բուն հրձիգը ըլլալով՝ յաճախ աշխարհին կը ներկայանայ հրշէջի կերպարանքով:

Մեզ դժուար է փաստել քրտական չարժման մէջ ռուսական մատին ներկայութիւնը: Այս հարցին պատասխանը հնար է գտնել Թուրքեւռուս յարաբերութեանց բարդ ծալքերուն տակ.— եթէ սրուած են այդ յարաբերութիւնները՝ Քրեմլը կրնայ պղտորել թրքական ջուրերը, եթէ բարեկամական են՝ կրնայ աջակցիլ Թուրքին՝ դիւրութեամբ մարելու համար բռնկած հրդեհը:

Թուրքը կ'ալեկոծէ քրտական աշխարհը, որովհետեւ Թուրքը կ'երազէ ջարդել քիւրտ ժողովուրդը:

1930ին, Արարատի ապստամբութեան օրերուն, Մոսկուան Էնկիւրիի հետ էր, եւ այդ պատճառով ան իր բարեկամին չզլացաւ Ռուսիոյ օգնութիւնը՝ դրամով, զէնքով եւ մարդիկներով:

Արարատի ապստամբութիւնը Դաշնակցութեան վերագրելով եւ անոր պարտութեան աւետիսը տալով, Ա. Ղասի Խանջեան, ի միջի այլոց, կը յայտարարէր (Հայկոմկուսի 8րդ համագումարին).

«Քրտական ապստամբութիւնը, հակախորհրդային դաւերի հաշուետու շրջանում հիմնական այդ օղակը, «որից պիտի ծնուէր միացեալ եւ անկախ Հայաստանը»՝ լիակատար փիասկոյի մատնուեց, Սուրիոյ «ազգային օջախ» արիւնոտ աւանտիւրան խոշոր հարուած ստացաւ ներգաղթի խորհրդային ծրագրով: Անյաջողութիւնները սակայն «տղերքին» չեն վհատեցնում» («Հաշուետուութիւն», 1932, էջ 148—149):

Խանջեանի այս ուրախութիւնը ինքնաբուխ չէր, այլ ներշնչուած էր Մոսկուայէն:

1930ին խորհրդային իշխանութիւնները, ինչպէս ըսինք, դէմ էին քրտական չարժման, որովհետեւ այդ թուականին անոնք Թուրքին հետ էին: Մինչ ասկէ քանի մը ամիս առաջ, «Իզվեստիա»յի 1937 ապրիլ 12ի թիւով, հարցազրուցման ձեւին տակ, նշանակալից գրութիւն մը լոյս տեսաւ, «Ո՞ւր կ'երթայ Թուրքիան» խորագրին տակ: Եթէ այդ հակաթուրք գրութիւնը դէթ չափով մը կը խորհրդանշէ իրմով Թուրքեւռուս յարաբերութեանց մէջ յառաջացած փոփոխութիւն մը, ապա անհաւանական չէ, որ ռուսական «մատ»ը այս կամ այն ձեւին տակ երկարի դէպի քրտական չարժումը: Ոչ թէ այդ չարժման օժանդակելու համար, այլ այդ չարժման միջոցով Թուրքիոյ հետ այս կամ այն մթին հաշիւները կարգաւորելու համար:

Ինչ կը վերաբերի Հարաւին՝ հոս տարօրինակ ոչինչ կայ: Թուրքը ամէն տեղ «Դաշնակին մատ»ը կ'որոնէ ու զայն կը գտնէ առաւելաբար քրտական չարժման մէջ: Ըստ Թուրքին՝ հալածական Քուրտն իսկ բնաւ ծպտուն պիտի չհանէր, եթէ երբեք «քոմիթէճի Դաշնակ»ը զայն ըմբոստութեան չմղէր:

Երէկ «քոմիթէճի»ն միայն մենք էինք, այսօր մեր կարգին դասուած է նաեւ Սուրիացին, որուն հետ Թուրքը կարգադրելիք հաշիւներ ունի: Եւ այդ պատճառով Թուրք մամուլը — եթէ երբեք ուշադրութեամբ հետեւելու ըլլաք անոր ոճին ու լեզուին — պիտի տեսնէք, որ կը խօսի առաւելաբար Հարաւի «քոմիթէճի»ներու մասին, առանց միայն եւ բացառաբար մեր անունը քաշքշելու:

Չենք կասկածիր, որ որքան աւելի քրտական չարժումները ծաւալին ու խորանան, այնքան աւելի այս խորհրդաւոր «մատ»երը — իրաւ թէ սուտ — պիտի շատնան:

Մեզ համար մէկ բան ստոյգ է: Միայն մէկ բան մեզ համար վեր է ամէն կասկածէ:

Իրաւամբ կա՛յ «մատ» մը քրտական չարժումներու մէջ եւ այդ «մատ»ը — ԹՐՔԱԿԱՆՆ է»:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Օր. Փառանձեմ Ա. Պաղտասարեան, 14 տարեկան, Փարիզի 13րդ թաղամասի ֆրանսական թաղային վարժարաններու մրցման քննութեանց մէջ առաջին հանդիսացաւ:

ՌՈՒՍԻՈՅ փոխադրական օդանաւերու գործարանի գլխաւոր ճարտարապետ հայազգի Ռաֆայէլեան շինած է լաւագոյն ճամբորդական օդանաւը 5 մարդու համար:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (411)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Հը՞, Մելօ, ի՞նչ կայ,— սիրտը դող ինկած հարցուց Լեւոնը:

— Ամէն ինչ փճացաւ,— գլուխը տխրութեամբ տարուբերելով խօսեցաւ Մելօն, — ամէն ինչ փճացաւ, ալ ճամբայ ելլելու պէտք չկայ, վերջացաւ: Կառավարութիւնը գտած է գետնափորը, բանտը զինուորական կրկնակ շղթայի տակ առնուած է ...

Լեւոնի դէմքը վայրկենաբար մոխիր կտրեցաւ, ի զուր շրթները կը շարժէր՝ առանց ձայն մը կարենալ հանելու:

Ծուրջինները, բացի Մելոյէն ու Քեանքեան Յովհաննէսէն, թէեւ գետնափորի գոյութեան մասին գաղափար չունէին, բայց գիտէին, որ այդ գիշեր չատ կարեւոր ձեռնարկի մը պիտի մասնակցէին եւ որ այդ ձեռնարկը Վահէի եւ ընկերներու ազատուելու հետ կապ մը ունէր:

Դիւրին է երեւակայել Մելոյի խօսքերէն վերջ բոլորի զգացած դառն յուսախաբութիւնը:

— Բայց, բայց ի՞նչպէս ... Մելօ՛ ինչպէ՞ս կառավարութիւնը գլխի է ինկած,— մինչեւ կոկորդը բարձրացած հեծկլտուքը զսպելով՝ հազիւ կըցաւ հարցնել Լեւոնը,— չէ՞ որ մեր երեքէն զատ ոչ ոք չէր գիտեր ... ուրեմն ...— դառն ժպիտ մը խաղաց Լեւոնի դէմքին վրայ:

— Ոչ, պարոն Լեւոն, մատնութեան խնդիր չկայ ... ձիւնհալ է, գետինը խոնաւ ջուր կտրած վիճակի մէջ, մեր քօռ բախտէն, բանտի առնիքի ջրթօնն ալ, դու մի ըսեր, ուղիղ գետնափորի վրայ կը վազէ եղեր ... Անտէր մնայ էս օրուան անձրեւը, բակի հողը այնքան ջուր կը ծծէ, որ կէս օրէ վերջ յանկարծ բակի գետնին մէկ մասը կը չոքի, երկու կողմերէն ծածկելով մեր անցքը ... Առջի բերան Թուրքերը գլխի չեն իյնար թէ ինչու այդ յանկարծական փլուզումը, բայց երբ նոր բացուած փոսը կ'իջնան, ամէն բան յայտնի կը դառնայ, փոսի երկու կողմերէն կը տեսնեն բացուած անցքը: Մարդ կ'իջեցնեն անցքերուն մէջ, ու ամէն ինչ յայտնի կը դառնայ:

— Յետո՞յ, յետո՞յ,— մեքենաբար հարցուց Լեւոնը:

— Կամուրջի մօտ տասնեակ մը զինուորներ կանգնած՝ անցքի բերանը կը պահեն: Բանտը շրջապատուած է զօրքերով: Քաղաքամէջէն վերադարձող Հայերէն չատեր խուզարկուեցան: Մէկ երկուքը սաստիկ ծեծեցին Թուրքերը: Իսկ թէ բանտին մէջ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ՝ ոչ ոք չի գիտեր ... Ոչ մէկուն թոյլ չեն տար դուրս գալ բանտէն, նոյն իսկ կարտիաններուն արգիլուած է իրենց տունները երթալ: Մեր բարեկամն ալ դուրս չէ եկած դեռ, թէեւ նշանը մինչեւ ուշ ատեն խանութը բաց պահեց, սպասելով որ լուր մը ստանայ: Վաղը յայտնի կը լլնի ...

— Ուրեմն, ամէն յոյս կորա՛ւ,— դառնօրէն խօսեցաւ Լեւոնը:

— Պէտք է անմիջապէս ուրիշ միջոց մը մտածել, մտածենք, տեսնենք թէ ի՞նչ կրնանք ընել:

— Այո, եթէ միայն մեզ ժամանակ տան նոր միջոց մը գտնելու: Տղաք, պատրաստուեցէք: Հմայեակենց տունը պիտի երթանք այս գիշեր ... Յակոբ, վերադարձիր օրիորդ Սոնիայի մօտ: Կը պատմես լածկիդ մասին ... Մելօ՛, վաղը իրիկուն անպատճառ մօտս եկուր, Հմայեակենց տունը, հետդ մասնաւոր խօսելիք ունիմ:

Մինչ տղաքը սաստիկ ընկճուած զէնքերնին կը կապէին, Լեւոնը ձեռքերը մէջքին վրայ կապած՝ գլուխը կախ, թեթեւ մը կաղալով թոնրատան երկայնքին ետ ու առաջ կը քալէր, գլխուն սարսափելի հարուած մը կերած գինովի նման:

×

Երկու կարտիաններ թեւերէն, իսկ Սարը Մէհմէտ աղան ալ ոտքերէն գըրկած՝ հասցուցին Վահէն բանտապետի կարգադրած զովուշը, ուր այնքան չատ բանտարկեալներ կային, որ ազատ շարժուելու տեղ իսկ չկար:

Մինչ այդ, բոլոր զովուշներու մէջ արդէն շրջան ըրած էր գետնափոր անցքի պատմութիւնը, ընդհանուր յուսախաբութիւն մը առաջացնելով:

Ամէն ազգի բանտարկեալ, անգամ մը բանտարկուած, այլ եւս ետին կը ձգէ դրսի աշխարհի հակամարտութիւնները, թշնամութիւնները եւ առանց այլեւայլի ընդհանուր միութիւն մը կազմած՝ կառավարութեան հանդէպ ընդդիմադիրի դերք մը կը բռնէ: Այս հոգեբանական պատճառով ալ, ծրագրուած փախուստի անյաջողութիւնը, մանաւանդ Վահէի եւ ընկերներու բանտապետի սենեակը տարուիլը, որու նշանակութիւնը չատ պարզ էր բանտարկեալներէն չատերու համար, մեծապէս տխրեցուցած էր այն զովուշի մարդիկը, ուր փոխադրեցին Վահէն:

Առաջին տպաւորութեամբ, բանտարկեալները կարծեցին, թէ եթէ Վահէն մեռած ալ չէ, անշուշտ հոգեվարք վիճակի մէջ կը գտնուի: Գլուխը ետ ինկած, դէմքը բոլորովին գունաթափ ու աչքերը կիսախուփ, Վահէի վրայ կենդանութեան նշան մը չէր երեւնար: Միայն երբեմն խոր շնչառութիւն մը առնելով՝ մեղմօրէն կը հեծեծէր: Բանտարկեալները, իրենց անկողինները ալ աւելի իրարու մօտեցնելով, զովուշի վերի անկիւնը տեղ մը բացին Վահէի համար՝ մէկը իր բարձը տուաւ, ուրիշ մը ներքնակ մը, վերմակ մը, ու բազմաթիւ ձեռքեր զգուշութեամբ պառկեցուցին Վահէն:

— Աստուած, Աստուած,— հառաչեց ծերունի քիւրտ աւազակ մը, որ Թուրք թահսիլտար մը կողոպտելու եւ զափթիա մը սպաննելուն համար 8 տարիէ ի վեր բանտարկուած էր.— Թուրքի տունը քանդուի, գազանն իսկ ինկածին վրայ ձեռք չի բարձրացներ: Աստուածային օրէնքի, չէրիաթի դէմ է բանտարկեալը տանջելը ... Թուրքը մարդակեր բորենիէն ալ վատ է ... Աստուած անոր տունը քանդէ ...

Միեւնոյն զովուշին մէջ կը գտնուէր մեր վաղածանօթ Գարեգինը ուրիշ տասնըչորս ընկերներով, որոնք քանի մը օրէ ի վեր զնտաններէն փոխադրուած էին այդ սենեակը: Երբ բախտակից ընկերները տեսան Վահէն այդ վիճակին մէջ, շրջապատեցին զայն, ու Գարեգինը կողքին նստելով՝ թաց չորով մը սկսաւ վիրաւորի ճակատը զովացնել: Բանտարկեալի մը մօտ քոնեաք ալ ճարուեցաւ, ու քանի մը կաթիլ կաթեցուցին Վահէի սեղմուած շրթներէն ներս:

Սարը Մէհմէտ աղան, բանտապետի հրամանի համաձայն, բանտարկեալի մօտ մնաց: Այդ մարդը, որ բանտարկեալներու սարսափն էր, զարմանալի կերպով ընկճուած տեսք մը ունէր: Գլուխը կրծքին կախած՝ իրարու ետեւէ սիկարէթ կը քաշէր, երբեմն ցաւակից հայեացք նետելով Վահէի դէմքին:

— Վահէ՛, Վահէ՛,— ընկերոջ վըրայ ծռած կը շշնջար Գարեգինը՝ յուսահատօրէն ձեռքերը տրորելով,— Վահէ՛, սիրելիս, աչքերդ բաց, տես ովքեր շրջապատեր են քեզ ...

Երբ Վահէն գրկած բանտապետի սենեակէն դուրս կը բերէին, կարտիաններէն մէկը ձախող շարժումով մը այնպէս մը սեղմած էր Վահէի դուրս ինկած թեւը, որ այլեւս ցաւէն չդիմանալով՝ Վահէն նուաղած էր: Անկողնին վրայ երկնցած, աչքերը կիսախուփ, Վահէն հետզհետէ ինքզինք կը գտնէր, կը լսէր ընկերներու խօսակցութիւնը, առանց սակայն աչքերը բանալ կարենալու, կարծես վարագոյր մը իջած լլնէր աչքերուն առջեւ, դժուարութեամբ, բայց վերջապէս կիսախուփ աչքերը բացաւ, չուրջիններուն նայեցաւ ու հայեացքը կանգ առաւ Գարեգինի դէմքին: Ճանչցաւ: Շատ մեղմ ժպիտ մը խաղաց դէմքին վրայ:

— Վահէ՛, Վահէ՛ ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Նշանաւոր «մաքրագործումներ» Խ. Միութեան մէջ

«Մաքրագործումը» անվերջ կը շարունակուի Խ. Միութեան մէջ։ Ամէն շաբաթ նոր անուններ կ'երեւան սեւ ցանկին վրայ, եւ միշտ կարելի չըլլար ճշդել անոնց չնորհանկութեան պատճառը։ Աւելի դժուար է սաուգել թէ ինչ եղած են,— պարզապէս արձակուա՞ծ, ձերբակալուած թէ դատապարտուած։

Կասկածելիներու վերջին ցանկին մէջ կ'երեւան Քիւրց, «Ինտուրիստ»ի տնօրէնը, Պէքման, տնօրէն «Պիւրոպին»ի (կազմակերպութիւն մը որ բնակարան կը վարձէ օտարականներուն համար), տիկին Կլան, տնօրէն Մոսկուայի հանգստեան տան։

Միւս կողմէ կը հաստատեն թէ աչքէ ինկած են տասնեակ մը խմբագիրներ՝ «Իզվեստիա» թերթէն. գրեթէ բոլորն ալ լեհ Հրեաներ եւ վաղեմի բարեկամները Ռատէքի։ Չի գիտցուիր ի՛նչ եղած է ծանօթ լրագրող Լապինուքի, որ հին յեղափոխական է եւ լեհ, բարեկամը Լէնինի եւ Ռատէքի։

Կարգ մը շրջանակներու մէջ կը հաստատեն թէ պաղջապահական գործավար Քամինոքի եւ բուն Ռուսաստանի վարչապետ Սուլիմով ձերբակալուած են։ Դիտելի է նաեւ որ Ռօզէնհօլց, արտաքին առեւտուրի նախկին գործավարը, նոր պաշտօնի չէ կոչուած։

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ թէ մաքրագործումը կը սպառնայ նաեւ օտարականներուն, ինչպէս կ'ապացուցանեն կարգ մը դէպքեր եւ բնակարաններու արտօնագիրներու նորոգման դժուարութիւնները։

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն, Կեդր. Գործադիր Կոմիտէն որոշեց Սուլիմովի քաղաքին անունը փոխել եւ կոչել Եէժով – Չէրքէսք։ Ուրեմն կը հաստատուի թէ ձերբակալուած է նաեւ Սուլիմով, Ռուսաստանի վարչապետը, անդամ Կեդր. Կոմիտէի։ Այս տնօրինութիւնը միեւնոյն ատեն հրապարակային մեծարանք մը կը համարուի Չեկայի նախագահ Եէժովի համար։ Ուրեմն Ստալին գոհ է իր գործակալին արթնութենէն եւ կորովէն, երեւան հանելու համար «ժողովուրդի թշնամիները եւ գերման - ճափոն – թրոցքիական լրտեսները»։ Խորհրդային համայնավարութեան մէջ Սուլիմովի համար կ'ըսուի թէ հին բոլշեւիկ է եւ ծաղումով բանուոր։

Նոր արշաւ մըն ալ Աստուծոյ դէմ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ հակակրօնական պայքարը վերսկսած է ակներեւ սաստկութեամբ։ Բացի կարգ մը մասնագիտական թերթերէ, ինչպէս «Հակակրօն» եւ «Անաստուած», խորհրդային մեծ օրաթերթերն ալ պարբերաբար կը մատնանշեն հակակրօնական պայքարին թուլութիւնը կամ կրօնական դաւանութեանց գործունէութիւնը։ «Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, նոր պայքար մը բացած է վերջերս։ Այս առթիւ կը քննադատէ կարգ մը շրջանային թերթերու խմբագիրները, թերի գտնելով անոնց հակակրօնական պայքարի եղանակները։ Կառավարական պաշտօնաթերթն ալ, «Իզվեստիա», կ'ողբայ կուսակցութեան անդամներուն եւ աշխատաւորներու անտարբերութիւնը հակաստուածեան խնդիրներու մէջ։

Ճափոն կը սպառնա՞յ թէ կը բանակցի

Ճափոնական կառավարութիւնը շատոնց մտադրած է գրաւել հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները, որոնց բնակչութեան թիւը կը հասնի 100 միլիոնի։ Վերջին դէպքերը նորէն հրատապ հանգամանք տուին այս հարցին։ Ճափոն կը պատճառաբանէ թէ իր սատցուածքները համայնավարութեան դէմ պաշտպանելու համար, անհրաժեշտ է իր հսկողութեան տակ առնել Դեղին գետէն մինչեւ Մանչուրիոյ սահմանագլուխը տարածուած չինական հողերը։ Անշուշտ տնտեսական ծրագիրներ ալ ունի։ Այս առաջադրութեամբ, վերջնագիր մը ուղղեց չինական կառավարութեան, պայմանաժամ տալով մինչեւ երկուշաբթի ցերեկ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Չինաստան սկզբունքով տեղի տուած է, առանց սպասելու պայմանաժամուն լրացման։ Միւս կողմէ զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին երկու կողմէն ալ։ Ճափոնական կառավարութիւնը զէնքի տակ առած է 400000 պահեստիներ, իսկ Չինաստան՝ 500000 հոգի։ Այսպէս դէմ դիմաց դիրք բռնելով հանդերձ, երկու կողմերն ալ կ'ընդունին թէ անհրաժեշտ է պայքարիլ համայնավարութեան դէմ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ քաղաքացիական պատերազմին առաջին տարին լրացաւ յուլիս 18ին։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով, Սպանիոյ հանրապետութեան նախագահը մերժեց զոր. Ֆրանքօն եւս պատերազմիկ ճանչնալու առաջարկը, ինչպէս կը պահանջէ Պ. Իտընի ծրագիրը։ Ապստամբական բանակին հրամանատարն ալ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ այս օրերս վճռական եւ թերեւս վերջին ճակատամարտը պիտի մղուի Մատրիտի համար։ Զօր. Ֆրանքօ միշտ լաւատես կ'երեւայ։ Կիրակի օր ընդհարեցան 160 օդանաւեր եւ 18 պատամբ օդանաւեր վար ինկան։

ՍՈՖԻԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Պուլկարիոյ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն վերջերս գաղտնի ժողով գումարած ըլլալով հարեւան լեռան մը մէջ, ձերբակալուեցաւ 10 անդամներով։

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետական խորհուրդը 500 միլիոնի նոր տուրքեր հաստատեց, ելմտացոյցին բացը գոցելու համար։

ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ միջեւ բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքուեցաւ յուլիս 18ին, լուծելով սահմանային եւ միւս բոլոր վէճերը։

500 ՕԴԱՆԱՒԵՐ յաջող ասպամափորձեր կատարեցին կիրակի օր, Վիլլաքուպլէի օդակայանին մէջ։ Հանդիսութեանց ներկայ էր նաեւ հանրապետութեան նախագահը, Մարոքի Սուլթանին հետ։ Մարզանքներուն կը մասնակցէին 40 անկարգելներ։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

«Ճիւմհուրիյէթ»ի վերջին ծրարը, 17 — 23 Յունիս, Արեւելեան Անատոլուի գիւղերուն ու գիւղացիներուն մասին հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ իր ընթերցողներուն։ Թղթակիցը, Պահրի Թուրկուտ Օզպէկին, վերադարձեր է արեւելեան նահանգներու մէջ քննական պտոյտէ մը եւ այժմ կը պատկերացնէ այդ շրջանին կեանքը, սովորոյթները, աշխատանքները։ Կը քաղենք մաս առ մաս, չնշելով որ՝ անշուշտ գրողը իրեն կը պահէ բացարձակապէս մերկ ճշմարտութիւնը ու կը թուէ միայն ինչ որ դարմանելի է ու բարեկարգելի։

Թղթակիցը, կարգ մը անկարեւոր երկրաբանութիւններէ վերջ, կը թուէ երկրագործութեան ու կենդանաբուծութեան դերը այս շրջանի բնակիչներուն մօտ եւ կ'անցնի Տիգրանակերտի (Տիարպէքիր) մէջ գիւղացիի մը հետ ունեցած խօսակցութեան։

— «Արեւելքի գիւղերը հաստատուած են արգասաբեր հողի վրայ ու հարուստ՝ այգիներով, պարտէզներով։ Բնակչութիւնը հաւաքուած է, ընդհանրապէս, ջուրով բաւարարուող կէտերու շուրջ։ Ասոնցմէ դուրս առանձին տուներ կան, ցանցառ, դաշտավայրերուն, անտառներու կամ լեռնոտ շրջանակներու մէջ։ Տիարպէքիրի, Մարտինի, Ուրֆայի եւ Սղերդի շատ մը գիւղերը անջրդի են։ Անապատներ ու անբնակ վայրեր շատ կան։ Ժողովուրդը իրեւ աղբիւր ջրհորներ միայն ունի, դուրս պիր կը կոչէ։ Այս կարգի ջուրեր խմողները ընդհանրապէս դունատ, հիւանդկախ ու անհոգի (ճանչըլ) են։ Կմախք մըն է մարդը, դիակ մը (քատավրա)։

Ջերմը համաճարակի բնոյթ առած է։ Իսկ ամառը՝ փոթորիկ, վտանգաւոր ու տարափոխիկ հիւանդութիւններ, աւելի ճիշդ՝ ժանտախտ։ Ամէն քայլի կը հանդիպիս աղոց՝ վախ ոտքերով, խոշորցուցիչ ու փորով մը՝ մարմինէն խոշոր։ Դեղնած, մողլամոմի գոյն։ Այս հանդիպումները այնքան եղերական են, որ կը բաղձաս փորձանքներու կամ անէծքի ամենէն մեծին ենթակայ ըլլալ։

Տիարպէքիրի մէկ գիւղին մէջ տեսնուեցայ պատերազմիկ թուրք աշիրեթապետի մը հետ,— զարաքէչէլի Զիւլֆիքար։ Այցատեղի յատուկ հիւրասիրութեամբ ընդունեց զիս։ Եղէգներով ու սալերով շինուած իր տան պատերը ամէն վայրկեան փոխադրելու պատրաստ յարկաբաժինի մը պատրանքը կուտային։ Զիւլֆիքար գիւղին ամենէն «մեծ» անձնաւորութիւններէն էր։ Այս գիւղին յատուկ գունեղ նստուածքով, ծալապատիկ, տեղաւորուեցանք դետինը փռուած քէչէներուն վրայ։ Հիւր եկած է ըսելով, ամբողջ գիւղին տղաքն ու «մեծամեծները» հաւաքուեցան գլխուս։ Զիւլֆիքարի հրամայող շեշտին վարժուած գիւղի երիտասարդ մը, աշխատանոցի մէջ տարբերանի մը հագած սպիտակ զգեստը յիշեցնող շապիկով մը, ոտքի ելաւ։ Այդ շրջանակի ճահիճներուն մէջ հասնող եղէգներով շինուած ցածուկ առաստաղին չդպչելու համար իր գլուխը, կխոռ ծռած, կը սպասէր «աղայ»ի հրամաններուն։ Զիւլֆիքար բաներ մը ըսաւ, որոնցմէ բան չհասկցայ։ Նայեցայ իրեն։ Խելացի գիւղացի մըն էր։ Տիարպէքիրցիներու յատուկ ուժեղ ձայնով մը հրամայեց.

— «Սատուած արտօներ է ուղտի միս ուտել։ Վարը ուղտի ձագ մը ունինք։ Գնա, կտրել տուր»։

Զարմացած, դժուարաւ չունչ առնել սկսայ։ Ու աւելցուցի, թէ մէկ երկու հաւկիթը պիտի նախընտրէի։

Տեսնելով որ մենք կը խօսակցինք, ոտքի վրայ մնացող երիտասարդը կը սպասէր վերջնական որոշումի։ Առանց անդրադառնալու, Զիւլֆիքար ըսկսաւ պատմել։

— «Սուլթաններու շրջանին էր։ Գիւղերէն մէկուն մէջ երկու ոստիկան կուգայ։ Զիրենք հիւրասիրող տանուտէրը կ'ըսէ.— «Այս կերակուրը արքայութիւն կը տանի ձեզ, ուշադրութեամբ եւ հաւատքով ճաշակեցէք»։

Աչքերաց ոստիկանները, պարապ բերան, մտիկ ընելէ վերջ կը՝յարեն.

— «Սիրելիս, մենք մեղաւոր մարդիկ ենք։ Արքայութեան ալ անարժան։ Երկու հատ խեղճուկրակ հաւ եթէ մորթէիր, աւելի գոհ պիտի ըլլայինք։ Կարմրցուցէք երկու հաւ, եւ դուք կատարած պիտի ըլլաք մեծագոյն շնորհը։

Աւարտելէ վերջ, Զիւլֆիքար դարձաւ ինծի.

— «Հիմա, ըսաւ, չեմ ուզեր ձեզ եւս հաւով պատուել։ Հիւրը մեծ է, պատիւն ալ մեծ պէտք է ըլլայ։ Մեծ հիւրի մը մեծ բան մը կը մորթուի։ Մեր ուղտը բեռ կրելուն՝ իր ձագը կորեցէք։

Մինչեւ որ գինը եւ կեցուցի իր որոշումէն, հոգիս բերանս եկաւ։ Այն ատեն, հանգիստ սիրտով, վախնալով որ կը վերադառնայ դարձեալ իր հրամանին, փոխեցի խօսակցութեանս նիւթը։

— «Ինչպէ՞ս է հողը։ Արդիւնք կուտա՞յ։ Կրնա՞ք կանոնաւոր վճարել ձեր տուրքերը»։

— «Հողը լաւ է։ Բայց հերկող մարդ չունինք։ Անցեալ տարի կէսը, այս տարի ալ միւս կէսը պիտի մշակենք։ Իսկ տուրքերը չենք վճարեր մեր այս աշխատանքով։ Մեր տուրքերը մեր կենդանիները կը վճարեն.

— «Գիւղացին կը շահի՞։ Դրամ կը բաւարարէ՞ ձեզ»։

— «Արմտիք, արջառ ցանքը, մեր ծուն կը ծախուին առատօրէն։ Եւ կայն կարելի չէ միշտ դրամին հասնիլ»։

Տղոց ու բնակչութեան նիհար հիւանդկախ ըլլալուն պատճառը հարցուցի.

— «Ջերմէն է», պատասխանեց։

Արդարեւ, ինչպէս ըսի քիչ առաջ, գիւղին ջուրը կը հայթայթուի հորերէ։ Զարմացայ որ ժանտատենդի տարիներ չէ սկսեր արդէն այս շրջանին մէջ։ Աղբերը դուռներու դուրս կը յորդին։ Արտաքնոցներ բացն են։ Գոհ ըլլանք, որ կառավարութիւնը արդէն իսկ միջոցներ ձեռք կ'առնէ կարգի դնելու ամէն բան։ Մէկն ալ անոնցմէ, որոնք յաջողութիւն կը մաղթեն այս նպատակին

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 21 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3477 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ ՉԱՐԻՔԸ

»»»» o ««««

Նախ ճշդում մը.— Երէկուան խմբագրականին մէջ, ազգ. պաշտպանութեան նախարարին զեկոյցէն կտոր մը արտատպուած տեղ, կրկնուած էր այն սխալը որ երեւցաւ յունիս 9ի տպագրութեան մէջ եւ յետոյ ճշդուեցաւ :

Ստորեւ կրկին կ'արտատպենք այդ հատուածը, որպէսզի նոր թիւրիմացութիւններ չծագին ·

1·— Գործօն ծառայութեան համար դրօշի տակ ՉԿԱՆՉԵԼ (ոչ թէ կանչել) այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1էն առաջ: Եթէ ասոնց մէջ կան այնպիսիները, որ կ'ուզեն հպատակութիւն ստանալ եւ իրենց զինուորական պարտականութիւնը կատարել, զօրակոչի պիտի ենթարկուին այն շրջանին, որ պարտաւորիչ է իրենց դասու Ֆրանսացիներուն համար եւ նոյնքան տեւողութեամբ :

2·— 1937 Հոկտեմբերին զօրակոչի պիտի ենթարկուին մէկ տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1915 յունուար 1ի եւ 1916 փետրուար 28ի միջեւ: Ասոնք կանոնաւորապէս կանչուած պիտի ըլլային 1936 հոկտեմբ·ին, երկու տարուան ծառայութեան համար :

3·— 1937 Հոկտեմբերէն սկսած պիտի կանչուին երկու տարուան ծառայութեան համար այն երիտասարդները, որոնք ծնած են 1916 մարտ 1էն :

Ուրեմն, զինուոր երթալու կամ եթէ կ'ուզեն՝ Ֆրանսայէն հեռանալու համար ուղղուած ազդարարութիւնն ալ կը վերաբերի այս դասերուն :

Արդ, ի՞նչպէս կը ներկայանայ երթալ - չերթալու խնդիրը:

Ի պատիւ տարագիր երիտասարդութեան, պէտք է ըսել որ երբ հրատարակուեցան զօրակոչի առաջին լուրերը, մեծ մասով յօժարութիւն յայտնեց դրօշի տակ մտնելու :

Անշուշտ յուսախաբութեան եւ դառնութեան խօսքեր ալ արտասանուեցան: Մանաւանդ որ, զօրակոչը կը յայտարարուէր առանց շօշափելի առաւելութեանց: Աւելի ճիշդ խօսելով, առանց նախապէս բան մը տրուելու: Մեր արեւելեան դիւրահաւանութիւնը ըսել կուտար թէ կրնանք մէկ անգամէն ստանալ բոլոր իրաւունքները, աշխատանքի արտօնագրէն մինչեւ հպատակութիւնը — «հանդերձ ընտանեօք»— եթէ հաւաքաբար դիմում կատարենք, եթէ դիմումը կատարուի բուն իսկ զինուորցուներու կողմէ, առանց արտաքին միջամտութեան :

Պատասխանը տրուած է արդէն, Ֆրանսական կենցաղավարութեան բոլոր նրբութիւններով ...

Կը գտնուինք, ուրեմն, բացորոշ կացութեան մը առջեւ: Անոնք որ զինուորագրելի են 1937 հոկտեմբերին, պէտք է իրենց տրամադրութիւնները յայտնեն մինչեւ 1937 սեպտեմբեր 10,— Ֆրանսա՞ պիտի մնան, թէ պիտի հեռանան :

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ մեր դիրքը, այս կացութեան առջեւ :

— Մնալ եւ զօրանոց մտնել: Մանաւանդ որ օրէնքը կ'արտօնէ ծառայութիւնը կատարել բուն իսկ Ֆրանսայի մէջ:

Ի վերջոյ զօրանոցը ինչո՞ւ պիտի խրտչեցնէ տարագիր երիտասարդութիւնը, որ ահա տասնըհինգ տարիէ ի վեր տեսակ մը զինուորութիւն կը կատարէ այլապէս տաժանելի զօրանոցներու — գործարաններու մէջ, ծուխի եւ մուրի մէջ, երէկ ընդհանրապէս անտանելի, այսօր բաղդատաբար տանելի պայմաններու տակ:

Դեռ աւելի քրքրելով անցեալը, կարելի՞ է բաղդատել տարագրութեան սարսափները՝ զինուորութեան շրջանի մը հետ, որ պիտի տեւէ ընդամէնը երկու տարի (որոշ դասերու համար՝ մէկ տարի կամ 18 ամիս):

Ձենք ուզեր ծանրանալ զինուորութեան արհեստին առաւելութիւններուն վրայ,— կարգապահութիւն, քաջութիւն, ինքնավստահութիւն, եւ մանաւանդ գիտելիքներ որոնց այնքան կարօտ ենք, մեր մէջքը շտկելու համար: Մէկ խօսքով, երկաթի մէջ եփած սերունդ մը:

Պատերա՞զմ,— բայց ո՞ւր, ո՞ր ճակատին վրայ պիտի կրնայինք ազատ մնալ այդ կրակէն, եթէ նոր փոթորիկ մը պայթէր աշխարհի գլխուն:

Գաղտնիք չէ,— ուր որ ստուարաթիւ համրանք ունինք, զինուորութիւնը պարտաւորիչ հռչակած են արդէն, կամ պիտի հռչակեն:

Եթէ խաղաղութեան ատեն ազատ ալ ձգեն, պատերազմի պարագային պիտի կանչեն, առանց տարիքի խտրութիւն դնելու: Ո՞ր երկիրը կրնայ հանդուրժել որ իր զաւակը ճակատ երթայ, այլերկի, իսկ օտարականը օրը իրիկուն ընէ պողոտաներուն վրայ, «պլօթ» խաղալով կամ դրամ վաստկելով :

Կը մնայ ուրիշ ելք մը,— «այլուր փոխադրուիլ»:

Բայց ո՞ւր: Փակուած են դուռները այն երկիրներուն ուր հայկական բազմութիւններ կը գտնուին: Եթէ բանան իսկ, հոն ալ ունինք ոչ միայն ապրուստի, այլեւ զինուորութեան հոգ, ինչպէս բացատրեցինք արդէն :

Ի հարկէ աշխարհը միայն Եւրոպայի մէջ չի սահմանափակուիր. ո՛ղջ մնայ Հարաւ. Ամերիկան, որ շատերուն համար դարձած է աւետեաց երկիր ...

Կարծողներ կան թէ կրնան աւելի հանգիստ ապրիլ այդ հեռաւոր ափաստաններուն մէջ, տուն - տեղ քանդելով եւ նորէն բեռ կապելով: Մանաւանդ որ, զինուորութեան վախ չկայ (ինչպէս չկար, երէկ, Ֆրանսայի կամ Յունաստանի մէջ ...):

Ձենք ուզեր վիճիլ: Կարճ խօսք մը,— ուր որ ալ երթանք, պատառ մը հացի համար է: Արդ, ո՞րը կը նախընտրէք, մնալ հո՞ն ուր վարժուած ենք 15 տարիէ ի վեր, որ աւելի մօտ է մեր սահմաններուն, թէ ծովերէ ծով նետուիլ մինչեւ 25 օրուան ճամբայ, ամէն բան ծայրէն սկսելու համար : **Շ·**

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՀԱՒՈՐ ԿՌԻՒՆԵՐ ՄԱԴՐԻՏԻ ԱՌՋԵՒ

»»»» o ««««

7000 զոհ մէկ ճակատամարտի մէջ

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմին ամէնէն ահեղ ճակատամարտը մղուեցաւ երկուշաբթի օր, Մադրիտի առջեւ: Ապստամբները բուռն թափով յարձակեցան, բայց ուժգին դիմադրութեան մը հանդիպեցան: Այս առթիւ մարդկային կորուստը կը հաշուեն 7000 հոգի, երկու կողմէն: Կռիւը կը մղուի ամէնէն արդիական եւ մահացու զէնքերով, որոնցմով սպառազինուած են թէ ապստամբները եւ թէ հանրապետական զօրքը:

Հանրապետական աղբիւրներու համաձայն, ապստամբները ստուարաթիւ զօրք փոխադրած են ուրիշ ճակատներէ,— Մարոքցիներ, Գերմանացիներ եւ Իտալացիներ: Ապստամբներուն նպատակն է գրաւել կարգ մը կարեւոր դիրքեր որոնք նոր առնուած էին կառավարական զօրքին կողմէ: Եթէ յաջողին, իրենց ձեռքը անցած պիտի ըլլայ Ավիլա – Մադրիտ ճամբան եւ պիտի կրնան վրճռական հարուած մը տալ մայրաքաղաքին: Կ'ըսուի թէ նշանակուած դիրքերէն մէկը բոցերու մէջ է արդէն, իբրեւ հետեւանք Զօր· Ֆրանքոյի յարձակման, որու միջոցին հրձիգ ռումբեր արձակուած են :

**** Պաշտօնապէս կը հաստատուի թէ գերմանական կառավարութեան եւ Սպանիոյ ապստամբներուն միջեւ կնքուած համաձայնութեամբ, Պիլպաոյի երկաթի հանածոն մեծ մասով պիտի փոխադրուի Գերմանիա: Այս համաձայնութիւնը ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ միւս պետութեանց համար, որոնք նոյնպէս երկաթ կը ներածէին: Երբ Պիլպաօ հանրապետական կառավարութեան ձեռքը կը գտնուէր, մանաւորապէս կ'օգտուէին Ֆրանսա եւ Անգլիա: Գերմանիա իր ղնումներուն փոխարժէքը պիտի հատուցանէ զէնք ծախելով ապստամբներուն: Նախապէս ղրկուած զէնքերուն փոխարժէքը հաշուակցած են արդէն: Աւելորդ է ըսել թէ քաղաքական տեսակէտով մեծ արժէք ունի այս համաձայնութիւնը: Անշուշտ Գերմանիա ուրիշ առաւելութիւններ ալ պիտի վայելէ :*

Ճափոն կը պնդէ եւ կը սպառնայ

»»»» o ««««

Չինական կառավարութիւնը մերժեց Ճափոնի վերջնագիրը, միեւնոյն ատեն տրամադրութիւն յայտնելով բանակցելու: Շանկ – Քայ - Չէք, Չինաստանի վարչապետը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս առթիւ.— «Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք, բայց ոչ ամէն գնով: Մենք պատերազմ չենք ուզեր, սակայն կրնանք մղուիլ ինքնապաշտպանութեան դիմելու :

Կացութիւնը աւելի բարդացաւ երկուշաբթի օր, Չինացիները կրակ բացած եւ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով Ճափոնցի սպայ մը:

Ինչպէս բացատրած ենք, Ճափոն կ'ուզէ իր գերիշխանութեան տակ առնել հիւսիսային Չինաստանի հինգ նահանգները: Չինական կառավարութիւնը խոհեմութեամբ շարժելով հանդերձ, չուզեր տեղի տալ, մանաւանդ հողային խնդիրներու մէջ: Բայց եւ այնպէս Ճափոն ամէն միջոցի կը դիմէ, իր նպատակին հասնելու համար, ինչպէս ըրաւ Մանչուրիոյ գրաւման պարագային:

Մ· Նահանգներու կառավարութիւնը լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի Ճափոնի ձեռնարկներուն, անոր գերակշռութիւնը վնասակար գտնելով իր ազդեցութեան համար: Միւս պետութիւններն ալ մտահոգութեան մատնուած են :

**** Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոն շարունակ նոր զինուոր կը ղրկէ Չինաստան, թէ մայր երկրէն եւ թէ Մանչուրիայէն: Հիւսիսային Չինաստանի ճափոնական զօրքը, որ 5000 էր այս տագնապէն առաջ, այժմ հասած է 25000ի: Կ'ըսուի թէ 50,000 Ճափոնցիներ պատրաստ են Փէքինի վրայ յարձակելու :*

«Միջերկրականի մէջ տեղ կայ բոլորին համար»

»»»» o ««««

Երկուշաբթի օր կարեւոր վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Անգլիոյ Երեսփ· Ժողովին մէջ: Արտաքին նախարար Պ· Իտըն ընդարձակ զեկուցում մը կարդաց միջազգային կացութեան մասին, պարզելով դաշնակիցին քաղաքականութիւնը: Այս առթիւ ալ, նախարարը կոչ ուղղեց բոլոր ազգերուն, որպէսզի անկեղծօրէն գործակցին, գլուխ հանելու համար անգլիական ծրագիրը՝ սպանիական տագնապի մասին: Իր կարծիքով, ծրագիրը կրնայ գոհացում տալ բոլոր պետութեանց, առանց այս կամ այն կողմը հակելու : «Այս անկողմնակալութիւնը խրախոյս մըն է, բայց միեւնոյն ատեն ազդարարութիւն մը: Մեր ծրագիրը ամբողջութիւն մը կը կազմէ որ կամ պիտի յաջողի եւ կամ պիտի ձախողի իբրեւ ամբողջութիւն »:

Պ· Իտըն շատ ծանր կը գտնէ Եւրոպայի կացութիւնը, եթէ ձախողի այս ծրագիրը: Այն ատեն վերջնապէս պիտի ձախողի ոչ – միջամտութեան քաղաքականութիւնը, Սպանիոյ սահմանները պիտի բացուին զէնքի եւ ռազմամթերքի փոխադրութեան համար եւ կատաղի մրցակցութիւն մը պիտի սկսի, երկու կողմերը զինելու համար: « Ո՞վ կրնայ բան մը շահիլ այդ վիճակէն: Անկեղծ ըլլանք: Չկայ պետութիւն մը որ մաղթէ որ սպանիական պատերազմը այլասերի եւ վերածուի եւրոպական պատերազմի մը »:

Յետոյ ճշդելով Մեծն Բրիտանիոյ դիրքը Միջերկրականի մէջ, Պ· Իտըն շեշտեց թէ այս խնդիրը պէտք չէ պատճառ ըլլայ որ եւ է թիւրիմացութեան : « Ի հարկէ մենք պիտի պաշտպանենք մեր շահերը Միջերկրականի մէջ ինչպէս այլուր: Թող պատրանքներ չսնուցանեն այդ մասին: Բայց եւ այնպէս, եթէ վճռած ենք պաշտպանել մեր շահերը, մենք չենք յարձակիր ուրիշներու շահերուն վրայ: Ահա թէ ինչու Միջերկրականի մասին համաձայնութիւն մը կնքեցինք Իտալիոյ հետ եւ անոր կապուած կը մնանք ճշգօրէն: Եթէ Միջերկրականը մեծ ճամբայ մըն է մեզի համար — եւ անշուշտ այդպէս է — բոլորին համար ալ տեղ կայ մեծ ճամբու մը վրայ: Անգլիա յարձակողական կամ վրէժխնդրական քաղաքականութիւն մը չի հետապնդեր որ եւ է ազգի հանդէպ: Այս բանը կ'ըսեմ վճռապէս : Երբեք այդպիսի բան չէ անցած անգլիացի ժողովուրդին միտքէն: Վանդէթթա (վրէժ(բառը իր համազօրը չունի անգլերէնի մէջ: Եթէ մտավախութիւններ կան այս մասին, պէտք է փարատին անմիջապէս: Մենք կ'ուզենք խաղաղութեամբ ապրիլ Միջերկրականի մէջ ինչպէս ամէն տեղ »:

Նախարարը խօսեցաւ նաեւ Ծայր· Արեւելքի մասին, չփոթ եւ վրդովիչ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԵՌՆԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՋՆՋՈՒԻ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

—·—

Պոլսոյ թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ 17 յուլիսէն սկսեալ ջնջուած է բեռնակրութիւնը երջանիկ Թուրքիոյ մէջ :

Ի՞նչ է բեռնակրութիւնը: Ապահովաբար թրքական ճարտարարուեստ մը, եթէ ոչ արուեստ մը:

Ճիշդ է որ մարդոց համար բեռ կրելը նորութիւն մը չէ: Հելլէնական քաղաքակրթութեան շրջանին, ինչպէս ցոյց կուտան հին պատկերները, գեղակազմ գերիները իրենց անուշահոտ իշխանուհիները կը փոխադրէին թաւշապատ գահաւորակներով, որոնց մէջ կը նստէին նաժիշտներն ալ՝ աղուոր ամպհովանիներ բռնած: Ու վերջապէս հռովմէական քաղաքակրթութեան շրջանին, շրջուն վաճառորդները տեսակ մը բեռնակիրներ էին, որոնք ծաղկահիւս սակառներով թուզ ու խաղող կը պտըտցնէին փողոցներուն մէջ :

Ապահովաբար մարդկային ուսը գործիք մըն է բեռնակրութեան: Այսպէս Հայուհիները ջուր կը կրէին մեր բնաշխարհին մէջ, կուժը ուսին:

Սակայն բոլոր այս բեռնակրութիւններուն մէջ վայելուչ ու գեղեցիկ բան մը կայ անպայման :

Բոլորովին տարբեր բան է թրքական բեռնակրութիւնը,— Պոլսոյ *համալ*ները բեռնակրութեան համար կը գործածեն իրենց մէջքը, որուն վրայ կը հանգչի պատուական *սէմէր* մը, կաշեպատ ինչպէս *սապատ*:

Այս *սէմէր*ը տարբեր է անշուշտ էշուն համետէն, յարմարցուած ըլլալով թուրք համալին կռնակին,— բայց թէ *սէմէր*ը *սէմէր* է, էշերն ալ կը ճանչնան: Թուրք համալները կը գործածեն նաեւ *քիւֆէ*,— ոզորահիւս եւ խոշոր կողով մը: Երիտասարդ համալներու նախընտրած *սէմէր*ն է այս, որովհետեւ թեթեւ, ատոր համար ալ երբեք չեն հաներ իրենց կռնակէն: Դուք տեսած էք Մէհմէտճիկները, որ կամուրջին տակ կը պառկին՝ առանց կռնակէն հանելու *քիւֆէ*ն, եւ խմբովին կը վազեն, *քիւֆէ*ները խաղցնելով, երբ կը տեսնեն հաստ պուտժուա մը :

Այս բեռնակիրները, սակայն, նշանաւոր են նաեւ իրենց ասպարէզին մէկ ուրիշ երեսով,— անոնք, սուլթաններու պաշտպան բանակը, անուն հանեցին պատմութեան մէջ իրենց ջարդարարութեամբ: Երբ Թուրքերու քաջութեան (հասկցէք բարբարոսութեան) խօսքն ըլլայ, մի՛ մոռնաք թուրք համալը: Վերջին տարիներուն, քրիստոնեայ զոհերու մեկնումէն վերջ, այս համալները պահ մը իրար կերան, եւ ոստիկանութիւնն անգամ չկրցաւ զսպել զանոնք :

Հիմա այս ասպարէզն է որ վերջ կը գտնէ,— ինչո՞ւ, նրբելիք բե՞ռ չմնաց, լեալ գոյք կա՞մ գողօն: Պէ՞տք չմնաց այս թուրք *Քապատայ*ներուն գործունէութեան :

Ես կը կարծեմ թէ թրքական իշխանութիւնները մեծ սխալ մը կը գործեն ջնջելով բեռնակրութիւնը,— որովհետեւ ամերիկացի զբօսաշրջիկներու համար Պոլիս բան մը կը կորսնցնէ՝ երբ փողոցներէն կը հեռացուին սապատաւոր Թուրքերը, գլխով ծանր բեռներ կրող թուրք փէհլիվանները :

Վասնզի, վստահ եմ որ, Եւրոպացին եւ Ամերիկացին չեն կրնար ուրիշ կերպ երեւակայել Թուրքը: Իսկ եթէ թրքական իշխանութիւնները, Թուրքին կռնակէն վերցնելով *սէմէր*ը, կ'ուզեն ըսել թէ բանաւոր կենդանի մըն է Թուրքը, կը պատասխանեմ,— Տակաւին դարե՛ր ու դարե՛ր պէտք են, որ *քիւֆէ*ով ու *սէմէր*ով ամբողջ եւրոպական մշակոյթը փոխադրելէ վերջ Թուրքիա, քաղաքակրթուին քիչիկ մը:

ԱՐԱԶ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

—·—

Յարէթ Պոլոյեան (*Մարոք*)	50
Շամպերի Ս· Գոհալեան	20
Սէն Լուի մէջ հանգանակուած	125
Տիկ· Սիրվարդ Ղուկասեան	15
Յակոբ Պոհնալեան (*Կիպրոս*)	50
Արամ, Հայկ եւ Գրիգոր Պայ - րամեան	75
Առաքել Թաթուլեան (Maison Daron)	25
Արամ Սանտալեան (*Լա Ռօշէլ*)	10
Կ· Քէօսէեան, Կրընոպլ	10
Գ· Խուրշիտեան, Քրիւաս	10
Գումար՝	390
Յունիս 3ի գումարը՝	5488
Ընդհ· գումար՝	5878

ՍԷՆ ԼՈՒԻ, (Մարսէյլ).— Սիրելի « Յառաջ », Բարերդցի Պ· Հ· Սարգիսեանի փոքրիկին մկրտութեան առթիւ քանի մը Բարերդցիներ, եւ ուրիշ հայրենակիցներ, վերյիշելով մեր ազգային հերոս Անդրանիկը, ուզեցինք մեր բաժինն ալ բերել արձանին շինութեան:

Մասնակցող հայրենակիցներ.— Օ – հաննէս Տէրոյեան, կնքահայր 50 Հայկ Սարգիսեան 10, Գառնիկ Գարբէլեան 15, Տիգրան Ստեփանեան 10, Մարտիրոս Մատէնեան 10, Կարապետ Սարեան 10, Յովհաննէս Փօղոսեան 10, Հմայեակ Թումանեան 5, Վարդանեան 5 ֆրանք: Գումար՝ 125 : (Տես վերը):

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին բաշխումը

Երէկ ստացանք Նանսէնեան դրոշմաթուղթի բաշխման յանձնաժողովին վերջին զեկոյցը, ուրկէ կ'իմանանք թէ 1937ի առաջին եռամսեայի բաշխելիք գումարն եղած է 124,205 ֆրանք, ինչ որ զգալի յաւելում մը կը ցուցնէ նախորդ շրջաններուն վրայ: Ամենամեծ բաժինները ստացած են Փարիզի եւ Մարսէյլի Ազգատախնամները (իւրաքանչիւրը 28.000 ֆրանք), Լիոնի Ազգատախնամը (8000), Կապոյտ Խաչի Շրջ· վարչութիւնը (8000) եւն·: Զափահաս Որբերու Միութեան ալ յատկացուած է 2500 ֆրանք: Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Ս. Սասունիի սպանութեան դատը

Կ'իմանանք թէ յուլիս 28ին տեղի պիտի ունենայ ողբացեալ ընկեր Ս· Սասունիի սպանութեան դատավարութիւնը, Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ: Դատը պիտի վերջանայ երկու օրէն :

ԽԻԶԱՆԻ ԵՒ ՊԻԹԼԻՍԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ ԱՊՍՏԱՄԲԱԾ

« Ազդակ » մէջ կը կարդանք, (6 յուլիս).— Պէյրութ հասած ճամբորդները յայտնեցին թէ բուռն կռիւներ սկսած են Խիզանի եւ Պիթլիսի շրջաններուն մէջ: Խիզանի քրտութեան յայտնի Շէյխ Սալահէտտինը անցած է ապստամբներու գլուխը: Շէյխ Սալահէտտին որդին է Խիզանի նշանաւոր այն մեծ Շէյխին, որ 1913ին ապստամբեցաւ Թուրքիոյ դէմ, զինեալ ուժերով արշաւեց Պիթլիսի վրայ, բայց յետոյ կալանաւորուելով կախաղան հանուեցաւ Պիթլիսի մէջ, ուրիշ 13 քիւրտ շէյխերու հետ :

Խիզանի շրջանին մէջ ապստամբութեան դրօշը պարզող Շէյխ Սալահէտտինի կրօնական ազդեցութիւնը կը տարածուի Պիթլիսի, Վանի եւ Տիգրանակերտի բոլոր քրտական շրջաններուն մէջ:

Ճամբորդները կը հաղորդեն նաեւ թէ Պոհթանի մէջ եւս դիմադրութիւն մը սկսած է Թրքական ուժերու դէմ, սակայն մանրամասնութիւններ կը պակսին այս մասին :

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՄԻԼԱՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Ժամը տասն էր. գլխիկոր կը վերադառնայի Վիա Չէնիչիոյէն. Մուզոքոյի գերեզմանատան հանրակառքը կանգ կ'առնէր. ներսը նստելու տեղ չկար: Հանրակառքը գերեզման կը բուրէր. ժպիտ չկար ոչ մէկուն երեսին վրայ: Ի՞նչպէս կարելի էր ժպտիլ, երբ իւրաքանչիւր անձ սիրելի մը հողին յանձնած Միլանոյի ճամբան բռնած էր, իրեն հետ տանելով օրուան ապրումի մտմտուքը, եւ ալ աւելի քարուքանդ թախիծով կը վարակուէր: Ես կը դառնայի այն վայրէն ուր 1929ին պատսպարած էի հարիւրէ աւելի հայ որբեր, բոյնը կազմալուծուած էր: Ժամանակին ամէն օր յիսուն որբ ուրախութեամբ առտուն կանուխ զանազան գործարաններու մէջ աշխատելու կ'երթային, մեքենական զանազան ճիւղերու մէջ բանելով օրական ութ – տասներկու լիրէթ կը վաստկէին: Հոս մեր որբանոցին Մխիթարեան ժրաջան վարդապետներու անձնուէր ազնուութեամբ որբերէն մաս մը ուսում կ'առնէին, ու կը պատրաստուէին Վենետիկի Մ. Ռափայէլեան վարժարանը մտնելու: Ոչ մէկ Հայու երես, ոչ մէկ հայ բարբառ չլսեցի հոն: Ոտքերս առաջ էրգացին: Որբանոցին մէջ հսկայ ճախարակներ կը դառնային, նաեւ այն սրբավայրին մէջ, ուր հայ գաղութը ամէն կիրակի կուգար հայկական պատարագ լսելու:

«Մանի՛ր, մանի՛ր իմ ճախարակ» .. Որբերուն այդ ողբական սիրտ ցնցող նուագ երգը նուաղած, անէացած էր, մետաքսագործ գործարանի շնդալից ճախարակներու ճախրանքին մէջ: Սինէօռ Գրէսփին, ձեռքերը շփելով ուրախութեամբ ձեռքս սեղմեց: Որքա՛ն բարի էր այդ մարդը՝ որ մեր որբերուն վրայ կը գուրգուրար: Անոր աղօթարանի ճնշող, ճմլող ճիչերուն մէջ մեր խօսքերը մարեցան:

Բոյնը քանդուած էր. ո՞ւր էին գացեր մեր որբերը: Օտարութեան մէջ անոնք զարիւրի կեանքը հարկադրուած էին ապրելու: Թափառականի կեանքը որքան անտանելի է. անարգուած քաոս շան պէս կը հալածուին: Ես լսեցի որ իմ որբերէս շատերը շատ ծանր պայքար մղած են, պատառ մը հաց ճարելու համար: Ամէնէն աւելի թշուառ եղած են անոնք որ չեն ուզած հասկնալ թէ ամէն մարդ իր ճրագը կը վառէ իր տունը գտնելու համար:

Հարցուցի տեղեկացայ՝ իմ որբերէս շատ քիչերը կրցած են Միլանոյի մէջ հաց ճարել, տուն կազմել եւ ապրիլ:

X

Այս առտու գորշագոյն է երկինքը. ուռած են ամպերը ինչպէս լացող աչքերը: Անձրեւանոցս առած դուրս ելայ տունէն: Փիացցա Սիկիլիայէն բռնեցի 16 թիւ հանրակառքի երկաթուղին: Հովը կը փչէ, ողբական ու լալկան. գործարաններու ծուխը թոքերու մէջ կը բիւրեղանայ: Կարելի չէ աչք բանալ, ածուխի փոշին կուրացնելու աստիճան՝ աչքիս մէջ մտնելով չարատանջ կը նեղէ: Երկու օր առաջ ամառուան տաք կ'ընէր. այս առտու ամէն մարդ ձմեռուան վերնազգեստ հագած է. հովը կատղեր է ուժգին կը փչէ. ոմանք առանց խիթալու կը սպասեն ձիւնի:

Երիտասարդի մը մօտեցայ ու հարցուցի թէ ուսկի՞ց կ'երթան Գաճիօ:

Ան ինձ ցոյց տուաւ ճանապարհը, սակայն ըսաւ թէ չա՛տ, շատ հեռու է:

Ինծի ըսած էին թէ Գաճիօն շատ մօտ էր, այս բարի կիկերոնը հակառակը կ'ըսէր: Ես վստահ իմ քայլերուս՝ շարունակեցի ճամբաս:

Գլխուս վրայ ամպերը ալեկոծ, ուռած՝ իրար կը վանէին, աշտարակաբերձ ծխաններէն ծուխը կ'երթար կը միանար փոթորիկի թեւերուն անձնատուր եղած ամպերուն: Մղոններ կը կտրէի առանց անդրադառնալու. ամէն վայրկեան կը կարծէի ինծի շատ մօտ այդ անծանօթ Գաճիօն:

Հանրակառքերը, ինքնաշարժները սլարշաւ կը սպառէին երկուլթիւնները եւ հեռաւորութիւնները, որոնց առջեւ իմ քայլերը կարծես հողին կպած՝ անշարժ մնացած էին. աչքերս չորս կողմ կը դարձնէի, կը փնտռէի այն գիւղաքաղաքը ուր ես կ'ուզէի գտնել իմ մէկ որբը:

Քիչ վերջը հորիզոնը կը գոցուէր. ամպերը ծանրացած երկինքէն կ'իջնէին ու կը կախուէին գետինին շատ մօտ. անձրեւը կը սկսէր: Քովէս կ'անցնէր նամակաբեր երիտասարդ մը. կը բարեւեմ, կը հարցնեմ.— «Հոս ծանօ՞թ է ձեզի մեքենագիր Լեւոն Մամելեան»ի գործատունը: Ան շատ քաղաքավարօրէն ինձ իմացուց թէ այդ անունը իրեն անծանօթ էր: Ես հարցուցի թէ ի՞նչպէս. այստեղը Գաճիօն չէ՞ ...

Նամակաբերը ինծի ըսաւ թէ ես սխալած եմ, եւ թէ տակաւին չորս մղոն քալելու էի: Տատամսելու ժամանակ չկար. Նետուեցայ հանրակառքին մէջ: Տեղատարափ անձրեւը կը լուար ճանապարհը: Քաղաքէն արդէն մղոններով հեռացած էի. «Գթութեան Տունը» կրկէսին մէջ դաշունահար առիւծին լքումը զիս կը յիշեցնէր: Քանի մը տարիներ վերջ, գթացող մը պիտի գտնուի՞ որ թեւէս բռնած նման շէնքի մը սեմէն զիս ներս առաջնորդէ:

X

Ի՞նչ անակնկալ ...

Լեւոն Մամելեանն էր. չէր հաւատար իր աչքերուն. զարմացած կը հարցնէր.

— Երա՞զ է միթէ ...

— Լեւոն, հայերէնդ մոռցա՞ր ...

— Ներողութիւն: Տասնըհինգ տարի անցաւ. որո՞ւ հետ հայերէն կրնայի խօսիլ ...

— Ընկերներէդ որո՞նք մնացին:

— Շիտակը լուր չունիմ: Սարգիս Գոճամանեանը գիտէ. անկէ կրնաք որոշ տեղեկանալ եւ լուրեր ստանալ որբանոցի մեր բեկորներուն վրայ:

— Գո՞հ ես վիճակէդ:

— Երկու տարի առաջ շատ գոհ:

— Իսկ ներկայի՞ս:

— Կրնամ ըսել ահաւոր ձախողանքներէ անցայ, այժմ ինքզինքս գտած եմ. անհատական ճիգ թափելով, յաղթեցի անյաղթելի դժուարութեանց:

— Պայքար, պայքար, հանգիստ կեանքէն աւելի կը նախընտրեմ պայքարը... Ցաւողութիւն ու երջանկութիւն անկէ կը ծնի:

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք:

— Սովորական կեանքը արժէք չունի. մարդն այն է որ խոչընդոտներուն կուրծք տալով կ'ապրի եւ կ'ապրեցնէ թշուառները, անկարողները եւ գթութեան կարօտ անձերը:

— Ոչ, ես հազիւ կրնամ զիս ապրեցնել, ապրիլ պէտք է, ապրիլ ...

— Գիտե՞ս Լեւոն, տ'Անունցիօն կը յիշէր այս խօսքը. «Փառք այն Լատինին որ ըսաւ.— Անհրաժեշտ է նաւարկել. անհրաժեշտ չէ ապրիլը» ...

— Բանաստեղծները այդպէս կ'ըմբռնեն կեանքը. մենք աշխատաւորներս հակառակը կը մտածենք: Անցած է բանաստեղծութեան շրջանը:

— Լեւոն, որքան փոխուեր ես, այս քու լուսանկա՞րդ է:

— Այո, առաջ նարկիզ մըն էի, ... տես, ինչ դարձայ:

— Գեղեցկութիւնը, ողաս, վարդի շուքին պէս թեթեւ ու անցողական է:

— Իմ բախտս ալ այդպէս եղաւ, եկաւ ու անցաւ:

Ըսաւ այսպէս եւ սկսաւ աշխատիլ, զինուորականաայլակ մը ձեռքն առաւ, անոր մեքենան աւրուած էր, հարկ էր ժամ մը վերջը շակել յանձնել:

Հացագործը հասաւ. Լեւոն՝ հինգ նկանակ առաւ, նետեց սեղանին վրայ: Ճաշելու ժամանակ էր. հարցուցի.

— Լեւոն, տունդ ո՞ւր է. ո՞ւր կը բնակիս:

— Ղարիպէն ի՞նչ կարելի է պահանջել: Անկողին մը ունիմ, ինծի ու կինոջս բաւական է:

— Կին ... Հա՞յ է:

— Իտալուհի:

— Գո՞հ ես:

— Գրողը տանի:

— Ի՞նչ եղաւ:

— Բոլոր ձախողանքիս պատճառն է:

— Ինչո՞ւ:

— Ինչպէս ըսի, երկու տարի առաջ գործերս շատ յաջող էին: Լաւ կ'ապրէի, դրամատան մէջ դրամ ալ դիզած էի: Չար սատանան, գործ չունէր, գնաց եկաւ զարկաւ գլխուս, բախտիս անիւը ջախջախուեցաւ: Ի՜նչ անտանելի է կեանքը երբ մարդ չունի հայրենիք, չունի զինք պաշտպանող կառավարութիւն մը: Փասքոլին կ'ըսէ.

«Սեւ մէկ օրուան մէջ ենք, ամէնքս գաղթեցինք, հոն է իմ հայրենիքս, ուր արդ ես կ'ապրիմ»:

— Այո, դրօշակ մը ունեցողը՝ ամէն տեղ դիւրաւ կը գտնէ հանգիստ հայրենիք մը: Մենք փառք տանք տիրոջ ու Դուչէի նման պաշտպան մը ունինք:

— Այո, եթէ ան չըլլար, ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը: Սակայն կան պարագաներ ուր Դուչէն իր ձայնը չի կրնար լսեցնել: Ինչպէս կնոջս պարագան: Այդ կինը կեանքս դժոխքի փոխեց:

— Քեզի ո՞վ ըսաւ որ Իտալացի, կամ օտարազգի մը քեզի կին ընտրես, Միլանի մէջ հայ աղջիկներ կը պակսէ՞ին:

— Այո, Իտալացի կին մը առնելս իմ ապուշութեանս կրնան վերագրել, սակայն եկուր տես որ ես ստիպուած էի այդ որոշման յանգելու: Երբ ես կարգուեցայ, որբ մըն էի, ոչ մէկը ինծի հայ աղջիկ կուտար: Հոս ես 1922էն սկսեալ եկած հաստատուած էի. հայ գաղթականութիւնը ինծի քիչ թէ շատ ծանօթ էր: Ես կը տեսնէի որ դրամ ունեցող երիտասարդին՝ դրամ ունեցող աղջիկը բախտ կ'ըլլար: Աղքատ երիտասարդին, դիրք մը չունեցողին՝ աղքատ աղջիկն ալ կը զլացուէր: Ես չեմ ուզեր քեզի պատմել հոս օտարներուն հետ ամուսնացողներուն պատմութիւնը. հարուստ թէ աղքատ բոլորն ալ քիչ բացառութեամբ չարաչար զղջացեր են:

Կէս օրին անձրեւը քիչ մը մեղմացաւ. ան զիս առաջնորդեց մինչեւ հանրակառքը. եւ խնդրեց որ շուտով վերադառնամ ու զինք նորէն գտնեմ:

X

Իզմիրի քեմալական արշաւանքէն վերջը Միլանի գաղութը աւելի բազմացաւ, սակայն հիներէն ոմանք չկրցան տոկալ ժամանակի ձախորդութեանց: Ոմանք սնանկացան, հրապարակէն քաշուեցան, ոմանք հեռացան Միլանէն, Տիլիֆզեաններու սնանկութիւնը չարաչար խանգարեց տեղական առեւտուրի հրապարակի հաւասարակշռութիւնը. Քորր. Տէլլա Սէրա օրաթերթը այդ օրէն ի վեր իր լեզուն փոխեց, եւ առիթը չփախցուց վիրաւորելու մեր վշտացած հոգին: Այս մասին մեր հայ գաղութը շատ անգամ դիտողութիւններ ըրաւ խմբագրութեան, սակայն ոչ մէկ դարման: Պէտք է ըսել որ բարեբախտաբար այդ օրաթերթը Իտալացի ժողովուրդի վրայ չունի այն մեծ ազդեցութիւնը՝ ինչպէս ասկէ քանի տարի առաջ: Իտալահայ գաղութը օտար ազգերու մէջ, մինակն է որ առանձնաշնորհեալ մը համարուելու բախտն ունի: Այս առթիւ ըսեմ թէ Վենետիկ եւ հոս Միլանոյի մէջ երիտասարդ Հայեր՝ որոնք Մ. Ռափայէլեան վարժարանէն ելած ու այսօր համեստ կացութիւն մը ունին, ճիգ կը թափեն Փաշական թերթ մը հրատարակելու, իրենց յոյսը դնելով հարուստ առեւտրականներու վրայ:

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

—.—

Այս անգամ ճամբորդութեանս ընթացքին ուզեցի Վալանս հանդիպիլ, ու հոն բնակող բարեկամներուս այցելութիւն մը տալ:

Կայարանէն դուրս ելայ եւ իսկոյն հաճոյքի մը քաղցրութիւնը զգացի:

Սիրուն է Վալանսը:

Ցած փողոցներ, խաղաղ պողոտաներ, անկլինաւոր եզերքներ, բաց հրապարակներ, ծուռ ու մուռ վերջաւորութիւններ լեռնային քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը ձգեն: Ու երբ հասայ կռուողներու եւ յաղթողներու մեծութեան նուիրուած լայն հրապարակը, անկէ շուրջս դիտեցի, վարէն սահող գետին նայեցայ, դիմացի ապառաժեայ լեռը տեսայ, անմիջապէս ուզեցի համոզուիլ թէ պայքարի իմաստութիւնը ներշնչումի տիրական ձեւեր ունի քաղաքին առջեւ: Դաշտային ամրոց մըն է Վալանսը, ուր կատարուած բազմակերպ մրցակցութիւններու վաղեմի ուժը դեռ իր սէրը կը պահէ կենդանի սրբութեան մը պէս:

Շատ չանցաւ բարեկամ մը զիս տեսաւ, քովս եկաւ եւ իմ լարուած ուշադրութիւնս տարբեր ուղղութեան դարձուց: Ցետոյ ուրիշ բարեկամի մը հետ դաշտ գացինք:

Քաղաքէն կէս ժամի չափ հեռու, բաց տարածութեան մը եզեր, ձորակի մը եզրին, կանանչ խոտեր, մեծ ու փոքրիկ թուփեր, բազմագոյն ծաղիկներ, լերկ սօսիներ, երիտասարդ նոճիներ եւ ուրիշ անպտուղ ծառեր կարճ զառիվեր մը կը ծածկեն: Միջոցին, դուրս ցցուած մարգագետինը սարաւանդի մը սիրտը կը յիշեցնէ: Հոն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին սարքած հանդէսի վայրը: Ես հոն տեսայ երիտասարդներ որ կը խաղային, հարսներ որ կը հրճուէին, աղջիկներ որ կը ժպտէին: Հոն հայ երգը թրթռուն եւեւէջներ ունէր, հայ խօսքը լուսեղէն հաւատքի մը կորովը կը զօրացնէր, հայ շարժումները տեւական ուժի մը ոգին կը ձեւաւորէին:

Ինչ սքանչելի ուժ, եւ որքան նուիրական աշխատանք պէտք է այդ ուժը խանդավառելու, տիրական պահելու համար: Իրիկունը, երբ արեւը իր վախճանին կը մօտենար, փոքրիկ ու քնքուշ օրիորդ մը աշխուժօրէն նուագեց իր ջութակը, հայ ջութակը: Անոր յարուցած եղանակներուն մէջ հօրը սրտէն շունչ մը կար, մօրը ոգիէն վայելչութիւն մը կը պայծառանար:

Զէ՞ որ ամենամեծ ուսուցիչը ծնողքն է եւ ան է որ առաջին ու անջնջելի դրոշմը կը դնէ:

Քիչ անդին, այս թերթի պատուական խմբագրապետին աչքերուն առջեւ անոր հետ, անոր կողքին Փրանսայի մէջ աչք բացած ու մեծցած ութ - տասը տարեկան երեք տղաքներ կ'երգեն շարունակ, եւ այնքան յստակ, այնքան անուշ որ մարդ չի կրնար հեռանալ: Այնքան երգեր ո՞վ սորվեցուցած է անոնց: Հարցնելու պէտք չկայ: Ուսուցիչները՝ հայր ու մայր զաւակներուն կը հսկեն, անոնց երգերուն տուն կուտան եւ ընթացող հաճոյքը կ'ոգեւորեն անդադար:

Ի՜նչ ցանկալի հաճոյք ...

Ցանկարծ, հազիւ երեք տարեկան փոքրիկ մը, յուզեց զիս: Ու տեսայ, որ ան փայփայանքի քաղցրութեան առջեւ իր անմեղ աչքերը շողացուց եւ թշնամին անիծելու համար երկինքէն իջած հրեշտակային ոգիի մը պէս սկսաւ երգել: Ան կ'երգէր իր եղբայրներուն հետ, իր ծնողքին հետ, իր շուրջիններուն հետ:

Սիրուն է հայկական Վալանսը:

Սակայն աւելի սիրուն է հայ երգը անոր:

ՆԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

—.—

Թուրքիա շատոնց Վոսփորի հիւանդ մարդը չէ: Սակայն երբ որ պետութեան մը ստուերէն դիտակից եւ զօրեղ տէրութիւն մը դարձաւ, որ Միջերկրականի վրայի իր դիրքին հետեւանքով եւրոպական գործերու մէջ միշտ աւելի մեծ դեր մը խաղալ սկսաւ, մարդիկ հակոտնեայ սխալներու մէջ ինկան. Թուրքիան նկատեցին իբրեւ գլխաւորաբար եւրոպական պետութիւն, որ մինակ դիպուածով իր գլխաւոր երկիրը Փոքր Ասիոյ մէջ ունէր: Այս տեսակէտէն, որ այսօր գերիշխող դարձած է, կրնան ծանր հետեւանք ունեցող թիւրիմացութիւններ առաջ գալ, երբ ուզենք ներկայ կացութենէն ապագայ եղելութիւնները նախատեսել:

Թուրքիա կը նայի արեւմուտք եւ կը հակի դէպի արեւմուտք: Սակայն այս անոր մինակ մէկ, թէեւ ծանօթ դէմքն է, թուրք ճարտարարուեստին արագ թռիչքը, ճարտարարուեստականացումը, արեւմտեան կրթական դրութիւնը, կիներու ընտրական իրաւունքը, առողջապահական հոգատարութիւնը,— այս բոլորը կը միտին արեւմտականացումի ճիգը փաստել: Անոր քով կայ երկրորդ, նոյնպէս պաշտօնական հոսանք մը, որ զուտ ազգային աւանդութիւնը եւ մշակոյթը վեր կը բռնէ, որ թուրք լեզուի ոգիին վրայ կը յենու եւ տոգորուած է հաւատքով բարձր դերին թուրք ժողովուրդներու, որոնք Միջերկրականի ափերէն մինչեւ չինական Թուրքեստան կը բնակին: Պզտիկ ժողովուրդներ են ասոնք, մեծ մասով թափառաշրջիկներ կամ հողագործներ, որոնք աւելի կամ նուազ բոլորն ալ իրարու մէջ եւ Թուրքիոյ Թուրքերուն հետ ազգակից են:

Արդ, Թուրքիոյ մէջ շատ զօրաւոր ձգտում մը կայ, բոլոր Թուրքերը մէկ իշխանութեան տակ մէկ պետութեան մէջ համախմբելու: Ալեքսանտրէթի վէճը, որ նոր մէկ կողմ դրուեցաւ, կ'ապացուցանէ, թէ ի՛նչ ոյժով Թուրքիա բոլոր ցրուած Թուրքերու խումբին վերստին միացումը կը հետապնդէ, ուրիշ փաստ մըն ալ կը կազմէ պալքանեան Թուրքերու զօրաւոր գաղթը դէպի Անատոլու: Կրնայ հարց ծագիլ թէ Թուրքիա նաեւ վերադարձը կամ կցումը կը փափաքի այն թուրք ժողովուրդներուն, որոնք Խ. Միութեան մէջ կը բնակին, եւ թէ այս բանը ինչ բնական կարելիութիւններ կը ներկայացնէ: Թուրքիա կ'ապրի շրջանը անհրաժեշտ ճարտարարուեստի եւ մեծ տնտեսական միութիւններու պետականացումին ու ծանօթ է նաեւ հնգամեայ շրջանին: Երկու վարդապետութիւններն ալ Խ. Միութենէն ծանօթ են: Հոն սակայն ուր պետականացումը շատ առաջ տարուած չէ, նորէն կը հասնի Սիպերիոյ ինքնավար հանրապետութեաններու աստիճանին: Ուրեմն պետական դրութիւնը Թուրքիոյ եւ, ուրալ-ալթայեան ցեղերու մշակութային եւ քաղաքակրթական հասկացողութիւններ չի խանգարեր:

Սակայն եւ այնպէս ասոնք դեռ տեսական – մշակութային նկատողութիւններ են, որոնք Թուրքիոյ մէջ տեղ գտած են: Եւ սկզբունքի տեսակէտով ինքնին դեռ քաղաքական կարեւորութիւն չունին:

Այս կարեւորութիւնը կրնան միայն այն ատեն ստանալ, երբ Թուրքիոյ եւ Խ. Միութեան մէջ ներկայիսէն տարբեր յարաբերութիւն մը գոյութիւն ունենայ: Սկիզբէն Խ. Միութիւնը առաջինն եղաւ, որ Քէմալի Թուրքիան իբր անկախ պետութիւն ճանչցաւ: Անկէ ի վեր յարաբերութիւնները քիչ մը, թէեւ ոչ սկզբունքի տեսակէտով, աւրուեցան: Սակայն Թուրքիա միշտ աւելի ինքզինքը կը զգայ իբր ասիական պետութիւն եւ ամէն բանէ առաջ կը յենու այն շահաստաններուն վրայ, որոնք ասիական հողի մէջ կը հանգչին: Այս կարգէն է քարիւղը: Մուսուլի քարիւղէն Թուրքիան բաժին չստացաւ, թէեւ սանճաքի հարցին առթիւ Թուրքիոյ այդ ուղղութեամբ ունեցած ձգտումներէն խօսուեցաւ. Բագուի եւ Պաթումի հսկայ քարիւղի ամբարներն ալ թէեւ Թուրքիոյ սահմանին մօտ, բայց Ռուսիոյ կողմը կը գտնուին: Ինչպէս ամէն պետութիւն Թուրքիան ալ կը մտածէ, ոյժ արտադրող հեղուկի անկախութիւնը ապահովել: Ներկայ հնգամեակը քարիւղի մեծ ծրագիր մը կը նախատեսէ, նորէն Կովկասի քարիւղին կը դպի

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

Առտու եւ իրիկուն, բահը ուսին, մեր դրան առջեւէն կ'երթար ու կուգար: Գիւղացիներն ամէնքն ալ կը ճանչնային զինքը: Կը յարգէին իբրեւ համեստ գերդաստանի մը շառաւիղը: Կը սիրէին:

Կնոջը մեռնելէն վերջ, Արամ Վարպետ ալ աւելի քաշուեցաւ ինքն իր մէջ: Իր տղուն Գարեգինի հետ օրն ի բուն կ'աշխատէին հօրենական արտին մէջ: Երբ պէտք զգար արտը վարելու, գլուխը կախ, կ'երթար ու կը կենար ուէսին առջեւ: Ուէսը, խղճամիտ անձ մը, անմիջապէս կը հասկնար անոր սիրտը, ու քովը կանչելով կամացուկ մը ականջին կը փսփսար.

— Հոգ մի ըներ, Վարպետ: Գիտեմ թէ ինչու համար եկած ես: Գնա ու վաղը առաւօտ սպասէ արտիդ գլուխը:

Արամ Վարպետ հազար ու մէկ խոնարհութիւններով ետ ետ կ'երթար ու կ'անհետանար անկիւնը: Սակայն, հաստատական պատասխանէն վերջ, անլուծելի մտածում մը կը չարչարէր զինքը: Կը խորհէր շարունակ, թէ ի՞նչ կերպով օգտակար կրնար ըլլալ ուէսին: Յաճախ ինք կ'երթար եւ, երբեմն ալ տղան Գարեգինը կը ղրկէր տուն, ի հարկին փոխադարձ գործ մը կատարելու: Բայց միշտ ալ, ուէսը անոր պարագաները նկատի առնելով՝ անոյշ յորդորներով ճամբած էր: Այս բարեացակամութիւնը սակայն, ալ աւելի կը թարմացնէին իր զգացումները, ու ինքզինքը կը գտնէր պարտական անոր հանդէպ:

Տխուր եւ ուրախ, կեանքը, կ'ընթանար այսպէս:

Կինը Աննա քուրուկ, մահուան վերջին վայրկեաններուն, Գարեգինին հայրը մօտը կանչելով կ'ըսէ.

— Մեռնելէս վերջ չըլլայ որ ամուսնանաս: Խորթ մայր մը կրնայ տանս գլխուն ջուր տաքցնել: Հոգ տար տղուս: Դպրոցը թող լրացնէ եւ ամուսնացուր: Բայց, հարուստ մաքուր կաթ ուտող աղջիկ մը թող ըլլայ:

Երբ ամէն անգամ ամուսնանալու առաջարկ կ'ընէին, այս բոլոր խօսքերը ստուերի մը պէս կուգային ու կ'անցնէին առջեւէն: Այլ եւս ձանձրացած էր մենակեացի տխուր կեանքէն: Ինքը ուրիշներուն պէս չէր կրնար երթալ դրացիներուն հասկցնել թէ հագուստս կարկտան կ'ուզէ, կամ նոր հագուստի մը պէտքը ունիմ: Մնացածները ըլլալիք բաներ էին: Կերակուրը կ'եփէր, ճերմակեղէնները կը լուար, տունը կ'աւլէր ու կը թափէր, վերջապէս ամէն ինչ որ կրնար ընել առանց ուրիշին օժանդակութեանը:

Արամ Վարպետ ակռաները սեղմեց ու մնաց մօտ երեք տարի: Կարծես թէ, այլ եւս սպառելու վրայ էին դիմադրութեան բոլոր յոյսերը: Կը տանջուէր: Կը պատահէր երբեմն, որ իր շրթները այդպիսի գործ մը ընելու որոշում տային: Սակայն, Աննա քուրուկի վերջին խօսքերը սրածայր նետերու պէս կը ծառանային իր դէմ: Ի՞նչ ընէր: Գարեգին հազիւ 16 տարու պատանի մը, չէր կրնար «երկաթէ լուծ»ը դնել վզին: Ուրեմն, պէտք էր կամ ամուսնանալ եւ կամ սպասել չորս տարի եւս, մինչեւ որ 20 տարեկան ըլլար Գարեգին:

— Երկու չարեաց փոքրագոյնը, ըսեր էին գիւղացիները:

Անցան քանի մը ամիսներ: Օր մըն ալ գիւղին մէջ լուր տարածուեցաւ.— Արամ Վարպետ կ'ամուսնանայ:

Ի՞նչպէս: Որո՞ւ հետ: Մարդ չէր լսեր: Միայն թէ օր մը քաղաք տեսեր էին զինքը, որ վաճառականի մը խանութը կնոջ հագուստ կը գնէ եղեր: Երբ հարցուցեր են, ըսեր է.— Պիտի ամուսնանամ:

Շաբաթներ առաջ, երբ շրջակայ գիւղ մը կ'երթայ, հոն քանի մը ծանօթներու պնդումին վրայ, յանկարծ ակամայ «այո» մը կը թռի շրթներէն: Այդ կ'ըլլայ: Երկու տարի առաջ կաթուածէն մեռնող մէկու մը կինը, իբրեւ յարմար թեկնածու կը ներկայացնեն իրեն: Քանի մը ժամուան մէջ խօսքը կը կապեն: Տասնըհինգ օր վերջ, կիրակի մը, կ'որոշեն ամուսնութեան թուականը:

Ու կ'ամուսնանայ:

Առաջին օրէն սկսեալ, ընտանեկան անոյշ մթնոլորտ մը կը ստեղծուի Արամ Վարպետի տան մէջ: Դրացիները ալ կ'երթան ու կուգան: Փոխադարձաբար կ'երթայ ինքն ալ: Սակայն երկար չի տեւեր այս կեանքը:

Օր մը դրացի պառաւներէն մէկը, Արամ Վարպետի ականջին բան մը կը փսփսայ.

— Այդ կնիկը փորձա՞նք բերիր մեր գլխուն:

— Ինչո՞ւ:

— Երէկ առաւօտ պզտիկս երբ կը խաղար տանիքը, յանկարծ ձեր կողմը կ'անցնի ձեռքէն փախած գնդակը բերելու: Ու կնիկդ ալ փոխանակ անուշութեամբ խօսելու, ականջէն կը բռնէ.— Եթէ հեղ մըն ալ անցնիս, քեզ պիտի սատկեցնեմ: Մեղայ, մեղայ, չտեսած բանս ...

Իրիկունը ճաշի սեղանին վրայ, Արամ Վարպետ կը հասկցնէ կնիկը, թէ հինուց ի վեր դրացի ենք, չի վայլեր այդպիսի խօսքեր ընել:

Քանի մը խօսքեր, քիչ մըն ալ ժըպիտ, խնդիրը կը փակուի կ'երթայ:

Նայլու մէկ տարուան հարս էր, երբ արդէն սկսաւ Արամ Վարպետի անունը արատաւորել: Օր չէր ըլլար որ, տանը վրայ խօսք բերել չտար: Հիմա, ամէն մարդ կը ճանչնար զինքը: Կը խօսէր, կը վիճէր եւ երբեմն ալ ինքզինքը դատաւորի տեղ դնելով վճիռ կ'արձակէր.

— Քորս, դուն իրաւունք ունիս, սակայն այդ խայտառակը ...

Գիւղացի քանի մը կնիկներ, օր մը խօսք մէկ ընելով՝ կուգան Արամ Վարպետին.

— Կնիկդ կառավարէ, եթէ ոչ ...

Նայլու կը լսէ: Հազիւ թէ կը պատրաստուի խօսելու, անդիէն մէկը կը պոռայ.

— Սուս, անամօթ, եթէ աղէկ մէկը եղած ըլլայիր, էրիկդ կաթուածէն չէր մեռներ:

Արամ Վարպետ այս ալ կը լսէ: Բայց ձայն չի հաներ: Բահը առնելով լուռ, դաշտ կ'երթայ ուր Գարեգին արտին մէջ, անպէտ խոտերը կը մաքրէր:

— Ինչո՞ւ եկար հայրիկ, արդէն լմնցնելու վրայ էի:

Արամ Վարպետ ձայն չի հաներ: Յուզուած է: Նեղութիւն մը որդի պէս կը կրծէ սիրտը: Ու ինքն ալ տղուն պէս կը սկսի փորել արտը:

ԾԱՏՈՒՐ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆ

(1)

ոչ այս պայմաններուն տակ շատ հը-բապուրիչ ազդեցութիւն ունենալու է:

Այսպէս շատ մը կէտեր իրար կուգան, որոնք Թուրքիան պէտք է ընտիպեն, զիտակցաբար մեծամասնօ-րէն սեփական պետութեանց շարքերուն մէջ կենալու: Իր բոլոր արեւմտեան կառավարական ու վարչական գաղափարներով մէկտեղ ան կը խոստովանի իր սերտ յարաբերութիւնները Ասիոյ հետ:

Ցարաբերութիւններ, որոնք հիմնաւորուած են հողային, Թուրանական, զգացումի ու մշակոյթի եւ քաղաքական իրականութեան տեսակէտով: Ան իր սեփական երկրի յատկութիւնը արդէն հաստատեց Իրանի եւ Իրաքի հետ կնքուած համաձայնութեամբ մը, ու կրնայ ձգտիլ շատ աւելի հեռուները գացող գաղափարներ իրականացնելու, երբ օր մը խնդիր ծագի բաժնելու Խորհ. Միութեան ժառանգութիւնը Ասիոյ մէջ: Նոր շարժումին քով, որ այն ատեն կրնայ ծագիլ, դեռ քանի մը տասնեակ տարի առաջ այնքան սպառնալից համխալամութիւնը եւ Ճափոնի «Դեղին վտանգը» փոքրը պիտի մնան: Թուրք ժողովուրդները մինչեւ Չինաստան կը բնակին:

ԽՄԲ.— Այս խմբագրականը թարգմանուած է գերմանական Ռուսիսկա Թակպլաթ լրագիրէն, որ կը հրատարակուի Փրակայի մէջ (19 յունիս):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԱՔԵՐԸ ՍԿՍԱՆ

—o—

Երեւանի թերթերը կը գրեն թէ տաքերը սկսան մայրաքաղաքին եւ գաւառներուն մէջ: Յունիս 15ին Երեւանի եւ Հոկտեմբերեանի մէջ ջերմաչափը բարձրացաւ մինչեւ 30, Լէնինականի մէջ՝ 23, Կիրովականի մէջ՝ 24, Սեւանի մէջ՝ 19, Ալագեազի վրայ՝ 5:

Ալագեազի վրայ ձիւնի խաւը յունիս 1ին 121 սանթիմեթր էր, իսկ Յունիսի 15ին՝ 48 սանթիմեթր, մինչդեռ անցեալ տարի, Յունիս 15ին, ձիւնի խաւը 179 սանթիմեթր էր:

Տաքերուն հետեւանքով, Երեւանի աշխատաւորութիւնը սկսաւ հոսիլ դէպի Սեւանայ գեղատեսիլ ու զով ափերը, այնտեղ անցընելու համար հանգստեան օրերը: Լաւ կազմակերպուած է նաւագնացութիւնը լճին վրայ,— հանգստեան օրերուն, լճին նաւերէն զատ՝ գրօսաշրջիկներուն բաշխարկման կը յատկացուին երկու նաւեր եւս: Հիմնուած են ընդունարան, հիւրանոց, մանուկներու ու մայրերու յատուկ իջեւան, թէյարան: Դէպի Շորժա, Բասարգեչար (Զաղալու), Մարտունի եւ Նորադուզ մեկնող ուղեւորներու դիւրութեան համար նաւագնացութեան ժամերը նշանակուած են համաձայն ինքնաշարժով ցամաքային փոխադրութեան ժամերուն: Այսուհանդերձ խորհ. Հայաստանի մէկ աշխատակիցը կը գանգատի (15 յունիս), որ ջրային գրօսախաղերու կազմակերպութեան տեսակէտով, շատ ետ կը մնայ երկիրը,— Վաղարշապատի հսկայ աւազանը չօգտագործուիր, Սեւանայ ափերուն վրայ ոչ մէկ աշխատանք կատարուած է. Այդը լճը երեսի վրայ ձգուած է, չէնք յիշեր Կիրովականի, Լէնինականի, Երեւանի հանգստեան պարտէզներուն աւազանները, եւ բազմաթիւ գետերը, որոնք ամրան այս տաքերուն՝ կրնային դառնալ ջրային գրօսախաղերու կայաններ, ինչպէս եւ հանգստանալու եւ զովանալու անկիւններ:

ՊՂԻՆՁ ԵՒ ԱՐՃԻՃ

—o—

Յաճախ խօսած ենք Փիրզօւղանի մասին, որ կարեւոր հանքավայր մըն է եւ կը գտնուի Ղափանի լեռներուն մէջ, ծովու մակերեսէն 2000 մեթր բարձրութեան վրայ: Փիրզօւղան պղինձի եւ արճիճի առատ պաշար ունի, այնքան որ մօտիկ ապագային մէջ պիտի դառնայ ամբողջ Խորհ. Միութեան մատակարարը: Արճիճի այս հանքը կը գործածուի պողպատի պատրաստութեան համար:

Շարունակ հանքաբանական քննութիւններ կը կատարուին, այդ քննութիւններէն կը հասկցուի որ Փիրզօւղանի հանքերը կը գտնուին հողին մակերեսը, այնպէս որ բաց հորերով կարելի է չահագործել հանքերը, առանց մեծ ծախքեր ընելու: Որքան մակերեսային, այսուհանդերձ անսպառ է այս հանքը, հետեւաբար Խորհ. Միութեան նման հանքերուն մէջ առաջին տեղը կը բռնէ:

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է երրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ անցընել Փիրզօւղանի հանքային շինարարութիւնը, եւ առաջին աթիւ հիմնել զտարան մը (փլոթասիոն), մեքենականացնել փոխադրութիւնը, իսկ յետոյ շինել ձուլարան մը պղինձի համար:

Փիրզօւղանի հանքային արդիւնաբերութիւնը պիտի սկսի 1940ին:

ԽՄԵԼՈՒ ՋՈՒՐ

Այս տարի Ախտայի շրջանին մէջ, 3 գիւղեր ալ կ'ունենան խմելու ջուր, կը գրէ Խորհ. Հայաստան (24 յունիս):

Վերին Ախտայէն մինչեւ Ներքին Ախտա պիտի զետեղուի ջրմուղ մը, որ օրական 36.000 դոյլ խմելու մաքուր ջուր պիտի մատակարարէ Ներքին Ախտային: Ջրմուղին շինութեան յատկացուած է 90 հազար ռուբլի:

Մինչեւ Սեպտեմբեր պէտք է պատրաստ ըլլայ ջրմուղը:

Նոր ջրմուղներ պիտի զետեղուին նաեւ Ծաղկաձոր եւ Շահրիզ գիւղերուն մէջ: Ծաղկաձորի ջրմուղը պիտի սկսի Կաթնաղբիւրէն եւ Արջաղբիւրէն, որոնք պաղ եւ առողջապահիկ ջուր մը ունին: Այս ջրմուղը եւս պատրաստ պէտք է ըլլայ սեպտեմբերին: Շահրիզի ջրմուղը պիտի ունենայ 3.5 քիլոմեթր երկարութիւն, ջուրը պիտի բերուի գիւղին վերեւի սարէն: Այս ջրմուղը 75 առ հարիւր շինուած է արդէն:

Մանր լուրեր

—o—

16 Յունիսին, կէսօրին, Երեւանի չարժագրական կայանը արձանագրեց երկրաշարժի թեթեւ ցնցում մը: Երկրաշարժին կեդրոնը կ'ենթադրուէր Երեւանէն ոչ շատ հեռու:

** Խոզակի բերքը այս տարի առատ է Ղափանի շրջանին մէջ:

** Ակոռիի գիւղացիները իրենց միջոցներով ջրանցք մը շինեցին 12 քիլոմեթր երկարութեամբ, ջուրը առնելով Լալուար սարէն: Այս ջրանցքը պիտի ոռոգէ 15 հեկտար մրգաստան:

** Մ. Արմէնի թարգմանութեամբ, հայերէն լոյս կը տեսնէ Մայակովսկիի մէկ ժողովածուն, որու մէջ կը մտնեն «Լէնին» պօէման, «Ես ինքս» կենսագրականը, եւ հակակրօնական էջեր:

** Յունիս 29ին գիտական արշաւախումբ մը բարձրացաւ Արագածի գագաթը, քննելու համար «Քաղցր Ջուրեր» հովիտին մէջ շինուած լեռնագնացներուտնակը, հանգիստի վայրերը եւ Ղազնաֆար եւ Սեւ Լճի ճամբաները:

ՄԵՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐԸ

ՅԱԿՈԲ ԹԱՎՈՒՔՃԵԱՆ

—o—

«Յուսաբեր»ի յուլիս 10ի թիւէն ցաւով կ'իմանանք մահը ընկեր Յակոբ Թավուքճեանի, որ երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած էր Գահիրէի մէջ:

Հանգուցեալը 48 տարեկան էր եւ Պոլսեցի, շրջանաւարտ՝ Վենետիկի Մխիթարեանց եւ գեղարուեստից վարժարանէն: Եգիպտոս անցնելով, հաստատուած է նախ Աղեքսանդրիա ուր կարեւոր պաշտօններ վարած է կառավարչութեան մէջ, 10 տարի: Փոխադրուելով Գահիրէ, աւելի քան 19 տարիէ ի վեր մտած էր Աիրամ մեծ օրաթերթին մէջ, իբրեւ փոթոկրաֆ, վայելելով թերթի շրջանակներու համակրանքը: Ամուսնացած էր 2—3 տարի առաջ, օտարուհիի մը հետ եւ զաւակ չունի:

Ընկ. Թավուքճեան եռանդուն, ուրախ, զուարթ խառնուածք մը ունէր: Վերջերս չէր կրնար կազմակերպական գործօն կեանքի մասնակցիլ, բայց տարիներ առաջ եռանդով գործած է եւ շարունակ պահած իր հաւատքը եւ հետաքրքրութիւնը հայ կեանքի ու դատին նկատմամբ: Մշակուած միտք մը ունէր, քանի մը լեզուներու տէր եւ մօտէն կը հետեւէր հայ կեանքի հանրային ու քաղաքական չարժումներուն:

Ուղղամիտ էր, ընկերական, պարտաճանաչ եւ վճռական իր դատումներուն մէջ: Կը սիրէր իր ժողովուրդը, իր հայրենիքը եւ պատրաստ էր ամէն զոհաբերութեան, հակառակ մեր ընդհանուր յուսախաբութիւններուն: Դժգոհ էր մեր ճակատագրէն, ազդուին մղուած պայքարի եղանակէն, պահանջելով աւելի վճռականութիւն, աւելի կորով եւ յեղափոխական գործունէութիւն:

Երկուշաբթի օր օտարութեան ցուրտ հողին յանձնեցինք եռանդուն հայրենասէր երիտասարդ մը, Կարպիս Էքինճեանը:

Հազիւ 29 գարուններ բոլորած՝ աքսորի եւ որբութեան բոլոր դառնութիւնները ցմրուր քամած՝ գիւղի ու գործարանի բանուորութենէն մինչեւ սեփական արհեստի բարձրացած այս երիտասարդը զոհ գնաց կուրացնող ձախող գործողութեան մը: Եւ այժմ իր ետեւէն կուլան ոչ միայն սգաւոր այրին իր երկու զաւակներով, եղբայրը եւ ուրիշ մօտաւոր ազգականները, այլ եւ բազմութիւն մը բարեկամներու եւ ծանօթներու:

Հանգիստ ոսկորներուդ, սիրելի Կարպիս:

Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

—·—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Նոթր Տամ տը Բօնսոլասիոնի Կ. Խաչի դպրոցի դաշտահանդէսը տեղի ունեցաւ 4 յուլիս, կիրակի օր Շաթօ Կոմպէր, Պար Շամբէթրի գեղեցիկ եւ ընդարձակ պարտէզին մէջ: Մօտ երկու չարաթ եռուզեռի մէջ էին խաչուհիները: Երեսի վրայ ձգած իրենց տնական գործերը, հոս հոն կը դիմէին տոմսակ տեղաւորելու:

Հանդէսը բացուեցաւ «Տալուրիկ» քայլերգով: Եղան երգեր, մեներգներ, եւ արտասանութիւններ: Յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ Յ. Պարոնեանի «Քաղաքավարութեան վնասները»էն կտոր մը, նաեւ դրուագ մը «Պէպօ»էն:

Շատ սիրուն էր Գ. եպիսկ. Այվազեանի առակներէն հետեւեալը,եղանակաւորուած տիկ. Ռ. Միլտոնեանի կողմէ, զոր երգեցին օրիորդներ Իլտա Վառնաճեան, Նուարդ Քիթապճեան եւ Թանկագին Նահապետեան:

Այս ժամանակս ու երկիրս
Ձեն յարմարիր քո խելքին,
Խելք՝ նայէ դու յարմարիս
Ժամանակին ու երկրին:

Օրուան բանախօսն էր Տիկ. Ն. Քիպրիթճեան, որ ազգու եւ տպաւորիչ կերպով պատմականը ըրաւ Կ. Խաչի կազմութեան ու գործունէութեան:

Գեղարուեստական բաժնէն վերջ սկսան պարերը որոնք տեւեցին ուշ ժամանակ:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

—·—

Բենիամին Աչճեան, 11 տարեկան, աւարտելով Pensonnat St. Charlesը, առաջին հանդիսանալով իր 80 ֆրանսացի ընկերներուն մէջ, Ֆրանսացիներու գնահատանքին արժանացաւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՄՔ ԵՒ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

—o—

Խմբագրականներու շարքի մը մէջ, («Կարելի՞ է ստեղծել հաւաքական կամք եւ գիտակցութիւն»), Ամերիկայի ռամկավար օրկանը հետեւեալ ուշագրաւ խորհրդածութիւնները կ'ընէ՝ (26 մայիս).

— «Հարկ է ընդունիլ,— պարզելու համար այս ներքին ողբերգութեան հոգեբանական ճշմարտութիւնը,— թէ ներկայ Խորհ. Հայաստանը՝ հայրենասիրութեան, ազգային յոյսի լման վերարծարծում մը չկրցաւ յառաջ բերել, իր վրայ պարտադրած ապազգային իրաւակարգին պատճառով:

Ռուս յեղափոխութեան առաջնորդ Լէնինի առաջին յայտարարութիւնը հզօր վերակենդանութիւն յառաջ բերաւ հայ ժողովուրդին մէջ, հռչակելով մեր ազգին ու երկրին անկախութեան եւ ուրոյն ազգային կեանքի իրաւունքը: Մեր ժողովուրդն ինքզինքը մասամբ մխիթարուած, մասամբ վարձատրուած զգաց փոքրիկ Հայաստանի մը վերստեղծումով:

Մեծ յոյսեր կապեցինք Խորհ. Հայաստանի մէջ ուժեղ ջանքով կատարուած հայրենաշինութեան հետ: Հայաստանի մէջ թէ անկէ դուրս, մշակութային ինքնավարութիւնը հոգեկան, իմացական համազգային ճակատ մը կազմելու եւ զօրացնելու յոյսը ներշնչեց: Բոլորս ալ աշխատեցանք որ ամբողջ ժողովուրդին սիրելի դառնայ այս Հայաստանը, որուն առողին կապեցինք մեր ապագայ երազներուն եւ իտէալներուն կառքը: Սակայն, դժբախտաբար, Հայրենիքի իրականութեամբ խանդավառուած հայ ազգասիրութիւնը միշտ բախեցաւ ապազգային համայնավարներու հակառակութեան: Քաղաքներու, աւաններու, գործարաններու, տուներու շինութենէն շատ աւելի կենսական էր ազգային ոգիի եւ գիտակցութեան, ազգային նպատակի եւ ներքին միութեան կառուցումը: Այս յոյսը դեռ կը մնայ, պէտք է որ ան ապրի ազգին մէջ, հարկ է որ՝ ընկերային տեսակէտներէ եւ մարդկայնական իտէալներէ զերիվեր մեր կեանքի հորիզոնին վրայ պայծառօրէն շողայ ազգային հայրենիքի իտէալը: Հայկական հայրենիքի իրականութեան հետ կապուած յոյսեր են որ Հայաստանի մէջ շինուած ամէն տուն, ամէն գործարան, ամէն աւան մեզի համար հայրենասիրական խանդավառութեան եւ երջանկութեան ներշնչում մը կը դարձնէն: Վերջացուցէք, ջնջեցէք այս ազգային իրականութիւնը, եւ ահա անկէ իր ներշնչումն ստացող Հայը պիտի չզգայ այն բոլոր հրճուանքը՝ զոր այժմ հայրենասէր Հայը կ'ապրի, երբ կը լսէ հայրենաշինութեան նուաճումներու մասին:

Անտարակոյս, վնասակար է որ եւ է պարտուողական հոգեբանութիւն՝ յուսահատիլը առողջ, ներզօր հայրենասիրութեան եւ հեռատես հաւատքի պակաս կը նշանակէ. սակայն յուսախաբութիւնը ազգասէրներու, այն վախը ներշնչելով թէ ներքին վտանգ մը կը սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնյատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները: Այս հոգեբանութիւնը զօրացնող միւս ազդակներն են՝ գաղութներու մէջ համայնավար փրոփականտը, մանաւանդ կարգ մը հայ պոլշեւիկներու արարքները, անոնց ապազգային ձգտումը, անոնց դուհիկ պայքարն հայ յառաջդիմական եւ ազատական ազգայնականութեան դէմ:

Զարմանալի չէ ուրեմն որ, այս երեւոյթէն խորապէս ազդուած հայրենասէրներ տարուած են մտածելու որ, ինքն իր գլխուն քալող Հայաստանը պէտք է թողուլ իր բախտին, որպէսզի գաղթական Հայն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ իր վիճակին եւ իր կեանքի իրականութեանց վրայ:

Այս տրամադրութենէն կ'օգտուին նաեւ այն տարրերը, որոնք անցեալին մէջ իրենց անհատականէն շատ բան չըրհեցին ազգի ու հայրենիքի համար, եւ այժմ սկսած են ուժ տալ սատեսակէտին թէ հայ գաղթականը պէտք է նոյնանայ իր ապրած օտար միջավայրին եւ ընկերութեան հետ, լման քաղաքացի դառնալով, մտածելով իր քաղաքացիական պարտաւորութեանց մասին, եւ օտար ընկերութեան մէջ գրաւելով իր անհատական զարգացման սատարող դիրք մը:

Ամէն ինչ Հայաստանի զոհելու տրամադրութեան տեղ, կայ ուրեմն, ամէն ինչ գաղթահայուն բարօրութեան նուիրելու ձգտումը, որ մեծ թափ սկսած է առնել մանաւանդ մեր նոր երիտասարդութեան ներգործած ազդեցութեան տակ»:

Տէր եւ Տիկին Զաւէն Արզումանեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց անդրանիկ զաւկին՝ ՍԻՐՎԱՐԴԻ:

13 Յուլիս 1937, Մարսէյլ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԵՏՐԼԱՆԴԱԿԱՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԱՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ, սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը: Գրեց՝ Յորդ. Տէր Կ. Յորդանանեան, Նոր Ջուղայեցի, ի յիշատակ իւր ծնողաց: Ի լոյս ընծայուած Բաղաւախայի «Գրաւոր Աշխատանաց Սնտուկ»ի ծախքով: Տպ. Երուսաղէմ, Ս. Յակոբեանց վանք. 1937:

ՔԵՐԹՈՒԱԾ ԳԱՐՆԱՆ ԳԻՇԵՐ — ՈՒԱՆ (պատմուածք): Գրեց՝ Լութեր: 1937, Պէյրութ: Տպ. «Արազ», Ս. Բախտիկեան: Գին 3 ֆրանք:

ԲԱՆԱՍԷՐԻ ՅՈՒՇԱԳԻՐԸ, գրեց՝ Ն. Աղբալեան: Բ. պրակ: Գին 1 ֆր.: (Թէ Ա. եւ Բ. պրակները կարելի է ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (412)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Այո՛ …

— Բան չկայ, Վահէ՛, մէկ երկու օրէն ոտքի կ'ելլես …

Վահէն չպատասխանեց, բաւականացաւ ընկերոջ աչքերուն նայելով, բայց այդ հայեացքը այնքան պերճախօս էր, որ Գարեգինը սարսուռ մը զգաց ու կծկուեցաւ վիրաւոր ընկերոջ մօտ, կարծես անոր պաշտպանութեան ապաւինելու համար:

Վահէն հիմա արդէն յստակօրէն կը յիշէր բանտապետի սենեակի մէջ կատարուածը, իր ծեծուիլը, թէժ չամփուրը, բայց ամէն բանէ աւելի ըմպայի բարկութիւնը եւ ըսած յատկանշանական խօսքերը դրոշմուած էին մտքին մէջ. «Գիտես որ վաղը առտու … արդէն ծեծելու ալ չէիր … Այդ վիճակի մէջ տեսնողները ի՞նչ պիտի ըսեն» …

Վահէի համար պարզ էր այդ խօսքերու իսկական իմաստը: Երբեք խաբուսիկ յոյս մը չէր ունեցած բանտարկութեան շրջանին: Գիտէր թէ՝ ի՞նչ կրնայ սպասել Թրքական արդարադատութենէն: Ասով մէկտեղ վերջի հնարաւորութիւնը փախուստի, թեւաւորած էին զինք, յոյսի ուժեղ աղբիւր մը դառնալով իր մէջ: Մանաւանդ վերջի օրերը, փախուստը այնքան մօտիկ եւ անկասկածելի կը թուէր, որ արդէն կատարուած իրողութեան մը խարկանքը կը պատճառէր Վահէին ու ընկերներուն:

Ու ահա, յանկարծ ամէն յոյս, ամէն ակնկալութիւն մէկ հարուածով կը վերնար մէջտեղէն, ու կը մնար Վահէն դէմ յանդիման իրեն սպառնացող վտանգին հետ:

Երբ Վահէն դժուարութեամբ աչքերը բանալով, վրան կախուած Գարեգինի մտահոգուած դէմքը տեսաւ, փորձեց հին օրերու նման ուրախ դէմք մը ցոյց տալ ընկերոջը, բայց ոտքերուն եւ մանաւանդ թեւի անտանելի ցաւը ճմռթկեց դէմքը: Անկարող էր ազատօրէն խօսելու:

Սարը Մէհմէտ աղան, որ Վահէի անկողնին մօտ ծալապատիկ նստած կը շարունակէր ծխել, քիւրտ բանտարկեալի մը հետ խօսքի բռնուելով իմացաւ, որ խօսակիցը լաւ ղըրղճի մըն էր ու կոտրուածներէ կը հասկնար: Խնդրեց, որ Վահէի ոտքի ուռած բշտիկները խնամէ, մանաւանդ, եթէ կրնայ, տեղէն ելած թեւը տեղը ձգէ: Բանտարկեալ Քիւրտը գործի անցաւ, Վահէի վիրաւոր թեւը մերկացնելով՝ սկսաւ մածել, մինչ Վահէն ատամները սեղմած՝ կ'աշխատէր ցաւին դիմանալ:

— Մէհմէտ աղա,— ցաւէն կծկուած դէմքին վրայ թոյլ ժպիտ մը խաղցնելով Վահէն խօսքը ուղղեց բանտապետին,— ինչո՞ւ էս նեղութիւնը կուտաք ինծի … միեւնոյնը չէ՞, թեւը դուրս ինկած կամ ոչ …

— Վահէ էֆէնտի, դուրս ինկած թեւը սարսափելի ցաւ կը պատճառէ…

— Իսկ վաղը առաւօտեան ցաւը աւելի՞ պակաս պիտի լինի … հէ՞, ինչ կ'ըսես Մէհմէտ աղաս,— ու նշանակալից հայեացքով մը Վահէն նայեցաւ կարտխաններու գլխաւորին:

Մէհմէտ աղան, առանց պատասխանելու, օֆ մը քաշեց, չփոթած դէմքը մէկդի դարձուց ու սիկարէթի ծուխը ուժով մը ներս քաշեց:

Ղըրղճի Քիւրտը, բաւական երկար ատեն Վահէն չարչրելէ վերջ, որպէս թէ թեւը տեղը ձգեց, ոտքի բշտիկները եռացած ձէթով տաղեց ու պարտքը կատարած մարդու գոհունակութեամբ քաշուեցաւ իր անկիւնը:

Կամաց կամաց զուլուչի բանտարկեալներէն ամէն մէկը իր տեղաշորի վրայ երկնցած քնացաւ, Վահէի մօտ մնացին Գարեգինը, երկու ուրիշ ընկերներ եւ Սարը Մէհմէտ աղան: Ոչ ոքի բերանը չէր գար բան մը խօսելու. ամէն մէկը ինքն իր մէջ ամփոփուած՝ մռայլ մտքերու անձնատուր եղած էր: Եթէ մէկը կար, որ դեռ ինքզինքը կը պահէր, առանց անձնատուր լինելու ընդհանուր յուսաբեկութեան, ան ալ Վահէն էր:

— Է՛, Գարեգին,— առատ մազերը թափ տալով խօսեցաւ Վահէն՝ աշխատելով ձայնին ուրախ հնչիւն մը տալ,— մեր տղայ, չխօսկան հարսի նման մունջ մի մնար, գիշերը երկար է, դեռ մինչեւ լուսաբաց որքա՜ն ժամանակ ունինք … Դարտ մի ըներ, վաղուան օրն ալ կ'անցնի ուրիշ օրերու նման, այդ մասին չարժէ սրտաբեկ լինել: Այդ ալ կ'անցնի: Հա՛, Գարեգին երնէկ հիմա Զիաթռնուկի վրայ գտնուէինք, անուշ ձէնովդ մէկ հօռովելը կէկլաժնէիր … Կը յիշե՞ս, անցեալ տարի գարնան, անգամ մը վերին Վարագ հաւաքուած էինք, արեւը չծագած Աստղկան Բերդը բարձրացանք խմբով: Էն ի՛նչ հոյակապ տեսարան էր, որ այն տեղէն պարզուեցաւ մեր առջեւ: Անգամ մը Արագածի կատարէն տեսած էի արեւի ծագումը, անգամ մըն ալ Աստղկան բերդէն: Կը յիշե՞ս, Գարեգին, Արտաւլի լեռնաշղթայի կատարները հրդեհուած էին, եւ արեւը կրակէ ահագին գունդի մը նման սաստելով՝ դուրս կուգար կրակ ծովի մէջէն … Աստղկան Բերդը, Կորդեան Քարը, Սիփանը, Արտոսը ու բոլոր լեռներու գագաթները արեւի ճառագայթներով ողողուած էին, մինչ վարը, խաւարի մէջ թաղուած քաղաքը չէր երեւար … Հրաշք պատկեր մըն էր … Մեր նախահայրերը ի զուր չէ որ Աստղկան Բերդը կառուցին Արեւ աստուածին երկրպագելու համար … Անկարելի է որ մարդ այդ տեղէն արեւի ծագումը տեսնէ ու իր հոգւոյն մէջ չզգայ յաւիտեան մեծ աստուածութիւնը … Հիթանոս Հայը բնապաշտ ու հզօր, քրիստոնեայ Հայը երկնային թագաւորութեան երազանքով օրօրուած՝ մեղկացաւ … Է՛, սիրելիս, մեր ժողովուրդին հզօր Վահագն աստուածներ պէտք են, քան Յիսուս Նազովրեցի մը … Ձէ, զլուխդ մի չարժեր, գիտեմ որ իմ տեսակէտս չես բաժներ … Ըսէ տեսնեմ, ի՞նչ կը կարծես ո՞րը աւելի լաւ կը լինէր, վաղը առտու փշէ պսակ մը ունենալ գլխիս, գառան նման հեզ ու խոնարհ, թէ լեցուն մավզեր ատրճանակ մը ձեռքիս մէջ … Անշուշտ, ճաշակի խնդիր է, միտքս ընկաւ … պէտք է գրել Լեւոնին, որ Մաղենց տանը փոքր պահեստ մը ունինք, բուխերիկի մէջ շինուած, այդ պահեստի տեղը միայն Պետօն ու ես գիտէինք, պէտք է այդ տեղէն հեռացնել: Մէկ ալ կարեւոր ժողովրդական զէնքերը պէտք է հաւաքել … Պետօն ծանօթ է … Բայց այդ մասին ես կ'աշխատիմ գրել, դեռ մինչեւ առտու շատ ժամանակ կայ ..

— Բայց ինչո՞ւ վաղը առաւօտեան մասին կը չէշտես, կարծես թէ առաւօտեան …

Բայց Գարեգինը չկրցաւ խօսքը շարունակել, բան մը դէմ առաւ կոկորդին մէջ:

— Իրաւ որ ինչո՞ւ համար, ես ալ չեմ գիտեր, թէ ինչո՞ւ համար, թերեւս քմայք մը,— մեղմօրէն ծիծաղելով Մէհմէտ աղային՝ թուրքերէն շարունակեց.— Ոտքերուս ցաւը բաւական մեղմացաւ, եռացած ձէթը շատ օգտակար եղաւ: Կարծեմ քու օգնութեամբ կրնամ քալել: Կ'ուզեմ պէտքարան երթալ,— ու խորհրդաւոր ձեւով մը նայեցաւ կարտխաններու պետին:

Մեծ դժուարութեամբ, Մէհմէտ աղան վիրաւորը հասցուց մինչեւ ճեմիշները, ու հոն մէջքը տուած պատին՝ համբերութեամբ սպասեց Վահէի դուրս գալուն: Երբ ժամ մը վերջը Վահէն դուրս եկաւ, Մէհմէտ աղան նշմարեց, որ երիտասարդի աչքերը թրջուած էին, ու ան բուռն ճիգ մը կը թափէր սովորական ուրախ տրամադրութիւնը կեղծելու:

Դեռ ճեմիշներու փոքր բակէն դուրս եկած չէին, երբ Մէհմէտ աղան ըզգաց որ Վահէն ջերմօրէն իր ձեռքը կը սեղմէ:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

պահելով կացութիւնը: Ցետոյ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է զօրացնել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, եւ ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան համար: «Եթէ կրցանք անցընել վերջին մէկ տարուան դժուարութիւնները, առանց աղէտ մը յառաջ բերելու, այդ կը պարտինք մասնաւորապէս Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ յարաճուն վստահութեան եւ սերտ յարաբերութեանց»:

Գերմանական թնդանօթներ Ճիպրալթարի դէմ

Աւանդ մը ի վեր զրոյց կը շրջի թէ Գերմանիա ամրութիւններ շինած է կամ կը շինէ Սպանիոյ ապստամբներու գրաւած շրջանին մէջ, Ճիպրալթարի մօտ: Անգլիական կառավարութիւնը խոստովանեցաւ թէ թնդանօթներ զետեղուած են այդ շրջանին մէջ, բայց աւելցուց թէ կարելի չէ ապացուցանել որ անոնք դրուած են գերմանացի մասնագէտներու կողմէ:

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին նոյն նիստին մէջ, նախկին նախարար Պ. Չըրչիլ այս խնդիրը արծարծեց, մանրամասնութիւններ հաղորդելով եւ պնդելով թէ հարցը շատ լուրջ է: «Այս թնդանօթները կրնան դիւրաւ ոչնչացնել Ճիպրալթարի նաւարանները եւ Ալճեզիրասի ծոցը անտանելի դարձնել մեր նաւատորմին համար: Այդ խոշոր թնդանօթները կրնա՞ն փակել Ճիպրալթարի նեղուցը: Քանի՞ հատ են: Որո՞ւ նախաձեռնութեամբ զետեղուած են: Անհրաժեշտ չէ այդքան խոշոր թնդանօթներ գործածել, քաղաքացիական պատերազմի մը համար: Ծիծաղելի պիտի ըլլար հաւատալ թէ Զօր. Ֆրանքօ իր ճղճիմ միջոցները յատկացուցած է այդքան բազմածախս զետեղումներու: Կ'ուզէի գիտնալ թէ այդ թնդանօթները Քրուփի՞ թէ Անսալտոյի գործարաններէն կուգան: Ժամանակը եկած չէ՞ այս հարցը շօշափելու Զօր. Ֆրանքոյի հետ»:

Կ'ըսուի թէ քննիչ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի, այս հարցը լուսաբանելու համար:

Անվերջ կը լինին, կը ձերբակալեն, կը սպաննեն

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած է Կրիկորի Նաումովիչ Քամենսքի, Խ. Միութեան առողջապահական գործավարը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, ձերբակալուած են նաեւ Էլեավա՝ փոխ-գործավար թեթեւ ճարտարագործութեան, Անթիփով՝ նախագահ վերստուգիչ յանձնաժողովի եւ անդամ աշխատանքի խորհուրդի, Սուլիմով՝ վարչապետ Սպիտակ Ռուսաստանի հանրապետութեան:

Երբ Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին գործավարները սահմանամերձ Նիկոլէյեւ կայարանը հասան, ընդունեցան արտաքին գործավարութեան պատուիրակ Ումլիայի կողմէ, մինչդեռ այդ պաշտօնը կը վարէր Քալինա եւ որ եւ է լուր չէր տրուած փոփոխութեան մասին:

Ձերբակալուած է նաեւ Մոսկուայի թիւ 22 գործարանին տնօրէնը, Մարկոլին: Այս գործարանը օդանաւեր կը շինէ: Ամբաստանութիւնը այն է թէ Մարկոլին խափանարար գործեր կը կատարէր, Փիաթաքովի հրահանգով (գնդակահարուած): Ուրիշ տնօրէններ եւ ճարտարագէտներ ալ բանտարկուած են:

Անխուսափելի կը համարուի ծանօթ գրագէտ Պորիս Փիլնիաքի ձերբակալումը: Ամբաստանեալը վերջին տարիներու ընթացքին քանի մը անգամ խնդիր ունեցած էր խորհրդային իշխանութեան հետ: Դեռ վերջերս հրապարակաւ կ'ամբաստանուէր թէ բարեկամական յարաբերութիւններ կը մշակէ Ռատէքի հետ: 1936 Սեպտեմբերին, գրագէտներու ժողովի մը մէջ, Փիլնիաք խոստովանեցաւ թէ դրամ դրկած է Ռատէքի, երբ այս վերջինը աքսորի մէջ կը գտնուէր: Իսկ աւելի վերջերը, Փիլնիաք նիւթապէս օգնած է եղեր Ռատէքի կնոջը, որ խեղճութեան մատնուած էր, իր ամուսնին դատապարտութենէն վերջը: Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է նաեւ իշխան Միրսքի, որ երկար ատեն Անգլիա բնակելէ ետք, վերջերս Մոսկուա վերադարձած էր:

** Սթալին ամենամեծ պատասխանը՝ Լէնինի չքանչանը շնորհեց Զեկայի վարիչին՝ Եէժովի, ի վարձ բարուք ծառայութեանց... Եակոտայի յաջորդելէ վերջ, Եէժով բարձրացաւ ամենաբարձր դիրքին՝ պետական ապահովութեան ընդհ. վերատեսուչի պաշտօնին, որ գինքը հաւասար կը դարձնէր մարաջախտներու: Այժմ Սթալինի ամէնէն վստահելի գործակիցն է եւ հետզհետէ աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ: Վերջերս ներկայ էր ի պատիւ Թ. Ը. Արասի սարքուած ընդունելութեան: 42 տարեկան է եւ զտարիւն Ռուս, մինչ Եակոտա Հրեայ էր: Ծնած է Փեթերսպուրկի մէջ, եւ բանուոր եղած 14 տարեկանին: Բոլշեւիկ է 1917էն ի վեր եւ մասնակցած է յեղափոխութեան:

Անոնք որ Փարիզէն չեն, նպաստ պիտի չստանան

Անցեալ օր ուշագրաւ վիճաբանութիւն մը տեղի ունեցաւ Սէնի նահանգային խորհուրդին մէջ, գործազրկութեան նպաստին համար: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ կացութիւնը բարւոքած է նահանգին մէջ, որ ունի 155720 գործազուրկ: Մէկ տարուան մէջ պակսած են 50,389 հոգի: Բուն հարցը կը վերաբերէր գործազրկութեան նպաստին, որու մասին հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ աշխատանքի բաժնի վարիչը, հիմնուելով ներքին նախարարին գիտողութեանց վրայ.

— Նախարարը կ'ուզէ վերջնապէս յուսախաբ ընել այն գործազուրկները որ կ'ուգեն փարիզեան շրջանը գալ, եւ, իբրեւ պաշտօնական տնօրինութիւն, կը տեղեկացնէ թէ այսուհետեւ, ինչ որ ալ ըլլայ փարիզեան շրջանին մէջ բնակութեան տեւողութիւնը, անոնք երբեք իրաւունք պիտի չունենան գործազրկութեան նպաստ ստանալու: Այլ եւս երեք ամսուան, վեց ամսուան կամ մէկ տարուան բնակութեան խնդիր չկայ: Անոնք գործազրկութեան նպաստ պիտի չստանան, թէ նախապէս փարիզեան շրջանին չէին պատկաներ եւ հոս եկած են, հակառակ իրենց եղած կրկնակի ազդարարութեանց:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՆԴՈՒԿՆԵՐՈՒ, սրճարաններու եւ ճաշարաններու գործադուլը վերջացաւ երէկ, կառավարութեան միջամտութեամբ եւ իբրեւ հետեւանք վարչապետին վերջին ազդարարութեան: Միջին ճամբայ մը գտնուած է, որպէսզի չխանգարուի առօրեայ կեանքը, մանաւանդ ցուցահանդէսի շրջանին:

ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՆ խորհրդային այն երեք օդաչուները որոնք յաջողած էին Հիւսիսային բեւեռէն Վանքուվէր (Ամերիկա) հասնիլ յունիս 20ին: Քանի մը օր մնալէ վերջ պիտի վերադառնան Մոսկուա: Միեւնոյն նաւով Փարիզ եկաւ Մարլէնէ Տիթրիխ:

ԻՏԱԼԻՈՅ ամենամեծ զրահաւորը, Վիթթորիօ Վէնիթօ, որ ունի 35000 թօն տարողութիւն, ծովը պիտի իջեցնեն Թրիէսթէի մէջ, յուլիս 25ին: Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ թագաւորն ու թագուհին: Այս զրահաւորը երկրորդն է աշխարհի մէջ, առաջինն ըլլալով անգլիական «Հուտ»ը (42,000 թօն):

ՄԱՐՔՈՆԻ, հռչակաւոր գիտնականը եւ անթել հեռագրին հնարիչը, մեռաւ երէկ, երեքշաբթի: Ծնած էր 1874ին եւ անդամ էր ֆաշական Գերագոյն խորհուրդին:

Դաշտագնացութիւն

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտագնացութիւնը տեղի պիտի ունենայ, կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyի, գեղեցիկ անտառը:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթօպիւս Պուրսի ետեւէն 7 — 8.30 — 9—10:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 23 Յուլիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի շրջ. վարչութիւնը ջերմ շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Մասիս Սայլանճեանէ բաւարար չափով դեղօրայք իր կայանին առողջապահական պէտքերուն համար:

*** Շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ցամիկ Սայլանճեանէ 50 ֆր. ի նպաստ կայանի ֆոնտին, իր մօրեղբօր մահուան առթիւ:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՑՆԱՏՕՆՈՒԻ ԳԻՒՂԵՐՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔՆԵՐԸ

»»»» o ««««

«Ճիւմհուրիյէթ»ի աշխատակիցը Պահրի Թուրկուտ Օզայկին կը շարունակէ իր ականատեսի տպաւորութիւնները հրատարակել.—

— «Արեւելեան Անատոլուի գիւղացին, իր դժուարութիւններուն կարգին, կը նեղուի փոխադրական միջոցներու չգոյութենէն: Քաղրնը կոչուող հնօրեայ կառքերը սեփականութիւնն են միայն դաշտային բնակիչներու: (Քաղրնին ծանօթ է Անատոլուի մէջ ապրող մեր ժողովուրդին: Երկանիւ, կոճղ մը կամ երկու կոճերու լծուած, փայտաշէն, կոտրատած-թափած կառք մըն է, որով Թուրքը, անկախութեան պատերազմի ընթացքին, կրեց իր ռազմամթերքը: Ծ. Թ.): Քաղրնի մը տէր գիւղացին, «Կրաֆ Ցէփլին»ի նաւապետին՝ Էքէներին չափ պատկառանքի կը սպասէ իր նմաններուն կողմէ ... Փոխադրութիւնը կը կատարուի ընդհանրապէս կռնակով, ջորիով, էշով կամ ձիով: Էրզրումի եւ մերձակայ գիւղերուն մէջ կ'օգտագործեն նաեւ կովերն ու գոմէշները: Ծանօթ է բոլորիս համանուագը, որուն կ'ունկնդրենք, երբ իրարու կը խառնուին քաղքնի անիւներէն ու փայտերու շփումէն բարձրացող ձայները ... Այս կարգէն դուրս, կան բոժոժաւորկառաւաններ:

Անոնք, ընդհանրապէս, Տիգրանակերտի, Հեպրայի, Բիրանի, Զնքուշի, Ջերմիկի, Շավաքի ու Դերջանի յետնուտ շրջանակներուն մէջ կը գործեն, զանգակաւոր ձիերու լծուած կառքերով: Էշէն անդին որ եւ է բան մի փնտռէք իբրեւ փոխադրական միջոց: Ինքնաշարժը անմատչելի է եւ սուղ ... պաճուճանք: Արդէն ճամբայ ու անցք ալ չկայ անոր համար: Այլապէս, «ո՞վ պիտի քաշէր էշերու յամառ նազը ...»:

Գիւղացին գարնան՝ 2ուկէս ամիս, ամրան՝ 3, աշնան՝ 2ուկէս ամիս կ'աշխատի, տարուան ընթացքին: Մնացեալ 4 ամիսը կ'անցընէ պարապութեամբ: Ուշագրաւ է, որ որոշ մասերու մէջ մուտ գործած է ձեռական աշխատանքը, «ձեռքի-արհեստներ»: Գիւղացին, հետեւաբար, կը զբաղի տեղական կերպասներու ձեռագործ-աշխատութեամբ, երկաթագործութեամբ, ատաղձագործութեամբ եւայլն: Եթէ արեւելքի գիւղացիին պարապ ժամանակը անցնի որ եւ է զբաղումով, գիւղի վերելքի կամ վերականգնումի գործը կը դիւրանայ աւելի:

Եթէ ցաւ խակ պատճառեն, պէտք է նշեմ քանի մը դժնդակ պարագաներ եւս:

Պինկէօլի մէջ. ծապաղջուրու անուանով գերդաստանի մը մէկ թոռան հարցուցի.

— Ինչո՞ւ հիւանդ ես:

— Ազգս ողջ ըլլայ, ինչ կարեւորութիւն ունի իմ հիւանդութիւնս:

— Քու հիւանդութիւնդ ազգինն է, ու ազգինը՝ քուկդ: Երբ բոլորս ալ առողջ ենք, ամբողջ ազգը առողջ է:

Ցիսուն տարեկանի մօտ էր խօսակիցս: Մազերուն մէջ շատ էր ճերմակը: Գլուխը շարժեց ու մրմնջեց հեզնանքով.

— Ազգը եթէ ողջ ըլլայ. քեզ ալ, զիս ալ առողջ կը պահէ: Եթէ ողջ ըլլայ, դէթ շաբաթը անգամ մը բժիշկ կը ղրկէ գիւղ, ու ես ալ կը հասկնամ հիւանդութիւնս»:

Ըմբռնեցի անմիջապէս, որ «ողջ ըլլայ»ն տարբեր իմաստ ունի գիւղի դիւանագիտութեան մէջ: Առանց սպասելու որ շարունակէ, ըսի ապահով շեշտով մը.

— «Մի մտահոգուիր: Աթաթիւրքի Թուրքիան ամէն բան կարգի կը դնէ: Կը ճանչնա՞ս Աթաթիւրքը:

— «Հէ՜յ կիտի օղուլ... Քու եկած ատենդ ես կ'երթայի ...»:

— Ինչպէ՞ս:

— Դուն երբ նոր աշխարհ կուգայիր կամ չէիր իսկ եկած, ես, արաբներու մէջ, Արտահանի սարերուն վրայ կը կռուէի: Իմ Աթաթիւրքը ճանչցած ատենս՝ դուն կը թոթովէիր տակաւին ...»:

Հեզնող ու կծու այս պապային ակնարկութիւններուն դէմ, զիմադծերուն տակ պահուըտող աճաւոր արտայայտութիւնը,— զիս փոխեցին յանկարծ: Սկսայ ամչնալ ու հետզհետէ աւելի սիրել զինքը:

Փոխեցի խօսակցութիւնը.

— Արմտիքը ինչպէ՞ս է: Շա՞տ է ուտելիքը: Հողը լա՞ւ է:

— Մեր քով ուտելիք տեսակ չկայ, որ ատենը անգամ մը կաք-կաք ընելով հնդկահաւի պէս ուտենք... Մեր կերակուրը սա է.— Ալիւրը հացի կը վերածենք ու տերոջը փառք տալով կ'ուտենք... գիշեր-ցերեկ կ'աշխատինք: Մեզի բնակչութիւն ու հարուստ գիւղացի պէտք են ...:

— Կերակուրի տեսակներուն օգտակարութիւնը գիտե՞ս ...:

— Ինչո՞ւ ափ մը Անգլիացին աշխարհի կէսը կառմող Հնդիկներուն կ'իշխէ ...:

Սխալեր էի ու վիրաւորեր խելացի խօսակիցս: Զգացի որ ամբողջ գլուխս տաքցաւ ու կարմրեր էի:

— Անոնք խորունկ գործեր են ..., — աւելցուցի:

— Այն ատեն պահէ հարցումներդ ու խորունկ մարդոց հարցուր, պատասխանեց:

— Հայրիկս, դուն շատ խորունկ ես. այդ ըսել չուզեցի: Ըսել ուզեցի որ այս խօսակցութիւնը կրնար մեզ խորերը ու հեռուները տանիլ ...:

— Կա՞րճը կապել կ'ուզես ...:

— Ձեմ կշտանար քու խօսակցութեամբ, անոր համար ...:

— Այն ատեն, մեզի պէս ծերերուն համար այս հողը սեւ է, իսկ ձեզի համար՝ սպիտակ ոսկի, հողին ընդհանուր չկայ,— բժիշկ չունինք, դպրոց չկայ, ճամբաներ կ'ուզենք... Ու սա կուին «կ'ուզենք»ներու բանակ մը դուրս չեմ թուեր ...

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տարօն Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Հ. Կ. Խաչի Պոլվար Օտտոյի ենթամասնաճիւղին, Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէին, Բարեգործ. Ընդհ. Միութեան, Երզնկայի Հայր. Միութեան) եւ ինչպէս նաեւ հայրենակիցներու ու միութիւններու որոնք ներկայ եղան, յուլիս 4ի սգատօնին տեղի ունեցաւ Պոլվար Օտտոյի գիւղին, նաեւ շնորհակալութիւն հայրենակից եւ պատարագիչ Տ. Եղիշէ Քհնյ. Մխիթարեանի որ իր կրօնական քարոզով պանծացուց մեր բոլոր նահատակներու եւ նահատակներու յիշատակը: Հ. Յ. Դ. Վռամեան ենթակոմիտէն փոխան ծաղկեպսակի 50 ֆր. նուիրած է Հ. Յ. Դ. վերթերանի ֆոնտին:

Վարչութիւն

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԾՐԹՆԵՒԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 22 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 22 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3478

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԲ ԵՐԱԶՆԵՐԸ ԿԸ ՑՆԴԻՆ...

»»»» o ««««

Ինչո՞ւ ծածկել,— անցեալ յունիսէն ի վեր պատահած դէպքերը, եւ դեռ ուրիշներ որ իրարու կը յաջորդեն Հայաստանի եւ Խ. Միութեան մէջ, հետզհետէ խտացնելով մթնոլորտը, խոր ճեղք մը բացին արտասահմանի տրամադրութեանց վրայ:

Անշուշտ մինչեւ այսօր ալ ունինք հատընտիր տիպարներ, որոնք մասնագիտութեան վերածեր են սուտ — խենդ ձեւանալու արհեստը, եւ կը ճգնին սեւը ճերմակ ներկել:

Աչքերը գոց, բերանները բաց, անոնք յամառօրէն կը շարունակեն հնչեցնել նոյն ճաթած թմբուկը, պարզապէս կուսակցական պայքար մղած ըլլալու համար:

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ անոնք չեն կարդար նոյն իսկ խորհրդային թերթերը: Կամ եթէ կարդան, չեն հասկնար: Ամէն պարագայի մէջ, կը նախընտրեն ապուշի դեր կատարել, որպէսզի ... հաճոյք պատճառած չըլլան Դաշնակցութեան, ճշմարտութիւնը խոստովանելով կամ պարկեշտօրէն արձանագրելով:

Խ. Հայաստանը — ինչպէս ամբողջ Խ. Միութիւնը — ունէր վարիչներ, որոնք աննման հերոսներու եւ կուռքերու վերածուեր էին, իրենց բերնով ու գրչով: Կարելի չէր դպչիլ անոնց, առանց լսելու գռեհիկ լուտանքներու տեղատարափ մը:

Այս բոլորին դիմաց, Դաշնակցութիւնը, իբրեւ ընդդիմադիր, կը շարունակէր իր ճամբան, մատնանշելով սեւն ու ճերմակը: Մարդիկը դատելով իրենց ծրագիրներուն եւ գործերուն վրայ: Յարատեւօրէն, յամառօրէն յիշեցնելով դառն ճշմարտութիւններ:

Համատարած խորշակ մը, դղրդագին փոթորիկ մը եկաւ գլխիվայր շրջեց երէկուան կուռքերն ու հերոսները: Իրարու ետեւէ տապալեցան խումբ խումբ հին բոլշեւիկներ ու յառաջապահներ, Աղասի Խանջեանէն մինչեւ հուչակաւոր Ծահվերդեանը, Արամայիս Երզնկեանէն, Պօղոս Մակինցեանէն եւ Աշոտ Յովհաննիսեանէն մինչեւ Արսէն Եսայեաններն ու Եղիա Չուբարները,— բոլորն ալ իբրեւ դաւաճան, լրտես, ժողովուրդի թշնամի, հայրենադաւ եւ ...Դաշնակ:

Ըսէ՞նք թէ այս առթիւ գործածուած բառերը, կամ հրատարակուած «յայտնութիւններ»ն անգամ գլխու պտոյտ կը պատճառեն:

Օրինակ, Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Ամատունի, Դ. Ծահվերդեանը որակելով «դաւաճան եւ մեր ժողովրդի թշնամին», ամենայն լրջութեամբ կը պատմէ թէ ան «կապուած է եղել թէ Դաշնակների եւ թէ օտար պետութիւնների հետախուզական օրկաններին հետ»:

Նոյն այդ բերանն է որ կը պատմէ, նոյնքան սրտառուչ լրջութեամբ.

— «Խանջեանի յանձնարարութեամբ Հայկինոյում գումարուել էր արուեստի աշխատողների ժողով, որտեղ Դաշնակ Բակունց եւ ուրիշներ, Խանջեանի ցուցումով, աշխատում էին անցկացնել իրենց հակայեղափոխական դրոյթները: Նրանք պահանջում էին, որպէս զի կինոն բանուորների, գիւղացիների յեղափոխական կռիւն արտայայտող նկարներու փոխարէն ցուցադրի Դաշնակ աւանտիւրիստների յարձակումը Օթթոմանեան Պանքի վրայ, առաջարկում էին կինոնկար պատրաստել հակայեղափոխական Դաշնակ խմբապետ Անդրանիկի մասին»:

Կը նշանակէ թէ՝ 15 տարիէ ի վեր Դաշնակցականներ կը կառավարէին Խ. Հայաստանը: Եւ մեր «Հայաստանասէր»ները, մանաւանդ կարմրուկները, Դաշնակցութեան գաղափարներն ու գործերը փառաբաներ են ամբողջ 15 տարի: Չէ՞ որ երկիրն ալ այս «դաւաճանները, լրտեսներն ու ժողովրդի թշնամիները» փրկեցին, վերաշինեցին, ծաղկեցուցին, դարձուցին «ազատ, հզօր եւ անկախ» ...

Այս պատկերին դիմաց, ահա միւսը, նոյնքան պերճիմաստ, — ռամկավարներուն հիասթափումը: Կարդացէք անգամ մը եւս.

— «Մեծ յոյսեր կապեցինք խորհ. Հայաստանի մէջ ուժեղ ջանքով կատարուած հայրենաշինութեան հետ: Հայաստանի մէջ թէ անկէ դուրս, մշակութային ինքնավարութիւնը հոգեկան, իմացական համազգային եակատ մը կազմելու եւ զօրացնելու յոյսը ներշնչեց: Բոլորս ալ աշխատեցանք որ ամբողջ ժողովուրդին սիրելի դառնայ այս Հայաստանը, որուն աստղին կապեցինք մեր ապագայ երազներուն եւ իտէալներուն կառքը: Սակայն, դժբախտաբար, հայրենիքի իրականութեամբ խանդավառուած հայ ազգասիրութիւնը միշտ բախեցաւ ապազգային համայնավարներու հակառակութեան:

... Անտարակոյս, վնասակար է որ եւ է պարտուողական հոգեբանութիւն՝ յուսահատիլը առողջ, ներզօր հայրենասիրութեան եւ հեռատես հաւատքի պակաս կը նշանակէ. սակայն յուսախաբութիւնը կայ. եւ չենք կրնար ուրանալ զայն: Խորհրդային Հայաստանի վերջին անցուդարձերն աւելի եւս շեշտած են յուսախաբութիւնը ազգասէրներու, այն վախը ներշնչելով թէ ներքին վտանգ մը կ'սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնայատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները: Այս հոգեբանութիւնը զօրացնող միւս ազդակներն են՝ գաղութներու մէջ տեսնուած համայնավար փրոփականտը, մանաւանդ կարգ մը հայ բոլշեւիկներու արարքները, անոնց ապազգային ձգտումը, անոնց գռեհիկ պայքարն հայ յառաջդիմական եւ ազատական ազգայնականութեան դէմ:

Զարմանալի չէ ուրեմն որ, այս երեւոյթէն խորապէս ազդուած հայրենասէրներ տարուած են մտածելու որ, ինքն իր գրլխուն քալող Հայաստանը պէտք է թողուլ իր բախտին, որպէսզի գաղթական Հայն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ իր վիճակին եւ իր կեանքի իրականութեանց վրայ»: (Պայքար, 26 մայիս):

Այժմ փորձենք վերլուծել այս բոլորին իմաստը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ ԿԸ ԹԱՓԻՆ ԽՈՒՄԲ ԽՈՒՄԲ

»»»» o ««««

Չեկայի վարիչները, դեսպաններ, գործավարներ եւ ուրիշ երեւելիներ

»»»» o ««««

Հայազգի Գարախանն ալ ձերբակալուած

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Անկարելի է մէկ մէկ արձանագրել վերջին շաբաթներու ընթացքին ձերբակալուած առաջնակարգ բոլշեւիկները: Երեւութապէս գրեթէ արմատական մաքրագործում մը կը կատարուի հին վարիչներուն մէջ, Մոսկուայէն մինչեւ գաւառները: Այստեղ պաշտօնանկութիւնը սովորաբար կը նշանակէ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ:

Բուն Մոսկուայի վերջին ցանկին մէջ կը գտնուին ՀԻՆ ԿԷՓԷՈՒԻՆ (Չեկա) ԲՈԼՈՐ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ ԱՆԽՏԻՐ: Եակոտայէն զատ, բանտարկուած են երկու օգնականները, Փրոքոֆիեւ եւ Ակրանով:

Ակրանով այն մարդն է որ հազարաւոր նաւազներ գնդակահարեց Քրոնշթատի ապստամբութենէն վերջ: Միեւնոյն ատեն վարիչ ուղեղն էր գանազան պետական դատավարութեանց: Չեկային նոր վարիչը, Եէժով, քանի մը ամիս վար դրաւ զինքը, իր գաղտնիքները եւ արհեստին նրբութիւնները իմանալու համար, ընդհանուր վարիչ նշանակուելէ առաջ: Իր պաշտպանեալը, Վուլ, Մոսկուայի շրջանին ոստիկանապետը, նոյնպէս պաշտօնի կոչուեցաւ Սարաթովի մէջ, ձերբակալուելէ առաջ: Ձերբակալուած է նաեւ Գայ, Տնտեսական Ոճիրներու բաժնին վարիչը:

Պաշտօնանկ եղած են բազմաթիւ պաշտօնատարներ՝ արտաքին գործավարութենէն: Ահա գլխաւորները.—

1.— Քրէսթինսքի, փոխ-գործավար, Սթալինէն առաջ քարտուղար Կեդր. Կոմիտէի, նախկին դեսպան Պերլինի:

2.— Գարախան, դեսպան Էնկիւրիի, որ վերջերս ետ կանչուած էր:

3.— Ռօզէնկոլց, նախկին փոխ-գործավար, ապա դեսպան Մադրիտի եւ մնայուն պատուիրակ Ազգերու Դաշնակցութեան:

4.— Շթարք, դեսպան Աֆղանիստանի:

5.— Զուքէրման, վարիչ Մօտաւոր եւ Միջին Արեւելքի գործերուն:

6.— Շթէրն, վարիչ Կեդր. եւ հարաւ. արեւելեան Եւրոպայի գործերուն:

7.— Միրոնով, գլխաւոր գրաքննիչ, եւ մամուլի բաժնին փոխ-վերատեսուչը, Կալքովիչ:

8.— Պէքման, վարիչը այն մասնաւոր գրասենեակին որ սահմանուած է բնակարան ճարելու դեսպաններուն եւ ուրիշ օտար ներկայացուցիչներու:

Միւս կարեւոր պաշտօնանկութեանց մէջ կ'երեւան.—

Ռուծութաք, փոխ-նախագահ գործավարներու խորհուրդին (փոխ-վարչապետ), նախկին անդամ Քաղաքական Բիւրոյին, եւ կարեւոր դէմք մը Քրէմլինի մէջ:

Ունշլիխտ, քարտուղար կեդր. գործադիր կոմիտէի, նախկին վարիչ մը Չեկայի եւ երբեմն անդամ Լէնինի անձնապահ գունդին:

Սուլիմով, նախագահ Սպիտակ Ռուսաստանի գործավարներու խորհուրդին:

Լոբով, գործավար անտառային ճարտարագործութեան:

Քամինսքի, գործավար առողջապահութեան եւ իր օգնականը, Ռաքովսքի, երբեմն դեսպան Փարիզի եւ Լոնտոնի:

Ռօզէնհոլց, գործավար արտաքին առեւտուրի, նախկին գործակատար Լոնտոնի դեսպանատան եւ իր երկու օգնականները, Լոկանովսքի եւ Էլիավա (վրացի, Սթալինի շրջանակէն):

Մարիասին, ելմտական փոխ-գործավար, տնօրէն պետական դրամատան, անդամ աշխատանքի եւ պաշտպանութեան խորհուրդին, ինչպէս եւ Արկուսս, փոխ-տնօրէն դրամատան:

Ցիլֆօ, փոխ-գործավար հողագործութեան:

Զոր. Մուկլեւիչ, փոխ-գործավար ազգ. պաշտպանութեան նորահաստատ ճարտարագործութեանց:

Տոլէցքի, վաստակաւոր տնօրէնը Մոսկուայի հեռագրական գործակալութեան (Թաս):

Լաքինսքի, Ռատէքի յաջորդը իբրեւ քաղաքական խմբագիր Մոսկուայի պաշտօնաթերթին:

Ռայեւսքի, խմբագիր «Ժուռնալ տը Մոսքու» պաշտօնաթերթին (Ֆրանսերէն) եւ երբեմն արտաքին գործերու խմբագիր «Իզվեստիա» պաշտօնաթերթին:

Կովալսքի, դարձեալ արտաքին գործերու խմբագիր մը, որ կը ստորագրէր «Վիժիլիս»:

Պաշուկանիս, վերատեսուչ իրաւագիտական համալսարանի որ վերջերս Լոնտոն գացած էր:

Կրավալ, փոխ-գործավար պետական ծրագրի պաշտօնատան եւ վարիչ վիճակագրական բաժնի:

Փիլնիաք, հռչակաւոր գրագէտը, որ կ'ամբաստանուի թէ նիւթապէս օգնած է Ռատէքի կնոջ, երբ ամուսինը աքսորուած էր, եւ մարաջախտ Թուխաչեւսքիի այրին:

Ցիշենք, տակաւին, Քուրց, ընդհ. տնօրէն «Ինթուրիստ»ի, Պէթի Կլան, տնօրինուհի Մոսկուայի հանգստեան Տան, որ իբրեւ հիւրամեծար կը ծառայէր ականաւոր հիւրերու, Ամակլոպէլլի, տնօրէն Մոսկուայի Փոքր Թատրոնին, Արկատին, տնօրէն Արուեստի Թատրոնին, Կրուչքով, քարտուղար Չեկայի եւն.:

Չէզոքութեան Յանձնաժողովը անելի մատնուած

Լոնտոնի ոչ-միջամտութեան կամ չէզոքութեան յանձնաժողովը նոր տագնապի մը մատնուեցաւ երեքշաբթի օր: Օրակարգի խնդիրն էր անգլիական նոր ծրագիրը՝ Սպանիոյ հսկողութեան մասին: Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները պնդեցին որ յետաձգուի օտար կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը: Բանավէճը այնքան սաստկացաւ որ, երեք ժամուան նիստէ մը վերջ, ժողովը յետաձգուեցաւ, անորոշ ժամանակով,

ԴԵՐԱՍԱՆԱՊԵՏ ՅՈՎՀ. ԶԱՐԻՖԵԱՆ

Խորին ցաւով կ'իմանանք դերասանապետ Յովհաննէս Զարիֆեանի մահը, որ տեղի ունեցած է Յուլիս 9ին, Պոսթընի մօտ:

Ողբացեալ արուեստագէտը կուրաղիի քրքրոտման հետեւանքով յաջող գործողութեան մը ենթարկուած էր եւ ապաքինման շրջանին մէջ կը գտնուէր: Սակայն վերջերս նոր բարդութիւններ կը ծագին եւ Զարիֆեան յանկարծամահ կ'ըլլայ յուլիս 9ի առտուն:

Ողբացեալ դերասանապետը 60ը անցած էր: Ամերիկայի մէջ կը ձգէ կինը եւ աղջիկ մը, Օր. Ցօղիկ, իսկ Հայաստանի մէջ ունի երկու եղբայրներ: Ծնած էր Լէնինական (Ալէքսանդրապոլ):

«Հայրենիք»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները, իր յուղարկաւորութեան մասին.—

Արժանի շուքով եւ վայելչութեամբ այսօր, 11 յուլիս, կատարուեցան յուղարկաւորութիւնն ու թաղման արարողութիւնը վաստակաւոր դերասանապետ ողբացեալ Յովհաննէս Զարիֆեանի, ներկայութեամբ բարեկամներու եւ յարգողներու բազմութեան մը, բոլոր խաւերէն: Հ. Յ. Դ. 44րդ Պատգ. Ժողովին մասնակցող ընկերները մեծ մասով ներկայ եղան, իրենց վերջին յարգանքը մատուցանելու հանգուցեալ արուեստագէտին:

Ողբացեալ դերասանապետին մարմինը եկեղեցի բերուեցաւ կէսօրէն քիչ ետք, աւանդական արարողութեամբ: Մեռելականքին երկու կողմերը հանգուցեալին շատ մօտիկ գործակից – դերասանները դագաղակիր եղած էին.— Նիւ Եորքէն յատկապէս եկած էին Շահէն եւ Նուբեան, Պոսթընէն Կարօ Գավաֆեան, Վ. Տէր Բարսեղեան, Ն. Սարգիսեան եւ Ֆիլատելֆիայէն Տ. Խոյեան: Զարիֆեանը սիրող եւ յարգող անձեր, ամէն խաւերէ, հետզհետէ լեցուցին եկեղեցի:

Յուզիչ դամբանականներ խօսեցան ընկեր Վարդգէս Ահարոնեան (Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կեդր. Կոմիտէի եւ «Հայրենիք»ի խմբագրութեան կողմէ) եւ ընկեր Եղիա Խիմէթեան՝ Ամերիկահայ սիրող դերասաններու կողմէ:

Ի միջի այլոց ծաղկեպսակներ ղրկած էին՝ Տիկին եւ Օր. Զարիֆեան, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէն, Հ. Կ. Խաչը, Պոսթընի Տրամաթիկ խումբը, Սողիկեան ընտանիք եւայլն:

Ալթընի Էվըր Կրին գերեզմանատան մէջ շատ աւելի տպաւորիչ եղաւ մեր սիրեցեալ դերասանապետին թաղումը: Ընկեր Տոքթ. Ն. Տ. Ս. Թաշճեան վեր հանեց Զարիֆեանի արուեստին մեծութիւնը եւ հրաժեշտի վերջին խօսքեր ըրաւ: Ապա հրաւիրեց ընկեր Վահրամ Տէր Բարսեղեանը, որ շատ գեղեցիկ արտասանութեամբ յուզեց ներկաները: Ընկեր Տոքթ. Ա. Բարսեղեան որ եղաւ յաջորդ խօսողը, վեր հանեց Զարիֆեանի սրտին մեծութիւնը, իսկ ընկեր Նուբեան, որ միշտ գործակցած է Յովհ. Զարիֆեանի, արտասանեց հանգուցեալին այնքան սիրած մէկ կտորը — «Մեռայ, բայց չկորայ»ը:

X

*** Շուտով առիթ կ'ունենանք լայնօրէն ներկայացնելու հանգուցեալ արուեստագէտին կեանքն ու գործը: Դեռ նոր վերադարձած էր Հարաւ. Ամերիկայէն, ուր տքնեցաւ երկու տարի, հայկական բեմը կանգուն պահելու համար: Երիտասարդութենէն իսկ փայլուն դիրք մը գրաւելով Կովկասի մէջ, երբ առաջին անգամ Պոլիս կուգար, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, աննկարագրելի էր իր ստեղծած ոգեւորութիւնը: Այնուհետեւ տարիներով տքնեցաւ Թուրքիոյ մէջ, այցելելով գլխաւոր քաղաքները: Վերջին արտագաղթէն ետք, ինքն ալ դարձաւ տարագիր: Ատեն մը մնաց Փարիզ, յետոյ անցաւ Ամերիկա, միշտ անձնուիրութեամբ ծառայելով հայկական թատրոնին: Միեւնոյն ատեն ջերմ հայրենասէր մըն էր:

31 ՄԻԼԻԱՌ ՖՐԱՆՔԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

»»»» o ««««

Պանք տը Ֆրանսի տնօրէնը փոխուեցաւ

Կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար, կրճատելով ծախքերը: Մանրամասնութիւնները պիտի հրատարակուին այսօր: Ելմտական նախարարը ունկնդրութեան ընդունելով մամուլի ներկայացուցիչները, բացատրեց թէ 6,000,000,000 ֆրանք պիտի կրճատուի այս տարեշրջանի մնացեալ ամիսներու ծախքերէն, իսկ 25,000,000,000 ֆրանք ալ 1938ի ելմտացոյցէն: Ուրեմն համագումար 31 միլիառ ֆրանք: Տասը միլիառ ալ նոր տուրքերէն պիտի ճարուի:

Ծախքերու կրճատումը պիտի կատարուի արտակարգ ելմտացոյցէն: Ինչ որ խիստ ալպէս արտակարգ հանգամանք չունի, պիտի արձանագրուի սովորական ելմտացոյցի մէջ: Դուրս պիտի մնան միայն ազգ. պաշտպանութեան բացառիկ ծախքերը, որոնց վրայ կրճատում չէ կատարուած եւ պիտի չկատարուի:

Հրատարակուած տեղեկութեանց համաձայն, կէս առ կէս պիտի կրճատուին հանրօգուտ շինութեանց ծախքերը, որոնք քուէարկուած էին նախորդ կառավարութեան կողմէ: Ըսինք թէ պիտի չդպչին ազգ. պաշտպանութեան վարկերուն: Ուրեմն այս տարուան արտակարգ ելմտացոյցին մէջ պիտի արձանագրուի 6 միլիառ ֆրանքի յաւելուածական վարկը զոր պահանջած էր Պ. Տալատիէ:

Ինչպէս յայտարարած էր ելմտական նախորդ նախարարը, Պ. Վէնսան Օրիօլ, նոր փոխառութիւն պիտի չկնքուի այս տարի, իսկ յառաջիկայ տարուան փոխառութիւնները պիտի չանցնին 25 միլիառ ֆրանքը, համաձայն նոր նախարարին հաւաստիքներուն, մինչդեռ նախատեսուած էր ճիշդ կրկինը:

Նախարարական խորհուրդը միեւնոյն ատեն որոշեց պաշտպանել արժեթուղթերու հրապարակը: Մասնաւոր դրամագլուխ մը պիտի կազմուի, այս առաջադրութեամբ, 8 միլիառ ֆրանք առնելով Պանք տը Ֆրանսէն:

Այս առթիւ նշանակալից փոփոխութիւն մըն ալ կատարուեցաւ: Պ. Լապէյռ, Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչը, որ Լէօն Պլումի դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան վարիչ ոգին կը համարուէր, հրաժարեցաւ եւ իրեն յաջորդեց փոխ-տնօրէնը, Պ. Ֆուռնիէ: Այս վերջինը հարուստներուն կամ 200 ընտանիքներուն մարդը կը համարուի:

Ուրիշ ուշագրաւ լուր մը եւս,— Լէօն Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, թունդ ախոյեան հանրօգուտ շինութեանց, պիտի հրաժարի Պանք տը Ֆրանսի վարչական խորհուրդին անդամակցութենէն: Այս մասին հարցումներ ուղղուեցան Պ. Ժուհոյի, որ չուզեց հերքել կամ հաստա—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Բ.

ԱԹՈՌԱՄԱ՞ՐՏ ԹԷ ԳԱՂԱՓԱՐԱՄԱՐՏ

Հայաստանում տեղի ունեցող դէպքերը ոմանք տրամադիր են բացատրելու աթոռի կռուով. Խանջեանը իւրայիններով շատ երկար գրաւեցին իշխանութեան աթոռները. Հերթի կանգնած մարդիկ կային, որոնք անհամբեր սպասում էին, թէ ե՞րբ իրենք էլ պիտի նստեն այդ աթոռների վրայ. Երբ Խանջեանները յօժար կամքով տեղի չտուին, աթոռները բռնութեամբ գրաւուեցին:

Որ Խանջեան - Ամատունի գոտեմարտի մէջ աթոռի խնդիրը կարեւոր տեղ է գրաւում, այդ, ի հարկէ, անուրանալի է, ինչպէս եւ աւելի վերը, Կրեմլում, Ստալին - Տրոցկու պայքարը մեծ չափով պայմանաւորուած է աթոռատենչութեամբ: Բայց միայն, կամ գլխաւորապէս աթոռի պայքարով բացատրել Հայաստանի ներկայ դէպքերը, սխալ կը լինէր, անշուշտ: Երեւոյթը ունի աւելի խոր արմատներ:

Մի կողմ թողլով, ուրեմն, աթոռի կամ իշխանութեան խնդիրը՝ տեսնենք թէ որո՞նք են այն գաղափարական հիմունքները, որոնք առաջ բերին եւ շարունակում են սնունդ տալ ներկայ տագնապին:

Այդ մասին առաջ էլ բաւարար նիւթ կա՛ր, բայց կոմկուսի վերջին համագումարում, մեզ թւում է, խնդիրը ներկայացուած է այլ եւս սպառիչ կերպով: Թէ Ամատունու եւ թէ միւս պատգամաւորների արած մերկացումներից, նոյն իսկ ամենազգոյշ եւ քննադատական վերաբերումից յետոյ, հետեւում է, որ մինչ նախկին ղեկավարութիւնը աւելի կամ նուազ չափով ուզեցել է դուրս գալ «ընկեր Բերիայի» ճնշիչ լծի տակից, եւ վերջապէս կանգնել Հայաստանի տեսակէտի վրայ, նոր ղեկավարութիւնը դրօշակ ունենալով «հաւատարմութիւն մեծ առաջնորդին» կարգախօսը՝ ընդդիմացել է Հայաստանի «առանձնայատուկ պայմանների» վարդապետութեան» եւ ճակատամարտ է տուել «հակազգայնութեան» գետնի վրայ, ու, բնականաբար յաղթել է:

Սա այն գետինն է, որի վրայ մի ժամանակ Խանջեանն էլ մարտնչեց ընդդէմ Աչ. Ցովհաննիսեանի «սպեցիֆիզմի»: Այն ժամանակ Աչ. Յովհաննիսեանն ու Ս. Լուկաշինը չէին, որ ըմբոստացան Թիֆլիսի տիրապետութեան դէմ եւ փորձեցին պաշտպանել Հայաստանի ոտնահարուած իրաւունքները, եւ Ա. Խանջեանը դուրս եկաւ «նախկին ղեկավարութեան», «փտած լիբերալիզմի» ու «նացիոնալիզմի» դէմ եւ յաղթեց Թիֆլիսի ու Մոսկուայի աջակցութեամբ. խեղճ Աչ. Յովհաննիսեան ու Ս. Լուկաշին ստիպուած եղան աճապարանքով [illegible]ապել իրենց ճամբորդական պա[illegible]սակները ու մեկնել դէպի հիւսիսային զովաշունչ վայրերը: Ճիշդ նոյն պատճառաբանութեամբ ու միեւնոյն ձեւով այժմ Ամատունին է դուրս եկել «փտած լիբերալ» ու «նացիոնալիստ» նախկին ղեկավարութեան դէմ, եւ Խանջեանը ստիպուած եղաւ մեկնելու աւելի հեռուները, նոյն իսկ առանց հետը պայուսակ առնելու ...

Խանջեանը ժամանակին իր նախորդների դէմ դուրս եկաւ աւելի անորոշ մեղադրանքներով, քան այսօր Ամատունին: Սա արդէն Խանջեանին եւ համախոհներին վերագրում է խիստ որոշ գաղափարներ ու գործեր: Ինչ՞ումն է, ըստ Ամատունու, Խանջեանութեան էութիւնը:

Ամէնից առաջ, քաղաքական գետնի վրայ դուրս է գալիս, որ Խանջեանը եւ իր համախոհները «յոյս ունէին անջատել Հայաստանը Անդրկովկասից եւ ամբողջ Խորհ. Միութիւնից եւ հակախորհրդային ուժերի օգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն»: Եթէ այս վերագրումը ճիշդ է, «այդ երկու անարգ դաւաճանների ու մարդասպանները», իրօք, արդէն խիստ յստակ եւ հակախորհրդային քաղաքական ծրագիր են կազմել եւ որոշ կերպով կանգնել բոլոր ազգային Հայերի, ի թիւս որոնց բնականաբար, եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետապնդած տեսակէտի վրայ: Հայաստանի անկախութեան պահանջը այն ջրբաժանն է, որ այսօր հայ քաղաքական միտքը բաժանում է երկու հակամարտ մասերի՝ բոլշեւիկ եւ դաշնակցական: Եթէ Հայաստանի համարեա բոլոր աչքի ընկնող համայնավարները, իրենց գործնական աշխատանքի ընթացքում, կատաղի պայքարներից յետոյ, յարել են անկախութեան տեսակէտին, սա անպայման Դաշնակցութեան գաղափարական յաղթանակն է, եւ մենք կարող ենք հպարտանալ այդ յաղթանակով:

Խանջեանականները ունէին եւ տնտեսական ծանր մեղքեր: Նրանք պաշտպանել են եւ Հայաստանի տնտեսական «անկախութիւնը»: Նոյն Ամատունու մերկացումներից երեւում է, որ Ա. Երզնկեանը, Ա. Եսայեանը եւ ուրիշներ հետեւել են տնտեսական մի քաղաքականութեան, որ ճիշդ հակառակն է եղել կենտրոնական իշխանութեան հետապնդած նպատակներին: Մոսկուան եւ իր գործակալները Հայաստանում աշխատել են զարգացնել պղնձագործութիւնը, քիմիական ճարտարարուեստը, բամպակի ու կոնեակի մշակոյթը, առհասարակ տնտեսական այնպիսի ճիւղեր, որոնք անհրաժեշտ են Խորհ. Միութեան ընդհ. պահանջներին, առանց Հայաստանի տեղական շահերը ի նկատի ունենալու, իսկ Հայաստանի ղեկավար բոլշեւիկները փորձեր են արել ոյժ տալ տնտեսութեան այն ճիւղերին, որոնք ծառայում են գլխաւորապէս տեղական կարիքներին՝ ըստ Ամատունու՝ դուրս է գալիս, որ Խանջեանականները իւրացրել են, «հայ նացիոնալիստների հակայեղափոխական փտած Թէօրիան, որ ուղղուած էր բամպակի դէմ»: Հայաստանի հակայեղափոխական նացիոնալիստները բամպակի դէմ պայքարելու հետ միասին այն վնասակար Թէօրիան են տարածել, որ իբր թէ դրանք (բամբակը եւ գինեգործութիւնը. Ս. Վ.) այնպիսի կուլտուրաներ չեն, որ հարկաւոր լինեն Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան: Նրանք քիչ ուշադրութիւն են դարձրել այգեգործութեան վրայ: Մենք մի շարք տարիներում չափազանց մեծ կորուստ ենք ունեցել այգեգործութեան ասպարիզում: Պտղատու այգիների տարածութիւնը այդ տարիների ընթացքում կրճատուել է, բերքատուութիւնը ընկել, շնորհիւ վնասարարութեան:

Վնասարարութիւնը իշխել է եւ պղնձի արտադրութեան գործում. օրինակ «ֆլոտացիոն գործարանը կառուցուեց Ղափանում, իսկ պղնձաձուլական գործարանը Ալլահվերդում: Այդ պատճառով առաջացել է կոնցենտրատները Ղափանից Ալլահվերդի փոխադրելու աւելորդ, ոչնչով չարդարացուող աշխատանքը»: Կարո՞ղ էք երեւակայել պղնձի հում զանգուածը Զանգեզուրից Լոռի փոխադրել ձուլելու համար ...

Նոյն վնասարարութիւնը եւ քիմիական ճարտարարուեստի, եւ կաուչուկինի եւ ճարտարարուեստի մի շարք ուրիշ բնագաւառներում: Հայ մարդը, նոյն իսկ բոլշեւիկեան ռեժիմի տակ, բնազդօրէն ընդդիմանում է իր հայրենիքի տնտեսական իրաւազրկման ու հարստահարման դէմ: Եթէ այս արարքը «դաշնակցիզմ» է, ինչպէս մեղադրում է Ամատունին, մենք համաձայն ենք նրա ասածին, որովհետեւ ինչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տարիներից ի վեր բողոքում է Հայաստանի տնտեսական ստրկացման եւ գաղութայնացման դէմ: Եթէ, ի վերջոյ, հայ բոլշեւիկներն էլ հասկացել են, որ Հայաստանը Խորհ. Միութեան մէջ վեր է առնուած նոյն վիճակին, ինչ որ ունի, օրինակ, Սուդանը, բրիտանական կայսրութեան սահմաններում, մենք կարող ենք միայն ողջունել: Լաւ է ուշ, քան երբեք:

Վերջապէս, մշակոյթի բնագաւառ — դրականութիւն, արուեստ եւն.: Այստեղ արդէն վնասարարութիւնը հարիւր տոկոսով է, եւ Խանջեանականութիւնը բնաւ պաշտպանուելիք տեղ չունի: Խանջեանի գաղափարակիցները ուզեցել են «ձեւով ազգային եւ բովանդակութեամբ միջազգային» ստալինեան կարգախօսը փոխարինել «ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ էլ ազգային» կարգախօսով: Նրանք առաջ են քաշել «ազգային յատկանիշների խառացման Թէօրիան», այսինքն՝ այն տարրական միտքը, թէ մշակոյթը պէտք է արտայայտութիւնը լինի ազգային միջավայրի եւ ազգային բնաւորութեան: Եւ որպէս այդպիսին, բողոքել են հայ ազգային մշակոյթի ճնշման դէմ. «երկերեսանի Խանջեանը» եւ իր համախոհները «ձգտում էին գործը ձեւացնել այնպէս, որ իբր թէ մեզ մօտ ազգային կուլտուրան ճնշւում է»:

Այս կէտում եւս հայ բոլշեւիկները եկել յանգել են Հ. Յ. Դաշնակցութեան տարիներից ի վեր արծարծած մտքերին, թէ հայ մշակոյթը հալածուած է Հայաստանում եւ պէտք ունի պաշտպանութեան:

Ի՞նչ է հետեւում այս բոլորից: Հետեւում է այն, որ տարիներ անընդհատ Ստալինի գործին հաւատարմօրէն ծառայելուց յետոյ, հայ բոլշեւիկների ուղեղ ու խիղճ ունեցող մասը մի օր հասկացել է, թէ ինչ հրէշաւոր դաւ է լարւում Հայաստանի ու հայ ժողովրդի դէմ: Հասկացել ու անցել է գաղափարական պատնէշի միւս կողմը եւ դրօշակ պարզել երէկուայ աստուածների ու սրբութիւնների դէմ: Անողոք եւ անհաշտ կռուի դրօշակ, որի հետ համեմատած Դաշնակցութեան արածը անմեղ բաներ են:

Որո՞նք են այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուին եւ սնուցանում Խանջեանականութիւնը:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ

— . —

ԽՄԲ.— Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի 44րդ պատգմ. ժողովին առթիւ, «Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ.—

Տեղական խնդիրներուն հետ միասին, այս ժողովը կոչուած է նաեւ, ինչպէս ամէն տարի, զբաղելու համագաղթային եւ համազգային քաղաքական հրատապ խնդիրներով: Այնպիսի ժամանակ մը, երբ Խորհ. Միութեան մաս կազմող Հայաստան ներքին եւ արտաքին ահաւոր վտանգներու սպառնալիքին տակ կը գտնուի, երբ Հայաստանի բոլշեւիկ վարիչները զիրար վարկաբեկելով եւ կոտորել տալով կը խորհին ու կրնան խորհիլ միայն իրենց սեփական կաշիի փրկութեան մասին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ կ'իյնայ նորէն ծանրագոյն պարտականութիւնը նախապատրաստելու ազատատենչ Հայութիւնն այն նոր փորձերին համար, որոնց թանձր ամպերը օր աւուր աւելի չարագուշակ կերպով կը կուտակուին մեր քաղաքական հորիզոններուն վրայ:

Գաղտնիք չէ, որ Ամերիկայի շրջանը, մասնաւորապէս Հայաստանի հանրապետութեան անկումէն յետոյ, տարիներ շարունակ եղաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ամէնէն կարեւոր նիւթական եւ բարոյական սիւներէն մէկը: Բնական է, որ այս շրջանի ձայնը զգալի պէտք էր ըլլար նաեւ այն ընդհանուր քաղաքականութեան մէջ, զոր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որդեգրած է եւ ասկէ ետքն ալ պիտի որդեգրէ Հայաստանի սպառնացող փոթորիկները լաւագոյն կերպով դիմագրաւել կարենալու համար:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին թշնամին, տեղեակ ըլլալով Ամերիկայի մեր շրջանի կարեւոր դերին, ինչպէս յայտնի է, ամէն հնարաւոր միջոցի դիմեց՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մահացու հարուած մը հասցնելու համար Ամերիկայի մէջ: Չեղաւ զրպարտութիւն մը, ստորնութիւն մը, սադրանք մը, դաւ մը, զոր չփորձէր Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ: Եւ մեր եռագոյն դրօշակի ոտնահարում, եւ հայ եկեղեցիի պառակտում, եւ Չեկայի գործակալներու կողմէ նիւթուած մահափորձ ու սպանութիւն, եւ արիւնալի փողոցային կռիւներ Դաշնակցութեան ժողովները արգիլելու համար, եւ տնտեսական պոյքոթ մեր ընկերներուն ու համակիրներուն դէմ, եւ հակադաշնակցական բոլոր ցուցադրերու եւ թափթփուկներու «միացեալ ճակատ», եւ սուտ վկայութիւններ ու ամենազզուելի չարախօսութիւն մեր մասին օտարներու առջեւ՝ մեզ օրէնքէ դուրս հռչակել տալու համար, եւ Էջմիածնի ու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հեղինակութեան չարաչար շահագործում մեզի դէմ՝ մեզ բարոյապէս վարկաբեկելու համար յաչս հայ ժողովուրդին:

Եւ, սակայն, երդուեալ թշնամիին կողմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ գործածուած այս բոլոր դաւադիր միջոցները ոչ միայն չխախտեցին, այլ, ընդհակառակն, աւելի եւս զօրացուցին մեր կազմակերպութիւնը՝ աւելորդ անգամ մը դառնօրէն յուսախաբ ընելով մեր բոլոր հակառակորդները:

Եւ այսօր ոչ միայն արտասահմանի մէջ, ուր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ոեւէ օրինական կաշկանդումի չէնթարկուեցաւ, այլեւ Հայաստանի մէջ ուր ան ամենածանր հալածանքներու առարկայ եղաւ եւ նոյնիսկ թաղուած յայտարարուեցաւ ասկէ դեռ 10 տարի առաջ, մեր կազմակերպութիւնը այնքան կենդանի է, որ թշնամին ամէն անկիւն կը տեսնէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան անխուսափելի, անյաղթելի ուրուականը: Այսօր ոչ միայն Հայաստանի ժողովուրդը, այլեւ տարիներով Դաշնակցութեան դէմ կատաղի պայքար մղած բոլշեւիկ վարիչները կը կասկածուին Դաշնակցութեան համակիր ըլլալու, անոր ազգային գաղափարներն ու նպատակները հետապնդելու մէջ, մինչեւ իսկ Դաշնակցութեան գործակալներն ըլլալու մէջ:

Արդ՝ եթէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հակառակ Խորհրդային բոլոր անողոք ու խեղդիչ ճնշումներուն, չճզմուեցաւ, չչքացաւ Հայաստանի մէջ ու ոեւէ ժամանակէ աւելի կ'ապրի հոն ապրող մեր մայր զանգուածի սրտին մէջ անջնջելի կերպով մը, ինչո՞ւ զարմանալ, որ Դաշնակցութիւնը ողջ-առողջ ու անպարտելի դուրս եկաւ նաեւ այն օրհասական պայքարէն, զոր թշնամին պարտադրեց անոր՝ արտասահմանի ու մասնաւորապէս Ամերիկայի մէջ:

Սակայն, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին ամերիկահայ գաղութի մէջ մղուած կատաղի, սանձարձակ պայքարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ այսօր շատ նկատելի չափով մը կորսնցուցած է իր թափն ու դառնութիւնը եւ դէթ արտաքնապէս այնքան է մեղմացած, որ մակերեսային դիտողին կրնայ թուիլ թէ ան նոյնիսկ դադրած է: Դժբախտաբար, իրականութիւնը այդպէս չէ. Հակադաշնակցական պայքարը այժմ ալ դեռ կը շարունակուի ուժգնութեամբ, թէեւ շատ խուլ եւ աւելի քօղարկուած կերպով: Ատոր ապացոյց՝ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի լիազօր ներկայացուցչի առաքելութեան ձախողումը, որ ամբողջովին հակադաշնակցական տարրերու տխուր եւ այնքան դատապարտելի գործն է:

Որոշ է, որ թշնամին տակաւին կը յաջողի հակադաշնակցական խայտաբղէտ տարրերը, թէեւ այժմ անջատ-անջատ, իբր գործիք ծառայեցնել իր մութ նպատակներուն համար: Որոշ է որ թշնամին չուզեր ո եւ է կերպով թոյլ տալ, որ ամերիկահայ գաղութը վերադառնայ իր բնականոն վիճակը՝ դադրելով բաժնուած ըլլալէ երկու անհաշտ ու հակամարտ բանակներու:

Ամէնքը գիտեն, թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անցած տարուան ընթացքին ըրաւ իր լաւագոյնը, ըրաւ առաւելագոյն զիջումները, որպէսզի այս գաղութը դուրս գայ, վերջապէս, իր ներկայ պառակտեալ վիճակէն եւ կարենայ աւելի խաղաղ, միասին ու ներդաշնակ մթնոլորտի մը մէջ իր պարտականութիւնը կատարել ազգին ու հայրենիքին հանդէպ այժմ, երբ այնքան ստիպողական պէտք կայ հայկական բոլոր ուժերու համերաշխ գործակցութեան՝ մեր ազգին սպառնացող կենաց ու մահու խնդիրները գոհացուցիչ կերպով լուծելու համար:

Սակայն, հակառակ մեր կողմէ թափուած բոլոր ջանքերուն, հակառակ մեր կողմէ եղած բոլոր զիջումներուն, անկարելի եղաւ վերջ տալ ներկայ պառակտեալ վիճակին, որ այնքան կը ջլատէ ամերիկահայ գաղութի ուժերը եւ այնքան աններելի կերպով պատճառ կը դառնայ այդ ուժերու վատնումին:

Այսուհանդերձ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի յուսահատիր երբեք: Մէկ վայրկեան իսկ չմոռնալով այն ծանր պատասխանատուութիւնը զոր ունի ազատատենչ հայութեան հանդէպ, ան առաջուան նման կ'աշխատի ու պիտի աշխատի ի նպաստ ազգային միութեան եւ համագործակցութեան:

Եւ որքան աւելի մեր մայր հայրենիքը ներքին եւ արտաքին ահեղ ցնցումներու սպառնալիքին կ'ենթարկուի, այնքան աւելի հայութեան համար կենսական ու հրամայական անհրաժեշտութիւն կը դառնայ ազգային միութիւնն ու համագործակցութիւնը: Եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իբր արթուն պահակը ազատատենչ հայութեան, բնականաբար, պիտի շարունակէ իր ջանքերը հայկական ուժերու համախմբման, կեդրոնացման ու ներդաշնակման համար, իր կողմէն ոչինչ խնայելով, որպէսզի հայ ժողովուրդը իրեն սպառնացող փոթորիկներու աշխարհաղղորդ յորձանքին մէջ ոչ միայն կարենայ պահել իր գոյութիւնը, այլ եւ առաւելագոյն քաղաքական նուաճումներով դուրս գայ այդ փոթորիկներէն:

Պ. ԹՐԱՆՔՈՒ-ԵԱՇ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

— . —

Յուլիս ամսուան ընթացքին Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենայ միջազգային ընկերային քաղաքականութեան երկրորդ միջազգային համաժողովը, որուն կը մասնակցի ռումանական պատուիրակութիւն մը եւս, նախագահ ունենալով նախկին նախարար ունենալով նախկին նախարար փրոֆ. Թրանքու Եաշ:

Թրանքու Եաշ ծնած է Եաշի նահանգին Թրկու – Ֆրումոս գիւղաքաղաքը, կը սերի մոլտավական հին հայ գերդաստանէ մը որ նախապէս Թրանխայեան կը կոչուէր:

1914 թուականէն ի վեր անդամ է ռումէն խորհրդարանին: Իր խորհրդարանական կեանքը եղած է պայքարի եւ աշխատանքի երկար շրջան մը, ու շնորհիւ իր տաղանդին ու յարատեւ աշխատանքին, ռումէն ժողովուրդին անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է:

1920ին մարաջախտ Աւէրէսքուի դահլիճին մէջ նախարար եղաւ եւ այդ առթիւ հիմնեց աշխատանքի նախարարութիւնը ըլլալով այսպէս Ռումանիոյ առաջին աշխատանքի նախարարը: 1926 երրորդ անգամ ըլլալով դահլիճին մաս կազմեց նոյն պաշտօնով: Այդ առթիւ երկրին մէջ մեծ զարկ տուաւ համագործակցական շարժումը եւ այսօր գրեթէ բոլոր համագործակցական համաժողովները Պ. Թրանքու Եաշ կը ներկայացնէ Ռումանիան:

Պ. Թրանքու Եաշ հեղինակն է բազմաթիւ օրէնքներու որոնցմէ շատեր իր անունը կը կրեն. իր նախարարութեան շրջանին քուէարկել տուած է 9 օրէնքներ, բոլորն ալ ռումէն ժողովրդի նիւթական եւ բարոյական բարձրացման նպաստող: Պ. Թրանքու Եաշ հեղինակած է բազմաթիւ գրքեր, նուիրուած համագործակցութեան, առեւտրական եւ աշխատաւորական կեանքին: Իր հեղինակութիւններու թիւը 50ը կ'անցնի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

Գարեգին, որ իր կեանքին չափ կը սիրէր հայրը, հիմա, չէր կրնար լուռ մնալ առանց պատճառը հասկնալու:

— Ի՞նչ ունիս հայրիկ, ի՞նչ է պատահեր:

Հայրը քանի մը անգամ սրբելով աչքերը, երկար, շատ երկար «օֆ» մը քաշեց: Գարեգին մինչեւ այդ օրը չէր լսած այդպիսի հառաչանք մը:

— Մի հարցներ, տղաս, ձգէ որ ես խեղդուիմ տապկուիմ:

Գարեգին յուզուած ձեռքին բրիչը մէկ կողմ դրաւ: Ու թերեւս առաջին անգամ ըլլալով տարօրինակ կանչ մը արձակեց.

— Ինչո՞ւ չես ըսեր ցաւդ, հայրիկ: Եթէ մէկը քեզ անպատուեր է, կ'երդնում տանս ու պատիւս վրայ, ամէն գնով դարմանել ցաւդ:

Արամ վարպետ տղուն բոցավառ աչքերէն աւելի դողահար, ձայնը ներս քաշեց, վախնալով որ այն իր ուժին վստահ, ալ աւելի հրահրէր կրակը: Բայց Գարեգին հօրը լռութեան վրայ տան ճամբան ձեռք առաւ: Հազիւ քանի մը քայլ, Արամ վարպետ մեղմաղձոտ ձայնով մը ետեւէն կանչեց.

— Գարեգին, տղաս, եկուր, եկուր որ հասկցնեմ ցաւս:

Գարեգին փոթորկայոյզ երեւոյթով ետ դարձաւ: Հայրը ինքն ալ ձգեց բրիչը ու պահ մը նայեցաւ տղուն պարթեւ հասակին:

Աչքերը կարմիր արիւնի գոյն ունէին: Դէմքը սարսռազդեցիկ պատկեր մը կը ներկայացնէր: Բռունցքները սեղմած, Գարեգին ինք, ամբողջութեամբ գունդ մը կրակ կը թուէր: Ու յանկարծ, Արամ վարպետի շրթունքը շարժեցան.

— Բան մը չունիմ, տղաս: Բայց, երբ ամէն անգամ արտ կուգամ, ողորմած հոգի մայրդ միտքս կ'իյնայ: Ասկէ երեք տարի առաջ, ճիշդ այս ամսուն, սա ծառին տակ երեքս միասին ինչե՛ր չէինք խօսեր: Անցած օր է, թերեւս դուն չյիշես: Կ'ըսէր թէ, երբ տղաս մեծնայ, մաքուր կաթ ունող աղջիկ մը կը ճանչնամ, պիտի կարգեմ հետը: Էհ, ինչ գիտնամ, շատ մը բաներ, ատենն անգամ մը որ միտքը" կ'իյնան կը փոթորկեն սիրտս:

Պաղ հով մը անցաւ Գարեգինի ոտքէն մինչեւ գլուխը: Անհետացող ընտանիքին երեւոյթը վերածնուեցաւ նորէն:

Դաշտէն տուն գացող աղջկան մը պէս հերարձակ, երբ արեւը իր դրան սեմին կը մօտենար, Արամ վարպետ իր տղուն հետ տան ճամբան բռնեց:

Այդ իրկուն, ճամբուն ընթացքին զգաց որ առաջուան յարգանքը չէին ծայուիր իրեն: Շատեր նոյն իսկ չոր բարեւ մը տալու կը դժկամակէին:

Երբ անկիւնը դարձան, ուր այլ եւս պիտի մտնէին իրենց թաղը, բազմութիւն մը տեսան դրան առջեւ: Արամ վարպետ թէեւ լուր չունէր անցած դարձածէն, բայց զգաց դառնութիւնը: Դրացի երկու կիներ Նազլուի հետ կը ծեծկուէին: Մազերը թափթփած: Վրայ գլուխ պատռտած: Մէկուն այտերէն քրտինքի պէս կը կաթէր արիւնը: Աղմուկ եւ հայհոյանքներ:

— Լկտի, քեզի կը սորվեցնեմ, կեցիր:

— Լկտին ալ դուն ես, շան ձագն ալ, Նազօ, կը պոռար Մաքիկ: Արամ վարպետի անունը եթէ չըլլար, քեզ հոս դրան առջեւ պիտի սատկեցնէի, վերնալիք ...

Արամ վարպետ երեսը կախեց անցաւ, ու ակնարկ մը ըրաւ Գարեգինի որ ներս կանչէ մայրը: Այս արտօրանքին մէջ, յանկարծ, պառաւներէն մէկը դէմը գալով.

— Ա՜խ, տղաս, Գարեգին, այս կնիկը ո՞ւրկէ բերաւ պապդ:

— Մարս, քուրս, այս կնիկ չէ, այլ փորձանք խեղճ վարպետի գլխուն, երկրորդեց ուրիշ մը:

Հասկցուեցաւ որ, դրացի Մաքիկի հաւը Նազլուի կոչկոնները փորած ատեն, քար մը նետեր սատկեցուցեր է:

Գարեգին, աչքերը կարմիր, ամբոխը արմկեց մտաւ մէջերնին, ու խորթ մօրը թեւէն բռնելով՝ ներս տարաւ:

Արամ վարպետ հազիւ շրթները բացած, յանկարծ մէջ ինկաւ Նազլու.

—Գարեգին, դուն իմ գործիս խառնուելու չես: Քեզմէ առաջ էրիկ ունիմ, հասկցա՞ր:

Գարեգին չդիմացաւ այս խօսքերուն եւ գլխարկն առաւ ու դուրս ելաւ:

Էրիկ կնիկ, դէմ դիմաց, պահ մը լռեցին: Արամ վարպետ զգաց որ, թոնրատան սեւ պատերը հիմա պիտի փլին: Հազար ու մէկ տեսակ խորհուրդներ եկան ու անցան մտքէն: Յիշեց իր հին կեանքը, անունը, պատիւը, որ տեսակ մը սրբութիւն դարձեր էին իրեն, եւ թէ գիւղացիներուն: Յիշեց Աննան, ու յանկարծ փլաւ սիրտը ինչպէս թումբ մը առուի, ուրկէ ջուրը կը հոսի փրփրուն:

×

Իրիկուն մը, Նազլու, երբ տան գործերով կը զբաղէր, Արամ վարպետ լուռ կը քաշուի սենեակը, ու խաւարին մէջ ծունկի գալով՝ իր սովորական աղօթքին վրայ կ'աւելցնէ հետեւեալը.

— Տէր Աստուած, առաջ ուրիշներուն, յետոյ Գարեգինին հետ եղիր: Եւ օր մըն ալ ձեռքէն բռնելով տուն առաջնորդէ զայն: Բայց, ո՜վ Տէր, այդ օրը այսօր թող ըլլայ: Ալ ապրելու ուժ չունիմ: Եւ կ'ուզեմ որ, վերջին պահուն այն կարօտի աչքերս իր կուրծքին վրայ փակեմ: Գիտե՞ս, Տէր թէ ...

Արամ վարպետ, աղօթքի ատեն այնպէս մը կը յուզուի որ, բառերն ակամայ կը թռին պատուհանէն դուրս: Ժամկոչը, Թորոս աղբար, ուշ ատեն եկեղեցիէն դառնալով, կը լսէ այս ամէնը, եւ զարմացած, կը ներկայանայ Տէր Գրիգորին ու կը յայտնէ պատահածը:

— Տէր հայր, փրկենք Արամ վարպետը, խելքէն եկած է:

— Ի՞նչ կ'ըսես, օրհնած:

— Հա, Տէր հայր, հա: Քիչ առաջ դռնէն անցած ատեն, յանկարծ, իր ձայնը լսեցի, որ կ'աղօթէր.

«Կ'ուզեմ որ, ով Տէր, վերջին պահուն այս կարօտի աչքերս իր կուրծքին վրայ փակեմ: Գիտես Տէր, թէ ...»:

— Ի՞նչ է պատահեր:

— Հինգ ամիս կ'ընէ որ, Նազլուին բարկանալով տունը ձգեր գացեր է: Մարդ չի գիտեր ո՞ւր:

— Տարօրինակ բան: Այս խնդիրը ասիկին ալ իմացուր, ժամկոչ, անոր թեւը երկայն է ... Ես ալ վաղը եկեղեցին ծանուցում մը կ'ընեմ, որ պէտքը մեզի իմացնեն ...

— Հա, Տէր Հայր, հա, տղուդ արեւուն թող ըլլայ, մեղք է:

ԾԱՏՈՒՐ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

(2)

Պ. Թրանքու Նաշ Փարիզ կ'ըլլայ Յուլիս 23ին առտու ժամը 10ին ուր կը հասնի արեւելեան ճեպընթացով: Կը յուսանք թէ Փարիզի Հայերը պէտք եղած մեծարանքն ու պատիւը պիտի ընեն մեր մեծ հայրենակցին, որովհետեւ այն մարդն է որ իբրեւ Հայ երբեք չէ խզած իր կապը հայ իրականութեան հետ հակառակ իր հասած բարձր դիրքերուն, եւ ամէն առթիւ հպարտութեամբ յիշած է իր հայկական ծագումը: Շատ անգամ զինքը կը տեսնենք հայկական հանդէսներու մէջ ուր խօսք ալ կ'առնէ. ան պատւոյ նախագահն է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռումանիոյ շրջանի- իր նախարարութեան օրով տարեկան 5000 լէյի նպաստ մը կը տրուէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի աշխատաւոր անդամներուն համար:

Արտասահմանի մէջ Պ. Թրանքու Նաշ առիթը չի փախցներ իր արենակիցներուն հետ տեսնուելու: Այս տարի Գերմանիոյ մէջ կը մասնակցէր համաժողովի մը, նոյն սրահին մէջ կը գտնէր օրիորդ մը՝ քարտուղարուհի որ Հունգար ներկայացուցիչին. առանց այլեւայլի Պ. Թրանքու Նաշ կը մօտենայ օրիորդին եւ կ'ըսէ.

— Օրիորդ, դուք Հա՛յ էք:

— Այո, Ձերդ Վսեմութիւն, կը պատասխանէ օրիորդը, բայց ուրկէ՞ գիտէք:

— Ձեր սեւ աչքերէն, օրիորդ:

Գերմանիոյ այդ հեռաւոր քաղաքին մէջ ուր Հայեր չկան, Պ. Թրանքու Նաշ խնկալէս կը հրճուի տեսնելով մէկը որ իր ցեղին կը պատկանի եւ իրեն պէս ուրիշ ժողովուրդի կը ծառայէ:

Փարիզահայերը ամենագեղեցիկ անակնկալը ըրած պիտի ըլլան Պ. Թրանքու Նաշը դիմաւորելով: Անշուշտ իրեն ընծայուած որ եւ է պատիւ արտասահմանի հայութեան կողմէ, զինքը աւելի պիտի կապէ հայ ժողովուրդին:

Չմոռնանք ըսելու որ վերջերս ի պատիւ Պ. Թրանքու Նաշի հրատարակուեցաւ Ռումանիոյ մշակութային հաստատութիւններու կողմէ մեծարանքի հատոր մը, որուն մէջ յօդուածներ ունին մայր Թագուհի Մարիան, Ռումանիոյ պատրիարքը, Մաքսիմոս Ալէքսէքու, կուսակցապետներ Կոնստանդին եւ Կէօրկէ Պրըթիանու, նախկին նախարարներ, դեսպաններ, մտաւորականներ եւն.:

ԱՆՑՈՐԴ

ՆԱՆՍԷՆԵԱՆ ԴՐՈՇՄԱԹՂԹԻ ՀԱՍՈՅԹԻՆ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Իրաւասու մարմինէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը.—

Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին հայկական բաժնին բաշխման յանձնաժողովը ի նիստ գումարուեցաւ 1937 յունիս 21ին Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսին Փարիզի պաշտօնատան մէջ, նախագահութեամբ Օֆիսին Ֆրանսայի ներկայացուցիչ Պ. Մ. Փանի:

Յանձնաժողովին բաշխելիք գումարն էր այս անգամ 124.205.05 ֆր. արդիւնք 1937ի առաջին եռամսեային:

Այս տրամադրելի գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Աղքատախնամ եւ որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի 28.000
2.— Աղքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց 28.000
3— Ս. Խաչ Ընկերակցութիւն ի նըպաստ հայ հիւանդներու եւ կարօտեալներու, Փարիզ 7.000
4.— Աղքատախնամ Մարմին Լիոնի 8.000
5.— Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի 4.000
6. Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Հ. Կարմիր Խաչի Օգն. մասնաճիւղ 6.000
7.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան Որբերու մասնաճիւղ 6.000
8.— Ֆրանսայ Կապոյտ Խաչի վարչութիւն 8.000
9.— Հայ Գրողներու Ընկերակցութիւն 2.000
10.— Դպրոցասէր Տիկ. Ընկերութիւն 2.500
11.— Անարատ Յղութեան Քոյրերու Որբանոց 2.500
12.— Ռուսահայ Տիկնանց Միութիւն 3.000
13.— Նախկին Պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութիւն 2.500
14.— Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւն 2.500
15.— Հայ Կամաւորներու եւ Մարտ. Միութիւն 2.500
16.— Ֆրանս. Բանակի Հայ Կամաւորներու Մ. Մարսէյլ 1.500
17.— Չափահաս Որբերու Միութիւն 2.500
18.— Ֆրանսական Բանակի Հայ Կամաւորներու Միութիւն 2.500
19.— Սէվրի Մուրատեան վարժարանի Բարեկամներու Միութիւն, աղքատ աշակերտներու համար 2.500
20.—Նիսի Հայ Աղքատախնամ մարմին 750
21. — Լա Սիօթայի Հայ Գաղութի Յանձնախումբ 750

Մնացեալ 1205.05 ֆրանքի գումարը նախագահին տրամադրութեան ներքեւ դրուեցաւ նահանգապետներէ եւ քաղաքապետներէ իրեն եղած անհատական կոչերուն համար:

Ինչպէս կը տեսնուի, 1937ի առաջին եռամսեային հասոյթը գրեթէ աւելի եղած է քան նախորդ եռամսեաները: Ասոր գլխաւոր պատճառներէն մին այն է որ ներկայ տարւան առաջին երեք ամիսները ինքնութեան քարթերու վերանորոգման համար կարեւոր պայմանաժամ մը կը ներկայացնէին, եւ երկրորդ ինքնութեան քարթերը հիմակ երեք տարւան համար տրուելով, Նանսէնեան դրոշմաթուղթն ալ յաճախ երեք տարւան համար կը գանձուի կանխիկ: Կը խնդրուի հետեւաբար նպաստընկալ մարմիններէն որ այս կէտը նկատի ունենան իրենց հաշիւներուն եւ նախատեսութեանց մէջ:

Յանձնաժողովը ինքզինք դժուարութեան մը առջեւ գտաւ Լիոնի համար: Լիոնի Ազգ. Միութիւնը Յանձնաժողովին նամակ մը ուղղելով կ'իմացնէր թէ նոր Աղքատախնամ Մարմին մը կազմուած է եւ կը խնդրէր որ Յանձնաժողովը այսուհետեւ իր յատկացումները ուղղէր այս մարմնոյն, եւ ոչ թէ մէկ քանի տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Աղքատախնամին որուն հետ գործ ունեցած էր մինչեւ հիմա Յանձնաժողովը: Այս խնդրանքին դէմ, նախագահը մէջտեղ դրաւ Յանձնաժողովին ներքին կանոնագիրը, Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ պարտադրուած, որ բացորոշապէս կը տրամադրէ որ Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթէն կրնան օգտուիլ երկու տարիէ ի վեր գոյութիւն ունեցող եւ իրենց գործունէութեան որոշ ապացոյցը տուած մարմինները միայն: Անհրաժեշտ է ուրեմն որ Լիոնի երկու Աղքատախնամները համաձայնութեան գետին մը գտնեն եւ այնպէս ներկայանան Յանձնաժողովին, որքան կարելի է շուտ, որովհետեւ այս ցաւալի անհամաձայնութենէն տուժողները Լիոնի Հայ կարօտեալներն են, որոնց հասնելիք բաժինը առ այժմ առկախ կը մնայ:

Յանձնաժողովը ներկայ տարւան մարտ 8ին ալ գումարուեցաւ, միշտ Պ. Մ. Փանի նախագահութեամբ, բաժնելու համար 1936ի չորրորդ եռամսեային արդիւնքը, որ էր 34.884 ֆր. 25 սանթիմ: Տրամադրելի գումարին սակաւութեան պատճառաւ, Յանձնաժողովը ստիպուեցաւ այդ անգամուն ալ բաշխել զայն էապէս աղքատախնամ մարմիններու միայն եւ յետաձգել նպաստընկալ ուրիշ մարմիններու եղած օժանդակութիւնը:

Յիշեալ գումարը բաշխուեցաւ հետեւեալ կերպով.—

1.— Աղքատախնամ Որբախնամ Միութիւն Մարսէյլի 11.000
2.— Աղքատախնամ Ընկերութիւն Փարիզի Հայոց 11.000
3.— Աղքատախնամ մարմին Լիոնի 3.000
4.— Հայ Աղքատախնամ Միութիւն Վալանսի 1.000
5.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան (Հ. Կ. Խաչի Օ. Մ.) 1.500
6.— Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան (Որբ. մասն.) 1.500
7.— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Վարչութիւն 2.000
8.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւն 1.250
9.— Անարատ Յղութեան Քոյրերու Որբանոց 1.250
10.—Նիսի Հայ Աղքատախնամ մարմին 500
11.— Լա Սիօթայի Հայ Գաղութի Յանձնախումբ 500

Փարիզ, 18 յուլիս 1937

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 17 յուլիս (Յառաջ).— 1930ին, երբ Կ. Խաչի մասնաճիւղին հիմը կը դրուէր Իսիի մէջ, ոչ ոք կը յուսար այն աշխատանքը զոր յետագային ցոյց տուաւ: 1932—33ին երբ քաղաքապետութիւնը նպաստ չէր տար, բազմաթիւ չքաւոր ընտանիքներ Կ. Խաչի օգնութիւնը կը ստանային: Հիւանդներ դարման կը ստանան մինչեւ շնորհիւ իր բուժարանին որ կը շարունակուի 5—6 տարիէ ի վեր: Կ. Խաչը ունեցաւ իր գիշերային դասընթացքը նաեւ մանուկներու համար, ուր կը յաճախեն 50 աշակերտներ: Եղան չարամիտ մարդիկ որ աշխատեցան քայքայել Կ. Խաչը, անտեսելով այս բոլոր աշխատանքները: Երբ չյաջողեցան քայքայել, նոր մը կազմեցին, որպէսզի երկու Կ. Խաչ ըլլայ: Յունիս 1ին Կապոյտ Խաչի դպրոցը գոցուեցաւ եւ չար բերաններ սկսան ուրախանալ աւետելով իրարու.— «Իմացա՞ր, Կ. Խաչի դպրոցը գոցուած է»: Դպրոցը կը գտնուէր Պ. Բանիկեանի սրճարանին ետեւի կողմը: Պ. Բանիկեան հիւանդ էր (յետոյ մեռաւ): Իր կինը, անկարող սրճարանին գործովը զբաղելու, ազդ մը փակցուց՝ եւ տեղացիները վարձեցին սրճարանն եւ դպրոցի սրահը: Ուրեմն առժամապէս փակուեցաւ դասընթացքը, իսկ յուլիս 1ին վարձուեցաւ աւելի ընդարձակ, լուսաւոր եւ օդասուն սրահ մը, ռիւ դը լա Տէֆանս, թիւ 2, երկար պայմանաժամով:

Անցեալ շաբաթ երեկոյ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը խորհրդակցական ժողովի էր հրաւիրած կարգ մը կազմակերպութեան ներկայացուցիչներ եւ չէզոքներ, խորհրդակցելու համար նոր սրահի նորոգութեան եւ նոր նստարաններու շինութեան մասին: Բոլորն ալ ուրախ էին եւ տրամադիր ամէն զոհողութեան, որպէսզի սրահը ներկայանալի դառնայ: Միաձայնութեամբ որոշուեցաւ ժողովրդային աջակցութեան ձեռնարկել, գործը գլուխ հանելու համար: Ներկաներէն շատեր արձանագրուեցան, ուրիշներ կանխիկ վճարեցին: Ս. ցանկը յայտարարուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ: (Տես «Յառաջ» յուլիս 14): Սրահը իմ կարծիքով պէտք է կոչել «Հայ Ակումբ»:

Թղթակից

ՏԽՐՈՒՆԻ

Անիէր Պուա – Քոլոմպի գաղութը յուլիս 1ին ողբաց իր հարազատներէն «ղարիպ» Գրիգոր Այսընեանի կորուստը:

Իսկական ղարիպն էր ան մեր մէջ: Մարդկային ընկերութիւնը զլացաւ անոր բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք: Ոստիկանները մէկ օր հանգիստ չտուին: Տարիներով ոստիկանական վերատեսչութեան դրասենեակներու առջեւ խաչուեցաւ մեր տարաբախտ Գրիգորը, ստոյիկեան ժպիտով մը դիմագրաւեց ճերմակ, կարմիր, կապոյտ թուղթերը, բայց ամէն անգամ յուզումները բան մը պակսեցուցին իր մէջէն եւ արիւնէն:

Ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը իրեն համար փրկութիւն մը պիտի ըլլար, բայց աւա՜ղ ուշ էր: Մեր Գրիգորը արդէն կը փակէր իր հաշիւը «քաղաքակիրթ» աշխարհին հետ, յոգնած ու սպառած, անէծքը իր շրթունքին:

Բնիկ Մեծ Նորգիւղցի տարագրուած մեծ եղեռնին: Յունական արշաւանքին Իզմիտ Թորգոմի քով զինուոր, կը մտնէ Յունաստան ուր կ'ամուսնանայ Հայուհիի մը հետ որ իր նեցուկը եղաւ ամէնէն սեւ օրերուն: Կ'ունենայ երկու մանչ զաւակ, 9 եւ 11 տարեկան:

Հացի համար Յունաստանէն կուգայ Ֆրանսա: Այդ շրջանին արդէն խստութիւնները սկսած էին գաղթականներու հանդէպ: Կառավարութիւնը կը զրկէ զինքը բնակելու եւ աշխատելու իրաւունքէն, որովհետեւ իր վիզան չէր լրացներ օրինական պայմանները:

Այս տաժանելի պայմաններու տակ Գրիգոր մնաց պարկեշտ եւ պատուաւոր, օրինակելի հայր մը, տալով իր զաւակներուն հայկական շունչ եւ ոգի:

Մեր սիրելի Գրիգորը չկայ այլ եւս: Ան սիրուած էր բոլորէն. բնաւորութեամբ հեզ, ընկերական եւ գիտակից Հայ մըն էր:

Զինքը ճանչցան իր դժնդակ օրերուն: Թող այս քանի մը տողերս ղարիպի արցունքներով օծուած ծաղկէ պսակ մը կազմեն իր խնկելի յիշատակին:

Գ. Յովհաննէսեան

** Մեր Թղթակիցն ալ հաղորդելով այս գոյժը, կը գրէ,— Գրիգորը 36 տարեկան էր: Դաշնակցական չէր, սակայն հոգիով ու սրտով փարած էր Դաշնակցութեան գաղափարին ու իր յոյսը դրած էր Դաշնակցութեան վրայ: Մահէն 10 վայրկեան առաջ իր ընտանիքէն կը խնդրէ որպէսզի «Յառաջ»ը բերեն տուն, սակայն աւա՜ղ որ աչքերուն լոյսը քաշուած էր, սրտին խորքէն կը հառաչէ եւ մէկդի կը դնէ:

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՆՈՐԵՐԸ

Պուքրէշի «Արազ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (11 յուլիս).

— «Նորերուն դժգոհութիւնը առաւելապէս անոր համար է որ իրենց զըլացուած է նիւթական քաջալերանքը հիներուն կողմէ,— այսինքն չեն ապահովուած իրենց ուսանողական պուրսեր կամ ազգային պաշտօններ: Ըսենք, արդար ըլլալու համար, թէ միայն մեր նոր սերունդին ախտաւոր հոգեբանութիւնը չէ ատ: Պատերազմը որ մարդոց հոգին ապականեց ու նոր բարքեր ստեղծեց կեանքի մէջ, մէկը միւսէն այլանդակ, խաթարեց նաեւ երիտասարդութիւնը բոլոր հորիզոններու տակ: Մեռցուց իտէալի ոգին անոր մէջ, ու զայն նիւթին ու վայելքներուն կապեց: Տքնելու հաճոյանքէն զրկեց զայն, ու դիւրին փառքերու, դիւրին բարօրութեանց ետեւէն քշեց: Եթէ հայ երիտասարդութեան պարպուած հոգին մեր ակնարկին կը դպի՝ անոր համար է որ հայ ժողովուրդը որ եւ է մէկէն աւելի կարօտ է ճիգի, յոգնութեան եւ ի հարկին զրկանքի դիմացող սերունդի մը:

Նորերը կը գանգատին նաեւ որ ասպարէզ չի տրուիր իրենց դիրք գրաւելու կեանքի մէջ: Այդ միեւնոյն յանկերգը գաղութէ գաղութ կը պտըտի 15 տարիէ ի վեր: Անընդունակ իրենք իսկ գրաւելու իրենց դիրքն ու արժէքը հայ կեանքին մէջ՝ իրենց աշխատանքին ուժով, եւ պարտկելու համար սնանկութիւնը իրենց հոգիին որ անկարող եղած է զիրենք տիրանալու դիրքերուն, մեղքը կը նետեն հիներուն վրայ՝ որոնք իբրեւ թէ ասպարէզ չեն տար իրենց հանրային կեանքի զանազան մարզերուն վրայ: Չգիտեն երանելիները որ հրամցուելով չէ որ դիրքերը կը փոխանցուին սերունդէ սերունդ, դիրքերը գրաւուելով կ'առնուին. ու զանոնք գրաւելու համար նոր սերունդը ինքն ալ թրծուած պէտք է ըլլայ խաչալով, կամքով ու զոհաբերութեան ընդունակութեամբ:

Դժբախտութիւնը ընդհակառակն հոն է որ հինները, այլ եւս յոգնած, իրենք են որ կը սպասեն սերունդի մը հասունանալուն, անոր փոխանցելու համար հին սերունդներէն եկող ջահը:

Քի՞չ հնարաւորութիւն տրուեցաւ հոս ալ որպէսզի տակաւ հանրային աշխատանքներուն տէր դառնայ երիտասարդութիւնը, սկսեալ թեմական օրկաններէն մինչեւ աւելի համեստ ազգային պաշտօնները: Ու ո՞ր երիտասարդն է որ կրնայ ըսել թէ կրցաւ թարմութիւն մտցնել իր մտած աշխատանքին մէջ, ու հիներէն տարբերիլ գոնէ իր երիտասարդական աշխուժովը: Ընդհակառակն մենք տեսանք թէ տքնութեանց ամբողջ ծանրութիւնը միշտ մնաց հիներուն վրայ, ու երիտասարդները յաճախ թիւ մը աւելցնելու միայն ծառայեցին: Կ'ընդունինք որ ազգ. պաշտօնական մարմիններէն դուրս ալ աշխատանք մը կայ՝ որուն առաւելապէս երիտասարդութիւնն է որ լծուած է: Բայց եթէ մօտէն հետեւինք այդ աշխատանքին, պիտի տեսնենք թէ հազիւ քանի մը նոր ուժեր են որ շալկած են ամբողջ բեռը, շնորհիւ տարբեր շունչի մը զոր անոնք ստացան Հ. Մ. Ը. Մ.էն կամ հայ ոգին թրծող քանի մը միութեանց ծոցին մէջ: Շատ ճղճիմ է անոնց թիւը սերունդ մը յատկանշելու համար, ու շատ փոքր անոնց ուսերը՝ որպէսզի կարենային վերցնել ամբողջ բեռը առանց հիներուն նեցուկին, ինչպէս ըրեր են անցնող այլ սերունդներ, մէկը միւսէն խլելով դիրքերը, բայց մանաւանդ այդ դիրքերուն հետ կապուած աշխատանքներուն ամբողջ բեռը:

Ահա թէ ինչու ողջունելի է ամէն պատուաստի փորձ:

Այլապէս խրամատը որ պատերազմը բացաւ երկու սերունդներու միջեւ, աւելի եւս պիտի լայննայ, ու զաւակները օր մը պիտի չճանչնան իրենց հայրերը»:

ՕՐ. ԹԱԳՈՒՀԻ ՎՐԱՑԵԱՆ
եւ
ԸՆԿԵՐ ԱՐՄԷՆ ՊԱՐՏԻԶԵԱՆ
Ամուսնացած
Պոսթըն 13 յունիս 1937

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (413)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» ∘ ««««

— Շնորհակալ եմ քեզմէ, Մէհմէտ աղա,— շշնջաց Վահէն,— էփէլ պակաս հէլալ ըրէ: Էս փոքր գումարը իմ չնչին նուէրս թող լինի ... Այս ծրարն ու նամակը կը յանձնես Նշանին, շատ բարեւ կ'ընես իրեն, տեսածիդ պէս կը պատմես ...

Մէհմէտ աղան բառ մը չկրցաւ արտասանել: Գլուխը անդին դարձուց, որ Վահէն չտեսնէ զգացած ցաւէն ճմռթկած դէմքը: Մեքենաբար Վահէի յանձնած ծրարն ու նամակը ծոցը կոխեց ու կիսովին շալկելով զայն՝ հասցուց ղովուշը:

Գարեգինը բոլորովին վաստակաբեկ, երկար սպասելէ յոգնած, երկնցած Վահէի անկողնին կուշտը կը քընանար:

— Չէ, Մէհմէտ աղա, ձայն մի տար, թող հանգիստ քնէ ... արդէն իմ քունս ալ կուգայ, քիչ մը երկնամ ...

Վահէն աչքերը գոցեց ու փորձեց քնել: Հակառակ որ արտեւանունքները քնատութենէ կը կոտտային, միտքը զարմանալի կերպով արթուն՝ կը գործէր: Հին ու նոր պատկերներ մէկը միւսին կը յաջորդէին արագօրէն: Վահէն ինքն ալ չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ երեւակայութիւնը տարաւ զինքը մինչեւ Գերմանիա, Միւնխէն քաղաքը, ուր տարիներ առաջ անցուցած էր ուսանողական երջանիկ օրեր: Կենդանի կերպով երեւակայութեան մէջ պատկերացաւ իր փոքր սենեակը, մաքուր անկողինով ու գրքերով ծանրաբեռնուած սեղանը, որուն առջեւ այնքա՛ն ժամեր կուացած կարդացեր էր խելօք համարուած հեղինակներու գործերը, որպէսզի յետոյ ալ ... Ու Վահէն հեգնօրէն ժպտեցաւ:

Զանազան պատկերներ իրարու կը յաջորդէին եւ Վահէն հոգեկան բաւականութեամբ բոլորովին անձնատուր եղած էր անոնց: Թրքական բանտի մէջ, աղտոտ խշտեակի վրայ երկնցած՝ ան կ'ապրէր հին անցած օրերը: Ամէնէն աւելի վառ գոյներով պատկերացաւ երեւակայութեան մէջ Թադէոս Առաքեալ վանքի մէջ անցուցած օրերն ու Խատիճէն: Այդ վերյիշումը կենդանացուց զինք ու միաժամանակ անհնարին ցաւ մը զգաց: Վաղանցիկ չքեղ երազ մը, ու առաւօտեան՝ վերջին վարագոյրի միակ դերակատարը պիտի լինէր ինք: Ապա Խատիճէն, այն մանկամարդ կինը, որ այնքան հզօր կերպով գերեց զինքը՝ իր թափուր սրտի տիրուհին դառնալով, ի՞նչ էր վիճակուած անոր եւ զաւկին: Հազիւ երկու անգամ միայն տեսած էր փոքր Ալին, իր հարազատ զաւակը, որ մեծնալով պիտի դառնար Հայդարանցիներու ապագայ բէկը: Սրտի դառն կսկիծ մը զգաց Վահէն ու ատամները սեղմելով՝ հեծկլտուքը զսպեց:

Հետզհետէ իրարու յաջորդող պատկերները սկսան մշուշոտիլ, ու Վահէն գիտակցութիւնը կորսնցուցած՝ քնացաւ: Ղովուշի վերի անկիւնը, պատի վրայ ամրացած նաւթի աղտոտ լապտերը հազիւ կը լուսաւորէր ընդարձակ սենեակը, ուր բանտարկեալները խշտեակներու վրայ երկնցած՝ կը խորդային, բացի Սարը Մէհմէտ աղայէն, որ Վահէի գլխավերեւը նստած՝ իրարու ետեւէ գլանիկներ պլլելով, ագահօրէն կը ծխէր, տխրօրէն Վահէի դէմքը դիտելով:

Ամբողջ բանտին մէջ շշուկ մը իսկ չէր լսուեր միայն երբեմն միջանցքի մէջ քալող կարտխաններու ոտքերուն խուլ ձայնը կը խանգարէր ծանր լռութիւնը: Ճնշող խաղաղութեան մէջ ժամերը ժամերու կը յաջորդէին, մինչ Մէհմէտ աղան, առանց դիրքը փոխելու, կը շարունակէր ծխել:

Շուտով արշալոյսը կը ծագէր:

Յանկարծ կարտխաններու պետը ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ: Միջանցքի մէջ լսուեցաւ բազմաթիւ մարդոց ոտքերու աղմուկը: Սարը Մէհմէտ աղան գիտէր թէ այդ ինչ կը նշանակէ, ու լեցուած աչքերով, նայեցաւ Վահէի գունաթափ դէմքին: Գլուխը բարձրացուց, ու հայեացքը դուրս նետեց բակին վրայ բացուող պատուհանէն:

Սկսած էր լուսնալ: Բանտի միջանցքին մէջ, մօտեցող համաչափ քայլերու դոփիւնը կը հնչէր Մէհմէտ աղային ականջներուն: Մէկ ալ ղովուշի ծանր դուռը ճռնչալով բացուեցաւ ու սեմին վրայ երեւցան բանտապետն ու սպան, իսկ անոնց ետեւէն զինուորներու սուիններու պսպղոցը:

Մինչ այդ, ղովուշի բանտարկեալները դրան բացուելու ձայնէն արթնցած, ստուերներու նման լուռ, նստան իրենց խշտեակներու վրայ: Բոլորի սահմռկած հայեացքները կեդրոնացան Վահէի ուղղութեամբ, որ անխռով կը քնանար:

— Վահէ էֆէնտի, Վահէ էֆէնտի, արթնցիր, Վահէ էֆէնտի,— մեղմօրէն քնացողի ուսը ցնցելով՝ ըսաւ Մէհմէտ աղան,— արթնցիր, ժամանակ է երթալու:

— Հա, ի՞նչ կայ,— ընդոստ արթննալով հարցուց Վահէն եւ յանկարծ դրան առջեւ կանգնած բանտապետն ու սպան տեսնելով՝ ամէն ինչ հասկցաւ:

Բանտապետն ու սպան հանդարտ քայլերով մօտեցան Վահէին, մինչ վերջինս Մէհմէտ աղայի օգնութեամբ կ'աշխատէր պառկած տեղէն բարձրանալ:

— Երթալու ժամանակ է, Վահէ էֆէնտի,— խուլ ձայնով խօսեցաւ բանտապետը:

— Բարի լոյս բանտապետ, բարի լոյս, զապիթ էֆէնտի, չէի կարծեր թէ այսքան երկար քնած եմ: Երթալու ժամանակ է, հա՞ ... Ես պատրաստ եմ ... Բանտապե՛տ, չէ, չխկացած շղթերու պէտք չկայ զիս ոտքի հանելու ... Տաղելու մէջ շատ վարպետ ես, խօսք չուզեր: Կ'երեւի թէ՝ հայրդ ժամանակին քէպապճի մըն էր: Ո՞վ գիտէ, թերեւս պայտար մըն էր ... Ինչ որ ալ լինի, վարպետ մարդ մըն ես ...

— Դուք ալ օգնեցէք Մէհմէտ աղային,— կողքի կարտխաններուն հրամայեց բանտապետը,— երկու կողմերէն թեւերը մտէք:

— Հա՛, այդպէս, տարատէս բռնեցէք,— խօսքը ուղղեց կարտխաններուն, որոնք կը փորձէին օգնել Վահէին ոտքի ելլելու.— զիս քալեցնելու նեղութիւնն ալ դուք քաշեցէք: Անշուշտ շատ հեռու լինելու չէ երթալիք տեղերնիս,— կառավարչատան հրապարակը, ընդարձակ տեղ մըն է, թամաշաճիներ ալ շատ կ'առնէ ... Է՛, զապիթ էֆէնտի, ինչպէս կը զգաք այս առտու, կը յուսամ որ գիշերը հանգիստ քնացաք ... Է՛, ինչպէ՞ս վերջացաւ ձեր հարցաքննութիւնը, երէկ գիշեր ընկերներս խօսեցուցի՞ք, ձեր ուզած անունները իմացա՞ք ... Չէ՞, դժգոհ կ'երեւիք, դէմքերնիդ արդէն կը ցուցնէ, որ շատ ալ գոհ չէք մնացեր ... Է՞հ, ի՞նչ ընենք, զարմանալի խենթ մարդիկ կան աշխարհի մէջ ... կը նախընտրեն լռելով տաղուիլ քան բերաննին բանալ ...

Դժուարութեամբ, բայց ոտքի հանեցին Վահէն, երկու կարտխաններու օգնութեամբ ոտքերը քաշքշելով մօտեցաւ ղովուշի դրանը: Ամէն ինչ որ կարելի էր ջարդոտել, ջարդուած էր Վահէի մարմնի վրայ, բացի գլուխէն: Առատ ու երկար մազերով, կենդանի աչքերով, հեգնոտ ժպիտով, այդ չքեղ գլուխը աջ ու ձախ կը դառնար՝ արձանացած բանտարկեալներուն՝ մէկ երկու սիրալիր խօսք ուղղելու համար:

— Է, պապա,— խօսքը ծերունի քիւրտ աւազակին ուղղեց Վահէն,— էփէլ պակաս հէլալ ըրէ ... շատ դարդ մի ըներ, աս ալ կ'անցնի ... աշխարհը ոչ քոնն է, ոչ իմս:

— Եարապպիմ, Եարապպիմ,— ծունկերը ծեծելով կը հեծկլտար ծերունի Քիւրտը:

Քանի մը քայլ անդին Վահէն կանգ առաւ զառամած Թուրք բանտարկեալի մը առջեւ, որու հետ երբեմն տաւլա կը խաղար:

(Տար.) ՄԱԼԽԱՍ

տել տեղեկութիւնը, բայց աւելցուց թէ Աշխատանքի Դաշնակցութեան կ'իյնայ որոշել այս խնդիրը: Հաւանական է որ ուրիշ մը նշանակուի իրեն տեղ:

Խօսելով ելմտական նոր տնօրինութեանց մասին, նախարարը, Պ. Պօնէ, հաւատաց թէ եկամուտի յաւելումը եւ ծախքերու կրճատումը «անմիջական ազդեցութիւն» պիտի ունենան, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար: Բայց եւ այնպէս, ֆրանքը զգալի անկում մը եւս ունեցաւ առջի օր, եւ տոլարըրարձ բացաւ 26.70ի, իսկ անգլիականը՝ 132.95ի, մինչ առաջինը 26.45, երկրորդը 131.30 էր մէկ օր առաջ:

700,000 վտարուած, նոր զնդակահարութիւններ

Աժանս Հավասի Լոնտոնի թղթակիցը կը գրէ թէ, համաձայն Խ. Միու-թենէն հասած վերջին լուրերու, ներքին քաղաքականութեան խնդիրները կը թենէն հասած վերջին լուրերու, ներքին քաղաքականութեան խնդիրները կը տիրապետեն արտաքին հոգերուն վրայ: Ստալին զինուորական գործողութիւն կը նախատեսէ միայն այն պարագային երբ բացարձակապէս անխուսափելի ըլլայ, բացայայտ արշաւանքով մը: Թերեւս ժամանակը պիտի լուսաբանէ մա-լայ, բացայայտ արշաւանքով մը: Թերեւս ժամանակը պիտի լուսաբանէ մարշալ Թուխաչեւսքիի եւ միւս եօթը զօրավարներուն դնդակահարութեան դաղտնիքը: Աննախընթաց տագնապ մը կը շարունակէ ցնցել կառավարութեան վերին խաւերը եւ համանավար կուսակցութիւնը: Կը հաւատեն թէ կուսակցական շարքերուն մաքրագործումը հասած է 25 առ հարիւրի, գնդակահարութեամբ, բանտարկութեամբ կամ վտարումով: Կուսակցութիւնը մաքրագործումէն առաջ ունէր 2,800,000 անդամ, ուրեմն դուրս քշուած են մօտ 7000000 հոգի:

*** Նոր կ'իմացուի թէ ապրիլ 23ին Մոսկուայի մէջ ձերբակալուած են երկու անգլիացի արուեստագիտուհիներ, Եւա եւ Այվի, սովորական ամբաստանութեամբ,— լրտես եւ աճաբեկիչ:

*** Խորհրդային թերթ մը կը ծանուցանէ թէ Խապարովսքի (Ծայր. Արեւելք) զինուորական գերագոյն ատեանը մահուան դատապարտած է 24 հոգի, իբրեւ լրտես աճաբեկիչ-թրոցքիական եւ գործակալ Ճափոնի: Վճիռը գործադրուած է անմիջապէս:

Ուրիշ թերթ մը կը պատմէ թէ յուլիս 11ին Եարոսլաւի մէկ գործարանին մէջ, սթախանովական Ասպետով սպաննուած է «ժողովուրդի թշնամի» կողմէ, որուն դիմակը վար առնուած էր: Յուլիս 16ին ալ սպաննուած է ուրիշ սթախանովեան բանուոր մը, Ռիտով: Ասպետովի դատավարութեան օրը, ատեանը շատ ծանր պատիժներու դատապարտած է խումբ մը մարդիկ, «որոնք յարձակումներ կը կատարէին մեղսակցութեամբ տնտեսական եւ քաղաքական ղեկավարներու»: Նոյն աղբիւրին համաձայն, վերջերս թրոցքիական եւ պուխարինեան խափանարարներ եւ լրտեսներ երեւան հանուած են Եարոսլաւի ձգախէժի գործարանին մէջ, կարեւոր պաշտօններու վրայ:

Ճափոն խօսէլն գործի անցաւ թնդանօթներով…

Երեքշաբթի օր, Չինաստանի կարեւոր մէկ շրջանը, Փէյփինկ, ռազմավայր դարձաւ կատաղի ճակատամարտի մը, Ճափոնցիներու եւ Չինացիներու միջեւ: Ճափոնցիները ռմբակոծեցին Վանկփինկը, որ կը գտնուի Փէքինի արեւմտեան կողմը, բայց քաղաքը մնաց Չինացիներուն ձեռքը: Ուրիշ երեք կէտերու վրայ եւս կռիւներ մղուեցան: Ճափոնցիները հրձիգ ռումբեր արձակելով կրակի տուին Վանկփինկ քաղաքը: 35,000 Ճափոնցիներ ցամաք ելան անմիջապէս:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ երկու կողմերը իրար կ'ամբաստանեն: Ճափոնցիները կ'ըսեն թէ ստիպուած էին «միջոցներ ձեռք առնել», տեսնելով Չինացիներուն նենգամտութիւնը եւ իրենց զօրքին սպառնացող վտանգը: Ըսել կ'ուզեն թէ առաջին անգամ Չինացիները բացին կրակը: Այսպէս կամ այնպէս, պատերազմը անխուսափելի կը համարուի:

Ամբողջ աշխարհ կ'ողբայ Մարքոնիի մահը

Երէկ երկու տողով հաղորդեր էինք Իտալիոյ ամենամեծ գիտունին՝ Մարքոնիի մահը, արդիւնք սրտի հիւանդութեան:

Հռչակաւոր գիտնականը Հռոմ կը գտնուէր երեքշաբթի օր եւ մինչեւ կայարան ողջերթի գացած էր կնոջը: Տուն դառնալով, սկսաւ աշխատիլ եւ կարգի դնել շարք մը թուղթեր: Իրիկուան ժամը 6ին ժամադրութիւն մը ունէր Մուսոլինիի հետ: Ժամը 5.30ին տկարութիւն մը զգաց եւ անմիջապէս կանչուեցաւ ընտանիքին բժիշկը, որ հաստատեց թէ սրտի տագնապ մը կ'անցընէ: Հիւանդին քով փութաց նաեւ Հռոմի մեծ մասնագէտը, Ֆրուկոնի, որ մտահոգութեամբ կը հետեւէր սրտին տկարութեան: Այս առթիւ հեռաձայնով նեղութիւն խնդրեց Մուսոլինիէն, քանի որ հիւանդը պիտի չկրնար երթալ ժամադրութեան: Մարքոնի անկողին դրուելով, քնացաւ դեղերու ազդեցութեան տակ: Գիշերուան ժամը 2ին արթնցաւ եւ խնդրեց հիւանդապահուհիէն բաժակ մը բերել: «Շատ լաւ եմ, կ'ըսէր, պարապ տեղը մի յոգնիք»: Ժամը 3.30ին նորէն քնացաւ, քիչ մը հառաչելով եւ ցաւեր զգալով կողերէն: Ժամը 3.46ին անկողնին վրայ դարձած եւ մեռած էր:

Գոյժը կայծակի արագութեամբ տարածուեցաւ ատոր արշալոյսին: Պապը, որ Մարքոնիի անձնական բարեկամն էր, ցաւակցական գիր մը ղրկեց ժամը 7ին. Մուսոլինի անձամբ հանգուցեալին բնակարանը գնաց եւ խոնարհեցաւ Մարքոնիի մարմնին առջեւ: Գոյժը խոր յուզում պատճառեց ոչ միայն Իտալիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհի մէջ, ուր Մարքոնիի կը պարտի անթելի առաջին գործիքները:

Հանգուցեալը ծնած էր 1874ին: Համալսարանական շրջանը լրացնելէ վերջ, անթել հեռագրի առաջին փորձերը կատարեց եւ գանոնք անգլիական կառավարութեան ներկայացուց 1896ին, իսկ իտալական կառավարութեան 1897ին: Անթելի առաջին հաղորդակցութիւնները հաստատեց Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ 1899ին, իսկ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի միջեւ՝ 1902ին: Նոպէլեան մրցանակը (բնագիտութիւն) ստացաւ 1909ին, եւ անթել հեռագրի նոր դրութիւն մը հնարեց 1912ին: Մեծ պատերազմի ընթացքին թանկագին ծառայութիւններ մատուցին իր կարճ ալիքներու գիւտերը: 1923—24ին նոր փորձեր կատարեց որոնք մեծ աղմուկ հանեցին: Ծերակուտական էր 1918էն ի վեր, յետոյ ընտրուեցաւ անդամ ֆաշական գերագոյն խորհուրդին:

Տակաւին կը խօսինք իր կեանքի եւ գիւտերու մասին:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾԱՆՐ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ծագեցան Պելկրատի մէջ, Վատիկանի եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ ծրագրուած պայմանագրին առթիւ: Հազարաւոր անձեր պաշարեցին մայր եկեղեցին եւ զօրքը կրակ բացաւ: Զօրքը չհասած, սերպ յեղաշրջական փոխականներ գրաւած էին եկեղեցին: Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուէին քանի մը եպիսկոպոսներ: Ոստիկանութեան վերատեսուչը հրաժարեցաւ: Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ քաղաքին մէջ: Հաւանական է որ երեսփ. ժողովը լուծուի: Օրթատուքս եկեղեցիին հովուապետը Անկլիքան եկեղեցիին դիմեց, օգնութիւն խնդրելով:

ԾԱՆՕԹ ՓԱՍՏԱԲԱՆ Շարլ Լըկրան մէկ տարի կախակայման դատապարտուեցաւ, անարգած ըլլալով դատական իշխանութիւնը:

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ մասին գոյացած համաձայնութեամբ, 40 ժամուան աշխատանքը պիտի բաժնուի վեց օրուան վրայ: Բանթողները գործի պիտի առնուին 10 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

Դաւաճ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 23 Յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Քուռ Լաֆայէթ, «Զարդարեան գրադարան»:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ժամը 2ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը Իշխան Արղութեանններու նորաշէն շիրիմին:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գերեզմանատան մօտակայ անտառին մէջ մինչեւ երեկոյ տեղի կ'ունենայ բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ ծայկական պարեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Բացի խմիչքէն ճաշը կարելի է միասին բերել:

Կը հրաւիրուին փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները իրենց ընտանեկան պարագաներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կառ Մոնբառնասէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ. Փոն տը Սէվրէն 1 թիւ օթօպիւսը, իջնել Շավիլ. Puits Sans Vin Պէքոնէն առնել Վէրսայլ գացող շոգեկառքը, իջնել Շավիլ:

Դաշտապարահանդէս

Խանասորի 40ամեակի յիշատակին, Սէն-Ժէրմէնի Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի կողմէ, 1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Լա Պառօն» Պ. Յարութիւն Գրմալեանի օդասուն ագարակին մէջ: Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

23 Յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café Voltaireի սրահը, 1 Place de l'Odeon, մէթրօ Օտէօն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ, ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

Նիւթ ունենալով՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կ'երգէ Ալիս Պիւլպիւլեան, կ'արտասանէ Պ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Մուտք 2 ֆրանք

Դաշտապարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մօնսիւի գեղատեսիլ անտառին մէջ, 25 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Երգ, պար եւլն., մասնակցութեամբ ընտիր ճազպանտի:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Քօտոտէլիէէն առնել 8 թիւ թրամուէյը եւ իջնել petit Versaillesկայարանը եւ մօնթէ Մօնսիւէն վեր բարձրանալ, անտառը հասնելու համար:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շօֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռապէնսոնի Maison Fiqueի պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Ապահովուած է մեծ օրքեսթր, ժազ-թանկօ, անակնկալներ,:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ընծրեւի պաժագային գոց սրահ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն Issyէն եւ Clamarէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plasseis Robinson:

Վերադարձը ապահովուած է հայ շօֆէօրներու կողմէ:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՈՐՐՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ'ունենայ կիրակի, 25 յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. յ.)

Դիլրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՁԿՆԻԿԸ

երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ Ժօրէսէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— Հրաժեշտի նուագահանդէս, 23 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.15ին, Յրգ. թաղապետարանի սրահը:

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ.— 24 յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Օթէլ Ֆրանսի սրահը:

Կ'ուզո՞ք վայելել խնճոյք մը

Վարժ արեւելեան կերակուրներու: Դիմել՝ Restaurent «Le Lord» 9 rue Lord Byron (8):

Դաշտագնացութիւն

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտագնացութիւնը տեղի պիտի ունենայ, կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyի, գեղեցիկ անտառը:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթօպիւս Պուրսի եւեւէն 7 — 8.30 — 9—10:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀԱՅ ՄԸ ՓՐԿԵՑ ՊՈՒՔՐԷՇԸ

»»»» • ««««

Խիստ շահեկան բանախօսութեան մը մէջ, զոր Պուքրէշի Արհեստ. Սթամպուլի սրահին մէջ ըրաւ Քրէշնկվի դատարանին նախագահը Պ. Արուէլ Սավա, նոր փաստաթուղթերու լոյսին տակ կ'երեւի դէմքը Հայու մը որ երբեմն այնքան մեծ դեր կատարած էր Ռումանիոյ մայրաքաղաքին մէջ:

Տալէ ետք Մանուկ պէյ Միրզայեանցի կեանքին գիծերը, եւ անոր կապը հայ ժողովուրդին հետ, բանախօսը պարզեց անոր դերը նաեւ Պուքրէշի քաղաքական անցուդարձերուն մէջ հետեւեալ կերպով.

— Նորութիւնը զոր պիտի ներկայացնեմ այսօր, շատ կարեւոր փաստաթուղթ մըն է՝ զոր գտայ Հընչէշթի մէջ: Ան մէկ յայտարարագիրն է Ռինկօ - Վալահիոյ մետրապոլիտ Տօսօթէուի, գրուած 1808 յուլիս 1ին: Հոն կը պատմուի նախ շահատակութիւնները Մանու Իպրահիմի հրոսախումբերուն՝ որոնք կը սպառնային Պուքրէշ ալ արշաւել, օգտուելով ռուս եւ թուրք պատերազմէն: Ու ահա կը յայտնուի Մանուկ՝ իր ազդեցութիւնը եւ խելքը ի սպաս դնելով Պուքրէշի փրկութեան համար: Ան ամէն հնարք փորձեց որպէսզի ռուս բանակը թըրքականէն առաջ Պուքրէշ մտնէ՝ եւ Պուքրէշէն աղէտ մը խնայուի: Ռուսերը որոնք Հօթին էին, դանդաղեցուցին իրենց յառաջխաղացութիւնը, ինչպէս միշտ սովոր են ընելու: Թուրքերը աւելի առաջ մտան Պուքրէշ: Անխուսափելի էր աղէտը: Մանուկ պէյի հնարամտութիւնը դարձեալ գործեց: Ան յաջողեցաւ Պուքրէշի կառավարիչ կարգել տալ իր մէկ մարդը Ահմէտ աղա, որուն ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ Մանաւօղլուի աւազակախումբերը չկրցան Պուքրէշ մտնել, եւ միւս կողմէ Պուքրէշի պըսէնները պատեցան վերահաս աքսորէ մը: «Մեր բարերարը, կ'ըսէ Մետրոպոլիտին վկայաթուղթը, ոչ մէկ դրամ չառաւ իր ըրածին փոխարէն, այլ իր դրպանէն ծախսեց: Միայն Մուսթաֆա փաշային 60,000 դրուշ տուաւ այդ առթիւ»: Ռուսերը Պուքրէշ մտան դեկտեմբեր 23ին, ուրեմն 100 օր յետոյ Թուրքերէն: Ու հոդ կը սկսի Մանուկ պէյի ուրիշ մէկ դերը: Ան միջնորդութիւն փորձեց ռուսեւ-թուրք պատերազմիկ կողմերուն միջեւ, ու յաջողեցաւ: Այդ գործն ալ սուղի նստաւ իրեն, 900 հազար դրուշ մը ծախսած է երկու կողմի դէմքերը կաշառելու համար, 34000 դրուշ մըւած է միայն Կալիպ փաշային:

Անկէ յետոյ է որ Մանուկ պէյ Բ. Դոնէն մեղադրուեցաւ երբ Ռուսերուն մարդը: Մեր մէջ ալ յաճախ յիշատակուած է անոր ռուսասիրութիւնը, եւ հաշտութեան դաշնագրով Պեսարապիոյ Ռուսերուն անցնիլը Մանուկ պէյի վերագրուած է: Բայց այն օրուան ըմբռնումով դատեցէք: Ո՞րը պիտի նախընտրէիք դուք Թուրքէն եւ Ռուսէն. միայն Մանուկ պէյի մտայնութիւնը չէր ատ. այդպէս կը խորհէին ժամանակակից բոլոր պոյէններ:

Մանուկ պէյ Թուրքերուն վախէն Սիպիու անցաւ, ու անկէ Պրաշով: Իր թուղթերուն մէջ գտայ Մէթէրնիխի նամակը որ զինք Աւստրիա կը հրաւիրէ: Մանուկ պէյ նախընտրեց Պեսարապիա անցնիլ, իշխանական տիտղոս ստացաւ Ռուսերէն եւ գնեց Հընչէշթի կալուածները 1815ին. տարի մը չանցած մեռաւ հոն: Ուրեմն սխալ է զայն Պեսարապիացի նկատել: Պուքրէշն է իր գործունէութեան տարիներուն խարիսխը. յիշեմ այս առթիւ իր ռումաներէնը ան կարդին կը գրէր:

Մանուկ պէյ մեծ առեւտրական մը եւ քաղաքական դէմք մը չէր միայն, այլեւ հայ հայրենասէր մըն էր:

Կտակը զոր ան ըրած է եւ որ ձեռքս տակն է ահա իր բնագիրով, ամէնէն պերճախօս փաստն է իր Հայու զգացումներուն:

Կտակը գրած է ան 1815ին Պրաշովի մէջ, ուր Պուքրէշէն գացած էր ապաստանիլ թրքական վրէժխնդրութենէ մը վախնալով:

Իր մահէն ետք պայման կը դնէ ան որ հետեւեալ նուիրատուութիւնները ըլլան իր թողօնէն.— 2000 դրուշ էջմիածնին, 1000 Երուսաղէմին, 1000 Կ. Պոլսոյ պատրիարքարանին, 1000 Մշոյ Ս. Կարապետին, 1000 Լիմ Անապատին, 1000 Կտուց Անապատին, 3000 Ռուսճուքի աղքատներուն, 1000 Պուքրէշի հայ քահանաներուն եւայլն:

Անկէ զատ, Պուքրէշի հայ համայնքին կը կտակէ եկեղեցւոյ քովի իր շէնքը՝ դպրոցի վերածելու համար, եւ այդ առթիւ 24,000 լէյ կը յատկացնէ նորոգութեան ծախքերուն, եւ գումար մըն ալ կը թողու որպէսզի երկու հայ ուսուցիչ պահուի միշտ եւ 30 հայ աշակերտ ձրի կըրթուին: Պէտք է այս դպրոցը շինուած ըլլայ, որովհետեւ Պուքրէշի հայ դպրոցին մէջ հայ մանուկները ամենօրեայ մաղթանք մը կ'արտասանէին, որ 1844ին Գէորգ արք.ի կողմէ խմբագրուած էր եւ ուր Մանուկ պէյի անունը յիշատակուած էր իբր բարերար:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Լուսաբեր Տէօքմէճեան կը փնտռէ իր հօրաքրոջ աղջիկը, Աֆիոն-գարահիսարցի, Տիկին Եղիս Մոստճեան, հօր անունն՝ Գառնիկ Գարլանճեան: Իմացնել Լուսաբեր Տէօքմէճեանի, 8, Rue Gerard, Paris (13), France:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 23 ՅՈՒԼԻՍ — VENDREDI 23 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3479 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ա՞ՍՏՂՆ Է ՈՐ ԿԸ ՄԱՐԻ, ԹԷ ԿԱՌՔԸ ՇՐՋԵՑԱՒ

»»»» o ««««

—«Բոլորս ալ աշխատեցանք որ ամբողջ ժողովուրդին սիրելի դառնայ այս Հայաստանը, որուն աստղին կապեցինք մեր ապագայի երազներուն եւ իտէալներուն կառքը: Սակայն դժբախտաբար, հայրենիքի իրականութեամբ խանդավառուած հայ ազգասիրութիւնը միշտ բախեցաւ ապազգային համայնավարներու հակառակութեան»: (*Պայքար*, 26 մայիս):

Ուրեմն, փլուզո՜ւմ, փլուզո՜ւմ, քանի որ աստղը մարեցաւ կամ կը սպառնայ մարիլ, կէս ճամբան ձգելով «կառքը»...

Ահա այսպէս մէկ ծայրայեղութենէն միւսը կը գլորին, լուսապայծա՜ռ բարձունքէն լքրծուն գետնին վրայ կը թաւալին մարդիկ, երբ կ՚ուզեն քաղաքական կեանք վարել բանաստեղծութեամբ: Անկխնի պատուհանէն դիտելով դէպքերը: Այն ալ մէկ աչքով:

Հապա ո՞ւր մնաց նոյն հոսանքին պնդումը թէ դարերու ընթացքին, մինչեւ իսկ Մեծն Տիգրանի օրով, Հայաստան երբեք այնքան ապահով եւ զօրաւոր եղած չէ, որքան այսօր, ընդ հովանեաւ Խ. Միութեան, որ կը նշանակէ ամենազօր Ռուսաստան:

Եւ դեռ չափեցէք խորութիւնը յուսահատութեան.

— «Խորհրդային Հայաստանի վերջին անցուդարձերն աւելի եւս շեշտած են յուսախաբութիւնը ազգասէրներու, այն վախը ներշնչելով թէ ներքին վտանգ մը կը սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնայատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները»:

Այսպէս կամ այնպէս, «ապագայ կը խոստանայ» այս ուշացած սթափումը: Եթէ երբեք ուղղամիտ մը չէ:

Թէ նոյն օրկանին եւ թէ ուրիշ ռամկավար թերթերու մէջ երեւցած գրութիւններ ալ կը հաստատեն եթէ ոչ դարձ, գոնէ վերաքննութեան փորձ մը, որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան:

Օրինակ, Փարիզի ռամկավար օրկանը կը շարունակէ անխնայ պատռել Հօկին դիմակը, զայն կոչելով պարզապէս բոլշեւիկեան գործակալութիւն: Այս առթիւ գործածելով բառեր ու բացատրութիւններ որոնք մասնութիւն կը համարուէին երէկ:

Մերկացումներու այս քաղաքականութեան առաջին ազդանշանն ալ Ամերիկայի «Պայքար»ը արձակեց, եւ կը շարունակէ զայն խորացնել ամէն օր:

Ոչ լանք, ոչ ալ խնդանք, յիշեցնելով նոյն հոսանքին երէկուան եւ այսօրուան համոզումներուն միջեւ բացուած խրամատը, նոյն այս հարցերու մասին:

Մաղթենք, միայն, որ աւելի զարգանայ վերաքննահասման այս փորձը, եթէ ոչ լուրջ եւ գիտակից գործակցութեան մը յանգելու, գոնէ սահմանափակելու համար անամէջ բանդիտութիւններ որոնք արդէն կը պղտորեն տարիներէ ի վեր:

Ասոր համար ալ, բարեկամական խորհուրդ մը,— գէթ այսուհետեւ աւելի ուշադրութեամբ կարդալ «Խ. Հայաստան»ը եւ ուրիշ թերթեր, մանաւանդ «Իզվեստիա»ն ու «Փրավտա»ն: Վերջապէս ասոնք Դաշնակցական թերթեր չեն, որպէսզի սրտնեղութիւն պատճառեն:

Այն ատեն պիտի համոզուին որ, եթէ «աստղ»ը տեսած ըլլային այնպէս ինչպէս որ էր սկիզբէն ի վեր, իրենց «ապագայ երազներուն եւ իտէալներուն կառքը» ոչ այնքան շուտ կը շրջէր, ոչ ալ այնքան ջուր ծեծած կ՚ըլլայինք, 15 տարի անընդհատ:

Անցնելով բուն հարցին,— ուրեմն «Հայաստանասէր»ներն ալ եկած են այն եզրակացութեան, թէ կարելի չէ ծալապատիկ նստիլ եւ բազկատարած աղօթել, քանի որ,—

1. *Հայաստանի կամ Խ. Միութեան մէջ, «ներքին վտանգ մը կը սպառնայ ջնջել ազգային ոգին եւ հայկական մասնայատկութեանց արդէն իսկ շատ տկար արտայայտութիւնները»:* (Պայքար):

2. «*Ի՞նչ սեւ ճակատագիր վերապահուած է այս ժողովուրդին, եթէ 1917ի ռուսական քայքայումը անգամ մը եւս կրկնուի»:* (Ապագայ, 12 *յունիս*):

3. «Թուրքիայէն անկործնելի իրաւունքներ ունինք զորս կը պահանջենք»: (Նոյն.— այս է որ կը կոչուի «Մեծ Տեսիլք»):

4. Հօկը «այս ժողովուրդին իրեն տուած վստահութիւնը չարաչար գործածեց, զայն անամօթաբար խաբելով»: (*Ապագայ*, 10 յուլիս):

5. «Այս երեւոյթէն խորապէս ազդուած հայրենասէրներ տարուած են մտածելու որ ինքն իր գլխուն ձգուած Հայաստանը պէտք է թողուլ իր բախտին, որպէսզի գաղթական Հայն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացնէ իր վիճակին եւ իր կեանքի իրականութեանց վրայ»: (*Պայքար*, 26 մայիս):

Եթէ միայն այս կէտերը բանաձեւի մը վերածուէին, առանց ուրիշ մանրամասնութեանց մէջ մտնելու, կ՚ունենայինք պատկեր մը, որուն առջեւ իր պատասխանատուութիւններն ու պարտականութիւնները դիւրաւ պիտի կրնար ճշդել որ եւ է հոսանք:

Արդարեւ, այդ հարցերը մտածումի եւ գործունէութեան նիւթ կը պարունակեն բոլորին համար, երկու հիմնական ճակատներու վրայ,— 1. Հայաստան,— 2. Հայկական Արտասահման:

Եւ մենք վստահ ենք որ, եթէ կանխակալ կարծիքները փարատին, աշխատանքի բաժանումն ալ ինքնին կը կատարուի:

Չէ՞ որ իւրաքանչիւր հոսանք պիտի գործէ համաձայն իր խառնուածքին եւ կարողութեան: Ես այս ճամբով կ՚երթամ, դուն միւս, ես այսքան ուժ ունիմ, դուն այնքան,— բայց եւ՛ իմ եւ՛ քու նպատակը պիտի ըլլայ իրար դիմաւորել կեդրոնական ճամբուն վրայ,— զօրացում, լրացում եւ ապահովութիւն Հայաստանի, ինքնապաշտպանութիւն գաղութներու:

Այն ատեն դժուար թէ կառքը կէս ճամբան մնայ: **Շ.**

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ԾԱՒԱԼԻՆ

»»»» o ««««

Տեղահանութիւն եւ զանգուածային ջարդեր

Մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները, յուլիս 6, 8 եւ 9 թուականներով.—

Բովանդակ Քիւրտիստանի մէջ շարժումը շրջան առ շրջան կը ծաւալի: Քրտական զինուած ոյժերը այսօր կը հաշուեն մօտաւորապէս 100,000 հոգի, Տէրսիմէն մինչեւ Պարխարեան լեռները, մինչեւ Արարատ, Վանայ շրջան, Սասուն, Ճապաղջուրի լեռները եւ մինչեւ Իրաքի սահմանը: Իսկ եւ իսկ թրքական դաժանութեամբ Ենկիւրի կը ջարդէ ու կը փճացնէ քիւրտ ժողովուրդը: Ոչ միայն ըմբոստները, այլեւ մանուկները, կիները ու ծերերը:

Փախստական Քիւրտ մը կը պատմէ.— Միտիաթի եւ Մարտինի բանտերը լեցուն են Քիւրտերով: Գիշերները խումբ խումբ կը հանեն եւ կ՚անհետացնեն: Դուրսն ալ այդպէս է: Եւ ոչ միայն բանտարկեալները կը փճացուին, այլ եւ դուրսի խաղաղ ժողովուրդը: Աչքերովս տեսայ, թէ ինչպէս ոստիկան—զինուոր մը 11 հոգի գնդակահարեց: Քովս կարմիր թաշկինակ մը տեսնելով, զիս ալ բանտարկած էին, ըսելով թէ մաքսանենգութեամբ կը զբաղիմ: Հրաշքով ազատեցայ»:

Եկուորները սարսափով կը խօսին սահմանէն անդին տեղի ունեցող արիւնոտ անցքերու մասին:

Սէյիտ Րիզայի պատասխանը Աթաթիւրքին

Յուլիս 1ին Աթաթիւրքը Ենկիւրիէն հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կը ղրկէ Տէրսիմ, Սէյիտ Րիզային, առաջարկելով, որ զէնքերը վար դնէ եւ հաշտութիւն կնքէ:

Սէյիտ Րիզա առանց յանձնախումբին հետ անձամբ տեսնուելու՝ զայն ետ կը նամբէ, անոր հետ Աթաթիւրքին ղրկելով հետեւեալ պատասխանը.

— «1918ԻՆ ՉԷԹԷԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐՈՎ ԴՈՒՔ ՁԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՍՏԱՏԵՑԻՔ ՄԵՐ ՀՈՂԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ: ԱՅԴ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ ԱՍԴԻՆ ԴՈՒՔ ՀԱԼԱԾԵՑԻՔ ԵՒ ՋԱՐԴԵՑԻՔ ՄԵՐ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ, ԻՍԿ ՄԵՆՔ ԼՌԵՑԻՆՔ: ՍԱԿԱՅՆ ՄԵՐ ԴԱՌՆ ՎԻՃԱԿԸ ՀԱՐԿԱԴՐԵՑ ՄԵԶ, ՈՐ ՄԵՆՔ ԱԼ ՁԵԶԻ ՆՄԱՆ ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲԵՐ ԿԱԶՄԵՆՔ, ԿՌՈՒԻՆՔ ՁԵՐ ԴԷՄ ԵՒ ՄԵՐ ՕՃԱԽՆԵՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՆՔ: ԱՅՍՕՐ ՄԵՆՔ ՄԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՆԻՆՔ:

« ԼՈՒՐ ՏՈՒԷՔ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻՆ, ՈՐ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՊԷՏՔ ՉՈՒՆԻՄ ԵՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՄ ՏԷՐՍԻՄԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՅԱՂԹԵՄ »:

Յանձնախումբը այսպէս ձեռնունայն կը վերադառնայ եւ այս պատասխանէն յետոյ է որ նոր սաստկութեամբ մը կը վերսկսին կռիւները՝ մեծ կորուստներ պատճառելով թուրք բանակին:

Կռիւներ Սասունի մէջ

Նոյն աղբիւրէն՝ Սասունի կռիւներու մասին.—

— Լեռը կռիւներու մէջ է: Թրքական զօրքերը քանի մը անգամ յարձակումներ գործած եւ կորուստներով ետ դարձած են. անյաջողութիւնները հարկադրած են, որ հրամանատարութիւնը Կէնճէն եւ Արճէշէն մօտաւորապէս երեք գունդ նոր զօրք նամբէ դէպի Սասուն: Հըրօտի վրայ Թուրքերը յանկարծ երեք վաշտով կը յարձակին. Քիւրտերը կատաղաբար կը դիմադրեն, մէկ վաշտը կը բնաջնջեն, իսկ մնացեալը խուճապահար փախուստի կը մատնեն: Հրամանատար Ահմէտ պէյ ծանրապէս կը վիրաւորուի: Գերիներու մէջ եօթը հոգի Քիւրտեր գտնուելով վար կը դրուին: Ապստամբները Արճէշէն եկող զինուորներու առջեւը կը կտրեն Քըթխէ եւ Չլթոյ գիւղերու քով, կը սպաննեն 13 հոգի, կը վիրաւորեն 8 հոգի եւ կը գրաւեն 6 բեռ ռազմամթերք եւ 8 բեռ պարէն:

Ֆրանքին ելեւէջները եւ ուրիշ հոգեր

Ֆրանքին ելեւէջները լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն հրապարակին վրայ: Անկումը կը շեշտուի մէկ օրէն միւսը, հակառակ ձեռք առնուած միջոցներուն եւ պաշտօնական հաւաստիքներուն: Առջի օր տոլարը 26.50էն բարձրացաւ 26.85ի, իսկ անգլիականը՝ 131.60էն 133.75ի: Կը կարծուի թէ կայուն վիճակ մը պիտի հաստատուի, երբ հրատարակուին ծախքերու կրճատման մանրամասնութիւնները եւ ուրիշ տնօրինութիւններ:

Ելմտական Նախարարութիւնը ապահովիչ տեղեկութիւններ հրատարակեց վարկի մասին, պետական թուղթերու պաշտպանութեան հարցին առթիւ: Ինչպէս գրած ենք, հիմնադրամ մը պիտի հաստատուի, արժեթուղթերու պաշտպանութեան համար: Այս առթիւ մշակուած հրամանագիրը պիտի հրատարակուի այսօր: Պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, հիմնադրամը պիտի ըլլայ աւելի քան 6,000,000,000 Ֆրանք, որ պիտի ճարուի Պանք տը Ֆրանսի ոսկի պահեստին արժէքին յաւելումով: (Այժմ Ֆրանքին ոսկին կը հաշուեն 48 միլիկրամ, փոխանակ 49ի, որ արժէքին հիմը կը կազմէր, երբ Ֆրանքը անջատուեցաւ ոսկիէն): Այս տրամադրելի գումարով արժեթուղթեր պիտի գնուին, երբ անոնց գիները բուն հրապարակի արժէքէն վար ըլլան: Ուրեմն կառավարութիւնը պիտի օգնէ թէ գիները բարձրացնելու եւ թէ հանրային պարտքին մէկ մասը վճարելու:

Չինու-ճափոնական ճակատին վրայ

Ճափոնական ռմբակոծութենէն վերջ, համաձայնութիւն մը գոյացաւ փոխադարձաբար քաշելու չինական եւ ճափոնական զօրքը: Բայց, երկու կողմն ալ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն, կռիւը վերսկսելու համար, աւելի լայն տարածութեան մը վրայ: Միւս կողմէ, չինացի հրամանատար մը մերժեց ետ քաշել իր բանակը. իսկ Ճափոն կը շարունակէ նոր զօրք ղրկել հիւսիսային Չինաստան, միշտ սպառնալով Փէքինի: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը չէ բարեփոխուած, եւ փոթորիկ մը կրնայ պայթիլ մէկ օրէն միւսը:

Կը հաստատուի թէ 35000 ճափոնցի զինուորներ ցամաք ելած են, Փեքինի շրջանը երթալու համար:

Նոր խառնակութիւններ Սուրիոյ մէջ

Դամասկոսէն կը հեռագրեն երեքշաբթի օրուան թուականով.— *Իբրեւ հետեւանք Ֆրանքի անկումին, գիները բարձրացած ըլլալով, ժողովրդական ծաւալուն ցոյց մը տեղի ունեցաւ այս առտու: Ցեղոյ ոստիկանութեան եւ ցուցարարներուն միջեւ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ: 1 ոստիկան սպաննուեցաւ: Քաղաքացիներէն ալ երկու հոգի սպաննուեցան եւ շատեր վիրաւորուեցան:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱՐՈՎ ԳԱՆ, ՀԱԶԱՐ ԲԱՐՈՎ...

—.—

Փարիզի ցուցահանդէսը միջազգային անհամար բազմութիւն մը թափեց այս ափերուն վրայ: Եւ դեռ կը հոսի գետը: Մասնաւորապէս Անգլիայէն, Հիւսիսային երկիրներէն եւ Ամերիկայէն:

Այցելուներուն մէջ աչքի կը զարնեն, նաեւ, Հայերը: Անշուշտ «կոկիկ բազմութիւն մը», բաղդատելով միւս հոյիւր հազարաւորներուն հետ: Բայց եւ այնպէս նշանակալից:

Եւ «*Յառաջ*»ի խմբագրատունն ալ դարձած է տեսակ մը ուխտատեղի:

Հեռաձայնը կ՚աւետէ, առտուն կանուխ.

— Զաքրեան, Ալժերիայէն: Ե՞րբ կրնանք ընդունիլ:

— Յակոբ Խաշմանեան, Ամերիկայէն. ե՞րբ կրնամ տեսնուիլ:

— Մարգար Վանեան, Խարթումէն (Սուտան):

— Խնդրեմ յայտնեցէք Նարդունիին թէ իր մօրեղբօր տղան եկած է Ամերիկայէն:

— Տիկին եւ օրիորդ X, Սոֆիայէն:

— Նկարիչ Զարեհ Մութաֆեան, Ժընեւէն:

— Վարդգէս Ահարոնեան եւ տիկինը՝ Արմենուհի Տիգրանեան, կրնա՞նք ձեզի հանդիպիլ ժամը 5ին:

Դեռ ուրիշներ որ հազիւ կառախումբէն ելած եւ տեղաւորուած, առաջին բարիլոյսը կուտան «*Յառաջ*»ի.

— Շատ բարեւներ Պուքրէշէն:

— Սէն Շամոնէն, «Պզտիկ գիւղին մեծ աղան», ընկերս ալ՝ Ամերիկայէն:

— Ռօմանէն, չէ՞ք յիշեր, առջեւի կարգը նստած էի, երբ նառ կը խօսէիք, երեք շաբաթ առաջ:

— Մարսէյլէն, կը յիշէք, չէ՞:

Եւ այսպէս ամէն օր, աշխարհի բոլոր մասերէն:

Շատեր ալ նամբան են, կամ կը պատրաստուին:

Բարով գան, հազար բարով:

— Նարդունի, Ամերիկայէն կամ Եգիպտոսէն կրնան գալ, տոլարը 26 է, եւ անգլիականը 135, զաւառէն ալ, իսկ Պալքաններէ՞ն, լէյով, լէվայով, տրախմիով...

— Կուգա՜ն, կուգա՜ն. այնպիսի դիւրութիւններ ընծայուած են որչեւս կրնար երեւակայել: Օրինակ մեր ազգականը երթուդարձի տոմսակ ստացած է 3500 լէվայի:

— Օրիորդ, ի՞նչպէս կը գտնէք Փարիզը:

— Անտանելի, անտանելի, այս ի՜նչ աղմուկ է, ի՜նչ օդ...

Զայն մը՝ Ամերիկայէն.

— Աղմուկի մասին մի՛ խօսիք. Նիւ Եորքի կամ Պոսթընի յետին փողոցէն անցէք, այնպիսի ժխոր մը կը տիրէ որ դուք հոս չէք տեսներ Օփերայի կամ Սէն Լազարի հրապարակին վըրայ: Եւ մեր բնակարանը կը գտնուի 80րդ յարկին վրայ...

— Լեւոն, ի՞նչպէս պիտի պատուենք այս հիւրերը, կը հարցնեմ «վարչապետ»ին:

— Բոլորը մէկ ժողվենք, դաշտահանդէս մը կազմակերպենք: Դուն ալ նառ մը կը խօսիս, հետեւեալ բնաբանով.— «Տարագիրներ բոլոր երկիրներու, միացէք»: Իսկ Նարդունին անշուշտ սօլօ մը կ՚երգէ, օրինակ՝ «Ազատն Աստուած»:

Ն.— Թող «լօթօռի»ն զարնէ, շաբական ալ կ՚երգեմ:

Եւ օրը իրիկուն եղաւ... ձեռագիր կարդալով, փորձ սրբագրելով:

ՎԱՀԷ

ՍԵՒ ՑԱՆԿԸ ԿԸ ՃՈԽԱՆԱՅ ԱՄԷՆ ՕՐ

»»»» o ««««

Հռչակաւոր Եակոտան ալ դաւաճան

Ամիսներու չարաչուք լռութենէն վերջ, խորհրդային թերթերը երեքշաբթի օր վերսկսան խօսիլ Եակոտայի մասին, առանց, սակայն, շատ բան յայտնելու: Մինչեւ հիմա Եակոտա կ՚ամբաստանուէր իբրեւ դահճիկ ղեկծարար մը, որ կը մսխէր հանրային դրամները: Այս անգամ պաշտօնաթերթ «Իզվեստիա» զայն կ՚ամբաստանէ իբրեւ «սոսր դաւաճան մը որ փորձեց ժողովուրդի թշնամիներուն ծախել չեկիստներու դիկտատուրային հզօր միջնաբերդը՝ Չեկա - Կէփէու-Նարկոմնուէլը, բայց Սթալինի արթուն աչքը ժամանակին երեւան հանեց իր դաւաճանութիւնը»:

Եակոտա ինքն էր որ ձերբակալեց եւ աքսորեց Թրոցքին. բայց այժմ ինքն ալ պիտի դատուի իբրեւ Թրոցքիական, եթէ արդէն «մաքրուած» չէ...

**** Չեկայի հիմնադրին՝ հռչակաւոր Ձէրժինսքիի մահուան 11րդ տարեդարձին առթիւ, խորհրդային թերթերը կը պանծացնեն անոր մատուցած թանկագին ծառայութիւնները, Եակոտան անգամ մը եւս խորտակելու եւ անոր յաջորդը՝ Եէժովը փառաբանելու համար: «Համաշխարհային յեղափոխութեան բոցավառ եւ աներաստ սուրը» (Ձէրժինսքի), կը ներկայացուի իբրեւ «կատարեալ եւ ազնիւ ասպետ մը, անվեհեր եւ անբասիր»: Եւ, ո՜վ հեգնութիւն, մասնաւորապէս կը փառաբանուի իր բարութիւնը մանուկներու եւ... անասուններու հանդէպ:*

**** Երէկ հրատարակեր էինք մանրամասն ցանկ մը «ժողովուրդի թշնամիներու», բոլորն ալ երեւելիներ: Ահա վերջին նորութիւնները, համաձայն խորհրդային թերթերու (20 յուլիս).—*

1. *Փոփոֆ, խմբագրապետ Ուկրայնայի կուսակցական պաշտօնաթերթին, «Կոմունիստ»ի: Ձերբակալուած է իբրեւ Թրոցքիական լրտես:*

2. *Մորոզ, Նախագահ համառուսական արհեստակցական միութեան կ՚ամբաստանուի իբրեւ խափանարար:*

3. *Կլինքա, տնօրէն Կէրչի հսկայ մետաղագործարանին, որ կը մեղադրուի թէ խանգարած է ամբողջ կազմակերպութիւնը, ամէն բան ձգելով «Թրոցքիական - Պուխարինեան խափանարարներու»:*

Հայ եւ Արաբ պայքար Սուրիոյ մէջ

ԽՄԲ.— Վերջերս հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ ծանր դէպքեր պատահած են Ճէզիրէի շրջանին մէջ: Պոլսոյ *Ճիւմհուրիյէթ*ը հետեւեալ կասկածելի տեղեկութիւնները կը հրատարակէ, այս խորագրին տակ.—

Մարտինէն հասած լուրերու համաձայն, Սուրիոյ Հասիչէ, Տէրզօր եւ Գամըշլը շրջաններուն մէջ խառնակ կացութիւն մը կը տիրէ: Վաթանիները կ՚ուզեն այս տեղերէն դուրս հանել Հայերն ու Ֆրանսացիները եւ ասոր համար ամէն զոհողութիւն աչք առած են: Յուլիս 8էն սկսեալ Տէնհամ աշիրէթը պաշարած է Գամըշլըն, սպառնալով Հայերուն եւ Ֆրանսացիներուն պարպել քաղաքը: Իսկ Վաթանիները Թայ աշիրէթին ալ հրամայած են չօգնել անոնց: Ասոր վրայ, յիշեալ աշիրէթին պետը Սինճար փախած է: Գամըշլըի մեծամեծներէն Գատտուր Դամասկոս փախած է:

Գամըշլըի բոլոր Հայերը զինուած են: Շուկան 5 օրէ ի վեր գոց է եւ արտաքին ու ներքին հաղորդակցութիւնը խզուած են: Հայերը մեծ մասամբ Ֆրանսական զօրանոցները, ոմանք ալ եկեղեցիները ապաստանած են, իսկ մէկ մասն ալ պահակ կը շրջի: Հրեաները դրամ կուտան Հայերուն որ ռազմանիւթ գնեն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Գ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՍՏՐԿԱՑՈՒՄ

Ուրեմն, որո՞նք են այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուեին եւ սնուցանում են խանջեանականութիւնը ։

Քաղաքական պատճառների մասին շատ չենք խօսիր · այդ պատճառները արդէն ծանօթ են ամէնքին — Հայաստանի մեկուսացումը, իրաւազրկումն ու ստրկացումը առաջ Թիֆլիսի ու Մոսկուայի, իսկ այժմ, Ստալինեան սահմանադրութեան կիրառումից յետոյ, Մոսկուայի լծի տակ ։ Քաղաքականապէս Խորհ · Միութեան կազմի մէջ, Հայաստանը վեր է ածուած մի բացարձակապէս արհամարհելի մի քանակի ։ Ապացոյց, Թէկուզ, սահմանների պարագան · Համայնավարական կամ խորհրդային ո՞ր սկզբունքների հիման վրայ հարիւր տոկոսով հայկական Ղարաբաղն ու Ախալքալաքը յափշտակուած են Հայաստանից, կամ Հայաստանի սրտում ընկած Նախիջեւանը դրուած է Թուրք - ադրբէջանեան տիրապետութեան տակ ։

Հայաստանի իրաւազրկման ու նըւաստացման աղաղակող ապացոյցներից մէկն էլ Խորհ · Միութեան Գեր · Խորհրդի ընտրութեան օրէնքն է, որ հաստատուեց յուլիս 9ին (տես «Իզվեստիա», 10 յուլիս) ։ Այդ օրէնքի 21րդ կէտով, ի գործադրութիւն սահմանադրութեան 34րդ յօդուածի, Միութեան Խորհրդի անդամ պիտի ընտրուի երկրի իւրաքանչիւր 300.000 բնակչից մէկ հոգի ։ Ցաջորդ, 22րդ կէտով, ի գործադրութիւն սահմանադրութեան 35րդ կէտի, Ազգութիւնների Խորհրդի անդամ ընտրւում է հետեւեալ կարգով · իւրաքանչիւր միութենական հանրապետութիւն տալիս է 25պատգամաւոր, իւրաքանչիւր ինքնավար հանրապետութիւն՝ 11, իւրաքանչիւր ինքնավար շրջան՝ 5 եւ իւրաքանչիւր ազգային շրջան՝ 1 պատգամաւոր ։

Այս հաշուով, Անդրկովկասի հանրապետութիւնները հետեւեալ ձեւով ներկայացուած պէտք է լինին Խորհ · Միութեան գերագոյն օրէնսդրական ժողովներում · —

Վրաստանը, որ ունի, կլոր թուով, 3.600.000 բնակիչ եւ որի սահմանների մէջ են Աճարիստանի ու Աբխազիայի ինքնավար հանրապետութիւնները եւ Հարաւ · Օսեթիայի ինքնավար շրջանը, Միութեան Խորհրդին պիտի տայ 3.600.000 ։ 300.000 = 12 պատգամաւոր, իսկ Ազգութիւնների Խորհուրդին՝ 25+ 11 + 11 եւ 5 = 52 պատգամաւոր ։

Ադրբէջանը, որի բնակիչների քանակն է, նոյնպէս կլոր թուով, շուրջ 3.000.000, նոյն համեմատութեամբ, պէտք է տայ Միութեան Խորհրդին 10 եւ Ազգ · Խորհրդին 41 պատգամաւոր ։

Իսկ Հայաստանը, որ ունի շուրջ 1.200.000 բնակիչ եւ ոչ մի ինքնավար հանրապետութիւն կամ շրջան, Միութեան Խորհրդին պէտք է տայ 4 պատգամաւոր եւ Ազգ · Խորհրդին՝ միայն 25 պատգամաւոր ։ Մինչդեռ եթէ Ղարաբաղն ու Ախալքալաքը վերադարձուէին իրենց բնական եւ օրինական տիրոջ, իսկ Նախիջեւանը, իբրեւ բնական պայման, կազմէր ինքնավար շրջան Հայաստանի սահմաններում, Հայաստանը Միութեան Խորհրդին կը տար 6 պատգամաւոր, իսկ Ազգութ · Խորհրդի 30, կամ 36, որով դէթ մասամբ, սրբագրուած կը լինէր աղաղակող իրաւազրկումը եւ հայ ժողովուրդը որոշ չափով կը վերադրաւէր իր նախկին դիրքը հարեւանների շարքում ։

Այսպիսի վրան բաց անարդարութիւններն ու համայնավարութեան տարրական սկզբունքի խախտումները, բնականաբար, վերջ ի վերջոյ չեն կարող չնկատուել, եւ նոյն իսկ Ստալինեան լոյսից շլացած հայ բոլշեւիկներն էլ տեսել ու հասկացել են, թէ ի՞նչ զզուելի կամայականութիւն ու բռնութիւն է կատարւում ամենատարրական սրբութիւնների անունով ։ Նոյն իսկ սարկամիտ եւ ազգային տեսակէտով այլասերուած հայ բոլշեւիկը չի կարող ըմբռնել եւ ոչ մի լենինիզմով կամ ստալինիզմով չի կարող բացատրել, թէ ինչո՞ւ, օրինակի համար, Հարաւ · Օսեթիան ինքնավարութիւն ունի Վրաստանի սահմաններում կամ Ղարաբաղը ինքնավար Ադրբէջանում, իսկ վրացի համայնավարները մերժում են ինքնավարութիւն տալ հայկական Ախալքալաքին, որի պայմանները ոչնչով չեն տարբերւում Հարաւ · Օսեթիայից ու Ղարաբաղից եւ որի բնակիչները, անգամ ի գին ապստամբութիւնների, պահանջում են կամ միանալ Հայաստանին, կամ դառնալ ինքնավար ։

Միւս կողմից, Հայաստանի սահմանների վրայ, Խորհ · Միութեան դաշնակից ու բարեկամ Թուրքիան ընջնջելով կամ վտարելով Հայերին՝ մեծ թափով եւ նիւթական առատ աջակցութիւններով արտասահմանեան երկրներից Թուրք բնակիչներ է ներգաղթեցնում Թուրքիա, իսկ նոյն պահուն, Թուրքիայից հեռացուած Հայերը Հայաստանում տառապում են սակաւահողութիւնից, կամ փճանում են արտասահմանում ։ Նոյն իսկ մոլեռանդ ու սահմանափակ հայ բոլշեւիկը չի կարողանում հասկանալ, թէ ինչո՞ւ «բարեկամ» ու «դաշնակից» Մոսկուան հանդուրժում է այս անարդարութիւնը եւ դէթ հնարաւորութիւն չի տալիս Հայերին էլ Հայաստան ներգաղթել, իբրեւ անշահ մեղմացում գործուած չարիքի ։

Բնորոշ է որ երբ հայ բոլշեւիկը Ռուսաստանում է, նրան ամէն բան վարդագոյն է երեւում, եւ խորհրդային կարգերը՝ արդարութեան կատարեալ աստիճանը ։Բայց բաւական է որ մի քանի տարի ապրի Հայաստանում, մտնէ Հայի կաշիի մէջ, տեսնէ ու զգայ հայկական իրականութեան բոլոր կողմերը,— եւ ահա նոյն այդ բոլշեւիկը ազգայնանում է եւ բանը հասնում է մինչեւ ընդվզում չարագործ կենտրոնի դէմ, մինչեւ դաւաճանութիւն նոյն այդ կենտրոնի դէմ, մինչեւ ինքնասպանութիւն յուսահատութիւնից … Բանը հասնում է այնտեղ, որ ամէնէն կատաղի հայ բոլշեւիկները դառնում են «գերմանեւճապոնական ֆաշիզմի ագենտներ» եւ — ո՛վ սարսափ — ուզում են «անջատել Հայաստանը Խորհ · Միութիւնից եւ հակախորհրդային ուժերի օգնութեամբ ստեղծել «անկախ» հայկական պետութիւն» ։

Ի հարկէ, բոլոր հէքեաթները, «գերմանեւճապոնական ֆաշիզմի» մասին որ «համաձայնութեան են եկել Դաշնակների ու ռամկավարների հետ» — պարզապէս Ամատունիների հիւանդ ուղեղի զառանցանքների արդիւնք են ։ Երեւանում կարող են հանդիստ լինել ։Իրենց մօր արգանդից հակադաշնակցական ծնած Երզնկեանները, Եսայեանները, Փիրումովներն ու Շահվերդեանները Դաշնակցութեան հետ համաձայնութիւն չեն կնքի · բայց եթէ նրանք ըմբոստացել եւ Դաշնակցականների պահանջած «անկախութիւնն» են պահանջել (եթէ միայն պահանջել են),— այդ ապացոյց է այն բանի թէ ի՛նչ այլանդակ կարգեր ու բարքեր են տիրում խորհրդային Դանըմարքայում, ուր շատ բան արդէն այնքան է հոտել, որ նոյն իսկ հայ բոլշեւիկների բութ քիթն է ըմբոստացել …

Գործնական կեանքում ի՞նչպէս է արտայայտւում «անկախութեան» պահանջը, հայ բոլշեւիկները ի՞նչ միջոցներ ունեն երկրի ինքնուրոյն շահերը պաշտպանելու ։ Ըստ երեւոյթին, նրանց գլխաւոր զէնքը սաբոթաժն է, այսինքն՝ նրանք աշխատում են չկատարել այն ծրագիրները, որոնց նպատակն է Հայաստանի միջոցները օգտագործել Ռուսաստանի կարիքների համար ։ Բոլշեւիկեան բարբառով այդ կոչւում է՝ վնասարարութիւն ։ Վնասարարութիւնը, ըստ Ամատունիի, ընդհանրացած երեւոյթ է այսօր եւ կիրառւում է տնտեսութեան բոլոր ասպարէզներում ։

Տեսանք արդէն «դաշնակ» բոլշեւիկների վնասարարութիւնը բամբակի եւ պղնձի արդիւնաբերութեան բընագաւառում · Ջանք է թափւում, որ Հայաստանի բամբակն ու պղինձը մընան Հայաստանում, իսկ եթէ այդ անկարելի է, մշակութիւնը չզարգանայ, աւելի լաւ ենհամարում,որՀայաստանի հանքը մնայ հողի տակ, քան հանուի ու տարուի Ռուսաստան ։ Սակայն, այդքանով չի վերջանում «վնասարարութիւնը» ։ Ամատունին, օրինակ, դառնօրէն գանգատւում է, որ ցեմենտի գործարանը փոխանակ 140.000 թոն ցեմենտ արտադրելու, տալիս է միայն 90.000 ։ Դուրս է գալիս, որ գործարանի կառավարիչ Շամչեանը, «որձերբակալուած է», «հակայեղափոխական Երզնկեանի հետ միասին, Տէր Գաբրիէլեանի գլխութեամբ, ցեմենտի գործարանի արտադրանքի պլանաւորումը կատարել է այնպէս որ մեր խոշոր շինարարութիւնները եւ մասնաւորապէս հարեւան հանրապետութիւնների շինարարութիւնները տարէց տարի չեն ստացել պլանով նախատեսուած իրենց հասանելիք ցեմենտը ։ Սոյուզ ցեմենտի գլուխ կանգնած եւ բոլորից յայտնի ընկ.Լուկաշինը շատ քիչ ուշադրութիւն է դարձնում այս գործարանի էական կարիքները բաւարարելու վրայ («Խ · Հ ·», 8 յունիս) ։

Նոյն պատճառով է, անշուշտ, որ Ալլահվերդու 25.000 թոն ծծմբաթթու արտադրելու կարողութիւն ունեցող գործարանը, որի վրայ ծախսուած է 2 միլիոն րուբլի, «կոնսերվացիայի է ենթարկուած», այսինքն՝ պարզապէս փակուած է ու չի գործում ։

Կիրովականի քիմիական կոմբինատում էլ, «գոյութիւն ունի ուղղակի վնասարարութիւն ճափոն - գերմանական տրոցկիստական գործակալների կողմից» ։

«Խայտառակ վնասարարութիւն» եւ սինտետիկ կաուչուկի կոմբինատում, որի «շինարարութիւնը բաւական ժամանակ կատարւում էր ընդհանրապէս առանց նախագծերի ու առանց հաստատուած նախահաշիւների, ապա կոմբինատի նախագիծը երեք անգամ ամբողջովին վերափոխուեց» եւ այժմ այդ շինարարութիւնը մեր արդիւնաբերութեան ամենանեղ տեղն է հանդիսանում» ։

Եւ այսպէս՝ տնտեսական կեանքի միւս բնագաւառներում էլ ։ Ի հարկէ անէրութիւնն ու վնասարարութիւնը ընդհանուր երեւոյթ են խորհրդային շինարարութեան ասպարէզում, բայց կայ, ըստ երեւոյթին, եւ մի յատուկ վնասարարութիւն — խուլ, բայց յամառ դիմադրութիւն Հայաստանի շահագործման բոլոր քայլերի դէմ ։ Մի շահագործում, որ օր աւուր աճում է, այլ եւս բացայայտ է ամէնքի աչքին եւ որ քաղաքականօրէն Հայաստանը դարձրել է գաղութ կենտրոնի վերաբերմամբ ։

Ս · ՎՐԱՑԵԱՆ

ՍԵՒՈՒ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

— · —

Ը ·

1926 նոյ · 3ն էր, Musée Dupuytrenի մէջ տեղի պիտի ունենար Փարիզի Մարդաբանական դպրոցի յիսնամեակի հանդէսը, նախագահութեամբ կրթական նախարար Պ · Էռիոյի ։

Այս հանդէսին համար ստացած էի հրաւիրագիր մը, զոր քանի մը օր առաջ պատիւ ըրած էր ինձ յղել, դպրոցին ականաւոր դասախօսներէն, Ֆրանսայի պատմա – բժշկական ընկերութեան նախագահ գիտուն բարեկամս Փրոֆ · Հէռլէ (այժմ մեռած) ։ Որոշած էի երթալ, երբ նոյն առաւօտ Պ Գ · Նորատունկեան ինձ հեռախօսելով կ'ուզէր որ ցորեկի ճաշը ընէի իրեն հետ, վերջը միասին Պ · Էռիոյի մօտ երթալու եւ Մուրատեան վարժարանի հարցի մասին խօսելու, մանաւանդ ձրի շէնք մը այդ նպատակին համար խնդրելու ։

Պատասխանեցի թէ կարելի չէր, որովհետեւ Պ · Էռիօ պիտի նախագահէր Մարդաբանական դպրոցի յիսնամեակի հանդէսին եւ թէ ես ալ փափաք ունէի ներկայ ըլլալ այդ հանդէսին ։ «Եկէք ճաշենք, ու ձեզի հետ ես ալ գամ, թերեւս կարելի ըլլայ խօսիլ նախարարին հետ, քանի որ ինքը հոն պիտի ըլլայ», ըսաւ Նորատունկեան ։

Հաւանեցայ ու գացի ճաշին, յետոյ մեկնեցանք դէպի Մարդաբանական դպրոց ։ Հանդէսը սկսած էր արդէն, երբ մենք հասանք հոն, եւ Պ · Էռիօ չէր եկած դեռ ։ Իրարու ետեւէ կ'արտասանուէին ճառեր, որոնք թէեւ շահական ու լի գիտական հետաքրքրութիւններով, բայց այն աստիճան երկար էին որ ստիպուեցանք մեկնիլ · եւ ահա սանդուղներուն վրայ պատահեցանք Պ · Էռիոյի, որ թէեւ ուշ մընացած, բայց ծանր ծանր վեր կը բարձրանար՝ հանդէսին գոնէ մնացած մասին նախագահելու ։

Նախարարին ու Նորատունկեանին միջեւ սիրալիր բարեւներ փոխանակուեցան եւ ձեռքի ուժգին սեղմումներ, որոնցմէ օգտուելով Գ · Նորատունկեան կրցաւ կարճ տեսակցութիւն մը ունենալ, եւ ըսել՝ թէ մտադրած էր անհանգիստ ընել զինք այսօր, խնդրելու համար արտօնութիւն Փարիզի մէջ հայ վարժարան մը հաստատելու ։

Նախարարը՝ «Je vous recevrai avec grand plaisir», ըսաւ եւ բաժնուելով՝ յանձնարարեց որ ուրիշ օր մը երթար իր մօտ, այդ նպատակին համար երկար խօսելու ։

Եւ այդ հանդիսական օրէն ի վեր քանիցս ուզուեցաւ դիմել կրթական նախարարին, եւ երբ կը պատրաստուէինք այցելել իրեն, թերթերու մէջ կարդացինք թէ Պ · Էռիօ սրունքի ցաւերով անկողին ինկած էր, եւ կը դարմանուէր փրոֆ · Վաքէզէն, ինչպէս յայտնած եմ արդէն յօդուածաշարքիս սկիզբը ։ («Յառաջ», 30 ապրիլ 1936) ։

Այս հիւանդութեան ապաքինումէն վերջն էր՝ որ Փրոֆ · Վաքէզէն խնդրեցի ներկայացնել մեզ Պ ·Էռիոյի,հայկական վարժարանի մը մասին խօսելու, եւ իրմէ ստացայ յետոյ 23 փետրուար 1927 թուակիր այն պատմական նամակը, զոր ներկայացուցած եմ արդէն «Յառաջ»ի 30 Ապրիլ 1936ի թիւին մէջ եւ որով Փրոֆ · Վաքէզ ինձ կը հաղորդէր թէ իր բարեկամ Ֆրանսացեալ Հայեր հակառակ արտայայտուած էին Փարիզի մէջ հայ վարժարան մը հաստատուելուն ։

Հակառակ ասո՛ր, բացուելուն հայ վարժարանի մը՝ նախկին Մուրատեան վարժարանին, որ այնքան պանծալի յիշատակներ ունի ազգային կրթութեան ժամանակակից պատմութեան մէջ, եւ որ հարիւր երկար տարիներու կեանք մը բոլորած է անխափան Փատուա, Փարիզ եւ Վենետիկ, եւ որու ծոցին մէջ սաղմն առած է Ազգ · Սահմանադրութեան գաղափարը, Ռուսինեանի եւ Պալեանի կողմէ, երբ ասոնք դեռ ուսանող էին Փարիզի մէջ, ինչպէս պատմած է ինձ Սերվիչէն ։

Կրթական նախարարին մօտ կատարուելիք այցելութիւնը շնորհիւ Հայերու ուրեմն ջուրը իյնալով, ինչ որ դժբախտութիւն մըն էր, նոր անակնկալ մը կուգար այլայլել մեր սիրտերը այն օրերուն ։

Կ · Պոլսէն լուր կը հասնէր, թէ Ղալաթիոյ Կեդր · վարժարանը ծայր աստիճան նեղութեան մէջ գտնուելուն համար, Սանասարեան խնամակալութիւնը որոշած էր, Սանասար – խանին տարեկան եկամուտէն կարեւոր օժանդակութիւն մը յատկացնել անոր ։

Գ · Նորատունկեան չէր կրնար չհամակերպիլ այդ որոշումին, որով տարեկան բաւական կարեւոր գումար մը կը յատկացուէր Ղալաթիոյ Կեդրոնական վարժարանին, որ սկսաւ «Սանասարեան» անունն ալ կցել իրեն, շատ կարճատեւ ժամանակի մը համար ։

Այս պատահարները սակայն, արգելք չհամարուեցան Մուրատեան վարժարանի վերահաստատման համար կատարուած դիմումներուն, մանաւանդ որ՝ Գ · Նորատունկեան՝ հաւատարիմ իր կանխորոշ խոստումին՝ կ'ըսէր միշտ, թէ Կեդրոնականին օգնելով հանդերձ Սանասարեանց խնամակալութիւնը կրնար դարձեալ հաստատ կերպով լուրջ գումար մը տրամադրել իր եկամուտէն, Մուրատեան վարժարանի համար ։

Բոլոր այս խօսքերը յոյժ քաջալերական, կը ստիպէին զիս գրել միշտ Ս · Ղազար առ ի տեղեկութիւն եւ անպատմելի ուրախութեամբ կը լցուէին հոն մեր սիրտերը, երբ կ'իմանայինք, թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը միղուաշահ փութով, ոգի ի բռին կառչած նպատակին, լուռ մնջիկ կ'աշխատէր յաղթել ամէն դժուարութիւններու եւ ճար ճարակ ընել ։ Վաղ ընդ փոյթ բանալ Փարիզ Մուրատեան բարեհամբաւ վարժարանը, ինչպէս կը գրէր ինձ Գերյարգելի Աթոռակալ Հ · Յովհաննէս Ծ · Վ · Թորոսեան, իր 17 յուլիս 1928 թուակիր մէկ նամակով, զոր հարկ կը համարիմ ներկայացնել նոյնութեամբ ․—

«Ընդունած եմ 14 յուլիս թուակիր պատուականնիդ ։ Այս անգամ Հռովմ երթալնիս, իմ եւ ընդհանուր քարտուղար Հ · Յովնան Վ · Աւգերին՝ ընկերակցութեամբ նաեւ Հ · Քերովբէ Վ ·ին կատարեալ յաղթանակ մը եղաւ Մխիթարեան Միաբանութեանս · ոչ միայն Հռովմի գերագոյն իշխանութենէն ու մեր եպիսկոպոսաց համագումարին կողմանէ առաջարկուելով մեզի Փարիզի եւ ուրիշ քանի մը քաղաքաց ու թեմերու մէջ վարժարաններու բացումը, այլեւ՝ պաշտօնապէս ծանուցանելով մեզի ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ նախագահ կարտ · Սինչէրոյի կողմանէ՝ թէ օգոստոս - սեպտեմբեր ամիսներուն մէջ պիտի գումարենք ընդհ · ժողովնիս եւ պիտի կատարենք ընդհ · Աբբային եւ նոր Առաջիկայից ընտրութիւնը » ։

« Շնորհակալութիւն ձեզի յատկապէս, որ հաղիւ լսած այս բարի լուրը համած էիք անմիջապէս ձեր ուրախակցութիւնը գրել մեզի, ցոյց տալով այսու անգամ մի եւս ձեր անկեղծ եւ սրտագին բարեկամութիւնը ուխտիս ։

« Շատ ճիշդ է ձեր դիտողութիւնը՝ թէ այս եղանակիս բոլոր Հայ ու Ֆրանսացի կարեւոր ու պաշտօնական անձնաւորութիւնք Փարիզէն դուրս կը գտնուին, սակայն մենք մտադիր ըլլալով, եթէ կարելի է, նոյն իսկ տարւոյս դպրոցական շրջանին սկիզբը պատրաստ ունենալ վարժարաննիս Փարիզի մէջ, այս պատճառով սահմանեց մեր ժողովը, որ Վ · Հ · Քերովբէ եւ Վ · Հ · Յովնան վարդապետք փութան Փարիզ գալ, նախապատրաստութիւնները տեսնելու համար բացուելիք վարժարանին, յուսալով եւ վստահ ըլլալով առ այդ կարեւոր աջակցութիւնը եւ օժանդակութիւնը ունենալ Փարիզի մէջ գտնուող մեր թանկագին բարեկամներէն ։

Արդարեւ ամէն տեսակ գովեստի արժանի է Ս · Ղազարի Միաբանութեան այս փոյթեռանդն գործունէութիւնը, որ եղաւ արդիւնաւոր, շնորհիւ իր իսկ ճակտի քրտինքին, առանց որ եւ է արտաքին օժանդակութեան, որու մասին յաջորդով ։

ՏՈՔԹ · Վ · Յ · ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

ԼԻՈՆ, 18 Յուլիս ․— Լիոնի քոնսէրվաթուարի տարեվերջի քննութեանց առթիւ, vocaliseի հետեւող քառասուն աշակերտներուն առաջնութիւնը շահեցաւ համակրելի երգչուհի Օր · Ծովինար Տէր Պետրոսեան ։

Քոնսէրվաթուարի տնօրէն փրոֆ · Վիթքովսքի անձնապէս շնորհաւորելով օրիորդը, ուսուցիչներու մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրած է ։

Նոր յաջողութիւններ կը մաղթենք օրիորդին, որ մեր հանդէսներուն զարդը կը կազմէ ։

Մ · Մ ·

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

Թորոս աղբար եա եա երթալով՝ դուռը բացաւ ու գնաց ։ Անցաւ անկիւնը եւ ուղղակի մտաւ լայն բացուած դռնէ մը, ու բարձրացաւ քարէ սանդուղներէն վեր ։ Դուռը զարկաւ ու մտաւ ներս ։

— Բարեւ, ռէս ։

— Աստուծոյ բարին, ժամկոչ ։

— Բարի գործի մը համար եկած եմ ։

— Գլխուս վրայ ։

— Գիւղդ ողջ թող մնայ ռէս ։ Արամ վարպետին տղան Գարեգինը, հինգ ամիս է որ մօրմէն բարկանալով՝ իրիկունը տունէն հեռացեր է ։ Հայրը գիշեր ցերեկ կուլայ ։ Քիչ առաջ դռնէն անցած ատենս, խառնաշփոթ բաներ մը լսեցի բերնէն ։ Խելքին եկածի պէս կը խօսէր ։ Խղճիս իմացուցի քահանային ։ Ցետոյ ըսաւ, ռէսին ալ յայտնէ, անոր թեւը աւելի երկայն է ։

— Շատ աղէկ, ժամկոչ, որ այսպիսի արի գործերով ալ կը զբաղիս ։ Արամ վարպետը լաւ կը ճանչնամ ։ Գիւղին մէջ ամէնէն շատ զայն կը սիրեմ ։ Անհոգ եղիր, այդ մեր ամէնուն պարտականութիւնն է ։

Ժամկոչ խոնարհութիւնով մը դուռը բացաւ, հեռացաւ ։

Առաւօտուն, ռէսը չորս երիտասարդներու ձեռքը մէկ մէկ թուղթ տալով՝ ղրկեց շրջակայ գիւղերը ։

«Պարոն ռէս, եթէ ձեր գիւղին մէջ Գարեգին Արամեան անունով երիտասարդ մը եկած է, հաճեցէք ինծի իմացնել ։ Ռէս» ։

Իրիկունը, երեք երիտասարդները ժխտական պատասխան բերին, բայց չորրորդէն ։

«Պարոն ռէս, ձեր փնտռած երիտասարդը հինգ ամիսէ ի վեր քովս ծառայութեան մտած է ։ Ի հարկին, պատրաստ եմ ձեզի ղրկելու ։ Ռէս Ք · գիւղի» ։

Ցաջորդ առաւօտ լուր կը տարածուի գիւղին մէջ, Արամ վարպետ առաջին լուրը առնելուն, գլուխը կախ, կը ներկայանայ ռէսին ։

— Վարպետ, հոգ մի ըներ, Գարեգինը գտնուած է ։ Վաղը իրիկուն հոս պիտի ըլլայ ։

— Ողջ կեցիր, ռէս, Աստուած քու զաւակներդ ալ պահէ ։

Արամ վարպետ ուրախ, «գիշեր բարին» շրթներուն տուն վերադարձաւ ։ Ընթրեց, յետոյ, Նազլուի հետ դէմ դիմաց ընտանեկան անուշ խօսքերով սկսան օրօրուիլ ։ Զգաց որ կոպերը կը ծանրանան ։ Ընդհատեց ։ Վերջին գլանիկ մըն ալ շրթներուն՝ մտաւ սենեակը ու գլուխը դրաւ բարձին ։ Մտածեց ։ Խորհուրդներ, խորհուրդներ ցաւերով, յոյսերով, սէրերով, ուրախութիւններով լեցուն, եկան ու անցան մտքին պրիսմակէն ։

Եւ քնացաւ ։

Արշալոյսէն առաջ արթնցաւ ։ Հանեց գլուխը թղթուած պատուհանէն ու նայեցաւ բնութեան ։ Եղանակին գեղեցկութիւնը մագնիսի մը պէս իրեն կը քաշէր ։ Հիացաւ ։ Բայց, սիրտը կը տրոփէր ։ Կ'ուզէր որ շուտ իրիկուն ըլլար այդ օրը ։ Որպէսզի տղան հեղ մըն ալ սեղմէր կուրծքին վրայ, համբուրէր ։

Աչքերը այդպէս երկար յառած պիտի մնային բնութեան, եթէ կատուն յանկարծ չցատկէր ՚ւերկը ։

Վար իջաւ ։ Նախաճաշեց ։ Ցետոյ, դուրս ելաւ, պտոյտ մը ընելով վերադարձաւ ։

Որ եւ է տեղ նստած ատեն, կարծես ինքզինքը փուշերու վրայ կը զգար ։ Ուրախութեան անհանդստութիւն մը կը կրծէր սիրտը ։ Սակայն երկար տարիներու կեանքը,իբրեւ միակ միջոցը ապրելու, սրտօրէն վարժեցուցեր էին զինքը յոյսի եւ համբերութեան ։

Իրիկունը երբ չտկուեցաւ ռէսի տունը, յանկարծ, չար խորհուրդ մը պաշարեց միտքը ։

— Արդեօք ճի՞շդ են ռէսին ըսածները ։ Պիտի տեսնե՞մ Գարեգինս, թէ խաղ մըն է եղածը ։ Բայց, ոչ, ռէսը իմ գիտցածս է, իմ պաշտպանս ։ Այդպիսի խնդիր մը խաղ չի կրնար ըլլալ, մտածեց վերստին ։

Ու քալեց, մտաւ սենեակը, բարեւեց ու նստաւ ։

Ծխնելոյզին աջը՝ քահանան եւ ձախը ռէսը, քիչ մը վարը ժամկոչը եւ ուրիշ ծանօթներ նստեր էին ։ Բոլորին դէմքին վրայ անոյշ ժպիտ մը կը ցօղար ։ Ու Արամ վարպետ ինքն ալ ժպտեցաւ ։

Պահ մը վերջ, երբ յաւերժական լոյսին տեղ ճրագներն սկսան պլպլալ, մէկէն դուռը բացուեցաւ եւ երկու երիտասարդներ ներս մտան ։

Մէկը անծանօթ ։ Բայց, միւսին աչքերը իրեն ծանօթ կը թուէին ։ Արամ վարպետ, նայեցաւ լաւ մը, զննեց ոտքէն մինչեւ գլուխը, ճանչցաւ ։

— Գարեգի՛ն, տղաս ։

— Հայրի՛կ ։

Հայր եւ որդի փաթթուեցան իրարու ։ Գարեգին հօրը համբոյրներուն տեղատարափին տակ կը հեծկլտար ։

— Հայրիկ, այդպէս երկար պիտի մնայի հոն, եթէ սէրդ եւ ռէսին ձայնը չկանչէին զիս ։ Բայց դարձեալ պիտի երթամ ։ Այս անգամ ալ ո՞վ գիտէ …

Արամ վարպետ ալ աւելի սկսաւ սեղմել տղան իր կթոտ բազուկներուն մէջ որպէսզի չփախի, ինչպէս պիտի ընէր որսորդ մը իր բռնած որսը ։

— Բաւ է պիտի թողո՞ւս հայրդ ։ Պիտի չսիրե՞ս այլ եւս, որ քեզ մինչեւ այս տարիքդ հասցուց ։

— Այո, քեզ կը սիրեմ ու պիտի սիրեմ ։ Բայց ոչ այդ կնիկը, որուն անունը իբրեւ մայր ուսերուս դրուած է ։ Ոչ, չեմ կրնար ։ Ձեմ ուզեր ապրիլ կնկան մը հետ, որ անունս, անունդ, պատիւը գերդաստանիս, ոտքի տակ առաւ ։ Անպատուեց դրացիներս, եւ ամբողջ գիւղը …

Այս սրտակեղ տեսարանը որ ամէնն ալ լռութեան դատապարտած էր, յանկարծ փոխուեցաւ ։ Համբոյրները դադրեցան ։ Բազուկները թուլցան ։ Եւ լուռ, քով քովի նստան ։ Գիշեր ։

X

— Լսեցի՞ր, լսեցի՞ր Մարօ ։

— Ի՞նչը, Աղաւնի ։

— Արամ վարպետ տղան կը կարգէ ։

— Որո՞ւ հետ, աղջիկ ։ ։

— Կօշկրենց Սառային ։

— Շիտակը կ'արժէ ։ Տղան ըսես՝ ըսելիք չունի, աղջիկը՝ անոր չափ գրող կարդացող ։ Երկուքն ալ իրարու յարմար են ։ Բայց վախնամ թէ հարսն ու կեսուրը իրարու հետ չկըրնան ապրիլ ։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(3)

ԲԺԻՇԿ ՌՈՒԲԷՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

—o—

ԹԷՀՐԱՆ, (Յապաղած) .— Յունիսի 20ին Թէհրանի Հայոց եկեղեցում, ի ներկայութեան խուռն բազմութեան, ընկերների, բարեկամների եւ բժիշկների, տեղի ունեցաւ հոգեհանգիստ ողբացեալ բժիշկ Ռուբէն Ստեփանեանի յիշատակին: Մասնաւոր ճառերով հանդէս եկան Յ. Թադէոսեանը եւ Տոքթէօր Յ. Ստեփանեան: Առաջինը իր ճառին մէջ չեշտեց.

— Ուր որ նայելու լինենք, ինչ ասպարէզ էլ վերցնելու լինենք, հայ մշակոյթի եւ հանրային կեանքի մէջ, — ամենուրեք կը հանդիպենք բազմաթիւ մտքի մշակների ու գործիչների, որոնք հերկում ու ցանում են հայ մշակոյթի անդաստանը, որոնք առաջ են մղում մեր ազգային յառաջդիմութեան վեհ գործը ամենայն անձնուիրութեամբ ու տոկունութեամբ: Ահա այսպիսի մի անձնուէր, տոկուն եւ բացառիկ համեստութեամբ օժտուած գործիչ էր եւ մեր սիրելի ու մանկական ընկեր բժիշկ Ռուբէնը:

Բժիշկ Ռուբէնի կեանքի թելը կտրուեց հենց նրա գործունէութեան ճամբի կէսին... Այսուհանդերձ նա կարողացաւ դրսեւորել շատ բեղուն գործունէութիւն եւ որ գլխաւորն է՝ երեւան հանել իր բարոյական պայծառ նկարագիրը:

Եւ արդարեւ Բժ. Ռուբէնը, որպէս մարդ՝ ազնուութեան, բարեսրտութեան եւ արթուն խղճի տէր անձ էր: Նա արձագանգում էր ամէնքի վշտին ու կարիքներին, առանց կրօնի, ցեղի եւ ընկերային դիրքի մէջ խտրութիւն դնելու:

Եւ եթէ Բժ. Ռուբէնի այս բարձր յատկութիւնների վրայ աւելացնելու լինենք այն բացառիկ համեստութիւնը, եւ այս պարտաճանաչութեան խոր ինքնազոհողութիւնը,— այն ժամանակ միայն մենք ի վիճակի կը լինենք պարզելու իր լայն ժողովրդականութեան եւ անձնական հմայքի գաղտնիքը:

Մարդն ու բժիշկը նրա մէջ ներդաշնակօրէն զուգորդուած էին ու ձուլուած, մէկը միւսից անբաժան, մէկը միւսին լրացնող:

Բժ. Ռուբէնի մահով իրանահայութիւնն եւ մասնաւորապէս Ատրպատականի ազգաբնակութիւնը՝ առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան, կորցրին իրենց հանրային գործիչներից մէկին:

Եւ զարմանալի չէ, որ նրա մահուան բօթը ցնցեց ամբողջ Ատրպատականը եւ բոլոր իրեն ճանաչողներին ամենուրեք: Հասկանալի է նաեւ այն, որ նոյն իսկ Թաւրիզի համար, որ դժբախտութիւն է ունեցել տեսնելու շատ մեծ մահեր, բժ. Ռուբէնի յուղարկաւորութիւնն եղաւ աննախընթաց թափով ու հանդիսաւորութեամբ, ինչպէս վկայում են ականատեսներն ու ստացուած տեղեկութիւնները:

Բժ. Ռուբէնը միաժամանակ նուիրուած հայրենասէր եւ գաղափարական գործիչ էր: Այո, երբ 1914ին պայթեց մեծ պատերազմը եւ աշխարհը, ինչպէս եւ մեր երկիրն ու ժողովուրդը ենթարկուեցին հսկայ փլուզումների, բժ. Ռուբէնը, հետեւելով իր ազգային առողջ բնազդին եւ իր ուխտած գաղափարի թելադրանքներին, գլխովին նետուեց իր ժողովրդի ազատագրական պայքարի մէջ, մինչ պատրաստ զոհուելու այդ պայքարի յաղթանակի համար: Տեղը եւ ժամանակը չէ գծելու նրա գործունէութիւնն այս ասպարէզում: Սակայն չենք կարող չասել, որ մեր ընկերը այստեղ էլ դրսեւորեց իր հոգու մեծ առաքինութիւնները եւ երջանիկ էր, երբ տեսաւ Հայաստանի հանրապետութեան կազմութիւնը եւ մասնակից նրա շինարար գործունէութեան: Բայց, կարճ տեւեցին այդ օրերը եւ 1921 ապրիլ 1ին սկսուած մեծ նահանջի ժամանակ բժ. Ռուբէնը եւս բռնեց տարագրութեան տառապալից ճամբան...

Ահա, հայրենակիցներ, այսպէս, կեանքի բոլոր ելեւէջների ընթացքում վերելք չճնող օրերին, թէ վայրէջք տխուր ու ծանր օրերին, բժ. Ռուբէնը մնաց հաւատարիմ ինքնիրեն:

Թող բժ. Ռուբէնի լուսապայծառ յիշատակը անթառամ մնայ բոլորիս սրտերում եւ մեր հաւատարմութիւնը նրա դաւանած վեհ գաղափարներին հիւսենք այն պսակը, որին լի ու լի արժանի է»:

Ապա մի զգայուն ճառով հանդէս եկաւ Տոքթ. Յ. Ստեփանեանը ...

— Ես կ'ուզէի միայն դիտել, թէ ինչո՞ւ մենք այնքան խուռն բազմութեամբ, ոչ միայն Թէհրանում այլ եւ Իրանի բոլոր վայրերում, խոր վշտով ողբում ենք մեր անդարմանելի կորուստը ... Ինչո՞ւմն էր կայանում ընկ. Ռուբէնի արժէքը, ինչո՞ւ կարողացել էր ձեռք բերել մեր բոլորիս համակրութիւնը եւ սէրը: Ցիրաւի կորուստը մեծ է, մանաւանդ երկու տեսակէտից: Նախ մեր բժշկական աշխարհը եւ հասարակութիւնը կորցրին ժողովրդական առողջապահութեան հսկող անձնուէր, անշահախնդիր լաւագոյն գործչին: Սիրելի Ռուբէնը բառիս լայն իմաստով ժողովրդական բժիշկ էր, իր կոչման գիտակ եւ բիւրեղացած բարոյական հասկացողութիւններով: Ռուբէնը միեւնոյն ժամանակ, դեռեւս երիտասարդ, եռանդով լի, իր հայրենիքի ազատագրական պայքարի բովից անցած, անբասիր գաղափարական գործիչ էր: Նա այն սերունդին էր պատկանում, որ մինչեւ վերջ չլքեց անդուղական Քրիստափորի, Սիմոն Զաւարեանի եւ Ռոստոմի գծած ուղին եւ մեռաւ հայրենիքի կարօտով:

Հանգիստ նրա ոսկորներին:

ՀՐԱՏ ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

—.—

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, 13 Յուլիս (Յառաջ). — Բրիտանական արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրի հրատարակութենէն անմիջապէս վերջ, Պաղեստինի արաբական բարձրագոյն Կոմիտէն ժողով գումարեց, քննելու համար կացութիւնը: Կոմիտէն հեռագիրներով դիմեց արաբ վեհապետներուն, որ պէտք է աջակցին բաժնել չտալու համար Պաղեստինը:

Լուրջ աղբիւրէ մը կ'իմանամ թէ Իրաքի Ղազի թագաւորը կ'ուսումնասիրէ հարցը: Արաբական հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ թէ Եմէնի վեհապետ Իմիր Եահեա ինչպէս նաեւ Հիճազի թագաւոր Իպն Սէուտ եւ յիշեալ երկիրներու երեւելիներ խնդրած են Մեծն Բրիտանիայէն որպէսզի իրենց տրամադրէ մէկ մէկ օրինակ յանձնաժողովի տեղեկագրէն:

Դամասկոսի ազգայնականները եւս յուզուած են, արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրին պարունակութիւնը իմանալով:

Անդրյորդանան սակայն հանդարտ ըլլալ կը թուի: Հոն դժգոհութեան շարժումներ կը նշմարուին անոր համար որ Ամմանի թագաւորը Էմիր Ապտալլահ պիտի հռչակուի վեհապետ Անդրյորդանանի եւ Պաղեստինի (արաբական բաժնին):

Կարճ. արաբական բոլոր շրջանակները յուսախաբ եղան լսելով կամ կարդալով տեղեկագրին պատճէնը: Մանաւանդ արաբ «Ֆիփթըլըֆիստ»ներ կը յայտարարեն թէ մասնաչափ հող պիտի չտան Հրեաներուն:

Սիոնական կազմակերպութիւնը անհանգիստ աշխատանքի լծուած է: Հրեաները եւս դժգոհ իրենց տրուած հողամասէն, կը բողոքեն թէ առանց Երուսաղէմի հրէական օճախ մը չի կրնար կազմուիլ: Հրէական մամուլը սիոնական կը տրամադրէ, ըսելով թէ սիոնին իրենց աւելի ընդարձակ հայրենիք մը խոստացուած էր: Արտասահմանի Հրեաները բողոքի հեռագիրներ ուղղեցին Լոնտոն եւ Պաղեստին, սիոնական կազմակերպութեան:

Շեշտենք թէ Պաղեստինի Հրեաները ներքնապէս գոհ ըլլալ կը թուին Պաղեստինի նոր քարտէսէն: Մինչեւ այսօր որ եւ է լուրջ միջադէպ չպատահեցաւ: Թէեւ մթնոլորտը թունաւորուած է:

Հոս հերքուեցաւ այն լուրը թէ «Մուսօլինի Լոնտոն դիմած է ի նպաստ Արաբներուն»:

Կացութիւնը դեռ յստակ չէ: Անակնկալներ միշտ ալ կրնան պատահիլ: Տնտեսական տագնապը աւելի սաստկացաւ: Հրապարակը կայուն է:

Տեղական արաբ մամուլը երկու օր առաջ խմբագրականներ գրեց Էնկլիրիի դէմ, դիմել տալով թէ ան համաձայն է Պաղեստինի բաժանման ծրագրին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՕՐ ՄԸՆ ԱԼ ԿԱՐԳԸ ՁԵԶԻ ԿՈՒԳԱՅ»

—o—

Վերի խօսքերը արտասանած է Քիւրտ մը, 1915ին, երբ Թրքական արիւնարբու կառավարութիւնը համատարած ջարդի ենթարկեց ամբողջ Թրքահայ ժողովուրդը:

Այդ օրերուն ես հրաշքով ազատուած կ'ապրէի ծերունի Քիւրտի մը քով: Ամառնային հունձքի տաք օր մըն էր, արեւը իր կէսօրուան կրակը կը մաղէր երկինքէն: Հնձուորները քաշուած էին պաղ աղբիւրի մը գլուխը, քիչ մը զովանալու համար: Այդ միջոցին յանկարծ երեւցան երեք քիւրտ երիտասարդներ եւ շնչասպառ ինկան աղբիւրին ակին վրայ, մէկ մէկ մանգաղ բռնած: Քիչ յետոյ պարզուեցաւ որ իրենց գործը կէս ձգած, կ'երթան Հայերը ջարդելու եւ կողոպտելու: Նոյն օրը Խարբերդէն Մալաթիա տանող ճամբէն տարագրուած Հայերու կարաւան մը կ'անցնէր:

Այն ծերունի Քիւրտը, որուն քով կ'ապրէի ես, բաւական ծանօթութիւններ ունէր Հայերու մասին, եւ չափազանց կ'ատէր Թրքական կառավարութիւնը, որ յղացած էր Հայերը ջարդելու դաղանային ծրագիրը. նոյնքան եւ աւելի կ'ատէր այն բոլոր Քիւրտերը որ կը մասնակցէին ջարդերուն: Երբ իմացաւ որ այդ քիւրտ երիտասարդները մանգաղներով զինուած կ'երթան անմեղ Հայեր ջարդելու, իր նստած ծառին տակէն վեր ելլելով մօտեցաւ անոնց, քանի մը մեղադրական խօսքեր ընելէ յետոյ հայրաբար թելադրեց որ դադրեցնեն դաղանային ոճիրները եւ հատիկ հատիկ կրկնեց հետեւեալ խօսքերը որ երբեք պիտի չմոռնամ.

— «Ազ տըմբըրըմ հուն տըմբինըն, նօքէրօրէ վազէ դէ»: (Ես կը մեռնիմ դուք կը մնաք, օր մըն ալ կարգը ձեզի կուգայ):

Չեմ գիտեր, այսօր այդ Քիւրտը կ'ապրի՞ թէ մեռած է, բայց իր այս խօսքերը մարգարէական շատոնց արդէն իրականացած են: 1925էն ի վեր Քէմալի կառավարութիւնը հետեւելով իր նախորդներուն կը ջարդէ եւ կը տեղահանէ այն Քիւրտերը որոնց ձեռքով Թուրքերը Հայեր եւ ուրիշ քրիստոնեաներ ջարդել տուած են: Հիմա որ Թուրքիոյ մէջ Հայ մնացած չէ բացի Պոլսէն, ոչ ալ ուրիշ քրիստոնեաներ, Թուրքերը սկսած են ջարդել իրենց երբեմնի գործակիցները, Քիւրտերը: Բայց այս անգամ պատկերը բոլորովին տարբեր է: Ես որ երկար տարիներ ապրած եմ Քիւրտերու մէջ, վստահ եմ որ մինչեւ իրենց վերջին շունչը պիտի կռուին Թուրք զինուորներուն դէմ: Թէեւ Թրքական թերթերը յաղթութեան աւետիսներ կը հաղորդեն Տէրսիմի եւ Սասունի մէջ մղուած կռիւներու շուրջ, բայց փաստ է որ Քիւրտերը 4—5 ամիսէ ի վեր կատաղի դիմադրութիւն ցոյց կուտան:

Մօտ օրէն առանձին գրութիւնով մը քանի մը տեղեկութիւններ պիտի հաղորդեմ իմ ճանչցած Քիւրտերուն կենցաղի եւ սովորութիւններուն մասին որոնց մէջ շատ մը հայկական հետքեր կան:

Գ. ՎՐԷԺ

Հ. Յ. Դ. ԹԱՆԳԱՐԱՆ

—.—

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան Թանգարանի համար.—

Տիկ. Վ. Զարդարեանէ (Փարիզ), իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ Ռուբէն Զարդարեանի մի արծաթեայ ծխատուփը, իր վերջին օրերու մի փողկապը, իր փղոսկրեայ գրչակոթը, իր սեղանի երկու բանալին եւ իր վերջին փոքրիկ նկարը:

Մարգար Սօսօեան (Պաղտատ), Կոստիա Համբարձումեանի (918ին նահատակուած Սայէն Գալայում) պսակի ոսկէ մատանին:

Ազգէն Մարտիրոսեանէ (Մարսէյլ), Կոստիա Համբարձումեանի սաթէ համրիչը:

Գրիգոր Մէրձանովէ (Լա Կասէն), Անդրանիկի զմելին:

Վ. Նաւասարդեանէ (Գահիրէ), Մ. Ա.ի նկարը, 1932ի վերջին նահատակներէն եւ Գ. Նազարէթեանի, Երուանդ Օտեանի եւ ուրիշներու խմբանկարը:

Վ. Նաւասարդեանի միջոցաւ Տ. Եաղուպեանէ (Ալեքսանդրիա) Ֆիլիպէի Հ. Յ. Դ. 1906—7ի զինուորական վարժարանի դասախօսութիւնները եւ բեկ ձեռագիր տետրակի մէջ: Եւ 32 նկար մեռած կամ նահատակուած ընկերներու:

Լուսանկարիչ Ա. Քէօսէեանէ (Մարսէյլ), ինը հատ մեծադիր նկարներ նահատակուած մարտիկներու եւ գործիչներու:

Ս. Վրացեանէ Հայաստանի կառավարութեան պղնձէ կնիքը:

Անիէն Պուա Քոլոմպի «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերներէն, իրենց այցելութեան առթիւ նուէր 300 ֆր.:

Վարդան Քիւփէլեանէ (Մարսէյլ), նուէր 50 ֆրանք:

Մէթր Ասատուրեանէ (Գահիրէ), տասը թերթ, արաբերէն եւ ֆրանսերէն լոյս տեսած 1913ին, նուիրուած Ակնունիին, իր բանախօսութիւններու առթիւ Գահիրէի մէջ եւ մի հրապարակային ժողովի թռուցիկ (1913):

Իզմիրի վարպետէն (Յովհ. Պօյաճեան), (Տէսին), զմելի մը, յիշատակ ողբացեալ ընկ. Գ. Վիշապեանի, որ կախուեցաւ Կեսարիոյ մէջ, 1915ին:

Վարիչ Թանգարանի
Գ. ԲԱԼԱՑԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յուլիս).

— «Կեանքի սղութիւնը հետզհետէ անհրեւակայելի համեմատութիւններու հասնիլ սկսած է այս երկիրներուն մէջ:

Իրարու յաջորդող ամիսներու ընթացքին ֆրանքը կրեց մինչեւ հարիւրին 45—50 անկում, եւ իբրեւ հետեւանք այս արժեզրկման սպառելի ամէն ինչ ունեցաւ խոշոր բարձրացում:

Անցնող մէկ տարուան ընթացքին թշուառութիւնը՝ ըլլայ Լիբանանի, ըլլայ Սուրիոյ մէջ, հասաւ լուրջ համեմատութեանց:

Ի բնէ սակաւապէտ այս երկիրներու ժողովուրդը այս պահուս կ'ապրի մտահոգ օրեր, որովհետեւ տնտեսական վերջին տագնապին վրայ կ'աւելնայ ահա ֆրանքի արժեզրկումով իր տեսակին մէջ նոր տագնապ մը եւս:

Մէկ կողմէ մարդիկ կը գալարուին գործազրկութենէ եւ առեւտրական լուրջ ձեռնարկներու պակասէն, միւս կողմէ օրէ օր կը սղին սպառումի հիմք ծառայող ամենակենսական նիւթերը:

Առկէ տարի մը առաջ թիթեղ մը քարիւղը կ'արժէր 60—70 ս. դ. այսօր 120ի բարձրացած է ան ու դեռ երկիւղ կայ, որ պիտի կրէ նոր յաւելում:

Ձէթը, շաքարը, իւղը, հացը, միսը, վերջապէս առօրեայ մեր սնունդին հիմք կազմող ամէն ինչ, գրեթէ կրկնապատիկ կերպով սղած են, իսկ վարձատրութեան չափը մնացած է նոյնը:

Կարելի է անվարան յայտարարել, թէ պահեստի մթերումներ կատարող սակաւաթիւ դրամատէրներէն բացի, ստուարագոյն մասը ժողովուրդին իր սեփական մորթին վրայ զգաց ու կը շարունակէ դեռ զգալ հրապարակի վրայ տիրող տնտեսական տագնապին ազդեցութիւնը:

Առանձնապէս պաշտօնէութիւնն ու մանր առեւտրականներ կրեցին ու կը կրեն դեռ ստեղծուած անբնական կացութեան անդրադարձումները:

Արդի պայմաններուն մէջ Լիբանան ու Սուրիան աւելի ներածող երկիրներ են քան արտածող:

Անոնց տնտեսական կեանքի մէջ ամէն տարի խոշոր բաց մը նկատելի էր:

Ֆրանքի թաւալգլոր անկումը այս շրջանները կը հասցնէ ահանիւթական դահավէժի մը առջեւ:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ճակատագիրը 4 միլիոնի հասնող այլատարր ազգաբնակչութեանց, որոնք կ'ապրին Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ եւ որոնց ձեռքը գտնուող ֆրանքին արժէքը մէկ օրէն միւսը կրնայ փոշիի վերածուիլ:

Խոշոր հարցական մըն է սակայն, խոշոր ու ծանրակշիռ միանգամայն, վասնզի գրեթէ մէկ տարուան ընթացքին թղթադրամ ոսկին կորսնցուց իր հարիւրին 50 արժէքը:

Բաւական է նոր ու տխուր նման արժեզրկում մը եւս, ու մենք կ'ունենանք իրական սնանկութիւն:

Դեռ հոդ չենք հասած, ու ահա մէկ տարուան ընթացքին Սուրիոյ եւ Լիբանանի զանազան կողմերը՝ իբրեւ հետեւանք չքաւորութեան եւ գործազրկութեան՝ շատեր դարձան անձնասպան, ոմանք՝ կախուելով, ուրիշներ՝ ծովամոյն, մէկը թոյն խմելով, ուրիշ մը՝ գանկը պայթեցնելով:

Դեռ երէկ կը կարդայինք Հոմսի մէջ թշուառութեան պատճառով կազմուած ամբոխային ցոյցերու մասին: Քանի մը տասնեակ կամ հարիւրեակ պարկ ալիւրաբաշխութիւնը արմատական դարման մը չէ անոր չարիքին դէմ:

Տնտեսական տագնապը կը զարգանայ բազմագլխեան հիդրայի մը հանգոյն: Ցաւով պէտք է խոստովանիլ, որ քաղաքականապէս դեռ ներքին տագնապներով կը գալարուին այս երկու շրջանները, ու ահա տնտեսականն՝ իր կարգին կուգայ ծանրացնել կացութիւնը:

Սուրիան Սանճաքի խնդրով կ'ապրի ցնցած վիճակ մը. այժմ կայ Համաբարականութեան ստեղծուածը, կայ հիւսիսէն գալիք ապագայ նոր վտանգներու հեռանկարը, կայ, վերջապէս, դաշնագրի ցանկալի եղանակով վաւերացման խնդիրը:

Պէտք չէ մոռնալ, սակայն, որ հակառակ ամէն բանի, այս երկիրներու ճակատագիրը հետզհետէ պիտի մռայլի, եթէ երբեք համախորհուրդ չմտածուի որոնել արմատական միջոցներ ստեղծուած կացութեան մասին:

Երէկ Հոմսի մէջ էր կազմուած անօթութեան թափօրը, վաղը կրնայ Համա եւ այլուր կազմուիլ, ու, օր մըն ալ, կրնայ բռնկիլ ամբողջ շրջանը քաղցի սարսափին տակ»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (414)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Ալի աղա, տամայի վերջի խաղը ես տարի ... սրտիդ մ'առներ, իմ ճամբաս ես պէս ալ վերջանալու էր .. Առաջէլ, դատարանի մէջ ինքզինքդ պահել գիտցիր, ամենալաւ պատասխանը, չեմ գիտեր, չտեսայ, է ...

Աջ ու ձախ բանտարկեալներուն հետ խօսելով երբ զովուշի դրան սեմին հասաւ, Վահէն գլուխը ետ դարձուց եւ անյողդողդ ձայնով մը խօսքը ուղղեց սենեակի մէջ գտնուողներուն.

— Եղբայրներ, էվէլ պակաս հէլալ ըրէք, մնաք բարով ...

Որպէս թէ հինաւուրց գերեզման մը լինէր զովուշը: Ձայն ծպտուն չելաւ: Շատեր, լուռ կ'արտասուէին, բայց ոչ մէկ շրթունք չշարժեցաւ երթաս բարով մաղթելու: Ախր ի՞նչպէս երթաս բարով ըսէին այդ կենսուրախ երիտասարդին, որ թերեւս կէս ժամ վերջը գոյութիւն ունենալէ պիտի դադրէր: Գարեգինը ինքն իր վրայ կծկուած՝ հեծկլտալով կ'արտասուէր:

Միջանցքի աղմուկէն բոլոր զովուշներու բանտարկեալները արթնցեր էին: Դռներու վրայ բացուած փոքր ծակերու մօտ բազմաթիւ գլուխներ խռնուած՝ վերջին անգամ մըն ալ կ'ուզէին տեսնել Վահէ էֆէնտին: Բակին վրայ նայող պատուհաններու երկաթէ ձողերուն մէջ կ'երեւային իրարու վրայ բարձրացած բանտարկեալներու գլուխները: Շատեր կ'արտասուէին:

Բակին մէջ երեք տասնեակ զինուորներ եւս կը սպասէին՝ սուինաւոր հրացանները պատրաստ բռնած: Անոնք սպայի հրամանին վրայ՝ չորս կողմէն կարգով շրջապատեցին Վահէն:

— Հրացանները ուսերուդ,— ջոկատի գլուխը անցնելով հրամայեց բռպան,— իլէրի՛, մ'րշ:

Զինուորները համաչափ քայլերով դիմեցին դէպի բանտի մուտքի դուռը: Բանտի առջեւ բացուող նեղ փողոցը լեփ լեցուն էր զինուորներով, որոնք երկու մասի բաժնուած՝ հազիւ նեղ անցք մը ձգած էին: Երբ Վահէն, բանտապետի, երկու կարտիաններու եւ Մէհմէտ աղայի ընկերակցութեամբ մտան երկուստեք շարուած զինուորներու արանքը, զօրքը ըսկսաւ առաջանալ նեղ փողոցով դէպի Թազա Թարխանա կոչուող դուռը:

Այնքան խիտ զօրքի շարքերով շրջապատուած էր Վահէն, որ չէր կրնար շուրջը տեսնել, ամէն կողմէն միայն զօրք ու փայլփլող սուիններ կ'երեւային: Բայց երբ Թազա Թարխանէն դուրս ելան կառավարչատան առջեւ երկարող լայն փողոցը, երկուստեք զօրքը քիչ հեռացաւ՝ լայն անցք մը բաց ձգելով, որու մէջէն կը քալէին Վահէն ու բանտի պաշտօնեաները:

— Մէհմէտ աղա, Սէլամլըքի ժամանակ Սուլթանն իսկ այսքան շուքով չէր տանիր,— հեգնօրէն ծիծաղելով ըսաւ Վահէն,— մաշալլահ, խեղճ, անհաւատ Հայու մը այսքան պատիւ ... Հը՞, բանտապետ, Վանի մէջ ալ զօրք մնացե՞ր է.— Կ'երեւի շատ ալ հանգիստ չէք, ո՞վ գիտէ, ինչեր կրնան պատահիլ: Օ՜, հասանք արդէն:

Լուսնալ սկսած էր: Վարագայ լեռան կատարները ոսկեզօծուած կը փայլփլէին: Հակառակ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն, այդ առտու Վահէի կախուելու լուրը տարածուեր էր, ու ահագին բազմութիւն մը շուրջանակի հաւաքուած՝ անհամբեր կը սպասէր կառավարչատան առջեւ: Գրեթէ բացառաբար Թուրք խուժան մըն էր: Հազիւ պատահաբար եկած հինգ վեց արհեստաւոր Հայեր ներկայ էին, որոնք առտու շատ կանուխ Այգեստանէն քաղաքամէջ իջնելնուն, բազմութիւն մը հաւաքուած տեսնելով, հետաքրքրութենէ մղուած, խառնուած էին Թուրք խուժանին:

Բնութեան հոյակապ գեղեցկութիւն մըն է Վասպուրականի վերջալոյսն ու արշալոյսը: Վահէն, կարօտով հայեացքը դարձուց դէպի Վարագայ սարը: Որքա՜ն երջանիկ օրեր ապրած էր ընկերներով այդ սարի բարձունքներուն վրայ: Ու հիմա՞ ... Եթէ Վահէի սիրտը սարսափելի ցաւէն կծկուեցաւ, արհամարհական ժպիտը սակայն, չլքեց դէմքը: Կարտիաններու օգնութեամբ կը քալէր, շքեղ գլուխը բարձր բռնած, կարծես անգիտակից իրեն սպառնացող սարսափելի վախճանին: Յանկարծ զօրքը անշարժ կանգնեցաւ: Կանգ առին եւ կարտիանները: Վահէն կարծես երազէ մը արթնցած՝ շուրջը նայեցաւ: Ընդարձակ բոլորակի մը մէջը կը գտնուէր, իսկ այդ բոլորակի մէջտեղը, հազիւ երեք չորս քայլ իրմէ հեռու, սիւն մը տնկուած էր: Սիւնէն կախուած պարանը առաւօտեան մեղմ քամիէն հանդարտօրէն կը ճօճուէր:

Վահէն վայրկեան մը երկու կիսատ յօնքերով նայեցաւ սիւնին, ճօճուող պարանին ու հետզհետէ լայնցող ժպիտ մը ծածկեց երեսը: Հանդարտօրէն դառնալով քովը կանգնող սպային՝ բոլորովին անտարբեր ձեւով մը ըսաւ.

— Սիւնը շիտակ չեն տնկած, դէպի ետ ծռած կ'երեւի ... բայց վնաս չունի, ծանրութիւնս ալ մեծ բան մը չէ ... նոյն իսկ բանտապետի ծանրութեանն ալ կը դիմանայ ... Անանկ չէ՞: Չէ, մի վախնար, Սուլթանի հաւատարիմ ծառաները չեն կախեր, ձեր կարգը վերջէն պիտի գայ:

Ու բանտապետի երեսն ի վեր ծիծաղեցաւ:

Մինչ կարտիան մը կ'օգնէր Վահէին աթոռի վրայ մնալու, մէկ ուրիշը անոր ձեռքերը բարակ չուանով մը ետեւէն իրարու կապեց: Ուղիղ սիւնի դէմն ու դէմը, աթոռներու վրայ բազմած էին կառավարական բարձր պաշտօնեաները, ինչպէս նաեւ օտար հիւպատոսներու թարգմանները: Անոնց շարքին կծկուած էր Քաղաքամէջի քահանաներէն մէկը, որ վերջի պահուն կանչած էին, առանց յայտնելու թէ ինչո՞ւ համար:

Երբ Վահէն կանգնեցուցին ուղիղ սիւնի տակը, աթոռի մը մօտ, դատարանի քարտուղարներէն մէկը ոտքի ելլելով՝ սկսաւ կարդալ Սուլթանի իրատէն, որով կը հաստատէր մահուան վճիռը: Բոլորը ոտքի ելած՝ կ'ունկնդրէին: Վերջացաւ: Ոստիկանապետը, մօտենալով փսփսաց քահանայի ականջին:

Ծերունի քահանան, բոլորովին գունաթափ, ոտքերն ու ձեռքերը դող ելած, մօտեցաւ Վահէին, մինչ արցունքի խոշոր կաթիլներ ալեխառն մօրուքին վրայ կ'իյնային:

— Զաւա՛կս, նահատակ զաւակս ... Աստուած օգնէ քեզ ... Աստուած իմ, Աստուած ... զաւակս, բան մը ունի՞ս ըսելիք ... խոստովանանք մը ..

Բանտէն դուրս գալէն վերջ, առաջին անգամ լինելով Վահէի մարմարէ դէմքին վրայ վշտի վաղանցուկ արտայայտութիւն մը նկարուեցաւ: Տխրօրէն դիտեց քահանան ու ինքզինք հաւաքելով մեղմօրէն ըսաւ.

— Տէր Հայր, քեզի բան չունիմ ըսելիք, իմ ըսելիքս ատոնց համար է: Շնորհակալ եմ որ եկար ... իմ հայրս ալ ծերունի մըն էր քեզի նման, ձեռքդ մօտեցուր՝ համբուրեմ ...

Մինչ Վահէն իրեն երկարուած ձեռքը կը համբուրէր, քահանան ծռեցաւ ու հայրական հօր քնքշութեամբ Վահէի ճակատը համբուրեց:

— Զաւակս ... հայրենիքի նահատակ զաւակս ...

Բայց քահանան այլ եւս չկրցաւ շարունակել: Ոստիկանապետը խստօրէն անոր թեւէն բռնած՝ մէկդի քաշեց ու դառնալով սիւնի քով կանգնած բոյշ երիտասարդին, հրամայեց.

— Հայտէ՛, շուտ գործիդ անցիր ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Հալէպէն եկող երկու ինքնաշարժ գրաւուած է Վաթանիներու կողմէ երկու գնդացիրներով միասին. բռնուած ֆրանսացի սպան ազատ արձակուած է, խոստանալէ վերջ որ Վաթանիներուն պիտի օգնէ:

Եթէ Հայերը եւ Ֆրանսացիները չպարպեն Գամըշլըն, հաւանական է որ Վաթանիները յարձակին քաղաքին վրայ:

Թուրքերէն Թանի Թըթակիցն ալ կը հաղորդէ թէ Գամըշլըի եւ Հասիչէի մէջ արիւնալի կռիւներ տեղի ունեցած են Հայերու եւ Վաթանիներու միջեւ, 6 Հայեր սպաննուած եւ 3 արաբ ոստիկան վիրաւորուած են: Տէնհամ աշիրէ-թին շէյխը, 600 հոգինոց ուժ մը շարժման մէջ դրած է, սպաննելու համար Ոսմհար աշիրէթին պետը որ Հայերուն կողմը անցած էր: Հասիչէի կառավարական շէնքը թէեւ պաշարուած էր, բայց ոստիկանները կրակ բացած են աշիրէթին վրայ:

Սեւ դրօշ՝ Եուկօսլավիոյ եկեղեցիներուն վրայ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, ծանր խռովութիւններ ծագած են Պելկրատի մէջ, Վատիկանի հետ կնքուելիք պայմանագրին առթիւ: Կղերը կը գտնուի թէ կառավարութիւնը զոհած է Օրթոտոքս Եկեղեցիին շահերը: Ծապացի ե-պիսկոպոսը եւ ուրիշ կղերականներ ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, Եուկօսլաւիոյ բոլոր եկեղեցիները սեւ դրօշ պարզեցին եւ գիշերը կոչնակները ղօղանջեցին անընդհատ, իբրեւ սուգի նշան:

Խռովութեանց միջոցին, ահագին բազմութիւն մը խռնուեցաւ ֆրանսա-կան դեսպանատան առջեւ, աղաղակելով. «Կեցցէ՛ Փեթար Թագաւորը, անկցի Վատիկանի պայմանագիրը»: Տոքթ. Քորոշէց ներքին նա-խարարն է, կաթոլիկ, որուն հրամանով կրակ բացաւ ոստիկանութիւնը եւ երկու եպիսկոպոսներ ծեծ կերան: Ոստիկանները նախ սուրին գործածեցին, յետոյ կրակ բացին, ամբոխը ցրուելու համար:

Երեսփ. Ժողովը, որ անսովոր ջղագրգռութեան մը մատնուած էր առաջին օրը, կրցաւ շարունակել իր նիստերը, ելքի մը յանգելու համար: Հանդարտութիւնը վերահաստատուած է, բայց ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած է, փախնալով նոր դէպքերէ: Որ եւ է համախմբում արգիլուած է:

Պաղեստինի խնդիրը լորտերու ժողովին առջեւ

Այս միջոցին ուշագրաւ վիճաբանութիւններ տեղի կ՚ունենան Անգլիոյ մէջ, Պաղեստինի բաժանման ծրագրին առթիւ: Լորտերու ժողովը քննելով ծրագիրը, մեծ մասով համաձայն գտնուեցաւ որ երկիրը բաժնուի երկու ան-ջատ շրջաններու, հրէական եւ արաբական, իսկ Երուսաղէմը եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներ մնան բրիտանական հոգատարութեան տակ: Լորտ Սէմուէլ, նախկին մարդպանը, առաջարկեց որ Մեծն Բրիտանիա օգնէ դաշնակցութիւն մը կազմելու արաբական պետութիւններէ,— Արաբիա, Իրաք, Անդրյորդանան, Սուրիա եւ Պաղեստին, արտօնելով որ Հրեաները տեղաւորուին նաեւ Անդր-յորդանանի մէջ, իսկ Պաղեստինի հոգատարութիւնը շարունակուի: Այս առաջարկը ընդունելութիւն չգտաւ: Քէնթրպըրիի արքեպիսկոպոսը ուրիշ ելք չի տեսներ բայց եթէ անջատում:

Ընկերվարականները կ՚ուզեն յետաձգել ծրագրին գործադրութիւնը, բայց կառավարութիւնը կը պահանջէ քուէարկել կամ մերժել, վստահութեան խն-դիր յարուցանելով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՍՈՒԶԱՆԱՒ մը երեւցած ըլլալով անգլիական ջուրերու մէջ, Փորթլէնտի զինուորական նաւահանգիստի մօտ, բաւական իրարանցում կը պատճառեց: Երեսփ. ժողովին մէջ ալ հարցումներ ուղղուեցան: Ի վերջոյ կառավարութիւնը հաստատեց թէ արտակարգ բան մը չէ պատահած:

ՊԵՐԼԻՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ, Եուրէնեւ իր յանձնարարագիրը ներկայացնելով, ընդունուեցաւ Հիթլէրի լեռնային գիւղակին մէջ, ինչ որ նորութիւն մըն է: Գերմանիոյ Առաջնորդը ճաշի վար դրաւ կարմիր դեսպանը:

ՄԱՏՐԻՏԻ ԱՌՋԵՒ կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Ազգայնական հրամանատարութեան զեկոյցը կ՚ըսէ թէ կառավարական զօրքը ծանր կորուստներ կրեց վերջին երեք օրերու ընթացքին եւ թէ 20000 կարմիր զինուորներ դատալիք եղան: Կառավարական զեկոյցն ալ կ՚ըսէ թէ ապստամբները ի զուր կը փորձեն ետ առնել իրենց կորսնցուցած դիրքերը:

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. Յովսէփեան, որ Քալիֆորնիա կը գտնուի, հիւանդացած ըլլալով փոխադրուած է հիւանդանոց մը, վիրաբուժական գործողութեան համար:

ԳՆԴ. ՏԸ ԼԱ ՌՕՔ, նախկին Հրեղէն Խաչերու նախագահը, (այժմ ընկե-րային կուսակցութիւն), ամսական 20,000 ֆրանք նպաստ ստացած է ներքին գործերու պաշտօնատան գաղտնի վարկերէն: Այս պարագան մէջտեղ հանեց իր գործակիցներէն մէկը, տեղական թերթի մը մէջ: Նախկին վարչապետ Թառտիէօ եւս հաստատեց, որով ձախակողմեան մամուլը բուռն յարձակումներ կը կատարէ գնդապետին դէմ, որ կ՚ըսէ թէ խոստովանած է անուղղակի:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Դպրոցասէր Տիկնանց մանկապար-տէզ - վարժարանի տարեկան հանդէ-սը տեղի կ՚ունենայ Մարսէյլի մէջ, կիրակի 25 յուլիս, ժամը 3ին, իր նորաբաց շէնքին սրահին եւ պարտէ-զին մէջ:

Աշակերտական սիրուն խաղերէ եւ երգերէ վերջ պիտի ցուցադրուին մարզանք եւ մարզական խաղեր:

Դպրոցական մասը աւարտելէ ետքը կը սկսի դաշտահանդէս եւ պար նուա-գախումբի ընկերակցութեամբ: Կը հրաւիրուին բոլոր համակիրները եւ ծնողքները: Շէնքը կը գտնուի Պուլ-վար Օտտոյի կողմը, Քամբաններ Նէկ-ըր, Գապլիւէլ:

Առնել 25, 26, 27 եւ 28 թիւ հանրա-կառքերը եւ իջնել Րաֆինըրի, Թրա-մէյու տիւ Գապլիւէլ մանել:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Լուսաբեր Տիւկմէճեան կը փըն-տռէ իր հօրաքրոջ աղջիկը, Աֆիոն-գարահիսարցի, Տիկին Եղիս Մոստա-ճեան, հօր անունը Գառնիկ Գարլան-եան: Իմացնել Լուսաբեր Տէօքմէճեա-նի, 8, Rue Gerard, Paris (13), France:

ՆՇԱՆԵԱՆ ընտանիքը իր փոքրիկին ԱՐԱ - ԱՐՄԱՆի մկրտութեան առթիւ կը նուիրէ, փոխան կերուխումի, Ալ-ֆորվիլի Կ. Խաչի մասնաճիւղին՝ 100 ֆրանք, Նահատակ Գրագէտներու Բա-րեկամներու ֆոնտին՝ 50 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փառատ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 23 Յուլիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 181, Քուռ Լաֆայէթ, «Զարդարեան գրադարանը»:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը կիրակի, 25 յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի Սէնթ Էթիէնի եւ Թալոտիէռի ընկերներէն ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «Վրէժ» խումբի ընկերական ժողովը, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յովհ. Սիմոնեանի բնակարանը:

Վ. ԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ:

Ներկայ կ՚ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
«ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ
ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

Ժամը 2ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը Իշխան Արղութեաններու նորաշէն շիրիմին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գերեզմանատան մօտակայ անտառին մէջ մինչեւ երեկոյ տեղի կ՚ունենայ բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Բացի խմիչքէն ճաշը կարելի է միասին բերել:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները իրենց ընտանեկան պարագաներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կառ Մոնփառնասէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ: Փոն տը Սէվրէն 1 թիւ օթօպիւսը. իջնել Շավիլ. Puits Sans Vin Պէքօնէն առնել Վէրսայլ գացող շոգեկառքը, իջնել Շավիլ:

Դաշտապարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ
ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մօնսիւի գեղատեսիլ անտառին մէջ, 25 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Երգ, պար եւլն., մասնակցութեամբ ընտիր ճաշպանտի:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Քուռ Պէլքուրէն առնել 8 թիւ Թրամուէյը եւ իջնել petit Versailles կայարանը եւ մօնթէ Մօնսիւէն վեր բարձրանալ, անտառը հասնելու համար:

Դաշտապարահանդէս

Խանասորի 40ամեակի յիշատակին, Սէն-Ժէրոմի Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի կողմէ: 1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Լա Պառօն» Պ. Յարութիւն Գրմպլեանի օդասուն ագարակին մէջ: Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին Café Voltaireի սրահը, 1 Place de l'Odeon, մէթրօ Օտէօն:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՏՕՔԹ. **Հ. ԶՕՐԴՕՐԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ Պ. Պ. **ԽՕՆԴԿՕՐԵԱՆ, ՋԱՄԱԼԵԱՆ, ԵՒ ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ**

Նիւթ ունենալով՝ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կ՚երգէ Ալիս Պիւլպիւլեան, կ՚արտասանէ Պ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ

Մուտք 2 ֆրանք

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ԵՒ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, կիրակի, 25 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Փէլէի դաշտին վրայ:

Տեղի կ՚ունենան մրցումներ՝ հեծելանիւի եւ վազքի, խաղեր, պարեր, նուագ եւլն. մինչեւ իրիկուն, խմիչք տեղւոյն վրայ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի - Լէ - Մուլինոյի «Դրօշակ ակումբ»ի գրադարանին կողմէ, Մէօտօնի անտառին մէջ ՕԳՈՍՏՈՍ 1ին:

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահատակներու յիշատակին

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան
Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Պառ Պէլվէտէռայի պարտէզին մէջ. Սէնթ Անտրէ:

Կը նախագահէ Պ. Յ. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

Կը խօսին հայրենակիցներ Տէր Եղիշէ Քհնյ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ եւ Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ (քիմիագէտ):

Գեղարուեստական բաժին՝ երգ, մեներգ, արտասանութիւն եւլն.:

Կը ներկայացուի «ԱՅ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» եւ «ԴԱՐԲԻՆ ՅՈՎԱԿԻՄ»

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Քուր Պէլզիւնսէն առնել թիւ 25 հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան

Դաշտագնացութիւն

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտագնացութիւնը տեղի պիտի ունենայ, կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyի, գեղեցիկ անտառը:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթօպիւս Պուրսի ետեւէն 7 — 8.30 — 9—10:

ՑՈՒՑԱԿ

Ֆ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւ-ղի Ընդհ. Ժողովը 23 Յուլիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 9ին դպրոցի սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամա-ւորներու եւ Մարտիկներու Միու-թեան անդամական ժողովը, 24 յու-լիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 45, Rue Défense, Գարակէօզեանի սր-րահին մէջ:

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմա-սիրաց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը Յուլիս 24ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Մի-ութեան ժողովը 26 Յուլիս, երկու-շաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Շահրիկ-եան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի անպատճառ ներկայ գտնը-ուիլ:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. Մ. ԼԻՈՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

23 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր սեփական սրահին մէջ, 202 rue Boileau, Լիոն:

Մեներգ, խմբերգ, արտասանութիւն, հայկական պարեր, մրցանակաբաշխութիւն եւլն.:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

տեղի կ՚ունենայ կիրակի, 25 յուլիս 1937 ժամը 3ին (կ. յ.)

Դպրոցասէրի պարտէզը, 1, Bld. du Nord, Raincy

ՈՍԿԻ ՁԿՆԻԿԸ

երգախառն թատերախաղ 1 արար

LA CHANSON A TRAVERS LES AGES

Հայկական նոր պարեր, մանկական երգախառն պատկերներ եւ սիրուն անակնկալներ վարժարանի սանուհիներու կողմէ

ՃԱՇԱՐԱՆ, ՊԱՐ, ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ — ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

× Այս առթիւ պիտի ցուցադրուի Սեբաստացի որբին Պօղոս Բէշիշեանի շինած Էյֆէլի աշտարակը, որ ունի չորս մեթր բարձրութիւն, ինչպէս եւ ուրիշ գեղեցիկ ապարկաններ:

ՀԱՂ. ՄԻՋ.— Օթօպիւս Օբերայէն կամ Ժօրէսէն 21 a — եւ Gare de l'Estէն կարկանի գիծը եւ իջնել Raincy-Pavillons.

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի Հայ Լեզուագիտական Միութեան

ՊԱՏԻՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ **ԸՆԿ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆԻ**

25 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լու կրան-Բէն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ:

Արտասանութիւն, մեներգ եւլն., սիրայօժար մասնակցութեամբ

Պ. ԹԻՒԹԻՒԼԵԱՆԻ եւ ՕՐ. ՊԻՆԿՈՅԵԱՆԻ

Կը խօսի ԸՆԿ. Ե. ՆԾԱՆԵԱՆ

ՂԱԶԱՐԵԱՆ ԱՄՈՒԼԸ կը ներկայացնէ

«Ա՛Յ ՔԵԶ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ» ԵՒ «ՄԿՆԻԿԸ»

Պ. Ժաք Տէրտէրեանի բարձրախօսով պիտի երգուին հայերէն եւ եւրոպական կտորներ:

Զովացուցիչ ըմպելիներ մատչելի գիներով:

Պարտէզը տրամադրելի է առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, փափաքողները կրնան իրենց ճաշերը միասին բերել:

Տախսերու մասնակցութիւն 2 ֆրանք, 7էն 13 տարեկան փոքրիկները 1 ֆրանք:

ՔԷՄԱՆՋԻՍՏ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— Հրաժեշտի նուագահանդէս, 23 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.15ին, Յրգ.՞ թաղապետարանի սրահը:

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ.— 24 յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Օթէլ Ֆրանսի սրահը:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի **Maison Fique**ի պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Ապահովուած է մեծ ջազ-Թանկօ, անակնկալներ:

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ամբողջ պաւազային գոց սրահ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն Issyէն եւ Clamart առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plasseis Robinson:

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ:

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN — 17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Rédaction et Administration — Téléphone : Glacière 15-70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ՝ — Chèque Postal Paris 1678-63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 24 ՅՈՒԼԻՍ — SAMEDI 24 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3480 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

»»»» o ««««

Անհրաժեշտ չէ մանրամասնութեանց մէջ խրիլ, համոզուելու համար թէ այս երկիրը լուրջ տագնապ մը կ'անցընէ: Թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին ճակատի վրայ:

Առնենք միայն ներքինը, որ սերտօրէն կապուած է արտաքին կացութեան եւեւէջներուն հետ: Եւ փոխադարձաբար:

Լէոն Պլումի հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Շօթանի դահլիճը հազիւ ձեւ եւ մարմին առած, քրթմնջիւններ լսուեցան Թունդ ձախակողմեան շրջանակներէն:

Ժողովրդական Ճակատը մնաց անխախտ. նախարարներն ալ վերահաստատուեցան մեծ մասով, կամ պաշտօնի փոփոխութիւններով: Բայց, բուն ղեկավարութիւնը փոխուած էր. նախապէս ընկերվարական (Պլում), դարձած էր արմատական (Շօթան):

Ուրիշ խօսքով, դահլիճը կը դառնար դէպի աջ:

Այս պարագան աւելի ցայտուն դարձաւ, երբ դահլիճը գործի ձեռնարկելով, «լայն իրաւասութիւններ» պահանջեց, ելեւմուտքը շտկելու համար:

Նախորդն ալ պահանջած էր այդ լիազօրութիւնը, սակայն Ծերակոյտին լուրջ ընդդիմութեան հանդիպելով, ինկաւ:

Արդ, ստանալով իր պահանջած իրաւասութիւնները, Շօթա-նի դահլիճը անցեալ շաբթու քուէարկել տուաւ շարք մը օրէնք-ներ, որոնց տակ դժուար թէ կարենար ստորագրել Պլումի դահ-լիճը:

Գիտէք այդ օրէնքները,— նոր տուրքեր, փոխադրութեան ծախքերու յաւելում (երկաթուղի), Ֆրանքի արժեզրկում եւն.:

Օրուան դժգոհութիւններն ալ, որ հետզհետէ կ'աճին, ուղ-ղուած են այս տնօրինութեանց դէմ:

Դժգոհութեան եւ մեղադրանքի առաջին փոթորիկը պայթե-ցաւ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարին մէջ, Մար-սէյլ, ինչպէս հաղորդած ենք օրը օրին: Լուրջ մեծամասնութիւն մը կազմուած էր, մերժելու համար կուսակցութեան մասնակցու-թիւնը Շօթանի դահլիճին (1866 քուէ դէմ, 3484 թեր):

Նշանակալից են այս առթիւ արտասանուած խօսքերը.

— «Աւելի երկար չենք կրնար սպասել յեղափոխութեան դրան առջեւ: Մենք արմատականներ չենք, ընկերվարականներ ենք, կը պահանջենք նախ յեղափոխութիւն, յետոյ ընկերվարութիւն տմէն ասպարէզի մէջ»: (Մարսօ Փիվէռ):

Նշանակելի է ժողովին ելքն ալ: Չէ՞ որ ի վերջոյ որոշուեցաւ համագումար մը կազմել Ժողովրդական Ճակատի միւս ներկայա-ցուցիչներուն հետ, միասին մշակելու համար գործունէութեան ա-ւելի լայն եւ աւելի արմատական ծրագիր մը. (հակակշիռ դրամա-տուններու վրայ, ազգայնացում հանքերու, ելեկտրականութեան, փոխադրական միջոցներու եւ ապահովագրական ընկերութեանց:

Երբ այսպիսի դիրք մը բռնած են ընկերվարականները, հա-կառակ Լէոն Պլումի եւ Փօլ Ֆօրի չափաւորութեան ճիգերուն, կր-նաք եզրակացնել թէ ի՛նչ կը խորհին համայնավարները:

Համակերպելով հանդերձ հաստատուած կացութեան, աջակ-ցելով հանդերձ Շօթանի դահլիճին, անոնք երբեք չեն ծածկեր ի-րենց տրամադրութիւնները: Մինչեւ անգամ սպառնական խօսքեր կ'ուղղեն:

Այսպէս, հինգշաբթի օր, երբ լիագումար նիստի հրաւիրուած էր կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն, նոյն օրուան թերթին մէջ կը հրատարակուէր հետեւեալ ազդարարութիւնը, խմբագրականին բերնով.

— «Համայնավարները, որոնք երբեք չեն սակարկած իրենց աջակցութիւնը ժողովրդական Ճակատի կառավարութեան, անոր կը յիշեցնեն թէ կոպիտ ծաղրանկար մը պիտի ըլլար ժողովրդա-կան Ճակատ մը՝ պարպուած այն բովանդակութենէն զոր զան-գուածները կ'ուզէին դնել անոր մէջ: Տակաւին ժամանակ է վերա-դառնալու հաւաքաբար մշակուած ծրագրին գործադրութեան, եւ, եթէ պէտք է, աւելի հեռուն երթալու համախորհուրդ: Բայց ետ դառնալ,— այդ մէկը ոչ»:

Ժողովը գումարուեցաւ տաք մթնոլորտի մէջ, եւ նոյն միտ-քերը արծարծուեցան աւելի ուժգնօրէն: Իսկ «Իւմանիթէ»ն աւելի գունաւորեց իր խմբագրականը.—

«Միութիւն ժողովրդական Ճակատի: Մէկ բանուորական կու-սակցութիւն: Միութիւն Ֆրանսայի ժողովուրդին ...

— «Մեր կուսակցութիւնը իր 331,000 անդամներով եւ իր «Իւ-մանիթէ»ին ամենօրեայ 435000 թիւերով այն մեծ եւ առողջ ուժն է որ կ'արտայայտէ երկրին յոյսը: Ի՞նչ պիտի ըլլար միակ կուսակ-ցութեան ուժը եթէ վերջապէս իրականանար»:

Այս խօսքերը համագումարին մէջ ալ արտասանուեցան, Ժաք Տիւքլօյի եւ ուրիշներու բերնով: Եւ անգամ մը եւս հնչեց Թորէզի բանաձեւը.

«Կեցցէ՛ ազատ, հզօր եւ երջանիկ Ֆրանսան, զոր կ'ուզեն եւ պիտի իրականացնեն համայնավարները»:

Ոչ մէկ երկրի մէջ համայնավարները այնքան «ազգասէր» դարձած են, որքան Ֆրանսայի մէջ: Մանաւանդ վերջերս, երբ անդադար կը հնչեցնեն,— «Միութիւն, միութիւն, Ազգ, հայրե-նիք, մէկ ճակատ» ...

Այս խմորումներուն դիմաց, աջակողմն ալ կը ձգնի ամրա-պնդել իր դիրքերը:

Ժողովրդական Ճակատին վերջնական դիմագիծը, նոյն իսկ ճակատագիրը կրնայ որոշուիլ այն համագումարին մէջ, որուն նախաձեռնութիւնը պիտի ստանձնէ ընկերվարական կուսակցու-թիւնը:

Մինչեւ այդ, դահլիճը հարկադրուած է ելք մը գտնել ջուրին եւ կրակին միջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՔԻՆ ԱՆԿՈՒՄԸ ԿԱՍԵՑՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

»»»» o ««««

Ձախակողմեան տարրերուն դժգոհութիւնը

Ֆրանքը նոր անկում մը կրեց առջի օր, յիշեցնելով 1926ի տագնապը: Տո-լարը բարձրացաւ 27.15ի, իսկ անգլիականը՝ 135ի: Մասնագէտներու կարծի-քով, Ֆրանքին այս տկարութիւնը անպատճառ չի նշանակեր թէ Ֆրանսական դրամագլուխը կը շարունակէ ապահովութիւն փնտռել արտասահմանի մէջ: Կան ուրիշ պարագաներ որ կ'ազդեն հրապարակին վրայ:

Ելմտական նախարար Պ. Ժօռժ Պօնէ ունկնդրութեան ընդունելով անգլեւա-մերիկեան մամուլի ներկայացուցիչները, յայտարարեց թէ կ'ուզէ ժամ առաջ փարատել տիրող յուզումը: Աւելցուց թէ ինք հանդարտօրէն կը դիտէ կացութիւնը եւ կատարեալ վստահութիւն ունի պետական ելեւմուտքի վերա-հաստատման մասին: Իր կարծիքով, անցեալ շաբթու քուէարկուած նոր տուրքերը, 8 միլիառ ֆր. պիտի հայթայթեն սովորական ելմտացոյցը, իսկ 1938ի ելմտացոյցն ալ պիտի հաւասարակշռուի առանց նոր տուրքեր հաս-տատելու: Ծախքերու կրճատման շնորհիւ, կարելի պիտի ըլլայ արտակարգ ելմտացոյցէն խնայել 15 միլիառ ֆրանք, եւ միայն 17 միլիառը պիտի ճարուի փոխառութեամբ, մինչ նախապէս 47 միլիառ կը հաշուէին:

Նախարարը հաւաստեց թէ դրամագլուխը արդէն սկսած է հոսիլ դէպի Ֆրանսա, նպաստելով տնտեսական վերակենդանացման: Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, ոսկիի պահեստը բարձրացած է 48,859,412,000 ֆրանքի, 53 միլիոն ֆր.ի ոսկի ստացուած ըլլալով մինչեւ յու-լիս 15:

Մինչ նախարարը ապահովիչ հաւաստիքներ կուտայ, անդին ձախակողմ-եան հոսանքները եւ մանաւանդ համայնավարները հետզհետէ կը չեշտեն իրենց դժգոհութիւնը: Ուրեմն նախարարը հարկադրուած է ոչ միայն դրամա-տէրներուն վստահութիւնը շահիլ, այլեւ գոհացնել ընկերվարականներն ու համայնավարները, որոնցմէ կախում ունի դահլիճին մեծամասնութիւնը՝ երեսփ. ժողովին մէջ:

Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն առջի օր ժողով գումա-րեց, յատկապէս քննելու համար այս հարցերը: Ժաք Տիւքլօ, կուսակցութեան Բ. քարտուղարը եւ ելմտագէտը, յայտարարեց թէ ուղղամտօրէն աջակցելով հանդերձ կառավարութեան, կուսակցութիւնը չի կրնար անտեսել «Շօթանի դահլիճին ելմտական քաղաքականութեան անարդարութիւնը եւ անբաւակա-նութիւնը»: Եւ բացատրեց թէ ժողովրդական բազմութիւնները պիտի կրեն կատարուած խնայողութեանց հետեւանքները: Թէ Պ. Տիւքլօ եւ թէ պաշտօնա-թերթը՝ «Իւմանիթէ» ձաղկեցին Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին փոփոխու-թիւնը, զայն համարելով «անձնատրութիւն մը 200 ընտանիքներուն», ի վնաս բանուոր դասակարգին:

*** Ելմտական նախարարը կը շարունակէ խորհրդակցիլ նախարարներուն հետ, ծախքերը կրճատելու համար: Խնայողութեանց հրամանագիրը պիտի հրա-տարակուի այս խօսակցութեանց արդիւնքէն վերջ:

ՃԷԶԻՐԷԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ — ՀԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԾ

»»»» o ««««

ՊԷՅՐՈՒԹ, 17 յուլիս (Յառաջ).— Հասիճէ եւ Գամըշլը ժամանակէ մը ի վեր անկարգութեան վայր կը հանդիսանան եւ կատարեալ անիշխանութեան մը մատնուած են:

Այն ինչ որ տեղի ունեցաւ Հասիճէի մէջ յուլիսի սկիզբը, հրացանաձգու-թիւն, յարձակում պաշտօնատան վրայ, ոստիկանութեան զինաթափութիւն, կրկնուեցան յուլիս 7ին Գամըշլըի մէջ:

Ժողովուրդը փախուստի դիմեց փակելով կրպակները: Յարձակում գոր-ծողները մեծ մասով Ասորիներ են, շրջանի անապատին ցեղախումբերը որոնք դէմ են ազգայնականներու կառավարութեան:

Անոնք գրաւած են ոստիկանատունը, զինաթափ ըրած են ոստիկաններ, գայմագամը փախած է Դամասկոս, խառնակութեանց ընթացքին սպաննուած են երեք ոստիկաններ որոնցմէ մին Հայ է, Կարապետ:

Շրջանի քրիստոնեայ ազգաբնակչութիւնը հեռագրով դիմած է Ֆրանսայի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, օգնութիւն խնդրելով:

Յուլիս 8ին Գամըշլը եկաւ, օդանաւով, Ֆրանսացի խորհրդականը. յայ-տարարեց թէ զինադադար հռչակուած է եւ ինք քաղաքի պաշտպանութիւնը կը ստանձնէ, եթէ հինգ օր կարգը պահուի: Արդարեւ հինգ օրուան մէջ Ֆրանսական ուժեր հասան քաղաք: Անոնց պարտականութիւնն է արգիլել ար-տաքին յարձակումները:

Գամըշլիի եւ Հասիճէի Հայերը անապահովութեան մէջ են, ինչպէս միւս քրիստոնեայ համայնքները: Սակայն Հայերը որոշած են չշեղիլ իրենց չէզոքու-թենէն:

Այս խառնակութիւնները արդիւնք կը նկատուին արտաքին խաղերու, որոնց նպատակն է քաղաքական տագնապ Ճէզիրէի մէջ, ի վնաս Սուրիոյ ազ-գայնական կառավարութեան: Ուրիշ պատճառ մը կը համարուի ապրուստի սղութիւնը, հունձքերը փճացած ըլլալով Ճէզիրէի բոլոր մասերուն մէջ:

Նոր տեղեկութիւններ Իրանական կռիւներու մասին

Երէկ մեր մասնաւոր թղթակցէն ստացանք հետեւեալ տեղեկութիւնները (16 յուլիս).—

Ապտիւլրահման, ղեկավար Սասունի ապստամբութեան, իր հրամանին տակ ունի 1300 հոգի, բոլորն ալ զինուած: Ան կը պատրաստուի լեռնէն իջ-նել եւ գրաւել Հազօ քաղաքը:

Զիլանի շրջանը (Արճէշ) ապստամբած է Թուրքերու դէմ, ապստամբներու ղեկավարն է 1931ի Արարատի ապստամբութեանվարիչներէն Ֆերզինտէ պէկը: Զիլանի ապստամբները որոշած են կռուիլ մինչեւ իրենց վերջին շունչը:

Խիզանի մէջ, ապստամբութեան գլուխը անցած է Խիզանի շէյխը որ մեծ կորուստներ պատճառած է Թուրքերուն: Խիզան եւ Սասուն իրարու հետ ար-դէն յարաբերութեան մէջ են եւ կը նկատուին միացած:

Տերսիմի մէջ կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

Քիւրտերը բոլոր ապստամբ շրջաններու մէջ, կ'ըմբռնեն թէ Թուրքը կը հետապնդէ իրենց բնաջնջումը: Դաշտարնակ Քիւրտերու տեղահանութիւնը եւ ջարդը կը շարունակուի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ ԱՅՍՊԷՍ ՏՆԱՎԱՐԻ

—.—

«Յառաջ» Յուլիս 22ին հրատարա-կած էր Նանսէնեան դրոշմաթուղթի հասոյթին բաշխումը, համաձայն հա-ղորդուած պաշտօնական զեկոյցին:

Կրկին եւ կրկին կարդալով ցանկը, փորձուեցայ հետեւեալ հարցումներն ուղղել հրապարակաւ.—

1. Ե՞րբ կազմուեցաւ եւ ո՞ւր կը գտնուի սա մարմինը.— «Ա. Խաչ ըն-կերակցութիւն ի նպաստ հայ հի-ւանդներու եւ կարօտեալներու», որ ցանկին երրորդ գլուխը կը բռնէ, 7000 ֆրանք նպաստով:

Եթէ չեմ սխալիր, առաջին անգամ է որ կ'երեւայ այդ անունը, այն ալ 1937ի առաջին եռամսեայի բաշխման առթիւ: Արդեօք այս անգամուան գումարը շատ պարարտ ըլլալով, բաժ-նելիք տեղ չէ՞ր մնացած:

2. Ինչո՞ւ, սկիզբէն ի վեր, երկու անունով նպաստ կը բաշխուի Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան, մէկը՝ իբ-րեւ Կ. Խաչի օգնութեան մասնաճիւղ (6000), միւսը՝ իբրեւ նոյն Միու-թեան որբերու մասնաճիւղ (դարձեալ 6000, համագումար 12,000):

Իմ գիտցածս այն է որ միեւնոյն կազմակերպութիւնն է, ե՛ւ մէկ ե՛ւ միւս ճիւղը: Պարզապէս աշխատանքի բաժանում է կատարուած:

Արդ, Կապոյտ Խաչն ալ ունի առան-ձին բաժիններ,— բուն Կ. Խաչի գործ (խնամատարութիւն, հիւանդներով եւ կարօտեալներով) եւ կրթական գործ, սան-սանուհիներով, ծաղ-կոցներով եւ դաստիարակներով: Բայց եւ այնպէս նպաստը կը տրուի մէկ անունով,— կազմակերպութեան:

Մնաց որ, չեն կրնար ապացուցանել թէ այսպէս կոչուած պետական Կ. Խաչը աւելի բազմանդամ եւ ծաւա-լուն կազմակերպութիւն մըն է:

Ընդհակառակն, ան սկիզբէն ի վեր եղած է «օլիկարշի» մը, ամփոփուած ժամուն բակը եւ դեռ նոր սկսաւ մասնաճիւղեր բանալ կարգ մը արուար-ձաններու մէջ. իսկ իր հետքը չկայ գաւառի մէջ:

Մինչդեռ միւսը, իսկապէս ժողովր-դական եւ ծաւալուն, 900—1000 ան-դամ կը համրէ միայն Ֆրանսայի մէջ, 25 մասնաճիւղերով: Ունի երբեք դար-մանատուն, 8 ծաղկոց եւ 4 սանուհի-ներու խումբ: Ունի ինչպէս տեղա-կան, նոյնպէս տարեկան պատգամ. ժո-ղովներ, ուր մանրամասնօրէն կը պարզուի գործունէութեան ամբողջա-կան պատկերը:

3. Իսկապէս գոյութիւն ունի՞ ֆր-րանսական բանակի Հայ Կամաւորնե-րու Միութիւն մը, Փարիզի մէջ: Եւ եթէ ունի, ի՞նչ կը բանի, կամ որո՞նք են իր օգնութեան կարօտ անդամները կամ գործերը:

4. Աջ ու ձախ նպաստ բաշխած ա-տեն, յանձնախումբը ի՞նչպէս կը մոռնայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, մանաւանդ ա-նոր արիներու կազմակերպութիւնը (սկաուտ), որ ամէն բանէ առաջ նիւ-թական աջակցութեան կը կարօտի, զարգանալու համար:

5. Ինչո՞ւ 1936ի վերջին եռամսեա-յին բաշխումը, որ տեղի ունեցած է 1937 մարտ 8ին (համաձայն զեկոյ-ցին) կը ծանուցուի յուլիս 18ին, մինչ խուսափողական պատասխաններ կը տրուէին, զանազան հարցումներու առթիւ:

Իրենց շահն իսկ կը պահանջէ հրա-պարակաւ լուսաբանել այս հարցերը:

Ամէն լռութիւն ոսկի չէ:

ՎԱՀԷ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ՀԱՄԱՐ

Բիւզանդ Փափազեան (Morestel)	20
Վահան Պարտազեան (Morestel)	20
Գումար	40
Յուլիս 21ի գումարը՝	5878
Ընդհ. գումար՝	5918

ՏԱՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

»»»» o ««««

Fraternité պարբերականը, որ նուիրուած է օտար աշխատաւորներու շա-հերուն պաշտպանութեան, իր վերջին թիւին մէջ կը գրէ թէ օտարականներու իրաւական վիճակի վերաբերեալ օրինագիծը կը քննուի երեսփ. ժողովի հա-մապատասխան յանձնախումբին կողմէ: Թերթին քաղած տեղեկութեանց հա-մաձայն, քաղաքային եւ քրէական օրէնսդրութեան յանձնաժողովը արդէն քննած է յօդուածներուն կէսը եւ ընդունած՝ առանց մեծ փոփոխութիւններ կատարելու: Մնացեալ յօդուածներուն քննութիւնը պիտի կատարուի երեսփ. ժողովին նոր նստաշրջանին վերաբերման առեն:

Այն մարմինը որ կազմուած է ուժ տալու համար տարագիրներու իրաւա-կան վիճակին ճանաչման, կը յայտնէ թէ 150 երեսփոխաններ իրենց համակ-րանքը յայտնած են օրինագծին:

«Ֆռաթէռնիթէ»ի միեւնոյն թիւին մէջ հրատարակուած է Նիսի երեսփո-խան Պ. Վիրժիլ Պառէլի տեսակցութիւնը՝ Տոքթ. Ժօռժ Լէվիի հետ, որ հեղի-նակն է նոյն օրինագծին: Պ. Լէվի եւս կը հաստատէ թէ գործը լաւ ճամբու մէջ է: Օրինագիծը երկար ատեն յանձնաժողովի օրակարգին մէջ մնալէ վերջ, քննութեան ենթարկուած է յունիս 7ին եւ առաջին 15 յօդուածները ընդունուած են առանց մեծ փոփոխութեան: Յանձնաժողովին մէջ ամէնէն աւելի տարա-կարծութիւն կը տիրէ հպատակութեան ձեւակերպութեանց մասին: Օրինա-գիծը կը տրամադրէ մեքենաբար ընդունիլ հպատակութիւնը, երբ կը լրաց-ուին բնակութեան, բարոյականի եւ առողջապահութեան կարգ մը պայման-ներ: Ուրիշ դժուարութիւն մը կը ներկայացնէ վտարումներու խնդիրը: Օրի-նագիծը կ'առաջարկէ վարչական կամ դատական կամայականութեան տեղ հաստատել դատական վճիռը, որպէսզի ամբաստանեալը կարենայ պաշտպա-նել ինքզինքը: Յանձնաժողովը միաձայնութեամբ ընդունած է այս տեսա-կէտը:

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ Պ. ՎԷՆՍԱՆ ՕՐԻՕԼԻ ՏԵՍԱԿԷՏՈՎ

Թերթի նոյն թիւին մէջ կ'երեւայ տեսակցութիւն մը դատական նոր նա-խարարին՝ Պ. Վէնսան Օրիօլի հետ (ընկերվարական), որ առանց բան ետ առ-նելու իր նախորդին՝ Պ. Մարք Ռիւքարի տեսակէտներէն, յայտարարեց թէ ինք կ'ուզէ նոր ըմբռնում մը ներմուծել:

— «Ես կ'ուզեմ հպատակ դարձնել հանրապետականները, ռամկավարնե-րը, մէկ խօսքով՝ հակաֆաշականները: Կը գտնուինք հանրապետութեան մէջ: Կը մաղթենք որ այդ հանրապետութիւնը հետզհետէ աւելի ընկերական դառ-նայ: Ֆրանսա նոր զաւակներու պէտք ունի, բայց պէտք ունի այնպիսի զաւակ-ներու որոնք զայն սիրեն իբրեւ ժողովրդավար, վեհանձն, մարդկային եւ կա-րենան պաշտպանել զայն իր թշնամիներուն դէմ»:

Մէկ խօսքով, Պ. Վէնսան Օրիօլ կ'ուզէ որ նորընծայ քաղաքացիները ըլ-լան կուսակից ժողովրդապետութեան եւ ժողովրդական Ճակատին: Գալով ձե-ւակերպութեանց, նախարարը յայտնած է թէ անձամբ քննութիւն մը պիտի բանայ, ստուգելու համար թէ ինչպէս կը կազմուին եւ կը քննուին հպատա-կութեան խնդրագիրներու թղթածրարները:

Խօսակիցները կը հարցնեն թէ չի՞ կարծեր որ «շատ շուտ եւ գրեթէ մեքե-նաբար պէտք է հպատակ ընդունուին Ռուսերը, Հայերը եւայլն, դեռ երիտա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Դ.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍՏՐԿԱՑՈՒՄ

Հայաստանի Թշուառ վիճակի ամէնէն ցայտուն ապացոյցը տիրող տնտեսական կացութիւնն է, եւ զարմանալի չէ, որ ընդդիմադիր բոլշեւիկները ամէնից աւելի այս ասպարէզում են մեծ եռանդ յայտնաբերում։ Հէնց Ամատունիի զեկուցման մէջ առաջ բերուած Թուերը միայն բաւական են ըմբռնելու համար, Թէ ի՛նչպէս ինչ տաղնապալից դրութեան մէջ է մեր հայրենիքը։

Առնենք, օրինակի համար, արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան փոխյարաբերութիւնն ու զարգացման Թափը, ի՞նչ է եղել արդիւնաբերութեան եւ գիւղատնտեսութեան տեսակարար կշիռը Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան ընդհանուր արտադրանքի մէջ։ Ամատունին հետեւեալ Թուերն է առաջ բերում, 1926—27 Թուականների գներով․

Արդիւնաբերութիւնը՝ 1927/28 Թ․ 21,6 առ հարիւր, 1932 Թ․՝ 57,2 առ հարիւր, 1933 Թ․՝ 62,3 առ հարիւր, 1934 Թ․՝ 64 առ հարիւր, 1935 Թ․՝ 66,5 առ հարիւր եւ 1936 Թ․՝ 69,2 առ հարիւր։

2․ Գիւղատնտեսութիւնը՝ 1927/28 Թ․՝ 78,4 առ հարիւր, 1932 Թ․՝ 42,8 առ հարիւր, 1933 Թ․՝ 37,7 առ հարիւր, 1934 Թ․՝ 36 առ հարիւր, 1935 Թ․՝ 33,5 առ հարիւր եւ 1936 Թ․ 30,8 առ հարիւր։

Ի՞նչ են ասում այս Թուերը։ Ա՛յն որ հազիւ ինն տարուայ ընԹացքում գերազանցապէս գիւղատնտեսական մի երկիր՝ փոխուել է ճարտարարուեստական երկրի։ Եւ ինչպիսի յանկարծական Թռիչք, 1927/28 Թ․ 21,6 առ հարիւր արդիւնաբերութիւնը 1932ին դառնում է 57 առ հարիւր, այսինքն՝ ժողովրդական տնտեսութեան հազիւ մէկ հինգերորդը կարծես մոգական գաւազանի ուժով, դառնում է կէսից աւելին։

Ցայտնի է, Թէ ինչպէս կատարուեց այդ փոփոխութիւնը — երկրի ժողովրդական տնտեսութեան ընդհանուր քայքայման գնով։ Դեռ ամէնքի յիշողութեան մէջ Թարմ են բռնի կոլխոզացման եւ ապակուլակացման արիւնոտ տարիները, զանգուածային աքսորները։ Դեռ Հայաստանի տնտեսութիւնը բռնադատ մահացու հարուածից չի ապաքինել եւ վաղաժամ է Ամատունու ԹեԹեւամիտ պարծենկոտութիւնը, Թէ «Հայաստանը յետամնաց ագրարային մի երկրից, մեծ ռուս ժողովրդի աջակցութեամբ, Վրաստանի եւ Ադրբէջանի եղբայրական ժողովուրդների օգնութեամբ, կարճ ժամանակամիջոցում, բոլշեւիկեան կուսակցութեան կամքով, դարձաւ ինտուստրիալ-ագրարային առաջաւոր հանրապետութիւն՝ Խորհ․ Միութեան անբաժան մասնիկը»։

Քիչ յետոյ մենք կը տեսնենք այդ «առաջաւոր հանրապետութեան» տնտեսական շինարարութեան իրական պատկերը։ Հիմա մի քիչ էլ կանգ առնենք Ամատունու ներկայացրած մի ուրիշ աղիւսակի վրայ։ Ըստ այդ աղիւսակի, Հայաստանի պետական արդիւնաբերութեան հիմնական ճիւղերի արտադրանքի տեսակարար կշիռը երկրի արդիւնաբերութեան ընդհանուր արտադրանքի մէջ եղել է հետեւեալը․

	1933	1934	1935	1936	1937
Ամբողջ արդիւնաբերութիւնը 100.0 հաշուելով․—					
Պղնձի	7.4	8.8	5,9	7,8	8,3
Քիմիական	3,2	6,6	8,5	8,6	15,8
Շինանիւթերի	5,9	6,9	7,9	5,2	5.9
ԹեԹեւ	31,5	27,0	24,6	25,9	19,2
Սննդի	41,9	39,6	41,2	41,4	40,0
Այլ ճիւղեր	10.1	11.1	11.9	11.1	10,8

Ի՞նչ են ասում այս Թուերը։ Կարդալ գիտցողի համար շատ պերճախօս են նրանք։

Ուշադրութիւն դարձրէք, Թէ արդիւնաբերութեան ո՞ր ճիւղերն են զարգանում։ Ամէնից առաջ՝ քիմիականը․ հինգ տարուայ ընԹացքում հնգապատուել է՝ 3.2ից դարձել է 15.8։ Անօրինակ վերելք է սա։

Երկրորդ տեղը բռնում է պղնձի արտադրութիւնը՝ 7.4 — 8,3։ Ճիշդ է, վերելքը քիմիականի չափ գլխապտոյտ պատճառող չէ, բայց եւ այնպէս վերելք է։

Այս երկու ճիւղերը — քիմիական ու պղնձի — աշխատում են կենտրոնի համար, Հայաստանը նրանց արդիւնքներից գրեԹէ մաս չի ստանում․ ամբողջը արտահանւում է։ Որով, ուրեմն Հայաստանի արդիւնաբերութեան հիմնական մասը — երկրի ողջ արտադրանքի մէկ քառորդը — ծառայում է Մոսկուայի նպատակներին, եւ այդ մասն է, որի զարգացման վրայ յատուկ ուշադրութիւն է դարձւում։ Բացի արդէն եղած ճիւղերից — պղինձ, ծծմբաԹԹու, կարբիտ, կաուչուկ եւն․ — ենԹադրւում է ընդարձակել պղնձարդիւնաբերութիւնը եւ ձեռնարկել նաեւ մոլիբդէնի հարուստ հանքերի շահագործման։ Եւ ճիշդ է ասում Ամատունին, Թէ շուտով «քիմիական ու լեռնահանքային արդիւնաբերութեան տեսակարար կշիռը շատ անգամ կը գերազանցէ ամբողջ մնացած արդիւնաբերութեան տեսակարար կշռին»։ Բայց այդ ամէնը Հայաստանին չի պատկանում, ամբողջապէս Հայաստանին չի ծառայում, եւ, ընդհակառակն, հայ երկրի ու հայ ժողովրդի շահագործման միջոց է։

Նայեցէք արդիւնաբերութեան միւս ճիւղերի զարգացման ցուցանիշներին։

Շինանիւթերի արդիւնաբերութիւնը, որ ամէնից շատ է հարկաւոր Հայաստանին, հինգ տարուան ընԹացքում ուր որ էր ժողովրդական տնտեսութեան համադրութեան մէջ՝ այնտեղ մնացել է 5,9—5,9։ Եւ դեռ չպէտք է մոռանալ, որ այս սահմանափակ քանակով շինանիւթերի մի կարեւոր մասն էլ արտահանւում է Խորհ․ Միութեան միւս մասերը — տուֆ, պէմզա, մարմար եւն․։

ԹեԹեւ արդիւնաբերութիւնը, այսինքն՝ արտադրութիւնը այն իրերի, որոնք անհրաժեշտ են տեղական ժողովրդի համար — հագուստեղէն, կօշիկ, կենցաղական այլեւայլ առարկաներ — մեծապէս ընկել է արտադրութեան միւս ճիւղերի համեմատութեամբ՝ 31.5— 19,2։ Այս ճիւղի արտադրանքի մի շօշափելի մասն էլ — կիրպասեղէն, հիւսուածեղէն, կաշի, մետաքս, փայտեղէն եւն․ — արտահանւում է Մոսկուայի կարիքների համար։

Եւ, վերջապէս, սննդի արդիւնաբերութիւնը — նոյնպէս նուազում՝ 41,9—40,0։ Սա էլ այն ճիւղն է, որ առաջին հերԹին, պէտք է ծառայէ տեղական ժողովրդի կարիքներին, բայց Հայաստանի սննդեղէնի մի կարեւոր մասը — կոնեաք, գինի, պահածոներ, իւղ ու պանիր, միս, ձուկ, չորացրած կամ Թարմ պտուղներ — նոյնպէս դուրս է տարւում միուԹենական առեւտրական հիմնարկութիւնների կողմից, առանց երկրին ու ժողովրդին անմիջական օգուտ բերելու։

Խորհրդային վիճակագրութիւնը շատ ժլատ է Թուերի վերաբերմամբ․ ամէն տուեալ, որ մազաչափ իսկ վնաս կարող է հասցնել իշխանութեան վարկին, խնամքով պահւում է, որով չափազանց դժուար է պարզել տնտեսութեան վերաբերեալ փաստական մանրամասնութիւնները։ Հակառակ դրան, որոշ եզրակացութիւններ, այնուամենայնիւ, կարելի է հանել։ Եւ Ամատունիի տուած Թուերը որոշ հիմք են ընդհանրացումների։ Այսպէս, փաստ է, որ քիմիական եւ պղնձի արդիւնաբերութիւնը որ տալիս են արտադրանքի 24.1 %ը, ամբողջապէս ծառայում է համամիուԹենական նպատակների եւ Հայաստանի իրաւունքներից դուրս է։ Նոյն նպատակներին է ծառայում եւ շինանիւԹերի, ԹեԹեւ ու սննդի արդիւնաբերութեան առնուազն մէկ երրորդը։ Որով, ուրեմն, Հայաստանի արդիւնաբերութեան կէսից աւելին հայ ժողովրդին չի պատկանում եւ կազմում է սեփականութիւնը Մոսկուայի։ ԵԹէ սրա վրայ աւելացնելու լինենք եւ բամբակը, որ ամբողջապէս գտնւում է Միութեան կառավարութեան տրամադրութեան տակ, պատկերը, կարծում ենք, կը լինի կատարեալ — Հայաստանը գաղուԹի վիճակումն է Խորհ․ Միութեան մէջ՝ տնտեսապէս կաշկանդուած ու ստրկացած։

Ցաճախ առարկում են․ եԹէ Մոսկուան առնում է, չէ՞ որ տալիս էլ է։ Անշուշտ, տալիս է։ Այսինքն, տալիս է այն մտքով, որ Հայաստանի պետական ու տնտեսական պետնճէն մաս են կազմում խորհրդային ընդհ․ պիւտճէի։ Բայց խնդրի էական կողմը այն է, Թէ Հայաստանից ի՞նչքան է առնւում եւ որքա՞ն է տրւում։ Անգլիան էլ Սուդանը կամ Հնդկաստանը կառավարելու համար դրամ է տալիս Հնդկաստանին ու Սուդանին, բայց բոլոր Ամատունիները միաբերան պնդում են, որ Անգլիան շահագործում է իր գաղութները։ Այնպիսի եւ, Թերեւս աւելի վատԹար, շահագործում տեղի է ունենում եւ Հայաստանի վերաբերմամբ։ ԵԹէ բոլշեւիկները քաջութիւն ունենային հրապարակելու այն Թուերը, որոնք ցոյց են տալիս, Թէ ինչ եւ ինչքան է տարւում Հայաստանից եւ ինչքան է տրւում, ամենակասկածամիտ Թովմասներն անգամ կը համոզուէին, որ Հայաստանը անխղճօրէն շահագործւում է եւ Թալանւում խորհրդային իշխանութեան կողմից։

Ս․ ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Ա.

Մարսէյլի մէջ, յուլիս 10ին բացուեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան ազգային համագումարը եւ տեւեց չորս օր։

Բ․ Միջազգայինի պատուիրակներու կարգին ներկայ էր եւ Հ․ Յ․ Դաշնակցութեան ներկայացուցիչը։

Համագումարին մէջ պարզուեցան շարք մը ուշագրաւ երեւոյԹներ, որոնց անհրաժեշտ է անդրադառնալ։

Ֆրանսայի ժողովրդական Ճակատի ընկերվարականներու ղեկավարութեամբ կազմուած դահլիճին կազմութենէն վերջ, առաջին անգամն էր որ կը գումարուէր մեր ֆրանսացի ընկերներու համագումարը, կարգ մը պատասխանատու եւ Ֆրանսայի քաղաքական ու տնտեսական ճակատագրին հետ կապուած վճիռներ արձակելու։

Կուսակցութիւնը համագումարին կը ներկայանար իբրեւ անգամ կառավարութեան եւ կառավարական փորձառութիւն ունեցող Ժող․ Ճակատի ղեկավար մէկ հատուածը։ Այդ կարճատեւ փորձը կուսակցութեան համար սաղմնաւորած էր բարոյական հսկայ դրամագլուխ մը եւ զայն ԹեւաւորԹ երկրի հանրային կարծիքին առջեւ։ Բայց, միաժամանակ կուսակցութեան ծոցին մէջ խմորած էր դժգոհութիւններ, քննադատութիւններ եւ ժողովրդ․ Ճակատի եւ զանգուածներու ուժը գերագնահատող ձգտումներ։ Ժողովի վճռաբանութեանց առանցքը կը կազմէր կառավարական փորձառութեան եւ իմաստութեան պահանջները համադրել զանգուածներու անմիջական պահանջներուն։ Ուրիշ խօսքով, ըլլալ կառավարութեան մէջ իբրեւ զանգուածներու հարազատ Թարգման, փոխանակ ապահարզանի դիմելու եւ ժողովրդ․ Ճակատը պառակտելու։

Պէտք է խոստովանիլ որ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութիւնը, շնորհիւ իր հասուն եւ ձեռնհաս ղեկավարներուն, աւելի մեծցաւ իր համագումարի որոշումներով եւ ըմբռնեց ներքին եւ արտաքին հնարաւոր փորձութիւններու արժէքն ու տարողութիւնը։

Ժողովին կը մասնակցէին 90 շրջաններ (դաշնակցութիւն, փէտէրասիոն) 90 նահանգներէ 550 պատգամաւորներով եւ 5220 ձայնով։ Վեց շրջաններ չէին կրցած իրենց ներկայացուցիչները ղրկել։

Բացման ճառերէ, շնորհաւորական հեռագիրներէ եւ յանձնախումբերու կազմութենէն վերջ, ժողովը անցաւ կուսակցութեան բարոյական եւ նիւԹական գործունէութեան զեկոյցներու քննութեան։ Զեկուցումներ եւ տեղեկութիւններ տրուեցան Երիտասարդ Ընկերվարականներու, դատական հարցերու, խորհրդարանական խմբակցութեան, ընկերվարական կիներու, Բ․ Միջազգայինի ներկայացուցչութեան եւ «Փօփիւլէռ»ի մասին։

Կուսակցութեան բարոյական գործունէութենէն պարզուեցաւ որ այս վերջին տարուան ընԹացքին ընկերվարական դաւանանքի շուրջ ստեղծուած է համակրական ծաւալուն ալիք մը եւ ամէն տեղ կուսակցութեան անդամներու Թիւը կրկնապատկուած է աննախատեսելի համեմատութեամբ։

Տանք քանի մը Թիւեր։

1936 դեկտեմբերի վերջը 202.000 անդամատետր է տրուած 1.604.315 անդամավճար - դրոշմանիշերով։1937 մարտի վերջերը անդամներու Թիւը հասած է 230.800 հոգիի։Մինչեւ1938ին ընդհ․ քարտուղար Փօլ Ֆօրի նախատեսութեամբ իրենց Թիւը պիտի հասնի 300.000ի։ Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ ընկերվարական կազմակերպութիւններու Թիւը 1936ին եղած է 4225, իսկ 1937 փետրուարի վերջերը 6000ը անցած է։ 1936ի խորհրդարանական ընտրութեանց ատեն ընկերվ․ կուսակցութիւնն ստացաւ 1.922.493 ձայն եւ ունեցաւ 146 երեսփոխան, որոնց վրայ աւելցան, մասնակի ընտրութեանց ատեն, չորս երեսփոխաններ եւս։Ասոր վրայ պէտք է դեռ աւելցնել «Փիփիտ»ները եւ Բանուորական Միութիւնը, որ վերջերս միացան ընկերվարական կուսակցութեան եւ որոնց ստացած ձայները կը հասնին 184.763ի։

Ուրիշ ուժ մը, որ օրէ օր կը մեծնայ ընկերվարական կազմակերպութեան ծոցին մէջ, Ընկերվարական Երիտասարդներու խմբակցութիւնն է։ Ասոնց Թիւը 1926ին 2714 էր, 1927ին՝ 3984, 1928ին 3041, 1936ին 40.000, իսկ այժմ 60.000ի է հասած եւ յոյս ունին մինչեւ տարւոյն վերջը 75.000ի հասցնել։ Ասոնց նշանաբանն է ընկերվարական կրթութիւն եւ կարգապահութիւն։ Կուսակցութեան ընդհանուր ուղեղծի ջերմ պաշտպաններ են։

Նուազ ուշագրաւ չէ նաեւ ընկերվարական կիներու խմբակցութիւնը։ Լ․ Պլումի առաջին դահլիճին մէջ երեք կին նախարարներու մուտքը ոգեւորութիւն յառաջ բերած էր նաեւ կիներու մէջ։ 1930ին ամբողջ Ֆրանսայի ընկերվարական կիներու Թիւն էր 1000, որ կ՚անդամակցէին իրենց շրջանի կազմերուն, մինչդեռ այժմ անոնց Թիւը բարձրացած է 8000ի եւ առանձին խմբակցութիւն են դարձած։ Կիներու կուսակցական ոգեւորութիւնը մատնանշող քանի մը Թիւեր միայն․— Ալփ Մարիթիմի շրջանին մէջ կիները 1936ին եղած են 20, իսկ 1937ին 236, Ալէյրոնի մէջ 2, այժմ 26, Տրոմի մէջ 58— այժմ 100, Նօրի մէջ 559, այժմ 1010, Սէնի մէջ 722, այժմ 1328, Քոնթանթինի մէջ 27, այժմ 57, Թունուզի մէջ, 1, այժմ 13 եւ այսպէս շարունակաբար։ Այս գետնի վրայ ահագին աշխատանք կը կատարեն եւ կիներու խմբակցութիւնը կը ջանան ընկերվ․ կուսակցութեան լաւագոյն օժանդակներէն մին դարձնել։ Համագումարին մէջ եւս կային շատ մը կին պատգամաւորներ։

«Ընկերվարական Համակիրներու Միութեանց» (Amicales Socialistes) կազմակերպութիւնը նոյնքան արժանի է ուշադրութեան, որովհետեւ այդ կազմակերպութիւնը գործարաններու մէջ համակիր մըն է կուսակցութեան։ Մասնաւորաբար մեծ ծաւալ ստացած է Սէնի, Սէն է Ուազի եւ Սէն է Մառնի նահանգներուն մէջ։

Փրոփականտի եւ գործունէութեան այս այլազան դաշտին վրայ պէտք է աւելցնել նաեւ ընկերվարական մամուլը, որ փոխադրողն է կուսակցական խօսքի եւ գործի։ 86 ԹերԹեր եւ պարբերաԹերԹեր կը հրատարակուին ընկերվարական կազմակերպութեանց միջոցաւ, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել ընկերվարական անհատական նախաձեռնութեամբ հրատարակուած ԹերԹերը (19)։

Քանի մը խօսք ալ կուսակցութեան նիւԹական գործունէութեան մասին։ Մուտք եղած է 1.370.270 ֆր․, ելք՝ 1.702.200։ Այս 326.930 ֆր․ի բացը գոցուած է 291.633 ֆր․ի նոր անդամներէն գանձուած մուտքով եւ ընտրական պայքարի ֆոնտէն։ Նոր նախահաշիւը 2 միլիոնէն կ՚անցնի։ Իւրաքանչիւր երեսփոխան տարեկան անդամատուրք կը վճարէ 600 ֆրանք։

Ինչպէս կը տեսնուի, հսկայ կազմակերպութեան մը առջեւ կը գտնուինք, երբ կը մտնենք որոշ մանրամասնութիւններու մէջ։

Այժմ քննենք յաջորդաբար օրակարգի միւս հարցերը։

Վ․ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ․— Հարցուցի Շահնուրին — ի՞նչ գիտես «սեռական» հոլովին վրայ։ Պատասխանեց Շահնուր․— Սեռականը նախ հոլով է, ուղղական բառին առաջին դարձուածքը, որ կը նշանակէ ուղղակի յարաբերութիւն մը ուրիշ անմիջական բառի մը հետ, որուն կապուած է անքակտելի, այսինքն՝ ցոյց կուտայ կերպով մը անոր «սեռը», եւ այս պատճառով է որ կոչուած է սեռական։ Ինք «յատկացուցիչ» անունը կը կրէ, իսկ այն բառը որուն կապուած է՝ «յատկացեալ» կը կոչուի։ Պարզաբանելով այսպէս․ — Լօզանի ժողովը։ Առաջինը սեռական յատկացուցիչ, երկրորդը՝ (ժողովը) յատկացեալ, որ ամէն հոլովով կրնայ ըլլալ ըստ իմաստին։ Այսինքն՝ յատկացուցիչը միշտ սեռական, իսկ յատկացեալը ամէն հոլով։ Սեռականին այս առաջին պաշտօնը բանէ վերջ՝ կրնանք քիչ մը աւելի ընդլայնել ի պէտս զարգացելոց, որ սկսած են ջուրերուն աւելի խորերը խարխափ նետել։ Մեր հին գրականին մէջ սեռական հոլովը յաճախ իբրեւ ենԹակայ կամ տէր բայի կը գործածուի, բաւական է որ բայը դիմաւոր չըլլայ, այլ անդէմ եւ անցեալ դերբայ եալ կամ ելով վերջաւորուած)։ Այսպէս տեսեալ Յիսուսի զհաւատս նորա (Յիսուս անոր հաւատքը տեսնելով)․— Ահա հոս «Յիսուսի» սեռականը տէր բայի է, չէ՞, որովհետեւ բայը՝ տեսեալ՝ անցեալ դերբայ է։ Դուք արդէն քանիցս խօսած էք այս նիւԹերուն վրայ, ու մենք քաղուածաբար կը պատասխանենք։

Այսպէս խօսեցաւ Շահնուր մինչեւ հոս։

Կարգը տուի Հայկակին՝ որ շարունակեց․— Ըսուած է մեզի, Թէ սեռական հոլովը կը գործածուի նաեւ իբրեւ տեսակ մը ածական, յատկացուցիչի ձեւով, բայց որ բուն յատկացուցիչ չէ։ Այսպէս՝ այր քաջութեան — փոխանակ ըսելու այր քաջ։ Օրինակները չխճողելու համար, գիտենք նաեւ որ այս ձեւ սեռականին նմոյշ կրնայ ծառայել ֆրանսերէն de նախդիրը գոյականներու առջեւ՝ որոնք իբրեւ ածական կը նկատուին — histoire d'amour (կը Թարգմանենք՝ սիրային), chancelier de fer (կը Թարգմանենք երկաԹեայ, ոչ Թէ երկաԹին, du fer)։

Հարցուցի Վահանին — Մեր սեռա-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

— Այդ պարզ բան է, քոյրս, այդ կնկան հետ չէ Թէ Սառան, Սուրբերը անգամ չեն կրնար ապրիլ։ ԵԹէ մարդ չգտնէ, ինքն իրեն հետ կը կռուի։

— Մեղք պիտի ըլլայ չիտակը։ Խեղճ աղջիկը ինչեր պիտի քաշէ այդ խենԹին ձեռքէն։ Բայց, կը խորհիմ Թէ, քանի որ Գարեգինը այդ հօրը տղան է, այդքան ալ շուտ չի խաբուիր։ Ճար մը կ՚ընէ։

Ցանկարծ դուռը ճռնչեց ու պզտիկ պայուսակն ուսին՝ հեւալէն ներս մտաւ․

— Մայրիկ, Հարսնիք կայ դուրսը, Հարսնիք։

Երկու դրացուհինները Թողլով իրենց կարկտուքները ցուիք վազեցին։

Ութսը, որ անձամբ կը հսկէր Հարսնիքին, շատ ուրախ երեւոյԹ մը ունէր։ Արամ վարպետը ալ աւելի։ Բայց, Գարեգինի դէմքին վրայ, ներքին տրտմութեան մը պատկերը կ՚ուրուագծուէր։

Հարսնիքը գնաց ու դրան առջեւ կեցաւ։ Նազլու ցուիքին ծայրը կեցած՝ բուռ բուռ չամիչ ու շաքար կը ցանէր հարս ու փեսին գլխուն։ Թերեւս առաջին անգամ ըլլալով՝ քանի մը հարսնեւորներու շրԹներէն կը Թռէին գովասանքի խօսքեր։

— Տեսէք, տեսէք, խենԹը մարդ է եղեր, այսօր։ Հարսն ու փեսան կը պատուէ։ Բարին ըլլայ։

Գիշերը ուշ ատեն, երբ Հարսնիքը վերջացաւ, Արամ վարպետ Նազլուի հետ քաշուեցաւ Թոնրատունը։

— Քեզ տեսնեմ Նազլու, աչքդ հարսին վրայ պահէ։ Խրատէ։ ԵԹէ պակաս բան մը տեսնես անուշութիւնով հասկցուր։

— Աղէկ կ՚ըսես, բայց, այդ աղջիկը շատ ալ մարդ ըլլալու երես չունի։ Կը ճանչնամ։ Կարծես լեզու չունի բերանը։ Ձայն չի հաներ։ ԵԹէ բան մը ըսես, կը կարմրի կը մնայ։

— Աստուծոյ աչքը վրան ըլլի, Նազլու, դեռ շատ պզտիկ է, կը վարժուի։

— Աստուած տայ ․․․

Սառա հազիւ քառասուն օրուան հարս, արդէն կը զգար կեսրոջը նետած քարերուն ծանրութիւնը։ Բայց ձայն չէր կրնար հանել։ Դէմքը դոց ու լեզուն կապուած էր։ Օրերն այսպէս եկան ու անցան, մինչեւ որ օր մը Սառա ալ չկրցաւ դիմանալ։ Ըմբոստացաւ։

— Կ՚երեւի Թէ գիս բոլորովին յիմարի տեղ դրիր։ Սակայն ալ կը բաւէ։ Իրիկունը Գարեգինը գալուն պէս, խնդիրը պիտի իմացնեմ։

Բայց Նազլու Սառայէն աւելի ճարպիկ, դրդրալէն գնաց էրկան քով։

— Արամ, մէկ երկու չեմ ուզեր, ալ կը բաւէ։ Ես այդ աղջկան չեմ կրնար խօսք հասկցնել։ Ո՞ր տեղէն գը-լուխս պլլեցիր, չեմ գիտեր։

Արամ վարպետ չպատասխանեց։ Գիտեր իր ապրանքին արժէքը։ Լռեց։ Մինչեւ որ յողնեցան Նազլուի շրԹները։ Պահ մը վերջ, երբ դուրս ելլելու կը պատրաստուէր, յանկարծ հեկեկանքի ձայն մը լսեց ներսէն։ Ոտքը ալ առաջ չգնաց։ Բացաւ դուռը ու ներս մտաւ, որ Սառա մինակը, պատին կըԹնած՝ կուլար։

— Ի՞նչ ունիս աղջիկս։

Սառա չկրցաւ միտքը հասկցնել կեսրայրին։ Մինակ, իբրեւ յարգանքի նշան դադրեցուց հեկեկանքը։ Արամ վարպետ, սակայն քաջ գիտնալով պատճառը, քանի մը խրատական խօսքերով հասկցուց որ կարեւորութիւն չտայ, կը կարգադրուի։

Իրիկունը, սովորականին պէս երբ ներս մտաւ Գարեգին, բոլորովին տարբեր տեսաւ կինը։ Հասկցաւ։ Բայց, աւելի լայն գաղափար մը կազմելու համար հարցուց․

— Ի՞նչ ունիս, Սառա։

Սառա պատասխանելու քաջութիւն չունեցաւ։ Աչքերը լեցուեցան։ Լացաւ։ Գարեգին չզիմացաւ Սառայի արցունքներուն։ Եւ սակայն չափաւորեց ինքզինք։ Մօտեցաւ, բռնեց ձեռքէն եւ, շատ կամացուկ կրկին հարցուց․

— Ըսէ, ի՞նչ ունիս Սառա։

— Այդ կնկան ձեռքէն քաշածս միայն Աստուած գիտէ, վերջապէս արտայայտուեցաւ Սառա։ Ալ հերիք է։ Չեմ կրնար համբերել։ Ճար մը ըրէ։

Գարեգին ուշադրութեամբ լսեց Սառայի բոլոր խօսքերը։ Ու ձեռքը ծնօտին, լուռ, ընկղմեցաւ մտածմունքներու ծովին մէջ։

Ատեն ատեն, Սառա իր խոնարհած գլուխը վերցնելով՝ Գարեգինի կը նայէր։ ԵրեւոյԹը բարենշան չէր Թուեր իրեն։

Ազդուեցաւ։ Ցաւ մը զգաց խնդիրը յայտնած ըլլալուն համար։ Եւ Գարեգին, յանկարծ սԹափեցաւ ու, ձեռքը կամացուկ մը Սառայի ուսին դնելով՝ ըսաւ․

— Հոգ մի ըներ, Սառա, հիմա ամէն ինչ կը կարգադրեմ։ Եւ հօրը բացակայութենէն օգտուելով՝ մտաւ Թոնրատուն։

— Ինծի նայէ, Նազլու, եԹէ հեղ մըն ալ փորձուիս նեղել Սառան, հաստատ խնդիրը կը փոխուի։ Այսօրուընէ սկսեալ, մեր հացն ու ջուրը զատ պիտի ըլլան, գործն ալ զատ, եւ զատ ամէն բան, հասկցա՞ր։

— Թո՛ւ մուրտի գլուխդ, դուն ալ մա՞րդ պիտի ըլլաս։ Երէկ մէկ, այսօր երկու, սանձը տուեր ես ձեռքը։ ԵԹէ քիչ մըն ալ սպասես, վրադ պիտի նստի։

Գարեգին չպատասխանեց, յօնքերը պռստեց, ելաւ ու գնաց։

Արամ վարպետի եւ Գարեգինի կարգադրութեամբ, այդ իրիկուն, այդ նահապետական տունը երկուքի բաժնուեցաւ։

Ատեն մը, աղմուկն ու կռիւը դադրեցաւ տան մէջ։ Սառա Թէեւ երիտասարդ, բայց համեստ աղջիկ մը, քաշուեցաւ իր բաժինին մէջ, եւ լռեց։ Սակայն Արամ վարպետ ոչ։ Զաւկին սէրը, երբեմն երբեմն կը քաշէր անոնց սեմէն ներս։ Նազլու կռահեց։ Նախանձեցաւ։ Եւ օր մըն ալ դրան ետեւ սպասեց։ Առաջին ներս մտնելուն, երբ կը դառնար դէպի Գարեգինի սենեակը, յանկարծ, պահուըտած տեղէն դուրս գալով պոռաց․

— Շիտակ տուն չիգա՞ս ․․․

Արամ վարպետ առնուեցաւ։ Ամչցաւ։ Բայց առանց լսելու ներս մը-տաւ։ Ժպիտ ու քանի մը խօսքեր եւ վերադարձաւ։ Ցոլնած դէմքին վրան փայլող կարմիր աչքերը շատ բան հասկցուցին։ Թերեւս առաջին անգամ ըլլալով՝ Նազլու ո եւ է բան չարտասանեց։ Քանի մը տարտամ ակնարկներ, քիչ մըն ալ յուզում եւ հառաչանքներ, փոԹորիկը մեղմացաւ, ի-ջաւ։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(4)

կան հոլովը ինչպէս կը վերջաւորուի: Պատասխանեց Վահան — Ընդհանուր օրէնքով կը վերջաւորուի ի կամ որոշիչ յօդով ին: Բայց մեր հին ու նոր գրականին առնչութիւնը այնքան զօրաւոր է, նաեւ հին գրականին ռամկօրէնին վրայ ունեցած ազդեցութիւնը այնքան բուռն եղած է որ բազմաթիւ բառեր ունինք որոնց սեռականը վերը բացատրուած ձեւով (ի) չըլլար, կամ չենք ուզեր որ ըլլայ, քանի որ ժամանակին հետ այդ բացատրութիւնները խոր արմատ կապած են եւ լեզուին ներդաշնակութեան պայման դարձած են, եւ իրաւունքով: Հին գրականին մէջ հոլովները ճոխ էին եւ բազում: Սեռականի մասնիկ էին ի, ոյ, ու, եան, ան, եր, ոց, օր. (ահա ամէնքն ալ մէկ մէկ օրինակ — բանի, գետոյ, փոքու, Թերութեան, անուան, վաղեր, կնոջ, եղբօր): Բոլոր ասոնցմէ մնացած է ի ձեւը ընդհ. կերպով, ինչպէս ըսինք, բացառութիւններով ալ — կնոջ, եղբօր, հօր, մօր եւն.:

Սիրելի Արամ, պէտք է գիտել, թէ մեր արդի գրականին վրայ հին գրականին հոլովներուն ձեւը մեծ ազդեցութիւն կը գործէ տակաւին: Ներդաշնակութեան, ամփոփումի, կոկիկութեան տեսակէտով՝ չենք համարձակիր Թօթափել գրաբար ինչ ինչ հոլովները, ինչպէս վերի օրինակներուն մէջ տեսանք, նաեւ ման, ամբ, ենէ (գառան փոխանակ «գառնի», մասամբ՝ փոխանակ «մասով»ի, ամրութենէ՝ փոխանակ «ամրութիւնէ»ընելու, եւ այլն ըստ կարգի, եւ որուն մասին արդէն մեր զգացումները եւ տեսակէտը պարզած ենք: Այս կարգէն չէ՞ միթէ նաեւ «զորս»ի պարագան, եւ այս ... խթանին դէմ դժուար թէ կարենանք աքացել: Իրաւարարը ժամանակն է անշուշտ:

Սեռական հոլովին համար այսչափ: Տրականին անցնելէ առաջ՝ քիչ մը Թարթափում դերբայներուն մէջ: Սկսինք սա Թարթափումէն — երկու ր տառերը կը փոխանակուին խ տառով, ինչպէս՝ խարխափում, խարխափել, Թարթափել (առանց անցնելու, մութին մէջ փարանելով քալել, քայլ առնել): Գժգմնել — առաջին տառին փոփոխութեամբ, նաեւ դժգմնել (Թերեւս հին գաղափարողներուն — ընթօրինակիչներուն — անուշադրութենէն սպրդած վրէպներ): Առաջինին արմատականը գիժ, երկրորդին՝ դուժ (դժգմնել կամ գժգմնել — երեսը Թթուեցնել, երկրորդ արմատականը երկուքին մէջ ալ դէմք — դմ): Նոյն «գիժ»ը կը տեսնենք նաեւ «գժտիլ» բային մէջ, որ խռովելու իմաստ ալ ունի: — «Ծի» մասնիկը ահա մեզի կուտայ ոչ միայն լայնչի (լայնկեկ), այլ նաեւ գոլոչի (գոլորշի), եւ դիրի փոփոխութեամբ «չոգոլի»: Արմատն է գոլ (տաքութիւն, վեր ելած շոգի, նաեւ «սղոխ»): — «Մանր»էն ունինք մանուկ: Արդէն ր վերջաւորուած շատ մը բառերուն ծայրի այդ գիրը կ'իյնայ գրաբար հոլովներուն մէջ (մանր, փոքր, բարձր — մանուկ, մանուած, փոքու, բարձունք, մեղր — մեղու, քաղցր — քաղցու):

Ուշադրութեամբ հետեւինք ն վերջաւորութեամբ բառերուն:

Շարն ընդհուպ:

ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

— . —

ՏԷՍԻՆ, 12 յուլիս (Յառաջ). — Յուլիս 11ին մեր գաղութն ալ բախտ ունեցաւ վայելելու ներկայութիւնը Տէր եւ Տիկ. Ռուբէնի: Նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ կիրակի ցերեկը, ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ, ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը:

Յայտագիրը կը բաղկանար 13 եղանակներէ, սակայն ժողովուրդի խնդրանքով երկու կտոր եւս աւելցաւ: Բացումը կատարուեցաւ Յուշք Հայաստանի կտորով, որ ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով: Յետոյ կարգով լսեցինք Ծիրանի ծառը, որ կրկնուեցաւ, Հով արէք, Կալի երգը, Հայրենի կարօտ, Հայ հովուի սրինգը, որ նոյնպէս կրկնուեցաւ, Դլէ եաման, Ղայթարմա, Զարկեաh (արեւելեան ուխտագնացք) եւ ուրիշ հատընտիր կտորներ:

Նուագահանդէսը փակուեցաւ «Կռունկ»ով: Տաղանդաւոր քէմանչիստի չափ յաջող էր նաեւ իր շնորհալի տիկինը, որ դաշնակով կ'ընկերանար իր ամուսնոյն: Յարգելի տիկինը ստացաւ երկու ծաղկեփունջեր, տիկին Տօրիսէն եւ Օր. Լիսի Պօստանեանէն: Վերջինը իր աշակերտուհին եղած է Հալէպի Կրթասիրացի քառաձայն երգչախումբին մէջ, որու ղեկավարն էր տիկինը: Նուագահանդէսին ներկայ էր նաեւ Տէսինի քաղաքապետական խորհուրդի անդամներէն Պ. Փօնս որ անձամբ շնորհաւորեց զոյգ ամոլը: Տէր եւ Տիկին Ռուբէն 20 ֆր. նուիրեցին Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին:

Վ. Եհունի

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԸ

— o —

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ. — Մենք ալ գեղեցիկ խանդավառութեամբ տօնեցինք Դաշնակցութեան յաղթանակը, Խանասորի արշաւանքի 40ամեակը: Յուլիս 18ի կիրակին բնաւ չպիտի չմոռցուի, մեր գաղութին ազատատենչ հայութեան կողմէ: Հոն կը փայլէր երիտասարդութիւնը կրակ աչքերով, տարէցները ուրախ տրամադրութիւններով, կարմիր գինին ըմպելով ի պատիւ Դաշնակցութեան եւ Խանասորի:

Օրուան նախագահ ընկ. Արմենակ Գույումճեան հանդէսը բացած հռչակեց «Կարկուտ տեղաց»ով: Յետոյ շարունակեց. — «Դուք վտարանդի Հայեր, վերյիշեցէք, որ մենք ալ իշխաններ ու Թագաւորներ ունեցած ենք, մեր պատմական հայրենի հողին վրայ, եւ դարերով քաղաքակրթութեան ջահը բարձրացուցած ենք, բայց բռնապետութիւնը, այս բոլորին փոխարէն իր ոճրագործ հանճարը ցոյց տուած է մեր արի եւ ազնիւ ժողովուրդին: Ահա թէ ինչու կ'ուզեմ որ բարձրաձայն աղաղակէք համայն աշխարհին թէ մենք զոհն ենք պառակտուած Եւրոպային: Անհամար մարտիկներ սարերու եւ ձորերու, ձիւնին ու փոթորիկին մէջ անօթի եւ մերկ, տանջուեցան կարմիր արիւն Թափեցին որպէսզի արեւուն տակ ափ մը ազատ հող ունենան ...»:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Տիկ. Տէմիրճեան (Ֆրանսուհի), մեններգ: Այս տողերը գրողը արտասանեց ուղերձ մը, Ակնունիէն: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Արամ Տէմիրճեան որ բացատրելով Խանասորի արշաւանքին իմաստը, հայ յեղափոխականին պոռթկումը յորդորեց աւելի քան երբեք խանդավառութեամբ տօնել զայն:

Բանախօսութենէն յետոյ ցնծերգի եւ ուրախութեան մթնոլորտը ալ աւելի տաքցաւ: Ամէն կողմէ երգենք կը բարձրանար խառնուած միսի եւ հայկական անուշաբոյր կերակուրներուն հոտը:

Իրիկունը ուշ ատեն էր եւ մութը իր Թեւերը կը տարածէր արդէն, երբ կամաց կամաց բաժնուեցանք դաշտէն: Հանդիպակաց բլուրէն ձայն մը կ'առնեմ, — Կեցցէ Դաշնակցութիւնը ...

** Վերջերս ընկեր Ծ. Միսաքեան մեր քաղաքն ալ այցելելով, առաջին օրը զբաղեցաւ կուսակցական գործերով եւ յաջորդ օրը դասախօսութիւն մը կատարեց օրուան հարցերու մասին, Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան Ակումբին մէջ:

Ս. Ընտրիկեան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

ՊՈՐՏՕ. — «Արարատ» Միութիւնը կազմակերպած էր դպրոցական հանդէս մը, ի նպաստ իր դպրոցին: Անցեալ կիրակի, հակառակ սաստիկ տաքին, ծնողներ եւ երիտասարդներ փութացած էին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ-Ծահկալ» ակումբը: Պ. Ծ. Սուքիասեան հանդէսի բացումը կատարեց, շեշտելով դպրոցին անհրաժեշտութիւնը մանաւանդ մեր այս պանդուխտի օրերուն: Աշակերտ-ուհիները երգեցին «Երեկոյ է» խմբերգը: Ապա սկսաւ շարքը Հայկակներու եւ Հայկուհիներու արտասանութեանց: Անոնք որ այս դպրոցին հիմը դրին եւ անոնք որ միշտ սատար կը հանդիսանան կրթական գործին, հպարտութեամբ տեսան աշակերտներուն յառաջդիմութիւնը: (Հինգ տարի առաջ հայերէն անգամ չէին հասկնար): Բոլորն ալ իրենց կարգին համարձակ եւ լաւ առոգանութեամբ արտասանեցին: Յաջողութեամբ երգեցին օրիորդներ Զ. Եղիկեան, Մ. Բարսեղեան, Շ. Քէնտիրեան եւ Ե. Վարդանեան: Ուսուցիչը ջանք չէր խնայած լաւ սորվեցնելու համար:

Հանդէսի երկրորդ բաժնին ուսուցիչը աշակերտներուն երրորդ եռամսեայի քննութեան նիշերու արդիւնքը կարդաց: Խօսելով հայեցի դաստիարակութեան մասին, դիտել տուաւ թէ կիրքէն կուրցած մարդիկ ունինք մեր մէջ որոնք Թրքական պրոպախաղի եւ բախտախաղի համար 20 ֆր. կը ցնծան, իսկ այսպիսի ձեռնարկի մը 2 ֆրանք իսկ կը զլանան տալ. «Փուրգուրանք այս մատղաշ երեխաներուն վրայ, սորվեցնենք մեր գրականութիւնն ու պատմութիւնը, որպէսզի եթէ օր մը իրենց Ֆրանսացի ընկերները ըսեն թէ իրենք Նափոլէոն մը, Անաթօլ Ֆրանս մը եւ ուրիշներ ունին, մերիններն ալ հպարտօրէն պատասխանեն, — մենք ալ մեր կարգին Անդրանիկը, Րաֆֆին, Ա. Ահարոնեանը եւն. ունինք»: Եւ ահա բեմին վրայ վառվռուն եւ սեւաչեայ Հայկուհիներ, կապոյտ Թիթեռներու տարազով, կը պարեն ու կ'երգեն: Պարի բաժինը սորվեցուցած էր Տիկ. Ն. Տօնէլեան: Այս կտորը առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի, «Կապոյտ Թիթեռներ», մանկական Թատերախաղը (խօսք Ամպրոյի) որուն կ'ընկերանար (դաշնակով) Թատերապարի երաժշտութեան հեղինակը, «Արարատ» Միութեան դպրոցի ուսուցիչ եւ երաժշտագէտ Ա. Գ. Մեսումենց (Մելքոնեան):

Ներկայացուեցաւ փոքր գաւեշտ մը՝ «Խեչոյին Թուղթը»: Խեչոյին դերը ստանձնած էր Պ. Մ. Յակոբեան, ներկաները կուշտ ու կուռ խնդացնելով: Նախ քան գաւեշտը ողջ աքաղաղ մը աճուրդի դրուեցաւ, երկու քոյր աշակերտուհիներ (Արփինէ եւ Ալթուն Տ. Մարտուպեան) աճուրդին կը մասնակցէին, իրենց ծնողքը ակամայ բացակայ ըլլալով: Ընդհ. հասոյթ գոյացաւ 239 ֆր.:

Զալկարացի

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

—o—

ՎԻԷՆ, 19 յուլիս (Յառաջ). — Քէմանչիստ Ռուբէն մեր գաղութն ալ այցելեց տիկնոջ հետ: Անցեալ կիրակի կէսօրէն վերջ ճիշդ ժամը 3ին քաղաքապետութեան շքեղ սրահին մէջ հաւաքուած էր հոծ բազմութիւն մը, որ օրինակելի կարգապահութեամբ մը հետեւեցաւ նուագահանդէսին:

Յայտագիրը կը բաղկանար 13 հայկական եւ օտար հեղինակներու կտորներէն: Իւրաքանչիւր կտորի վերջանալուն ներկաները կը ծափահարէին ջերմապէս: Մանաւանդ երբ Ռուբէն առանձին սկսաւ նուագել Հայ հովիւին պատմական սրինգը: Լոյսերը կամաց կամաց սկսան մարիլ. ոչ մէկ շշուկ: Ներկաներէն շատերը այդ վայրկեանին, կարծես կ'ապրէին իրենց բնաշխարհին մէջ: Երեկոյ է, մթնշաղը իջած է, հայ հովիւը լերան լանջերուն վրայ փռուած իր ոչխարները տուն կը բերէ սրինգի անոյշ նուագով մը: Այս կտորը այնքան ծափահարուեցաւ որ Ռուբէն ստիպուեցաւ երկրորդ անգամ կրկնել: Ներկաներուն փափաքին գոհացում տալու համար, օրուան յայտագրէն դուրս նուագուեցան ուրիշ չորս կտորներ եւս, Հայաստան, Կռունկ, Զախորդ օրեր եւ Պէպոյի երգերէն կտոր մը:

Որքան վարպետ է Ռուբէնը իր նուագին մէջ, նոյնքան ճարտար է նաեւ տիկ. Ռուբէն, որ մեծ հմտութեամբ կը սահեցնէ իր ճկուն մատները դաշնակին վրայ: Մեծապէս գնահատուեցաւ իր կարողութիւնը:

Տէր եւ Տիկին Ռուբէնի այս սքանչելի նուագահանդէսին առթիւ 50էն աւելի մասնաւոր հրաւէրներ ղրկուած էին ականաւոր Ֆրանսացիներու: Դժբախտաբար ոչ ոք ներկայ գտնուեցաւ բացի քաղաքապետ եւ երեսփոխան Պ. Հիւսէլի հօրմէն, որ իր հիացումը յայտնելով ըսաւ. — Ես չէի կարծեր թէ դուք Հայերդ այսպէս նշանաւոր արուեստագէտներ կրնաք ունենալ: Իսկ Պ. Հիւսէլ ինք նամակով մը ցաւ կը յայտնէր որ Փարիզ գտնուելուն համար պիտի չկրնայ ներկայ ըլլալ: Նոյնիմաստ նամակներ գրած էին նաեւ կարգ մը բարձր պաշտօնատարներ:

Հանդէսին ներկայ էին ուրիշ Ֆրանսացիներ որոնք նոյնպէս հիանալով շարունակ հարցումներ կ'ուղղէին իրենց քով նստած Հայերուն, մանաւանդ կ'ուզէին գիտնալ Ռուբէնի գործիքին անունը: Այս առթիւ չմոռնանք ըսելու որ Հ. Կ. Տէր. Մոյեան, ինչպէս ուրիշ շատ մը ազգային գործերու մէջ, այս հանդէսին առթիւ ալ գնահատելի ջանքեր Թափեց, Ռուբէնը եւ իր տիկինը ծանօթացնելով տեղացիներուն:

Գարունի

Յ. Գ. — Սրահին մէջ քանի մը ֆր. պարունակող դրամապանակ մը գտնուած է: Ստանալու համար դիմել ընկ. Աւետիս Գալիկեանի:

ՏԱՐՕՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— . —

Ամէն տարուան նման, Տարօն-Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը այս տարի ալ հանդիսաւոր կերպով տօնեց Նաւասարդեան տօնը, որ կը զուգադիպի նահատակներու յիշատակին:

Հանդէսը բացուեցաւ դպրոցական աշակերտուհիներու «Մեր Հայրենիք» երգով, ղեկավարութեամբ Ս. Յովհաննէսեանի: Օրուան նախագահը հայրենակից Պ. Առաքել Զաքրեան իր բացման խօսքին մէջ բացատրեց Վարդավառի իմաստը: Ապա նուագեց Թառիսթ Գարեգին: Յաջորդաբար արտասանեցին Օր. Քէքլիկեան, Սահափանիկ Պօղոսեան (Ասի մը մոխիր, Սիամանթօ), Զարեհ Դարիպեան (Մասիս, Ահարոնեանի), եւ ուրիշ կտոր մը: Առաջին ճառը խօսեցաւ հայրենակից Խաչիկ Մկրտիչեան որ զգայուն եւ ամփոփ բանախօսութեամբ մը ոգեկոչեց մեր նահատակներու յիշատակը եւ Տարօնի կատարած դերը մեր ազգային կեանքի մէջ:

Վերջին բանախօսն էր Պ. Արշակ Զօպանեան որ երկարաշունչ ճառով մը պատկերացուց Տարօն Տուրուբերան նահանգի արժէքները: Պատմեց թէ ինչպէս Ս. Մեսրոպը սահեցեց հայ գրականութիւնը, նախապէս երթալով մինչեւ Բիւզանդիոն, ձեռք բերելով կայսեր եւ յոյն պատրիարքին արտօնութիւնը, դպրոցներ բանալով ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ բիւզանդական շրջաններու մէջ: Տարօնի Հացեկաց գիւղի մեծ զաւկի մեր ազգին տուած մեծագոյն զէնքը մեր լուսաւոր մշակոյթն է որ դարեր շարունակ կը դիմադրէ բարբարոս ազգերու յարձակումներուն ...

Բոլոր ազգերու մէջ ալ կան գաւառներ որոնք առանձին յատկանշական իմաստ մը ունին, ինչպէս Ֆրանսայի Իլ տը Ֆրանսը, Բրիտանը եւն., Հայաստանի մէջ ալ Տարօնը, Վասպուրականը, Բարձր Հայքը, Այրարատը, ապա Շապին Գարահիսարը, Եդեսիան, Ակն եւն. իրենց յատուկ իմաստն ու արժէքը ունին: Եթէ Տարօնը պարտուեցաւ վերջին մեծ աղէտին, պատճառը կռուի անհաւասարութիւնն էր: Տարօնոյ չկայ թէ ան ալ Վասպուրականի նման պիտի պատուէր, եթէ հայ կամաւորներու բանակը շուտ հասնէր»: Յարգելի բանախօսը դրուագներ կարդաց Մշոյ այդ անհաւասար կռիւներու մասին, յիշելով Սինոյենց Տիգրանը որ իր դրան սեմին վրայ 30է աւելի Թշնամիներ փռելէ յետոյ Թունաւորեց իր ընտանիքը եւ ճարահատ վերջ տուաւ իր կեանքին: «Տարօնի զաւակներէն եւ Մխիթարեան հայրերէն Հ. Կարապետ Տ. Սահակեան, Տրապիզոնի վարժարանի տնօրէն, դպրոցի սեմին վրայ մինչեւ վերջին շունչը կռուելով կը պաշտպանէր աշակերտութիւնը: Ի՞նչ սատուածային ազատութեան ոգիով բռնկած հերոսներ դարձան Սերոբ փաշան, Գէորգ Չաւուշը, Առիւծ Սերոբ իր ձագերով, Հրայր ու Անդրանիկ: Վերջինս թէեւ ոչ Տարօնցի, բայց այնտեղի ոգիով կատարելագործուած եղակի հերոս մը դարձաւ: Եւ երբ օր մը Զօր. Անդրանիկին հարց կուտայինք թէ ո՞ւր է եղած իր կեանքի ամենատխուր օրը՝ ան ըսաւ. — «Տարօնի անկման օրը ...

Ու այսպէս Պ. Զօպանեան խօսեցաւ տակաւին Տարօնցի հին եւ նոր գրողներուն եւ արուեստագէտներուն մասին, Թուելով անունները, — Խաչատուր Տարօնեցի, Խարախանեան, Նարոյեան, Գեղամ Տէր Կարապետեան, Շահմուրատեան, Սողոմոն Տարօնցի, Սորպոնի քիմիագիտութեան դասախօս եւ օրուան նախագահ Առաքել Զաքրեան եւ ուրիշներ: Պ. Զօպանեանի բանախօսութիւնը ընդունուեցաւ ջերմագին ծափերով:

Յետոյ երգեց հայրենակից Լեւոն Տօնիկեան «Մոկաց Միրզէ»ն եւ «Արօրն ու տատրակը»: Աշակերտուհիները հայկական տարազով պարեցին քանի մը պարեր: Հանդէսի գեղարուեստական մասէն վերջ սկսան հայկական եւ եւրոպական պարերը մասնակցութեամբ նուագախումբի: Մինչ անդին սեղաններ սարքուած, ազգային երգերն ու բաժակաճառերը կը թնդային:

Հանդէսը վերջացաւ իրիկուան ժամը 10ին:

Մելիքեանց

ՕՐ. ՍՐԲՈՒՀԻ ՊԷԿԵԱՆ
եւ
ՀԱՄԱՍՏԵՂ
Ամուսնացած
Նիւ Եորք, 20 Յունիս 1937

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԳԷՈՐԳ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ, Մարսէյլ. — Երէկ ստացանք ձեր դանդատագիրը եւ ցաւով կարդացինք: Այդ լուրը Թարգմանուած է «Մաթէն»ի յուլիս 15ի Թիւէն (հինգշաբթի, Գ. էջ, 5րդ սիւնակ): Ահաւասիկ, բառ առ բառ. — Plusieurs arrestations ont été opérées. Michel - Ange Xerri et Paul Gasparian ont été vus tirant des coups de révolver.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (415)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Վահէն բարձրացուցին աթոռին վրայ, բոշա երիտասարդն ալ ուրիշ աթոռի մը վրայ բարձրացաւ, պարանի ստղոնած օղակը անցուց Վահէի վիզը ու վար իջաւ, ձեռքը դրած Վահէի կանգնած աթոռի յենարանին, տրուած նշանի մը վրայ աթոռը Վահէի ոտքերու տակէն ետ քաշելու համար:

Դատարանի քարտուղարը մօտենալով՝ բարձր ձայնով մը հարցուց.

— Դատապարտեալ Վահէ, արդարակորով դատարանի որոշումով եւ օգոստափառ Վեհապետի հրամանով, որու գահը յաւիտեանս յաւիտենից անսասան պիտի մնայ, քու անիծապարտ գաղափարներուդ եւ գործած ոճիրներուդ համար դատապարտուած ես կախուելու: Ըստ ընկալեալ սովորութեան, վերջին խօսքի իրաւունք ունիս, Թերեւս խնդիրք մը, աղերս մը ունիս:

— Խնդի՞րք, աղե՞րս ... անշուշտ, մեռնող մը բան մը կ'ունենայ խնդրելու ...

Վահէի դէմքին վրայ չար ժպիտ մը խաղաց, երբ տեսաւ, Թէ ինչպէս աթոռներու վրայ բազմած պաշտօնեաները իրարու ականջի սկսան փսփսալ:

— Պիտի խնդրէի, — շարունակեց Վահէն հեգնօրէն, որ այս բոշան հեռացնէք աթոռիս քովէն, մինչեւ որ խօսքս վերջացնեմ ...

Քարտուղարի գլխի հաւանութեան նշանին վրայ, ոստիկանապետը բոշայի Թեւէն բռնած քանի մը քայլ ետ տարաւ զայն:

— Այսպէս աւելի լաւ է. երկար ըսելիք չունիմ, դատարանի մէջ խօսեցայ արդէն ... Հարցուցէք դատաւորին, Թէեւ ան շատ ալ չախորժեցաւ ըսածներէս: Այնպէս չէ՞, դատաւոր պէյ: Շատ մեծ բազմութեամբ եկած էք բարի ճանապարհ մաղթելու ինծ: Շնորհակալ եմ: Թուրք մեծահոգութեան նշան է ... Կախաղանի շուանը վիզս անցուած է արդէն, երթալէ առաջ կ'ուզէի մեծ ատեան մը տալ ձեզ: Ես որ քանի մը վայրկեան վերջը յաւիտենականութեան պիտի միանամ, որոշակի կը լսեմ օսմանեան կայսրութեան փլուզումի ճարճատիւնը ... Դուք չէ՞ք լսեր ... Վա՛յ ձեզի, որ ականջ ունիք եւ չէք լսեր, աչք ունիք եւ չէք տեսներ ... Դուք անընդունակ գիտելու, կը փորձէք կախաղաններով սարսափեցնել հայ ժողովուրդը. մենք յեղափոխականներս պատրաստ ենք ծիծաղելով դիմաւորել մահը: Բայց դուք այդ չէք կրնար հասկնալ: Աւելի վատ ձեզ համար: Մենք հայրենիքի ազատութեան համար ուրախութեամբ կը մեռնինք, դուք ձեր գոյութիւնը պահելու համար, սարսափով կ'ապրիք ... Մոնղոլական գիշատիչ բնազդով, դարեր շարունակ դուք քանդեցիք, դուք առանց շինելու, ամայացուցիք մեր շէն երկիրը ... Հիմա ես ձեզի կ'ըսեմ. Դուք քանդելով պիտի քանդուիք, ամայացնելով պիտի ամայացնէք ձեր օջախը. որովհետեւ դուք անարժան ժողովուրդ մըն էք, դուք անէծք մըն էք մարդկութեան երեսին նետուած: Դուք չսորվեցաք բարձր իտէալի մը համար զոհուիլ ... Դուք չսիրեցիք հայրենիքը, որովհետեւ դուք այս երկրին մէջ օտարներու նման ապրեցաք: Դուք քանդեցիք ու կողոպտեցիք միայն: Դուք եկեր էք ականատես ըլլալու իմ մահուան: Լաւ, ուրեմն, տեսէք, Թէ ինչպէս կը մեռնի հայ յեղափոխական մը ... Կեցցէ՛ ազատութիւնը ... կեցցէ՛ հայ ժողովուրդը ..

Եւ Վահէն բոլորովին անսպասելի շարժումով մը աթոռը մէկդի հրեց ոտքի տակէն: Մարմինը ծանրօրէն երկու ոտք վար ինկաւ: Պարանի օղակը սեղմուեցաւ եւ անկման ուժգնութենէն կոտրեց Վահէի վզոսկրը:

Հազիւ չորս հինգ վայրկեան նոր մորթուած վառեակի նման Թպրտաց Վահէն ու մէկ ալ բոլորովին Թուլցած՝ մարմինը անկենդան կախուեցաւ պարանի ծայրէն՝ Թեթեւակի ճօճուելով:

Վահէն մեռած էր:

ՎԱՀԷԻ ՎԵՐՋԻՆ ՆԱՄԱԿԸ

Հմայեակենց տանը արտակարգ կենդանութիւն կը տիրէր: Լեւոնը եւ ընկերները այդ գիշեր, սովորականէն քիչ մը ուշ, անակնկալ կերպով եկած էին ցերեկը հոն անցընելու համար: Հմայեակի մայրը, Թոնիրի վրայ կռացած, այդ բազմութեան համար կէս օրուան ճաշը կը պատրաստէր: Հմայեակի փոքր քոյրը, դանդրահէր չարաճճի աղջնակ մը, մօրը փէշէն բռնած, լեզուին կուտար՝ սենեակի մէջ հաւաքուած օտարական մարդոց մասին խօսելով:

— Մարէ, էն պետ պետ մարդը ...

— Աղջի, ձէնդ կարէ, մէկ էն չերփը տուր ...

— Բա, մարէ, այդիէն նոր մարդիկ կուգան ... պօյ, պօյ, պօյ, որքա՞ն մարդիկ կուգան: Հիմա ախպերս դպրոցէն կուգայ ... Մայրիկ, ի՞նչ կ'եփես, Թանապո՞ւր ...

Զբաղած մայրը ուշադրութիւն իսկ չէր դարձներ աղջկան պլպլոցներուն:

Թէեւ կերակուրի պատրաստութեամբ զբաղած էր, բայց ծանր մտահոգութիւն մը կը ճնշէր սիրտը: Յեղափոխականները սիրել՝ կը սիրէր անշուշտ ազգի մարդիկ էին, բայց եթէ կառավարութիւնը իմանար անոնց գտնուած տեղը, այնքան տներ այրուած էին անոնց պատճառով:

Ինք, խեղճ այրի կին մը, երկու որբերով ծանրաբեռնուած, Աստուած չընէ, եթէ բան մը պատահելու ըլլայ ... եղած չեղածը մէկ տուն մըն էր, եթէ այն ալ այրուէր ... Մինուճար զաւակը, դեռ դպրոց կ'երթար: Խեղճ կնոջ ապագայ յոյսն էր այդ պատանին: Բայց ան ալ, խելքը միտքը տուած ազգի գործերուն, մօր սիրտը ահ ու դողի մէջ կը պահէր:

Այգիի վրայ նայող սենեակին մէջ սովորականէն աւելի բազմութիւն մը կար: Բացի Լեւոնի մշտական ընկերներէն, տեղացի հին ընկերներէն շատեր եկած էին խորհրդակցելու կացութեան մասին: Քաղաքի ալեկոծ վիճակը, Վահէին սպառնացող վտանգը, կառավարութեան խստութիւնները ծանր հոգեկան վիճակ մը ստեղծած էին: Ասով մէկտեղ, հոգեբանական տեղատուութիւն մը սկսած էր շատերու մէջ, ոմանք, որ առաջ խոհեմութիւն կը քարոզէին, պատրաստ էին պայքարի մէջ նետուելու: Այս տրամադրութիւնը հետզհետէ վարակիչ հանգամանք մը կը ստանար:

Ամէն եկող նոր լուր մը կը հաղորդէր: Ոմանք կը պնդէին, Թուրքերէ լսած ըլլալով, Թէ կառավարութիւնը որոշած է կախաղանի վճիռը Բաղէշի մէջ իրագործել, Թէ մէկ երկու օրէն Կաւաշ-Կարճկանի ճամբով Վահէն հոն պիտի ճամբուի: Ուրիշներ, ընդհակառակն, կը պնդէին, թէ իրենք վստահելի աղբիւրէ լսած են, որ Վահէն Կարին պիտի ճամբուի, կախուելու համար այդ քաղաքին մէջ, ուր վերջերս ժողովրդական շարժում մը ծայր տուած էր:

Կային ուրիշներ ալ, որոնք կ'ըսէին Թէ Թէեւ Վահէն Բաղէշ պիտի ղրկուի, բայց կառավարութիւնը վախնալով որ յեղափոխականներու կողմէ ճանապարհին զայն փախցնելու փորձ մը կրնայ կատարուիլ, որոշած է առագաստանաւով Դատուան ճամբել, անկէ ալ ցամաքով՝ Բաղէշ:

Իրարու հակասող այս լուրերը, ինչպէս վերջէն յայտնի եղաւ, կառավարութիւնը ինք տարածայնել տուած էր, որպէսզի կատարուած իրողութեան մը առջեւ դնէ յեղափոխականները:

Լեւոնը, այդ լուրերը ստանալով, արդէն սուրհանդակ հանած էր Կաւաշի շրջանը՝ Թելադրելով այդ տեղի ընկերներուն աչալուրջ հսկողութեան ենթարկել ճանապարհները եւ կասկածելի շարժում մը նկատելու պարագային, անմիջապէս իմացնել Պիծային:

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

սարդ, մեծ մասով զաւակները նախապատերազմեան տարագիրներու որոնք, համաձայն վերջին հրամանագրի մը, Ֆրանսացիներուն հետ միեւնոյն վիճակին մէջ կը գտնուին զինուորութեան, խնամատարութեան, իրաւական վիճակի եւն. տեսակէտով»:

— Անշո՛ւշտ, պատասխանած է Պ. Վէնսան Օրիոլ: Երբ մէկը կը կատարէ քաղաքացիի մը բոլոր պարտականութիւնները, անոր իրաւունքներն ալ կը ստանայ: Թող ձեր կեդրոնը այս մասին տեղեկագիր մը հասցնէ ինծի եւ խնդիրը պիտի լուծուի:

Չինեւճապոնական ճակատը անդորր

Վերջին պահուն համաձայնութիւն գոյացած ըլլալով, ճափոնական եւ չինական զինուորները իրենց դիրքերուն վրայ քաշուեցան, որպէսզի նոր ընդհարումներ չպատահին: Սակայն, քիչ վերջը նորէն բարդացաւ կացութիւնը: Չինական զինուորները վերադառնալով սկսան խրամներ փորել: Ասոր վրայ, ճափոնցիները մերժեցին որոշուած դիրքը քաշուիլ: Եւ այժմ երկու բանակները դէմ դիմաց կանգնած, պատեհ ժամուն կը սպասեն, զէնքի դիմելու համար:

*** Ճափոնցիները չինացի զօրավար մը ձերբակալեցին, իբրեւ մեղսակից դաւադրութեան մը որուն նպատակն էր սպաննել ճափոնական դեսպանը:

Գերմանական մամուլը Ֆրանսայի դէմ

Գերմանական մամուլը նորէն սուր սլաքներ կ'արձակէ Ֆրանսայի դէմ, սպանիական հարցին առթիւ: Շատ մը թերթեր բացէ ի բաց կ'ամբաստանեն թէ Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւնը խախտած են չէզոքութիւնը, թէ 800 ֆրանսացի լեգէոնականներ Սպանիա ղրկուած են Մէքնէսի զօրանոցէն եւն.: Ֆրանսական դեսպանը անմիջապէս բողոքագիր մը ներկայացուց, ամբողջովին սուտ հռչակելով այս լուրը: Հակառակ այս հերքումին, Պերլինի տեղեկատու գիւանը կը պնդէ լուրին ստուգութեան վրայ, յայտնելով թէ աղբիւրը բացարձակապէս վստահելի է: Բոլոր թերթերն ալ իւղ կը լեցնեն կրակին վրայ, ոչ միայն չնդալից լուրեր հրատարակելով, այլեւ ծանր խօսքեր ուղղելով Ֆրանսայի վարիչներուն դէմ:

Պաղեստինի խնդիրը եւ Անգլիա

Լորտերու ժողովէն վերջ, երեսփ. ժողովն ալ քննեց Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը, անակնկալ պարտութեան մը մատնելով դահլիճը: Կէս գիշերին, երբ վիճաբանութիւնները կը շարունակուէին տակաւին, ժողովը յանկարծ առաջարկ մը քուէարկեց կառավարութեան դէմ, որ կը պահանջէր պարզապէս ընդունիլ իր ծրագիրը: Տրուած որոշման համաձայն, ծրագիրը մանրամասն քննութեան պիտի ենթարկուի խորհրդարանին կողմէ եւ միեւնոյն ատեն պիտի հաղորդուի Ազգաժողովին հոգատարութեանց յանձնաժողովին:

Մարքոնիի յուղարկաւորութիւնը եւ կտակը

Հռչակաւոր գիտնականին յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ հինգշաբթի օր, աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ: Ամբողջ աշխարհ երկիւղածօրէն կը հետեւէր արարողութեանց, շնորհիւ իր իսկ հնարած գիւտին՝ անթելին: Երբ վերջին ղօղանջը կը հնչէր, անթելի բոլոր կայանները երկու վայրկեան լռեցին, իբրեւ վերադոյն յարգանք:

Յուղարկաւորութեան թափորին առջեւէն կ'երթային ձիաւոր հրացանաձիգներ, յետոյ օդանաւային նուագախումբը, ետեւէն՝ ծովային, օդանաւային եւ ցամաքային զինուորներու ջոկատներ, դրօշներով եւ նուագախումբերով եւ ապա քաղաքապահները: Բոլոր կղերականները թափորին կը հետեւէին մոմեր վառած: Դագաղը կը կրէին վեց ընտիր ձիեր: Վրան կ'երեւար միայն թագաւորին ծաղկեպսակը: Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր փողոցները եւ ծաղիկներ կը հոսէին պատուհաններէն:

Արարողութեանց կը հետեւէին կառավարութեան բոլոր անդամները, բացի Մուսոլինիէն: Հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ Պոլոնիա, եւ թաղուեցաւ երէկ, ուրբաթ:

*** Կտակը բացուելով, հաստատուեցաւ որ Մարքոնի հարստութեան մեծ մասը ձգած է եօթը տարեկան աղջկանը՝ Էլեկտրայի, տիկնոջ ալ՝ կնոջը: Առաջին ամուսնութենէն ծնած երեք զաւակներն ալ բաժին պիտի ստանան: Հարստութիւնը կը հաշուեն 80 միլիոն լիր:

»»»» • ««««

ԱԼՄԱԶԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ, Շարլ Լըկրան, որ մէկ տարուան կախակայման դատապարտուած էր, նամակ մը գրելով փաստաբանական կաճառին, հրաժարեցաւ ասպարէզէն: Նամակը նախանձի եւ քինախնդրութեան կը վերագրէ իրեն դէմ եղած տնօրինութիւնները: Լըկրան 36 տարեկան է, եւ հռչակ հանեց շատ արագ, 1928էն սկսեալ, երբ կ'պաշտէր Ալմազեանը:

Դաշտահանդէս

Տարօնի նահանգականներու յիշատակին

Տարօն-Տուրուբերանի Նահանգային Հայր. Միութեան Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ

25 Յուլիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Պառ Պէլվէտիայի պարտէզին մէջ. Սէնթ Անտրէ:

կը նախագահէ Պ. Յ. ԽԱՆՈՅԵԱՆ

կը խօսին հայրենակիցներ Տէր Եղիշէ Քհնյ. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ եւ Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ (քիմիագէտ):

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ - ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մարսէյլի հայ լեգէոնականներու Միութեան

ՊԱՏԻՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԿ. Տ. ԹԸՔԸԵԱՆԻ

25 Յուլիս, կիրակի ամբողջ օրը, Սէն-Լու Կրան-Բէն Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ:

Արտասանութիւն, մեներգ եւլն., սիրայօժար մասնակցութեամբ Պ. ԹԻՒԹԷԼԵԱՆԻ եւ ՕՐ. ՊԷՆԿՈՅԵԱՆԻ

կը խօսի Ընկ. Յ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷ ԱՐՈՒՍԱՐ

Ամսագրին 6րդ թիւը (Յունիս - Յուլիս) հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Յ. ՕՇԱԿԱՆ՝ Մանկութեան Օրեր..., Գ. ՃԻԶՄԷՃԵԱՆ՝ Իրիկնալոյս, ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Անտիպ նամակ մը, ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ՝ Հայաստանի գիկատորը, Փ. Մ.՝ Միջերկրականեան համալսարանական կեդրոն, ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ Խեղճ մարդերուն պատմութիւնը, ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ՝ Թատերական տաճարներ, Կ. ՊԵՏՈՒՇ՝ Բանք հեղինակաց, ՏՕՔԹ. ԱԼԼԱՀՎԷՐՏԻ ՈՐԴԻ՝ Նահատակ Գրագէտներու կոթողը, Ա. ԱՐԱԶԵԱՆ՝ Գիրքեր ու դէմքեր, եւ նկարներ:

Բաժնեգին Ֆրանսայի համար 30 Ֆր., արտասահման՝ 40 ֆրանք:

Դիմել՝ խմբագրութեան Մ. Պարսամեան, 30, Rue Drouot, Paris (9):

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակցական կեանք

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընկ. ընդհ. ժողովը կիրակի, 25 յուլիս, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին «Դուրեան» գրադարանը, խիստ կարեւոր օրակարգ, կը խնդրուի Սէնթ Էթիէնի եւ Թալոտիէռի ընկերներէն ներկայանալ անդամատետրով:

ՍԷՆ ԺԵՐՈՄԻ «Վրէժ» խումբի ընկերական ժողովը, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յովհ. Սիմոնեանի բնակարանը:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէն ընկ. ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ակումբին մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ Կ. Կ.ի ներկայացուցիչը:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ «ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔ»ԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՅՈՒԼԻՍ 25ի ԿԻՐԱԿԻ ԱՌԱՒՕՏԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵԿՈՅ ՇԱՎԻԼԻ ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ

ժամը 2ին հանդիսաւոր բացումը կը կատարուի Շավիլի գերեզմանատունը Իգնատ Արղութեանններու նորաշէն շիրիմին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

գերեզմանատան մօտակայ անտառին մէջ մինչեւ երեկոյ տեղի կ'ունենայ բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր նուագախումբի ընկերակցութեամբ: Ճոխ պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով: Բացի խմիչքէն ճաշը կարելի է միասին բերել:

Կը հրաւիրուին Փարիզի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները իրենց ընտանեկան պարագաներով:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Կառ Մոնբառնասէն շոգեկառք, իջնել Շավիլ: Փոն տը Սէվրէն 1 թիւ օթօպիւսը. իջնել Շավիլ. Puits Sans Vin Պէքօնէն առնել Վէրսայլ գացող շոգեկառքը, իջնել Շավիլ:

Դաշտապարահանդէս

Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱՅ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մօնսիւի գեղատեսիլ անտառին մէջ, 25 յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ:

Երգ, պար եւլն., մասնակցութեամբ ընտիր ճաշպանոփ:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Քօռտելիէէն առնել 8 թիւ Թրամուէյը եւ իջնել petit Versaillesկայարանը եւ մօնթէ Մօնսիւէն վեր բարձրանալ, անտառը հասնելու համար:

Դաշտապարահանդէս

Խանասորի 40ամեակի յիշատակին, Սէն-Ժէրոմի Հ. Յ. Դ. «Վրէժ» խումբի կողմէ, 1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Լա Պառօն» Պ. Յարութիւն Գրմպլեանի օդասուն ագարակին մէջ: Մանրամասնութիւնները առանձին յայտագրով

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԵՒ ԵՒ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, կիրակի, 25 Յուլիս, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, ՓԵԼԷի դաշտին վրայ:

Տեղի կունենան մրցումներ՝ հեծելանիւի եւ վազքի, խաղեր, պարեր, նուագ եւլն. մինչեւ իրիկուն, խմիչք տեղւոյն վրայ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Ուրֆայի Հայրենակցական Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, Այրի Տիկին Արուսեակ Էքինճեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Էքինճեանի, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորճեանի, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գըկեանի, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գորգիկեանի, Տէր եւ Տիկին Եղիսաբեթ Հիսայեանի, Տէր եւ Տիկին Եղիսաբեթ Ղազար Մարտիկեանի (Սուրիա), Այրի Տիկին Լուսիա Թիրեաքեանի եւ զաւակներուն (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լեւոն Եօթնեղբայրեանի, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Եօթնեղբայրեանի (Մարսէյլ), հայրենակից ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՔԻՆՃԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ Տէր եւ Տիկին Նշան Կակոսեան եւ Յակոբ Հացագործեան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գորգիկեանի՝ ԿԱՐԱՊԵՏ ԷՔԻՆՃԵԱՆի ցաւալի մահուան առթիւ:

ԱՌ ՈՐ ԱՆԿ Է

Փարիզի Հայոց Կրօն. Ընկերակցութեան Վարչական Ժողովը ներկայիս կը յայտարարէ թէ՝ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանատունը այսուհետեւ կէսօրէ ետքն ալ պիտի շարունակէ խնդրուած վկայագիրներու պատրաստութեան սպասարկութիւնը, որ ասկէ առաջ սահմանափակուած էր՝ միայն առաւօտները մինչեւ կէսօր:

Վկայագիրները կը տրուին ուրբաթ ամէն օր ժամը 9էն 12 եւ 14էն 18, Կիրակի օրերը՝ ժամը 11—12:

ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԻՐԵՐ

Տարօն-Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը իր դաշտահանդէսին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, գտած է գորգ մը եւ ութ պնակ: Ստանալու համար դիմել Լ. Տօնիկեանի բնակարանը, 52 rue Gustave Courbet Bagneux:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան անդամական ժողովը, 24 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 45, Rue Défense, Գարակէօզեանի սրահին մէջ:

ՊԱՆԵԽ – ՔԱՇԱՆԻ Յառաջդիմասիրաց Միութեան տարեկան ընդհ. ժողովը Յուլիս 24ին, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, իր դպրոցի սրահին մէջ: Օրակարգ.— Տարեկան նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն, նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հայ Մշակութային Միութեան ժողովը 26 Յուլիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Շահրիկեան սրահին մէջ, 5, Rue de l'Eclipse, Մարսէյլ: Բոլոր անդամներէն կը խնդրուի անպատճառ ներկայ գտնուիլ:

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՔ

ԱՆԻԷՌ, Մ. Ա. — 35:
ՎԱԼԱՆՍ, Գործ. — 421:
ԷԼՊԷՕՖ, Գրիգ. — 50:
ԹՈՒԼՈՆ, Կրեկ. — 70:
ԼԻՈՆ, Մ. Տ. Պ. — 70:
ԼԻՈՆ, Թ. Ա. — 70:
ԼԻՈՆ, Կիւլ. — 70:
ԿՐԸՆՈԲԼԸ, Ղ. Գ. — 140:
ԿՐԸՆՈԲԼԸ, Տօղ. — 50:
ԿՐԸՆՈԲԼԸ, Ա. Թոր. — 140:
ԻՍԻ, Ֆարշ. — 50:
ՔՐԻԽԱՉ, Գ. Խ. — 70:
ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, Վ. Խ. — 105:
ՄՈՆՖԷՐԱՆ, Աղ. — 70:
ԼԱ ՖՈՎԻԷՌ, Ռ. Պ. — 35:
ՍԷՆ ՄԱՐԹԷՆ, Կ. Բ. — 160:
ՊՈՆՏԻ, Մ. Մեղ. — 70:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Պ. Յ. — 70:
ՇԱՍ, Մ. Տ. — 50:
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ. — 350:
ՎԻՎԻԷ, Ման. — 70:
ԼԱՊՕՔԱ, Գար. — 70:
ԼԱ ՌՕՇԷԼ, Սան. — 70:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռօպէնսոնի Maison Fiquet պարտէզին մէջ:

գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Ապահովուած է մեծ օրքեսթր, ջազ-Թանկօ, անակնկալներ:

ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Ընտրելի պաշտօնէ գոց սրահ

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plasseis Robinson:

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Իսի - Լէ - Մուլինոյի «Դրօշակ ակումբ»ի գրադարանին կողմէ, Մէօտոնի անտառին մէջ ՕԳՈՍՏՈՍ 1ԻՆ:

ՔԷՄԱՆՋԻՍՑ ՌՈՒԲԷՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ԼԻՈՆ.— Հրաժեշտի նուագահանդէս, 23 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9.15ին, Յրգ. Թաղապետարանի սրահը:

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ.— 24 յուլիս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Օթէլ Ֆրանսի սրահը:

Դաշտագնացութիւն

Մարսէյլի Հայ Երաժշտ. Միութեան դաշտագնացութիւնը տեղի պիտի ունենայ, կիրակի 25 յուլիս, Simiane, Hameau de Siège, Sourc de Guyի, գեղեցիկ անտառը:

ՀԱՂՈՐԴ. ՄԻՋ.— Շոգեկառք՝ ժամը 6.30 եւ 11ին, օթօպիւս Պուրսի ետեւէն 7 — 8.30 — 9—10:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի մասնաճիւղին կողմէ

Օ Մատէ, Լա Բասքատ Տառուխեա պարտէզը, 25 Յուլիս, կիրակի, ամբողջ օրը:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ԲԱԺԻՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին յայտարարութեամբ

առնել 1 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Քրուա-Ռուժէն երկու կայան անդին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԼԱՆՍԷՅԻ ՄԷՋ, ՅՈՒԼԻՍ 25ԻՆ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Մուրատ խումբին կողմէ, եւ մասնակցութեամբ Կրընոպլի ենթակոմիտէի, ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ:

Կրընոպլէն մասնաւոր օթօքարներով մեկնում առաւօտեան ժամը 8.30ին.

Ֆր. Կ. Խաչի Առնուվիլի մասնաճիւղի թէյասեղանը այսօր, Շաբաթ երեկոյ Նիկողոս Նիկողոսեանի սրահին մէջ:

Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը:

Երգ եւ արտասանութիւն:

× Տէր եւ Տիկին Աւագեան Ֆր. Կ. Խաչին կը նուիրեն 100 ֆր. իրենց վաղամեռիկ զաւկին մահուան տարելիցին առթիւ:

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
25
ՅՈՒԼԻՍ
DIMANCHE
25 JUILLET
1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3481

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱՐԿՈՒՏ ՏԵՂԱՅ...

»»»» o ««««

Ճիշդ քառասուն տարի առաջ այսօր, 25 յուլիս, ձայն մը հընչեց հայկական լեռնաշխարհին մէջ — Խանասո՛ր: Եւ ճիշդ այսօր ալ կը տօնուի տարեդարձը, ինչպէս Փարիզի, նոյնպէս գաւառի մէջ: (Այս անմոռանալի ափերուն վրայ, շատ քիչ անգամ կը պատահի որ տարեդարձ մը տօնուի ճիշդ օրին ...):

Կարկուտ տեղաց խանասորայ դաշտումը,
Ֆէտայիներ Դաշնակցական վրէժխնդիր գոռում են ...

Անշուշտ կարելի չէ այս երկու տողերուն մէջ ամփոփել դէպք մը, որ կոչուած էր լեռ ու ձոր թնդացնելու, եւ որ այնպէս մեծ արժէք ունէր իր ժամանակին համար:

Ինչպէս ուրիշ երգերու, Խանասորի յաղթերգին մէջ ալ բացորոշ կ՚երեւան բոցավառ երեւակայութեան մը հետքերը.

Մի ժամուան մէջ Մազրիկ ցեղը ջնջուեցաւ ....

Եւ սակայն անհրաժեշտ է ըմբռնել, որ եւ է կանխակալ կարծիք յայտնելէ առաջ: Ըմբռնել թէ՛ ժամանակաշրջանը թէ՛ պարագաները:

Անկախ՝ վերջնական ելքէն, Խանասորի արշաւանքը պիտի մնայ պատմական դէպք մը, իր ժամանակին համար:

Ան մինչեւ անգամ կը ներկայացնէ պարագաներ, որոնք ներշնչման կամ հպարտութեան աղբիւր կրնային կազմել այսօր ալ:

Խանասորը կը կազմէ գաղափարական եւ մարտական կազմակերպութեան հզօր եւ փայլուն ճիգ մը, որ կրնար հրաշք համարուիլ այդ օրերուն, 1896 — 1897, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը դեռ ոչ իսկ պատանի մըն էր ...

Բաժնելի ջարդ մը կատարուած էր Վասպուրականի մէջ, 1896ին: Դաշնակցութիւնը կ՚ուզէր օրինակելի դաս մը տալ, վրէժխնդրական ամենի գործողութեամբ մը: Սաստ մը՝ թէ Օսմանեան սուլթանախնամ կառավարութեան եւ թէ քրտական Մազրիկ ցեղին, որ աչքի զարկած էր իր գազանութիւններով, նոյն ճամբուն վրայ:

Եւ ժողովներ, խորհրդակցութիւններ, ծրագիրներ՝ իրանեան հողին վրայ, որ այն ատեն բոլորովին տարբեր պայմաններ կը ներկայացնէր:

Սիրտերը խռոված, միտքերը վաղուց խմորուած էին: Նիկոլ Դուման, արշաւանքի ծրագրին կազմակերպիչը, կը գրէր 1896 օգոստոս 10ին, կուսակցութեան վարիչ մարմնին.

— «Դիպլոմատիան հաչում է, չի կծում: Հերթ հասել է հոգեւորականներին, որ աղօթքներ վեր առաքեն առ Աստուած, Հայերի թշուառ վիճակը թեթեւացնելու համար ... Այսպէս չէր լինի, եթէ կոտորուելու փոխարէն կռուէինք: Միթէ ժամանակը չէ՞ վերջապէս, որ լուրջ քննութեան առարկայ դառնար մեր գործունէութեան հին եղանակը եւ ընդունուէր աւելի նոր, աւելի նպատակայարմար տակտիկա, որի առանցքը լինէր ոչ թէ կոտորածը, այլ կռիւը»:

Ի՜նչ խօսք որ անհամար դժուարութիւններ դիզուած էին ճամբուն վրայ: Ոչ միայն արտաքին, այլեւ ներքին՝ կուսակցական: Մեծ էր տեսակէտներու տարբերութիւնը՝ ղեկավար ընկերներու եւ մարմիններու միջեւ:

Եւ սակայն, ի վերջոյ կարելի կ՚ըլլայ համաձայնիլ արշաւանքի ծրագրին վրայ, եւ բոլորը մէկ աշխատանքի կը ձեռնարկեն, յեղափոխական վճռականութեամբ:

Ահա այստեղ կը կայանայ Խանասորի ձեռնարկին ամէնէն մեծ արժէքը,— կազմակերպութիւն եւ գրոհ:

Առաջին անգամ ըլլալով մեր ժամանակակից պատմութեան մէջ, կարելի կ՚ըլլայ, մէկ տարիէն պակաս ժամանակաշրջանի մը մէջ, համախմբել, կազմակերպել, սպառազինել եւ դէպի սահմանը քշել 250 հոգինոց ուժ մը,— մահը աչք առած կարիճներ:

Արշաւախումբին կը մասնակցէին ներկայացուցիչներ՝ բոլոր հատուածներէն, եւ ընկերային բոլոր խաւերէն,— մինչեւ անգամ երկու քահանաներ եւ մէկ ալ Թուրք, որուն հայկական անուն մը յատկացուցեր էին, ինչպէս կ՚ըսէ պատմութիւնը:

Զինուած՝ մոսիններով, իւրաքանչիւրը 250 — 300 փամփուշտներով եւ ութ օրուան պաշար ապահոված, արշաւախումբը ճամբայ կ՚ելլէ 1897 յուլիս 24ի գիշերը, Արաուլի բարձունքէն իջնելու համար Խանասորի դաշտը, ուր 250 վրաններ փռած էր Մազրիկ ցեղը, հրամանատարութեամբ Շարաֆ բէկի:

Յաջորդ օրը յարձակումն սկսած էր արդէն, խուճապի մատնելով 2000 Քիւրտեր, որոնց օգնութեան հասած էին բազմաթիւ Թուրք զինուորներ ալ:

Արդիւնքը թէեւ չի համապատասխաներ ծրագրին, բայց խոր բաղէս կը ցնցէ բռնակալ եւ զարանակալ ուժը, միեւնոյն ատեն բարձրացնելով հալածական ժողովուրդին բարոյական կորովը:

Հայ յեղափոխական ուժը լախտի հարուած մը իջեցուցած էր թէ՛ դահիճին թէ՛ անոր մեղսակիցներուն, տալով ընդամէնը 19 զոհեր: Ապացուցանելով թէ «Հայն էլ գիտէ կռուել հայրենիքի ազատութեան համար»:

Իսկապէս, «կարկուտ տեղաց», այդ օրը: Ոչ միայն ռազմական, այլեւ քաղաքական իմաստով:

Գաղանը իմացաւ, եւ օտարներն ալ համոզուեցան, թէ կարելի չէ անպատիժ հալածել ու խոշտանգել ամբողջ ժողովուրդ մը, զայն համարելով պարզապէս մսացու ոչխար:

Եւ այսօր, քառասուն տարի վերջը, երբ մեր ամենէն լեռներէն եւ Ջրաբերի դաշտերէն նետուեր ենք այս տափարակ ափերուն վրայ, երբ մեր պատմութիւնը վեր ի վայր շրջուած է, մենք աւելի երկիւղածութեամբ կ՚ոգեկոչենք Խանասորի քաջերուն յիշատակը:

Անոնք լոյս կաթեցուցին այս ժողովուրդի աչքերուն մէջ, որ կ՚ելլէ անոր բազուկը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ա. Միկոյեան փոխ-վարչապետ

Յուլիս 23ի առտուն խորհրդային թերթերը շարք մը կարեւոր անուանումներ ծանուցին: Պարենաւորման գործավար (նախարար) Պ. Ա. Միկոյեան նշանակուած է փոխ - նախագահ գործավարներու խորհուրդին (փոխ - վարչապետ). Պ. Բուլկանին՝ Մոսկուայի Սովետին նախագահը՝ վարչապետ Ռուսաստանի, Եուրկին՝ գործավար խորհրդային տնտեսութեանց (արտաքին եւ առեւտրական սպասարկութեան):

Ոչ այս առթիւ հրատարակուած հրամանագիրները, ոչ ալ թերթերը չեն ճշդեր թէ որոնց կը յաջորդեն Պ. Պ. Միկոյեան, Բուլկանին եւ Եուրկին: Սակայն դժուար չէ գիտնալ թէ Միկոյեան յաջորդած է Ռուձուտաքի, Բուլկանին՝ Սուլիմովի, որուն պաշտօնանկութիւնը պաշտօնապէս հաստատուեցաւ, իսկ Եուրկին՝ իր գլխաւորին, որ նմանապէս մաքրագործման ենթարկուած է:

«Թան»ի թղթակիցը հաղորդելով այս տեղեկութիւնները, կ՚ըսէ թէ Միկոյեան Խ. Միութեան ամէնէն սխրանքը գեղծերէն մէկն է: «Անդամ Քաղաքական Բիւրոյին, այս Հայը հաւատարիմ կուսակից մըն է Ստալինի»: Բուլկանին Մոսկուայի քաղաքապետն է տարիներէ ի վեր: Զտարիւն Ռուս է եւ երիտասարդ: «Նոր աստղ մըն է որ կը բարձրանայ խորհրդային երկինքին վրայ»: Գալով Եուրկինի, որ ծնած է 1898ին, նախկին բանուոր մըն է: Մինչեւ 1919 աշխատած է Մոսկուայի եւ Փեթրոկրատի գործարաններուն մէջ: 1921էն ի վեր կը գրաւէ խորհրդային տնտեսութեանց (Սովխոզ) կազմակերպութեամբ եւ անձամբ վարած է զանազան ճիւղեր, մասնաւորապէս «Գիկանտ»ը (հսկայական): Անդամ Կեդր. Գործադիր Կոմիտէին, նմանապէս նոր մարդ մըն է, արագօրէն բարձրացած կարեւոր դիրքի մը:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ «ժողովուրդի թշնամիներ» երեւան հանուած են նաեւ երիտասարդական կազմակերպութեանց մէջ (կոմսոմոլ), որ ունին հինգ միլիոն անդամ: Կեդր. վարչութեան երեք անդամները, ինչպէս եւ նոյն կազմակերպութեան Ուկրայնայի բաժնին երեք վարիչները ձերբակալուած են:

Խորհրդային մամուլին հրատարակութիւններէն կը հետեւի թէ նոր մաքրագործում մը կը պատրաստուի ուրիշ շրջաններու մէջ: Ոմն Բուբնովին, խմբագրապետ «Կոմսոմոլսկայա Փրավտա»յի եւ ազդեցիկ վարիչ մը երիտասարդական շարժման, պաշտօնանկ եղաւ եւ ժողովուրդի թշնամի հռչակուեցաւ իր իսկ խմբագրած թերթին կողմէ:

*** Դատի քաշուեցան Խարքովի (Ուկրայնա) ձայնասփիւռի կազմակերպութեան հինգ վարիչները, ամբաստանուելով թէ հակախորհրդային քարոզութիւն կատարած են ռատիոյի միջոցաւ: Ամբաստանեալներու մէջ կը գտնուին երկու կիներ:

Պաղեստինի բաժանումը եւ Սուրիա

»»»» o ««««

Սուրիական կառավարութիւնը ճշդեց իր դիրքը Պաղեստինի բաժանման ծրագրին հանդէպ, զանազան կուսակցութեանց հետ խորհրդակցելէ վերջ: Եւ ուրբաթ առտու մարզպանին յանձնեց ծանուցագիր մը որուն մէջ իր համերաշխութիւնը կը յայտնէ Պաղեստինի Արաբներուն հետ:

Սուրիական կառավարութիւնը կը խնդրէ Ազգերու Դաշնակցութեան հաղորդել այս ծանուցագիրը, որուն մէջ կը շեշտէ.

— «Առանց յուսախաբութեան չէր որ Սուրիական կառավարութիւնը տեղեկացաւ արքայական յանձնաժողովի տեղեկագրին: Այդ զեկուցագիրը բացորոշապէս կ՚ապացուցանէ թէ սնանկացած է տարիներէ ի վեր գործադրուած քաղաքականութիւնը եւ կը ձգտի հրէական ազգային տուն մը հաստատել այն հողերուն վրայ ուր Արաբները հաստատուած են դարերէ ի վեր: Եթէ Լորտ Պալֆըրի յայտարարութեան հետեւանքով հետապնդուած քաղաքականութիւնը անելի յանգեցաւ, բացայայտ է որ նոյն անյաջողութիւնը կը սպասէ արքայական յանձնաժողովին առաջարկած քաղաքականութեան: Որովհետեւ, այդ ծրագիրը առանց սպասուած հաստատուն վիճակը ապահովելու, կը ներկայացնէ ակներեւ անհաւասարութիւն մը Արաբներու իրաւունքներուն, քանի որ կը նախատեսէ անոնց գաղթը դէպի ամշակ եւ ամայի շրջաններ, անապատին ափը: Սուրիական կառավարութիւնը անհրաժեշտօրէն կոչուած ըլլալով իր կարծիքը յայտնելու այս հարցի մասին, պարտականութիւն կը սեպէ թարգմանը հանդիսանալ Սուրիոյ մէջ տիրող մտահոգութեան՝ Պաղեստինի Արաբներու ճակատագրի մասին: Սուրիոյ հանրային կարծիքը միաձայնութեամբ կը դատապարտէ անդամահատման ծրագիրը, որ զուր պիտի բանայ անյաղթելի դժուարութեանց: Սուրիական կառավարութիւնը կը բաղձայ որ, յարմարագոյն եղանակով, ձեռնարկուի իրաւունքի եւ արդարութեան վրայ հիմնուած կարգադրութեան մը, պահելով երկրին ամբողջութիւնը եւ գոհացում տալով Պաղեստինի ժողովուրդներու տենչերուն: Այս է միակ միջոցը ապահովելու արդարութիւնը եւ խաղաղութիւնը այս սրբազան վայրերուն մէջ, ինչպէս եւ Արեւելքի արաբական երկիրներուն մէջ»:

Առանց բացառութեան բոլոր կուսակցութիւնները իրենց աջակցութիւնը խոստացած են կառավարութեան, Պաղեստինի բաժանման ծրագրին դէմ:

Ֆրանսայի բողոքը Գերմանիոյ դէմ

Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձնարարեց Պերլինի դեսպանին՝ պաշտօնապէս բողոքել այն լուրերուն դէմ որ կը շարունակուին հրատարակուիլ Պերլինի մէջ, համոզելու համար թէ ֆրանսացի կամաւորներ ղրկուած են Սպանիա: Այս բողոքը անհրաժեշտ համարուած է, որովհետեւ գերմանական մամուլը կը շարունակէ նենգամտութիւն վերագրել Ֆրանսայի, հակառակ նախապէս հրատարակուած հերքումին: Բողոքագիրը ղրկելէ առաջ, արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մարոքի մարզպանին հետ եւ ստուգեց թէ գերմանական լուրը բոլորովին անհիմն է: Որ եւ է ջոկատ չէ ղրկուած Մէքնէսէն, ինչպէս կը պնդեն Գերմանացիները, 800 հաշուելով կամաւորներուն թիւը:

*** Անգլիական կառավարութիւնը նոր ծրագիր մը կ՚որոճայ, անելէ փրկելու համար չէզոքութեան խնդիրը: Այս առթիւ հարցարան մը ուղղած է շահակից պետութեանց:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԻՇԽԱՆ - ՅՈՎՍԷՓ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (1865 — 1925). հրամանատար Խանասորի արշաւանքին, որուն շիրմին բացումը կը կատարուի այսօր, կիրակի, ժամը 2ին, Տավիլի գերեզմանատան մէջ:

ԾԱՂԻԿ - ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ, Իշխանի յեղափոխական կինը, նոյնպէս մեռած Փարիզի մէջ (1931) եւ թաղուած Տավիլի գերեզմանատունը:

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ ՄԱՍՆԱԿՑԵԼՈՒ ԵԹԷ...

■■■■■■■■■

Մէկ բանւորական կուսակցութիւն

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն ուրբաթ օր վերջացուց իր բացառիկ ժողովը, որ գումարուած էր օրուան տագնապին առթիւ: Ամէնէն կարեւոր ճառը խօսեցաւ ընդհ. քարտուղարը, Մորիս Թորէզ, պարզելով կուսակցութեան տեսակէտները՝ ժողովրդական ճակատի եւ յարակից հարցերու մասին: Բացատրեց թէ յետաշրջական հոսանքը զինաթափ չէ եղած, եւ մարտական է աւելի քան երբեք: «Անոր ռազմավարութիւնը շատ պարզ է.— բանուոր դասակարգը մեկուսացնել ազգին միւս ժողովրդավար խաւերէն, Յետաշրջական հոսանքը պարտութեան մատնելու համար, մենք պէտք է զգուշանանք կրկնակ վտանգէ մը,— այն կրաւորականութենէն որ կը մղէ չպայքարիլ ձեռք բերուած առաւելութեանց համար, եւ այն ջղագար շարժումներէն որ կը ձգտի, օրինակի համար, գործադուլ հռչակել բանթողներու փոքրամասնութեամբ մը կամ նոյնիսկ առանց բանթողներու: Միայն ժողովրդական ճակատի բոլոր ուժերուն միացումով կարելի յառաջ խաղալ: Մեր առաջին մեծ պարտականութիւնն է ապահովել ժողովրդական ճակատին միութիւնը»:

Այս առթիւ բանախօսը առաջարկեց ընդհ. ժողով մը գումարել ժողովրդական ճակատի կոմիտէներու ներկայացուցիչներէն: «Մեզի համար կարեւորը ծրագիրը չէ, այլ կատարուած գործը: Մեզի համար ծրագրին գործադրութեան միակ երաշխաւորութիւնը կը կազմէ իսկ եւ իսկ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը, գիտակցօրէն կռթնած՝ ժողովրդական զանգուածներուն վրայ: Մենք պատրաստ ենք մեր պատասխանատուութեանց բաժինը ստանձնելու այդպիսի կառավարութեան մը մէջ»:

Պ. Թորէզ յետոյ երկարօրէն բացատրեց չունեւորներու միակ կուսակցութեան մը կազմութեան անհրաժեշտութիւնը: Իր կարծիքով, միութիւնը կրնայ իրագործուիլ սկսելով վարի խաւերէն, շրջաններու ընկերվարական եւ համայնավար կազմակերպութեանց միջեւ,— տեսակէտ մը որ մերժուած է ընկերվարական կուսակցութեան կողմէ եւ որու մասին երէկ նորէն տհաճութիւն յայտնած էր ընկերվարական պաշտօնաթերթը: «Որքան միանանք, այնքան զօրաւոր պիտի դառնանք, պայքարելու համար յետաշրջութեան դէմ: Բանուոր դասակարգը չի հասկնար թէ ինչ որ գլուխն եղաւ արհեստակցական ճակատին վրայ (միութիւն), ինչո՞ւ չըլլար նաեւ քաղաքական դետնի վրայ: Ի՜նչքան զօրաւոր պիտի ըլլայինք հարուստներուն վճարել տալու եւ հանրապետական Սպանիան փրկելու համար, եթէ միացած ըլլայինք միեւնոյն եւ միակ կուսակցութեան մը մէջ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԵՈՐԳԵԱՆ

»»»» o ««««

Երրորդ տարին է բոլորում «Վիշապների Աշխարհում» գրքի հրատարակութիւնը, բայց մարդիկ նրա մասին լսում են հեղինակուհու դառնալէտ մահէն յետոյ: Առաջին անգամ այդ գրքի մասին խօսեց «Յառաջ»ում Պ. Վահան Համբարձումեան, որ անձամբ էլ ճանաչում էր հեղինակը: Յետոյ «Վէմ»ում, «Ցուսաբեր»ում՝ Աւրուշան, «Հայրենիք» ամսագրում՝ Ա. Աբեղեան եւ այնուհետեւ ... լռութիւն:

Գիրքերը կուտակուած Հրանդ Սամուէլի գրատունը ի զուր սպասեցին գնորդի: Քիչեր կարդացին այդ գիրքը, բայց կարդացողներն եղան անկեղծ հիացողներ, գնահատողներ նոր հրապարակ նետուող հայ գրագիտուհու տաղանդը եւ յայտնեցին հեղինակին իրենց գնահատանքը: Մարտին Շաթիրեանը՝ անծանօթ հեղինակին՝ Իրանէն գրեց ջերմ, խրախուսիչ տողեր, Պ. Ս. Վրացեանը՝ Փարիզէն, Նժդեհը՝ Պուլկարիայէն, եւ ուրիշ շատ շատեր գրեցին հիացումի նամակներ, որ իր մտերիմներին իսկ հազիւ կարդաց: Նա նոյն իսկ չէր ուզում հաւատալ գովեստների, գնահատանքների անկեղծութեան, կարծում էր թէ հայ գրականութիւնը սիրող ազնիւ մարդիկ ուզում են խրախուսել իրեն, որ չվհատի եւ շարունակէ գրել:

Իր էութեամբ համեստ Հայաստան Գէորգեանը երբեք իրեն վիպող չէր կարծեց, որովհետեւ նա այդ գիրքը գրել էր ոչ թէ գրականութեամբ զբաղուելու փափաք ունենալուն համար, այլ ներքին մի պահանջ, մի պակաս լրացնելու համար:

Շատերին ծանօթ է, որ նա ամուսնացած էր Գերմանացու հետ, 14 տարի շարունակ նա ապրել էր հայութենէ հեռու, մեծ մասով Տիւբինգէն, որի համալսարանի ուսուցչապետներէն մէկն էր ամուսինը՝ Հանց Վինքլէր, որ վերջերս Եգիպտոսում զբաղուած էր պեղումներով: Օտար այդ միջավայրում Հայաստանը տեսնում էր որ ոչ ոք է ճանաչում հայ ժողովուրդը, նրա պատմութիւնը, նրա երգը եւ հերոսական պայքարը ազատութեան համար: Ու յաճախ ինք, նոյն իսկ իր շրջապատում եղաւ խծբծանքի ենթակայ իբրեւ «միշտ կոտորուող, արգահատելի» ազգի մը զաւակ:

Նա ձեռնարկեց գրել իր գիրքը, ոչ այնքան Հայերի որքան օտարների համար, նպատակն էր իր գիրքը 3 հատորով թարգմանել գերմաներէնի եւ հրատարակել մատչելի գիներով, տարածելու համար գերման ժողովրդի մէջ: Առաջին հատորն արդէն ինքն իսկ թարգմանել է գերմաներէնի, որովհետեւ ինքը լիովին տիրապետում էր լեզուին: Աւա՜ղ, կիսատ մնաց իր գեղեցիկ գործը:

14 տարի հայ միջավայրէ հեռու, միշտ կարօտ հայ կենդանի լեզուին, նա իրեն շրջապատել էր հայերէն գրքերով ու թերթերով: Թող Հ. Սամուէլը հաստատէ թէ որքան գիրք է ուղարկել Հայաստան Գէորգեանին: Թող Վիէննայի Մխիթարեան հայրերը, յատկապէս Հ. Ակինեանը վկայեն թէ որքան է աշխատել նա ուսումնասիրելու համար Հայոց պատմութիւնը, ժողովուրդը եւ լեզուն:

Ես որ գիտեմ, թէ Հայաստան Գէորգեանն իր կրթութիւնն ստացել է ռուս գիմնազիայի մէջ, ուր պարտադիր չէր հայ լեզուն, զարմացայ իր գեղեցիկ, ճոխ, հարազատ հայերէնով գրուած իր գիրքը կարդալով:

Պէտք չէ որ զարմանայի. չէ՞ որ Հայաստան Գէորգեան հերոսուհի էր: Այո, հերոսուհի ոչ միայն ռազմի դաշտում, իբրեւ զինուոր, այլ եւ առօրեայ կեանքում: Նա տարագրութեան մէջ, ինքն իր ապրուստն հայթայթելով հանդերձ, սովորեց ֆրանսերէն, գերմաներէն, ոչ միայն չմոռացաւ ռուսերէնը, այլ կատարելագործեց այնքան, որ հրաւիրուեց Տիւբինգէնի համալսարանը իբրեւ Ռուսաց լեզուի եւ գրականութեան պատմութեան դասատու եւ վարեց այդ պաշտօնը բաւական ժամանակ: Այդ բոլորով մէկտեղ նաեւ հայերէն: Ահա իր սիրուն գիրքը:

Ափսոս որ նա իր ֆիզիքական, նիւթական, բարոյական բոլոր զոհողութիւնների փոխարէն չունեցաւ իր գիրքը գնուած, կարդացուած տեսնելու հաճոյքը:

1936ի աշնան, երբ նա եկել էր Փարիզ իր գրքի երրորդ հատորի համար նիւթեր ուսումնասիրելու՝ ասում էր իր մտերիմներին.— «Ասում էք թէ գիրքս լաւ է. «Յառաջ»ն էլ գովեց, անձնական նամակներով էլ խրախուսուեցի, բայց գիրքս չծախուեց: Ուզում եմ որ գիրքս կարդան, ուզում եմ մանաւանդ, որ նոր սերունդը կարդայ զայն: Ուստի ուզում եմ ձրիաբար ուղարկել մեծ քանակութեամբ Պէյրութի Ճեմարանին, Մուրատեան վարժարանին, ուրիշ միջնակարգ դպրոցների եւ գրադարանների: Միայն թէ նամակներ պիտի գրեմ, որ իրենք ստանձնեն ճամբու ծախքը»: Եւ ղրկեց 100 օրինակ:

Փարիզում իրեն լաւ չզգաց. գնաց Ժընեւ իր մէկ բարեկամի մօտ՝ բժ. Արապեան՝ հանգստանալու: Այնտեղէն անցաւ Իտալիա արեւ տեսնելու համար, ուր սակայն ծանրացաւ իր հիւանդութիւնը: Ամուսինը հասնելով մօտը՝ փոխադրեց զինքը կրկին Ժընեւ, ուր կնքեց իր մահկանացուն:

Ո՞վ էր այս աղջիկը, որ յետ մահու մարդիկ լեզու է հանել իր մասին խօսելու:

Շիրակեցի է նա. ծնած է Դահարլու գիւղում. իր հայրը՝ Թադէոս Գէորգեան, նոյնպէս գիւղացի, ուսուցիչ, յետոյ վերատեսուչ էր ռուս պետական դպրոցների: «Վիշապների Աշխարհում» գրքի փոքրիկ հերոսուհի «Հայ»ն է նա: Իր գրքէն գիտենք արդէն իր մանկութիւնը: Գիտենք թէ ի՞նչ մթնոլորտում է խմորուել իր հոգին: Մէկ կողմէն հայ գիւղի իր պարզ ու անկեղծ կեանքով, մամիկների զարմանազան հէքեաթներով, աշուղական երգերով, միւս կողմէ հայ յեղափոխութիւնն իր հայդուկներով, պայքարներով, ռազմի երգերով: Այդպէս, նա հասակ նետեց որպէս ականատես ու որպէս լսող «Վիշապների Աշխարհում»: Վիշապ՝ ցար ու սուլթան, որոնց դէմ պայքարի էին ելած Խրիմեան Հայրիկ, Անդրանիկ եւ փաղանգը նրանց:

Երբ հասաւ իր կրթութեամբ լուրջ զբաղելու ժամանակը՝ չգիտեմ ինչու նախընտրեց Կարսի գիմնազիան Գիւմրիի (Ալեքսանդրոպոլ) գիմնազիայէն: Մինչդեռ իր քոյրը, եղբայրը սովորում էին Գիւմրիում, նա եկաւ Կարս: Կարսում նա ապրում էր ռուս մէկ ընտանիքում, ռուսերէն լեզուն լաւ սովորելու նպատակով: Նա ընդունակ աղջիկ էր, ստանում էր լաւագոյն նիշեր, բայց վարքը միշտ նկատողութեան տակ էր, որովհետեւ ըմբոստ էր, անհանդուրժող Հայի հանդէպ եղած որ եւ է նկատողութեան:

Իր պատամութեամբ շատ էր խօսեցնում մամիկներին իր մասին: Մեր քաղաքի մանչ - աղջիկն էր նա:

Դպրոցում հրատարակեց նաեւ խմբակային թերթ: Իրեն օժանդակում էին Զարուհի Աճէմեան՝ այժմ մեռած եւ Այծեմնիկ Խաչատրեան, ներկայիս Հայաստանում շնորհալի քանդակագործուհի Ուրարտու: Բոլորն էլ «յեղափոխական» աղջիկներ:

Համաշխարհային պատերազմին Կարսը դարձաւ յառաջաւոր թիկունք. վտանգուած վայր. ուստի պարպուեց նրա աւելորդ ազգաբնակութիւնը եւ միջնակարգ դպրոցները փոխադրուեցին Թիֆլիզ: Հայաստանն էլ եկաւ Թիֆլիզ:

Հայ կամաւորական շարժումը՝ շատ Հայուհիների հետ Հայաստանին էլ տոգորեց բանակում աշխատելու գաղափարով:

Սակայն իր խենթ հոգու բաւական չէր գթութեան քոյր լինելը, հիւանդանոցներում աշխատելը, կամ որբ ու գաղթական խնամելը:

Նա ուզում էր կռուել իբրեւ զինուոր: Բայց աղջիկներին զէնք չէին տալիս հայ կամաւորական բանակում:

Ուստի նա կտրեց իր գեղեցիկ մազը, իր միջոցներով պատրաստեց տղամարդու հագուստ եւ ծպտուած, փախաւ տնէն. անցաւ Սարըղամիշ, ներկայացաւ որպէս պատանի եւ ընդունուեց կամաւոր զինուոր: Սկզբում որպէս շատ երիտասարդի, զէնք չտուին ձեռքը, որ իրեն հաճելի չեկաւ: Սակայն իր նպատակին հասնելու համար նա հանդուրժեց բոլոր դժուարութիւններին. քանի քանի անգամ ապտակեց ու ծեծեց որ եւ է կարգապահական թերացումի համար, ու չյայտնեց իր աղջիկ լինելը, մինչեւ որպէս տոկուն եւ վստահելի պատանի, արժանացաւ զէնքի: Երջանիկ էր Հայաստանը: Մի օր բացուեց իր գաղտնիքը, ուզեցին հանել կռուող շարքերէն եւ գնել նրան կնոջ համար աւելի յարմար գործի, սակայն նա ամէն միջոցի դիմեց իսկական զինուոր մնալու համար եւ յաջողեց: Նա դարձաւ գնդացիրի վարիչ:

Միշտ յառաջաւոր դիրքերում կռուելով՝ հասաւ Կարին: Նա վերջինը եղաւ Կարինէն դուրս եկող, որովհետեւ սպասեց հիւանդանոցում, որ մնէր իր խնամքին յանձնուած ռուս վիրաւոր սպան, որ սոսկում էր Թուրքերի ձեռքն անցնելու մտքէն:

Մասնակցեց նաեւ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի կռիւներին, ու ամէն տեղ յետ չմնաց իր խիզախութեամբ որ եւ է քաջարի զինուորէ:

Բայց լաւ է, որ նրա կամաւորական կեանքի մասին խօսեն իր զինակից ընկերները, հրամանատարները՝ Սեպուհը, եւ ուրիշներ:

Հայաստանը տեսաւ իր հայրենիքի ազատութիւնը, Հանրապետութեան հաստատումը եւ ողջունեց նրա դրօշակը:

Երբ նա ամբողջովին նուիրուած էր հայրենիքի պաշտպանութեան սուրբ գործին՝ նա երբեք չհարցրեց ինքն իրեն, թէ ի՞նչ քաղաքական կուսակցութեան է պատկանում ինքը: Հայրենիքն ապրելու համար զոհ էր պահանջում ու ինքն առանց սակարկութեան դրել էր իր զոհասեղանի վրայ: Նա վիրաւորուել էր եւ ստացել ռուս զօրաբանակի քաջութեան պատուանշանը, Ս. Գէորգի խաչը, որ պարգեւում էր նաեւ հերոսԱնդրանիկի կուրծքը: Եթէ մի բան արժէ այդ խաչը, ապա ուրեմն արժանաբար Ս. Գէորգեան ասպետուհի, հերոսուհի էր Հայաստան Գէորգեանը:

Հանրապետութեան օրով նա անցաւ համեմատաբար խաղաղ աշխատանքի: Բայց ինք խաղաղ կեանքի մարդը չէր: Հայաստանին տիրող սովը, համաճարակը, թշուառութիւնը, իր դրացիների՝ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի գործադրած անիրաւ բռնութիւնները դաւանութեամբ, վշտով լեցուցին հայ հերոսուհու հոգին: Նա մտածեց անցնել Ռուսաստան, տեսնել ղեկավարները համայն աշխարհի յեղափոխութեան, փոքր ազգերին ազատութիւն խոստացող կուսակցութեան եւ խնդրել նրանց չուտափոյթ օգնութիւնն իր արդէն իսկ ազատագրուած, բայց տառապող հայրենիքի համար:

1919ի ամառը, առանց նիւթական միջոցների, նա անցաւ Պաթում, Մոսկուա հասնելու նպատակով:

Նաւ չկար, նա՝ փոխան մի փոր հացի՝ աշխատեց որբանոցները, մինչեւ գտաւ օտար պետութեան պատկանող մի նաւ, որ նպատակ ունէր Սեւաստոպոլ հանդիպել: Որպէս սեւ աշխատանքի բանուոր, նա մտաւ այդ նաւը: Սակայն ճակատագիրն ուրիշ բան էր տնօրինել նրա համար: Նաւը, առանց Խրիմ հանդիպելու, հասաւ Պոլիս: Հայաստանն ստիպուեցաւ իջնել Պոլիս: Այլեւս չկարողացաւ Ռուսաստան, կամ Հայաստան անցնել: Այնտեղէն մտածեց Եւրոպա անցնել, լեզուներ սովորել, կրթուել, որ եւ է մասնագիտութեան տիրանալ եւ յետոյ վերադառնալ հայրենիք, ամբողջովին նրան նուիրուելու համար:

Անցաւ Եգիպտոս, յետոյ Ֆրանսա: Այդ օրերի իր կեանքը մի ոդիսական է ուղղակի, որ կարող է հրաշալի մի գիրք կազմել: Փարիզում սեւ աշխատանք կատարելով, իր գոյութիւնը պահելով հանդերձ նա սովորեց Ֆրանսերէն, յաճախեց Սորպոն: Քիչ էր իրեն այդ, յետոյ էլ անցաւ Գերմանիա գերմաներէն սովորելու համար: Այնտեղ ամուսնացաւ Հանց Վինքլէրի հետ:

Այո, Հայաստանն ամուսնացաւ օտարի հետ, բայց այդ օտարին հայացրեց: Նրա ամուսինն այժմ գրում, կարդում, խօսում է հայերէն, նա գիտէ Հայոց պատմութիւնը: Գիտէ հայ մարտնչումները, սիրում է հայ ազգը եւ բարեկամ է նրան: Հայաստանի մանչը Հայկօ է, աղջիկը՝ Արմենուշ-Բրունհիլդ, նրանք խօսում են հայերէն եւ գերմաներէն, հպարտ են որ իրենց մայրը Հայուհի է, զոհ են իրենց անուններէն, որովհետեւ այդ է ներշնչել իրենց հայրն ու մայրը:

Հայաստանն ինձ կարդացել է իր ամուսնու իրեն ուղղուած մէկ նամակը: Ահա թէ ինչ էր գրում նրան ամուսինը:

— «Սիրելի Հայաստանս, շատ մի մտածէ երեխաների մասին. նրանք առողջ են ու խնամւում են մեծ մօր ձեռքով, որ պակաս չի սիրում նրանց, քան մենք: Դու քո առողջութեանդ հոգ տար, շատ մի յոգնի. միակ աշխատանքդ թող լինի գրքիդ համար նիւթերի ուսումնասիրութիւնը: Աստուած քեզ ինձ յանձնեց, որ պաշտպանեմ եւ մի օր բերում պաշարով վերադարձնեմ քեզ քո ազնիւ ազգին, որ քեզպէսներին պէտք ունի»:

Ահա թէ ինչ սրտի տէր անձ էր այն օտարը, որի հետ կապել էր իր կեանքը հայ հերոսուհին:

1927ին Հայաստանը՝ որպէս Գերմանացի՝ յաջողում է անցնել Մոսկուա, ուր ապրում էին իր ծերունի հայրը, եղբայրը եւ քոյրերը: Նա եղաւ նաեւ Հայաստանում, իր պաշտելի երկրում, որի ազատութեան համար արիւն էր թափած ինքը: Բայց Գերմանիա դարձաւ հիասթափ:

Ձեռնարկեց իր գրքին, որ պիտի լինէր երեք հատոր, վերջանալով Հայաստանի Հանրապետութեան բոլշեւիկներին փոխանցման շրջանով: Առաջինը տպագրուած է արդէն, երկրորդը՝ ըստ իր ասածի՝ պատրաստ էր, իսկ երրորդի վրայ դեռ աշխատում էր:

— Ափսոս, կիսատ մնաց իր գործը:

Շատ բան կարելի է գրել եւ պէտք է որ գրուի Հայաստան Գէորգեանի մասին: Բայց թող ների ինձ, որ փակեմ այսքանով:

Նա այնպէս համեստ էր, այնպէս պարզ ու անկեղծ: Չէր սիրում խօսել իր մասին: Երբ ուրիշներն էին խօսում, յիշում իր կատարած քաջագործութիւնները, կրած տառապանքները, նա կատակի էր տալիս եւ Դահարլեցի գիւղացու պէս աղճատելով հնչիւնները՝ ասում էր.— «Հըպա՜ա՜, ազգի խամար զոյլում էինք էդ լէ ճաի պարտքն էր»:

Իսկապէս մի զոհ, մի նահատակ է Հայաստան Գէորգեանը: Նա գիւղացու իր երկաթէ առողջութիւնը քայքայեց մարտի դաշտերում, դէպի լոյսը, դէպի գեղեցիկը վերելքի մարտում եւ հայրենադարձութեան խանձող հնոցում:

— Յարգանք իրեն, իր անթառամ յիշատակին:

ԵԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

ՇԱԲԱԹԸ ՄԷԿ ՆՐԳԻԾԱՆՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ՇՈՒՐՋ

—o—

Մարսէյլէն պտուտական բարեկամ մը քաղաքս հասած էր, տեսնելու համար միջազգային ցուցահանդէսը: Իր առաջարկը ընդունելով միասին շրջեցանք: Առաւօտ մը ժամը իննին պատուոյ դռնէն մտանք՝ կէս գիշերին դուրս ելլելու ուխտով: Ու այդպէս ալ ըրինք: Մէկ օրուան մէջ պտըտեցանք բոլոր բաց տաղաւարները: Եթէ մրցանիշ մը հաստատուած ըլլար, 13 ժամուան մէջ ամէն բան տեսնելու, վստահաբար առաջնութիւնը կը շահէինք բարեկամս ու ես, ըլլալով քսաներորդ դարու հռչակաւոր ախոյեաններէն:

Բարեկամս ստիպուած ըլլալով շուտով վերադառնալ, հաստատապէս մտադրած էր հարուածային ձեւով այցելել ամէն տեղ: Ուր որ բաց տեղ մը տեսնէր, կ'աղաղակէր.

— Բաց է, մտնենք, մտնենք բաց է.

Բարեբախտաբար բաց դագաղ մը կամ գերեզման մը չկար ցուցահանդէսին մէջ: Վստահօրէն այնտեղ ալ պիտի մտնէինք յանուն բարեկամութեան: Եւ եթէ չթաղուեցանք, քրիստոսավայել կերպով խաչուեցանք սակայն: Արդէն ցուցահանդէսին տարածութիւնը նման է երկու խաչերու, իւրաքանչիւրին թեւերը լայն ու կրկնապիկ, որոնց մէջէն կ'անցնի Սէնը, որ հիմա բաւական կը յիշեցնէ Վենետիկի Մեծ Ջրանցքը, երբ մանաւանդ մարդ իտալական տաղաւարին առջեւը խարսխած զբօսանաւուն մէջ նստած սուրճ կ'առնէ, իտալերէն բարբառելով.

— Թրէ քաֆէ նէրօ է աքուա ապոնիտանիթէ ... — Կրացիա ... — բրէկօ ... (Ականջը խօսի վենետկարնակ Հրաչ Քաջարենցին):

Մեծ ջրանցքաման պատկերին մէջ կը պակսին կօնտօլաներ, աղաւնիներ, ջրասիւներ եւ մարմարինէ տաճարներ:

Ու երբ բարեկամներս լսեցին որ այցելած եմ արդէն միջազգային ցուցահանդէսը՝ սկսան հարցումներու տեղատարափ մը տեղալ վրաս: Ահաւասիկ, հիմա, հարց – պատասխանի ձեւով գոհացում կուտամ բոլորին:

—Ի՞նչ եղաւ տպաւորութիւնդ:

— Մեծ ուրախութիւն: Քանզի ինծի այնպէս թուեցաւ թէ շահած եմ ազգային վիճակահանութեան մէկ մեծ պարգեւը ու կը ճամբորդեմ դիւթական, տարաշխարհիկ վայրեր:

— Շա՞տ գեղեցիկ է ցուցահանդէսը:

— Գեղեցկուհի մըն է ան միջազգային: Մի մոռնաք, սակայն, որ ամէն գեղեցկուհիի լուսանկարը աւելի գեղեցիկ է քան բնագիրը: Պատկերը միշտ իրականութենէն աւելի ազնուր է.

— Ի՞նչեր կան միջազգային ցուցահանդէսին մէջ:

— Ամէն բան կայ: Ճարտարապետութիւն, զարդարուեստ, մեքենագիտութիւն, ելեկտրագիտութիւն, նկարչութիւն, պար, թատրոն, շարժանկար, ոսկերչութիւն, բրուտութիւն, կազմարարութիւն, հողագործութիւն, կաշեգործութիւն, բազմաճիւղ ճարտարարուեստ ու մանաւանդ վաճառականութիւն եւ առեւտուր: Կարծես հսկայական ու հրէական շուկայի մը մէջ ես:

— Որո՞նք ամէնէն աւելի պէտք է այցելեն հոն:

— Մարմինով ու քսակով գէրերը, որպէսզի նիհարնան:

— Ի՞նչ հագուստ կապուստով պէտք է երթալ:

— Ծանօթ է որ Փարիզի մէկ օրուան օդին մէջ քառասուն եղանակ կայ, թէեւ տարին միայն չորս եղանակներու բաժնուած է: Ուրեմն այնպէս մը հագուեցէք որ կարելի ըլլայ բոլոր եղանակներուն յարմարիլ: Կարեւոր է կօշիկի խնդիրը. Յիսուսի կօշիկ հագէք եւ ոչ Յուդայի կօշիկ: (Բաց ու թեթեւ ոտնամանները Յիսուսինն են, իսկ սովորական սեւ կօշիկները Յուդայիններն են):

— Իբրեւ արտաքին գեղեցկութիւն՝ ո՞ր տաղաւարները ամէնէն աւելի աչքի կը զարնեն:

— Խորհրդայինը եւ գերմանականը: Երկուքն ալ դէմ դիմաց են: Դէմ դիմաց ըլլալը սիրոյ նշան կարծուած է: Պէտք է գիտնալ որ նոյնքան ալ ատելութեան նշան է: Խորհրդային տաղաւարը վարէն վեր կը չափէ գերմանականը, որ իր կարգին վերէն վար կը չափէ խորհրդայինը:

— Այդքան բացայա՞յտ է իրենց հակառակութիւնը:

— Անոնք սկսած են նոյն իսկ բարձրաղաղակ խօսիլ ու հակաճառել իրարու հետ: Խորհրդայինը եռատրճան շէնք մըն է որուն գագաթին վրայ արշաւաքայլ բանուոր մը եւ բանուորուհի մը, հովերուն մէջէն յառաջացած, մուրճ ու մանգաղը կ'ընդելուզեն: Գերմանականը կոթողաձեւ կը բարձրանայ, կեռ խաչով, եւ կը գագաթնապսակուի արծիւով: Կոնակը երկար շէնք մըն է:

— Ի՞նչ կը խօսին անոնք:

— Փակագծի մը մէջ կուտամ անոնց խօսակցութիւնը.

ԽՈՐՀ.— Այդ մենք ենք գալիս ...

ԳԵՐ.— Այդ ես եմ կանգնած ...

ԽՈՐՀ.— Պրոլետարնե՛ր, բոլոր երկիրներու, միացէք ...

ԳԵՐ.— Պրոլետարնե՛ր, բոլոր երկիրներու, միքրոպը ձեր միտքէն հանեցէք, հիթլէրականութիւնը բազմապատկեցէք, Ռուսաստանը բաժնեցէք, կեռ խաչին վրայ միացէք ...

ԽՈՐ.— (URSS), Իւ, էր, էս, էս ... Ճաշակեցէք իմ կարմիրէս, հուրէս, սուրէս ...

ԳԵՐ.— Ամէն բանէ վեր՝ ե՛ս, ե՛ս, ես ...

ԽՈՐՀ.— Անմահ Լէնին, կեցցէ՛ Սթալին:

ԳԵՐ.— Հա՛յլ Հիթլէր:

ԽՈՐՀ.— Հարուածային եմ ...

ԳԵՐ.— Կռուփային ու Քրուբային եմ ...

ԽՈՐՀ.— Փորիս մէջ են Մարքսը, Էնկէլսը եւ Լէնինը, ...

ԳԵՐ.— Իմ փորիս մէջ ալ են Մարքսը, Էնկէլսը եւ Լէնինը, կոտրատուած ու կեռ խաչերու վրայ խաչուած:

ԽՈՐՀ.— Քու փորիդ մէջ ամէն բան մեքենայ է...

ԳԵՐ.— Քու փորիդ մէջ ալ ամէն բան մեքենայութիւն է...

—Ի՞նչ կայ խորհրդային տաղաւարին մէջ:

— Անշուշտ բաներ մը կան: Երկու բան կայ, սակայն, որոնցմով ողողուած, հեղեղուած, յորդած է տաղաւարը: Անոնք են Լէնինը եւ Սթալինը: Աջ Լէնին, ձախ Լէնին, առջեւդ՝ Լէնին, ետեւդ՝ Լէնին, մօտը Լէնին, հեռուն Լէնին, վերը՝ Լէնին, վարը՝ Լէնին, սադին՝ Սթալին, անդին՝ Սթալին, քովդ Սթալին, դիմացդ՝ Սթալին, կռնակդ՝ Սթալին, պատկեր մը՝ Լէնին, արձան մը՝ Սթալին, մարմար մը Լէնին, նկար մը՝ Սթալին, պրոնզ մը՝ Լէնին, փայտ մը՝ Սթալին, աչքդ բաց՝ Լէնին, աչքդ գոց՝ Սթալին, ականջդ փակէ՝ Լէնին, հագ՝ Սթալին, մէկը քեզի կը նայի՝ Լէնին, մէկը կ'ուզէ որ իրեն նայիս՝ Սթալին, կոճակդ քակէ՝ Լէնին, կոճակ ըրէ՝ Սթալին, մէկը կոկորդէդ կը բռնէ՝ Լէնին, միւսը ձեռքը գրպանդ դրած է՝ Սթալին, դրամապանակդ նայէ՝ Լէնին, գրպանդ նայէ՝ լեցուն Սթալին, գիրք մը բաց՝ Լէնին, գիրք մը գոցէ՝ Սթալին: Մարքս ալ կայ: Կատարեալ երրորդութիւն, նոր կրօնք: Երկիրը՝ Մարքս, լուսինը՝ Լէնին, արեւը՝ Սթալին:

Մէկը ըսաւ.— Ամբողջ Ռուսիոյ մէջ անշուշտ միլիառապատիկ աւելի Լէնին եւ Սթալին կան: Այս Լէնինները եւ Սթալինները կը խմուի՞ն թէ կ'ուտուին: Ուրիշ մը ըսաւ.— Անդադար կ'ուտեն որ պարարտանան եւ օր մը ուտուին:

— Ուրիշ խմելու համար ի՞նչ գի գէր կը յանձնարարես:

— Իտալական տաղաւարին ճաշ րանը նստեցէք ու փառաւորապէս կ րէք, հոլանտական տաղաւարէն սա առէք, աւստրիականէն՝ սիկարէ երբ ծարաւնաք գերմանական տաղ ւարէն գարեջուր առէք, երբ ախորժ քի շրջանը ընել ուզէք մտէք զի տաղաւարը եւ պատերուն վրայ գր ուած քառեակները կարդալով, եօ բաժակ տեսակ տեսակ գինի առէք իրկուան դէմ ալ խորհրդային տաղ ւարին քով գացէք եւ օդ առէք:

— Քանի մը բառով տաղաւարնե րու պարունակութեան մասին խօսէ էր:

—Հրէական տաղաւարը լեցուն մեծանկար պատկերներով: Հրէ գործաւորներ կը շինեն, կ'աշխատի կը զատեն, կը կանգնեն, կը կառու ցանեն, կը ցանեն, կը հնձեն: Մ խօսքով՝ կը տեսնէք Հրեային աշխա տիլը, գոնէ պատկերի մէջ: Անգլիա կան տաղաւարը լեցուն է կերպասով, կտաւով, կաշիով, մորթով եւ մար զական պիտոյքներով: Հակառա այսքան կերպասին, միշտ Սկովտի ցիներուն ծունկը մերկ է: Զրկա թէ խնայողութիւն: Զուիցերիոյ տա ղաւարը ունի տարազներ, նորաձե հագուստներ, կով, կաթ, շօքօլա զոհարեղէն: Ամէնէն աւելի սակա Զուիցերիա զբաղած է ժամացուցա ութեամբ: Եգիպտական տաղաւա ունի սնուցիչ բովանդակութիւն: Ան նուռներ արմաւ, բակլայ, եգիպտացո րեն, վարունգ, սմբուկ, սեխ, ձմե րուկ, գարի, վարսակ, բամպակ սոխ եւ սխտոր: Ֆէլլէքս Փոթէնի ա րեկեան մասնաճիւղ: Պելժիակա Քոնկոյի տաղաւարը հրէշապատու մըն է: Հրէշային մարմինէ կազմը ւած նուագարաններ, հրէշապալատ կուռքեր, հրէշաձեւ զարդեր, հրէշա կերպ գործիքներ: Ամէնէն տգեղ կի կրնայ այդ տաղաւարին մէջ բազմ իբրեւ գեղեցկութեան թագուհի:

— Գիշերը ի՞նչպէս է ցուցահանդէ սը:

— Հազարումէկ գիշերներու պէս: Տաղաւարները կը մարեն իրենց լու սաւոր քօղերը: Էյֆէլը հրաշէկ երկաթե րու կոթողի մը կը վերածուի, որու երկու քովերէն վեց լուսաճիւղեր հ վահարներու նման կը բացուին ու կը գոցուին: Եէնայի կամուրջին երկու քովերը գունագեղ շատրուաններ կը բացուին, գետին վրայ կը գոգորա խորալիք երաժշտութիւն մը եւ կը սկսին հրախաղութիւնները, ձեւացը նելով դիւթական ծաղիկներ, մոգա կան աստղատարափներ, Շահ Իսմա յիլի գորգեր, երկնային շատրուան ներ, հրաշածաղիկի փունջեր, լուսա ծոպեր, հրադոհարներ: Կամուրջին երկու կողմէն երկինք կը բարձրանան գոյգ մը լուսարձակներ եւ կը կազմեն եռանկիւն մը: Կը թողնեն պալօնները որոնք կը կորսուին մթութեան մէջ: Յանկարծ լուսարձակին ճառագայթը մէջտեղ կը հանէ պալօններու խումբերը, որոնք կը նմանին լուսեղէն ոգիներու կամ երփներանգ համաստեղութիւններու: Ու այս խաղը կը կրկնուի տասը քան անգամ: :

ԽԱՆԱՍՈՐ

—.—

ԻՇԽԱՆԻ յիշատակին

Դողդոջուն արարածն անանուն
Նստաւ նժոյգն հրեղէն,
Զափից հասակով հորիզոնն անհ
Թռիչքուն հանեց պայտի տեղէն:
Անցաւ լերան լանջքէն թուխ ա
նման,
Իջաւ կիրճն ինչպէս կայծակ,
Քարշ տուաւ իրեն հետ վեց դա
ՉԴԲան
Ու թաղեց խափունչին տակ:
Գիտէր թէ ինչ էր անում. թշնա
լոկ հարբած
Ոգիրէն կ'անգիտանար ...
Այդպէս կուգայ վրէժը, գիշեր ա
յանկարծ,
Վրէժն արի ու արդար ...
Այս հարուածէն երկնային ծնաւ
կու բան,
Հայու համար առաւօտ,
Իսկ թշնամուն՝ ձիւնի տակէն ներ
շուշան,
Որ դեռ այսօր արիւնոտ՝
Շիթ առ շիթ հին օրերի ոգիրը կը
Որ դու արդէն մոռացար,
Ո՛վ հերոս, ու ներբեցիր պատան
մէջ վուշէ,
Ու փոթորկայոյզ երգ դարձար.
Ու այդպէս թշնամիդ գնում է
ճամբէն այսօր,
— Դաժին էր դեռ երէկ —
Սորվեցաւ սիրել աչառութիւնը
Ցիշելով քո անունը սէգ:

ՏՈՔԹ. Ց. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ԹԱՏՐՈՆ

«Աշխարհի թատրոնը»

—.—

Միջազգային ցուցահանդէսին առթիւ, քաղաքակիրթ աշխարհին բոլոր անուանի արուեստագէտները եւ գեղարուեստական հաստատութիւնները ժամադրավայր ընտրած են Շան գ'է-լիզէի երկու մեծ եւ փոքր Թատրոնները:

Այդ արտասովոր յայտնութիւններէն եղան Վիէննայի Պիւրկթէաթրի խումբին երկու ներկայացումները, որոնք բացառիկ եւ անջնջելի տպաւորութիւն մը ձգեցին բոլոր անոնց վրայ, որոնք բախտը ունեցան այդ հազուագիւտ երեկոյթներուն ներկայ ըլլալու:

Վիէննայի Պիւրկթէաթրը հարիւր յիսուն տարուան կեանք մը ունի իր ետին:

Ան իր աւանդութիւններով եւ դասականութեամբ կը հաւասարի Փարիզի Քոմէտի Ֆրանսէզին, ունենալով անոր հմայքը, լրջութիւնը, խստաբեր պահանջկոտութիւնը, եւ իր արտայայտութիւններուն գեղարուեստական գերազանց արժանիքը:

Առաջին անգամն էր որ այդ հռչակաւոր խումբը իր մայրաքաղաքէն դուրս գալով կ'այցելէր Փարիզ:

Այդ երեւոյթին շահեկանութիւնը կը տասնապատկուէր մանաւանդ ինծի համար սա պարագայով, որ անոր ղեկավարը եւ բեմադիրն էր հայազգի դերասան Պ. Ռաուլ Ասլան:

Իր ժամանակին Հայ մամուլին մէջ խօսուեցաւ այդ արժէքաւոր արուեստագէտին վրայ:

Իր գրաւած դիրքը՝ հռչակաւոր Թատերախումբի մը իբրեւ պետ՝ պատուաբեր էր Հայ ցեղին գեղարուեստական արժանիքներուն վերաբերմամբ:

Եւ ես հաճոյքով արձանագրեցի, որ Պ. Ռաուլ Ասլան արժէքաւոր ղեկավարն է խումբի մը, որ կրնայ մրցիլ արդարեւ խոշոր մեծ Թատերական խմբակցութիւններուն հետ, իր կազմին կատարեալ միատարրութեամբ, խաղին անսայթաք վարումով, եւ երանգաւորումներու, ապրումներու ճշգրիտ հասկացողութեամբ:

Ներկայացուած խաղը, «Աշխարհի Թատրոնը» տեսակ մը այլաբանական, խորհրդապաշտ, միջնադարեան «խորհուրդ»ները յիշեցնող փիլիսոփայական խորք ունեցող նիւթ մը ունի:

Աշխարհի բեմին վրայ՝ մարդկութեան զանազան տիպարները, Թագաւորը, դրամատէրը, գեղուհին, կրօնաւորուհին, բանուորը, մուրացիկը կ'ապրին իրենց սահմանուած կեանքը — դերը,— անկարեկիր աշխարհի մը նայուածքին տակ, մինչեւ մահը ուշադիր եւ միշտ ներկայ, լռակեաց ու հեղնադէմ, կը հսկէ ու կը սպասէ իր ժամին, գերեզմանին փոքր իջեցնելու համար վերջապէս՝ Թագաւորը եւ մուրացիկը, գեղուհին եւ դրամատէրը, բանուորը եւ կրօնաւորուհին, իրարու եւ անողորմօրէն ...

Բայց մահուան սեմին անդին հոգիներու աշխարհն է, ուր երեկուան ընդդիմադիրները եւ դասակարգային հակառակորդները միեւնոյն ձեւի նմանող շղարշներուն տակ համանման, բաղխատարած կը դիմեն դէպի արարիչը, որ կը բարձրանայ բեմին խորը ակնախտիղ ու բոցաճաճանչ աւելի մը տեսիլքով երգեհոնի եւ խմերգի մը հոգեզմայլ դաշնակութիւններուն մէջ:

Պ. Ասլանի բեմադրութիւնը հազուագիւտ կատարելութեամբ մը կըցած էր ստեղծել այդ վերացական, անդրաշխարհեան նիւթին պատշաճ եւ խորապէս տպաւորիչ խորհրդապաշտ մթնոլորտը, շղարշ վարագոյրներու, ուշիմօրէն դասաւորուած լուսարձակներու եւ խմբական զարգացումներու միջոցաւ:

Գերմաներէն լեզուին անծանօթ ըլլալը արգելք մը չեղաւ ըմբռնելու նոյն իսկ ի բրաքանչիւր դերասանի արտայայտութիւններուն իմաստը, այնքան պարզ եւ ու ճշգրիտ խաղով մը ներկայացուած, ձայնի եւ շարժումներու յստակ շեշտաւորումներով, եւ որոնց մէջ տարանջատոր բեմադրին մանրակրկիտ հսկողութիւնը նշմարելի կը դառնար:

Բեմին եւն, բազմաթիւ հրաւիրելներաժշտութիւնը հեղինակած էր Ֆըրանց Սալմհոֆէր, դասական կառուցուածքով ու բարձր ներշնչումով:

Ներկայացումը՝ առանց միջնարարի՝ տեւեց մէկուկէս ժամէն աւելի:

Բեմին եւն, բազմաթիւ հաղորդներով չընդհատուած դրաւ մեր տաղանդաւոր արենակիցը՝ Պ. Ասլան:

Սպասելով շնորհաւորողներու նօսրացումին, տարբեր ունեցայ մանրամասնօրէն դիտել զինքը՝ դեռ փաթթուած սպիտակ շղարշներուն մէջ:

Գեղահասակ, պատուաբեր ու նրբագիծ դիմակ մը, ազնուական ու վայելուչ շարժումներ:

Քանի մը անգամ իր նայուածքը կ'իյնայ վրաս՝ դեռ չծանօթացած. զարմացած անուշութիւն մը ունի այդ նայուածքը:

Կը մօտենամ վերջապէս, իմ եւ «Յառաջ»ի անունով շնորհաւորութիւններս կը յայտնեմ իր ձեռքը սեղմելով:

Հայ անուններու արտասանութիւններուս, իր դէմքը գեղեցիկ ժպիտով մը կը պայծառանայ, իր ձեռքերը կը սեղմեն աւելի ուժեղ իմիններս, եւ ցեղային անխորտակելի հոսանքը մեր երկու էութիւնները սրահ մը կը ցնցէ իրական հաճոյքով:

— Արդարեւ,— կ'ըսէ,— հարիւր տարիէ աւելի է որ հաստատուած ենք Վիէննա: Ու կը հարցնէ.

— Ասլան հա՞յ անուն է:

— Անշուշտ Ասլանեան եղած է, եւ «եան»ը կրճատուած, ինչպէս սովորութիւն կայ մեր մէջ:

— Մխիթարեան հայրերուն պիտի հարցնեմ. մենք հոն իրարու մօտիկ կը բնակինք:

— Ես պիտի ուզէի աւելի երկարօրէն խօսիլ, չարք մը մանրամասնութիւններ քաղելու համար. Կ'ուզէի՞ք վաղը ինծի ժամադրութիւն մը նշանակել:

Վշտակրութեան արտայայտութիւն մը.

— Յորալէս կը ցաւիմ, կ'ըսէ, բայց վաղը առաւօտեան իսկ կը մեկնիմ Փարիզէն:

Ուժեղ ու երկար ձեռքի սեղմումներու մէջ ողջերթ կը մաղթեմ իրեն, արտայայտելով մեր համակրանքը եւ հպարտութիւնը:

Մոնթէնյի ծառուղիին վրայ յամրաքայլ, կը վերյիշեմ գեղարուեստական անմոռանալի վայրկեանները, զորոնք ապրեցայ Հայորդիին հետ, գեղեցիկ, եւ արժամ թելեւ չըջանակուած տպաւորիչ դըլուխ, եւ մանաւանդ իր նայուածքը, անբացատրելի կերպով գրաւիչ, երազային:

Եւ յանկարծ հրաշէկ սլաք մը գան. կիս տակ ... հարցում մը...

— Քանի՞ Հայ ներկայ էր արդեօք, հայ մեծ արուեստագէտը ծափահարելու համար ...

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

— Ճի՞շդ է որ դեռ չէ ստարուած ցուցահանդէսը:

— Ճիշդ է:

— Ե՞րբ պիտի լրանայ:

— Շինութիւնները պիտի լրանան այն ժամանակ կարծեմ՝ երբ ցուցահանդէսին ժամանակաշրջանը լրանայ:

— Առանկ բան կ'ըլլա՞յ ...

— Ցուցահանդէսը համակ արուեստ է ու գիտութիւն: Եւ գիտութիւն ու արուեստ անլրանալի են:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ

Ֆէլիսիէն Շալլէ, հեղինակ գեղեցկագիտական, փիլիսոփայական դասական գիրքերու, նոր գործով մը կը ներկայացնէ ընկերվարութեան զարգացումը Պղատոնէն մինչեւ Լենին: Այդ հատորին եզրակացութեան քաղուածաբար.—

Պղատոնէն մինչեւ Լենին, առանց մոռնալու Պապէօֆը, Սէն-Սիմոնը, Փրուտոնը, Մարքսը, Ժօռէսը, կը տեսնենք որ ընկերվարական վարդապետութիւնները կը ներկայացնեն աշնուրանալի եւ հակասական տարբերութիւններ մէկը միւսէն: Անշուշտ կարելի է զուգահեռներ գծել այդ վարդապետութեանց միջեւ ու բաղդատութեան եզրեր ցոյց տալ:

Ընկերային չարիքին դէմ բացած իրենց պայքարով, այդ վարդապետութեան մէջ հանդիպութեան որոշ կէտեր կը գտնենք, իսկ ընդհանուր ակնարկով մը կրնանք ըսել թէ քննադատող, գաղափարապաշտ եւ գործնական վարդապետութիւն մըն է ընկերվարութիւնը:

Հինէն ի վեր քննադատուած է այն ընկերութիւնը, որ հիմնուած է անհաւասարութեան սեփականութեան տիրապետող սկզբունքով, այն ընկերութիւնը որ հարստութիւնը կը դիզէ թշուառութեան վրայ եւ թշուառութիւնը՝ հարստութեան վրայ:

Զայն քննադատած են, իր անարդարութեան համար, Իսրայէլի մարգարէները եւ առաջին քրիստոնեաները, Սէն-Սիմոնը եւ Փրուտոնը, Պէնթըմ Շօն եւ Ուէլզը: Իր անիրաւութեան եւ անգթութեան համար՝ Պղատոնը եւ Մորը, Քամփանէլլան եւ Ուիլեըմ Մորրիսը: Իր հակամարդկայնական արդիւնքներուն համար՝ Ռուսօն եւ Պապէօֆը, Քանթը եւ Լասալը: Իսկ ընդհանրապէս՝ Ֆուրիէն, Վանտէրվէլտը, Ժօռէսը:

Այդ քննադատութեանց մէջ էականը անարդարութեան դատապարտութիւնն է: Ինչպէս Հանրի Տը Ման կը գրէ, ընկերվարութիւնը, ամէն ժամանակաշրջանի մէջ, կը ներկայացնէ յուխտնական ըմբոստութեան վայրկենական ժայթքը ընդդէմ անարդարութեան:

Դիտել պիտի տրուի անշուշտ, որ այս սահմանումին չեն համապատասխաներ կարգ մը կարեւոր տեսութիւններ,— Մարքսի, մարքսականներու, Լենինի տեսութիւնները օրինակ:

Սակայն Ժօռէս եւ Ման կը հաստատեն թէ նոյն դիտողութիւնները կարելի է բանաձեւել նաեւ գիտական ընկերվարութեան մասին, որ անխուսափելի կը համարի մարդկային ընկերութեան ամբողջական կերպարանափոխութիւնը:

Առանց կանգ առնելու այդ դիտողութիւններուն վրայ, պէտք է ըսել թէ ընկերվարութիւնը այն վարդապետութիւնն է, որ կը դատապարտէ, ութեան մէջ անարդար գտնելով, ամէն ընկերութիւն որ հարստութիւն եւ թշուառութիւն կը դիզէ քով քովի:

Այս քննադատութիւնը կը պատշաճի արդի ընկերութեան: Անտարակոյս: Մեր ընկերութիւնը, ի մէջ այլոց կը ներկայացնէ ուրիշ յատկանշական գիծ մըն ալ, զոր պարզած են Լասալ, Մարքս, Ժօռէս,— պայքար մը կատարուած է սեփականութեան եւ աշխատանքին միջեւ:

Արդ, ո՞րն է ընկերվարութեան իտէալը, կամ ընկերվարական ընկերութիւնը:

Սխալ է, հին երազապաշտներուն նման, երեւակայել կատարեալ ընկերութիւն, աշխատելով իրականացնել զայն: Այսուհանդերձ, մարքսիզմի եւ մասին Ժօռէսի եւ Մանի քննադատութիւններէն մեկնելով, ներկայ մարդութեան բարոյական, քաղաքական եւ տնտեսական ձգտումներուն նայելով, կրնանք գաղափար մը կազմել ընկերվարական խոհէալին մասին:

Մարդկային բարոյական ձգտումները կը թելադրեն վերջ դնել տառապանքին, որ ծնունդ կ'առնէ դրամատիրական վարչաձեւէն,— ամէն նիւթական օգնութիւն որ նպատակ չունի ամբողջովին կերպարանափոխելու արդի ընկերութիւնը ոչ խելացի օգտութիւն է, ոչ ալ անկեղծ: Իսկ աշխատանքը պէտք է համարիլ պարտականութիւն մը, որովհետեւ աշխատանքով միայն կրնանք մեր պարտքը հատուցանել մարդկային ընկերութեան: Բայց պատասխանատու մրցակցութիւնը բարոյական եւ ընկերային տեսակէտով,— մարդիկ պարտաւոր են աշխատելու ոչ թէ իրենց դէմ, այլ ուրիշներու համար:

Եւ այժմ դիւրին է սահմանել ընկերվարական ընկերութիւնը,— ընկերութիւն մը, ուր բոլորը կ'աշխատին բոլորին համար:

Գանք մարդկային քաղաքական ձգտումներուն: Հին միապետութիւնները եւ ազնուապետութիւնները հետզհետէ տեղի տուին ժողովրդային վարչաձեւերու, որոնց ամէնէն ամբողջ արտայայտութիւնը կը կազմէ ժողովրդապետութիւնը: Ժողովրդապետութեանց մէջ մարդիկ հաւասար են քաղաքական եւ քաղաքացիական տեսակէտով, ու կ'աշխատին հաւասար դառնալ նաեւ տնտեսական տեսակէտով, հաւասար՝ աշխատանքի իրենց մասնակցութեան, ինչպէս եւ մարդկային աշխատանքի արտադրութեանց բաշխումին մէջ: Ռուսոյի ժողովրդապետական վարդապետութիւնը նման գաղափարներ սաղմեց Բոլշեւիկներ, Պապէօֆի, տարտամօրէն՝ Քանթի եւ Ֆիխթէի, իսկ բացորոշ՝ Ժօռէսի մօտ:

Ժողովրդապետութեանց առաջնորդները կ'աշխատին, որ կազմակերպուի արդիւնաբերութիւնը, այժմ բոլորովին անիշխանութեան յանձնուած, համաձայն սպառումին, որպէսզի գոհացուին բոլոր կարիքները: Այդ նպատակով արդիւնաբերութեան միջոցները պէտք է խլել կարգ մը անձնաշահներու ձեռքէն, ու յանձնել հանրութեան, համայնական կազմակերպութեան,— այս տեսակէտն ունին Մարքս, Ժօռէս եւ Լենին:

Եւ ահա ընկերվարական խոհէալը կը բանաձեւուի աւելի յստակ.— Ընկերվարական ընկերութիւնը այն ընկերութիւնն է, ուր ամէն մարդ, աշխատելով ամէնուն համար, պիտի ջանայ հաւասարապէս կազմակերպել ընդհանուր աշխատանքը, արդիւնաբերութիւնը բաշխելու համար հաւասար:

Կարելի՞ է առնել նման ընկերութիւն: Այո, որովհետեւ, ինչպէս Լէնինի եւ Մարքսի վերլուծումներն ալ ցոյց կուտան, դրամատիրութեան յառաջխումը կը կատարուի դէպի արդիւնաբերութեան համախմբում: Հաւաքականութիւնը վաղը տէր պիտի ըլլայ այդ արդիւնաբերական մեծ ձեռնարկներուն, թրաստները վերածելով հանրային սպասարկութեանց: Նման ընկերութեան մը մէջ պիտի վերջ դրուի դրամատէրներու եւ գործաւորներու բաժանումը: Այլ եւս ո՛չ դասակարգ, ո՛չ ալ դասակարգային պայքար: Պիտի ըլլան միայն աշխատաւորներ, փիլիսոփայական կամ մտային աշխատանքի բաժանը, որ պիտի վայելէ աշխատանքին արդիւնքը ամբողջ հաւասար: Հանրիս Հայնէի բառով, որ մարդոց զաւակները պիտի ունենան, իրենց ուզածին չափ, հաց եւ վարդ:

Ինչպէս պիտի հասնինք այդ օրուան,— նոր ընկերութիւնը պիտի սահմանուի անոնց միջոցաւ, որոնք կը տառապին դրամատիրական վարչաձեւէն, ուրեմն շնորհիւ աշխատաւորներուն: Կամ ինչպէս կ'ըսէ Մարքս. «Աշխատաւորներու ազատագրութիւնը գործն է աշխատաւորներուն»: Ասոր համար. «Աշխատաւորներ բոլոր երկիրներու, միացէ՛ք»:

Ընչազուրկներուն պիտի միանան նաեւ անոնք, որոնց հոգւոյն մէջ կատարուած է «ամօթի յեղափոխութիւն»: Եւ անոնք, որ դրամատէրներու տիրապետութեան կը տառապին միեւնոյն կերպով, ձեռք պիտի տան անոնց, որոնք կը տառապին իրենց հոգւոյն մէջ ընկերային անարդարութեան: Եւ երկու բանակները մէկ պիտի քալեն դէպի վերջնական յաղթանակ, իրագործելով յեղափոխական մեծ արուեստագէտին՝ Վակների անէծքը ոսկիին վրայ (Նիպէլունկէն), որպէսզի ժողովուրդը,— դարձեալ Վակների բացատրութեամբ,— «բոլոր անոնք որ միասնաբար կրեցին տառապանքը»,վայելեն բարիքներն ընկերվարութեան, որ կը համապատասխանէ զանգուածներու ամէնէն ուժեղ բնազդներուն, ամէնէն սատանիկ ախորժակներուն, ինչպէս մարդոց լաւագոյններուն ամէնէն անշահախնդիր, ամէնէն ազնուական, ամէնէն բարձր ցանկութիւններուն:

Մարքոնի

Մարքոնի ծնած է 25 Ապրիլ 1874ին Պոլոնիոյ մօտիկ գիւղ մը: Բարեկեցիկ ընտանիքի զաւակ, (հայրը, հողատէր, թէեւ իտալական արիւն կը կրէր, բայց շուտով լքեց իտալահպատակութիւնը, մայրը ծագումով Իրլանտացի), երբ ծնողքը ամէն ձմեռ Ֆլորենցա կը հաստատուէր, Մարքոնի կը յաճախէր տեղական վարժարանը, յետոյ գնաց Լիվոռնոյի դպրոցը: Մոյլ էր, նոյն իսկ դասարանին մէջ ամէնէն տկար աշակերտը կը համարուէր, բայց երբ Պոլոնիոյ համալսարանը մտաւ, իմացականութիւնը արտասովոր աշխուժութիւն մը ցոյց տուաւ: 20 տարեկան էր երբ բուռն հետաքրքրութիւն մը զինք կապեց անթել հեռագրի փորձերուն: Իր հօրը պարտէզին մէջ, շարունակ փորձեր կը կատարէր, սակայն այդ փորձերը ուրիշ բան չէին՝ բայց եթէ կրկնութիւնը Պրանլիի փորձերուն:

1896ին արձանագրեց իր փորձերուն առաջին յաջողութիւնը: 1899ին միջազգային յանձնախումբի մը առջեւ, առաջին անթել հեռագրով կը կտրէր Մանշ ծովը, հաղորդակցութեան մէջ դնելով անգլիական եւ ֆրանսական ցամաքը:

Այնուհետեւ անթելը մեծ նուաճումներ կատարեց,— օդապայքարի միջոց, Մարքոնի անմիջապէս աշխատեցաւ անթելով հաղորդակցութեան մէջ մտնել ծովուն բացերը գտնուող նաւերու հետ, ինչպէս վերջը պիտի փորձուէր հաղորդակցութեան մէջ մտնել օդանաւերու հետ: 1910ին, արդէն, անթելը, Պուէնոս-Այրէսը կը կապէր հին աշխարհի հետ:

Այսպէս Մարքոնի համաշխարհային հռչակի հասաւ, թէեւ ոմանք ուզեցին նսեմացնել անոր փառքը, պնդելով որ Մարքոնի ոչինչ ստեղծած է, այլ միայն կրկնած է Պրանլիի փորձերը՝ որոշ յաջողութեան հասնելով: Ինչ որ ալ ըսուի, Մարքոնիի այդ «որոշ» յաջողութիւնը հրաշքի պէս բան մըն է այսօր: Ինչ որ չկրցան ընել Պրանլի, Տիւքրըթէ, Փոփով, Թէսլա, Լօճ, յաջողեցաւ Մարքոնի, քսաներորդ դարուն տալով ժամանակաշրջանի յատկանշական նուաճումներէն մին,— անթելը (միւսը օդանաւորդութիւնն է):

Մարքոնի, իր կեանքին վերջին տարիներուն, ինքզինք նուիրած էր մանրալիքներու ուսումնասիրութեան,— իր այդ փորձերուն առթիւ առասպելական բաներ պատմուեցան: Այսպէս ըսուեցաւ թէ Մարքոնի գիւտն ըրած է «մահուան ճառագայթ»ին — այս կարճ-ալիքով, եթէ իրապէս կարելի ըլլար նման ճառագայթ մը, պիտի սպաննուէին մարդիկ եւ անասունները որոշ հեռաւորութեան վրայ, ինչպէս լոյս մը կը հաղորդուի ամէն հեռաւորութեան վրայ միջոցը կտրելով:

1909ին Մարքոնի ստացաւ Նոպէլի մրցանակը: Անդամ էր իտալական ակադեմիային:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (416)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Մեհենոյն կարգադրութիւնը եղած էր Թիմարի շրջանի մասին: Ապէկէ դատ Աւանց լուր ճամբուեցաւ հսկելու տառապատանաւերու շարժումներուն վրայ:

Լեւոնը, թէեւ շրջապատուած բազմաթիւ ընկերներով, բայց կարծես մինակ կը զգար ինքզինքը, ծանր թախիծ մը հոգին կը ճնշէր, իր մտքերով տարուած, հազիւ թէ կը լսէր շուրջիններուն խօսակցութիւնը: Գետնափորի անյաջողութիւնը ուղղակի խորտակած էր հոգին: Ճիշդ է, նոր ծրագիրներ կ'որոճար, միջոցներ ձեռք կ'առնէր, բայց հոգիին մէջ անվերականգնելի աւեր մը գործուած էր: Որքան ալ որ նոր կարգադրութիւններ կ'ընէր, նոր միջոցներու մասին կը մտածէր, բայց ներքին ձայն մը կարծես կը շշնջար ականջին. «Բոլորը ի զուր, Վահէն կորած է»:

Կէս օրուան ժամանակն էր, երբ Հմայեակը դպրոցէն եկաւ ու, փոխանակ ամէն օրուան նման ուրախ դըրարթ մօր ու քրոջը հետ կատակելու, գլուխը կախած ուղիղ Լեւոնի գտնըւած սենեակը մտաւ: Շշմած արտայայտութիւն մը ունէր ու այնքա՜ն յուզուած էր, որ երբ սկսաւ խօսիլ, կը կակազէր ու բառերը դժուարութեամբ բերնէն դուրս կուգային:

— Պարոն Լեւոն ... դպրոցէն գալուս Նորաշէնի փողոցի մէջ կառապան Տիգրանին հանդիպեցայ ... Քաղաքէն կուգար ... պատմեց ...պատմեց, որ պարոն Վահէն ...

— Ի՞նչ, ի՞նչ պատահած է,— չորս կողմէն լսողները վրայ տուին:

Լեւոնը կարծես կանխազգացում մը ունեցաւ, առանց բառ մը արտասանելու գլուխը կախեց:

— Պարոն Վահէն կառավարչատան առջեւ ... այս առտու ... կախեր են ...

Լուրը այնքան անսպասելի, շշմեցուցիչ էր որ լսողները կարծես Հմայեակի խօսքերը չհասկնալով՝ ապշած իրարու կը նայէին:

— Խօ՛ֆ ...

Աւիտ Գեւօն էր, որ փափախը գլխէն հանելով՝ գետին զարկաւ:

Սարսափելի ճնշող լռութիւն մը ծանրացաւ սենեակի մէջ. ներկաները կարծես կը վախնային շարժում մը ընելու, ձայն մը հանելու:

— Խօֆ, ափսոս Վահէն,— ու կարմիր թաշկինակ մը ծոցէն հանելով՝ Աւիտ Գեւօն արցունքոտ աչքերը սրբեց,— ափսոս եղաւ Վահէն, մեր թեւը կոտրուեցաւ:

Յոր սուգով համակուած, հաւաքուած ընկերները մէկիկ մէկիկ ցրուեցան: Լեւոնի հետ մնացին իր գլխաւոր ընկերները:

Ժամեր շարունակ, սենեակին մէջ ձայն մը չլսուեցաւ, բացի Աւիտ Գեւօյի խոր հառաչանքներէն, որոնց մէջէն, կարծես արցունք կը կաթկթէր:

Երեկոյեան կողմ Քաղաքամէջէն եկաւ Նշանը: Սաստիկ այլայլած ու ընկճուած տեսք մը ունէր: Լեւոնի մօտ նստելով՝ գրպանէն հանեց ծրար մը, ու հազիւ լսելի ձայնով մը շշնջաց.

— Մէջը նամակ ալ կայ ... կախուելէն մէկ երկու ժամ առաջ գրած է ... Քիչ առաջ մեր մարդը բերաւ ...

Լեւոնը բնազդօրէն ձեռքը երկնցուց, վերցուց ու հայեացք մը նետեց ծրարի վրայ: Ցանկարծ դէմքը ալ աւելի գունաթափուեցաւ, շրթները դողացին ու աճապարեց ծրարը գետին դնել, կարծես թէ ան կրակի կտոր մը ըլլար, ձեռքը պիտի այրէր:

Վահէի մահուան լուրը ստանալէ վերջ, Լեւոնը ժամերով նստած տեղը անշարժ մնացեր էր, անյատակ յուսահատութիւն մը աչքերուն խորը: Կարծես կենդանի մեռած մը ըլլար, շարժումները մեքենական, դէմքը երկարած ու քարէ կերտուած, կիսախուփ աչքերը մեռելի աչքերու նման պաղած ու անշարժ:

Նշանը մօտ ընկեր մըն էր, տարիներու յեղափոխական մը, լաւ ու վատ օրեր տեսած, ծանր պայմաններու մէջ աշխատած, բայց երբեք դէմքին ժպիտը չէր պակսած, այժմ սակայն, կէս ժամու չափ նստելէ վերջ, գլխիկոր մեկնեցաւ, բոլորովին ընկճուած վիճակի մէջ:

— Ես վաղը երեկոյ նորէն կուգամ,— հոգոց հանելով ըսաւ մեկնած պահուն,— թերեւս ուրիշ նորութիւններ լինին ... Ո՞րտեղ կրնամ քեզ հանդիպիլ ...

Լեւոնը չլսեց իր ընկերոջ վերջին հարցումը: Հայեացքը պատուհանէն դուրս անորոշ կէտի մը սեւեռած՝ կը մտածէր: Ո՞վ գիտէ, թերեւս չէր ալ մտածեր, անհնարին վշտի ծանրութեան տակ ընկճուած, գիտակցական եսը թմրած էր:

— Մենք քեզի կ'իմացնենք,— Նշանի թեւէն բռնած մէկ կողմ քաշեց Աւիտ Գեւօն,— կը տեսնես թէ ի՛նչ հալի մէջ է ... մի խօսեցներ ...

Նշանի մեկնելէն վերջ, Հմայեակն ու մայրը թէեւ քիւրսիի վրայ ընթրիքի սեղանը շտկեցին, բայց ոչ ոք մօտեցաւ: Աւիտ Գեւոյի գլխի բացասական շարժումին վրայ, Հմայեակի մայրը սեղանը հաւաքեց ու մեկնեցաւ, մինչ Հմայեակը կամաց մը տեղաւորուեցաւ իր ընկերոջ, Տաճատի կողքին:

Մթնել սկսաւ: Քիւրսիի վրայ դըրուած ճրագի աղօտ լոյսը հազիւ կէս խաւար կը լուսաւորէր ընդարձակ սենեակը: Փոխադրուելու ժամանակը կը մօտենար, բայց Լեւոնը կարծես այդ մասին չէր ալ մտածեր: Ի զուր մէկ երկու անգամ բարձր ձայնով հազաց Աւիտ Գեւօն, Լեւոնի ուշադրութիւնը գրաւելու համար:

Երկար ժամանակ միեւնոյն դիրքով մնալէ վերջ, մէկ ալ Լեւոնը գլուխը դարձուց, կողքին դրուած ծրարը դիտեց վայրկեան մը ու վարանոտ շարժումով ծրարը վերցնելով՝ հանդուցուած թաշկինակը բացաւ: Ծրարին մէջ բացի Վահէի ժամացոյցէն, արծաթ մատնեակէն, ծխափողէն ու ուկի օղակ մատանիէ մը, իրարու մէջ անցուած երկու տոմսակներ կային: Մէկը հայերէն գրուած նամակ մըն էր, ուղղուած Լեւոնին, իսկ միւսը, ռուսերէն երկտող մը: Պարզ էր, թէ որու կը պատկանէր այդ երկտողը:

Լեւոնը, պղտոր աչքերով մէկ երկու վայրկեան հայեացքը նամակի վրայ պտտցնելէ վերջ, բարձրաձայն սկսաւ կարդալ իրեն ուղղուած նամակը, մինչ ընկերները, գլուխը կախած, առանց ձայն ձուն հանելու, երկիւղածութեամբ կը լսէին Վահէի վերջին խօսքերը, որ արդէն սրբազան կտակի մը հանգամանքն ունէր, աւանդ ձգուած յեղափոխութեան զինուորներուն:

Մթնելէն ժամ մը անցած էր, երբ Ուրանցի Ցակոբը եկաւ, ինչպէս նախորդ իրիկուն պատուիրած էր Լեւոնը: Վահէի եղերական վախճանը լըսած էր արդէն: Սգաւորի նման, գըլուխը կախ, առանց խօսելու ներս մտաւ սենեակէն, ու քիւրսիի կշտին տեղաւորուեցաւ:

— Երանի ես մեռնէի անոր տեղը,— աչքերը սրբելով շշնջաց Աւիտ Գեւօն,— հազարներու մէջ մէկ հատիկ էր Վահէն:

Ցակոբը, առանց խօսելու, սեղմեց Աւիտ Գեւօյի ձեռքը:

Կէս ժամ վերջը, Լեւոնը մեքենական շարժումով չանթան հաւաքեց, ու ոտքի ելաւ:

— Այս գիշեր եւ վաղը ցերեկ այստեղ կը մնաք,— խօսքը Աւիտ Գեւօյի ուղղելով ըսաւ Լեւոնը,— հոս կը սպասէք, մինչեւ որ ինքս գամ: Իսկ այժմ, Ցակոբ, միասին դուրս ելլենք:

Երբ երկու ընկերները դուրս ելան այգին, Ցակոբը հարցուց.

— Հիմա ո՞ւր կ'ուզես որ երթանք...

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

Հակաթուրք շարժում Սուրիոյ մէջ

« Ժիւմհուրիյէթ »ի Դամասկոսի թղթակիցը կը գրէ.—

Սուրիոյ նոր սերունդը հակաթուրք զգացումներով կը պատրաստուի ու կը թունաւորուի: Արաբ երիտասարդներու մէկ հաւաքոյթին ներկայ եղայ ու հարցուցի թէ ինչո՞ւ Թուրքը չէք սիրեր: Պատասխանեցին թէ իրենց գլխուն եկած փորձանքներուն պատճառը Թուրքերն են: «Օսմ. կայսրութեան շրջանին մեզ ուժէս պահեցին. մեր մեծամեծները աքսորեցին, կախեցին ու կողոպտեցին եւ այնպիսի ողբալի վիճակի հասցուցին որ դըժուարաւ ընդունեցինք ուրիշ դերութիւն մը. հիմա ալ արաբական միութեան դէմ ըմբոստացողները անոնք են: Եւ այն պահուն երբ մեր անկախութեան կ'արժանանանք, դարձեալ Թուրքերն են որ մեր հայրենիքին մէկ կտորը մեր ձեռքէն առնել կ'ուզեն: Վաղը կարգը Հալէպի եւ Դամասկոսի պիտի գայ »:

Մեծամասնութեամբ համալսարանականներէ կը բաղկանան այս երիտասարդները:

Փարիզ ուսած ուրիշ երիտասարդ մը ինծի ըսաւ. « Դեռ այս առտու փոքր քոյրս կ'ըսէր ինծի.— Եղբայր, Իտալացիները Սուրիա պիտի գան եղեր, ատ՝ դէտ, բայց ի՞նչ կրնանք ընել. հոգ չէ սակայն, ով կ'ուզէ թող գայ. Իտալացիները, Ճափոնցիները, Չինացիները, Հրեաները, նոյնիսկ Գնչուները, միայն Թուրքերը թող չգան »:

Սուրիոյ կառավարութիւնը տեղեակ է այս բոլորին: Աչառսիկ փաստը:

Երբ Թուրք արտաքին եւ տնտեսական գործավարները Պաղտատ երթալու համար Հալէպէն անցան, կուսակալը նոյն իսկ չուզեց անոնց ձեռքը սեղմել եւ վերջապէս Դամասկոսի կառավարութեան պնդումին վրայ էր որ սախտուեցաւ զանոնք ողջունելու երթալ. պատճա՞ռ, որովհետեւ եղբայրը ընդհանուր պատերազմին դատապարտուած է պատերազմական ատեանէն: Թուրքի թշնամի է եղեր:

Ցետոյ ուրիշ պարագայ մը:

Դամասկոսի փողոցներուն մէջ «անկցի Թուրքիա, անկցին Թուրք մեծամեծները» վերտառութիւններ գրուած են: Նոյնպէս Ֆուատ Ա. պողոտային վրայ գտնուող սինէմային պատերն ալ այս ձեւով զարդարուած են»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ եւ մասնաւորապէս Մատրիտի առջեւ կռիւները կը շարունակուին առանց վճռական արդիւնքի: Ապստամբները նորէն ռմբակոծելով Մատրիտը, 600 ռումբ ձգեցին: Բազմաթիւ հրդեհներ ծագեցան եւ 150 հոգի սպաննուեցան կամ վիրաւորուեցան: Նոյն օրը Պարսելոնան ալ ռմբակոծուեցաւ:

ԳԵՏԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ընդհատուեցաւ Փարիզէն Շալօն, Հավռ, Նանսի եւ այլուր, ծովային արհեստաւորները գործադուլ հռչակած ըլլալով: Բողոքը ուղղուած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան դէմ:

ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔ մը հաստատուեցաւ այն Գերմանացիներուն վրայ որոնք զինուորութիւն չեն կատարած: Տուրքը պիտի վճարուի մինչեւ 45 տարեկանը: Առաջին 2 տարիներու ընթացքին տուրքը պիտի ըլլայ եկամուտի տուրքին 50 առ հարիւրը, յետոյ միայն 6 առ հարիւր:

ՓՈՒՌԵՐԸ գոց պիտի ըլլան շաբաթը մէկ օր (մեծ մասով երեքշաբթի), 33 առ հարիւր համեմատութեամբ, օգոստոս 1էն սկսեալ, ի գործադրութիւն 40 ժամուան օրէնքի:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, յուլիս 17ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 315593, իսկ անցեալ շաբթու՝ 316276, ուրեմն պակսած են 889 հոգի: Անցեալ տարի նոյն ժամանակամիջոցին թիւն էր 424671: Ուրեմն մէկ տարուան մէջ պակսած են 109281 գործազուրկներ:

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ հինգ սանթիմ պիտի աւելնայ յուլիս 29էն սկսեալ, ծախուելով 2.40ի:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Հալէպ, Սուրիոյ արտաքին նախարարին եղբօրը բնակարանին մէջ: Քանի մը տղաք վիրաւորուեցան ծանրապէս: Կը կարծուի թէ այս մահափորձը հետեւանք է անձնական քինախնդրութեանց:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ երեսփ. ժողովը յուլիս 23ին 129ի դէմ 167 ձայնով վաւերացուց Վատիկանի հետ կնքուած պայմանագիրը, որ տեղի տուած էր արիւնալի խռովութեանց: Հանրային կարծիքը չէ հանդարտած տակաւին:

Սերպիոյ պատրիարքը ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, մեռաւ նոյն օրը:

ԱՂՋԻԿՆԵՐ ԾԱԽԵԼՈՒ աղտոտ գործ մը երեւան հանուեցաւ Թուլոնի մէջ: Կազմակերպիչներէն մէկը, Արաբ մը, ձերբակալուեցաւ երբ կը պատրաստուէր « երկու գեղեցիկ կապոցներ» ղրկել Օրան: Մեղսակիցներն ալ կը փնտռուին Պոռոյի եւ Մարսէյլի մէջ:

ԳԻՆՈՎ ՇԱՐԺԱՎԱՐ մը (շօֆէօր) Վիլժիւիֆի մէջ 61 տարեկան կին մը գետին փռելէ վերջ, վար իջաւ եւ քովը գնաց: Բայց փոխանակ օգնելու, նորէն տեղը նստաւ, կառքը քշեց արկածեալին վրայէն եւ դիակը եռեւէն քաշեց մինչեւ 50 մեթր ...

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍԵՎՐԱՆ, Խ. Քէհեայ — 70:
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ, Գարօ — 35:
ՓԱՎԻՅԵՈՆ ՍՈՒ ԲՈՒԱ, Ս. Տ. Մ.— 70:
ԱԼԷՍ, Մ. Կու — 140:
ՔՈՒՐԲԸՎՈՒԱ, Օ. Պ.— 35:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տիկ. Ս. Գ.— 70:
ՇԱԼԷԹ, Ղ. Փ.— 35:
ՍԵՎՐ, Մ. Լա — 35:
ՊՕՄՈՆ, Գործ.— 211,65:
ՆԻՍ, Ա. Գ.— 35:
ՊՈՒԼՈՆԵԸ, Դաւ.— 140:
ՆԻՍ, Գալ.— 35:
ՊՈՒԼՎԱՐ OSSO, Գործ.— 753:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 810:
ԼԱՆՍԷ, Յ. Շ.— 70:
ՇԱՎԱՆՈԶ, Ա. Մ.— 70:
ԼԱԹԱԼՈՏԻԷՌ, Խ. Պ.— 70:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սիմոնպէյ Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարանները: Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Դավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ ի վեր իրենց հետքը կորսուած է:

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի: Դիմել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել:

“ՎԷՄ„

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Ժթ. թիւը:

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒԼԻՍ
MERCREDI 27 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3482

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԻՒՆ ԿԸ ՀՈՍԻ Ե՛Ւ ԽՕՍՔԵՐԷՆ Ե՛Ւ ԳՈՐԾԵՐԷՆ

Տարին լրացաւ եւ դեռ կը շարունակուի սպանիական ողբերգը, ամէն բանէ առաջ ծառայելով արտաքին աշխարհակալութեանց խաղերուն, եթէ ոչ շահերուն։

Տարին լրացաւ Յուլիս 18ին, իսկ մէկ տարիէն միւսը փոխանցումը կատարուեցաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս որ եւ է տարեդարձի առթիւ,— իբրեւ սովորական երեւոյթ մը։

Կարծես թէ ոչ արիւն հոսած էր լման մէկ տարի, ոչ գիւղեր ու քաղաքներ քարուքանդ եղած էին, ոչ ալ հարիւր հազարաւոր որբեր ու այրիներ անստուգութեան մատնուած։

Ընդհակառակն, երկու կողմերն ալ նորոգեցին իրենց ուխտը — ինչպէս ուրիշներ՝ իրենց մաղթանքը — ժամ առաջ խորտակելու համար թշնամին ...

Եւ իրողութիւն է որ պատերազմը աւելի ծաւալուն, աւելի ուժգին թափ առաւ առաջին տարեկիցէն ասդին։ Մասնաւորապէս Մատրիտի ճակատին վրայ, որուն գրաւումը արժանապատուութեան խնդիր դարձած է ոչ միայն ապստամբներուն, այլեւ անոնց հովանաւորներուն, ֆաշական Իտալիոյ եւ հիթլերական Գերմանիոյ համար։

Ու մինչ երկու կողմերը իրար կը բզքտեն, արիւն եւ աւեր ցանելով իրենց անցած ճամբաներուն վրայ, դիւանագէտները կը շարունակեն ծրագիրներ որոճալ, որոնք աւելի շատ կը ծառայեն մթնոլորտը թանձրացնելու, քան պայծառացնելու։

Այսպէս է, օրինակ, ոչ - միջամտութեան խնդիրը։

Ամիսներու տքնաջան աշխատանքներէն, ժողովներէն եւ ծանուցագիրներու փոխանակութենէն վերջ, տարուան սկիզբը համաձայնութիւն գոյացած էր հսկողութիւն կատարելու Սպանիոյ ծովերուն եւ ցամաքներուն վրայ, որպէսզի դուրսէն կամաւորներ չփոխադրուին, ոչ ալ զէնք ու ռազմամթերք։ (Այս բոլորը չատո՛նց փոխադրուած էին, ապստամբութենէն առաջ եւ սկզբնական շրջանին, ինչպէս այնուհետեւ ալ ...)։

Հսկողութեան մեքենան հազիւ յարուած, սկսաւ ճռնչել։

Իւրաքանչիւրը կը յամառէր իր հասկցած եղանակով ըմբռնել ծրագիրը, եւ անոր համեմատ կատարել իր յանձնառութիւնը։

Կիսկատար գործադրութենէ մը վերջ, առաւ մը Գերմանիա եւ Իտալիա հրաժարեցան իրենց յանձնառութիւններէն։ Պատրուակը՝ գերմանական մարտանաւերու դէմ կատարուած յարձակումն էր։ (Անգամ մը Գերմանիա վրէժը լուծեց, առաւ կանուխ կրակի բռնելով սպանիական նաւահանգիստ մը, առանց մարդու բան հարցնելու)։

Անկէ ի վեր, անելի մը մատնուած է ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը, որ ի Լոնտոն։

Մեծն Բրիտանիա, միշտ հաւատարիմ բաժնելու եւ տիրելու, տիրապետելու քաղաքականութեան, նոր ծրագիր մը մէջտեղ դրաւ, անակնկալի բերելով մասնաւորապէս Ֆրանսան եւ Խ. Միութիւնը։ Առաջարկեց պատերազմիկ ճանչնալ Սպանիոյ երկու ճակատներն ալ, թէ հանրապետական կառավարութիւնը եւ թէ Զօր. Ֆրանքոյի հաստատած իշխանութիւնը։ Անշուշտ որոշ վերապահումներով։

Այս պարագան կը կազմէր բացորոշ զիջում մը՝ Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ հանդէպ. քանի որ երկուքն ալ ոչ միայն գործնապէս կ'աջակցին ապստամբներուն այլ եւ կը ճանչնան անոնց իրաւական հանգամանքը, դեսպաններ փոխանակելով։

Այս առաջին յաջողութենէն վերջ, Պերլին եւ Հռոմ դարձան աւելի պահանջկոտ եւ Պ. Իտըն ի զուր բացորոշ պատասխանի մը կը սպասէ։ Միշտ առարկելիք բան մը կը գտնեն, երկուքն ալ, ժամանակ շահելու համար։ Իսկ նոր ծրագրին հեղինակը, Պ. Իտըն, արդէն ջղագրգռութեան մատնուած է։ Վերջին լուրերու համաձայն, նոյն իսկ «այո» կամ «ոչ» պատասխան պահանջեր է Պերլինէն եւ Հռոմէն, իր մշակած հարցարանին։

Անհրաժեշտ չէ մտքի ճիգ մը փորձել, գուշակելու համար տրուելիք պատասխանները։

Ընդհանրապէս համախորհուրդ՝ այսպիսի հարցերու մէջ, Պերլին եւ Հռոմ անշուշտ անգամ մը եւս պիտի պնդեն զօր. Ֆրանքոյի ճանաչման մասին, միշտ ձգձգելով օտար կամաւորները ետ կանչելու խնդիրը։

Ամէն պարագայի մէջ, Մուսոլինի արդէն կուտայ իր պատասխանը, անստորագիր յօդուածով մը, որ անգամ մը եւս կը պարզէ իր տեսակէտները՝ ինչպէս սպանիական, նոյնպէս միջազգային ուրիշ հարցերու մասին։

Այդ պատասխանը միեւնոյն ատեն ապտարութիւն մըն է, քանի որ «Առաջնորդ»ը առարկէ կը կարդայ ե՛ւ Ազգերու Դաշնակցութեան ե՛ւ անոր ղեկավարներուն, քաղաքական գործերը իր հասկցողութեամբ լուծելու համար։

Այդ գրութեան մէջ, մասնաւորապէս նշանակալից են իր տեսութիւնները՝ խաղաղութեան, պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու մասին, — մէկը միւսէն փշոտ խնդիրներ, որոնք ծանրապէս կ'ազդեն Եւրոպայի կացութեան վրայ։

Մուսոլինի չի հաւատար ոչ Ազգերու Դաշնակցութեան, ոչ ալ խաղաղասիրական շարժումներու։ Անոր համար միակ իրականութիւնը՝ ազգերու ապառազինութիւնն է։ Ու մինչեւ անգամ վերանորոգիչ ուժ մը կը նկատէ պատերազմը, իր հիմնած վարդապետութեամբ։ Այդ պարագան անգամ մը եւս հաստատուեցաւ սպանիական հարցին մէջ ալ։

Ի՛նչ խօսք որ, թէ «խաղաղասէր»ներուն մարզանքները եւ թէ միւսներուն պնդումները ի վերջոյ պիտի յանգին խաղաղութիւնը վտանգելու։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՇՈՒՆՉ ԱՌՆԵԼ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԵՐԲԵՔ»

»»»» ◦ ««««

Պիտի յետաձգուին քաղաքական բարենորոգումները

Վարչապետ Պ. Շօթան շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Լօնս-լը-Սօնիէ նահանգին մէջ, որուն ծերակուտականն է։ Շեշտեց թէ երկրին ելմտական կացութիւնը կը պահանջէ «շունչ առնել աւելի քան երբեք»։ Այս խօսքերը ուղղուած էին մասնաւորապէս ընկերվարականներուն, որոնք իրենց վերջին համագումարին մէջ որոշած են ժողովի հրաւիրել ժողովրդական ճակատի ներկայացուցիչները, աւելի արմատական ծրագիր մը մշակելու համար։

Վարչապետին եւ իր ելմտական նախարարին՝ Պ. Պոնէի կարծիքով, նորանոր բարենորոգումներ պարզապէս պիտի խորտակեն Ֆրանսայի ելմտական առողջը լուծելու համար եղած յոյսերը, որովհետեւ գանձը ի վիճակի չէ տոկալու նոր ծախքերու ճնշումին։

Պ. Շօթան ապտարութիւն մըն ալ ուղղեց գործադուլներու մասին, ակնարկելով պանդոկներու եւ սրճարաններու վերջին գործադուլին։ «Կարելի չէ որ եւ է ընկերային յառաջդիմութիւն առանց ապահովելու բարեկարգութիւնը՝ ելեւմուտքի մէջ, անդորրութիւնը՝ փողոցներու մէջ եւ գործունէութիւն՝ արտադրութեան մէջ։ Քաղաքական կուսակցութեանց համար կատարելապէս օրինաւոր է որ ջանան արդարացնել իրենց գործունէութիւնը, ընդլայնեն իրենց քարոզութիւնը եւ հրապուրիչ ծրագիրներ ներկայացնեն բաղմութեանց՝ ի խնդիր ընտրական մրցակցութեան. բայց, կուսակցութեանց կեանքէն վեր կայ ազգին կեանքը, որուն պատասխանատուն է կառավարութիւնը»։

Վարչապետը յետոյ բացատրեց թէ կառավարութեան ծրագիրը ամփոփուած է նախարարական յայտարարութեան մէջ, որ քուէարկուեցաւ երեսփոխանական ժողովի եւ ծերակոյտի մեծամասնութեան կողմէ եւ ընդունուեցաւ Պ. Լէօն Պլումի կողմէ, յանուն ընկերվարական կուսակցութեան։ Այդ ծրագրին տրամադրութեամբ, կառավարութեան առաջին պարտականութիւնն է հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ կրճատել ծախքերը։ Այս առթիւ էր որ շեշտեց թէ ելմտական կացութիւնը կը պահանջէ դադար, շունչ առնել աւելի քան երբեք եւ յայտարարեց.

— «Մենք երբեք չենք հրաժարիր բարենորոգումներէն. բայց հարկադրուած ենք յետաձգել այն բարենորոգումները որոնք չափազանց սուղ պիտի նստին պետական գանձին, իսկ միւսները պիտի կատարենք խաղաղութեան եւ աշխատանքի մթնոլորտի մը մէջ»։

*** Նոյն օրը ներքին նախարար Պ. Մարքս Տորմուա եւս (ընկերվարական) ճառ մը խօսելով, բացատրեց թէ անհրաժեշտ է սահմանադրութեան բարենորոգում մը։ Այս առթիւ քննադատեց ծերակոյտին բռնած ընթացքը։

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ

»»»» ◦ ««««

«Խաղաղասիրութիւնը ամենամեծ պատրանքն է»

Մուսոլինի «Փօփօլօ տ'Իթալիա» թերթին մէջ հրատարակուած անստորագիր յօդուածով մը, որուն խորագիրն է «Իրականութիւնը եւ պատրանքներ», ծանրակշիռ ապտարութիւն մը կ'ուղղէ Եւրոպայի։ Կը ջանայ ապացուցանել թէ վերջին քսան տարիներու ընթացքին Եւրոպա խրած է խարուսիկ յաւակնութիւններու ցանցի մը մէջ, զոր Ազգերու Դաշնակցութիւնը կը ճգնի յաւերժացնել, իբրեւ գործնական կանոն քաղաքական կեանքի։ «Օր մը այս թուղթէ շէնքերը պիտի տապալին իրականութեան միջոցաւ որ ամէն ժամանակ միայն մէկ լուրջ եւ անփոխարինելի անուն ունեցած է»։

Մասնաւորապէս ծանրանալով Ազգաժողովին վրայ, Մուսոլինի կ'ըսէ թէ պատրանք է անոր տիեզերականութիւնը։ Ոչ միայն անոր համար որ մեծ ազգեր անդամ չեն, այլեւ անոր համար որ Ազգաժողովին հայրը — Մ. Նահանգներ — դուրս լքեց ծնած օրէն իսկ։ «Անկէ զատ, երբ Ժընեւի սրահներուն եւ նրբանցքներուն մէջ կ'ըսեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան բոլոր անդամները հաւասար են, թէ Մեծն Բրիտանիոյ քուէն աւելի ծանր չէ քան Լիպերիայի քուէն, մարդիկ կը սկսին խնդալ։ Իրականութիւնը այն է որ մինչ փոքր պետութեանց պաշտօն կը յանձնուի տեղեկագիր պատրաստել հասարակածային ճանճին շարիքներու մասին, Ազգաժողովին ամբողջ մեքենան կը բանի համաձայն երեք մեծ պետութեանց՝ Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ռուսաստանի հրահանգներուն»։

Մուսոլինի խաղաղասիրական պատրանքներուն չափ վտանգաւոր կը գտնէ պատերազմական հատուցումներու եւ պարտքերու խնդիրը։ Իր կարծիքով, երկու խնդիրներն ալ թաղուելու դատապարտուած են, քանի որ «ամէն մարդ գիտէ թէ նիւթապէս անհնար է վճարել այդ պարտքերը»։ Յօդուածը կը շօշափէ նաեւ Եթովպիոյ խնդիրը, զարմանք յայտնելով թէ տակաւին կը խօսուի Նէկիւսի եւ անոր կայսրութեան մասին։ Իսկ Սպանիոյ համար կ'ըսէ.— «Պատերազմիկի իրաւունքները զլանալ զօրավարի մը որ բանակ մը ունի, որ կռուած է 12 ամիս, որ գրաւած է Սպանիոյ երկու երրորդը եւ սպանիական բոլոր գաղթավայրերը, որ իր կողմն ունի 22000000 Սպանիացիներէ 14000000ը, այնքան անհեթեթ է որ նոյնիսկ Իտըն ինք ըմբռնած է»։

Սպառազինութեան տուրք Գերմանիոյ մէջ

Գրած էինք թէ գերմանական կառավարութիւնը սպառազինութեան տուրք մը հաստատած է անոնց վրայ որ զինուորութիւն չեն ըներ։ Օրէնքը գործադրելի է սեպտեմբեր 1էն սկսեալ։ Ահաւասիկ մանրամասնութիւնները,— Տուրքը պիտի գանձուի եկամուտի տուրքին վրայ, երկու տարուան գործօն ծառայութեան փոխարէն 50 առ հարիւր, իսկ մինչեւ 45 տարեկանը՝ 6 առ հարիւր։ Այսպէս, 22 տարեկան երիտասարդ մը որ 100 ոսկի եկամուտի տուրք կը վճարէ, տարին 50 ոսկի եւս պիտի վճարէ, երկու տարուան զինուորութեան համար, իսկ 6ական ոսկի՝ յաջորդ 26 տարիներուն համար։ Անոնք որ եկամուտի տուրք չեն կրնար վճարել, պիտի տան իրենց աշխատավարձքին 4 առ հարիւրը՝ երկու տարուան համար, 5 առ հարիւրը՝ այնուհետեւ։ Բացառութիւնները աննշան են։ Այսպէս, նոր տուրքէն ազատ պիտի համարուին.— 1. Անոնք որ անկար դարձած են աշխատանքի ծառայութեան ընթացքին կամ զինուորութեան միջոցին.— 2. Արտասահման բնակող Գերմանացիները.— 3. Անոնք որոնց եկամուտի տուրքը 20 ոսկիէն կամ աշխատավարձքը ամսական 2ուկէս ոսկիէն պակաս է.— 4. Անոնք որ ծնած են 1914 յունուար 1էն առաջ։

Առաջին առթիւ նոր տուրքը պիտի վճարեն 1914—15—16ի զինուորցուները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

— . —

ՀԱՅԵՐ ՅԻՇԷՔ ...

«Խանասոր» մը ապրեցանք այս կիրակի, Շավիլի գերեզմանատան մէջ, որ այնքան կը նմանի մեր գիւղական հողվրտիքներուն։

Արղութեաններու շիրիմին բացումը պիտի կատարուէր, միեւնոյն ատեն տօնելով արշաւանքին քառասնամեակը, նախաձեռնութեամբ Շավիլի ընկերներուն։

Ամէն ինչ անցաւ ոչ միայն կանոնաւոր, այլեւ խանդավառ։

Յիշատակի տօն մըն էր, բայց միանգամայն ոգեկոչումը արի արանց գործերու, որոնք սահմանուած են թարմացնելու եւ պայծառացնելու հոգիները։

Շիրիմը, որ շինուած է ընկերներու եւ բարեկամներու ջանքերով, կը ներկայացնէ ոչ միայն գերեզման մը, այլեւ խորհուրդ մը։

Քառասուն տարիներ մեզի կը նային այդ շիրիմով։ Եւ երկու հարիւր քառասուն հոգիներ են որ կը հետեւին մեզի, այդ նոյն տապանաքարին խոնարհէն։

Տեսնէի՜ք երկիւղածութիւնը որ կը թեւածէր բազմութեան վրայ, արարողութեան պահուն։

Տարէց թէ երիտասարդ,— ե՛ւ անոնք որ բան մը գիտէին կամ լսեր էին հինէն, ե՛ւ անոնք որ այս տեղ հասակ նետեցին,— յարգանքի պարտականութիւնը կը կատարէին նոյն սարսուռներով։

Ահա մանկամարդ աղջիկ մը կ'անջատուի բազմութենէն, կը խաչակնքէ, յետոյ ծունկի կուգայ շիրիմին առջեւ, հողին վրայ, եւ կը սկսի աղօթել ...

Ապա կը քաշուի անկիւն մը, լռսանկարելու համար։

Պատմեցին թէ Եգիպտոսէն եկած է, զաւակը ողբացեալ ընկերոջ մը։

Ապրի՛ն Շավիլի մեր տղաք, որ կրցեր են գլուխ հանել շիրիմին շինութիւնը՝ քանի մը ամսուան ընթացքին։

Կը զարմանաք, երբ տապանաքարին գեղեցկութիւնը կը բաղդատէք ծախսուած գումարին հետ։ Ոչ իսկ 4000 ֆրանք։

Իսկ Անդրանիկը տակաւին կը սպասէ, անդին, Փէռ Լաշէզի մէջ ...

Ուրեմն, միայն ընտիր տապանաքար մը չէ որ ունինք, այժմ, Շավիլի մէջ, այլ եւ խորհրդանշան մը։

Եթէ ճիշդ է որ գիշերը լոյս կը հոսի գերեզմաններէն եւ մեռելներն են որ կ'առաջնորդեն ողջերուն,— Արղութեանց նշխարները կը խտացնեն լոյսը յանդգնութեան, քաջութեան, հաւատքի եւ վճռականութեան,— Խանասո՛ր։

«Հայեր յիշէք ...»։ Յիշեցէք մանաւանդ դուք, Հայեր լուսացնող եւ համայնակուլ պողոտաներու։

ՎԱՀԷ

ԱՐՂՈՒԹԵԱՆՆԵՐՈՒ ՇԻՐԻՄԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՇԱՎԻԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ Իշխան Յովսէփ Արղութեանի եւ տիկնոջ՝ Սաթենիկի շիրիմին բացումը, Շավիլի գերեզմանատան մէջ։

Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը, Փարիզի բոլոր մասերէն։ Շիրիմը ծածկուած էր սեւ շղարշով մը, ծաղկեփունջերով եւ հայկական եռագոյնով։

Ընկեր Բժ. Յ. Տէր Դաւթեանի ինկաւ սեւ քօղը վերցնելու պաշտօնը։ Յետոյ սկսաւ կրօնական արարողութիւնը, առաջնորդութեամբ վարդապետի մը։ Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ա. Ջամալեան, որ պանծացուց Իշխանին եւ Սաթենիկի կեանքն ու գործը։ Խօսեցաւ նաեւ Հ. Հ. Բագուի եւ Թիֆլիսի երբեմնի դեսպանը, Պ. Տիգրան Բէգզադեան, իբրեւ մտերիմը Իշխանին, խորապէս յուզելով ներկաները։ Աղջիկներու երգչախումբը երգեց «Կարկուտ տեղաց»ը։

Բացման արարողութենէն վերջ, տեղի ունեցաւ դաշտահանդէսը, տեւելով մինչեւ իրիկունը ուշ ատեն։ Այս առթիւ ճառեր խօսեցան ընկերներ Ս. Վրացեան, Վարդգէս Ահարոնեան, գնդ. Տ. Բաղտասարեան եւ Շ. Միսաքեան։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

«Մաքրագործում»ը կը շարունակուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Ռէքիս, Ուքրայնայի ելմտական գործավարը, օգնականը՝ Քոգիլօ եւ ուրիշ բարձր պաշտօնատարներ ձերբակալուեցան իբրեւ «Թրոցքիական աւազակներ եւ ժողովուրդի թշնամիներ»։ Ամբաստանագիրը կ'ըսէ թէ Ռէքիս յաջողած էր քանի մը ամիս մնալ իր պաշտօնին վրայ, հակառակ բազմաթիւ մեղադրանքներու։ Կարեւոր պաշտօններ կը խոստանար մէկուն միւսին, ճամբորդութիւններ կատարել կուտար եւայլն։

Այս առթիւ թերթերը ուրիշ «յայտնութիւն» մըն ալ կը հրատարակեն օգնական գործավար Քոգիլոյի մասին, գրելով թէ սիրահարն էր այրի Տիկին Փիաթաքովի, որուն ամուսինը գնդակահարուեցաւ անցեալ փետրուարին։ «Տնտեսական կեանք» թերթը կ'ըսէ թէ Լանտոն անուն կին մը «երկար ատենէ ի վեր գիտէր Քոգիլոյի եւ Տիկին Փիաթաքովի յարաբերութիւնները, կը կարդար անոնց նամակները, բայց խնդիրը գաղտնի պահած էր կուսակցական կազմակերպութիւններէն, գիտնալով հանդերձ որ Տիկին Փիաթաքով ժողովուրդի թշնամի մըն է»։ Տիկին Լանտոնի դիմակը վար առնուած է իբրեւ Թրոցքիական։ Ուքրայնայի կեդր. կոմիտէն ալ յանդիմանութիւն ստացած է, թոյլատու գտնուած ըլլալով այս սիրային գործին հանդէպ ...

Մաքրագործման ենթարկուած է նաեւ Ուքրայնայի երիտասարդական կազմակերպութեանց միութիւնը, որուն երեք վարիչները ձերբակալուած են իբրեւ ժողովուրդի թշնամի։

*** «Մաթէն» կը գրէ թէ Կոմինտէրնը յանձնարարած է սաստկացնել դասակարգին պայքարը եւ վերսկսիլ յեղափոխական գործունէութիւնը։ Վերջերս ձերբակալուած են նաեւ բազմաթիւ քահանաներ որոնք մեծ ազդեցութիւն շահած էին։ Խիստ յանդիմանութիւններ ուղղուած են երիտասարդական կազմակերպութեանց, մեղադրելով թէ դասակարգային պայքարին տեղ հաստատած են «ազգային-քաղքենի ուղեգիծ մը»։ Այս տեսակէտէն նշանակալից է նաեւ Սպիտակ Ռուսաստանի վարչապետին եւ անոր գործակիցներուն ձերբակալութիւնը։ Արհեստակցական Միութեանց վարիչներուն ալ յանձնարարուած է «ընդհանուր յարձակողականի մը ձեռնարկել քաղքենի դասուն դէմ»։

*** «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը հաստատելով Միկոյեանի պաշտօնին բարձրացումը (փոխ - վարչապետ), կ'ըսէ թէ հայ գործավարին «գլխաւոր արժանիքն է բացարձակ հաւատարմութիւն իր կովկասեան հայրենակցին՝ Սթալինի»։

*** Նոր հեռագրի մը համաձայն, պաշտօնանկ եղած է զօր. Կաշիրին, Հիւսիսային Կովկասի բանակին հրամանատարը, եւ իրեն յաջորդած է Զօր. Տիմոշէնկօ, Քիէվի շրջանին օգնական հրամանատարը։ Զօր. Կաշիրին անդամ էր այն ատեանին որ վերջերս մահուան դատապարտեց մարաջախտ Թուխաչեւսկին եւ ուրիշ եօթը զօրավարներ։

*** Ընդհ. ներում տրուեցան 55.000 դատապարտեալներ, որոնք շինած էին

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ե. ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային իշխանութեան եւ համայնավար կուսակցութեան ծոցում ծաւալող տագնապը միայն քաղաքական բնոյթ չունի: Նա մեծ չափով պայմանաւորուած է եւ կեանքի ուրիշ երեւոյթներով՝ այն համատարած քայքայումով, որ տիրում է թէ նիւթական եւ թէ գաղափարական մարզերում: Ծրագիրներով եւ ճառերով ամէն բան փայլուն է խորհրդային աշխարհում, գործը սակայն, ամէն տեղ, վատից էլ վատ է: Առնենք օրինակի համար, շինարարական բնագաւառը:

Մենք տեսանք արդէն, որ շինանիւթերի պատրաստութեան ասպարէզում, վերջին հինգ տարուան ընթացքում, ոչ մի յառաջդիմութիւն չի եղել տնտեսական միւս ճիւղերի համեմատութեամբ. 1933ին էլ շինանիւթերի արտադրութիւնը արդիւնաբերութեան ողջ արտադրանքի 5.9% էր կազմում, 1937ին էլ: Փայլուն չէ եւ բուն շինարարութիւնը: Այսպէս, Հայաստանի ճարտարապետների հանրապետական համագումարի յունիս 5ի նիստում, ճարտարապետների Միութեան կազմկոմիտէի նախագահ Գ. Թոչարը խօսելով բնակարանային շինարարութեան մասին՝ «մատնանշեց, որ բնակարանների նախագծերի մեծագոյն մասը դեռ չի համապատասխանում մեր աշխատաւորների կուլտուրական կեանքի պահանջներին: Շատ յաճախ բնակարանների համար մենք օգտագործում ենք այն մշակուած տիպերը, որոնք ստացւում են կենտրոնից եւ չեն համապատասխանում Հայաստանի առանձնայատկութիւններին ու կլիմայական պայմաններին ... Անկանոն է ընթանում քաղաքային շինարարութիւնը: 1922 թւից մենք անընդհատ փոփոխութիւններով կազմում ենք Երեւանի յատակագիծը որ սակայն մինչեւ հիմա չի աւարտուած» («Խ. Հ.», յունիս 8):

Համագումարում այս նոյն գանգատներն արին եւ ուրիշ ճարտարապետներ: Մ. Մազմանեանը յայտարարեց, որ «մեր նոր կառուցուած բնակարանները եւ միւս շէնքերը իրենց կառուցուածքով եւ յարմարութիւններով իրօք շատ չեն համապատասխանում ստալինեան դարաշրջանի կուլտուրական կեանքին»: Պատկերացարդենք այս գանգատները մի քանի խօսուն օրինակներով:

Ահա թէ ինչ է գրում փրոֆ. Մանուկ Աբեղեանը իր բնակարանի մասին, որ գտնւում է վերջերս կառուցուած մասնագէտների յայտնի շէնքում Տէրեան փողոցի վրայ. «Իմ եւ իմ՝ հարեւանների բոլոր բնակարանների դռների ու լուսամուտների փեղկերից ոչ մէկը կանոնաւոր չի ծածկւում. բնակարանիս լուսամուտների վրայ դցուած են մօտ 52 փոքրիկ ապակիներ, որոնց արանքից անընդհատ փչում է քամին: Սենեակիս յատակի պարկետը իւրաքանչիւր քայլափոխին աղմուկով ճռճռում է: Մասնագէտների շէնքի գրեթէ բոլոր բնակարաններն ունին միեւնոյն փականքը, հետեւաբար, ես իմ բանալիով կարող եմ բանալ մնացած բոլոր հարեւաններիս դռները, իսկ նոյն կարգով նրանք բոլորը կարող են բանալ իմ դուռը»: («Խ. Հ.», 5 յունիս):

Այս դեռ լաւագոյն շէնքն է Երեւանում: Հապա տեսէք ինչ է ասում գրող Ս. Զօրեանը. «Այն տունը, ուր ես ապրում եմ, որպէս ճարտարապետական կառուցուածք, ունի մի շարք թերութիւններ, որ ընդհանուր է Երեւանի շատ տների համար — անճաշակ ֆասադ, չափազանց լայն լուսամուտներ, որ ամառը շատ շոգ են անում ներսը, ձմեռը շատ ցուրտ. ցածր առաստաղ, խոհանոցի եւ միւս մասերի անյարմար դասաւորութիւն. իսկ որոշ բնակարաններում դռներն այնքան նեղ են, որ ոչ միայն սեղանները, գրասեղանները չեն մտնում ներս, այլ եւ մարդիկ: Օրինակ, վերջերս, մեր շէնքի բնակիչներից մէկը հիւանդ երեխայի համար հրաւիրում է բժիշկ, որը սակայն, չնայած միջին կազմուածք ունենալուն, չի կարողանում ուղիղ ներս մտնել: Մի ուրիշ բնակիչ չի կարողանում սեղան դնել իր խոհանոցը, դուռը նեղ է: Որոշել է վարպետ հրաւիրել, որ սեղանը ներսը շինի ու թողնի այնտեղ: Սրանք անեկդոտներ չեն, այլ տխուր իրականութիւն՝ Աբովեան փողոցի թիւ 62 տանը»:

«Արարատ» տրեստի բանուորուհի Հռիփսիմէ Պօղոսեանն էլ բողոքում է, որ բնակարանում «արտաքնոցի դուռը բացւում է ուղղակի խոհանոցի մէջ: Զարմանալի ձեւով է կառուցուած սենեակների յատակը. երբ մի սենեակում քայլում են, բոլոր սենեակների յատակը շարժւում է. էլ չեմ խօսում այն մասին, որ յատակի տախտակներն իրարից հեռու են 2—3 սանտիմեթր»:

Ահա ձեզ «ստալինեան դարաշրջանի կուլտուրական կեանք»: Ի՞նչպէս չգոչես. «Կեցցէ՛ մեր հարազատ հայր մեծ առաջնորդը»...

Ի միջի այլոց, ճարտարապետների համագումարում արուած մերկացումներից եւ քննադատութիւններից արդարանալու համար առաջ էին բերում եւ այն «անհանդուրժելի» փաստը, որ «ճարտարապետների կողմից կազմուող նախագծերի մի զգալի մասը դեռ այսօր էլ քննութեան ու հաստատման է ենթարկւում Դաշնակցութեան նախկին մինիստր Բաջազնունու կողմից, մի մարդ, որի ձեռքով Լենինական քաղաքում մօտիկ անցեալում կառուցուել են կղերական մայլ, մեր դարաշրջանի հետ ոչ մի կապ չունեցող մի քանի շէնքեր» («Խ. Հ.», 11 յունիս):

Այս՝ բնակարանային շինարարութեան բնագաւառում. Հապա ինչ հոյակապ «նուաճումներ» են պատահում շինարարութեան միւս մարզերում: Ամատունին արդէն մեզ պատմեց պղնձի եւ կաուչուկի շինարարութեան «խայտառակութիւնների» մասին: Նոյն Ամատունուց իմանում ենք, որ Ղարաքիլիսայի քիմիական կոմբինատի աւարտուած եւ շահագործման յանձնուած գործարաններից մէկը 1933ին «կոնսերվացիայի է ենթարկուել», այսինքն փակուել է, «շինարարութիւնը տարիներով ձգձգուել է եւ մի քանի անգամ կոնսերվացիայի է ենթարկուել»: Եւ բանը հասել է այնտեղ, որ «գործարանից պէտք է դուրս շպրտուէին ապտամբթուային սարքերը» եւ ուրիշ տեղ տարուէին, «եւ միայն կուսակցութեան Անդրերկրի միջամտութիւնը կանխեց այդ վնասարարական գործողութիւնը»:

Բացի այդ՝ Ալլահվերդու ծծմբաթթուային գործարանը տարեկան 25 հազար թոն ծծմբաթթու արտադրելու կարողութիւն, վերջնականապէս կառուցուած չէնք եւ որոշ քանակութեամբ սարքաւորում ունենալով՝ մի շարք տարիներ կոնսերվացիայի է ենթարկուած եւ գործարանի շինարարութեան մէջ ներդրուած մօտ 2 միլիոն րուբլին սառեցուած է տեղական ժողկոմատի մեղքով, որ չապահովեց գործնական վերջնական պատրաստումը»:

«Նոյն վիճակի մէջ է եւ Երեւանի քիմիական կոմբինատի շինարարութիւնը, որ ... մինչեւ այժմ էլ նախագծեր չունի»:

Խեղճ են եւ «շինանիւթեր արտադրող ձեռնարկութիւնները, որոնք շարունակ թերակատարում են իրենց արտադրական պլանը»: Տեսանք արդէն որ ցեմենտի գործարանը փոխանակ 140.000ի, վերջին տարում տուել է ընդամէնը 90.000 տոն ցեմենտ: Այդ գործարանը շինուած է անապատում, ուր ոչ ջուր կայ, ոչ բուսականութիւն, ոչ ապրելու յարմարութիւններ: Գործարանի հետ միասին ծրագրուած էր շինել բնակարաններ, բերել խմելու ջուր եւ ստեղծել ապրելու հնարաւորութիւններ — «մինչեւ այժմ էլ այդ հնարաւորութիւնները չեն ստեղծուել», վկայում է Ամատունին:

Նոյն անկարգութիւնը եւ գների խնդրում: Որոշուած էր, որ 1934ին շինարարութեան արժէքը 15 առ հարիւրով պիտի իջնէր, իրապէս աճել է 15—2 առ հարիւրով: Յետագայ տարիներում աւելի եւս թանգացել է, այսպէս, 1935ին Լենինականի շինարարութեան գինը բարձրացել է 27,9 առ հարիւրով, իսկ Երեւանինը՝ 35,6 առ հարիւրով: «Շինարարութեան թանգացումը ժողովրդական տնտեսութեան նստել է 44 միլիոն րուբլի», գանգատում է Ամատունին:

Ինչո՞վ բացատրել այս, խօսք, զարհուրելի վնասարարութիւնը, որ միայն ժողովրդի խակական թշնամիները ընդունակ են գործելու: Ամատունին մեղանից դրա պատճառներն էլ չի թագցնում, «մինչեւ 1936 թ., պատմում է նա, շինարարութեան մէջ գոյութիւն է ունեցել մեծ շփոթ, այդ գործում ոչ մի կարգ ու կանոն չի եղել: Շինարարութեամբ զբաղւում էին համարեա բոլոր տնտեսական օրգանները: Առ 1 յունուարի 1936 թ. հանրապետութեան մէջ կար շինարարութեամբ զբաղուող աւելի քան 200 կազմակերպութիւն »...

Ահա ձեզ «պլանային սոցիալիստական տնտեսութիւն » — 200 պետական շինարար մարմիններ, որոնք ամէն օր մրցում են իրար հետ, մէկ մէկի ձեռքից խլում են շինանիւթեր ու մասնագէտ ուժեր եւ աջ ու ձախ անհաշիւ շռայլում ու վատնում են ժողովրդական հարստութիւնները: Եւ, բնականաբար, նիւթերի եւ աշխատանքի գները բարձրանում են, մեքենայացումը կաղում է, տեղի է ունենում ծրագրերի եւ գործի թերակատարում ու խաչաձեւում, շինարարութիւնները ձգձգւում են եւ ոչ մի շէնք ժամանակին չի աւարտւում: Սրա հետեւանքն էլ լինում է այն, որ Հայաստանի պէս փոքր եւ աղքատ մի երկիր միայն շէնքեր կառուցանելու դործում ունենում 44 միլիոն րուբլի, այսինքն՝ 132 միլիոն ֆրանք կորուստ, իսկ Հայաստանի դժբախտ քաղաքացիները դատապարտուած են ապրելու Մ. Աբեղեանի եւ Ս. Զօրեանի այնպէս զուեշտով նկարագրած բնակարաններում: Եւ այդպիսի բնակարանում ապրելը դեռ բախտաւորութիւն է Երեւանում, դրա համար պէտք է ունենալ «վաստակաւոր» տիտղոսը եւ կուրծքը զարդարուած լինի լենինեան դրօշակով ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿ.— Յուլիս 22ի Յառաջի Բ. յօդուածիս հինգերորդ պարբերութեան մէջ սխալմամբ տպուած է՝ « Այն ժամանակ Աշ. Յովհաննէսեանն ու Ս. Լուկաշինը չէին, որ ըմբոստացան», պէտք է լինի ճիշդ հակառակը՝ «Ա. Յովհաննէսեանն ու Ս. Լուկաշինն էին , որ ըմբոստացան»: Ս. Վ.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.— ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Համագումարի օրակարգի միւս հարցերն էին,— նահանգային խորհուրդներու ընտրութիւններ, աշխարհական դպրոցներ եւ գաղթավայրերու կազմակերպութիւն:

Յառաջիկայ հոկտեմբերին տեղի պիտի ունենան նահանգային ընտրութիւններ: Համագումարը մեկնելով կարգ մը թիւրիմացութիւններէ, կ'ուզէ յստակօրէն ճշդել իր դիրքը: Ցարդ ժողովրդական ճակատի փոխադարձ համաձայնութեամբ ընդունուած ցուցակը կը հակադրուէր յետադիմական խմբակցութեանց եւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն կը շահէր: Սակայն կարգ մը վայրերու մէջ, ժողովրդական ճակատի ձայներով ընտրուած ներկայացուցիչները ժողովրդական ճակատի կառավարութեան դէմ գործած են, ստեղծելով անախորժ կացութիւն մը:

Արդ, համագումարը կանխելու համար նմանօրինակ երեւոյթները, կ'որոշէ ամենուրեք հանդէս գալ ընկերվարական ծրագրով եւ թեկնածուով եւ անյաջողութեան պարագային միայն, համեմատական ընտրութեան պահուն, ձայները կեդրոնացնել ժողովրդական ճակատի խմբակցութեանց առաւելագոյն քուէ ստացող անուան շուրջ:

Այս առթիւ, կարգ մը շրջաններ դիտել տուին թէ ընկերվարական ներկայացուցիչը միշտ ալ յարմարագոյն թեկնածու չէ, եւ պէտք է չեզոք եւ համակիր տարրերու վրայ ալ կանգ առնել: Բայց, կանխակալ պարտութիւն համարուեցաւ այդ առարկութիւնը եւ որոշուեցաւ խստօրէն գործադրել միշտ ընկերվարական թեկնածու ներկայացնելու պարագան:

Աշխարհական դպրոցներու հարցը եւ հին եւ նոր է: Ժողովրդ. Ճակատի կառավարութեան օրով, կ'ուզուի մասնաւոր ճիգ մը թափել վերջնապէս կղերական գերիշխանութենէն ազատելու զայն: Աշխարհական դպրոցն է միայն, կ'ըսեն, որ մանուկին մէջ կը զարգացնէ հանրապետական եւ ժողովրդավար ոգին: Ոչ միայն քաղաքական ազատութեան հիմնաքար, այլ եւ քաղաքացիական դիտելիքներու վառարան պէտք է դարձնել դպրոցը: Եւ ատոր համար նախապայման կը համարուի ազգայնացնել զանոնք, յարգել եւ զուրգուրալ տղուն հոգեկան կարողութեանց վրայ, ուսուցիչները խրախուսել եւ պաշտպանել կղերական եւ յետադիմական սադրանքներէ, Ալզաս-Լոռէնի մէջ եւս վերջ տալ հին կարգերուն եւ անյապաղ գործադրել աշխարհականդպրոցներու կարգաւսարքը պետութեան աջակցութեամբ: Միաժամանակ դիտել տրուեցաւ, որ արեւմտեան Ֆրանսայի մէջ, միայն այս վերջին տարուան ընթացքին 71 մասնաւոր դպրոցներ բացուած են, 35.000 աշակերտներ խլելով աշխարհական դպրոցներէն: «Կղերականութիւնն ու յետադիմութիւնը ձեռք ձեռքի կը պայքարին մեզի դէմ, յետ-դպրոցական պարապմունքներու բազմաթիւ ձեւեր ստեղծելով եւ ճնշում գործ դնելով ծնողներուն վրայ: Այդպէս է Վանտէի, Մոզէլի, Մէն-է-Լուարի, Շօլթուայի եւ այլ վայրերու մէջ: Կղերականութիւն, ռազմապաշտութիւն եւ մեծ դրամատիրութիւն միտարթուն մեր թշնամիներն են: Դժբախտաբար համայնավարներն ու արմատականները այս գետնի վրայ ահագին զիջումներ կ'ընեն եւ կը թուլացնեն ժողովրդական ճակատի ուժը: Դպրոցի միջոցով փաշականութիւնն է որ կը պայքարի ընկերվարութեան դէմ եւ ընկերվարութիւնն ալ դպրոցի միջոցաւ պէտք է պայքարի փաշականութեան դէմ»:

Փաշական ուժերու ծաւալման պարարտ հողեր են դարձած նաեւ գաղթավայրերը: Հիւս. Ափրիկէն փաշական կայան է դարձած: 12 միլիոն տեղացիներ իրենց յոյսը դրած են ընկերվարութեան եւ ժողովրդական ճակատի կառավարութեան վրայ: Սակայն կառավարութիւնը պէտք եղած ուշադրութիւնը չէ ընծայած եւ թոյլ տուած է որ սպանիական Մարոքի մէջ հաստատուած հիթլէրական-մուսոլինիական փաշականութիւնը դաշնակցի ֆրանսական փաշականութեան հետ: «Մեր դատարանները, բանակը եւ եկմտական հաստատութիւնները գաղթավայրերու մէջ դարձած են փաշական ազդեցութեան յենարաններ: Սպանիոյ կուսակիցները խոր արմատներ ձգած են մասնաւորապէս Մարոքի համար եւ ամրացուցած իրենց դիրքերը: Տեղացիները չարաչար կը շահագործուին եւ տեղ տեղ, նոյն իսկ օրական չորս ֆրանք աշխատավարձով կը բանին»:

Եւ այդ հարցի մասնագէտները կը թելադրեն, որ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը վերջ տայ իր տատանումներուն եւ գործի անցնի: «Պէտք է Ֆրանսայի բնակչին շարունակութիւնը համարուին գաղթավայրերը, պէտք է վերցուին ընդհանուր կառավարիչները, եկմտական ներկայացուցիչները եւ չէզոքացուին յետադէմ տարրերը: Տեղացիներուն պէտք է քաղաքացիութեան լայն իրաւունքներ տալ, այնպէս ինչպէս մենք բոլոր Ֆրանսացիներս ունինք: Դպրոցներ պէտք է բացուին հոն, ցեղապետական հին կարգերը վերցուին, կլիմայական պայմաններուն եւ հիւանդութեանց դէմ միջոցներ ձեռք առնուին: Մէկ խօսքով պէտք է հանրապետական շունչ դրուի բոլոր գաղթավայրերուն մէջ անխտիր եւ տեղացին նկատուի Ֆրանսացիին հաւասար: Եթէ ժողովրդական ճակատի կառավարութիւնը վլանայ այս բարեփոխումները կատարել, իր ձեռքով զինած պիտի ըլլայ մեր թշնամիներուն բազուկը»:

Այս շունչով կը տարուէր մտքերու փոխանակութիւնը, երբ բեմ բարձրացաւ Ալժերացի ընկերվարական մը՝ Պէնսալէմ, ճերմակ փաթթոցը գլխուն եւ երկար պատմուճան մը հագած: Համագումարը համակրանքի խանդավառ ցոյցեր ըրաւ անոր:

Պէնսալէմ, եղբայրական ողջոյններ բերաւ Հարաւ. Ալճերիոյ միւս լիման ընկերներէն եւ յարեց.

— Երրորդ հանրապետութեան օրով տակաւին մենք կ'ապրինք աւատապետական կարգերու տակ: Վարչական եւ զինուորական կամայականութիւնները մեզ մօտ չափ ու սահման չունին: Ես ինքս անիրաւաբար խոշտանգուեցայ գնդապետի մը կողմէ: Մենք Ալճերիոյ ընկերային եւ քաղաքական կեանքին որ եւ է մասնակցութիւն ունենալէ զրկուած ենք: Մեզ զրկած են նոյն իսկ մարդկային տարրական իրաւունքներէ եւ ազատութիւններէ: Ես պիտի խնդրէի որ Հարաւ. Ալճերիան, իբրեւ առանձին վարչութիւն ընջուէր եւ միացուէր միւս ալճերական երեք նահանգներուն:

Վիճաբանութիւնները գաղթավայրերու մասին վերջացան, բաղձանք յայտնելով որ օրուան կառավարութիւնը այնտեղ ալ շուտով գործադրէ ընկերային օրէնքները եւ թոյլ չտայ որ շահագործուին տեղացիները:

Հռետորներէն մէկը կը բացագանչէր.

— Միջերկրականը սահմանագլուխ կամ աւազան պէտք չէ նկատուի, եւ ընկերվարութիւնը պէտք է նախ Հիւս. Ափրիկէի մէջ սիրտեր նուաճէ, եթէ իրապէս կ'ուզէ նուաճել Ալճերիան:

Այս ոգիով ալ բանաձեւ մը ընդունուեցաւ:

Յաջորդով կը խօսինք կուսակցութեան ընդհանուր քաղաքականութեան մասին, որ նոյնացած է օրուան կառավարութեան քաղաքականութեան հետ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՏԻՏԱՂ

ԲԺԻՇԿԸ.— Մի վախնար, տղաս, լեզուդ քիչ մը դուրս հանէ որ տեսնեմ:

ՏՂԱՆ.— Ը... ը... ը... անցեալ օր, հանեցի, ապտակ մը կերայ մայրիկէս եւ ինծի խօսք պատուիրեց որ անգամ մըն ալ դուրս չհանեմ:

✕

Ճաշարանապետը.— Պարոն, փի՞ֆս կ'ուզէք թէ ա լա քառթ:

Յաճախորդը.— Երկուքէն ալ մէկ քիչ բերէք, խնդրեմ:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

Այն օրէն, երբ Նազլու իբրեւ խորթ մայր իրենց դրան սեմէն ներս մտաւ, Գարեգին ինքզինքը որբ զգաց: Ամէն օր, սրտին մէջ տեսակ տեսակ հոգեր փարոսներու պէս կը ծնէին ու կը մարէին: Սակայն հօրը սէրը թոյլ չէր տար մէկը կամ միւսը իրագործելու: Բայց երբ ամուսնացաւ, ընտանիքի սէրը ալ աւելի ամուր կապեց զայն դրան սեմին: Ու մնաց հաւատարիմ բանուորը ուրիշին տանը: Օրերը եկան ու անցան, մինչեւ որ օր մը զգաց կեանքի դառնութիւնը իր պարման կըծքին տակ:

— Ոչ, այսպէս չըլլար, մտածեց ինքնիրեն, մինչեւ ե՞րբ ուրիշին պիտի ծառայեմ: Պէտք է որ ես ալ ունենամ իմ արտս ու այգիս, եզս ու կովս, բահս ու բրիչս եւ... տարեգլխուն առատ իրաւունքը ու դուրս եկած օտարին լուծէն:

Գարեգին հետզհետէ կը դառնար ըղձային: Մանաւանդ Սառայի մելամաղձոտ դէմքը, որուն վրայ կը վառէին երկու խոշոր աստղեր, ալ աւելի կը յուզէր զինք: Կ'ուզէր երջանկացնել զայն: Բայց ի՞նչ կերպով: Հոս էր որ Գարեգին ելք մը կը փնտռէր:

Ատեն մը փակուած մնաց տանը մէջ: Սառայի հետ երկար մտածեցին: Ապարդիւն: Արամ վարպետ ըղձացեր էր դառնութիւնը: Քանի մը անգամ օգնեց: Յորդորեց հայրական խրատներով, որպէսզի սորվին պայքարիլ կեանքին դէմ: Նազլու մէկ երկու անգամ ձայն չհանեց, իսկ երրորդին զաչոյնի մը պէս ծառացաւ էրկանը դէմ.

— Ըսի ձայն չհանեմ, բայց կը տեսնեմ որ չափը անցուցիր: Ձեռքդ մէյ մը մազերուդ տար, տես, բոց պիտակ են եղեր, երբ վաղը իյնաս, քեզի՞ ով պիտի նայի: Պզտիկ չեն, թող երթան պաշտող ըլլան: Եթէ տեղը զայ լեզունին թիզ մը կը հանեն: Ալ հերիք է, ասկէ վերջ չտեսնեմ որ օգնես, հակցա՞ր:

Արամ վարպետ ձայն չհանեց: Արդէն շատ անգամներ ըսեր էր որ քանի ողջ եմ կ'օգնեմ, բայց երբ մեռնիմ, անկէ վերջն ալ թող իրենց գլխուն ճարը նային:

Սառա, որ լսեր էր այս ամէնը, իրիկուն մը պատմեց Գարեգինին: Ամուսինը տանուեցաւ, զգաց խօսքերուն ծանրութիւնը, բայց լռեց: Մտածումներու հեղեղ մը պաշարեց զինքը: Ատեն ատեն Սառայի նայուածքները, երբ կը հանդիպէին իրեն՝ կը յուզուէր, կուլար: Ու այս վիճակին մէջ ակամայ շրթները կը շարժէին.

— Սառա, հոգիս, եթէ հիմա դուն չըլլայիր, ընելիքս գիտէի: Ինքզինքս չեմ մտածեր, այլ՝ քեզ, որ իմ կեանքէս շատ աւելի կը սիրեմ: Առանց քեզի ես ոչինչ եմ: Մեռած:

Այդ իրիկուն, էրիկ կնիկ, իրենց սրտին վառարանին առջեւ լուռ, կուչ մը լացին: Բայց Սառա Գարեգինէն աւելի քաջասիրտ, զսպեց ինքզինքը, չորցուց արցունքոտ թարմ այտերը եւ, աւելի սեղմուելով ամուսինին՝ ձեռքը երկարեց վզին.

— Ի՞նչն է, որ կ'արգիլէ քեզ ընելու բան մը, որ կը խորհիս թէ՝ պիտի կրնայ նպաստել մեզի:

— Սէրդ, Սառա, ուրիշ ոչինչ:

— Ի՞նչ ընել կ'ուզես վերջապէս:

— Կ'ուզեմ երթալ օտար աշխարհ, դրամ շինել եւ վերադառնալ: Յետոյ, գնել արտ մը եւ այգի, աշխատելու եւ ապրելու համար:

Սառա գլուխը կախեց, ու պահ մը մտածելէ վերջ, ըսաւ.

— Վստահ ըլլալով ամուսինիս սրտին եւ անկեղծութեանը, սիրով պիտի առաջարկէի որ ընէ այն, ինչ որ կը մտածէ:

— Սրտա՞նց կ'ըսես, Սառա:

— Սէրս քեզի վկայ:

— Բայց քեզ որո՞ւ վստահիմ:

— Աստուծոյ:

Գարեգին, կարծես թեթեւցած ճնշող դառնութեան ծանրութենէն, երկար հառաչանք մը քաշելով.

— Ապրիս, Սառա:

Այր եւ կին, պահ մը այդպէս, օրուան մտածումներով օրօրուելէ վերջ, յոգնած, ինկան ու քնացան:

✕

Գարեգին ճամբորդութեան վերաբերեալ բոլոր գործերը կարգադրելէ վերջ երբ գիւղ մտաւ, սարսուռ մը զգաց: Սակայն առանց կասկած արթնցնելու հօրը սրտին մէջ, պաղարիւնութեան հովեր առաւ: Ինքզինքը հաւաքեց: Ուժ տուաւ սրտին եւ, դուռը բանալով՝ բարձրացաւ սանդուղներէն վեր, ու մտաւ սենեակը:

Սառա, մինակը նստած պատուհանին առջեւ գուլպայ կը հիւսէր: Ուրախ երեւոյթով մը բարեւեցին իրար: Գարեգին փորձեց անոյշ ժպիտ մը տալ դէմքին: Բայց, երբ Սառային խոնարհ եւ հեզանոյշ նայուածքը կըբակէ նետի մը պէս զամուեցաւ սրտին՝ ազդուեցաւ: Գոյնը փոխեց ու փղձկեցաւ:

— Գարեգին:

— Սառա, վերջին իրիկունս է:

— Այդքան շո՞ւտ, Գարեգին:

— Այդպէս կարգադրուեցաւ, Սառա: Եւ նոյնիսկ, հաւախօսին պէտք է ու ճամբայ ելլեմ, արեւածագէն առաջ ընկերներուս միանալու:

Խօսքերը տաքցան, հրահրեցան եւ, թիթեռնիկներու պէս սկսան սաւառնիլ սենեակին մէջ: Մոռցան նոյն իսկ ընթրելը: Ժամանակը կը մօտենար: Եւ վերջապէս Սառա նիւթը փոխեց.

— Գարեգին, ի՞նչ կ'ըսես, հայրիկին ալ իմացնենք:

— Ոչ Սառա, կրնայ ըլլալ որ արգելք հանդիսանայ ճամբորդութեանս: Մեկնելէս քանի մը օր վերջ կը գրեմ իրեն: Այդ ժամանակամիջոցին եթէ հարցնէ, ըսէ քաղաք գացեր է: Ուրիշներուն ալ մի ըսեր: Ճամբորդութեանս ընթացքին միշտ պիտի գրեմ քեզի: Առանց սակայն քեզմէ լուր ունենալու: Բայց հոգ չէ, ժամանակը շուտ կ'անցնի: Եւ երկու տարիէն հոս կ'ըլլամ:

Խօսքերը վերջանալիք չունէին, բայց վայրկեանները կուգային ու կ'անցնէին: Երբ յանկարծ, աքլորին կուկուլիկուն լսուեցաւ, Գարեգին զգաց որ, պատրաստութեան ժամանակն է: Սրտին բաբախումը կրկնապատկուեցաւ: Բայց հաւաքեց ամբողջ ուժը եւ, դէմքին անոյշ երեւոյթ մը տալով՝ ըսաւ.

— Ոն Սառա, ոտքի:

Սառա գլուխը կախեց: Չէր ուզեր շարժիլ: Յուզուեցաւ: Քանի մը կաթիլ արցունքներ խեղդեցին կոկորդը: Կ'ուզէր լալ, բայց չէր կրնար:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(4)

«ԿԱՒԿԱԶ»Ը, ԿՈՎԿԱՍԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱՆ

—.—

ԽՄԲ.— Վրաց միապետականներու պաշտօնաթերթը «Կաւկազ»ի իր թիւ 4—5ի մէջ հրատարակած է գրութիւն մը, այս խորագրով: Ահաւասիկ թարգմանութիւնը.—

«Կաւկազ»ի ռուսերէն ժողովածուն, որուն ղեկավարն է Պ. Պամմատը, եւ որուն կ'աշխատակցին նաեւ սակաւաթիւ Վրացիներ, երկար ատենէ ի վեր կը քարոզէ այն միտքը, թէ կովկասցիները, եւ մասնաւորապէս առաջին կարգին Վրացիները պէտք է իրենց բարեկամ համարին Թուրքերը:

«Կաւկազ»ը սկսաւ անկէ, որ Կովկասի ներկայ սահմանները համարեց վերջնական եւ ամէն մէկ վէճ աւելորդ այդ առթիւ: «Կաւկազ»ի համար գոյութիւն չունի ոչ Կարսի, ոչ Արդուինի եւ ոչ ալ Արտահանի հարցը:

Ան կը տրամաբանէ հետեւեալ ձեւով.— Կովկասի ցրացիներէն մեր թշնամին է Ռուսաստանը, Թուրքիան մեր ապագայ բարեկամն է:

«Կաւկազ»ը ի հարկէ չի համարձակիր յայտարարել թէ Թուրքիան ներկայիս եւս մեր բարեկամն է, քանի որ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը խորհրդային Ռուսիոյ հետ հանրածանօթ է: Սակայն «Կաւկազ»ը կը հաւատայ որ ապագային Թուրքիան պիտի ըլլայ մեր բարեկամը, մեկնելով այն տեսակէտէն որ Կովկասը իբրեւ Թումբ պետութիւն կը ծառայէ Թուրքիոյ շահերուն:

Ինքնին հասկնալի է, որ այս ձեւի դատումները քաղաքական զննութիւններ են եւ անյարմար են ներկայ օրերուն. որուն պատկերը բոլորովին հակառակն է:

Թուրքիան բնաւ չահագրգռուած չէ Կովկասի վիճակի փոփոխումով եւ շատ կասկածելի է, որ այդպիսի ցանկութիւն ունենայ եւ ապագային, անշուշտ եթէ անկախ իր կամքէն, դէպքերը զինքը չդնեն Խորհրդային Միութեան քայքայման փաստի առջեւ:

Սակայն ի՞նչ նպատակներ կը հետապնդէ «Կաւկազ»ի այդ ջերմ քարոզը մեր անխուսափելի բարեկամութեան մասին Թուրքիոյ հետ, մանաւանդ երբ այդ բարեկամութիւնը երբեք մեզմէ չէ կախուած:

«Կաւկազ»ին շունչ տուողները լաւ քանչելապէս կը հասկնան, որ Վրացիները ոչ բարեկամներ եւ ոչ ալ թշնամիներ են Թուրքիոյ եւ տարփողուած բարեկամութիւնը շատ ալ քիչ կախում ունի իրենցմէ: Թուրքերու կողմէ ոչ անցեալին մէջ, ոչ ներկայիս մենք չենք յիշեր որ եւ է պզտիկ փորձ այդ բարեկամութեան: Այս ձեւի ջերմ քարոզները եւ կրքոտ գրութիւնները կասկածելի կը դարձնեն իրեն «Կովկազ»ի դիրքը: Գործը հոն հասաւ, որ Թերթը սկսաւ մեղադրել Վրացիները, թէ ինչո՞ւ չընդունեցին եւ հաւանութիւն չտուին Պրեստ Լիթովսկիի դաշնագրին եւ մէկէն Թուրքիոյ չյանձնեցին Պաթումը: Այս տեսակէտէն պաշտպանութիւնը դուշակել կուտայ շատ դէշ ապագայ եւ կը մղէ մտածելու, թէ Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւն ընելու քողին տակ, կը պատրաստուի գետին մը, որ Թուրքիան նոր պայմաններու մէջ հնարաւորութիւն ունենայ պատառ մը նոր հող յափշտակելու Վրացական երկրամասէն... Մենք կը վախնանք որ այդպէս է... Հակառակ պարագային անհասկնալի է պահանջել բարեկամութիւն մեր կողմէ եւ գոցել աչքերը, երբ նոյն ժամանակ Թուրքիան արգիլած է Վրացիներու բնակութիւնը Արդուին–Արտահանի շրջաններու մէջ, եւ Լազերուն՝ Լազիստանի մէջ: Թուրքիան չի հանդուրժեր որ իր երկրամասին վրայ գտնուի ոեւէ Վրացի եւ բոլոր տարագիրները քշած է իր սահմաններէն: Այս բոլորը չեն վկայեր թէ Թուրքիան ապագային մեր բարեկամը կ'ըլլայ: Մենք կը ցանկայինք որ ճիշդ ըլլար «Կաւկազ»ը եւ մենք սխալած ըլլայինք»: Սակայն կը տարակուսինք:

ԽՄԲ.— Յաջորդով՝ Հայտար Պամմատի պատասխանը:

Յառաջիկայ ճամբար

(31 Յուլիս, Հոլանտա)

—.—

Մէկ ամիսէ ի վեր աշխուժութիւն մը կը տիրէ Հայ արիներու Միութեան երեք գլխաւոր շրջաններու մէջ, Փարիզ, Մարսէյլ, Եգիպտոս: Ոմանք հայկական պարեր կը սորվին, ոմանք ազգային եւ գեղջկական երգեր կը թնդացնեն, իսկ ուրիշներ ընդհանուր պատրաստութեամբ զբաղած են հասնելու համար 1937ի ճամբարին, ուրուն կը մասնակցին 52 ազգեր: Բացումը պիտի կատարէ Հոլանտայի թագուհին, յուլիս 31ին, մայրաքաղաքին մօտ, ուր պիտի հաւաքուին 30—35 հազար ներկայացուցիչներ զանազան երկիրներէ եւ ցեղերէ:

Ահա միջազգային գրասենեակէն մեր ստացած տեղեկութիւնները մասնակցողներու թիւերու մասին.—

Միացեալ Նահանգներ՝ 1050, Հայեր՝ 50, Պելժիա՝ 800, Չեխոսլովաքիա՝ 300, Դանիա՝ 500, Եգիպտոս՝ 60, Էսթոնիա՝ 15, Մեծն Բրիտանիա՝ 8000, Ֆրանսա՝ 2400, Ֆինլանտա՝ 75, Յունաստան՝ 40, Հոլանտա՝ 7000, Հունգարիա՝ 500, Իրան՝ 36, Իսլանտա՝ 30, Ճափոն՝ 10, Լաթվիա՝ 30, Լիխթէնշթայն՝ 12, Լիթուանիա՝ 25, Լիւքսէմպուրգ՝ 375, Մեքսիկա՝ 18, Նորվեկիա՝ 410, Աւստրիա՝ 100, Լեհաստան՝ 750, Փորթուգալ՝ 25, Ռումանիա՝ 200, Ռուսաստան՝ 24, Սիամ 9, Շուէտ՝ 400, Զուիցերիա՝ 540, Եուկոսլավիա՝ 50, Չինաստան՝ 20:

Ինչպէս կը տեսնէք, մեր տեղը անշան չէ հակառակ անոր որ անկախ հայրենիք չունինք:

Զորեքշաբթի, 28 յուլիս, առաւօտեան ժամը 7ին, Եգիպտոսի արիները Փարիզ կը հասնին: Պատուիրակութեան պետերն են. շրջանային պատուակալ պետ Սանփան Ամիրայեան, քարտուղար Ներսէս Խանճեան, շրջանային խմբապետ Մակարոս Գաղանճեան, աւագ խմբապետ Սմբատ Իպլիչեան, խմբապետներ Նուպար Աբրահամեան եւ Անդրանիկ Գրմզըմեան ինչպէս նաեւ տասնեակ մը սկաուտներ: Եգիպտացիները դիմաւորելէ երկու ժամ վերջը Մարսիլիոյ շրջանի ներկայացուցիչները պիտի ընդունինք, որոնք կ'առաջնորդէ խմբ. Երուանդ Սէթեան: Բոլորիս մեկնումը դէպի Հոլանտա պիտի ըլլայ հինգշաբթի առաւօտ:

** Ցաճախ կը հարցնեն թէ որ եւ է օգուտ ունի՞, հայ արիներուս համար, մեծ զոհողութիւններով մասնակցիլ այսպիսի միջազգային ցոյցերու:

Այո, օգուտը շատ մեծ է եւ կրնայ ապագային լաւ արդիւնքներ տալ: Չէ՞ որ մեր ապագայ սերունդի ներկայացուցիչները շփման մէջ պիտի ըլլան միւսներուն հետ, հետեւաբար սքանչելի առիթ մը մեզի համար, մեր ժողովուրդը ծանօթացնելու բոլորին:

Երկրորդ, մեր պատանիներու ներկայութիւնը զանազան երկիրներու մէջ, առիթ կուտայ որ կարգ մը գաղութներու մէջ թմրած հոգիներ սթափին եւ տեսնեն թէ Հայը տակաւին գոյութիւն ունի եւ աւելի խրոխտ քան երբեք:

1933ի Հունգարիոյ ճամբարը տակաւին շատ թարմ է ինծի համար, երեւակայութեանս առջեւ կը բերեմ հայկական բանակավայրին մէջ կեցած պետը, բարձրահասակ եւ վահագնեան մօրուքով մարդ մը շրջապատուած մերիններով: Անիկա մեծ դժուարութեամբ գրաբար հայերէնով կը թոթովէ.

— Ես... ես... Հայ եմ:

Ցետոյ ինքզինքը աւելի յստակ հասկցնելու համար թարգմանել կուտայ.

— Տակաւին Հայ կա՞յ աշխարհի վրայ...

— Այո, կը պատասխանէ մեզմէ մէկը, պատերազմէն առաջ հինգ միլիոն էինք, իսկ հիմա երեք, երկու միլիոնը զոհ գացին վայրագ Թուրքերուն:

Մարդը սրտի դառնութեամբ դարձեալ կը հարցնէ.

— Իսկ Հայերն ալ բաւական Թուրք սպաննեցի՞ն...

— Այո, կը պատասխանենք մերոնք:

Եւ ծերունին կը հեռանայ մտածումներու մէջ թաղուած:

Առտուն կանուխ, ձիաւոր մը, որուն կուրծքը զարդարուած է բազմաթիւ շքանշաններով, կը մտնէ հայկական բանակավայրը:

— Ես Հայ մըն եմ եւ այս շրջանի ընդհ. ոստիկանապետը, եթէ որ եւ է բանի պէտք ունենաք, ձեր տրամադրութեան տակ եմ:

Եւ իր այցետոմսը ընդհ. պետին տալով կը բարեւէ ու կը հեռանայ:

Ուրիշ մը, կրօնաւոր, տղոց կողմէ տրուած հայկական եռագոյն ժապաւէն մը ծոցը դնելով բանակավայրէն կը հեռանայ արտասուելով:

Մութ իրիկուն մըն է, տղաքը մեկնած են բանակումի կրակի, իսկ ես վերջինը ըլլալով կը փորձէի բանակավայրէն հեռանալ: Անծանօթ մը իր տիկնոջ հետ մօտենալով ուզեց հայկական բանակավայրը այցելել եւ մեկնիլ: Բացատրեց թէ հեռաւոր քաղաքէ մը եկած են:

Այսպէս շատեր իրենց արիւնին մէջ պզտիկ ցայտք մը կը զգային Հայ անունը լսելով, հայ եռագոյնը տեսնելով, պալատականներէն մինչեւ մեզի առաջնորդ կառապանը:

Վերջապէս Հունգարիոյ հայ գաղութը ոսկի էր, հինները անակնկալի եկած, իսկ նորերը առիթը յարմար նկատելով ամէն ինչ գործի դրած էին բարեկամական կապերը աւելի հաստատուն դարձնելու:

Շատ գնահատելի էր Տոքթ. Ցովհաննէսեանի գործունէութիւնը: Մեր մեկնումէն յետոյ գիրք մը հրատարակեց «Հայ ազգը» անունով:

Ո՞վ կրնայ ըսել թէ այս տարի եւս Հոլանտայի խորքերը պիտի չհանդիպին Հայեր, մեր անունը լսելով...

Ք. ՖԱՐՇԵԱՆ

ՏԻԱՆԱ ԱԲԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

—o—

Ամերիկահայ թերթերը կը գրեն թէ Ճափոնի մէջ մեռած է Տիկին Տիանա Աբգար, հանրածանօթ իր անգլերէն հրատարակութիւններով եւ բարեգործութիւններով: Հանգուցեալ Հայուհին թանկագին ծառայութիւններ մատուցած է իր ազգակիցներուն, Ծայր. Արեւելքի մէջ, ուր հաստատուած էր տարիներէ ի վեր: Երբ հայկական Հանրապետութիւնը հռչակուեցաւ, Տիկին Տիանա Աբգար անոր առաջին պաշտօնական ներկայացուցիչը եղաւ Ճափոնի մէջ: Իր հայանպաստ գրութիւնները՝ հրատարակուած են ոչ միայն ամերիկեան, այլ եւ եւրոպական թերթերու մէջ: Վերջերս կ'աշխատակցէր «Հայրենիք» շաբաթաթերթին (անգլերէն), յօդուածներով եւ պատմուածքներով. բոլորն ալ հայրենասիրական բովանդակութեամբ, քաղուած Հայոց անցեալ կամ ժամանակակից պատմութենէն: Մահուան լուրը հասած օրը, խմբագրութիւնը Տիկին Աբգարէն ստացած էր նամակ մը, ուր կը խօսէր իր հիւանդութեան մասին եւ խոհեմութեան յորդոր կը կարդար, յիշելով Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները: «Զուիցերիան թող օրինակ ըլլայ Հայերուն: Զուիցերիոյ ժողովուրդը կը բաղկանայ ծագումով Գերմաններէ, Ֆրանսացիներէ եւ Իտալացիներէ, բայց անոնք կը մնան Զուիցերիացիներ, կուսակցական տրամադրութիւններ չկան անոնց մէջ: Զուիցերիական կառավարութիւնը ամենախիստ գրաքննութիւն կը կատարէ. այնպէս որ հրապարակաւ չի գրուիր կամ խօսուիր բառ մը, որ պատրուակ ծառայէ Գերմանիոյ՝ օդնաւեր թռցնելու Զուիցերիոյ վրայ եւ դժոխային կրակ մը տեղացնելու»:

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ՈՃԻՐ ՄԸ ՖԻԼԻՊ Ի ՄԷՋ

—o—

«Ազատ խօսք»ի մէջ կը կարդանք (20 յուլիս).— Երկուշաբթին լուսցող Ֆիլիպէի հայութեան դուժելով անլուր ոճիր մը որուն զոհն է 26 ամեայ Լեւոն Սենեքերիմեան:

Արհեստով սափրիչ՝ Լեւոն Սենեքերիմեան լուրջ եւ աշխատասէր երիտասարդ մըն էր եւ կը վայելէր բոլորին համակրանքը: Ամէնէն մեծ դժբախտութիւնը այն է որ այս հայ երիտասարդը իր շունչը կը փչէ իր հարազատ մեծ եղբօր հարուածին տակ:

Մեծ եղբայրը, Գէորգ, անկողնին մէջ քնացող Լեւոնի գլխուն կ'իջեցնէ այնպիսի ուժգին հարուած մը, որ տարաբախտ զոհին գլուխը երկուքի կը բաժնուի եւ հիւանդանոց տարուելու ատեն իր հոգին կ'աւանդէ:

Ոճիրին պատճառները անյայտ են ցարդ: Ոճրագործը ձերբակալուած է: Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է.

ՁԵՆ ՈՒԶԵՐ ԳԱՂԹԵԼ

—o—

Ատենէ մը ի վեր ռումէն «Ունիվէրսուլ» թերթը պայքար կը մղէ այն ստորերկրեայ աշխատանքներուն դէմ որոնք նպատակ ունին Տոպրուճայի Թուրքերը Թուրքիա տեղափոխելու: «Ունիվէրսուլ» կ'ըսէ թէ գաղթի հոսանքը, որ սկսեր էր հինգ տարի առաջ, կասեցաւ անցեալ տարուան գարնան՝ որովհետեւ Թուրքիա գաղթողները վարդագոյն լուրեր չէ որ կը ղրկէին Տոպրուճա մնացողներուն: Ի վերջոյ այս տարուան սկիզբը Թուրք եւ ռումէն կառավարութիւնները պայմանագրութիւն կնքեցին, ճշդելով Տոպրուճայի Թուրքերուն գաղթի ձեւակերպութիւնները: Թէեւ այդ պայմանագրութիւնը յայտարարուեցաւ ռումէն պաշտօնաթերթին մէջ՝ Տոպրուճայի Թուրքերը հեռու էին ոգեւորուելէ անով: Ասոր վրայ է որ, կ'ըսէ «Ունիվէրսուլ», վերջերս ստորերկրեայ աշխատանքներ կ'ըլլան Տոպրուճայի Թուրքերը համոզելու: Նոյն իսկ Թուրքիայէն Նազըմ Փորօ անուն երեսփոխան մը կանչուած է, որ շրջապատուած Թուրք գործակալներով, կը շրջի Թուրք գիւղերը զանոնք գաղթի մղելու համար որքան կարելի է հոծ թիւով: «Ասմնջականութեան չարաշահութիւնն է աս», կ'ըսէ «Ունիվէրսուլ», եւ կը պահանջէ պատկան նախարարութիւններէն ազդու միջոցներ ձեռք առնել...

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՅՆ ՄԷԿ ՎՏԱՆԳ ԿԱՅ

—.—

Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 յուլիս).

— «Հայաստանի մէջ աւազի վրայ հիմնուած խորհ. իշխանութիւնը ամէն օր իր շուրջը վտանգներ կը տեսնէ, յաճախ երեւակայական:

Այս վտանգներու ամէնէն մղձաւանջայինը կը հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Օր չանցնիր որ մամուլը եւ մասնաւորապէս պաշտօնաթերթը ահազանգ չհնչեցնեն այս վտանգի մասին:

Ինքնին հասկնալի է, թէ ժողովուրդի վստահութիւնը վայելող եւ անոր բաղձանքներուն արտայայտիչ հանդիսացող կառավարութիւն մը իր շուրջը վտանգներ պիտի չերեւակայէր: Հոգեկան այս անհանդարտութիւնը այնպէս մը կը սրէ անհաստատ իշխանութեան երեւակայութիւնը, որ ան ամէն տեղ, ամէն բանի տակ Դաշնակցութիւն կը տեսնէ:

Վերջին ատենները ձերբակալուած են հարիւրաւոր բոլշեւիկ պաշտօնատարներ, մտաւորականներ եւ գրագէտներ, ասոնց բոլորին մօտ իշխանութիւնը կը տեսնէ դաշնակցականութիւն: Թղթատեցէք թերթերը եւ պիտի գտնէք որ բոլոր ձերբակալուածները կամ դաշնակցականամիտ են, կամ Դաշնակցութեան գործակալ եւ կամ անուղղակի Դաշնակցութիւնը հովանաւորող:

Ի հարկէ վերէն վար ստութիւն մըն է եղածը: Բոլոր ձերբակալուածներն ալ այժմու իշխանաւորներու աստուն ծայրէն չինուած կատաղի հակադաշնակցականներ են եղած:

Վերջերս, պաշտօնաթերթի նոր խմբագիրը՝ Եղիա Զուբար, փրփուրը բերնին՝ սկսած է յարձակիլ Դաշնակցութեան վրայ, իբրեւ իշխանութեան թշնամի: Ու այլ եւս կորսնցուցած հաւասարակշռութիւնը, կ'աշխատի ընթերցողներուն հաւատացնել թէ՝ Դաշնակցութիւնը փաշական գործակալութիւն մըն է, ընդդէմ Խորհ. Հայաստանի:

Հայաստանի Հանրապետութեան խորտակումէն մինչեւ այժմ, Դաշնակցութեան գործունէութիւնը պէտք էր համոզէր բոլորն ալ որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար փաշիզմ եւ բոլշեւիզմ միեւնոյն սիստեմի վրայ հիմնուած բռնապետութիւններ են, իսկ Դաշնակցութիւնը կայ ու կը մնայ համոզուած ժողովրդավարական կուսակցութիւն մը: Այդ պարագային ծիծաղելի պիտի ըլլայ ենթադրել որ Դաշնակցութիւնը միանայ փաշիզմին, կռուելու համար բոլշեւիզմին դէմ:

Մենք համոզուած ենք որ Հայաստանի պաշտօնաթերթի խմբագրութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չի կրնար բարեկամ ըլլալ փաշիզմին: Անշուշտ ուրիշ պատճառ մը ըլլալու է այս զրպարտութիւնը հրապարակ նետելու համար:

Պատճառը պարզ է. Հայաստանի խորհ. իշխանաւորները կը տեսնեն իրենց շուրջը դաշնակցական մտայնութիւն, որ կը մնայ անփոփոխելի: Որպէսզի կարենան Դաշնակցական մտայնութիւնը վարկաբեկել յաչս ժողովուրդին, կը զրպարտեն զայն:

Մինչ Հայաստանի պաշտօնաթերթը կը տեսնէ վտանգ Գերմանիայէն, Ճափոնիայէն, Իտալիայէն եւ անոնց «գործակալ» Դաշնակցութենէն, ինչպէս նաեւ բոլոր աշխարհակալ պետութիւններէն, Դաշնակցութիւնը կը տեսնէ վտանգ միայն մէկ տեղէ մը — Թուրքիայէն, որուն մասին բնաւ յիշատակութիւն չըներ պաշտօնաթերթը:

Հասկնալի է ինքնին, որ Դաշնակցութիւնը պիտի կռուի միմիայն այս վտանգին դէմ, երբ ան փաշական պետութիւններու կողքն անցած, պիտի քալէ նախ Հայաստանի վրայ զայն ֆիզիքապէս ոչնչացնելու հաստատ առաջադրութեամբ:

Այս վտանգէն զատ՝ մնացեալը ամբողջութեամբ հէքեաթային է:

ՅԱՌԱՋ.— Ինչպէս գրած ենք, Զուբար ալ սեւ ցանկն անցաւ, իբրեւ «Դաշնակ» եւ պիտի դատուի ...:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (417)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Շիտակ ձեզ մօտ:

Յակոբն ու Լեւոնը այգիէ այգի անցնելով՝ հասան Սոնիայի բնակարանը: Երբ սանդուղներէն բարձրանալով Լեւոնը ներս մտաւ սենեակը, Սոնիան քիչ մը զարմացած այդ անակնկալ այցելութենէն, մեքենաբար մօտեցաւ ու առանց բառ մը արտասանելու, սեղմեց Լեւոնի ձեռքը: Լեւոնի դէմքը, պարզօրէն կը խօսէր տղու հոգեկան տառապանքի մասին:

Կողք կողքի դիւանի վրայ նստան, Լեւոնը գլուխը սեղմած ձեռքերով, մինչ Սոնիան կարեկցաբար կը նայէր Լեւոնի տառապանքէ կծկուած դէմքին, անոր հաշմուած ձեռքի ջղային կծկումներուն:

Սոնիան այդ առտու շատ կանուխ հիւանդի մը այցելութեան գացած միջոցին, հայ խանութպանէ մը լսած էր Վահէի կախաղան հանուիլը: Այնքան սարսափելի անակնկալ մըն էր այդ լուրը, որ առջի պահուն չէր ուզած հաւատալ, բայց երբ մէկ ուրիշ ծանօթի մը հանդիպելով, միեւնոյն տեղեկութիւնը ստացաւ, այլ եւս համոզուեցաւ, որ այդ դժբախտ լուրը իրողութիւն մըն էր: Առջի գիշեր ուշ ատեն Յակոբը վերադարձեր էր Լեւոնի մօտէն եւ հնարաւորութիւն չէր ունեցած մանրամասնօրէն պատմելու պատահած դժբախտութեան մասին:

Վահէի կախաղան բարձրանալը շշմեցնող հարուած մը եղաւ Սոնիայի համար: Մինչդեռ կը սպասէր Վահէին հանդիպիլ, ժամանակի մը համար իր տանը մէջ պատսպարել, ահա կը լսէր անոր մահուան գոյժը: Դեռ օր մը առաջ, այնքան վստահ խօսքերով յուսադրած էր Խատիճէն, հաւատացուցեր էր մանկամարդ կնոջ, թէ Վահէն շատ շուտով պիտի ազատուէր բանտէն ալ, իրեն սպառնացող կախաղանէն ալ, եւ որ մտահոգուելու բոլորովին հիմք չկար այլ եւս:

Սոնիան հոգեկան ծանր տառապանքով սպասած էր Խատիճէի գալուն, վստահ որ ան լուրը առնելուն պէս անմիջապէս իր մօտ պիտի վազէ: Բայց Խատիճէն սովորական ժամին չերեւցաւ: Ժամ մը սպասելէ վերջ, Սոնիան մեծապէս մտահոգուած՝ ինք գացած էր Խատիճէն տեսնելու: Դեռ վեր չբարձրացած՝ Խատիճէի պառաւ սպասուհին, Հիւս. Կովկասէն եկած չէրքէզ կին մը, մղկտալով յայտնած էր, թէ երիտասարդ խանումը, առաւօտեան երբ Հիւսէյին բէկի հետ նստած թէյ կը խմէին, ղուլամներէն մէկը ներս մտնելով բէկին պատմած էր Վահէի կախուելուն մասին: «Մէկ ալ լսեմ, որ վերէն գիս կը կանչեն», շարունակած էր սպասուհին, «վեր ելլեմ ու ի՛նչ տեսնեմ, Խատիճէն մեռելի նման երկնցած, բէկն ու ղուլամները շուարած, չորս բոլորը կը դառնային, առանց իրական օգնութիւն մը հասցնելու անոր: Գրկելս ու իր սենեակը տանիլս մէկ եղաւ: Անկողին դրի, երեսին ջուր սրսկեցի ... Պառկած էր որպէս թէ մեռած ըլլար: Հազիւ երբեմն մեղմօրէն կը վնկար: Օ՜ֆ, աղջիկս ձեռքէս կ'երթայ» ...

Սոնիան առանց այլեւայլի անմիջապէս վեր բարձրանալ: Հազիւ սենեակի դռնէն ներս մտած՝ Խատիճէն զայն տեսնելով, անկողինէն ցատկած էր ու հեկեկալով փարած վզին, մինչեւ որ գիտակցութիւնը կորսնցնելով, նուաղելով ինկած էր գետին:

Խատիճէի մօտ երկար նստելէ վերջ, Սոնիան վերադարձած էր տուն մռայլ տրամադրութեամբ եւ բարձրանալով սենեակը՝ անձնատուր եղած էր ծանր խոհերու: Աղէկ քիչ վերջն էր, որ Լեւոնը բոլորովին անսպասելի կերպով յանկարծ երեւցած էր:

— Ծանր է, շատ ծանր խեղճ Խատիճէի վիճակը ... կարծես խենթեցած ըլլի,— առաջինը Սոնիան ըսկաւ խօսիլ, զսպուած ձայնով մը, կարծես մեռելատան մը մէջ գտնուած ըլլար:

— Բոլորիս համար ալ անդառնալի կորուստ մըն է Վահէի մահը, ալ աւելի մեծ կորուստ մը մեր շարժման համար,— ձեռքերը գլխէն վար առնելով տխրօրէն խօսեցաւ Լեւոնը, ուրու ձայնը զարմանալի կերպով մեղմ հնչականութիւն մը ստացեր էր.— Վահէի մահով յեղափոխական շարժումը անփոխարինելի ուժ մը կորսնցուց:

— Անշուշտ, անդառնալի կորուստ մըն է, եւ գործի ու ժողովուրդի համար, բայց դուք՝ յեղափոխականներդ այս կեանքին մէջ կարծրացած՝ կրնաք դիմանալ սարսափելի հարուածին: Ես թերեւս կին մը ըլլալով՝ աւելի կը մտածեմ Խատիճէի մասին ... Դուք չէք գիտեր, թէ ի՛նչ ողբերգութիւն մը կ'ապրի այդ դժբախտ կինը: Երէկ՝ դեռ այնքան վառ յոյսերով ոգեւորուած, իսկ այսօ՞ր ... Անհնարին տառապանք մը կ'ապրի այդ կինը:

— Դժուար չէ հասկնալը ... Նամակ մը ունիմ անոր յանձնելի ...

— Որմէ ...,— ու յանկարծ գլխի իյնալով թէ որմէ՞ կրնար ըլլալ այդ նամակը, Սոնիան թաշկինակով արցունքոտ աչքերը սրբեց, ու կենդանի հետաքրքրութեամբ նայեցաւ Լեւոնին դէմքին:

— Այո ... ճիշդ գուշակեցիք. մեռնելէն մէկ երկու ժամ առաջ գրած է եւ խնդրած, որ նամակը ես անձամբ յանձնեմ Խատիճէին, անձնական մանր մունր իրեղէններու հետ ...

— Հրաշալի սպեղանի մը պիտի ըլլայ այդ լուրը, Խատիճէի համար,— ուրախացած, աւելի շատ ինքնիրեն խօսեցաւ Սոնիան,— ափսոս, այժմ շատ ուշ է, թէ չէ՝ հիմա կ'երթայի լուր տալու ... Ուրեմն, ձե՞զ ալ գրած է ... հետաքրքիր է շատ ...

Սոնիայի խօսելու ձեւէն Լեւոնը հասկցաւ, թէ աղջիկը կը ցանկար իմանալ նամակի բովանդակութիւնը բայց չէր համարձակեր խնդրել:

— Կ'ուզէ՞ք կարդալ ...

— Օ՜, անշուշտ, եթէ միայն կարելի է ...

— Մասամբ ձեզ ալ կը վերաբերի ... սխալուած եմ ինքս կարդալ,— ծոցէն Վահէի նամակը հանելով՝ բացատրեց Լեւոնը,— երբեմն տողեր թուանշանով գրուած են ... զգուշութեան համար, որ օտարի մը ձեռք անցնելու պարագային ...

— Ի հարկէ, հասկնալի է. խնդրեմ:

Սոնիան արմուկը յենած բարձին՝ պատրաստուեցաւ լսելու:

«Սիրելի Լեւոն եւ ընկերներ,— բա-կուա կարդալ Լեւոնը, զգալիօրէն ձայնը յուզումէն դողալով,— ճակատագրական ժամը մօտեցած է: Քանի պատեհութիւն կայ, կ'ուզեմ երկտողս հասցնել, վերջին մնաք բարովս ըսելու համար, քիչ վերջը շատ ուշ կը լլնի: Անշուշտ ներելի է ինծ, կախաղանի սիւներու տակ կանգնած մէկու մը համար, վերջին ցանկութիւն մը ունենալ: Կ'ուզեմ ընկերներս հաւատան, որ վերջին ժամերս կ'ապրիմ այնպէս, ինչպէս ապրեցայ ամբողջ կեանքս: Կը մտածեմ ձեր բոլորի մասին, մեր սրբազան գործի մասին, որու վախճանը տեսնել ինծ չվիճակուեցաւ: Ո՞վ գիտէ, թերեւս ձեզմէ շատեր աւելի բախտաւոր ըլլին, տեսնելով հայրենիքի փայլուն ապագան, որու համար այնքան թարմ երիտասարդներ իրենց կեանքը նուիրեցին:

«Ի հարկէ, դժուար է մեռնիլ այսքան երիտասարդ տարիքի մէջ, երբ այնքան եռանդ կայ մէջս գործելու, երբ այնքան երազներ կը մնան չիրականացած: Բայց պէտք է հաշտուիլ անխուսափելիի հետ եւ պատրաստուիլ մահուան: Ես վստահ եմ, որ ձեզմէ ամէն մէկը հայ ժողովուրդի ազատութեան համար սիրայօժար իր կեանքը պիտի նուիրէր, ինչպէս նուիրեցին մեր հարիւրաւոր ընկերները: Ես անոնցմէ ոչ մէկէն աւելի եմ:

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

Մոսկուա - Վօլկա ջրանցքը, տաժանակիր աշխատանքով: Կեդր. գործադիր կոմիտէն միեւնոյնատեն հրամայած է գործ ճարել այս դատապարտեալնե - րուն, 100էն 500 րուբլի պարգեւ եւ շոգեկառքի տոմսակ տալ, տուն վերադառ- նալու համար, ինչպէս եւ մասնաւոր զարդանշան մը, հաստատելու համար թէ «հարուածային» դեր կատարած են Հնգամեայ ծրագրին գործադրու - թեան մէջ: Այսինքն հալած - մաշած են Չեկայի խարազաններուն տակ:

*** «Փրաւտա» իբրեւ «ճարտարօրէն քօղարկուած լրտես» կը մատնա - նշէ ոմն Սարգիսով, նախկին վարիչ Տոնի ածխահանքի թրըստին: (Այս հան - քերէն կը ճարուի Խ. Միութեան քարածուխին 60 առ հարիւրը): Թերթը կ'ըսէ թէ այս կազմակերպութեան ղեկավարներուն ապիկանութիւնն է գլխաւոր պատճառը Տոնէցի արտադրութեան ահռելի անկումին, որ այս տարի աւելի պակաս պիտի ըլլայ քան անցեալ տարի:

Թերթերուն գինը եօթն՞ն պիտի բարձրանայ

«Թան» կը գրէ թէ ֆրանսական թերթերու դաշնակցութեան ներկայա - ցուցիչները դիմած են վարչապետին, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելով մա - մուլին ծանր կացութեան վրայ, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու եւ յուլիս 8ի հրամանագիր - օրէնքին:

Այս առթիւ կը տրանջայ թէ հակառակ բաժնեգիններու եւ հատավճարի յա- ւելման, 1937 յունիսի ընթացքին ծախքերը 32 առ հարիւր աւելի կ'երեւան բաղդատելով 1936ի նոյն ամսուան ծախքերուն հետ: 1937 յուլիս 1էն սկսեալ, ֆրանքին նոր անկումը, ապրուստի սղութիւնը եւ յուլիս 8ի օրէնքին տրա - մադրութիւնները հետեւեալ նոր ծախքերը կը պատճառեն «Թան»ի (մօտաւո- րապէս) .—

1. Ֆրանքի նոր անկումին հետեւանքով 18 առ հարիւր.— 2. Ապրուստի սղութեան հետեւանքով (աշխատավարձքի յաւելում) 5 առ հարիւր.— 3. Ար- տասահմանի թղթատարական ծախքերու յաւելում 17 առ հարիւր.— 4. Ֆրան- սայի եւ գաղթավայրերու թղթատարական ծախքերու յաւելում 300 առ հա - րիւր.— 5. Հեռաձայնի ծախք՝ 30 առ հարիւր.— 6. Ընդհ. եւ հեռագրական ծախք թղթակիցներու՝ 500 առ հարիւր.— 7. Նամակադրոշմի ծախք՝ 30 առ հարիւր.— 8. Զանազան յաւելումներ (տեղեկատու գործակալութիւններ) 10 առ հարիւր.— 9. Հաշէթի փոխադրութեան ծախքը ջդեռ չէ ճշդուած).— 10. Թուղթի գնի յաւելում (դեռ անորոշ):

Կը թուի թէ այս տեղեկութիւնները կը տրուին միտքերը պատրաստելու համար նոր յաւելման մը ...

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ յուլիս 21ին ճամբայ ելած ըլլալով Երուսաղէմէն, Մար- սէյլ կը հասնի յուլիս 28ին (վաղը, չորեքշաբթի):

ՍԵՐՊԻՈՅ Սինոդը օրթոտոքս եկեղեցիի կրօնական իրաւունքներէն եւ պարտականութիւններէն զրկեց վարչապետը եւ բոլոր նախարարները, Վատի- կանի հետ կնքուած պայմանագրին հետեւանքով: Օրթոտոքս եկեղեցին օ - րէնքով, այս կախակայումը նախարանն է բանադրման, որ մօտալուտ կը թուի: Միեւնոյն ատեն դիր մը ուղղուեցաւ խնամակալ իշխանին, պահանջելով վարչապետին հրաժարումը:

ՃԱՓՈՆ կը շարունակէ զօրք ղրկել Չինաստան, միեւնոյն ատեն ապդարա- րելով որ Չինացիները հեռանան Փէքինի շրջանէն: Այս վերջիններն ալ պատ- րաստութիւններ կը տեսնեն, մասնաւորապէս ամրութիւններ շինելով: Կ'իրա- կի օր 3000000 պահեստի զինուորներ համախմբուեցան Ճափոնի զանազան մա - սերուն մէջ, իրենց աջակցութիւնը խոստանալով կառավարութեան չինական քաղաքականութեան:

ՍՊԱՆԻՈՅ ապստամբները կիրակի օր գրաւեցին Պրինէթ քաղաքը, Մատ - րիտի արեւմտեան շրջանին մէջ, փճացնելով կառավարական զօրքին յուլիս 6ի յաղթանակը եւ սպաննելով հաղորդակցութեանց: Այս առթիւ հրատարակ - ուած ցեկոյցը կ'ըսէ թէ ապստամբներուն ձեռքը ինկան 2000 գերիներ, 15 թնդանօթ, մեծաքանակ ռազմամթերք եւ ուտելիք: Հանրապետական հրամա- նատարութիւնն ալ իր կարգին յաղթանակներ կը ծանուցանէ:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հանրապետութեան նախագահ, Պ. Էտտէ, որ վերջերս Փա - րիզ եկաւ, վերադարձին լուծած է խորհրդարանը: Յաւելի է որ ժողովուրդը երկու մասի բաժնուած է եւ կիրքերու բորբոքումը կը շարունակուի նոյն սաստկութեամբ: Երեսփոխաններէն 12ը մէկ կողմ բռնած են, 13ը միւս կողմ: «Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը, Սէն Պրիս, ողբալով այս երեւոյթին վրայ, լրջութեան հրաւէր մը կ'ուղղէ Լիբանանցիներուն, դիտել տալով թէ «դամերու պէս իրենց կողերուն մխուած են Ալէքսանտրէթի Թուրքերը, Սու - րիոյ ծայրայեղ ազգայնականները եւ Անգլիոյ արաբական քաղաքականու - թիւնը»:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ 30 արկածախնդիր, 100000 փամփուշտ, նոյնիսկ հրացաններ եւ գնդացիրներ գտնուեցան հանրակնոջ մը տանը մէջ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եդիպտացի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ձ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂԹԻՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ

"ՎԷՄ,,

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ «Վէմ»ի Ժթ. թիւը:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Բացուած է վարժարանիս 1937—1938 տարեշրջանը: Այն ծնողները որ կը փափաքին իրենց զաւակները մեր քով արձանագրել, թող հաճին վարժարանիս վարչութեան դիմել ամէն Երկուշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 15էն 18ը:

Տեսչութիւն

Մեր հասցէն է՝ Direction du Collège Arménien Samuel—Moorat 26 rue Troyon. Sèvre. S et O. (France).

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հոգաբարձութիւնս կը յայտարա- րէ հետաքրքրուողներուն, թէ Տ. Առաքել քհնյ. Փայլակ յառաջիկայ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պիտի դասախօսէ վարժա- րանիս սրահին մէջ պատմական ու- սումնասիրութիւն մը, որուն նիւ- թըն է.—

1.— Հեթանոսական եւ քրիստո- նէական շրջան. 2.— Բաղդատու- թիւն երկու շրջաններու կենցաղին. 3.— Հայաստան եւ Հայ ժողովուրդը: 4.— Գրի գիւտը եւ հայ մատենա- գրութեան արագ ծաղկումը: 5.— Հայ մատենագիրներու կեանքէն դրուագ- ներ: 6.— Հայ եկեղեցին կատարած նշանակալից դերը մեր ազգային կեանքին մէջ, եւլն.:

Մուտք՝ 1 ֆրանք:

Հոգաբարձութիւն վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գրճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայր- ները, Սին-պցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժա- րանները: Քէմալական շարժման ժա- մանակ Ամերիկացիներու միջոցա- փոխադրուած են Գավալայի (Յու- նաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է:

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տար- ուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի: Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian. 56 rue de Bas Meudon. Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթե- րէն արտատպել:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց, ճերմակ թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւնմը:

Գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 ֆր.

Միւս երկիրներ 15 ֆր.

Դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ. R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.
ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian-29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)
ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. RueVouli. Athènes (Grèce)
ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq):
ՀԱՐԱՒ-ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 4625 Buenos-Aires (Argentine):

Կեդրոնատեղի՝ Հրամ. Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տրուած.

Բ Ն Ա Կ Ա Վ Ա Յ Ր Ս

»»»» o ««««

ԽՄԲ.— «Հայրենիք» ամսագրէն կ'արտատպենք հետեւեալ գրութիւնը ամերիկահայ երիտասարդ գրագէտ Ուիլեըմ Սարոյեանի, որ վերջերս ու- շագրաւ դէմք մը դարձած է ամերիկ- եան գրականութեան մէջ:

Հօրեղբօրորդիս քշեց խարխլած Ֆորտը տանը առջեւ եւ քաշեց գլխա - ւոր արգելակը, որովհետեւ պարզ ար- գելակները ամուր չէին, ու ինքնա - շարժը սահեցաւ, խեղդուկ ճիչ մը ար- ձակեց եւ կեցաւ:

Ան դուրս ելաւ ինքնաշարժէն, քա - լեց մինչեւ տանը եռեւի պարտէզը, դէպի երկինք նայեցաւ ու սանդուխ - ներէն վեր ելլելով, խոհանոց եկաւ: Ես դրեթէ վերջացուցած էի ածիլ - ուիլս:

— Սքանչելի օր մը պիտի ըլլայ այ- սօր, ըսաւ ան:

— Շատ լաւ, պատասխանեցի ես:

Ան իր գաւաթին մէջ սուրճ լեցուց, նստաւ ու սկսաւ նախաճաշ ընել:

Սեղանին վրայ կար հաց, կարագ, սուրճ, հայկական պանիր եւ սեւ ձի- թապտուղ:

Ես ալ երեսս չորցուցի, սեղանին վրայի միւս գաւաթին մէջ սուրճ լե- ցուցի, նստայ եւ սկսայ ուտել:

Սրճամանը խոշոր էր, ու ան խմեց չորս գաւաթ, իսկ ես երեք: Ես ալ չորս գաւաթ պիտի խմէի, միայն թէ սրճամանին մէջ սուրճ չէր մնացեր:

×

Տակաւին մութ էր, երբ տանը ձը - գեցինք: — Հետերնիս շատ ազուոր ուտելիքներ ունեինք: Ես ինքս կապե- ցի ծրարը, ըսաւ ան:

— Ո եւ է խմելի՞ք, հարցուցի ես:

— Վեց շիշ գարեջուր, որոնք դրած եմ տուփի մը մէջ, որուն յատակն ու վրան թաց լաթեր տեղաւորած եմ, որպէսզի շիշերը չտաքնան, պատաս - խանեց ան:

— Արդեօք քիչ մը սառ չէ՞նք կրնար գտնել, հարցուցի ես:

— Վստահ եմ որ կրնանք, սակայն կը հալի, պատասխանեց ան:

— Տարբերութիւն չըներ, շարունա- կեցի ես: Մենք շատ լաւ կրնանք խը- մել գարեջուրը ճաշէն առաջ, եւ չեմ կարծեր, թէ սառը կը հալի առաւօ- եան ժամը տասնէն առաջ:

— Արշալոյսէն վերջ օդը շատ կը տաքնայ, ըսաւ ան:

— Տաք գարեջուր չեմ սիրեր, աւել- ցուցի ես:

— Ես գիտեմ, թէ ուր կրնանք գտ- նել քիչ մը սառ այս ժամուն, յարեց ան:

— Այդ տեղը մեր ճամբայէն շա՞տ դուրս է, հարցուցի ես:

— Ոչ, պատասխանեց ան:

— Երկաթէ ձողը ես պիտի դար - ձնեմ, ըսի ես:

— Ոչ, ես պիտի դարձնեմ, ես գի- տեմ, թէ ինչպէս պէտք է վարուիլ այս մեքենային հետ, պատասխանեց ան:

Ան դարձուց երկաթէ ձողը, մեքե - նան սկսաւ գործել, եւ մենք ալ մը - տանք մէջը ու քշեցինք:

— Չեմ կարծեր, որ այդ կողմերը փռակներ ըլլան, ըսի ես:

— Այն կողմերը տեղ մը առու մը կար, սակայն տարւոյն այս շրջանին կրնայ չորցած ըլլալ հիմա, պատասա - խանեց ան:

— Ձկնքերը հետդ բերի՞ր, հար - ցուցի ես:

— Այո, բերի, պատասխանեց ան:

Եթէ այդ քամներկուքնոցովը կարե - նաս դարնել » եւ է բան, բախտով մի- այն եղած պիտի ըլլայ

— Ինչո՞ւ, հարցուցի ես:

— Նշանոնդը լաւ չէ,— պատասա - խանեց:

— Թերեւս յանցանքը աչքիդ է,—ա- ռարկեցի ես:

— Աչքս աղէկ է, պատասխանեց ան: Աչքիս չէ յանցանքը: Բառն կան- գունէն ոչ աւելի հեռաւորութեան կը վրայ՝ նշան առի նապաստակի մը, եւ ընդակը վրիպեցաւ:

— Հաւանաբար աչքիդ պատճառով, յարեցի ես:

— Ոչ, իմ աչքս շատ աղէկ է, պըն - դեց ան: Բառ այդ նշանոնդով առած նշանիս՝ նապաստակը պէտք էր ական- ջէն զարնէի:

— Ես կրնամ իր ականջէն զարնել նապաստակ մը երեսուն կանգուն հե - ռաւորութեան վրայ, յամառեցայ ես:

— Ոչ այս քամներկուքնոցով, պա- տասխանեց ան:

— Թող ըսածդ ըլլայ: Ի՞նչպէս է հրացանը, հարցուցի ես

— Շատ լաւ է, պատասխանեց ան:

— Անոր ալ նշանոնդը » եւ է թերու- թիւն ունի՞, հետաքրքրուեցայ ես

— Ոչ, սակայն, դուն անոր նշա - նոնդին պէտք չունիս, պատասխանեց ան:

— Ոհ, զարմացայ ես:

×

Հին Ֆորտը արագօրէն ընթացաւ Վէնթուրա պողոտայէն, յետոյ դան - դաղեցուց իր ընթացքը: Հօրեղբօրոր- դիս քաշեց գլխաւոր արգելակը, եւ ինքնաշարժը սահեցաւ, խեղդուկ ճիչ մը արձակեց ու կեցաւ ածուխի եւ սառի խանութի մը առջեւ, որուն առաջին մասը գրասենեակ էր, ուր լոյս մը կը վառէր:

Հօրեղբօրորդիս գնաց եւ փորձեց դուռը: Գոց էր: Պատուհանէն ներս նայեցաւ եւ տեսաւ մարդ մը, որ կը քնանար աթոռի մը մէջ: Ուստի դուռը ծեծեց:

Ժամանակ մը վերջը մարդը բացաւ դուռը եւ հարցուց.

— Ի՞նչ կ'ուզէք:

— Փենսիլվանիայի ածուխ, պա - տասխանեց, պատասխանեց Հօրեղ - բօրորդիս:

— Ածուխ չունինք տարւոյն այս շրջանին, ըսաւ մարդը:

— Շատ լաւ, պատասխանեց Հօրեղ- բօրորդիս, այն ատեն սառոյց կ'առ - նենք:

— Որչա՞փ սառոյց կ'ուզէք, հար- ցուց մարդը:

— Քանի՞ է ձեր սառոյցը այս առա- ւօտ, հարցուց Հօրեղբօրորդիս:

— Նոյնը ինչպէս միշտ, պատասխա- նեց մարդը: Յետոյ աւելցուց, էլ հասկցանք թէ ի՞նչ տեղի կ'ունենա- յոս:

Ան յօրանջեց եւ արթնցաւ:

— Տասը սէնթի սառոյց տուր, ըսաւ Հօրեղբօրորդիս:

Մարդը աներեւութացաւ եւ քանի վայրկեան ետքը ետ եկաւ կանեփա- թաւէ տոպրակի մը մէջ դրած սա- ռոյցի խորանարդով մը:

— Սառահատ մը ունի՞ք, հարցուց Հօրեղբօրորդիս:

— Անշուշտ, պատասխանեց մար- դը:

(1)

(Շար.

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒԼԻՍ — MERCREDI 28 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3483 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԽԱՌՆԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ամիսներէ ի վեր թարգմանութիւններ կը կատարուին այս թերթին մէջ, մասնաւորապէս ռուսերէն «Կավկազ»էն, որուն շուրջը համախմբուած են Կովկասի անկախութեան կուսակիցներ - ը: Բուն բառով՝ անոնք որ այդ անկախութիւնը կ՛ըմբռնեն մէկ ուղղութեամբ,— Ռուսաստանի դէմ ճակատ յարդարելով եւ իրենց կռնակը Թուրքիոյ տալով:

Թարգմանութիւն մըն ալ կ՛երեւայ այսօր իսկ,— իբրեւ պատասխան վրացական թերթի մը մէկ գիտողութեան, որ հրատարակուեցաւ երեքշաբթի օր:

Անհրաժեշտ չէ քրքրել միւս հրատարակութիւնները, գաղափար կազմելու համար «Կավկազ»ի հետապնդած քաղաքականութեան վրայ:

Այս մէկ հատիկ պատասխանը, Հայոյար Պամմատի ստորագրութեամբ, կ՛ամփոփէ եւ «կը թարմացնէ» նախորդ գրութիւնները:

Իբրեւ պատասխան վրացի միապետականներու օրկանին, որ խնդրական համարած էր Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, բացատրելով թէ իրենց կամքէն կախում չունի այդ, Հայոյար Պամմատ անգամ մըն ալ կը յանձնարարէ իբրեւ բարեկամ ընդունիլ Թուրքիան: Եւ դեռ աւելի բացորոշ խօսք մը,— վերջնական համարիլ Կովկասի ներկայ սահմանները:

— «Ճիշդ է որ մենք ոչ միայն «աւելորդ», այլեւ վնասակար կը գտնենք բոլոր վէճերը Կարսի, Արտահանի, Արդուինի եւ իրանեան Ատրպատականի մասին: Ան որ նպատակ է դրած ստեղծել կով - կասի անկախ պետութիւն, պէտք է ունենայ առողջ քաղաքականութեան հիմնական սկզբունք, վերացնելու բոլոր թիւրիմացութիւնները մեր հարաւի դրացիներուն հետ եւ հաստատելու շատ սերտ կապեր անոնց հետ: Այս պարզ եւ անվիճելի սկզբունքէն ետք, մենք կ՛ընդունինք նախ,— ոչ մէկ հողային անհամաձայնութիւն ոչ Թուրքիոյ եւ ոչ ալ Իրանի հետ: Մենք վերջնապէս եւ անդարձ կը համարինք Կովկասի սահմանները, գծուած 1921ին Կարսի դաշնագրով: Երկրորդ մենք վճռապէս կը հրաժարինք բոլոր այն ելոյթ - ներէն, գործողութիւններէն որ կատարուած են անցեալին մէջ եւ որոնք կրնային եւ կրնան մեր դրացիներուն մտածել տալ թէ ու - նինք յայտնի կամ գաղտնի ձգտումներ ներկայիս իրենց պատկա - նող հողերու վրայ: Այս հարցին մէջ անհրաժեշտ է յստակութիւ - նը: Ամէն թերի միտք յղի է վտանգաւոր վախնանով եւ կրնայ սպառնալ կովկասեան համադաշնակցութեան գոյութեան»:

Ցօղուածին շարունակութեան մէջ ալ, միշտ այս միտքն է որ կ՛արծարծուի նոյն կոպտութեամբ.

— « Ազգային (?) Կովկասը պէտք չէ որ աչք տնկէ այն հողե - րուն որոնք թրքական կը ճանչցուին Խ. Ռուսաստանի կողմէ »:

— Պէտք է հրաժարիլ 1921 յունիսի յայտարարութենէն, որով կովկասեան ներկայացուցիչները կը պահանջէին վերահաստատել 1914ի սահմանները:

— « Ոչ Վրացիները եւ ոչ ալ Հայերը պէտք չէ յոյս ունենան թէ Լեռնցիները եւ Ազէրիները կը պաշտպանեն հողային այն պահանջները որ կը գտնուին Կովկասի ներկայ սահմաններէն դուրս: Ողջամիտ Վրացիները եւ Հայերը պէտք չէ որ պատրանքներ սնուցանեն այս հարցի մասին »:

Ահաւասիկ ամբողջ ծրագիր մը, որուն վճռապէս կառչած է «Կավկազ»ը, իր Հայոյար Պամմատներով եւ Թամպիյ Ելեկխոտներով, որոնք ռուսերէնի կողքին ֆրանսերէն «Կովկաս» մըն ալ կը հրատարակեն, այս միջոցին: (Կ՛իմանանք թէ ձեռնարկած են նաեւ, նոյն հատորէն անգլերէն եւ իտալերէն հրատարակութեան):

Ուրեմն, «կովկասեան ճակատ»ը յարդարուած է ճիշդ այնպէս ինչպէս ծրագրեր էին սկիզբէն ի վեր, տարիներ առաջ, երբ լուսաւոր սատղը այլեւս պատմական «Պրոմեթէ»ն կը համարուէր:

«Կավկազ»ը «Պրոմէթէ»ն ալ գլեց անցաւ: Եւ արդէն այս խմբակը անոր դէմ եւս լարուած է, ու բացորոշապէս պայքար կը մղէ անոր կարգ մը ղեկավարներուն, ինչպէս Հայ - Վրացական Միութեան դէմ:

Ի՞նչ կը հետեւի այս խրոխտութիւններէն:

Առաջին.— *Խ. Միութեան ալեկոծ եւ անստոյգ վիճակը թեւ տուած է «Կավկազ»ցիներուն, իրենց տեսակէտները տարածելու, նոյն իսկ «միջազգայնացնելու» եւ պատեհ ժամուն գործելու համար:*

Երկրորդ.— *«Կավկազ»ցիները եւ անոնք որ Պրիւսէլի դաշինքը ստորագրեցին (բացի Հայերէն), կ՛ուզեն Թուրքիոյ բարեկամութիւնը ապահովել ոչ միայն անոր հովանաւորութեան, գործնական աջակցութեան ապաւինելով, այլ եւ վեհանձնօրէն անոր շնորհելով յափշտակուած հողերը:*

Երրորդ.— *Այս խմբակը կ՛աշխատի վարկաբեկել, նոյն իսկ ահաբեկել այն տարրերը, մասնաւորապէս Վրացիները, որոնք ըմբոստանալով տարիներու քարացած տեսակէտին դէմ, կ՛ըմբռնեն թէ Կովկասի ժողովուրդներուն անկախութեան նոյնքան եւ աւելի թշնամի է Թուրքիան: Այսպ ուրեմն կը ձգտի կազմալուծել Հայ - Վրացական Միութեան կորիզը, ուժ տալով Վրաստանի պաշտօնական ղեկավարութենէն:*

Չորրորդ.— *Կովկասի անկախութեան թրքամէտ կուսակից - ները քաջալերուելով կարգ մը աշխարհակալ պետութիւններէ, հեռուէն աւելի գործօն աշխատանքներ կը կատարեն Եւրոպայի գլխաւոր մայրաքաղաքներուն մէջ. աշխատանքներ որոնց բոլոր ծալքերը պարզ չեն տակաւին:*

Յառաջիկային վերապահելով ուրիշ մանրամասնութիւններ, այսօր կ՛ուզէինք ըսել թէ այս բոլորը կը հարկադրեն մեզ ուշադրութեամբ հետեւիլ ամբողջ անցուդարձին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՔԱՒԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ ԵԿԱՒ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒՆ

»»»» • ««««

Բազմաթիւ «Ժողովուրդի թշնամիներ» դէպի բանտ

« Փրավտա », Մոսկուայի կուսակցական պաշտօնաթերթը, այս միջոցին կրակ կը տեղայ խորհրդային մամուլի խմբագիրներուն վրայ: Կուսակցութեան տեղական մարմինները կը յանդիմանուին թէ չեն հնազանդած վերջերս տրուած հրամանի մը, որ կը պահանջէր իրենցմէ մէկը խմբագիր նշանակել տեղական թերթերուն: (Այս հրամանը նոր մէջտեղ կը հանուի): Ապա պաշտօնաթերթը կը շարունակէ.

— « Աշխարհի ամէնէն ազատ եւ ժողովրդավար երկրին՝ Խ. Միութեան մէջ, միայն համայնավարութեան եւ մեր հայրենիքին հաւատարիմ անձեր կրնան պաշտօն վարել մեր թերթերուն մէջ, ո՛րեւէ հանգամանքով, խմբագիրներէն մինչեւ փոքր սրբագրողները: Միայն Սթալինի Կեդր. Կոմիտէին եւ խորհրդային կառավարութեան հաւատարիմ զաւակները իրաւունք ունին խորհրդային հրապարակագրի բարձր դիրքը բռնելու: Այսպիսի անձեր տրամադրելի են ամէն տեղ եւ զրպարտութիւն է այն խօսքը թէ խմբագրութեան յարմար տարրեր չկան: Մեր բանուոր դասակարգէն, հաւաք. տնտեսութիւններէն եւ խորհրդային մտաւորականութենէն տասնեակ հազարաւոր տղաքներ եւ աղջիկներ կ՛ուզեն օրագրող դառնալ, բայց իրենց ճամբան փակուած կը գտնեն ժողովուրդի թշնամիներու կողմէ որոնք սողոսկած են խմբագրական ա - թոռներու մէջ »:

Այս յառաջաբանէն վերջը, Մոսկուայի պաշտօնաթերթը կը մատնանշէ շարք մը խմբագիրներ, երիտասարդ կամ տարէց, իբրեւ ժողովուրդի թշնամիներ կամ լրտեսներ:

Այսպէս, կ՛ըսէ թէ Ուկրայնայի « Փրավտա » թերթին խմբագիրները վարկաբեկելով իրենց կուսակցական թերթերուն վսեմ դերը, դանոնք դարձուցած են բոյներ՝ «ժողովուրդի թշնամիներու, աղտոտ լրտեսներու եւ դաւաճաններու »:

Կասպերսքի, Սարաթովի «Կոմունիստ» լրագրին խմբագիրը, կը ձաղկուի իբրեւ լրտես:

Լէշինէր, Մոսկուայի «Երիտասարդ պահակ» թերթին եւ հրատարակչականին տնօրէնը, «գիմակազերծ եղած է իբրեւ հաւատարիմ լրտեսը Ֆայնպէրկի, նախկին վարիչ Մոսկուայի երիտասարդ համայնավարական կազմակերպութեան»: Ահա թէ ի՛նչ մեղադրանքներ կը ծանրանան Լէշինէրի վրայ.— Քրքրելով իր անցեալը, հաստատուած է թէ ան բարեկամն էր շարք մը լրտեսներու, որոնց դիմակը վար առնուած է այժմ: Ան կ՛ամբաստանուի նաեւ թէ մոխած է պետութեան լումաները եւ տասնեակ հազարաւոր ռուբլիներ յատկացուած է Քաքէլիոյ ցարասիներէն չինուած կարասներ գնելու համար իր չքեղ յարկարաժնին: Իր վարած հրատարակչականը շատ քիչ լաւ գիրքեր արպած է: Ան միեւնոյն ատեն երիտասարդութեան մէջ տարածած է ժողովուրդի թշնամիներու գործերը, պարզապէս ջնջելով հեղինակին անունը:

Ցետոյ կը մեղադրէ թէ իբրեւ գլխաւոր խմբագիր գործածած է Օսիփով անուն մէկը, որուն միակ աշխատակցութիւնը եղած է կենսագրութիւնը «հիթլէրական լրտես եւ միջազգային լրտեսութեան գործակալ Թուխաչեւսքիի» (այն մարաջախտը որ գնդակահարուեցաւ վերջերս):

« Խորհրդային Արուեստ»ի խմբագիրն ալ վտանգուած է, որովհետեւ «յեղափոխութեան ազնիւ ատպետին՝ Ճէրժինսքիի լուսանկարը հրատարակած է այնքան աղճատ ձեւով մը որ անճանաչելի դարձեր է»: Այս առթիւ գիտել կը տրուի թէ ճիշդ է որ պատկերին մէջ Ջեկայի հիմնադրին քիթը վնասուած է, բայց հռչակաւոր արուեստագիտուհի մը շատ աւելի այլանդակուած է միեւնոյն թիւին մէջ, իբրեւ հետեւանք խայտառակ տպագրութեան մը:

Մաքրագործումը անխնայ կը շարունակուի ամէն կողմ, անշուշտ նաեւ Կովկասի եւ Հայաստանի մէջ: Վրաստով, Թիֆլիսի գլխաւոր թերթին խմբագիրը եւ պետական հրատարակչականի տնօրէնը, բանտարկուեցաւ: Իրեն հետ տապալեցան գլխաւոր խմբագիրներն եւ աշխատակիցները: Ներժով, Ջեկային վարիչը, ամէն լիազօրութիւն կը վայելէ միշտ. այնպէս որ դժուար է գիտնալ թէ ի՛նչ եղած են կամ պիտի ըլլան այս «կասկածելիները»...

Զոյգ «վարչապետներ» ալ ձերբակալուած

Գերմանական թերթերը կը գրեն թէ հարիւրաւոր նոր ձերբակալութիւններ կատարուած են: Մոսկուայի մէջ զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած են ոչ միայն վերատեսչիչ յանձնաժողովի նախագահը՝ Անթիփով, եւ տնտեսական գերագոյն խորհուրդին նախկին դեր - նախագահը՝ Լոմով, այլեւ դատական գործավարը՝ Քրիլէնքօ, որ ընդհ. դատախազ էր հռչակաւոր Վիշինսքիէն առաջ:

Կ՛ըսուի թէ կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին նաեւ երկու կիներ,— մէկը՝ Տիկին Պէթի Քլան, որ կ՛ամբաստանուի իբրեւ լրտես, միւսը՝ ականաւոր դերասանուհի մը, Նաթալիա Սաց: Այս վերջինը, որ կինն է Ներքին գործավարին, կ՛ամբաստանուի թէ սերտ յարաբերութիւններ կը մշակէր Եակոտայի երբեմնի օգնականին՝ Փրոքոֆիեւի, որ ձերբակալուեցաւ վերջերս:

Գերմանական թերթերը մասնաւոր կարեւորութեամբ կ՛արձանագրեն ձերբակալութիւնը Պերլինի նախկին դեսպանին՝ Զինչուքի, այժմ գործավար Ներքին առեւտուրի:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի, յուլիս 26 թուականով.— *Սթալինի հրամայած մաքրագործումը յառաջ կը տարուի ամբողջ Խ. Միութեան մէջ, եւ ամէն օր հարիւրաւոր քաղաքացիներ կը ձերբակալուին Թրոցքիական կամ խափանարար գործունէութեան եւ լրտեսութեան համար:*

Վերջին կալանաւորներուն մէջ կը գտնուին խորհրդային հանրապետութեանց վարչապետները, մէջն ըլլալով Սպիտակ Ռուսաստանի, Վրաստանի եւ Ուզպէկիստանի վարչապետները: Ձերբակալուած են նաեւ Թիֆլիսի, Խարքովի, Ձերնիքովի եւ Տօնի առաջնին ձայնասփիւռի կայաններուն տնօրէնները: Անխնայ կը մաքրագործուի մամուլը, ինչպէս եւ ձայնասփիւռը: Բացի «Թաս» հեռագրական գործակալութեան տնօրէն Տոլէցքիէն, որ ձերբակալուեցաւ երկու շաբաթ առաջ, բանտարկուած է նաեւ նախորդ դեր - տնօրէնը, Մէնքէս, իբրեւ ժողովուրդի թշնամի:

*** *« Փրավտա » պարմանազան բաներ կը պատմէ իր ամբաստանութեանց մէջ: Կը գրէ թէ ժողովուրդի թշնամիները հազարումէկ խարդախութեանց կը*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՇՏ ԱԶՔԻ ՀԵՌՈՒ

—.—

— Ցուցահանդէս գացի՞ր, տեսա՞ր Խ. Հայաստանի բաժինը:

— Գացի, տեսայ եւ... զարթեցի: Պատմեմ, լսէ՛:

Ահա խորհրդային տաղաւարը, հոյակապ եւ բարձրասլաց ճակատով մը, որուն կատարը կը փայլին մուրճը եւ մանգաղը, մէկը՝ երիտասարդի մը՝ միւսը՝ աղջկան մը ձեռքին մէջ: Դրան վերեւ կ՛երեւայ դասական նշանաբանը,— Զուներորներ բոլոր երկիրներու, միացէք, 11 հանրապետութեանց լեզուներով: Ուրեմն, նաեւ հայերէն — պրոլետարներ բոլոր յերկիրների!

Մտէք ներս.— ծով եւ անտառ պիտանի եւ անպիտան գիտելեաց: Կուսակցական շռնդալից «ռէքլամ»ներ, բայց եւ գեղեցիկ նուաճումներ:

— Հայկական բաժի՞նը, օրիորդ:

— Առանձին բաժիններ չկան. կան արտադրութիւններ բոլոր հանրապետութիւններէն, այստեղ եւ այլուր:

Ահաւասիկ մետաղի կտոր մը՝ իբրեւ «գերք» (զինանշան) հայկական խորհրդային հանրապետութեան: Ցետոյ ծխատուփ մը, սուր մը եւ ուրիշ իրեր իբրեւ ոսկերչական ձեռարուեստ: Կան եւ հիւսուածեղէն, զարգ եւն.:

Ահա այսքան: Եւ այսպէս:

Չեմ հաշուեր, անշուշտ, իւրաքանչիւր ճիւղի մէջ դրուած նմոյշները:

Օրինակ, մամուլի բաժնին մէջ կ՛երեւան հայերէն թերթեր ալ (միշտ բոլշեւիկեան): Գիրքերու բաժնին մէջ՝ նաեւ հայերէն հրատարակութիւններ, իբրեւ նմոյշ թարգմանութեան եւ տպագրութեան:

Իսկ ամէնէն կարեւորը չպատմեցի:

Դուռէն ներս չմտած, աջ եւ ձախ թեւերուդ վրայ կը տեսնես տարածուն որմանկարներ, խօսուն խորհրդանշաններով:

Խորհրդային Միութեան բաղկացուցիչ տարրերը, ժողովուրդներն են: Բանուորներ եւ գիւղացիներ, միացած միեւնոյն դրօշին տակ, եւ իւրաքանչիւրին վերեւ՝ արձանագրութիւն մը երկրին լեզուով.— ռուսերէն, վրացերէն, թաթարերէն եւն.:

Այս բոլորը գեղեցիկ տպաւորութիւն մը կը գործեն, երբ որ դէպի դուրս կը յառաջանաս:

Բնականաբար փնտռեցի հայկական մասն ալ — խորհրդանշանը Խ. Հայաստանի:

Աջ նայեցայ,— Վրացի եւ Ազէրի, ուրիշներու կարգին:

Ձախ նայեցայ,— բազմաթիւ ցեղեր, եւ նորէն Ազէրին ու Վրացին՝ ձեռք ձեռքի կամ սիրալիր նայուածքներով:

Մէկուն – միւսին հարցնելով, ի վերջոյ գտայ հայկականը:

Երկու պատերուն առջեւէն անցնելով, պատը ոլորելով կը դառնաս դէպի ձախ եւ աջ: Պատկեր մը: Նեղ պատն ի վեր, գիւղացի մը փափախը գլխուն, դիմացն ալ հայ աղջիկ մը — իսկապէս յաջող — գառնուկ մը գրկած: Գառնուկ մը կամ ոչխար մըն ալ՝ գետինը:

Ահա այս է որ կը կոչուի հայկական Խ. Ս. հանրապետութիւն: Բոլորովին առանձին: Նետուած պատին ետեւը, այնպիսի անկիւն մը որ մարդու միտքէն չանցնիր: Հեռու ոչ միայն աչքէ, այլ եւ ոտքէ:

Այսպէս չէ՞ եղած մեր պատմութիւնն ալ, դարերու ընթացքին:

Միշտ աչքէ եւ ոտքէ հեռու: Կամ ոտքի տակ...

ՎԱՀԷ

250,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ՄԱՏՐԻՏԻ ԱՌՋԵՒ

Կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն

Վերջին լուրերու համաձայն, աւելի քան 250000 զինուորներ համախմբուած են Մատրիտէն 15 մղոն հեռու, Պրիւնէթի շուրջը: Երկուշաբթի օր 200 հրասայլեր եւ հազար օդանաւեր կրակ տեղացին, անխնայ կոտորելով բազմաթիւ զինուորներ: Կը թուի թէ երկու կողմերն ալ ամէն ան աչք առած են, պատերազմը շահելու համար: Զօր. Ֆրանքօ կրակի գիծը նետած է բոլոր տրամադրելի զինուորները: Բազմաթիւ նոր թնդանօթներ, հրասայլեր եւ օդանաւեր կը հասնին հարաւէն: Ցաճախ կռիւները կը մղուին կոկորդ կոկորդի, հրացանի բուներով կամ դաշոյններով, աւելի քան 100 աստիճան տաքութեան մէջ (Ֆարէնհայթ):

Մատրիտի լուրերուն համաձայն, ապստամբները 7000 հոգի կորսնցուցած են վերջին կռիւներուն մէջ, թիզ առ թիզ կռուելով Պրիւնէթի շուրջը: Իսկ ապստամբները կը յայտնեն թէ գրաւած են 40 քառակուսի մղոն տարածութեամբ ռազմավարական դիրք մը, պաշարելով առ նուազն 3000 հոգի: Նոյն աղբիւրին համաձայն, յուլիս 7էն ի վեր առնուազն 30,000 կարմիր զինուորներ սպաննուած կամ վիրաւորուած են Պրիւնէթի կռիւներու մէջ, 24 թնդանօթներ գրաւուած եւ 100 օդանաւեր վար առնուած են. իսկ ձեռք անցած գնդացիրներուն, ուրիշ զէնքերու եւ ռազմամթերքի քանակութիւնը «այնքան մեծ է որ կարելի չէ հաշուել»: Հանրապետական զօրքը կատաղօրէն կռուեցաւ, ետ առնելու համար նախկին դիրքերը, բայց ետ մղուեցաւ:

Մինչ ճակատամարտը կը շարունակուի ռազմադաշտին վրայ, Մատրիտի գարեջրատուները գիշեր – ցերեկ կը բանին, գարեջուր հասցնելու համար զինուորներուն, որոնք չարաչար կը նեղուին պարհուրելի տաքէն:

Կառավարական վերջին զեկոյցը կ՛ըսէ թէ անվթար կը մնան ամէնէն կարեւոր դիրքերը:

Անգլիական ծրագիրն ալ ջուրը ինկաւ

»»»» • ««««

Ոչ միջամտութեան յանձնախումբը երկուշաբթի օր ժողով գումարելով, չորս ժամ վիճաբանեցաւ երկու հարցարաններու մասին, մէկը՝ անգլիական, միւսը՝ իտալական: Գերմանիա ետ չմնալու համար յայտնեց թէ ինքն ալ հարցարան մը կազմած է, բայց մէջտեղ չհանեց: Արդիւնքը այն եղաւ որ, թէ անգլիական եւ թէ իտալական հարցարանները մէկդի դրուեցան եւ միջին հարցարան մը մշակուեցաւ: Ուրիշ խօսքով, կացութիւնը կը մնայ նոյն անելին մէջ:

Անգլիական հարցարանը կը պարունակէր եօթը հարցումներ, որոնք չծնած մեռան: Գլխաւոր հարց այն էր որ պատերազմիկի իրաւունքներ տրուին Սպանիոյ երկու կողմերուն ալ, պայմանաւ որ լուրջ ձեռնարկ մը կատարուի, ետ կանչելու համար տասնեակ հազարաւոր օտար կամաւորները: Բրիտանական պատուիրակը առաջարկեց 27 պետութեանց հաղորդել այս հարցարանը, բայց իտալական դեսպանը կարգ մը վերապահումներ յայտնելով, իր հարցարանը ներկայացուց որ շատ տարբերութիւն չունէր անգլիականէն: Ֆրանսական դեսպանը ձայն տուաւ անգլիական հարցարանին, գերմանականը՝ իտալականին, ինչպէս միշտ: Եւ ժողովը վերջացաւ զովացուցիչներով...

Յ. ՕՇԱԿԱՆ *Մարսէյլ հասած է երէկ, երեքշաբթի եւ պիտի մնայ քանի մը օր, ինչպէս կը հեռագրեն մեզի:*

ԼԵԶՈՒՆ ՕՏԱՐ, ԲԱՅՑ ՍԻՐՏՆ ՈՒ ՄԻՏՔԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ

»»»» o ««««

Հայաստանի Հանրապետութեան տարեդարձի Սոֆիայի տօնակատարութեան էինք: Ընկեր մը մօտեցաւ ինծի ու յայտնեց թէ պարոն մը կ'ուզէր ծանօթանալ հետս:

Անսեթեւեթ, անբաւարար հայերէնով մը ու չափազանց կիրթ շարժումներու տէր Պ. Պ. Կամսարականէն ստիպուեցայ հեռանալ անմիջապէս, բեմ բարձրանալու համար: Անկէ վերջ առիթ ունեցայ զինքը տեսնելու քանի մը անգամ: Իր անուան ծանօթ էի յառաջէն: Կարդացեր էի Վիէննայի մէջ իր դասախօսութիւններու մասին գրուած թղթակցութիւնը: Իմ վրայ խորապէս ազդեց, սակայն, իր հայկական չեշտուած գիծը, որ հազուադէպ է, տարաբախտաբար, համալսարանաւարտ մեր նոր երիտասարդութեան քով:

Անբաւարար հայերէն, ըսի: Հարկ է որ ճշդեմ,— Պ. Պ. Կամսարական մըտովին կը հետապնդէ հայերէն ամենապարզ բառերն իսկ, զանոնք իր յիշողութեան ցանցին մէջ առնելու եւ իր օտարացած առոգանութեամբը արտաբերելու համար: Բայց, հայերէնագուրկ այս երիտասարդ մտաւորականին մէջ Հայը յանկարծ կը ցցուի ձեր դէմ, երբ գերմաներէն, անգլիերէն, Ֆրանսերէն կամ ռուսերէն լեզուով կը սկսիք խօսիլ իր հետ: Հայը, սակայն, որ զգացողութիւն չէ, այլ՝ գիտակցութիւն մը:

Իր կենսագրութեան ծանօթ չեմ: Գուցէ անհրաժեշտ ալ չէ այդ, երբ մէկ երկու գլխաւոր գիծերը կան,— ծնած ըլլալ իբրեւ զաւակը ռուսական բանակին պատկանող զօրավարի մը, մեծնալ ռուսական շրջանակի մէջ, ուսումը ստանալ Եւրոպա, ու գիտնալ միայն որ խորտակուած ու կոտորակուած ժողովուրդի մը արիւնը կը կրես երակներուդ մէջ: Ահա պատճառներ, որոնք, կը խորհիս, այս երիտասարդ մտաւորականը եւս «այլասերած» պէտք էր ըլլային: Ջնջած պէտք էր ըլլային իր մէջ ամէն ազգային գիծ ու ձգտում: Մինչ Պ. Կամսարական կ'ըսէ.

— Իմ գլխաւոր նպատակս է համաշխարհային ներկայ խիստ պայմաններուն մէջ, երբ երկիրէ երկիր այնքան չեշտուած է ազգայնականութիւնը, ստեղծել հանրային ծանօթութիւններ, որոնց շնորհիւ կարելի ըլլայ Հայերը եւս տեղաւորել մշակոյթի ներկայ համաշխարհային դասաւորումին մէջ, ինչպէս անցեալին է եղած:

Հայերէն այս պարբերութեան արտաբերումը անկարող է ըլլալու Պ. Կամսարական: Բայց, այդ նպատակին հասնելու ճիգն ու կարելիութեան հաւատքը չափազանց խոր են իր մէջ:

Հիմա, դուք ձեզի, այս տիպարը հարկադրեցէք այն մտաւորականներուն հետ, որոնք ծնած են հայկական միջավայրի մէջ, ապրած են հոն, սորված են հայերէնը հայ վարժարաններու մէջ բայց, ինկած ըլլալով՝ պատահաբար թէ որոշ ցանկութեամբ՝ եւրոպական բարձրագոյն հաստատութենէ մը ներս, իրենց մէջի Հայը օրէ օր կամ յանկարծ սպաննուած է: Մականունները կլորցած կամ կրճատուած են: Լեզուն լքուած: Ծանօթութիւններն աղօտած: Ու կապը, ինչպէս կ'ըսեն, կտրած է կամովին, իրենց ու իրենց ազգին միջեւ: «Ազգ»ի՞ն: Անոնց համար անիկա անիմաստ կամ անշնորհ գոյութիւն մըն է այլեւս: Տեսակ մը տաղտուկ: Տգուն զանգուած մը, որ ոչինչ ունի պատուաբեր ...

— Մեր մէջ շատեր — կ'ըսէ Պ. Կամսարական, — բայց մանաւանդ նորահաս մտաւորականներ՝ որոնք Եւրոպա կ'ապրին, գրեթէ բացարձակապէս զուրկ են մեր ժողովուրդի անցեալին ու արժէքներու մասին տարրական ծանօթութիւններէ:

— Անիկա պէտք է բացատրել, մասամբ, մեր այժմու քաղաքական անուաստ պայմաններով, կը ջանամ մեղմել ցաւը:

— Այո, կը համաձայնի, բայց, ընդունեցէք որ անոնց քով կը պակսի նաեւ ցանկութիւնն ու ճիգը: Ես յաճախ առիթ ունեցած եմ խօսելու շատերու հետ: Ու ցաւած, որ, բոլորովին անտեղեակ մեր ժողովուրդի հին ու նոր արժէքներուն, նախընտրած են կենալ դարձնել, տիրապետուած մասնաւորապէս եւրոպական մշակոյթէն: Հարկ է վերադրաւել այս կորսուած ուժերը: Տալ անոնց ծանօթութիւններ: Սկսիլ ծրագրեալ աշխատանքի մը:

— Ինքնանուաճումի կարելիութիւնները չեն պակսիր, կ'աւելցնեմ, ոչ ալ միջոցները: Կը բաւէ որ ճիգը եւ ցանկութիւնը անպակաս ըլլայ: Դուք, օրինակ...

— Այո, կ'ընդհատէ անմիջապէս, ես երկար ատեն ուսումնասիրեցի մեր պատմութիւնը: Կարդացի ինչ որ կրցայ գտնել: Ու գտայ՝ ինչ որ կարելի է գտնել, օտար կամ հայերէն լեզուով: Հայերէն ալ, անշուշտ, քանի որ հետզհետէ ձեռք ձգեցի հասկնալու վարժութիւն մը:

— Ի՞նչ են եղած ձեր գլխաւոր աշխատանքները:

— Աշխարհագրական ու տնտեսական: Տուած եմ դասախօսութիւններ, պատրաստած եմ յօդուածներ ու քարտէսներ: Օրինակ, գերման աշխարհագրական պարբերականին «Petermanns Géographischen Mitteillungen»ի մէջ, որ աշխարհի մեծագոյն եւ ամենահին պարբերականներէն մին է, լոյս տեսաւ «Արդի Հայաստանը» յօդուածս: Հոն խօսուած է Հայաստանի տնտեսական կեանքի մասին (No. 7/8 1937, էջ 206): Այս պարբերականը ոչ մէկ քաղաքական ձգտում ունի: Եւ խիստ է իր այդ տեսակէտին մէջ: Երեւակայեցէք որ խմբագրութիւնը մերժեր էր տեղ տալ իմ հետեւեալ տողիս — «չենք կրնար ըսել թէ հոն (Հայաստանի մէջ) կեանքը լա՞ւ է թէ գէշ»:

— Այդ պարագային, ուրեմն, դուք փաստօրէն կը հրաժարիք քաղաքական ձգտումներ ի յայտ բերելէ:

— Երեւութապէս, այո: Բայց, իրականին մէջ, ես կը ջանամ նաեւ քաղաքական նպաստ մը ապահովել: Իմ հիմնական ցանկութիւնն է գիտական աշխարհին ծանօթացնել Հայաստանը որ գոյութիւն ունի հակառակ Թուրքերու կողմէ կատարուած ջարդերուն: Իմ երկրորդ աշխատանքս լոյս պիտի տեսնէ, հաւանաբար սեպտեմբերի թիւով, Աւստրիոյ Աշխարհագրական Ընկերութեան պարբերականին մէջ, խորագիրն է «Ներկայ Հայաստանի աշխարհագրութիւնը»: Անկէ առաջ պատրաստեր էի աշխատանք մը Թուրքիոյ եւ Իրանի մասին,— զուգահեռական մը երկու երկիրներու ներքին յեղաշրջումներու մասին՝ գաղափարական, ազգայնութեան հարցի, տնտեսական, հաղորդակցութեան միջոցներու եւ այլ մարզերու մէջ: Անոնցմէ զատ, ուսումնասիրութիւններ ծայրագոյն եւ Մերձ. Արեւելքի երկիրներու մասին: Նաեւ՝ Եթովպիոյ: Իմ աշխարհագրական քարտէսներուս հրատարակութիւնը ստանձնած է «Ֆրայթակ է Պէրնտ»ը, որ միջազգային մեծագոյն հրատարակչականներէն մին է:

— Ուրեմն, ձեր աշխատանքները սահմանափակուած են գիտական այդ երկու մարզերուն մէջ:

— Գլխաւորապէս, այո: Բայց, անոնց կարգին նաեւ ազգային նիւթեր: Օրինակ, Վիէննայի մէջ ես խօսեցայ Հայոց եկեղեցիի մասին: Հասկնալի է որ ստիպուած էի ուսումնասիրել նիւթս, օգտուելով շատ մը հեղինակութիւններէ, սկսած Օրմանեանէն մինչեւ օտարները: Այս աշխատանքիս նպատակը երբեք զուտ կրօնական չէր: Եւրոպայի մէջ, հայ երիտասարդը, մտաւորական ըլլայ թէ համեստ զարգացումի տէր, երբ իր կրօնական ծագման մասին խօսք ըլլայ, կը դժուարանայ պատասխանել: Ու կը նախընտրէ, օրինակ, ինքզինքը նետել ծանօթ որակումի մը մէջ,— «կաթոլիկ»: Անիկա արդիւնք է առաքելական ու կաթոլիկ կամ ուրիշ եկեղեցիներու տարբերութիւններու մասին իր անտեղեակ ըլլալուն: Իմ այդ աշխատանքս դրկեցի Անթիլիաս: Ջկրցան հրատարակել՝ գերմաներէն տպագրելու դիւրութիւն չունենալով: Ամէն մէկ դասախօսութեանս ընթացքին, անպայման կ'ընեմ զուգահեռներ, ինչ կէտի մասին որ խօսիմ, որ եւ է երկրի մէջ, զուգահեռներ կ'ընեմ նոյն երկրի նոյն կէտերուն հետ, ուրկէ որ ունկնդիր օտարները անուղղակի մղեմ մտածելու թէ Հայաստան ալ ստեղծած, հնարած կամ կատարած է այն բոլորը, որոնցմով կը հըպարտանան իրենք:

Պ. Կամսարական կ'ուրախանայ երբ իրեն կը խօսիմ անգլիերէն «Հայրենիք»ի մասին, որ ներքին նուաճումներուն կը ծառայէ: Կ'առաջարկեմ իր աշխատանքները տրամադրել մեր ամսագրին: Կը խոստանայ: Կը խօսի, իր կարգին, կովկասեան ժողովուրդներու յարաբերութեանց մասին եւ Սարդարապատը կը բաղդատէ Աւարայրի հետ: Եւ երբ կը բաժնուէինք իրարմէ, կը խորհիմ թէ այս ուղղութեամբ որքան մեծ դեր ունին կատարելիք ինք ու իր նմանները: Ամէն Գարոյի զաւակն ու զօրավար Կամսարականի զաւակը իրենց կարգին զուգահեռ մըն են մեր կեանքին մէջ: Հարուստ՝ անցեալի մեծ արժէքներու ժառանգութեամբ ու հաւատաւոր՝ ապագայի մասին, իրենք արտաքին իսկ մենք՝ ներքին ճակատներուն վրայ հարկ է որ ջանանք վերականգնել գիտակցական ամուր խարիսխ մը, որ հիմնաքարը դառնայ նոյնքան ամուր հաւատքի մը ...:

ԿԱՐՕ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՆՈՐԷՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՐԱՒ. ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ»

—o—

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք վրացի միապետականներու օրկանին մէկ յօդուածը՝ Թուրքիոյ «բարեկամութեան» մասին: Թրքամէտ քաղաքականութեան ախոյեաններէն Հայտար Պամմատ խտխեալ պատասխանը կը գրէ այս խորագրին տակ, «Կավկազ»ի 1937 յուլիսի թիւին մէջ (No 6/42).—

«Մեր ընթերցողները «Մամուլ»ի բաժնին մէջ կը գտնեն Պ. Մարջանաշվիլիի յօդուածը «Կավկազ»ը, Կովկաս եւ Թուրքիա վերտառութեամբ: Սոյն յօդուածը առնուած է վրաց միապետականներու թերթ՝ «Կարդլոս»էն ուր կը խօսուի Կովկասի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մասին ուր միշտ ճշդիւ չեն բացատրուիր մեր նպատակները եւ ցանկութիւնները:

Պ. Մարջանաշվիլիի տրամադրութիւնները, աւելի ճիշդ մտավախութիւնները, ցաւ ի սիրտ կը բաժնեն մեծ թիւով եւ ուրիշ վրացի ընթերցողներ: Մենք հարկադրուած նորէն կ'անդրադառնանք նոյն հարցին, որուն անցեալին մէջ արդէն նուիրած ենք բաւական յօդուածներ:

Պ. Մարջանաշվիլին ճիշդ կը ներկայացնէ մեր միտքերը, երբ կը գրէ թէ մեր կարծիքով Կովկասցիները պէտք է անկեղծօրէն եւ առանց պայմանի ընդունին ներկայ սահմանները Թուրքիոյ եւ Իրանի հետ:

Ճիշդ է որ մենք ոչ միայն «աւելորդ այլ եւ վնասակար կը գտնենք բոլոր վէճերը Կարսի, Արտահանի, Արդուինի եւ իրանեան Ատրպատականի մասին: Ան որ նպատակ է դրած ստեղծել կովկասեան անկախ պետութիւն, պէտք է ունենայ առողջ քաղաքականութեան հիմնական սկզբունք, վերացնելու բոլոր թիւրիմացութիւնները մեր հարաւի դրացիներուն հետ եւ հաստատելու շատ սերտ կապեր անոնց հետ: Այս պարզ եւ անվիճելի սկզբունքէն ետք, մենք կ'ընդունինք նախ,— ոչ մէկ հողային անհամաձայնութիւն ոչ Թուրքիոյ եւ ոչ ալ Իրանի հետ: Մենք վերջնապէս եւ անդարձ կը համարինք Կովկասի սահմանները գծուած 1921ին Կարսի դաշնագրով: Երկրորդ մենք վճռապէս կը հրաժարինք բոլոր այն եղելութիւններէն, գործողութիւններէն որ կատարուած են անցեալին մէջ եւ որոնք կրնային եւ կրնան մեր դրացիներուն մտածել տալ թէ ունինք յայտնի կամ գաղտնի ձգտումներ ներկայիս իրենց պատկանող հողերու վրայ: Այս հարցին մէջ անհրաժեշտ է յստակութիւնը: Ամէն թերի միտք յղի է վտանգաւոր վախճանով եւ կրնայ սպառնալ կովկասեան համադաշնակցութեան գոյութեան:

Պ. Մարջանաշվիլի կը յայտարարէ. — «Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւնը երբեք մեզմէ կախում չունի»: Մենք այդպէս չենք մտածեր: Մենք կը կարծենք թէ շատ բան կախում ունի այն բանէն թէ ինչ տեսակ դիրք կը բռնենք Թուրքիոյ հանդէպ, որ վստահութիւն ներշնչէ իրեն եւ համակրանք քաղաքական մեր ցանկութիւններուն հանդէպ: Պէտք է անկեղծ եւ պարզ ըլլանք, որ կովկասեան քաղաքական տարազը այդպիսի դիրք չէ ունեցած, բացի մեր թերթէն: Պ. Մարջանաշվիլին երեւի չի յիշեր վրաց փոքրամասնականներու թշնամական եղելութիւնները Թուրքիոյ մասին Բ. Միջազգայինի մէջ, կամ հակաթուրք գրութիւնները «Պրոմէթէ»ի մէջ, նաեւ 1921ի յունիսեան յայտարարութիւնը չորս կովկասեան հանրապետութիւններու, ուր Ազրբէջանի, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Հիւս. Կովկասի պաշտօնական ներկայացուցիչները կը պահանջէին վերահաստատել 1914ի սահմանները: Սոյն յայտարարութիւնը որ հանրութեան սեփականութիւն դարձաւ, յետագային մերժուեցաւ միայն Հիւս. Կովկասի պատուիրակութեան կողմէ: Ազրբէջանեան, հայկական եւ վրացական «պաշտօնական» կազմակերպութիւններու համար, որոնք ստորագրած էին սոյն յայտարարութիւնը, մնաց զօրդ պարտադիր եւ ընդունելի: Սոյն «պաշտօնական» կամ իրենք զիրենք պաշտօնական ցոյց տուող կազմակերպութիւններէն զատ, մենք չենք գիտեր, բացի «Կավկազ» թերթէն, ոչ մէկ քաղաքական խմբակցութիւն որ հրապարակաւ հրաժարէր 1921ի յայտարարութենէն եւ չունենար գաղտնի ցանկութիւններ տարածուելու ի հաշիւ ներկայ Թուրքիոյ:

Պ. Մարջանաշվիլի կ'ըմբռնէ՞ արդեօք որ Անգարայի համար Կովկասցիներու այս դիրքը բարեկամական է: Մենք կ'ենթադրենք, որ «մախաթը պարկի մէջ չի պարտկուիր» եւ մեր շահերը կը պահանջեն, կարելի եղածին չափ շատ ուղղամիտ դիրք բռնել մեր հարեւանին հանդէպ: Առանց անոր բարեկամութեան մենք չենք կրնար գլուխ հանել մեր անկախութիւնը:

Այսպէս պարզ եւ յստակ է «Կավկազ»ի դիրքը: Անաչառ ընթերցողը այդ կը նկատէ մեր թերթի առաջին թիւէն որ կարմիր գիծի պէս անցած է մեր գրութիւններուն մէջ:

Սակայն կայ թիւրիմացութիւն մը, կը կարծենք ոչ չարամտօրէն առաջ եկած, որ կը կազմէ Պ. Մարջանաշվիլիի յօդուածի հիմնական կէտը: Այդ այն տեղն է, ուր կը խօսուի Պրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի մասին եւ ուր կ'ըսուի թէ մենք կ'ուզենք «պատրաստել զետին մը, ուր Թուրքիան նոր պայմաններու մէջ հնարաւորութիւն ունենայ նորէն յափշտակելու աւելորդ հող վրացական երկրէն»: Խօսքը Պաթումի մասին է: Եթէ Պ. Մարջանաշվիլի նեղութիւն կրէր, ոչ կանխակալ այլ առարկայական ձեւով կարդալ այն բոլորը ինչ երբեւիցէ տարուան ընթացքին գրուած են մեր թերթին մէջ Թուրքիոյ եւ մեր յարաբերութեանց մասին, այդպիսի մեղադրանք պիտի չուղղէր մեզի: Մենք երբեք եւ ոչ մէկուն մեզ կողմնակից հռչակած չենք Պրեստ-Լիտովսկի դաշնագրին: Մենք միշտ նկատի ենք ունեցած եւ ունինք սահմաններու վիճակը: Թող ներուի մեզի սոյն կրկնութիւնը: Առողջ միտքը մեզ կը թելադրէ թէ ազգային(?) Կովկասը շահագրգռուած Թուրքիոյ բարեկամութեամբ եւ օգնութեամբ, պէտք չէ աչք դնէ այն հողերուն վրայ, որոնք թրքական կը ճանչցուին Խորհ. Ռուսաստանի կողմէ: Ինչ կը վերաբերի Պաթումին, թող Պ. Մարջանաշվիլին վստահ ըլլայ, որ այդ քաղաքի բախտը մեզ ոչ նուազ կը հետաքրքրէ քան զինքը: Ճիշդ է, Պաթումը մեր մտածողութեան մէջ ոչ այնքան վրացական հողամասի կտոր մըն է, որքան կարեւոր նաւահանգիստ մը՝ համակովկասեան արժէքով: Պաթումը ելք է ազրբէջանեան քարիւղին համար, Ազրբէջանը ոչ նուազ շահագրգռուած է, քան Վրաստանը: Պաթումը միակ նաւահանգիստն է եւ Հայերու համար Կովկասի մէջ: Սակայն լրացնենք մեր միտքը եւ հասցնենք իր տրամաբանական վախճանին,— մենք կ'ընդունինք որ Պաթումին կը ձգտին Կարսի, Արտահանի եւ Արդուինի հողամասերը եւ ապագային ազգային Կովկասը երեւի Թուրքիոյ հետ կը ստեղծէ կարգադրութեան եղանակ մը, որով հնարաւորութիւն կը տրուի եւ այդ հողամասերուն ունենալ տնտեսական ելք կովկասեան այդ մեծ նաւահանգստին մէջ: Մեր կարծիքով այդ կը նպաստէ մեր բարեկամութեան մեր հարաւի դրացիներուն հետ, որոնք կոչուած են նպաստելու կովկասեան համադաշնակցութեան ամրացման:

ՀԱՅՏԱՐ ՊԱՄՄԱՏ

Յ. Գ.— Պրեստ-Լիտովսկի դաշնագրի մասին ծագած բանավէճի ընթացքին՝ «Հայ-վրացական Միութեան» հետ յիշուած էր «Կավկազ»ի Ազմանաքի աշխատակից Պ. Դարեալի յօդուածը, զոր արտատպեր էինք մեր թերթի նախորդ թիւերէն մէկուն մէջ: Մենք վերստին կարդացինք այս յօդուածը: Այդ յօդուածին իմաստը այն է որ ոչ Վրացիները եւ ոչ ալ Հայերը պէտք չէ յոյս ունենան թէ Լեռնցիները եւ Ազերիները կը պաշտպանեն հողային այն պահանջները, որ կը գտնուին Կովկասի ներկայ սահմաններէն դուրս: Ուղջամիտ Վրացիները եւ Հայերը պէտք չէ պատրանքներ սնուցանեն այդ հարցի մասին:

Հ. Պ.

ԹՈՒԽԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԱԼԱԹԻԱ

—.—

ՎԱԼԱՆՍ.— Գեղածիծաղ ու փառաշուք օր մըն է: Քանի մը ընկերներու հետ միասին դանդաղօրէն Մալաթիէր կերթանք պտոյտի, առիթէն օգտուելով թուանշաններ կը հաւաքեմ «Յառաջ»ի համար:

Մալաթիէր Վալանսի քթին տակ, հազիւ երկու քիլոմեթր հեռու, պարզ ու անպաճոյճ, բայց սիրուն աւանաւաճառ մըն է պճնուած կոկիկ պարտէզներով եւ պտղաբեր ծառերով: Բնակչութիւնը կը հաշուեն մօտաւորապէս երկու հարիւր հոգի, որոնց կէսէն աւելին Հայեր, 28—30 ընտանիք, 110—120 հոգի, բոլորն ալ համեստ ու աշխատունակ բանուորներ, հաստատուած իրենց սեփական տուներուն մէջ:

Տուները ընդհանրապէս երկյարկանի են, իրարմէ քիչ հեռաւորութեամբ բաժնուած, մաքուր ու ճաշակաւոր տեսքով օրինակելի եւ ուրիշներուն նախանձին արժանի: Ամէն տուն ունի առանձին պարտէզ իր պտղաբեր ծառերով: Հիմնուած տուներուն եւ պարտէզներուն ընդհանուր արժէքը (միայն Հայերուն) կը հաշուեն աւելի քան մէկ միլիոն Ֆր.: Նկատի առէք որ ընդամէնը 30 ընտանիք են թրքական բարբարոսութիւններէն ճողոպրած, հիանալի չէ՞: Դժբախտ ժողովուրդ, ի՜նչ հրաշքներ չէիր կրնար գործել եթէ չըլլային օրերդ այսքան դժնդակ ...

Նեղ ու փոշելից արահետէ մը յառաջանալով, առաջին տուները անցնե-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

— Օն Սառա, հապա կ'ըսէիր որ քաջ պիտի ըլլամ:

Սառա գինովի մը պէս օրօրուելէն, վերջապէս ոտքի կանգնեցաւ: Գարեգին հացի ծրարը դրաւ ծոցը, ճամբորդի ցուպը ձեռքը՝ մօտեցաւ Սառայի.

— Ջլաս Սառա, եթէ չես ուզեր որ ես ալ լամ:

— Գարեգին, անուշս ...

— Սառա, հոգիս ...

Առաջատին գիշերէն ի վեր, թերեւս առաջին անգամ ըլլալով այր եւ կին արտակարգ կարօտով մը փաթթուեցան իրարու: Արցունքի հեղեղ մը, լուռ, կը թրջէր Սառայի արեւադոյն այտերը: Գարեգին ինքն ալ լացաւ:: Ու այդպէս երկար պիտի մնային, եթէ յանկարծ Գրեգին չըլլադատանար:

— Ալ կը բաւէ, Սառա, քաջասիրտ եղիր: Չէ՞ որ խոստացար քիչ առաջ:

— Այս չորս պատերուն մէջ որբ մի ձգեր ... Ձիս ա լուր, Գարեգի՛ն ..

Այն նախշուն թաշկինակը որ առաջին օրէն նուէր ստացեր էր Գարեգին, հանեց ու սրբեց Սառայի թաց աչքերը: Քանի մը սիրավառ համբոյրներ: Եւ հեկեկաձայն «մնաս բարի»է մը վերջ, անհետացաւ գիշերուան անկաբեկիր մթութեան մէջ:

Հետեւեալ օրը, Սառա, իր սենեակին չորս պատերուն մէջ բանտարկուած մնաց: Մտածեց, մտածեց եւ մը չըգտաւ: Ի՞նչ ընել, ձգել մօրը քո՞վ երթա: Ոչ, այս կէտին հետ չկրցաւ հաշտուիլ: Իրեն համար մեծ նախատինք մը պիտի ըլլար, եթէ գիւղացիները ըսէին թէ՝ Սառա, համեստ աղջիկ մը, Արամ վարպետի պէս ազնիւ կեսրայր մը ձգեց ու գնաց: Ու որ չեց հաւատարիմ մնալ իր այդ ճակատագրին:

Խոհիքին, քանի մը անգամ դուռը զարնուեցաւ: Անտարբեր մնաց: Ու այդպէս ամբողջ երկու օր որուն վարարանին քով տաքցաւ ու այրեցաւ:

Երրորդին, երբ այլ եւս 40 աստիճան տաքութեան մէջ սկսաւ տապկուիլ, բացաւ պատուհանը ու դուրս նայեցաւ:

Այն ճամբան ուր շատ հեղ Գարեգինի հետ միասին քալեր էին, յանկարծ դժոխք թուեցաւ: Դիմացի կանանչազարդ ծառերը որոնց այնքան կը հիանար, հիմա օձեր կը թուէին իրեն: Մանաւանդ անցորդները, որ կարծես յօլաղներու կերպարանքով զինքը հալածելու կըպատրաստուէին: Կ'ատէր ամէն բան: Մէկ բան որ կը սիրէր, իրիկուան մեղմ զեփիւռն էր, որ չարաճճիօրէն մազերուն հետ կը խաղար: Ու այդպէս, պատուհանի բազրիքներուն կռթնած լուռ պահ մը ենթարկուեցաւ անոր դգուանքին:

Երբ, արդէն կը պատրաստուէր ներս քաշուելու, յանկարծ, տեսաւ կեսրայրը որ անկիւնը կը դառնար: Փեղկը գոցեց ու քաշուեցաւ ներս:

— Թըք, Թըք, սովորական զարկը լսուեցաւ: Սառա հասկցաւ որ կեսրայրն է: Ինքզինքը հաւաքեց եւ, դէմքին ուրախ երեւոյթ մը տալով՝ դուռը բացաւ:

— Գարեգինը ո՞ւր է, աղջիկս:

Սառա, ձեռքովը քաղքին ճամբան ցոյց տուաւ:

— Ինչո՞ւ գացեր է:

Ոսերը թօթուեց ու կեցաւ:

Սառայի այս լռակեաց նշաններէն Արամ վարպետ բան չհասկցաւ: Երեւոյթը նոյնպէս բարենշան չթուեցաւ: Ալ երկար չսպասեց, գլուխը կախ, մտածկոտ դանէն դուրս ելաւ:

Այդ գիշեր, Սառա, սովորականէն տարբեր գիշեր մը ունեցաւ: Քիչ մը բան կերաւ, քիչ մըն ալ քնացաւ: Հեկեկանքները հետզհետէ թուլցան: Տաքութիւնը իջաւ: Ու միայն մնաց կրակը իր սրտին խորը անթեղուած: Այդպէս քչիկ քչիկ, մտերմացաւ այս անողոք դառնութեան հետ:

Երբ արդէն ութ երկար օրեր անցեր էին, Սառա ամէն իրիկուն, թղթըւած պատուհանի փեղկերէն գլուխը դուրս հանելով՝ քաղքուորներուն ճամբան կը նայէր: Եւ օր մըն ալ, ոէսին մշակը թուղթ մը ձեռքը դուռը զարկաւ:

Երկու նամակներ էին: Մէկ Սառային, միւսը Արամ վարպետին ուղղըւած: Արտօրանքով բացաւ եւ կարդաց.

«Սառա, ապահով հիրաւոն հասայ եւ կը մեկնիմ Մարսէյլ» ...

Հոս երկար շունչ մը քաշեց: Գարեգինի պատկերը ամբողջութեամբ եկաւ ու անցաւ աչքին առջեւէն: Լացաւ:

Արամ վարպետ, հիմա ալ աւելի ամուր կապուեցաւ Սառայի: Ամէն իրիկուն կը մտնէր անոր սենեակը, ու քանի մը հայրական խրատներէ վերջ կը հեռանար:

Այս յաճախակի այցելութիւնը Նազլուի լաւ չերեւցաւ: Եւ իրիկուն մը դրան առջեւ սպասեց: Սակայն, ամուսինը սովորական բարեւէ մը յետոյ, ուղղակի քաշուեցաւ սենեակը: Նազլու, ինքն ալ ետեւէն:

— Ի՞նչ երեսդ կախեր ես, Արամ, յանկարծ խօսք առաւ Նազլու, կ'երեւի թէ «անառակ որդիդ» կը մտածես: Խենթ, եթէ այդքան աղէկ մէկը ըլլար, քեզ մինակ չէր ձգեր երթար: Կը տեսնե՞ս, գացած ատենը հօր մը տեղ անգամ չդրաւ: Շուն ես, մարդ ես չըսաւ: Աշխարհի վրայ մարդ քիչ մը խելք ունենալու է: Բայց ինչ պիտի ըլլայ ...

Արամ վարպետ շրթները խածաւ ու ձայն չհանեց: Թոնրատունը հետզհետէ կը մթնէր: Ճրագը կ'ուշանար: Բայց Նազլու, յամառօրէն, դեռ կը շարունակէր: Սոսկալի որոտում մը թոնրատան պատերը քանի մը հեղ տարաւ ու բերաւ: Ամէն անգամ կայծակը երդիկէն իյնալով կը լուսաւորէր առիքէն կախուած սարդի թելերը: Երկինքը ուռած՝ կարծես հիմա պիտի փլէր: Ահա քանի մը կաթիլներ սկսան թափիլ երդիկէն վար: Այս պահուն, յանկարծ, Նազլու ձեռքերը իրարու զարնելով.

— Մըռայ, աչքս չըլլայ, լաթերը տանիքը մոռցեր եմ: Բերանդ կարկ նստեր ես, չխօսի՞ս:

— Մարս քթիս հո՞տ կուտայ Նազլու, ինչ գիտեմ թէ տեները լաթ փըռեր ես:

Նազլու արտօրանօք ցատկեց տեղէն ու բարձրացաւ տանիք: Անձրեւը ըսկսած էր ծեծել ամէն կողմ: Բայց քաջութիւն ունեցաւ հասնելու վերը, մինչեւ տանը ետեւի կողմը ուր փռած էր ճերմակեղէնները:

Անձրեւի կաթիլները խոշորցան ու շատցան: Ծովը կուժուրտաց: Սարբինաններու խուրձերը որոնց վրայ փըռւած էր հագուստները, տակն ու վրայ եղան: Մէկ երկու կտոր հովը տարաւ ու թռցուց: Նազլու ալ չհամբերեց, ջղայնացած՝ բերանը բացաւ

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(6)

լէ վերջ, պարտէզի մը խորը կը նշմարենք քանի մը հայրենակիցներ որ ծառի մը շուքին տակ, սեղանի մը շուրջ խմբուած «պլօթ» կը խաղան։ Քիչ անդին հայրենակից մը իր տիկնոջ հետ պարտէզը կը խնամէ (օրհնեալ աշխատանք), աւելի անդին դարձեալ խումբ մը հայրենակիցներ «պլօթ»ի սեղանով։ Ներս մտնելով քանի մը թարմ ու համեղ վարունգ կը գնենք ու բարեւելէ վերջ, Մալաթիէրը՝ մեր ետին ձգելով կը բարձրանանք դիմացի բլուրը, խիտ ծառերով պզտիկ պուրակին մէջ հանգստանալու համար։ Հինգ վեց աշխոյժ ու կայտառ հայ փոքրիկներ մեզ կանխած են, կը խօսին ու կ'երգեն, աւաղ, ֆրանսերէն։ Ընկերներէս մին կ'աղաղակէ — «Հայերէն խօսեցէք»։ — «Նօ, Արմէնիէն», կը պատասխանեն անփութօրէն ...

Հաւատացէք որ, այս փոքրիկներուն հայերէն բառ մը աւելի սորվեցնելը մեր ցեղին եւ հայրենիքին համար, աւելի անհրաժեշտ է, քան Վերաշինաց կոչուած մունետիկներու ըրած մարզանքները։

Հէ՛յ, քեզի կ'ըսեմ, հասկցա՞ր ...

Օշին Երանգուլի

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԳԻՐՔ, ՊԱՐԲԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՐԹ

Էնկիւրիի պաշտօնաթերթը՝ «Ուլուս» հրատարակած է յօդուած մը՝ Թուրքիոյ մէջ գիրքերու, պարբերականներու եւ թերթերու, տպագրական քանակի մասին։

Սորրեւ քանի մը թիւեր՝ քաղուած — ծարար.— 1934ին, Թուրքիոյ մէջ, 1468 գիրք տպագրուած է. 1935ին՝ 1618, իսկ 1936ին 1972 (Յառաջ.— Յօդուածագիրը չըսեր թէ միայն Թուրքերէ՞ն են այս գիրքերը)։

1934ին 186, 1935ին՝ 174, իսկ 1936ին՝ 160 պարբերական։

Գալով թերթերուն, — 1934ին 39, 1935ին 42, իսկ 1936ին 36 օրաթերթ։ 1934ին՝ 87, 1935ին 76, իսկ 1936ին 80 եւօրեայ, երկօրեայ կամ շաբաթական թերթեր։

Գիրքերու բովանդակութիւնը փոխուած է համաձայն ընթերցողներու նախընտրութիւններուն եւ համաշխարհային դէպքերուն։

Օրինակ՝ 1935ին վերջին վեց ամիսներուն տպուած են 12 փիլիսոփայական գիրքեր։ 1936ի նոյն ամիսներուն, այդ թիւը իջած է 6ի։ Նոյն տարիներու նոյն ամիսներուն այլ նիւթերու յատուկ հետեւեալ քանակներով գիրքեր հրատարակուած են.—

1935ին 267 ընկերային գիրքեր, 1936ին՝ 329։ Կրօնական՝ 1935ին 19, իսկ 1936ին 7։ Լեզուաբանական՝ 1935ին 35, իսկ 1936ին 41։ Տեսական գիտութիւններու՝ 1935ին 54, իսկ 1936ին 72։ Գործնական գիտութեանց 1935ին 142, իսկ 1936ին 243։ Գեղարուեստական՝ 1935ին 18, իսկ 1936ին՝ 94։ Գրական՝ 1935ին 131, իսկ 1936ին 119։ Պատմական՝ 1935ին 75, իսկ 1936ին 86։

Թուրքիոյ մէջ Պոլսոյ կուսակալութիւնը տպագրութեանց առաջնութիւնը կը շահի։ Օրաթերթեր են ունեցած հետեւեալ կուսակալութիւնները, — Էնկիւրի՝ 3, Այտըն 1, Պալըքէսիր՝ 1, Տիգրանակերտ՝ 2, Իզէլ՝ 2, Իսթանպուլ՝ 17, Իզմիր 4, Իզէլ՝ Մարտին 1, Սէյհան 1, Սեբաստիա 1, Տրապիզոն 2։

Իսկ երկօրեայ, եռօրեայ կամ շաբաթական թերթեր ունին.— Աֆիոն 1, Ամասիա 1, Էնկիւրի 3, Անթալիա 1, Պալըքէսիր 2, Պիլէճիք 1, Պոլու 1, Պրուսա 6, Չանաքքալէ 1, Զանղուլտաք 2, Չորում 1, Տէնիզլի 3, Էլազիզ 2, Կարին 1, Էսկիշէհիր 1, Այնթապ 3, Կիրասոն 2, Կիւմիւշխանէ 1, Սպարթա 1, Պոլիս 9, Կարս 1, Քասթեմունի 1, Կեսարիա 1, Քըրքլարէլի 2, Գոնիա 3, Քէօթահիա 1, Մալաթիա 2, Մանիսա 2, Մարաշ 2, Մուղլա 1, Նիյտէ 1, Օրտու 3, Իզգէ 1, Սամսոն 3, Սէյհան 3, Սինոպ 1, Սեբաստիա 2, Թէքիրտաղ 1, Տրապիզոն 1, Ուրֆա 3, Եոզղատ 1, Զոնկուլտաք 2։

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Հարաւային երկաթուղիներու ընկերութեան պատկանող գիծերէն չորսը 1 յուլիսին անցան Թուրքիոյ։ Նախկին Պաղտատի գծին մինչեւ Ֆէվզի փաշա երկարող մասը 1932 դեկտ. 27 համաձայնագրով Թուրքիոյ յանձնեց Ֆրանսա։ Իսկ Թոփրաքքալէ — Փայաս, Ֆէվզի փաշա - Մէյտանի Էքպեզ, Չօպանպէյլի - Մծբին, Տէրպէսիէ – Մարտին՝ չորս գիծերը յանձնուեցան ֆրանսական դրամագլխով ընկերութեան մը։ Այդ գիծերէն երկուքը, համաձայնագրի թուականէն չորս տարի վերջ պետութեան պիտի փոխանցուէր։

Այդ յանձնումն է, որ կատարուած է։

«ՀՐՈՍԱԽՈՒՄԲ ՄԸ ԲՆԱՋՆՋՈՒԵՑԱՒ»

Տիարպէքիրէն կը գրեն «Ճումհիւրիէթ»ի.—

Բնաջնջուած է հարաւային սահմանէն զաղտնօրէն մեր երկիրը թափանցող հրոսախումբ մը, որուն նպատակն էր ժողովուրդին մէջ գրգռութիւն առաջ բերել եւ անդորրութիւնը խանգարել։

Այս հրոսախումբը, որ Շէյխ Սայիտի եղբօր Շէյխ Ապտիւրրահմանի ղեկավարութեանը տակ կը գործէր, իր մէջ ունէր նաեւ Աղրըի (Արարատ) ըմբոստութեան ատեն դէշ կերպով պարտուած Շէյխ Մուհարէմմին եղբայրը Շէյխ Միսպահ, Քէօր Ճէմիլ Շէյտար, Սալիւրլու Հիւսէյինը, Սօֆու Սայիտը եւ դեռ քանի մը աւելնորդու յելուզակներ։ Առնոց նախապէս Դամասկոսի մէջ հաւաքոյթ մը ունենալէ յետոյ, յուլիս 9ին գաղտնաբար մեր սահմանէն անցած եւ լեռնայինճամբաներէ առաջանալով մինչեւ Պիմէէլ գաւառակին Սինան գիւղախմբի ենթակայ Աշաղը Սալաթ գիւղի շրջակայքը հասած են։

Հոս երբ երեւան եկած է հրոսախումբի գործունէութիւնը, ոստիկան զօրքերէ եւ գիւղացիներէ բաղկացած խումբ մը յանկարծական պաշարումի ենթարկած է հրոսախումբը եւ յաջող բախումէ մը յետոյ սատկած վիճակի մէջ ձեռք անցուցած են Շէյխ Սայիտի եղբայրը, Միսպահը, Սալիւրլու Հիւսէյինն, եւ Քէօր Ճէմիլ։ Մնացեալ երեք հրոսակները թէեւ յաջողած են փախչիլ, բայց խոտորէն կը հետապնդուին ոստիկան զօրքերու կողմէ։

** Թուրքերէն «Թան»ի Տիարպէքիրի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ հարաւային սահմանը անցնող, բայց ոստիկան - զինուորներու կողմէ մեծ մասամբ բնաջնջուած հրոսախումբին թափթփուքներն ալ ձեռք անցուած են։

Հրոսակներէն Սօֆու Սայիտի դիակը գտնուած է մացառներուն մէջ։ Վիրաւոր եղած է հրոսապետ Շէյխ Ապտիւլ Րահիմի կինը։ Իսկ աւազակներէն Միսպահ անձնատուր եղած է Սիլվանի հրամանատար Համտիին, Միսպահի երկու ծառաներն ալ երկու ժամ առաջ ձերբակալուած են։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Հ ԻՍԱՔՈՅԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած).— Յուլիս 18ի կիրակին Վենետիկի Մխիթարեան աբբահայր գերապայծառ Սրապիոն վրդ. Ուլուհոճեանի այցելութեան առթիւ, խումբ մը Մխիթարեան նախկին սաներ, Մութաֆեան, Էքսէրճեան, Մկրտիչեան, Ֆերրատ, Յակոբեաններ, Վէմեան, Շէխիկեան եւ Գաֆթանճեան, գեղեցիկ գաղափարն էին յղացեր պատշաճ կերպով յարգել դաստիարակ - աբբահօր ներկայութիւնը, սարքելով իրենց սեփական ծախքով ու ջանքով մտերմական հաւաքոյթ մը, Կալանի սրահին մէջ։

Ժամը 4ին, աբբահայրը ընկերակցութեամբ Հայ կաթողիկէ համայնքի հոգեւոր հովիւ Զուխաճեանի, «Բազմավէպ»ի խմբագրապետ Հ. Եղիա Փէչիկեանի եւ հիւրերու եկան հաւաքատեղին։

Ցանուն նախկին սաներու ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ֆերրատ, յետոյ արտասանեցաւ իր քերթուածը՝ «Վենետիկ»։

Ապա խօսեցաւ հոգեւոր հովիւը պանծացնելով Մխիթարի եւ իր յաջորդներուն կատարած հսկայ դերը՝ հայ մշակոյթի եւ կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ։

Հուսկ բանը կը պատկանէր աբբահօր, որ շնորհակալութիւն յայտնելով շեշտեց.— «Մխիթարեան սաները հարիւր տարուան ընթացքին ունեցեր են ժառանգական աւանդութիւն մը, այն է՝ ծառայել միայն հայրենիքին, կրօնքին, ուսման ... Այսօր, քանի որ կեանքի պահանջները նոյնը չեն ինչ որ էին երէկ, աւելի քան երբեք պէտք է որ դուք ձեր հոգիներուն խորը ունենաք խէժը մը վառ, խէժը հայ հայրենիքին ու ցեղին ... Հոգ չէ թէ սփռուած էք ամբողջ թափառական ու պանդուխտ, օտար եւ այլամերժ հորիզոններու տակ, բայց մի յուսահատիք, Հայր՝ գիտէ չենել, տոկալ, սանձահարել, ուրեմն դուք ալ հարազատ զաւակներն ըլլալով նոյն այդ ցեղին, վառ պահեցէք ձեր սրբութիւնները հայ հաւատքի ու կամքի զօրութեամբ» ...

Խանդավառ ու երկարատեւ ծափեր կը թնդացնէին սրահը, մինչ բոլոր հանդիսականները ոտքի էին արդէն վերջին բաժակները պարպելու համար կենացը Մխիթարեան տան եւ իրենց բազմաչարչար ցեղին յարատեւութեան եւ յաղթանակին։

Ներկայ մը

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

— o —

Ուրբաթ առաւօտ, Փարիզ, Միւթիւալիթէի հսկայ սրահին մէջ կատարուեցաւ կրթական միջազգային համագումարին բացումը։

Համագումարին կը ներկայանային 40 ազգեր 3500 պատգամաւորներով, որոնց վրայ աւելցուցէք 2000 ֆրանսացի պատգամաւորներ,— միջազգային մանկավարժութեան ամէնէն հեղինակաւոր դէմքերը։ Բեմին վրայ տեղ գրաւած էին Լէոն Պլում, Իվոն Տէլպոս, Ժան Զէ (կրթ. նախարար), ինչպէս նաեւ Սպանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Մեքսիկայի, Լեհաստանի, Չինաստանի դիւանագիտական մարմինները, եւ վերջապէս հեղինակաւոր մանկավարժներ։

Առաջին նիստը յատկացուած էր ողջոյնի եւ նուագի։ Ընտիր նուագախումբ մը միջազգային կտորներ նուագեց, իսկ ողջոյնի խօսքեր արտասանեցին Լէոն Պլում, Ժան Զէ, եւ Անտրէ Տէլմաս, որ ընդհ. քարտուղարն է ֆրանսացի ուսուցիչներու Սէնտիքային։

Այս վերջինը ողջունեց օտար պատգամաւորները յանուն 95 հազար ֆրանսացի ուսուցիչներու, որոնք միացած են սէնտիքային մէջ եւ կը վարեն երկրին նախակրթութիւնը։

Կէսօրէ վերջ սկսան համագումարին աշխատանքները,—կրթական փիլիսոփայութեան յանձնաժողովին մէջ Ռոսի ներկայացուց ֆրանսական վարժարաններու նախակրթութեան ծրագիրը եւ ժողովրդային կրթութեան նուաճումները։ Պայեէ ներկայացուց աշխարհային խէժը, Քոնեօ՝ ժողովրդավարական գաղափարը նախակրթութեան մէջ։ Իսկ ժողովրդային կրթութեան յանձնաժողովին մէջ Փրոֆ. Ռիվէ՝ ներկայացուց թանգարաններու դերը ժողովրդ. կրթութեան մէջ, Ռիվիէր՝ բանուորական գրօսաժամերը եւ թանգարանները, Վարանեաք՝ տօները եւ ազգագրական աւանդութեանց օգտագործումը բանուորական գրօսաժամերու մէջ։

ՍԵՎՐԻ Մխիթարեան վարժարանի 4 աշակերտները այս տարուան պալալօրէայի գրաւոր քննութիւնները յաջողութեամբ անցնելէ յետոյ, յուլիս 7ին Սորպոնի սրահներէն մէկուն մէջ, 50 ֆրանսացի աշակերտներու հետ կը ներկայանան բերանացի քննութիւններ անցընելու։ Քննութիւններուն մէջ առաջին կը հանդիսանայ Արմէն Տապաղեան, երկրորդ՝ Արտաշէս Տէր Ստեփանեան, իսկ 4րդ Պ. Հրաչ Տաբօնեան։ Այս փայլուն յաջողութեանց վրայ Ֆրանսերէնի փրոֆէսօրը ջերմապէս կը շնորհաւորէ հայ տղաքը, չելլելով թէ «ֆրանսերէն նոյնքան լաւ եւ նոյն իսկ աւելի լաւ գիտեն քան իմ հայրենակիցները»։

Յաջորդ օրուան քննութիւններուն Պ. Լիպղնով, նոյնպէս Մխիթարեան աշակերտ, յաջողութեամբ կ'ացընէ նաեւ իր քննութիւնները։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ՞ ԹԷ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԲՋԻՋ

— . —

«Պայքար», Ամերիկայի ռամկավարներու օրգանը, հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, Երեւանէն Հօկի Գլխ. Վարչութեան նախագահ Ա. Մանուչարեանի տուած հրահանգներու առթիւ (13 յուլիս).

— «Ներկայ նախագահ քաղաքացի Ա. Մանուչարեան, Ֆրանսայի Հօկի կեդր. վարչութեան ուղղած պաշտօնական յայտարարութեան եւ հրահանգներուն մէջ, վարագոյրը կը պատռէ, եւ բացէ ի բաց կ'ըսէ հետեւեալը.—

«Հօկը եւ հասարակական – Վերաշինաց կազմակերպութիւնները, ինչպէս առաջ, այնպէս եւ այժմ ու այսուհետեւ էլ ներկայացնում են մեր աշխատանքի ամէնէն արդասաբեր եւ կարեւոր ասպարէզը։ Պէտք է կապը խորացնել Խորհ. Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնների շրջանում, իսկ ամէն ջանք թափել ազատագրելու համար աշխատաւորները, վերաշինացներն ու հայրենակցական միութիւնները Փաշիստ Դաշնակների եւ այլ ազգայնական, տէրտէրական կուսակցութիւնների խնամակալութիւնից՝ ներգրաւելով նրանց Խ. Հայաստանի օրէնոտացիան։

«Հայ աշխատաւորական լայն մասսաներով Հօկը պիտի շրջապատուի։ Անհրաժեշտ է ուժեղացնել պայքարը հայ աշխատաւորութեան ոխերիմ թշնամի Դաշնակցութեան եւ ուրիշ մեզ ոչ բարեկամ կազմակերպութիւնների հետ»։

Այս խօսքերն ամենափոքր տարակոյս չեն ձգեր որ Հօկի նախագահը որ եւ է գործակցութիւն չի բաղձար հայ ազգայնական կազմակերպութեան մը հետ, ինչպէս է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը։ Իր աչքին՝ Հայաստանի բարեկամ ըլլալու վկայագիրը կը ստանան աշխատաւորական լայն զանգուածները։ Մանուչարեան կ'երեւի տեղեկութիւն չունի որ այնքան հասարակական – վերաշինաց միութիւնները, որքան Հայաստանի բարեկամ կազմակերպութիւնք բաղկացած են գործաւորներէ, առեւտրականներէ, իմացականներէ։ Անոնց մէջ կան ունեւորներ եւ աղքատներ, բոլորն ալ Հայաստանի կապուած հայրենասիրութեամբ։ Երբ հայրենակցականներ դրամ կ'ուղարկեն ի նպաստ հայրենաշինութեան, այս դրամին մէջ կայ գործաւորին դրամն ալ եւ իրենց պուրժուա ու ազգայնական ճանչցած Հայերու դրամն ալ։ Քաղ. Մանուչարեան տեղեկութիւն չունի նաեւ որ իր «ազգայնական, տէրտէրական» կոչած կազմակերպութեանց շատ մը անդամները կը պատկանին Հայաստանի բարեկամ ճանչցուած Վերաշինաց Միութեանց։ Հետեւաբար այս անձերը Խորհ. Հայաստանի բարեկամ նկատել՝ երբ անոնք կը գործեն վերաշինաց – հասարակական կամ բարեգործական Միութեանց մէջ, իսկ թշնամի նկատել զանոնք՝ երբ կը ներկայանան ռամկավար ազատական կուսակցութեան հաւաքական մարմնին մէջ — անհեթեթ, անարդարանալի եւ վնասակար հոգեբանութիւն է։

Հօկը հրաւիրել որ պայքար մղէ աշխատաւորութիւնն իրենց «խնամակալութեան» տակ պահող ազգայնական կուսակցութեանց դէմ, Հօկը դարձնել է դասակարգային պայքարի գործիք, եւ ոչ թէ հայրենաշինութեան ազդակ։ Հօկը ոչ մէկ օգնութիւն կը նար ընծայել Հայաստանի առանց խորհ. Հայաստանի ազգային իրականութեանց կառչած ազգայնական Հայոց օժանդակութեան։ Եւ եթէ բակերէն բոլորն ալ համոզուած ըլլային թէ Հօկը — Հայաստանի օգնելու գործին տեղ — Խորհ. իրաւակարգին ու օրէնոտացիան մեր իրականութեան մէջ հաստատել փորձող մարմին մը պիտի ըլլայ,— եւ եթէ՝ Հայաստանի օգնութեան անունով հաւաքած քանի մը հազար տոլարն ալ պիտի գործածէ, երկրի շինարարութիւնը ծառայեցնելու համար համայնավար փրոփականտին,— Հօկը ծնած օրէն իսկ անդամալուծուած կ'ըլլար։

Խորհ. Հայաստանի օգնելու կերպն արտասահմանի ամբողջ հայութեան դէմ դասակարգային ատելութեամբ պայքար մղելը չէ։ Մենք հոս աշխատաւորական կամ բանուոր-գիւղացիական համայնք չենք։ Մենք ազգային համայնք ենք եւ մեր մէջ՝ գործաւոր, առեւտրական, իմացական, հոգեւորական, բոլորը ժողովուրդ են, — ազգասէր ժողովուրդ, որուն մէջ աշխատաւորութեան կոմունիստ մասը՝ հիւլէ մը, մասնիկ մըն է միայն, եւ այս տարրին պայքարը լիկրիւթականներու պայքարն է հակայ հայ ժողովուրդին դէմ։

Մենք ալ կը բաղձանք որ Հօկը դուրս գայ Հայաստանի օգնելու վարագոյրին ետեւէն, եւ քաջութիւնն ունենայ գործելու իբրեւ բոլշեւիկեան բջիջ։ Այսպէս պիտի ըլլայ այժմ, քանի որ Հօկի նախագահն այսպէս կը հրահանգէ, եւ եթէ Հօկն իր մէջ ունի կարգապահութիւն եւ արժանապատուութիւն, այլ եւս պիտի չդիմէ ռամկավար ազատական կուսակցութեան հետ համագործակցութիւն բաղձալու կեղծիքին։ Այս կեղծիքին ապաւինելով է որ Հօկը պարզամտութեամբ հաւատաց՝ թէ մեր շարքերը կրնայ «ներգրաւել» անոնց առջեւ սուցնել ջանալով Ռ. Ա. կուսակցութեան վարիչները։ Մենք արդէն կը խորհէինք որ իրենք պիտի պատռեն օր մը այն վարագոյրն, որ Հօկի քաղաքական եւ համայնավարական փրոփականտը ժողովուրդին աչքին ծածկելու բնոյթ ունէր։ Քաղ. Մանուչարեան խրատ կուտայ Հօկերու որ չահագործեն ժողովուրդին հայրենասիրութիւնը, հայ ազգայնականութիւնը քանդելու եւ «աշխատաւորութեան» անուան տակ հայ ժողովուրդը «ներգրաւելու» համար համայնավարութեան մէջ։

Այս այլամերժ դասակարգային պայքարը պարտադրելով Հօկերու, Քաղ. Մանուչարեան միմիայն կը վնասէ Խ. Հայաստանի շինարարութեան»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (418)

ՃԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» Ծ ««««

Չխօսինք անձնական վշտի մասին։ Մեզ՝ ժողովուրդի առաջնորդներուս համար մահը գոյութիւն չունի, կայ միմիայն ազգային գերագոյն նպատակը, որու համար պէտք է զոհել ամէն ինչ։ Մենք, այս ճանապարհէն քալողներս անձնական կեանք չենք կրնար ունենալ։

«Սիրելի Լեւոն, կ'ուզէի մէկ երկու խօսք գրել գործի մասին։ Բայց եթէ գիտնաս թէ ո՞րտեղ կը գրեմ այս նամակը եւ ի՛նչ վիճակի մէջ ... Այս գիշեր մեծահոգի բանտապետը գիս սենեակը տարաւ խոստովանցնելու համար, որպէսզի ինձմէ իմանայ թէ՝ դրսէն ովքե՞ր փորեցին գետնափորը ... Կրնաս երեւակայել, թէ ինչ ալ ... ցնելու գիմեց գիս խօսեցնելու համար։ Ինծ հետ էին Եկաւեանը եւ ուրիշ ... չորս ընկերներ։ Սարսափելի կերպով ... տանջեր են խեղճերը, առանց խօսել ... կարենալու։

«Ընդհանուր ... պէս մեր բանտարկեալ ընկերները ... [illegible] պայմաններու մէջ կ'ապրին։ ... Անհրաժեշտ է հետաքրքրուիլ բանտ ... մնացած ընկերներու վիճակով ... Շատեր կարօտ վիճակի մէջ են, նիւթական միջոցներէ զուրկ ... պէտք է կանոնաւոր կերպով նիւթապէս օժանդակել։ Վերջերս գաւառներէն բազմաթիւ նոր ձերբակալուածներ լեցուցին բանտը։ Մեծագոյն մասը մեր ընկերներէն են, կան ուրիշներ ալ, որոնք դեղեւրու աչքի զարնող մարդոցմէ են, հարկաւոր է ուշադրութիւն դարձնել անոնց վիճակի վրայ։ Առհասարակ, բանտարկեալներուն օգնելու գործին կրնայ նպաստել օրիորդ Սոնիան, իր ունեցած կապերու շնորհիւ ...

«Ախ՛ճ Լեւոն, եթէ իմ կեանքս այսպէս յանկարծ կը կարուի, քեզ ալ աւելի բախտաւոր կեանք մը չվիճակուեցաւ, ո՞վ գիտէ, թերեւս կենդանի մեռածի կեանք ապրիլը աւելի դժուար է, քան կախաղան բարձրանալը»։

Սոնիան մինչ այդ, առանց դիրքը փոխելու, լարուած ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր։ Բայց երբ Լեւոնը վերջին տողերը կը կարդար, յանկարծ դիրքը փոխեց եւ ուշադրութեամբ անոր նայելով՝ ըսաւ.

— Լաւ չհասկցայ այդ վերջին տողերու իմաստը ...

Ինչո՞ւ համար Վահէն ձեզ կենդանի մեռած կ'անուանէ ... Ներեցէք, եթէ անհատական գաղտնիք մըն է,— ու Լեւոնի շփոթիլը նկատելով՝ զղջաց այդ անխորհուրդ հարցումը տուած ըլլալուն համար։

Լեւոնը խուսափեցաւ ուղիղ Սոնիային նայելէ։ Մէկ երկու րոպէ լուռ մնաց՝ ձեռքի նամակին հետ խաղալով, ապա անտարբեր ձեւով մը ուսերը վեր քաշեց, որպէս թէ ըսել ուզէր. «Իսկապէս, իմ ալ զարմանքս կուգայ, խելքս չի հասնիր թէ ինչո՞ւ համար այդպէս գրած է»։

— Խնդրեմ շարունակեցէք ... կը ցաւիմ որ ընդմիջեցի ձեզ,— անտարբեր ձեւանալով խօսեցաւ Սոնիան, կռահելով, որ այդ մասին Լեւոնը չէր ուզեր բացատրութիւն մը տալ։

«Վերջին անակնկալ դէպքերը, — վարանոտ ձեւով շարունակեց Լեւոնը նամակի ընթերցումը,— կը ստիպեն մեզ վերադնահատումի ենթարկել մեր նախկին գործունէութիւնը։ Հարցը զինուորապէս գործնական ձեւերու կը վերաբերի։ Դժբախտաբար, ժամանակ չունիմ երկարօրէն խօսելու այդ հարցերու մասին, կը բաւականանամ միայն հարցերը շարելով։ Դուք արդէն երկար ժամանակ կ'ունենաք անոնցմով զբաղելու, հանգամանօրէն քննելու զանոնք։ Գլխաւորը, զինական ուժի կեդրոնացման հարցն է, քաղաքի մէջ կամ անմիջական շրջակաները։ Իմ կարծիքովս, մինչեւ որ մտադրուած ձեռնարկի մը ժամանակը հասած չըլլի, ամէն կերպ պէտք է խուսափիլ կեդրոնացման սխալէ մէն, որու կործանարար հետեւանքները դժբախտաբար տեսանք։ Չնախատեսուած դէպք մը, ու ահա տարիներու աշխատանքով հաւաքուած զինական պահեստները կառավարութեան ձեռքը կ'անցնին ու մենք նորէն սկիզբէն պիտի սկսինք, անչափ եռանդ ու մարդկային զոհեր տալով։

«Երկրորդ անմիջական հարցը ժողովրդական զէնքերու ապահովութեան խնդիրն է։ Ներկայ պայմաններու մէջ, ինչպէս արդէն ձեռնարկեր էք, պէտք է այդ զէնքերը հաւաքել ու թաքստոցներու մէջ պահել։ Իմ կարծիքով առ այժմ քու քաղաք մնալդ աւելորդ է։ Անցիր շրջանները, մասնաւորապէս Շատախ ու Մոկս, աշխատէ ժողովրդեան զէնքերը փրկել կորուստէ ... Միեւնոյն ժամանակ քու եւ ընկերներուդ ներկայութիւնը կ'ոգեւորէ գիւղացիութիւնը, որոնք անտիրական մնալով կրնան բոլորովին յուսահատիլ։

«Պէտք է խուսափիլ այլ եւս զինուոր խմբերու գործունէութենէն։ Վերջին երկու տարուան փորձառութիւնը մեզ համար համոզեցուցիչ պիտի ըլլի, որ կողմնակի միջոցներով աւելի արդիւնաւէտ ձեւով կրնանք Երկիր զէնք մտցնել, առանց մարդկային կորուստներու, քան նախկին ձեւով, երբ ամէն մէկ զէնք, հայդուկի մը կեանքի գնով երկիր կը մտցնէինք։

«Տարիներու մեր յեղափոխական գործունէութիւնը Երկրին մէջ հասցուց զէնքի վարժ կռուող երիտասարդներու պատկառելի թիւ մը։ Պէտք է մտածուած ձեւով մը օգտագործել այդ ուժերը՝ խուսափելով անհարկի կռիւներէ, որոնք բացի մարդկային կորուստներէ, այնպէս թէ այնպէս մեր գործի ընթացքը կը կասեցնեն։

«Ընդհանուր շարժումի մը պարագային, զինուորական ղեկավարները ժողովուրդի ծոցէն իսկ դուրս կուգան, պէտք է միայն ռազմօճակութիւնը ընդհանուր երեւոյթ մը դարձնել։ Ատոր համար ալ Պիծայի, Գէորգի, Մոսոյի եւ քեզ հետ պտտող զինուորներու մէկ մասը շուտ շուտ պէտք է փոխել, մինչեւ որ մեր երիտասարդութիւնը մասսայականօրէն փէտայիի դպրոցէն անցած ըլլի։

«Բանտարկուած հարիւրաւոր ընկերները ազատելու մասին, լրջօրէն մտածելու էք եւ պէտք է համապատասխան միջոցներու դիմել։ Թուրքիոյ մէջ ամենազօր դրամով ամէն ինչ կարելի է։ Մեր բարեկամ Ն. էֆէնտին տեսնել եւ կաշառք խոստանալու է, որ աշխատի փրկել բանտարկուածներէն թէեւ յանցանքներով դատապարտուածները։ Ի հարկէ, խօսքս Եկաւեանի, Գարեգինի, Ներսէսի մասին չէ, բայց կարելի է անոնց վճիռներն ալ մեղմացնել, եթէ աշխատող մը ըլլի ... Ցամենայն դէպս մի մոռնար մեր բանտարկուած ընկերները։

«Վանքի ապրանքները առ այժմ թող այնտեղ ալ մնան, մինչեւ որ այս փոթորիկը անցնի։ Սեպտեմբերին կարելի է մտածել զանոնք ներս անցընելու մասին։

«Զօփուրի խնդիրքը անտես մի ըներ։ Թող վանքէն մէկը անցնի Արապլու ու այնտեղ կրպակ մը բանալով գործի ձեռնարկէ, առուլ հեշտացուցած կը լինինք Զօփուրի գործը։

«Որ եւ է ձեւով աշխատելու ես քիւրտ Քօլօզը վերջացնել։ Խնդիրը անոր գողացած մէկ ձիու ու հրացանի մասին չէ, այլ անոր առած քայլի ծանրակշիռ հետեւանքներու մասին է, եթէ այդ Քօլօզը չպատժուի, մեր համայքն ու հեղինակութիւնը մեծապէս ինկած կը լինի մեզ հետ գործ ունեցող Քիւրտերու աչքին։ Այս հանգամանքը պէտք չէ մոռնալ։ Քօլօզը ամէն գնով պէտք է պատժուի։

«Տէ, սիրելիս, յոգնեցայ գրելէ։ Երբ վաղը արեւը ծագի, իմ կեանքիս վերջին վարագոյրը արդէն քաշուած կը լինի։ Ջերմէ տրտմիլ ատոր համար։

(Շար.) ՄԱՀԵԱՅ

դիմեն։ Այսպէս, առարկելով թէ տպարանին տառերը պակաս են, մանրատառ կը գրեն Սթալինի անունին սկզբնատառը, դիտմամբ հակայեղափոխական վրիպակներ կը ձգեն, կ՚այլանդակեն խորհրդային վարիչներու պատկերները եւայլն։ Մինսքի մէջ, անթերը «դարչելի փօքսթրոթներ» կը հնչեցնէր, Լէնինի մահուան տարեդարձին օրը, իսկ նուագախումբը «մահերգ մը կը հնչեցնէր փոխթաքովլի, Ռատէքի եւ ընկերութեան լրտեսախումբին դատավարութեան առեն»։ (Փրավտա, 22 յուլիս)։

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ՓԷՔԻՆ ՄՏԱՆ

Չինեւճափոնական զինադուլը վերջացած ըլլալով, ճափոնական զօրքը Փէյփինկի հարաւային մասը մտաւ եւ կռիւները սկսան փողոցին մէջ։ Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոնցիները արդէն գրաւած է Փէքինի արուարձան֊ները, եւ հաղորդակցութիւնները խզուած են Փէքինի հետ։ Չինացիները ուժ֊գնօրէն կը դիմադրեն ճափոնական յառաջխաղացութեան։ Ճափոնական բանա֊կին հրամանատարը նոր վերջագիր մը ուղղեց, կարգ մը պահանջներ դնելով։ Չինացի հրամանատարը հեռագրեց իր կառավարութեան թէ պիտի կռուի ճա֊փոնցիներուն դէմ։ Այս վերջիններն ալ յայտնեցին թէ որոշած են «մինչեւ ծայ֊րը տանիլ զսպողական գործողութիւնները»։

Չինական թերթերը կը գրեն թէ 500 Չինացիներ սպաննուած են ճափոնա֊կան աւաջին ռմբակոծութեան հետեւանքով։

Ռումբ մը պայթեցաւ Թիէնցինի ճափոնական թաղամասին մէջ։ Քաղաքը պաշարման տակ առնուեցաւ եւ փչաթելեր հաստատուեցան։

Երուսաղէմի Միւֆթին կ՚ապաստանի մզկիթի մը մէջ

Պաղեստինի հոգատար իշխանութիւնը հրամայած ըլլալով ձերբակալել Ե֊րուսաղէմի միւֆթին, որ ծայրայեղ ազգայնականներուն գլուխը կը գտնուի, կրօնաւորը փակուեցաւ Օմարի հռչակաւոր մզկիթին մէջ, խումբ մը հետե֊ւորդներու հետ։ Միւֆթիին հեծեալ պահակները հսկողութիւն կը կատարեն մզկիթի արտաքին պարիսպներուն վերեւ, բայց բազմաթիւ անգլիական զին֊ուորներ պաշարեցին մզկիթը եւ դիրք բռնեցին շրջակայ շէնքերու տանիքնե֊րուն վրայ։ Վախնալով որ միւֆթին կրնայ ծպտուիլ եւ փախչիլ, Անգլիացի֊ները կը կեցնեն եւ կը խուզարկեն մզկիթէն ելլողները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՏԱՆԱՒԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ անթոյլատրելի գտնելով, կառավարու֊թիւնը հրամայեց խորտակել անհատ նաւատէրերու կամ արհեստաւորներու կազմած թումբերը։ Եւ կառավարական մակոյկները անմիջապէս գործի ձեռ֊նարկեցին, շրջուն պահակներով, առաջին անթիւ Սէնի վրայ։ Արհեստաւոր֊ները կը գանգատին թէ աշխատանքի ժամերու կրճատումը պիտի կործանէ զի֊րենք։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը եւ դահլիճին բոլոր անդամները բանադր֊ուեցան պատրիարքական տեղապահին կողմէ, Վատիկանի հետ կնքուած պայմանադրին հետեւանքով։ Բանադրուած են նաեւ բոլոր այն երեսփոխան֊ները որ քուէարկած էին պայմանագիրը։ Ազատ կը մնան միայն խնամակալ իշխանը, որ մայրաքաղաքէն բացակայ էր, պալատական եւ պատերազմական նախարարները, որոնք չեն խառնուած այս գործերուն։ Կացութիւնը շատ ծանր է ուրեմն։

200,000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ տուացաւ շարժանկարի արուեստագիտուհի մը, Օր. Փարտինի, կեղծանունով՝ Ռինա Տինի։ 1936 սեպտեմբեր 26ին առեւ֊տրականի մը հետ ճամբորդած ատեն, ինքնաշարժը ծառի մը զարնուած եւ օրիորդը երեք թեթեւ սպրտուքներ ստացած էր դէմքին վրայ։ Նախապէս դատ բանալու միտք չունէր, բայց յետոյ 500,000 ֆրանք հատուցում պահանջեց։ Առեւտրականը ստիպուած է վճարել նաեւ հիւանդանոցի եւ գեղեցկագիտական գործողութեանց ծախքերը ...

ՍԱՍՏԻԿ ԾԵԾՈՒԵՑԱՒ գնդ. Կիյեօմ, «Շօք» չարաթաթերթին խմբագիրը, որ ամբաստանած էր գնդ. տը լա Ռօքը թէ նախ 20,000, յետոյ 10,000 ֆրանք ամսական կը ստանար գաղտնի վարկերէն, Թառտիէոյի օրով։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40ՐԴ- ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ
ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շաթօ կոմպէրի ճամբուն վրայ, Camp. La Baronne, Պ. Յարութիւն Գըմպլեանի ագա֊րակին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ԱԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Խորէնի» Թատերախումբը կը ներկայացնէ
«ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ»
Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Ժամը 5էն վերջ եւրոպական պար, ընտիր ճազ Պ. Ջէօրէքձեանի ղե֊կավարութեամբ։ փոփաքողները կրնան առաւօտէն գալ՝ Ջրի յոգանք անուշ ջուրի աւազանին մէջ։ ձոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ, ութ տարեկանէն վեր պզտիկներու 1 ֆր.։
Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ժողովը այսօր, Չորեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։

Գաւառ

ՊԱՄՈՆԻ «Ջաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 30 Յուլիս, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։
Օրակարգ՝ Սրահի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եփրատացի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Դ. ԲՈՂՈՅԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Նիւթ՝ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։
Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճազ՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կուսէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայր֊ները, Սին պցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920 1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժա֊րաններու։ Քեմալական շարժման ժա֊մանակ Ամերիկացիներու միջոցա֊փոխադրուած են Գավալայի (Յու֊նաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր տուողին մեծ տար֊ուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթե֊րէն արտատպել։

— Իսքէնտէր Քայիշեան Ազնէբայ֊ցի (Գա֊իա), որ մինչեւ վեց ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հե֊տեւեալ հասցէն ունէր.— 65 rue Noir,

Կը խնդրուի իր հասցէն գիտ֊ցողներէն տեղեկութիւն տալ Դա֊նիէլ Սմպադճեանին, German Colony, Jaffa—Palestine։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հոգաբարձութիւնս կը յայտարա֊րէ հետաքրքրուողներուն, թէ Տ. Ազգէ քհնյ. Փայլակ յառաջիկայ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին պիտի դասախօսէ վարժա֊րանիս սրահին մէջ պատմական ու֊սումնասիրութիւն մը, որուն նիւ֊թըն է.—

1.— Հեթանոսական եւ քրիստո֊նէական շրջան. 2.— Բաղդատու֊թիւն երկու շրջաններու կենցաղին. 3.— Հայաստան եւ Հայ ժողովուրդը։ 4.— Գրի գիւտը եւ հայ մատենա֊գրութեան արագ ծաղկումը։ 5.— Հայ մատենագիրներու կեանքէն դրուագ֊ներ։ 6.— Հայ եկեղեցին կատարած նշանակալից դերը մեր ազգային կեանքին մէջ, եւլն.։

Մուտք՝ 1 ֆրանք։

Հոգաբարձութիւն
վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13e) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԲՆԱԿԱՎԱՅՐՍ

»»»» o ««««

Մարդը ինքնաշարժին քով բերաւ սառոյցը, ու Հօրեղբօրորդիս հանեց դոյն տոպրակէն եւ դրաւ ինքնաշար֊ժի կողքի տախտակին վրայ։ Յետոյ անմիջով առաւ սառ մարդէն, սիր֊տաւ մանրել սառոյցը եւ պզտիկ կտ֊տորներ տեղաւորել թաց լաթին մէջ, որով փաթթուած էին գարեջուրի շի֊շերը։

Հօրեղբօրորդիս տասը սէնթ տուաւ մարդուն, որ վերադարձաւ իր դրա֊սենեակն ու աթոռը։

Հօրեղբօրորդիս մանր կտորներու վերածեց ամբողջ սառի խորանարդը եւ դրաւ զանոնք բոլորը թաց լաթին մէջ։ Յետոյ երկաթէ ձողով դարձուց մեքենային զսպանակը եւ մտաւ ինք֊նաշարժին մէջ։

Քառնեթի հիւանդանոցին մօտ դէպի հիւսիս թեքեցանք եւ այդ ատեն բո֊լորովին լռեցաւ։ Երկինքը շատ պայծառ էր, իսկ հիւանդանոցը շատ տխուր կ՚երեւէր։

— Բնաւ հիւանդանոցի մէջ եղա՞ծ ես, հարցուց Հօրեղբօրորդիս։

— Այո, պատասխանեցի ես։

— Ի՞նչ ունէիր, հարցուց ան։

— Ոչինչ, միայն այցելեցի, պա֊տասխանեցի ես։

— Որո՞ւ այցելեցիր, հարցուց ան։

— Կը յիշե՞ս Քերոլը, որ մեռաւ, պատասխանեցի ես, այն ատեն դուն պզտիկ էիր, երբ դեռ ան ողջ էր։

— Կը յիշեմ, ըսաւ ան։

— Անոր այցելեցի, աւելցուցի ես։

— Ի՞նչ ունէր ան, հարցուց Հօրեղ֊բօրորդիս։

— Թոքախտ, պատասխանեցի ես։

— Ի՞նչ տեսակ մարդ էր ան, հար֊ցուց Հօրեղբօրորդիս։

— Լաւ մարդ էր, պատասխանեցի ես։ Ես խաղող, թուզ եւ դեղձ կը տա֊նէի անոր։ Շատ ծեր չէր, երբ մեռաւ։ Դեռ քառասուն չկար. ես տասը կամ տասնըմէկ տարեկան էի։

Երբ Քլովիս հասանք, արեւը բարձ֊րացած էր, եւ քաղաքը շատ հաճելի երեւոյթ մը ունէր։ Հօրեղբօրորդիս չորս հինգ անգամ շրջան ըրաւ քաղա֊քին մէջ՝ շուրջը դիտելով։

— Ի՞նչ էր պատճառը իրեն այցե֊լելուդ. հարցուց ան։

— Դժոխք, պատասխանեցի ես, ան հիւանդ էր։ Առողջ եղած ժամանակը Սան Պենիթօ ծառուղիին վրայ գտնը֊ւող մեր տունը կուգար։ Լաւ մարդ էր։ Կը խմէր ու յաճախ բախտախաղ կը խաղար, բայց լաւ մարդ էր։ Նոյն֊իսկ իր հարազատ եղբայրը իրեն չայ֊ցելեց հիւանդանոցը, ուստի ես կ՚այ֊ցելէի։ Եւ գիտէր, որ պիտի մեռնէր։ Եւ գիտէր, որ ես գիտէի, թէ ինք պիտի մեռնէր, ու միշտ կը ժպտէր, երբ խաղող կը տանէի իրեն։ Չեմ կարծեր, թէ դուն շատ լաւ կը յիշես զինքը։

— Ես գիտեմ, որ ան ողջ էր եւ մեռաւ, պատասխանեց Հօրեղբօրոր֊դիս։ Բայց ճիշդ չեմ յիշեր, թէ ինչ երեւոյթ ունէր։

— Որքան ինծի, նոյնքան ալ քեզի ազգական էր, ըսի ես։

— Ինծի կը թուի, թէ ոչ ոք կը սի֊րէր զինքը, յարեց Հօրեղբօրորդիս։

— Դժուարին փորձեր ըրաւ աշխա֊տանքի համար, շարունակեցի ես, բայց տաղանդ չունէր ապարակայա֊նութեան համար եւ ոչ ալ ուրիշ որ եւ է բանի։ Եւ, որպէս կանոն, մեր տու֊նը կուգար ամէն կիրակի։

X

Հօրեղբօրորդիս քաշեց գլխաւոր ար֊գելակը, եւ ինքնաշարժը կեցաւ մեծ վաճառատան մը առջեւ։ Քաղաքին մէջ մարդ չկար։

— Կ՚ուզե՞ս պտտիլ այս քաղաքին մէջ, հարցուց ան։

— Քիչ մը նախաճաշ չընե՞նք, պա֊տասխանեցի ես։

— Որքա՞ն դրամ ունիս, հարցուց ան։

— Մէկ տոլար եւ 25 սէնթ, ունիմ պատասխանեցի ես։

— Շատ լաւ ուրեմն, եթէ տեղ մը գտնենք կը նախաճաշենք, ըսաւ ան։

— Խօզի ապուխտ եւ հաւկիթ պիտի ուտեմ, ըսի ես։

— Զուագեղ, ըսաւ ան։

Դուրս ելանք ինքնաշարժէն եւ քա֊լեցինք քաղաքի գլխաւոր փողոցէն։ Քաղաքը մասնաւոր գեղեցկութիւն մը չունէր։ Տխուր երեւոյթով փայտէ շէնքեր, որոնք կը նայէին տխուր երե֊ւոյթով երկու փողոցներու վրայ, եւ շատ մը տխուր երեւոյթով խանութի պատուհաններ, տխուր երեւոյթով դուռներ, նշանատախտակներ եւ երկ֊րորդ յարկի պատուհաններ։

Եւ, սակայն, մենք կրնայինք տես֊նել այգիները քաղաքէն քիչ մը ան֊դին։ Այդ գաւառին մէջ քաղաքը մի֊այն պզտիկ տեղ մըն էր՝ որթատուն֊կերով շրջապատուած։ Թէպէտ քաղա֊քին երեւոյթը քիչ մը տխուր էր, սա֊կայն շատ հաճելի էր տատուն կա֊նախ հոն ըլլալը։

Հօրեղբօրորդիս գնաց եւեւի կողմը հիւղի մը, որ պարապ էր եւ վարձու։

Քեզի պատմա՞ծ եմ բժիշկի զացող խափշիկին պատմութիւնը, հարցուց Հօրեղբօրորդիս։

— Ոչ, պատասխանեցի ես։ Ես կը սիրեմ այն պատմութիւնը, որ եթէ կինը ամուսնոյն ընկերացած ըլլար, երկուքը միասին պիտի կարենային ա֊զատել ձին ու կառքը։

— Այդ մէկն ալ զուարճալի է, ըսաւ Հօրեղբօրորդիս։ Ես այս երկրին կա֊տակները աւելի կը սիրեմ, քան լուրջ բաները։ Լուրջ բաներն ալ զուարճա֊լի են, բայց անոնք զուարճալի են, ո֊րովհետեւ պէտք չէր որ զուարճալի ըլլային։ Կը յիշե՞ս այն մարդը, որ քաղաք եկաւ եւ մեծ վրան մը զարկաւ ու սկսաւ քարոզել։

— Ըսել կ՚ուզես այն վերադարձու֊թեան քարո՞զիչը, հարցուցի ես։ Ան֊շուշտ կը յիշեմ զայն։

— Ան լաւ մարդ էր, պատասխանեց Հօրեղբօրորդիս, բայց ես չէի սիրեր տախտակամածին վրայ ցանուած սղոցուքը, փայտէ նստարանները եւ վրա֊նակտաւէ տանիքը։ Առիկա եկեղեցիի երեւոյթ չունէր։ Ինքը շատ լուրջ մարդ էր թէպէտ, բայց շատ զաւեշ֊տական էր երբ կ՚աղօթէր։ Հաղիւ կը նայի ինքզինքս զսպել քրքջալէ։ Ժողո֊վուրդը աւելի պաւեշտական էր, քան քարոզիչը։ Անոնք մահու չափ կը վախնային։

Վերադարձանք քաղաքին գլխաւոր փողոցը ու գտանք ճաշարան մը որ գոց էր։

Քաղաքին մէջ մարդ չկար, թէպէտ նոյնքան արեւը բարձրացած էր եւ օդը սկսած էր տաքնալ։

— Պիտի սպասե՞նք մինչեւ որ ճաշարանը բացուի, թէ պիտի շարունակենք մեր ճամբան եւ ուտենք մաս մը մեր ուտելիքներէն ու մէյ մէկ գարեջուր խմենք դաշտին մէջ, խօսեցաւ Հօրեղբօրորդիս։

— Կրնայ ըլլալ որ այս ճաշարանը չբացուի դեռ երկար ատեն, պատաս֊խանեցի ես։

(2) ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ
(Շար.)

1E PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ ՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒԼԻՍ JEUDI 29 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3484

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Այն օրէն ի վեր որ հրատարակուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ Արքայական Յանձնաժողովին տեղեկագիրը Պաղեստինի բաժանման մասին, լուրջ ալեկոծութեան մը մատնուած է ամբողջ արաբական աշխարհը:

Իրաքու եռեւէ բողոքեցին բոլոր արաբական երկիրները, բաց ի Անդրյորդանանէն, որուն համար ձեռնտու է բաժանման ծրագիրը, թէ քաղաքապէս եւ թէ նիւթապէս:

Բողոքողներու առաջին շարքին վրայ կը գտնուի, նաեւ, Սուրիան, որուն կառավարութիւնը յուլիս 23ին ծանուցագիր մը յանձնեց մարդպանին, խնդրելով հաղորդել Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս ձեռնարկին յաջողութեան համար աջակցութիւն խոստացած են Սուրիոյ բոլոր կուսակցութիւնները, անխտիր:

Եւ ահա վերջին կարեւոր լուրը:

Յուլիս 27ին Դամասկոս հասաւ Իրաքեան ազգայնական պատուիրակութիւն մը, մասնակցելու համար արաբական համաժողովին:

Այս ժողովը պիտի գումարուի Դամասկոսի մէջ, մասնակցութեամբ Իրաքի, Պաղեստինի, Եգիպտոսի եւ մանաւանդ Սուրիոյ: (Նախապէս ծրագրուած էր գումարել Երուսաղէմի մէջ, բայց բրիտանական իշխանութիւնները արգիլեցին):

Սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ պարզապէս քաղաքական մարզանքներ կը փորձեն արաբական աշխարհի ներկայացուցիչները, Պաղեստինի բաժանման ծրագրին առթիւ:

Ընդհակառակն, երկար ատենէ ի վեր, թերեւս առաջին անգամ է որ այսքան համերաշխութիւն եւ լուրջ գործակցութիւն կը տիրէ երկիրէ երկիր եւ հոսանքէ հոսանք, արաբական ընդհանուր շահերու պաշտպանութեան համար: Նոյն իսկ Պաղեստինի ամէնէն ծանր խռովութեանց ատեն, այսքան աչքի զարկած չէր արաբական միացեալ ճակատը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս երեւոյթը, — արաբական աշխարհին այս արտակարգ իրարանցումը, որ կը զուգադիպի միջազգային կացութեան ամէնէն խռովեալ մէկ պահուն:

Անշուշտ գլխաւոր պատճառը Արաբներու աշխարհակալութեան ծրագիրն է, — համարաբական դաշնակցութիւն՝ Միջերկրականի ափերէն, Կիլիկիոյ դուռներէն մինչեւ Օմանի ծովը:

Բայց, տակաւին կանուխ է, խօսելու համար այդ հեռաւոր ծրագրի մասին:

Արաբ ազգայնականները, ամէն բանէ առաջ, կ'ուզեն ամրապնդել իրենց գրաւած դիրքերը՝ իւրաքանչիւր երկրամասի մէջ: Ուրիշ խօսքով, նախ տիրանալ անկախութեան կամ լրացնել կատարուած նուաճումները, յետոյ պատրաստուիլ ընդհանուր գրոհի մը, բառին փոխաբերական իմաստով:

Այս պարագան աւելի բացորոշ կ'երեւայ, երբ կը թղթատենք Արքայական Յանձնաժողովին տեղեկագիրը:

Իր զեկուցման Բ. գլուխին մէջ, յանձնաժողովը հետեւեալ ուշագրաւ խոստովանութիւնը կ'ընէ, «Պատերազմը եւ հոգատարութիւնը» խորագրին տակ.

— «Պատերազմին մէջ արաբական աջակցութիւնը ապահովելու համար, բրիտանական կառավարութիւնը 1915ին խոստացաւ Մէքքէի Շէրիֆին թէ, դաշնակիցներու յաղթանակի պարագային, թրքական կայսրութեան արաբական նահանգներուն մեծ մասը անկախ պիտի դառնայ: Արաբները այնպէս հասկցան թէ Պաղեստինն ալ պիտի մտնէ անկախութեան շրջանակին մէջ:

Հրէական աշխարհին աջակցութիւնը ստանալու համար, բրիտանական կառավարութիւնը Պալֆըրի յայտարարութիւնը հրատարակեց 1917ին: Հրեաները այնպէս հասկցան որ, եթէ Հրէական Ազգային Տունը հաստատելու փորձը յաջողի եւ բաւական թիւով Հրեաներ երթան Պաղեստին, Ազգային Տունը կրնայ ժամանակի ընթացքին վերածուիլ հրէական պետութեան մը»:

Ուրեմն, երկու կողմերն ալ իրենց մասնաւոր հեռանկարներն ունէին: Եւ բրիտանական կայսրութիւնը կ'օգտագործէր այս պարագան, աւելի հիմնաւորելու համար իր աշխարհակալութիւնը:

Բայց, քանի սահեցան տարիները, այնքան բարդացաւ կացութիւնը, յանգելով արիւնալի խռովութեանց. մանաւանդ 1929ին, 1933ին եւ 1936ին:

Այս վերջինը այնքան ծանրակշիռ հանգամանք ունէր որ, բրիտանական կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ ոչ միայն 11 վաշտ զինուոր ղրկել, հրամանատարութեամբ լիազօր սպարապետի մը, այլ եւ ի վերջոյ անհրաժեշտ սեպեց արքայական յանձնաժողով մը փութացնել:

Յանձնաժողովին տեղեկագիրը բացատրելով մանաւորապէս 1936ի խռովութեանց պատճառները, երեւան կը հանէ հետեւեալ պարագաները.—

1. Արաբներուն տենչը՝ ազգային անկախութեան մասին. — 2. Արաբական ազգայնականութեան ծաւալումը Պաղեստինէն դուրս. — 3. Հրեաներու յարաճուն ներգաղթը 1933էն ի վեր. — 4. Հրեաներուն բախտաւորութիւնը՝ ազդելու Մեծն Բրիտանիոյ հանրային կարծիքին վրայ. — 5. Արաբներու անվստահութիւնը բրիտանական կառավարութեան հանդէպ. — 6. Արաբներուն երկիւղը Հրեաներու հողային գնումներուն առթիւ. — 7. Ընդհանուր անստուգութիւնը հոգատար իշխանութեան վերջնական դիտումներու մասին:

Անշուշտ արտաքին ազդակներ ալ կան, որոնց մասին չի խօսիր տեղեկագիրը:

Օրինակ, Ֆաշական Իտալիոյ կամ Հիթլէրական Գերմանիոյ ցանկութիւնները՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, Միջերկրականի ափերուն վրայ: Դէմ դիմաց՝ Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհակալութեան ամէնէն խոցելի դիրքերուն:

Առանձին նիւթ մը կը կազմէ այս պարագան, որ սերտ կապ ունի միջազգային կացութեան ելեւէջներուն հետ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ՏԵՐՍԻՄԻ ԴԵՊՔԸ ԱՄԲՈՂՋՈՎԻՆ ՓԱԿՈՒԱԾ»

»»»» o ««««

Էլազիզէն (Խարբերդ) 20 Յուլիս թուականով կը գրեն *Ճիւմհուրիյէթի*.—

Բացի Սէյիտ Րիզայէ եւ իր 7 արբանեակներէն, ընդդիմութեան բոլոր գուհերը գերի բռնուած կամ յանձնուած են: Սէյիտ Րիզայի փոքր տղան՝ Հիւսէյին որ նախապէս յանձնուած էր, Էլազիզ եկած է իր վիրաւորուած թեւը դարմանելու համար: Սէյիտ Րիզա քարայրի մը մէջ ինքզինքը բանտարկութեան դատապարտած, յուսահատ վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Ընդդիմութեան շարժումը ամբողջովին վերջացած է եւ յաջողութեամբ կը շարունակուի բարենորոգումի գործը:

Եւ առկայծ կը դիմադրեն...

Իսկ մեր թղթակիցը կը գրէ, միեւնոյն թուականով.—

Մալաթիայէն եկած Քիւրտ մը կը պատմէ թէ կռիւները կը շարունակուին անընդհատ: Թուրքերը պաշարած են Տերսիմը: Անոնք ամէն ջանք կը թափեն ընկճելու ըմբոստները, բայց անօգուտ:

Տերսիմը ամբակոծող երկու օդանաւեր եւս վար առնուած են:

Մալաթիոյ մէջ Թուրքերը կը հաւաքուին դէպի Տերսիմի ճակատը ուղղուելու, իսկ Քիւրտերն ալ կը հաւաքեն դէպի Գոնիա ղրկելու:

Յուլիս 13ին, վիրաւորուած զինուոր մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէր.— Տերսիմի շուրջ կատաղի կռիւ կը մղուի: Թուրքերու կորուստը անհաշիւ է: Թրքական բանակները որոնք կանոնաւոր յարձակում կը գործեն, ամէն անգամին ալ մեծ թիւով զոհ եւ պաշար ձգելով կը վերադառնան իրենց դիրքերը: Թուրք զինուորը անշարժութեան մատնուած է նաեւ իր դիրքերուն մէջ, չի կրնար գլուխը շարժել, մահացու գնդակը պատրաստ է: Տերսիմցիները կատաղօրէն եւ կը մղեն յարձակողները իրենց անտեսանելի դիրքերէն կրակէ կարկուտ տեղացնելով:

Թրքական ճակատէն ուրիշ զինուոր մը գրած է իր ծնողքին՝ Ուրֆա որ ճար մը մտածեն զինք այդ դժոխքէն ազատելու: «Մահը վայրկեաններու հարց է: Տերսիմցիին գնդակը ամէն տեղ զոհ կը փնտռէ, զոհ կը փաէ գետին»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՍԿՍԱՒ ԾԱՅՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

50 Ճափոնցիներու արիւնը կը խլէ 500 Չինացիներ

Սպանիական պատերազմը դեռ չվերջացած, ահա նոր ռազմադաշտ մը,— Ծայր. Արեւելք:

Երեքշաբթի օր կռիւներ ծագեցան Փէյփինկի շուրջը, քանի մը կէտերու վրայ: Քաղաքը պաշարման վիճակի մէջ դրուեցաւ: Օտար դեսպանները ազդարարեցին իրենց հպատակներուն՝ պատրաստ ըլլալ ի հարկին դեսպանական թաղերը ապաստանելու: Չինացիները թակարդը ձգելով սպաննեցին 50 — 70 Ճափոնցիներ: Իբրեւ վրէժ, Ճափոնցիները կրակի բռնեցին չինական պահակազօր քմը, սպաննելով կամ վիրաւորելով 500 Չինացիներ:

Չինական բանակին հրամանատարը մերժեց ճափոնական վերջնագիր մը, որ կը պահանջէր ետ քաշել 29րդ բանակը: Ճափոնի նախարարական խորհուրդը ժողով գումարելով, որոշեց պատժական միջոցներ ձեռք առնել: Այս առթիւ կառավարութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց.

— *«Ճափոն աչք չունի որ եւ է հողի վրայ: Ընդհակառակն, ամենամեծ ջանքերը պիտի թափէ օտար պետութեանց իրաւունքները պաշտպանելու համար: Անելի մը յանգած ենք, եւ սակայն կառավարութիւնը կ'ուզէ արագօրէն բարեկամական համաձայնութեան մը հասնիլ: Այդ համաձայնութիւնը կարելի է գլուխ հանել միայն այն ատեն երբ Չինացիները փոխեն իրենց ընթացքը եւ ընդունին վէճին կարգադրութիւնը տեղին վրայ»:*

Նախարարական խորհուրդէն վերջը, պատերազմական նախարարը պալատ գնաց, կայսեր հաւանութեան ենթարկելու համար ծրագրուած տնօրինութիւնները:

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները կը շարունակուին Փէքինի փողոցներուն մէջ: Ճափոնական բանակը արդէն իսկ ձեռնարկած է յարձակման: Քաղաքական շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ Ճափոն պիտի գործէ առանց պաշտօնապէս պատերազմ հրատարակելու, որպէսզի պատասխանատուութիւնը իյնայ Չինաստանի վրայ: Այս վերջինը արդէն պատրաստուած է պատերազմի գաղափարին: Ճափոնական նաւատորմը հրամանի կը սպասէ կազմ եւ պատրաստ:

Շատեր կը կարծեն թէ եթէ իսկապէս պատերազմ ծագի, Խ. Միութիւնն ալ պիտի հարկադրուի միջամտել:

Ճափոնի ելմտական նախարարը 96 միլիոն եէն վարկ պահանջեց, զինուորական փոխադրութեանց համար:

Անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները խոհեմութեան յորդորներ ուղղեցին Ճափոնի եւ Չինաստանի:

55,000 զոհ Մատրիտի առջեւ

Կռիւները կը շարունակուին Պրինէթի շուրջը, Մատրիտի ճամբուն վրայ: Հանրապետական կառավարութիւնը 25000 կը հաշուէ ապստամբներուն կորուստը՝ 9 օրուան կռիւներու ընթացքին, իսկ ազգայնականները 30000 կը հաշուեն կարմիրներուն կորուստը:

Ապստամբները կը ճգնին գրաւել Վիլլանուէվա քաղաքը, որ ռազմագիտական կարեւոր դիրք մը կը կազմէ Մատրիտի ճամբուն վրայ: Կարմիրները դիրք բռնած են քաղաքէն մէկ մղոն հեռու, եւ ուժգնօրէն կը դիմադրեն յարձակումներուն: Ազգայնական ճակատէն տրուած լուրերու համաձայն, կառավարութիւնը նեղութիւն կը կրէ օդնական զինուոր ճարելու համար, քանի որ ստիպուած է զօրաւոր բանակ մը պահել նաեւ Մատրիտի հիւսիսակողմը:

Վերջին կռիւներու ընթացքին օտարականներ ալ սպաննուեցան, որոնց մէջ կը գտնուին անգլիական բժշկական մարմնին անդամներէն մէկը, եւ «Փառի – Սուառ»ի լուսանկարիչ - թղթակիցը՝ Տիկին Կէրտա Թարօ (լեհ): Ծանրապէս վիրաւորուեցան նաեւ երկու ամերիկեան թղթակիցներ:

Սահմանադրութեան հասած լուրի մը համաձայն, Սանթանտէր գրեթէ պաշարուած է: Ապստամբներու մարտանաւերը կը կեցնեն բոլոր նաւերը եւ կը խուզարկեն: Առջի օր բռնուեցան երկու անգլիական նաւեր, որոնք ուտելիք եւ դեղ կը փոխադրէին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍՊԷ՞Ս Է ԵՒՐՈՊԱՆ...

— . —

Երեք շաբաթ առաջ, Հրեղէն Խաչի ֆայլեկին վարիչներէն դուքս փօզօ տի Պորկօ ռումբ մը պայթեցուց: Գրեց թէ Գնդ. տը լա Ռօք 20,000 ֆրանք ամսական կը ստանար զաղտնի վարկերէն, նախկին նախարար Պ. Թառտիէօյի միջոցաւ:

Ամբաստանութիւնը հրատարակուեցաւ «Շօք» շաբաթաթերթին մէջ, հետեւեալ ձեւով.—

Հարցում.— Ճի՞շդ է որ Լա Ռօքի բաժին հանած էք զաղտնի վարկերէն:

Թառտիէօ.— *Ցորչափ ներքին նախարար էի, ամէն ամսու վերջ իրեն կը յանձնէի պահարան մը որ կը պարունակէր քանի հազար հազարներ: Իմ պաշտօնած նախարարութիւնս առ - ցըլած ըլլալով, նորէն մէջ ինծի յանձնեցին հողագործական նախարարութիւնը: Տը լա Ռօքի խնդրանքին վրայ, զինքը ներկայացուցի նոր վարչապետին որ, աւելի աչալուրջ քան ես, տասը հազարի զեղչեց ամսական նպաստը:*

«Տասներեք ամիս վերջը, իմ կարգիս նորէն վարչապետ ըլլալով, կրկին տեսայ միեւնոյն Լա Ռօքը, որ ոչ միայն խնդրեց մեր դրամական յարաբերութեանց վերսկսումը, գոր ստացաւ, այլեւ մնացորդը պահանջեց, դրամական նեղութիւնը պատմելով:

... Տասներեք ամիս 10000էն կ'ընէր 130000 ֆրանք: Ես կլորցնելով 150 հազարի վերածեցի որ իրեն յանձնուեցաւ նոյն պահուն իսկ»:

Այդ օրէն ի վեր, այս պատմութիւնը շրջան կ'ընէ թերթերուն մէջ, մասնաւորապէս *Իւմանիթէի*, *Փօփիւլէռի* եւ *Լ'Էօվռի* մէջ որոնք անխնայ կը հարուածեն գնդապետը:

Նոյնիսկ արքայական *Աքսիոն Ֆրանսէզը* շաբաթեր տեղաց նախկին Հրեղէն Խաչերու հրամանատարին գըլխուն, ամէնէն կծու բառերով,— ցեխի մէջ խրած, անպատիւ եւայլն:

Ու մինչ կը սպասուէր որ անմիջապէս հերքում - զեկոյց մը հրատարակուի, գնդապետը գոհացաւ խուսափողական պատասխաններով: Այն ալ միջանկեալ, եռոի մը ընթացքին.

— Պիտի չպատասխանեմ... Երբէք երբեք առած եմ...

Բոլորն ալ համոզուած են թէ պատմութիւնը ճիշդ է, ինչպէս կը հաստատեն ուրիշներ ալ:

Հրեղէն խաչի վարիչներէն երկրորդ մը, Փօլ Շօփին, որ 18 ամիսէ ի վեր պայքար կը մղէ անոր դէմ, խարազանը կը շաչեցնէ իր կարգին, *Փօփիւլէռի* միջոցաւ.

— *«Գիտէի որ դերասան է, պոռոտախօս է, ստախօս է, գործ եփող է, բայց պարկեշտ: Եւ ահաւասիկ եթէ ան կուգայ որ կը վճարուէր ծառայի մը պէս:*

«... Ծո՛ւա, չո՛ւա, գացէք հեռու, շատ հեռու տեղ մը, որպէսզի մոռնան ձեզ: Այս կը պահանջեն այն հազարաւոր մարդիկը զոր խաբեցիք»:

Ինչպէս բսի, ժողովրդական ճակատի թերթերը չեն ձգեր գնդապետին օձիքը: Իսկ միւսները կը գոհանան լռութեամբ կամ բարեացակամ չէզոքութեամբ:

.... Այսպէ՞ս է Եւրոպան: Միշտ ծախու: Առ նուազն վարձու:

ՎԱՀԷ

Ս ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

»»»» o ««««

Երէկ, չորեքշաբթի, կէս օրուան ժամը 12.30ին սկսաւ ողբացեալ ընկեր Սեդրաք Սասունիի սպանութեան դատավարութիւնը, Սէնի եղեռնադատ ատեանին առջեւ:

Ինչպէս կը յիշուի, ամբաստանեալն է Տիկին Բրաքիոն Սարաֆեան, որ բանտը կը մնայ 1936 դեկտեմբեր 7էն ի վեր: Խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր դատասրահին մէջ:

Իբրեւ վկայ հրաւիրուած է նաեւ Շ. Նարդունի, որ «Յառաջ»ի համար մանրամասնօրէն գրի պիտի առնէ ամբողջ դատավարութիւնը:

Անգլիոյ արընթաց վերազինումը

Անգլիոյ երեսփ. ժողովը երկուշաբթի օր երկարօրէն զբաղեցաւ ազգային պաշտպանութեան հարցով:

Շատ մը երեսփոխաններ մտահոգութիւն յայտնեցին թէ երկիրը պատրաստ չէ օդանաւային յարձակումներու դէմ: Նախկին նախարար Պ. Չըրչիլ անգամ մը եւս ուշադրութիւն հրաւիրեց Գերմանիոյ հսկայական վերազինման վրայ, բաղդատաբար աննշան գտնելով Անգլիոյ ձեռք առած միջոցները: «Այս պայմաններուն մէջ իսկապէս անհասկնալի է կառավարութեան լաւատեսութիւնը»: Ուրիշ երեսփոխան մը յուզեց երկրին պարենաւորման խնդիրը:

Ազգ. պաշտպանութեան նախարարը պատասխանելով, յայտարարեց թէ արդէն իսկ մեծ յառաջդիմութիւններ կատարուած են, բայց Անգլիան պաշտպանելու հոգը ահագին գործ է, քանի որ այս երկիրը մասնաւորապէս խոցելի է օդանաւային յարձակման դէմ:

Այս առթիւ աւելցուց թէ մասնագիտական յանձնախումբը արտակարգ արդիւնքներ ձեռք բերած է, բայց մերժեց մանրամասնութիւններ հաղորդել: «Կրնամ ապահովել թէ եղած գիւտերը եւ հնարքները մեծապէս կը գերազանցեն մեր ակնկալութիւնները»:

Այս բացատրութիւններէն վերջ, ժողովը 7ի դէմ 325 ձայնով քուէարկեց պահանջուած վարկերը: Աշխատաւորականները ձեռնպահ մնացին ստուար մեծամասնութեամբ:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ» նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէջ, հիւսիսէն մինչեւ հարաւ: Մոսկուայի կեդր. գործադիր կոմիտէն քննիչ յանձնախումբ մը ղրկեց Չէչէն - Ինգուշներու երկիրը, քննելու համար այդ շրջանի կեդր. գործադիր կոմիտէին գործերը, որոնք վիճելի կը համարուին: Օտար համայնավարներն ալ կը մաքրագործուին: Ձերբակալուած է լեհ գրագէտ Պրունօ Եասէնսքիի, հեղինակ վէպի մը, «Ես կրակի կուտամ Փարիզը»: Ձերբակալուած է նաեւ Մոսկուայի լեհական թերթին խմբագրապետը:

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ մը ծագեցաւ Ռումանիոյ Թրկա - Օգնա քաղաքի բանտին մէջ: Թիապարտները դիրք բռնեցին գնտանի մը մէջ, իրենց վիճակին բարելաւումը պահանջելով: Պահակները սովորական ազդարարութիւնը ուղղելէ վերջ, կրակ բացին եւ սպաննեցին 11 բանտարկեալներ:

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՀՌՉԱԿԵՑԻՆ Փարիզի սպանդանոցներուն բանուորները, կարգ մը պաշտօնեաներու արձակման հետեւանքով:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՃԵՐՄԱԿ ԱՐՋՆ ՈՒ ԳՈՐՇ ԳԱՅԼԸ

»»»» o ««««

Անբնական չէ, անշուշտ, որ երկու դաշնակից, զինակից կամ բարեկամ երկիրներու ներկայացուցիչներ փոխադարձ այցելութիւններ տան: Ցետպատերազմեան դիւանագիտութիւնը այդպիսի այցելութիւններ շատ արձանագրեց։

Հետեւապէս, տարօրինակ չէ նաեւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն այցելութիւնը Ռուսիա։

Եւ սակայն, Ր. Արաս — Շ. Գայա այցելութիւնը ունի քանի մը յատկանշական կողմեր։

Այսպէս,— Իսմէթ Ինէօնիւ վեց ամիս առաջ այցելած էր Ռուսիա։ Եթէ երկու երկիրներու միջեւ լուծելիք խնդիրներ կային, Իսմէթ աւելի իրաւասու եւ աւելի ձեռնհաս էր, քան իր երկու նախարարները։ Կը նշանակէ թէ անոր այցելութենէն յետոյ նոր պարագաներ ծնունդ առին եւ նոր այցելութիւն մը անհրաժեշտ դարձաւ։

Երկրորդ,— Առաջին անգամ է որ Թուրքիա իր արտաքին նախարարին կը կցէ երկրորդ նախարար մը, որ, չըշտենք, Խալքի ընդհանուր քարտուղարը եւ հետեւապէս Թուրքիոյ վարիչ կուսակցութեան ներկայացուցիչն է։

Երրորդ.— Թուրքիա եւ Ռուսիա միակ բարեկամ երկիրներն են, որոնց այցելութիւնները չեն փոխադարձուիր։ Անգամ մը միայն Խ. Ռուսիա իր գործավարները ղրկեց Թուրքիա։ Անկէ դատ միշտ Թուրքիան է որ կ'այցելէ Ռուսիոյ։

Ռուսական թէ թրքական մամուլին, ինչպէս նաեւ պաշտօնական զեկոյցին համաձայն, Ր. Արասի եւ Շ. Գայայի այցելութիւնը առիթ մը եղած է, որ «անգամ մըն ալ ամրապնդուի երկու երկիրներու բարեկամութիւնը»։ Լիթվինովի, ինչպէս նաեւ Ր. Արասի ճառերը եւս կը ձգտէին նոյնը հաստատելու։

Արդ, Խ. Ռուսիա եւ Թուրքիա նոր բարեկամներ չեն։ Երկու երկիրներու կապը եւ գործակցութիւնը մօտաւորապէս քսան տարուան պատմութիւն մըն է։ Աշխարհ գիտէ, որ Քեմալ իր յեղափոխութիւնը եւ ազատագրական պայքարը գլուխ հանեց առաւելապէս Խ. Ռուսիոյ օժանդակութեամբ ու թելադրանքներով։ Արտաքին քաղաքական կեանքին մէջ, Լոզանէն մինչեւ Ազգերու Դաշնակցութիւն եւ Ա. Դ.էն մինչեւ Մոնթրէօ՝ Էնկիւրի իրեն նեցուկ ունեցաւ Մոսկուան։ Ցետպատերազմեան առաջին միջպետական գործակցութիւնը եղաւ սովետ եւ թուրք կապը, որ շարունակուեցաւ անընդհատ, եւ որ, հետեւապէս, բնաւ պէտք չունէր նոր փաստերու թէ «ամուր է ու անխախտ»։

Մասնաւորապէս Թուրք մամուլը այդ ընդգծումին չարժանիք ցոյց կու տայ «օտար չարակամ ու չահախնդիր տարրերու տարածած այն լուրը թէ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ ցրտութիւն մը յառաջ է եկած»։ Եթէ միայն զրոյց կամ լուր ըլլար՝ երբեք հարկ չկար, անշուշտ, զոյգ պատուիրակութիւն մը ղրկելու,— այն ալ՝ վարչապետին այցելութենէն քիչ վերջ — քանի որ ենթակաները բնաւ պէտք չունէին ուրիշներուն «չարակամ ու չահախնդիր» լուր – լուրերու մասին գիրար լուսաբանելու։

Կասկած չկայ, ուրեմն, որ իրապէս երկու երկիրներու միջեւ ծնունդ առած է քաղաքական տարաձայնութիւն մը: Անկէ առաջ, խօսելով ասիական ուխտի եւ անգլեւթուրք մերձեցումի մասին, թուած ենք այն բոլոր պատճառները որոնք դժգոհեցուցած են Մոսկուան: Մեզի անծանօթ է թէ Էնկիւրիի զոյգ ներկայացուցիչները ինչ բացատրութիւններ տուին, Մոսկուան ինչպէս մեկնաբանեց զանոնք, եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնը ինչ փուլի մէջ մնաց կամ մտաւ։

Դատելով, սակայն, քաղաքական ընդհանուր պայմաններէն, կը տարուինք եզրակացնելու թէ երկու մամուլին արտայայտութիւնները կը ձգտին աւելի շատ իրողութիւն մը ծածկելու, քան ճշմարտութիւնը ըսելու։ Մասնաւորապէս կապի, ամրութեան, գործակցութեան կամ անխախտ բարեկամութեան մասին եղած ընդգծումները աւելի կը չէշտեն մեր այս ենթադրութիւնները։

Ծանօթ է, որ սովետաքեմալական բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը ծնունդ առաւ Զինադադարի առաջին օրերուն։ Ոչ Ռուսիա կար այն ատեն, ոչ ալ Թուրքիան մասնակից էր այդ կապին։ Կար, ինչպէս որակեցինք, սովետաքեմալական գործակցութիւնը։ Այդ գործակցութիւնը արդիւնք էր, բնականաբար, այդ օրերու պայմաններուն։ Երկու շարժումներ, որոնք, թէեւ տարբեր շարժառիթներով ու նպատակներով, բայց հաւասարապէս կը պայքարէին միեւնոյն թշնամիներուն դէմ։ Խորհրդային իշխանութեան համար Արեւմուտքի պետութիւնները գաղափարական թշնամիներ էին։ Քէմալականներուն համար՝ քաղաքական։ Մոսկուան, բոլորովին կզզիացած, ուզեց վերականգնել Թուրքիա մը՝ դէթ մէկ քաղաքական ուժ ունենալու համար իր հետ եւ ըլնալ կան ուժ մը ունենալու համար իր թշնամիներուն դէմ։ Ու յաջողեցաւ։

Սկսաւ նոր շրջանը։ Անոնք երկուքն ալ յեղափոխական էին։ Թէեւ հակադիր գաղափարաբանութիւններով։ Բայց, կը կարօտէին փոխադարձ բարեկամութեան ու վստահութեան՝ ներքին ճակատներու համար եւս։ Այդ գործակցութիւնը, սակայն, պայմանաւորուած էր Թուրքիոյ կողմէ եղած պահանջով մը,— երկու երկիրներու վարչաձեւերը կը յարգուէին փոխադարձաբար։

Կասկած չկայ, որ այս երեք կէտերուն մէջ օգտուողը, առաւելապէս, Թուրքիան կ'ըլլար։ Թուրքիան, այո, քանի որ քէմալականութիւնը դադրած էր շարժում մը ըլլալէ երկրին մէկ մասին մէջ, ու դարձած էր ամբողջ երկրին յատուկ վարչաձեւ մը։

Անկէ յետոյ սկսաւ երրորդ շրջանը, — ստատուքվոյի եւ ճարտարարուեստականացման։ Խ. Ռուսիան՝ Թուրքիոյ հանդէպ մնաց նոյն նեցուկը։ Ու ատոր փոխարէն ապահովել, անշուշտ, քաղաքական նպաստներ։

Հիմա, սակայն, չկան սովետները։ Կայ տագնապեալ Խ. Միութիւն մը՝ բոլորովին անստոյգ ճակատագրով։ Չկան աշխարհակալներ։ Կան քաղաքական նոր ճակատներ։ Ու չկայ Արեւմուտքէն վտանգուած Թուրքիան։

Այլ կայ Անգլիոյ հովանաւորութիւնը վայելող ու անոր գործակցութիւնը ապահոված Թուրքիան։ Անգլիա մը, որուն դեսպանը, Էնկիւրիի մէջ փոխարինած է երբեմնի Սուրիչը (Խ. Ռուսիոյ Էնկիւրիի նախկին դեսպանը) քաղաքական ու տնտեսական մարզերուն մէջ։ Աւելին,— Թուրքիա շրջապատուած է երկիրներէ, որոնց գրեթէ բոլորին հետ ուխտեր ու դաշինքներ ունի։ Ունի քաղաքական նպաստաւոր դիրք մը։ Ցետին թէ բացայայտ նկատումներով գրեթէ ամէնքէն փնտռուած է իր բարեկամութիւնը։ Անհամեմատօրէն զօրացած է։ Ու եթէ միշտ մտահոգ է իտալական վտանգէն, այդ վտանգէն քաղաքականօրէն եւ հաւասարապէս կը մտատանջուի նաեւ ցարական, պոլշեւիկ թէ ժողովրդապետական Ռուսիան՝ Թուրքիոյ հետ բարեկամ եղած ըլլայ, գործակից թէ թշնամի ...։

Ահա, ուրեմն, քաղաքական, ներքին թէ ուրիշ նոր պայմաններ, որոնք բնականաբար պիտի ազդէին Թուրքեւռուս յարաբերութեանց վրայ, զանոնք դնելով նոր հունի մը մէջ։

Իսմէթ Ինէօնիւ, վեց ամիս առաջ, Լենինկրատի մէջ խօսած իր ճառով կ'ըսէր.—

«Միջազգային մեր յարաբերութեանց մէջ միայն Ռուսիոյ հետ շփում չունինք: Մեր քաղաքական ուղղամտութեամբ՝ հոս, որ եւ է մէկէն հերքուելու կասկածէն բոլորովին ազատ, բացայայտօրէն կրնամ ըսել թէ ուրիշ ազգերու հետ մեր խօսակցութեանց ընթացքին Սովետներու մասին մէկ հատիկ ոչ - բարեկամական բառ չենք ըսած: Այսպէս շարժելով՝ մենք կասկած չունինք թէ օրին մէկը Ռուսիա եւս նոյնը պիտի ընէ»։

Ինչո՞ւ այս ճշդումը։ Այն ալ՝ վարչապետին կողմէ՝ Լենինկրատի մէջ։ Պարզ է,— որովհետեւ Մոսկուա կասկածներ ու փաստեր ունի թէ Թուրքիա քաղաքական նոր հակումներ ու քայլեր կը փորձէ, որոնք հակառակ են Ռուսիոյ շահերուն։

Մանաւանդ որ, այժմ երկու երկիրներու կապը, կ'ըսէինք, իր բնոյթը հիմնովին փոխած է։ Առաջ անոնք կը գործակցէին փոխադարձ պաշտպանութեան գետնին վրայ՝ ընդհանուր թշնամիներուն դէմ։ Այսօր, անոնց բարեկամութիւնը ունի բոլորովին ուրիշ իմաստ մը,— խաղաղութեան պաշտպանութիւնը։ Իսկ Թուրքիա կը գիտակցի թէ աշխարհի մէջ, չկայ երկիր մը որ արտաքին ու ներքին ճակատներուն վրայ այնքան անստոյգ կացութեան մատնուած ըլլայ, որքան Ռուսիան։ Եռնեստ Նաուի, «Ճիմհուրիյէթ»ի մէջ (3 Յուլիս) ի զուր կը փորձէր քօղարկել այս պարագան, Թուրքեւսովետաբարեկամութեան նուիրուած իր երկար խմբագրականին մէջ փորձելով սպրդեցնել — այն ալ ... ընդգծուած — հետեւեալ տողերը.—

«... Աշխարհի նոյն աշխարհն է, կեանքը՝ նոյն կեանքը: Հետեւաբար, Սովետներու բարեկամութիւնը, որ օր օրի աւելցող ուժով մը կը շարունակուի, զգացողական բառէ մը բղխած չէ»։

Ուշագրաւ է, սակայն, որ թուրք մամուլը այժմ կը սպրդեցնէ նաեւ ուրիշ պարագայ մը։ Թէ՝ երկու երկիրներու միջեւ «ոչ մէկ զինակցութիւն գոյութիւն ունի»...։

Ա՞յլ։

Լսենք Էնկիւրիի պաշտօնաթերթ Ուլուսի խմբագրապետը՝ տեսարան Ֆալէհ Ռըֆքըն (15 յուլիս, «Ուլուս», խմբագրական).— «... Այս բարեկամութիւնը անցեալին մէջ երկու երկիրներու ապագային ազատագրութեանց անհրաժեշտութիւններէն մին էր: Այսօր, կը հաւատանք թէ կը ծառայէ համաշխարհային խաղաղութեան, որուն սրտանց կապուած են երկու յեղափոխութիւնները»։

Զգացում չէ, բայց սրտի կապ ...

Համադրելով այս բոլորը, կը տեսնենք թէ իրապէս բաւական հեռացած են իրարմէ Ռուսիան ու Թուրքիան։ Ու անոնց միջեւ ստեղծուած է կապ մը որ կը ծառայէ երեւոյթները փրկելու եւ յարգելու այն գործակցութիւնը զոր ունէին Սովետներն ու Քեմալականները։ Երկու տասնամեակները իրենց թաւալումին հետ պատմութեան յանձնեցին եւ Սովետ – Քեմալականները եւ անոնց կապը։ Այժմ՝ Ռուսիա ու Թուրքիան կը ձգտին ոչ թէ իրար հովանաւորել, այլ իրար հետապնդել։ Ծպտուն կամ դիմակով՝ Էնկիւրի կը ջանայ բոլորովին ազատիլ յանձնառութիւններէ ու թելադրանքներէ։ Երէկ վարչաձեւի յարգումը կը պահանջէր։ Այսօր՝ կ'ուզէ «բարեկամութիւն» մը որ քաղաքական հակադրութենէ ու կապանքէ ազատ ըլլայ ...

Իսկ Մոսկուան հիմա առաւելապէս կը ցանկայ իր հետ ունենալ այլեւս զօրացած Թուրքիան ...

Ու տագնապալի թէեւ՝ Սպիտակ Արջը կասկածով կը նայի Գորշ Գայլին, որ գուցէ չունի տակաւին մշուշոտ առիթի մը ցանկութիւնը, բայց սկսած է ոչ - վստահելի շարժումներ երեւան բերել ...։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՀՐԱՇՔՆԵՐԸ

— · —

ՓԱՐԻԶ - ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Օդանաւորդութեան զոհերու շարքը օրէ օր կը բազմանայ: Շատեր կ'իյնան կամ կը կորսուին առանց հետք ձգելու, ինչպէս սա կրակ ու բոց Ամերիկուհին, Տիկին Իրհարթ, որ առաջին կինը եղաւ Ատլանտեանը մէկ ոստումով անցնող, անհամար թռիչքներ կատարեց ծովերու վրայ եւ վերջերս անհետացաւ ովկիանոսին մէջ, երբ երկրորդ անգամ ըլլալով աշխարհի շրջանը կը լրացնէր։

Հակառակ վտանգներուն, եւ ճիշդ ատոր համար թերեւս, օդային ասպարէզը կը մնայ միշտ արդի երիտասարդութեան համար, շատ հրապուրիչ ճամբայ մը, ուր կարելի է տիրանալ եթէ ոչ հարստութեան, գոնէ տեսակ մը փառքի կամ աւելի ճիշդ, ապահովել կեանք մը, տարբեր ատոր անոր ապրած կեանքէն։

Բայց, կամաց կամաց, օդանաւը կը դառնայ արդէն սովորական բան մը։ Ինքնաշարժին նման, սաւառնակը եղած է պարզ փոխադրութեան միջոց մը եւ պատերազմի ժամանակ, քաղաքներ քանդելու, մարդ սպաննելու ազդու գործիք մը։ Մեծ արշաւներու շրջանը վերջանալու մօտ է։ Եւ եթէ մեծ արշաւներ իսկ ըլլան, անոնք ալ հետզհետէ պիտի նկատուին սովորական ճամբորդութիւններ։

Անցեալ մայիսին լրացաւ տասնամեակը Լինտպէրկի Նիւ Եորք - Փարիզ թռիչքին։ Ամէն մարդ կը յիշէ այն մեծ խանդավառութիւնը զոր երիտասարդ ամերիկացի սաւառնորդը տարածեց աշխարհի մէկ ծայրէն միւսը, իր յանդուգն, այդ ժամանակ բոլորովին անկարելի նկատուած թռիչքով։

Լինտպէրկէն ի վեր շատեր անցան, այր կամ կին, միեւնոյն ճամբէն։ Եւրոպայէն Ամերիկա թռիչքը, որ աւելի դժուար կը նկատուէր, յաջողութեամբ կատարուեցաւ նաեւ բազմաթիւ անգամներ։

Ինչ որ տասը տարի առաջ կը համարուէր գրեթէ անկարելի, այսօր եղած է եթէ ոչ շատ սովորական, գոնէ բացարձակապէս կարելի ճամբորդութիւն մը։ Տասը տարի ... Գիտութիւնը շատ շուտ կը քալէ քսաներորդ դարու մէջ։ Կ'երթանք արդեօք դէպի լաւագոյն օրեր, թէ դէպի անդունդ։ Ահա հարցում մը, որու շուրջ կարելի է երկար վիճաբանիլ թէր ու դէմ, առանց որ եւ է վերջնական արդիւնքի հասնելու։

Հիմակուհիմա մէկ բան անվիճելի է։ Ամէն ազդ, ինչ մարզի մէջ ալ ըլլայ, իր դրացին գերազանցելու ճիգ կը թափէ։

Զանազան երկիրներ, զոր օրինակ, խոր մրցակցութեան մէջ են այս միջոցին Հիւս. Ատլանտեանի վրայէն, Ամերիկայէն Եւրոպա կամ Եւրոպայէն Ամերիկա, օդային սպասարկութիւն մը հաստատելու ճամբորդներու եւ թղթատարի համար։ Շատ հաւանական է որ քանի մը ամիս կանոնաւոր օդային ճամբայ մը հաստատուած ըլլայ մէկ կիսագունտէն միւսը։ Ուրիշ խօսքով, կարելի պիտի ըլլայ ճամբորդել օդէն Փարիզէն Նիւ Եորք, ինչպէս այս միջոցիս կարելի է ճամբորդել Փարիզէն Լոնտոն կամ ուրիշ վայրեր։

Վերջերս կատարուած փորձերը յաջողութեամբ պսակուեցան։ Որոշեալ ժամուն Անգլիայէն եւ Ամերիկայէն մէկ մէկ ջրասաւառնակ ճամբայ ելան եւ երկուքն ալ առանց արկածի անցան ովկիանոսը։ Այս կերպով Նիւ Եորք Անգլիա ճամբորդութիւնը կարելի է կատարել երեք չորս օրուան մէջ։ Ինչպէս կը տեսնուի, արագ շոգենաւերու հետ եղած տարբերութիւնը մեծ բան մը չէ դեռ, բայց ասոնք առաջին փորձերն են տակաւին։

Բնական է ճամբորդները չորս օր անընդհատ օդին մէջ չեն։ Ահաւասիկ, վերջին փորձերէն մէկուն մանրամասնութիւնները։

Անգլիական «Celedonia»ն մեկնեցաւ Նիւ Եորքէն 12 յուլիսին դէպի Մօնրէալ, Քանատա, յետոյ 13ին հասաւ Պաթուուտ եւ անկէց մեկնելով 15ին սլացաւ ուղղակի ովկիանոսին վրայ, 16 յուլիսին կը հասնէր Անգլիա։ Միջին արագութիւնը եղած է ժամը 264 քիլոմեթր։

Երբ ճամբու օդային պայմանները ամբողջովին ուսումնասիրուին, անշուշտ կարելի պիտի ըլլայ աւելի քիչ ժամանակի մէջ կատարել այս ճամբորդութիւնը։

Պէտք է աւելցնել որ գերմանական ցէփելինները քանի մը տարիէ ի վեր ունին արդէն բաւական կանոնաւոր սպասարկութիւն մը Գերմանիայէն Նիւ Եորք, բայց վերջերս տեղի ունեցած մեծ արկածէն ի վեր, ուր բազմաթիւ անձեր այրեցան հսկայ օդապարիկին մէջ, ցէփելիններու արժէքը շատ ինկաւ։ Անշուշտ ապագան կը պատկանի սաւառնակներուն։ Ցէփելինը աւելի վտանգաւոր է։

Հիւս. Ատլանտեանի վրայէն Եւրոպայէն Ամերիկա օդային սպասարկութիւն հաստատելու հարցը զանազան երկիրներու առաջնակարգ մտահոգութիւններէն մէկն է, ինչպէս ըսինք։ Հիմակուհիմա Անգլիա եւ Մ. Նահանգները առաջին գծին վրայ են, բայց Իտալիա եւ Գերմանիա եւս միեւնոյն նպատակը կը հետապնդեն։ Ֆրանսա՝ նմանապէս։

Հարցը դրամ շահիլ չէ։ Այդպիսի սպասարկութիւն մը, մանաւանդ առաջին տարիներու մէջ, պիտի ըլլայ կորսնաբեր նիւթական տեսակէտով։ Եթէ զանազան ազդեր իրարու հետ մրցակցութեան մէջ են, պարզապէս ազդեցութեան պայքարի եւ փրոփականտի համար է։

Հիւս. Բեւեռի հերոսներէն ռուս Կրոմովի հաստատած նոր մրցանիշին մանրամասնութիւններու տալու միջոցին, համայնավար թերթ մը կը գրէր.— «Խորհրդային օդանաւորդները կ'ուզեն յաջողիլ, պիտի յաջողին որովհետեւ չկայ որ եւ է պատնէշ որ կարենայ դիմանալ պոլշեւիկներուն»։

Այս բացատրութիւնը անշուշտ ծիծաղելի երեւցաւ շատերու։ Ծիծաղելի է արդարեւ։ Սակայն այդ ըսել չէ թէ Ռուսերու շահած թռիչքը անարժէք բան մըն է։ Ընդհակառակն։

Կրոմովի եւ իր երկու ընկերներուն կատարած արշաւը կը գլէ կ'անցնի ինչ որ կատարուած էր մինչեւ հիմա։ Ռուս սաւառնորդները ճամբայ ելան Մոսկուայէն, անցան Հիւսիսային Բեւեռէն եւ 61 ժամ անընդհատ ճամբորդելէ վերջ, վար իջան Լօս Անճըլըսի մօտ միայն, կտրել անցնելով մէկ անգամէն տասը հազար երկու հարիւր քիլոմեթր, աշխարհի շրջանին մէկ չորրորդը գրեթէ։

Այսպէսով Ռուսերը կոտրած եղան ֆրանսացի Քոտոս եւ Ռոսիի 1933ին հաստատած մրցանիշը (9104 քիլոմեթր) Նիւ Եորքէն Ռայաք (Սուրիա) ճամբուն վրայ։

Կրոմովի կատարած թռիչքին արժէքը աւելի կը բարձրանայ, եթէ նկատի առնենք որ սաւառնորդները անցան Հիւս. բեւեռին վրայէն, ցուրտ երկրամասերէ, այնպէս որ շատ անգամ, օդանաւին թեւերու վրայ ձիւն եւ սառ խաւեր կը գոյանային։

Սաւառնորդներու համար ամէնէն դժուարին հարցը մթնոլորտի փոփոխութիւններն են։ Ամէնուն համար ալ առաջին հոգը ճամբան շատ դէշ օդի չհանդիպիլն է, ինչ որ երկար թռիչքներու համար գրեթէ անկարելի է։

Նիւ Եորք – Փարիզ գիծը շատ դիւրին պիտի հաստատուէր անշուշտ, եթէ ովկիանոսին վրայ օդի փոփոխութիւնները չըլլային։ Ատոր դէմ միջոց մըն է բարձրէն թռչիլ։

Օրինակի համար, եթէ կարելի ըլլար դիւրաւ ճամբորդել տասը հազար մեթր բարձրութեան մը մէջ, օդանաւին արագութիւնը ինքնին պիտի շատնար, որովհետեւ ամառը 8000 մեթրէն աւելի վեր՝ օդի փոփոխութիւն այլ եւս գրեթէ չկայ, երկինքը միշտ պայծառ է։ Իսկ ձմեռը 5000 մեթր բարձրութիւն մը կը բաւէ շատ անգամ։

Հիմակուհիմա այդքան բարձրէն թռչելու կարող ճամբորդի մեքենաներ կարելի չէ մէջտեղ հանել։ Բայց, ապագայի՞ն ... Տասը տարիէ՞ն թէ աւելի առաջ ...

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով։

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» o ««««

— Քեզի պէս հովին, քեզի պէս արեւին ծակը գոցուի, բան չեմ ըսեր։ Արդե՞օք կ'ուզես, առ քեզի փորձանք ..

Երկինքը աւելի մթնեց։ Հովը կրկնապատկուեցաւ։ Տեղատարափը կը ծեծէր գետինը։ Նազլու շուարեցաւ։ Վրան գլուխը թրջուած՝ փորձեց ետ դառնալ։ Սակայն հովը գլխուն շըղարշը առաւ տարաւ։ Թրջուած մազերը, օձի պէս պլլուեցան քթին ու բերնին։ Յուսահատ, կեցաւ ծովի մը քով, բերանը բաց.

— Տունդ ու տեղդ աւրի, դուռդ գոցուի, Աստուած։ Ալ հերիք է, ալ հերիք ...

Կարծես խաւարը ճեղքուեցաւ ու կրակէ սիւն մը ահաւոր որոտումի մը հետ ուղղակի ինկաւ Նազլուի վրայ։ Նազլու կայծակնահար, բռնկած սարբիններու քով, մահուան վերջին հանդիսը կ'արձակէր։

Ցանկարծ անձրեւը դադրեցաւ։ Հովը ալ չկումուրտայ։ Երկինքի երեսը կուտակուող ամպերու սաւերէն՝ աստղերը սկսան փայլիլ։ Խաղաղութիւն։

Հիմա բահն ու բրիչը առնող գիւղացիները դէպի հրդեհին վայրը կը վազէին։

— Հասէ՛ք, կրակ կայ, կրա՛կ ...

— Աստուած տայ Արամ վարպետի եւ Հարսին բան չըլլայ, կը խօսէին դրացիները։ Բայց թող սատկի կնիկը որ փորձանք դարձաւ խեղճին տունը։

Արամ վարպետ դողդղալէն երբ տանիք ելաւ, տեսաւ որ քանի մը կարճներ բռնկած սարբինները վար կը նետէին։ Ցուիքին մէկ մասը քիչ մը փլեր էր։ Եւ հոն կիսապատին տակ ցնցոտիներու դէզ մը դեռ կը մխար։

— Արեւը քեզի, տղուդ ու հարսիդ, վարպետ, կայծակը Նազլուն զարկեր է։

Արամ վարպետ ձեռքերը աչքերուն մօտեցուց։ Ուզեց բռնել, շօշափել։

Բայց դրացիները չձգեցին եւ իւրաքանչիւրը մէկ թեւը իյնալով՝ առին ու տարին ...

Լուրը ցնցեց Սառան։ Ցաւուեցաւ։ Լացաւ։

Նազլուի մեռնելէն ութ օր վերջը, Սառա Գարեգինին երկրորդ նամակ մը եւս ստացաւ։

«Սիրելի Սառա,

Մարսէյլ հասած օրս, մեր երկրացի Հայու մը հանդիպեցայ։ Այս մարդը տասը տարիէ ի վեր հոս է։ Երեւոյթէն աղէկ մէկը դատայ։ Առաջին օրը բաղնիք գացի։ Հագուստներս որ ձեռքովդ ծալլեր էիր, մէկիկ մէկիկ, դարձուցի նայեցայ։ Մեր երկրին, մեր ջուրին, մեր տանը հոտը, անուշ անուշ կը բուրէր։ Ձեռքերուդ հոտը ալ աւելի։ Հոգ չընես Սառա, այսօրուընէ սկսեալ սենեակիդ պատին վրայ օրական խաչանիշ մը կը դնես։ 730րդ օրը հոդ կ'ըլլամ։

Եթէ գործս հարցնես, շաքարի գործարանի մը մէջ կ'աշխատիմ ... Գարեգին»։

Սառա քանի մը անգամ կարդաց նամակը, գիշերն ալ դրաւ կուրծքին վրայ ու պառկեցաւ։ Բայց աչքերը գոցելէ առաջ մտացի ակնարկ մը նետեց 730րդ թուանշանին վրայ ու հառաչեց.

— Օ՛, երկու տարի անտէ՞ր ... Ուրիշին ակնարկներուն ենթակայ ... Քաշուելիք բան չէ։

Անկողինը քաշեց գլուխը եւ փորձեց քնանալ։ Անօգուտ։ Մտածումներու ծով մը պարզուեցաւ աչքին։ Մանաւանդ կեսրոջը մահը, որ ծանր բեռի մը պէս կը ճնշէր զինքը։ Ի՞նչպէս իմացնել։ Գրե՞լ թէ կայծակնահար եղաւ։

—Ոչ, արդար ըլլալու համար պէտք է իրական մահը պատմել, որպէսզի ինքնիրեն։ Ու պատկերը մտքին մէջ լաւ մը պատուրելէ յետոյ, քնացաւ։

Արեւածագէն առաջ արթնցաւ։ Տանը գործերը կարգադրեց, յետոյ, նստաւ պատուհանին առջեւ ու սկսաւ գրել.

«Սիրելի Գարեգինս,

Ստացեր եմ նամակներդ։ Ամէնէն շատ վերջինը սիրեցի։ Հիմա, այլ եւս համոզուեցայ որ, երկու տարի այսպէս, սրտերնիս թուղթերով պիտի հասկցնենք իրարու։ Գարեգին, այս աշխարհի վրայ ամէն ինչ կուգայ ու կ'անցնի։ Ուրեմն ամէն բանէ առաջ կեանքի առողջութիւն թող ըլլայ։ Արդեօք բան մը հասկցա՞ր, սիրելիս, այս ցուրտ բառերէն։ Չեմ գիտեր Պատմեմ ուրեմն։ Արեւը քեզի, Նազլուն թաղեցինք։ Շատ ողբալի մահով մը գնաց։ Իրիկուն մը կայծակը զարկաւ։

Հիմա հայրիկին հետ ենք։ Շատ կը մտածէ։ Ինծի ըսաւ որ, գրէ Գարեգինիս թող շուտ գայ։ Շուտ գաս, լսեցի՞ր Գարեգին։

Ցիշէ վերջին իրիկունը ... Սառա»։

Գարեգին խորթ մօրը մահուան լուրը առնելուն ազդուեցաւ, սարսուռ մը եկաւ վրան եւ, հակառակ քնոտ բաժնուելուն, զգայուն հեռագիր մը քաշեց.—

«Գոյժը այրեց զիս։ Սրտանց կը ցաւիմ»։

Սառա ամիսներու զանգակ քայլին հետ լուռ, հետզհետէ վարժուեցաւ իր տխուր ճակատագրին։

Տղուն բացակայութեան հետ Նազլուի մահը նաեւ, խորապէս ազդեր էին Արամ վարպետի ծերացած կեանքին վրայ։ Առտնէ մը ի վեր անհանգիստ երեւոյթ մը ունէր։ Երեսը չէր խնդար։ Բարեւները տժգոյն էին։ Տեղ մը երկար նստիլ չէր ուզեր։ Գրեթէ շատ անգամ կ'առանձնանար սենեակը ու կը մտածէր։ Մարդ չէր գիտեր թէ ի՞նչ է վիշտը։ Սառա քանի մը ձեւքի շարժումներով բան մը չէր կրցեր փրցնել։ Սակայն երեւոյթը բարենշան չթուեցաւ։

Ձմեռը երբ ձիւնը գետին ինկաւ, առաջին անգամ հարբուխի պէս բան մը ունեցաւ։ Քիչ մըն ալ հազաց։ Քանի մը օր ալ պառկելէ վերջ դարձեալ ոտքի ելաւ։ Դեկտեմբերի վերջաւորութեան, նոյն բանը կրկնուեցաւ։ Բայց այս անգամ լուրջ կը կարծուէր։ Բըժիշկը ըսեր էր որ, «ցուրտէն զգուշացիր, շատ մի մտածեր, կ'անցնի»։ Եւ չանցաւ։

Ցունուար ամիսը անցաւ, փետրուարն ալ կէսը, նորէն նոյն երեւոյթը նոյն վիճակը ունէր։ Շատեր կ'ըսէին «իջուածք» է, ոմանք ժանտատենդ կը կարծէին։ Բայց երբ հազը աւելի շատցաւ, նիհարցաւ, հասկցան որ հիւծախտ է։

Գիւղացի տարեկիցները ամէն անգամ ալ կ'ըսէին որ, «վարպետ բան մը չունիս, կ'անցնի»։ Սակայն հիւանդը միշտ գլուխը երերցնելով.

— Այս անգամ ճամբորդ եմ։

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(6)

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ԱՐԺԷՔԸ

— o —

Սպանիոյ քաղաքացիական պատերազմը աւելի դարձաւ նորէն որ հանրային ուշադրութիւնը, մասնաւորապար Անգլիոյ մէջ, ուղղուի Ճիպրալթարի վրայ:

Արդարեւ թերթերը գրեցին թէ Ճիպրալթարի կռնակը զետեղուած են թնդանօթներ, որ կը սպառնան Ճիպրալթարի բրիտանական ամրութիւններուն: Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ հարցապնդում կատարուեցաւ այդ մասին,— ինչո՞ւ զետեղուած են այդ հսկայ թնդանօթները, որո՞ւ կողմէ (կը կասկածին Գերմանացիներէն):

Բրիտանական կայսրութիւնն է որ ձայն կը բարձրացնէ վրդովուած: Վասնզի Ճիպրալթար դուռն է այդ կայսրութեան, անառիկ ամրութիւն մը, ռազմագիտական անփոխարինելի դիրք մը:

Հինէն ի վեր ծանօթ է Ճիպրալթարի արժէքը: Հին պատմութեան մէջ Ճիպրալթար ծանօթ է «Հերակլեան սիւն» անունով,— լեռ մըն է, ապառաժեայ բլուր մը, 425 մեթր բարձրութեամբ, որ սուրի մը նման կը ճեղքէ Միջերկրականը՝ երկարելով դէպի Ափրիկէ,— կարծես ագխալին ըմպր Ովկիանոսի դրան,— ու վիթխարի թերասուներով մը կը նետուի վեր, Ալճէզիրայի լեռներուն քով մրցակից: Ճիպրալթարի այս լեզուն ունի 5 քառ. քմ. տարածութիւն,— Թերակղզիին կռնակը, 500 մեթր լայնքով աւազուտ գօտի մը, չէզոք հողամաս է յայտարարուած եւ կը մնայ անբնակ:

Ճիպրալթար ծանօթ էր Կարքեդոնացիներուն, Փիւնիկեցիներուն եւ Յոյներուն, բայց ամէնէն աւելի Մաւրիտանացիներն էին որ ըմբռնած էին այս ժայռին դերը: Թարիք պին Սայիտ պէրպէր աշխարհակալն էր, որ իր անունը տուաւ անոր, կոչելով «Թարիքի լեռ» (Ճէպէլը Թարիք, որ աղաւաղուելով դարձաւ «Ճիպրալթար»): 1704ին Անգլիացիները գրաւեցին զայն, ու գրաւումէն վերջն էր որ Եւրոպա հասկցաւ թէ ի՛նչ մեծ կորուստ մը ունեցաւ: Սպանիա եւ Ֆրանսա քանիցս յարձակեցան վերագրաւելու համար զայն, ապարդիւն: 1779—1783, ամբողջ չորս տարի, սպանեւֆրանսական բանակը ծովէն ու ցամաքէն պաշարեց Ճիպրալթարը, օգուտ չըրաւ եւ Ճիպրալթար յայտարարուեցաւ անառիկ: Այնքան որ Նափոլէոն չհամարձակեցաւ յարձակիլ: Ընդհ. պատերազմին մեծ դեր խաղաց Ճիպրալթար, որովհետեւ դրան մը պէս կը փակէր ու պատով մը կը բաժնէր կարծես Ովկիանոսը Միջերկրականէն: Ատոր համար է որ Ովկիանոսի Դուռ կը կոչուի այս բերդը: Ասուհանդերձ գերմանական սուզանաւերը կ'անցնէին նեղուցէն, մտնելու համար Միջերկրական, (նեղուցը 450 մեթր խորութիւն ունի): Ճիպրալթարի կառուցէն մինչեւ ափրիկեան ցամաք կամ Չէութայի հրուանդանը 20 քիլոմեթր երկարութիւն ունի, Ալճեզիրայէն՝ 15 քիլոմեթր:

Բուն քաղաքը, Ճիպրալթար, նեղ բնակավայր մըն է, տուները իրարու վրայ ինկած, այնքան որ օդի պակասութիւն կը զգաս: Պէտք է ըսել որ Ճիպրալթարի մէջ բնակելու իրաւունք ունին միայն Անգլիացիները: Իսկ բարձունքը ամրացուած է ամէնէն արդիական պատրաստութեամբ, — ժայռերուն ծերպերէն դուրս կը ցցուին թնդանօթներու անհամար բերաններ, ստորերկրեայ ճամբաներ իրարու կը միացնեն ամրութիւնները, երկաթաթելէ ցանց մը կը պաշտպանէ խոյմները:

Վերջապէս Ճիպրալթարի այս ժեռուտ դիրքը ահարկու զէնք մըն է ինքնին,— մեքենական հրաբուխ մը, որ երբ որոտալ սկսի եւ կրակ փսխէ, ոչ մէկ մարտանաւ եւ ոչ մէկ բանակ կրնայ մօտենալ: Պաշտպանութեան յատկացուած են միայն 2930 զինուոր եւ 540 նաւազ:

Սակայն արդի պատրաստութեան պիտի կարենա՞յ դիմադրել,— օդանաւային յարձակումներուն ու քիմիական զէնքին (թունաւոր կազ) պիտի կրնա՞յ տոկալ: Այս է հարցը ներկայիս:

Ըսինք թէ հինէն ի վեր գոյութիւն ունեցած է Ճիպրալթար եւ իբրեւ բնական ամրութիւն՝ ծառայած է աշխարհակալներուն: Սակայն կը հաստատուի որ «ի սկզբանէ» Ճիպրալթարի նեղուց գոյութիւն չունէր այստեղ, — թէ Ճիպրալթարի եւ Ալճէզիրայի, թէ ափրիկեան եզերքի կալիկները կը պատկանին նոյն ցեղին, վերջապէս այս երկու եզերքներու ժայռերը երկրաբանական նոյն կազմութիւնն ունին, այնպէս որ կը հետեւցուի թէ նեղուցը վերջէն կազմուած է:

Ովկիանոսը ուժգին հոսանքով մը իր ջուրերը կը թափէ Միջերկրականի մէջ, բայց Միջերկրականի ջուրը շարունակ կը շոգիանայ արեւին կիզիչ ճառագայթներուն տակ: Ովկիանոսի եզերքներուն վրայ կը նշմարուին մակընթացութեան եւ տեղատուութեան երեւոյթները, բայց Միջերկրականի եզերքներուն վրայ ոչ:

Ահա Ճիպրալթարի երկրաբանական, աշխարհագրական եւ ռազմագիտական պատկերը: Անգլիացիները շատ զբաղած են վերջերս օգտագործելու համար այդ ժայռին աշխարհագրական, երկրաբանական եւ ռազմագիտական արժէքը,— դէպի արեւմուտք, Ալճէզիրա ունի նոյնքան բարձր եւ ժեռուտ լեռներ, խորխորատներով ճեղքուած, ուր կարելի է թնդանօթներ զետեղել եւ այդ թաքստոցներէն կրակել Ճիպրալթարի ամրութիւններուն վրայ: Յետոյ Ալճեզիրայի բարձունքները ունին սարահարթեր, ուրկէ կրնան թռիչք առնել թշնամի օդանաւերը, ռմբելով ու կազով քանդելու համար Ճիպրալթարը, որ թէեւ ահաւոր չափով մը պատրաստուած՝ չի կրնար պաշտպանուիլ այնքան ուժեղ, որքան հին դարերուն:

Ատոր մասին է որ կը մտածեն Անգլիացիները, իրենց կայսրութեան ապահովութեան կասկածով:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՏԷՐՍԻՄԸ «ՃԶՄԵԼ»Է ՎԵՐՋ..

— . —

ԽՄԲ.— Ատենին գրեցինք, որ վարչապետ Իսմէթ Ինէօնիւ մեկնեցաւ ըմբոստութեան շրջանակը, իբրեւ թէ «շինարարական ձեռնարկներուն ուղղութիւն տալու համար», մինչ զինքը հոն տանողը թուրք բանակին կրած դժուարութիւնն էր: Ինք իր ճառով, ու իր այցելութեան առթիւ գրուած թղթակցութիւնները այնպէս ցոյց կուտային թէ Տէրսիմը ճզմուած է ու թուրք բանակը քանի մը կորուստներ ունի միայն: Եւ սակայն, Ճումհուրիէթ հրատարակած է նոր թղթակցութիւն մը, եւ ցոյց կուտայ նաեւ Ինէօնիւի այցելութեան հետ կապուած նկարներ՝ էլազիզի հիւանդանոցին մէջ, օդանաւորդներուն հետ եւն.: Այդ թղթակցութենէն երեւան կուգայ թէ բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Կը թարգմանենք կարեւոր մասը.—

«... Յետոյ բաց դաշտը գնաց եւ օդանաւերը աչքէ անցուց, լսելով անոնց ունենալիք շարժումներու մասին բացատրութիւններ: Երիտասարդ օդանաւորդները իր շուրջ հաւաքեց, առանձին առանձին հարցումներ ուղղեց եւ հրամայեց որ թռիչքի տպաւորութիւններէն խօսին: Մասնաւորապէս երիտասարդ օդանաւորդի մը տպաւորութիւնը շատ յուզիչ էր: Ան դպրոցէն վերջ առաջին անգամ կարեւոր պարտականութեան մը կոչուողներէն մին էր:

— «Շարժումի շրջանակին վրայ կը սաւառնէի, կը գտնուէի գիւղի մը վրայ, ուր ըմբոստներ կը բնակին: Շատ ցածէն, գետնէն 10 մեթր բարձրէն կը թռչէի: Ճիշդ այդ պահուն, տանիքին վրայ կեցող չորս յեղուզակներ յանկարծ ինծի ուղղեցին իրենց հրացանները: Անմիջապէս շարժման մէջ դրի գնդացիրը եւ սկսայ հնձել: Ասպարէզիս առաջին անակնկալ խորովքը այս է»:

Յետոյ ինքնաշարժներով գացին զինուորական հիւանդանոցը: Վարչապետը հոս ցոյց տուաւ մեծ խնամք եւ խոր շահագրգռութիւն: Պտտեցաւ ամբողջ հիւանդանոցին բոլոր մասերը, հիւանդ զինուորներով ու սպաներով հետաքրքրուեցաւ եւ հօր մը պէս ամէն մէկ հիւանդի գլխուն վերեւ կանգ առնելով անոնց երեսները շոյեց. ու ամենածանր վիճակի կամ ջերմութեան մէջ եղող հիւանդներն անգամ:

— Ողջ եղիր, Ինէօնիւ, գոչեցին ...

Ուժգնօրէն կը հաւատամ որ հիւանդներուն ամենալաւ եւ ամէնէն արագ դարմանումը Ինէօնիւին ցոյց տուած խոր շահագրգռութիւնն է:

Յետոյ քննեց աշխատասենեակները եւ այլ հաստատութիւնները եւ, հիւանդանոցին պարտէզին մէջ դրուած սեղանին վրայի տետրակին մէջ ստորագրեցին ինք ու առողջապահական գործավարը: Իսկ բժիշկներուն շնորհակալութիւն յայտնեց:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԸ

—o—

ՎԻԷՆ, 26 Յուլիս (Յառաջ).— Այս տարի եւս դաշտային հանդէսով մը տօնեցինք Խանասորի արշաւանքին մասնակցող մեր անմահ հերոսներու յիշատակը, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէին:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի, տեւելով մինչեւ իրիկուն: Հանդիսականները առաւօտէն խումբ խումբ եկած հաւաքուած էին Պ. Փէլէի դաշտը, կանանչ բարտիներու տակ, պաղ աղբիւրին գլուխը, իրենց հետ բերելով կէս օրուան եւ իրիկուան ճաշերը: Հազիւ թէ բազմութեան մէկ մասը հասած էր դաշտ, երբ ըսկսաւ նուագը: Երիտասարդներ հաւաքուեցան մասնաւոր սեղաններու շուրջ, սկսան խմել եւ երգել, իսկ կիները ճաշ կը պատրաստէին: Շատ չանցած դաշտը վերածուեցաւ ուխտավայրի մը:

Կէս օրուան ճաշէն վերջ, սկսան մասնաւոր պարերը եւ երգերը նուագածութեամբ Պ. Ա. Ալեքսանեանի: Վանեցի, Մշեցի, Կարնեցի, Տիգրանակերտցի, Խարբերդցի եւ Սեբաստացի բոլորը իրար խառնուած, կը պարեն եւ կ'երգեն մեծ խանդավառութեամբ: Բազմաթիւ ձայներ իրարու կը յաջորդեն — կեցցէ՜ Դաշնակցութիւնը, կեցցէ Խանասորի արշաւանքին մասնակցող հերոսները: Քիչ անդին նստած մեր փափկասուն տիկիններն ու օրիորդները բարի նախանձէ գրգռուած մէջտեղ կը նետուին եւ տասնով քսանով իրարու ձեռքէ բռնած իրենց հեզաճկուն պարերով եւ երգերով պահ մը մեզ կը փոխադրեն մեր հայրենի բնաշխարհը: Այս տարի մասնաւոր բանախօս չունէինք, բայց ինչպէս ըսի, ներկաներուն խանդավառութիւնը այնքան բարձր էր որ, հազիւ թէ քանի մը վայրկեան ժամանակ տուին ընկ. Ս. Գալուստեանին, որպէսզի բացատրէ Խանասորի արշաւանքի արժէքը: Հայ հերոսները եւ անոնց նուիրուած բազմաթիւ երգերը կ'ապրին իսկական հայուն սրտին մէջ: Այդ օրը Դաշնակցականին հետ միաբերան կ'երգէին Հօկը, Հնչակը եւ ռամկավարը պանծացնելով անմահ հերոսները իրենց նուիրուած երգերով: Վա՜յ այն ժողովուրդին որ երգ ու հերոս չունի: Այս տօնակատարութեան առթիւ խումբ մը չէզոք հայրենակիցներ որոշ գումար մը նուիրեցին հայ հերոսներուն յիշատակին:

Եւ յատկապէս խնդրեցին որ ծածուկ պահուին անունները:

Այս առթիւ չմոռնամ ըսելու որ այսպիսի դաշտային հանդէսներու մէջ, գրեթէ միշտ կռիւ տեղի ունեցած է քանի մը գինեմոլներու պատճառաւ: Բայց ինչպէս մեր կազմակերպած բոլոր հանդէսները, այս հանդէսն ալ վերջացաւ առանց շչուկի եւ ներկաները ուրախ զուարթ վերադարձան իրենց տուները, ճամբան երգելով:

Գառունի

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կ'աւետէ յունիս 22ի խմբագրականով.

— «Երեք տարի առաջ, Գորտոպայի մեր թղթակիցը, առաջին անգամ ըլլալով, հրապարակ դրաւ հայ հիւծախտաւորներու համար սեփական բուժարան մը հիմնելու հարցը, միաժամանակ նկարագրելով թոքախտաւորներու անկարելի եւ տխուր վիճակը:

Ապա՝ Գորտոպայի մէջ սեփական բուժարան ունենալու խնդիրը մանրամասն քննուեցաւ Հ. Կ. Խաչի առաջին պատգամ. ժողովին մէջ, ուր դրական որոշում տրուեցաւ եւ յանձնուեցաւ ի գործադրութիւն:

Այդ առթիւ եղան դրամական փոքրիկ նուիրատուութիւններ եւ այդ անունով ալ ֆոնտ մը հիմնադրուեցաւ:

Ձեռնարկը մեծածախս ըլլալով, բնական է, Հ. Կ. Խաչը չէր կրնար իր լումաներով ի գլուխ հանել:

Հ. Կ. Խաչի երկրորդ պատգամ. ժողովը նորէն վերաքննեց բուժարանի հարցը եւ գտաւ, որ այս բարեսիրական ձեռնարկը լայն ժողովրդականութիւն գտած է եւ պէտք է զայն իրագործել գաղութիս միահամուռ ջանքերով:

Եւ հանուեցան հետեւեալ երեք բանաձեւերը.—

1.— Եթէ որ եւ է կազմակերպութիւն նախաձեռնէ բուժարանի կառուցման գործը եւ դիմէ Հ. Կ. Խաչի աջակցութեան, սիրով պէտք է ընդունիլ:

2.— Եթէ այդ գործը երեսի վրայ մնայ եւ նման առաջարկութիւններ չըլլան, Շրջ. Վարչութիւնը կրնայ բանակցութեան մտնել միւս կազմակերպութեանց հետ՝ միասնաբար յաջողցնելու բուժարանի կառուցումը:

3.— Եթէ առաջին եւ երկրորդ կէտերուն մէջ մատնանշուած միջոցները անյաջողութեան մատնուին, Հարաւ. Ամերիկայի Հ. Կ. Խաչի կազմակերպութիւնը ինքը կը ստանձնէ Գորտոպայի բուժարանի կառուցման նախաձեռնութիւնը՝ գործին շուրջ համախմբելով այդ ձեռնարկին համակիր բոլոր տարրերը:

4.— Եթէ այս մատնանշուած միջոցներէն դուրս բուժարանը կառուցուի մեզմէ անկախ, մեր համակրանքը միշտ այդ ձեռնարկին հետ պիտի ըլլայ եւ ապագային ջանալու ենք բուժարանին մէջ Հ. Կ. Խաչի անունով յատուկ տաղաւար մը ունենալ, հոգալով պահանջուած ծախքերուն մէկ մասը:

Իսկ անցեալ օր, Հ. Ա. Ե. Հոգաբարձութեան ընտրութեան առթիւ, նորընտիր վարչութեան կը յիշեցնէինք երեք կարեւոր խնդիրներուն լուծումը,—եկեղեցին, որ արդէն կը շինուի, Գորտոպայի բուժարանի կառուցումը եւ դպրոցներու մատակարարումը եւ կանոնաւորութիւնը:

Եւ ահա բարերար Հրանդ Նիքօթեանէն յետոյ, ազնիւ ժեստ մը կ'ընէ տիկին Կիւլիս Ազնաւուրեանը, յանձն առնելով Գորտոպայի մէջ հիմնել հայ թոքախտաւորներու համար սեփական բուժարան - ապաստանարան մը, առ այժմ այդ նպատակին յատկացնելով 8000 արժանթինեան փէսօ: Իսկ Գասպարեան եղբարք խոստացած են նոյն բուժարանին մէջ շինել տաղաւար մը, նուազագոյն 2000 փէսօ տրամադրելով:

Ուրեմն, Ազնաւուրեան եւ Գասպարեան ընտանիքները միասնաբար այդ նպատակին կը յատկացնեն 10.000 փէսօ, որ միանգամայն կ'ապահովէ թէ հողի գնումը եւ թէ շէնքի կառուցումը:

Առ այժմ բուժարանի ամսական ծախքը կը նախատեսուի 350—400 փէսօ: Այս առթիւ լայն հանգանակութեան պիտի ձեռնարկէ Տիկն. Օժանդակ Յանձնախումբը եւ բնաւ կասկած չունինք, որ մեր ունեւոր հայրենակիցները, ինչպէս նաեւ բարեսիրական եւ մարդասիրական միութիւնները առատաձեռնութեամբ պիտի մասնակցին հանգանակութեան»:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Արամ Եղիազարեան, որ երեք տարիէ ի վեր կը հետեւէր Փարիզի ատամնաբուժական վարժարանին, մեծ յաջողութեամբ աւարտեց վարժարանը եւ 90 աշակերտներու մէջ, ֆրանսացի ընկերոջ մը հետ միասին, ստացաւ առաջնութիւն:

ՕՐ. ՇԱՔԷ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

եւ

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐՍԻԿԵԱՆ

Ամուսնացած

Սարսէլ, 25 Յուլիս 1937

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՑ - ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 34 (յուլիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Աղցանը սեղանի վրայ (ՓՐՈՖ. Ա. ՊԻՐՊԻՐԵԱՆ).— Բեղնաւոր կիներ (ՏՈՔԹ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ).— Ի՞նչպէս ծածկել սխտորին հոտը (ՏՈՔԹ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ).— Կատաղութեան դէմ (ՏՈՔԹ. Յ. ՄԱՀՏԵՍԵԱՆ).— Ակռաներուն թիւերը եւ անունները (ՏՈՔԹ. ԳԵՂԱՄ ԱՅՎԱԶԵԱՆ).— Յուշատետր ջերմամիզութեան (ՏՈՔԹ. ՊԷՆՆԻ). — Ի՞նչպէս կը բժշկէին Շապին - Գարահիսարցիները (ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ). —- Քիմիական պատերազմ (ՏՈՔԹ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ).— Ինչո՞ւ սիրտս կը բաբախէ (ՏՈՔԹ. Շ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ). — Հարցարան (ԽՄԲ.):

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ԹԻՒ 35 (ՕԳՈՍՏՈՍ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Յղի կնոջ առողջապահութիւնը (ՏՈՔԹ. Կ. ԽԱՆՃԵԱՆ).— Կ'ուզէ՞ք ճաղատ դառնալ (ՓՐՈՖ. ՎԻՆՔԼԷՐ).— Ի՞նչպէս երիտասարդ մնալ (ՏՈՔԹ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ).— Խաղողակերութիւն (ՏՈՔԹ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ).— Վահանագեղձը սեռային հարցի մէջ (ՏՈՔԹ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ). — Քիմիական պատերազմ (ՏՈՔԹ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ).— Հարցարան (ԽՄԲ.):

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են տարեկան Ֆրանսա 25 Ֆր. արտասահման 30 եւ 35 ֆրանք: Դիմել 17, Rue Damesme, PARIS:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (419)

ՁԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

«Ես բոլորովին խաղաղ սրտով կը դիմաւորեմ մահը: Ես իմ պարտքս կատարեցի: Սրտագին կը համբուրեմ ընկերները ... Կը սեղմեմ անոնց կոշտացած ձեռքերը, ուժ եւ եռանդ կը մաղթեմ անոնց՝ շարունակելու մեր սրբազան կռիւը, որմէ այնքան անակնկալ կերպով կը բաժնուիմ ես:

«Իմ անգին Լեւոն, կը յիշե՞ս երբ առաջին անգամ, մենք հանդիպեցանք իրարու ,դու նորահաս պատանի մը այն ժամանակ, անփորձ նոր սկսնակ մը: Ինծ համար այդ բարեբախտ հանդիպումը բաւական եղաւ գնահատելու քու արժէքը, գուշակելու քեզ վերապահուած դերը: Ես չէի սխալած: Այսօր դու տիրական դէմք մըն ես Վասպուրականի մէջ ու ծանր պարտականութիւն մը ունիս ուսերուդ վրայ: Ինչպէս մինչեւ այժմ, ամուր պատուանդան մը եղար գործին, շարունակէ միեւնոյն ճանապարհով: Մարդու անփոխարինելի յատկութիւնը տալու կարողութիւնն է տալ առանց սակարկութեան, առանց փոխարինութեան մը ակնկալութեան: Իսկ այդ առաքինութեան ընդունակ են միայն հոգիով հարուստ քիչերը: Դու այդ քիչերէն մէկն ես: Ծառայէ հայ ժողովուրդին, եղիր ժողովուրդին հետ, ահա քեզի ուղղած իմ վերջին խօսքը: Ջերմօրէն կը համբուրեմ քեզ» ...

Լեւոնի ձայնը հազիւ կը լսուէր: Սոնիան դէմքը թաշկինակով ծածկած լուռ կ'արտասուէր: Քանի մը րոպէ վերջ, աչքերը սրբելով՝ մեղմօրէն հարցուց.

— Ո՞չ մէկ խօսք Խաչիկէի մասին:

— Յետգրութիւն մը կայ,— նոյն ձեւով պատասխանեց Լեւոնը,— երկտող մը միայն: Լսեցէք.

«Ներփակ նամակը ինքդ անձամբ յանձնէ տիրոջը, ինչպէս եւ ծրարի մէջ գտնուած իրեղէնները: Ինծմէ մնացած վերջին յիշատակներ են ատոնք ... անրաւական յիշատակներ, որոնք թերեւս աւելի պիտի դառնացնեն զայն: Միակ դառնութիւնը, որ ամփոփած է հոգիս, այդ՝ հարազատ զաւակիս ապագայ վիճակն է: Չեմ գիտեր, թէ ի՞նչ կը լինի անոր կեանքը, բայց իմ սիրելի Լեւոն, եթէ երբ եւ իցէ կարողանաս զաւակիս եւ մօրը օգտակար լինել, ես վստահ եմ որ դու ուրախութեամբ պիտի կատարես այդ, մեր ընկերութեան սիրոյն համար: Այդ մասին վստահ եմ: Քու հոգատարութեան կը յանձնեմ զանոնք»:

Տիրեց երկարատեւ լռութիւն մը: Կարծես ոչ մէկը կ'ուզէր խօսիլ: Ատեն մը վերջ, Սոնիան արցունքոտ աչքերը սրբելով, չընջալով հարցուց.

— Ուրեմն, կ'ուզէք Խաչիկէի՞ն հանդիպիլ: Ի հարկէ, այստեղ ...

Լեւոնը դրական իմաստով գլուխը շարժեց:

— Այդ պարագային, ես առաւօտեան կը հանդիպիմ նախապատրաստելու համար զայն: Իսկ կէս օրէ յետոյ ինքը կը լինի այստեղ:

— Կարգադրեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք: Այժմ խօսինք գործի մասին: Ես մէկ երկու օրէն քաղաքէն պիտի մեկնիմ, պիտի անցնիմ Շատախի կողմերը:

— Ինչո՞ւ համար,— ակամայ դող եկած հարցուց Սոնիան ու անմիջապէս ինքզինքը հաւաքելով՝ սովորական հանդարտութեամբ շարունակեց,— մի՞թէ ձեր երթալը անհրաժեշտ է:

— Կարծեմ: Վահէն իրաւունք ունի: Քաղաքի մէջ պատահած փոթորիկը անցած կարելի է համարել: Ոչինչով օգտակար չեմ կրնար լինել այստեղ այժմ: Այն պահեստները, որոնք կառավարութեան ձեռքը չանցան, փոխադրուած են ապահով վայրեր. իմ հոս մնալս աւելորդ է: Այս պահուս կառավարութիւնը մեծ թափով գաւառներու մէջ խուզարկութիւններ կը կատարէ: Ժողովուրդը տանջելով ու սարսափեցնելով՝ հարիւրաւոր հրացաններ ձեռք անցուց: Ժողովուրդը սարսափահար վիճակի մէջ բոլորովին բարոյալքուած, ընդունակ է յիմար քայլեր առնելու: Հարկաւոր է անձամբ ժողովուրդի մէջ գտնուիլ, աշխատիլ բարձրացնել անոր տրամադրութիւնը, եւ ամէնէն կարեւորը՝ կորուստէ փրկել մնացած ժողովրդական զէնքերը: Այս աշխատանքին լծուած են Գէորգը, Պետան, Մուսօն, բայց անոնք միաժամանակ ամէն տեղ չեն կրնար գտնուիլ, պէտք է օգնել անոնց: Հետեւաբար ես ալ փոքր խմբով մը պէտք է երթամ գաւառները շրջելու:

— Որ այդպէս է, ի հարկէ պէտք է երթաք: Բայց չէ՞ք կարծեր, թէ քաղաքը չի կարելի առանց մարդու թողուլ: Չէ՞ որ մինչեւ այժմ գաւառները իրար կապողը քաղաքն եղած է: Հիմա, դուք ալ դուրս երթաք, չեմ հասկնար թէ այդ կապը ինչպէս եւ ո՞վ պիտի պահէ:

— Դուք, օրիորդ Սոնիա ...

— Ե՞ս, կ'երեւի, կատակել կ'ուզէք, ես ի՞նչպէս կրնամ օգտակար լինել ..

— Շատ պարզ կերպով: Որ քաղաքը առանց ղեկավարութեան պիտի մնայ, անշուշտ ցաւալի է, բայց անխուսափելի անհրաժեշտութիւն մը: Պէտք է գոհանանք լաւագոյնն ընելով: Մօտ երեք ամիս եղաւ ինչ այստեղ էք: Որոշ չափով ծանօթացած էք ժողովրդին, սերտ կապեր ստեղծած էք: Իսկ ամէնէն կարեւորը ձեր անձին հանդէպ ստեղծուած վստահութիւնն է: Կուսակալէն սկսած մինչեւ յետին ոստիկանը ձեր վրայ կը նային որպէս անվնաս օտարականի մը, որ յեղափոխականներու հետ որ եւ է կապ չունի: Պէտք է օգտագործել այդ վստահութիւնը:

— Բայց ի՞նչպէս, այդ է որ ես յստակօրէն չեմ տեսներ ... Անշուշտ, դուք կը հասկնաք, որ ես պատրաստ եմ ծառայելու ինչով որ կրնամ, բայց ...

— Հիմա պիտի բացատրեմ ...Նախ՝ պէտք է անկեղծօրէն խոստովանիմ, որ ձեզ համար վտանգաւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ այս գործը ...

—- Խնդրեմ, վտանգի մասին մի խօսիք, ես ուրախութեամբ կ'ուզեմ աջակցիլ ընդհանուր գործին, եթէ դուք միջոցը ցոյց տաք ... Անձնական ապահովութեան մասին մտածելու ժամանակը չէ ...

— Ճիշդ է, իրաւունք ունիք: Դուք պիտի դառնաք գաւառները իրարու միացնող ներքին կապը, իմ բացակայութեան ժամանակ: Յակոբը կը լինի ձեր խորհրդականը, ան շատ լաւ կը ճանչնայ գաւառը ու գրեթէ բոլոր գաւառական գործիչները: Ուրեմն, ձեր գլխաւոր գործը կը լինի կապ պահպանել գաւառներու եւ մեր միջեւ: Անձնապէս պէտք է խուսափիլ երեւան գալէ, Յակոբը կը լինի դրսի մարդոց հետ յարաբերութիւն պահող անձը: Սուրհանդակները եւ տեղական վստահելի ընկերները մօտէն կը ճանչնայ, պէտք եղած պարագային գործի կը դնէ յարմարաւոր մարդը: Ասկէ զատ, արտասահմանէն մեզ համար ուղարկուելիք դրամը ձեր անունով պիտի գայ: Հեշտութեամբ կրնաք այնպէս մը կարգադրել, որ դրամը գանձելով՝ հասցնէք ուր որ թելադրուի ձեզ: Կը մնայ բանտարկեալներուն օգնութիւն հասցնելու խնդիրը: Այդ մասին ձեզ պիտի օժանդակէ մեր վստահելի ընկերներէն Նըշանը ... Բայց անհրաժեշտ է, որ ձեզ ճանչնայ ...

— Որպէս յեղափոխական,— ժպտելով Լեւոնի միտքը լրացուց Սոնիան,— քանի որ վստահելի ընկեր մըն է կ'ըսէք, ես անպատեհութիւն մը չեմ տեսներ: Ինքս միջոց կը գտնեմ անոր հետ յարաբերելու ... Ուրի՞շ ...

— Առանց կասկած հրաւիրելու, աշխատիլ կուսակալի միջոցով բանտարկեալներու անտանելի վիճակը թեթեւցնել տալ: Զարհուրելի պայմաններու մէջ կը գտնուին, ամէն օր ծեծ ու տանջանք ...

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ Մ. Նահանգներուն յանձնելու խնդիր մը ծագած ըլլալով, Անգլիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ կառավարութիւնը երբեք միտքէն չանցըներ ուրիշին փոխանցել իրեն յանձնուած պաշտօնը ։

« ՄՈՐՆԻՆԿ ՓՈՍՏ », Լոնտոնի թունդ պահպանողական օրկանը, որ առաջին անգամ հրատարակուած է 1772ին, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի տիրոջ ծախուեցաւ 170000 անգլ. ոսկիի։ Մինչեւ օգոստոս 27 այսպէս չարունակուելով, այ-նուհետեւ պիտի ձուլուի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի մէջ ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԶԷՆԿԻԼԷՐԻ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՅՐԵՑԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան 8ը Գրնուայի Փլոամիտ անտառը։ Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է։

Նուագ, արտասանութիւն, երգ. եւլն.։ Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել։

Ձոխ պիւ.ֆէ մատչելի գիներով։

Օթօքար 6.50 ֆրանք. մինչեւ 6 տարեկան փոքրիկները ձրի։

Հաւաքատեղի՝ 29 bis, rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ։

Մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին, իրիկուան մեկնում՝ 7ին եւ 8ին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տիկին Ոսկի Գըճրեան, ծնեալ Պահարեան, կը փնտռէ իր եղբայրները, Սինոպցի Գէորգ և Կարապետ Պահարեան, որոնք 1920-1922ին կը գտնուէին Պոլսոյ Ազգային վարժարաններու։ Քէմալական շարժման ժամանակ Ամերիկացիներու միջոցաւ փոխադրուած են Գավալայի (Յունաստան) շրջանները, եւ անկէ իվեր իրենց հետքը կորսուած է։

Ճշգրիտ լուր տուողին մէկ տարուան «Յառաջ» նուէր պիտի տրուի։ Գրել իրենց քրոջ՝ Voskie Kidjirian, née Baharian, 56 rue de Bas Meudon, Issy les-Moulineaux, France (Seine).

Կը խնդրուի յունահայ թերթերէն արտատպել։

— Իսքէնտէր Բայիչեան Ազաէրայցի (Գոմ.իա). որ մինչեւ վեց ամիս առաջ Լիոնի մէջ կը բնակէր եւ հետեւեալ հասցէն ունէր.— 65 rue Nior։

Կը խնդրուի իր հասցէն գիտցողներէն տեղեկութիւն տալ Դանիէլ Սվազճեանին, German Colony, Jaffa—Palestine։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ց. Հ. Կ. Խաչի Ալֆորվիլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Նշանեան ընտանիքէն 100 ֆրանք իր գաւկին Արայ-Արմանի մկրտութեան առթիւ։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ «Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 30 Յուլիս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։

Օրակարգ՝ Սրահի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Գ. ԲՈՂՈՅԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Հ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Նիւթ՝ ԳԱՂԹԻՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40ՐԴ- ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շաթօ կոնպէրի ճամբուն վրայ, Camp. La Baronne, Պ. Յարութիւն Գըմպլեանի ագարակին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ԱԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Խորէնի» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ»

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։

Ժամը 5էն վերջ եւրոպական պար, ընտիր ճազ Պ. Զէօրէքճեանի ղեկավարութեամբ։ Փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ։ Ջրի լոգանք անուշ ջուրի աւազանին մէջ։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ, ութ տարեկանէն վեր պզտիկներու 1 ֆր.։

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert)։

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճազ՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կուսէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ, պաղ Ջուրին մօտ։

Կը նախագահէ Ընկեր Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի Ընկեր Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Ընտիր ճազ։

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

ԿԱՌԱԽՈՒՄԲ.— 12.6, 13.17, 13.27, 14.40, 15.17։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը, հայրենակից Պ. ԼԵՒՈՆ ԽՕԹ-ՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի պարտէզը, Սէն-Լու, կրան Բէն։

Կէսօրէ վերջ գեղարուեստական բաժին։ Կը մասնակցին Ս. Լուի Պատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչի սանուհիները, Պ. Թիւթէլեան եւլն.։

Կը նախագահէ Տիկն. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

Կը խօսի Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Ագումեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԽԵԶՈՅԻ ԹՈՒՋԸ»

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հանրակառք թիւ 17 եւ 18, իջնել Սէն-Լու

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսին օրը, կիրակի առաւօտ, ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ԲԷՆԻ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի Նահատակներու յիշատակին։

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռօպէնսոնի **Maison Fique**ի պարտէզին մէջ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ։ Ապահովուած է մեծ որքեստր, ժազ թանկօ, անակնկալներ.։

Կը նուագէ Թապուխ ԱԲԳԱՐ

Ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ։

Անձրեւի պարագային գոց սրահ։

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն, Issyէն եւ Clamarէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plessuris Robinson։

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՅԻՍ – ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1937

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՈՎ, ՕԴԱՆԱՒՈՎ, ՇՈԳԵՆԱՒՈՎ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։ ՏԵՂԵԿԱՆԱԼ ԲՈԼՈՐ ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 30 ՅՈՒԼԻՍ
VENDREDI 30 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3485

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ԵՐՐՈՐԴԸ ԴԱՒԱՃԱՆ...

Ոչ միայն անըմբռնելի, այլեւ անչափելի: Անճառելի՛:

Հասկցաք անշուշտ.— հարցը կը վերաբերի Խ. Միութեան մէջ կատարուած «մաքրագործում»ներուն, որոնց ոչ սկիզբը ծանօթ է, ոչ ալ վախճանը կարելի է գուշակել:

Ինչ որ կատարուած է մինչեւ այսօր, կը տանի մէկ եզրակացութեան,— բոլշեւիկեան կուսակցութեան եւ Խ. Միութեան հիմնադիրներուն, կազմակերպիչներուն, ղեկավարներուն, գործիչներուն, վարչական թէ մարտական դէմքերուն, դիւանագէտներուն թէ արհեստակցական վարիչներուն երկու երրորդը դաւաճան եւ լրտես:— Առնուազն մեղսակից Թրոցքիի եւ ուրիշ «հակայեղափոխական»ներու...

Կրնայի՞ք երեւակայել այսպիսի պատկեր որ եւ է երկրի մէջ եւ որ եւ է ժամանակ: Նոյնիսկ ամէնէն մոլեռանդ յեղափոխութեանց, քաղաքական կամ ընկերային փոթորիկներու ընթացքին:

Եւ պէտք է չմոռնալ որ լուրերն անգամ կիսկատար են: Կա՛մ շատ ուշ կը հասնին, կամ կը ծածկուին, եւ կամ կը հաղորդուին չոր ու ցամաք զեկուցումներով:

Այս տեսակէտէն, չափազանց պերճախօս է «Թա՛ն»ի թղթակցին հետեւեալ դիտողութիւնը (29 յուլիս).

— «Յաճախ դժուար է ճշդել թէ այսինչը արձակուած է, տեղափոխուած է, ձերբակալուած է, դատապարտուած է, աքսորուած է, գնդակահարուած է կամ անձնասպան եղած: Մամուլը շատ քիչ անգամ բաղձալի ճշդումներ կը հաղորդէ: Միայն «ժողովուրդի թշնամի» բացատրութիւնը գործածուած ատեն է որ մարդ քիչ-շատ գաղափար կը կազմէ: Այն ատեն կրնայ վստահ ըլլալ թէ զոհը բանտն է եւ իր հաշիւը փակուած: Բայց, աւելի յաճախ, մայրաքաղաքի մեծ թերթերը կը խօսին անձրեւի կամ գեղեցիկ օդի վրայ, եւ լռութիւն կը պահեն մաքրագործման ընթացքի մասին:

«Այս տեսակէտէն աւելի արդիւնաւոր է գաւառական մամուլին ընթերցումը: Ի զուր «Փրավտա»յի կամ «Իզվեստիա»յի մէջ կը փնտռէք լուրեր՝ *Թ՛աս* հեռագրական գործակալութեան տնօրէնին՝ Եաքով Տոլէցքիի մասին. բայց Սվերդլովսքի «Ուրալսքի Ռաբոչի»էն կ՚իմանաք որ ժողովուրդի թշնամի մըն է, իսկ օրուան գրոյցները կ՚աւելցնեն թէ անձնասպան եղած է: Նոյնպէս, Մոսկուայի մամուլը լռութիւն կը պահէ Ծայր. Արեւելքի երկաթուղիներու պաշտօնեաներուն գնդակահարութեանց մասին: Երկու ամսուան միջոցին, այդ գնդակահարութիւնները հասած են պատկառելի թիւի մը, 238: Եւ գաւառական թերթի մը մէջ, *Քրոնիկ* խորագրին տակ, վերջին էջի մը վրայ է որ կը գտնէք մահաշուք ցանկը»:

Տակաւին կան անոնք որ «Սարսափով դրկուած են»: Կամ «արձակուրդ առած»...

Մէկ խօսքով, շատ բան պէտք է պրպտել գտնել, զանազան աղբիւրներու միջոցաւ, ուրիշներ ալ՝ տրամաբանօրէն հետեւցնել:

Այս պարագան ճիշդ է մանաւանդ Կովկասի եւ յատկապէս Հայաստանի համար, որ կը մնայ միշտ աչքէ հեռու:

Արդարեւ, բազմաթիւ միջոցներ կան, ուշ-կանուխ տեղեկութիւններ ստանալու համար խորհրդային կեդրոններու կացութեան մասին:

Իսկ Երեւանէ՞ն,— աւելի քան մէկ տարի կամ վեց ամիս անցած է զարմանազան «մերկացումներ»էն ի վեր:

Արդ, գիտէ՞ք թէ ինչ եղած են Ա. Խանջեանը, Ալաւերդեանը, Դր. Սիմոնեանը, Թոթովենցը, Ա. Եսայեանը, Շահվերդեանն ու Փիրումովը, Երզնկեանը, Եղիազարեանը, Արխաեանը, Մակինցեանը կամ Կասեանը,— ամբողջ չքախումբը այն 40-50 երեւելիներուն որ Խ. Հայաստանը կը կառավարէին 15 տարիէ ի վեր...

Եթէ Խ. Միութեան մէջ երկու երրորդ հաշուենք «ժողովուրդի թշնամիներ»ու համեմատութիւնը, Հայաստանի բաժինը ապահովաբար կը դառնայ երեք չորրորդ:

Իսկապէս անըմբռնելի, անչափելի եւ անհասանելի:

Շ.

Անգամ մը եւս ժողովուրդի թշնամիները...

Արգոլը առեւտուր պետութեան ձեռքին տակ

Գերմանիոյ հողագործական նախարարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն արմտիքի բոլոր արտադրիչները պարտաւոր են պետութեան յանձնել իրենց հնձած հացահատիկները, որպէսզի կարելի ըլլայ ապահովել ժողովուրդին ամենօրեայ հացը: Հրամանը կը վերաբերի ոչ միայն ցորենի եւ գարիի հունձքին, այլ եւ ուրիշ արմտիքներու:

Արմտիքը պետութեան յանձնելու պարտաւորութիւնը անցեալ տարի ալ կը գործադրուէր, բայց սահմանափակ: Հրամանագրին տրամադրութեամբ, գիներն ալ կառավարութիւնը պիտի որոշէ: Արգիլուած է իբրեւ կեր անասուններուն տալ հացի յատուկ արմտիքները եւ մասնաւոր առեւտուր կատարել: Շատ ծանր պատիժներ նախատեսուած են թերացողներուն,— բանտարկութենէն մինչեւ հարիւր հազար մարք տուգանք: Մասնաւորապէս ծանր պարագաներու մէջ, դատարանները կրնան բերդարգելութեան պատիժ տալ կամ դատապարտել ծանր տուգանքի մը, որուն գումարը չէ ճշդուած: Նոյնիսկ զանցառութեան յանցանքները պիտի պատժուին, մինչեւ մէկ տարի բանտարկութեամբ: Միեւնոյն ատեն պետութիւնը պիտի գրաւէ զանցառուներուն արմտիքները:

Նոյնքան խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են, երկաթի պաշարը ապահովելու համար:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐ ՄԸ կնքուեցաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, զուգընթաց՝ առեւտրական պայմանագրին հետ: Դաշնագիրը կը վերաբերի Եւրոպայի, Հարաւային Ամերիկայի, Արեւելքի եւ Հիւսիսային Ատլանտեանի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԳՐԱՒԵՑԻՆ ՓԷՔԻՆԸ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

»»»» օ ««««

Ճափոնական հետեւակազօրքը եւ օդատորմիղը յուլիս 28ին լայն յարձակողական մը ձեռնարկեցին Փէքինի շրջակայ դիրքերուն եւ արուարձաններուն վրայ: Առաջին անգամ 21 օդանաւեր Թիէնցինէն ճամբայ ելլելով, կրակ տեղացին զանազան դիրքերու վրայ, 9էն 25 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ: Չինացիները ծանր կորուստներ կրեցին: Իրենց զօրանոցները քարուքանդ եղան: Քիչ յետոյ Ճափոնցիները գրաւեցին երեք քաղաքներ:

Ապա ճափոնական օդանաւերը թռան Փէքինի վրայ եւ թռուցիկներ ցրուեցին, որոնց մէջ կ՚ազդարարէին թէ ամենախիստ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, եթէ Չինաստանի գլխաւոր բանակը գործէ ճափոնական ուժերուն դէմ:

Չինացիներն ալ իրենց կարգին յաղթանակներ կը ծանուցանեն:

Փէքին՝ Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքը պաշարուած ըլլալով, եւրոպական եւ ամերիկեան ջոկատներ կը պաշտպանեն օտար թաղամասը: Ճափոնական իշխանութիւններն ալ միջոցներ ձեռք առած են, օտարականներու պաշտպանութեան համար: Այս առթիւ Ճափոնի արտաքին նախարարը յայտարարեց թէ խաղաղասիրական բոլոր յոյսերը ի դերեւ ելան: «Չինացիները քուրջի կտոր կը նկատեն իրենց գրաւոր յանձնառութիւնները: Միայն վճռական միջոցներով կրնանք պաշտպանել մեր իրաւունքներն ու շահերը»:

Վերջին լուրերու համաձայն, կռիւները այնքան սաստկացած են որ, թնդանօթներու ձայնը կը լսուի Թիէնցինի մէջ: Ճափոնական ծանր հրետանին անխնայ կը ռմբակոծէ Փէքինը: Օտար թաղամասերը լեցուած են փախստականներով: Խրամներ բացուած են գլխաւոր փողոցներուն մէջ: Կռիւներու ընթացքին սպաննուած են երկու ամերիկացի նաւաստիներ:

Չինական թերթերը կը գրեն թէ 29րդ զօրաբանակին հրամանատարը վերջնագիր մը ուղղած է ճափոնական զօրքին, պահանջելով քաշուիլ հիւսիսային Չինաստանէն, այլապէս պիտի սրբուին: Չինական առաջին յաջողութիւնները մեծ ուրախութիւն պատճառեցին Չինաստանի մէջ:

** Փէքին գրաւուեցաւ երէկ:

Եգիպտական թագաւորին գահակալութիւնը

Երէկ, հինգշաբթի, 29 յուլիս, գահը բարձրացաւ Ֆարուք Ա., իբրեւ առաջին թագաւորը անկախ Եգիպտոսի, հաւատարմութեան երդում կատարելով սահմանադրութեան, ազգին եւ երեսփ. ժողովին: Թագադրութիւն չկատարուեցաւ, որովհետեւ արդի Եգիպտոսը չունի թագ եւ համապատասխան ծիսակատարութիւն:

Ֆարուք Ա. աշխարհի ամէնէն երիտասարդ արքան է: Եգիպտական օրէնքով, թագաւոր չափահաս կը համարուի 18 լուսնային տարիքին: Եւ որովհետեւ լուսնային տարին 11 օր պակաս է արեւային տարիէն, Ֆարուքի բուն տարիքը կ՚ըլլայ 17ուկէս: (Ծնած է 1920 փետրուար 11ին):

Թագաւորը Գահիրէի զբօսավարդ փողոցներէն անցնելով, գնաց խորհրդարան եւ աւանդական երդումը կատարեց երկու ժողովներուն առջեւ: Խորհրդարանին անդամներն ալ երդում կատարեցին: Հազարաւոր ժողովուրդ խռնուած էր փողոցներուն մէջ: Իրիկուան դէմ թագաւորը մարաջախտի գաւազանը ընդունեց, ի ներկայութեան Եգիպտոսի նորահաստատ բանակին:

Պատանի թագաւորը իր կրթութիւնը ստացած է Անգլիոյ մէջ: Եգիպտոս Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պիտի ըլլայ յառաջիկայ սեպտեմբերին:

Նոր խռովութիւններ Իրլանտայի մէջ Անգլիոյ թագաւորին այցելութեան առթիւ

Չորեքշաբթի առտու կանուխ, երբ Անգլիոյ թագաւորն ու թագուհին Պէլֆասթ կ՚երթային արքայական զբօսանաւով, իրենց առաջին այցելութիւնը կատարելու համար, կարգ մը յարձակումներ կատարուեցան Ըլսթըրի եւ իրլանտական ազատ պետութեան սահմանին վրայ, խումբ մը ահաբեկիչներու կողմէ: Աւելի քան հարիւր քիլոմեթր երկայնութեան մը վրայ, 24 մաքսային գրասենեակներ օդը հանուեցան ուժանակներով կամ հրկիզուեցան հրձիգ ռումբերով: Կարգ մը պարագաներու մէջ, շրջակայ շէնքերն ալ, անհատական տուներ, խանութներ եւն. կրակի տրուեցան ահաբեկիչներուն կողմէ, որոնք ատրճանակներու սպառնալիքին տակ, փողոց կ՚իջեցնէին վարձակալները: Ամէն անգամ որ ոստիկաններ կ՚երեւային, ահաբեկիչները կը ջլատէին զանոնք:

Ահաբեկիչները միեւնոյն օրը օդը հանեցին կարեւոր կամուրջ մը: Կը թուի թէ դաւադիրներուն նպատակն էր թոյլ չտալ որ Իրլանտայի ազատ պետութեան ժողովուրդը Պէլֆասթ երթայ, մասնակցելու համար արքայական թափօրին: Կամուրջին տակ երեւան հանուեցան երեք ականներ, որոնք չէին պայթած: Երկու Իրլանտաներու ոստիկանութիւնները միասին կ՚աշխատին, երեւան հանելու համար բոլոր դաւադիրները, որոնցմէ չորս հոգի ձերբակալուած են արդէն:

Այս խռովութիւնները շատ կը յիշեցնեն 1921 թուականը, երբ Ճօրճ թագաւորն ու Մէրի թագուհին Ըլսթըր գացին, խորհրդարանին բացումը կատարելու համար: Այդ առթիւ ալ Իրլանտացի ծայրայեղ տարրերը ռումբ նետացնելով, սպաննեցին շատ մը քաղաքացիներ:

Զրահապատ կառքեր հսկողութիւն կը կատարէին Պէլֆասթի փողոցներուն մէջ, 4000 զինուորներով, եւ ոստիկաններով: Ուրիշ արտակարգ միջոցներ ալ ձեռք առնուած էին, երբ արքայական թափօրը ճամբայ ելաւ: Աղջիկներու ձեռքի պայուսակներն անգամ խուզարկուեցան, իսկ այլերուն արգիլուած էր որ եւ է ծրար տանիլ: Գաղտնի ոստիկաններ ուշադրութիւն կ՚ընէին դրպաններուն, իսկ ճամբուն վրայ բոլոր տուները խուզարկուած էին, զէնք փնտռելու համար:

Թագաւորն ու թագուհին նոյն գիշերն իսկ Լոնտոն վերադարձան:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

14 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ օդանաւային ահռելի արկածի մը մէջ, Պրիւսէլի հարաւակողմը: Հոլանտական նաւը կրակ առնելով գետին ինկաւ եւ ջախջախուեցաւ: Փոթորիկի բռնուած էր եւ կը կարծուի թէ կայծակէն զարնուած է: Ունէր տասը ուղեւոր եւ հինգ ծառայողներ:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՇԱՏ ԿԱՐԵՒՈՐ ՓՈՐՁԵՐ կատարուեցան Լիոնի եւ ուրիշ եօթը նահանգներու մէջ, անցեալ գիշեր: Արդիւնքը գոհացուցիչ կը համարուի: Աւելի կարեւոր փորձ մը պիտի կատարուի մօտերս, ծանօթ շրջանի մը մէջ, դաշտերը ցրուելով ամբողջ քաղաքի մը բնակիչները:

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԸ.— ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԵՂԱՑՈՒՑԻՉ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ.— ՀԱԿԱՍԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԱՆԵՐ.— «ՇԱՏ ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ, ԱՆՀԱՍԿՆԱԼԻ ԲԱՆ ՄԸ ԿԱՅ ԱՅՍ ԲՈԼՈՐԻՆ ՄԷՋ»:

Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի կէսօրէն վերջ ժամը 1ին Սէնի Ծովեանական Ատեանին առջեւ սկսաւ դատավարութիւնը Տիկին Բրաքսի Սարաֆեանի, որ անցեալ դեկտեմբեր 7ի իրիկունը իր դարմանատան մէջ սպաննած էր ընկեր Սեդրակ Սասունին:

Կը նախագահէր Պ. Օպրի, ընդհ. դատախազն էր Պ. Կիւյընօ: Դատախազ կողմի (Կարօ եւ Արմէն Սասունի) փաստաբանն էր Պ. Հանրի-Ֆալլի, որուն մօտ նստած էր Արմէն Սասունի, իսկ ամբաստանեալի պաշտպանութիւնը ստանձնած էր Պ. Լէվի-Ուլման: Մամուլին յատկացուած բաժնին մէջ կային բազմաթիւ ֆրանսացի լրագրողներ, «Յառաջ»ի կողմէ ալ՝ Հրանդ Սամուէլ: Դատախազ կողմէն կանչուած էին քսան վկաներ, իսկ ամբաստանեալին կողմէ՝ երեսուն: Բացի բազմաթիւ Հայերէ, դատարանին մէջ ներկայ էին նաեւ Ֆրանսացիներ:

Առենական գործողութիւններէն վերջ, տրուեցաւ փոքրիկ դադար մը, որու ընթացքին դատարան բերուեցան ամբաստանեալը, 12 երդուեալ դատաւորներն ու երկու փոխանորդները:

Նախագահը ճշդելէ վերջ Տիկին Սարաֆեանի ինքնութիւնը (ծնած Իգմիթ 1896ին), երդուրնցուց երդուեալ դատաւորները:

Յետոյ կարդացուեցաւ ամբաստանագիրը, որ մանրամասնօրէն կը նկարագրէր Սասունիի սպանութեան պարագաները, պատասխանատու կը նկատէր Տիկին Սարաֆեանը իր արարքին համար եւ կը հաստատէր թէ ոճիրը գործած է կանխամտածութեամբ:

Վկաներուն ցանկը կարդացուելէ վերջ, երկու կողմի վկաներն ալ դուրս հանուեցան, հետզհետէ ներս կանչուելու համար:

Ժամը 1·40ին սկսաւ բուն դատավարութիւնը:

Նախագահ Օպրի նախ հարցաքննեց սպանիչ Տիկին Սարաֆեանը, որուն եռեւ երկու ոստիկան-զինուորներ կը հսկէին:

Նախագահը մանրամասնօրէն նկարագրեց Տիկին Սարաֆեանի կեանքը: Անահիտ Փաստրմաճեանը ծնած էր 4 յունուար 1917ին, հօրը սպանութենէն վերջ: Նիկողոս Սարաֆեանը ճանչցած է Պոլսոյ մէջ: Փարիզ եկած է 1923ին, երբ Նիկողոս 17 եւ ինք 27 տարեկան էին: Անահիտը վեց տարեկան էր: Այս վերջինը Նէօյիի գիշերօթիկ դրուած էր: Տիկին Բրաքսի Պլէնվիլ փողոցի մէկ պանդոկը կը բնակէր, նոյն սենեակին մէջ կը բնակէին նաեւ տագրը եւ Թաշճեան: 1925ին նշանուած է դերձակ Յ. Տարայեանի հետ, որուն մօտ ապրած է քանի մը շաբաթ: Անհամաձայնութեան պատճառով, Տիկինը հեռացած է՝ հետը տանելով հագուստեղէն եւ 2000 ֆրանք արժէքով մատանի մը: Խնդիրը ոստիկանութեան յանձնուելով, մատանին ի վերջոյ գտնուած է Թաշճեանի գրպանին մէջ կարուած: Անկէ վերջ, սպանիչը երբեմն Փաստրմաճեանին, երբեմն Թաշճեանին, երբեմն ալ երկուքին հետ ապրած է սենեակի մը մէջ ուր մէկ անկողին միայն կար: 1926 փետրուարէն սկսեալ Պ. Նիկ. Սարաֆեանի հետ ապրած է, առանց պսակի, 1929ին Անահիտն ալ եկած է միասին բնակելու իրենց հետ: 1931ին պաշտօնապէս ամուսնացած է Պ. Սարաֆեանի հետ եւ անկէ ի վեր կը բնակին Վէնուէն:

Նախագահը յետոյ աւելցուց.

— Տիկի՛ն, դուք մասնաւոր արհեստ մը չունիք, կար կը կարէք: Զղային եւ էքսալթէ նկարագիր ունիք: Չէք վարանած նոյնիսկ հարցաքննիչ դատաւորին եւ ձեր փաստաբանին ներկայութեան մահուան սպառնալիք ընել վկայի մը դէմ (ակնարկութիւն դերձակ Պ. Տարայեանի): Ի՞նչ ըսելիք ունիք:

Տիկին Բ. Սարաֆեան յուզուած երեւոյթ ունէր: Կիսատ ֆրանսերէն մը կը խօսի եւ կրկնութիւններ կ՚ընէ: Ըսաւ թէ 1918ին մինչեւ Հալէպ գացած է՝ ամուսինին պատճառաւ: Փարիզի մէջ ութ օր մնացած է Թաշճեանի հետ: Տարայեանի մատանին նշանուքի համար էր եւ պարտաւոր չէր վերադարձնել:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Երբ ձեր աղջիկը անհանգիստ տեսաք, թոքախտի սկզբնաւորութիւն կարծելով ուղեցիք բժիշկի մը երթալ: Դեկտեմբեր վեցին կիրակի տունէն ելաք բժիշկի հասցէն առնելու եւ կէս գիշերին վերադարձաք: Ձեր ամուսինը Անահիտէն հասկցաւ որ յղի է: Թմրեցուցիչի պարագան անհասկնալի է: Անահիտ նոյեմբեր 12ին, 20ին եւ 30ին գացեր է Սասունիին, որ յանձնարարեր է քինին առնել եւ «փէրմանկանաթ» ներարկել: Բայց աղջիկը բան չէ ըսեր ոչ դէպքին օրը, ոչ ալ յաջորդ օրերուն: Եթէ գլխու պտոյտ ունէր, պիտի հասկնայիք դէպքէն վերջ:

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Նկատեցի որ աղջիկը կը տառապէր: Ջղային էր, չէր ուտեր: Կ՚ուզէր որ բժիշկի մը տանէի, բայց ոչ թէ հասարակ բժիշկի, այլ մեծ փրոֆէսէօրի մը: Տիկին Բարխեանին գացի, որպէսզի կէս գինով փրոֆէսէօրի մը տանի: Կիրակի վեց դեկտեմբերին գացի ժամադրութիւն առնելու: Տուն դառնալով ո՛չ ամուսինս ճանչցայ, ո՛չ աղջիկս: Նախ ըսին թէ ամուսինիս մօրը մահուան տարեդարձն է: Յետոյ խոստովանեցան ճշմարտութիւնը: Աղջիկս երկու ամիսէ ի վեր կը տառապէր: Ամուսինս խորհուրդ տուաւ երթալ բժիշկ Շաւարշ Նարդունիին:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ի՞նչպէս կ՚ըլլայ որ եօթը դեկտեմբեր երկուշաբթի առտու ո՛չ դուք, ո՛չ ալ ամուսինդ բացատրութիւն չէք պահանջած Սասունիէն: Ցերեկին դուրս ելեր էք. ի՞նչ ընելու:

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Ամուսինս ամէն մարդ կը ճանչնայ: Պարսկական հպատակ է: Կ՚ուզէր պարսիկ հիւպատոսարանը երթալ եւ անցագիր առնել, որպէսզի բոլորս ալ Ֆրանսայէն մեկնինք ընդմիշտ:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ժամը չորսին վերադարձեր էք: Աղջիկդ ըսեր է որ դուրս պիտի ելլէ: Պայուսակին մէջ ատրճանակ մը ունէր: Ուսկի՞ց եւ երբ առած էք ատրճանակը:

— Տիկին Յարութիւնեանէն, 1926ին:

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ատրճանակը պայուսակէն առիք, առանց ձեր աղջկան գիտնալու: Դուրս ելաք ոչ թէ սիկարէթ գնելու, այլ Սասունին սպաննելու համար: Վօժիրար փողոցը հասաք ժամը հինգին, ըսելով որ մէկուն կը սպասէք, Զգեցիք բոլոր յաճախորդները որ դուրս ելլեն: Ժամը 8·45ին մտաք Սասունիին մօտ: Այդ պահուն պէտք էր որ խիստ, ուժգին, անողորմ կռիւ մը սկսէր երկուքիդ միջեւ, բացատրութիւն պահանջելու համար աղջկանդ դէպքին համար, մինչդեռ անիկա իր նոր կահ-կարասիները ցոյց կուտայ ձեզի, յետոյ ալ խմիչք մը առնելու եւ ճաշելու կը հրաւիրէ ձեզ: Ժամը 9ին վերարկուն կը հագնի եւ գլխարկը կը դնէ դուրս ելլելու համար: Հեռաձայնի սուտ թիւ մը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

»»»» ० ««««

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ՀԱՐՑ.— ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

Բ. Միջազգայինի ֆրանսական պատուիրակութեան տեղեկագրին քննութեան առեն, նկատի առնուեցաւ սպանիական հարցը: Սպանիոյ «քաղաքացիական» կռիւները մեծ տարակարծութիւն են առաջ բերած ոչ միայն ժողովրդական ճակատի կազմակերպութեանց, այլ եւ միեւնոյն կուսակցութեան ծոցին մէջ: Լ. Պլումի ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը ընկերվարական կուսակցութեան մէջ ունի շատ մը հակառակորդներ, ինչպէս եւ շատ մը ջատագովներ:

Ձախաւոր ընդդիմադիրներու պետ Ժիրոմսկին, կատաղի պաշտպան մըն է սպանիական դատի: Պէտք է խոստովանիլ, որ Ժիրոմսկիի թեւը, առհասարակ, մտահոգիչ կարեւորութիւն կը ստանայ ընկերվարական կազմակերպութեան մէջ: Եւ, ի հարկէ, հասկնալի պատճառներով: Պլում-Փօլ Ֆորի միահեծան հեղինակութիւնը կարծես աստիճանաբար կը տկարանայ դէպքերու ճնշման տակ, մանաւանդ Սէնի եւ Սէն է Ուազի ուժեղ դաշնակցութեանց մէջ:

Ի՞նչ է Ժիրոմսկիի եւ իր կուսակիցներու պահանջը Սպանիոյ վերաբերմամբ:

Քանի մը տողերու մէջ աշխատինք խտացնել իր մտքերը:

«Ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը, կ'ըսէ Ժիրոմսկի, ցոյց տուաւ իր բովանդակ սնանկութիւնը: Քաղաքականութիւն մը, որ աւելի շատ նպաստեց հակառակորդին, քան մեր պայքարի ընկերներուն: Ժողովրդավար պետութեան մը համար անընդունելի է վարել նման քաղաքականութիւն մը: Ես միշտ պայքարեր եմ եւ պիտի պայքարիմ այդ քաղաքականութեան դէմ, որովհետեւ այդ քաղաքականութիւնն էր որ սպանիական ներքին պայքարը դարձուց միջազգային պայքար: Ֆաշական պետութիւններն էին որ խախտեցին այդ քաղաքականութիւնը, այլազան ծովային միջադէպեր ստեղծելով եւ պատերազմական առիթներ փնտռելով: Արհեստ. Դաշնակցութեան Միջազգայինը եւ Բ. Միջազգայինը, դէպքերու ճնշման տակ, վերջապէս որդեգրեցին ատոր քաղաքականութիւն մը: Նոյնը պէտք է ընէ անյապաղ մեր կառավարութիւնը: Մեր չեխ ընկերներու համագումարին՝ Պլումի յանձնարարութեամբ Լուի Լէվին յայտարարեց.— «Չեխօսլովաքիոյ սահմանները Ֆրանսայի սահմաններն են»: Ինչո՞ւ նոյն բանը պէտք չէ ըսէ նաեւ Սպանիոյ մասին: (Ճիշդ այդ պահուն Լ. Պլում սրահէն ներս կը մտնէ խանդավառ ծափերու տակ: Ժիրոմսկի կը կրկնէ իր մեղադրանքները): Չէ՞ որ Սպանիոյ պայքարը մեր պայքարն է եւ անոր հանրապետութեան պաշտպանութիւնը՝ մեր երկրի պաշտպանութիւնը: Մենք նոյնքան քաջութիւն պիտի ունենանք ըսելու.— «Սպանիոյ սահմանները մեր երկրի սահմաններն են»: Անշուշտ Սպանիոյ պարտութիւնը ընկերվարութեան պարտութիւնը չի նշանակեր, որովհետեւ ընկերվարութիւնը երեւոյթներու բնական ընթացքին մէջ է, սակայն մեծ նահանջ մը կ'ըլլայ բոլորիս համար»:

Կրիւմպախ, Լոնկէ եւ Պրաք Սպանիոյ մարտնչող հանրապետականներու դատը պաշտպանելով հանդերձ, կը գտնեն որ ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւնը այնուամենայնիւ ունեցաւ իր առաւելութիւններն ալ, երբ Անգլիան ճշդեց իր դիրքը եւ կանգնեցաւ Ֆրանսայի կողքին: Այլապէս Ֆրանսան պիտի մեկուսանար եւ ֆաշական ուժերը գերակշռութիւն պիտի ստանային: Ի հարկէ մենք շատ բաներու կը հանդուրժենք նոյն իսկ ժողովրդական ճակատի կառավարութեանց օրով, ինչպէս ազգային պաշտպանութիւն, զինուորական երկամեայ ծառայութիւն, սպառազինում եւն., որ չեն համապատասխաներ մեր դաւանանքին: Սակայն աստիճանաբար պիտի կրնանք հասնիլ մեր նպատակին: Դէպքերը մեզ թունաւորած են, բայց տակաւին բանտարկած չեն: Մենք կրնանք մեր կառավարութեան եւ Բ. Միջազգայինի քաղաքականութեան միջեւ ստեղծել զուգահեռականութիւն մը Սպանիոյ վերաբերմամբ: Մենք վերջ պիտի դնենք անորոշութեանց, ինչ ձեւի տակ ալ ըլլան եւ ուր որ ալ ըլլան:

Սպանիական հարցին քննութենէն վերջ, նախկին ելմտական նախարար Վ. Օրիօլ, թիւերով ու փաստերով ծանրաբեռնուած ընդարձակ զեկուցում մը տուաւ Ֆրանսայի ելմտական կացութեան մասին: Ան ներկայացուց հարկային, խնայողական եւ այլ բազմաթիւ բարեփոխութիւններ, որ կատարուած են Պլումի իշխանութեան օրով: «Մենք կ'առնենք դրամատիրական վարչաձեւի տակ եւ երբ իշխանութեան գլուխ անցանք, թուղթի վրայ, պետական ելմտացոյցը 12 միլիառ յաւելում ցոյց կուտար, մինչ դեռ 8½ միլիառ ֆրանք բաց ունէր եւ այդ բացը մեր մեկնած օրն ալ գոյութիւն ունէր: Ատոր վրայ պէտք է աւելցնել այն ձեռնարկները որ մեր կառավարութիւնը կատարեց, ինչպէս 10 միլիառ 400 միլիոն ֆր. չնախատեսուած աշխատանքները: Եթէ թուենք անուանական ծանր տագնապը, գիներու անկումը, Պանք տը Ֆրանսի թշնամական դիրքը, ազգային պաշտպանութեան համար մեր պիտանի 72 առ հարիւր ծախքերը, պարզ կ'ըլլայ մեր ստացած ժառանգութիւնը: Դժբախտաբար այս ընդհանուր խառնաշփոթ կացութեան մէջ երկիր մը խախտուած ելմտական վիճակին հաստատուն կերպարանք տալ: Ի՞նչ ըրինք մենք: Անմիջապէս կարգ մը միջոցներ ձեռք առինք: Փոխեցինք նախ Պանք տը Ֆրանսի վարչութիւնը, բարձրացուցինք երկրագործական արտադրութիւններու գինը, երեք պետութիւններու հետ դրամական արժեզրկման համաձայնութիւն կնքեցինք եւ ձեռք առինք այն բոլոր հնարաւոր միջոցները որ կը նպաստեն մեր քաղաքական տնտեսութեան վերականգնումին: Միւս կողմէ պատժամիջոցներ սահմանեցինք դրամագլուխի մաքսանենգներուն դէմ, որ կարեւոր գումարներ կը փախցնէին դէպի Հոլանտա եւ Զուիցերիա: Այս բոլորը ըրինք եւ պիտի շարունակէինք, եթէ մնայինք: 15 Յունիս 1937ին, 2 միլիառ 450 միլիոն ֆր. կար տակաւին Պանք տը Ֆրանսի գանձարկղին մէջ, իբրեւ պահեստ: Մէկ բան պարզ է, որ մինչեւ զինարշաւը կանգ չառնէ, ոչ մէկ երկիր կրնայ հաստատուն պիւտճէ ունենալ: Եւ այդ ալ կ'ըլլայ միմիայն միջազգային ուժերով»:

— Ես հին ընկերվարական մըն եմ, ըսաւ Օրիօլ: Երբ մեր հակառակորդները մեզ կը հարուածեն, չեմ զարմանար եւ նոյն իսկ բնական կը գտնեմ, բայց իմ ընկերներուս կողմէ եղած քննադատութիւնները չեմ կրնար անպատասխանի ձգել: Եթէ դուք գիտնայիք, կը նշանակէ թէ մենք արժանի չէինք ինչ որ ըրինք երէկ եւ ինչ որ կը յուսանք ընել վաղը:

Վ. Օրիօլի ճառով սկսած էին արդէն վիճաբանութիւնները ընդհանուր քաղաքականութեան մասին:

Յաջորդով կը ներկայացնենք համագումարի երեք հոսանքներու տեսակէտները:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳՆԵՐ...

ԽՄԲ.— «Ցուսաբեր» վերջերս շարք մը խմբագրականներ հրատարակեց մեր հարեւաններու եւ մասնաւորապէս հայ – վրացական յարաբերութեանց մասին: Նկատի առնելով կովկասեան ճակատին աշխուժացումը, անհրաժեշտ կը համարենք արտատպել մէկ մասը:

«Իրական եւ հաւանական վտանգները միեւնոյն գծին վրայ կը դրուին, եւ պայքարը հողմաղացներու դէմ ցոյց կը տրուի իբրեւ իրական քաղաքականութիւն»,— կը գրէ վրաց սոց.-դեմոկրատ կուսակցութեան օրկանը՝ «Բրձոլիս Խմա» Դաշնակցութեան հասցէին: Իրական վտանգը՝ Ռուսաստանն է, մինչ հաւանականը՝ Թուրքիան. այս վերջինի դէմ ճակատիլ, կը նշանակէ հողմաղացներու դէմ պայքարիլ:

«Ռուսաստանը գրաւած է Կովկասը եւ ոչ Թուրքիան: Մեր նպատակն է ազատել այդ գերիին Ռուսաստանի գերիշխանութենէն»:

Ուրեմն, իրական վտանգ չէ «Բրձոլիս Խմա»ի համար, որ Թուրքիա եկած եւ Պաթումի շրջանէն ընդարձակ հողեր գրաւած է:

Իրական վտանգ չէ, որ ան եկած եւ տիրացած է Կարսի ամբողջ շրջանին:

Իրական վտանգ չէ, որ իր թաթը դրած է Սուրմալուի վրայ, հակառակ որ այդ հողամասը չի մտներ Ազգ. Ուխտով գծուած Թուրքիոյ սահմաններուն մէջ:

Իրական վտանգ չէ, որ Թուրքիա Կարսի դաշնագրով (1921 հոկտ. 13) պարտադրած է Ռուսիոյ Նախիջեւանի «հանրապետութեան» ստեղծումը Հայկական հողերու վրայ, զայն, այդ «հանրապետութիւն»ը նախադուռ նկատելով իր ապագայ տեղաշարժումներուն համար դէպի Անդրկովկաս:

Իրական վտանգ չէ, որ Թուրքիա լռութեան մէջ ռազմական ամէն նախապատրաստութիւններ կը տեսնէ՝ հաւանական քաոսի մը պահուն Անդրկովկասի հետ վարուելու ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ վարուեցաւ 1918ին:

Այլ եւս չենք խօսիր Թրքահայաստանի բնագրաւման մասին, որ, ըստ երեւոյթին, Անդրկովկասին չի վերաբերիր...

Յիշեցնել այս վտանգներու մասին, կը նշանակէ հողմաղացներու դէմ պայքարիլ...

Եւ որովհետեւ թէ մեր եւ թէ համայն Անդրկովկասի ազատութեան համար մենք հաւասարապէս իրական վտանգ կը նկատենք ոչ միայն հիւսիսը, այլ եւ հարաւը, ուստի մեր այս «յանցանք»ին համար մենք «Բրձոլիս Խմա»ի կայսրաւ գրչին տակ կը դառնանք ռուսական քաղաքականութեան անուղղակի գործակալներ Անդրկովկասի մէջ...

Շատ է անլուրջ այս ամբաստանութիւնը. օրինակ՝ նոյնքան արդար պիտի ըլլար, եթէ երբեք մենք անուղղակի «թրքասէր»ներ հռչակէինք վրացի մենշեւիկները: Մինչ գիտենք, որ այդպէս չէ. անոնք նոյնքան «թրքասէր» են, որքան մենք «ռուսասէր»ներ: Պոլիտիկոսութիւն, կեղծ քաղաքագիտութիւն է այն, ինչ որ կ'ընեն վրացի մենշեւիկները: Զոյգ վտանգներու՝ հիւսիսի եւ հարաւի ահաւորութեան առջեւ անտեսելով՝ անոնք կը խորհին մոլորանքի մատնել հարաւը՝ անոր հասցէին քանի մը կեղծ բառեր շռայլելով:

Քաղաքականութեան մէջ անհնար է նման կեղծիքներով շահեր ապահովել: Պատմութեան մրրկած պահերուն ինչ որ մեզի բաղդատմամբ աւելի շահած է մեր հարեւանը, շահած է ոչ թէ առաջնորդներու այս պոլիտիկանութեան շնորհիւ: Միայն եւ բացառապէս աշխարհագրական նպաստաւոր դիրքն է, որ Վրաստանին ապահոված է որոշ առաւելութիւններ: Հայկական յաւելեալ արիւնն Վրաստանին բաղդատաբար հեռու պահած է թրքական վտանգը՝ յաճախ պատռանքի մատնելով անոր առաջնորդները. անոնք իրենց փրկութեան մէջ մեր յաւելեալ արեան հեղքերը չեն տեսնար, այլ տեսան միայն յաղթանակը իրենց կեղծ դիւանագիտութեան:

Այսպէս էր նաեւ Քիւրտը, հարաւի մեր արիւնակից հարեւանը. ան եւս չըմբռնեց մեր արժէքը, մինչեւ որ թաթուր չմնաց մեր տեղը. կ'ըմբռնէ այսօր, բայց, աւաղ, ուշացած:

Որոշ իմաստով վրացի մենշեւիկները մեր հիւսիսի Քիւրտերն են. եթէ պատմութիւնը անողոքապէս դաժան ըլլայ մեր եւ իրենց նկատմամբ, օր մը Քիւրտի նման անոնք եւս պիտի ըմբռնեն մեր արժէքը, երբ թաթուր մնայ մեր տեղը, պիտի ըմբռնեն, դարձեալ ուշացած:

Չենք հաւատար խոհեմութեանը մենշեւիկներու կեղծ քաղաքագիտութեան: Ու չենք կարծեր, թէ մեր բացայայտ հակառակութիւնը Թուրքիոյ դէմ աւելի կը գրգռէ, քան մենշեւիկներու կեղծ սիրաշահումը: Համարձակութիւն ունինք յայտարարելու, որ Թուրքը մեր թշնամանքը աւելի կը գնահատէ, քան մենշեւիկեան այս «բարեկամութիւն»ը: Գէշ պիտի չըլլար, եթէ մեր մենշեւիկ դաստիարակները քիչ մըն ալ մեզմէ դասեր առնէին, փոխանակ մեզի դասեր տալու շարունակ. հին ժողովուրդ ենք նաեւ մենք, բազում հուրեր եւ ջուրեր անցած եւ որոշ իմաստութեան տիրացած: Մեր բազմադարեան հարեւանը, Թուրքը, մենք կը ճանչնանք վրացի մենշեւիկէն ոչ նուազ աղէկ: Զայն դժուար է խաղի բերել՝ «շրթունքներու վրայ մեղր կուտակելով, իսկ հոգիի մէջ՝ մաղձ», ինչպէս որ խորհուրդ կուտար Օստրովսկիի հերոսներէն Գըլուծով:

Թուրքիոյ կարկառուն վարիչներէն Ճէմալ փաշա — ան որ անծանօթ դէպքերու տակ զոհուեցաւ Թիֆլիսի մէջ, Չեկայի գնդակներուն առջեւ — իր յուշերուն մէջ կը գրէր. «Մենք, երիտասարդ Թուրքերս, անպայման աւելի կը նախընտրենք Հայերը, մասնաւորապէս հայ յեղափոխականները, Ցոյներէն եւ Պուլկարներէն: Հայերը — այդ երկու ազգերէն աւելի արի են եւ աւելի լաւ. անոնք բաց եւ ազնիւ ժողովուրդ են, յատկապէս իրենց բարեկամութեան եւ իրենց ատելութեան մէջ» («Յուշեր», ռուս. 1923, Թիֆլիս, էջ 197):

Այսպէս կը խորհի մեր թշնամին, մինչ մեր բարեկամը՝ Նոյ Ժորդանիա՝ վստահութեամբ կը բացագանչէ Դաշնակցութեան հասցէին.

— «Սակայն այդ կուսակցութիւնը ե՞րբ է ունեցած բաց, անկեղծ քաղաքականութիւն իր հարեւանների հանդէպ, որ ունենար այսօր»...

Ոչ, արդար չէ Ն. Ժորդանիա. կեղծիքի մէջ ամբաստանել Դաշնակցութիւնը, կը նշանակէ բնաւ եւ բնաւ չճանչնալ զայն:

Բայց դառնանք իրական եւ հաւանական վտանգներուն, մեր խօսքը եզրափակելու համար:

Թուրքիան հաւանական վտանգ յայտարարելով՝ չի դադրիր իրական վտանգ ըլլալէ:

Քաղաքականութեան մէջ երեւոյթները քօղարկել կը նշանակէ կանխապէս վտանգել:

Անդրկովկասեան ազգերը մեծապէս պիտի շահէին, եթէ երբեք հաւասարապէս իրական վտանգ տեսնէին թէ հիւսիսի եւ թէ հարաւի մէջ: Այսինքն տեսնէին այն, ինչ որ իրապէս կայ:

Համոզուած ենք, որ ասկէ պիտի շահէր նաեւ Թուրքիա: Ամբողջացած տեսնելով մեզ, ան թերեւս հրաժարէր մեզ պատառելու փորձերէն ու թերեւս ակամայ «բարեկամ» դառնար մեզի միացեալ Կովկասի մէջ — ազատ եւ անկախ — լաւագոյն պատուարը իր եւ հիւսիսի միջեւ:

Այսպէս չըրաւ Թուրքիա եւ այսպէս ալ պիտի չընէ նաեւ յետագային, որովհետեւ Անդրկովկասի մէջ ան միշտ ջայլամներ տեսաւ, որոնք վտանգի պահուն կը սիրեն իրենց գլուխը աւազներուն մէջ խոթել՝ որսորդներէ պաշտպանուելու համար:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
«ՍՐՏԱՑԻՄ» ԵՆԿԻՒՐԻԷՆ

ԽՄԲ.— Թուրքերէն Թանի աշխատակից, Քեմալ Զէքի, Ենկիւրիէն իր տպաւորութիւնները կը գրէ: Ստորեւ հատուած մը.—

Նոր գիւղերը արդէն են նոր պահանջներու: Ատոր կենդանի ապացոյցն է Զանղըրը: Մինչեւ նախորդ տարի, Ենկիւրիեցիներուն զբօսավայրերուն համար բաւարար էին Մամաքը, Քայաշը, Օրման Չիֆթլիկը, Հաթիպ Չայը: Բայց, երկու ամառ է, այդ վայրերը անբաւարար կուգան, եւ Ենկիւրիեցիք տօն օրերուն նոր վայրեր փնտռելու ստիպուած են: Փնտռողը իր մէկնեան ալ կը գտնէ, պէտքն ալ: Զանղըրին գտնելով չեմ գիտեր թէ Ենկիւրիեցիները իրենց «պէլան» գտած են թէ մէյդան ... Ատիկա միայն անոնք գիտեն, որոնք զբօսանքի շոգեկառքը կը նստին:

Այն շոգեկառքը որ, կիրակի օրերը, Զանղըրը կը մեկնի, ժամը 7.45ին ճամբայ կ'ելլէ: Հոն տեղ գտնել ուզողը, ուրեմն, 15 վայրկեան առաջ երթալն է: Բայց, փորձով հաստատուած է որ այդ շոգեկառքին մէջ տեղ գտնելու համար մարդիկ, զոհելով իրենց առաւօտեան անուշ քունը, տղաքը, ձայնապարկը, ուտելիքը, ջուրի մանները, անհրաժեշտ քանակութեամբ շիշերը առած ժամը 5ին կը տեղաւորուին շոգեկառքին մէջ: Ընտանիք մը կամ 4-5 բարեկամներ անմիջապէս կը բռնեն վակոնին դուռը եւ դեռ այգը չբացուած կը սարքեն իրենց «չիլինկիր սոֆրասը»: Երբ դուք ժամը 7.30ին կայարան կուգաք, հանրութիւնը իրարանցման մէջ կը գտնէք: Եթէ կրնաք տեղ մը գտնել, օրուան երջանիկներէն կը գտնուիք: Իսկ եթէ տեղ չգտնէք, ձեր ձեռքի թերթը եւ կամ գրպանի թաշկինակը անկիւն մը կը փռէք գետինը ու կը բազմիք:

— Ատոր ալ փառք, Աստուծոյ, ըսելով:

Տեսէք թէ ես ինչերու ականատես եղայ նման զբօսապտոյտի մը ընթացքին:

Կ'անցնէի վակոնէ մը որուն միջանցքը բաց էր: Դռնէն հազիւ մտած՝ սամսախի հոտ մը, գլխու պտոյտ տուող ալքոլի հոտ մը առի: Այդ վակոնին մէջ առնուազն 50 հոգի թմրած էին, ու ամէն ոք երանութեան մէջ էր: Քեֆքենները առատօրէն կը բարձրանային: Առնէն առնեն ականջ ծակող նուագարաններ, բարձրաձայն խնդուքներ, որոնք անմիջապէս մոռցնել կուտան թէ շոգեկառքի մը մէջ էք, ու կը կարծէք թէ քաղաքի մը մէջ չեմ գիտեր որ վայրը կը գտնուիք:

Գաւ մը բոլորին աչքերը յառեցան մէկ կէտի վրայ: Ես եւս հոն նայեցայ: Ի՞նչ տեսնեմ ...

Սափրիչ մը իր մէկ ընկերը կ'ածիլէ: Ածիլուողը գրպանի թաշկինակը օձիքին է անցուցեր, ողջակիզուող ոչխարի նման, կը նայի սափրիչին: Երկուքն ալ կոնծած են ... Շոգեկառքը կը շարժի եւ սափրիչը իր ձեռքի ածելին մարդուն երեսին վրայ կը պտտցնէ կը կենայ ...

Բովլ վակոնին բազմութիւնը այսպէս շահեկան էր: Բոլորը մէկ բերան՝

— Հաֆըզ էֆէնտի, ո՞ւր է շարքի մը կար, ճանըմ, ո՞ւն էր ...

Կը հարցնեն: Բայց ոչ ոք կը լսէ այդ շարքիին անունը: Վերջապէս, մէկը, նման անոնց որոնք կը հերպատմեն իրենց յիշողութեամբ:

— Հաֆըզ էֆէնտի, ըսաւ, «պիր բաշ արտըմ փէնճէրէյէ բբէ տէտի» ... սակայն շարքիի մը անունը ըլլալ է ... Բայց, Հաֆըզ էֆէնտին պատասխան չուտաւ անմիջապէս:

«Օ բըզ չըքըր աճճէմ էվդէ խօճ տէտի»— Հաֆըզին այս պատասխանը քիչ մը հեղնօք մը ստեղծեց:

— Պրաւօ, Հաֆըզ էֆէնտի:

— Ա՛հ, զուն, Հաֆըզ էֆէնտի ... եւն.:

Շոգեկառքը կանգ կ'առնէ կայարաններէն, կ'ելլէ ճամբայ կ'ելլէ. կ'ելլէ կը կենայ ... ոչ ոք կ'անդրադառնայ այդ բոլորին: Միայն, երբեմն, ուժգին ղարբերու առեղ.

— Ետիւն, ո՞ւր հասանք, Զանղըրը՞ ենք ... արդեօք հոս խնձոր, ծիրան եւն. կը գտնուի՞ ... աղանդերը վերջացաւ ... եւն.:

Կը հասնինք Զանղըրը: Կայարանը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ՃՐԱԳԸ

»»»» ० ««««

Ռէսը ի զուր կը փորձէր անուշ խօսքերով մխիթարել հիւանդը: Հազը, երբ կուրծքը ճնշելու չափ սաստկանալէն կը թեթեւնար, Արամ վարպետի շրթները կը շարժէին:

— Իմ տեղս հոն է, հոն միայն պիտի առողջանամ, հոն վերջ պիտի գտնէ հազս, ձեռքովը ցոյց տալով գերեզմանատունը:

Վերջին պահուն հարկ եղաւ որ, քանի մը բարեկամներ հսկեն անոր քով: Հիւանդը, երբ այլ եւս զգաց իր վախճանին մօտալուտ ըլլալը, նշան ըրաւ որ ռէսը մօտենայ:

— Մեռնելէս վերջը հարսիս, տանս եւ արտիս հոգ տար, մինչեւ Գարեգինիս վերադարձը:

Հիւանդը կերպարանափոխուեցաւ: Դեղնորակ գոյն մը ծածկեց դէմքը: Աչքերը հետզհետէ մէկ ուղղութեամբ նայիլ սկսան: Ու աջ ձեռքը քիչ մը շարժելով հազիւ մրմնջեց.

— Մնաք բարով:

Սնարին մօտ հսկող բարեկամները լռեցին: Սառա հեկեկալէն թոնրատուն իջաւ ու սկսաւ լալ: Բոլորին աչքերն ալ թաց էին:

Յաջորդ առաւօտ, ամբողջ գիւղը Արամ վարպետը ճամբու դնելու եկեր էր:

Կեսրայրին մահէն վերջ, Սառա անել կացութեան մը մէջ գտաւ ինքզինքը: Տանը չորս պատերուն մէջ մինակ, անօգնական մնալը, տարբեր խորհուրդներու մղեցին զայն:

— Ի՞նչ պէտք է ընել այսպէս, սգաւոր տան մը մէջ անտէր, վերջապէս հարց տուաւ ինքնիրեն: Որքան որ ռէսը խօսք տուաւ մեռելին թէ պիտի հսկէ տանը վրայ, սակայն այդքանը չի կրնար թեթեւցնել բեռս: Մայրիկս արդէն ծեր, հայրս նոյնպէս հոգերով բեռնաւորուած: Պէտք է խնդիրը իմացնեմ Գարեգինիս: Բայց ի՞նչպէս: Գրե՞լ թէ հայրիկն ալ մեռաւ: Ոչ, այդ բանը չեմ կրնար ընել: Չեմ կրնար կեսրայրիս մահը ամուսինիս իմացնել: Առակներ հարկաւոր են:

Սառա ելք մը չկրցաւ գտնել: Եւ վերջապէս որոշեց առեղծուածային նամակ մը գրել, երկիր վերադարձը անհրաժեշտ սեպելով:

«Սիրելի Գարեգինս, ի՞նչ պատահեցաւ որ չորս ամիս է նամակ ալ չես գրեր: Չե՞ս ուզեր պատճառը գրել Սառայիդ, որ հոս, սգաւոր տան մը սեւ պատերուն մէջ անտէր, գիշեր ցերեկ արցունք կը թափէ: Ճրագիս ձէթը հատաւ: Պատրոյգը մնաց միայն: Կը վախնամ թէ օր մըն ալ երդիքէն չարաղէտ հով մը մտնելով՝ վերջին կայծն ալ մարէ:

Կը կարծեմ թէ, մէկուկէս տարուան ընթացքին ինքզինքդ ժողվեցիր: Ալ կը բաւէ, երկիր վերադարձիր: Տունը մեր հանգուցեալ հայրիկին, որուն խղահատ ճրագը մարելու դատապարտուած է:

Հասկցա՞ր Գարեգինս, շուտ եկուր, եթէ չես ուզեր մարած տեսնել տանդ ճրագը: Սառա»:

Նամակին պարունակութիւնը երկու բան մտածել տուաւ: Ղրկե՞լ թէ չղրկել: «Սեւ նամակ է» ըսելով, ատոնց փակելու դրաւ բարձին տակ:

X

Յանկարծ դուռը զարնուեցաւ:

— Մտէք, ձայն տուաւ Գարեգին:

— Ծօ, տնաշէն, ո՞ւր էիր երէկ գիշեր, հարցուց հայրենակիցը՝ Ստեփան:

— Ինչո՞ւ:

— Երկու հրաշալի կտորներ ձեռք ձգեր էի: Եթէ կ'ուզես, այս իրիկուան համար կրնամ ժամադրութիւն առնել, բայց...

Գարեգին չպատասխանեց:

— Ի՞նչ կը մտածես, կի՞նդ, որուն ոչ ձեռքը կը հասնի եւ ոչ ալ ոտքը: Հոս որո՞ւ ինչու՞ն պէտք, ըրածդ քեզի շահ կը մնայ:

Իսկ եթէ չընես, անօթի կը մնաս, աչքդ բաց:

Գարեգին կարմրեցաւ: Երեսը կախեց: Ստեփան հասկցաւ որ կ'ամչնայ:

— Հը, ասկէ տասը տարի առաջ ես ալ քեզի պէս էի: Մէկուն մը երես չէի կրնար նայիլ: Ամէն մարդ վրաս կը խնդար: Բայց հիմա, ես այն բոլորը մատիս վրայ կը խաղցնեմ: Հոգ մի ըներ, քանի որ ես հետդ եմ: Այս գիշեր պէտք է այրենք:

Փուշի վրայ նստողի մը պէս, Գարեգին անհանդստութիւն ցոյց կուտար: Բայց վերջապէս առաջին անգամ ըլլալով, իր մաքուր շրթներէն թոյլ, տժգոյն «այո» մը թռաւ:

— Այդպէս կորիճ եղիր, ձեռքը Գարեգինի ուսին զարնելով, պատասխանեց Ստեփան:

Քիչ մը սա գիւղացիի բնաւորութիւնդ ձգէ...

Ու կամացուկ մը ձեռքը Գարեգինի երկարելով՝

— Օր ըրվուար, միւսիւ:

Գարեգին ձեռքերը գրպանը, մտածելէն քանի մը անգամ գնաց ու եկաւ: Խորհուրդներու շարք մը պար կը պարէր մտքին մէջ: Սակայն ոչ մէկ եզրակացութիւն: Տարտամ, անկողնին վրայ երկնցաւ: Բայց յանկարծ, տարօրինակ միտք մը պաշարեց զինքը:

— Զըլլա՞յ թէ այս լակոտը ինծի հետ խաղայ:

Այս գաղափարը յարմար չգտնեց, որ մեծ ճիգով մը ցատկեց մահճակալէն վրայէն: Թեւերը արտակարգօրէն կ'ուռէին: Երակներուն մէջ մեծ ուժ մը կը զգար: Բազուկներ կ'ըսես, ընելիք չունէին: Հպարտացաւ:

— Ամօթ պիտի ըլլայ ինձ եթէ՝ այսպիսի կատու մը հետս խաղայ: Հակառակ պարագային այդ իմ գիտնալիք բանս է: Բայց մէկ մը փորձեմ:

Ժամը եօթնին, բաւական առեն կ'ուզէր: Անցաւ հայելիին առջեւ, հագաւ նոր շապիկը, նոր հագուստը, օձիք եւ փողկապ ու նստեցաւ, ականջը դրան:

— Թըք, թըք:

— Մտէք:

Դուռը բացուեցաւ եւ, Ստեփան երկու ընկերուհիներուն հետ ներս մտաւ:

— Ահաւասիկ ընկերս միւսիւ Գարեգինը... ու օրիորդները աշխատանքի ընկերուհիներս են, մատմազէլ Անժել եւ մատմազէլ Լուլու ...

Ձեռքի տաք սեղմումներէ վերջ, իրենց տեղերը գրաւեցին:

Ստեփան արդէն սկսած էր զուարճանալ, ու աչք ըրաւ որ ինքն ալ ընկերանայ: Բայց Գարեգին ամէն անգամ, որ կը նայէր Լուլուի գծաւոր աչքերուն, ներկուած շրթներուն, մանաւանդ այտերուն, որ կարծես ջաղացպանի մը փոշոտ երեսներուն կը նմանէին, կը զզուէր: Ու երբ պատահմամբ ընկերուհին փափլիկ ձեռքերը իրեն կը դպէին, սարսուռ մը կը զգար:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(Ց)

առեղ ձգելիք տեղ չկայ։ Արտակարգ բազմութիւն մը։ Զկրցայ հասկնալ այս բազմութեան պատճառը։

Այս բազմութիւնը շարուած է կայարանի ճամուն վրայ, տեսնելիք բան է, իրապէս։ Կայարանի մեծ հրապարակին վրայ ցրուած բազմութիւնը նեղ ճամբուն վրայ թափեցաւ։ Դրսեցիները տեղացիներուն կը հարցնեն.

— Ո՞ւր կարելի է նստիլ, ո՞ր կողմը զով է։

— Հոս խորոված հաւը աժա՞ն է եղեր։ Ո՞ւր կարելի է գտնել։

— Սազը պաղչէն ո՞ր կողմն է։

Ես, «Թան»ի Զանղըրըի թղթակից Քատիր Քուրմանի առաջնորդութեամբ պտտեցայ։ Անեն մը հանգիստ առինք Սազը Պաղչէի մէջ ալ։

«Սունա Սազ»ը մեծ ճիգով փոքս-թրոթ, թանկօ, բումպա, վերջապէս ալաֆրանկայէն ինչ որ խելքին փչէ կը նուագէ։

Ընկերոջս մեղմօրէն հարցուցի.

— Ինչո՞ւ պարողներ չկան։

— Հոս պարելու տեղ չկայ, ըսաւ։

Ճազին առջեւ աթոռի մը վրայ լայնանիստ բազմած է կին մը եւ, ձեռքի դգալները ծունկերուն զարնելով, դէմ կը բռնէ իր եաեւը նուագողներուն։

Անկէ ելանք ու քաղաքը պտտեցանք։ Զանղըրըին մզկիթը տեսնել կ'ուզէի։ Լսած էի թէ Սինանի գործն է։ Գացինք մզկիթ։ Գոց էր։ Անցեալ տարի սկսեր են նորոգել։ Բայց, վարպետները կէս ձգեր են ու գործը մը — նացեր է երեսի վրայ։ Ցայտնի չէ նաեւ թէ երբ կը բացուի կրկին։

Եռեւի կողմը բաց մաս մը ունէր։ Տեսանք զայն։ Ուշադրութիւնս գրաւեց մեծ ժամացոյց մը։ Նայեցայ 7ին քառորդ կար։ Իսկ իմ ժամացոյցս 2.30 ցոյց կուտար։ Ենթադրեցի թէ կեցած է։ Բայց, սլաքը կը շարժէր։ Կրկին հարցուցի.

— Կարծեմ սխալ է ժամացոյցը։

Ընկերս պատասխանեց.

— Ոչ, սխալ չէ, այլ ալաթուրքա է ... հոս ժողովուրդը ալաթուրքա ժամ կը գործածէ ...

Թուրքիոյ մէջ, մանեցի, ժամու օրէնքը 1925ին ընդունուեցաւ, իսկ Զանղըրըն էնկիւրիի ամէնէն մօտ նահանգն է ...

Ժամը 19.10ին նոյն բազմութեան հետ Զանղըրըէն բաժնուեցանք։ Առտուն ուրախ ճամբորդներուն քով ետանք մնացած չէր այլ եւս։ Զայնեբը աւելի յոգնած եւ աւելի խեղդուկ էին։ Բայց, կային նաեւ չյոգնողներ։ Զայնալարերը ... ուտերը կանոնաւոբաբար տրամադրութիւն կը ստեղծէին.

— Այվա կիպի սարարտըմ

Տիմ իմաճ խօ՞ք մը սէճտէ ...

ՇԱՏ ՄԸ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ համաձայն են այն տեսակէտին թէ՝ Հայերը նախքան Հայաստանի սահմաններուն մէջ հաստատուիլը, դարերով բնիկներ եղած են Թրակիոյ։ Հայ ցեղի բաղկացուցիչ հիմնական տարրերէն Հայախօս Արմէններու խումբը, Քրիստոսէ 4000 տարի առաջ, Հնդեւրոպական մայր հայրենիքէն ճամբայ ելլելով անցած է Սեւ ծովու հիւսիսային ափէն, մտնելով Մոլտովայի եւ Վալախիոյ դաշտերը, ուրկէ Դանուբի գծով եկած հաստատուած է Պալքաններու մէջ։

ԽԱՆԱՍՈՐԻ 40ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ԱՐՂՈՒԹԵԱՆՑ ՇԻՐԻՄԸ

— . —

ՇԱՎԻԼ.— «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուած ազդը բաւական եղեր էր որ Փարիզէն ու իր բոլոր արուարձաններէն, ընկերներ թէ հայրենակիցներ, ծեր թէ երիտասարդ, Հայրենասէր Հայերու երկսեռ ընտրեալ բազմութիւններ փութան Շավիլի անտառը, որուն գերեզմանատան մէջ կը հանգչի 12 տարիէ ի վեր, հայ յեղափոխութեան ականաւոր դէմքերէն մէկը՝ Խանասորի արշաւանքի հրամանատարներէն Իշխան Յովսէփ Արղութեանը, իսկ 7 տարիէ ի վեր իր հաւատարիմ կողակիցը, Սաթենիկ Արղութեան։

Այս տարուան տարեդարձը աւելի տպաւորիչ էր անոր համար որ Շավիլի «Արղութեան» խումբին ընկերները լուիկ մնջիկ յաջողեր էին կանգնել գեղեցիկ շիրիմ մը Արղութեաններու հողակոյտին վրայ։ Անոր հանդիսաւոր բացումը պիտի կատարուէր միեւնոյն օրը, «նոյնիսկ անձրեւի պարագային», ինչպէս կ'ըսէր ազդը։ Բարեբախտաբար գեղեցիկ օդ մը ունեցանք, մինչեւ իրիկուն։

Նորաշէն տապանաքարը նախընթաց օրը արդէն ընկեր ու համակիր երիտասարդներու կողմէ ծաղկազարդուած, սեւ շղարշով ու մեր նուիրական եռագոյնով ալ ծածկուած էր, երբ ընկ. թժ. Տէր Դաւթեան իբր Արղութեաններու մտերիմը եւ միանգամայն «Արղութեան» խումբի երէց ընկերը վերցուց սեւ շղարշը, սկսաւ կրօնական արարողութիւնը, առաջնորդութեամբ Շավիլի հոգեւոր հովիւ Հմայեակ Ծ. վրդ.ի եւ մասնակցութեամբ դպիրներու։ Այս արարողութենէն վերջ, ընկ. Ա. Ջամալեան խօսք առնելով պատկերացուց Իշխան Արղութեանի գործունէութիւնը, թէ իբր ուսուցիչ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործիչ, յեղափոխական ղեկավար, հայդուկ, կամաւորական գունդի հրամանատար եւ յետոյ Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան, բացատրեց նաեւ ընկերուհի Սաթենիկի դերը, ողեկոչեց անոնց յիշատակը եւ խորհուրդ տուաւ երիտասարդ ընկերներուն ընթանալ Արղութեաններու գծած շաւղով։ Շավիլի երգչախումբը երգեց «Խանասոր»ի քայլերգը։ Յետոյ շատ յուզուած բանախօսութիւն մը րրաւ Իշխանի մտերիմներէն Հ. Հ. նախկին դեսպան Պ. Տիգրան Բեգզատեան։

Ժողովուրդը երկիւղածութեամբ հեռացաւ գերեզմանէն եւ հաւաքուեցաւ մօտակայ անտառը, ուր Արղութեան խումբի ընկերները սարքած էին դաշտահանդէսը։ Այնտեղ եւս շարունակուեցաւ հանդէսը, այս անգամ նախագահութեամբ ընկ. Ս. Վրացեանի։ Հանդէսին եկած էր նաեւ ընկ. Վարդգէս Ահարոնեան, որ Ամերիկայի մեր ընկերներու սիրալիր ողջոյնները հաղորդելով մեզի, խօսեցաւ անոնց եւ մեր սրտագին ողջոյնները տանիլ հայկական վշտի եւ յեղափոխութեան աննման երգիչին, իր տարաբախտ հօր՝ ընկ. Ա. Ահարոնեանի։ Այսպ ճառեր խօսեցան ընդ. Տ. Բաղդասարեան, յանուն կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, փառաբանելով Խանասորի մարտական արժէքը եւ ընկ. Շ. Միսաքեան, որ բացատրեց արշաւանքին խորհուրդը։ Օրուան տօնին յարմար արտասանութիւններ բրին ընկ. Արփս Գարայեան եւ փոքրիկն Օր. Շարապխանեան։

Հանդէսի այս պաշտօնական մասէն վերջ, սկսան կերուխումը եւ ուրախութիւնը, ընդարձակ դաշտը լեցուեցաւ ընտանեկան սեղաններով։ Ժողովուրդը խումբեց պիֆէն։ Մեր ընկերները համակիր երիտասարդներու հետ հազիւ կը հասնէին սպասարկութեան։ Յեղափոխական ու ժողովրդական երգեր, նուագախումբ, եւրոպական եւ հայկական պարեր մինչեւ երեկոյ։ Հին երէց ընկերներ խառնուած երիտասարդ ընկերներու, Հ. Յ. Դաշնակցութեան յիսուն տարուան դառն ու քաղցր օրերու տպաւորութեան տակ, յիշատակելի պահեր ապրեցան այդ օրը, մինչեւ ուշ ատեն, եւ շնորհաւորելով Արղութեան խումբի ընկերները, ակամայ բաժնուեցան հանդիսավայրէն։

Գ. Վարդունի

Յ. Գ.— Հ. Յ. Դ. Արղութեան խումբի ընկերները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց որ իրենց աշխատանքի բաժինը բերին հանդէսին։ Մասնաւորապէս շնորհակալութիւն Շավիլի Եկեղեցասիրաց Միութեան եւ հոգեւոր հովիւին։

Շնորհակալութիւն նմանապէս «Սէլէքթ» մածունի տան վարիչ Պ. Շ. Ինճէեանի, որ ազնուաբար նուիրեց այնքան մածուն որքան կրցանք սպառել։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԷՍԸ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յուլիս 25ին Պ. Լ. Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ տեղի ունեցաւ Հայ Լեգէոնական Միութեան դաշտահանդէսը։ Ներկայ էր խուռն բազմութիւն մը։

Ժամը 3ին խումբ մը ընկերներով կը հասնինք դաշտավայր, եւ անմիջապէս մեր աչքին կը զարնէ դրօշներու պակասը,— ոչ ֆրանսական, ոչ ալ հայկական։ Ընկերներէն մէկը հարց կուտայ.— Ասոնք ի՞նչ դրօշի տակ կռուեցան...

Օրուան նախագահ եւ բանախօս Պ. Յ. Նշանեան հանդէսը բացուած կը յայտարարէ, ձայնափիւռով կ'երգուի «Մարսէյեզ»ը։ Բոլորը ոտքի են։ Կը վերջանայ ֆրանսական քայլերգը, կը սպասենք հայկականին, «Բամ Փորոտան» կամ «Յառաջ Նահատակ»։ Ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը։

Ուրիշ երիտասարդ մը,— Ասոնք երգ ալ չունին, ի՞նչ պիտի գրես «Յառաջ»ին։— Կ'իմացնենք եղելութիւնը, թող ինքը պատասխանէ։

Պ. Նշանեան երկու խօսքով բացատրեց Միութեան նպատակը եւ դերը այս օտար հողի վրայ։ Եւ ճառը վերջացուց իր կամաւոր ընկերներուն ուղղուած ազդու կոչով մը։

Յետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Եղան երգեր եւ արտասանութիւններ, ներկայացուեցան երկու դաշնամուրական, դաշնակ եւ մենագրական կտորներ, Պ. Ղազարեանի կողմէ, որ մօտ երկու ժամ զուարճացուց հաւաքուած բազմութիւնը։

Միութեան կողմէ աճուրդի դրուեցաւ պատի ժամացոյց մը, որմէ գոյացաւ 370 ֆրանք։ Ժամացոյցը շահեցաւ թաղիս սրճարանպետ Պ. Վ. Փիլօեան։ Օրուան նախագահը խօսքը տուաւ Պ. Կ. Խրայեանի (Լիոնէն), որ կուռ բանախօսութեամբ մը պանծացուց հայ կամաւորին արժանիքները։

Վերջին խօսքը եղաւ միութեան պատւոյ նախագահը՝ Պ. Տ. Թէքէեան, որ իր ուրախութիւնը յայտնեց Միութիւնը քաջալերողներուն։ Եւ ըսաւ, — Ինչպէս ասկէ առաջ, նոյնպէս այսուհետեւ միշտ պատրաստ եմ օժանդակութիւնս բերելու մեր ժողովուրդին, երբ հարկ ըլլայ։

Հանդէսը կը վերջանայ առանց երգի, եւ կը սկսի թրքական «Զիֆթէ թէլլի»ն։

Տասնեակ մը հայորդիներ ի տես այս անակնկալին, կը պոռթկան արդար զայրոյթով։ Ու բոլորը մէկ կը սկսին երգել,— «Զէնքն անցաւ, զարուն է սրդէն», «Կամաւոր հայ զին—ուոր ենք»։ Ժողովուրդը մէկ մարդու պէս կ'ունկնդրէ ազգ. երգերը որոնք բերնէ բերան կը յաջորդեն,— Հերոս մռնչեց, Մենք անկեղծ զինուոր ենք, Կարկուտ տեղաց։ Խումբը կը բազմապատկուի եռանդն ալ հետը, ուրկէ է բոլոր երիտասարդութիւնը, կը սկսի հայկական շուրջպարերը։

Ժողովուրդի մէջէն կը լսուի,— ապրի՛ք, տղաք։ Տրոնջացողներ ալ գտնուեցան, բայց առանց ձայն ծպտուն հանելու մեկնեցան։ Ուրախութիւնը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն։ Պէտք է խոստովանիլ որ կարգադիր յանձնախումբը թերացած էր իր պարտականութեան մէջ, ոչ կարգ կար, ոչ ալ կանոն։ Միւս կողմէ ժողովուրդի աչքէն չվրիպեցաւ Բարսեղ Գազանճեանի ճիգը։ Մէկ ոտքը կորսուած, անթացուպերու վրայ, այս կամաւորը կ'երթեւեկէր մէկ կողմէն միւսը, դրամ գանել տալու համար հանդիսականներուն։

Սիրելի մեծ եղբայրներ, կը յուսանք թէ ուրիշ առթիւ կ'անդրադառնաք ձեր թերութեան։ Նոր սերունդը այդ կը պահանջէ ձեզմէ։

Գ. Փիլիկեան

Յ. Գ.— «Ակնունի» կոմիտէն շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պ. Վ. Փիլօեանին, որ աճուրդէն շահած ժամացոյցը նուիրեց ակումբին։

ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՍՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն (21 յուլիս)—

Ինչպէս գիտեն ընթերցողները, վերջին 5—6 օրուան ընթացքին փրանքը նոր արժեզրկման մը ենթարկուեցաւ։ Հինգշաբթի առաւօտ սթերլինը կ'արժէր 128—129 ֆրանք. ուրբաթ առաւօտ սկսաւ բարձրացումը, որովհետեւ սուրիական դրամատունը մեծաքանակ սուր. ոսկի հանեց հրապարակ։ Շաբաթ առաւօտ արդէն 132 ֆր. կ'արժէր սթերլինը։

Շուկաները յանկարծ ցնցումի են թարկուեցան եւ դադրեցան դրամական գործառնութիւնները։ Անգլիական ոսկին ծախուեցաւ մինչեւ 670, իսկ օսմ. ոսկին 980—985 ս. դահեկանի։

Այս դրամական փոփոխութիւնը պատճառ դարձաւ որ բոլոր ապրանքները եւ ուտեստեղէնները գիները նոր յաւելումներ կրեն։ Դժգոհութիւնները սաստկացան մանաւանդ գործաւորներու դասակարգին մէջ։ Բոլորն ալ սկսան յաւելում պահանջել։ Լիբանանի միւս շրջաններուն մէջ եւս սկսած են ծայր տալ դժգոհութիւնները։ Թռուցիկներ ցրուեցան, հրաւիրելով աշխատաւորները ընդհանուր ժողովի մը։

Նկատելի է մանաւանդ որ, դրամական այս փոփոխութիւնը չահագործողները չառցան։ Գինները աւելցան հարիւրին 20—30 համեմատութեամբ։ Եւ դժբախտաբար կառավարութիւնը ոչ մէկ հսկողութիւն չի կատարեր։

ՍԱՆՃԱՔԻ ԽՆԴԻՐԸ

—o—

Յուլիս 16ին, սանճաքի պատուիրակ Պ. Տիւրիօ Գրրդ Խան հասաւ, հրաժեշտի իր վերջին ողջոյնները տալու համար ժողովուրդին եւ արժանացաւ փայլուն ընդունելութեան մը։ Րիհանիէէն, Պէյլանէն եւ շրջակայ գիւղերէն բաժնման պատուիրակութիւններ եկած էին։ Քաղաքապետ Պ. Սուլֆան Ֆարաճեան ուղերձ մը կարդաց, ջատագովելով Պ. Տիւրիոյի 14 տարուան թանկագին ծառայութիւնները Սանճաքին։ Խօսեցան գայմագամը ուրիշներ։

Ամէնէն վերջը խօսք առնելով Պ. Տիւրիօն ըսաւ.

— «Իմ հայցէին շռայլուած գովասանքներուն համար շնորհակալ եմ եւ զանոնք կը գտնեմ չափազանցուած։ Սանճաքի սահմանները պիտի մնան անփոփոխ։ Վարչաձեւը արդէն պատրաստուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, յարգելով բոլոր ազգերու եւ տարրերու հաւասարութեան ու արդարութեան իրաւունքները։ Հոս հիմա ամէնքդ ալ մէկ էք. ո եւ է մէկը իրաւունք չունի ըսելու «մենք չահեցանք, դուք կորսնցուցիք»։ Շահող կորսնցնող չկայ։ Սանճաքի շուրջ Թուրքիոյ հետ համաձայնութեան եկած ենք. եթէ երբեք ձեր մէջէն մէկը Թուրքը եւ Թուրքիան կը սիրէ, թող երթայ Էնկիւրի. եթէ Արաբ մը գոհ չէ այս վարչաձեւէն, թող երթայ Իրաք. եթէ Սուրիացիք դժգոհ են թող Դամասկոս երթան։ Այսուհետեւ անոնք որ իրենց գործերով չեն զբաղիր, ծանրապէս պիտի պատժուին»։

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ ԵՆՔ ԳՆՈՒՄ

— . —

Թէհրանի Ալիքը կ'ողբայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ

— «Օր չի անցնում, որ ապահար — զանի, մի նոր բնաւորիքի լուծման լուր չառնենք։ Ամուսնութիւն, հայհոյանք, մեղադրանք ու ամբաստանութիւն, քաշքշուկ եւ դանդաններ, բողոք ու դատավարութիւն — ահա մեր, Հայերիս հասարակական կեանքը լցնող այն ահաւոր երեւոյթը, որ նախքն թաց չունի, որ այլանդակ է, ահաւոր է, անարգիչ է եւ սոորացուցիչ։

Բառերը պակասում են, գրիչն անզօր է արձանագրելու, պատմելու, բնորոշելու եւ ճաղկելու այն խայտառակ վիճակը որին մատնուել է այս գաղութը, բայց մասնաւորապէս Թէհրանի հայութիւնը։

Ո՞ւր ենք գնում, ո՞ւր, երբ բռլանդակ Իրանը աննախընթաց յառաջադիմութեան հեւքով է բռնուել, միանգամայն կերպարանափոխուել, քաղաքակիրթ երկրի տեսք է ստացել. մի հզօր կամքի եւ կարող ձեռքի շարժումով սապալուել են հին ու փտած կարգերը, ազգային վերածնութեան տենդով տողորել զանգուածներին, արթնացնել թմրածներին, վճռական նութեան, հպարտութեան, հայրենասիրութեան գիտակցութեամբ օժտել մինչ այդ անտարբերներին եւ լծել եռուն, ստեղծագործական ու չնմարար աշխատանքի։

Նախկին, այլասերող բազմակնութեան վերջ է տրուել եւ նոր օրէնքներով կանայք պատուի եւ իրաւունքներ տէր են դարձել։ Աւելի ամրօրէն կառչել բնտանիքին, որ հիմքն է, ամենակարեւորը եւ թանկագին հիմքը հասարակական կազմակերպութեան։

Մենք ինչո՞վ ենք տարուած. եթէ չառնենք գիտակցաբար, գէթ անգիտակցաբար, թեթեւամտութեամբ և անմտած՝ տարուել ենք կրքերով, հաճոյքով եւ բնտանիքը լուծելու մոլուցքով բռնուել։

Կանգ առէք, այլ եւս բաւական է։ Այս անարգ եւ կործանարար ընթացքին վերջ պիտի տալ։ Այլ եւս հերիք է ի չար գործ դնել պարկեշտ քաղաքացիների, օրինակելի բնտանիքների համբերութիւնը։ Մեր խօսքն ուղղում ենք բոլոր այն բնտանիքներին, կին ու ամուսիններին, թշուառ զաւակների «ծնողներին», որոնց յարկի տակ անհաշտութիւնն ու երկպառակութիւնն են բոյն դրել, բաժանումի որդն է սողոսկել եւ կրծում է, ուտում հասարակական սրբազան միաւորի՝ ընտանիքի հիմքը։ Կանգ առէք եւ ուշքի եկէք, սթափուեցէք, գիտցէք եւ դատեցէք ձեր ընթացքը, որ միայն ձեզ չէ որ վնասում է, այլ եւ ձեր անմեղ զաւակներին, պարկեշտ հասարակութեան եւ առաքինի ազգին։

Եւ գիտցէք, թէ ինչո՞վ են պատճառաբանում այդ «երեւելի ծնողները» իրենց ընթացքը. «ամուսինս շատ խանդոտ է, ինձ հանգիստ չի տալիս», ասում է մէկը, «աշխատանքը չի բաւականացնում մեր պէտքերին», ասում է միւսը. «զրկւում է պարելը», առարկում է երրորդը, «հետս շատ կոպիտ է վարւում», դանդատւում է մի ուրիշը։ «Դեռ զուգէ ես այսինչի պէս հագնուէի եւ պահանջկոտ լինի»։ Ժլատ է, խաղամոլ է, ծոյլ է, իր հաճոյքների ետեւից է ընկած, հոգատար չէ, անտարբեր է, աչքը դուրսն է եւն. եւն.»։

ՕՐ. ԷԿԼԱՆԹԻՆ ՓՕՂԱՃԵԱՆ
եւ
ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ԿԷՆՃԵԱՆ
Նշանուած
Լիոն, 25 յուլիս 1937

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (420)

ՋԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

— Կ'աշխատիմ, թէեւ յաջողութեանս այնքան ալ վստահ չեմ։ Թերեւս կուսակալի կնոջ միջոցով կարողանամ ազդեցութիւն բանեցնել ... Ուրի՞շ ...

— Քաղաքի անցուդարձերու մասին երբեմն գրել Պիծային.— ստացած լուրերը ան կրնայ մեզ հաղորդել։

— Այդ մէկը հազիւ թէ կարողանամ,— ժպտելով պատասխանեց Սոնիան,— ես հազիւ թէ աշակերտի նման հայերէն կրնամ գրել։

— Իսկապէս, ես զարմացած եմ որ այդքան տանելի հայերէն մը սորված էք,— առանց մտածելու ըսաւ Լեւոնը եւ յանկարծ զգալով որ այդ խօսքերը կրնային գինք մտանել՝ լռեց։

— Դուք... դուք ի՞նչպէս գիտէք, որ միայն վերջերս սորվեցայ հայերէն,— զարմացած հարցուց Սոնիան։

— Ե՞ս ... շատ պարզ է,— շփոթած կմկմալով պատասխանեց Լեւոնը՝ աշխատելով ելք մը գտնել ու յանկարծ անսպասելի գիւտ մը ընողի ուրախութեամբ արագ արագ վրայ տուաւ.— Ես Վահէէն լսած եմ ... կը պատմէր թէ անգամ մը Թիֆլիսի մէջ ձեզ հանդիպած է ...

— Օ՛ ... ճիշդ է, Արսէնեաններու տանը, ձախաւեր հանդիպում մըն էր ... Ինքզինքս այնքան յիմար կերպով պահեցի, որ հիմա կ'ամչնամ յիշելու ... Հազիւ քանի մը վայրկեան մնացի ու Վարդանի հետ միասին դուրս ելանք ... ։

— Այդ ա՞յն երիտասարդն է, որու համար կ'ըսէիք, թէ դուք սպաննեցիք,— իբրեւ թէ միամտօրէն հարցուց Լեւոնը։

— Այո՛,— չոր կերպով պատասխանեց Սոնիան, որ ակներեւ դժգոհութեամբ վերջ կ'ուզէր տալ այդ խօսակցութեան։

Անցեալի վերյիշումը ջղայնացուց Սոնիան։ Մտայլուած կծկուեցաւ ու գլուխը կախեց կրծքին, պատեանին մէջ քաշուած կրիայի նման։ Ո՜րքան կ'ուզէր ազատուիլ իր կեանքը խորտակող այդ անցեալէն, որ իր կեանքին մղձաւանջն էր դարձած, երկաթէ ծանր թաթ մը, որ ճզմելով իր ճահիլ կեանքը, խորտակած էր իր երազներն ու ապագայի յոյսերը։ Ա՜խ այդ թաթը, որ այնքան անսպասելի կերպով երեւան կուգար, երբ Սոնիային կը թուէր, թէ անցեալը թանձր մշուշով մը վարագուրուած է, թէ այլեւս նոր կեանք մը պիտի սկսի իրեն համար։ Ու ահա յանկարծ մշուշի մէջէն անկուշտ վիշապի նման գլուխը կը բարձրացնէր հին պատմութիւնը։ Նորէն կը բացուէր հին վէրքը, կարծես աւելի խորացած, ալ աւելի արիւնոտ վիճակի մէջ։

Լեւոնի հանդէպ, վերջին ատենները Սոնիայի հոգիին մէջ մեծ յեղաշրջում մը կատարուած էր։ Այդ անհրապոյր չոր երիտասարդի նկատմամբ զգացած սկզբնական խորշանքը, անոր հետ մօտէն շփուելէն վերջ, տեղի տուած էր համակրանքի, որ անհարթօրէն կը զարգանար իր մէջ։ Այդ անհարթութեան գլխաւոր պատճառը Լեւոնի հանելուկային բնաւորութիւնն էր, երբեմն անմարդկային լինելու աստիճան դաժան ու կարծես մարմարի կտորէ մը կերտուած, իսկ երբեմն ալ այնքան քնքոյշ եւ ջերմութեամբ լեցուն։

Լեւոնի բնաւորութեան փոփոխականութիւնը բնականաբար կ'անդրադառնար Սոնիայի վրայ՝ անկանոն եւեւէջ մը տալով անոր զգացումներու զարգացման։ Երբեմն Սոնիային կը թուէր թէ Լեւոնը կրնայ նոր Վարդան մը լինել իրեն համար, անցեալը մոռցնել տալ, ու հին վէրքը բոլորովին սպիանալով՝ ինք կ'ապրի նոր կեանք մը այդ երիտասարդին հետ, որ տիրական դէմք մըն էր, ուժեղ, գաղափարական ու հաւատաւոր հայրենասէր մը։ Երբեմն ալ, երբ Լեւոնը կ'երեւար դաժան ու անսիրտ չորութեամբ, Սոնիայի հոգւոյն մէջ անորոշ վախ մը մեծնալով սարսափի կը փոխուէր։ Իսկ այդ սարսափը սանձահարած կը պահէր Սոնիայի զգացումները, որոնք ջերմաչափի սնդիկի նման վեր ու վար կը շարժէին։

Բայց ամէն բանէ աւելի անցեալ պատմութիւնը, միշտ կենդանի, կը թունաւորէր Սոնիայի հոգեկան անդորրութիւնը։

Երբ գիւանի վրայ կողք կողքի նստած այնքան մտերմօրէն կը խօսէին գործի մասին, անցեալի նկատմամբ Լեւոնի ակնարկութիւնը բաւական եղաւ, որ Սոնիան ցուրտ զգար ու հոգիին մէջ նորէն զարթնէր անդիմադրելի սարսափը։

Հոգեկան այս վիճակին մէջ, Սոնիան առանց կողքը նստողին նայելու, կը զգար սակայն Լեւոնի հայեացքին ծանրութիւնը իր դէմքին վրայ։ Ինչո՞ւ, ի՞նչ իրաւունքով Լեւոնը այդպէս կը նայէր իրեն, կարծես թէ ... ու ինքն իր վրայ ճիգ մը թափելով Սոնիան սառն ձայնով սկսաւ խօսիլ.

— Խնդրեմ, խօսինք գործի մասին.. Ինչ կը վերաբերի գրելուն, կ'աշխատիմ լաւագոյնս ընելու ... Եթէ ուրիշ պատուէր չունիք տալու ... Անշուշտ հանգստանալ կ'ուզէք, ձեր անկողինը իր տեղը մնացած է ... Առաւօտեան կ'երթամ Խաչիճէի եաեւէն... ես ալ յոգնած եմ ...

Լեւոնը բարձրացաւ տեղէն, ու «գիշեր բարի» ըսելով անցաւ կողքի սենեակը ու երկնցաւ անկողնի վրայ։ Սոնիայի յանկարծական սառնութիւնը, խօսակցութեան ստացած կտրուկ ձեւը չզարմացուց Լեւոնը։ Թերեւս ուրախ էր Սոնիայի հետ ունեցած յարաբերութեան պաշտօնական ձեւ ստանալուն համար։ Ի՞նչ օգուտ չոր յոյսերով ապրելէն, կը մտածէր Լեւոնը, երբ անանցանելի անդունդ մը կը բաժնէր զիրենք։ Լեւոնը հաւատացած էր, որ ոչ մէկ միջոց կրնայ այդ անդունդը կրկին լեցնել։ Վերջ ի վերջոյ Վահէն իրաւացի է, խորհեցաւ Լեւոնը, երբ կ'ըսէ, թէ «մենք անձնական կեանք չենք կրնար ունենալ»։

Երբ յաջորդ օր Յակոբը ներս մտաւ ձայն տալու Լեւոնին, ժամը տասը անցած էր արդէն։ Սոնիան չկար։ Առտու կանուխ դուրս ելած էր Խաչիճէին այցելելու համար։

Երկու հին ընկերները իրարու կողքի նստան։ Լեւոնը բացատրեց գործերու ընթացքը, դաւառ անցնելու անհրաժեշտութիւնը, ու յայտնեց, թէ իր բացակայութեան՝ Սոնիան գործերը պիտի տանի եւ թէ Յակոբը պէտք է գործակցի անոր։

Սոնիան վերադարձաւ կէս օր չեղած։ Յուզուած կ'երեւար։ Բակի մէջ խմբուած հիւանդներն ու աղքատները բաւարարելէ ու ճամբելէ վերջ, անճապարեց սենեակը բարձրանալ։

— Կարելի՞ է,— Լեւոնի սենեակի դուռը թխկացնելով հարցուց Սոնիան,— կ'ուզէի ձեզ կարեւոր տեղեկութիւն մը հաղորդել։

— Անշուշտ, անշուշտ,— լսուեցաւ ներսէն տղու ձայնը ու մէկ երկու վայրկեան վերջ դրան սեմին վրայ երեւցաւ Լեւոնը,— ի՞նչ պատահած է, յուզուած կ'երեւիք ...։

— Այո, հանելուկային դէպք մը պատահած է երէկ գիշեր։ Խնդրեմ, նստէք,— ու Սոնիան աթոռ մը ցուցուց ու ինք գիւանի վրայ տեղաւորուեցաւ.— Երեւակայեցէք, որ երէկ գիշեր բանտապետը սպաննուած է ...

— Ի՞նչ կ'ըսէք, հաստա՞տ տեղեկութիւն է,— ու Լեւոնը զարմացած սկսաւ մտածել այդ սպանութեան մասին, որմէ ինք բոլորովին տեղեկութիւն չունէր։

— Բոլորովին հաստատ։ Հիւաէյին բէկի տունը կը պատմէին՝ սպանութիւնն ալ վերագրելով յեղափոխականներուն, թէեւ այնպիսի պարագաներու մէջ կատարուած է, որ մարդ կը դժուարի հաւատալ ...

— Այսի՞նքն ...

— Երեկոյեան բանտապետն ու ինչ որ Մէհմէտ Աղա, կ'ըսեն կարտիաններու պետն է այդ մարդը, միասին դուրս կուգան բանտէն՝ իրենց տները երթալու համար։

(Շար.) ՄԱԼԽԱՍ

կուտաք եւ առիթէն օգտուելով կը սպաննէք զինքը: Ճի՞շդ են այս բոլորը:

— Այո՛:

— Ցետոյ տուն կը դառնաք: Յաջորդ օրը բարեկամի մը խորհուրդ կը հարցնէք եւ փաստաբանին հետ հարցաքննիչ դատաւորին կ՚երթաք յանձնուելու, երբ արդէն ձեր հետքերուն վրայ էին: Հինգ գնդակ արձակած էք ձախ կողմէն, մինչ նախապէս աջը կը գտնուէիք: Սաասունին սպաննեցիք առանց բացատրութիւն պահանջելու: Բայց կը թուի թէ ձեր աղջիկը ամբողջ ճշմարտութիւնը չէ ըսած: Նախ հարցաքննիչ դատաւորին ըսած է որ դէպքը պատահեցաւ 17 — 19 սեպտեմբերին, մինչ Սաասունիի օրատետրէն հաստատուեցաւ որ իրեն քով գացած է հոկտեմբեր 13ին: Փետրուարի սկիզբը Անահիտ վիժում ունեցած է (3 ամսու եւ 27 օրուան մանչ մը): Բայց շատ տարօրինակ, անհասկնալի բան մը կայ այս բոլորին մէջ: Սաասունիի Ատամնաբուժարանին մէջ գտնուած բոլոր դեղերը քննուած են մասնագէտներու կողմէ եւ ոչ մէկ թմրեցուցիչ գտնուած է: Ուրեմն պէտք է ենթադրել թէ ձեր աղջիկը իր կամքով յանձնուած է Սաասունիին: Ետքէն իր մեղքը թեթեւցնելու համար այդ թմրեցուցիչի պատմութիւնը հնարած է: Ըսէ՛ք երդուեալներուն թէ հաւատացի՞ք ձեր աղջկան ըսածներուն:

— Աղջիկս լաւ կը ճանչնամ: Աղջիկս առանց ինծի կէս ժամ չէր մնար: Առանց ինծի դուրս չէր ելլեր: Ամէն մարդ կը ճանչնայ զինքը: Աղջիկս մինչեւ հիմա չէ ստած, ինծի հնազանդ եղած է: Բացարձակ վստահութիւն ունիմ իր վրայ: Ես էի որ կը ստիպէի զինքը դուրս ելլել: Մարդ չէր ճանչնար: Սաասունին է որ մեղ սպաննեց: Բան մը չեմ ծածկեր, ամէն ինչ ըսի: Չէի կրնար հարցնել Սաասունիին թէ ինչու անպատուեց աղջիկս:

ՆԱԽ. — Բայց Սաասունիի մասին լաւ տեղեկութիւններ կան:

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶ. — Ամբաստանեալը ըսաւ թէ աղջիկը երբեք առանձին դուրս չէր ելլեր, մինչդեռ 3 անգամ (12, 20 եւ 30 նոյեմբերին) Սաասունիին գացեր է, դուք միասի՞ն էիք:

ՏԻԿ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ — (Շուարած) ... կէս ժամուան համար միայն դուրս ելաւ:

— Ուրեմն առանձին դուրս կ՚ելլէր: Ի՞նչ յարաբերութիւն ունէիք ատամնաբոյժին հետ: Կը ճանչնայի՞ք զինքը եւ բարեկամական յարաբերութիւններ ունէի՞ք: Արճարան չէ՞ք գացած հետը: Դուք եւ ձեր ամուսինը շատ յաճախորդներ չէ՞ք ներկայացուցած իրեն:

— Իրիկուն մը գացեր էինք:

— Ճիրին իրիկունը ճաշի եւ խմիչքի հրաւիրեր է ձեզի, ճի՞շդ է:

— Կը զարմանամ որ ի՛նչպէս համարձակեցաւ այդ առաջարկն ընել:

ՓԱՍՏԱԲԱՆ ՀԱՆՐԻ ՖԱԳՐԻ — Սաասունին ամուսնալուծուած ըլլալով ազատ էր: Տիկին Սարաֆեան բացատրութիւն չէ պահանջած Սաասունիէն: Կրնար ամուսնութիւն առաջարկել՝ դարմանելու համար իր արարքը:

— Այդ բանը չէի կրնար ընել: Այդ իմ ուժէս վեր էր: Ո՛չ դրամ, ոչ ամուսնութիւն կրնայի առաջարկել իրեն:

Հ. ՖԱԳՐԻ — Հայերուն մօտ սովորութիւն չէ՞ այս տեսակ պարագաներու մէջ քահանայի մը դիմել՝ կարգադրութիւն մը ընելու համար: Դիմա՞ծ է:

— Բայց այդ իմ ուժէս վեր էր: Կարելիս ըրի: Աղջիկս մեռաւ, ես ալ մեռայ:

Պաշտպան փաստաբանը կարգ մը ճշգումներ ըրաւ, բուռն վէճի բռնուելով ընդհ. դատախազին հետ:

Տիկին Սարաֆեանի հարցաքննութենէն ետք, ներս բերուեցաւ առաջին վկան՝ դատական բժիշկ Տոքթ. Փօլ, որ դիագննութիւն կատարած էր: Բժիշկը պատմեց թէ Սաասունին ստացած էր հինգ գնդակ, մէկը ձախ այտոսկրէն մտած էր, երկրորդը՝ ձախ ծնօտէն, երրորդը ծոծրակէն մտած ճակատէն ելած էր, չորրորդը եւ հինգերորդը աջ ուսէն: Հինգի վրայ չորս գնդակը գտած է. բոլորն ալ ձախէն աջ ուղղուած, մէկը շատ մօտէն քաշուած: Բոլորն ալ հանդիպած էին՝ ձախէն աջ եւ ետեւէն առջեւ ուղղութեամբ: Ձոհը կը ներկայացնէր հին փրանկախտի եւ հին ջերմամիզութեան նշաններ: Սերնդագործելու կարողութիւն ունէր: Անահիտը առաջինէն չէ վարակուած, բայց երկրորդին նշանները ցոյց կուտայ: Վիժումը առաջին հիւանդութեան մանրէներն ունէր: Բանիցս քննած է Անահիտը: Թմրեցուցիչի պատմութիւնը անհաւատալի է: Ներկայիս չկայ ո եւ է դեղ որ լիմոներուն քսելով կամ բերանը ցօղուելով թմրեցնէ ենթական: Անահիտ մանրամասնօրէն պատմեր է սեռային յարաբերութեան պարագաները: Իր պաշտօնակիցը Գ. Մէյկէր յայտներ էր թէ սխալ է աղջկան յայտնած օրը, դատելով յղութեան տարիքէն: Ետքէն վիժումը հաստատեց իր ըսածները: Պ. Սարաֆեան երակները կտրելու փորձ ըրած է, բայց տեւկա աննշան բան է:

ՀԱՆՐԻ ՖԱԳՐԻ — Տոքթ. Փօլի տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ սպաննուած ատենը երկու հիւանդութիւններն ալ վարակիչ հանգամանք չէին ներկայացներ: Ցետոյ Տոքթ. Մէյկէրի եւ Փօլի տեղեկագրին մէջ ըսուած է թէ Անահիտին քննութիւնը ցոյց կուտայ որ անիկա բազմիցս սեռային յարաբերութիւններ ունեցած է:

Այս հարցումներուն գոհացուցիչ պատասխաններ չտրուեցան:

Նախագահը հրաւիրեց դուրս ելլել բոլոր անոնք որոնց ականջին անախորժ կը հնչէին կարգ մը բացատրութիւններ: Ո՛չ ոք դուրս ելաւ:

Երկրորդ վկան էր Տոքթ. Բոհն-Ալրէնթ, որ քննած էր Ատամնաբուժարանին դեղերը: Հաստատեց թէ իր գտած դեղերը բոլորն ալ կը գտնուին ամէն ատամնաբոյժի մօտ: Այս դեղերէն ոչ մէկը գլխու պտոյտ եւ թմրութիւն առաջ կը բերէ:

Ցետոյ ներս կանչուեցաւ Տոքթ. Թրիւէլ, մտային հիւանդութեանց մասնագէտ, որ քննած էր Տիկին Սարաֆեանը: Բժիշկը հաստատեց թէ Տիկինը կատարելապէս տէր է իր իմացականութեան: Ո եւ է թերի չունի: Հետեւաբար եւ պատասխանատու է իր արարքներուն համար:

Հոս տրուեցաւ կէս ժամուան դադար մը, որմէ վերջ ժամը չորսին սկսան կանչուիլ վկաները, եւ ամէնէն առաջ աղջիկը:

ՀՐ. ՍԱՄՈՒԷԼ

(Շար.)

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՏԱԻՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կուսէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ, պաղ ջուրին մօտ:

կը նախագահէ Ընկեր Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

կը խօսի Ընկեր Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Հայկական նուագ:

փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

ԵՐԹԵՒԵԿ. — կառ. տիւ Նոռէն 12.6, 13.17, 13.27, 14.40, 15.17:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert):

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Էնվալիտէն շոգեկառք, իջնել ՄԷՕՏՕՆ Վ.Ա.Լ. ՖԼԷՕՐԻ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ԲԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն իր Ակումբին մէջ:

ՇԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Զաւարեան ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 30 Յուլիս, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին:

Օրակարգ՝ Սրահի նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւնը:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը 31 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի «Եգիպտացի» կոմիտէին կողմէ 30 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Սոսիէթէ Սավանթի GF սրահին մէջ, 28 Rue Danton:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Գ. ԲԱԼԵԱՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Նիւթ՝ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒ ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԱԿՆԵՐԸ:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 43ՐԴ- ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շաթօ կոմպլէրի ագարակին վրայ, Camp. La Baronne, Պ. Յարութիւն Գրմպլեանի ագարակին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ԱԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Խորէնի» Թատերախումբը կը ներկայացնէ «ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ»

Երգ, արտասանութիւն եւայլն:

ժամը 5էն վերջ եւրոպական պար, ընտիր ճաշ Պ. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆի ղեկավարութեամբ: փափաքողները կրնան առաւօտէն գալ: Ջրի լոգանք անուշ ջուրի աւազանին մէջ: ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ, ութ տարեկանէն վեր պզտիկներու 1 ֆր.:

Անձրեւի պարագային հանդէսը կը յետաձգուի յաջորդ կիրակիի:

“ՎԷՄ,,

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ժթ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Ցուշատետրէս, Հայ — հայկական բանակցութիւնները: ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշգումներ: Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միանականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալը, Ատրպետ, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային Թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա: Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպար-եան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանդոյց՝ «Մեր կանոնագիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՁԷՆԿԻԼԷՐԻ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան 8ը Պրնուայի Փիւամիտ անտառը: Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է:

Նուագ, արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Օթօքար 6.50 ֆրանք. մինչեւ 6 տարեկան փոքրիկները ձրի:

Հաւաքատեղի՝ 29 bis, rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ:

մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին, իրիկուան մեկնում՝ 7ին եւ 8ին:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռօպէնսոնի Maison Fiquet պարտէզին մէջ:

գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Ապահովուած է մեծ որքէսթր, ճազ-թանկօ, անակնկալներ.:

կը նուագէ Թաշխոթ ԱԲԳԱՐ

ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պարագային գոց սրահ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն. — Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus. Porte de St. Cloudէն, Issyէն եւ Clamarէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plessuris Robinson:

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ:

Դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՖՐ. Կ. ԽԱՉ»Ի ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 1 Օգոստոս, Սէն-Բէրէիի անտառը:

Նուագ, պար, բանախօսութիւն եւլն:

Խմիչք մատչելի գիներով:

Նուագահանդէս Բեմականչիս Ռուբէնի

Ուրբաթ, 30 Յուլիս երեկոյեան ժամը 8.30ին Սալ Ժանիւէլի մէջ (Պուրս տիւ Թրավայի դիմաց), Սէնթ-Էթիէն: Մասնաւորապէս հրաւիրուած են պաշտօնեաներ:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ. — Պատուոյ աթոռ 7, Ա. կարգ՝ 5, եօթը տարեկանէն մինչեւ 14 տարեկանի համար 2 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը, հայրենակից Պ. ԼԵՒՈՆ ԵՕԹ. ՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի պարտէզը, Սէն-Լու, կրան Բէն:

կէսօրէ վերջ գեղարուեստական բաժին, կը մասնակցին Ս. Լուի Պատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչի սանուհիները, Պ. Թիւթէլեան եւլն.:

կը նախագահէ Տիկն. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆ

կը խօսի Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Ալամեան» Թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԽԵՉՈՅԻ ԹՈՒՋԸ»

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Հանրակառք թիւ 17 եւ 18, իջնել Սէն-Լու

ԾԱՆՕԹ. — Հանդէսին օրը, կիրակի առաւօտ, ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ԲԷՆի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի նահատակներու յիշատակին:

ԵՐԵՔ ՄԵՆԵՐԳ դաշնակի ընկերակցութեամբ

1.— ԾԻԾԱՌՆԻԿ 2.— ԳԱՐՈՒՆ 3.— ՄՐՄՈՒՆՋՆԵՐ

Երաժշտութիւն՝ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑԻ (Մելքոնեան)

գին՝ (փոստի ծախքով) 15 ֆր. 50

Ստանալու համար դիմել՝ A. K. Melkonian, Restaurant Burdigala 96 rue du Pas St. Georges, Bordeaux (Gironde), եւ Librairie Samuel 51 rue Mr-le Princ Paris.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ՌԱԶՄԻԿ Թիւ 1

ԷՋԵՐ ՄԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԷՋ

ՀԱՅ. ՀԱՆՐՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

(Հրատ. Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութեան, Փարիզ)

Մեր մօտիկ անցեալի զէնքերու պատմութիւնը: Մօտ 300 էջնոց ճոխ բովանդակութիւն, ... թուղթի վրայ, պատկերազարդ, գեղեցիկ հրատարակութիւն

գինը՝ Ֆրանսա, Լիբանան, Սուրիա եւ Պալքաններ 10 ֆր.

միւս երկիրներ 15 ֆր.

դիմել՝ ՖՐԱՆՍԱ, R. Papazian 163 Avenue Jean Jaurès. Paris.

ՌՈՒՄԱՆԻԱ O. Sahaguian 29 Atelerilor, Constantza (Roumanie)

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ «Մասիս» հրատարակչական B. P. 444, Sofia (Bulgarie)

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ «Նոր Օր»ի խմբագրատուն 20 A. Rue Vouli. Athènes (Grèce)

ԻՐԱՔ Գ. Սիւրմէեան, New Street, Bagdad (Iraq):

ՀԱՐԱՒ ԱՄԵՐԻԿԱ «Արմենիա»յի խմբագրատուն, San Salvador 468 Buenos-Aires (Argentine):

Գրատուն Հրանտ-Սամուէլ, 51, Rue Monsieur Le Prince. Paris որուն կրնան դիմել բոլոր այն վայրերէն, որոնց առանձին հասցէ չէ տուած.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme — PARIS (13)

Le Gérant : H. STEPHAN

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 »	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 31 ՅՈՒԼԻՍ
SAMEDI 31 JUILLET 1937

ԺԳ ՏԱՐԻ — 13e Année No. 3486

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԷՊԻ ՁՈՒԼՈ՞ՒՄ

»»»» o ««««

Այն օրէն ի վեր որ ձուլուեցան Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը, կազմելով մէկ ընդհանուր միութիւն, Ֆրանսայի կարմիրները անընդհատ կը յիշեցնեն, նաեւ, միւս ձուլումը,— ընկերվարութեան եւ համայնավարութեան միացումը, իբրեւ մի եւ անբաժան կուսակցութիւն :

Ընկերվարականներն ալ սկզբունքով համաձայն են այս տեսակէտին, բայց ոչ նոյնքան խանդավառ։ Եւ, ամէն անգամ որ համայնավարները աւետաբեր լուր մը կու տան այս մասին, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը կամ պաշտօնաթերթը կը փութան եթէ ոչ հերքումներ, գոնէ «ճշդումներ» կատարել :

Այս անգամ ալ կը գտնուինք այդպիսի կացութեան մը առջեւ: «Իւմանիթէ», համայնավարներուն պաշտօնաթերթը, հինգշաբթի օր յայտարարութիւն մը հրատարակած էր առաջին էջին վրայ, շանդալից խորագրով մը,— «Միակ կուսակցութիւնը գըլուխ պիտի հանուի»:

Խօսելով երկու խօսակցութեանց պատուիրակներու վերջին ժողովին վրայ, պաշտօնաթերթը կ՚աւետէր թէ իրարու մօտեցած են երկու կուսակցութեանց տեսակէտները՝ բանուորական միակ կուսակցութեան մը հաստատման մասին :

Այս առթիւ, թերթը կը յիշէր թէ ընկերվարական կուսակցութեան վերջին համագումարը հետեւեալ սկզբունքները հռչակած է, միացման համար,— «Ժողովրդապետութիւն կազմակերպութեան բոլոր աստիճաններուն վրայ, գերիշխանութիւն ազգային եւ միջազգային համագումարներու, կուսակցութեան անկախութիւնը՝ ամէն կառավարութեան հանդէպ»:

Եւ անմիջապէս ծափահարելով տեսակէտներու նոյնութիւնը, հետեւեալ առաջարկները կը ներկայացնէր, երկու կուսակցութեանց խառն ժողովին.—

1. Այսօրուընէ սկսեալ, ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմինը եւ համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն կանոնաւորապէս ժողով պիտի գումարեն ամիսը երկու անգամ եւ հաւաքաբար, կացութիւնը քննելու, անհրաժեշտ որոշումները տալու եւ գործադրելու համար։ Նոյն բանը պիտի ընեն երկու կուսակցութեանց մասնաճիւղերու վարչութիւններն ալ:

2. Երկու կուսակցութեանց երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, նահանգային եւ քաղաքապետական խորհրդականները պիտի գործեն համախորհուրդ, խառն ժողովներ կազմելով:

3. Քարոզութիւնը (պրոպագանդ) այսուհետեւ պիտի կատարուի միացեալ ուժերով:

4. Համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ, որով ընկերվարական ընկերները պիտի աշխատակցին «Իւմանիթէ»ի եւ համայնավար կուսակցութեան գաւառի թերթերուն, իսկ համայնավար ընկերները՝ «Փօփիւլէռ»ի եւ ընկերվարական կուսակցութեան գաւառի թերթերուն: Նոյն պայմաններով փոխադարձ աշխատակցութիւն պիտի հաստատուի երկու կուսակցութեանց տեսաբանական օրկաններուն մէջ:

5. Մինչեւ երկու կուսակցութեանց վերջնական ձուլումը, անդամները պիտի շարունակեն իրենց տուրքը վճարել իրենց պատկան կուսակցութեան:

Այս հրապարակային յայտարարութիւնը հազիւ լոյս տեսած, ընկերվարական կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը կարճ «ճշդում» մը հրատարակեց իր պաշտօնաթերթին մէջ, մասնաւորապէս շեշտելով.

— Ճիշդ է որ համայնավար առաջարկը ներկայացուեցաւ խառն ժողովին, բայց ընկերվարական պատուիրակութիւնը անմիջապէս դիտել տուաւ թէ այդ առաջարկը հակառակ է Մարսէյլի համագումարին որոշումներուն: Ընկերվարական կուսակցութիւնը, համաձայն նոյն այդ համագումարին որոշումներուն, կը վստահի Համաձայնութեան Կոմիտէին եւ միացման Կոմիտէին, շարունակելու համար իր աշխատանքները: Ասկէ զատ, կուսակցութեան վարիչ մարմինը իր յառաջիկայ ժողովին մէջ պիտի քննէ համայնավար առաջարկը:

Այսպէս ուրեմն, անգամ մը եւս կը հաստատուի թէ, մինչ համայնավարները կ՚աճապարեն օր առաջ գլուխ հանել ձուլումը, ընկերվարականները միշտ պատճառներ կը գտնեն յետաձգելու: Ամէն պարագայի մէջ, յախուռն քայլեր չառնելու:

Քանի մը ամիս առաջ ալ, համայնավարները փորձեր էին մեր ձեցում հաստատել շրջանէ շրջան եւ մասնաճիւղէ մասնաճիւղ. այսինքն միացումը սկսիլ վարի խաւերէն,— շարքերէն: Բայց ընկերվարականները անմիջապէս դիտել տուին թէ այդ մեթոտը կը հակասէ գոյացած համաձայնութեան եւ լրջութեան հրաւէր մը ուղղեցին:

Դժուար չէ բացատրել երկու թեւերուն միջեւ տիրող այս տարակարծութիւնը:

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութիւնը առ այժմ մէկդի դրած է իր տեսական, հեռաւոր ծրագիրները, եւ կը հետեւի աւելի գործնական քաղաքականութեան մը, մասնաւորապէս ժողովրդական ճակատի կազմութենէն ի վեր: Կարելի է ըսել թէ Մոսկուա Ֆրանսայի յատուկ ծրագիր մը մշակած է, «գետը անցնելու համար»: Այդպէս էր որ յաջողեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն ձուլումը: Առաջատարները վար իջեցնելով, կարմիրները կը ճգնին ամէն գնով հարթել նաեւ բուն կուսակցական ձուլումը, որ այլ եւս ցնորք մը չէ, հակառակ բազմազան դժուարութեանց:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐԸ ԿՐԱԿ ԿԸ ՏԵՂԱՆ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

»»»» o ««««

Առժամեայ կառավարութիւն Փեքինի մէջ

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, ճափոնական զօրքը Փէքին մտաւ հինգշաբթի օր, դուրս քշելով չինական բանակը: Անմիջապէս առժամեայ կառավարութեան մը հաստատուեցաւ, նախագահութեամբ ճափոնասէր զօր. Ջանկ ցէ Ջունկի: Արդէն իսկ բանակցութիւններ կը կատարուին: Կ՚ըսուի թէ ճափոնցիները պահանջած են իրենց յանձնել Փէքինի դրամատուններուն մէջ եղած ամբողջ ոսկին եւ արծաթը:

Միեւնոյն օրը ճափոնցիները զարհուրելի ռմբակոծութեան մը ենթարկեցին Թիէնցինի քաղաքը, թէ օդէն եւ թէ ցամաքէն: 12 օդանաւեր հրձիգ ռումբեր արձակեցին որոնց հետեւանքով 8 հրդեհներ ծագեցան քաղաքին մէջ: Բոցերը մինչեւ երկինք կը բարձրանային: Աւելի քան 30 ռումբեր ինկան երկաթուղիի կայարաններուն եւ նամակատան մօտ: Չինական գնդացիրները կրակ բացին ճափոնական օդանաւերուն դէմ: Հեռագրի մը համաձայն, հազարաւոր մարդիկ սպաննուած են այս ռմբակոծութեանց հետեւանքով: Քանդուած կամ հրկիզուած շէնքերուն մէջ կը գտնուին նամակատունը, համալսարանը, կեդրոնական կայարանը եւ չինական ոստիկանութեան կեդրոնը: Ճափոնական մարտանաւերն ալ մասնակցեցան ռմբակոծութեան :

Օտար դեսպանները բողոքեցին Թիէնցինի ռմբակոծութեան դէմ: Ճափոնական բանակին հրամանատարը պատասխանեց թէ Չինացիները խախտած էին 1901ի համաձայնութիւնը, զինուոր կեդրոնացնելով այդ քաղաքին մէջ եւ դաւեր սարքելով ճափոնցիներուն դէմ :

Զօր. Ջանկ քայ Շէք, Չինաստանի վարչապետ - սպարապետը, յայտարարեց թէ Չինաստան վճռած է «կռուիլ մինչեւ վերջին մարդը»: Առաջին անգամ է որ այսքան վճռական յայտարարութիւն մը կ՚ընէ ճափոնի դէմ :

Օտար հիւպատոսները ժողով գումարելով, միջոցներ խորհեցան իրենց հպատակներուն ապահովութեան համար :

Պաղեստինի խնդիրը Ազգաժողովին մէջ

Հինգշաբթի օր արաբական եւ հրէական պատուիրակութիւններ հասան Ժընեւ, Ազգաժողովի հոգատարութեանց յանձնաժողովին գումարման առթիւ: Անգլիոյ գաղթային նախարարը յանձնաժողովին քննութեան ենթարկած է Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը :

Արաբական պատուիրակութիւնը, որ եօթը հոգիէ կը բաղկանայ, անմիջապէս խնդրագիր մը ներկայացուց հոգատարութեանց յանձնաժողովին: Խնդրագիրը կը բաղկանայ վեց էջէ եւ մասնաւորապէս դիտել կու տայ.— «Արքայական յանձնաժողովը իրաւունք չունէր Հրեաներուն յանձնելու Պաղեստինի ամէնէն արգաւանդ մասը ծովափին վրայ եւ հիւսիսային շրջանին մէջ եւ Հրեաներու լուծին տակ դնելու 300000 Արաբներ»: Հրեաներն ալ մասնաւոր յուշագիրներ կազմած են, իրենց տեսակէտները պաշտպանելու համար :

Կարեւոր կրճատումներ ելեւմտացոյցին մէջ

Նախարարական խորհուրդը կարեւոր ժողով մը գումարեց երէկ, նախագահութեամբ Հանրապետութեան նախագահին, որ արձակուրդի պիտի երթայ:: Այս առթիւ, նախարարները մասնաւոր զեկուցումներ ներկայացուցին, իրենց աշխատանքներու մասին: Ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը կազմէր ելմտացոյցին հաւասարակշռութիւնը: Ծրագիր մը մշակուած է, 1938ի ծախքերը 17 միլիառի վերածելու համար, որուն 11 միլիառը պիտի յատկացուի ազգ. պաշտպանութեան: Որոշուած է նաեւ կրճատել հանօգուտ շինութեանց վարկերը, 2 միլիառ 600 միլիոնի փոխարէն ծախսելով 700 միլիոն ֆրանք, մինչեւ ներկայ տարուան վերջը :

Ոչ-միջամտութեան թնճուկը

Սպանիոյ գործերուն չմիջամտելու եւ օտար կամաւորները ետ կանչելու համար ծրագիր մը մշակուած էր Լոնտոնի մէջ: 27 պետութեանց պատասխանները հասած են արդէն: Ֆրանսա համաձայն է, Լեհաստան կ՚ընդունի անգլիական ծրագիրը, բայց վերապահումներ կ՚ընէ կարմիր կամաւորներու վերադարձի մասին: Խ. Միութիւնը շարք մը վերապահումներ կը ներկայացնէ, մասնաւորապէս պահանջելով իբրեւ օտարականներ նկատել Մարոքցիները եւ ետ կանչել Սպանիայէն: Իտալիա այս անգամ աւելի մօտեցած կը թուի Անգլիոյ: Կ՚ըսուի թէ երկու պետութիւնները համաձայն են վերահաստատելու միապետութիւնը Սպանիոյ մէջ, վերադարձնելով Ալֆոնս ԺԳ.ը կամ ուրիշ իշխանազուն մը:

Մինչ այս մինչ այն, կռիւները կը շարունակուին Մատրիտի առջեւ եւ այլուր :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶ - ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ ճեպընթացը գիծէն դուրս ելաւ անցեալ օր, ժամը 22.45ին, Վիլնէօվ Սէն Ժորժ կայարանը անցնելէ վերջը: Առաջին առթիւ դուրս հանուեցան 27 դիակներ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ: Հանրօգուտ շինութեանց նախարարը արկածին վայրը գնաց :

ՊԵԼԿՐԱՏԷՆ կը հեռագրեն թէ նոր խռովութիւններ ծագեցան, Սերպիոյ պատրիարքին յուղարկաւորութեան առթիւ, մայրաքաղաքին եւ Սէրայէվոյի մէջ: Այս վերջին քաղաքին մէջ 100 հոգի վիրաւորուեցան կամ սպաննուեցան: Եօթը հարիւր յիսուն հազար յուղարկաւորներ կը հետեւէին թափօրին: Կառավարութեան անդամներէն 8ը բանադրուած ըլլալով չէին հրաւիրուած: Բազմութիւնը մերժած ըլլալով ցրուելու, զօրքը կրակ բացաւ:

ԴՌՆՓԱԿ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ՄԷՋ, մէկ տարի բանտարկութեան եւ 100 ֆրանք տուգանքի դատապարտուեցաւ կին լրագրող մը, Օր. Մակտա Ֆոնթանժ, որ փորձած էր սպաննել Հռոմի նախկին դեսպանը, կոմս Շանպրէօն: Վճիռին գործադրութիւնը յետաձգուած է :

ՎԷՐԻՆ ՃԷԶԻՐԷԻ մէջ (Սուրիա) պատահած խռովութեանց առթիւ, կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է: Որոշուեցաւ հաւաքական տուգանքի մը ենթարկել Հասիչէ քաղաքը, որ ըմբոստութեան կեդրոնն է: Միեւնոյն ատեն պիտի յանձնուի որոշ քանակութեամբ զէնք: Կ՚ըսուի թէ միայն Ճէզիրէի շրջանին մէջ 200000 զէնքեր կը գտնուին :

*** Ապրուստի սղութեան առթիւ խռովութիւններ ծագած ըլլալով Դամասկոսի մէջ, 100 հոգի ձերբակալուեցան: Կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք առաւ, հացին եւ ուրիշ ուտելիքներու գինը աժանցնելու համար :

Ս. ՍԱՍՈՒՆԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Տիկին Սարաֆեան ազատ արձակուեցաւ

Սէնի Եղեռնադատ Ատեանը հինգշաբթի օր վերջացուց Ս. Սասունիի սպանութեան դատավարութիւնը, ազատ արձակելով մարդասպանը՝ Տիկին Բրաբիոն Սարաֆեան, բայց դատապարտելով մէկ ֆրանք հատուցում վճարելու զոհին եղբայրներուն, ինչպէս եւ դատական ծախքերը :

×

*** Երէկ հրատարակեր էինք Եղեռնադատ Ատեանի առաջին նիստին մէկ մասը: Ստորեւ շարունակութիւնը.—

Դադարէ մը ետք, Եղեռնադատ Ատեանը ժամը 4ին վերաբացուեցաւ:

Առաջին անգամ ներս բերուեցաւ Անահիտ Փաստրմաճեան, որ վազելով մօրը վիզը փաթթուեցաւ, եւ երկուքը միասին փղձկեցան վայրկեան մը:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ.— Անուննիդ է Անահիտ Փաստրմաճեան, 20 տարեկան, ծնած Պոլիս, առանց արհեստի, կը բնակիք Վէնսէն: Ի՞նչ ըսելիք ունիք :

— Ի՞նչ պէտք է ըսել: Ամբողջ ճշմարտութիւնը մէջտեղն է եւ ծանօթ է բոլորին: Ես այլեւս մենած մէկն եմ :

ՆԱԽ.— Երդուեալները չեն գիտեր թէ ի՛նչ պատմած էք ձեր մօրը եւ հարցաքննիչ դատաւորին :

— Շաբաթ օր մը երեքս միասին Սասունիին գացինք՝ խորթ հօրս պնդումին վրայ, 1936ի արձակուրդէն առաջ ակռաս դարմանելու: Վերադարձին կրկին գացի :

— Ո՞ր թուականին գացիր, սեպտեմբերի՞ն թէ հոկտեմբերին :

— Առաջ կը կարծէի թէ 17 կամ 18 սեպտեմբերին գացեր եմ, բայց ետքէն հասկցուեցաւ որ հոկտեմբեր 13ին էր: Երբ Սասունիին քով մտայ, լինդերուս վրայ դեղ մը քսեց: Գէշ եղայ: «Բան մը չէ», ըսաւ, յետոյ սենեակը տարաւ թեւէս բռնելով: Անցանք սպասման սրահէն, ուր կին յաճախորդ մը կար: Տասը վայրկեան վերջ եկաւ: Կոնակի վրայ պառկած էի, կիսովին խելակորոյս վիճակի մէջ: Ցանկարծ մեծ ցաւ մը զգացի: Չեմ գիտեր թէ ի՛նչ պատահած էր:

— Չպոռացի՞ք, բան մը չըսի՞ք:

— Խելքս գլուխս չէր, այլապէս ուրիշ բան կ՚ընէի:

— Բայց հարցաքննիչ դատաւորին ուրիշ բաներ ըսած էիք:

— Սասունին ըսաւ որ ուրիշին բան մը չըսեմ, «այս բաները մարդու չեն ըսուիր», աւելցուց: Չիս երդուընցուց: Հետո այնպէս խօսեցաւ, որ կարծես թէ ներողութիւն կը խնդրէր ինծմէ: (Մայրը գլուխը ցնցեց, բռունցքը ծունկին զարնելով):

— Երեք անգամ գացեր էք Սասունիին: Ինչո՞ւ գացիք:

— Գացի վիճակս բացատրելու: Ըսաւ որ վեց ամիս ապրեցայ կնոջս հետ, յղի չմնաց, պատճառ մը չկայ որ դուն յղի մնաս :

— Ի՞նչպէս կը բացատրէք ձեր խորթ հօր յուսահատական շարժումը :

— Անիկա շատ գէշ եղաւ, «զարշելի է բարեկամիս ըրածը, ալ չեմ կրնար խօսիլ հետը» ըսաւ :

— Եթէ կամովին յանձնուած ըլլայիք Սասունիին, այն ատեն հասկնալի կ՚ըլլար որ բան մը չըսէք ձեր մօրը: Բայց քանի որ դուք զոհ մըն էիք, ինչպէս կ՚ըսէք, ի՞նչու չյայտնեցիք :

— Չհամարձակեցայ :

— Ինչո՞ւ ձեր խորթ հօրը պատմեցիք:

— Ես չըսի, այլ իր պնդումներուն վրայ է որ ստիպուեցայ պատմել :

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶ.— Օրիորդը յուլիսին Օր. Պարօ Իվոնի հետ գացեր է Սասունիին: Ի՞նչ վերաբերում ունեցաւ Սասունին :

Յետոյ ներս կը կանչուի Պ. Նիկողոս Սարաֆեան, ամբաստանեալին ամուսինը երբեք անպատշաճ դիրքի մէջ չգտնուեցաւ մեղի հանդէպ: Ինծի հետ եղակի կը խօսէր, «պզտիկ Անահիտս» կը կոչէր, բայց բնաւ գէշ արարք մը չունեցաւ:

ՓԱՍՏԱԲԱՆ Հ. ՖԱԳՐԻ.— Ճի՞շդ է որ Տիկին Սարաֆեան դեկտեմբեր 7 երկուշաբթի առաւօտ է որ առաջին անգամ իմացաւ դէպքը :

ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Այո՛, անկէ առաջ բան չէր ըսած ինծի: (Տիկին Սարաֆեան կը նուաղի եւ գետին կը փռուի: Տոքթ. Սիճարը կանչուելով կը խնամէ զինքը: Քանի մը վայրկեան նիստը կ՚ընդհատուի):

Յետոյ ներս կը կանչուի Պ. Նիկողոս Սարաֆեան, ամբաստանեալին ամուսինը :

ՆԱԽԱԳԱՀ.— Ձեր կինը կը ճանչնաք 1919էն ի վեր: 1926էն ի վեր միասին ապրեր էք եւ 1931ին ամուսնացած: Երդուեալներուն մանրամասնութիւններ տուէք թէ ի՛նչ պատմեց ձեզի Օր. Փաստրմաճեան :

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Սենեակը տարեր եւ բռնաբարեր է: Մէկ վայրկեանի մէջ տեսայ որ տարիներու աշխատանքս ի զուր գացած է: Անպատուուած բոլորս: Ասոր վրայ յուսահատական շարժում մը ըրի՝ անձնասպանութիւն փորձելով :

— Բայց աղջիկը յանցաւոր չէր, անպատուութիւն չկար, քանի որ աղջիկը զոհ մըն էր, Սասունին ալ քու բարեկամդ, ինչո՞ւ չգացիք Սասունին տեսնելու :

— Զուզեցի զինքը տեսնել:

— Ոճիրին գիշերը երբ ձեր կինը ուշացաւ, ինչո՞ւ Վօժիրար փողոցը գացիք, ուր հանդիպեցաք ձեր կնոջ եւ Անահիտին, ինչէ՞ն գիտէիք որ ձեր կինը Սասունիին գնաց :

— Զինքը շատ ջղային տեսեր էի մեկնած ատեն:

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶ.— Պ. Սարաֆեան վէպ մը չէ՞ գրած, ուր հերոսը իր կնոջ աղջկան սիրահարած է:

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ.— Վէպը գրած եմ 1928ին, երբ Անահիտ 11 տարեկան էր եւ վէպը երեւակայական է :

— Վէպը թէեւ գրուած է 1928ին, սակայն մէկ մասը միայն: Շարունակութիւնը հրատարակուելու վրայ էր, երբ դէպքը պատահեցաւ: Ձեր կինը չէ՞ արգիլած վէպին շարունակութեան հրատարակութիւնը:

— Այո՛, ես ալ խոստացայ եւ շարունակութիւնը չհրատարակուեցաւ: Հրատարակիչին ըսի որ շարուած մասը չտպուի :

— Կը ճանչնա՞ք բժիշկ Շաւարշ Այվազեանը: Բժշկական խորհուրդ հարցնելու չգացի՞ք անոր :

— Ցաճախ կը տեսնէի զինքը: Գացի «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Իրեն հետ խօսեցանք գրականութեան մասին: Յետոյ, յիշեցի թէ կինս ըսած էր ինծի որ Անահիտը դաշտան չունենար, որով, ի մէջ այլոց, այդ մասին խորհուրդ հարցուցի :

— Սասունիին հետ միասին սրճարան չէ՞ք գացած :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի՞ՆՉ Է ԿԱՏԱՐՒՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Զ.

ՈՒՐԱ՛Խ, ԵՐՋԱՆԻԿ ԿԵԱՆՔ

Հիմա Խորհրդ. Միութեան մէկ ծայրից միւսը հնչում է Ստալինի հռչակած կարգախօսը՝ «Ուրա՛խ երջանիկ կեանք»: Հրամայուած է ապրել ուրախ ու երջանիկ, ուրեմն՝ պէտք է լինել ուրախ ու երջանիկ ...

Բայց ի՞նչ պայմաններ կան ուրախանալու եւ երջանիկ լինելու: Ի՞նչ են ասում առարկայական փաստերը: Ահա մէկ-երկուսը:

Խորհրդային իրականութեան հետեւողը կը յիշէ, անշուշտ, որ հինգ-վեց տարի առաջ ի լուր աշխարհի յայտարարուեց, թէ որոշուած է վերջ տալ անգրագիտութեան: Այդ առթիւ աղմուկ ու հարայ-հրոց բարձրացուեց եւ քիչ անցած յայտարարուեց, թէ Երեւանում այլեւս անգրագիտութիւնը վերացուած է, իսկ ամբողջ Հայաստանում վերանալու վրայ է: Բնականաբար, կոմունիզմի բարիքները վայելել կարողանալու եւ ուրախ ու երջանիկ ապրելու համար պէտք է նախ եւ առաջ գրել-կարդալ իմանալ: Բայց տեսէք, թէ 14 մայիս, «Խորհրդ. Հայաստան»ում ինչ ենք կարդում.—

«Վերջերս Հ. Կոմ. Կուս. Կենտ. կոմիտէն քննութեան առաւ անգրագիտութեան եւ կիսագրագիտութեան վերացման վիճակը Հայաստանում եւ պարզուեց, որ «մենք դեռ չենք կատարել Համ. Կ. Կ. կենտկոմի որոշումը, այսինքն՝ 1936 եւ 1937 թուերի ընթացքում լրիւ կերպով վերացնել մինչեւ 50 տարեկան աշխատաւորների անգրագիտութիւնը»: Պարզուեց նաեւ, որ Հայաստանում կայ մինչեւ 50 տարեկան 104,000 անգրագէտ եւ 100 հազարից աւելի կիսագրագէտ: Եւ դեռ պէտք է ասել, որ հաշուառման գործը լաւ չէ կազմակերպուած եւ «ո-րոշ թւով անգրագէտներ դեռ հաշուառման չեն ենթարկուած»:

Անգրագէտների այս բանակը միայն հասարակ մահկանացուներից բաղկացած չէ. նրանց մէջ քիչ թիւ չեն կազմում եւ կոմունիստ. կուսակցութեան անդամները: Խորհրդային մամուլը այս ուղղութեամբ բազմաթիւ փաստեր է արձանագրում Հայաստանի զանազան կողմերից: Ասել է «երջանկութեան» տարրական նախադրեալը առնուազն դեռ ընդհանուրի սեփականութիւն չէ դարձած: Երբ երկրի վարիչ տարրը անգրագէտ է կամ կիսագրագէտ, ի՞նչ պահանջ կարելի է ներկայացնել հասարակ մահկանացուների համար:

«Ուրախ ու երջանիկ» լինելու երկրորդ — ըստ հերթի, թերեւս, եւ առաջին — նախադրեալը կեանքի նիւթական պայմաններն են: Բնականաբար, նոյն բնագաւառում տեսանք արդէն թէ այս տեսակէտից ի՛նչ փայլուն նախադրեալներ գոյութիւն ունին: Պակաս փայլուն չեն եւ ապրուստի պայմանները: Ահա, օրինակ, ինչ էին, յունիսի վերջերին, բանջարեղէնի եւ պտուղի գները Հայաստանի մայրաքաղաքում, ըստ Երեւանի քաղաքային խորհրդի սահմանած սակերի. («Խ. Հ.» 23 յունիս).—

Լոբիա՝ հասարակ տեսակը՝ 1 րուբլի 30 կոպէկ քիլօն, լաւ տեսակը՝ 1 ր. 80 կ., ծիրանի հասարակ տեսակը 1 ր. 80 կ., միւս տեսակները՝ 2 ր. 80 կ., կաղամբ՝ 1 ր. 50 կ., խնձոր՝ 1 ր. 80 կ., սալոր՝ 2 ր. 20 կ., դդում՝ հատը 20 կ., վարունգ՝ 1 ր. եւ 70 կ.: Սրանք դեռ կառավարական գներն են, իրապէս ամէն ինչ աւելի թանգ է:

Ի՞նչ են ասում այս, ըստ երեւոյթին, անմեղ թիւերը: Եթէ յիշէք, որ այսօր, պաշտօնական սակագնով, մէկ րուբլին 4 ֆրանք արժէ, կը տեսնէք, որ Երեւանի բնակիչը, ամառուան կէսին, մէկ քիլօ կաղամբ առնելու համար պիտի վճարէ առնուազն վեց ֆրանք, կամ սա մեր խեղճ ու կրակ առիւօ վէոին՝ 5,20 — 7,20 ֆրանք: Եօթը ֆրանք մէկ քիլօ կանաչ լուբիա — բաւական չէ՞ ուրախ ու երջանիկ կեանք ունենալու համար:

Կարող են ասել թէ, գուցէ, Հայաստանի բնակիչները այնքան առատ դրամ են ստանում, որ մթերքների սուղութիւնը նրանց համար զգալի չէ: Միջին գործաւորի միջին ամսականը Երեւանում, կլոր թւով, 180 րուբլի է. նոյն սակագնով, 720 ֆրանք, այսինքն ճիշդ 100 քիլօ լուբիա: Պետական պաշտօնեաների եւ ժողովրդական դպրոցների ուսուցիչների ռոճիկը դրանից էլ պակաս է:

Ֆրանսացի աշխատաւորը առնուազն երկու անգամ աւելի աշխատավարձ է ստանում եւ իր ապրուստի պայմանները 3—4 անգամ աւելի աժան են ու դարձեալ երջանիկ չէ, բողոքում է եւ պայքարում աւելի լաւ վիճակի համար, խորհրդային աշխարհում մարդ իր ընտանիքի համար միայն 100 քիլօ լուբիա ունի, բայց ապրում է «ուրախ ու երջանիկ», ի՞նչպէս չնախանձիս ...

Թերեւս առարկուի, թէ՝ ոչ միայն լուբիայիւ կեցցէ մարդ: Ճիշդ է: Բայց ահա հացի գինը — համեմատութիւնը, ինչպէս ասում են, աւելի աչքառու է, Երեւանում մէկ քիլօ սեւ հացը, այն որ Փարիզում արժանապատուութիւն ունեցող շներն անգամ չեն ուտում, արժէ 2 րուբլի, այսինքն 8 ֆրանք: Մէկ զոյգ հասարակ կօշիկը՝ 50 րուբլի, այսինքն՝ 200 ֆր.:

Մէկ ձեռք հագուստը ... բայց խորհրդային աշխարհում երջանիկ լինելու համար, ըստ երեւոյթին, հագուստ պէտք չէ, որովհետեւ գները բոլորովին առասպելական են ...

Ի՞նչ են խնդրում հիմա Հայաստանի բնակիչները իրենց արտասահմանեան բարեկամներից — շապիկ, գուլպա, սանր, ածելիի շեղբ, թել, ասեղ ...

Ահա մի կտոր բոլորովին պատահական մի նամակից, որի նմանները հազարներով են գրւում, երբ գրաքննութիւնը թոյլ է տալիս ... «Մեզի հետ բերած բաներէն մաս մը ծախեցինք ու կով մը առինք. հիմա մեր պզտիկները ամէն օր կաթ ունին ու երջանիկ են, բայց հիմա ալ կովը կերակրելու միջոցներու մասին կը մտածենք. պզտիկները կաթ կ'ուտեն, կովն ալ զմեզ կ'ուտէ: Դուք սանկ հոգեր չունիք... Հապա՞ սա բնակարանի խնդիրը, հագուստի ցաւը, ուտելիքի մտմտուքը, ա՛հ, Հայաստան, երկիր դրախտավայր» ...

Եւ այս գրողը կէս-համայնավար հօկձի է, որ այնպէս խանդավառուած գնացել է Հայաստան: Գրում է իր մտերիմներից մէկին արտասահման:

Ես դիտմամբ ոչ բարձր քաղաքականութեան մասին խօսեցի, ոչ Ձեկայի անունը յիշեցի — բաւականացայ միայն մանր, կենցաղային աննշան բաներ արձանագրելով, բայց կեանքը հէնց մանր բաներից է բաղկացած: Երբ բնակարանդ անտանելի է եւ ապրուստդ նիւթերը անմատչելի, երբ միտքդ ու հոգիդ ամէն օր բռնուած են լուբիայի ու սեղի հոգերով — ծաղր ու հեգնանք չէ՞ ուրախ ու երջանիկ կեանքի մասին խօսք անելը: Բնական չէ՞, որ տարիներ շարունակ այդպիսի դժոխային պայմաններում տապլտկող մարդը, վերջ ի վերջոյ, անդրադառնայ իր դժբախտութեան պատճառներին եւ ելք որոնէ ազատուելու: Ինչո՞ւ զարմանալ, որ «ուրախ ու երջանիկ»խորհրդային քաղաքացին դառնում է «տրոցկիստ» ու «Դաշնակ» եւ իր «հարազատ հայր» Ստալինի գլխի վրայից ձեռք է մեկնում Հիթլէրին եւ «ճապոնական իմպերիալիզմին»: Վիճակներ կան, երբ սատանային էլ ձեռք կը մեկնես ...

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

»»»» ○ ««««

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պլումի կառավարութեան հրաժարականը ընկերվարական շարքերը մըտահոգութեան մատնած էր: Ծերակոյտը, որ դարանակալ կը սպասէր մահացու հարուած մը տալու Պլումի դահլիճին, չթերացաւ երբ առիթը ներկայացաւ: Եւ ահա ծայր տուաւ ընդհանուր դժգոհութիւն մը, մասնաւորապէս ընկերվարականներուն մէջ:

Համագումարին մէջ ի յայտ եկան երեք հոսանքներ, որոնք թէպէտ գոյութիւն ունէին քան Պլումի դահլիճին կազմութիւնը, բայց աւելի ձեւ ու կերպարանք ստացան անկէ վերջ: Այդ երկու ընդդիմադիր թեւերը կատարեալ «ամբաստանագիր» մը կազմած էին Պլումի քաղաքականութեան դէմ:

Ի՞նչ կը ներկայացնեն այդ հոսանքները եւ ի՞նչ է իրենց պահանջը: Սկսինք ծայրայեղներէն՝ Մարսօ Փիվէրի խմբակէն:

Փիվէռ նախ կը բողոքէ որ իր հոսանքը կ'ուզեն ներկայացնել թրոցքիական կամ թրոցքիական: «Մենք դէմ ենք նամանջի, դէմ ենք ցնորքներու եւ չփոթութեանց, կ'ըսէ Փիվէռ:Ոչ համբերութեամբ եւ ոչ ալ ճարպիկութեամբ մենք կրնանք դրամատիրութեան կոկորդէն բռնել: Ուղղակի միջոցներով միայն պէտք է մուրճի հարուածը իջեցնէինք դրամատիրական կարգերուն: Մեր կառավարութիւնը չկրցաւ խուսափիլ նոյն իսկ դրամական արժեզրկումէն: Ի հարկէ, մենք չէ որ պիտի ժխտենք ընկերային օրէնքները, որ Ֆրանսայի դիմագիծը փոխեցին, բայց պիտի չմոռնանք որ այդ բոլորը միայն մեր կառավարութեան շնորհիւ չեղան, այլ եղան զանգուածներու ուղղակի գործունէութեամբ եւ ազդեցութեամբ: Ժողովրդական Ճակատը խորհրդարանական քարթէլ մը չէ, այլ զանգուածային շարժում մըն է: Մեր կառավարութիւնը արժեզրկման պիտի չդիմէր, եթէ գինուորական վարկերը մերժէր: Երբ ատիկա ընդունեցինք, կը նշանակէր թէ այլ եւս անխուսափելի էր արժեզրկումը: Մենք զիջումներու ճամբան բռնեցինք: Նոյն իսկ ազգային պաշտպանութեան փոխառութեան առեն կարդինալ Վէրտիէի աջակցութեան դիմեցինք: Մոռցանք ժողովրդական Ճակատի ծրագիրը: Այսօր, անգամ մեր այս համագումարի շէնքին վրայ, կարմիր դրօշներու մէջ կը ծածանի նաեւ եռագոյնը, որ ցարդ երբեք տեսնուած չէր մեր ժողովներուն: Որդեգրած ենք ձեւեր, որ խորթ են ընկերվարութեան համար: Երբ Սթալինը համայնավար ժողովներէ ներս կը մտնէ ցոյցեր կ'ընեն, իսկ երբ արմատականներու ժողովին կը ներկայանայ, խանդավառ կերպով կ'ամբոխեն անոր մուտքը: Մենք չենք ընդունիր որ նմանօրինակ կարգեր տեղ գտնեն նաեւ մեր կուսակցութեան մէջ»: Եւ Փիվէռ բուռն յարձակումներ ըրաւ Շօթանի կառավարութեան եւ իր ընկերներու մասնակցութեան վերաբերմամբ: «Մենք չենք ըսեր թէ վաղը առաւօտ իսկ յեղափոխութիւնը պէտք է ծայր տայ ամենուրեք, բայց պէտք է հանդրուաններ ստեղծենք յեղափոխութիւնը պատրաստելու համար: Պայքարի ոգին պէտք է արթուն մնայ մեր կուսակցութեան մէջ, որպէսզի երբ ժամանակը գայ, ընդունակ ըլլանք այդ «ոստում»ը կատարելու»: Կը յիշէր նաեւ տասը տարի առաջ Պլումի մէկ ճառը, Էռիոյի դահլիճի անկման առեն, երբ Պլում պատրաստակամութիւն կը յայտնէր «պայքարը փոխադրել ժողովրդին ծոցը»: «Տասը տարի վերջ, երբ ժողովրդական հսկայ ուժ մը ունինք մեր ետեւը, պայքարը փոխադրած ենք նրբանցքներու մէջ, փոխանակ ժողովրդին մէջ փոխադրելու: Պլումի անկումը հետեւանք է շարք մը նահանջներու որ կատարուեցան: Մենք կ'ուզենք ոչ թէ վեց ամիս յետոյ, այլ անմիջապէս պայքարի կառավարութիւն մը ստեղծել, որ կռթնելով արհեստակցական միութեանց, համայնավարներու եւ արմատականներու վրայ, ծառանայ դասակարգային թշնամիին դէմ: Մեր նշանաբանն է՝ նախ յեղափոխութիւն եւ ապա ընկերվարութիւն ամէն տեղ»:

Աւելի չափաւոր է Ձիրոմսկիի հոսանքը, բայց Փիվէռէն Ձիրոմսկի, տարածութիւնը այնքան ալ լայն չէ:

Ձիրոմսկի կ'առաջնորդուի կուսակցութեան գերագոյն շահերէն եւ Պըլումի կառավարութեան ու Շօթանի դահլիճին մասնակցութեան հարցը, այդ անկիւնակէտէն միայն կը դիտէ:

«Շօթանի դահլիճը, կ'ըսէ Ձիրոմսկի, ժողովրդ. Ճակատի իսկական կառավարութիւն մը չէ ոչ միայն իր կազմութեամբ, այլ եւ իր ծրագրով: Ան արդիւնքն է Ծերակոյտին առջեւ Պլումի պարտութեան: Յունիս 20ը փառքի օր մը չէ մեզ համար, այլ պարտութեան: Շօթանի դահլիճը վատ էրզաց (նմանակ) մըն է Ժողովրդական Ճակատի: Մենք ոչ ժամ եւ ոչ օր կը նշանակենք, որ մեր ընկերները քաշուին այդ դահլիճէն, բայց մենք պարտաւոր ենք զանգուածներու ճնշումով նախապատրաստելու եւ փութացնելու Շօթանի դահլիճին հրաժարումը:Յունիս 20ը մեզ համար այն օրն էր, երբ ուղղակի պիտի դառնայինք դէպի զանգուածները, դէպի Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը, համայնավարները եւ գիւղացիները, չէզոքացնելու համար Ծերակոյտի եւ դրամատիրութեան ուժը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ ապագայ կառավարութեան կազմը: Անտարակոյս այդ դահլիճը պիտի կազմուի ժողովրդական Ճակատի բոլոր տարրերէն, որպէսզի մենք միասնական ուժերով կարենանք մաքառիլ մեր թշնամիներուն դէմ»:

Լիսպէն Հէյրար եւ Լաֆոն կը մեղադրէին ընկերվարական նախարարները, պատճառաբանելով թէ անոնք որքան կը մասնակցին կառավարութեան, այնքան կը հեռանան մեր կուսակցութենէն: Անտրէ Ֆիլիփ յատկապէս կը ծանրանայ Պլումի «դադար»ի քաղաքականութեան վրայ, որ շարքերուն մէջ հիասթափութեան առաջին թոյնն է սրսկած: «Դադար»ը մեզի համար իրական դադար եղաւ, մինչդեռ մեր հակառակորդին համար կազմակերպութեան եւ եռուզեռի անդադար շրջան մը եղաւ: Մենք գիտենք բոլորս ալ թէ ի՞նչ ըրաւ ժողովրդական Ճակատի առաջին կառավարութիւնը, բայց ինչ որ անհրաժեշտ է այժմ, պէտք է Ժողովրդական Ճակատի երկրորդ ծրագիր մը պատրաստենք եւ պահանջենք բոլորին մասնակցութիւնը ապագայ կառավարութեան»:

Խօսելու կարգը եկած էր Լ. Պլումին: Նախորդ վարչապետը բեմ բարձրացաւ ժողովականներու եւ հանդիսականներու յոտնկայս եւ երկարատեւ ծափահարութեան տակ: Մէկէն ամբողջ սրահը քար լռութեան զատապարուեցաւ: Ոչ մէկ շշուկ, ոչ մէկ ընդմիջում, ոչ մէկ ձայն: Միայն լուսանկարիչները կը շարժէին: Հեռուէն, մօտէն, դիմացէն ու բեմէն այլազան ձեւերու եւ շարժումներու մէջ կը նկարէին զայն: Ձնշող եւ խաղաղ հետաքրքրութեամբ հեղինակութիւնը սատիճանաբար կը գրաւէր ունկնդիրները:

Ի՞նչ կ'ըսէր Պլում:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՅ

— · —

Սիրելի Արազ.— Մեր լեզուին յատկանիշներէն մին է ն վերջաւորուած բառերու գոյութիւնը, ինչ որ աւելի հետաքրքրական կը դառնայ, երբ ըսենք որ արդի գրականին մէջ ինկած է այդ տառը: Տանք հոս ամփոփ փոքր ցանկ մը այդ բառերէն.— անձն, կաթըն, մատն, տուտն (պոչ), գառն, պտուղ (հօղէ ամառ), դուռն, սառն, թոռն, ձմեռն, ամառն, մատն (մթութիւն), հիմն, մուկն, ծունկն, մառն, ոտն, որմն: Ասոնք ամէնքը գոյական են եւ կը կորսնցնեն իրենց վերջին (ն) տառը երբ առանձին գործածուին նոր գրականին մէջ, այսպէս.— անձ, կաթ, ձմեռ, ամառ, որմ, հիմ, մուկ, ծունկ, մառ, ոտ (ք), թոռ (մառ առանձին չի գործածուիր, անկէց ունինք բարդ մառնամուտ (արեւմտեան): Անշուշտ կը յիշեն մեր հետեւորդները, թէ այս ծանօթութիւնները մեր մասնաւոր դասերուն նիւթ կազմած են անկէց առաջ:

Բայց վերի բառերը «անպատճառ» կը պահեն իրենց ն տառը բարդ եւ ածանց ձեւերուն մէջ: Այսպէս՝ անձնաւոր, կաթնաւուն, մանիկ, տտնաւոր (տուտ, տտուն, պոչաւոր), գառնուկ, հիմնական, պտտուղ (պտուղի ձեւով — արդ, ձեւ — խոզոր ամառն), մկնիկ, ձկնորս, մատնիչ, ոտնալուայ, որմնացան, թոռնիկ:

Իսկ ն ունեցող այն բառերը, որոնք ածական են, իրենց արմատական այդ գիրը կը պահեն առանձին (ոչ — ածանց, ոչ — բարդ) վիճակով: Այսպէս՝ խառն, դառն, խուռն, յախուռն, բուռն (սաստիկ) — խառն դատարան, դառն իրականութիւն, խուռն բազմութիւն, յախուռն ընթացք, բուռն թափ:

Այս այսպէս մանրամասնելէ վերջ՝ դառնանք մատնանշենք սխալներ, աններելի զանցառութիւններ: Այսպէս՝ ներելի՞ է միթէ ըսել — անմառ (անմառն), անդուռ (անդուռն), անհիմ (անհիմն): Ներելի՞ է միթէ ըսել — կաթառու (կաթնառու), ձմեռային (ձմեռնային), մկադղի (մկնադղի), այլովքն հանդերձ: Կ'ըսենք՝ ոտնաւոր, ոչ թէ ոտնաւոր, բաւական է որ ն պահուած է: Կ'ըսենք՝ սռնաւոր (թէեւ բառին յոգնակին միայն կը գործածենք իբրեւ գոյական — սռնիք: Այսպէս է նաեւ քծինք — քծնիլ):

Այս առթիւ, թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արազ, մատնանշել սխալ մը նոյն ուժգնութեամբ, որով անկէց առաջ: Կ'ըսեն սառցարան: Լեզուական տեսակէտով բարբարոսութիւն է այս: Բառը թող չխրտչեցնէ ձեզ: Ֆրանսերէնի մէջ barbarismeը կայ, գիտէք, եւ աւելի թէթեւ coquilleներու համար: Բթամիտներուն համար անգամ մըն ալ կրկնենք — բանաւոր եւ գեղեցիկ լեզու մը — ինչպէս հայերէնը—պէտք է ընդունակ ըլլայ իր գանձերը,իր բառերուն ապրոյցը, ոսկերչութիւնը անկանգնելու պարզելու, ձոյլքը հալեցնելու, վերլուծելու, ինչ արուեստով որ համադրեց, բաղադրեց: Ուրեմն — սառցարան: Այս բառին մասնիկը՝ արան ծանօթ է ամէնուս, «տեղ» ցուցնող իմաստով. արմատականն ալ է սառ: Կը մնայ օտար մարմին մը — ց — ծառին եւ կեղեւին մէջտեղ մտած, ըսենք՝ միսին եւ եղունգին միջեւ: Ձենք կրնար զայն հոն թողուլ, սաստիկ ցաւ կը պատճառէ, միտքդ բեր միսը եւ եղունգը եւ ... օտար մարմին մը: Պէտք է շուտ գործողութեան դիմել: Դիմենք: Հանենք այդ օտարամուտը, ց: Կը մնայ սառ ... արան: Մինչեւ հիմա եթէ անփոյթ գտնուեցաք, գոնէ կը յիշէք անցեալ դասը, ուր «սառ» եղած էր իր արմատական վիճակով «սառն», ն նոնոչիկ տառով պարեզօտուած: Ուրեմն պէտք է ըլլայ սառնարան, եւ օտար մարմինը, ստամար ց տառը, ինքնին կը վտարուի անտեսութենէն: Բայց «սառցարան» թիմոզները ապահովաբար տեղէ մը իբրեւ կողոպուտ առին բերին զայն ու բռնաբարեցին միսին ու եղունգին միջեւ: Մենք դարմանը գտանք, նշդրակով նետեցինք զայն ու զովացուցինք մեր տրամադրութիւնները ամառնային այս տաքերուն սառնարանով ... Վերջը կ'իմանանք,թէ ց գիրը գողցեր են սառոյցէն: Բայց դուք, տնաշէններ, ո՞ւրկէց ուր, անվարան եւ անպատճառ, ց կը տանիք կը կպցնէք ռ տառին, կը զովացնէ՞ք թէ դժոխքի կը վերածէք ամառը: «Ոյ» մասնիկը բարդութեան հարկին տակ կը դառնայ կ'ըլլայ ու եւ յաջորդ ց գիրը կցեք ուրին, եւ ահա սառուցարան, եթէ սառնարանը կը նեղէ ձեզ: Օրինակ մը՝ փոյթ բառը առէք եւ բայ մը չինեցէք անով: Չէ՞ որ վերի մեր օրէն-

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ՄԱՐԱԾ ԾՐԱԳԸ

»»»» ○ ««««

— Օրիորդ Լուլու, միսիւ Գարեգինը քեզի անծանօթ ըլլալուն, կ'ամչնայ: Ես ալ առաջին օրը այդպէս չէի՞: Բայց հիմա ...

— Դուք սատանայի կը նմանիք, ընդմիջեց Անժէլ, մինչդեռ պարոնը լուրջ է: Եւ ան իրաւունք ունի:

Բարկաճայթ խնդուք մը փրցուց Լուլուն: Անժէլ ինքն ալ սկսաւ: Պահ մը սենեակը փոթորիկով մը օրօրուեցաւ:

Գարեգին առնուեցաւ, զլուխը կախեց ու կարմրեցաւ:

— Օ, ոչ պարոն, խօսք առաւ Լուլու, քեզի համար չխնդացինք, այդ չարաճճին էր: Ներողութիւն: Օ, Անժէլ հոս նայէ, որքան ազնիւ է պարոնը:

— Դուրս ելլենք օդ մը առնենք, երկրորդեց Անժէլ, քիչ մըն ալ կը պտըտինք, թող պարոնը չնեղուի:

Լուլու եւ Անժէլ իրենց դէմքին աւրուած արդուզարդին փայլ մը տալէ վերջ, թեւ թեւի մտած՝ դուրս ելան: Անցան Քուր Պելզոնսի ծառաղարդ պողոտայէն ուղղակի Քանըպլիէր, յետոյ, դարձան աջ եւ մտան ուրիշ փողոց մը, որ գիրենք տարաւ փայլուն սրճարան մը: Հոդ անկիւնը, ապսպրեցին մէկ մէկ խմելիք ու նստան: Վերջապէս Ստեփան կերպով մը Գարեգինի հասկցուց թէ հոս տեղն է դրօսնելու: Եթէ չկրնանք, պիտի ըսեն թէ օտարականները սիրել չեն գիտեր: Ու ինք սկսաւ շարունակել ..

Ընկերոջը շռայլ համբոյրները լուրջ չէին թուիր իրեն, եւ ոչ ալ ձեռքի կատակները որ քրքիջներու աղմուկին մէջ տարբեր ձեւ ու գոյն կ'առնէին: Բայց Գարեգին դիւրութեամբ չկրցաւ հաշտուիլ օրուան հաճոյքին: Քանի մը թեթեւ փորձերը ապարդիւն անցան իր Արեւելքցիի բնաւորութեան առջեւ: Կարծես դեռ կը զգար Հայրենի տան օրհնութիւնը, մանաւանդ Ստոայի համն ու հոտը:

Ու այդպէս, ընկեր ու ընկերուհի, լուրջ բարեկամներու պէս նստան կողք կողքի: Գարեգին պատմեց, եւ Լուլու ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ արեւելեան գիւղերու կեանքը, մինչեւ ու Ստեփան եւ Անժէլ աժան համբոյրներէ յոգնած, կանգ առին:

Ժամը 12ը զարկաւ: Գարեգին առաջարկեց թէ վաղը կանուխ գործի պիտի սկսիմ, հետեւաբար մեկնինք:

Թեւ թեւի տան ճամբան ձեռք առին: Բաժնուելու առեն, Լուլու Ստեփանին յայտներ է, — եթէ Գարեգին կը փափաքի ամուսնանալ պատրաստ եմ:

Լուլու, այս գիւղացի տղուն սեւ աչքերէն հրապուրուած, այդ գիշեր չկրցաւ քնանալ: Գարեգինի այդ աչքերը խենթ ըրեր էին զինքը:

— Ամէն գնով պէտք է ձեռք ձգել այս որսը, մտածեց ինքնիրեն, եթէ ոչ ...

Ու անմիջապէս ցատկեց տեղէն, առաւ թերթ մը թուղթ եւ սկսաւ գրել.

«Պարոն Գարեգին, երէկուան ձեր շարժումներէն այնպէս մը հասկցայ որ չէք ախորժիր այդպիսի հաճոյքներէ: Կարծեմ ըմբռնեցիք որ, ես ալ ձեր սովորութիւնը ունիմ: Հետեւաբար ձեզի գաղափարակից եմ:

«Շատ ուրախ պիտի ըլլայի,պարոն, որ բարի ըլլայիք, այս իրիկուն, գործարանին առջեւ վայրկեան մը ինծի հետ խօսելու պատիւն ընել: Ձեր առանձին ըլլալը նախընտրելի է: Լուլու»:

Նամակը կարդալով Գարեգին գործի գնաց: Տարօրինակ հարցում մը մտատանջեց զինքը: Արտակարգ բան մը ծայր տուաւ կուրծքին տակ:Տաքցաւ: Սակայն քաջասրտութիւնը չըկորսնցուց: Ելքին, աջ կողմի վրայ, անկիւնը, Լուլու ժպիտով մը դիմաւորեց, յետոյ մտնելով թեւը՝ ճամբան շարունակեցին:

Քանի մը առօրեայ զրոյցներ, քիչ մըն ալ հրապուրիչ խօսքեր, վերջապէս մտան սրճարան մը:

— Կը տեսնեմ որ առանձնութիւնը շատ կը սիրէք, այնպէս չէ՞, պարոն:

— Այո, օրիորդ:

Լուլու, գաւաթը ընկերոջ գաւաթին զարնելով՝ ումպ մը քաշեց: Կը մտմտար: Սիրավառ հարցերու շարք մը մաքին մէջ իրար կը խաչաձեւէին: Կը վարանէր ծայրը քակելու:

Գարեգին, հայրենի երկրին, դաշտերուն, ծառերուն, ծաղիկներուն, օդին եւ ջուրերուն գովքը հիւսելով՝ հեւղհեւէ կ'ոգեւորէր: Կը հպարտանար: Բայց Լուլու յանկարծ ընդմիջեց.

— Միսիւ Գարեգին, եթէ չէք սիրեր այդ ըմպելին, ուրիշ մը ապսպրեցէք, կը տեսնեմ որ չէք ախորժիր պակէ: Այո՞:

— Օ, ոչ օրիորդ, շատ ազնիւ էք, արդէն ըմպելի շատ չեմ գործածեր:

Լուլու աւելի մօտեցաւ Գարեգինի: Սեղմուեցաւ: Գրեթէ իր աջ ծունկը մեղմօրէն դպաւ ընկերոջ ոտքին:

— Իրապէս սքանչելի ըլլալու է ձեր երկիրը: Ես ալ, թէեւ գիւղացիի զաւակ, տեսեր եմ դաշտեր, ծաղիկներ, լեռներ, բայց ոչ ձերինին պէս: Շիտակը կ'արժէ այդպիսի երկրի մը մէջ ապրիլ:

Գարեգին ումպ մը քաշեց: Ումպ մըն ալ Լուլուն: Եւ յանկարծ մէկ վայրկեանէն միւսը նիւթը փոխեցին: Խօսքերը տաքցան, հրահրեցան, այս անգամ տարբեր գոյն առնելով:

— Ի՞նչ գեղեցիկ մազեր ունիք, պարոն: Այդ զանգուր մազերը պէտք է որ մենք աղջիկներս ունենանք:

— Ձեր մազերը ի՞նչ պակաս են իմինէս:

— Իմինս երկաթի ուժով եղած է, բայց ձերինը բնական է: Շիտակը նախանձելի պատկեր մը ունիք:

— Կը սխալիք, օրիորդ, դուք աւելի գեղեցիկ էք:

— Բայց ոչ ձեզի չափ, Գարեգին: Օ ներողութիւն, միսիւ Գարեգին, ու ձեռքը դրաւ անոր ձեռքին վրայ, յետոյ ծունկին վրայ, ու կամացուկ մը սեղմեց:

— Գեղեցիկ էք:

Գարեգին թէեւ կարմրեցաւ, բայց ձախ ոտքը հեշտանքի պահ մը կ'ապրէր: Արիւնը կ'եռար, սիրտը կը բաբախէր: Կը դողար:

— Օ, պարոն, պէտք չէ ամչնաք, եւ ոչ ալ նեղուիք: Հոս ազատ երկիր է: Արգելք չկայ, երբ մանաւանդ երկու երիտասարդ սիրտեր իրար կը սիրեն:

Ու ձեռքը երկարեց Գարեգինի վիզին: Եւ Գարեգին փոխադարձաբար ձեռքը դնելով ընկերուհիին ծունկին, վայրկեան մը լուռ, պիշ պիշ նայեցան իրարու:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

(9)

քով կ'ըլլայ «փուԹալ»: Լեզուին բոռերը միայն կրնան չինել ... փԹալ, ինչպէս կը չինեն սառ ...ց ... արան: Ունինք «մատուցարան» (պատարագի խորան) մատոյց արմատէն: Բոռեններուն քիԹով պէտք է ուրեմն ըսենք ... մատցարան: Արդարեւ աւելի քան բարբարիկ: Ունինք ազդոյց. մեր լեզուին օրէնքով պէտք է ըսենք՝ ախուցիկ, ազուցուած: Բայց բորեներէն ըսելու ենք եղեր ... ազցիկ, ազցուած, ըսելու ենք Անչաւան ոչ Թէ Անուշաւան:

Այս արդարեւ տխուր այլ բարեպատեհ առիԹով, կրկին հրաւէր կարդանք, սիրելի Արազ, որ մեր գրողները զգուշանան (բոռեններու իրենց սառցարանին օրէնքով պիտի ըսէին՝ «գգշանան») պոռացող սխալներէ, ԹոԹափելով ամէն յաւակնուԹիւն: Կը բաւէ մեր ամէնուս անուչադրուԹեամբ ամէն օր ըրած զանցառուԹիւնը: Ջանանք գոնէ հիմնական գիտելիքները պահել, մեր լեզուին գործածական կանոնները:

Անժպիտ մասնագէտներուն Թողլով իրենց խուզարկու հայեցողուԹիւններու ողիմպական լըջուԹիւնը, մենք Թարթափինք դալարուտքին, մեր փոքրիկ ածուին մէջ, չարայարելով նմանավերջ բառերու խուրձ մը —այսպէս չար, յար, լար, կար, նչխար, զալար, պալար, ճամբար (բանակատեղի), տաճար, զամպար (յամբար), Թաղար, կամար, արդար (ուղիղ ձեւով — արդ»), զարդար, յարդար, դալար, յարմար («յար» բառը կրկնուած, ինչպէս աղխամաղի — կայաան, բեռ): Արդեօք ար մասնաւոր դեր մը կը կատարէ՞ բոլոր այս եւ նման բառերուն մէջ:

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԵՒՐՈՊԱ ՂՐԿՈՒԱԾ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

— ո —

Թուրքերէն Թան կը գրէ.—

Եւրոպայի զանազան երկիրներուն մէջ ունինք հարիւրաւոր ուսանողներ, որոնք կ'աշխատին իրենց ուսումը լըրացնել: Այդ ուսանողներուն մեծ մասը պետական օժանդակուԹեամբ կ'ուսանին: Հակառակ տըվիզի դժուարուԹեան, կառավարուԹիւնը ասոնց ամէն ամիս իրենց պէտքերուն բաւարար չափով դրամ կը ղրկէ:

Բայց, երէկ Պերլինէն ստացանք նամակ մը որ մեր ուչադրուԹիւնը կը գրաւէ: Այդ նամակը մեզի ղրկած են ուսանողներ, որոնք Պերլինի մէջ կ'ուսանին: Անոնք կ'ըսեն Թէ ուսանողներուն մեծ մասը պարերուն եւ հաճոյքի վայրերու մէջ կը վատնեն, մէկ մասը սրճարաններու մէջ նարտ կը խաղան եւ դասերուն չեն հետեւիր, փոխանակ երեք տարիէն աւարտելու համալսարանը՝ 7 տարի կը մնան Պերլին եւն.:

Ըստ այդ երիտասարդներուն, Եւրոպա ղրկուած ուսանողներէն ոմանց 800 մարք, իսկ ոմանց ալ 400 մարք կը տրուի: Երբ ուսանողներուն ձեռքը այսքան չատ դրամ կը հասնի, անոնք բնականաբար այդ դրամը հաճոյքի կը յատկացնեն:

Զենք գիտեր Թէ որքան ճիշդ է այս տեղեկուԹիւնը: Բայց, եԹէ ճիշդ է լուրը, պէտք է իրենց տխալ ճամբէն փրկել այս երիտասարդները, որոնցմէ երկիրը մեծ գործեր կ'ակնկալէ եւ որոնք կը պատրաստուին ապագային համար:

** «Ճումհիւրիէթ»ի մէջ եւս նոյն մտքով ԹղԹակցուԹիւն մը կար քանի մը օր առաջ: Եոնուս Նատի խմբագրական մըն ալ գրած էր, յայտնելով Թէ հին ցաւ մըն է ասիկա: Նէյմի, իր Պերլինի ԹղԹակիցը, իր կարգին կը խօսէր ուրիչ ցաւէ մը,— Թուրք կառավարուԹիւնը չատ կ'ուչացնէ իր նիւԹական յատկացումները, ուսանողները կը ստիպուին իրենց հագուստ կապուստը աւանդ ձգել, կը մատնուին Թշուառ վիճակի ու «մեծ ազգի մը արժանապատուուԹիւնն է որ Գերմանիոյ մէջ այս ձեւով կը նսեմանայ» ...:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

—o—

Մեծ պատրաստուԹիւններ կը տեսնուին Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, պատմուԹեան յառաջիկայ համաժողովին համար: Այս անգամ պատմական ցուցահանդէս մըն ալ պիտի սարքուի: Համաժողովին պիտի մասնակցին բազմաԹիւ պատմագէտներ, որոնք հրաւիրուած են Թուրք կառավարուԹեան կողմէ: Համաժողովը տեղի պիտի ունենայ 20 սեպտեմբերին: Համաժողովէն յետոյ Տրովադա, Պրուսա եւ Պէրկամա պիտի երԹան բոլոր մասնակցողները: Գերմանիայէն պիտի երԹան, ի մէջ այլոց, ՏքԹ. Տէօրֆէլտ, գերման Թանգարաններու ընդհանուր տնօրէն փրոֆ. Հարթման, Ամերիկայէն՝ Պէկկէն, Աւստրիայէն՝ փրոֆ. Մէնկին եւ փրոֆ. Աչիկովսկի, որ պիտի կարդայ ուսումնասիրուԹիւն մը «Թուրք արուեստը, իբրեւ բանալի Թուրք պատմուԹեան» խորագրով:

Անգլիայէն փրոֆ. ԿարսԹանկ, փըրոֆ. Լէմ:

Եգիպտոսի Թանգարանի տնօրէնը, ինչպէս նաեւ Պելժիայի, Ֆինլանտայի, Շուէտի, Պուլկարիոյ, Իտալիոյ, Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Յունաստանի, Ռումանիոյ, Զուիցերիոյ եւ Եուկոսլավիոյ ամէնէն ծանօԹ գիտունները, կը գրեն Թուրք ԹերԹերը: Ինչպէս ծանօԹ է, Թուրքիա պաչտօնապէս կը դիմէ զանազան երկիրներու, որպէսզի ներկայացուցիչներ ուղարկեն: Այս ուղղուԹեամբ մեծ գումարներ ալ կը յատկացնէ, մասնաւորապէս անհաչպալէս հրաւիրուած մեծանուն դէմքերուն:

Բերուած է չատ նոր ցոլարձակման մեքենայ մը, որուն ընկերակցուԹեամբ դասախօսուԹիւններ պիտի տրուին: Տրուած դասախօսուԹեանց համապատասխան՝ ուրիչ սրահի մը մէջ պատմական իրեր (արձան, դամբան եւն.) ցոյց պիտի տրուին:

Համաժողովին նպատակն է «ցոյց տալ այն ազդեցուԹիւնը զոր ունեցած է Թուրք ազգը մարդկային մչակոյԹի զարգացման մէջ (?), նաեւ մեծ դերը, եւ ԱԹաԹիւրքի համաչխարհային պատմական ըմբռնումը» ... Ժողովի եւ ցուցահանդէսի մէջ պիտի պարզուի Թէ Թուրք ազգը մարդկային պատմուԹեան ամէն մէկ չրջանին ինչ տխրական դիրք ունեցած է եւ ինչ մեծ դեր կատարած է:

Ցուցահանդէսի դուռը զետեղուած պիտի ըլլան երկու մեծ հիԹիԹական առիւծներ: Սրահին ճիչդ դէմը ԱԹաԹիւրքին արձանը, կանաչ կրանիԹ քարէ մը, պատրաստուած գերման քանդակագործ Թորէքի կողմէ: Արձանը բերուած է Լայփցիկէն եւ կը կչռէ 1390 քիլօ: 10 ու կէս մեԹր երկարուԹեամբ աչխարհի մէկ քարտէսը կը պատրաստուի: Թուրքիոյ յատուկ մասը ճիչդ արձանին առջեւ պիտի դայ: Ալիքներ ցոյց կուտան Թէ պատմական բարգաւաճումը Կեդր. Ասիայէն (... Թուրքերէն) անցած է Եւրոպա:

Ապակեփեղկերու մէջ պիտի զետեղուին ԱԹաԹիւրքի յատուկ իրեր: Նաեւ յեղափոխուԹեան յատուկ բաժին մը պիտի ըլլայ: ԱԹաԹիւրքի մէկ ճառախօսուԹիւնը ցոյց պիտի տրուի, երբ Ազգ. Ժողովը կ'ունկնդրէ: Նաեւ անոր բերնէն ելած նախադասուԹիւններ՝ զանազան առիԹներով:

** «Ճումհիւրիէթ»ի խմբագրապետը, Եոնուս Նատի, ԹերԹին վերջին Թիւերէն մէկուն մէջ (18 յուլիս) հարկ դատած էր ճչդում մը ընել: Անկէ առաջ յօդուածագիր մը Տէրսիմէն իր տպաւորուԹիւններն էր տըւած եւ Քիւրտերուն Թրքական ծագումը ժխտած էր: Կ'երեւի ԷնիԹիւրի դժգոհ մնաց այդ ճչդումէն, քանի որ ան կը ճգնի Քիւրտերը եւ Տէրսիմը ծագումով Թուրք ցոյց տալ: Եոնուս Նատի, յօդուածագրին այդ արտայայտուԹիւնը կը նկատէ «վրդովանքի արդիւնք» եւ ըսելէ վերջ Թէ Քիւրտերը եւ Տէրսիմը Թուրք են ծագումով, կ'աւելցնէ Թէ յառաջիկայ պատմուԹեան համաժողովը ուրիչ բաներու կարգին պիտի հաստատէ նաեւ այս պարագան ...

ՀԱՅ ԳԱՂԹ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

— . —

Ինչպէս յայտնի է, Յուլիս 7 - 9 Փարիզի մէջ գումարուեցաւ համագումար մը, նախաձեռնուԹեամբ Հայ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին: Այս առԹիւ մեզի ղրկուած զեկոյցէ մը կ'իմանանք Թէ հրաւիրուած 21 ազգ. եկեղեցական եւ նմանօրինակ հաստատուԹիւններէ ներկայացուցիչ ղրկած են միայն 12 մարմիններ:

Նոյն զեկոյցէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկուԹիւնները.—

Համաժողովը իր հանգամանքը ճչդեց հետեւեալ բանաձեւը քուէարկելով միաձայնուԹեամբ.—

«Համաժողովը նկատելով որ պատգամաւորները նչանակուած են այն եկեղեցական, ազգային եւ նմանօրինակ հաստատուԹիւններէն, որ, ըստ ազգային աւանդուԹեանց, ներկայացուցչական հանգամանք ունին, եւ Թէ ներկայ պայմաններուն մէջ գործնականապէս անկարելի է ընդհանուր իրաւական ներկայացուցչական մարմին մը ի մի բերել, եւ միւս կողմէ նկատելով որ Ազգ. ՊատուիրակուԹիւնը եւ ժամանակին իր կարգադրած համագումարը եւ իրմէ ծնունդ առնող Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը վերայիշեալ հիմանց վրայ գոյուԹեան իրաւունք ունեցած են, ինքզինքը իրաւասու կը նկատէ Յանձնաժողովին համարատուուԹիւնը ընդունելու եւ անոր ապագայ կազմին եւ գործունէուԹեան մասին ծրագիր մչակելու»:

«Առոյգ է որ համաժողովը, պատեհուԹիւն ընծայելով հանդերձ պատգամաւորներուն որ անվերապահօրէն իրենց կարծիքը եւ դիտողուԹիւնները յայտնեն Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի գործունէուԹեան եւ համարատուուԹեան մասին, առաւելապէս ձգտեցաւ անցեալը պարզ հաչուեյարդարի ենԹարկելով, յառաջիկայ գործունէուԹեան համար ուղղուԹիւն տալու, որպէսզի Յանձնաժողովը յաւագոյն պայմաններու մէջ կատարէ իր պաչտօնը»:

Համաժողովը,

1.— Կը վերահաստատէ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը իր ներկայ կազմով, եւ կը հրահանգէ ինքնալըրացումի դրուԹեամբ ներկայ անդամներուն Թիւը 11ի բարձրացնել:

2.— Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին կողքին կը կազմէ յատուկ արտակարգ Յանձնախումբ մը, հինգ անդամէ բաղկացած, որ կը լիազօրուի ներքին կանոնագրի պատրաստուԹեան, նոր ուղղուԹեան եւ գործունէուԹեան ծրագրի մչակման, յառաջիկայ համաժողովի գումարման, ինչպէս եւ կարեւոր բողոքներու քննուԹեան մասին համահաւասար ձայնով գործակցիլ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին, (այս վերջին պարագան առաջարկողն իսկ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովն է):

3. — Այդ Յանձնախումբին անդամ կ'ընտրէ Պ. Պ. Պ. Խամէրեան, Լ. Կիւմիւչկէրեան, Բ. Տամլամեան, ՏոքԹ. Ա. Պօղոսեան եւ Ն. Գամբրեան, իսկ փոխ – անդամ Պ. Պ. Պարկիրճեան եւ Հ.—Ա. Քիպարեան, ի հարկին եւ Յանձնախումբը արտօնեալ ըլլալով ինքնալրացումի:

4.— Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովի գործունէուԹեան ծրագիրը իր էական գիծերուն մէջ կը պահէ ինչ որ եղած է վերջին 12 տարուան ընԹացքին: Յանձնաժողովը քաղաքական հանգամանք ունեցող գործեր եւ դիմումներ եւս կրնայ կատարել այն չափով եւ այն պարագաներուն մէջ որ կապ ունին հայ գաղԹականներու չահերուն եւ իրաւանց պաչտպանուԹեան հետ:

5.— Պարտք կը դնէ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովին վրայ ամէնէն կանոնաւոր ձեւով գործադրել հաչուետուուԹիւնը եւ իր ծոցէն դուրս ընտրել հաչուեքննիչ մնայուն մարմին մը, որ պարտաւոր է իր տարեկան հաչուեքննուԹիւնը հրապարակաւ զեկուցանել:

6.— Կ'որոչէ որ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը պէտք է յարգէ այն սկզբունքը որուն համաձայն Թոչակաւոր պաչտօնեայ մը չի կրնար Յանձնաժողովին անդամակցիլ, իսկ Թոչակները պէտք է որոչուին հասոյԹներու քանակին մէջ սահմանափակելով:

7ո— Վերջապէս, կը հրաւիրէ Գաղթ. Կեդր. Յանձնաժողովը, իր յառաջիկայ գործունէուԹեան համարատուուԹիւնը ներկայացնելու համար 1938 տարուան ընԹացքին, աւելի լայն սահմանի մէջ գումարել նոր համաժողով մը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՌՈՒԲԷՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

— . —

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 28 Յուլիս.— Քէմանչիստ Ռուբէն չմոռցաւ նաեւ մեր գաղուԹը այցելել, հայկական երգը ծանօԹացնելով Թէ Հայերուն եւ Թէ օտարներուն: Յուլիս 24ին վարձուած էր Սինէմա Ռուեալի սրահը, ուր տեղի ունեցաւ նուագահանդէսը, ընդեալ բազմուԹեամբ: Ներկաներուն մէջ կը նչմարուէին նաեւ օտարներ՝ Ֆրանսացի, Ռումանացի, Չեխ եւն.: Ռուբէն յայտագրէն դուրս նուագեց նաեւ քանի մը կտորներ: Իր կախարդիչ գործիքին վրայ նուագեց մեզի 15 կտորէ աւելի հայ եւ օտար երգեր, եւ յայտնի հեղինակներու գործերէն, ընկերակցուԹեամբ իր նոյնքան համակրելի տիկնոջ, որուն ճարտար մատներուն տակ աւելի հրապուրիչ կը դառնար հայկ. երգը՝ ինչպէս մեզի, նոյնպէս եւ օտարներուն: Նոյն օրը Լիոնի մէջ եւս նուագահանդէս ունենալով, արուեստագէտ ամոլը վերադարձաւ Լիոն:

Գէորգ Գարիպեան

ԼՈՒՐԵՐ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

—o—

(Մոսկուայի «Իզվեստիա»յէն)

Աբէլ Ազիզեան քարիւղի հոր բացող ստախանովեան (գերարտադրող) բանուոր է Բագուի մէջ: Ղարաբաղի Շահումեան չրջանէն է եւ մանուկներն անգամ կը ճանչնան զինքը եւ պատուակալ պետ է այն տեղի կոլխոզներուն: Անցեալ սեպտեմբերին իր կատարած աչխատանքի յաւելեալ վարձատրուԹեամբ գնեց բեռնատար ինքնաչարժ մը եւ մեքենաչարժ արօր մը եւ նուիրեց Խարխափուտ գիւղին: Այս յուլիսին հայրենիք գալով Բագուէն, բերաւ գիւղին մէջ հեռախօս հաստատելու անհրաժեչտ նիւԹերը: Այժմ կը պատրաստէ նոր նուէր մը,— ներքին Հաչիքենդ - Հերան գիւղին մէջ, ելեկտրական հօսանք հաստատելու հոգը ստանձնելով:

** Թիֆլիսի «Զարիա Վոստոկա» ԹերԹի 15ամեակին առԹիւ, խմբագիր Վ. Գրիգորեանին տրուած է կարմիրադրօչ աչխատանքի չքանչան:

** Յուլիսի 9ին Վրաստանի ժողովըրդ. գործավարներու խորհուրդի նախագահ է ընտրուած Բ. Բակրաձէ:

** Խորհրդային միջնակարգ դպրոցներն այս տարի աւարտած են աւելի քան 100 հազար պատանիներ եւ աղջիկներ: Ուսումը չարունակել կարելի է 552 բարձրագոյն դպրոցներէ որ եւ է մէկուն մէջ (119 արդիւնաբերական, 90 գիւղատնտեսական, 88 մանկավարժական, 67 բժչկական եւն.): Կուսակցական, Թատերական եւ երաժչտական բարձրագոյն դպրոցները չեն մտներ վերոյիչեալ ընդհ. հաչիւին մէջ: Մինչեւ յեղափոխուԹիւն միայն 9 քաղաքներ կրնային կոչուիլ համալսարանական, այժմ անոնց Թիւը 150 է: Քանի մը քաղաքներ, որոնք մինչեւ յեղափոխուԹիւն չունէին որ եւ է բարձրագոյն դպրոց, այժմ ունին մէկ տասնեակէն աւելի: Բարձրագոյն դպրոց է բացուած նոյն իսկ չոգեկառքի կայարանի մը մէջ, որ կը կոչուի Ուզա: Բարձրագոյն դպրոցներու այս քանակական մեծուԹիւնը չատ աւոր վիճակի վրայ է ձգած անոնց որակական մեծուԹիւնը՝ իբրեւ հետեւանք պատրաստուած դասախօսներու պակասին:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

(Ա. մրցանակ 1000 փր. եւ
Բ. մրցանակ 500 փր. պարգեւ)

Փարիզի «Սիփան - Կոմիտաս» երգչախումբը 1937 տարուան համար կազմակերպած է երաժչտական մրցում մը, նիւԹ ունենալով խմբական երգեցողուԹիւնը: Մրցումը կազմակերպուած է հետեւեալ ձեւով եւ պայմաններով:

1.— Բոլոր հայ երգահան - երաժիչտները կը հրաւիրուին յօրինելու քառաձայն խմբերգ մը, սոպրանոյի, ալԹոյի, Թէնորի եւ պասի բաժիններով, առանց դաչնակի ընկերակցուԹեան, որուն տեւողուԹիւնը պէտք է ըլլայ նուազագոյն երկու քուէէս եւ առաւելագոյն չորս վայրկեան:

2ո— Երգի բանաստեղծուԹեան ընտրուԹիւնը ազատ է: Պայման է սակայն որ երաժչտուԹիւնը ըլլայ զըւարԹ տրամադրուԹեամբ եւ ունենայ հայկական գեղջուկ նկարագիր, առանց սակայն նմանուԹիւն ունենալու արդէն իսկ լսուած որ եւ է տոհմիկ երգի հետ, եւ կամ յիչեցնելու ծանօԹ երգի մը այլ եւ այլ մասերը:

3.— Երգը կրնայ ունենալ միակըտուր յօրինուածք եւ կամ քառեակով ու յանկերգով, ըստ ուրեմն ընտրուած բանաստեղծուԹեան ձեւին: Ի հարկին կրնայ ունենալ դանդաղ սկզբնաւորուԹիւն եւ յետոյ աւելի զուարԹ վերջաւորուԹիւն:

4.— Ձեռագիրները պէտք է ղրկուին յանձնարարական ծրարով (ռըքօմանտէ) Յանձնախումբի քարտուղարին հասցէին Պետիկեան 83, Ավընիւ տ'Իթալի, Փարիզ: Անոնք պէտք է հասնին ամէնէն ուչ մինչեւ սեպտեմբեր 30:

5.— Հայ եւ օտար երաժիչտներէ կազմուած քննիչ յանձնախումբ մը նախապէս պիտի ուսումնասիրէ ղրկուած ձեռագիրները (էլիմինաթուար) եւ անոնցմէ որոչ Թիւով գործեր պիտի ընտրէ իբր մրցանակ չահելու հաւանականուԹիւն ունեցող նիւԹեր:

6.— Վերջնական ընտրուԹիւնը պիտի ըլլայ հետեւեալ ձեւով: Յանձնախումբի կողմէ ներկայացուած ընտրելի գործերը պիտի ուսուցուին Սիփան Կոմիտաս երգչախումբին, որ զանոնք լաւ մը իւրացնելէ վերջ 1937ի դեկտեմբերին տրուելիք հրապարակային համերգի մը մէջ պիտի երգէ, Արա ՊարԹեւեանի ղեկավարուԹեան տակ: Իւրաքանչիւր կտոր պիտի երգուի քանի մը անգամ (հեղինակին անունը միչտ անծանօԹ մնալով): Ներկայ հասարակուԹիւնը գաղտնի քուէարկուԹեամբ պիտի ընտրէ Ա. եւ Բ. մրցանակ չահող գործերը որոնց հեղինակներուն պիտի ղրկուին խոստացուած գումարները:

7.— Մրցանակ չչահող գործերու հեղինակներուն անունները գաղտնի պիտի մնան, եւ երբեք չպիտի յայտարարուին:

8.— Ձեռագիրները պէտք է կրեն մասնաւոր ծածկանուն մը իբրեւ ստորագրուԹիւն: Հեղինակը պարտի ղըրկած ծրարին մէջ ներփակել նաեւ գոց պահարան մը, վրան գրելով նոյն ծածկանունը եւ մէջը՝ իր բուն անունն ու հասցէն, որ պիտի բացուի միայն վճիռը տրուելէ յետոյ:

9ո— Հեղինակ մը ազատ է ղրկելու մէկէ աւելի գործեր եԹէ կը փափաքի: Այդ պարագային իր բոլոր ձեռագիրներն ու պահարանները պէտք է կրեն միեւնոյն ծածկանունը:

10.— Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավար Պ. Արա ՊարԹեւեան չպիտի մասնակցի այս մրցման:

11.— Ձեռագիրները պէտք է ըլլան մելանով եւ չատ որոչ կերպով գըրուած ըլլան նաեւ նրբուԹեան եւ արագուԹեան բոլոր նչանները:

12.— ՅաջողուԹիւն գտնելու պարագային սոյն երաժչտական մրցումը տեղի պիտի ունենայ ամէն տարի, նըպատակ ունենալով Ա.— Ճոխացնել Հայ ԵրաժչտուԹեան երգացանկը: Բ. — Քաջալերել հայ երգահանները: Գ.— Փորձի ենԹարկել հայ հասարակուԹեան գնահատելու կարողուԹիւնը:

(Կնիք)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (421)

ԶԱՐԹՕՆՔ

(ՎԷՊ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

»»»» o ««««

Ճանապարհին երկուքը միասին կատավարչատան քովի ոստիկանատունը կը հանդիպին: Քանի մը րոպէ միայն մնալով՝ բանտապետը կը մեկնի: Քիչ վերջն ալ Մէհմէտ աղան: Դեռ տուն չհասած, փողոցի մէջ յանկարծ դաչոյնի երկու հարուածներ ստանալով բանտապետը անչնչացած կ'իյնայ: Բանտապետի տունը Շամիրամի Թաղին մէջ կը գտնուի, ուր Հայեր դժուար Թէ երԹան, այն ալ այս խառնակ օրերուն ... Դուք Թերեւս նախօրօք տեղեկուԹիւն ունէիք:

— Ո՛չ, ոչ տեղեկուԹիւն ունէի եւ ոչ ալ նման որոչում մը կար ... Ինչ ալ որ ըլլի, խորհրդաւոր սպանուԹիւն մըն է, ճիչդ Վահէի կախաղան բարձրանալու օրը ... Հետաքրքիր է չատ ...,— ու Լեւոնը սկսաւ մտովի խորհիլ, Թէ արդեօք ո՞վ կամ ովքե՞ր կրնային այդ սպանուԹիւնը կատարել:

Սակայն, այդ խորհրդաւոր գաղտնիքը այդպէս ալ գաղտնիք մնաց մինչեւ վերջը:

Բանտապետի սպանուԹենէն վերջ անոր տեղը Սարը Մէհմէտ աղան բանտապետ նչանակուեցաւ: Ան չատ աւելի մարդկային վերաբերմունք մը ցոյց տուաւ հայ յեղափոխական բանտարկեալներու նկատմամբ: Մէհմէտ Աղան Վահէի տուած քսակը այնպէս ալ պահեց, առանց դրամին ձեռք տալու: Երբեմն, երբ տուն կուգար, եւ աչքը կ'իյնար պատէն կախուած քըսակին վրայ, սրտի խորքէն օ՜ֆ մը կը քաչէր, սիկարէԹ մը կը պլլէր, ու երազկոտ տրամադրուԹեամբ բարձրացող ծուխին կը նայէր:

Անգամ մը Մէհմէտ Աղայի փոքր երեխան, Վահէի քսակը կախուած տեղէն վար առնելով՝ հետը կը խաղար: Երբ հայրը տուն գալով տեսաւ տղու ձեռքին Վահէի նուիրած քսակը, փաստաւոր ապտակ մը քաչեց եւ քըսակը նորէն տեղէն կախելով պատուիրեց տղուն.

— Անգամ մըն ալ այդ քսակին ձեռք չես զարներ: Հասկցա՞ր, չան լակոտ, քու ոսկորներդ իրար կ'անցընեմ: Այդ մարդու մը յիչատակն է, որ նահատակ եղաւ: Ես Ստամպոլէն մինչեւ Վան, քաղաք չէ մնացեր պտտած եմ, բայց երբեք անոր նման իգիԹ մարդու չհանդիպեցայ: Անգամ մըն ալ ձեռք չզարնես այդ քսակին:

X

Կէս օրէ վերջ եկաւ Խաչիկէն: ԵԹէ Լեւոնը չգիտնար, Թէ եկողը Խաչիկէն է, հազիւ Թէ ճանչնար զայն, այնքան որ փոխուած, մաչած էր մանկամարդ կինը: Հարազատ եղբօր մը ջերմուԹեամբ Լեւոնը, ինքն ալ սաստիկ յուզուած, դիմաւորեց զայն եւ անոր ձեռքէն բռնած նստեցուց դիւանի վրայ իր եւ Սոնիայի մէջտեղը:

— Ծանր տառապանք մը վիճակուեցաւ ձեզ,— կարեկցաբար խօսեցաւ Լեւոնը՝ զգալով որ այդ պահուն ընդունուած միխիԹարական խօսքերը ծիծաղելի կրնային հնչել:

— Աստուծոյ կամքը,— գլուխը ա՛լ աւելի ծռելով՝ պատասխանեց Խաչիկէն, որու մարած ձայնը կարծես դատարկուԹեան մէջէն կուգար:

Խաչիկէն երեւուԹապէս հանդարտ նստած էր, նոյն իսկ Սոնիայի ներկայուԹիւնը կարծես Թէ՝ կ'անգիտանար: Դէմքը բոլորովին տժգոյն, միալար առջեւը կը նայէր, բուԹ, գրեԹէ անկենդան հայեացքով: Զարմանալի կերպով չարժումները ծանր հանդարտուԹիւն մը ստացած էին:

— Օրիորդ Սոնիան յայտնած պիտի ըլլի, որ ձեզ յանձնելու ծրար մը եւ նամակ մը ունիմ,— պզտուած Խաչիկէի պահած լռուԹենէն, մեղմօրէն ըընչեց Լեւոնը:

Առանց պատասխանելու, դեռատի կինը դրական իմաստով գլուխը մեղմօրէն վերէն վար չարժեց: Այո, գիտէր, ծրար մը ու նամակ մը, նամակ մը Վահէէն ... ու կարծես ուսերուն վրայ ահագին բեռ մը ծանրացած՝ ընկճուեցաւ Խաչիկէն, որ պզացած ցաւէն երկու տակ եղած կ'երեւնար:

Գրպանէն Վահէի նամակն ու Թաչկինակի մէջ ծրարուած իրեղէնները հանելով՝ Լեւոնը զանոնք երկարեց Խաչիկէին: Առանց դիրքը փոխելու, Խաչիկէն արձանի նման մեքենաբար ձեռքը երկարեց, առաւ Լեւոնի երկարած ծրարն ու նամակը, եւ կարծես այդ չնչին չարժումէն սաստիկ յոգնած, ձեռքը ինկաւ գոգին մէջ:

— Խաչիկէ, աղաւնեակս, սիրելի քոյրս ...

Խաչիկէն եւ ոչ իսկ կը լսէր Սոնիայի փաղաքչական խօսքերը: Հայեացքը կեդրոնացուցած առջին, աչքերը խոչոր խոչոր բացած, ան ակնյայտնի սարսափով կը նայէր ափին բռնած ծրարին վրայ: Յանկարծ ամբողջ մարմնով ցնցուեցաւ եւ ինքն իր վրայ կծկուելով՝ սկսաւ հոնդուր հոնգուր արտասուել այնքան սրտաճմլիկ հեկեկանքով, որ Լեւոնը անզօր էր որ եւ է կերպով օգնելու՝ տեղէն բարձրացաւ ու սկսաւ սենեակի երկայնքով ման գալ, մինչ Սոնիան դրկած մանկամարդ կինը՝ կ'աչխատէր հանգստացնել զայն:

— Վահէ՛, Վահէ՛,— նամակը չըԹունքին տարած ողբագին կը հեծկլտար Խաչիկէն:

— Խաչիկէ ... անգինս ... ու Սոնիան ալ, այլ եւս ինքզինքը պահելու անկարող, փաԹԹուած ընկերուհիին, սկսաւ արտասուել:

Արցունքը վչտի սպեղանին է, կ'ըսէին մեր պապերը: Հոգւոյն մէջ լեռնացած ցաւը, որքան ալ ահագին, կը նմանի ձմեռուան դիզուած ձիւնին, որ գարնան անձրեւներէն կը սկսի հալիլ: Այդպէս ալ Խաչիկէի անչափ տառապանքը, որու հոգեկան ու ֆիզիքական ուժերը մինչեւ որոչ սահման մը կրնային տոկալ, անկէ անդին արդէն փլուզումը պիտի յաջորդէր: Թափած յորդառատ արցունքը կարծես մեղմացուց տառապանքը, ու երբ աչքերը սրբեց, աւելի կենդանացած կ'երեւնար: Յուզումէն դողացող ձեռքով բացաւ Վահէի նամակը, կարդաց ու առանց բառ մը արտասանելու՝ ծրարին հետ միասին ծոցը դըրաւ:

Սոնիան ամոքիչ ձայնով կը խօսէր Վահէի մասին, պատմելով անոր հետ ունեցած առաջին հանդիպումը, երբ Թիֆլիս էին: Վերջէն, երբ ակնարկեց Լեւոնին գրած նամակի մէջ զաւկի ապագայի մասին գրած տողերուն, Խաչիկէն գլուխը բարձրացուց, աչքերուն մէջ զարմանալի կրակ մը վառուած, ու ձեռքը դնելով Սոնիայի ուսին՝ վճռական ձեւով մը ըսաւ.

(Շար.)

ՄԱԼԽԱՍ

— Այո՛, Քափէ տ'Արքուր գացած ենք անգամ մը: Սասունիին հետ լաւ բարեկամ էինք: Ամէն անգամ որ Սէն Միշէլ երթայի, կը տեսնէի զինքը :

ՓԱՍՏԱԲԱՆ Հ. ՖԱԳՐԻ.— Պ. Յ. Տարայեանը կը ճանչնա՞ք :

— Անձնապէս ոչ, բայց իմացայ որ նախապէս կնոջս հետ նշանուած էր :

— Տարայեան նշանտուքը եւ ըրած է՝ անոր համար որ իմացած էր թէ այդ կինը կասկածելի յարաբերութիւններ ունէր ձեզի հետ: Յետոյ ձեր կինը մատանին զողցեր է :

— Կինս պարկեշտ է, երբեք գողութիւն չէ ըրած: Ճէնթլմէն մարդ մը եւ չառներ մատանին եւ կինս եւ պէտք չէ տար մատանին :

— Մատնին ի՞նչ գործ ունէր Թաշճեանի բանկոնակին գրպանը:

— Թաշճեանը Պոլիսէն կը ճանչցամ, մեռաւ 1936ին, բարեկամս էր, եղբօր պէս էր ինծ հետ:

— Ճի՞շդ է որ Փարիզի մէջ Թաշճեանին հետ նոյն սենեակը կը բնակէիք:

— Այո՛, որովհետեւ միջոցներ չունէինք:

Լէվի – Ուլման, պաշտպան փաստաբանը, հոս կրկին վէճի բռնուեցաւ ընդհ. դատախազին հետ, պաշտպանելու համար Պ. Սարաֆեանը, որուն բարոյականը կասկածի կ'ենթարկուէր ծանօթ վէպին պատճառաւ, (հրատարակուած «Զուարթնոց»ի մէջ):

Տիկին Սարաֆեան եւս պաշտպանեց իր ամուսինը, խօսքն ուղղելով Արմէն Սասունիի.— «Թուրքերը ամուսինս սպաննեցին սակայն աղջկանս պատիւը չբռնաբարեցին»: Արմէն Սասունի բողոքեց Տիկ. Սարաֆեանի խօսքերուն դէմ:

Այնուհետեւ լսուեցան զանազան վկաներ, երկու կողմէն ալ: Ֆրանսացի կին մը՝ Տիկին Ժիւժ եւ Տիկին Մարի Սէվտայեան ի նպաստ Սասունիի արտայայտուեցան :

ՄԱՆՈՒԷԼ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ.— Սասունին կը ճանչնամ 1909էն ի վեր, մանկութեան ընկերը եղած եմ: Հիանալի ընկեր էր: Ամէն օր միասին կը ճաշէինք: Քաղաքական եւ ընկերային հարցերու մասին կը խօսէինք յաճախ, բայց մեր միջեւ բնաւ խօսք չէր ըլլար կիներու մասին: Երիտասարդութեան ատեն ճիշդ է որ կիներու ետեւէն կը վազէր, ինչպէս այդ տարիքի բոլոր ուսանողները, բայց եթէ երիտասարդները դատարպարուին ատոր համար, մարդ չի մնար չդատապարտուելիք :

ՀՐԱՆՏ ԲԱԼՈՒԵԱՆ.— Կը ճանչնամ Տիկին Սարաֆեանը: Կը ճանչնայի նաեւ Սասունին, որ շատ խելացի, զուարթ եւ զգայուն էր: Պ. Սարաֆեանն ալ կը ճանչնամ 1926էն ի վեր: «Զուարթնոց»ի մէջ իր վէպը հրատարակուելէ վերջ, ինծի ըսաւ թէ այդ վէպը քիչ մը կը մօտենայ իր իրական կեանքին: Տիկին Սարաֆեան հակառակած էր այդ յօդուածին հրատարակութեան, քանի որ կրնար աղջիկը անպատուել, անոր վրայ դադրեցուցինք հրատարակութիւնը: Ա. մասը հրատարակուած էր 1929ին:

ԽԱՏԻՍԵԱՆ.— Սասունիին ներքին կեանքին ծանօթ չեմ, կը ճանչնամ իր ընկերային կեանքը: Հանրային բազմաթիւ աշխատանքներ կատարած է եւ կուսակցական լաւ գործունէութիւն ցոյց տուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան մէջ: Բ. Միջազգայինի մէջ կը ներկայացնէր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Հռետոր էր, հանրային հաւաքոյթներու մէջ իր Ֆրանսերէն ճառերով գնահատուած:

Այստեղ Տիկին Սարաֆեան հարցուց որ Սասունիի հանրային գործունէութիւնը ներկայացնող Ա. Խատիսեանը կրնա՞յ քիչ մը տեղեկութիւն տալ նաեւ Սափաստրմաճեան ընտանիքին մասին, որուն հարս գացած է ինքը, Տիկին Սարաֆեան, առաջին ամուսնութեամբ: Խատիսեան լաւ տեղեկութիւններ տուաւ Փաստրմաճեաններու մասին:

ՏԱՐԱՅԵԱՆ.— Տիկին Բրաքիոն ինծի Սարաֆեանը ներկայացուցած էր իբրեւ իր ընկերը, երբ նշանուեցաւ հետս: Տակաւին մատանի չէի տուած իրեն, այդ մատանին պիտի տայի ամուսնութեան օրը: Բայց երբ մեր խզումէն վերջ մեկնեցաւ՝ մատանին ալ միասին տանելով, ես առնել տուի դիմելով ոստիկանութեան :

Յետոյ Տարայեան աւելցուց որ Տիկին Սարաֆեան, հարցաքննիչ դատաւորին առջեւ, մահուան սպառնալիք ըրած է իրեն:

Յաջորդ վկաներէն Տիկին Սարաֆեանի մասին նպաստաւոր վկայութիւն տուաւ նաեւ Տիկին Բարիկեան: Ապա կանչուեցաւ Փարիզի Հայոց եկեղեցւոյ վարչութեան քարտուղարը, Պ. Գառնիկ Բարունակեան :

ԲԱՐՈՒՆԱԿԵԱՆ.— Առաջները անունով կը ճանչնայի Սասունին, յետոյ իր ամուսնալուծման առթիւ ճանչցայ անձամբ: Շատ ընկերական, քաղաքավար, համակրելի, պարկեշտ երիտասարդ մըն էր, իր անհատական ներքին կեանքին ծանօթ չեմ: Ցուցարկաւորութեան ներկայ էին 600 հոգի: Նշանտուքը կրօնական արարողութիւն մըն է մեր մէջ, այդ արարողութենէն վերջ մատանին կը մնայ նշանածին: Նշանտուքը եւ ըլլալէ վերջ՝ մատանին ալ չի տրուիր ետ :

Յետոյ վկայութեան կանչուեցաւ Շ. Նարդունի, որ հրաւիրագիր ստացած էր երկու անունով, Տօքթ. Շ. Այվազեան բժիշկ եւ Շ. Այվազեան գրագէտ,— տարբեր հասցէներով եւ անունի տարբեր հնչումով: Դատական գործակատարը հաստատելէ վերջ վկային ինքնութիւնը, առեւան կանչուեցաւ Տօքթ. Շ. Այվազեան, որ յայտարարեց .

— Սասունիի սպանութենէն 3 օր առաջ, ուրբաթ կէսօրին, Սարաֆեան եկաւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Խօսեցանք գրական զանազան հարցերու մասին: Այդ միջոցին Սարաֆեան հարցուց թէ ի՛նչ կարելի է ընել՝ երբ կ'ուզուի աղջկան մը դաշտանը: Սովորական ու ծանօթ քանի մը դարմաններ յիշեցի: Սասունիի սպանութենէն վերջ, երբ իմացայ թէ Տիկին Սարաֆեանն է սպաննած զայն՝ իր աղջկան ծանօթ պատմութեան համար, ընկերներուս ըսի որ ուրեմն Սարաֆեան իր աղջկան համար էր որ բժշկ. խորհուրդ կը հարցնէր ինծի քանի մը օր առաջ: Ընկերներս դիտել տուին որ Սարաֆեան կրնայ վիժումի նպատակ ունեցած ըլլալ եւ ատոր համար ինծի դիմած, պատասխանեցի որ իմ վրաս այդ տպաւորութիւնը չթողուց :

Յետոյ կարդացուեցան գրաւոր վկայութիւնները Տիկիններ Պառոյի եւ Ղարիպեանի, որոնք աննպաստ կ'արտայայտուէին Սասունիի մասին :

Առեւան կանչուեցաւ դատական ոստիկանութեան գրասենեակի պետերէն Մէգօ, որ յայտնեց թէ իր կատարած քննութիւններէն նպաստաւոր տպաւորութիւն կրած է Սասունիի մասին: Պատմեց դէպքը այնպէս ինչպէս կրցած է պատկերացնել: Եւ ըսաւ թէ Սասունի եթէ յետին նպատակ ունենար, Օր. Փաստրմաճեանը չէր անցըներ սպասման սրահէն, ուր յաճախորդ կը սպասէր, այլ նրբանցքի դուռէն :

Սասունիի մասին նպաստաւոր վկայութիւններ տուին նաեւ դատական ոստիկանութեան երկու պաշտօնեաներ :

Եսայի Մխիթարեան թարգմանի միջոցով պատմեց, որ ինք ներկայ էր Սասունիի գրասենեակին մէջ այն պահուն՝ երբ Տիկին Սարաֆեան կը դառնէր հոն: Տիկին Սարաֆեան, որ երկար ատենէ ի վեր կը սպասէր, Մխիթարեանի կ'ըսէ որ ինք պիտի սպասէ տակաւին, ուստի կրնայ իրմէ առաջ գործը վերջացնել Սասունիի մօտ: Մխիթարեան, որ բարեկամական այցելութեան մը համար եկած էր Սասունիի մօտ, ի վերջոյ կը ստիպուի մեկնիլ, եւ իր մեկնումէն վերջ տեղի կ'ունենայ սպանութիւնը :

Ն. Աճէմեան եւս, որ դէպքին օրը կը դառնէր Սասունիի գրասենեակին մէջ, կարգ մը տեղեկութիւններ տուաւ եւ նպաստաւոր արտայայտուեցաւ Սասունիի մասին:

Ժամը յառաջացած էր: Նկատելով որ վկաները նորութիւն մը չէին բերեր, վկաներու տողանցքը աւելի արագ կատարուեցաւ այնուհետեւ:

Առաքել Չաքըրեան, նկարիչ Շահնազար եւ Ա. Ջարմանեան նպաստաւոր տեղեկութիւններ տուին Պ. Նիկողոս Սարաֆեանի մասին: Ֆրանսացի քանի մը կիներ նոյն ձեւով արտայայտուեցան Տիկին Սարաֆեանի մասին: Ամէնէն վերջ լսուեցաւ Գ. Ճիզմէճեան, որ ըսաւ թէ Սասունիի ամուսնալուծման առթիւ սուտ վկայութիւն տուած է եւ հիմա կը զղջայ:

ԸՆԴՀ. ԴԱՏԱԽԱԶԸ.— Կը շնորհաւորեմ քեզ սուտ վկայութեանդ համար: Երբ Ճիզմէճեան կ'ամբաստանէր Սասունին, ընդհ. դատախազը զայրոյթով ընդմիջեց եւ ըսաւ թէ Սասունի նիւթապէս օգնած է իրեն: Ճիզմէճեան փորձեց ադմկել, բայց նախագահը լռեցուց զայն :

Յաջորդով փաստաբաններու ճառերը:

Հ. Ս. եւ Շ. Ն.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԹԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն իր Ակումբին մէջ:

ՃԱՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՍԷՆ-ՇԱՄՈՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը 31 յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻ 40ՐԴ- ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻՆ

ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ, Շաթօ կոմպէրի ճամբուն վրայ, Camp. La Baronne, Պ. Յարութիւն Գրմպլեանի ագարակին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Յ. ԱԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Սէն Լուի «Վահան Խորէնի» Թատերախումբը կը ներկայացնէ «ՄԱՇԴԻ ԻԲԱԴ»

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. «ՏԱՒՐՈՍ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Կուսէնվիլ Սուրսի անտառին մէջ, պաղ Ջուրին մօտ:

Կը նախագահէ Ընկեր Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի Ընկեր Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Հայկական նուագ:

Փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել

ԵՐԹԵՒԵԿ.— կառ. թիւ Նորէն 12.6, 13.17, 13.27, 14.40, 15.17:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «ԴՐՕՇԱԿ» ԱԿՈՒՄԲ-ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Մէօտօնի անտառը, պաղ աղբիւրին մօտ (Tapis Vert):

Գեղարուեստական բաժին, ընտիր ճաշ՝ ղեկավարութեամբ Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՀԱՅԿԱԶԵԱՆԻ:

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Էնվալիտէն շոգեկառք, իջնել ՄԷՕՏՕՆ Վ.ԱԼ ՖԼԷՕՐԻ

Դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՖՐ. Կ. ԽԱՉ»Ի ՎԱԼԱՆՍԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

կիրակի, 1 Օգոստոս, Սէն-Բէրէյի անտառը:

Նուագ, պար, բանախօսութիւն եւլն:

Խմիչք մատչելի գիներով:

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ երգչուհի

ՏԻԿԻՆ ՄԱՌԻ ԹԷՐՉԻ

Պիտի երգէ Ռատիօ Մէտիթէրանէ ժուան Լէ Բէնի կայանէն այսօր, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8.15ին:

"ՎԷՄ,,

Լոյս տեսաւ ՎԷՄի ԺԹ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.

ՎԱՀԱՆ ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆ՝ Արհաւիրքի օրեր: Յ. ՔԻՒՐՏԵԱՆ՝ Հայ եւ Արաբ հնագոյն յարաբերութիւնները: ՏՈՔԹ. ՎԱՀՐԱՄ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ՝ Ցուցատետրէս, Հայ — հայկական բանակցութիւնները : ՀՄ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ՝ Դէպքերը Վասպուրականում, Մի քանի ճշդումներ: Ս. ՎՐ.՝ Հայ եկեղեցու միասնականութիւնը, Ընծայեցի, Անցեալք, Ատրպետ, Հայաստան Գէորգեան, Զ. Մաթիկեան, Կեանք եւ Մշակոյթ, Գրականութեան վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի յոբելեանը, Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի հարիւրամեակը, Քաղաքային Թանգարան Երեւանում, «Մարջան» օպերա: Գիրք եւ մամուլ, Հրատարակութիւնների վիճակը Հայաստանում, Րաֆֆիի երկերը, Նուպարեան մատենադարան, Գրախօսական, Մ. Օրախելաշվիլի՝ «Ս. Օրջոնիկիձէ», Ն. Բաղալեան, Ն. Հանգոյց՝ «Մեր կանոնագիրը», Ս. Վ. յաւելուած, Վահրամ եպ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը» :

ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ.— Ֆրանսա եւ Սուրիա 60 ֆրանք., Ամերիկա, Բրիտանական կայսրութիւն, Եգիպտոս 4 տոլար, մնացեալ երկիրները 3 տոլար:

կանխիկ վճարող նոր բաժանորդներու համար նախորդ տարիներու թիւերը կէս գինով: դիմել՝

S. VRATZIAN, 13, Rue des Platanes, Cité Jardins de Plessis–Robinson (Seine)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)
Le Gérant : H. STEPHAN

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Փարիզահայ Շոֆէօրներու Ընդհ. Միութեան կողմէ կիրակի 1 Օգոստոս, առաւօտէն մինչեւ կէս գիշեր Ռոպէնսոնի **Maison Fique**ի պարտէզին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին փարիզահայ արուեստագէտներու կողմէ: Ապահովուած է մեծ որքեստր, ճազ-Թանկօ, անակնկալներ:

Կը նուագէ Թառիթ ԱԲԳԱՐ

ճոխ եւ դիւրամատչելի պիւֆէ:

Անձրեւի պաշտպանութեան գոց սրահ:

ՄՈՒՏՔ 3 ՖՐԱՆՔ

Հաղորդակցութիւն.— Porte d'Orléansէն առնել 128 թիւ օթօպիւս եւ իջնել terminus Porte de St. Cloudէն, Issyէն եւ Clamartէն առնել EU օթօպիւսը եւ իջնել Plessuris Robinson:

Վերադարձը ապահովուած է հայ շոֆէօրներու կողմէ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի ամբողջ օրը, հայրենակից Պ. ԼԵՒՈՆ ԵՕԹ. ՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆի պարտէզը, Սէն-Լու, կրան Բէն:

կէսօրէ վերջ գեղարուեստական բաժին: կը մասնակցին Ս. Լուի Պատանեկան Միութիւնը, Կ. Խաչի սանուհիները, Պ. Թիւթէլեան եւլն.

Կը նախագահէ Տիկն. Ն. ՔԻՊԻՐԻԹՃԵԱՆ

կը խօսի Պ. Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

«Ադամեան» Թատերախումբը կը ներկայացնէ «ԽԵԶՈՅԻ ԹՈՒՋԸ»

ՄՈՒՏՔ 2 ՖՐԱՆՔ, ՓՈՔՐԻԿՆԵՐՈՒ 1 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ.— Հանրակառք թիւ 17 եւ 18, իջնել Սէն-Լու

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսին օրը, կիրակի առաւօտ, Սէն-Լուի կրան Բէնի եկեղեցիին մէջ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Ուրֆայի Նահատակներու յիշատակին:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՋԷՆԿԻԼԷՐԻ ԵՐԿՍԵՌ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

1 Օգոստոս, կիրակի առաւօտ ժամը 7.30էն մինչեւ երեկոյեան 8ը Պրնուայի Փիսամիտ անտառը: Անձրեւի պարագային պատսպարան ապահովուած է:

Նուագ, արտասանութիւն, երգ եւլն.: Հայկական եւ եւրոպական պարեր

Բացի խմիչքէն ճաշը միասին բերել:

Ճոխ պիւֆէ մատչելի գիներով:

Օթօքառ 6.50 ֆրանք. մինչեւ 6 տարեկան փոքրիկները ձրի:

Հաւաքատեղի՝ 29 bis, rue Etienne Dolet, Ալֆորվիլ:

մեկնում՝ մէկ անգամէն ժամը 7ին, իրիկուան մեկնում՝ 7ին եւ 8ին: